శ్రీ

ఆంధ్రవిజ్ఞానము

(Telugu Encyclopædia)

రెండవ సంపుటము.

ప్రసాదభూపాలుఁడు

(జమీందార్ ఆఫ్ దేవిడి.)

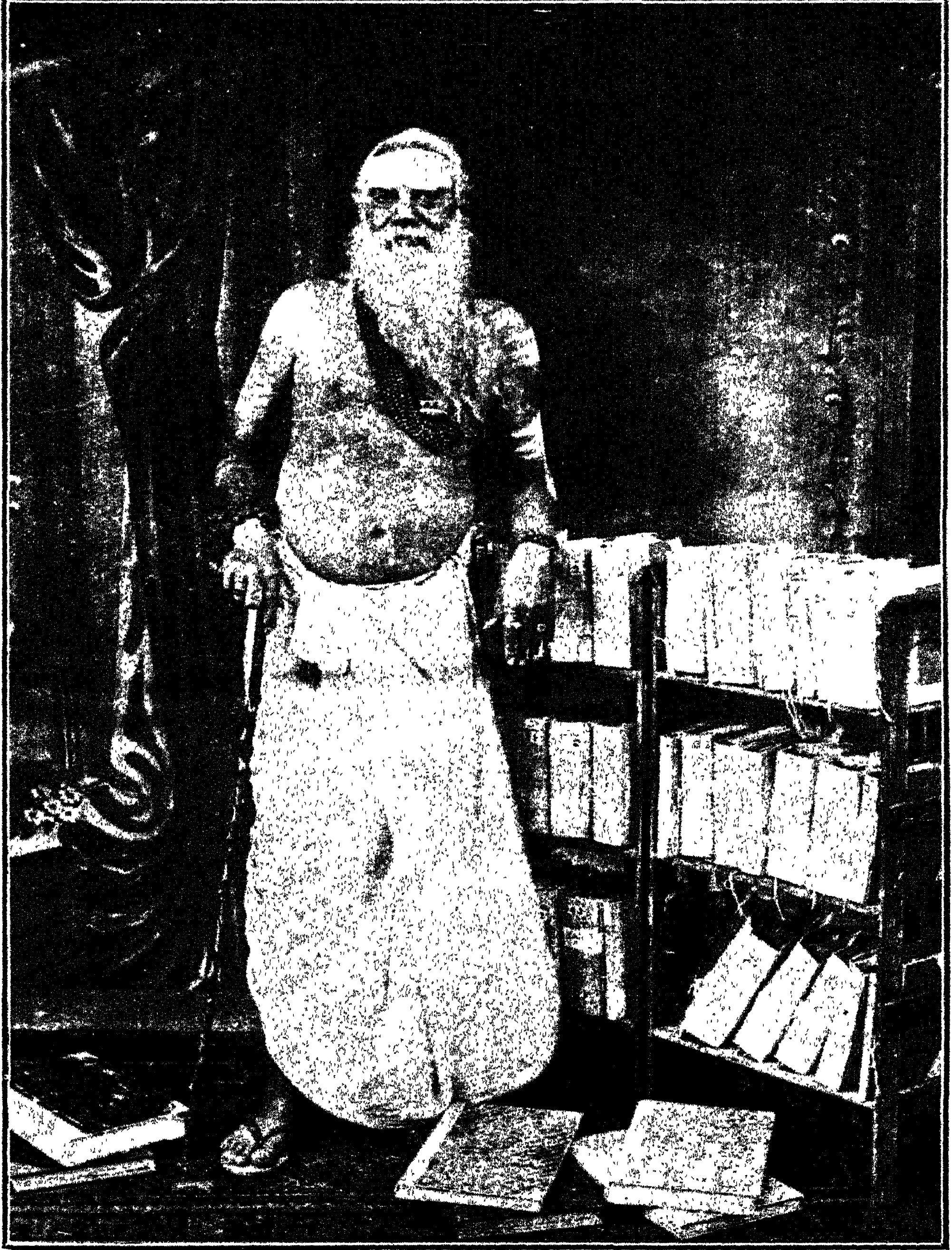
జ్ఞానోదయము.

మొదటికూర్పు 2000 ప్రతులు.

S. R. P. WORKS, COCANADA.

1938.

వెల సాదాప్రతి రు. ౯-౦-౦.
మంచికాగితము ౧౧-౦-౦.

శ్రీ కందుకూరి బాలసూర్యప్రసాదభూపాలుఁడు,
(జమీందార్ ఆఫ్ దేవిడి.)

విషయసూచిక.

గి. చెవ్వాక్కులు. పై బిగు వన్నెలును గలది ముత్తైదువ

ఐబిక్సు మేక (Ibex) — ఇది అడవి లేక కొండజాతిమేక. ఇవి నాల్గుజాతులు. అన్నిటి కొమ్ములు తిన్నగనుండక వెనుకకు వంగి యుండును. ఆల్ప్సు పర్వతములపై నుండు నీ జాతిమేకలకు నలువదిఅంగుళములు కొమ్ములుండు నట. ఆసియాజాతుల కేఁబదిఅంగుళములుండును. వీనిచర్మమును బాగుచేసి కాలిజోళ్లు (బూట్సు) చేయుదురు.

ఐబీరియను ప్పెనెన్సులా — ఐరోపాఖండ మున నున్న ద్వీపకల్పము. ఇందు స్పెయిను దేశము (స్పానియాదేశము), పోర్చుగలుదేశము (పోర్చుగీసుదేశము), బ్రిటిషువారి జిబ్రాల్టరును (బ్రిటిషువారి సైనికదుర్గమున్న టెరిటరీ) కలవు. (ఐరోపాఖండము చూడుఁడు). వైశాల్యము 2,34,000 చతురపుమైళ్లని అంచనావేయఁ బడినది.

స్పెయిను, పోర్చుగలు దేశములు పీఠభూములు. జిబ్రాల్టరు మధ్యధరాసముద్రములోనికిఁ జొచ్చుకొనివచ్చియున్న శిలాతల ప్రదేశమును, క్రింది సముద్రతీరప్రదేశమును అయియున్నవి. ఆసియాఖండపువారగు ఐబీరియను లీద్వీపకల్పమున కాపురము కుదిరిన కారణమున నీద్వీపకల్పమున కైబీరియను ప్పెనెన్సులాయని పేరయ్యెను. వారు అనార్యులనియు స్పానియాయం దాదిమనివాసులుగ తరువాతి వారివలన నెన్నఁబడిరట. వారి సంతతివారగు బస్క్యూస్‌జాతివారిప్పుడు స్పానియా దేశమునందున్నారు.

పోర్చుగలు దేశమునకు రోమనులు లూసిటానియాయని పేరిడిరి. జిబ్రాల్టరు దుర్గమున్న కొండకు Gibel అనిపేరుండెనట. దానిపైఁ బోలుత దుర్గము నిర్మించినభూపతిపేరు తారీఖని చెప్పఁబడినది. ఆయు నాదుర్గమున కచటి సెటిల్మెంటుకు తనపేరిడియెనట. ఈయన మూరు జాతివాఁడు. కొండపేరు, ఆ సెటిల్మెంటుపేరు కలసి బ్రిటీషువారిచే జిబ్రాల్టరునామమిడఁబడినది. ఇది క్రీ. శ. ౧౭౦౪ లో బ్రిటిషు ప్రభుత్వము వారి హస్తగతమైనది.

ఐరన్ క్రాస్ బిరుదచిహ్నము — జర్మను ప్రభుత్వమునందలి సైనికులలో గొప్ప సాహస శౌర్యధైర్యములను యుద్ధరంగమునఁ జూపినవారికి బహుమతిగ నొసంగఁబడు బిరుద చిహ్నము. ఇనుముతోఁ జేయఁబడి కొనలు వెండితో ముగింపఁబడియుండును. ఆంగ్లప్రభుత్వము వారి విక్టోరియాక్రాసుంబోలిన బిరుదు చిహ్న మందురు.

ఐరన్గేట్సు నదీమార్గము—డాన్యూబు నది, బాల్కను పర్వతములు, కార్పేతియను పర్వతముల నడుమనుండి యరుగు సుప్రసిద్ధ నదీమార్గము. ఇది తొల్లి నదిపై నడచు నోడల కాటంకకరముగ నుండెనుగాని, నదీపరిపాలన అంతర్జాతీయ సంఘము (International Commission) వారి వశమైనపిదప వారు దీనిని లోతుచేసి అంచులను నిర్మించి గమనానుకూలముగఁజేసి నదియందు నడచెడి ఓడల కే యాటంకము కలుగకుండఁ జక్కగ నడపుచున్నారు. డాన్యూబునది చూడుఁడు.

ఐరావతీ నది — దీనినిప్పుడు రావి యనుచున్నారు. ఇది పాంచాలదేశములోనిది. సింధునదియందుఁ జేరును. బర్మాదేశమునఁ బ్రధాననదియగు దాని కైరావతి యనిపేరు. ఇది రంగూన్‌పట్టణము ప్రక్కనుబడి జరుచుండునది.

ఐరిష్ (ఫ్రీస్టేటు—ఐర్లాండు చూడుఁడు.

ఐరోపాదేశముల కాలమానము—కాలవిభజనము, కాలవిధానము, కాలము, కాలమానము చూడుఁడు.

ఐరోపా ఖండము — ఐరోపాఖండము చిన్నదియే యైనను, ఐకమత్య రహస్యధర్మములను చక్కగ గుర్తెఱింగిన దొాట సంఘబలము చేకూర్చుకొని పిదప నైహిక విద్యలను తమతమ దేశముల వ్యాపింపఁజేసి భౌతికబలములగు యంత్రసాహాయ్య సాహసములు కూడఁగల్గి యితరఖండవాసుల కజేయమై తనరారుచున్నది. పూర్వగోళార్ధమున నింతటిబలాఢ్యమగు ఖండము మఱియొకటి లేదు. ఆముష్మికనైయాయికధర్మవిధు లెటులున్నను ఐహికవిద్యలం దారితేరిన ప్రజలచే నిండినదైన యీఖండమునందలి దేశము లితరఖండములలోని దేశములంగూడ నేలుచున్నవి. సముద్రతీరము- ఐరోపాఖండమునాశ్రయించి ఇంచుమించు ౨౦,౦౦౦ మైళ్లు పొడవున నుండు, ఓడవర్తకమునకు ఐరోపా అపరిమితానుకూల పరిస్థితులు గల్గియుండుటను వేఱుగ వ్రాయ నక్కరయుండదు. సముద్రయాన మహాఫల మింతటితో నాగక ప్రజలకు విదేశసంచారావకాశములొసంగి దేశపరిస్థితులందు పెక్కుమార్పులను గల్గించుటకు కారణమయ్యెను. దీనితో దేశాచారము, పూర్వాచారములును మారుచు నామమాత్రావశిష్టము లౌచుండుటయు నూతనాచారపద్ధతు లవలంబింపఁ బడుచుంటయు, ఈ ఖండవాసులకు సర్వసామాన్యమయ్యెను. కాన తామే నాగరికులమని చెప్పుకొనుట ఏర్పడియెను. అధికాశ యైరోపాకు సామాన్యగుణమయ్యెను. విద్యావంతులై, ధనవంతులై, బలవంతులై యున్న దేశము లధికారమునం దభిలాష గల్గియుంట తప్పునిదిగాన లోకువయగు నితరఖండముల వారిపై నధికారగరిమఁ జూపుచుండుట గాననయ్యె. గడుసుతనమున విశారదులు; అంతఃకలహములు లేనివారు.

ఇతరఖండములందువలె నెత్తైన పర్వతము లీ ఖండమున లేవు. సర్వసాధారణముగా దేశము సముద్రపునీటిమట్టముపై ౬౦౦ అడుగులెత్తుపున భూమి ఎత్తుగల్గియుండునని చెప్పఁబడినది. ఐరోపా ఖండమునకుఁ దగిలిన సముద్రభాగములను ముఖ్యముగ వివరింపవలయును. ఏలన నివియే లేకున్న ఓడలవర్తకమింతగా నీఖండమున నభివృద్ధిం జెంది యుండదు.

తెల్లసముద్రము- (White sea) ఇది రష్యాదేశమున కుత్తరమున నున్నది. అట్లాంటిక్కు మహాసముద్రశాఖ సంవత్సరమున చాలభాగము ఇది మంచుగ ఘనీభవించి తెల్లగ నగుపడుచుంట నీపేరయ్యెను

బాల్టిక్కుసముద్రము- (జలసంధుల సముద్రము). స్వీడనుదేశ మొకవైపునను, రష్యా, జర్మనీ లొకవైపునను గల సముద్రము. దీని యుత్తరభాగమునకు బొత్నియాసంయుక్తాగ్రగుడమని పేరు. తూర్పుభాగమునకు ఫిన్లాండు సంయుక్తాగ్రగుడమని పేరు. ఫిన్లాండుసంయుక్తాగ్రగుడము ద్వారమున రీగాసంయుక్తాగ్రగుడము కలదు. అచటికి దక్షిణభాగమున డాన్జిగ్ సంయుక్తాగ్రగుడము కలదు. బాల్టిక్కుసముద్రము ఎక్కువ లోతుకలదికాదు. అందులో నెక్కువ నదీజలములు కలయుటఁజేసి నీరంత యుప్పగ నుండదు.

నార్తుసముద్రము- దీనిని జర్మన్ ఓషన్ అనియు నందురు. ఇది ఐరోపా ఖండదేశము లొకవైపునను, గ్రేటుబ్రిటనుద్వీపమొకవైపునను కలది.

కేట్టగాట్- దీనికి Steeve అని యర్థము. డెన్మార్కుస్వీడనులమధ్య నున్నది.

స్కాగరాక్- డెన్మార్కు నార్వేలమధ్య నున్న సముద్రము. నార్తుసీ బాల్టిక్కు సీలం గల్పు సముద్రభాగము.

డర్బీ- దీనికి దక్షిణసముద్రమని యర్థము. హాలండున కుత్తరమున నున్నది.

ఎయిడర్ కెనాల్- ఇది కాల్వకాలువ. నార్తుసీ బాల్టిక్కుసీలం గల్పు సముద్ర భాగము.

ఐరిష్‌సముద్రము- ఇంగ్లాండు, ఐర్లాండుల నడుమనున్న సముద్ర భాగము.

బే ఆఫ్ బిస్కే- అట్లాంటిక్కుమహాసముద్రపు శాఖాసముద్రము. ఫ్రాన్సుదేశపు పశ్చిమమునను, స్పానియాదేశపు ఉత్తరమునను ఉన్న సముద్ర భాగము.

మధ్యధరాసముద్రము- (మెడిటరేనియన్ సీ). ఐరోపాఆఫ్రికాలకునడుమను పోర్టుసయ్యాద్ నుండి జిబ్రాల్టరు జలసంధివఱకు వ్యాపించి యున్నది. నదులు దీనియందుఁజేర్చు నీటికన్న నెక్కువ నీరు ఆవిరియై దీనినుండి ఎగిరిపోవుచుంట దీని యుదకములు మహాసముద్రములందలి యుదకములకన్న నెక్కువ ఉప్పు గల్గియుండును. తొల్లింటికాలపు వారీసముద్రప్రదేశమును భూమికి మధ్యభాగమని తలంచి యీపేరు వాడసాగిరట. ఐనను శాకపోయినను, రెండు భూభాగముల నడుమ నమరియుంట నీనామము తగియేయున్నది.

లయోన్సు సింధుశాఖ- మధ్యధరాసముద్రపు శాఖ. ఫ్రాన్సుదేశపు దక్షిణమున నున్నది. ఇందు తఱచు తుపానులు గొట్టుచుండును.

జెనోవా సింధుశాఖ- ఇటలీ దేశమునకు వాయవ్యదిశగానున్న సముద్ర భాగము.

టరాంటో సింధుశాఖ- ఇటలీ దేశమున ఆగ్నేయదిశగానున్న సముద్ర భాగము.

ఎడ్రియాటిక్కు సముద్రము- ఇటలీ టర్కీ దేశములకు నడుమగానున్న మధ్యధరాసముద్ర శాఖ. దీనియం దకస్మాత్తుగా తుపానులు కొట్టు చుండును.

ఈజియన్ సముద్రము- దీనిని ఆర్కిపిలెగో యనుటయుంగలదు. ఇది గ్రీసు టర్కీ దేశముల నడుమనున్న మధ్యధరాసముద్రపుశాఖ.

మార్మోరా సముద్రము- ఇందుగల(మార్మర్) మార్బెల్ ద్వీపమునుండి పేరుకల్గినది. ఐరోపాలోని టర్కీభాగమునకును, ఆశియాలోని టర్కీ భాగమునకును మధ్యనున్న సముద్రభాగము.

నల్లసముద్రము- దీనియొక్క ఉత్తరతీరము రష్యాదేశము (యూరప్) నకును, దక్షిణతీరము ఆసియా మైనరునకును చెందియున్న భూమధ్య సముద్రము. నీటిరంగునుండి పేరందినది. ఇది ఉప్పునీటిసరస్సు అని చెప్పవచ్చును. ఇది చాల పెద్దది. పదినదు లిందు చేరుచున్నవి. దీని నీరు సముద్రపునీరంత యుప్పుగానుండదు. ఇందు ఐరోపాలో కురిసిన వర్షపునీటిలో మూడవవంతు చేరుచుండునని చెప్పఁబడినది. దీని తొల్లింటిపేరు యూక్సైన్ సముద్రము.

బాతినియా సింధుశాఖ- బాల్టిక్కు సముద్రము యొక్క ఉత్తరపుశాఖ.

ఫిన్లాండు సింధుశాఖ- బాల్టిక్కు సముద్రపు తూర్పుశాఖ ఫిన్లాండు కడనున్నది.

రైగాసింధుశాఖ - గల్ఫాఫ్‌ఫిన్లాండు ముఖ ద్వారమున దక్షిణముగా నున్నది.

డాంజిగు సింధుశాఖ - బాల్టిక్కుసముద్రపు దక్షిణభాగమున జర్మనీదేశము నంటియున్నదాని శాఖాసముద్రము.

జలసంధులు.— డోవరు జలసంధి- ఇది ఇంగ్లీషుఛానలు నార్తుసీలంగలుపు జలసంధి మార్గము.

జిబ్రాల్టరు జలసంధి - ఇది మధ్యధరాసముద్రమును, అట్లాంటిక్కు మహాసముద్రమును కలుపు జలసంధిమార్గము.

డార్డెనల్సు జలసంధి- దీనిని తురుష్కులు హెల్లిస్పాంటనియెదరు. ఈజియన్సీ, మార్మొరాసముద్రములంగలుపు జలసంధి.

బాస్ఫరస్- మార్మొరాసముద్రమును, బ్లాక్సీ లంగల్పు జలసంధి.

గ్రేటుబెల్టు- బాల్టికు సముద్రముఖమున గల జలసంధి.

లిటిల్ బెల్టు- బాల్టికు సముద్రముఖమునఁగల జలసంధి.

సౌండు- బాల్టికు సముద్రముఖమునఁ గల మార్గము.

నార్తుఛానెల్- ఉత్తరదిశకేగు మార్గము. సముద్రశాఖ.

సెంటుజార్జెన్ ఛానెల్- ఐరిష్ సీ నుండి దక్షిణముకు సముద్రమార్గము.

బోనిఫేషియోజలసంధి - కోర్సికా, సార్డీని యాలనడుమ జలసంధి.

మెస్సీనాజలసంధి- ఇటలీ, సిసిలీల నడుమ జలసంధి.

ఒట్రాంటోజలసంధి- ఎడ్రియాటిక్కు సము ద్రమున జలసంధి.

డార్డనెల్స్- బ్లాక్సీ, సీ ఆఫ్ ఎజావులం గలుపు జలసంధి.

ఐరోపాలోని పర్వతము లెక్కువ ఎత్తైనవి కావు. ముఖ్యములు వివరింపఁబడుచున్నవి. అగ్ని పర్వతములును చాల తక్కువగాఁగలవు.

యూరల్ పర్వతములు - ఇది పర్వతపఙ్క్తి. ఐరోపా ఈశాన్య సరిహద్దున రష్యా సైబీరియాల నడుమనున్నది. ఇందు రత్నములగనులు సుప్ర సిద్ధములు. దీనియందెత్తుగల శిఖరము ౫,౮౦౦ అడుగులు ఎత్తుకలది గలదు.

కాకేషస్ పర్వతపఙ్క్తి- ఐరోపా కాగ్నేయ మున నున్నది. దీనియందెత్తైన శిఖరము ఎల్బ్రుజ్ ౧౮,౫౦౦ అడుగుల ఎత్తు.

ఆల్ప్సు పర్వతములు - ఐరోపా మధ్య పీఠ భూమియందున్న పర్వతములు. వీనియం దెత్తైన శిఖరము మౌంట్ బ్లాంకు (శ్వేత శిఖరము) ౧౬,౦౦౦ అడుగుల ఎత్తు. ఐరోపా మధ్య భాగ మున నొక పీఠభూమి ౨,౦౦౦ అడుగుల ఎత్తైనది కలదు. అం దాల్ప్సు పర్వతములున్నవి. వీటి యందు ౭,౦౦౦ అడుగుల ఎత్తు నుండి ఉపరి భాగము మంచుచే గప్పంబడియుండును ఆల్ప్సు నందున్న లెక్కకు మీరిన లోయలు, చక్కని పచ్చిక బయళ్లు, గోగ్రాసపు భూములుగ నున్నవి.

ఎపినైను పర్వతపఙ్క్తి- ఇటలీ దేశములోనిది. ఇది ఆల్ప్సునుండి బయలుదేరునదిగా నున్నది. సగటున ౪,౦౦౦ అడుగుల ఎత్తుగలదు. ఇందలి ఎత్తైన శిఖరము మౌంట్ కొర్నో, ౯,౫౪౩ అడు గుల ఎత్తు మంచుచే గప్పఁబడి యుండును.

కార్పేతియను పర్వతపఙ్క్తులు - ఆస్ట్రియా హంగేరీలయందు కలవు. ఇందెత్తైన శిఖరము ౯,౫౭౭ అడుగుల ఎత్తు గలది.

బాల్కను పర్వతములు - శ్లాక్సీనుండి టర్కీ గుండా వ్యాపించిన పర్వతములు. ఇవి కార్పేతి యను పర్వతముల నుండి బయలు దేరినవిగా నున్నవి. డాన్యూబునది లోయగుండా కలవు. సగ టున 3,౦౦౦ అడుగుల ఎత్తనియనెదరు. ఇం దలి ఎత్తైనశిఖరము టెహార్డాగ్ (Tehardagh). ౯,౮౪౦ అడుగుల ఎత్తుగలది కలదు.

పిరనీస్ పర్వతములు- ఫ్రాన్సు, స్పెయిను దేశ ముల హద్దున నున్నవి. ఇవి సగటున ౭౦౦౦ అడుగుల ఎత్తనియు, వీనియం దెత్తైన శిఖరము ౧౧,౧౬౮ అడుగుల ఎత్తనియు చెప్పఁబడినది.

కంటాబ్రియను పర్వతములు- బే ఆఫ్ బిస్కే సముద్రమునకు దక్షిణముగా నున్నవి. ఇవి పిర నీస్ సంబంధము.

సెవెనీస్ పర్వతములు - ఫ్రాన్సు దేశమున ఆగ్నేయ దిశయం దున్నవి.

సిరానివాడా పర్వతములు - ఇవి స్పానిషూ దేశపు పీఠభూమియందున్నవి. దీనియందెత్తైన శిఖరము ముల్హాసెన్ శిఖరము (మంచు శిఖరమని యర్థము). ౧౧,౬౬౧ అడుగుల ఎత్తు.

స్కాండినేవియను పర్వతపఙ్త్తి - నార్వేదేశమున ఉత్తర సముద్రతీరము నంటి వ్యాపించియున్నవి. నార్వే స్వీడనులు కలసిన ద్వీపకల్పమునకు స్కాండినేవియా యని పేరు. దానినుండి ఈపేరు కల్గెను. వీని మధ్యభాగమున వీటికి డోవ్రిఫీల్డు పర్వతమని పేరు. ఈ పర్వతపఙ్త్తి యందెత్తైన శిఖరము గాల్డుహోపింగ్ శిఖరము ౮,౪౮౬ అడుగుల ఎత్తుగలది.

డోవ్రిఫీల్డు పర్వతము - స్కాండినేవియా పర్వతపఙ్త్తి మధ్యభాగము.

గ్రాంపియన్పర్వతములు - స్కాట్లాండు దేశమునగల పర్వతపఙ్త్తి. ఇందెత్తైన పర్వతశిఖరము బెన్నెవిస్ ४,४౦౬ అడుగుల ఎత్తు.

వెసూవియస్ అగ్నిపర్వత శిఖరము - ఇటలీదేశమున నేపిల్సు నగరమునకుఁ గతిపయ దూరమునఁ గలదు.

ఎట్నా అగ్నిపర్వత శిఖరము - సిసిలీ ద్వీపమున నున్నది. ఎత్తు ౧౦,౮४౦ అడుగులని చెప్పఁబడినది.

స్ట్రాంబెల్ అగ్నిపర్వత శిఖము - ఇది లిపారీ ద్వీపమునందున్నది. సిసిలీకి (సిసిలీ కుత్తరదిశను) జేరిన ద్వీపము. మెడిటరేనియన్సీలోనిది.

హెక్లా అగ్నిపర్వత శిఖరము - ఇది ఐస్లాండు ద్వీపమందున్నది.

ఐరోపాఖండపు నదులు సర్వసాధారణముగ వాయువ్య దిక్కునకుగాని, ఆగ్నేయ దిక్కునకుంగాని ప్రవహించును. ఏలనన నీరెండు వైపులకు భూమి ఏటవాలుగ నించుక తగ్గియున్నది. ఇందు ఆగ్నేయదిశ ఏటవాలుప్రదేశము పెద్దదిగానున్నది.

పెచోరానది - ఉత్తర వాహినియై ఆర్కిటిక్కు మహాసముద్రము నందుఁ జేరుకొనును. పొడవు ౯౦౦ మైళ్లు

డ్వైనానది - వైట్సీ యందుఁ జేరుకొనును. పొడవు ౮౦౦ మైళ్లు.

డూనానది- రైగా సింధుశాఖయందు సంగమించును.

విశ్చులానది- బాల్టిక్కు సముద్రమున సంగమించును. పొడవు ౧౬౦ మైళ్లు.

ఓడర్ నది- బాల్టిక్కుసముద్రమున సంగమించును.

ఎల్బునది- నార్తుసీ లేక జర్మనోషనునందు కలియును. ౬౩౦ మైళ్లు.

వేసర్నది- నార్తుసీ లేక జర్మనోషనునందు గలియుచున్నది.

మ్యూస్నది- దీనిని మేస్నదియనియు నందురు. ఇది నార్తుసీ యందు కలియును.

థేమ్సునది- దీనికి తొల్లింటిపేరు Tems అని యుండెను. ఇది ఇంగ్లాండునందు లండను గుండా నడచి నార్తుసీయందు సంగమించును.

రైనునది- ఎడమతట్టు ఆర్ నది, మొసెల్లీనది (మొసెల్ నది) యును, కుడితట్టు నెకార్ నది, మైన్ నది ఉపనదులై తనయందు చేర, కల్పుకొని ప్రవహించుచు, ఉత్తర సముద్రముకడ ముఖద్వారముకడ గొప్ప డెల్టానేర్పర్చి అందనేక పాయలుగఁ జీలి సముద్రగామియగును. అందు ముఖ్యమగు పాయకు వాల్ అనిపేరు. రైనునది పొడవు ౭౦౦ మైళ్లు. దీనిని The most picturesque river అనిచెదరు.

సేనునది- ఇది ఫ్రాన్సునందు పారిస్గుండా ప్రవహించి అట్లాంటిక్కు మహాసముద్రమునం జేరుకొనును. ల్వారునది (Loire), గారోన్ నది, డౌరో, టేగస్, గువాడియానా, గువాడ

వెక్సివర్ నది-ఇవి అట్లాంటిక్కు మహాసముద్రమున సంగమించును.

రోనునది- ఇది ఎక్కువ ఒడిదుడుకుగ ప్రవహించునది. మధ్యధరాసముద్రమునందు సంగమించును.

పోనది - ఎడ్రియాటిక్కు సముద్రమున జేరును

నీస్టర్ నది (Dniester)- బ్లాక్సీయందు కలియును.

నీపర్ నది (Dnieper)- ౧,౦౦౦ మైళ్లు పొడవు. బ్లాక్సీయందు చేరును.

డాన్యూబునది- పొడవు ౧,౭౦౦ మైళ్లు. దీని లోవ 3,00,000 మైళ్లు. దీని ఉత్తరమున థీసునది (Theiss), ప్రూత్ నది (Pruth) యును, దక్షిణమున లీచ్ నది, ఇజార్ (Isar) నది, ఇన్ నది, డ్రేవ్ నది, సేవ్ నది యును ఉపనదులుగ తనయందు చేర్చుకొనుచున్నది. ఇది ఆల్ప్సు పర్వతమున రైను, రోను నదులతో గలసి పుట్టును.

డాన్ నది- పొడవు ౧,౦౦౦ మైళ్లు. రష్యాగుండా ప్రవహించి అజోవు సరస్సున సంగమించును.

వోల్గానది- పొడవు ౨,౨౦౦. ఇది ఐరోపాయందు పెద్దనది. కాస్పియన్ సముద్రమున సంగమించును. రష్యాదేశపునది. ౫,౫౦,౦౦౦ మైళ లోవ.

యూరల్ నది- కాస్పియన్ సముద్రమున సంగమించును. పొడవు ౯౦౦ మైళ్లు.

ఐరోపా ఖండము- నార్తు టెంపరేటుజోను నందున్నది. అందొక చిన్నభాగము నార్తు ఫ్రిజిడ్ జోను నందున్నది గాన శీతలభూమి యని చెప్పవలయును. ఉత్తరమున శీతల మధికముగా నుండును. ఆర్కిటిక్కు మహాసముద్రమునుండి వీచు చలిగాలులు అతిశీతలములై యుండును. ఒక్కొకతరి ఆఫ్రికాలోని సహారాలోనుండి వీచు వేడిగాడుపులు శీతలవాయువు నెదుర్కొని సమశీతోష్ణము గలుగంజేయుచుండును. లేనితఱి ఇటలీ, స్విజర్లాండు దేశములందు వీచు ఫోహన్ ఉష్ణవాయువుగను, అట్టి ఇతరపేర్లతో దక్షిణ సీమలందు వేడిగాడుపులువీచి కొండలోవలందు నిల్వయైన మంచును కరుగంజేయుచుండును. సముద్రములనుండి వీచుగాలులు వేసవియందలి ఉష్ణమును, శీతలమును కూడ ఉధృత మడంగఁజేసి యనుకూలపఱచుచుండును తూర్పుదేశములందు సగటున చలిగాని, ఉష్ణముగాని అధికముగా నుండును. పండితులు పరిశీలించినవారు ఐరోపా శీతోష్ణస్థితిని ఒకద్వీపమునందలి శీతోష్ణస్థితివంటిదని యనుచున్నారు. పశ్చిమదిశను వర్షమధికము తూర్పున కేగినకొలఁది వర్షములు తక్కువగా కురియుచుండును.

ఐరోపాదేశములందు ఇనుము, రాక్షసబొగ్గు, తగరము, సీసము, రాగి, పాదరసము, సైంధవలవణము, బంగారము దొరకెడిని. అవి వేర్వేఱు దేశములందుఁ దెలియనగును. యూరల్ పర్వతసీమలందు బంగారు, రత్నములు విస్తారముదొరకుచున్నవి. బ్రిటన్ మహాదేశమున ఇనుము రాక్షసబొగ్గు అధికముగ దొరకుచుండ, చేతిపనులు యంత్రములు మొదలగు ఇనుపపను లధికముగ జరగ వీలగుచున్నది. స్పానియాదేశము రాగి, సీసము, పాదరసము, కొంతవఱకినుము దొరకుటకుఁ బేరందినది. ఆస్ట్రియాయందు పాదరసమును, స్వీడనులో ఇనుము దొరకును.

ఐరోపాప్రజలు వ్యవసాయవిద్యను చక్కగ నెఱింగినవారైనను సగటున ఐరోపావ్యవసాయముపై నాధారపడిన భూములు ఎక్కువగాకలది కాదని చెప్పవలయును. ఇందు ఫలించుపంటలు ఆయాదేశములందు తెలియనగును. పండ్లతోటలు

కొంతవఱకు బాగుగ నేకలవు. ద్రాక్షలు, బంగాళ దుంపలు సమృద్ధిగ పైరగుచున్నవి.

నార్త్ లాటిట్యూడ్ నందు 64 డిగ్రీలదనుక గోధుమలు పైరగును. 65 డిగ్రీలదనుక ఓటు ధాన్యమును, 67 డిగ్రీలవఱకు రై (Rye) ధాన్యమును, 70 డిగ్రీలవఱకు బార్లీధాన్యమును పైరగుచుండును. ఆలివ్‌చెట్లు 44 డిగ్రీలవఱకుం జక్కగ పెరిగి కాయును ఆపిల్ 55 డిగ్రీలవఱకును, ద్రాక్షలు 51 డిగ్రీలవఱకును, పీర్పండు చెట్లు, బెర్రీచెట్లు, ప్లంపండ్లచెట్లు 63 డిగ్రీలవఱకును పెరిగి ఫలించును అడవిజాతి ఫిర్ (Fir) వృక్షములు 68 డిగ్రీలవఱకును, Willow and Birch వృక్షములు 70 డిగ్రీలవఱకును,చక్కగ పెరుగును. ఉత్తరమున కటనుండి ఏగినకొలది చెట్లు పెరుగుట తగ్గి పొట్టివగుచుండును. కఠిన శీతలప్రదేశముల నవి కొన్ని అంగుళముల పరిమాణమునకు మాత్రమే యెదిగి వృద్ధాప్యదశ నందును.

ఐరోపాయందు సింహములు, పెద్దపులులు, చిరుతపులులు లేవు. ఉత్తరపు మంచుప్రదేశములందు రైన్‌డీర్ మృగములును, ఎస్కిమో జాతి కుక్కలును మంచుపైస్లెడ్జెస్ నీడ్చుచుండును. అచట నే యితరమృగములు జీవించవు గాని, ఒక్కొకచోట తెల్లయెలుగుబంట్లు, తోడేళ్లు అడవిమృగములుగ నున్నవి. దక్షిణదేశములందు గుఱ్ఱములు, ఎద్దులు, దున్నలు, గొఱ్ఱెలు, మేకలు, పందులు, కుక్కలు, గాడిదలు, పిల్లులు కలవు. రష్యా దక్షిణభాగములందు ఒంటెలు కలవు. స్పానియాదేశపు గాడిదలు పెద్దవిగను అందమైన మృగములుగను ఉన్నవి. కోతులు జిబ్రాల్టరు నందు కలవు. దక్షిణదేశములందు పట్టుపురుగులు పెంచఁబడుచుండును.

తక్కిన ఖండములందుకన్న నైరోపాయందు జనసంఖ్య దట్టముగ నున్నది. సగటున చతురపు మైలునకు సాక్సనీయందు ౭౭౫ గురును, బ్రిటిషు దీవులందు ౪౯౦ గురును, ఫ్రాన్సునందు ౧౮౫ గురును, రష్యాయందు ౪౫ గురును, నార్వే యందు ౧౬ గురును చతురపుమైలు ప్రదేశము నందు వశించు జనులుగ లెక్కింపఁబడినది. ఐరోపాప్రజలు కాకాసియను జాతులవారును, మంగోలియన్ జాతులవారు ననియు చెప్పఁబడినది. మఱియు పరిశీలకులు వీరిని లాప్పులనియు, బాస్కులనియు, కెల్టులు (Kelts) అనియు, లాటినులనియు, ట్యూటనులనియు, శాక్సనులనియు, ఆంగ్లికన్లు అనియు, రోమానిక్కులనియు, స్లావులు అనియు, టర్కులు అనియు, పామేక్ అనియు మొదలగు పేర్లిడియున్నారు; కాని, నిజమారసిన వాడుకయందివి గానరాక వారు నివసించు దేశనామములు సంబంధపదములే జాతినామములుగ వాడుచున్నారు.

ఇంక ఇంగ్లాండు, వేల్సు, స్కాట్లాండు, ఐర్లండు దేశములం గల్పి బ్రిటిషు దీవులనియు, ఇంగ్లాండు, వేల్సు, స్కాట్లాండులు కలసిన ద్వీపమునకుం గ్రేటుబ్రిటన్ అనియు, నార్వే స్వీడనులు కలసిన భూమికి స్కాండినేవియా యనియు, స్పెయిను పోర్చుగలు దేశములు కలసిన భూప్రదేశమునకు ఐబీరియస్పెనిన్సులాయనియు, రుమేనియా, బల్గేరియా, గ్రీసు, యుగోస్లేవియా, రాష్ట్రములుకలసిన ప్రదేశమునకు బాల్కనుస్టేట్సు అనియు, హాలండు బెల్జియములుకలసిన ప్రదేశమునకు నెదర్లాండ్సు అనియు పేర్లు వాడఁబడుచున్నవి.

ఐరోపాఖండమునందలి దేశములు- బ్రిటిషు దేశము (ఇంగ్లాండు, వేల్సు, స్కాట్లాండు, ఐర్లాండులు), డెన్మార్కు, నార్వే (నార్గే), స్వీడను (సర్గె), రష్యా, జర్మనీ (౪ దేశములు, ౪ గ్రాండు డచ్చీలు, ౧ డచ్చీ), ఆస్ట్రియా, హంగేరీ, హాలండు, బెల్జియమ్, ఫ్రాన్సు, జర్లాండు,

స్పానియా, పోర్చుగల్, ఇటలీ,పాపాలుస్టేట్సు, గ్రీసుదేశము, టర్కీ, కేండియా, పోలెండు, జకోస్లోవేకియా, బాల్కనుస్టేట్సు, లక్సెంబర్గు గ్రాండుడచ్చీ, ఐస్లాండుదేశములు.

ఐరోపాలోని చిన్న సంస్థానములు

(Minor States of Europe) —

౧. అండోర్రా(Andorra in the Pyrenees)- ఇది ప్రజాపాలితము ౧౭౫ చతురపుమైళ్లు. ౬,౦౦౦ జనాభా.

౨. డాంజిగ్ (Danzig)- బాల్టిక్కు సముద్ర తీరముననున్న ఫ్రీ సిటీ సంస్థానము. ౭౨౦ చతురపుమైళ్లు ౪,౦౦,౦౦౦ జనాభా గలది.

3. లీక్టెన్స్టీను (Liechtenstein)- రైను నది పైభాగమందున్న (Principality) సంస్థానము, అఱువై చతురపుమైళ్లు. ౧౨,౦౦౦ జనాభాకలది.

౪. లక్సెంబర్గు (Luxemburg)- జర్మనీ, ఫ్రాన్సు, బెల్జియముల నడుమనున్న Grand Duchy.వెయ్యి చతురపుమైళ్లు వైశాల్యము. 3,౦౦,౦౦౦ జనాభాగలది.

౫. మొనాకో (Monaco)- రివైరా యందున్న Principality. మాంటీకార్లో, గేమింగు హౌస్ ఇందులోనిది. ౨3,౦౦౦ జనాభా.

౬. పాపల్ స్టేటు (Papal State)- పోపు గారి రాజ్యము. వెటికాన్ ఇందులోనిది. (వెటికాన్ చూడుడు,రోమకపురిచూడుడు).

౭. సేన్ మారినో (San Marino)- ఇటలీ దేశములోని రిమినీ కొండలలోనున్న ప్రజా ప్రభుత్వము. 3౮ చతురపుమైళ్లు వైశాల్యము గలది. పదమూడువేల జనాభా.

ఐర్లాండుదేశపు కౌంటీలు

— తొల్లి యొకప్పు డైర్లాండ్లు దేశము కౌంట్సు అను ఉద్యోగబిరుదనామముగల సామంతభూపతులచే పాలింపబడుచుండినది. ఒక కౌంటు పాలించిన దేశభాగమునకు కౌంటీ యనియు, లేక షైరు అనియుం బేర్లయ్యెను. నేటికవి పరిపాలనా విభాగములై మనదేశపు జిల్లాలంబోలియున్నవి. ఐర్లాండుదేశమున నిట్టి కౌంటీలు 3౨ కలవు. (ఐర్లాండుదేశము చూడుడు).

లించెస్టరు కౌంటీలు ౧౨- లాంపోర్డుషైరు, వెస్టుమీతుషైరు, మీతుషైరు, లౌతుషైరు, కింగ్సుకౌంటీ, క్వీన్సుకౌంటీ, కిల్డేర్ షైరు, డబ్లిషైరు, కిల్కెన్నీషైరు, కార్లోషైరు, విక్లోషైరు, వెక్సుఫోర్డుషైరు.

అల్స్టరుషైర్లు ౯- డోనెగల్ షైరు, లండన్డెరీషైరు, ఏన్ట్రిమ్ షైరు, టైరోన్ షైరు, ఆర్మాఘ్ షైరు, డౌన్ షైరు, ఫర్మానాఘ్ షైరు, మోనాగాన్ షైరు, కేవన్ షైరు.

కన్నాటు కౌంటీలు ౫- మేయోషైరు, స్లిగోషైరు, లీట్రిమ్ షైరు, గాల్వేషైరు, రాస్కామన్ షైరు.

మున్స్టరు కౌంటీలు ౬- క్లేరుషైరు, టిపరెరీషైరు, కెర్రీషైరు, లిమరిక్ షైరు, కార్కుషైరు, వాటర్ఫోర్డుషైరు మొత్తము ముప్పదిరెండు కౌంటీలు.

ఐర్లాండు దేశము

— ఐరోపా ఖండమున బ్రిటీషుదీవులందలి యొక ద్వీపము. దీనికి స్వదేశస్థులు పాడుకొను పేరు ఎరిన్ (Erin) అని. ఆంగ్లభాషకులోనైన పిదప ఐర్లాండాయెను. వైశాల్యము 3౨,౫౦౦ చతురపుమైళ్లు. ఇది చుట్టు సముద్రముగల ద్వీపమే. పశ్చిమతీరమున సముద్రము భూమిలోనికిం జొచ్చుకొనివచ్చి లోన ననేక జలమార్గముల నేర్పఱచియున్నది.వీటికి స్కాట్లాండు దేశమునందువలె (Lough or Lochs) లోక్సు అని పేరు.

అట్టివాట్టియందు ఉత్తరమున Lough Foyle, Lough Swilly అనునవియు, పశ్చిమమున Galway Bay యును, నైరుతిదిశయందు Bantry Bay యును, ఈశాన్యదిశయందు Belfast Lough అనునదియు ముఖ్యములు ఇట్టిజలములనడుమ మిగిలియున్న ఎత్తైన భూప్రదేశములకు హెడ్ అనిపేరు అట్టివాటియందు డబ్లినగరము కడనున్న Howth Head అనబడునదియు, ఉత్తరమున Malin Head అనునదియు, దక్షిణమున Cape Clear Head అనునదియు ముఖ్యములైనవి ఉత్తరమున రత్లిన్ ద్వీపమును, అచిల్ ద్వీపమును ఐర్లాండుకుం జెందిన పెద్దద్వీపములు. రత్లిన్ద్వీపముకడ నొక పెద్దబాటవలె దానికిరుప్రక్కల గల రాతిస్తంభములవలెను నైసర్గిక శిలాస్తలము వింతగ నుండెడిని. ఐర్లాండుయొక్క మధ్యభాగము సమతలము. పశ్చిమముననును దక్షిణముననును కొండలు కలవు. ఇందెత్తైన తావునకు Carntual అని పేరు అది ౩,౪౧౪ అడుగులు ఎత్తుకలది. షానన్నది (౨౨౪ మైళ్లు) బ్రిటీషు దీవులందు పొడవైన నది. ఇందు ౨౧౩ మైళ్లు ఓడలు పోదగిన లోతుగల్గియుండును. ఇది నైరుతి దిగ్వాహినియై Allon Lough, Ree Lough, Derg Lough లగుండా నడచి అట్లాంటికు మహాసముద్రమున సంగమించును. బారోనది తన ఉపనదియగు సూయిర్ నదింగల్పుకొని ఆగ్నేయ వాహినియై సెంటుజార్జిస్ఛానెలు నందుగలియును. బోయిన్నదియు, లిఫేనదియు నీశాన్యదిశగా నడచి ఐరిష్సీ యందు సంగమించును. ఐర్లాండునందు సరస్సు లనేకములు కలవు. Lough Neagh (లాక్నే) ఈశాన్యదిశయందుకలదు. చాలపెద్దది. కిలర్నే సరస్సులు చాలా సౌందర్యవంతములని పేరందినవి. భూమిసదా ఆకుపచ్చని పచ్చికతోఁ గప్పబడియుంటచే • దీనిని Emerald Isle అనెదరు మంచువిస్తారము పడుచుండు దేశము, భూములు చాలభాగము పశుగ్రాసోపయోగము లైనవి ఓటుధాన్యము, బార్లీధాన్యము, బంగాళాదుంపలు పైరుచేయబడు చున్నవి. సముద్రముల నుండి వీచు పడమటిగాలి తడిమైనది ఇది చాల ముందుగా నీదేశమున వర్షింపజేయును. ఐర్లాండునందు విషనాగములు లేవు.

ప్రజలు కెల్టిక్ తెగవారు, అనగా స్కాట్లను వంటివారు వారి Gaelic భాషవంటి స్వభాషను పశ్చిమభాగములందు వాడుచునేయున్నారు. ౧౮౪౧ నాఁటికి జనాభా చాల నిండియుండెంగాని, అనగా ౩౦,౦౦,౦౦౦ కు దాటుంగాని, ౧౮౪౭ కాటకమును, దానితో నమెరికా వలసపోవుటయు, ప్రజలు తగ్గిపోవుటకుఁ గారణములు. వెన్న, లినెన్‌బట్టనేత తప్ప, చేతిపరిశ్రమలు లేవు. అల్స్టరు ప్రజలు ఎక్కువ శ్రమపడి పనిచేయువారును, ధనవంతులు నైయున్నారు

మొత్తమున నైర్లాండుదేశస్థులు ఔదార్యసాహసములు కలవారు. సమయస్ఫూర్తి నెఱిఁగినవారు. సాయిలాపాయిలాగా సంతోషించుచు, సంతోషింపజేయుచుండువారు. ఒకమాట ప్రత్యుత్తరమీయఁదగిన తావులం దిరువదిమాటలను ప్రసంగించు నైజము కలవారు. దేశమునందు రోమన్కాథలిక్కు క్రైస్తవమతస్థులు ఎక్కువమంది కలరు. కొందఱు ప్రొటస్టాంటు క్రైస్తవులు, కొంతమంది ఎపిస్కోపల్ చర్చివారు, కొందఱు ప్రెస్బిటేరియను క్రైస్తవులునుకూడ కలరు. దేశమున మతనిర్బంధము లేదు.

తొల్లింటికాలమున నైర్లాండు పదునాల్గు సంస్థానములుగనుండి నల్గురు భూపతులచే పాలింపబడుచుండినది. అవిఉత్తరమునఅల్స్టరుస్టేటులు మధ్యను లీన్స్టరు స్టేటు, కన్నాటు స్టేటు అను

రెండును, నైఋతి దిశయందు మున్సటరు ప్టేటు గను ఉండినవి. అవి యిప్పుడు ప్రోవిన్సులనం బడుచున్నవి. పిదప నివి ఏకీభవించినతరి డబ్లిన్నగ రము రాజధానియై ఐర్లండుపార్లమెంటు ప్రభుత్వ స్థానము లు నటనుండెను. ఇంగ్లాండుతో చేరక గ్లన్గతరి నది లండనునకుం జేరి పోయెయు ఇదియు నింగ్లాండు, స్కాట్లాండులవలెనే ముప్పది రెండు కౌంటీలు లేక షైరులుగ విభజింపఁబడి యున్నది. క్రీ. శ. ౧౮౦౧ లో గ్రేటు బ్రిటను ప్రభుత్వమున గలసిపోయినది. ఇటీవల ఐరిషు ఫ్రీ స్టేటనియు, అల్సటరు ప్రభుత్వముగను ద్వివిధ ములుగ పాలనంగల్గి బ్రిటిషు ప్రభుత్వము నుండి విడివడెను.

పట్టణములు.

డబ్లిన్ నగరము - 3,20,000 జనభా. దేశమున ప్రధాన నగరము. లిఫేనది పైనున్నది, తొల్లింటి రాజధాని. సౌందర్యవంతమైన నగ రము. ఇచట ట్రినిటీకాలేజి, విశ్వవిద్యాలయము సుప్రసిద్ధములు. ఇది బ్రిటిషురాజప్రతినిధి నివా సము. దీనికి కింగ్సుటౌనను తావు రేవుస్థలము. పశ్చిమముగా కతిపయదూరమునంగల మేనూత్ర నంబడు తావున రోమన్కాథలిక్కు సర్వకళాశాల కలదు.

బెల్ఫాస్టునగరము - (౩,౯౬,౦౦౦). ఇది గొప్ప వర్తకస్థానము, చేతిపనులు, ఓడలంగట్టు తావులును గలవు.

కార్కునగరము - (౮౦,౦౦౦), కార్కనిన స్వదేశ భాషయందు బురదనేలయని యర్థమట. ఇట గొప్ప హార్బరుగలదు, భోజన పదార్థముల వర్తకము కలదు. కార్కు ప్రజల కన్యోన్యాను రాగము మెండు, పరిచయములేకుండినను ఇతర తావులందుండిన కార్కువారు ఏకస్థులెయుందురు. వృత్తినిగాని, స్థితిగతులంగానిపాటింపక అభిమాను లై యుందురు.

లిమరిక్పురము- (౩౮,౦౦౦), షానోన్నది పైనున్న రేవు పట్టణము లేసు అల్లికలకు పేరందినది.

లండన్డెరీపురము - (33,000). ఉత్తరమున ఫోయిల్నదీతీరము, భోజన పదార్థముల వర్తకే మున్నతావు.

ఆర్మాపురము - ఇది ఆర్చిబిషప్పుగారి నివాస స్థానము.

వాటర్ఫోర్డు - విశేష వర్తకముగల రేవు స్థలము. సూయ నదీతీరము.

డ్రాయెడాపురము - వెనుకనిట ౧౬౯౦ లో యుద్ధము జరిగెను.

కిల్కేన్నేపురము - ఉన్ని బట్టలనేత గల పురము.

గాల్వే - రేవు పట్టణము.

స్లిగో - రేవు పట్టణము.

యహాఘాల్పురము - ఇట నాదికాలమున సర్వాల్టర్ రేలీగారి భూములందు బంగాళాదుంప వ్యవసాయము తొలుత జేయుబడెనట. వారి కిట నివాసభవన ముండెనట.

ఐలండు(గ్రీసుభాగము — గ్రీసు దేశములోని భాగము. (గ్రీసుదేశముచూడుఁడు). ఇందు డిలోసుద్వీపము, ఆంద్రోసుద్వీపము, నాక్సోసుద్వీపమును పెద్దవి, ముఖ్యములు.

ఐలారము — ఇది యొక వనమూలిక యని తలంపఁబడుచున్నది. దీనిచెట్టు యెఱ్ఱగలి జేరు చెట్టువలె నుండునందురు. విరేచనముకాఁజేసి మూత్రమును విస్తారముగ వెడలించి ఉబ్బు, జాడ్యము నివారించునని యు, జలోదరము, మేహ కారకము, అత్యుష్ణములు, క్షయరోగముల ఉధృతము నివారించునందురు.

ఐశ్వంకసగోత్రము — కుండినగణము చూడుఁడు.

ఐశ్వర్యము తగ్గితే ఆకలి ఎక్కువ యగును — ఆంధ్రలోకోక్తి.

ఐశ్వర్యమున కంతములేదు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

ఐశ్వర్యములు ౮ — ౧. ధనము, ౨. ధాన్యము, ౩. సంపద, ౪. జయముసిద్ధించుచుండుట, ౫. ధైర్యము, ౬. ఆయుధబలము, ౭. రాజ్యము, ౮. మోక్షార్హానుగుచర్య వీనిం గల్గియుండుటను అష్టైశ్వర్యములం గల్గియుండుట యనంబడును.

మఱియు వీటినె ధనలక్ష్మి, ధాన్యలక్ష్మి, సంపల్లక్ష్మి, జయలక్ష్మి, ధైర్యలక్ష్మి, (ఆయుధ) బలలక్ష్మి, రాజ్యలక్ష్మి, మోక్షలక్ష్మి అని యష్టలక్ష్ము లందురు.

ఇంకను ౧. దాసీజనము, ౨. భృత్యులు, ౩. పుత్రులు, ౪. మిత్రులు, ౫. బంధువులు, ౬. వాహనములు, ౭. ధనము, ౮. ధాన్యములు గూడ నష్టైశ్వర్యము లనంబడును.

ఐస్లాండ్ స్పార్ — ఇది స్వచ్ఛమై, రంగులేని Calcite అని పోల్చంబడినది. ఐస్లాండు ద్వీపమున దొరకుటచే నీపేరందినది. దీనికి Double refractive Power గలదట. సులోచనములు చేయుటయం దుపయోగించుచుందురట.

ఐస్లాండుద్వీపదేశము — ఐరోపా ఖండములోని డెన్మార్కు దేశమునకుం జెందీ, అట్లాంటిక్కు మహాసముద్రమునం దుత్తరభాగము నందున్న ద్వీపము. ఐర్లాండునకంటె ఐదవవంతు పెద్దదేశమని చెప్పంబడినది. ఇది ఆర్కిటిక్ సర్కిల్ కడ నున్నదిగాన చాల శీతలప్రదేశము. ఇట్లనుటవలన ఐస్లాండు పేరునకు మంచుసంబంధార్థముకాదు. ఇది జైడుభాషయందలిపదము. ఐస్లాండనిన ఐలెండు, అనగా ద్వీపమనియర్థము. ఈ మాటయందు మంచుసంబంధ మేమియును లేనేలేదని యెఱుంగునది.

ఐస్లాండుదేశము తొల్లింట నెప్పుడు నొక ప్రభుని పాలనక్రింద నుండియుండలేదు. ప్రజలే రాజ్యకార్యనిర్వాహణ మొనర్చుకొనువారు. ఆ సభకు ఆల్తింగని పేరు. ఆ సభలుకూడు తావునకు ఆల్మన్నాగ్జా అనిపేరు. అది తింగవెట్లీరు కడ నున్నది. తింగవెట్లీ రనిన సభాభూమియని యర్థము. ఐస్లాండు ఆదిని నాడోడు అను దొంగల నాయకునిచే క్రీ. వె. తొమ్మిదవ శతాబ్దమున కనుంగొనంబడినదట. పిదప Ingolf అనువారును, Hjorleif అనువారును, (నార్వేజియను సామంతనృపులు) వారితో కొందఱనుచరులు నట వలసచేరిరట. ఇది క్రీ. వె. ౮౭౪ అని చెప్పంబడినది. నేటికిని వారు దిగిన తావులను Ingolfshofdi అనియు, Hjorleifshofdi అనియు పిలచుచున్నారు. ఐస్లాండు దేశభాషయందు Hofdi అనిన రేవనియో, తావనియో యర్థమట. ఆ కాలపు ఐస్లాండుచరిత్ర పాటలందు కలదు. దానికి Landnamabok అనిపేరు. పిదప ననేకులు చేరిరి. వీరు నార్వేదేశస్థులు. క్రీ. వె. ౧౦౦౦ మొదలు క్రైస్తవమతస్థులైరని చెప్పుదురు. దేశమప్పుడు నార్వేక్రిందనే యుండెను. పిదప నార్వేతోసహా డేనుల క్రిందికి వచ్చెను. తరువాత నార్వే వేఱైపోయినను ఐస్లాండు డెన్మార్కుతో కలసియేయున్నది. ప్రజలు ఐస్లాండర్సు అనంబరగుచున్నారు. లూథర స్వీధాన క్రైస్తవులు. రైక్జావిక్కుపురము ప్రధాన నగరము. ఇది రేవుపట్టణము. వర్తకస్థలము. నదులు పెద్దవిలేవు.

ఈ దేశమున జలపాతములు, జల బుద్బుదములు, వేడినీళ్ళయూటలు, ఊర్ధ్వజలవినోదములు, చూడదగినవెన్నియో కలవు. మంచు

మయమైన గుహాలు కలవు. హెక్లాయని పేరుగల యగ్నిపర్వతము సుప్రసిద్ధమైనది. ప్రజలు అతిథి అభ్యాగతుల నెక్కువగా నాదరించి భోజన మిడుచుందురు. ఈదేశమున సుర్ధరు కేవు (గుహ) మంచుతో చేయబడిన చిత్రవిచిత్రముల ఆకారములు, వింతలు, గదులు, చావిడులు గల గొప్ప గుహ. చూడదగినది. సుర్ధరు తొల్లింటి కాలపు రాక్షసుఁడని వారనెదరు (డెన్మార్కు దేశము, ఐరోపా, ఫారోయీద్వీపముచూడుఁడు)

ఐస్ బెర్గ్ (Ice Berg)-ధృవప్రదేశము (Polar regions) లందుండు గ్లేసియరుల నుండి విరిగిపోయిన మంచు ముక్కలు. ఇవి పర్వతములవలెనుండి నీటందేలుచు పోవు చుండును. ఓడలకుందాకిన వాటిని చితుకగొట్టగలవు గాన, నావికులు వీటికి చాల వెరతురు. ఇవి ధృవప్రదేశములందాటి యివ్వల కేతెంచుకొలది కరఁగిపోవును. వీటి శీతలము కడుదూరము వ్యాపించి గాలిని శీతలముగ నొనర్చును. గ్లేసియర్సు చూడుఁడు.

ఐస్ ఏజిసిద్ధాంతము(మంచుకాలము) తొల్లింటి యాదికాలమున నుత్తరభూగోళార్ధమున ఉత్తర ధృవమునుండి భూమధ్యరేఖ దెసను ఏబది డిగ్రీల ప్రదేశము మంచుచేఁ గప్పంబడి యుండెననియు, అది రాను రాను భూమధ్యరేఖ నుండి ఉత్తరదిశకు క్రమముగ వెచ్చనగుచు మంచు కరఁగి భూమి, పర్వతములు మొదలగునవి బయల్పడుచు నిప్పుడున్న రీతిగనై, ఇంకనూ అగుచున్న దను సిద్ధాంతము.

ఉత్తర దేశములం దచ్చటచ్చటఁ గన్పించు గ్లేసియరు హిమనిలయము శీకాలమునాఁటి హిమశేషము లేననియు, గొప్ప గొప్ప పర్వతములం దీ సిద్ధాంతమునకు పెక్కు యానవాళ్లు కలవనియు కొందఱు పరిశీలకు లరుచున్నారు.

దీని దక్షిణపు టెల్ల ఇంగ్లాండు దేశమున లండను నగరము దనుకను, వేల్సుదేశమంతయు ఐర్లాండు దేశభాగములు, ఆల్ప్సు పర్వతములు, పిరినీసు పర్వతములు, కనడాదేశము మున్నగునవిందులోనివే యని యందురు.

ఒ అక్షరమునకుం జెందిన క్రైస్తవ నామములు —

Octavia, Octavie, Octave- లాటిన్పదములు, ఎన్మిదవ సంతానమని యర్థము. దీని నుండికల్గిన ముద్దుపేరు Tavy. Octavia అనునామె రోమకచక్రవర్తి అగస్టసు తోఁబుట్టువ. ఈమె సుందరియు, సద్గుణవతియు నై యుండెను. అక్కాలమున పెక్కండ్రీమె పేరిడ నారంభించిరట.

Odile, Odila- ట్యూటోనిక్కు పదములు, సమృద్ధి యని యర్థము.

Olga- రష్యను పదము, పవిత్రతయని అర్థము. St. Olga ఋషి పేరు.

Olive, Olivia- లాటిన్పదములు, అర్థము స్పష్టము.

Olwen- ఐరిషుపదము.

Olympia, Olympias, Olympie- గ్రీకు పదములు, స్వర్గమని యర్థము. ఇది Alexander the Great తల్లిపేరని ప్రచారమందినటుల తలంపఁబడుచున్నది.

Ondine- లాటిన్పదము.

Onora, Orore- లాటిన్పదములు, గౌరవ నీయమని యర్థము. Honora యొక్క వికారరూపపదములు.

Ophelia- గ్రీకుపదము, నాగమని యర్థము.

Ortensia- లాటిన్పదము, తోటవాఁడని యర్థము. Hortensia వంటి యర్థముగల పదమే. దాని వికారరూపమే.

Osberta- ట్యూటానిక్కు పదము, దేవునిసంబాధ మగు తెలివి యని యర్థము. Osbert యొక్క స్త్రీవాచకపదము

Ottilie- Ottilia- ట్యూటానిక్కు పదములు, సుఖకరముగ సంగరమొనర్చు పడుచు అని యర్థము.

Ottoline- ట్యూటానిక్కు పదము, సమృద్ధియని యర్థము. Otto యొక్క స్త్రీవాచకపదము.

Owena- కెల్టిక్కు పదము, యౌవన యుద్ధ వీరురాలని యర్థము. Owen యొక్క స్త్రీ వాచకపదము.

ఒంటరులు (ధొరలు) — తెలగాలు చూడుఁడు. ముసలిదైన అడవిపందికిగూడ ఒంటరి యనియెదరు.

ఒంటికొమ్ము నీటిగుఱ్ఱము — (Unicorn) ఇక్కాలపు నవనాగరికులు నమ్మినను నమ్మకున్నను, తొల్లింటికాలమున స్కాట్లాండు దేశపుసముద్రముల నొంటికొమ్ము నీటిగుఱ్ఱములు, చీనాదేశమున డ్రేగను (Dragon). భరతఖండమున సింహళమున రక్కసులు, మనయరణ్యముల గండభేరుండపక్షులు, చక్రవాకములు, గోనాగసర్పములు, ఇంకను ఆంజనేయుఁడు గరుత్మంతుఁడు, జాంబవంతుఁడును ఉన్నట్లు వా...కలు కలవని యెల్ల రెఱింగినదే.

అట్లే స్కాట్లాండుదేశ... చుండిన నరపాలుఁ డొక్కం డొకతరి, మారువేషమున సముద్రతీరమునం గూర్చుని యొకబాటసారిం గొన్ని ప్రశ్నలడుగ నాతండును ప్రత్యుత్తరము లొసంగుచు, సముద్రపుగుఱ్ఱము తన్నుం దరుముకొనిరాఁ దప్పించుకొన్నటులఁ దెల్పెనట. ఆభూపాలుం డాగుఱ్ఱముపోల్కి యడుగ నాతఁ డది గుఱ్ఱము వలెనేయుండి ఎక్కువ వెండ్రుకలం గల్గియుండు ననియు, తలపై ముందునకేగు నొకకొమ్ము వంకరలేక గల్గియుండుననియు, నీటం బడుట కది వెఱవదనియుఁ దెల్పెనట. భూపాలున కది వినోదము గల్గింప తనరాజచిహ్నమున నారూపమును గూర్పించెనట. నాఁడాదిగ స్కాట్లాండుదేశపు రాజచిహ్నము (Coat of Arms) ఒంటికొమ్ము గుఱ్ఱముగ నేర్పడియెనట.

అట్టిజంతువునకు లాటిన్ భాషయందు యూనికారన్ (Unicorn) అనెదరు అనగా నొంటికొమ్ము గలదని భావము తొల్లి స్కాట్లాండుదేశము స్వతంత్రరాజపాలన మందుండుతఱి నాయేకశృంగాశ్వము జాతీయగౌరవముల నందు రాజచిహ్నమై యుండుచు స్కాట్లాండుదేశపుపాలకుఁడగు జేమ్సు ఆంగ్ల సింహాసనమునఁగూడ నాసీనుఁడౌటతో నాంగ్లరాజ చిహ్నమగు సింహమున కెదురుగస్కాట్లాండు రాజచిహ్నమగు ఏకశృంగాశ్వమమర్చబడి నేఁటికి నట్లె తనరారుచున్నది. ఇట్లు సింహము, ఏకశృం గాశ్వము (Unicorn) గూడ నొకే రాజచిహ్న మగుట స్కాట్లాండు ఇంగ్లాండుదేశముల యైక్య పాలనమును సూచించుచుండును.

ఒంటిమిట్ట — ఆంధ్రదేశమున నిదియొక గ్రామము. కడప మండలమున నున్న తావు. మెడ్రాసు సదరన్మరాటా రెయిల్వే బొంబె లెనుపై కడపనుండి పదునాల్గుమైళ్ల దూరము. ఇట కొండపై నొక శ్రీరామాలయము కలదు. దానిని ఒంటుఁడు, మిట్టఁడు నను పేరుగలవారిర్వురు కట్టిరని ప్రతీతి కలదు. ఒంటిమిట్టయందు

నొకేరాయి యని యర్థము భాగవతము నాంధ్రీకరించిన బమ్మెరపోతరాజిచటివాఁడె యనియు, ఇచటనె భాగవతము తెనిగించెననియు, నందు చెప్పఁబడిన ఏకశిలానగర మిదియే ననియు కొందఱిటీవల నొకవాదమును బయలుదేరదీసిరి. కాని పరిశీలనలవలన నాఏకశిలానగరము ఒరుగల్లు (ఇప్పటి వరంగల్లు) అని స్పష్టపడినది

ఒంటిరెక్క వెల్లుల్లి — ఉల్లి చూడుఁడు.

ఒక అబద్ధమును కప్పుటకు నాల్గు ఇతరఅబద్ధము లాడవలసి యుండును — ఆంధ్రలోకోక్తి.

ఒక కంచానతిని ఒక మంచాన పరుండేవారు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

ఒక కన్ను కన్నుగాదు ఒక కుమారుడు గతిగాదు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

ఒకచేయి ఎంతఊపినా చప్పుడు కాదు - రెండు కలసినప్పుడే చప్పుడగుట — ఆంధ్రలోకోక్తి.

ఒకటేదెబ్బా రెండే ముక్కలు — ఆంధ్ర లోకోక్తి.

ఒక్కనాటి విందు మరునాటికి మందు—ఆంధ్రలోకోక్తి.

ఒక రాజధాని నగరమున నితర దేశపు రాయబారుల స్థితి — ఇతర దేశపు రాయబారులు (Foreign Ambassadors) ఆయాఇతరదేశముల రాజులకో, ప్రభుత్వములకో ప్రతినిధులుగాను, వారి దేశమునందలి ప్రభుత్వమున కాయావిదేశములతోఁ గల మైత్రికి సంబంధించినవారగుట నతిథులుగఁ జూడఁబడుదురు. వారి యుద్యోగ నివాసము (Official residence) ను, దానికి సంబంధించిన ఆవరణయు నీదేశమునందుండినను, ఆయా విదేశప్రభుత్వమున కాక్రమణార్థము, అక్కడ ఆదరణములతో స్వాధీనపర్చఁబడియుంట నా యావరణమున నీదేశపు శాసనములమేరకైన పరిపాలనముగాక, ఆయావిదేశములందలి శాసనముల పరిపాలనమే జరుపఁబడుట యాచారముగ నున్నది కాన విదేశ రాయబారులను నిర్బంధింపవీలులేదు. వారిపై న్యాయస్థానపు తీర్మానములు చేయ వీలుండదు. ఆయావరణమునకు పన్నులు, బందెలు విధింపఁబడరాదు. ఇంక యేమనిన, ఆయావరణప్రదేశమట్లు మిత్రభావము లుండునంతకాలము, ఆయా విదేశపు (చిన్న) ప్రదేశముగనో లేక ప్రదేశతుల్యముగనో ఎంచఁబడవలసినదిగనుండి ఎక్ట్రా టెరిటోరియల్ లేండ్ (Extra Territorial Land) అని చెప్పఁబడుచుండునది.

ఒకరికి ఉన్నదని దుఃఖపడుటతో ఒక కన్ను తనకులేదని దుఃఖపడుటతో ఒకకన్ను పోయినట్లు — రెండు కన్నులుపోయినవని భావము (ఆంధ్రలోకోక్తి).

ఒకబరలో రెండుకత్తులిమడవు. ఒక తొడిమెకు రెండు కాయలు కాయవు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

ఒకడూరి కనేకత్రోవలు — ఆంధ్ర లోకోక్తి.

ఒక్కామిజమ్ (Occamism)— విల్లియమ్ ఆఫ్ఒక్కామ్ (William of Occam) అనుష్ఠాని తత్త్వశాస్త్రమునకు సంబంధించిన సిద్ధాంతము.

ఒక్కొకరాయి తీస్తూంటే కొండలైనాతరిగిపోతవి — ఆంధ్రలోకోక్తి.

ఒడయర్ వంశనృపతులు — వీరు మైసూరురాజ్య మేలుచున్నవారు. యాదవ సంతతి క్షత్రియులు. చంద్రవంశము ఇప్పటి మైసూరుప్రభువులు ఒడయర్లు.

ఒడలు తిరుగుటకు కారణములు- కొందఱు బాలురాడుకొనుచుతమకుతాము చుట్టు గిరగిర తిరుగుదురు. వారికి నొడలు తిరుగును. చాల నెత్తగు ప్రదేశములనుండి లోతు గల క్రిందికిం జూచితిమేని యొడలు తిరుగును. దీనిని కండ్లు తిరుగుచున్న వనియు ననుటకలదు. మేధావయవములోనికి రక్తముపోవుతరి నిట్లు ఒడలు తిరుగుననియు లేక దృష్టి కొంచెము తప్పి (సరిగా గన్పించక ఎచ్చుతగ్గులుగా) కన్పించుననియు వైద్యశాస్త్రజ్ఞులు పోల్చిరి. పొత్తికడుపు నందలి తబ్బిబ్బు దీనింగల్గించునని పండితులు నుడివియున్నారు దీని ఫలితముగ చైతన్యము తాత్కాలికముగా (Temporarily) పటిమ గోల్పోవును. యోచనశక్తి సరిగా నడువదు. కొంత చీకాకుగను, కొంత బాధగను దోచెడిని. గ్రహించుశక్తి సరిగానుండదు. ఒక్కొకప్పుడు మన చుట్టుపట్ల మసకగుపడునదంతయు తిరుగుచున్నట్లగుపడును. పైత్యాధిక్యము దీనిం గల్గించునని కొందఱనెదరు. విశ్రాంతియు, శైత్యోపచారములును దీని నివారించునందురు.

ఒడలు స్వాధీనంగాని ఇల్లాలు కాళ్రిమట్టెలకుం గందినదట — ఆంధ్రలోకోక్తి.

ఒడలెరుంగని శివమాడువారుందురా? — ఆంధ్రలోకోక్తి.

ఒడ్డెపూడి వెద్దయ్యకవి — ఆంధ్రకవులయం దాధునికులలో పరిగణింపఁబడిన వాఁడు. నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. కాశ్యపస గోత్రుఁడు తండ్రిపేరు వేంకట్రామాత్యుఁడు. ఒడ్డెపూడియను గ్రామమున కీతఁడు కరణమని తేలుచున్నది ఈతనికాలము కృష్ణదేవరాయని కాలముతర్వాతననియు, బహుశః క్రీ వె. ౧౬౭౦ ప్రాంతమనియు, రా బ కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులువా రభిప్రాయపడియున్నారు.

ఈతఁడు రచించినది ఆంధ్రమున వాయుపురాణము. దీనిని కొండపల్లె (కృష్ణామండలము) తూర్పుగానుండిన పురుషోత్తమపట్టణనివాసులగు దాసరి చినగంగయ్యచౌదరి (కమ్మవారు) కిం గృతియిచ్చెను.

ఒడ్డిచెట్టు (మొండాశింగి) — లా. Rhus odina అనియు, Odina pinnata అనియు, Asclepias gemenata అనియు పేర్లు.

సం. గృహద్రుమ, చక్షురవాహల (చక్షురవాహన), మేషశృంగి, సర్వసాధారణముగ మొండాశింగి యని వాడెదరు. ఇది వైద్యోపయోగకరమగునది.

దీనిచెక్క రసము, లేక కషాయము, ఉబ్బరోగము, మధుమేహము, వమనములు, విషదోషములు, విదాహము, శీతజ్వరముల నడంచును. చెక్కను చూర్ణము (గుండ) చేసి నూనెం గల్పి పూసిన నన్ని వ్రణములు మానుననియు, ఒడ్డికాయలు చేదుగ నుండి విరేచనముజేసి, ఆకలిని దృఢపర్చి, కఫము, క్రిమి, కుష్ఠు, మేదోరోగము, మేహముల నడంచుననియుం జెప్పఁబడినది.

ఒపేరా (Opera) — గొప్ప నెలుతురు మూలమున Film బొమ్మలప్రదర్శనమున కనుబంధయుక్తముగ గ్రామోఫోనుపాటలం గల్పి కూర్చిన ప్రదర్శనము.

ఒపేరాచరిత్ర క్రీ. వె. ౧౫౯౭ లో ప్రారంభమైనను, ౧౬౩౭ లో వెనిస్‌నగరమున బహిరంగ

ముగ నొక ఒపేరా తెఱచుపటకు వ్యాపకము గాంచలేను. ఇటలీదేశస్థుండగు Ales Sandro Scarlatti అనునాయన దీనిరచయిత. ఆయన క్రీ. శ. ౧౬౫౯—౧౭౨౫ కాలమువాఁడు. ఆయన ఏర్పాటుమేరకు Recitativo secco అనియు, Recitativo stromento అనియు, ఇరుతెఱంగులుగా నుండెనట. పిదప నారంభమైన ఫ్రెంచిదేశపు ఒపేరా ఇటలీదేశపుగానమునే పాడినది. ఆంగ్లదేశమున ౧౮౩౦లో ప్రారంభమై అభివృద్ధినంది ఇప్పటికూపమునంది భరతదేశమునకుం జేరియున్నది.

ఒమార్ ఖాయ్యమ్ కవి — ఈమహనీయుని ఒమార్ ఖాయ్యమ్ హాకీమనియు నందురు. పారశీకదేశుఁడు. క్రీ. శ. ౧౦౭౧—౧౧౨౩ కాలమువాఁడు. గొప్ప కవి. ఖగోళశాస్త్రవేత్తయగు జ్యోతిష్కుఁడు గణితశాస్త్రవిశారదుడునై యుండెను. ఖొరాసానుదేశమున నిషాపూర్ నందు జన్మించినవాఁడు. పెర్షియన్ కాలెండరును సంస్కరించి యుద్ధరించినవాఁడు. అందు పెక్కు జ్యోతిషపథకములం జేర్చిన విద్యానిధి అంకగణితమునను పెక్కు పథకములు కల్పించి వన్నెదెచ్చినవాఁడు. ఒక అల్జిబ్రా గ్రంథమును జేసి పేరందెను. ఈకవికృతమైన రుబాయత్ అను గ్రంథము మిక్కిలి పేరందినది. బహు రసవంతమైనది. ఈకావ్యము ముఖ్యప్రపంచభాష లన్నిటింలోనికి ననువదింపఁబడినది.

ఒరావోఁజాతివారు — వీరు ఛోటానాగపూరు ప్రోవిన్సునం దున్న కొండజాతి ప్రజలు.

ఒరిస్సాదేశము (ఓఢ్రదేశము) — ఉత్కలదేశపు తొల్లింటి చరిత్ర వేఱుతావున వివరింపఁబడినది. బంగాళాఖాతపు తీరమునంటి ఆంధ్రదేశమునకుత్తరమునన్నున్న దేశము. గంజాము మొదలు బంగాళముదనుక వ్యాపించియున్నది. వైశాల్య మించుమించు ౨౫,౦౦౦ మైళ్లుండునని అంచనావేయఁబడినది. మహారాష్ట్రులు దీని నాక్రమించియుండిరి. వారినుండి క్రీ. శ. ౧౮౦౩ లో బ్రిటిషువారికిం గలసిపోయినది. సముద్రతీరములు పలముగబురదగల్గియుండును. సముద్రపుపోటుపాటు లధికములు. లోనఁగల కొండలు చాల సారవంతములు. కొండలు అరణ్యమయములు, క్రూరమృగ యుక్తములుగ నున్నవి మహానది, బ్రాహ్మిణి, వైతరణీనదులీదేశముగుండా నడచి బంగాళాఖాతమునుం జేరును. ఋషికుల్యానది ఆంధ్రదేశమువైపున కలదు. హుగ్లీ కటకముల నడుమ పంటకాల్వ నొకల కుపయోగించుచున్నది. కొన్ని చిన్నచిన్ననదులు సస్యోపయుక్తము లైయున్నవి. కొండలప్రదేశము లనారోగ్యవంతములు, ధాన్యములు మొదలగు పంటలన్నియుంగలవు. ప్రజలు ఓఢ్రులు (ఉత్కలులు చూడుఁడు). కొండ ప్రదేశముల మన్యపుజాతులవారు వసించుచున్నారు. వారి భాష లనేకములు కలవు. ఓఢ్రులు ఓఢ్రభాష మాటలాడుదురు. కొండల ప్రదేశములందు చిన్నచిన్న రక్షితసంస్థానము లనేకములు కలవు. వాటికి మహాలులందురు. తీరమునం దుత్తరమున బాలేశ్వరంజిల్లా, దానిక్రింద కటకంజిల్లా, దాని క్రింద పూరీజిల్లాయుంగలవు. దానికిందక్షిణమున గంజాముజిల్లాయున్నది. (ఇది అచిరకాలముననే కొంత ఉత్కలదేశమునకును, కొంత ఆంధ్రదేశమునకుం జేర్పఁబడినది). మహాలుభాగములేగాక కొన్ని పెద్ద స్వదేశసంస్థానములును కలవు. దేశమున సగటున మూడింట రెండుభాగముల కన్న నధికముగనే స్వదేశసంస్థానముల రాజ్యములని యనుట అతిశయోక్తి కానేరదు.

కటకము ముఖ్యపట్టణము. ఇది మహానది యందలి ద్వీపమునందున్నది. ఇట మహానది

యందానకట్టయు, గొప్ప పంటకాల్వలు ప్రారంభమగును. బట్ట, కలపవర్తకము విశేషముగ జరుగుచుండు తావు. దీని రేవు ఛండీబాలేశ్వరము (ఛాందబాలీ). ఇది మహానది ముఖద్వారముకడనున్నది. దీనిని ఫాల్సుపాయింటనియు నందురు. కటకమనిన దేశమధ్యమని యర్థమట. తరువాతఁ జెప్పఁదగినది పూరీపట్టణము. దీనిపై జగన్నాథక్షేత్రమందురు (చూడుఁడు). బాలేశ్వరము వర్తకస్థానము, రేవునై యున్నది. వైతరణీనదీతీరమందున్న జాజిపూర్ (యాజిపురము) పుణ్యక్షేత్రముగ నున్నతావు. ఇట యజ్ఞవరాహ దేవస్థానము (యజ్ఞముల తావు), విరజాదేవి దేవస్థానము (పార్వతీక్షేత్రము), నాభిగయ, సప్తమాతృకాదేవస్థానము మొదలగునవి కలవు. శ్రీజగన్నాథము (పూరీ) సుప్రసిద్ధ విష్ణుదేవస్థానము. ఇది రేవు పట్టణము. ఇచటికిం గతిపయ దూరమున నున్న భువనేశ్వరము సుప్రసిద్ధ శివక్షేత్రము. పూరీ కిరువది మైళ్ల దూరమున కొనార్కమను నొకగొప్ప సూర్యక్షేత్రముండెను. అది యిప్పుడు భగ్నమై జగన్నాథదేవాలయము ఆవరణయందొకచో నుంచఁబడి యున్నది. పూరీపట్టణము పురుషోత్తమక్షేత్రమనంబరగుట నాపేరు ఆంగ్లోచ్చారణయందు పూరీ యనంబరగుచున్నది. ౧౯౩౬ సంవత్సరము ఏప్రిలుమాసములో ఒరిస్సాదేశ మొకప్రత్యేకరాష్ట్రముగ నేర్పరుపంబడి, ఒకగవర్నరుపాలనక్రింద నుండెను. గంజాము జిల్లా మన్యప్రాంతములు, పర్లాకిమిడి మున్నగునవి కొన్నియాంధ్రదేశమునకుఁ జెందినవే యైనను ఒరిస్సాలో నీసందర్భమునఁ జేరిపోయినవి.

ఒర్ఛాసంస్థానము — సెంట్రలిండియా ఏజన్సీ రాజ్యములలో నొక చిన్న రాజ్యము. ప్రభువు బుందేలా క్షత్రియ కులోత్తంసుఁడు. ఈయనను బుందేల క్షత్రియులకుఁ గులపెద్దయు, మాన్యుఁడునని దెల్పుచున్నారు. సెంట్రలిండియా ఏజన్సీ చూడుఁడు.

ఒనేబా క్షత్రియులు — శిశోదియా క్షత్రియులు చూడుఁడు

ఓ అక్షరమునకుం జెందిన క్రైస్తవ నామములు —

Oates - నవీన పదము.

Obadiah - హిబ్రూ పదము, Servant of God అని యర్థము.

Obed - హిబ్రూ పదము, అర్చన యొనర్చు వాఁడని యర్థము.

Octavius, Octavus, Octave - లాటిన్పదము, ఎన్మిదవ వాఁడుగ జన్మించిన వాఁడని యర్థము. దీని ముద్దు పేర్లు Tave, Tavy. రోమకపురి నేలిన ప్రసిద్ధ సామ్రాట్టునకు Octavian Augustus అని పేరు.

Odo - ట్యూటోనిక్కు పదము, Rich అని యర్థము.

Offa - ట్యూటోనిక్కుపదము, Wild boar అని యర్థము.

Offley - నవీన పదము.

Ogilvie - ఉచ్చారణ, O'gle-vy అని. నవీన స్కాచిపదము.

Olaf, Olave, Ole - ట్యూటోనిక్కు పదము, పూర్వపు పదార్థమని యర్థము.

Oliver - లాటిన్పదము.

Opie - నవీన పదము.

Orlando - ట్యూటోనిక్కు పదము, Fame of the land అని యర్థము. See Roland.

Ormerod, Orme - నవీన పదము.

Orm - ట్యూటోనిక్కు పదము, నాగము అని యర్థము.

Osbert - ట్యూటోనిక్కు పదము, Divinely Bright అని యర్థము.

Osborn, Osborne - ట్యూటోనిక్కు పదము, Divine bear అని యర్థము.

Oscar - కెల్టిక్కు పదము, Bounding warrior అని యర్థము.

Osmond, Osmund - ట్యూటోనిక్కు పదము, Divine Protector అని యర్థము.

Oswald, Oswold - ట్యూటోనిక్కు పదము, Divine power అని యర్థము St. Oswald ఋషిపేరు. ఈపేరిటి భూపాలుడును ఉండెను.

Othello - ట్యూటోనిక్కు పదము, Rich అని యర్థము.

Other - ట్యూటోనిక్కు పదము, Happy warior అని యర్థము.

Otto, Otho - ట్యూటోనిక్కు పదము, Same as Othello. ఒక జర్మను రాజు పేరు. Rich అని యర్థము.

Otway - నవీన పదము.

Owen - కెల్టిక్కు పదము, Young warrior అని యర్థము. వేల్సుదేశమున వాడుక యందున్న పేరు.

ఓంకార మాంధాత క్షేత్రము — గ్రేటిండియన్ పెనన్సులా రెయిల్వే కాండ్వాసంధి మీఁదుగా చిన్నరైనులో మూర్తిక్కాస్టేషనునుండి పదిమైళ్లదూరమున నర్మదానదియందలి ద్వీపము నందుగల శివక్షేత్రము. సర్వదా దేవళమున వినఁబడుచుండు ఓంకారనాదమునుండి పేరందినది. గొప్ప శివక్షేత్రము. వింధ్యపర్వతప్రాంతము దీనికెదురుగ నది కవ్వలనుండు పర్వతమునందొంత యెత్తున అమరేశ్వర మనఁబడు దేవస్థానము కలదు. అమరేశ్వరము మహాలయక్షేత్రమని కూర్మపురాణము ౨- 3 యందు పేర్కొనఁబడినది.

ఓంకారము (ప్రణవము) —

ఓంకారమునకుఁ బ్రణవమనియు, తారాయనియు, తారకమనియు వాడుకనామములుకలవు. ఓంకారము పంచ భూతములను రక్షించున దని చెప్పఁబడినది. అమరకోశమునందు "ప్రకృష్టోనవః ప్రణవః" అనగా నమస్కరింపఁబడఁ దగినది గాన ప్రణవ మనఁబడునని చెప్పఁబడినది. "తరంత్యనేనేతితారః" దీనిచేతఁ దరింతురు గాన, తారయనియు గూడ నందేకలదు. "ఓమితిజగ దఖిలంశ్యాత" ని చెప్పఁబడియుంటను, సూతసంహిత యజ్ఞవైభవ ఖండమున "ఓంకారశబ్దస్సర్వార్థవాచకః" అని చెప్పఁబడియుంటచు, సర్వజగత్తును ప్రణవమగు ఓంకారము వివరించునని చెప్పవలయును కావుననే సర్వజగత్తును పరమేశ్వర నిజపదార్థ మగుట అద్వైత మతసిద్ధాంతమున 'ఓమిత్యేకాక్షరం బ్రహ్మ' అని ప్రణవమును పరమేశ్వరునిగఁ జెప్పియున్నారు. మాండూక్యోపనిషత్తు ప్రారంభము ననే ఓంకార వివరణముకలదు. ఓంకారమునందలి భాగములు- అ. ఉ. మ్. అనియు, అందు అ+ఉ= ఓ. యనియు, దానికి మ్. చేర్చ 'ఓమ్' లేక 'ఓం' అగు ననియుఁ జెప్పఁబడియున్నది. ఈ మూఁడువర్ణములకు విశేషార్థము లనేకములు చెప్పఁబడినవి. పరమేశ్వరుని యాజ్ఞ మేరకుఁ

గుమారస్వామి ప్రణవార్థమును వివరించి 'గురుస్వామి' యని పేరందెనని స్కాందమునందుఁ జెప్పఁబడినది. హిందువుల వేదమంత్రముల నుచ్చరించుటకు తొలుత బ్రణవముతోఁ నారంభించెదరు. ఇంతియే గాక వేదమును బాటించు నద్వైతులును, శైవులును, వేదమును సరకు గొనని వీరశైవులనఁబడుచున్న లింగాయతులును, అవైదికులనఁబడుచు ప్రత్యేక (త్రిపిటక) వేదము బాటించు బౌద్ధులును గూడ తాముజపించు పవిత్ర వేదమంత్రములందాదిని ప్రణవముంచి, మఱి యామంత్రజప మొనర్చుచున్నారు. ఇట్టి ప్రణవలక్షణములనే గల పవిత్రోచ్చారణ పదము పాశ్చాత్యులందు గ్రీక్కులలో లొగోస్ (Logos) అనునది యుండెను. దానింగూర్చి ఇక్కాలమున వివరించుట నిరర్థకము.

ఓకోలొజీ (Occology) ఎకోలజీ చూడుఁడు.

ఓక్సాలిక్ ఏసిడ్ (Oxalic Acid) - దీనికి సంజ్ఞ $H_2C_2O_4$ అనియు, దీనికి Solid organic అని వాడుక గలదనియు, మెత్తనికఱ్ఱల రంపపుపొట్టునుంచి చేయుదురనియు, రంగులందుపయోగించుననియుఁ దెలియుచున్నది.

ఓగ్హాం వ్రాఁత విధానము — (Ogam Writing) బ్రిటీషుదీవులందు రోమనులాక్రమించినదాదిగ పదియవ శతాబ్దకాలము వఱకు ఓగ్హాముప్రాఁతప్రచారమునందియుండెనట. ఇవి ఇఱువదియొక్క ధ్వనులు. ఇట్టి వ్రాఁతలు మూఁడువందల వఱకు దొరకినవని చెప్పఁబడినది. వీనింజుపువిధానము Ballymote అనంబడిన వ్రాఁతప్రతియందు వివరింపఁబడియుండి దొరకినదట. అది పదునాలవ శతాబ్దపు ప్రతి యని తలంచుచున్నారు.

ఓగిరాల జగన్నాథకవి — ఆంధ్ర కవులలో నాధునికులందుఁ బరిగణింపఁబడిన వాఁడు. ఆరువేల నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. ఆపస్తంబసూత్ర భారద్వాజసగోత్రజుఁడు. నివాసము ఏనాముదరినున్న నీలపల్లి. తండ్రి వేంకటరాజు. రచించినది సుమనోమనోరంజనము ప్రబంధము.

ఓగిరాల రంగనాథకవి — ఆంధ్ర కవులలో నాధునికులందుఁ బరిగణింపఁబడిన వాఁడు. రచించినది ద్విరేఫదర్పణమను వ్యాకరణ గ్రంథము. ఈతఁడు పిండిప్రోలు లక్ష్మణకవికిని, శిష్టు కృష్ణమూర్తి శాస్త్రికవికిని సమకాలికుఁడని చెప్పఁబడినది.

ఓఘ (ప్రవాహ) చతుష్టయము- బౌద్ధమతధర్మమున ౧. కామము, ౨. భవము, ౩. దృష్టి, ౪. అవిద్య. ఈనాల్గును ఆగిపోవు వఱకు నెడతెగిపిలేక ధారవలెనే ప్రవహించునవి యని, ఓఘము (ప్రవాహము) లనియెదరు.

ఓఘవతీనది — మార్కండేయ నదికీపేరుకలదు. పంజాబు గెజిటీర్ పుట ౫ యందు (అంబాలాజిల్లా ౧౮౮౪ సం.) ఓఘవతీనది అపగ కాదని చెప్పఁబడినది. ఓఘవతీతీరమున పృథ్రీతు ధాక ఉండెను. దీనిని పిహోఆ యనుచున్నారు. దీనిని మార్కండేయ సరస్వతీసంగమమున నున్న పురముగ పోల్చియున్నారు. ప్రశంస వామన పురాణము ౩౪ యందు కలదు. మహాభారత శల్యపర్వము ౩౮ యందుఁ జెప్పఁబడిన ఓఘవతి వేఱనితోఁచెడిని. ఆర్కియాలోజికల్ సర్వేరిపోర్టు ౧౪ వాల్యుం ౭౫ పుటయందుఁ చెప్పఁబడినదిది కానేరదు.

ఓజోకెరైట్ (Ozokerite) - ఇది ఘనీభవించిన (గట్టిపడిన) Hydro-carbon అనియు, ఇది ఖనిజసంబంధమనియు చెప్పంబడినది. తేనె మైనమువలె నుండునది. పెట్రోలియము

ఉండు తావుల భూమియందే ర్పడి దొరకును. కొవ్వొత్తులు చేయుటయందు ఉపయోగించు చున్నారు.

ఓజోన్ గాలి - దీని సంజ్ఞ "O_3" అని చెప్పబడినది. ఇది ఆక్సిజెన్ యొక్క పరిణామ రూపము. దీనిని రసాయన శాస్త్రమున "This is a form of oxygen containing three atoms in the molecule against two atoms in the molecule of ordinary Oxygen" అని వివరింపబడినది. ఓజోనులు పెక్కు గలవు. ఓజోను ఆక్సిజను యొక్క రూపాంతరము. వజ్రము కార్బనుయొక్క రూపాంతర మగునటుల కొన్ని కారణములచే ఆక్సిజెను ఓజోనై నదిగ నెఱుంగబడినది.

ఓజోను ఉల్లివలెను, క్లోరిను వలెను వాసన గల్గి యుండును. దీనిం గాచిన ఆక్సిజెనుగ మారును. ఓజోను, నూనెలను, మైనములను, దంతమును పరిశుభ్రపర్చుట కుపయోగింపబడు చున్నది. మఱియు దీనిని దాహశోదకముం గూడ పరిశుభ్రపర్చ నుపయోగింతురట.

కాని డాక్టరు బెంజామిన్ మూరు పండితుడు సముద్రతీరపు గాలియందలి ఓజోను వేఱుపదార్థమనియు, అది Nitrogen Peroxide అను పదార్థము గాని ఆక్సిజెన్ కాదనియుం దెల్పి వాదించు చున్నాడు. ఈయన National Institute for Medical Research సంస్థకుం జెందిన పరిశోధకుడు.

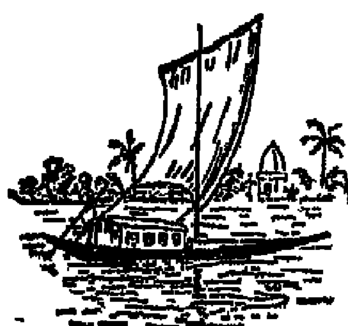
ఓట్సు ధాన్యపువ్యవసాయము — భరతదేశమునకు క్రొత్తగా పాశ్చాత్యసీమలనుండి రప్పింపబడిన క్రొత్తపంట. తొలుదొలుత నైఋతి స్థానములప్రాంతభూములందు పైరుచేయబడుట ప్రారంభమై, క్రమక్రమముగ నితరప్రాంతములకు వ్యాపించినది. ఇది విస్తారము వేడిలేని సమశీతోష్ణప్రదేశము లందుం బైరుచేయదగినదిగం జెప్పబడినను, ఈదేశపరిస్థితులకు సరిపడి, ఇతర తావులందుకూడ పైరగుచున్నది. మీరటుజిల్లా, ఢిల్లీజిల్లా, హిస్సారుజిల్లా, పూనాజిల్లా, అహమ్మద్నగరుజిల్లా, అహమ్మదాబాదుజిల్లా, సతారాజిల్లాలం దీపైరు గాననగును. హిమవన్నగసీమలం దీపంట విస్తారముగం గలదు. ప్రశస్తమైన ఓటుధాన్య మచటనే గానవచ్చెడిని

ఇది సర్వవిధముల యవలంబోలిన పంట. అట్టిభూములే దీనికిని సరిపోవుచున్నవి. మరమ్మతులు నట్టివియె. (యవధాన్యపువ్యవసాయము చూడుడు). యకరమునందు ౧౦౦ పౌనుల విత్తనములుజల్లుదురు. మూడు లేకనాల్గు నెలలలో పండి కోతకు వచ్చును. కోత నాలస్యముచేసిన గింజలు నేల రాలిపోవును. ఆలస్యముచేసిన నాగడ్డికూడ పశువులకు రుచికరము గాదందురు. యకరమునకు ౧,౮౦౦ మొదలు ౨,౨౦౦ పౌనుల ధాన్యము పండును.

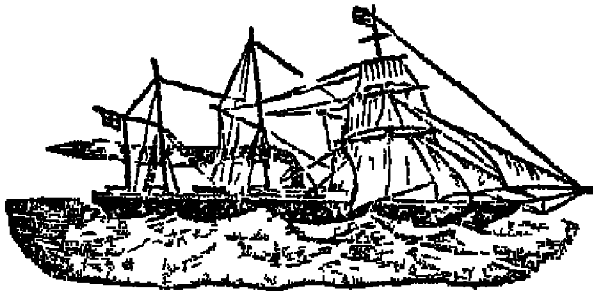
ఓటుధాన్యము గుఱ్ఱములకు దాణా వేయుదురు. పిండి రొట్టెలం జేతురు. గడ్డి గుఱ్ఱములకు బలకరము. వేడిదేశమునపొలములకు నీరుకట్టి పెంచుచున్నారు. నీరసపడి చెడిపోయిన పశువులకు పచ్చిఓటుగడ్డి మేపుటవలన నతిత్వరితముగ నారోగ్యవంతములగుటయేగాక బలియంజేయును.

ఓటోమాన్ తురుష్కులు (Ottoman Turks) — వీరు సెల్జూక్ తెగకుంజెందిన తురుష్కులు. క్రీ. శ. ౧౩౦౦ ప్రాంతముల వీరికి ప్రధాననాయకుడుగా నుండిన ఉత్మాను (లేక ఉస్మాను) అనువారినుండి వీరి కీపేరయ్యెను. ఐరోపాప్రభుత్వములవారు వీరిని ఇట్లు వ్యవహారసంబంధముల వాడుచుండిరి. (పోర్టీ చూడుడు).

ఓడలు – నీటియందం దేలుచు బయనములుచేయునవి ఓడలనియు, దీని రాక పోక ప్రయాణమునకు 'సబురు' అనియు వాడుదురు. తొలుత వెదురు

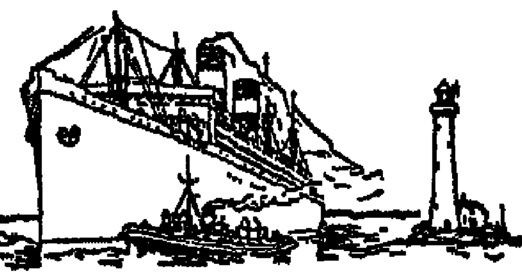

తెప్పలుగా కట్టినవాటితోఁ బ్రారంభమయి, పిదప కఱ్ఱదుంగలం జేర్చి కొంతయాకారముగఁ గుదిర్చి చేసిన నావలుగనై రానురా నభివృద్ధిం జెంది తెర చాపలు ఏర్పడి పెద్ద పడవలై, నేఁటికి పెద్దపెద్ద పొగయోడలుగ నావిరిబలముచే నడచుచు ననేక రూపములు గలవిగఁ దనరుచున్నవి.

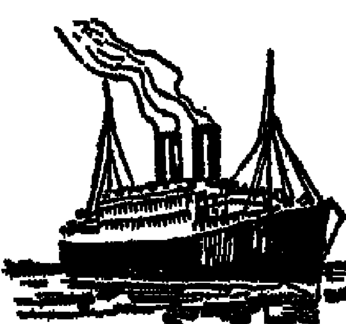

ఇంచుక పెద్దదియగు పడవ.

ఇందు యుద్ధమున కనుకూలించునట్టుల ఆయుధములం ధరించినవి వేఱ్వేఱు తెఱఁగుల నిర్మింపఁబడినవికలవు. ఈనావికా నిర్మాణవిద్య ఇంగ్లాండు, జర్మనీ, ఫ్రాన్సు, జపాను దేశములందు చక్కఁగ నభివృద్ధి నందియున్నది. అమెరికాదేశమున నిటీవల బాగుగవ్యాపించి అభివృద్ధిగ నున్నదని చెప్పవలయును.

పొగ యోడలు ఏర్పడుట కిక్కాలమున మహాసముద్రములేగాక జలసంధులు లోతుచేయఁబడియు, కాల్వలు త్రవ్వఁబడియు, దారుల పొడవునను మార్గములంజూపు దీపస్తంభములమర్పఁబడియు, ఓడలునిలిచి సరకులెక్కించుకొనుట, దింపుటల కొఱకు రేవులందు హార్బరులు (నిలచుస్థానములు) ఏర్పరుపఁబడి నిర్మింపఁబడినవి కలవు.

ప్యాసింజరు స్టీమరు.

ఇక్కాలమున పొగ యోడలు నీటియావిరి యంత్రపు బలముచే నడపఁబడును. కొన్ని చిన్న నావలు మోటారు యంత్రబలముచే నడపఁబడుచు నతిత్వరితముగ పరువిడును. పడవలు తెరచాపలగాలిచే నడచును. తెడ్డులతోఁ గొన్నిటిని నడపింతురు.

ఇక్కాలపు పెద్ద లైనరు (స్టీమరు).

ఓడలు బరువుమోయు లెక్క — ప్రతిఓడను ఇన్నిటన్నుల బరువు మోయఁగల్గినదని లెక్క చెప్పుచుందురు. అట్లు లెక్కించుటకు విధానమిది. ఓడలోపలిభాగపు పొడవు, వెడలుపు, ఎత్తులు కొలచి ఒకటితోనొకటి గుణించి ఘనపరిమాణపు అడుగులలెక్కను (Cubic feet) కుదిర్చి నూరుఅడుగుల స్థలమందొక టన్ను బరువుండనగునని గణింతురు. ఇది గ్రాస్‌టన్నేజి (Gross tonnage).

వర్తకపుటోడలందు నికరముగ (Net tonnage) లెక్కింపఁబడును. ఆలెక్కనే అవి రిజిష్టరు చేయఁబడును. యంత్రములుండు గదులు, నౌకర్ల గదులు మొదలగునవి డబ్బుగడించునవికావు గాన, వానిని మినహాయించి శేషించిన స్థలమునే కొలచి పైప్రకారము టన్నేజి పరిగణింతురు.

యుద్ధనావలందు సొమ్ముగడించు తావే యుండదు; కాన, ఆయోడ నడచుతఱి నెంతనీటిం ద్రోసికొనిపోవునో దానింబట్టి లెక్కింతురు. కాన టన్నేజి లెక్క వర్తకుల యోడలకు, యుద్ధనావలకు నేసంబంధము లేనిదిగానుండును.

ఎటులున్నను నావలు ప్రయాణములో నర్పుతఱి దారిపొడుగునఁ జెల్లించుచుండవలసిన డాక్ డ్యూస్ (Dock dues), పైలటేజి(Pilotage), టోవేజి (Towage), సేల్వేజి (Salvage), దీపస్తంభములు (Light houses), ఇన్సూర్యెన్సులు (Insurances) మొదలగునవన్నియు టన్నేజి లెక్కపైనే చెల్లింపఁబడవలయును.

ఓఢ్రదేశము — ఉత్కలదేశము. ఓఢ్రశబ్దము ఉఢ్రశబ్దమునుండి కల్గినది. (ఒరిస్సా దేశము చూడుఁడు).

ఓతప్రోతన్యాయము — బట్ట నేయు తరి పడుగునకు ఓతమనియు, పేకకు ప్రోత యనియు నర్థము. పడుగుపేక లేకీభవించి బట్ట యగునని భావము.

ఓనమ్‌పండుగ — ఇది కేరళదేశమున జాతీయపండుగగఁ జెప్పంబడుచున్నది. ప్రతి సంవత్సరము సెప్టెంబరు మొదటివారమున వచ్చు చుండునందురు ఈదినము కేరళదేశమున వ్యాపించియున్న శకసంవత్సరమున మొదటి నెల యగు చింగోముమాసపు మొదటిదినమట. దీనిని తిరుఓనమ్ దినమనుటయుఁ గలదు. దీనిప్రాముఖ్యత యాదేశమున నధికము.

నైఋతిదిగ్వర్షములు కురిసి భూమి చల్లఁబడి పొలములు పంటలకాయత్తమగుచు, సస్యములతో నిండి, వృక్షములు పుష్పఫలభరితములై యంతటను సంతసము, ప్రమోదము వ్యాపించి యుండుకాలమున నాదేశపు సంవత్సరాదియగు తిరుఓనము దినమున సత్పరిపాలనకు పేరందిన బలిచక్రవర్తియు, కేరళభూమిని సృష్టించిన పరశురాముఁడును ఈదేశము నేఁటదర్శించి నాల్గుదినము లిటవసించుచుందురట. కాన నీ నాల్గుదినము లోనముపండుగ లాచరింతురట అందు మొదటిరోజునకే తిరుఓనమని పేరు. (పరశురాముఁడు చూడుఁడు).

ఇంక నీ తిరుఓనమునసే మళయాళదేశ శక మారంభమాయెనట. పెరుమాళ్లలోఁ గడపటి వా డీతిరుఓనముననే యదృశ్యుండాయెనట. కోలావంశనృపతు లీదినముననే స్వాతంత్ర్యము బడసి రట. ఈ దేశపు నాయరు లీపవిత్రదినము ననే పటాలములుగ నేర్పడి వీరులై యుద్ధరంగమున నాటితేరి జయముంగాంచిరట.

మళయాళదేశమున నాయరుకుటుంబములం దీపండుగ చాల ముఖ్యమని తోఁచెడిని. పది దినముల ముందునుండి ప్రయత్నములు గానవగు చుండును; ఇండ్లు బాగుజేసికొనుట, అలంకరించుట, ఉయ్యేలలువైచుట కేర్పాట్లు మొదలిడుదురు. తిరుఓనము దినమున నుదయముననే యభ్యాంగనములకుంబిదప నాయత్తపడి భోజనములందు అనఁటిపండ్లను బెల్లమునందుడికించి చేసిన భక్ష్యముల నారగించినతోడనే యజమానులు తమకుటుంబమువారలకేగాక నౌకరులకు, ఆశ్రితులకుఁ గ్రొత్తబట్టలనిచ్చి గౌరవింతురు. రైతులు భూమియజమానులకుం గూరగాయలు, పండ్లు నర్పింప వారలకు నూతన వస్త్రములనిచ్చి యాదరింతురు. పిదప బాలురు ముద్దుగఁ జేయం బడిన విల్లంబులంబూని యుద్ధము లొనర్చుచున్నటుల నాటలనాడ మొదలిడుదురు పెద్దవారు పేకాటలు, చతురంగము, బలాఢ్యులు కాలితో తన్ను బంతులాటలతో కాలము వినోదముగ జరపెదరు. స్త్రీలు మనోహరముగ పాటలం బాడుచు నుయ్యేల లూగెదరు. కొంద అలంకరింపఁబడిన నావలపై నెక్కి పాటలంబాడుచు సలిలవిహారక్రీడలం బ్రొద్దుపుచ్చెదరు. ఇంకం గొందఱు నేర్పరులు నావల పందెములను నీటఁ జరుపుదురు.

పెక్కండ్రు వినోదనాట్యము లొనర్చుటయుం గలదు. ఆ నాట్యముల కాదేశమున "తిరువత్తిరకాలి" యనిపేరు. దీనికిం బాటలయనునదయ ముండెడిని. ఇటుల నాల్గు దినములు గడచెడిని.

ఓపని వారికి వద్దనినవారే బంధువులు - (ఓపనివారనిన గర్భిణీ స్త్రీలని యర్థము.) ఆంధ్రలోకోక్తి.

ఓపనివారు కోరని వస్తువులూ ఓర్చనివారు అననిమాటలూ ఉండవు (ఓపనివారనిన గర్భిణీ స్త్రీలు, ఓర్చనివారనిన సహింపు లేనివారని భావము). ఆంధ్రలోకోక్తి.

ఓపల్ రత్నము - దీనికి రసాయనశాస్త్రమున Hydrous Dioxide of Silican అని పేరిడఁ బడినది. ఇది Non- Crystalline (Amorphous) జాతులలో నొకటి. అనఁగా స్వచ్ఛతంగల్గిన రత్నముకాదు. ఇందనేక రంగులు కలవు. సూర్యకిరణములు దీనిపైఁ బ్రసరింపఁ జేసిన వింత వింత తళుకులతో నారంగులు కన పఱచును. తొల్లింటి కాలమున నైరోపాదేశముల వారీ ఓపల్ నిర్దుష్టమైన దానిని ధరించువారికి శ్రేయములు కల్గుచుండునని తలంచు చుండెడి వారు.

మంచివి జకోస్లోవేకియా దేశముననుు, దక్షిణ అమెరికా, న్యూసౌత్ వేల్సు, యునైటెడ్ స్టేట్సు లందు దొరకుచున్నవి. మెక్సికో దేశమున ఎఱ్ఱని ఓపల్సును, ఎఱుపుపై పసుపుపచ్చ ఆకుపచ్చ ధాతువులు గల ఓపల్సును దొరకు చున్నవి. మఱియు నరుదుగ తెల్లఓపల్సుకూడ దొరకునట.

ఓపియన్ — ఉపనివేశదేశము చూడుఁడు.

ఓపెన్ (Open) — వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషాపదము. సర్వసాధారణముగా బహిరంగపు అని యర్థము.

Open- అందఱికి సావకాశముగల యని యర్థము. తీసికొనివచ్చిన వానికి సొమ్మిచ్చునటుల "Payable to bearer on presentation" వ్రాయఁబడిన Uncrossed cheque నకు Open cheque అనిమెదరు. పూచీఆస్తిగాని, హామీ ఆస్తిగాని లేకుండా ఒక Banker యిచ్చెడి credit నకు Open credit అని పేరు. ఒకనికి అట్లే Letter of credit యీయఁబడినను అదే పేరంబరగెడిని. ఒకమెరైను ఇన్సూరెన్సుపోలిసీ యందు ఆస్తి యంతయు స్పష్టపడకమునుపు మొత్తము వ్రాయబడకుండ యిచ్చిన పోలిసీకి Open policy అనెదరు. అట్టి పోలిసీసందర్భమునఁ Under writer సంతకముక్రింద యీయఁబడిన slips of papers నకు Open slips అని పేరు

ఓపెన్ ఫౌండేషన్ (Open foundation) — పునాది చూడుఁడు

ఓపెన్‌పట్టణము — బూడాపురము. హంగేరీ చూడుఁడు.

ఓబీ ఓబీ నీవు దంచుతుండు, నేను ప్రక్కలెగురవేయుచుందునని పల్కినదట — ఆంధ్రలోకోక్తి

ఓబ్లేటు స్ఫిరాయిడ్ (Oblate Spheroid) — గుండ్రముగ బంతివలెనుండిన వస్తువుయొక్క రెండుకొనలు అణుమాత్రము కొంచెముగ చదునుచేయఁబడి యుండినచో దానిని Oblate Spheroid అనెదరు. (Flattened sphere) భూమి గుండ్రముగ నుండియు ఉత్తర దక్షిణధృవములుకడ కొంచెము చదునుగ నుండు నట్లు గ్రహింపఁబడుచుంట భూమిని Oblate spheroid అనుచున్నారు.

ఓమపు చెట్టు వామపుచెట్టు చూడుఁడు.

ఓమాన్ భాగము అరేబియా చూడుఁడు.

ఓమ్నియమ్ స్టాకు (Omnium Stock) — వాణిజ్య పరిభాషయందు ఇతర వాటాలతో లేక ఇతరవాటాలలోనికిఁగలసిపోవు భాగములుగ విభజింపఁదగిన వీలుగల వాటాలు.

ఓముఖ్యాతవరశాఖక్షత్రియులు — ప్రమారశాఖ క్షత్రియులు చూడుఁడు.

ఓరియంటలిజమ్ (Orientalism)- ప్రాచ్య దేశములయొక్క మత, సాంఘిక, రాజకీయ, వాఙ్మయముల సిద్ధాంతములకు సంబంధించి

నది. ప్రాచ్యదేశముల విజ్ఞానమునకే Orientalism అనునది చెలును.

ఓరుగంటి సోమశేఖరకవి - ఆంధ్ర కవులలో నాధునికులందు పరిగణింపఁబడినవాఁడు. బ్రాహ్మణుఁడు, కౌండిన్యసగోత్రము, గొప్పకవి. ద్రావిడి, కాపురము విశాఖపట్టణ మండలమున వీరవిలి తాలూకాలోని పెదనందిపిల్లి అగ్రహారము.

రచించినది రామ కృష్ణార్జున రూపనారాయణీయము. ఇది రాఘవ యాదవ పాండవార్థములనే గాక, దేవీపరమగు నర్థములు గూడ స్ఫురింపఁజేయుచు రంజకమై యున్నది. దీనిని పూసపాటి నారాయణ రాజుగారికిం గృతి నిచ్చెను. నరసభూపాలరాజీయమను వేఱొక గ్రంథము శ్రీపూసపాటి నారాయణరాజుగారి సుతులగు నరసభూపాల రాజుగారికిం గూడ కృతి నొసంగెను

ఓరుగల్లు – ఏకశిలానగరము చూడుఁడు. తెలింగానాదేశము చూడుఁడు.

ఓరోగ్రాఫీ (Orography) — పర్వతముల నిర్మాణములను పరిస్థితులను గురించిన పరిశోధనము

ఓర్లోఫ్ వజ్రము దీనిచరిత్ర సరిగా తెలియరాదు. దేశమునందలి వాడుక. ఇది రంగమునందు నేత్రస్థానమునందో లేక నగల యందో అమర్పంబడియుండెననియు, ఫ్రెంచి యుద్ధముల గడబిడలలో నొక ఫ్రెంచిసైనికుఁడీదేవాలయమున రక్షకుఁడుగానుండుచో వాని హస్తగతమై వానిచే నొక కెప్టెనుకు ముప్పది వేలకు విక్రయింపబడెననియు, అత్తరినది గారరతుల బరువుండెననియు వాడుకగలదు. ఆకెప్టెను దాని నొక లండనునగరపు రత్నాలబేరగానికి లక్షాఎనుబది వేల రూప్యముల విలువకు విక్రయించెనట. పిదప నీరత్నము మఱికొన్ని మార్పులకు లోనై ఎట్టకేలకు రష్యాచక్రవర్తిగారి సన్మానవర్తి ఓర్లాఫ్ రాజకుమారునకు విక్రీతమై ఆయనచే కేథరైన్ చక్రవర్తినిగారి కర్పింపఁబడి రష్యా రోయల్ స్కెప్ట్రియం దమర్పంజేయఁబడి నానాటికి సోవియట్రష్యావారి వశమైయున్నదట.

ఓర్ఖాన్ ఇన్‌స్క్రిప్షనులు (Orkhon Inscriptions)-ఇవి మంగోలియా దేశమునకు వాయువ్యదిశగా ఓర్ఖాన్ లోయయందు బైకాల్సరస్సునకు దక్షిణముగ నున్నవి. క్రీ. శ. ౧౮౮౯ లో కన్గొనంబడినవి ఈ లోయయందిట్టి వ్రాతలు పక్కు శిలలపై గాననగును. అందు ప్రధానశిల నాల్గుపలకలు గల్గినది. ఈఇన్స్క్రిప్షనులు క్రీ శ. 233 నాఁటివని తలంపఁబడుచున్నవి. ఇవి చీనాజాతుల యొక్కయు, టర్కీజాతుల యొక్కయు Tribal records అని తలంపఁబడుచున్నవి. Aramaic alphabet అక్షరములని కొందఱనెదరు ౮౦౧ కాలము నాఁటిది ఇట్టివి Inscription అనియు, అవి అన్నియుంగలసిరాసిన Turkic and Viguric జాతులప్రజలు అనాగరికులయ్యు గుఱ్ఱపురౌతులనియు, వారికి స్థిరనివాసములు లేకున్నను కొన్నివిద్యల నెఱింగినవారనియు తలంపఁబడుచున్నది. ఇవి Finno- Vgrian సంబంధము గలవిగ తలంపఁబడుచున్నవి. వీటికి స్కాండినేవియన్ సంబంధము లేదందురు.

ఓర్చితే ఓరుగల్లు (వరంగల్లు) పట్టణమౌతుంది అన్నట్లు ఆంధ్ర లోకోక్తి.

ఓర్చినపసరమునకుఁ దేటనీరు ఆంధ్రలోకోక్తి.

ఓర్బిట్ (Orbit) — లాటిన్ భాషయందు Orbit అనిన circle లేక, తిరుగుమార్గ మని యర్థము.

భూమి సూర్యునిచుట్టు తిరుగు మార్గము. కొంచెము పొడవగు గోళాకారము (Oval) గ నుండుంగాన Ellipse అనఁబడుచున్నది. ఆమట్టి వచ్చు మార్గమునకు Orbit అను పన్నామము. (గ్రహణములు చూడుఁడు)

ఓర్మసుద్వీపము — ఆసియాలోని పారశీక దేశమునకుం జెందినది. తొల్లింటపోర్చుగీసువారి వర్తకస్థానముగ నుండినది. గొంబ్రూను (బందరబ్బాసు) పురముకడ నున్నది.

ఓలాజాతి — రూమేనియనులకు హంగేరియందు పేరు. హంగేరీదేశము చూడుఁడు.

ఓలి తక్కువయని (గుడ్డిపిల్లను పెండ్లాడితే నెలకు రెండాముములు కుండలు పగులగొట్ట నారంభించినదట — (ఓలి=కన్యాశుల్కము, ఆముము= కుండల ఆముము, వంటకుండలని భావము.) ఆంధ్రలోకోక్తి.

ఓలింపియా (Olympia) — గ్రీసు దేశమున పెలోపొన్నీస్ (Peloponnese) అను తావునగల ఒక పాటిమైదానమున కీపేరు గలదు. పూర్వ మిటనే Olympic Games ఆటలు జరుగుచుండినవి.

తొల్లికాలమున నిట Zens అను దైవారాధనగ ఇచట నాలుగేండ్ల కొకసారి యైదేసి దినములు సాములు, కుస్తీలు మొదలగు బలప్రదర్శనవినోదములు సల్పుచుండెడివారు. కాన నాకాలమునుండి నాలుగేండ్లకాలమును Olympiad అనుచుండుట వాడుకయయ్యెనట. క్రీ.పూ. ౭౭౬ సంవత్సరమున గొప్ప యాటలు జరిగెననియు, అంతకుపూర్వము చిరకాలమునుండి యీ యాటలు జరగు యాచార ముండెననియుఁ జెప్పఁబడినది.

ఈ ఆటలమధ్యమున జెయున్ దేవత నుంచు స్థాన ముండెడిది. ఆటలస్థానమునకు వెలుపల ౭౮౦ × ౮౩౦ అడుగుల ప్రదేశమున కావరణ మేర్పరిచి కుస్తీలకుగాను ఉంచువారు. దేవత నుంచు పవిత్రస్థలికి ఆల్టిస్ అని పేరు వాడుక యుండెను. కుస్తీలయావరణమునకు Palacstra అని పేరుండెను.

క్రీ. వె. ౩౯౪ సంవత్సరమున ఆటలు నిల్పివేయఁబడినవట. కాని తిరుగ ౧౮౯౬ సంవత్సరమున తిరుగ ప్రారంభమైనవిగాని, ఆతావునగాక, క్రీ వె. ౧౮౯౬ లో అథెన్సు నగరమునను, ౧౯౦౦ సంవత్సరమున పారిస్ నగరమునను, ౧౯౦౪ లో సెంటులూయిస్‌నగరమునను, ౧౯౦౮ లో లండనునగరమునను, ౧౯౧౨ లో స్టాకుహోమ్‌నగరమునను, ౧౯౨౦ లో ఆంట్వెర్పుపురమునను, ౧౯౨౪ లో తిరుగ పారిస్‌నగరమునను, ౧౯౨౮ లో అమ్సటర్డామ్‌పురమునను, ౧౯౩౨ లో లాస్‌ఆంగ్లిసీస్‌పురమునను ఆటలు జరగినవి.

ఓలింపైనిజమ్ (Olympainism)– హోమరు కావ్యములందు ప్రాచీన గ్రీకుమతము "ఓలింపైనిజమ్" అనిపేర్కొనఁబడెను. 'ఓలింపస్' అను పర్వతము దేవతా నివాసమని వారి నమ్మకము.

ఓల్డెన్బర్గు (గ్రాండుడచ్చీ - ఐరోపా ఖండమున జర్మను దేశములోని మైనరు స్టేట్సునకుం జెందిన గ్రాండుడచ్చీ. (జర్మను మైనరుస్టేట్సు జర్మనీ దేశము చూడుఁడు).

ఓవర్ - వాణిజ్య సంబంధ పరిభాషా పదము. Over- ఐపోయినది అని యర్థము. కావలసినది యైపోగా పైగానున్నదానిం గూర్చి యనియెఱుంగునది. వర్తకవ్యాపార భావమునందు పైగా యనియర్థము. Over Capitalisation అన ఒక్క సంస్థను నడపుటకవసరమగు సొమ్ముగాక

ఎక్కువ సొమ్ముండుట కర్తము. ఇతర వ్యయములు (దానికి అవసరముగ తగలవలసినవి) కలిపి దానికగు ఖరీదుమూల్యమునకు Overhead price అని యందురు. ఒక ఓడయందు గొంపో వలసిన నిర్ణీత సరకున కవసరమగు తావు లేక సామర్థ్యముకన్న నదనముగా జాగా గాని, దాని బలముగానియుండెనేని దానిని Over Tonnage అనియెదరు. తన నిల్వసొమ్ముకన్న నదనముగా నొక Bank యందు వాడుకొనుటకు Over draft అనియెదరు.

ఓవెనిజం (Owenism) - రాబర్టు ఓవెనుఅనునతఁడు ప్రబోధించిన పరస్పర సహాయ పద్ధతి. క్రీ. శ. ౧౭౭౧ ౧౮౫౮. ఇతఁడు న్యూటనునందు జన్మించెను.

ఓషధులు (Drugs) — ఓషధులు, వనమూలికలును, ఇతరపదార్థములును రోగముల నెదిరించునవి అన్నియు ఓషధులనియు, కొన్ని కొన్నిటింగల్పి అర్హగుణమునకుంగాను చేయఁబడునవి ఔషధములనియు చెప్పఁబడును. ఔషధములందు వనౌషధులు, ఇతరఓషధులు గూడ శుద్ధిచేయఁబడుట కొంత వాటియందలి దోషము పరిహారమై గుణముమాత్రము నిలచియుండునవియు, కేవలౌషధులందు అట్లుగాక వాటి నైసర్గికమగు గుణదోషములన్నియు నట్లేయుండునవియు నెఱుంగునది.

మనదేశమున ఓషధీవైద్యమనంబడు ఒక విధానము కలదు. మఱియు దానిని మూలికావైద్యమనియు నందురు. ఆంగ్లవైద్య విధానమున ఓషధులు (Drugs) Stimulants అనియు, Remedies అనియు ముఖ్యభేద జాతులురెండు. అందు Stimulants, General stimulants అనియు, Local stimulants అనియు తిరుగ రెండు భేదములు. రెండవది యగు Remedies నందు Chemical remedies అనియు, Mechanical remedies అనియుద్వివిధములు కలవు. వాట్లయం దిరకను అంతర్భేదములు గలవుగాన వాట్లను వరుసగ వివరింతుముగాక. ఆంగ్ల వైద్యవిధానమున సర్వసాధారణముగ పెక్కు మందులను Drugs అనివాడుచుండుట యుగలదు. కాని అపాయకరమగు కొన్నిటిని జాగ్రతగా వాడవలయును అవి Cocaine Opium, Heroin, Morphia అనంబడునవి. అందు Opium మన నల్లమందే.

ఆంగ్లవైద్య విధానము చక్కని పరిశీలనల నంది యిప్పటి స్థితికిం దేబడకపూర్వము Drugs మానవ శరీరములను రోగములనుండి రక్షించుటకు సాధకములని తలంపఁబడుచుండెను గాని, ఇటీవల అవి మానవ శరీరముల కపాయకరములని గూడ తలంపఁబడ నారంభమాయెను. నల్లమందు మొదలగునవి యపాయకరములగు దురభ్యాసములని గ్రహింపఁబడెను. వీని అమ్మకమునకు కఠిన పద్ధతులు విధింపఁబడి వాడుక తగ్గింపఁబడి వైద్యుల సలహామేరకు వీటివాడుక నిర్బంధింపఁబడుచున్నది. ఈ నిర్బంధము Stimulant nature గల వాటికిఁ గొంతవఱకును, అపాయకరమగు వాటికి పూర్తిగను విధింపఁబడినదని యెఱుంగవలయును. తక్కినవాటికినిర్బంధములేదు.

౧ Stimulant Drugs — (ఇవి రెండు విధములు) ౧. General stimulants- (ఇవి నాల్గు విధములు). ౧. Tonics- These are used to tone up the system. ౨. Astringents- These have tonic effect also; but their effect is rather by the contraction of the muscles and tissues to reduce excessive discharges. ఇవియు రెండుభేదములంగల్గియున్నవి. ౧. Mineral Astringent Stimulants-

These include Alum chalk ౨ Vegetable Astringent Stimulants These include Tanin, Oak-bark Etc. 3. Narcotics- These if misapplied will cause trouble, they have the effect of dulling the nervous system Alcohol and opium are of this Narcotics kind. ౪.Anti Spasmodics - These have an anodyne effect, where inflammation is not apparent, overcoming the spasms of muscles, and allaying pain. Valerian, Ether, Chloroform are ante-spasmodics of this class; Calomel also is of this kind of Drugs.

౨. Local Stimulants—These are emitic drugs for the production of either purging or vomiting- వమనము గాని, విరేచనముగాని చేయునవి. ౧. Laxatives- ఇవి కాలవిరేచనములను ఇంచుక బలముతో కల్గించు ఓషధులు. ఇవి Purgatives అంత బలముగ పనిచేసి విరేచనములు కల్గింపఁజాలవు. కాని Purgative జాతివంటివే. ౨. Purgative drugs-ఇవి Bowels యొక్క పనిని విస్తారబలముతో జరపును. అనఁగా విరేచనములంగల్గించును. నేపాళమిూజాతికిం జేరినదియే. 3. Diuretics- ఇవి మూత్రము నధికముగ వెడలఁజేయునవి. ౪. Diaphoretics- ఇవి శరీరమున చెమటంబట్టించునవి. ౫. Expectorents- కఫమును వెడలఁ జేయునవి. ౬. Sialogogues- ఇవి Saliva (నోటి నీరు లేక ద్రవము) ను అభివృద్ధిపరచునవి. ౭. Epispastics- These are used to blister and cause redness of the skin suface. ౮. Rubefacients- ఇవియు Epispastics వంటి పనులకే ఉపయోగింతురు. ఆవాలు ఈ తెగకుం జెందినవి. Cantharides and Ammonia are also examples. ఈ Stimulant drugs నగు Cocaine, Opium (నల్లమందు), Heroin, Morphia అపాయకరమగునవిగ జెప్పఁబడినవి వీని హాస్పత్రగ్గు మిశ్రమములును అట్టివేనని చెప్పఁబడినది

౩. Remedies Drugs-(ఇవి రెండు తెఱఁగులు) — ౧. Chemical Remedies (ఇవి నాల్గు తెఱఁగులు)— ౧ Refrigerants_ఇవి చల్లదనమును కల్గించునవి. Citric acid, Tartaric acid మొదలగునవి ఈ జాతికిం జెందిన Durgs గా చెప్పఁబడినవి. ౨. Antacids - These will act like alkalis for relieving excessive acid in the stomach. Bi-carbonates of soda and magnesia are of this class of drugs. 3. Antalkalis- ఇవి Antacids కు వ్యతిరేకముగ పనిచేయునవి. ౪. Escharotics They are used for destroying parasitic growths as warts, ringworm etc. Blue-stone and Lunarcaustic are of this class of drugs.

౨. Machanical Remedies- (ఇవి నాల్గు విధములు). ౧. Anthelmintics- These are of Gamboge class and will be used to destroy worms and other parasites. ౨ Demulcents - These are used to reduce irritation by protecting the parts with viscoid matter. Limseed, Liquorice, Arrowroot etc. are Demulcents. 3.Diluents- These consist fluids like water Gruel and will dilute infusions of penny royal etc. ౪. Emollients- These are used externally as poultices (ఉడికించి పైనకట్టు కట్లు), ointments (పైపూత పూయునవి).

ఓషన్ కర్రెంట్సు – మహాసముద్రములు చూడుడు.

ఓషనోగ్రాఫీ (Oceanography) — సముద్రము లందలి అడుగుభూమిం గూర్చియు, వాటియందలి పరిస్థితులు, అచటి ఉదకముల శీతోష్ణస్థితులు, అచటి శిలలు మొదలగువాటిం గూర్చి వివరించుశాస్త్రము.

ఈగ్రంథములందు తరుచుగ సముద్రముల అడుగుభాగములు సమముగ బయళ్లవలెనే యుండుననియు, అందచ్చటచ్చట శిలామయ పర్వతములుగూడ నుండుననియు, కొన్ని తావులందు విశేషలోతులుగల ప్రదేశము లుండు ననియు మొదలగు సంగతులు చెప్పఁబడినవి.

పసిఫిక్కు మహాసముద్రమున లోతు అధికముగఁ గల ప్రదేశము లుండునట. ఆపల్లములకు ఆంగ్లమున డీప్సు (Deeps) అని పేరిడియున్నారు. అవిమూడువేల అడుగుల లోతువఱకు నుండునని చెప్పఁబడినది. అట్లాంటిక్కు మహాసముద్రమున రెండువేలఅడుగుల లోతుగల Deeps ఉండునని చెప్పఁబడినది. ఒక్కొకతావులందు నల్లరాళ్లును, ఒక్కొకతావులందు పగడపుకొండలును కలవని చెప్పఁబడినది. ఓషన్‌కర్రెంట్సుగల తావులందు మెరకయగుచుంటయు, పల్లముగ కోసివేయుచుంటయు జరగుచుండునట. కొన్నిప్రవాహములు సముద్రమున వేడిగల్గి నడచుచుండును

ఓయాసిస్ (Oasis) – నిర్జలప్రదేశమగు నెడారిమధ్య నచ్చటచ్చట నీరు భూమి పైభాగమునకు సమీపముగ నుంట సంభవించునేని అత్తావుల చెట్లును, పచ్చికయు జీవించి పెరుగును. దానికి ఓయాసిస్ అని పేరు. ఎడారిగుండా నడచు మార్గస్థులు నీరుగల్గుతావుగాన, నటవిడసి పోవుచుండుట గలదు. సర్వసాధారణముగ ఓయాసిస్సం దొక నూయి త్రవ్వఁబడియుండును.

ఓసీనియా (Oceania) — ఓషన్ అను ఆంగ్ల పదమునకు మహాసముద్రమని యర్థము. ఇందు పసిఫిక్ మహాసముద్రము చాల గొప్పది. ఇది ప్రపంచ పరిమాణమున మూడవ వంతుండు నని చెప్పఁబడినది. ఇందు లెక్కకు మీరిన ద్వీపములు కలవు. వీనిని భూగోళ శాస్త్రజ్ఞులు ఓసీనియా యని ఆంగ్ల నామమున వాడుచుండిరి. ఓసీనియా (ద్వీపములన్నియుంగల్పి) ఇంచుమించు నలుబది లక్షల చతురపు మైళ్ల వైశాల్యము కలదనియు, అందు ఇంచుమించు నాల్గు కోట్ల జనులు వసించుచున్నారనియు నంచనా వేయఁబడినది.

పసిఫిక్ మహాసముద్రము నందు నార్తు ఈక్వెటోరియల్ కర్రెంటనియు, సౌత్ ఈక్వెటోరియల్ కర్రెంటనియు రెండు ప్రవాహములు కలవని చెప్పఁబడినది. ఉత్తరపు కర్రెంటు చీనా దేశము, జపాన్ దేశములం జుట్టియుంట చెప్పఁబడినది.

ఓసీనియా యందలి ద్వీప సముదాయములను శాస్త్రజ్ఞులు ఐదు భాగములుగ విడదీసిరి. ౧. మలేషియా – ఇది వాయువ్య దిశ యందున్న ద్వీపసమూహము. ౨ ఆస్ట్రలేషియా – ఇది దక్షిణ దిశనున్న ద్వీపసమూహము. 3. మేలనేషియా – ఇది తూర్పు దిశ యందున్నది. ౪. మైక్రోనేషియా – ఇదియుం దూర్పు దిశయందున్నది. ౫. పోలినేషియా – ఇదియుఁ గూడ తూర్పు దిశ యందే యున్నది. ఈ ద్వీప సముదాయము లన్నిం గూడిన దానినే ఓసీనియా యని వాడెదరు.

ఓస్మియమ్ లోహము ఇది క్రీ. శ. ౧౮౦3 లో కనిపెట్టఁబడిన అరుదైన లోహము. దీనిని Chemical symbol Os. అనియుఁ

Atomic weight 190·8 అనియు, Atomic number 76 అనియు, Specific gravity 22·0 అనియు, Melting point సెంటిగ్రేడు థర్మామీటరు 2500 డిగ్రీల వేడి యందనియు చెప్పఁబడినది. ఊదా ధాతువుతో తెల్లని రంగు కలది

ఔఖ్థగోత్రము వీతహవ్య లేక యాస్కగణము చూడుఁడు.

ఔజతశయన గోత్రము — జమదగ్ని వత్స ఉపగణము చూడుఁడు.

ఔటవృక్ష గోత్రము — నిధ్రువగణము చూడుఁడు.

ఔడులోమి గోత్రము — వశిష్ఠ గణము చూడుఁడు.

ఔడ్ (అయోధ్య) రాష్ట్రమేలిన మహమ్మదీయ నృపతులు — ఇరాను రాష్ట్రములోని ఖొరాసానునందుఁగల నైషాపూరు సయ్యదు వంశీయులగు మహమ్మదీయులు క్రీ. వె. పదునెనిమిదవ శతాబ్దాంతమున హిందూ దేశమునకు వచ్చియుండిరి. ఔడ్ (అయోధ్య) రాష్ట్రమేలిన నృపతు లీవంశమువారే. ౧౭౦౮ వ సంవత్సరమున మీరుమహమ్మదు అమీను అనునాతఁడు హిందూదేశమున అజీమాబాదు (ఇప్పటి పాట్నా) నకుఁ దన తండ్రిని జూడ నేతెంచి పిమ్మట మొగలుసామ్రాజ్యమున నేదే నొక యుద్యోగము సంపాదింప ఢిల్లీకేగెను. ఇతని శక్తిసామర్థ్యములకు ముదితుఁడైన ఫరూఖ్‌షియార్ సామ్రాట్టు ఇతనికి నానాఁటికి గొప్ప గొప్ప పదవులనిచ్చుచు నభివృద్ధికిఁదెచ్చి, "బర్హానుల్ ముల్కు" అను బిరుదమునిచ్చి గౌరవించెను.

౧౭౨౦ సంవత్సరమున నీ మీరుమహమ్మదునకు 'బహదూరుజంగు' అను బిరుదము కలిగెను. క్రీ. వె. ౧౭౨౧ లో నాతఁడు ఆగ్రారాష్ట్రపు గవర్నరుగాఁ జేయఁబడెను. ఈపదవిలోనుండగా నీతఁ డారాష్ట్రాభివృద్ధికై చాల కృషిజేసెను. ౧౭౩౨ లో నీతఁడు తిరిగి సాదతుఖాను అనఁబడు హోదాతో ఔడ్ (అయోధ్య) రాష్ట్రమునకు రాజప్రతినిధిగా నొనర్పఁబడియెను ఇతని ముఖ్యపట్టణము ఫైజాబాదు. రాష్ట్రమున కేంద్ర ప్రభుత్వము బలపడుటకీతఁడు పాటుబడెను.

ఇతని యనంతర మితనికిఁ బుత్రులు లేకుండుటచే నీతని యల్లుఁడగు నిసార్ మహమ్మదు ఖానను నాతఁడు (౧౭౩౯-౫౪) అయోధ్య సింహాసనమెక్కెను. ఇతని యసామాన్య సాహసమునకు చిహ్నముగ "సాఫ్దరుజంగు" అను బిరుదము నీతఁడు బడయఁగల్గెను. ఈసమయమునఁనే అహమ్మదుషా ఢిల్లీలోఁ బాలించుచుండెను. 'సాఫ్దరుజంగు' యొక్క ధైర్యసాహసములను గమనించి యాతనిని తన సామ్రాజ్యమునకు ప్రధానమంత్రి (వజీరు) గా నొనర్చుకొనియెను. ఇంతేగాక "మీర్-ఇ-అతీష్" (సర్వసైన్యాధిపతి) అను బిరుదముగూడ నాతనికొసంగెను. ఇంతటి నుండియు అయోధ్య రాజప్రతినిధికి 'నవాబ్ వజీరు' అను పదము వాడుకయయ్యెను. ఇతని యనంతరమీతని పుత్రుఁడగు షుజాద్దౌలా (౧౭౫౪-౧౭౭౫) నవాబు వజీరయ్యెను. ఈతని

పాలనమున వర్తకవ్యవహారములు, పరిశ్రమలు నభివృద్ధియయ్యెననునది ముఖ్యవిషయము. ఈస్టు ఇండియా కంపెనీవారిచే నోడింపఁబడిన వంగదేశపు నవాబగు మీర్ ఖాసిం రక్షణకై ఈతని వద్దకుఁజేరెను. మీర్ ఖాసిం పక్షమువహించిన షుజాఉద్దౌలాను బ్రిటిషుసైన్యములు పరాజితునిగా నొనర్చెను ఈవజీరు వివేకి కార్యదక్షుఁడు సర్వసమర్థుఁడు. ప్రజాదరణ పాత్రుఁడు. అసిఫ్ ఉద్దౌలా (౧౭౭౫-౧౭౯౭) — తండ్రి చనిపోవగనే యీతఁడు రాజ్యమాక్రమించి రాష్ట్ర ముఖ్యస్థానము ఫైజాబాదునుండి లక్నోకు మార్చెను. నాఁటినుండియు లక్నో ప్రాముఖ్యమునకువచ్చి గొప్ప పట్టణముగను, వర్తకకేంద్రముగను మారెను వెనుకటి మొగలు ఆస్థానములకేకాక, ఆనాఁటి ఢిల్లీకిఁగూడ లేని సాపద్విభవసౌభాగ్యములతో నీతని సంస్థానము తులదూగుచు ననేకులదృష్టి నాకర్షించెను. ఈతఁడపుత్రకుఁడై ౧౭౯౭ సెప్టెంబరులోఁ జనిపోయెను.

అసిఫుద్దౌలా యనంతరము వజీరు ఆలీ యను యువకుఁడు సింహాసన మాక్రమించెను; కాని, అసిఫుద్దౌలాకు వరుసకు తమ్ముఁడును, షుజాఉద్దౌలా చిన్నకొడుకు నగు సాదతుఆలీఖాను రాజ్యమునకై యాతనితోఁ గలహించి ౧౭౯౮ జనవరిలో సింహాసనమాక్రమించెను వజీరుఆలీ చేయునదిలేక లక్నోలోఁ గల బ్రిటిషు రెసిడెంటును చంపి, పారిపోయి తుదకుఁ బట్టువడి కలకత్తాలో మరణించెను. సుశిక్షణ, ఉదారాశయములు, విశాలహృదయము, గొప్ప సామర్థ్యము మున్నగుగుణవంతునిగ సాదతుఆలీఖాను, స్లీమను మొదలగు చరిత్రకారులచేఁ బ్రశంసింపఁబడియెను.

సాదతు ఆలీఖాను, రాజ్యమునకు తన పెద్దకుమారుఁడగు ఘజియుద్దీను హైదరు హక్కులను త్రోసిపుచ్చి, చిన్నకొమరుని తనకు వారసుగాఁ జేసికొనియెను కాని తుదకు ఘజియుద్దీను హైదరే అయోధ్యరాజై, బ్రిటిషు వారిచే రాజబిరుదమునంది స్వతంత్రుఁడుగ పాలనమొనర్చెను. ఈతఁడు 'అబూముజఫర్ మొయిజుద్దీను, షాహిజమాన్, ఘజియుద్దీన్ హైదర్ షా, పాద్షాహి ఔడ్' అను గౌరవపదవీ నామములతో రాజయ్యెను.

అతని యనంతరము అతని పుత్రుఁడగు నసీరుద్దీను హైదరు (౧౮౨౭-౧౮౩౭) రాజయ్యెను ఇతఁ డీతని పాలనాకాలమున ననేక సంస్కరణములఁ బ్రవేశపెట్టెను. ధగ్గుల యభివృద్ధికిని, మనుజుల నమ్ముకొని జీవించెడి బానిసవ్యాపార నిరోధమునకు ననేక ప్రయత్నము లొనర్చెను. ఔడ్ రాష్ట్రమేలినవారిలో బీదసాదలకును దీనులకును ఆధారమైన రాజీతఁడేయను ప్రశస్తి యితనికిఁ దక్కినది. మహితవర్తనుఁడగు నీనృపతి ౧౮౩౭ జూలైలో మరణించెను. ఈతని మృతికి సానుభూతిచిహ్నముగ కలకత్తా ఫోర్టువిలియమ్ కోటలో నతని వయసునకు సమానసంఖ్యయగు ౩౫ ఫిరంగులు పేల్చఁబడియెను.

ఇతనికి పుత్రులులేనికారణమున నొకప్పుడీతఁడు తన పుత్రునిగా భావించిన మున్నాజాను సింహాసనమునకు రాగానే నసీరుద్దీను హైదరు మేనమామయగు నసీరుద్దౌలా యాతనినోడించి రాజ్యమాక్రమించెను. పిదప మున్నాజాను తన మాతామహితో చునార్ దుర్గమున ప్రవాస మనుభవించి ౧౮౪౬ లో మరణించెను.

మహమ్మదుఆలీషా యను నామముతో నసీరుద్దౌలా ఔడు రాష్ట్రమునకు రాజై గొప్ప సామర్థ్యముకలవాఁ డనిపించుకొనియెను. కార్యనిర్వహణమున నైపుణిగల యీ రాజు ప్రజాదరణ పాత్రుఁడై నాల్గుగేండ్లైనను పాలింపక ముందే ౧౮౪౨ లో మరణించెను.

ఈతని పుత్రుఁడగు అజ్మద్ ఆలీషా (౧౮౪౨-౧౮౪౭) పిదప రాజై రాజ్యమును సమర్థతతోఁ బాలించెను. పాలనాధికారి కుండవలసిన సుగుణములన్నియు నీతని కుండెనట. మఱియ నింకొకసారి రాజ్యమున వర్తకమునకు దోహదమొసంగిన దీప్రభువే. రాజ్యపాలనయందేకాక సాహిత్యమునందుఁ గూడ ప్రవీణుఁడై బ్రౌగాముప్రభుకృతమగు శాస్త్రగ్రంథము (Lord Brougham's Treatise on Science) నొకదాని ననువదించి ప్రసిద్ధి వడసెను. ఇందుల కాంగ్లగ్రంథకర్త మోదమంది తన యర్థశాస్త్రగ్రంథమును (Treatise on Political Economy) గూడ ననువదింప నాతనికి బహూకరించెనట. ఈతఁడై దేండ్లే పాలనమొనర్చెను. దేశీయులచేఁగాక ఆంగ్లేయులచేఁగూడ నీతఁడు సన్నుతింపఁబడియెను.

ఈతని చిన్న కొడుకగు వజీదఁఆలీషా(౧౮౪౭-౧౮౫౬) రాజయ్యెను. ఈతఁడు రాజ్యపాలనము నందే దృష్టినిలిపి గొప్ప రాజనీతివిదుఁడని పించుకొనియెను. రాజ్యపాలనా నిర్వహణమున ప్రభుత్వశాఖలన్నిటిని పునర్నిర్మాణము గావించి కార్యదక్షతతోఁ బాలనము నడపెను. ఆంగ్లేయపద్ధతిని నీతఁడు తన పాలనము సాగించెనట. న్యాయదృష్టియు, దయార్ద్రహృదయము కల యీతనిని రాజ్యప్రజలందఱును గౌరవముగ జూచుచుండిరి. మహమ్మదీయ ధర్మనిర్ణయానుసారముగ నీతఁడు తన ప్రజలనుండి వచ్చిన ప్రతివిన్నపమును పూర్ణముగ విని న్యాయమును నెఱపుచుండువాఁడు. ఇతని చుట్టునున్న దుర్మార్గుల కుట్రచే నీతఁడు ౧౮౫౬ ఫిబ్రవరి ౭ తేదీని రాజ్యభ్రష్టుఁడు కావలసివచ్చెను. తన తర్వాతి జీవితము నీతఁడు కలకత్తాలో ప్రవాసమునఁగడపవలసివచ్చెను. ఇతని వంశీయు లింకను చాల మంది లక్నో, కలకత్తాలలోఁగలరట. (అయోధ్య ప్రోవిన్సు చూడుఁడు).

ఔతః ఉపగణము — ఆంగీరస సంతతి- గౌతమగణము లోని ఒక ఉపగణము. ౧౧ ఔతథ్యఉపగణము, గోత్రములు ౧౩౩.

కాత్యాయన సూత్రోక్త గోత్రములు (౩౫) — ౧ అభిజిత్, ౨ ఉపవిందు, ౩. కదూకర, ౪. కరగోణ్య, ౫ కరాళి, ౬. కరేవి, ౭. కారవారి, ౮. కారోట, ౯. కుండేబ, ౧౦. కౌటిల్య, ౧౧. గతవ, ౧౨ తుండ, ౧౩. తోమ్యకాణి, ౧౪. తౌలేయ, ౧౫. నరోహిత్య, ౧౬. నీచిర్వా, ౧౭. నైషకి, ౧౮. పాథిర్వ, ౧౯ భాగల, ౨౦. మాంధర్య, ౨౧. మైదహాయన, ౨౨ కావాక్షి, ౨౩ రోహితాయిన, ౨౪ లౌగాక్షి, ౨౫. సధూప, ౨౬. సపుష్పిర్వా, ౨౭. సమూలిర్వా, ౨౮. సాఙ్కర, ౨౯, స్కాండ, ౩౦. సార్వ, ౩౧. సైంధవ, ౩౨ సోమని, ౩౩. ఘౌష్యండి, ౩౪. క్షుపోవార్షి, ౩౫. క్షీరకరంట.

మాత్స్యసూత్రోక్తగోత్రములు (౩౦) — ౧. అరుణాయని, ౨ ఉతథ్య, ౩. కాసోరు, ౪. కైరాతి, ౫. కోష్ట, ౬. కౌసల్యాయన ౭ గౌతమ, ౮. టికి, ౯. నగ, ౧౦. సాత్వికి, ౧౧. పుష్పవంత, ౧౨. పౌష్కజితి, ౧౩. భాగవిత్తి, ౧౪ బాహుకర్ణి, ౧౫. జాధి, ౧౬. నిబోరాణి, ౧౭. రేవి, ౧౮. రోధోమూలి, ౧౯. రౌహిణేయ, ౨౦. వాడాలక, ౨౧. వాసు, ౨౨. విశ్వ, ౨౩. విశ్వంతి, ౨౪. వీర, ౨౫ సామలోమకి, ౨౬. సుగోమాక్షి, ౨౭. సుతప, ౨౮. సురైషిణ, ౨౯. సోమదాయన, ౩౦. సాపురి.

ఇతర గ్రంథోక్తగోత్రములు (౬౭) — ౧. అజగంధి, ౨. అభిజిత్, ౩. ఆయాశ్య, ౪. ఐటికి, ౫. ఔదాజాయన, ౬. ఔపబిందు, ౭. ఔశనస, ౮. కరోర, ౯. కాక్షీవ, ౧౦. కారేణి, ౧౧. కారేణుపాలి, ౧౨. క్షాళిక, ౧౩. కాష్టరేభి, ౧౪. కిలాలి, ౧౫. క్షీరకరంభ, ౧౬.

కౌమండ, ౧౭. ఔపమన్యవ, ౧౮. కౌమారవత్స్య, ౧౯. ఖరింక, ౨౦. గణి, ౨౧. తాండి, ౨౨. త్రైమికి, ౨౩. తాదేవ, ౨౪. దరిభి, ౨౫. దిస్య, ౨౬. దీర్ఘతమస, ౨౭. దేవకి, ౨౮. నిహాతనైకరిష్ఠ, ౨౯. నెకపి, ౩౦. ప్రశస్థ, ౩౧. పార్థివ, ౩౨. పౌజిష్ఠ, ౩౩. బృహదుక్థ, ౩౪. బాల్యోద, ౩౫. బాహ్వా, ౩౬. బాభ్య, ౩౭. బార్హ్వణ్య, ౩౮. మహోదర, ౩౯. మాధుక్షుర, ౪౦. మాసుధరేమణ, ౪౧. మాసురాక్షి, ౪౨. మాసురేమి, ౪౩. మూషరథ, ౪౪. రఘువ, ౪౫. రాజాయన, ౪౬. రాహూగణ, ౪౭. రౌహిణ్య, ౪౮. వాక్షి, ౪౯. వామదేవ, ౫౦. వాయన, ౫౧. వాస్తవ్య ౫౨. వాసిరి, ౫౩. విశంహంత, ౫౪. శరద్వంత, ౫౫. శాలాపి, ౫౬. శ్వేతీయ, ౫౭. శ్రోణీచేమక, ౫౮. శౌసరి, ౫౯. సత్యకి, ౬౦. సాత్యముగ్రిక, ౬౧. సుగోమాక్షి, ౬౨. సుబధ్య, ౬౩. సుహాపాక్షి, ౬౪. సైవ్రదేహ, ౬౫. సోమరాజక, ౬౬. సౌమచయ, ౬౭. సౌయామ.

ఈ (ఔతథ్యఉపగణ) గోత్రములకుఁ బ్రవర రూపములు నాలుగు— ౧ ఆంగీరస, ఔతథ్య, గౌతమ ౨. ఆంగీరస, ఔతథ్య, ఔసిజ. ౩. ఆంగీరస, ఆయాస్య, గౌతమ. ౪. ఆంగీరస, గౌతమ, శారద్వంత.

ఔత్థానా (జలయంత్రము) — ఎత్తుప్రదేశమునుండి యొకగొట్టముగుండా నడిపించిన నీటి నొకరంధ్రముల యమరికగుండా పైకెగురునట్లు చేయుదానికి ఔత్థానా యనిపేరు. ఇది హిందుస్థానీపదము. ఈజలయంత్రము లనేక రూపములుగ నుండును. ఉద్యాన వనములందు సౌందర్యమునకు స్థాపించుచురు. దీనిచుట్టుపట్ల గాలి చల్లఁబడి వేసవియందు మనోహరమై యుండును.

ఔతిథి గోత్రము — ఆత్రేయగణము చూడుఁడు.

ఔదమేఘు గోత్రము శాండిల గణము చూడుఁడు.

ఔదమేఘి గోత్రము. భరద్వాజ ఉపగణము చూడుఁడు.

ఔదరి గోత్రము కుశిక గణము చూడుఁడు.

ఔదకి గోత్రము - లౌగాక్షిగణము చూడుఁడు.

ఔదభ్రి.గోత్రము నిధృవ గణము చూడుఁడు.

ఔదవాహి గోత్రము — లౌగాక్షి గణము చూడుఁడు.

ఔదాజాయనగోత్రము— శారేణుఫాలి ఉపగణము, ఔతథ్య ఉపగణముచూడుఁడు.

ఔద్గాలకి గోత్రము — ఆత్రేయ గణము చూడుఁడు

ఔద్గాహాయని గోత్రము — ఉపమన్యు గణము చూడుఁడు.

ఔద్దాలకి గోత్రము - కాద్ధక గణము చూడుఁడు.

ఔధేయుఁడు — అత్రి, చంద్ర, పూరువు కురుసంతతి క్షత్రియుఁడు. తండ్రి పాండవాగ్రేసరుఁడగు యుధిష్ఠిర మహారాజు (ధర్మరాజు). తల్లి వేదిక. భిన్నోదర సోదరుఁడు ప్రతివింధ్యుఁడు.

ఔపకత్సకి గోత్రము — లౌగాక్షి గణము చూడుఁడు.

ఔపగదేశము — కాంభోజ దేశము చూడుఁడు.

ఔపగవి గోత్రము — విష్ణువృద్ధ ఉపగణము చూడుఁడు.

ఔపదవ గోత్రము - వశిష్ఠ గణము చూడుడు.

ఔపదహాని గోత్రము — అగస్త్య ఉపగణము, కుశిక గణము చూడుడు.

ఔపధి గోత్రము — జమదగ్ని వత్స ఉపగణము చూడుడు.

ఔపబిందు గోత్రము — ఔతథ్య ఉపగణము, శరద్వంత ఉపగణము చూడుడు.

ఔపమన్య గోత్రము — ఔతథ్య ఉపగణము చూడుడు.

ఔపమర్కటాయని గోత్రము— కణ్వ ఉపగణము చూడుడు.

ఔపమర్కటి గోత్రము — గర్గ ఉపగణము చూడుడు.

ఔపమిత్య గోత్రము — ఆత్రేయ గణము చూడుడు.

ఔపలేఖి గోత్రము — ఉపమన్యు గణము చూడుఁడు.

ఔపవత గోత్రము— వశిష్ఠగణము చూడుఁడు.

ఔపవ్య గోత్రము — నిధ్రువ గణము చూడుఁడు.

ఔపశ్వి గోత్రము - భరద్వాజ ఉపగణము చూడుఁడు.

ఔపస్వస్థ గోత్రము— కుండిన గణము చూడుఁడు.

ఔమిల గోత్రము- సాహుల గణము చూడుఁడు.

ఔరశి గోత్రము— జమదగ్ని వత్స ఉపగణము చూడుఁడు.

ఔరుక్షాయన గోత్రము -తార్క్ష్యస్య లేక మిత్రయువగణము చూడుఁడు.

ఔర్ణనాభి గోత్రము గవిష్ఠర గణము చూడుఁడు

ఔర్వుఁడు- ఋషి- ఊర్వని ఊరువుల యందు జనించెనని జెప్పఁబడినది. ఈతఁడు జ్వాలామాలియయి సముద్రమున బడబా (గుఱ్ఱము) ముఖమున వసించుచు సముద్రోదక మాహారముగఁ గొనునటులను విధాత ఏర్పఱచెనట.

ఔర్వుని పుత్రుఁడు ఋచికుఁడు. ఋచికుని భార్య విశ్వామిత్రసహోదరి (గాధిరాజపుత్రిక) యగు సత్యవతీదేవి. ఇతనికి మువ్వురు పుత్రులనియు, అగ్రజుని పేరు జమదగ్ని యనియు, (ఈతఁడు పరశురాముని తండ్రి జమదగ్ని కాడు) రెండవయాతని పేరు శునశ్శేఫుఁడనియుం దెలియుచున్నది.

ఇంకను చ్యవనుని కుమారుఁడు ఔర్వుఁడు. తల్లిపేరు మనుకన్య. ఇతనికి నూర్వురు పుత్రులనియు, అందు ఋచికుఁడు జ్యేష్ఠుఁడనియుం జెప్పఁబడినది.

ఔలపిగోత్రము— ఉపమన్యుగణము చూడుఁడు.

ఔలోకిగోత్రము — కుశికగణము చూడుఁడు.

ఔలోప్యగోత్రము — కుశికగణము చూడుఁడు.

ఔవేయగోత్రము — భతద్వాజఉప గణము చూడుఁడు.

ఔశనస ఉపగణము— ఇది ఆంగీరస సంతతి. గౌతమగణములోని యొక ఉపగణము. (గోత్రములు ౮). ౧. ఔశనస, ౨. దిశ్య, ౩. నిహాత, ౪ మహోదర, ౫. సుబధ్య, ౬. సురూపాక్ష, ౭. ప్రశస్త, ౮. వికంహాంత, ఈ (ఔశనస ఉపగణ) గోత్రములకుఁ బ్రవర రూపము ౧. ఆంగీరస, గౌతమ, ఔశనస.

ఔశనస గోత్రము — ఔశనస ఉప గణము చూడుఁడు.

ఔశీనరుఁడు (శిబిచక్రవర్తి)— అష్టకాది చతుష్టయము చూడుఁడు.

ఔషధప్రాయముగ మద్యపానము చేయవచ్చునని చెప్పినశాస్త్రము ధర్మ శాస్త్రమనిపించుకొనదగదుగాని మద్య పానశాస్త్రముగునేమో— ఆంధ్రలోకోక్తి.

ఔషధమునకూ అపథ్యమునకూ చెల్లు—రోగం పైపెచ్చు — ఆంధ్ర నా.

ఔషప్రతిమ గోత్రము — నిధృవ గణము చూడుఁడు.

ఔషసగోత్రము— ఆత్రేయ గణము చూడుఁడు.

ఔసిజగోత్రము - ఇది ఆంగీరస, సంతతి గౌతమ గణము నందలి ఔసిజ గణమునఁ జెప్పఁ బడిన గోత్రము. దీనికి ప్రవర రూప ములు నాలుగు కలవు. ౧. ఆంగీరస, ఔసిజ, కాక్షీవత; (త్ర్యార్షేయ రూపము). ౨. ఆంగీరస. ఆయాస్య, ఔసిజ, గౌతమ, కాక్షీవత. ౩. ఆంగీరస, ఔతథ్య, గౌతమ, ఔసిజ, కాక్షీవత, ౪. ఆంగీరస, ఔతథ్య, కాక్షీవత, గోతమ, కామన్డ.

ఔస్థకాయనగోత్రము — నిధృవ గణము చూడుడు.

ఔహాలగోత్రము—సాహుల గణము చూడుడు.

కంకంటి పాపరాజుకవి—ఆంధ్రకవులలో నాధునికునిగ పరిగణింపఁబడినవాఁడు. నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. ఆపస్తంబసూత్రశ్రీవత్సస గోత్రము. తండ్రిపేరు అప్పయ్య. తల్లి నరసాంబ. తమ్ముఁడు నరసింహుఁడు. నెల్లూరుమండలవాసి. ప్రళయకావేరి యను యూర సీతఁ డుద్యోగమున కొంతకాలముండినవాఁడట. ఈ కవి రచించినది ఉత్తరరామాయణము ఇది ప్రబంధశైలిని రచింపఁబడిన పురాణము ఇంకను విష్ణుమాయా విలాసమను యక్షగానమును రచించెనట పాపరాజుకవి పితామహునిపేరు అయ్యన్నమంత్రి. ప్రపితామహునిపేరు వల్లభరాజు అని చెప్పఁబడినది.

కంకణ గ్రహణములు (Annular Eclipses) — ఇవి సూర్యబింబమునకుం గలు గ్రహణములు. (గ్రహణములు చూడుఁడు. ఎస్ట్రోనోమీ చూడుఁడు.)

కంకణబద్ధ పాణిగ్రహణము — ఇది యుత్తరహిందూస్థానమునందలి రాజకుటుంబములలో నుండు నొక ప్రాచీనాచారము అవివాహితయగు నొక రసపుత్రకాంత తానాపదలో నున్నప్పుడుగాని, తనకిష్టములేని వరునితో బలవంతమున వివాహముజరిపించునపుడుగాని, తన్ను రక్షించుటకు సమర్థుఁడని తోఁచినట్టియు, తాను పెండ్లియాడఁదలఁచినట్టియు రాజకుమారునకొక కంకణము పంపును. ఇదియే వీరకంకణమని చెప్పఁబడును. ఆ స్త్రీని పై యాపదనుండి రక్షించి పెండ్లియాడుటకు తనకు శక్తియున్న యెడలతానాకంకణము ధరింపవలయును; లేనిచో తిరిగి పంపివేయవలయును. తిరిగి పంపివేయుట క్షత్రియలక్షణము కాదు. "క్షతత్రాత యితి క్షత్రియా" యన్నట్లు క్షతమునుండి రక్షించువాఁడే గదా క్షత్రియుఁ డనిపించుకొనుటకుఁ బాత్రుఁడు. ఒకప్పుడా చిన్నదానిని వివాహమాడుటకు తనకిష్టములేకపోయినను భ్రాతృభావముతో నే నీవీరకంకణముధరించుచున్నాను, అనిచెప్పి ఆమె నాపదనుండి రక్షించుటకయి కత్తిమీఁద చేయివైచి ప్రతిజ్ఞ చేయవలయును

కంకణముల చెయ్యా కడియముల చెయ్యా కలసినట్లు - (ఆంధ్రలోకోక్తి).

కంకణరేఖ - పురుష సాముద్రికము చూడుఁడు. స్త్రీ సాముద్రికము చూడుఁడు.

కంకణుఁడు - యదువంశ క్షత్రియుఁడు. నిమ్రోచికిఁ గనిష్ఠ సోదరుఁడని చెప్పఁబడినది.

కంకాదేవి - తండ్రిపేరు ఉగ్రసేనుఁడు, భర్త కంకుఁడు (ఈతఁడు వసుదేవుని కనిష్ఠసోదరుఁడు).

కంకాళము - ఇప్పుడు హరిద్వారము నందలి యొకభాగమైయున్నది. హరిద్వారము యోగక్షేత్ర మగుట నందు సన్యాసులు, యాత్రస్థు లుందురేకాని గృహస్థులు నివాసముగా నుండరట. హరిద్వారమున వసించు పండాలు మొదలగు గృహస్థులు (సంసారులు) కంకాళముననే వసించుచున్నారు.. కంకాళము కడ గంగానది మూఁడు పాయలు సంగమ మగును. కంకాళము ననే దక్షప్రజాపతి యాశ్రమముండెను. అత్తావున దక్షప్రజాపతి ప్రతిష్ఠిత శివలింగము కలదు. సతీదేవి (దక్షపుత్రిక) దక్షయజ్ఞమున భౌతిక దేహము దహింపఁజేసి పార్వతిగ హిమవంతుని సుతయయ్యెను. దక్షయజ్ఞకుండమును దక్షేశ్వర దేవస్థానమునకు వెలుపల జూపుచున్నారు. బహుశః ఆప్రాంత ప్రదేశమంతయు దక్షప్రజాపతి యాశ్రమమై యుండనోపు. దక్షాధ్వరధ్వంస మొనర్చిన వీరభద్రస్వామి చేతిదని యొక త్రిశూలమునటఁజూపెదరు. అది రాయియో,లోహమో ఇంతవర కెవ్వరును పోల్చి యుండలేదందురు.

కంకాళమున గంగాతీరమున మంచి యిండ్లును వాటిం జుట్టిన చక్కని పూఁదోటలును కలవు.

కంకాళీక్షేత్రము – బంగాళములోని వీరభూమి (బీర్భూమ్) జిల్లాయందు ఉత్తర వాహినియగు కొపాయినదీతీరమున కంకాళీ యనంబడు తావున గల క్షేత్రము. ౫౨ పీఠము లలో నొకటిగ తంత్రచూడామణియందు చెప్పఁబడినది. శక్తిపేరు కంకాళీదేవి దేవస్థానము శ్మశానవాటిక యందున్నది.

కంకుఁడు- తండ్రి శూరుఁడు. భార్య పేరు దేవకీదేవి. కుమాళ్లు శ్రీకృష్ణ, బలరాములు. సోదరులు వసుదేవుఁడు (జ్యేష్ఠసోదరుఁడు).

యదువంశ క్షత్రియుఁడు. భార్య ఉగ్రసేనుని కుమార్తెయగు కంకాదేవి. ఇంకను కంకర్షి యను వాఁడొక ఋషికలఁడు. భార్య ప్లమోచ, కూతురు మరీచ.

సంపాతి వంశస్థుఁడగు నొక పక్షిరాజు పేరు కంకుఁడు. అతని కనిష్ఠ సోదరుఁడు కందరుఁడు.

అజ్ఞాతవాస కాలమున యుధిష్ఠిర మహారాజు కంకుభట్టుఁడను విప్ర నామధారియై యుండెను. మరియు యమునకుం గంకుఁడని పేరుకలదు.

కంకుష్ఠము (స్వర్ణక్షీరి)

లా. Cleome felena. సం. కంకుష్ఠ పీత దుగ్ధ, స్వర్ణక్షీరి. ఇది వైద్యోపయోగకరమగు వనమూలిక. వెగటు చేదు రుచులంగల్గి వేడిచేసి విరేచనముం గావించును. కడుపులోని నులిపురుగులం జంపి వెడలించును. శూలలను హరించును. మఱియు ఉదరరోగములు (ఉబ్బులు మొదలగునవి), గుల్మము, కఫము, అనాహములపై మంచి పనిజేయునందురు. వీర్యవృద్ధికరమగునది.

కంకుష్ఠానది (కకుత్థ) – బౌద్ధగ్రంథములందు కకుత్త యనిరి. మహాపరినిబ్బాణ సుత్తమను బౌద్ధగ్రంథమున బుద్ధభగవానుఁడు పావా (అపాపపురి) నుండి కుశీనగరమున కరుగుచో దీనిని దాటెనని చెప్పంబడినది. ఇది చిన్ననది. ఇప్పుడు బార్హీయనుచు న్నారు. కాశియాకు దిగువను ఎనిమిది మైళ్లలో ఛోటాగండకీనదియందు సంగమించును. మేజరుజనరల్ కన్నింగ్హాము పండితుఁడు తన Ancient Geography of India లో దీని గూర్చి వివరించెను.

కంకోష్ఠవచనములు - కంకోష్ఠము లన నొంటెపెదవులని యర్థము. ఇవి చాల మెత్తనివి. చాల మృదుతరమై యుండును. వీనితో నతివాడి గల గట్టిముండ్లను లొట్టిపిట్ట తిని వేయును. తీయని మధురవాక్కులతో కఠినమగు సంగతులం దెలుపు నేర్పు మాటల కీ యుక్తిని వాడుచున్నారు.

కంగ్— కంగ్ఫుట్సూ మతస్థుల యైదు మతగ్రంథముల సముదాయమునకుఁ బేరు. (కంగుఫుట్సూమతము చూడుఁడు). ఈమతమును పాశ్చాత్య క్రైస్తవులు Confucius మతమని తమఉచ్చారణ సౌకర్యమునకు వాడుచున్నారు.

౧. Yih-kung- This is the book of Changes.

౨. Shi-kung- " " Songs.

3. Shu-kung- " " Annals.

౪. Chuntslu-kung- " Spring and Autumn.

౫. Le-kung- " Rites.

ఇందు మొదటినాల్గును కంగ్ఫుట్సూ మహాత్ముని విరచితములనియు, ఐదవ పుస్తకము వారి మార్గానుచరులగు ము॥ లు రచించి చేర్చిరనియు ననెదరు. వారా యైదవపుస్తకమును కంగ్ఫుట్సూ మహాత్ముని బోధనలం జేర్చి కూర్చిరని చెప్పఁబడినది. ఇవి చీనావారి మతమందు దగ్గ గణ్యములు. వారికి ౯,౦౦,౦౦,౦౦౦ మత గ్రంథములు కలవట.

కంగ్ ఫ్యుట్సు మతము – ఈమతమును Confucius కీర్తిగాగల Confucianism అని పాశ్చాత్యులు వాడఁదొడంగిరి. ఇది వారికి సదుపాయమగు నుచ్చారణగాన నట్లుపల్కు చుందురట. ఈమహాత్ముఁడు గొప్ప తత్వజ్ఞాని. చీనాదేశస్థుఁడు. క్రీ పూ. ౫౫౧ యందు జన్మించి డెబ్బది మూడు సంవత్సరములు జీవించినవాఁడు. ఈమహనీయుఁడు కొంతకాల మొకభూపతి కడ మంత్రిగనుండెనట. కాని యీమహనీయుని జీవితకాలమంతయు మతధర్మ విషయములను సంగ్రహించుట, కూర్చుట, చేర్చుట, గ్రంథరచనమొనర్చుట, బోధించుట లతో నిండినదని చెప్పఁబడినది. వీరు రచించినవి తొమ్మిదిసుప్రసిద్ధ గ్రంథములు కలవు. అందు మఃపుస్తకములు నాల్గింటియందుఁ దర్శింపఁబడిన ధర్మ విధానములును, మహాధర్మనిరతు లని పేరందిన యైదుగురు చక్రవర్తులనాఁటి ధర్మ పద్ధతులు విపులముగ చర్చింపఁబడి, విమర్శింపఁ బడి వీరిగ్రంథములందు పొందుపర్చఁబడినవి. కొన్ని క్రొత్త ధర్మములును వీరివి కలవు. తత్వ పరిశీలనము తఱచు గానఁబడుచుండును. ఈయన గ్రంథమునకు 'జీవదశయందలి నిజము' అని యర్థ మిచ్చు పేరు పెట్టఁబడిన దట. పెద్దలందు పిన్నల కుండవలసిన భక్తి, విధులు వీరిగ్రంథమున చెప్పఁ బడిన వని చీనాదేశస్థు లనెదరు. చీనాదేశమున నింటింటనొక తావున నొకఫలకమునుంచి దాని బూర్వులపేర్లు మొదలగునవి వ్రాసి వాటికి అర్చ నలు, నివేదనలు సల్పుచుండుట ఈమతధర్మమే. ప్రజా క్షేమాభివృద్ధులకై వలసిన ధర్మవిధుల నీ మహాత్ముఁడు బోధించెనుగాని దైవసంబంధ మేమియుం దెల్పలేదట చీనాదేశమున నిపుడు వ్యాపించియున్న మతములలో నిదియె మొదటి మతము. ఇంక తా్ఁయిమతము, బౌద్ధమతము మొదలగునవి తరువాతి మతములు. ఇందు విచిత్ర మేమన చీనాదేశమున నన్నిమతములు నొకేతరి వ్యాపకము గాంచి యుండును. బౌద్ధమతము ప్రాణముయొక్క గతికైన విధులం దెల్పును. తాఁయిమతము పదార్థ తత్వవిజ్ఞానములను దెల్పును. కంగ్ఫుటాస్ మతము సర్వధర్మములం దెల్పును అదేశమున సర్వమును దెల్పి విధించు నేకమతి మేదియును వ్యాపించి యుండలేదు.

కంచి వీరశరభామాత్య కవి - ఆంధ్ర కవులలో మధ్యకవులందు పరిగణింపఁబడినవాఁడు. నియోగి, శైవుడు, కాస్యపస గోత్రజుఁడు. తండ్రి శోభనాద్రీశుఁడు. తల్లి గురువమాంబ, ఈమె పండితారాధ్యుల వీరనారాధ్యుని కుమార్తె.

రచించినది హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము. శంకర కవియు నొక హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము రచించి యుండెను. ఇర్వురు సమకాలికులేనని తలంపఁ బడుచున్నారు. (శంకరకవి చూడుఁడు).

కంచు — ఇది ఉపలోహము- భూమినుండి త్రవ్వి ఎత్తబడెడి అసలు లోహము కాదు. రాగితో తగరముం గల్పిగాని, రాగితో తుత్తినాగము, సీసము, తగరములు కల్పి గాని చేయఁబడునది. రాగితోఁ గల్పి చేయఁబడు నుపలోహము చాల పురాతన కాలమునుండి యున్నది. పాశ్చాత్య సీమలందు ఆదికాలముల రాతిపనిముట్ల కాలముగడిచి,ఇనుప పనిముట్లు చేసికొననేర్చిన కాలమునడుమ కంచు పనిముట్లు, ఆయుధములు ఉండెనందురు; కాని, అద్దములు తఱచు వాడబడని తొల్లింటికాలమున భరతదేశమున కంచుఅద్దములువాడబడుచుండుట, పురాతన మత గ్రంథములందు కాంస్యదర్ప ణము నుడువఁబడియుండుటవలన తెలియుచున్నది. ఈజిప్టు దేశమున పూర్వకాలములందు చేయఁ బడిన రాతిపనులకు కంచు పనిముట్లతో రాళ్లు చెక్కబడెనని కనిపెట్టబడినది. అట్లగునేని యీ

నాఁటి కంచు, ఇక్కాలపు కంచు కన్న నెక్కువ గట్టిఁగల్గి యుండవలయును. గ్రీకుశిల్పు లాది కాలమున కంచుతోఁ బెక్కు చిత్రములు రచించి యుండిరని చెప్పఁబడినది. అట్టివానిలో రోడ్సు పురమునగల నూరడుగుల విగ్రహ మొకటియు, తర్వాత టారెంటమ్ పురముకడ జూయస్ (Zeus) దేవాలయమునకున్న విగ్రహము అరువది యడుగుల యెత్తుగల దొకటియు ముఖ్యోదాహరణములు. ఈ లోహముతో రోమనులుకూడ నెక్కువ పనులం జేసిరని తెలియుచున్నది. రోమను చరిత్రకారుఁడగు ప్లినీ పండితుఁడు, ఒక నాటకశాలంగూర్చి వ్రాయుచు నందు మూఁడువేల విగ్రహములకుపైగా నలంకారార్థ ముంచబడినవని వివరించెను. ఇవి కంచు విగ్రహములు; ఈవిగ్రహము లన్నియు గుల్లగ పోతపోయబడినవి. మూసలంగట్టి పోత పోయ బడినవట. ఇక్కాలమునకున్న గొప్ప కంచు విగ్రహము, అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములందలి న్యూయార్కు నగరమునగల నౌకాశ్రయము (Harbour) నం దమర్పఁబడిన లిబర్టీ విగ్రహము. ఇది అమెరికాదేశమునకు ఫ్రెంచిదేశస్థు లొసంగిన బహుమానము దీనియెత్తు ౧౫౧ అడుగులు. దీనిని చేసిన పనివానిపేరు బార్తోల్డీ (F. Bartholdi) అనియు, క్రీ. శ. ౧౮౮౬ సంవత్సరమున ప్రతిష్ఠింపబడినదనియు చెప్పఁబడినది. ఇది విద్యుద్దీపముల బ్రదర్శించి హార్బరంతకును వెలుఁగుం జూపించు చుండును.

కంచుతో గంటలు, చెంబులు,పోయుట యనాదిగ భరతదేశమునఁ గల విద్యయె. హిందువుల దేవస్థానములందు కంచుగంటలు వ్రేలఁదీయఁబడి యుంట సుప్రసిద్ధమే. రామాయణమున కంచు ఆయుధములం గూర్చిన ప్రశంసలుకలవు. కంచునందు నాదమును చక్కగ నిలిపి పాటం బాడు గుణము కలదుగాన నోంకారనాదముం బలుకునటుల పదును, దళసరి, ఆకారపరిమాణములు లెక్కప్రకారము కుదిర్చి, నాదముం బల్కు గంట లెన్నియో యనాదిగ జేయఁబడి దేవస్థానముల నమర్పఁబడియుంట సుప్రసిద్ధమే.

ప్రశస్తమైనకంచుచిలుముపట్టనిగాన, దానితో నన్నము దిను గిన్నెలు పోతపోయుదురు. ఉత్తర హిందూస్థానమున కంచుపళ్లెములందు భుజించు చుండుట సర్వసామాన్యమే.

కంచుగంట ధ్వనికిప్రసిద్ధమేగాన, అధికప్రసంగ మూరక నదేపనిగ విధివిరామములు లేక చేయు వారిని కంచుగంటగ పోల్చి సామెత బల్కుదురు. ఎంతకొట్టినను దుర్గుణములు వీడక దెబ్బలను సరకుగొననివారిని 'కంచురోలు'అని యనుటయుం గలదు

గంటలకుఁ బనికివచ్చునటుల పాళ్లంగూర్చిన కంచున కాంగ్లమున Bell metal అని పేరు. కంచునం దించుక భాస్వరము భాగముం గూడ గల్పిన నది గట్టిపడిన లోహమగును. ఆకంచుతో నోడలనునుండునకు నడపు యంత్ర చక్రములకు రేకులం జేయుదురు. ఈజాతి కంచునకు Phosphor Bronze అని ఆంగ నామము.

ఆయుర్వేదవైద్యులు కంచును క్రమముగ శుద్ధిజేసి భస్మముగ నొనర్చి వాడుదురు. అది త్రిదోషములను శమింపఁజేసి ఆరోగ్యమును స్థిర పర్చుననియు, చక్కగ శుద్ధికాని కంచుభస్మము పైత్యవికారము, శ్లేష్మోద్రేకము, విదాహములం గల్గించుననియు, దానికి విరుగుడు చింతపండుపులు సనియుఁ జెప్పఁబడినది.

కంచు (మోగునట్లు కనకంబు (మోగునా? — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కంజంక్షనులు (Conjunctions) — సంధియని యర్థము. విస్త్రోనొమీ శాస్త్రమున

గ్రహణ సందర్భములను, అమావాస్యలందు భూమి, చంద్రుడు, సూర్యుడు, ఒకేవరుసగ నుండుట కీ పేరిడియున్నారు. (గ్రహణములు, ఎస్ట్రోనొమీ చూడుడు).

కంటకత్రయము — ఆయుర్వేదవైద్య శాస్త్రమున వాకుడుచెట్టు, నేలమునగచెట్టు, పల్లేరుచెట్లకుఁ గంటకత్రయమని పేరు.

కంటక ద్వీపము — బంగాళములోని బర్ద్వాన్ మండలమున నిప్పుడు కట్వాయని పిలువంబడుచున్న పురము. దీనికిఁ దొల్లింట కంటకనగరమనియుం బేరుండెను. కంటకద్వీపము కాలము గడచినకొలఁది కటద్వీపమై, కాటాదియా వై కట్వాగా మారెనట.

ఇది చైతన్యుల యాత్రాస్థలము. చైతన్య దేవుఁడు తన యిరువదినాల్గవయేట నిల్లువిడచి యిట కేశవభారతి యనుపేరుగల గోసాయికి శిష్యుండై యీయనవలన చైతన్యవైష్ణవదండి యాయెను. అప్పుడు తీసివేయబడిన యాయన తలవెంట్రుక లొక చిన్నదేవళమున భద్రపఱచి యున్నారు. మరియు చైతన్యస్వామియొక్క యాకృతి (Autograph) కట్వాకు దక్షిణముగ ౧౪ మైళ్ల దూరమునంగల దండూరను గ్రామమున గలదు. కట్వాకుత్తరమున నాల్గుమైళ్లదూరమున ఝామత్పూరను గ్రామము చైతన్య చరితామృతము రచించిన కృష్ణదాసుకవిరాజునకు నివాస గ్రామము. కట్వాకు నైఋతిదిశగా ౧౬ మైళ్ల దూరముననున్న నన్నూరను గ్రామము పెక్కు చైతన్యవైష్ణవగ్రంథముల రచించిన చండీదాసు జన్మస్థలము. కట్వాకు మహమ్మదీయ ప్రాబల్య కాలమున మూర్షిద్‌గంజియను మహమ్మదీయ నామ మీయఁబడెనటకాని, ఎవ్వరు దానిని వాడుచుండుట మాత్రము లేదు.

కంటకన్యాయము — కాలిలోముల్లు విరిగితే మరియొకముల్లుతోఁ దీసి, పిదప రెండు ముళ్లను పరిహరించుదురు. ఒక శత్రువు నింకొక శత్రువు సాహాయ్యమున నడంచివైచి యిద్దరిం బరిహరింపవలయునని భావము

కంటకారీత్రయము — ఆయుర్వేద వైద్యశాస్త్రమున వాకుడు, రేవటిదూలగోవిల, నెల్లి చెట్లకు కంటకారీత్రయమని పేరు.

కంటత్రయము - త్రికంటముచూడుడు.

కంటికి దగులదగిన పుల్లను మొదటనే ఉత్తరించ వలసి యుండును- అనగా శత్రువుని ఆదియందే దూరముగ నుంచ వలసి యుండునని భావము. ఆంధ్రలోకోక్తి.

కంటికింపైతే కడుపున కింపగుట- ఆంధ్రలోకోక్తి.

కంటికిరెప్ప కాలికిచెప్పు కూడా అయ్యేవాఁడు — అనగా చాల ఉపచరించే వాఁడని భావము. ఆంధ్రలోకోక్తి.

కంటికోష్టి కానది - అయోధ్య పరగణా యందు రామగంగలో చేరినది రామాయణము అయోధ్యాకాండము ౭౧ యందు ప్రశంసింపఁ బడినది.

కంటెంగొ (Contango) - వాణిజ్య సంబంధ పరిభాషా పదము. స్టాకు ఎక్స్చేంజి వ్యాపారమునం దొక వ్యాపారమును ఒక తీర్మానపు దినమునుండి వేఱొక దినమునకు నిలిపి యుంచుట కీపేరు వాడుదురు. అట్టిదినమునకు Contango day అనియు నందురు.

కంట్రకము - ఈశబ్దము సరియైనది కాకున్నను వాడుకయందున్నది. కంట్రగించుటయన ఆడిపోయుట. అదేపనిగ నిందించుచుండుట యన్ని

భావము. నిందించుటను, ఆడిపోయుటలను కంటకమని వాడుచున్నారు.

కంట్రాక్టు (Contract)-(వాణిజ్య సంబంధ పరిభాషా పదము). ఒకరికై వేఱొకరు కొన్నిపనులం జేయుటకును, దానికి ప్రతిఫలమును నిర్ణయించుకొని ఉభయులుఏర్పఱచుకొనిన సమాఖ్య కార్యము. అట్టిసమాఖ్యకు Contract note లేక Contract deed అని పేరు.

కంఠకుబ్జసన్నిపాతము - సన్నిపాత దోషము చూడుఁడు.

కంఠచామీకర న్యాయము- తనమెడ నున్న కంఠాభరణము తానెఱుఁగకుండుట యని వేదాంత శాస్త్రమున చెప్పఁబడిన న్యాయము.

కంఠరిగోత్రము - కపి ఉపగణము చూడుఁడు.

కంఠేరణిగోత్రము - జమదగ్ని వత్స ఉపగణము చూడుఁడు.

కండెన్సడ్ మిల్కు పరిశ్రమ (Condensed Milk)- పాలయందలి ద్రవపదార్థము ఆవిరియైపోవునట్లుచేసిన మిగిలినపదార్థమునకు సుక్రోజు లేక సేకరైను అనఁబడు శర్కర చేర్చిగాని, చేర్చకగాని యుపయోగింపఁబడు పాలకు Condensed Milk అనిపేరు.

ఈకండెన్సుడు మిల్కులో రెండురకములు గలవు. ౧. శర్కరచేర్చినది. ౨. చేర్చనిది. రెండురకములును గాలిప్రవేశింపఁజాలనట్లు సీలుచేయఁబడిన రేకుడబ్బాలతోడనే యితర దేశముల కెగుమతిచేయఁబడును.

సాధారణముగా మార్కెటులో రవానా చేయఁబడుచున్న Condensed Milk లో చాల భాగము పాలనుండియు, పాలయొక్క యుపపదార్థములగు (Skim Milk) మీఁగడ వేఱు చేయఁబడిన పాలు, మజ్జిగ, వెన్న మొదలగువానినుండియే తయారుచేయఁబడుచున్నవి.

ఉత్పత్తి చేయు విధానమును బట్టియు, వానిలో వేయు నుపపదార్థములను బట్టియు, Condensed Milk పలువిధములగు వర్తక నామములతో విక్రయింపఁబడుచున్నది. మధురపఱ్చబడిన Condensed Milkలో Suckrose అనఁబడు నొకరకపు పంచదార కలుపుదురు.

లోనున్న ద్రవపదార్థము ఆవిరిమూలముగా నిగురునట్లు చేయఁబడి పంచదారకలుపని పాల పదార్థమునకు Evaporated Milk అని పేరు. ఇవియునుమధురపఱ్చఁబడినCondensed Milk వలెనే గాలిచొరరాని రేకుడబ్బాలతోడనే ఇతరదేశముల కెగుమతిచేయఁబడును.

Plain Condensed Milk అనురకము Condensed Milk లో Suckrose చేర్చి Sterilize చేయకుండా అమ్మకమునకు సిద్ధము చేయఁబడుపదార్థము.

Skim Milk వలన తయారుచేయఁబడి Suckrose కలిపిన Condensed Milk నకు Sweetened Condensed Skim Milk అనిపేరు.

కండెన్సడుస్విస్మిల్కు (డబ్బాపాలు) - స్విట్జర్లాండు దేశము చూడుఁడు.

కంత — ఇది వివాహములందు వధువునకిడు నాభరణప్రదర్శనము. ఇందు ఆభరణములను బంధువులకుఁ జూపుటయు, వానిని పూజించి వధువునకిచ్చి ధరింపఁజేయుటయు నడచు నుత్సవము జరగును. కంతయందలి దొంగతనముఁ గూర్చి యున్నదని తెలియుచున్నది.

కందకులేనిదురద బచ్చలికా? — ఆంధ్రలోకో

కంది చెట్టు— లా Tacca pinnatifida. లేక Arum campanulatum సం. ఓలః,అర్శోఘ్నః- చిత్రదండకః. కందమొంప రుచికరమగుశాకము. ఇందు పెక్కుజాతులు కలవు. ఆంధ్రదేశమున నెల్లూరు ప్రాంతములందు పైరగు పెద్దదుంపలు మొదలు, గంజాము మండలమున పైరగు చిన్నదుంప వఱకు పలు జాతులుగనున్నది. తంజావూరుమండలమున పైరగు పొడవుజాతి కందయు నీజాతులలోని దనియె చెప్పవచ్చును. ఇందు దురదగల్గినవి తరిగిన నెఱ్ఱని రంగు కన్పడును. అది యధమపుజాతిదని చెప్ప నగును. ఇంక దురదలేనివి ఉత్తమజాతి. అవి తరిగిన తెలుపు, లేక పసుపుపచ్చని రంగు కనపడెడిని. కందచెట్టునకు పశువులపేడ, లేక బాగుగ ముక్కని గెత్తమును ఎరువుగ వేసినచో దుంపలందు దురదతక్కువని చెప్పుదురు. కంద ఆరుమాసముల కాలమునకు సిద్ధమగును. ఐనను త్రవ్వకొనక వదిలిన తిరుగ నాదుంపనుండియే మరుసటిసంవత్సరము వర్షములకు మొక్కపుట్టి దుంపపెద్దది యగును. ఇట్టుల నీజాతిని వృద్ధి చేయవచ్చునందురు.

కంద దుంప భోజనపదార్థము. వేడిచేసి గురుత్వముగనుండి జీర్ణమగునది. జఠరమునకుఁ దీప్తినిచ్చి కఫము, మేదోరోగము, మూలవ్యాధి, వాతరోగముల నడంచి బలము, వీర్యపుష్టినిచ్చి విరేచనము చేయును. ఇంకను కడుపులోని బల్లలు, కడుపుబ్బరము, గర్భవాతముల నడంచి మేహరోగమును బలపర్చెడిని. కందకు కల్లు, తమలపాకులు, నెయ్యి, పులుసు, బెల్లము విరుగుడులని చెప్పఁబడినది. (అడవికంద చూడుఁడు).

కందపీడాసనము — యోగశాస్త్రముననఁ జెప్పఁబడిన ఆసనములలో నొకటి. రెండు మోకాళ్లను నేల నాన్చి నాటిపై నిలచి, రెండు పాదములను నాభికడ నుంచుట కందపీడాసనమనంబడును. ఇందువల్ల నాడులందుమలశుద్ధిగలిగి, అపానవాయువు క్షీణించును. కుండలినీప్రబోధమగును ప్రాణవాయువు సుషుమ్నగత మగునని చెప్పఁబడినది.

కందమూలపు దుంపల వ్యవసాయము – ఇది భరతదేశమునందు దనాదిగగలదు. ఋషులనాఁడు సైతము కందమూలాశనము చెప్పఁబడినది. ఇదిలేని సీమలవారిలో కొందఱు దక్షిణ అమెరికానుండి ఇటీవల రప్పింపఁబడిన దనుచుందురుగాని, ఇది పూర్వకాలములందు లేకపోలేదు. దీనికి వేత్వేఱు సీమలందు వేత్వేఱు పేరులు వాడుకయందున్నవి గుంటూరు,బెజవాడ, బందరు ప్రాంతములందు దీనిని గెనుసుగడ్డ యనెదరు. కొన్నిసీమలందు దీనిని చిలుగడ మనియు, మోహనమనియునెదరు గాని నిజమున నవి ప్రత్యేకపు జాతి దుంపలుగ నుండుట గాన నగును.

కందమూలపు దుంప లెఱ్ఱని పైపొర రంగు గలవిగను, తెల్లనిపై పొరరంగు గలవిగను రెండు జాతులుగ నున్నవి. కొన్నిసీమల వారెఱ్ఱనివాటి నెఱ్ఱ దుంపలనియు, తెల్లని వాటిం దెల్లదుంపలనియుంగూడ వాడుచున్నారు తెల్లదుంప లధిక వాతముం గల్గించుకతన ననారోగ్యములని చెప్పఁబడుచున్నవి. ఇవి భరతదేశమున భోజన పదార్థములుగ నున్నవి. ఇవి పూర్వకాలమున నడవులందుండిన జాతులే.

తేలిక యయిన యిసుకభూములు, గరపభూములు కూడ వీటి కనుకూలములే. బాగుగా కుళ్లిన ఆకుల యెరువు, పశువుల గెత్తము, కాలిన బుగ్గి విస్తారమువీటి కెరువులుగవాడంబడుచున్నవి. యకరమున ముప్పది బండ్ల ఎరువు పోసి కలియదున్ని, కలుపు పెరుగకుండశుద్ధము చేయుచుంట

గాన నగును. కందమూలపు తివ్వను రెండు లేక మూడు కణుపు లుండునటుల ముక్కలుగ నరికి వర్షముల ప్రారంభమున నాటి,వర్షములు కురియు తరి నీరు తోడుచురు. నూతులనుండి నీరిడవలసి నచో చిన్నమళ్లనుగట్టి నీరు తోడి పారింతురు. మళ్లు తఱుచుగ పది యడుగుల చొక ముండును. కణుపులనుండి వ్రేళ్లు ప్రారంభమై అవియె దుంప లుగ నేర్పడును దుంపలను కొన్ని సీమలవారు గడ్డ లనియెదరు తీగయొక్క కొనలనున్న లేత భాగములు విత్తనమునకుఁ బనికిరావు. అడుగు దూరమున కొకటిగ నాటుదురుగాని, అడుగున్నర దూరమున కొకటిగ నాటుట శ్రేయము; ఏల నన నిది విరివిగ తీగలం బెంచి పొలమంతయుం గప్పివేయును. పిదప కలుపు పుట్టిన నదియే పెరుగలేక చచ్చును.

భూస్వభావముంబట్టి వారమున కొకతడిగాని పదిదినముల కొకతడిగాని, పదినేను దినముల కొకతడిగాని తగులుచుండునటులం జూడ వల యును. తీగలు వచ్చిన దాదిగ తీగలు నేలకాని నాటుకొనకుండ చూడవలయును. లేకున్న నిరర్థకములగు వేళ్లుపారి, అసలు దుంపల పంటం దగ్గించును. కందమూల మైదు నెలలు మొద లారు నెలలకు పండి త్రవ్వుటకు సిద్ధమగును. ఆకులు పండబారుటం గాంచి రైతులు దీని నెఱుంగ గలరు. నీరు పారించుట మాని తొలుత తీగం గోసివైచి వేఱు తావునందు నాటి ముందు విత్తనమునకై యుంచుకుని నీరు పోయుచు బెంచు చుందురు. కందమూలముం ద్రవ్వితరి బారిగెలపోటు దుంపలకుండగులరాదు. త్రవ్వుట యాలస్య మగు నెడల దుంపలు చిత్తగొట్టు నటులనై పుచ్చునుగాన, వెంటనే త్రవ్వుకొన వలసి యుండును. యకరమున కరువది రూప్యములు ఖర్చులు పోను లాభము వచ్చునని చెప్పఁబడినది.

కందమూలము దుంపతీగ (గెనుసుగెడ్డ) — లా. Dioscorea, aculeata. ఆంగ్ల. Country (or Sweet) potato. వీనిని దుంపలని సామాన్యముగ వాడుదురు. ఇవి ఎఱుపు, తెలుపురంగులభేదముచే ద్వివిధముగాన, వీనిని ఎఱ్ఱదుంపలనియు, తెల్ల దుంపలనియు వాడుదురు. గుంటూరు మండలమున గెనుసుగడ్డ లందురు. మరికొన్ని తావుల మాదిఫలపు దుంపలనుచుందురు. కొన్ని సీమ లందివి యెక్కువ కోలగ వంకరలు గల్గియు, కొన్ని సీమల నెక్కువ వలముగల్గియు నుండెడివి. ఇందెఱుపురంగుగలవి శ్లేష్మమనియు, తెలుపు రంగుగలవి వాతదోషము నుద్రేకించు ననియు నందురు. ఇది భోజనోపయోగ పదార్థము. వాతముగల్గించి లోన సుద్దంగల్గించును. రక్త వృద్ధి, బలముగల్గించును. జ్వరము నుద్రేకించును శ్లేష్మము గల్గించును. దీనికి విరుగుడు పంచదార, పాలు, ఉప్పు, మోదుగచెక్కరసము నని చెప్పఁబడినది.

కందర్పతాళము — తాళములు చూడుఁడు.

కందిచెట్టు - లా. Cajanus indicus. ఆంగ్ల. Red gram లేక Pigeon pea. సం. ఆఢకీ, తువరికా, తువరీ, శానపుష్టికా అని పేర్లు. కందులు కందిచెట్టు కాచు కాయలలోని గింజలు. వీటి పప్పు భోజనపదార్థము. కందులందు పెద్దగింజలుగలది శ్లేష్మము కాదు. చిన్నగింజలు పండు జాతి చాల శ్లేష్మము. కందిపప్పునందు దేహపుష్టి, బలము, జీర్ణశక్తి, రక్తమును శుభ్రపఱచుగుణము, పైత్యములేని గురుత్వము గుణములుగ చెప్పఁబడినవి. శ్లేష్మవాతమును, మేహపైత్యమును, కుసుమరోగమును బలపఱచు దుర్గుణములు కలవని చెప్పఁబడినది.

అజీర్తిని, కఫమును, గ్రహణిని, జ్వరమును జ్వరాతిసారమును, వాతమును నివర్తించును. వాతనొప్పులకు కందులు వేయించి కాచిన నిమ్మళించునందురు. దీనికి విరుగుడులు ఉదకము, వాముము, ఉప్పు, కరక్కాయ, శొంఠి, వీని చూర్ణము, పిప్పళ్లు, నెయ్యి, తేనె, పులుసు, మజ్జిగ, కలిసీళ్లు.

కందిపొడిరాయి (Sand stone) —

ఇది గ్రెనైటువలె గట్టిరాయి కాదు. గ్రెనైటు రాయి కొన్నికారణములచే పగిలి గుండమై తిరుగ మట్టితోకలసి యణమబడి నదీపంక మున Mineral matter అధికముగ గల్గియుం డిన గట్టిగను, తక్కువగ గల్గియుండిన కేవలము పిండిరాయిగను ఉండెడిని. ఇందుండు రాతిపదా ర్థము Quartz, Crystal powder ముఖ్య ముగ గలిగియుండునని పరిశీలనవలన తేలినది. Felsparmica మొదలగు ఖనిజపదార్థ ములుకూడ నుండునందురు. పంకమునందు బురద, సిలికా, సున్నముగూడ నుండుటకలదు. ఈజాతి రాళ్ళు ఎఱ్ఱగను, పసుపుపచ్చగను, ఆకుపచ్చ గను ధాతువులుగల్గియుంట కలదు. ఎఱ్ఱనిధాతువు కలదానిని ఎఱ్ఱకందిపొడిరాయి యనెదరు. ఇదియె విస్తారముగ నుండును. ఇది నల్లఅభ్రకమందలి యినుము వలన గల్గుచుండురంగు.

గ్రెనైటురాయి యందలి ఖనిజములును, కందిపొడిరాయియందలి ఖనిజములును ఒకేరీతి నున్నను, ఇది తిరిగి చేయంబడుటచే చాల మెత్తని దిగ నుండి గట్టిని గోల్పోవును. ఈభేదముచేయం బడు విధానభేదములచే గల్గినది.

రసాయనశాస్త్రమున దీనికిDetritic Stone అనిపేరీయఁబడినది. Detritus అనిన రాతిపొడు అని యర్థము

కందిరీఁగ, తేనెటీఁగ — కందిరీఁగలు

తేనెటీఁగలు కుట్టెనేని జరగుపని ఇది:- ఈకీట కములకు మొనగము నొకసూదియగుముల్లుండును. ముల్లు గొట్టమునోన గుల్లగనుండి యందు మంట గలుగజేయు విషముండును. కందిరీఁగ కుట్టుటయను నాముల్లునుగుచ్చి విషముందిడుట. తోడనే కుట్టిన చోట మంటకల్గును.

పిదపకందిరీఁగ తనకాలుసేతులనటునాని తాను గుట్టిన గాయపుగుంటనుండి తనముల్లును బయటికి పెరుకుకొనవలసి యుండును. అంతదనుక వ్యవధి లేకుండనే కుట్టబడిన యాతఁడు కందిరీఁగం బరి మార్చుచు లేకున్న బలాత్కారముగ నటనుండి త్రోసివేయును. ఈబలాత్కారపుకార్యమున తన ముల్లు విరిగిపోవ కందిరీగ (బ్రతికియుండెనేని) బయటపడును ఆముల్లు విరిగిన గాయమే ఆయీఁగమృతికి త్వరలో కారణమగును.

తేనెపట్టునందు ఒక తల్లియీఁగయు, తక్కిన తేనెటీఁగల సముదాయమును ఉండును. తక్కిన సామాన్యపుటీఁగలే ఇట్లు కరచునవి. తల్లియీఁగ తన జాతివైరిపై మాత్రమే కలహించి దాడివెడ లుంగాని, సర్వసాధారణముగ తేనెపట్టునకై వెడలి వారితో కలహింప నిచ్చగింపదు. (ఈఁగ చూడుఁడు).

కందు లేక కండు గోత్రము —

పరాశర గణము చూడుఁడు.

కందుక తాళము — తాళములు

చూడుఁడు.

కందుకూరి సీమ — ఇప్పటినెల్లూరి

మండలములోనున్న కందుకూరిప్రాంత దేశమని యర్థము. ఒకప్పుడు దీని ఉచ్చకాలమున కృష్ణా నది మొదలు పినాకినీ (పెన్న) నదివఱకు కందుకూరిసీమగాఁ బరగుచుండెను.

కందుకూరి రుద్రయ్యాచారి కవి-

ఆంధ్రకవులలో మధ్యకవులందు పేర్కొనఁబడిన వాఁడు. విశ్వబ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రిపేరు పెద

లింగన్నాచారి. గుంటుపల్లి భాస్కరునకు ఆస్థానకవి. క్రీ. వె. పదునేడవ శతాబ్దారంభము నందుండినవాడు. అనగా ౧౬౨౦ ప్రాంతము. రచించినది నిరంకుశోపాఖ్యానమను ప్రబంధము.

కందుల వ్యవసాయము — కందుల వ్యవసాయము ఆఫ్రికాదేశమునుండి తక్కినదేశములకు వ్యాపించినదని వాడుకగలదు. భరతదేశమునందేగాక ఆసియాఖండ మంతటను, వెస్టు ఇండీసుదీవులందున్నను పైరుచేయఁబడుచున్న పప్పు దినుసుపంట. ఇందైదు భేదజాతులు కలవు. పెద్దగింజలుగల జాతి పెద్దకందియనియు, కొందఱు గొడ్డుకందులనియు నందురు. ఇది అధమపుజాతిగ నెంచంబడుచున్నది. మధ్యరకపు కందులు సర్వసాధారణపుజాతి. చిన్నగింజలుగల దానిని చిరికందులనియు నందురు. ఇది యుత్తమజాతిగ నెంచంబడుచున్నది. ఇవి ఆంధ్రదేశమునందు పండు జాతి కందులు. గుణుపురప్రాంతముల చిరికందులజాతియు, నైజామురాజ్యమునందలి శిద్దిపేట ప్రాంతముల విస్తారముగ పైరగు పెద్దజాతి కందియు, మిగుల రుచ్యములగుట నెక్కుడు ధరకమ్ముడుపోవుట కలదు. గుజరాతుదేశమున తెల్లనిరంగుగల కందులు రెండుజాతుల కందులు పైరుచేయంబడుచున్నవి.

ఎఱ్ఱరంగుగల రేగడభూములందు పైరు చక్కగా నగును. నల్లరేగడి భూములందునను, ఇసుకగలసిన మట్టిభూములందునను ఒక మోస్తరుగా పైరగును. ఇసుకయందు కందిచేను పెరుగక గిడసబారి చచ్చిపోవును. వర్షములు అనుకూలముగ సరిగా పడకుండిన కందిచేను చక్కగా పెరిగి ఫలించదు. దీనిని సజ్జ, జొన్న, నువ్వుచేలయందు కల్పిగాని ప్రత్యేకముగగాని వేయుచుందురు. మెట్టవరితోకల్పి కొన్ని తావులందు వేయుదురు. వర్షములులేక నీరుతడిపిన, మంచి పంట లభింపదు. కందిగింజల పైపొట్టు పశువులకు మంచియాహారమగును. కందిచెట్లంగాల్చిన బూడిదతో తుపాకిమందు చేయుచుండిరి. కంది పప్పు భరతదేశమున భోజనపదార్థముగ వాడంబడుచున్నది.

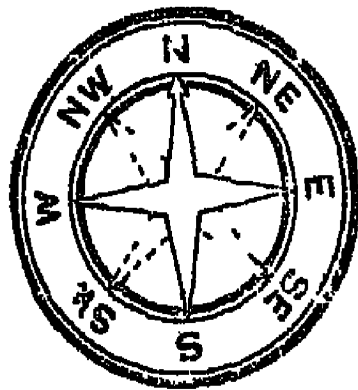
ఇపుడు సంయుక్తరాష్ట్రమునందలి కాన్పూరు ప్రాంతములయందు ప్రశస్తమైన కందిపప్పు ఇటీవల సర్వప్రాంతములకు వ్యాపించి రుచ్యమైన భోజన పదార్థముగ నుపయోగింపఁబడుచున్నది.

ఆంధ్రదేశమునందు కొన్నిచోట్ల కందిచెట్లు వృక్షములవలె పెరిగి యేటేట కాయుచు నారు సంవత్సరములవఱకు జీవించు నొక జాతి కలదు. కాని యిది విరివిగా పైరుచేయఁబడుటలేదు.

కంపనసన్నిపాతము — సన్నిపాతదోషము చూడుడు.

కంపవాతము — ఎగురువాతము చూడుడు.

కంపస్, దిక్కులుచూపు యంత్రము — ఇది క్రీ. ము. ౧౧౧౫ లోనే దీనిని చీనావారెఱింగి యుండిరని తెలియుచున్నది. మార్కోపోలో, చీనాయందుద్యోగము చేసి క్రీ. వె. ౧౨౬౦ లో యూరపున కొక కంపసుం దెచ్చెననియు, అమాల్ఫీ కాపురస్థుడగు Flavio Gioja అను నాయన (నేపిల్సునందునావికుఁడు) క్రీ. ము. ౧౩౦౨ లో Compass Needle ను వ్రేలాడదీయుటను కన్పెట్టెననియు, తర్వాత ౧౪౯౨ లో కొలంబసు దీని Variation కనిపెట్టెననియు, తర్వాత ౧౫౭౬లో Wappeag కాపురస్థుడు Robert Normand అను నాయన Dip of needle పర్వర్చి యభివృద్ధి పఱ్చెననియు, తరువాత Mr. William Barlowe అను నాయన

౧౭౦౮ లో Hanging Compass ను Compass box ను రచించెనని చెప్పఁబడినది. Measuring compass యంత్రమును క్రీ. శ. ౧౬౦౨ లో Hesse కాపురస్థుఁడు Jos Bing అనునాయన కనిపెట్టెనట. (దిక్కులచూపు యంత్రము చూడుఁడు). ఇది సూదంటురాతియందు గల శక్తిసహాయమున నుత్తరము మొదలగు పదునారు దిక్కులం దెలుపు సాధనము, ఓడలు సముద్రమధ్యమున నడచుతరి రాత్రులందు దిక్కులు తెలియకుండుండగాన నీయంత్ర (Mariner's Compass) సాహాయ్యమున దిక్కుల నెఱింగి యోడల నడుపుకొనెదరు. (దిక్కులుచూడుఁడు). వృత్తములంగీయు పనిముట్టునకుం గూడ Compass అని పేరు గలదు.

కంపిలానగరము (కాంపిల్యము లేక కాంపిల్యనగరము) — దక్షిణ పాంచాలమునకు తొల్లిటి రాజధానిగా నుండిన పురము. పాంచాల దేశము చూడుఁడు. ఇది ద్రుపదమహారాజునాఁటి రాజధాని చర్మణ్వతీ నదీ తీరము దనుక నిది వ్యాపించియున్నదని తెలియుచున్నది.

కంపిల్లకము - లా. Mallotus philippinentis అనియు Rottlera tinctoria అనియు, సం కంపిల్లక, రక్తచూర్ణక, లోహితాంగ యనియుం బేర్లు.

ఇది వైద్యోపయోగకరమైనది. కారము, చేదు రుచులు గలది. ఇది ముదిమిం బోగొట్టునదిగ చెప్పఁబడిన యోషధి. కాక జేసి విరేచనము గల్గించునది.

దీనిమూర్ణము కడుపునొప్పి, కఫము, గుల్మము కాస, శ్వాస, క్రిమి, వాతమున కల్గిన ఎక్కిళ్లు, వ్రణములు, శూలలు, పైత్యభ్రాంతులు, ఉదరరోగములు, మలబద్ధముల నడచి ఆకలిం జక్క పఱచి, యౌవన బలమున శరీరము నిల్పునని చెప్పఁబడినది.

కంబల నిర్ణేజనన్యాయము - కంబళి నుతుకుట యని యర్థము. తన పాదములపై కంబళి నుతుకుటవలన కంబళియందలి మురికియుం బోవును. తనకాళ్ల యందలి ధూళియు (మురికియు) వదలును. రెండు ఉపయోగములని భావము.

కంబలబర్హి - అత్రి, చంద్ర, యాదవ, క్షత్రియుఁడు. తండ్రి అంధకుఁడు. సోదరులు భజమానుఁడు, శుచి, కుకురుఁడు.

కంసాలాయన గోత్రము - నిధృవ గణము చూడుఁడు.

కంసుఁడు- అత్రి, చంద్ర, యాదవ క్షత్రియుఁడు. తండ్రి ఉగ్రసేనుఁడు. కంసునకు దేవకీదేవి సుతుని వలన మరణమని జ్యోతిష్కులు చెప్ప, వారిం జెరసాలయందుంచి నిర్బంధము జరిపెను. వారిపిల్లలం బెక్కండ్రను బరిమార్చెను. ఎట్టకేలకు శ్రీకృష్ణునితో కలహించి నిహతుఁడయ్యెను. ఈతని మామగారగు (మగధ నృపాలుఁడు) జరాసంధుఁడును శ్రీకృష్ణునిపైఁ బగబూని యుండి యాతనితో కలహమున నిహతుఁడయ్యెను.

కకుత్థ్సుడు (పురంజయుడు) — మరీచి ఇక్ష్వాకుసంతతి సూర్యవంశ క్షత్రియుఁడు. తండ్రి వికుక్షి. పితామహుఁడు కుక్షి. సోదరుఁడు బాణుఁడు. సుతుఁడు అనరణ్యుఁడు లేక అనేనస్సు. మఱియు సుయోధనుఁడను నామాంతరమును కలవాఁడు. ఈతఁ డొకరాక్షసునితో దేవహితార్థము సంగర మొనర్పవలసివచ్చి, వృషభరూపుఁడగు దేవేంద్రుని మూపురముపై నెక్కి యుద్ధ మొనర్చుటం జేసి ఇంద్రవాహనుఁ డనియు, వారిని జయించుటచే పురంజయుఁడనియు పేరందినవాఁడు. ఈతనిసోదరుఁడు బాణుఁడుగ కొన్ని తావుల గాననయ్యెడిని.

ఈసంతతివాఁడగు వేఱొక కకుత్థ్సుఁడుకలఁడు తండ్రి భగీరథమహారాజు. కుమారుఁడు అంబరీషుఁడు.

కకుద్దేవి — దక్షప్రజాపతి కుమార్తె. ధర్ముని భార్య.

కకుద్మి — అణువంశ క్షత్రియుఁడు తండ్రి పేరు రైవతుఁడు. కుమార్తె రేవతి. అల్లుఁడు శ్రీకృష్ణుని జ్యేష్ఠసోదరుఁడగు బలరాముఁడు.

కక్కిన కుక్కవద్దకు కన్న కుక్క వద్దకు పోవుట అపాయకరము — ఆంధ్రలోకోక్తి

కక్కుపాలచెట్టు — లా. Zizyphus trinervivus. ఇది వైద్యోపయోగమగు వనౌషధి. దీనియాకు కషాయము పొక్కుసవాయి, సెగ, వ్రణములవలనచెడిన శరీరమందలి రక్తమును శుభ్రపర్చి రోగనివృత్తి గల్గించునని చెప్పఁబడినది.

కచబీహారు సంస్థానము — ఇది భూటాన్ దేశమునకు దక్షిణముగానున్న స్వదేశ సంస్థానము. మహారాజు బ్రహ్మసమాజ మతస్థుఁడు. కుచబీహారుపురము రాజధాని.

కచుఁడు — తండ్రి బృహస్పతి తల్లి తార. శుక్రాచార్య శిష్యుఁడై యాయననుండి మృతసంజీవనీవిద్య నేర్చినవాఁడు. మృతసంజీవనీ విద్య యీతనికిచ్చుటకు తొలుత శుక్రుఁడు వెఱచెంగాని పుత్రికయగు దేవయాని ప్రోత్సాహమున నెట్టకేలకిచ్చెను. దాని ప్రతిఫలముగ దేవయాని తన్ను పరిణయమగుమనికచునింగోరెను. ఆతఁడు గురుపుత్రికగాన తగదని యామెను నిరాకరించెను. ఆమె యలిగి మృతసంజీవిని విద్య నీకు ఫలింపకపోవుగాకయని శపించెను. కచుఁడు మృతసంజీవని నుపయోగించజాలక పోయెను గాని, యాతని శిష్యులుపయోగింప వీలయ్యెను. దేవయాని పిదప యయాతిమహారాజుం బరిణయమయ్యెను.

కచ్చడికాయచెట్టు — ఇదియు ఈదెపండువంటి నారింజజాతిలోనిది కాయ పుల్లగ రుచిగా నుండును. ఆయుర్వృద్ధి నొసంగు నంతటి యారోగ్యకరమని చెప్పఁబడినది. కండ్లకు జలువచేయును. చర్ది, దాహము, మూలవ్యాధి, వాతదోషములను శమింపజేయును

కచ్చిదేశము — కచ్ఛదేశముచూడుఁడు

కచ్చిస్టేట్సు — తొల్లింటి భరుకచ్ఛదేశము. ఇది అర్ధచంద్రాకారముగనున్న ద్వీపకల్పము. దీనికిం దక్షిణమున కచ్చి సంయుక్తాగ్ర గుడ సముద్రము (గల్ఫాఫు కచ్చి) కలదు. దీనికిని సింధుదేశమునకును నడుమనున్న మెరకతంపరకు రన్నాఫు కచ్చి యనియు, గ్రేటు రన్ననియు ననుచున్నారు. ఇది ఇసుకమయమగు పల్లపు, ప్రదేశము. సాతు వెస్టుమాన్సూనుల (వర్ష) కాలమున నీరుండును. తక్కినకాలములం దెండిపోవుచుండును. ఈ ప్రాంతముల నడవిగాడిదలు తిరుగుచుండును. ఈఁగలు విస్తారము. దేశమున హిందువులు, మహమ్మదీయులు చెరిసగముగ నున్నారు. దేశమేలు ప్రభువునకు మహారావని బిరుదము కలదు. ఆయనకులోఁబడిన సామంతరాజులు రెండువందలమంది యున్నారు. భుజపురము (భూజ్) రాజధాని. ఇది దేశమధ్యమునున్నది. సముద్రతీరమందున మాండవిపురము రేవుపట్టణము. క్రీ. శ. ౧౮౧౯ లో కల్గిన భూకంపము దేశమును చాలభాగమునష్టపర్చినది.

కచ్చూరపుచెట్టు — లా. Curcuma zedorea అనియు, Curcuma zerumbet అనియును; ఆంగ్లమున Round zedoary అనియు, సం. కచ్చూరా; కచ్చూరికా, గంధ

కచ్చూరం, చంద్ర యనియుం బేర్లు కలవు. ఇంకను కొందఱు గంధాఢ్య (జవ్వాది) యనియుం గూడ కచ్చూరమునకు పేరు వాడియున్నారు మఱికొందఱు చంద్రమూలిక యని వాడిరి ఇవి సువాసనగల్గిన గుంపలు (అల్లమువలెనే భూమి యందు పారునవి). కఫవాతము, ఉబ్బు, పార్శ్వపునొప్పులు మొదలగు తలనొప్పులు, గొంతుకయందలి నుస, జలుబు, పాండువు, పైత్యము దగ్గులు, మేహదోషములు, వ్రణములు, శ్లేష్మము, సన్నిపాతముల నివారించునని చెప్పఁబడినది.

స్త్రీ గంధములో దీనిని పరిమళమునకుం గల్పు చుందురు. మఱియు గంధకచ్చూరమని ఇందొక శ్రేష్ఠమైన జాతిభేదము కలదు అది వెగటు చేదు రుచులంగల్గి వాతము, కడుపుఁనొప్పులు,(గుల్మ) మూలవ్యాధి, నీరసముల నడంచును. దీనిం గొందఱు పెద్దకచ్చూరమందురు. సరిత్కృతమున గంధ మాదిని, గంధమూల, గంధమూలిక, వేదముఖ్య అని యందురని తెలిసెడిని.

కచ్ఛదేశము, కక్షదేశము, అశ్వ కచ్ఛము, మరుకచ్ఛము, కోటీశ్వర దేశము, కచ్ఛేశ్వరదేశము ఇప్పటి కచ్చి దేశము (Cutch)—

రుద్రదమనుని శాసనమున దీని ప్రశంస కలదు. మహాభారతము సభాపర్వ ౪౨ యందీదేశమునకు కోటీశ్వర దేశ మనియు, కచ్ఛేశ్వరదేశమనియు పేరులు చెప్పఁ బడినవి. బృహత్సంహిత ౧౪ యందు మరుకచ్ఛ మని చెప్పఁబడినది. (మరు శబ్దమునకు నీరోత్పత్తి యోగముకాని యని యర్థము). ఇటుఁ చెప్పుట కొనకీ కచ్ఛనుండి దీనిని వేఱని చెప్పుటఁదెల్పెడిని. "ఇరానా" యన ఉప్పుఁపుట్టియని యర్థము. కాన దాని క్లుప్తరూపమగు రాన్ ఆఫ్ కచ్చి అని ఈదేశమును వాడుచున్నారు. రాజధాని ఔదుం బర, లేక ఔదుంబర పురము. గుజరాతు సందిప్పను ఖేడాయుంబను కైరా పట్టణము కచ్ఛపుర సంజ్ఞకమనియు సందురు. ఇది వేత్రవతీ నదీతీరము వేత్రవతి యిక్కాలమున బ్రాక్కు నదిగ నున్నది.

కచ్ఛేశ్వరదేశము

కచ్ఛదేశము చూడుఁడు.

కజిలిర్మాకునది —

పషాస్యా మైనరు నం దున్నది. ఎఱ్ఱనది యని యర్థము. తొల్లింటి పేరు హాల్యాసునది బ్లాక్సీయుంగా కలియును (పషాస్యా మైనరు చూడుఁడు).

కటకగవోదాహరణన్యాయము —

ఆవరణలోని యావని యర్థము. ఆవు ఆవరణలో నుంచబడినకతన వెలుపలినుండి రక్షణకలదనియు, లోననే దానికేదేని విపత్తు సంభవించిన తప్పించు కొన వీలుకూడ లేదనియు, ఇట్టి అపాయోపాయ ములు రెండును కలిసియున్నస్థితి యని భావము.

కటకము -

ఉత్కలదేశమున నిప్పుడు ప్రధాన నగరమై యున్నది. మహానది, ఖడ్జూరీ నదుల సంగమమున నడుమనున్నది. ఇట మహానది కడ్డముగ నానకట్టుంగట్టియున్నారు.

దీనికి తొల్లి వినీతపురమని పేరుండెను. (ఉత్కలదేశము చూడుఁడు).

కటకాముఖహస్తము -

హస్తాభినయముచూడుఁడు. భరతశాస్త్రము చూడుఁడు.

కటకావర్ధన హస్తము -

హస్తాభినయముచూడుఁడు భరతశాస్త్రము చూడుఁడు.

కటపయాది లెఖ్ఖవిధానము —

ఈలెక్కవిధానము జనకరాగము (కర్తారాగము) ల సంఖ్య నెఱుంగుటకుపయోగింతురు. ఇది ఇంచుక చిత్రముగ దోచును. జనకరాగము యొక్క సంఖ్య నెఱింగినకతన దానియందలి స్వర ములం దెలిసికొన వీలగును. దానిని ముందు వివరింతుము.

"కాదిదశ, టాదిదశ, పాదిపంచ, యాద్యష్ట" యని దీనికి మూలసూత్రము. దీనిని మనసునం దుంచుకొనవలయును. కాదిదశ యన 'క' మొదలు పదియక్షరములని భావము. టాదిదశ యన 'ట' మొదలు పదియక్షరములని భావము పాదిపంచ యన 'ప' మొదలు ఐదక్షరము లని భావము. యాద్యష్ట యన 'య' మొదలు ఎన్మిదక్షరము లని భావము.

సంఖ్య	౧	౨	౩	౪	౫	౬	౭	౮	౯	౧౦
కాదిదశ	క	ఖ	గ	ఘ	ఙ	చ	ఛ	జ	ఝ	ఞ
టాదిదశ	ట	ఠ	డ	ఢ	ణ	త	థ	ద	ధ	న
పాదిపంచ	ప	ఫ	బ	భ	మ					
యాద్యష్ట	య	ర	ల	వ	శ	ష	స	హ		

కర్తారాగములలో రెండవరాగముగురత్నాంగి, ౧౫ చక్రవాకము, ౧౭ సూర్యకాంతము, ౪౬ షడ్విధమార్గణి, ౪౮ దివ్యమణి, ౫౪ విశ్వంభరి, ౫౭ సింహేంద్రమధ్యమ, ౬౬ చిత్రాంబరి యనంబడు నెన్మిదిరాగములు తప్ప, తక్కిన ౬౪ రాగములలో దేనియొక్కనైనను మొదటి రెండక్షరములు ఏయేపజ్తులలో దొరకునో వాటితల పై నుండు అంకెలను తిరగవ్రైచిన వచ్చుసంఖ్యయా రాగసంఖ్యయని తెలిసెడిని. ఉదాహరణము- ధీర శంకరాభరణరాగముయొక్క ప్రథమాక్షరము ౯వ సంఖ్యకును, ద్వితీయాక్షరము రెండవసంఖ్యకును దిగువగ నున్నవిగాన ఆసంఖ్యలు ౯౨ అగును. దానిం దిరగవ్రైచిన ౨౯ యగును. అది ధీరశంక రాభరణరాగసంఖ్యగ దెలియవలయును.

ఇటులనే కామవర్ధని రాగముయొక్క ప్రథ మాక్షరము ౧ సంఖ్యకును, ద్వితీయాక్షరము ౫ సంఖ్యకును దిగువగ నున్నవిగా ఆసంఖ్యలు ౧౫ అగును.దానిం దిరగవ్రైచిన ౫౧ యగును; అది కామవర్ధనిరాగముయొక్క సంఖ్యగఁదెలియ వలయును.

ఇంక తక్కిన ఎన్మిది రాగములు ఈక్రింది విధానమునసే ప్రథమ ద్వితీయాక్షరములుగ (నిజ ముగాకున్నను) విభజింపఁ బడవలయును. అట్లు విభజింపఁ బడెనేని పైపద్ధతులమేరకు రాగసంఖ్య తెలియనగును

౨ రత్ నాం గి (ఇచట 'రత్' ఒకయక్షరము 'నా' రెండవ యక్షరము).

౧౫ చ క్ర వా కము (ఇచట 'చ' మొదటి అక్ష రము 'క' రెండవ యక్షరము),

౧౭ సూర్య కాంత ము (ఇచట 'సూర్య' మొదటి అక్షరము 'కా' రెండవ యక్షరము),

౪౬ ష డ్వి ధ మార్గణి (ఇచట 'ష' మొదటి అక్షరము, 'డ్విధ' లోని 'డి'కి వత్తులేకున్నను ఉన్నట్లు భావించి ఢ్వి అని చూడవలెను).

౪౮ దివ్యమణి (ఇచట 'వ్య' యందలి 'వ' అక్షర మునే రెండవయక్షరముగ లెక్కించవలెను).

౫౪ విశ్వం భరి (ఇచట ప్రథమాక్షరము 'వ', ద్వితీ యాక్షరము 'శ' అని చూడవలెను).

౫౭ సింహేంద్ర మధ్యమ (ఇచట 'స' ప్రథమా క్షరము 'మ' ద్వితీయాక్షరముగ (కాకు న్నను తలంచి) చూడవలయును)

౬౬ చిత్రాంబరి (ఇచట 'చ' ప్రథమాక్షరముగను త్రా లోని 'త' ద్వితీయాక్షరముగను చూడ వలయును).

ఇంక దీనియుపయోగమగు రాగసంఖ్యవలన రాగమునందలి స్వరముల నెఱుఁగుటంగూర్చి వివరింపఁబడును.

ఏరాగము- ఏకచక్రమునందైనను షడ్జమ పంచమ స్వరము లొకేరీతి నుండుంగాని భేదములుండవు.

మొదటియారు చక్రములందు- అనగా ౧ మొ॥ ౩౬ వ చక్రము కడదనుక శుద్ధ మధ్యమస్వర మును, తక్కినయారు చక్రములందు అనగా

౩౭ వ రాగము మొదలు ౭౨ వ రాగము కడదనుకను ప్రతిమధ్యమ స్వరముండెడిని.

రిషభస్వరము- మొదటి మూడుచక్రములు, ఏడు, ఎనిమిది, తొమ్మిది చక్రములందలి రాగములకు అనగా ౧ మొదలు ౧౮ వ రాగము కడవఱకును, ౩౭ మొదలు ౫౪ వ రాగము కడవఱకును శుద్ధ రిషభ స్వరమును,

౪, ౫, ౧౦, ౧౧ చక్రములందలి రాగములకు అనగా ౧౯ మొ॥ ౩౦ రాగము కడవఱకును, ౫౫ మొదలు ౬౬ వ రాగము కడవఱకును చతుశ్శ్రుతిరిషభస్వరమును,

౬, ౧౨ చక్రములందలి రాగములకు అనగా ౩౧ మొదలు ౩౬ వ రాగము కడవఱకును, ౬౭ మొదలు ౭౨ వ రాగము కడవఱకును షట్శ్రుతిరిషభ స్వరమును ఉండును.

గాంధారస్వరము- ఒకటవ చక్రమున అనగా ౧ మొదలు ౬ వ రాగము కడవఱకును, ఏడవ చక్రమున అనగా ౩౭ మొదలు ౪౨ వ రాగముకడవఱకును శుద్ధగాంధారస్వరమును;

రెండు, నాలుగు, ఎన్మిది, పది చక్రముల రాగములందు- అనగా ౭ మొ॥ ౧౨ కడవఱకును, ౧౯ మొ॥ ౨౪ కడవఱకును, ౪౩ మొ॥ ౪౮ కడవఱకును, ౫౫ మొ॥ ౬౦ కడవఱకును రాగములందు సాధారణ గాంధార స్వరముండెడిని.

మూడు, ఐదు, ఆరు, తొమ్మిది, పదునొకండు, పన్రెండు చక్రముల రాగములందు- అనగా ౧౩ మొ॥ ౧౮ కడవఱకు, ౨౫ మొ॥ ౩౬ కడవఱకు రాగములందునను, ౪౯ మొదలు ౫౪ రాగము కడవఱకును, ౧౬ మొ॥ ౭౨ రాగము కడవఱకును అంతర గాంధారస్వరముండును.

దైవతస్వరము - ప్రతి చక్రమునందు మొదటి మూడురాగములందు శుద్ధ దైవతస్వరమును, తర్వాత రెండురాగములందు చతుశ్శ్రుతి దైవత స్వరమును, తర్వాత ఒక్కరాగమునందు షట్శ్రుతిదైవతస్వరమును ఉండును అన్ని చక్రములందు నిట్లెయుండును.

నిషాదస్వరము- ప్రతి చక్రమునందు మొదటి రాగమున శుద్ధ నిషాద స్వరమును, రెండవ, నాల్గవరాగములందు కైశికీనిషాద స్వరమును తక్కిన మూడవ, ఐదవ, ఆరవ రాగములందు కాకలీ నిషాద స్వరమును ఉండును అన్ని చక్రములందు నీవరుసనే యుండును.

ఈవిధమున కర్తారాగములందుండు స్వరముల అంతర్భేదముల నెఱింగిన, వాటి జన్యరాగములందు కూడ నా యంతర్భేద స్వరములే యుండు నని తెలియగలదు.

కటాయని గోత్రము — జమదగ్ని బీధాఁపగణము చూడుఁడు.

క్రటాస్ — కటాక్షక్షేత్రము చూడుఁడు.

కటాక్షక్షేత్రము (కటాస్ (గ్రామము) — పంజాబునందు జీలంజిల్లా పిండుదాదన్ఖాన్ తహసీలులో నార్తు వెష్టర్న్ రెయిల్వే ఖేవ్రాస్టేషనునుండి పదునొకండున్నర మైళ్ల దూరమునఁ గల గొప్ప యాత్రాస్థలము.

ఇట నొకపుష్కరిణి శివాజ్ఞచే నిర్మింపఁబడిన దట. ఇది అజ్మీరువద్ద పుష్కరిణివంటి దందురు. ఇట సప్తదేవస్థానములు కలవు. ఇవి పాండవ నిర్మితము లందురు. వారిట కొంతయరణ్యవాసమును గడపిరట. పుష్కరిణియందు చైత్రమాసమున లక్షమంది జనులు స్నానము లొనర్తురట.

కటికనేని రామయ్యకవి — ఆంధ్ర కవులలో నాధునికులందుపరిగణింపఁబడినవాఁడు,

ఈ కవి పద్మనాయక కులజుఁడు (వెలమవారు); చెరుకుమాళ్ల గోత్రము. తండ్రిపేరు సూర్యానారాయణింగారు. తల్లిపేరు బుచ్చమ్మారావుగారు.

రచించినది కువలయానందప్రకాశము. ఇది అలంకార శాస్త్రమగు కువలయానందమునకు ఆంధ్ర పద్యరూపకావ్యము.

కటుకరోహిణి చెట్టు

లా. Pierorrhias kurroa అనియు, Hellıborus nıger అనియును; ఆంగ్ల Hellıbore అనియును; సం. ఆమఘ్నీ, కటుకా, తృష్ణబేధా అనియును పేరులు కలవు. ఇది నల్లనిది తెల్లనిది యని ద్వివిధము. అందు నల్లనిది శ్రేష్ఠము. తెల్లనిది అపాయకరముగాన నతిజాగ్రతగా వాడవలయును. కటుకరోహిణి పంచతిక్తములలో నొకటిగఁ జెప్పఁబడినది. ఇందు ప్రధానము వేరు మాత్రమే.

నల్లకటుకరోహిణి- వెగటు, చేదు రుచులఁగల్గి వాలుక తిమ్మిరెత్తఁజేయును. ఎలుక, తేలు, జెఱ్ఱి మీటి విషమును హరించును. గాఢవిరేచనము వమనము గల్గించును. చూర్ణముగాని, కషాయముగాని జాగ్రతగా లోనికిచ్చిన స్త్రీల ఋతురక్తమును వెడలించును. గుల్మరోగము మొదలగు నుదరరోగములు, ఉన్మాదము (పిచ్చి), పక్షవాతము, వాతరోగములు, శ్వాసకాసలు, శీతజ్వరములు మొదలగు వ్యాధులు నివృత్తియగును. పైన పట్టువేసినగంధముతో గుండెలలోని నొప్పి తగ్గును. కటుకరోహిణి కల్గించు దోషములకుబాదంజిగురు (కతేరా), బాదంనూనె విరుగుడులని చెప్పఁబడినది

తెల్లకటుకరోహిణి- ఇది నల్లకటుకరోహిణింబోలి తెల్లగ నుండునది. ఇదియును వేరే. ఇది ఎక్కువ దారుణవిరేచనములను వమనములను గల్గించును. కొంతే అధికమైన ప్రాణముం గూడదీయునంతటి ఘోరమైనదిగాన నందఱు తలచువాడరు.

ఉదరరోగములు, ఉన్మాదము, మూర్ఛలు, తలత్రిప్పు నివృత్తియగుననియు, పైపూతచే తామర, పల్లికలు, దస్రు మొదలగు చర్మరోగములు మానుననియు చెప్పఁబడినది ఇది కల్గించు దోషములు తలతిరుగుడు, తలదిమ్ము, వణుకు, మూర్ఛ. అధికముగ వాడినవివి కల్గునని చెప్పఁబడినది.

కటుకి గోత్రము

గవిష్ఠరగణము చూడుఁడు

కటుచాతుర్జాతకము

— ఆయుర్వేద వైద్యశాస్త్రమున ఏలకులు, ఆకుపత్రికము, దాల్చినచెక్క, మిరియాలు, ఈనాల్గింటికి కటుచాతుర్జాతక మని పేరు.

కట్టుకథ

(Fable) — కథనము అనగా చెప్పఁబడినది. జరిగినచరిత్రను జరిగినట్లు యదార్థముగా కథనమొనర్చి చెప్పినదానికిఁ గథ యని పేరు. కల్పించి చెప్పినదానికి కట్టుకథయని పేరు. కట్టుకథ కల్పితముగాన నిందు నసాధారణపు శక్తులుకొన్ని కొందఱికింగల్పింపబడుట సహజము. మృగములు, పక్షులు మొదలగునవి మాటాడునట్లు, అచేతనములు చేతనములవలె చూచినట్లు, పనులు జేసినట్లు మొదలగునవి కట్టుకథలయందు గాన్పించును. ఈకల్పనాకథలకు ఈసప్పు ఫేబిల్సు ఉదాహరణములుగ జెప్పుచుందురు.

కట్ట వరదరాజభూపతి

— ఈతఁడు రఘోముని యల్లుఁడగు అళియ రామరాయల పినతల్లి కొమరుఁడు. క్రీ. శ. ౧౬౭౦ సంవత్సర ప్రాంతమువాఁడు. ఇతఁడు రచించినది శ్రీరంగమహాత్మ్యమను పద్యకావ్యము. శ్రీరంగనాథునకుఁ గృతినిచ్చెను.

ఇతనిదీ మృదుపై, మాధుర్యమై, ప్రాచీనకవుల కవితంబోలిన గమనికగల కవిత్వము. వేఱొకకవి భైరవుండను బ్రాహ్మణుఁడొక శ్రీరంగమహాత్మ్యము రచించియున్నాఁడు. అది ఎక్కువ జటిలముగను, రసపుష్టిం దక్కువగ నున్నదని పరిశీలకులు చెప్పెదరు

వరదరాజభూపతి ఇంకను పరమభాగవతచరిత్రమును, ద్విపదరామాయణమును కూడ రచించెనట

కట్టినయింటికి లోపములు చెప్పేవారు చాలామంది ఉంటారు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కట్టెవంక పొయ్యి తీర్చును—(కట్టె=వంటచెరుకు, వంక=వంకర). ఆంధ్రలోకోక్తి

కట్లె చెట్టు— దీనిఆకుల రసము, చెక్కరసము లేక కషాయము, కారము, చేదు, వెగటు రుచులంగల్గి వాతపైత్య శ్లేష్మముల నివారించును. విషదోషములను హరించును. ఉదరరోగములం దగ్గించును. విరేచనములం గావించును. దీని పండ్లను కూరచేతురనియు, అది వెగటుగనుండియు రుచిగానుండుననియు, చలువజేసి మూలవ్యాధిని, గుల్మమును, కఫవాతముల నడంచుననియుం జెప్పుదురు.

కట్ పర్సు (Cut Purse) — జేబులు కత్తిరించుదొంగ తొల్లింటికాలమున నాంగ్లసీమలందు సంచులలో డబ్బుంచుకొని మొలకుం గట్టుకొనువారట. జనసమ్మర్దము గలతావులలో నా మొలసంచులం గత్తిరించి డబ్బు దొంగిలించువారలకు Cut Purses అని పేరయ్యెనట. తర్వాత, ధరించు చొక్కాలు, కోట్లు మొదలగు వస్త్రములకు జేబులంగుట్టి అందు డబ్బు ఉంచుకొనుట వాడుకలోనికి వచ్చెనట. ఆజేబులం గత్తిరించి దొంగిలించువానికి పిక్ పాకెట్ అని పేరయ్యెను.

కట్ యువర్ స్టిక్ అండ్ గో ఎవే (Cut your stick and go away)— నీచేతనైనపనిం జేసికొమ్ముపొమ్ము, అని నిరసనగా తూలనాడుటకీపదసముదాయము నుపయోగించుచున్నారు తొల్లింట నాంగ్లసీమలందు పాలు, రొట్టెలు మొదలగువాటి ననుదినము గృహములకుం దెచ్చి యమ్ముచుండువారు. ఒకకఱ్ఱపై ననుదినమొక గంటునుబెట్టుచు నిచ్చుచుండువారట. కడకా గంట్లమొత్తముంబట్టి వారికి సొమ్ము చెల్లింపఁబడుచుండెడిదట. వేఱొకకఱ్ఱ దీని నకలుగ నమ్మువారికడ నుండెడిదట. వాటి లెక్కలలో తేడాకలిగి కొనినవారు సొమ్మీయక నిరసించుతఱి Cut your own stick and go (నీకఱ్ఱపై గంటుపెట్టుకొనిపో) అని నిరాకరించుచురట. నేఁటికాలమున నాయాచారము పోయినను, మాటసామెతయై వాడుకయందున్నది.

కఠోర గోత్రము — ఆయాస్య ఉపగణము చూడుఁడు

కఠోర గోత్రము — ఔతథ్య ఉపగణము చూడుఁడు.

కఠోరకృత్ గోత్రము — జమదగ్నివత్స ఉపగణము చూడుఁడు.

కడచి బ్రతికితిమని గంతులు వేయరాదు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కడప జిల్లా — ఆంధ్రదేశములోనిది. చెన్నరాజధానియందుఁ జేరినది. ప్రత్తిపంట యీ జిల్లాయందధికము. కడప ముఖ్యపట్టణము ఇట నేత పరిశ్రమ కొంతవఱకు గలదు. గుత్తి, సిద్ధవట్టము వేఱుపట్టణములు. సిద్ధవట్టము దోసకాయలకు పేరందినతావు. మదనపల్లి సమశీతోష్ణస్థానము. ఒంటిమిట్ట శ్రీరామక్షేత్రము. ఒకప్పుడీ ఒంటిమిట్టను బమ్మెరపోతరాజు నివాసమగు ఏకశిలానగరమని భ్రమగల్గుచుండెడిదిగాని పరిశీలనల వలన కాదని తేలినది.

కదలి (కాయ) చెట్టు – ఇది మిక్కిలి పైత్యము, శ్లేష్మము జేయుననియు, వాతమును హరించి జఠరదీప్తి నధికముగఁ గల్గించుననియు జెప్పఁబడినది

కడలూరు జిల్లా — దక్షిణార్కాడు జిల్లా చూడుఁడు.

కడవంత గుమ్మడికాయ కత్తి పీటకు లోకువ — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కడ వ్రేలైనా భూమియందు మిగిలితే గరికగడ్డి చిగర్చక మానదు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కడి గండముగాచును వత్తి మృత్యువుంగాచును — (కడి=ముద్ద భోజన మిడుట. వత్తి లేక వర్తి యనిన దీపారాధనము చేయుట యనిభావము). పరోపకారపు సలహా లేక ఎఱిఁగింపు. ఆంధ్రలోకోక్తి.

కడుపుకూటికేడిస్తే కొప్పుపువ్వుల కేడ్చినదట — ఆంధ్రలో   .

కడుపుచించుకుంటే కాళ్ళమీనే పడుతుంది — తనవారిని తానేనిందించుట తనకేగౌరవలోపమని భావము. ఆంధ్రలోకోక్తి.

కడుపుతోఉన్నమ్మ కనకమానదు వండినమ్మ తినకమానదు-ఆంధ్రలోకోక్తి

కడుపునిండితే గారెలుచేదగును ఆంధ్రలోకోక్తి.

కడుపునిండినబేరము - అనగా తొందరలేని ప్రయత్నమని భావము. ఆంధ్రలోకోక్తి

కడుపులోలేనిఆపేక్ష కౌగలించుకుంటే వస్తుందా? — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కడూకర్ణగోత్రము—ఔతథ్య ఉపగణము చూడుఁడు.

కణపకసవు చెట్టు (గడ్డి) - ఇది రెల్లు వలెనుండు నొక జాతి పెద్దగడ్డి. దీని కాడలలో గట్టివి చేఁ కలముల క్రింద వాడుదురు.

కణపగడ్డివేళ్లరసము లేక కషాయము తియ్యని రుచినిగల్గి వీర్యమునకు వేడిం గల్గించును. కఫమును, పైత్యమును, రక్తవాతమును హరించును.

కణాదుఁడు - ఈతఁడు కణాద మతమునకుం గర్త. వైశేషిక మనఁబడు తర్కశాస్త్ర గ్రంథము రచించిన వాఁడు. ఆగ్రంథమున తన మతముం జొప్పించినవాఁడు గాన నీతని మతమునకు వైశేషికమతమనియుం బేరుకల్గెను. ఈతఁడు అంతరంజికయను నగరమేలుచుండిన బలశ్రీయను భూపతి యాస్థానమున నుండినవాఁడట. (కణాద మతము చూడుఁడు). ఈతఁడు తర్కశాస్త్ర గ్రంథము రచించి యందు "విశేషము" అను పదార్థ మొకటి యధికముగఁ జెప్పియుంటంజేసి వైశేషికమని పేరయ్యెనట

కణికుఁడు - శకుని కాప్తుఁడగు మంత్రి.

కణ్వ ఉపగణము — ఇది అంగీరస సంతతియందు కేవలాంగిరస గణములోని యొక ఉపగణము. ఇందు ముప్పదియారు గోత్రములు కలవు. మాత్స్యసూత్రోక్త గోత్రములు ౧౨. ౧. అమరనాశన, ౨. అర్షాది, ౩. గర్దభ, ౪. గోదాయన, ౫. చతురి, ౬. నాడాయన, ౭. నారి, ౮. ప్రాగావసు, ౯. రథి, ౧౦. శ్యామాయన, ౧౧. శ్యామాయని, ౧౨ శైవేరి.

కాత్యాయన సూత్రోక్త గోత్రములు (౧౧). ౧. కణ్వ, ౨. కరఘు, ౩. ఖరుండ, ౪. ప్రసాద. ౫. భరుండ, ౬. మర్కట, ౭. మర్కటి, ౮. రమణ, ౯. శాకటాయన, ౧౦. సణ, ౧౧, సౌనారి.

బోధాయన సూత్రోక్త గోత్రములు (౯). ౧. ఔపమర్కటాయని, ౨. పౌలాహావి,

౩.భాష్కల, ౪ మాంజి,౫. మౌంజ, ౬. మౌంజిగవ, ౭. వాజయ, ౮. వాజిశ్రవ, ౯. విజిగవ.

ఇతర గ్రంథోక్త గోత్రములు (౪). ౧. అజమైద, ౨.ఆంగీరస, ౩. గర్దభ, ౪ మర్కటాయని.

ఈగోత్రములకుం బ్రవర రూపములు (కన్వ) ౧. ఆంగీరస- అజామీడ, కాన్వ. ౨. ఆంగీరస- అఘోర, కాన్వ.

కణ్వ గోత్రము - కణ్వ ఉపగణము చూడుఁడు.

కణ్వ మహర్షి-

పూరు వంశస్థుఁడగు అతిసారుని కుమారుఁడు. తపము వలన ఋషి యైన వాఁడు. శకుంతల పెంపుడు తండ్రి. ఈమె దుష్యంత మహారాజు భార్య.

ఈతఁడు తపంబొనర్చి బ్రాహ్మణత్వ మందిన వాఁడు. మహారాష్ట్ర బ్రాహ్మణ శాఖలోని కణ్వులను (ఉపశాఖ) వారీతని సంబంధులే. యని తెలియు చున్నది.

ఈతని సంతతి కణ్వాయులనంబడు బ్రాహ్మణులు. ఇంకను మగధభూపతి యగు దేవభూతి కడ మంత్రిగ నొక కణ్వుఁడుండువాఁడు. ఇతనికి వసుదేవుండనియుం బేరుండెను. దేవభూతి సంగ వ్యసనుడగుట నీకణ్వుఁడాతనింజంపి తాను రాజాయెను. అతనితర్వాత నతని సంతతివారు నలువురు మగధదేశమును నలువది యైదు సంవత్సరములు పాలించిరి.

కణ్వవంశ నృపతులు - వీరు శుంగ వంశ నృపతులకుం బిదప మగధ రాజ్యమును క్రీ. పూ. ౭౫ మొదలు ౩౧ వఱకు నలుబది యైదు సంవత్సరములు పాలించిరి. వీరిలో కడపటి వానిని శ్రీముఖశాతకర్ణి యోడిం పదభ్రష్టునిగా నొనర్చెను. (ధరణికోట రాజ్యము చూడుఁడు. మగధరాజ్యము చూడుఁడు).

కణ్వాశ్రమములు - షహారాన్పూరు అయోధ్య మండలముల గుండా ప్రవహించు మాలినీనదీ తీరమున (ఇప్పటి చూకానది) కణ్వాశ్రమముగలదు. ఇది హరిద్వారమునకు పశ్చిమముగా ముప్పదిమైళ్ల దూర ముండును. ఇట శకుంతల పెరిగిన దందురు. ఈ ప్రశంస శతపద బ్రాహ్మణమున ౧౩-౫-౪-౧౩ యందు నాదపీర మని చెప్పఁబడిన తావుఁగలదు.

´ ´ స్థానమున కోటాపురము నుండి ఆగ్నేయదిక్కుగా నాల్గుమైళ్ల దూరమున చంబల్ నదీ తీరమున నొక యాశ్రమము దీని ప్రశంస మహాభారతము ౮౨ యందునను, అగ్నిపురాణము ౧౦౯ యందుననుకలదు. ఇచట నాశ్రమారణ్యమునకు ధర్మారణ్యమని పేరు.

నర్మదా నదీతీరమున నొకకణ్వాశ్రమ ముండెనని పద్మపురాణము ఉత్తర. ౯౪ యందు చెప్పఁబడినది.

కతారగామా దేవస్థానము — బహుశః ఇది క్షుత్రగ్రామ శబ్దమునుండి కల్గినది గానోపు. ఇది సింహళద్వీపములోనిది. కుమారస్వామి దేవళ మిచటఁగలదు. దీని నాదేశస్థులు భక్తిపారవశ్యమున సింహళదేశపు వారణాశియనుచున్నారు. మాణిక్య గంగానదీతీరము, అరణ్యమధ్యమున నొకపాటి కొండపైనున్న దేవస్థానము. ఇట సరియైన గ్రామము లేదు. కొండపై నొక సమతల ప్రదేశమున సుబ్రహ్మణ్య ప్రధాన దేవళమును, వల్లీదేవి యాలయమును, మరికొన్ని యితర దేవళములున్నతావే గ్రామముగ నెంచబడుచున్నది. ఇట మార్గశిర శుద్ధ షష్టి మొదలు పదునేను దినములు యాత్ర జరుగును. తక్కిన పదునొకండు నెలల పదునేను దినములందాతావు నిర్మానుష్యమే.

ఈ ప్రాంతములందు కొండజాతుల యడవి మనుష్యులలో వెడ్డా జాతివారు కలరు. వారి

సింహళమున కాదియు నివాసుల మని చెప్పుకొందురు. కుమారస్వామి వివాహమాడిన వల్లీదేవి ఇచటి వెడ్డా వారి యాడుబడుచనియు, కుమారస్వామి తమ జాతివారికి అల్లుడనియు నచటి వెడ్డాజాతి వా రనుచుందురు. ఈ యాత్రకు హిందువులు, మహమ్మదీయులు, బౌద్ధులు కూడ నరుగుట గాననగును. భరతదేశమునుండి కూడ యాత్రస్థు లేతెంతురట. రెండువేల వత్సరములుగ నీయాత్ర నడచు చుండుట నిదర్శనములున్నవందురు.

నిదర్శనము లెంతవఱకు లభించునో తెలియదుగాని, క్రీ. ము. రెండవ శతాబ్ద కాలమున ఎలారాయను పేరుగల ఒక కేరళ భూపతి సింహళమేలుచుండ (అనూరాధపురమప్పటి రాజధాని) వారిం దరిమివేయ నేరకిం దరముగాకుండెననియు, కవెంతిస్సా కుమారుండగు దుతుగెమును యను సింహళ ఉీకతరగామా కుమారస్వామి క్షేత్రమున గొప్ప తపమాచరించి సంగరమున ఎలారా భూపతిం జయించి రాజ్యమాక్రమించి యేలుచు నిచటి దేవళములం గట్టించె ననియు వాడుక కలదు. దేవాలయ నిర్మాణము క్రీ. ము. ౧౬౦ అని పోల్చు చున్నారు. అరణ్యమునంగల యడవి జంతువులు యాత్రస్థులను బాధింపవని వాడుక గలదు.

ఇట యాత్రయందు మాణిక్య గంగాస్నానము మహా ఫలప్రదమని గొప్ప వాడుక కలదు. మ్రొక్కుకొనిన వార లీయాత్ర యందిట నుపవసించుట కలదు. ఆకాలమున నెటగన్నను, ఎటవిన్నను 'హరో హర' యనియు, 'సాధు సాధు' యనియుం గేకలు మిన్ను ముట్టునట్లుండును.

కతీరా — ఆంగ్ల. Tragacanth. ఇది బంక. ఇంచుక తెల్లగ, పెళుసుగనుండి నీటియందు కొంత కరంగియు, కొంత కరుగకయు నుండును. చిన్నఆసియా (Asia Minor) దేశమున నేవో కొన్ని జాతులచెట్ల బంకయు, రసము ఘనీభవింపనిదియగునని చెప్పఁబడినది. లోనికిచ్చిన రక్తము శుభ్రపఱచి, దుష్టపదార్థజన్యవికారముల నడంచి వీర్యవృద్ధిగల్గించునని చెప్పఁబడినది.

కత్యణ గోత్రము — విష్ణువృద్ధ ఉపగణము చూడుఁడు

కత్తితీసి గంపలోవేసి ఏకుదీసి పొడుచుకున్నదట — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కత్తినిచ్చుట తొలి యూరోపాదేశములందు యింటివాడుకయం దుపయోగించుటకు ప్రత్యేకముగ కత్తులులేకుండిన వట. కైజారులనే యింటివాడుకయం దుపయోగించు చుండిరి. మరియు నక్కాలమున నట్టికత్తి నొకనికందిచ్చుట విరోధభావమును సూచించుచుండెడిదట. తన సేవకులకు నొసంగుతరి, తన యజమానున కొసంగుతరి, తనమిత్రునకొసంగుతరి నొకతావున నిడవలయుంగాని చేతికందీయరాదు. ఒకరి చేతికి కత్తినిచ్చుట ధీరలక్షణమై కలహమునకుం గాలుద్రువ్వు విరోధభావమును సూచించెడిదట. అట్టితరి రెండవవాఁడు కలహింపఁజాలఁడేని కత్తినట బెట్టి తావెడలిపోవుట యాచారము. ఇప్పు డాపద్ధతియాచారము లంతరించినవి.

కత్తిపోటు కన్న కలము పోటు బాధకరము — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కత్తిపోటుతప్పినా కలముపోటు తప్పదు — ఆంధ్రలోకో

కత్తిమందు — ఇదికాడలవలె పెరుగు గుబురు, దానియందు చిన్నముండ్లు కల చెట్టు. తొలుత ఈస్టుఇండీసు దీవులనుండి వ్యాపించినదని ఆంగ్లవృక్షశాస్త్రవేత్తలనిరిగాని, భరతదేశపు కొండలందెల్లెడల నెవ్వరు నాటిపెంచకనే కన్పించుచుంట భరతదేశపు వృక్షమే యని తేలుచున్నది.

నరకిన పాలుగార్చుచెట్టు. నరకినకొమ్మను బ్రాతిః నాటుకొని బ్రతుకుచుండును నీరులేని మెరకలందు వర్ధిల్లును. దీనిపాలనొడించి కణికల వలె నమ్ముదురు. దానినే కత్తిమందనియెదరు. అనాదిగ భరతదేశమున కత్తిఅలుగులను పిడులం దుంచి వెచ్చఁజేసిన కత్తిమందుతో నంటించు నాచారముకలదు ఇప్పటికి నది యట్లేయున్నది. మేహవాతపునొప్పులను, వాతనొప్పులను కత్తి మందుపట్టు నివారించునని ఆయుర్వేదవైద్యు లనుచున్నారు.

కత్తిమందు చెట్టు — లా. Euphorbia antiquorum; ఆంగ్ల Triangular Spurge. సం. వజ్రకంటకా, వజ్రక్షీరి. కొందఱు దీనిని బొంతచెముడనియు, బొమ్మ చెముడనియు వాడుదురు. కత్తిమందు పాలు వండి, ఎండించిన కత్తిమందనఁబడును. దానిని వెచ్చఁజేసిన కరఁగి మెత్తబడును. అత్తరి కత్తు లను (ఖడ్గములను) అనగా కత్తిఅలుగు (Blade) లను పిడులందు కత్తిమందుతో బిగింతురు. కత్తిమందుచెట్టు ముండ్లనుగల్గి గొడ్డుభూములందు శిలలమధ్యను పనికిరాని మెరకప్రదేశముల బ్రతికి విస్తరించును. పలకలంగల్గి ఆకులు లేక పైకి పెరుగుచు కంచెయందు వేయఁదగినవోయన్న ట్లుండును. కత్తిమందుపాలు లేక కత్తిమందు చెట్టు రసము దారుణమగు వేడిజేయును. దారుణమగు విరేచనములంజేయును. పాలు పైనపట్టువేయుట వలన ప్రాతనొప్పులు, వాతములు, రాచపుండ్లు, వ్రణములు, గ్రంధులు, అండవాతములు, పక్ష వాతపునొప్పులు నివారణమగునని చెప్పంబడినది. దీనికివిరుగుడులు- పెరుగుఅన్నము, చల్లతోచేసిన కండశర్కరపానకము, పెసరపప్పు బియ్యము కల్పి కాచినజావ, శీతలప్రదేశవాసము.

కత్తి వెత్తన అత్త మంచి డం డదు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కత్తిసాము (Sword Exercise)-కత్తి సాము భరతదేశమునందు ధనుర్విద్యతోపాటుగ ననాదిగ గలదు అదికాలములందు శత్రువులనెదు ర్కొన భారతవీరులు ఖడ్గములం బట్టుచుండిరని చెప్పఁబడియున్నది. ఇందువలన కత్తిసాము వారు నేర్చియుండిరని తెలుచున్నది. నేఁటికిని భరతదేశపు తాలింఖానాలనఁబడు వ్యాయామసాధనములందు భరతదేశపు విధానపు కత్తిసాము నేర్పఁబడు చుంట గానవచ్చు.

ఇంకనాంగ్లసైన్యములందు వాడఁబడుచున్న కత్తిసాము కొంతవేఱువిధానముగనుంట గానవగు చున్నది అడుగంటియున్న భరతదేశపువిధానము కన్న నుచ్చదశయందున్న ఈ యాంగ్లవిధానమున గలమెళుకువలు భరతదేశపు విధానమునకుం గల్పుకొనుట నిక్కాలమున సమంజసమని తోచెడిని. ఖడ్గమునందు ముఖ్యభాగములు రెండు గలవు. అవి కత్తియనియు (Blade), కత్తి బట్టుకొనుటకైన పిడి (Hilt) యనియునై యున్నవి. కలహములందు కత్తి పొడుచుటకును, నరకుటకు నుపయోగించును. ఆంగ్లవిధానమున పిడి శత్రువులు నరకు దెబ్బలం గాచికొనునటుల నభివృద్ధిపర్చఁబడినది. దానియందైదు ముఖ్య భాగములుకలవు

౧. Button- ఇది కత్తిపిడికి మొదటనుండు మరమేకు (Screw) ఇది కత్తి (Blade) ని, పిడినికల్పి బిగించి పట్టియుంచుచున్నది.

౨. Hood- ఇది తేలుచుగ గట్టియుక్కుతో చేయఁబడుచున్నది. పిడిని చుట్టియుండును.

3. Handle- ఇది నిజమగు పిడి. సాధారణ మైన కఱ్ఱతో చేయఁబడి Shark-skin చర్మముచే జుట్టబడి తీగెలచే బిగింపంబడి యుండును. దీనిగుండా లోనున్న రంధ్రమున కత్తి అలుగుయొక్క సన్ననిభాగ మేగియుండి

Button తో బిగిసియుండును దానికి tang అనిపేరు.

౪. Ferrule- ఇది చిన్నఉక్కుతో చేయుబడిన hoop అయి యున్నది. handle నున్నూ, hood నున్నూ కల్పి పట్టుచుండునది.

౫. Guard - ఇది ఉక్కుతో చేయుబడిన రక్షణ భాగమై యున్నది. ఆకారము వంకరతిరిగి పట్టుకొనిన చేతిభాగముం గప్పియుండును. శత్రువుదెబ్బలనుండి చేతిం గాపాడునది. దానియందుగల రంధ్రముగుండా కత్తిఅలుగు (tang) పిడిలోని కేగుటయు, పిడికడను button తో బిగింపంబడుటయు నుండుటచేత నిది బలముగ బిగిసియుండును.

రెండవది ముఖ్యభాగమునకు కత్తిఅలుగు (Blade) నందు పొడవు మూడు సమభాగము లును, పిడిలోనికిం జొచ్చియుండు tang భాగ మును గల్గియుండును. పిడిలోని tang గాక, కన్నక తికి బేడు అనియుం బేరు వాడుదురు. Blade మూడు సమభాగములుగ నొనర్చిన పిడి వైపు మొదటిభాగమునకు Forte అనియుఁ దర్వాతిభాగమునకు Middle అనియు, కడభాగ మునకు Feeble అనియుం బేరులు. కత్తికొనకు Point అనెదరు. (కత్తిచిత్రము చూడుఁడు.) ఈకత్తింగూర్చి యీ సందర్భముననే వివరింపఁ దగిన రహస్య మింకొక్కటి కలదు. కత్తియొక్క Centre of Gravity పిడికి రెండంగుళములకు మించనిదూరమున నుండవలయునని గ్రహింపఁ బడినది. అట్టిఖడ్గములు చేతియందు తేలికగా నుండి ఇష్టమువచ్చినరీతిని బలముగ పనిచేయును. Centre of Gravity దూరమైన, చేతికిఁ గత్తి బరువగుటయు సరిగా పనిచడవక పోవుటయు నెఱిం గిన యాంగ్లఖడ్గశాస్త్రవేత్తలు జాగ్రతం గాని ఖడ్గములం జేసెదరు.

ఇంక నీఖడ్గమును బట్టుకొనుటయందును విధా నము కలదు. తర్జని (చూపుడువ్రేలు), మధ్యము, అనామిక, కనిష్ఠిక (చిటికెన) వ్రేళ్లతో కత్తిపిడిం బట్టుకుని బొటనవ్రేలు అంగుష్ఠము కత్తి (Blade) వైపు వెనుకభాగమున చూపుచు నుంచవలయుం గాని, బొటనవ్రేలిని తక్కిన నాల్గువ్రేళ్ల కెదురుగ ముడువరాదని చెప్పఁబడినది.

కత్తిసాము నొనర్ప నాయత్తపడిన స్థితికి On the command అని పేరు. మఱియు దీని నారువిధములుగఁ బ్రదర్శింతురు.

౧. Attention- ప్రారంభమున నప్రమత్తుఁడై యుండుట.

౨. Stand at ease - అదనునకు నిరీక్షణము.

3. First Position.

౪. Directing line-నిలువంబడి కత్తిని శత్రువు వైపు చూపుట.

౫. Sword in line.

౬. Salute- కత్తినిపైకినిలువంబెట్టుట. ఇది One అనియు, Two అనియు, Three అనియు మూడువిధములుగ నొనర్తురు.

కసరత్తునందు కలహమునకుం గడఁగుస్థితికి On Guard అనిపేరు. అర్హమగు దూరముననే నిలచి కలహాసన్నద్ధుఁడగుట కిదియర్థము. ఇందు 1. Distance, 2. Advance, 3. Beating the attack with the right foot, 4. Retire, 5. Jump, 6.The line of offence, 7. Target అను సప్తక్రియలు కలవు. Target నందు Upper Division, Lower Division, Inner Division, Outer Division అని నాల్గుభాగములు చెప్పఁబడినవి. వీటిని నాల్గు Lines అనియు ననుటకలదు. పిదపం జెప్పఁ బడినది, కత్తులంగల్పి ఒకరికొక రెదుర్కొనుట. దీనికాంగ్లమున Parries అనెదరు. ఇది

1. First parry యనియు, Second parry యనియు, Third parry యనియు, Fourth parry యనియు, Fifth parry యనియు, Sixth parry యనియు నారువిధములు. ఇవి యిర్వురి కత్తులం గల్పుటలోఁగలభేదములు అందు Third and Fourth parry లయందు Low parry, High parry యని రెండు భేదములుకలవు. Low parry క్రింది భాగమునను, High parry పై భాగమునను కత్తులంగల్పుటయై యున్నది. ఇంక నీప్యేరీలయందు ఒకప్యేరనుండి వేరొక ప్యేరీకి కత్తుల విన్యాసమును మార్చుకొనుటయు, లేక ఒకేప్యేరీయందె యుండి ఇర్వురిటునటు కదలుచుండుటయుకూడ కలదు.

కలహమునకుం గాలుద్రువ్వుట యనందగు కవ్వించుట కాంగ్లఖడ్గవిద్యయందు Invites అని పేరు ఇది Simple invite అనియు, Invite by binding అనియు ద్వివిధము కత్తితో కత్తిం దాకక కవ్వించుట Simple invite అనంబడును కత్తితో కత్తిం దాకుచు కవ్వించుటకు Invite by binding అనెదరు. ఇట Binding అన తనకత్తి యొక్క Forte తో పగతుని కత్తియొక్క Feeble ను తాకుటయని చెప్పఁబడినది.

కత్తిసామునందుసాధ్యములగు పోటునరకులం గూర్చి ఈక్రింద వివరింపంబడినది. ఈవిద్యయందు వివరింపంబడినవి.

౧. Lunge - కాలు త్రిప్పునటుల వృత్తాకారమున ముందునకు, వెనుకకు సామునందడుగులు.

౨. మొనతో గుచ్చు పోటు.

3. Direct Point - తిన్నగ నెదుర్కొనిన పోటు.

౪. Point by Graze - పై పైననే తాకు (గుచ్చు) పోటు.

౫. Point by Disengage-వదలి మరలు నొప్పొడుచు పోటు.

౬. నరకులు (Cuts) - ఇవి Direct cuts అనియు, Circular cuts అనియు, Cut over అనియు మూడు విధములు.

౧. Direct Cuts - ఎదుర్కొని నరకుట. ఇది తలపై నరకు, కుడివవ్ర నరకు, ఎడమ దవడ నరకు, కడుపు కుండెలు హృదయము నరకు, ప్రక్కనరకు నను భేదములు కలవిగ నున్నది

౨ Circling cut - ఇది కత్తిం ద్రిప్పి నరకుట. ఇందు తలనరకు, ఎడమదవడ నరకు, కడుపు నరకు, హృదయము నరకు నను భేదములు కలవు. ఇంకను కుడిదవడ నరకు, కుడిప్రక్కనరకు నను మరిరెండు విధముల నరకులు వేఱుగఁ జెప్పఁబడినవి. ఇత్తరి Circling cut అనుటవలన మణికట్టు తిరుగక, చేయి, కత్తి తిరుగునటుల నని యర్థము. ఈనరకులను తెలుపుచుఁ Circling cuts Number One, Two, Three, Four, Five, Six అనియు వాడుటకలదు. కొందఱింకను ఒక్కొకదానియందు One, Two, Three అనియు వాడుచున్నారు.

3. Cut Over - ఇది Cut over outside అనియు, Cut over inside అనియు ద్వివిధము. ఈ నరకులు చేతుల పట్లనున్న Simple reposte అనియుం గూడ కలదు.

౭. Counter Parries - కత్తుల నెదుర్కొని కలుపుట.

౮. Feints - ఒకతావునచూపి వేఱొక తావునం గొట్టు మాయదెబ్బ. ఇది నవవిధభేదములు కలది. (దొంగదెబ్బ).

1. Feint of direct point.
2. Feint by Graze.
3. Feint by Disengage.

4. Feint direct cut.
5 Feint circling cut.
6. Feint cut over.
7. Double feint
8. Trible feint.
9 Reposte with feint.

౯. Transport- పారవశ్యతం గల్గించు కత్తి (గాబరా కల్గించునేర్పు).

౧౦. Deviation- తప్పడుదెబ్బల విధానములు.

౧౧. Changement- అకస్మాత్తుమార్పులు

౧౨. Beat- ఓడింపు.

౧3. Reattack- తిరిగి ఎదర్కొనుట

౧౪ Repeated attacks- పునఃపునః ఎదుర్కొనుటలు

౧౫. Disengage in time- సమయ విరామము.

౧౬ Assault- ఎదుర్కొని కలహించుట.

ఈ కత్తిసామునందు పదునేడు మెలకువలును, ఆరు జాగ్రతలును చెప్పఁబడినవి. వాటి నట్లే వివరింతుముగాక.

1. Before commencing the assault care must be taken that the equipment is in order.

2. It is necessary to be in good distance when taking First possession to avoid surprises when coming on guard.

3. When ignorant of adversary's style of play better to be cautious in advancing and study his play executing actions by graze etc.

4. When fencing with an opponent who is quick in attack, better to try to interrupt him by acting in time and attacking very often.

5. When fencing with an opponent with strong defence, better to attack seldom and go on with double feints preceded by beats or efforts.

6 Opposing a fencer, who acts in time, better to fein to attack him with impetuosity and instead of so doing advance being ready for parry and act with second intention, first try to find if the opponent times simply or with feints. If simple times, parry and return; or if he acts with feints or his feint in time, better time him on the arm (that is counter time him)

7 In case the adversary returns quickly, better to attack him with half blows so as to be able to parry his returns and then return at him.

8 If powerful adversary, better avoid keeping contact with his blade to prevent him executing beats, deviations, efforts or disarms and if he tries to do that, better act in time.

9 If a tall opponent acts in time, advance with second intention so as to be able to approach him. Better use attacks against such opponents finishing in the low line.

10. If the opponent is wild and impetuous, better to develop times continually at the arm, and return as soon as possible when his blade is on the parry.

11. If the opponent is short, better to keep him out of distance, and avoid the contact of his blade. Act in time with or without feints finishing in the upper time.

12. If you understand that the adversary is going to execute an attack, and have confidence in being able to oppose a valid defence to him, better to allow him to develop his attack, but if such confidence is not felt, it is better to disturb him with sudden attacks so as to prevent him from carrying out his intention.

13. It is right to practise assaults with both strong and feeble opponents on study.

ఇవి ఖడ్గవిద్యా సంబంధమైన మెలకువలు ఇందింకను నాల్గుమర్యాద సంబంధములగు నాచారములుకలవు.

1. Salute the opponent and any person of good possession present, both before and after the assault.

2. Never complain of or criticise the opponent's play.

3 Acknowledge by indicating with the left hand, the part hit or hit you receive.

4. If from any cause the opponent becomes "Hors de combat" (be disarmed) you should not hit him at that time.

ఇంక నారుజాగ్రతలు వివరింపఁబడును.

With the opponents:—

1. Who always parry, attack seldom.

2. Who always attack, alleck often.

3. Who always act in time, counter time.

4. Who always attack with many feints, act in time.

5. Who always attack with actions by graze, beat, deviation or efforts, avoid the contact of the blades.

6. Who always use efforts and disarms, act in time.

కత్తు — ఖత్తు చూడుఁడు.

కత్రిపురదేశము — కర్త్రిపురదేశము చూడుఁడు.

కథ (లేక కథ్య) గణము — విశ్వామిత్ర మహర్షి సంతతిలోని యొకగణము. ఇందు గోత్రములు 3౦ కలవు:

బోధాయనసూత్రోక్త గోత్రములు (౧౦) - ౧. కథ, ౨ కథ్య, 3. కరంభ, ౪ కౌశల్య, ౫. పిండగ్రీవ, ౬ నారాథ్య, ౭. నారాయణ, ౮ సాంహితేయ, ౯. సైరంధ, ౧౦. వాజాయన.

లౌగాక్షీమాత్స్య సూత్రోక్తగోత్రములు(౧౧) ౧. ఇంగువతి, ౨. కఠీరాంభి, 3. కాత్యాయని, ౪ తార్యాయణి, ౫. తార్క్ష్యాయణి, ౬. నైకాయని, ౭. హూంగాయని, ౮. లావలి, ౯. శాలక్షాయని, ౧౦. శౌశిరి ౧౧. సైరికాయని.

ఇతరగ్రంథోక్త గోత్రములు (౯)- ౧ కౌలి, ౨. గోదాయని, 3 చోరాయని, ౪. తుంగాయని, ౫. మేదాయని, ౬. వేదాయని, ౭. రాణి, ౮. వేనాయని, ౯. శతకేఠి.

ఈ కథ లేక కథ్య గణమునందలి 3౦ గోత్రములకు ప్రవర (౧)- విశ్వామిత్ర, కాత్య, అత్కీల.

కథక గణము — ఇది విశ్వామిత్ర సంతతిలోని యొకగణము. ఇందు గోత్రములు నాలుగు కలవు. ౧. అఘ, ౨. ఉదూర్ణవ, 3 కథక, ౪. క్రథక. ఈ కథకగణమునందలి నాలు గోత్రములకు బ్రవరరూప మొక్కటి కలదు. ప్రవర; విశ్వామిత్ర, కాథక, క్రాథక.

కథక గోత్రము — కథకగణము చూడుఁడు.

కథ (కథ్య) గోత్రము — భరద్వాజ ఉపగణము, కథ లేక కథ్యగణము చూడుఁడు.

కథాకాళి (నాటక ప్రదర్శన కళ) - ఇది కేరళదేశమందున్న నాటక ప్రదర్శన విద్య. నిజమున నిదియొక విధానము. దీని నింతదనుక నెవ్వరు గ్రంథముగ వ్రాసియుండలేదు. కాని సంపూర్ణతనందిన కళగాని లోపములులేవు. గురుముఖతః ఈవిద్యం గఱచి యభ్యసింప వలయును

గాని, వేఱుమార్గము లేకుంట, విద్యార్థులతిజాగరూకులై కడుశ్రద్ధగ జ్ఞాపకముంచుకొన వలసిన విద్యయని కథాకాలి విద్యావిశారదు లనుచున్నారు. ఈవిద్యయందు వగ, ఒద్దికలు, అభినయ భాషయు (Gesture language), వాటి పద సముదాయము (Vocabulary of words) ను, వాటి లక్షణముల పద్ధతులు (Rules) ను, వాక్యసముదాయ సంబంధ వ్యాకరణము ను (Grammar), పదముల కూటములకు వాక్య ధర్మవిధి విధానములు (Syntax) కూడ కలవు. ఇట్లనుటవలన నిది శబ్దములచే పలుకఁబడు భాష కానేరదనియు, మనోభిప్రాయములను శరీరేంద్రియావయవములచే నటించి, తెలుపఁబడుచుండుటకు భాష యని మనము మరువరాదు. ఈవిద్యయం దభినయ ప్రదర్శనములే పదవాక్య వితతులై తన రెడిని. అందలి వ్యాకరణాది సమస్త ధర్మవిధులు నిశ్శబ్దముగనే పాటింపఁబడఁ దగినవిగా నెఱుంగునది. ఈకఠిన విద్య నభ్యసింప సంవత్సరముల కాలమాక్రమించు ననుచున్నారు. ఇంక దీని నభ్యసింప సాంప్రదాయానుసరణమున నుండవలయునుగాన వీరు మాటలాడుటగాని, పాటలం బాడుటగాని యుండక శరీరావయవాదుల భేద ప్రదర్శనములచే మనోభిప్రాయములం దెలుపవలసి యుండునని మనస్సునం దుంచుకొన వలయును. మఱియు నిట్లగుట నిందలి తప్పులు, భిన్నాభిప్రాయములను ప్రదర్శించుట లేక నిజాభిప్రాయములను సరిగాదెలుపలేక పోవుటయో నగునుగాన నిష్కర్షగా విద్య యలవడుట యత్యవసరము.

ప్రదర్శనములందుఁ గొన్ని పాత్రములకు ముఖాకార నిరూపణ వస్తువులను (Masks) ఒక్కొక్కతరి వాడుటయుం గూడ గలదు. దుస్తులు కూడ నద్భుతరీతినుండెడిని. ప్రదర్శనములఁ బట్టి పాత్రలు, సాత్త్విక, రాజస, తామస పాత్రలుగ త్రివిధము. ఇంకను అసుర, బ్రాహ్మణ, దైవ, మిత్ర, శత్రు, సేవక, స్త్రీ, భార్య, పుత్రాది పాత్రము లర్హాగుస్తులం గల్గి ఉచిత వేషములనే యుంచురు. వేత్వేఱు వేషధారుల యభినయములందుఁ గాంచఁదగిన విశేషమేమన, ప్రదర్శనాధిక్యతగాని, ప్రదర్శనన్యూనతగాని కానరాక, అన్నియు స్వతస్సిద్ధ స్వభావ ధర్మమునందే యమరియుంట నచ్చెరువు గొల్పెడిని.

ఈకేరళదేశపు కథాకాలి విద్య ఇతర దేశములందలి సోదరీవిద్యల నధిగమించినదిగ పెక్కండ్రు ఐరోపా నాటక కళావిశారదు లనుచుండురని తెలిసెడిని. భావప్రకటన మొనర్పఁజేయు ప్రదర్శనముల నట్లె నిలిపియుంట (Poses) అత్యద్భుతముగఁ దోచి ప్రదర్శకుని విద్యావిశారదత్వము స్ఫురించు చుండెడిని. ఇంతియెగాక పాదముల విన్యాసములు, నడకలు మనోహరములుగ నుండును. వీనికిందోడు అనునయించు గానమును చక్కగ నమరి యుండును.

ఈవిద్యయందలి నాట్యమున పెక్కుముద్రలు చెప్పంబడినవి. ఇవి స్వతంత్రములు, భావప్రదర్శనానుకూలములును. యోగశాస్త్రమున వివరింపఁబడిన ముద్రలకు వీనికి నేసంబంధము లేదని యెఱుంగునది

కేరళదేశపు విద్వాంసులు కథాకాలీ కళానైపుణికి శరీరావయవాభ్యాసము మాత్రమే చాలదనియు, మనస్సు, అనుభవజ్ఞానము (Feeling), చతురతల (Intellect) ను కూడ నిశ్చలత నందుచు వాటియందు లీనమగునటుల విద్యావంతములుగఁ జేయుంబడు చుండుననియు ననుచున్నారు.

కదంబకుల గోత్రము — ఆర్య వైశ్యుల ౧౦౨ గోత్రములలో నొకటి. వైశ్య గోత్రములు చూడుఁడు.

కదంబకులగోత్రము. ఏకార్షేయ గోత్రము (౮౧), తొల్లింటి సంస్కృతగోత్రము కుత్సన.

లేక కౌత్సుకస, కుత్సగణము, ఆపస్తంబ సూత్రము, యజుశ్శాఖ, ప్రమాణగ్రంథము ధర్మసింధు నిర్ణయసింధు; సమానగోత్రము మహాతేజస్కస, నందీశుఁడుదేవత, భార్య నంది సద్వామ, నర్మదాతీరము తపస్థానము, నంది సరస్సు తటాకము, జపము పదివేలు, దీపములు ౪౦, క్షేత్రసంఖ్య ౪౦, కన్యక దానము, నల్ల కలువ వర్జనీయము.

కదంబకోరకన్యాయము — కదంబ చెట్టు పుష్పములు పూర్వసూచనలు లేక అకస్మాత్తుగా బయల్పడునటుల, అకస్మాత్తుగా జరిగిన యొకకార్యముం దెల్పుటయం దీన్యాయమును వాడుదురు.

కదంబవంశ నృపతులు — వీరు గోపకవనరాజ్యము లేక, గోపవనరాష్ట్రమును పాలించిరని చెప్పఁబడినది. ఆరాజ్యము గోవా పట్టణప్రాంతమని తేలుచున్నది. గోపక వన పురము మారి, గోవాగా నిలచియున్నదట.

కదంబవృక్షము (కడిమిచెట్టు) — లా. Nauclea, cadamba. సం. కదంబః, కదంబకః, కదంబికా, నీపః, ధారాకదంబ లేక కేళికదంబ, నీపరాజః.

కదంబ- పెద్దకదంబ యనియు, చిన్నకదంబ యనియు రెండుభేదములు కలది. పెద్దకదంబను రాజకదంబయనియు, కేళికదంబయనియు, ధారా కదంబ యనియు, నీపకదంబ యనియు కూడ నందురు. ఇది శ్రేష్ఠమగునది. దీని పూవులు ముండబంతులవలె పెదవిగ నుండును. చిన్న కదంబపూవులు చిన్నవి. శాక్తేయులు కదంబ చెట్లపూవులు దేవీప్రీతిగ నెంతురు. ఆదిశక్తిని "కదంబవనవాసినీ" యనెదరు.

కదంబ ఆకు, చెక్కల రసకషాయములందు జ్వరము, పైత్యదోషము, రక్తదోషము, రక్తస్రావముల నడంచుగుణము కలదని చెప్పఁబడినది.

కదనార్భటులు — వీరిని కదనార్భట పేరులనుటయుం గలదు. కదనమన సంగరము, లేక యుద్ధము. అం దార్భాటము మొనర్చువారని భావము

కదనార్భటులు లను యుద్ధవీరులు కారనియు, ఆర్భాట మొనర్చువారనియు, డాబులుచెప్పువారనియు, హేళనగా ననుచుందురు. కార్యశూరులు కాని వారికి, అనగా కేవలవాగాడంబరపరుల కీపేరు వర్తించెడిని.

కదమ్ నడక- హిందూస్థానీజాతి గుఱ్ఱములు ఒయ్యారముగ నడచు నడక ఇది స్వారీ గుఱ్ఱములందుఁ గానవగునది

కదలిక (చలనము) — జరగుటను కదలిక యనెదరు నిజమున చలనమే కదలికయగును. దశదిశలందెటుల చలించినను కదలికయే. Sir Issac Newton (పిదప న్యూటన్ప్రభువు) కదలికను త్రివిధములుగ వివరించెను. ఆమహనీయుని వాక్యములు వివరించుట సమంజసము. 1. Every body continues in its state of rest or uniform motion in a straight line unless it is compelled by an impressed force to change that state. 2. Change of motion in proportion to the impressed force takes place in the direction of the straight line in which the force acts. 3. To every action there is always an equal and opposite reaction. కదలిక External force యొక్క పనిగా నెన్నఁబడినది.

కదలికారణ్యము — అరణ్యములు చూడుఁడు

కదళీవృక్షము—అరఁటిచెట్టు చూడుఁడు

కదిరీపతినాయకుఁడు- ఇప్పటి యనంతపురమండలములోని కదిరి తన రాజధానిగ నా ప్రాంతసీమనేలిన ప్రభువు. •క్రీ. శ. ౧౬౨౦

సంవత్సరపు ప్రాంతమువాఁడు. ఈయన రచించినది శుకసప్తతిపద్యకావ్యము. ఇది వ్యభిచారపరమగు గ్రంథమైనను, స్వభావోక్తులు చక్కఁగ వివరింపఁబడి ఎంతటివారి చిత్తములనైన నాకర్షింపఁగల మాధురీచాతుర్యములంగల్గిన రచనలతో విలసిల్లెడిని. ఈతనికిఁ జగచ్చక్షువనియు, సర్వేంద్రియ వ్యాపారుఁడనియు వాడుకనామములు కలవు.

కద్రువ — తండ్రి దక్షప్రజాపతి. భర్త కశ్యపుఁడు. ఈమె సంతతివారు నాగగణ మని భారతమునఁ జెప్పఁబడినది. (కశ్యప మహర్షి భార్యలు చూడుఁడు)

కథాత్రయము — తర్కశాస్త్రమున వాదించునపుడు- ౧ వాదము- నిజము గనుఁగొనుటకుగాను తర్కించి వాదించుటకు వాదమని పేరు. ౨. వితండము- స్వపక్షస్థాపనము నకుగాను అన్యవాదములను ఖండించుచు చేయు వాదము. 3. జల్పము- స్వపక్ష స్థాపనము ప్రధానముగాక కేవల అన్యవాదఖండనమే ప్రధానముగ నడపువాదము. ఇది సారెసారెకు అడ్డుదగులునది. ఈమూటికి సాముదాయకముగ కథాత్రయమని పేరు

కనక పురము — దక్షిణ మళయాళములోని తిరువనంతశయనము (తిరువాన్కూరు)న కీపేరు వాడుకయుండుండెను.

కనకము మంచిదైతే కాల్పునకు గీటునకు వెఱవదు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కనకవతి (పురము) — యమునానదిలో పయశ్విని (పైశుని) సంగమించు తావునకు యమునానది దక్షిణతీరమున (కాశామ్ పురమునుండి పడమరగా ౧౬ మైళ్ల దూరము) ఇప్పుడు కానోట్ట లేక కనకోట్ అనంబడు చున్న గ్రామము. దీనిప్రశంస అవధానకల్పలత ౧౦౬ య్యందు గానేనగును.

కనంగ్రమ్ (Conundrum) — రిడిల్ కనంగ్రమ్ చూడఁడు.

కనడా దేశపు ప్రభుత్వము — ఉత్తర అమెరికాఖండమునందలి బ్రిటీషు డొమినియన్ Constitutional Country. ముప్పదియారు లక్షల నలుబదియెన్మిదివేల ఐనువందల చతురపు మైళ్ళు వైశాల్యమనియు, ఎనుబదిఏడు లక్షల ఎనుబది ఎనిమిదివేల ఐదువందలు జనసంఖ్యగఁ జెప్పఁబడినది. మాంట్రీల్నగరము రాజధాని.

కనడా దేశము (Canada) — ఇది బ్రిటీషు నార్తుఅమెరికాలోని గొప్పదేశము. దీని యొక్క ఉత్తరభాగము కడు శీతలప్రదేశము. ఆర్కిటిక్కుసముద్రప్రాంతము. దానికిం దొల్లింట Hudson Bay Territory అని పేరుండెను. ఇప్పుడు నార్తువెస్టుటెరిటరీయను పేరం బరగుచున్నది. ఇది తూర్పునకు ఏటవాలుగల గొప్ప సమతలప్రదేశము. ఇం దనేక సరస్సులు కలవు. వీటిపై నెనిమిదడుగులదళసరిని మంచు పేరుకొనుచుండును. ఈ ప్రదేశమున ఉత్తరభాగమున ఎస్కిమోజాతివారును, దక్షిణభాగములందు ఇండియన్ జాతులవారును ఆదిమ నివాసులు. వీరికి వేట చేపలంబట్టుటయు వృత్తులు. చర్మములు, బొచ్చు (Fur) వర్తకపు దినుసులు, ఇటీవల గొప్ప బంగారుగనులు దొరకుటచే కొంత మార్పు గల్గినది. ఇది యూకాన్ నదీతీరమున క్లోండైక్ ప్రాంతముల నీ గనులు బయల్పడినవి. ఈప్రాంతము అలాస్కాకుసమీపము. ఇటనుండి ఉత్తరమునకు పోలారుప్రాంతమని పేరు. అందు ఆరునెలలు రాత్రియు, ఆరునెలలు పగలు నై యుండెడిని. అరోరాబోరియాలిస్ అను ప్రకాశము, కాంతి గల మేఘము లాకాశమున సంచరించునటుల చీఁకటివేళల కాన్పించు చుండును. ఈప్రాంతములనుండి వాయువ్యదిశగానాకసముద్ర

మార్గము భరతదేశమున కేర్పాటుచేయు ప్రయత్నములు జరగినవిగాని, మంచు వీలీయదాయెనట. (ఉత్తరబ్రిటీషుఅమెరికా నార్తువెస్టుటెరిటరీ చూడుఁడు)

కనడాదేశమును ఆంగ్లదేశస్థులు Dominion of Canada అనియెదరు. ఇందు ప్రధానభాగములకు ప్రోవిన్సు లనియెదరు అవి ౧. అంటారియో, ౨. క్విబెక్కు, 3 మానిటోబా, ౪. శాస్కాట్చెవాన్, ౫. బ్రిటీషుకొలంబియా, ౬. నోవాస్కోషియా, ౭. న్యూబ్రన్సువిక్కు, ౮. ఆల్బర్టా యనంబడునవి. ఇంకను ౧ ప్రిన్సు ఎడ్వర్డు ప్రోవిన్సు అనియు, రూపర్ట్సులాండనియు, మెకంజీలాండు అనియు, యూకాన్ అనియు, ఉంగావా యనియు, లాబ్రడార్ అనియు, మఱియారు పరగణా లిందు చేరినవి కలవు ఇవి యన్నియుం గలసి డొమినియన్ ఆఫ్ కనడా యను పేరునఁ బరగుచున్నవి. ఇది స్వపరిపాలనమందిన బ్రిటీషు సామ్రాజ్యములోని ప్రత్యేకరాజ్యమై ఒక బ్రిటీషుగవర్నర్ జనరల్ క్రింద నున్నది

కనడారాజ్యము బ్రిటీషు సామ్రాజ్యమున మూడవవంతని చెప్పఁబడినది. తూర్పున అట్లాంటిక్ మహాసముద్ర తీరమందున్న హాలిఫాక్సుపురమున ఇంపీరియల్ లిమిటెడ్ అనంబడు త్వరితగమనము గల ఇనుపదారిబండిని సోమవారముదయమున నెక్కిన, నోవాస్కోషియా, న్యూబ్రన్సువిక్కు, క్విబెక్కు, ఒంటారియో, మానిటోబా, శాస్కాట్చెవాన్, ఆల్బర్టా బ్రిటిషు కొలంబియా ప్రోవిన్సులగుండా నడచి శనివారము ఉదయమునకు పశ్చిమమున పసిఫిక్ మహాసముద్రతీరమందున్న వేన్కోవరు చేరుదుమనిన దేశవిస్తీర్ణము తెలిసెడిని.

ఉత్తరభాగములందు చలి మిక్కుటము. శీతకాలమున వేడి Zero కు దిగువ ౫౫ డిగ్రీలుండును. జనులు చాలతక్కువగ నుంట నివసించుచున్నారు దక్షిణభాగములందు జనసంఖ్య యధికమై పెద్ద పెద్ద పట్టణములు కలవు. తూర్పునుండి పడమరకు గల కనెడియన్ పసిఫిక్కు రెయిల్వే 3,౦౦౦ మైళ్లు పొడవున్నది ఇది తూర్పున మాంట్రీలు హాలిఫాక్సులనుండి పశ్చిమమున వేన్కోవరు వఱకు వేయఁబడినది.

౧ ఒంటారియో (Ontario)- ఈప్రోవిన్సు నందు నాల్గుసరస్సులు ప్రధానదృశ్యములు ఈ సీమయంతయు నొక తోటవలె నుండును దీని తొల్లింటిపేరు అప్పరుకెనడా యనియుండెను. భూమిసారవంతమైనది. గోధుమలు, జొన్నలు, నార విస్తారము పైరుచేయఁబడుచున్నవి. అరణ్యప్రదేశములు విస్తారముగనుండును కలప ఎగుమతి చేయఁబడుచున్నది. శీతకాలమున బండ్లు చక్రములు తీసివేయఁబడి స్లెడ్జిలుగా మార్పునందును ప్రజలు బ్రిటీషు దేశమునుండి వలసవచ్చి యిచ్చట కాపురము కుదిరినవారు. వారందఱు ప్రోటస్టాంటు క్రైస్తవ మతస్థులుగనున్నారు ఈ ప్రోవిన్సునందున్న ఒటావాపట్టణము కెనడా దేశమునకంతకు ప్రభుత్వస్థానము. ఇందు ౬౫,౦౦౦ జనులు వసించుచున్నారని తెలిసెడిని. ఒంటారియో సరస్సు పశ్చిమతీరముననున్న టొరెంటోపురము ౧,౮౦,౦౦౦ జనసంఖ్య కలది. చక్కని సౌందర్యవంతమైనది. కింగ్సుటన్ వేఱొక పట్టణము.

౨ క్విబెక్కు (Quebec) - ఈప్రోవిన్సునకు తొల్లింటి కాలమున లోవరు కెనడాయని పేరుండెనట. భూమిసారవంతమైనది, గోధుమలు, జొన్నలు, నార విస్తారముగ పైరు చేయఁబడుచున్నవి. అరణ్యప్రదేశములు విస్తారముగఁ గలవు, కలప ఎగుమతి చేయంబడుచున్నది. శీతకాలమున బండ్లు చక్రములు తీసివేయంబడి స్లెడ్జిలుగా

మాత్సృంబుకు చుంకును ప్రజలు ఫ్రెంచి దేశము నుండి ఇటకు వలసవచ్చినవారు. వీరు క్రీ శ ౧౭౬౩ నుండియు నిట చేరుచుండిరి. దేశము ఫ్రెంచివారి వశమైయుండెను పిదప ఫ్రెంచివారి సీమను బ్రిటీషువారికి వశపఱ్చిరి. ఇాగు సెంటు లారెన్సు ద్వీపమున మాంట్రీల్ (౭,౨౦,౦౦౦) నగరము కలదు. మఱియు సెంటులారెన్సు నదీ తీరమున క్విబెక్కు (౯౫,౦౦౦) పురము కలదు ఇచటి సర్గము చాల బలవంతమని ప్రతీతి.

3. మానిటోబా (Manitoba) - ఈప్రోవిన్సు నక్షిణ దిశగానున్న సీమ. ఇందు అడవులు లేవు. దీనికిం దొల్లింట Red River Settlement అని పేరుండెను. ఇంక న్యూసౌత్ వేల్సు అనియు వాడుక కలదు.దీనిని Rolling Wide Prairies అని వాడుచున్నారు. ఇందు ప్రధాన పురమునకు విన్నిపెగ్ అని పేరు.

౪. శాస్కాట్చెవాన్ (Saskat-chewan) - ఈప్రోవిన్సంతయు Rolling Wide Prairies అనంబడు చున్నది.

౫ బ్రిటీషు కొలంబియా (British Columbia)- ఈ ప్రోవిన్సు కెనడాదేశమున చాల ప్రాముఖ్యమైనది కడుసుందరవంతము. వినోదకరము. ఫలవంతము నైయున్నది. దీనిని అచటివారు Little Paradise (చిన్నస్వర్గము) అనియెదరు. సంవత్సరముపొడవునను గులాబీలు, చేమంతులు, చెంగల్వలు విధివిరామములేకుండ దేశమంతయు బయళ్లయందుసహా అపరిమితముగా పూచుచుండును. ఫలవృక్షముల తోటలు మితి మీరి కలవు. ఓకనగాన్‌లోయయు, కుట్నీలోయయు, ఫలవృక్షముల మయమైయున్నవి.

ఈమహాసీమ మధ్యభాగమున సెల్కిర్కు పర్వతపఙ్త్తియు, ఫ్రుసెల్ పర్వతపఙ్త్తియు చాల నెత్తైనవి వీటి శిఖరములు పసిఫిక్కు మహాసము ద్రమునుండివచ్చు వర్షమేఘముల నడ్డుకొని అధిక వర్షములం గురియంజేయును. అడవులందు Douglas Fir అను నొక జాతి వృక్షములు కలవు. అవి చాల గొప్పచెట్లు వేన్కోవరు పట్టణపరిసరములనున్న Stanley Park ఉద్యానమునం గల ఒకచెట్టులోని కాళీస్థలమొక గది యంతకలదు అందు యాత్రికులు నిలువంబడి ఛాయాపటములం దీయించుకొనెదరు. ఆచెట్ల అడ్డుకొలత ముప్పదియడుగులుండును

పసిఫిక్కు మహాసముద్రమునందు దరినే వేన్కోవరు ద్వీపముననున్న విక్టోరియాపురము గొప్ప రేవుస్థలమును, ఈబ్రిటీషు కొలంబియాకు ప్రధాననగరము నైయున్నది. ప్రిన్సు రూపర్టు ద్వీపమును, అందలి యాపేరుగల పట్టణము మరి యొక రేవుస్థలము; దీనికిం జెందినవియే. వెన్కోవరు ద్వీపము ఐర్లండుదేశములో సగముండును. బ్రిటీషు కొలంబియాయందలి పర్వతములలో కొన్ని ౭,౫౦౦ అడుగుల ఎత్తుకలవి కలవు. వేన్కోవరు ద్వీపము, క్వీన్ ఛార్లటీ ద్వీపములు బంగారము, కలప. రాతిసబొగ్గులకు పేరందినవి. New West-minster అనునది వేఱొక పెద్దపట్టణము.

౬. నోవాస్కోషియా (Nova Scotia) - దీనికి న్యూస్కాట్లాండని యర్థము. ఈప్రోవిన్సు ఒక ద్వీపకల్పము. చలిప్రదేశము. ఇనుము, రాతిసబొగ్గు విస్తారము గనులందు దొరకు చున్నవి. కలపవర్తకము, మత్స్యముల సలాపము విస్తారము.ఇందు హాలిఫాక్సుపురము (౪౦,౦౦౦) ప్రధానస్థానము. ఇట చక్కని పెద్దనౌకాశ్రయము (హార్బరు) కలదు. ఇది రెయిల్వేకొన. ఇట నుండి ఇంగ్లాండునకు రాకపోకలు విస్తారము జరుగు చుండును. అనేకఓడలరేవులు కలవు. కేపు బ్రిటన్ ద్వీపము దీనికింజెందినది.

౭. న్యూ బ్రన్సువిక్ (New Brun's Wick)- ఈ ప్రోవిన్సునం దడవులు విస్తారముగాను, కలప వర్తక మధికముగా నున్నదట. కాని ఇప్పుడు ఘండి బే తీరమున, సెంటుజాను నదీముఖద్వార మునం గల సెంటుజానుపట్టణమున నోడల నిర్మాణ మధికముగా జరుగుచున్నది. ఇం Fundy Bay యొక్క గొప్ప కెరటములు డెబ్బది యడుగుల వఱకు లేచుచుండును

౮. ఆల్బర్టా ప్రోవిన్సు (Alberta)- దక్షిణమున నున్నది ఇందడవులులేవు ఇది Rolling Wide Prairies అనంబడుచున్న సీమ.

ఇవిగాక Prince Edward Province అనియు, Rupert Land అనియు, Mackanzie Land అనియు, Yukan Land అనియు, Ungava (దీనిని New Briton అనియు నందురు) అనియు ప్రదేశములు కనడాకుం జెందినవియే.

కనికరము — ఇది కరుణతో సంబంధము కలది. దయయొక్క పరిపక్వస్థితి, దాతృత్వము నుండి కల్గు నవస్థ కనికరము హృదయము నాశ్రయించియుండు శక్తి. తనకన్న భేదముగల యన్యులంగూర్చి కల్గు కరుణసంబంధమగు మనస్సునందలి శక్తి.

కని గుడ్డి విని చెముడు ఉండవు - (కని=చూచి, విని=ఆకర్ణించి). ఆంధ్రలోకోక్తి.

కనుపర్తి అబ్బయామాత్య కవి — ఆంధ్రకవులలో నాధునికుఁడుగ పరిగణింపఁబడిన వాఁడు. ఆర్వేలనియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. కౌండిన్యస గోత్రుఁడు. తండ్రి పేరు రాయనమంత్రి. తల్లి నరసాంబ. అన్నగారిపేరు యోగానందము. రచించినవి- ౧. అనిరుద్ధచరిత్రము, ౨. కవిరాజ మనోరంజనము నను ప్రబంధములు. ఇది వసుచరిత్రంబోలి రసవంతమైనది. దీనికిం బురూరవచరిత్ర మనియుం బేరుకలదు.

కనుబొమలు— కవియేల ముఖమునకంటు ఏర్పఱుపఁబడవలయునని ప్రశ్నించువారు లేకపోలేరు. వీటిఉపయోగము పైకికానరాకున్నను లేకపోలేదు. ఇవి అందమునకని కొందఱు తలంతురుకాని ఉపయోగ మెక్కువగఁగలదు. వేడికి లేక పనిచేయుతరి ముఖమున, అందుముఖ్యముగ నుదుటను చెమటపట్టును. చెమటనీరు లోపలి విషములను పైకితెచ్చునదికాన పరిశుభ్రజలముకాదు. కనుబొమ్మలే లేకుండిన నాచెమట నీరు కండ్లలోనికి దిగజారెడిని. అట్లులఁగాకుండ కనుబొమలు చెమటనీటిని ప్రక్కలకుమఱల్చును.

కనుము పండుగ — మకరసంక్రాంతి పండుగ చూడుఁడు.

కనెమ్ స్టేటు — ఆఫ్రికా ఖండమున సూడాన్ లేక నిగ్రీటియాదేశమునన్న స్టేటులలో నొకటి. స్వతంత్ర రాజ్యములలోనిదై బాగీర్మి, వాడై స్టేటులతో కలసి ఒకసుల్తాన్ ఏలుబడిలో నున్నది. (ఆఫ్రికాఖండము సూడాన్ లేక నిగ్రీటియా దేశము, బాగీర్మిస్టేటు వాడైస్టేటు చూడుఁడు).

కన్నడ (కర్ణాటక) దేశపు సామెతలు
(లోకోక్తులు చూడుఁడు)

అవ్వను చూచుటకు తాత బయలుదేరినట్లు. ఆనుదముక్కోలిచే తవ్వ అన్ని కాలములను జిడ్డే. ఈఁగను కప్పమింగితే కప్పను పాము మ్రింగును. ఎద్దుకు కొబ్బరికాయ యిస్తే ఏమి చేస్తుంది. ఏనుఁగనుచూచి కుక్క మొరిగినట్లు. కంచెయే పొలమును మ్రింగితే కాచేవారెవ్వరు ? కప్పలు కూస్తే వర్షంపడినట్లు. కస్తూరిమోయు గాడిద వలె. గిన్నెడన్నము ఉడికినదీ లేనిదీ ఒక్క మెతుకు చెప్పితే చాలును. చంకను దుడ్డుకర్ర, చేతులతో వందనము. చేపలు నీటిలోనున్నంతా ఉండుటకు స్నానఫలమా ? ... చిన్న తల్లకాయకు

పెద్ద తలపాగా. చిరకాలపు రోగి చిన్న వైద్యునికన్న నయమే. చిలకను పెంచి పిల్లి కప్పగించినట్లు. చేతికందిసగాని నోటిదాకారాదు. గుడిసెలోనైతే మాత్రము దీపాలు వెలుగవా? దున్నపోతుపై వర్షించినట్లు. దున్నపోతు ముందు వీణవాయించినట్లు. దొంగకూ దొంగకూ పరిచయము లేకపోయినా స్నేహితులే. నల్లావుపాలు కూడా తెల్లగానే ఉంటవి. నీరు లేని తావని మొరకిను గ్రామం కట్టుకున్నట్లు. నూతిలో నీరుంటే తోడుకోవలెగాని తనంతట తానే పైకివస్తుందా? దేశమెవరేలుతూంటేనేమి? ధాన్యం దంపుకుంటేనే గాని బియ్యం రావు. పట్టాలములునడిపే సైన్యాధిపతి, భార్యకు బానిసయైనట్లు. ప్రీతిలేని భర్త పెనుగొండలోవున్నా ఇంట్లోవున్నా ఒక్కటే. ప్రీతిలేని భర్త పెరుగులో రాళ్లు వచ్చాయన్నాడట. పులిచారలు జూచి నక్క వాతలుపెట్టుకొన్నట్లు. బంగారపు కత్తియని పీక కోసుకుంటారా? పుట్టపై బాదితే పాము చచ్చునా? బంగారపుపనివానికి చెల్లెలుబంగారమైనా పరాయివారిబంగారమైనా ఒకటే. బిడ్డ పరాయివారిదని నూతిలోతు చూడ దింపినట్లు. బియ్యం చల్లితే కాకులు కావలసినన్ని సిద్ధమే. బొక్కికుండను పగుల గొట్ట పోకమ్రానుకావలయునా? ముక్కు నత్తు ముక్కుకంటే బరువైతే ఏలాగ. ముగ్గురికి తెలిసిన రహస్యం మూడులోకాలా ప్రాకినదే. రాజుగారెక్కే గుఱ్ఱమే కాలుత్రొక్కితే నొప్పి చేయదూ? రోటిలోకూర్చుంటే రోకలిపోటుకు సిద్ధపడిఉండవలసినదే. వస్త్రమునకు కొత్తదనమే యౌవనం (బాల్యమే లేదని భావము). శత్రువు చేత క్షౌరం చేయించుకున్నట్లు. సాగదీసినదే చిరుగునది; పొడవైనదే విరుగునది. సీసపు బాణంతో గాలిన్ని తొలుచ గలమా?

కన్నడబ్రాహ్మణులు (కర్ణాటకబ్రాహ్మణులు) — పంచద్రావిడశాఖలలో నొక శాఖ. (బ్రాహ్మణులు చూడుడు.) వీరు కర్ణాటకదేశనివాసులు. (కర్ణాటకదేశము చూడుడు.) వేఱ్వేఱు కాలముల చీలిన కర్ణాటకశాఖలు పదమూడు నేటికి గానవచ్చుచున్నవి. వీరు శాఖాహారులుగ నున్నారు. అద్వైతులగు స్మార్తులుగ కొందఱును, ద్వైతులగు వైష్ణవులుగ కొందఱు నుందురు. వైష్ణవులు ఆనందతీర్థస్వామి శిష్యులు గాని, రామానుజీయవైష్ణవులుకారు. ఆంధ్రదేశమున కేతెంచి యట కాపురమునకుదిరిన ఈవైష్ణవులు మధ్వులనిపించుకొందురు. కన్నడదేశమున గల రామానుజీయవైష్ణవులుద్రవిడదేశస్థులేగాని, ఇచటివారిలో గానరారు.

౧. కన్నడబ్రాహ్మణశాఖ, ౨. అరవత్తొక్కలు, 3. ఉరుచిబ్రాహ్మణశాఖ, ౪. కుమ్మెశాఖ, ౫. నగరబ్రాహ్మణశాఖ, ౬. బొబ్బరబ్రాహ్మణ శాఖ. ఈయాఱుశాఖలవారిం గూర్చి కన్నడ స్మార్తులనుటకన్న నేమియుం దెలియరాకున్నది.

౭. వీరు కన్నడస్మార్తవులు. వీరు అరుదుగ గానవచ్చుచున్నారు. వీరింగూర్చి యేమియుం దెలియరాకున్నది.

౮. నంబూరిబ్రాహ్మణులు- వీరికి నంబూద్రీలనియు వాడుకగలదు. వీరు కన్నడదేశపు నంబూరీలనియు, మళయాళదేశపు నంబూరీలనియు నిరుతెగలుగ నున్నారు. మళయాళదేశమందు పెక్కండ్రు గానవచ్చుదురు.

౯. అమలవాసీలు- వీరు స్మార్తశాఖ. దేవస్థానములందు అర్చకులుగం గానవచ్చుచుందురు. వీరు కన్నడదేశమునందేగాక మళయాళసీమలందును గుడిపూజారులుగ వ్యాపించియుండుట గానవచ్చెడిని.

౧౦. పొట్టి(శ్రీ)బ్రాహ్మణులు- ఈశాఖయు దేవాలయములం దర్చకులుగ గానవచ్చుచున్న స్మార్త శాఖ. వీరిగూర్చి సరిగా తెలియదు.

౧౧. ముత్తరుస్ (శ్రీ)బ్రాహ్మణులు- వీరు కన్నడ స్మార్తశాఖ. మళయాళమున గూడ గానవగు చున్నారు

౧౨. పట్టర్ (శ్రీ)బ్రాహ్మణులు- వీరు జంబూకేల కన్న శ్రేష్ఠమగు శాఖవార మందురు. అరుదుగ మళయాళమునగూడ గానవగుచున్నారు

౧౩. వైష్ణవులు- వీరు ద్వైతులు. ఆనందతీర్థ శిష్యులు. వీరి మతగురువు లుండు ప్రధానమఠములు ఉడిపి (రజితపురి) యందు కలవు ఆంధ్ర దేశమున కాపురములు కుదిరిన ఈ వైష్ణవులు మధ్వులనిపించుకొనుచున్నారు వీరిలో లౌక్యు లందఱును రావు, రాయరు, గౌడ యను బిరుద నామములను, వైదికవృత్తిచే జీవించువారు ఆచారిగళు అను బిరుదనామమును పేరుచకుం బిదప నుంచుకొందురు.

కన్నతల్లికైనా కనుమరుగు ఆంధ్రలోకోక్తి.

కన్నుఁబోగొట్టిన దేవుడు మతిని (బుద్ధి లేక జ్ఞాపకశక్తి) ఇచ్చినట్లు- ఆంధ్రలోకో

కన్నుపోయేటంత కాటుకపెడుదురా? — ఇది ఆభరణము లపాయకరము లగునట్లు చేయుదురా అనుసామెతవంటిది. ఆంధ్ర లోకోక్తి

కన్నుఎఱిగింప కున్నను కడుపు ఎఱిగించెడిని — అనగా పోల్కి ఎఱుగక పోయిన తనను కనిన తల్లిని ఎఱుగగను. ఆంధ్ర లోకో.

కన్నుఎఱ్ఱనైనా మిన్నుఎఱ్ఱన యైనా నీరే— అనగా కన్ను ఎఱ్ఱనవలన కంటనీరు వచ్చును. మిన్ను=ఆకాశము ఎఱ్ఱనయై గానవచ్చిన వర్షించురు. ఆంధ్రలోకోక్తి

న్నైకోమలిచెట్టు — దీనిపంప వెగటు రుచిగల్గి జిగటగానుండి త్రిదోషములను హరించును వీర్యవృద్ధిజేయును. తాపము, విదాహము, పైత్యము, శుక్లదోషములు నడంచు ననియు, దీనియాకుపసరు కాలినచోట శమింపఁ జేయుననియుం జెప్పఁబడినది. దీనిదుంప నెండించి జూర్ణముగఁజేసియు వాడుటకలదు.

కన్ఫరమ్ లేక కన్ఫర్మేషన్

(వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషాపదము). Confirm or Confirmation ఖాయపరచుట, స్థిరపరచుట యని యర్థము. కొనుగోలు వ్యాపారములందు ఒకరు ఇచ్చిన Offer కు రెండవవారంగీకరించుట కన్ఫర్మేషను అనఁబడును.

కన్ఫెస్సర్ (Confessor) — మార్టైర్ కన్ఫెస్సర్ చూడుఁడు.

కన్వర్టు — వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషా పదము. Convert- అన మార్చుట యని యర్థము. "On Demand" నోట్లు మొదలగు తక్షణము రూకలుగా మార్చఁదగిన కాగితపు సొమ్మును Convertible Paper Currency అనియెదరు. ఇటులనే ఎప్పుడు బకితే అప్పుడు నగదుగా మార్చఁదగిన Securities కన్వర్టబిల్ సెక్యూరిటీస్ అనంబడును.

కన్వెన్షన్ (Convention)— రాజకీయ కక్షులు కలసి అందఱికిందగావలసిన ఏర్పాటులం గావించుకొనగూడిన ప్రత్యేకసభ. అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములలో నన్ని కక్షులవారునుగలసి అగ్రాసనాధిపతి నెన్నుకొనగూడిన సభకు ఈపేరు వాడుదురు. అట్లే భరతదేశమునను భేదాభి ప్రాయులగు కక్షులవారు కలసిసాముదాయిక సఖ్యతకై చేయుసభకు నిదే పేరు.

కన్నము కుంచముగా నిరూపించినది. (ఆయుర్వేదమూనముఁ జూడుఁడు).

కన్సిడరేషన్ (Consideration) ప్రతి ఫలము- వాణిజ్య సంబంధ పరిభాషా పదము — ఇది నగదురూపముగఁ గాని, సరకుల రూపముగఁ గాని, ఉపకార రూపముగఁ గాని, పరిచర్య రూపముగఁ గాని ఉండవచ్చును ఇది ధన రూప ముగ నుండుతరి దానిని Consideration Money అనెదరు. క్రయములు వేర్వేఱుగఁగాని, రెండు మూడు వరుసలుగగాని జరుగుతరి స్టాంపు మొదలగు ఖర్చులు పైగాతగిలినచో నట్టివి యీ పేరునఁ బరగఁజాలవు.

కన్సెషన్స్ (Concessions)— వాణిజ్య సంబంధ పరిభాషాపదము. రైల్వేలు వేసికొను టకు, గనులను త్రవ్వించుకొనుటకు మొదలగు పనులకును, వేఱుకార్యములకును, భూమిని గ్రాంటు గా నిచ్చుట మొదలగు సహాయము లను ప్రభుత్వమువారొసర్చుట కీపేరువచ్చెడిని.

కన్సైన్మెంటు నోటు— (Consignment note) వాణిజ్య సంబంధ పరిభాషా పదము. రైల్వే మొదలగు సంస్థలద్వారా సరకుపంపించుతరి వాటివివరములను తెలుపుచు గొంపోవఁగోరి పంపించునాతఁడు ఆసంస్థకు వ్రాసి యిచ్చుపత్రము

కన్యకాపరమేశ్వరి — ఈదేవి (లోక శక్తి) ఇంద్రాణియగు శచీదేవియొక్క అవతార మని చెప్పఁబడినది. ఇప్పటి పశ్చిమగోదావరీమండ లములోని నరసాపురపుకాల్వదరినున్న పెన్గొండ యను పేరుగల నగరమందు ఉద్వాహాకులగోత్రో ద్భవుండగు కుసుమశ్రేష్ఠియను పేరుగల యార్య వైశ్యప్రముఖునకు సహధర్మచారిణియగు కుసు మాంబయందు పుత్రకామేష్టి యొనర్చిన ఫలిత ముగ వరపుత్రికమ్మై జన్మించెను. తలిదండ్రు లీమె కిడిన పేరు వాసవాంబ. ఈమెసోదరుని పేరు విరూపాక్షశ్రేష్ఠి. కన్యకాపురాణంబునం దీ దేవి జన్మతిథి వైశాఖ శుద్ధదశమి శుక్రవారమనియు, వారు కవలవారనియు చెప్పఁబడినది.

తలిదండ్రులు కడు ధనికులును, తండ్రి కుల పెద్దయగు ప్రముఖుఁడు నౌటయు, వారికి లేక లేకఁ గల్గిన సంతానమగుటయు నా బాలబాలు రతిగారాబముతో పెంపం బెరుగుచుండిరి. ఆబా లికకు యుక్తవయస్సురాగా వైశ్యకులాచారము మేరకు శ్రేష్ఠిగారి మేనల్లునకిచ్చి పరిణయమొనర్ప సమకట్టియుండి రట. కాని యట్లు జరుగలేదు.

అక్కాలమున పెన్గొండ (నగరము) వేఁగి దేశములోనిదిగ నుండి, విష్ణువర్ధనుం డను భూప తిచే పాలింపఁబడుచుండెనట. ఆ మహారాజు మార్గవశమున పెన్గొండ కేతెంచి నగరేశ్వరుని దేవస్థానపుమంటపమున సుఖాసీనుఁడై యుండ వైశ్యు లాయనను బహూకరించుటయు, వైశ్య భామిను లాయనకు మంగళహారతు లిడుటయు జరిగె నట. అత్తరిం దల్లియగు కుసుమాంబతో సుతయగు వాసవకన్యకయుం గూడ నట కేగి యుండ, భూపాలుం డాబాలం గాంచి సౌందర్యా తిశయంబున కచ్చెరువంది యనురాగవశంబున నా సుందరాంగిఁదనకుఁ బరిణయంబు సేయుమని తన మంత్రులద్వారా రాయబారమంప నాకుసుమ శ్రేష్ఠి పదునెన్మిది వైశ్యపురంబులనుండియు వైశ్య ప్రముఖులను రాఁబనిచి వారి కెఱింగింప వారీయ రా దనిరట. దానిని విని భూపాలుం డుగ్రుండై వైశ్యుల రాయబారులం జెర నుంచెనట. ఎట్ట కేల కెట్టట్లో వారిం జెరనుండి విడిపించుకొని వైశ్యులు దూరాలోచనమొనర్చి వాసవకన్యతో సహా యగ్నిగుండంబునం బడెదముగాని, కులాచా రమును మీరఁజాలమని తీర్మానించుకొనిరట.

ఆసభనుండి ఎన్బదిగోత్రములవారు పాగ్నిశ కును, రెండువందల గోత్రములవారు దక్షిణము

నకును, * నూటయెనుబదియారు గోత్రములవారు పశ్చిమమునకును, నూటముప్పదినాల్గు గోత్రములవా రుత్తరదిశకును, పంద్రెండు గోత్రములవారు పలుతెఱంగులకును చావునకుం దెగింపక పారిపోయిరనియు, వారందఱు నారువందలపంద్రెండు గోత్రములవారనియు, తక్కిన నూటరెండుగోత్రములవారు అగ్నిగుండంబునం బడ నిలచిరనియు, కన్యకాపురాణమునందు చెప్పఁబడినది.

వారటుల నగ్నిగుండంబునఁ బడుతరి వాసవాంబ నూరేగించి అగ్నిగుండంబుకడకుం దెచ్చినతరి నాయార్యుల కామె శక్తిస్వరూపిణిగఁ గన్పించి తాను శచీదేవి ననియు, విష్ణువర్ధనమహారాజు నంతము నొందింప నవతరించితిననియు, తా నగ్నిగుండంబునం బడిన వార్త విననతోడనే యా భూపతి శిరంబు వేయి వ్రక్కలగుననియు వచించి, తననుఁ బూజించుచుండు నట్టివారి నుద్ధరించి యభివృద్ధికిం దెచ్చి రక్షించుచుందుననియు, బాలురకు నభయంబొసంగి యగ్నిం బ్రవేశించి శరీరంబు వీడె. ఆనూటరెండుగోత్రములపెద్దలును తోడనే యగ్నిం బడి యామెతో భౌతికశరీరంబుల వీడి స్వర్గమున కేగిరని చెప్పఁబడినది. వారి సంతతి వారే ఇప్పు డార్యవైశ్యు లనంబడుచున్న కోమటులుగ నున్నారు.

ఇంకం గన్యకాపురాణమున వివరింపఁబడిన ఇందలి పూర్వోత్తరగాథల నిట వివరించుట సమంజసము. ఇవి కన్యకాపురాణమున వివరింపఁబడిన మూడు ముఖ్యగాథలు- వైశ్యులు భూమికిం జేర్పఁబడక పూర్వము కైలాస వాసులై యుండువారట. అత్తరి నొకసారి బ్రహ్మలోకమున కేగి బ్రహ్మ సభయందుండుతరి పరమేష్ఠి నిండుకొల్వున నుండి బ్రహ్మ క్షత్రియ వైశ్యులం దెక్కుడుగోత్రంబు లెవ్వరియం దున్నవని ప్రశ్నింప, వైశ్యులు తమయం దేడునూరులపదు నాల్గుగోత్రంబులును, అన్నిగణములును గలవని రట. తోడనే వారియం దారునూటలపంద్రెండు గోత్రములవా రతిశయము తమ వర్ణములం గలిసేసి నగిరట. సభయం దున్న దూర్వాస మహర్షి కోపించి, "వైశ్యాధములారా! గర్వింపకుఁడు. మీగర్వ మడంగి మీరు కొంతకాలము వేదవిహీనులు కర్మభ్రష్టు లగుదురుగాక!" యని శపించెనట. పరిహాసింపని నూటరెండుగోత్రములవా రచ్చటఁ బ్రాధేయపడి వేడ, కనికరించి, "వగవకుఁడు మీరొక కన్యకం గూర్చి వారి నుండి వేఱై శాపానుభవవిముక్తిం గాంచి యభివృద్ధినందుదురు" రనియెనని చెప్పఁబడినది.

మఱియొకప్పుడు సోమకాంతుఁడను యక్షుని పత్ని సుశీలయనునామె తనకు నూఱొక్క పుత్రులుండి, పుత్రికలు లేక నింద్రాణిం బూజించుచుండ నామె వరంబీయ గర్భంబు నిలచి శచి యంశంబున నొకపుత్రికం బడసెనట. ఆబాలికను చిత్రకంఠుఁడను గంధర్వసుందరుఁడు మోహింప నాబాల యియ్యకొనకున్న నాతఁడు భూమి యందు జన్మింపు మని శాపంబిచ్చెనట. ఆబాలయు "నీవును నావలెనె భూమియందు జన్మించి యటగూడ విఫలమనోరథుఁడవై అకాల మృతికిం బాల్పడుదువు గాక!" యని ప్రతిశాపంబిచ్చె నని చెప్పఁబడినది.

ఇంకొకతరి బ్రహ్మదేవుం డొకయజ్ఞ మొనర్ప, నమకట్టి యజ్ఞభంగంబు సేయనున్న శతజిహ్వుం డను రక్కసునితో యుద్ధమున కేగుమని నలకూబరుని కానతీయ నాతండు వెఱగంది, ఏగ డాయెనట. అందునకుం గినిసిన పరమేష్ఠి భూమి యందు జనింపుమని శపించి శచీదేవి తనయుండగు జయంతు నేగుమనియెనట. అందునకా ఇంద్రాణి తన తనయుఁడు బాలుండుగాన యుద్ధమున కేగఁజాలఁడనిన విధాత యుల్గి, నీవును భూలోకంబునం బుట్టుమని యామెను శపించెనట. అదివఱకే

యారక్కసునితోఁ పోరి వానిఁబరిమార్చియే తెంచి, ఇంద్రుం డాశాపము గట్టుటవిని ఖిన్నుఁడై దీనతం బ్రార్థింప దయాళుండై 'పురందరా వెఱువవలదు ఇంద్రాణి భూలోకంబునఁ బుట్టియు కన్యకగనె యాశరీరం బగ్నియందు వీడి నీకడకుం జేరు' నని యభయము బిచ్చెనఁట.

ఇట ప్రస్తుతాంశంబున నానలకూబరుఁడు కుసుమశ్రేష్ఠిగను, శచీదేవియే వాసవకన్యకగను, సోమకాంతుని నూటొక్క మంది పుత్రులు నూటొక్క గోత్రముల మూలపురుషులుగను, చిత్రకంఠుఁడు విష్ణువర్ధన మహారాజుగను జనించిరని కన్యకాపురాణమున చెప్పఁబడినది

ఇంక నీకథల నిట్లువదలి వాసవ కన్యకాపరమేశ్వరీ యవతార కాలమునకు మరలుదముగాక. కన్యకా పురాణమున కలియుగము రెండువేల నన్నూట యిరువది సంవత్సరములు గతించినతరి నని వ్రాయఁబడి యున్నది ఇట్లే యగునేని క్రీ. పూ. ౭౮౦ సంవత్సర ప్రాంతముగానోపు అక్కాలమున వేఁగిదేశమేలేదు రాజమహేంద్రవరము నిర్మింపఁబడనూ లేదు. విష్ణువర్ధనుం డను పేరుగల చాళుక్యనృపతి పాలనమును లేదు ఇది సరిపోవుటయె కానరాదు.

చాళుక్య భూపతులు వాతాపి (ఇప్పటి బాదామీ) పురము రాజధానిగ మహారాష్ట్ర దేశమేలుచుండిరి. ఆరాజ కుటుంబమున సుప్రసిద్ధుఁడై, అశ్వమేధయాగ మొనర్చినటులఁ జెప్పఁబడిన మొదటి పులికేశి మహారాజు (సుప్రసిద్ధుం డగు జయసింహుని మనుమఁడు) పౌత్రులగు రెండవ పులికేశియు నాతని కనిష్ఠ సోదరుఁడగు కుబ్జవిష్ణువర్ధనుండును, తమ పూర్వ రాజ్యముం బంచుకొని పశ్చిమచాళుక్యులు, తూర్పుచాళుక్యులనంబరగుచు రెండుగఁ జీలిరి. అందెట్లో కుబ్జ విష్ణువర్ధనుని సైన్యాధిపతుల మూలమున (అదివఱకు స్వదేశ భూపతుల వశమందుండిన) వేఁగి దేశమాయన వశమాయెననియు, ఇది క్రీస్తు వెనుక ఐదవ శతాబ్దాంతమో లేక ఆరవ శతాబ్ద ప్రారంభ కాలమో అని పరిశీలనమున నిదవఱకే నిర్ధారణమై యున్నది వీరు పూర్వ చాళుక్య నృపతుల వంశము వారు

ఈకుబ్జవిష్ణువర్ధనుఁడు వేఁగిదేశమునందు కాపురముండినటులఁ గాని, ఈయనకుం బిదప రాజ్యమునకు వచ్చిన రాజ రాజ నరేంద్రుఁడు లేక రాజమహేంద్రుఁడను పేరు గల కుమారుఁ డున్నట్లు గాని యెక్కడను తెలియఁబడుట లేదు. ఉండు నేమో యని ఊహించినను, కాలమనుకూలించుట లేదు. కాన ముందునకుం జనుట సమంజసము చరిత్రలవలన పిదప నెఱుంగఁబడిన తర్వాతి నృపాలుఁడు చాళుక్య భీమనృపతి. ఈతఁడు ఇప్పటి చామర్లకోట రైల్వేస్టేషను కెదుటనున్న భీమవరము తనరాజధానిగ నిర్మించి తన కుటుంబ నివాసమునకు శ్యామలా దుర్గము నిర్మించిన వాఁడు. ఆతావే ఇప్పుడు చామర్ల కోటయై యున్నది. (చాళుక్య భీమవరము చూడుఁడు). ఆయనకుం బిదప విజయాదిత్యుఁడు తూర్పున సింహాచలము దనుక తన రాజ్యమును వ్యాపింపఁజేయఁ దొడంగెను. ఈతనికిం బిదప నీతని సుతుండగు అమ్మరాజు విష్ణువర్ధనుండను భూపతి రాజ్యమునకువచ్చి రాజమహేంద్రవరము తన రాజధానిగ నిర్మించెనని తేలినది. ఆయనకుం బిదప నాయన జ్యేష్ఠ సుతుండు బేతరాజ విజయాదిత్యుండును, పిదప దాయాదియగు తాళరాజును, పిదప విక్రమాదిత్యుఁడును, భీమరాజు (బేతరాజు తమ్ముఁడు) ను, పిదప యుద్ధమల్లుఁడు (తాళరాజు కుమారుఁడు) ను రాజ్యమేలిరి. ఈ యుద్ధమల్లుఁడు క్రీ. వె. ౯౨౭-౯౩౪ రాజ్యమేలినవాఁడు.

పిమ్మట రెండవ చాళుక్యభీమునకు సృసతి (అమ్మరాజు విష్ణువర్ధనుని సవతితమ్ముఁడు) రాజ్యమునకు వచ్చెను. ఈయన శత్రునిర్మూలన మొనర్చి ప్రజారంజకముగను, నిష్కంటకముగను రాజ్యమేలి పేరుప్రతిష్ఠలం గాంచినవాఁడు ఈయనకే చాళుక్య భీమ విష్ణువర్ధనుండను బిరుదనామ ముండెను. ఈయన సుతుండగు అమ్మరాజునకు విజయాదిత్యుండనియు, రాజమహేంద్రుఁడనియు బిరుదనామము లుండెను.

సుతుండగు అమ్మరాజ విజయాదిత్యుని (రాజమహేంద్రుని) పట్టాభిషేకము క్రీ. శ. ౯౪౫ డిశంబరు ౫వ తేదియనియు, ఇతఁడు గొప్ప రాజనీతిజ్ఞుఁడనియు నిదర్శనములు పెక్కులుండెను గాన, రెండవ చాళుక్యభీమ విష్ణువర్ధనుని కడదినములందీకన్యకాపరమేశ్వరి యగ్నిగుండ ప్రవేశము జరగియుండనోపు. ఆదేవికప్పటికి పదమూడు వత్సరముల వయస్సుండునని యనుకొనినచో క్రీ. శ. ౯33వ సంవత్సర ప్రాంతమున జననమై యుండును. ఇదియెనిజమగునేని క్రీ. శ. ౯3౨ నందనయో, లేక ౯33 విజయయో జన్మసంవ [illegible] నాఁటికి ఏప్రెల్ నెల కడదినములు గానోపు. (వేఁగిదేశము చూడుఁడు). ఇంకపిదపఁగూడ పరిశీలింతముగాక. ఈఅమ్మరాజ విజయాదిత్య రాజమహేంద్రుని పాలనము క్రీ. శ. ౯౭౦ వఱకునని తెలుచున్నది. ఈతనికింబిదప సీతని సవతితమ్ముఁడును, పిదప కీర్తివర్మయు రాజ్యమేలిరి. కీర్తివర్మ ౯౯౯ మొదలు ౧౦౧౧ వఱకు పాలించెను. పిదప విజయాదిత్యుఁడు ౧౦౨౨ వఱకుఁ బాలించెను. ఈతనిపుత్రుండే విష్ణువర్ధనుఁడని నన్నయభారతమున చెప్పఁబడిన రాజరాజ నరేంద్రుఁడు. ఈతఁడే ఆంధ్రభారత కృతిపతి. ఈతనికింబిదప సీతని సుతుండీరాజ్యమేలుచు నిటనుండఁడేలేదు. మాతామహుని యింట పెరుగుచు దక్షిణదేశమున [illegible] యుండెను ఆముకొనెను రాజేంద్రచోళుని ఆయనపేరే రాజరాజనరేంద్రుని సుతుడు కిడిరి. [illegible] పిమ్మట విజయాదిత్యుఁడును రాజ్యమునకు వచ్చెనుగాని సుతుండగు రాజేంద్ర చోళుఁడీదేశమున నుండి యేలలేదు. పిదప నీరాజ్యము చోళుల హస్తగతమాయెను ఇట్టి స్థితియందు వేఁగిక విష్ణువర్ధనుండును, ఆతని సుతుండును (రాజమహేంద్రుఁడో లేక రాజనరేంద్రుఁడో) కుమారుఁడు లేదు ఐనను ఇంకను పరిశీలనలు జరుగఁదగును.

కన్యకులగోత్రము — ఆర్యవైశ్యుల ౧౦౨ గోత్రములలో నొకటి. (వైశ్యగోత్రములు చూడుఁడు). కన్యకులగోత్రము- ఏకార్షేయగోత్రము. తొల్లింటి సంస్కృతగోత్రము ఉత్కృష్టస; ఉత్కృష్టగణము. ప్రమదకర్షి, ఆపస్థంబ సూత్రము, యజుశ్శాఖ, ప్రమాణగ్రంధ మాధ్య ప్రవరఖండ, సమానగోత్రములు ఉత్కృష్టస, ప్రమదస; భైరవేశుఁడు దేవత, భార్య రామ హస్త్యంబ, కూర్మాచలము తపస్థానము, హస్తి సరస్సు తటాకము, జపము కోటి, దీపములు ౫౦, తేత్రసంఖ్య ౫౦, గజదానము, నేరడి పండ్లు వర్జనీయము.

కన్యాకుబ్జదేశము - కుశనాభుండను ఋషియొక్క నూర్వురుపుత్రికలు వాయు శాపముచే కుబ్జలుకాఁగా నాతఁడుబ్రహ్మదత్తుఁడను ఋషి నాశ్రయించి యాతనికి వారింబరిణయ మొనర్చెననియు, నాతఁడు తపంబొనర్చి యాతపోమహిమచే వారికుబ్జత్వమువాపి వారింగూడి సంతానమును గనెననియు, వారిచే నివసింపఁబడిన దేశము కన్యాకుబ్జదేశమనం బరగసాగెననియు చెప్పఁబడినది. రాజధానిగనుండిన తొల్లింటి కన్యాకుబ్జపురము నిప్పుడు కనోజనఁ బిల్చి

కన్యాకుబ్జదేశము

యున్నారు ఎట్లైన నిది కనూజపురముప్రాంతదేశమని చెప్పవలయును. ఈపురమునకు మహోదయమనుపేరుప్రసిద్ధిగఁగలదు. విశ్వామిత్రమహర్షి తండ్రియగు గాధిరాజ పాలనమున గాధిపురమనియు వాడుకగల్గెను ఒకప్పుడు కుశస్థలియనియు వాడుకయుండెను కాళీనది పశ్చిమతీరము ఈనది ఇటకారు మైళ్ల దూరమున గంగానదింజేరుకొనును రామాయణము బాలకాండమున నిది గాధిరాజునకు రాజధానియనియు, విశ్వామిత్రుని జన్మస్థానమనియుం జెప్పఁబడినది. పద్మపురాణమున సృష్టి 36 అధ్యా- ఉత్తర ౧౩ అధ్యాయమునందు ఇచట ప్రసిద్ధవామనదేవస్థానముండినటుల చెప్పఁబడినది.

జాతిభాస్కరమను గ్రంథమున శ్లో॥ శృంగినస్థలమారభ్యా। దాల్భ్యస్యాశ్రమ మాయతః। కోసలా ద్దక్షిణో దేశః। కాన్యకుబ్జ ప్రచక్షతే॥ అని చెప్పఁబడినది. దక్షిణమున శృంగిబేరపురము (ఇప్పటి రామ్చారీఅలహాబాదునకుపశ్చిమోత్తర దిశ) ఉత్తరమున దాల్భ్యాశ్రమము, (ఇప్పటి డాలామే రాయబెర్లిజిల్లా U. P.) ఇది కోసలకు దక్షిణదేశమని చెప్పఁబడినది

హుయ్యానత్స్యాంగు, కన్యాకుబ్జదేశము దక్షిణమున ప్రయాగ, ఎటావాల నుండి ఉత్తరమున గోగ్రానదీ తీరమున కెయిరాబాదు తాండోల వఱకు నని సూచించెను. దీనినే కన్నింగ్హామ్ పరిశీలకుఁడు వివరించి యున్నాఁడు. పృథ్వీరాజు వైరియగు జయచంద్రుఁడుపాలించిన దీకన్యాకుబ్జదేశమే. మఱియు కుశుని సుతులలో నొకఁడగు కుశనాభుఁడు కుశావతి యనుపేరున (తనపేరుగ) రాజధానిగ పురమును నిర్మించు కొనెననియు, అది పిదప కన్యాకుబ్జ మనంబడి నేటికి కనూజ్ ఆయెననియుఁ దెలియు చున్నది.

కన్యాకుబ్జ పురమున నైఋతి దిశగా నిప్పటి లాలామిశ్రి టోలా యనంబడు తావున మూఁడు గొప్ప బౌద్ధ విహారము లుండెడివనియు, అందొకదానియందు ఇప్పుడు సింహళమున కేండీ యందలి దేవస్థానమున భద్రపర్చఁబడిన బుద్ధభగవానుని నోటిపన్నొకటి కొంతకాలముంచి భద్రపర్చఁబడిన దనియు చెప్పఁ బడినది. మఱియు నిచటి పురాతన హిందూరాజులనాఁటి కోటయు, అందుండిన రంగమహాల్ భవనమును, (నైఋతి మూలను) అజపాలుఁడను నృపతి కట్టెననియు, అతఁడు క్రీ. వె. ౧౦౨౧ సంవత్సరమున నిహతుఁ డయ్యెననియు తెలుచున్నది. కోట యానవాళ్లు త్రికోణాకారముగ నున్నటుల నేటికినిచిహ్నములు కలవు ఈకోట యందలి మహాలు నుండియె సంయుక్తా దేవిని పృథ్వీరాజు కొనిపోయెనని అచటి వారనెదరు. కొన్ని పర్యాయములు కనూజనేలిన కొందఱు భూపతు లితర పురములకు రాజధానిని మార్చి కనూజను వదలుచుండిరి.

ఫాహియాన్ క్రీ. వె ఐదవ శతాబ్ద ప్రారంభమునను, హుయ్యానత్స్యాంగు క్రీ. వె. ౬౩౬ సంవత్సరమునను కన్యాకుబ్జ పురముం దర్శించినటుల వ్రాసి యున్నారు. మఱియు హుయ్యానత్స్యాంగు దర్శించినతరి (అనగా క్రీ. వె. ౬౩౬) రెండవ శిలాదిత్యుండను హర్షవర్ధనుఁడు పరిపాలించుచుండెనని వ్రాసియున్నాఁడు. మాక్సుముల్లరు పండితుఁడు హర్షవర్ధనుని పాలన కాలము క్రీ. వె. ౬౧౦ మొదలు ౬౫౦ వఱకని లెక్కించెను గాన, నీకాలము మహమ్మదు జగద్గురుని సమకాలము. హిజరాశకము అనగా మక్కానుండి మదీనాకు మహమ్మదు వెడలుట క్రీ. వె. ౬౨౨ అని లెక్కింపఁబడి యున్నది. కాన వీరిర్వురు సమకాలికులే యగుదురు. హర్షవర్ధనుని కాలముననే అతని యాస్థానమున కాదంబరిని, హర్షచరితమును రచించిన బాణభట్టును, నాగానందమును రచించినటుల తెలిన ధావకుఁడును, ఆస్థాన

విద్వాంసులుగ నుండెడివారు. మఱియు ౬ శతకు పూర్వము మౌఖరివంశ నృపతులీదేశమును పాలించుచుండిరనియు, హర్షవర్ధనుఁడు దీని జయించి రాజధానిని స్థానేశ్వరము నుండి కనూజకు మార్చెననియు పరిశోధనల వలన తేలుచున్నది.

యశోవర్మ నృపతిపాలనకాలమున భవభూతి యను పండితుఁడిట నాస్థానమున నుండెననియు, లలితాదిత్యుఁడను కాశ్మీర రాజీకన్యాకుబ్జమును జయించి తిరుగ కాశ్మీరమునకు మరలి తరి యాతనితో నాపండితుఁడును కాశ్మీరమునకేగినటుల రాజతరంగిణియందు చెప్పఁబడినది.

కనూజ భూపతి జయచంద్రుఁడు పృథ్వీరాజునకు వైరి. ఈతని కాలమున జయచంద్రపుర మని పేరుండెననియు, ఈతని యాస్థాన పండితుఁడు శ్రీహర్షుఁడు నైషధమును రచించెననియు, తెలిసెడిని. జయచంద్రుని పూర్వులం గూర్చిన విషయములు తామ్రశాసనములు కలవని Journal of Asiatic Society of Bengal 1841, P. 98 యందు కలదు. జయచంద్రుఁడు క్రీ. వె ౧౧౯౩ సంవత్సరమున షహాబుద్దీన్గోరీతో కలహమున మడసెను పిదప రాజధానిపేరు ఫిరోజాబాదుగ మార్చబడె ననియు నందురు. ఇది కనోజపురమో లేక వేరొక రాజధానియో పరిశీలింప వలయును. బౌద్ధులకాలమున కనూజపురమే రాజధానిగ నుండెను. పదియవ శతాబ్దమున నిది పాంచాల దక్షిణభాగమునకు రాజధానిగ రాజశేఖరుని కర్పూరమంజరి తృతీయాంకమున చెప్పఁబడినది.

కన్యాకుబ్జ (కాన్యకుబ్జ లేక ఖాన్యకుబ్జ) బ్రాహ్మణులు — పంచగౌడశాఖలలో నొకశాఖవారు. (బ్రాహ్మణులు చూడుఁడు). కన్యాకుబ్జదేశపు బ్రాహ్మణులు కన్యాకుబ్జు లనంబడిరి. (కన్యాకుబ్జదేశము చూడుఁడు) కన్యాకుబ్జదేశపుబ్రాహ్మణులును క్షత్రియవీరులవలెనే రణవిశారదులని తొలింటికాలమునం జెప్పఁబడినది. జాతిభాస్కరమను గ్రంథమున శ్లో। కస్యపశ్చ, భరద్వాజః, శాండిల, స్సాంకృతి స్తథా । కాత్యాయ, నోపమాన్యాచ, కాశ్యపశ్చ, ధనంజయః । కవిస్తో, గౌతమో, గర్గో, భరద్వాజ స్తథైవచ । కౌశికశ్చ, వశిష్ఠశ్చ, వత్సః పారాశర స్తథా । ఇత్యేతే కాన్యకుబ్జానాం, గోత్రాణ్యాహుశ్చషోడశ । అని చెప్పఁబడియుంట కన్యాకుబ్జులు- ౧. కశ్యప, ౨. భరద్వాజ, 3. శాండిల్య, ౪. సాంకృతి, ౫. కాత్యాయన, ౬. ఉపమన్యు, ౭. కాశ్యప, ౮. ధనంజయ, ౯. కవి, ౧౦. గౌతమ, ౧౧. గర్గ, ౧౨. భరద్వాజ, ౧3. కౌశిక, ౧౪. వశిష్ఠ, ౧౫. వత్స, ౧౬. పారాశర యనంబడు పదునారుగోత్రముల వారని తెలిసెడిని.

కన్యాకుబ్జులు రణవిశారదులని పేరందియుండిరట ఇక్కాలమున వర్తకనైపుణిం గలవారని పేరందియున్నారు. బికనీరురాజ్యము, మార్వాడ్, మేవాడ్ మొదలగు రాజపుత్రస్థానపుసీమలలో నున్న కన్యాకుబ్జులు జనమ్యార్ శాఖవారనియు, పల్లీవలశాఖవారనియు నిరుతెగలుగ నున్నారు. వీరు శాకాహారులని తెలియుచున్నది. వీరు ధనవంతులును, వర్తకులు నట. వీరినుండి విడిపోయిన నందవనపల్లీవలులను వేఱొకశాఖవారు అశ్వములపై సవారిజేయు రౌతులై పేరందిరట. వారు శుభకార్యములందు నేఁటికిని గుఱ్ఱపుకళ్ళెములం బూజింతురు. వీరిక్కాలమున వర్తకులై యున్నారు.

ఇటీవల కొందఱు కన్యాకుబ్జు లస్సాందేశమునకు వలసపోయి, యచట మంగోలుజాతివారితో సంబంధబాంధవ్యము లొనర్ప నారంభించిరనియు

తెలిసెడిని. కొందఱు కన్యాకుబ్జులు చంబల్ నర్మదానదులమధ్య మధ్యప్రదేశములందుఁ గాన నగుచున్నారు. వీరు రాజకీయములందు పేర్వడ సినవారు. వైదికాచారపరాయణులు.

అయోధ్యాప్రాంతవాసులగు కన్యాకుబ్జులు సరయూపారీ, లేక సరయూపారీణబ్రాహ్మణు లనం బడుచున్నారు. మఱియు వీరివారే కొందఱు సనాఢ్యబ్రాహ్మణు లనఁబడుచుందురు. వీ రొక తెగనుండియే వేర్పడినను పరస్పరసంబంధబాంధ వ్యము లొనర్చుకొనరు. బృందావనసనాఢ్యు లెక్కువగాఁ గలరు. వీరును వర్తకులే. బంగా ళమున నున్నవారు కన్యాకుబ్జశాఖవారమే నని చెప్పుకొందురు. కన్యాకుబ్జులందు శాక్తేయులు, శైవులు, వైష్ణవులు అనంబడు మూడు మతముల వారు గాననగుదురు.

కన్యాకుబ్జులందు పదమూడు అంతశ్శాఖల వారు గలరు.

౧. మిశ్రబ్రాహ్మణశాఖ- మిశ్ర యన శ్రేష్ఠ వాచకమట. ఇది వీరి బిరుదనామము. ఋగ్వే దులును, శుక్లయజుర్వేదులును వీరియందు గలరు. గౌతమ సూత్రము వీరికిఁ బ్రధానగ్రంథము, కణ్వశాఖ

౨. శుక్లబ్రాహ్మణశాఖ- శుక్లయజుర్వేదులు, మాధ్యందినశాఖ. గౌతమసూత్రము ప్రమాణ గ్రంథము.

3. తివారీ బ్రాహ్మణశాఖ- సామవేదులు; కౌతుమ శాఖ. ప్రమాణగ్రంథము గోభిల సూత్రము.

౪. దుబే (దువే)- శుక్లయజుర్వేదులు సామ వేదులునుగూడ నైయుంట ద్వివేదు లనంబడు చున్నారు. దువేశబ్దము ద్వివేదసంబంధమేనట. మాధ్యందినశాఖ. వీరి ప్రమాణగ్రంథము గోభిల సూత్రము.

౫. పారకబ్రాహ్మణ శాఖ- యజుర్వేదులు; సేద్యము వీరి కాదివృత్తియట. ఉపాధ్యాయ వృత్తివలన గౌరవనామముగ పారక యని పే రందినవారని చెప్పుదురు. (వేదవిద్య)

౬. ఉపాధ్యాయబ్రాహ్మణశాఖ- యజు దులు. సేద్యము వీరి కాదివృత్తియట. ఉపా ధ్యాయవృత్తివలన గౌరవనామముగఉపాధ్యాయ అని పేరందినవారని చెప్పుకొందురు. బడిపంతు ళ్ళుగ నుండిరట.

౭. చౌబే (చౌవే)- వీరు ఋగ్యజుస్సా మాథర్వణవేదములు నాల్గింటికిఁ జెందియుంట చతుర్వేదులని పేరందిరనియు, ఐనను వీరిలో కొందఱికి యజుర్వేదమును, కొందఱికి సామవేద మును ప్రధానవేదములనియు తెలిసెడిని.

౮. దీక్షితబ్రాహ్మణ శాఖ- శుక్ల, కృష్ణ యజుర్వేదులు ఇరుతెగలుగ జెందినవారు. వీరికి తొల్లింట ఆధానకర్మ ప్రధానమైయుంట దీక్షిత యనునది నాముదాయకనామమయ్యెనందురు.

౯. వాజపేయబ్రాహ్మణశాఖ- వీరిని లఖునే వాజపేయ యనియు నందురు. ఇది సుప్ర సిద్ధుండగు లక్ష్మణవాజపేయ సంబంధమును సూచించుచున్నది. వాజపేయక్రతువు నుండి పేరందినవారు.

౧౦. పాండే-లౌక్యవృత్తివలన పండితశబ్దము నుండి ఈపేరుగల్గెను. ఆంధ్రదేశమున పంతులు అను పేరును ఇట్టిదే.

౧౧ సరవరీయ- దీనిని సరయూపారీ అనియు ననుట గలదు. సరయూనదీతీరవాసము వీరి కీ పేరుం గల్గించెను.

౧౨. కనిష్ఠబ్రాహ్మణశాఖ- వీరిం గూర్చి సరిగా తెలియరాకున్నది.

౧౩. విశిష్ఠబ్రాహ్మణశాఖ- వీరిం గూర్చి సరిగా తెలియరాకున్నది.

కన్యాతీర్థము కురుక్షేత్రమున నొకటియు, కావేరీనదియం దొకటియు కన్యాతీర్థము లున్నవని చెప్పఁబడినవి. తిరువాన్కూరు రాజ్యమున దక్షిణదిశను సముద్రమున (బంగాళాఖాతము అరేబియా సముద్రము) పూర్వపశ్చిమ సముద్రములు కలియుతావున కన్యాకుమారి అగ్రముకడ కన్యాకుమారి తీర్థముకలదు ఇట కన్యాకుమారీదేవి దేవస్థానమునుకలదు. దీనినిఁ గూర్చినప్రశంస మహాభారతము వనపర్వము నందు కలదు

కన్యారాశి(అధిపతి బుధుఁడు) — ఇది ఉత్తరానక్షత్రము నందలి ౨, 3, ౪, పాదములును, హస్తానక్షత్రమునందలి ౧, ౨, 3, ౪, పాదములును, చిత్తానక్షత్రమునందలి ౧, ౨, పాదములును కలసియైన ౯ పాదములరాశి ప్రమాణము ఘడి ౫-౧౫, లేక గంట ౨-౬. కన్య సౌమ్యరాశి, ద్విస్వభావము, వైశ్యజాతి, స్త్రీలక్షణరాశి, చిత్రవర్ణము, పాదజలరాశి, దక్షిణదిగ్రాశి, శీర్షోదయరాశి. పగలుబలమధికము, కటిస్థలము బలావయవము. కన్యారాశి, బుధునకు స్వక్షేత్రము మూలస్థానము బుధునకు ఉచ్చ, నీచ శుక్రునకు, మిత్రక్షేత్రము చంద్ర, శుక్ర, శనులకు; శత్రుక్షేత్రము కుజ గురులకు, సమక్షేత్రము, రవికి, కన్యాలగ్నమునకు రవి ద్వాదశస్థానమునకును, చంద్రుఁడు ఏకాదశ స్థానమునకును, కుజుఁడు తృతీయ, అష్టమ స్థానములకును, బుధుఁడు లగ్న దశమ స్థానములకును, గురుఁడు చతుర్థ, సప్తమ స్థానములకును, శుక్రుఁడు ద్వితీయ, నవమ స్థానములకును, శని పంచమ షష్ఠమ స్థానములకును అధిపతులగుదురు.

కన్స్ట్రక్టివ్ ట్రస్టు (Construotive Trust) — ఒకట్రస్టును ఏర్పర్చు ఉద్దేశమాది చెప్పకుండిన లేకున్నను పద్ధతిని బట్టి మును జరుపుట వలన నేర్పడిన ఒకట్రస్టు. ఇది ఈక్విటీధర్మము మేర కేర్పడుచున్నది. ఒకనికి, ఇంకొకరి ద్రవ్యము వేఱుకారణములచేనంది ఆద్రవ్యమును మొదటి యాతఁడు ఒకగృహమును గొనుటయం దుపయోగించెనేని ఆగృహము రెండవవాని దగుట సహజము అది రెండవవానికి స్వాధీన పర్చఁబడనంత మొదటియాతఁ డాగృహమునకు ట్రస్టీయగును అట్టిట్రస్టునకు కన్స్ట్రక్టివ్ ట్రస్టు అనిపేరు.

కపరితుద్ధము — ఇది Vitriol అని కొందఱును, కాదని కొందఱును అనుచున్నారు. పైనబూసిన విషదోషములనడంచి నేత్రరోగముల నివారించుననియు, దీనిని శాస్త్రోక్తముగ భస్మమొనర్చి లోనికిచ్చిన పై దోషములే గాక కుష్ఠురోగముకూడ నివర్తించుననియు, వ్రణములు మాయుననియు, సరిగా శుద్ధిగానిచో వమనము, దాహము మొదలగు కొన్నివికారములు కల్గుననియు, దీనికి విరుగుడు వరిపేలాలు, నిమ్మపండ్లరసముననియు చెప్పఁబడినది.

కపాలమోచనతీర్థము — ఒక ఋషికిఁగల్గిన శాపమునుండి కాలికంటుకొనిన యొకకపాలమిట జలకుండముల స్నానమొనర్చుకతనవదలిపోవుటంజేసి ఈపేరందినతావు. యాత్రాస్థలము, పంజాబుదేశమున అంబల్లాజిల్లాలోని జగద్ధితహాళ్ళీలు జగద్ధీపురమునుండి తొమ్మిది మైళ్ల దూరమున నీక్షేత్రముకలదు. ఇట కొన్ని స్నానతీర్థకుండములు దేవస్థానములు కలవు.

తొల్లి శ్రీరామునిచే వధింపబడిన మహోదరుడను పేరుగల యసురుని కపాలము (పుఱ్ఱె) ఒక తపస్వి కాలికిం బ్రమాదవశమున దగుల్కొని ఊడిరాక బాధింప నతఁడు వేదన నందుచుండ, తొల్లింట నొకప్పుడు శుక్రుఁడు తపమొనరించి యీపవిత్ర క్షేత్రమున తీర్థమున మున్కలిడ నా

కపాలము వదలిపోవుటంజేసి నాటనుండి కపాల మోచన తీర్థమని ఆసరస్సునకును, యీతొావున కును పేరయ్యెనని చెప్పఁబడినది.

మఱియు కాశీయందొక కపాలమోచనతీర్థము కలదు. దీనిప్రశంస శివపురాణము ౧-౪౯ యందు కాననగును. వేఱొక కపాలమోచనము మాయా పురి (హరిద్వారము) యందు గాననగును. దీని ప్రశంస పద్మపురాణము ఉత్తర ౫౧ యందు గాననయ్యెడిని, మహాభారతము శల్యపర్వము ౪౦ యందు కురుక్షేత్రమున సరస్వతీ నదియందు ఔశనస తీర్థమనియుం బేరుగల కపాలమోచన తీర్థముంగూర్చి ప్రశంసింపబడినది. ఇంకను గుజ రాతునందలి సబర్మతీ నదియందొకటియు, బంగా ళమునందలి తామ్రలిప్త పురమునం దొకటియు కపాలమోచన తీర్థములు గాననగు చున్నవి.

కపాలి గోత్రము - జమదగ్నివత్స ఉపగణము చూడుఁడు.

కపి ఉపగణము — ఇది ఆంగీరస సంతతి. ౨ భారద్వాజగణము- కపి ఉపగణము (౪౭ గోత్రములు). కాత్యాయన సూత్రోక్త గోత్రములు (౧౫). ౧. అధ్వాసు, ౨. అమావా స్యాయన, 3. కంరరి, ౪. కపిస్థరి, ౫. కలశి, ౬. కాత్యాయన, ౭. చైతకి, ౮. తైపరంతి, ౯. చండి, ౧౦. పతంజలి, ౧౧. భూయాశి, ౧౨. రాజకేశి, ౧3. విదు, ౧౪. శక్తి, ౧౫. స్వస్తరి.

బోధాయన సూత్రోక్త గోత్రములు (౯). ౧. ఐతిశాయన, ౨. కరశిఖడు, 3. కాసఖ, ౪. కాండిన, ౫. పౌష్పి, ౬. భోజసి, ౭. మైపీతకి, ౭. నైతల, ౮. సాగర.

హిరణ్యకేశి సూత్రోక్త గోత్రములు (౬). ౧. జలందు, ౨. తరస్వాన్, 3. తిల, ౪. ద్వాంద్వకి, ౫. విష్ణే ౬. శాలు.

మాత్స్యసూత్రోక్త గోత్రములు (౧౨). ౧. ఊర్కుసు, ౨ కపైతర, 3. కాయ, ౪. క్షుపేయ, ౫ కుశీద, ౬ గాధి, ౭ జలసింధకి, ౮. ధాన్యాయని, ౯. సావస్యాయని, ౧౦. సాస విసల్లి, ౧౧. స్వైదతర, ౧౨. సౌజరి.

ఇతర గ్రంథోక్త గోత్రములు (౫). ౧ అత్వరి, ౨. ఆత్వరి, 3. ఆత్మభవ, ౪. భర ద్వాజ, ౫. మంత్రవర.

ఈ కపి ఉపగణగోత్రములకు ప్రవర రూపములు— ౧. ఆంగీరస, అమహాయవ, ఔరుక్షయ. ౨. ఆంగీరస, బార్హస్పత్య, భర ద్వాజ. 3. ఆంగీరస, బార్హస్పత్య, భరద్వాజ, మంత్రవర, ఆత్మభవ. ౪. గార్గ్య, రౌక్షాయణ. ౫ ఆంగీరస, శైన్య, గార్గ. ౬. ఆంగీరస, తైత్రి, కాపిభువ ౭. ఆంగీరస, వాదన, మాత వచస. ౮. ఆంగీరస, బార్హస్పత్య, భారద్వాజ. ౯. ఆంగీరస, బార్హస్పత్య, భారద్వాజ, శైన్య, గర్గ (లేక గార్గ్య). ౧౦. ఆంగీరస, గారీవీత, శక్త్యృత్య. ౧౧. శక్త్య, గారివత, శక్త్యృత్య. ౧౨. ఆంగీరస, గార్గ, శైన్య ౧3. భరద్వాజ, గార్గ, శైన్య.

కపికేశ గోత్రము— ఉపమన్యు గణము చూడుఁడు.

కపి గోత్రము — గర్గ ఉపగణము చూడుఁడు.

కపి గోత్రము — భరద్వాజ ఉప గణము చూడుఁడు.

కపింజల గోత్రము — ఉపమన్యు గణము చూడుఁడు.

కపిద్ధహస్తము — హస్తాభినయము చూడుఁడు. భరతశాస్త్రము చూడుఁడు.

కపింజలన్యాయము — వసంతాయా కపింజలానాలభేత యనుశ్రుతి అనగా, వసంతువని

కొలకు కపింజల పక్షులు లభించునట్లు. వసంత ఋతువు సమీపించుతరి కపింజలపక్షులం దఱచు చూడఁగల్గుదుమని భావము.

కపిముఖ గోత్రము - పరాశర గణము చూడుఁడు.

కపిల గోత్రము — కౌశాయన ఉప గణము చూడుఁడు.

కపిల దేశము — ఈపేరుగల రాజ్య మొకప్పుడుండినదిగ తెలియుచున్నది దీనిగూర్చి పూర్తి వివరములు ఏమియుం దెలియరాకున్నవి.

కపిశదేశము— వ్యాకరణ సూత్రకారుఁడగు పాణిన్యాచార్యుఁడు దీనిని కాపిశీ దేశ మని వ్రాసెను. డాక్టరు. సర్. భాండార్కరు పండితుఁడు ఉత్తరఆఫ్గన్ దేశమని పోల్చెను. హిందూకుష్పర్వత ప్రాంతమున కుభానది (ఇప్పటి కాబూల్నది) కుత్తరమున గల ఆఫ్గనిస్థాన ప్రాంతదేశభాగమని పోల్చఁబడినది. కపిశా పట్టణము ప్రధాననగరమై యుండెను. అది యొకప్పుడు గాంధారమునకుంగూడ రాజధానియై యుండెనట.

కపిలధార - కపిలయోగి ఆశ్రమము కలతావు. ఇది విష్ణుదేవుని ఏకవింశద్యవతారములలో నొకటిగ జెప్పఁబడిన కపిలుని యాశ్రమముగ జెప్పఁబడినది. (అమరకంటకము చూడుఁడు. ఉపప్లవ్య దేశము చూడుఁడు).

కపిల మహర్షి - ఈయన విష్ణుదేవుని ఏక వింశద్యవతారములలో నొకటిగ వర్ణించి యున్నారు. సేశ్వర సాంఖ్యయోగ గ్రంథకర్త; కర్దమప్రజాపతి కుమారుఁడు. తల్లిపేరు దేవహూతి. కపిలుడు శ్యామరశ్మి యను పేరుగల మునితో వేదము ప్రమాణమని వాదించి యోడించి యొప్పించిందినవాఁడు. ఈయన ఆశ్రమము ఇప్పుడు గంగాసాగర సంగమముకడ సగరద్వీపమునఁ గల కపిలాశ్రమమని చెప్పఁబడినది.

సగరచక్రవర్తి పుత్రులు యజ్ఞాశ్వమును వెదకుచు నీ కపిల మహర్షియె దానిని హరించిన వాఁడని అపోహపడి ఆయనను బాధింప, యలిగి వారి నాయన తన కోపాగ్నిచే భస్మముగా నొనర్చెను. వారిసంతతివారి తపంబుల సాహాయ్యమున సగరుని మునిమనుమఁడు భగీరథుఁడు పరమేశ్వర ప్రసాదముగ గంగగొనివచ్చి ఈ మహనీయుని ఆశ్రమముగుండా నడిపించి తనపూర్వులు కాలిపోయియున్న బూడిదెందడిపి వారికి సద్గతిం గల్గించెనని చెప్పఁబడినది.

కపిలులు అనేకులు గలరు. అం దొకఁడు నిరీశ్వరవాది గాన, కపిలులను జాగ్రతగా పరిశీలించు చూడవలసి యుండును.

కపిలయోగి ఆశ్రమము - కపిల ధార, అమర కంటకము, ఉపప్లవ్య దేశము చూడుఁడు.

కపిలర్షి - ఇతఁడు సాంఖ్యమతకర్త. ఈతని సాంఖ్యమునకు నిరీశ్వర సాంఖ్యమని పేరు. ఇతని తండ్రిపేరు తెలియదు. కొందఱు కర్దముఁడను చున్నారు. తల్లి పేరు దేవహూతి, ఈమె స్వాయంభువమను పుత్రికయని కొందఱనెదరు. నివాసము పుష్కర క్షేత్రమనియు, విష్ణ్వంశా సంభూతుఁడనియు, గంగాసాగర సంగమముకడ యోగసిద్ధి నందినవాఁడనియు, కొందఱనెదరు. ఈతఁడు నిరీశ్వరవాది తత్త్వములను సంఖ్యచేసి తెల్పెనుగాన నీతని మతమునకు సాంఖ్యమతమని పేరయ్యెనట. సేశ్వరసాంఖ్య మీతని మతము కాదు.

కపిలవస్తు(రాజ్య)దేశము — రాజధానియగు కపిలవస్తుపుర పరిసరప్రాంత దేశము కపిలవస్తుదేశము. ఇది బుద్ధభగవానుని సంబంధ దేశముగాన బౌద్ధులకు పవిత్రభూమి.

కపిలవస్తు పురము తొల్లింటను, ఇప్పటి తిలౌరా, సొంద్వా, రామ్ఘాట్, చిత్రాదేయి గ్రామములుండిన తావున నుండెడిదిగ పోల్చబడి నది. అందు తిలౌరా ఉన్న తావున కోటయు, రాజనగరులును ఉండెననుకరు. బాణగంగ యను నామాంతరము గల భాగీరథీ నది తూర్పు తీరమున నున్నది.

లుంబినివనం బనఁబడిన తావిప్పుడు రుమ్మిని దేయి యనంబడుచు కపిలవస్తుండిన తావునకు పదిమైళ్ల దూరమున తూర్పుగను, భాగ భాన్పూరు నుండి రెండు మైళ్ల దూరమునను పోల్చఁబడినది. అటఁగల యశోక శాసన స్తంభ మున "లుమ్మినిగామ" యని యుంట నిది నిస్సంశయాంశముగ తలంపఁ బడినది. ఇటనే బుద్ధభగవానుని తల్లియగు మాయాదేవి యాల యము కలసు. గర్భవతియై యుండి కపిలవస్తు నుండి బయలుదేరి రోహిణి నది కవ్వలనేయున్న కోలిపురమునకు పుట్టింటికి పురిటికేగు చో దారిలో నిట నొక సాళ్వ (గుగ్గిలము) వృక్షము క్రింద ప్రసవమై బుద్ధభగవానునిం గనెనట. ఈ సందర్భమున కోలిపురాధి నాథుండగు సుప్ర బుద్ధుడను నామాంతరము గల అంజనరాజు కుమార్తెలగు మాయాదేవియు, ప్రజాపతియను నామాంతరము గల్గిన గౌతమియు నిర్వురును బుద్ధభగవానుని తండ్రియగు శుద్ధోదనుని భార్య లని యెఱుంగ వలయును.

బుద్ధభగవానుని మేనమామ పేరు దండపాణి యని యు, ఈతని సుతయశోధరయను ముద్దు పేరుగల గోపాదేవిని బుద్ధభగవానునకు బాల్య మున వివాహము చేసిరనియు నీమె గర్భమునసే రాహులుఁడు (బుద్ధుని సుతుఁడు) జనించెననియు, చెప్పఁబడినది. తిలౌరా నుండి నాల్గు మైళ్ల దూరమునం గల గుటివ యను గ్రామమును తొల్లింటి క్రకుచంద్రుని జన్మస్థాన మగు క్షేమ (క్షేమ) నగరముగఁ జోల్చి యున్నారు

బుద్ధత్వ మందిన పిదప తండ్రి యగు శుద్ధోద నుని ప్రార్థనమేరకు తండ్రిపంపిన ఉదాయితో బుద్ధభగవానుఁడు కపిలవస్తున కేగుతరి వసించిన న్యగ్రోధారామము, అందలివిహారము పెద్దదిబ్బగ గుటివనుండి తూర్పుగ నొక మైలు దూరమున లోరీకుడను దక్షిణమునఁ గానవగును. (తిలౌ నుండి అరమైలు దూరము).

ఈ న్యగ్రోధారామమే బుద్ధుని సుతుం డగు రాహులునకు సవతి తమ్ముఁడగు నందునకు బౌద్ధదీక్ష నిచ్చిన తావంనురు.

మఱియు శరకూప మను తావు పిప్రవ మను తావుకడ నున్నది. ఆగ్రామముననే బుద్ధ భగ వానుఁడు నిర్వాణపద మందినపిదప ఆయన యస్థులనుంచి (అస్థులయం దెన్మిదవభాగముంచి) శాక్యులందఱు నిర్మించిన స్థూపము కల్గను తిలౌరాకోట స్థలమునుండి ఉత్తరమున రెండు మైళ్ల దూరమున గల సగర్వ యనంబడు స్థలము శాక్యులను విరుద్ధకుఁడనువాడు బలాత్కార వధ యొనర్చిన తావని జూపుదురు.

ఈ శాక్యులును, కోలియనులును ప్రజా ప్రభుత్వ పద్ధతిని రాజు నెన్నుకొను వారట. శుద్ధోదనుఁడును అట్లెన్నుకొన బడిన భూపతియె నట. ఇటులనే ఉజ్జయనులు, విశాలీదేశస్థులగు విచ్ఛవులు, కుశినగరరాజ్య ప్రజలగు మల్లులు, పావాదేశపు ప్రజలు గూడ రాజు నెన్నుకొను నాచారముండెనట. వారి సభా భవనములకు శాంతాగారములని పేరని చెప్పఁబడినది.

కపిలవస్తు పురము — కపిలవస్తు రాజ్యము చూడుఁడు.

కపిలషష్ఠి — భాద్రపద బహుళ షష్ఠి దినమున రోహిణీనక్షత్రము, వ్యతీపాతయోగము,

కుజపాతము, ఆపవాహము సంభవించిన హాని పేరుకలదు. అందు సూర్యపూజ, కపిలగోదానము లొనర్తురు. (అమరచంద్రమష్టి, పంచపాలు చూడుడు).

కపిల (నది) — సింధునదిలో కలియు నుపనదియొకటి కపిలానదికలదు. కశ్యపునిభార్య లలో నొకతెయగు దక్షప్రజాపతి కుమార్తెకుం గపిలాదేవియని పేరుకలదు. ఈమెసంతానము పశుగణము, మఱియు నీమెకు సురభియనియుం బేరుకలదు. ఇంకను పుండరీకమను దిగ్గజము యొక్కభార్య ఆడపేనుంగునకు కపిలయని పేరు. అమరకంటకమున నర్మదానది జనించుతావునం బడుజలధార (జలపాతమున)కుం గపిలధారయని పేరు

కపిలానది — మైసూరురాజ్యమున నంజనగూడియనంబడు క్షేత్రము ప్రక్కగా ప్రవహించు నదికి కపిలయనిపేరు. దీనింగూర్చినప్రశంస మత్స్యపురాణము ౨౨-౨౭ యందు గానవగు చున్నది. ఇట నీలకంఠరుద్ర శివలింగము ప్రసిద్ధమైనది. దీనిని నంజుండేశ్వర శివలింగమని కన్నడ భాషయందు వాడుచున్నారు. నంజుండయన విషభక్షణ (యొనర్చిన) యని యర్థము. మఱియు నర్మదానది అమరకంటక పర్వతముపై జనించిన దాది రెండుమైళ్లదూరమున జలపాతమై కపిలధారగ పడువఱకు ఆనదీభాగమును కపిలానది యనుచున్నారు. కపిలధారప్రశంస పద్మపురాణ సర్గ ౨౨ యందు కలదు. వేఱొక కపిలధార ప్రవాహమునర్మదానదిలోఅమరేశ్వరమనుచోట సంగమించెడిని. దీనిని కపిలాసంగమ మందురు.

కపిలాశ్వుఁడు — తండ్రి కువలయాశ్వుఁడు. కువలయాశ్వునకు దుంధుమారుఁడనియుం బేరుకలదు. కుమారునిపేరు దృఢాశ్వుఁడు.

కపిలుఁడు ఋషి తండ్రి కర్దమ ప్రజాపతి. తల్లి దేవహూతి సాంఖ్యయోగ ప్రవర్తకుఁడు. ఈతఁడు విష్ణుదేవుని యవతారముగ జెప్పఁబడినది. సగరచక్రవర్తి కొడుకులను భస్మముగానర్చినవాఁడీ కపిలుఁడే. (గంగానది చూడుఁడు). ఇంకను దనుపుత్రులలో నొకనికి కపిలుఁడని పేరు కలదు (అమరకంటకము చూడుఁడు).

కపిశానది — బంగాళములోని మేదినీపురము (ఇప్పటి మిడ్నపూర్) మండలము గుండా ప్రవహించునది దీని నిప్పుడు కసైనది యనుచున్నారు రఘువంశమున చతుర్థాధ్యాయమున ౩౮ శ్లోకమున కపిశానది ప్రశంసకలదు. దానినికొందఱుత్కలములోని సువర్ణరేఖానదితో పోల్చిరి గాని, కపిశానది ఇప్పటి కసైనదియె యనుట నిస్సందేహము.

కపిశ్రోత గోత్రము- పరాశరగణము చూడుడు.

కపిష్ఠల గోత్రము - వశిష్ఠగణము చూడుడు.

కపిస్థరి గోత్రము కపి ఉప గణము చూడుడు.

కపిస్థలి గోత్రము - భరద్వాజ ఉప గణము చూడుడు

కపిస్థల తీర్థము - పంజాబు దేశములోని కర్నాల్మండలమున కర్నాల్ నుండి ౩౮ మైళ్లదూరమున ఇప్పుడు కైతాల్ అని పిలువంబడు చున్న తావు. ఇదియొక సుప్రసిద్ధ సాగరతీరము నందున్నది. దీనియందు సోపానములు, తీరమున దేవళములు మొదలగు పవిత్రస్థల లక్షణము లన్నియుం గలవు. ఇది యుధిష్ఠిర ప్రతిష్ఠితమనియు, ఆంజనేయునితో సంబంధము కల

దనియు ననెదరు. పేరు కపిస్థల మని యొక శాసనము కలదు.

కప్పిస్థల పురము - పాంచాలమునందు కర్నాల్ మండలమున కర్ణాల్ పురమునుండి ౩౮ మైళ్ల దూరమున నిప్పుడు కైతల్ అనంబడు పురము.

దీనిని యుధిష్ఠిర మహారాజు నిర్మించెననియు, ఆంజనేయునితో సంబంధము గల దావనియు, చెప్పఁబడినది. ఇది రమారమి దీనిం జుట్టియు నడుమ నున్న పెద్ద సరోవర తీరముననున్నది. దీని ప్రశంస బృహత్సంహిత ౧౪-౭-౪ యందు కలదు.

ఇట నగ్బరు చక్రవర్తిచేఁ గట్టబడిన కోట గలదు. మఱియుం గొంతకాలము సిక్కుల హస్తగతమై యుండినది. దక్షిణపంజాబు రైల్వేలైనుపై నున్నది.

కప్పులు సాసర్లు (Cups & Sausers) తొలుత తేయాకు కషాయము (Tea) త్రాగు కప్పులు (Cups) చిన్న మూకుడు (Basin) వలె నుండెడివట. దానికి క్రిందిపళ్లెము (Saucer) లేకుండెనట. రాను రాను తొలు దొలుత ఫ్రెంచి దేశమున టీ వాడుక ఎక్కువ యయ్యెనట. త్రాగునప్పుడు ఒలికి బట్టలపైఁ బడ నొక గుడ్డను కప్పుక్రింద నుంచి త్రాగ మొదలిడిరట. ఆబట్టకు (Tea cloth) అను నర్థమిచ్చు పదమును వాడుచుండిరట. ఇప్పుడు కప్ (Cup) అను ఆంగ్లపదము ఫరాసుభాషా పదమగు Coupe అను మాటనుండియె జనించెను.

కాలానుగతమున ఒకమోస్తరు లోతగు పళ్లెమును క్రిందనుంచు పళ్లెము లేక క్రిందనుండు కాపి (Sou Coupe) అని వ్యాడుక నుపయోగింపఁ గొడఁగిరట. అది ఇప్పటి సాసర్ రూపమునకువచ్చి సాసర్ అనిపేరంది ఇంగ్లాండు నందు వెలసెనట. ఇటుల కప్ సాసర్ (Cup & Saucer) అనుపదములు ఫరాసు పదముల నుండియె జనించినవి.

కపూర్థలా సంస్థానము - పంజాబు దేశములోని బ్రిటీషురక్షితములగు ముప్పదినాల్గు సంస్థానములలో నొకటి. సిక్కు-సంస్థానము కపూర్థలాపురము రాజధాని

కప్యైతర గోత్రము - కపి ఉపగణము చూడుఁడు.

కపోతలోముఁడు - యదువంశ క్షత్రియుఁడు. తండ్రి విలోమతనయుఁడు.

కపోతవేదిక - శిల్పశాస్త్రమున దేవాలయ శిల్పమగు విమాన నిర్మాణమునందు చెప్పఁబడిన సప్తవేదికలలో నొకటి. (విమానలక్షణము చూడుఁడు) ఐదుదళముల వేదికలమధ్య చిలుకల బారును చిత్రించిన నది కపోతవేదిక యగునని చెప్పఁబడినది పురుషవిమానములందు కపోతవేదికకు రుద్రుఁడును, స్త్రీవిమానములందు అష్టవసువులును, మిశ్రవిమానములం దగ్నియు, సంకరవిమానములం దాకాశమును, అధిదేవతలనియు, అన్నివిమానము లందునను కపోతవేదికకు భరద్వాజుఁడు ఋషియనియుం జెప్పఁబడినది.

కపోతీ గుడన్యాయము - మోచేతి కంటిన బెల్లము నాకుటకందదని యర్థము. తనకు స్వాధీనముకానట్టి లాభకార్యమని తెల్పుట కీన్యాయమును వాడుచుందురు.

కపోతహస్తము - హస్తాభినయము చూడుఁడు. భరతశాస్త్రము చూడుఁడు.

కఫాలభాతి (క్రియ) - యోగాభ్యాసమున వాత, పైత్య, శ్లేష్మ దోషసంజనిత

రోగములు కలుగకుండ నిరోధ పరిహారముగను ప్రాణాయామాభ్యాసము నడపుచుండవలయునని మహర్షులు చెప్పఁబడినవి. (యోగాభ్యాస క్రియాపట్టికము చూడుఁడు). అందు కఫాలభాతి క్రియయొకటి ఇది వ్యుత్క్రమము, వామక్రమము శీతక్రమము అని మూఁడు తెఱఁగులు. ౧. వ్యుత్క్రమ కఫాలభాతి క్రియ- నాశికా రంధ్రములగుండా నీటిని బీల్చి నోటిగుండా వెడలించుట, ౨. శీతక్రమ కఫాలభాతిక్రియ- నోటితో పీల్చిననీళ్లు ముక్కు రంధ్రముల గుండా బయటికి వెడలించుట. 3. వామక్రమ కఫాలభాతి క్రియ- ఇది వాయుసాధనము ఎడమముక్కు గుండా గాలిపీల్చి కుడిముక్కుగుండా బయటికి వదలుటయు, కుడిముక్కుగుండా గాలిపీల్చిఎడమ ముక్కుగుండా బయటికి వదలుటయు నభ్యసించుట వామక్రమ కఫాలభాతి యనఁబడును. ఇవి ఆరోగ్యాభివృద్ధికరములని చెప్పఁబడినది.

కఫోల్బణ సన్నిపాతము — సన్నిపాత దోషము చూడుఁడు.

కబంధదేశము — ఇప్పుడు సరీక్కుల్ అనఁబడు తావునఁగలదేశమని తలంపఁబడుచున్నది రాజధాని తస్కుర్ఘాన్ అనఁబడుచున్నది ఇప్పుడు తగ్దుంబష్పామీర్ లో నున్న తావు. దీనింగూర్చి సరిగా తెలియకున్నది.

కబంధుఁడు — బాణాసురుని మంత్రి యగు కుంభాండుఁడనఁబడు వానికి కబంధుఁ డనియుం బేరుకలదు మఱియు దనువను గంధర్వుఁ డొకడు స్థూలకేశర్షి వలనఁగల్గిన శాపమువలన రాక్షసత్వముకల్గి కబంధుఁడనుపేరున దండకారణ్యమున నుండెను. శ్రీరామలక్ష్మణులు సీతాదేవిం గోల్పోయి యామెను వెతకుచుండుతరి కబంధుఁడు వారింబట్టి మ్రింగఁబోవ వారీతని చేతులం దెగనరుక నీతనికి శాపవిమోచనము కల్గి పూర్వరూపము కల్గెనని పురాణగాధ కలదు.

కబళమునిననోరు తెరచి కళ్లమునిన నోరుమూయుడము ఆంధ్రలోక్తి.

కబీరు — ఈ మహాత్ముఁడు భక్తుఁడను మహమ్మదీయులు గూడ నీయనను సంభావించుచుండిరి

వితంతువునకు జన్మించిన బాలుఁడనియు, ఒకమహమ్మదీయుఁడీతని పెంచెననియు వాడుకగలదు. చిన్ననాటనుండియు భక్తియందు మనస్సుగల కబీరు రామానందగురు నాశ్రయించి మంత్రోపదేశముచేయుమని కోరినను, అతఁడు వెనుదీయుచుండెనట. రామానందులు బనారస్ పట్టణ నివాసిగాన, కబీరు నటనేయుండువాఁడు. ఎట్టకేలకు రామానందుల శిష్యుఁడు మహాభక్తుఁడైన కబీరు అనేకగీతముల రచించి, పాడుచు భజన చేయుచుండెను ఈతఁడు బట్టలునేయుట వృత్తిగాఁ గలవాఁడు. కబీరుకనేకమంది శిష్యులు చేఁరి రానురాను కబీరుసాంప్రదాయ మొకమతముగనయ్యెను. ఈమతస్థులందు కబీరువలెనె జాతియనునదిలేదు. అన్యోన్యప్రేమయు, అందఱు సోదరులవలె మెలంగుటయు, భక్తులై భజనజేయుచుంటయుఁ గానవగును. ఇది సిద్ధాంతమని స్పష్టముకాదు. మొత్తమున శ్రీరామునియందు భక్తిగల్గియుందురు. తెల్లనిజెండా కబీరుసాంప్రదాయ మతస్థులకుఁ జిహ్నము. ఈతనిపాటలందు కులాచారములు నిషేధించుచుండుట గానవగును. విగ్రహారాధన మీమతస్థులందుఁ గానరాదు. మాగరుఅనఁబడు గ్రామమున నీతఁడు మరణించెను. అప్పుడీతఁడు కప్పుకొనియుండిన బట్టందొలగింపనందు పువ్వులరాసి యుండెనని వాడుకగలదు. అటపిమ్మటపులు కబీరుమందిరమును, మహమ్మదీయులు కబీరుమశీదును నిర్మించుకొనియున్నారు. (కబీరుమతము, రామానందుఁడు చూడుఁడు).

కబీరు మతము - కబీరు రామానందుల శిష్యుడు ఈతడు కాశీపట్టణవాసిని యగు నొక బ్రాహ్మణ స్త్రీకి సుతుడనియు, కాలవశమున బాల్యముననె అరణ్యమున నొక తురక నేతపనివానివలన పెంపఁబడి బట్టలనేత వృత్తియె జీవనముగఁ గల్గి యుండెననియుఁ జెప్పుదురు కబీరను పేరును తురక పేరుగూడయున్నది.

కబీరు గొప్ప భక్తుఁడు. రామానందుల కడ రామనామమంత్ర ముపదేశ మందినవాఁడు. (రామానందమతము చూడుఁడు). కబీరు తన మతమును వేఱుగ శిష్యుల కుపదేశించినాఁడు ఈతని మతమునం దాచారము, కర్మ, సిద్ధాంత ధర్మములు గానరావు. ఈతనికి భక్తియే ప్రధానము. ఈతఁడు, ౧. మనుష్యులందు భేదములులేక సమానులనియు, అన్నదమ్ములుగ యుండెదరులను భావించుచుండ వలయుననియు, ౨ పరమేశ్వర సృష్టినంతను భేదబుద్ధిలేక ప్రేమించుట మతధర్మములలో ముఖ్యమనియు, 3. పరమేశ్వరుని భక్తి విశ్వాసములతో ధ్యానింప వలయుననియు, భజన మొనర్ప వలయుననియు, మూడు ధర్మములను మత విధులను బోధించిన వాఁడు.

కబీరు మతస్థులు బందగీ యనియు, లేక సత్ సాహేబు అనియు వందనములను జేసి కొందురు. రామభజన మొనర్తురు. భజనకడ తెల్లజెండా వైచెదరు; లేక తెల్లబట్టను చుట్టును మరుగు కట్టుదురు. కబీరు కృతములగు కీర్తనలను భజనజేయుదురు. తెంగలతిరుమణిని యొజ్జిని శ్రీచూర్ణములో ధరింతురు. వీరి మతమున జాతిభేదము, విగ్రహారాధనములు లేవు కబీరు జీవించి యుండుతరి నాచార కర్మల నిరసించు పాటలం బాడుచు, భక్తిని, సర్వసమత్వమును బోధించుచు దేశాటన మొనర్చుచుండెనట. హిందువులు, మహమ్మదీయు లేకభావమున కబీరుమహాత్ముని గౌరవించు చుండిరట. కబీరు మాగరు గ్రామమున మరణించెనట. వారికి సంస్కారము లొనర్ప హిందువులు, మహమ్మదీయులు కూడ నేగి, కబీరుపైఁ గప్పిన బట్ట తీయ నందు శవములేక పూవులుండెనట. వానిం బంచుకుని మాగరు గ్రామమున హిందువులు కబీరు మందిరమును, మహమ్మదీయులు కబీరు మశీదుం గట్టుకొనిరి. (కబీరు చూడుఁడు).

కబీరువాడి — శకలతీర్థము చూడుఁడు.

కమలకుల గోత్రము — ఆర్యవైశ్యుల ౧౦౨ గోత్రములలో నొకటి. వైశ్యగోత్రములు చూడుఁడు.

కమలకుల గోత్రము- ఏకార్షేయ గోత్రము (ఋ), తొల్లిఁటి సంస్కృతగోత్రము శౌనకస, శునకగణము, శుకర్షి, ఆపస్తంబ సూత్రము, యజుశ్శాఖ, ప్రమాణగ్రంథమాద్యప్రవరఖండః సమానగోత్రములు శునకస, తృకశిష్టస, శనకాలకుల, ధనదకుల. ముక్తీశుఁడు దేవత, భార్య ముక్తాంబ, కమలాలయతీరము తపస్థానము, ముక్తి సరస్సు తటాకము, జపము కోటి, దీపములు 23, క్షేత్రసంఖ్య 23, ముక్తాహారము దానము. తామర వర్జనీయము.

కమలపాలిక — ఇది హిడింబకు నామాంతరము. అన్న హిడింబాసురుఁడు. పుత్రుడగు ఘటోత్కచుఁడు భారత యుద్ధమున మడిసెను. హిడింబ పాండవులలో నొకఁడగు భీముని భార్య.

కమలాఫలపు చెట్టు — లా Citrus aurantium. ఆంగ్ల. Kamala fruit tree. సం. కమలా, కులపాలక, కురుంబ. ఇది నారింజ కుటుంబములోని దని తలంపఁబడినను నిజమున వేఱుజాతివలె నున్నది. మన్యమునందే కాని ఈచెట్టు పెరిగి కాయదు.

దీని ఫలరస మారోగ్యకరము చలువచేసి పైత్యశాంతి, మేహశాంతి గల్గించును. దాహ మడంచి, వమనమును ఆపును అధికమైనచో దగ్గును కల్గించి మెదడునకు హానిచేయునని చెప్పఁబడినది.

కమలాఫలము గల్గించు గుణములకు విరుగుడులు- దూలగొండివిత్తుల చూర్ణము, పంచదార, సజ్జాక్షారము (సజ్జాకారము) అని చెప్పఁబడినది

పండుతొక్కయందు ఆల్కహాలు కలదు. ఘాటుగను, వెగటుగ నుండి జీర్ణమొనర్చు శక్తి దానికిఁ గలదు.

కమస్వతి (కోశానది) — దీనిని పెక్కండ్రు పొరబడి కసయినదిగా పోల్చిరి. అది సరికాదు. మహాభారతము భీష్మపర్వము నందు కోశ యని పేర్కొనఁబడినది. కసయినది మిడ్నపూర్ (మేదినిపురము) కడ నున్నది. కపిశయను నది ఆఫగన్‌స్థానపు హద్దులనున్న నది.

కమిటీ ఆఫ్ ఇన్స్పెక్షన్ – (వాణిజ్య సంబంధ పరిభాషాపదము). Committee of inspection- ఒకసంస్థ (Company) కు నష్టములుకల్గి దివాలాసిద్ధమైన (Winding up) తరి నష్టులవాండ్రందఱు కలసి తమలో కొందఱి నెన్నుకొని ఒక కమిటీ ఏర్పఱచి, వారి పరిముఖమున ఆస్తిఅప్పులు మొదలగునవి పరీక్షించుచు నడుపజేయుదురు. ఆకమిటీకీపేరు వర్తించెడిని.

కమిషన్ (కమీషను) — (వాణిజ్య సంబంధ పరిభాషాపదము). Commission- ఒక వర్తకుని కార్యములం జక్కబఱచి నెఱపు వేఱొక వర్తకుఁడు తీసికొను మూల్యము (Commission). ఇవి నూటికింతని యుండెడిని. ఇటుల మూల్యము (Commission) తీసికొని పనిజేయు వర్తకునకు కమిషన్ ఏజెంటు (Commission agent) అనిపేరు. ఈ పదము క్రియగా వాడినతరి నియమించుట యని యర్థ మిచ్చును ఇట్లే యొక కార్యమొనర్ప నియమింపఁబడినవానిని కమిషనర్ (Commissioner) అనియెదరు.

కమోడేటమ్ (Commodatum) — వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషాపదము కొన్ని సరకులు బదులుపుచ్చుకొని వాటినే తిరిగి తీర్చి వేయుపద్ధతి ఏర్పాటునకుపేరు. ఇది లాటిన్పదము.

కమ్మదేవతా బ్రాహ్మణులు — కరణకమ్మవ్యాపారులు చూడుఁడు.

కమ్మనాటిసీమ (కమ్మనాడు)— ఆంధ్రదేశమునందు గోదావరీ ప్రాంతసీమలలో పొన్నూరు ప్రాంతప్రదేశమునకు కమ్మనాడు లేక కమ్మనాటిసీమ యని వాడుకనామము కలదు. బహుశః ఈప్రాంతమున కమ్మవారు (చౌదరీలు) విశేషముగనో ప్రాబల్యముగనో ఉంట నీ పేరు వాడుకయైయుండనోపు.

కమ్మవారు — వీరాంధ్రులలో నొక తెగవారుగ నున్నారు. క్షత్రియ శాఖలలో నొకటిగఁ జెప్పుదురు. వీరికి "చౌదరీ"లని కుల బిరుదము కలదు. ధనవంతమగు జాతిగఁ బేరుం దినవారు. వీరియందు గంపకమ్మలనియు, పెద్ద కమ్మవారనియు రెండు భేదశాఖలు కలవు. గంపకమ్మవారిని తూర్పుకమ్మలనియుం గూడ నందురు.

వీరి కులోత్పత్తింగూర్చిన గ్రంథములు గానరాకున్నవి గాని, వీరిలో ననుశ్రుతముగ వ్యాపించి యున్న కథనములు మూడు కలవు. తొల్లింట దండకారణ్యము రాక్షసాక్రాంతముగ నుండినతరి ఋషుల తపోయాగాదులకు రాక్షసులవలన భంగములు కలుగుచుండ వారు విష్ణుదేవుం బ్రార్థించి మహాలక్ష్మీదేవి కర్ణాభరణమగు కమ్మల

నారాధించి వానినుండి పన్నుగ్గురు క్షత్రియవీరు లుద్భవింప వారినుండి రక్షణనందిరట. అది యాదిగ నావీరులు కమ్మవారనఁబడిరట. వారి సంతతివారు పరీక్షిన్న రేంగ్రుని నిరసించుటఁజేసి యాభూపతి వీరిని శూద్రులుగఁ జూడఁబడునట్లు శాసించెనట.

పిదప కాలానుగుణముగ వీరాంధ్రదేశము నకుం జేరి త్రిలింగదేశాధీశుఁడగు ప్రతాపరుద్ర రాజ్యమునం దుద్యోగులుగ నుండుటకల్గెనట. అత్తరి నామహారాజు చెవికమ్మలు శత్రువులచే నపహృతములుకాగా వీరెక్కువ యుపాయసాధన ములం బ్రయోగించి శత్రువులనడంచి వారినుండి వ్వాటిం దెచ్చి యాభూపాలున కిచ్చినకతన కమ్మ వారను కులనామము వీరికింగల్గి స్థిరపడియెనట

ఇంకొకతరి స్త్రీలకంతఃపురవాసమున పురుషుల కగుపడని నిర్బంధము తగదని వీరును, తగునని ఇప్పుడు వెలమవారనంబడుచున్న మఱికొందఱును నభిప్రాయభేదములు కలవారై వీరంద ఱొక పమాఖ్యను తాటికమ్మలయాకులపై వ్రాసికొని యుంట నాకమ్మలనుండి కమ్మవారను కులనామ మునకుం బాల్పడిరనియుంగూడ ననుటకలదు.

వీరందఱు చౌదరీ లను కులబిరుదముం గల్గి యున్నను కొందఱు 'నాయఁడు' అని పిలువంబడు టయుం గూడ కలదు. కృష్ణానదీతీరమందలి ధాన్యకటకమున (అమరావతి) రాజ్యపాలన మొనర్చిన సుప్రసిద్ధుండగు వాసిరెడ్డి వెంకటాద్రి నాయకుండను భూపతి కమ్మకులజుఁడని చెప్పఁ బడినది. కృష్ణామండలములోని చల్లపల్లి,ముక్త్యాల సంస్థానాధిపతు లీకులమువారే. విశాఖపట్టణ మండలమున కొంచెముగను, గోదావరిజిల్లాలు కొంటియందునను, కృష్ణా, గుంటూరు, చిత్తూరు మండలముల నధికముగను, ఇంక నితరమండలము లందు కొంతగనువీరు గానవచ్చుచున్నారు.

కమ్మవారియందు కల ముఖ్యభేదము లేడుగ క్రీ. వె. ౧౮౯౧ జనాభారిపోర్టువలనం దెలియును.

౧. బాగారుకమ్మవారు- వీరిస్త్రీలు బాగరు ముక్కరలం ధరింతురట చిత్తూరు జిల్లాయందు వీరు గానవగుదురని చెప్పఁబడినది.

౨. గంపచాటువారు- పరపురుషుల ముఖ ములఁ జూడరాదని గంపలో ముఖము మరుగు పర్చుకొనుటచే వీరి పేరందిరట.

3 గోడచాటువారు- చిత్తూరు, చెంగల్పట్టు మొదలగు ప్రాంతము లన్నారు వీరి స్త్రీలకు రాణివాస మధికము

౪ ఇలువెళ్లని కమ్మవారు- రాణివాసపు స్త్రీల యాచారమునుండి పేరందిరట. అనంత పూరు, నెల్లూరు, కృష్ణామండలములందున్నారు.

౫. పెద్దకమ్మవారు, ౬. కావడికమ్మవారు, ౭ తెలుగుకమ్మవారు.

కమ్యూనిజమ్ (Communism) — దేశము, దేశమునందుండు ఆస్తులు, ప్రజలకు సాముదాయికమనియు, దేశప్రజలందఱు సమ ముగ వాటిననుభవింపఁదగినవారనియు, కొంద ఱెక్కువగను, కొందఱు తక్కువగను గల్గియుం డుట యధర్మమనియు, దేశమందలి ప్రజాసాము దాయకమైనది ప్రభుత్వముగాన, ప్రభుత్వమున కరాజకము (రాజు లేకుండుట) ధర్మమేయనియు వివరించు రాజకీయ సిద్ధాంతము.

తొలుత నియ్యది ఫ్రెంచిదేశమున నుత్పన్న మయ్యెను Communard అనునాతఁడు దీని కర్త. ఇదియె ఫ్రెంచి విప్లవమునకు మూలమన్ని కొందఱందురు. ఇది భయంకరమగు పరిస్థితి- యందురు. ఈ రాజకీయమతము తిరుగుబాటు (Revolution) నకు ముందు గాననగుచుండును. మార్క్సు, ఎంజిల్సు ఈసిద్ధాంత వ్యాఖ్యాతలలో ముఖ్యులు,

కమ్‌డివిడెండు (Cum-dividend)—. (వర్తకసంబంధ పరిభాషాపదము డివిడెండుకు సావకాశముగల వ్యాపారము

కమ్‌డ్రాయింగు (Cum-drawing) వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషాపదము ముందురాగల Drawing వలన ఎంత లాభము రా విలుగల పత్రముల అమ్మకపు వ్యాపారము.

కమ్ న్యూ (Cum-new)— వాణిజ్య సంబంధ పరిభాషాపదము. ఒక సంయుక్త వర్తక సంఘము (Joint stock company) యొక్క వ్యాపారమువలన వచ్చిన లాభమును వాటాలు గల భాగస్థులకు పంచి యిచ్చుటకు బదులుగ వ్యాపార మభివృద్ధిజేయు తలంపుతో మూలధన మెక్కువజేయుగోరి యాదాయమును వాటాల క్రింద మార్చి భాగస్థులకే యిచ్చుటకు పేరు.

కయ్యేటోర్ జలపాతము (Kaietur Falls)-బ్రిటిషు గినియాదేశమునందు ఎస్సెక్విబో యను పేరుగల నదియొక్క ఉపనదియగు పోతారోనదియొక్క జలపాతము. ౭౪౧ అడుగుల ఎత్తునుండి క్రిందికిందుబడు జలపాతమని చెప్పం బడినది.

కరకపాలకుల గోత్రము — ఆర్య వైశ్యుల (౧౦౨) గోత్రములలో నొకటి వైశ్య గోత్రములు చూడుడు

కరకపాలకులగోత్రము- ఏకార్షేయగోత్రము (౯). దీనిని కరకపాలగోత్ర మనియు నందరు. తొల్లింటి సంస్కృతగోత్రము కౌశికస, శుశిక గణము; ఆపస్తంబ సూత్రము యజుశ్శాఖ, ప్రమాణగ్రంథమాద్యప్రవరఖండ, గౌరీశుడు దేవత, భార్య కర్ణాంబ, బదరికాశ్రమము తప స్థానము, గర్గసముద్రము తటాకము, జపము దశ లక్ష, దీపములు ౩౬, క్షేత్రసంఖ్య ౨౯, వస్త్ర దానము, జిల్లేడు వర్జనీయము.

కరక్కాయ చెట్టు — లా. Terminalia chebula ఆంగ్ల. Chebula myrobalan. సం. హరీతకీ, అభయ, హైమవతీ

కరక్కాయలు వైద్యోపయోగ మగుకతన విలువం గల్గియున్నవి. కాని మొత్తపెద్దదిగ నున్న నంతవిలువం గల్గియుండవందురు ఇది త్రిఫలములలో నొకటిగ (తాడి, ఉసిరిక, కరక) చెప్పంబడినది. కరక్కాయచెట్టు విస్తారముగం గల విశాఖపట్టణముజిల్లాలోని విరుపత్రి ప్రాంతములందు కరక పిందెలను పచ్చడిగం జేసి భోజనపదార్థముగ నుపయోగించుచున్నారు. "కరక్కాయ" పదము లేదనుటకును, కార్యము కాకపోవుటకును హేళనపదముగ నాంధ్రభాషయందు వాడంబడు చున్నది.

ఇందుకు వగరురుచిం గల్గియుండును. త్రిదోష హరమైనది. జఠరదీప్తినిచ్చుచు జీర్ణముచేయును. బుద్ధికిని సర్వేంద్రియములకును బల మొసంగి, సమస్తచర్మరోగముల నడంచి, దంతముల గట్టి పఱచి వయోబలమును నిలిపియుంచి ఆయుర్వృద్ధి నొసంగునదిగం గరక్కాయ చెప్పంబడినది. "దశ మాతా హరీతకీ" కరక్కాయ పదితల్లుల పెట్టు అని సుప్రసిద్ధలోకోక్తియుం గలదు.

కరక్కాయపిందెలు విరేచనము జేయును. విచారపుపిచ్చను నివారించును. కరక్కాయ పువ్వులు గర్భిణీస్త్రీలకుం గల్గిన కుసుమరోగము నివారించును. విరేచనములు కట్టును. స్త్రీల గర్భమునకు బల మొనర్చును.

కరక్కాయచూర్ణముతో పండ్లు తోముచుండిన దంతరోగములు నివారణమగును. కరక్కాయను వసంతఋతువునందు తేనెతోడను, గ్రీష్మఋతువున బెల్లముతోడను, వర్షఋతువునందు సైంధవ లవణముతోడను, శరదృతువున తెల్లశర్కరతోడను, హిమవంతఋతువునందు శొంఠితోడను, శిశిర

ఋతువునందు పిప్పళ్లతోడను సేవించుచుండిన సర్వరోగములను దరిఁ జేరనీయక యౌవనమును నిల్పునని వైద్యు లందురు. మరియు, కరక్కాయను బెల్లము తైలము (నూనె) అనుపానముతో సేవించిన శరీరమందలి వాతప్రకోపమును, నెయ్యి పంచదారల అనుపానముతో సేవించిన పైత్యోద్రేకమును, తేనె పిప్పళ్లతో సేవించిన శరీరమందలి శ్లేష్మాతిశయమును తగ్గించు శక్తి గల దని చెప్పఁబడినది.

ఇంకను కరక్కాయను కవిరి (కాచు) తో సమభాగములుగ నీళ్లతో నూరి కండ్లపై పట్టు వేసిన నేత్రరోగములు నివారణమగునని యందురు. కరక్కాయను శుద్ధిచేయక కరక్కాయం దినుచుండిన వీర్యమును జెరుపుననియు, కరక్కాయలోని పలుకులు పురుషులకు నపుంసకత్వముఁ గల్గించుననియుం జెప్పఁబడినది. మరియును కాలిన కరక్కాయలు, చవిటిభూములందు పండిన కరక్కాయలు, నీటంబడి నానియుండినకరక్కాయలు, పుచ్చిన కరక్కాయలు, బురదయందు పడి నాని పోయిన కరక్కాయలు, భిన్నమై విడిపోయి యుండిన కరక్కాయలు వర్జనీయములుగ ఋషులు చెప్పిరి.

విదాహముగలవారు గొంతుక ఆరియుంటచే బాధపడువారు, కార్శ్యము (దేహము క్షీణించి యుండురోగము) గళగ్రహము నవజ్వరము గల రోగులు, పైత్యరోగులు, మార్గాయాసమందిన వారు, లంఘనమున్నవారు (ఉపవాసము) హనుస్తంభ, హీనరేతస్కులు, గర్భిణీస్త్రీలు, రక్తస్రావముగల స్త్రీలు కరక్కాయలను వాడరాదనియు వారికది విషతుల్యమనియుఁ జెప్పఁబడినది.

మఱియును కరక్కాయ అతిసారము, ఉదర రోగములు, ఉబ్బులు, ఊరుస్తంభ వాతము, కామెర్లు, క్రిమిరోగములు, గ్రహణి, గుల్మము, ఛర్ది, దగ్గు వగరపు, ద్వందరోగములు, నేత్ర రోగములు, పాండు రోగములు, పిచ్చి (అపస్మా రోన్మాదము), పీనస, ప్లీహ, పురాణజ్వరములు, పైత్య శ్లేష్మ వాతములు, మలమూత్రబద్ధ రోగములు, మూర్ఛ, మూలశంక రోగములు, మేహ రోగములు, విసర్పి, విషదోషములు, విషమజ్వరములు, శిరో రోగములు, శూలలు, శోషలు, హృద్రోగములపై చక్కఁగ పనియొనర్చి నివారించు నని చెప్పఁబడినది.

కరక్కాయకు విరుగుడులు, కరక్కాయను ఉపయోగించుతరి కొంచెము కాల్చుటయు (కాలి నిల్వయుండరాదని భావము), నెయ్యి మొద లగు చమురు పదార్థములు బాదంపప్పులు నని చెప్పఁబడినది.

కరక్కాయ జాతియందు "జంగిలీహర్డా" యనంబడు పెద్దజాతి కరక్కాయ గలదు. ఇది ఎక్కువ బలముగ పనిచేయును. దీనియందు మెదడు, కంఠములందుఁ గల శీతలము నివారించు గుణమున్నదనియు, ఇది తలవెండ్రుకలను నెరయనీయక నిలుపుననియు, పురుషులకు పుంసత్వముం దగ్గించు ననియుం జెప్పఁబడినది. కరక్కాయ యందలి సుగుణములన్నింటిం గల్గియుండును.

కరకోటకులు లేక కరకోటక వంశ నృపతులు - క్రీ. వె. ఆరువందలు మొదలు ఎన్మిదివందల సంవత్సరముల వఱకు కాశ్మీర దేశమున రాజ్యమేలిన నృపతులు.

కరగోణ్యగోత్రము - ఔతథ్య ఉపగణము చూడుఁడు.

కరపథ గోత్రము - కణ్వ ఉపగణము. చూడుఁడు.

కరచక్రదామి గోత్రము ఉపమన్యు గణము చూడుఁడు.

కరంజ ఋష్యాశ్రమము - బేరారు దేశమున అకోలాజిల్లా మూర్తిజాపూర్ తహశీలు నందు అమరావతీ పురమునకు 33 మైళ్ళ దూరమున కరంజ యను గ్రామము కలదు. ఇట కరంజ ఋషి యాశ్రమమున్నదట. ఆ ఋషి సత్తమునకు ఒక ఘోరమగు రోగమునకు పాల్పడి, ఇట గొప్ప తపంబొనర్చి రోగవిముక్తిం గాంచెనట. ఇప్పుడిది రోగవిముక్తి నిచ్చు యాత్రాస్థలముగ నెన్నంబడు చున్నది.

కరటకుల గోత్రము — కరటకుల చూడుడు.

కరణకమ్మ దేవతాశాఖవారు — కరణకమ్మ వ్యాపారులు చూడుడు.

కరణకమ్మలు - ఆంధ్ర బ్రాహ్మణులు చూడుడు.

కరణ కమ్మ వ్యాపారులు వీరాంధ్రదేశమున కాపురము కుదిరిన యొక బ్రాహ్మణశాఖ. తొలుత మహారాష్ట్రదేశసులు. వీరందఱు మహారాష్ట్రశాఖలలోని దేశస్థులు అనఁబడువారు. నాశిక పట్టణము దరినున్న కొబరిగాన్ గ్రామమునుండి కొబరిగాంవారనియు, గుల్బర్గాపురమునుండి కలబరిగివారనియు, బీజాపూర్ (తొల్లింటి విజాపూర్) నుండి విజాపురపు వారనియు ఇంటిపేరులు గల్గియున్న కుటుంబములు వీరియందు కలవు. అందు విజాపురపువారు మధ్వమత మవలంబించిరట.

మరియు నాభి, బీరకాయల, సబ్నివీసు, మొసలికంటి, పీష్వానా మొదలగు నింటిపేళ్లు వారి పూర్వులొనర్చిన ఉద్యోగాదులనుండి వచ్చినవని చెప్పుచున్నారు. ఇంకను వసంతరావు మొదలగు కొన్ని ఇంటిపేర్లవారు పూర్వపు మూలపురుషుని నామము నింటిపేరుగఁ గల్గియున్నారనియు, మైసూరువారు మొదలగు కొన్నికుటుంబములు కన్నడులనియు తేలుచున్నది గ్రామనామము లింటిపేర్లుగ నీరియందు విస్తారము కలవు.

వీరందఱు ఋగ్వేదులు కన్నడులైనను ఋగ్వేదుల కతన మధ్వమతస్థులతో వివాహబాంధవ్యము లొనర్తురు.

వీరియందు కరణకమ్మ వైదికశాఖ మొకటి కలదు. వారికిం గరణకమ్మదేవతలనియు, దేవతా శాఖవారనియు గూడ వాడుకగలదు. వారు తక్కినవారికి గురుకుటుంబములుగను పురోహితులుగ నుందురు. వారు సాలగ్రామమువారనియు, తాటికొండవారనియు ఆంధ్రదేశమున ఇంటిపేర్లుగ కొనినవారివి కొన్ని దేవతాకుటుంబములు కలవు. ఇట్టివారికి మహారాష్ట్రదేశమున కులబ్రాహ్మణులని పేరుకలదట. వారట పౌరోహిత్యమొనర్చు అగ్రశాఖయని తెలిసెడిని. కరణకమ్మశాఖవారందఱు నిప్పు డాంధ్రులుగనే యున్నారు.

కరణము కాటికి పోయినా (గడుసుతనము) తస్కరణము మానఁడు – ఆంధ్రలోకోక్తి.

కరణ — కరణములు ౧౧:- కరణము తిథియొక్క పంచాంగములలో నొకటి. ౧. బవ, ౨. బాలువ, 3. కౌలవ, ౪. తైతులాకరణము, ౫. గరజి, ౬. వణజి, ౭. భద్రాకరణము, ౮. శకుని, ౯. చతుష్పాత్కరణము, ౧౦. నాగకరణము, ౧౧. కిమస్తుఘ్నము.

కరతలామలక న్యాయము — అరచేతిలోని ఉసిరికకాయ యనియర్థము. హస్తామలకన్యాయము (చేతియందలి ఉసిరికకాయ), కరవిన్యస్తబిల్వన్యాయము (బిల్వమన మారేడుకాయ) ఇట్టివియె

కరతోయానది — బంగాళమున రంగపూర్, దినాజ్పూర్, బోగ్రామండలముల గుండా

ప్రవహించు పవిత్రమగునది. మహాభారతము వనపర్వము నందిది కామరూప, వంగదేశ ములమధ్య సరిహద్దుగా చెప్పఁబడినది. హైమవతీ పరిణయకాలమున పరమేశ్వరుని చేతినుండిజారిన యుదకములు క్రిందికిఁ బ్రవహింప నీపవిత్రజల మేర్పడినదని చెప్పఁబడినది. ఇది తొల్లిపుండ్రక దేశముగుండా ప్రవహించునది. పెక్కండ్రు పరిశోధకులు కరతోయానదియు సదానీరయు నొకేనదియని పొరబడి తలంచిరిగాని,సదానీరయా నది వేఱనియు, యాజ్ఞవల్క్యమహర్షి శతపథ బ్రాహ్మణము రచించుతరి సదానీరయానదియె ఆర్యనివాసమునకు తూర్పుటెల్లగానుండినదనియు తెలియుచున్నది. (శతపథబ్రా- ౯ ౪). సదా నీరయానది వేఱగునదియని మహాభారతము భీష్మపర్వము నందుగాననయ్యెడిని

కరత్వానది హాల్హాల్యానదీ సంగమము - ఈపవిత్ర జలస్రవంతి జల్పాయిగురి నుండి దక్షిణముగ నిరువది నాల్గు మైళ్ల దూర మునఁగల బోగూరా పరిసరముల సాత్మ్ని (బహుశః సప్తముని) యనంబడుతావున హాల్హాల్య నది యాను సంగమించెడిని. ఈపవిత్రతీర్థమున స్నానము మహాఫల ప్రదమని చెప్పఁబడినది

జల్పాయిగురిసిలిగురినుండి డార్జిలింగున కేగు ఇనుపబాటపై నున్నది స్టేషను కలదు

కరంధమ మహారాజు - యయాతి మహారాజు సంతతియందు తుర్వసుని మున్మను మడు, వహ్నిపౌత్రుడు. గోభానుని పుత్రుఁడు.

మహాబలాఢ్యుఁడగు నృపతి. కరంధముఁడనునది బిరుదు. వాఙుకలో నీతని పేరు బలాశ్వుడు. ఈతని పుత్రుని పేరు ధుర్యాజిత్తని చెప్పఁ బడినది. మఱియు నవీక్షిత్తనియుం గాననయ్యెడిని.

కరబచాంద్రమస గోత్రము — జమదగ్నివత్స ఉపగణము చూడుఁడు.

కరంభ గోత్రము కథ లేక కథ్య ఉపగణము చూడుఁడు.

కరంభి — యదువంశ క్షత్రియుఁడు. ఇతనికి కుంతియనియుఁ బేరుండెను తండ్రిపేరు శకుని

కరంభి గోత్రము అగస్తి ఉప గణము చూడుఁడు.

కరభికి గోత్రము భరద్వాజ ఉపగణము చూడుఁడు

కరమధ్య (ఎత్తు) - రెండుతులముల ఎత్తు. ఆయుర్వేద మానము చూడుఁడు.

కరమేనియా — ఆసియామైనరులోని యొక ప్రోవిన్సు. (ఆసియామైనరు చూడుఁడు).

కరప్రమాణము — ఆయుర్వేద మానము చూడుఁడు

కరవాక - ఈప్రదేశమునకు కరవాక యను పేరే వాడుకయందున్నను న్యాయతః దీనిని కరవాకసీమ యనుటయే సమంజసమని తోచెడిని. ఇందలి వాకశబ్దము ప్రదేశార్థముగ వాడంబడి నను అది కరవాకసీమ యనిన నెల్లరకు చక్కగ స్ఫురించునని తోచును.

కరవాక ప్రదేశము చాల మెరక ప్రదేశము; విశాఖపట్టణపు మండలములో నున్నది. బహుశః ఆగ్నేయమున బుడుమూరు మొదలు వాయవ్య మున సింగవరమునది దనుక సముద్రము వఱకు మదరాసు-కలకత్తా రాజబాటనంటి ఇంచుమించు ఆరువందల చౌకపు మైళ్లప్రదేశమున కీపేరు వర్తిం చెడిని. ఇందు వేమకోటి పరగణా యనియు భోగాపురపు పరగణా యనియు రెండుఖండములు పూర్వ మెప్పుడో యుండెనటఁగాని, ఇప్పుడట్టి ఏర్పాట్లు లేకున్నను ఆపేరులు మాత్రము వాడుక యందు నిలచి యున్నవి.

తొల్లింట మెరకగనుండుట నిశ్చయము. పూర్వ కాలముగా కరవాకయని వాడు చూడిరట. ఇక్కాలమున పరిస్థితులిట్లుగాక తోటలు, వేపపులు, నూతులు, వ్యవసాయములుంగల్గి జననివాసములతోనున్నను కరవాక యనిన మెట్టప్రదేశము ... స్థముతోనే వాడుకయున్నది. తొల్లింట బిడారపు వర్తకు లీ ప్రాంతమును దర్శించుచుండిన నాటి నిర్మాణము లచ్చటచ్చట (బిడారువర్తకులచే నిర్మింపఁబడిన వసతి గృహములు) కలవు

కరవిన్యస్తబిల్వ న్యాయము

సంశయమునకు తావులేకుండిన విస్పష్టస్థితి యని తెల్పుట కీన్యాయము వాడుచుందురు.

కరవీరపురము

దీనినిప్పుడు కొల్హాపూర్ అనుచున్నారు. తొలింటి కాలమున శైలహారదేశమునకు రాజధానియై త్రుల్లకపురముగ నుండెను. కాలగతిని మారి నేటికి కొల్హాపురమైయున్నది. ఇక్కడివారు దీనిని కార్వీర్ అనెదరు. అది తొల్లింటి కరవిరసంబాధమై యున్నది. (శైలహారదేశము చూడుఁడు). ఇట మహాలక్ష్మీపీఠము (దేవస్థానము) మిగుల ప్రసిద్ధమైనది. పద్మపురాణము ఉత్తరఖండము ౭౯ దేవీభాగవతము ౭-౩౦, ౩౮, మత్స్యపురాణము ౧౩ లయందు ప్రశంసింపఁబడినది. కృష్ణానదిలో సంగమించు వేణీనదీతీరము. ఇంకను బ్రహ్మావర్త దేశమున ద్విషద్వతీ నదీతీరమున వేఱొక కరవీరపురము కల్కిపురాణము ౬౮-౬౯ యందు చెప్పఁబడినది.

కరసిఖుడు గోత్రము

— కపి ఉపఉపగణము చూడుఁడు.

కరహాటక కొంకణము

— సప్తకొంకణములలో నొకటి (కొంకణ దేశము చూడుఁడు).

కరాచీ జిల్లా

గా బైరాజధానియందలి ... సింధు) ప్రవిన్సులోనిది కరాచీపురము ప్రధానస్థానము. (గా-బైరాజధాని చూడుఁడు.)

కరాచీ రేవుపట్టణము

(తొల్లింటి తట్టాపురము) — కరాచీపట్టణమును, ఆపేరుగల నవీననిర్మాణములు. సింధు రాష్ట్రమున గొప్ప సముద్ర రేవుస్థలముగ నున్నది. ఇట సింధునది సముద్రగామియగుట గొప్ప రేవుగ వర్తకస్థలమై యున్నది. పంజాబుదేశపు పంట లీపురమున సముద్రపుఓడల కందెజేసిని క్రీ. శ ౧౮౭౩ లో నిర్మింపఁ బడినది. మఱియు నిది సింధురాష్ట్రమునకు ప్రధాననగరముగఁగూడ నున్నది. ఇచట నిర్మింపంబడిన గొప్ప హార్బరు వచ్చిపోవు ఓడలకుఁ జాలదనిపించెడిని. ఇటనుండి పశ్చిమోత్తరపు సరిహద్దు పరగణాకు ఇనుప బాటమూలమున గొప్ప ప్రయాణస్థలముగ కూడ నున్నది. ఈరేవు చాల శాంతికరమై సౌఖ్యమైనదందురు. ఇచట ౫,౨౧,౭౦౦ మంది జనులు వసించుచున్నారు. ఇంక నిట తొల్లింటి కాలమునందుండిన తట్టాపట్టణముం గూర్చి పరిశీలనలు జరుగవలసియేయున్నది. దానిమూనవాల్లు చక్కఁగఁ గన్పట్టుచుండును.

కరాలపాటి రంగయ్యకవి

—ఆంధ్రకవులలో నాధునికులందు పరిగణింపఁబడినవాఁడు. త్రైవర్ణులనంబడు వైష్ణవవైశ్యకులజుఁడు. తండ్రి పేరు రామయకవి. తాత నారాయణసూరికవి. రంగయార్యుఁడు చెన్నపురియందు పచ్చయప్ప కళాశాలయందు కొంతకాలమును, ప్రెసిడెన్సి కళాశాలయందు కొంతకాలమును ఆంధ్రపండితుఁడుగా నుండిన విద్వాంసుఁడు. భారత భాగవతరామాయణములను మొట్టమొదటదిద్ది లేఖకప్రమాదజనితదోషముల సవరించి పరిష్క-

రించి ముద్రింపఁ జేసినదీమహానుభావుఁడే. ఈయన రచించినవి కవిజనమనోహరము, భూతపురీ (శ్రీ పెరుంబూదూర్) మాహాత్మ్యము నను పద్య కావ్యములు. అందు భూతపురీమాహాత్మ్యము మూఁడాశ్వాసములు కాకముందే ఇతఁడుమరణించుటచే ఁజేసి గ్రంథము సంపూర్తికాక నిలచిపోయెను.

కరాస చెట్టు — దీనిని బరివెంక, బ్రెంక, బిరింకయని కొందఱును తప్పుగా పిలుతురట గాని, భరిణికట్టు దీనితో నేసంబంధములేని వేఱుచెట్టు. కరాసచెట్టుఆకు చాలగరుకుగల్గియుంటచే నిల్వయుంచుకొని వానితో కఱ్ఱసామానులు నునుపుఁజేయ నుపయోగింతురు.

కరాసమానుచెక్క, ఆకుల రస కషాయ చూర్ణములు కుష్టువ్యాధిం గుదుర్చునవియు, స్త్రీలపాలు ఎండిపోవుగుణము గలదనియుఁ జెప్పుదురు. మేకలకుసైతము కరాసఆకులు మేపిన పాలుఎండిపోవునని వాడుకగలదు. పైత్యము జేయును.

కరాళి, కరేలి గోత్రము ఔతథ్య ఉపగణము చూడుఁడు.

కరిఘంటాన్యాయము ఏనుఁగు మెడకుఁ గంటకట్టుటయని యర్థము. శరీరబలము కన్న బుద్ధిబల మధికమని తెల్పుట కీన్యాయము వాడుచుందురు.

కరిదినములు — అరవదేశమునందివి ఎక్కువప్రచారమునంది యున్నవి. చిత్రినెల ౬,౧౫ దినములు. వైయాసినెల ౭,౧౬,౧౭ దినములు. ఆనినెల ౧, ౬ దినములు. ఆడినెల యందు ౨,౧౦,౨౦ దినములు. ఆవణినెలయందు ౨,౯,౨౮ దినములు. పెరటాసినెలయందు ౧౬, ౨౯ దినములు. ఐల్పిసినెల ౬,౨౦ దినములు. కార్తికనెల ౧,౧౦,౧౭ దినములు. మార్గళినెల ౬,౯,౧౧ దినములు. తైనెల ౧,౨,౩,౧౧,౧౭ దినములు. మాసినెల ౧౬,౧౭ దినములు. పంగునినెల ౬,౧౫,౧౯ దినములు. ఇవి శుభకార్యాచరణమున కనర్హదినములుగ వాడుచున్నారు.

కరిబృంహితన్యాయము — ఏనుఁగు ఘీంకారమని యర్థము. బృంహిత యనుటయందే ఏనుఁగు ఘీంకారమని యర్థముగలదు గాన, ఇట కరి (నుఁగు) అనవసరోక్తి. ఇట్లే గజఘటాన్యాయము, నవేందీవరన్యాయము (నల్లకలువ), వాజీమందిరన్యాయము (గుఱ్ఱాల శాల), మృగవాగురన్యాయము, పర్వతాధిత్యకా న్యాయము, పర్వతోపత్యకా న్యాయము, కరకంకణన్యాయము మొదలగునవికలవు. అన్నియు ననవసరోక్తులు.

కరిభూజ పాదు (కర్బూజా) లా. Cucumis melo ఆంగ్ల Musk melon (Sweet melon) - సం. కర్బూజా (కస్తూరిజా) మధుఫలా, షణ్ముఖా, షడ్రేఖా, మధుపా వృత్తేర్వారుః అను పేర్లు కలవు. ఇంతయె గాక తిక్తఫలా, తిక్తా యను పేర్లు కూడఁ గాననయ్యెడిని. బహుశః ఇవి రెండును చేదుగ నుండు యీజాతి పండునకని తోచెడిని. ఇదియును దోసజాతిలోనిదే నని ఆంగ్ల వృక్ష శాస్త్ర వేత్తలు నుడువు చున్నారు. కొందఱు దీనిని అతి చలవ జేయునదిగ ఘంటాపదముగ వచించు చున్నను, ఆయుర్వేద వైద్య శాస్త్రమునందు మేహశాంతి యొనర్చి, బలమొసంగి,సమశీతోష్ణస్థితి శరీరమున కిడునంతటి చలువఁ జేయునదిగ వివరింపఁబడినది. కర్బూజా పండునందు రుచియెగాక పరిమళము గూడ గలదు.

కర్బూజాపండురసము నందు త్వరితముగ జీర్ణమై, ఇతర పదార్థముల నతివేగముగ జీర్ణింపఁజేయు శక్తియు, శరీరము నంతటను వేగ

ముగ వ్యాపించు శక్తియు గలదని చెప్పబడినది. బుద్ధిని స్థిమితపఱచి వాత, పిత్త, శ్లేష్మములను సమపఱచి మల మూత్ర నిరోధమును విడఁగొట్టి మేహశాంతియు, వీర్యవృద్ధియుం జేయును. మూత్రపుతిత్తిలోని దోషములను జయించి ఇంచుక మూత్ర మెక్కువగ వెడలించును. విషపు పసిపొక్కులు గలవారు దీనిపండును కొంతకాలము తప్పక తినుచుండిన నవి నివారణ మగును

కరిబూజ విత్తుల చూర్ణముకుండిన నీ గుణములే గలవు. విత్తుల కషాయము దోషజ్వరము (Typhus Fever) నివారించు ననియు, జెప్పఁబడినది. విత్తుల కషాయముగాని, చూర్ణముగాని పరగడుపున పుచ్చుకొనరాదు, తల నొప్పియు, పైత్యజ్వరమును గల్గించును. ముఖ్యమున పైత్యతత్వము గలవారును, శరీరమున వలసినంతకన్న నధిక రక్తము గలవారును, అధిక విరేచనములు గలు తత్వము గలవారికిని విత్తుల చూర్ణముగాని, కషాయముగాని విషప్రాయమై యుండి సేవించరానిదని చెప్పఁబడినది.

తేనె, మిరియాలగుండ, పటిక పంచదార, పాలు, పుల్లదానిమ్మపండు, గుల్కండు విరుగుడులని చెప్పఁబడినది (తరిబూజాపాదు) చూడుఁడు.

కరివేపచెట్టు — లా Corchorus capsularis అనియు, Bergera koenigh అనియును, ఆంగ్ల. Curry leaf tree అనియును, సం కాలశాక, కృష్ణనింబ, సురభినింబ అనియు పేర్లు. దీని ఆకులు భోజన పదార్థములందు పరిమళమునకై ముఖ్యముగఁ జేర్చుకతన దీని యుపయోగ మేర్పడినది.

కరివేప ఆకును, చెక్కయు, వేరును రసము లేక కషాయముగ వాడుదురు. ఇది చలువజేసి యార్చి వేయును. జిహ్వకు అరుచి దోషము బాపును. దేహమునకు పుష్టినిచ్చును. ఆకలిని గలకల్పును కఫము, క్రిములు, దాహశాంతి సారము, వాంతులనే గాక కలరాయాదులి వాంతులను గూడ నడంచును. ఆకులు వేడిచేసి రక్తగ్రహణిని నడచు ఆపును. విష జంతువుల విషము హరించును. ఆకులుమూరి పైనిపూసిన కురుపులు, పొక్కులు మానును. చెక్క గంధము పైనిపూసినను పొక్కులు పల్లెకలు మానును. కండ్లు, రక్త పైత్యము, దాహము నడఁచునని చెప్పఁబడినది, కరివేప పువ్వు వాసన చాల ఆరోగ్యకరమనియు, రోగవ్యాప్తి నాపుననియుఁ జెప్పఁబడినది

కర్తితాళము — తాళములు చూడుఁడు.

కరీబియన్ సముద్రము (Caribbean sea) — దక్షిణ అమెరికాయందు గయానా యను దేశముకలదు. అందు ఆదిమనివాసులు కరీబుజాతి ఇండియనులు అధికసంఖ్యాకులు నివసించుచుండిరి. వారిదేశమున కొకప్పుడు వారినుండి కరీబియా యను పేరును ఆప్రాంత సముద్రమునకు కరీబియా సముద్రమను పేరును గలిగెను. ఇప్పుడాపేరు వాడుకయందు లేకున్నను సముద్రగామిమైయె వదలకున్నది. (గయానా దేశము చూడుఁడు).

కరీరాంభిగోత్రము — కథ లేక కథ్యగణము చూడుఁడు.

కరుగేటెడ్ ఐరన్ — ఇనుపరేకును వంకరలుగఁజేయుట (Corrugate) వలన దాని యందలి బలమధికమై వంగిపోక నిలచునట్టి గట్టి దగును. అంతదళసరియొగల సాదాఇనుపరేకున కాగట్టియుండక దన్నుచాలని తావుల వంగి వర్షపుధారల నెదుర్కొనవలసిన ఈ రేకులు వంగినతావులు గలవగునేని ఆపల్లముల నీరునిలచుట యనర్థకము, ఇంక దోనెలంబోలు వంకరలంగల్గిన కరుగేటెడ్ రేకులైనచో వర్షపు

నీరాదోనెలలోబడి క్రిందికి తిన్నగ జారుంగాని నిలువజాలదు. వీటిని జింకు రేకులనియు నను చున్నారు.

కరుణతాళము తాళములు చూడుడు.

కరుణాయన గోత్రము— భరద్వాజ ఉపగణము చూడుడు

కరువు కొంచ్మైనా గాబరా లావు గల్గిస్తుంది — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కరువు కొద్దికాల్మైనా జ్ఞాపకం చాలాకాలముంటుంది — ఆంధ్ర లోకోక్తి.

కరూరు — చేరదేశము చూడుడు.

కరూశదేశము (అధిరాజదేశము) — దీనింగూర్చి యభిప్రాయభేదములున్నవి. దీని కధిరాజదేశమనియుం బేరుండెను చంద్రవంశపు ఇక్ష్వాకుమహారాజు కనిష్ఠసోదరుడగు కరూశుడు దీనిపాలించుకతన కరూశ మని పేరయ్యె నందురు. రామాయణము ౧-౨౮ యందునను, బ్రహ్మాండపురాణము పూర్వ. ౧౬ వ అధ్యాయము నను కరూశదేశ ప్రశంసలు కలవు. వామనపురాణము ౧౩ వ అధ్యాయమున నీ దేశము వింధ్య పర్వతపాదముననుండు దేశముగ జెప్పఁబడినది. కరూష బాహేల దేశములు కలసిన భాగముననుం గరూషదేశమని పెక్కండ్రతలంపు. శ్రీకృష్ణునిచే యుద్ధమున హతుడైన దంతవక్త్రుని రాజ్య మని పద్మపురాణము ౩౧ వ పటలమునఁ గలదు. పాండవకనిష్ఠుండగు సహదేవుఁ డీరాజ్యమును జయించెనని మహాభారతము సభాపర్వమున జెప్పఁబడినది. హరివంశము నందు దీని కధిరాజ మని పేరు కలదనియు దంతవక్త్రుని దేశమనియు గలదు.

కరూశదేశము తూర్పు పడమర భేదములచే రెండుగఁ జెప్పఁబడినది మహాభారత భీష్మ పర్వము ౯ అధ్యాయమున నిది మత్స్య భోజ దేశముల మధ్యనున్న దేశముగను, ఇతరగ్రంధ ముల నిది వింధ్యకు వెనుకనున్న దేశముగను చెప్పఁబడినది. పార్గిటార్ (Pargitar) పరిశోధ కుఁడు ఉత్తరమున కాశీదేశము, వత్సదేశమును, పశ్చిమమున చేదిదేశము, తూర్పున మగధదేశము, ఎల్లలుగాగల్గి కైమూరు పర్వతప్రదేశములం గల్పుకొనిన దేశముగ నిరూపించియున్నాఁడు. ఇది ఇప్పటి రీవాసంస్థానప్రాంతమని తేలుచున్నది.

నిజము స్పష్టముగ తేలకున్నను బీహారము లోని షహబాదు మండలభాగమును అనగా శోణభద్ర కర్మనాశ నదుల మధ్యప్రదేశవాసులు తమది కరూశదేశమని చెప్పుదురు ఇది కరూశపాలితమై యుండె నేమో. ఇంకను పుండ్రక దేశమునకుం గూడ కరూశదేశమని పేరుండెనట పాణినిసూత్రములు ౪-౧ ౧౭౮ యందు కరూశప్రశంసకలదు కరూశదేశము దరినే మలదదేశముండెనట.

కరూశుఁడు — మరీచి సూర్యవంశ యుఁడు. తండ్రి వైవస్వతమనువు. పితా మహుఁడు వివస్వంతుఁడు (సూర్యుడు). సోదరులు ఇక్ష్వాకుమహారాజు, నృగుఁడు, దిష్టుఁడు, ధృష్టుఁడు, శర్యాతి, నరిష్యంతుఁడు, పభగుఁడు, వృషధ్రుఁడు, కవి. ఈతని సంతతివారిపేర్లు సరిగా తెలియకున్నను వారికి కరూశులనిపేరు. మఱియు నీతఁడేలిన దేశమునకు కరూశదేశమని ఈతనినుం డియె పేరుకల్గెను. ఈతఁడుఇక్ష్వాకుమహారాజునకు సామంతభూపతియై యుండెనని తెలిసెడిని.

కరూషదేశము — పుండ్రదేశము చూడుడు.

కరోట గోత్రము — ఔతథ్య ఉపగణము చూడుడు

కరైటీ యూదశాఖ వారు — యూదులలో నొకశాఖవారగు కరైటీయూదులు (Jews) బైబిలుయందలి ప్రాతనిబంధన (Old Testment) నంగీకరించెదరు గాని దాని తాల్మూడీ వ్యాఖ్యానముల నంగీకరింపరు. వీరు క్రీ. శ. ౭౬౦ లో బోధకులగు రబ్బీల చేత త్రోసివేయబడినవారు, నేటికిని వారినంగీకరింపరు. Moses the Law giver గారి ధర్మములను గౌరవింతురు. యూదులు క్రీస్తుప్రభుని శిలువవేయు కారకు లనుటను కిరిమయి నిరాకరింతురు

కర్కటక సన్నిపాతము — సన్నిపాత దోషము చూడుడు.

కర్కటి హస్తము — హస్తాభినయము చూడుడు. భరతశాస్త్రము చూడుడు

కర్కాటకరాశి — అధిపతి చంద్రుడు ఇది పునర్వసునక్షత్రముయొక్క ౪ వ పాదమును, పుష్యమి యందలి నాలుగు పాదములును, ఆశ్లేషానక్షత్రముయొక్క నాలుగు పాదములును కలసియైన ౯ పాదములరాశి. దీని ప్రమాణము ఐదున్నర ఘడియలు లేక రెండు గంటల పండ్రెండుమినిట్ల కాలము.

కర్కాటకము సౌమ్యరాశి, చరస్వభావరాశి, బ్రాహ్మణవర్ణరాశి, స్త్రీస్వభావరాశి, పాటల వర్ణము, పూర్ణజలరాశి, ఉత్తరదిగ్రాశి, పృష్ఠోదయరాశి, రాత్రి బలమధికము. హృదయబలము అని చెప్పబడినది.

కర్కాటకము చంద్రునకు స్వక్షేత్రము. మూలత్రికోణ మెవ్వరికిని గాదు. ఉచ్చ గురునకు, నీచ కుజునకు, మిత్రక్షేత్రము రవి, కుజ, గురులకు; శత్రుక్షేత్రము, బుధశనులకు; సమక్షేత్ర మెవ్వరికిం గాదు. కర్కాటకము లగ్నమగునేని రవి ద్వితీయాధిపతిగను, చంద్రుడు లగ్నాధిపతిగను నగును. కుజుడు పంచమదశమస్థానములకును బుధుడు తృతీయద్వాదశస్థానములకును, గురుడు షష్ఠ నవమస్థానములకును, శుక్రుడు చతుర్థైకాదశస్థానములకును శని సప్తమ అష్టమస్థానములకును అధిపతులుగ నుందురు.

కర్కాటక శృంగిచెట్టు — లా. Rhus succedanea అనియు, Pistacia integerrima యనియు. ఆంగ్ల. Galls సం కర్కాటకశృంగి, కుళింగా, విషాణి యనియుం బేరులు. దీనిని చూర్ణము జేసియు, కషాయముగాచియు వాడుదురు. చేదుగనుండును. ఉదరరోగములు, ఊర్ధ్వవాతము, కడుపుబ్బు, కాస, జ్వరములు, విషమువలన గల్గెడిబాధలు, శ్వాసలు, శ్లేష్మరోగములు నివారించుననని చెప్పబడినది ఇది కేవల వైద్యోపయోగమగు నోషధి.

కర్కాటక సంక్రాంతి — సూర్యుడు కర్కాటకరాశిం బ్రవేశించు దినమునకుం గర్కాటక సంక్రాంతి యని పేరు. ఇది దక్షిణాయనము నకుం బ్రారంభము. ఇందు పితృర్చన (శ్రాద్ధము) విధింపబడినది. రవి కర్కాటకరాశికిం బ్రవేశించుటకుపూర్వ మిరువదిఘడియలకు ముందుగనే పితృర్చన జరుపవలయును. (పండుగలుచూడుడు).

కర్కోటక నగరము — సంయుక్త రాష్ట్రములలోని అలహాబాదు పురమునకు వాయవ్యదిశగా ౪౧ మైళ్ల దూరమున గల కర్కోటకనగరమిప్పుడు కర్రా యనుపేరం బరగుచున్నది. ఇది ౫౧ శక్తిపీఠములలో నొకటి. సతీదేవికర మిట పడినతావు.

కర్జూరాయణ గోత్రము — లోహితగణము చూడుడు

కర్ణకౌంతేయన్యాయము – కర్ణుఁడు తాను రాధేయుఁడని (రాధపుత్త్రుడని) తలంచుచుండి పిదప శ్రీకృష్ణునివలన కుంతీదేవి కుమారుఁడైనట్టు తెలిసికొని కౌంతేయుఁడుగ గ్రహించినట్లు (రాజపుత్రవ్యాధన్యాయము చూచునది).

కర్ణగంగ — దీనిని పిండారిగంగ యనియు నందురు. కర్ణుఁ డీనదీతీరమున నొకయాగ మొనర్చి తపంబాచరించిన కతమున కర్ణగంగయని వాడుక గల్గెను అరుణోదదేశమున (గద్వాల్ సంస్థానము) అలకానందానదిలో కర్ణప్రయాగయను పేరుగల తావున సంగమించును.

కర్ణప్రయాగ — పిండారిగంగ, అలకానందల సంగమము. హిమాలయముపై నున్న పంచప్రయాగలలో నొకటి. సంగమముకడ కర్ణ ప్రతిష్ఠితమై శంకరభగవత్పాద పునరుద్ధితమైన ఉమాదేవి దేవస్థానముకలదు. హరిద్వారము గుండా నాటుదారినిపోనగును (హిమాలయ మార్గములు చూడునది. పంచప్రయాగలు చూడునది.)

కర్ణజంఘు గోత్రము – కుశికగణము చూడునది.

కర్ణసుత గోత్రము — రౌక్షాయణ ఉపగణము చూడునది.

కర్నల్ ఆల్కాటు గారు — వీరు అమెరికాదేశస్థులు. వీరుస్థాపించినది థియాసఫికల్ సొసైటీ. వీరు భరతదేశమునకువచ్చి దయానంద సరస్వతీస్వామి (ఆర్యసమాజస్థాపకుఁడు) శిష్యులైరట గాని, వారిబోధలు రుచింపమి వారిని వీడి వెళ్లిరని చెప్పఁబడినది. వీరు దివ్యజ్ఞాన సమాజమును బొంబైయందు స్థాపింపఁజూచిరి కాని యచటివారి కీసుతవిధానము రుచింపనందున నచ్చోటువాసి చెన్నపట్టణమున అడయారునందు ఆశ్రమము నిర్మింపుకొని యాపని ప్రారంభించిరి. (థియాసఫీ చూడునది). వీరికిపిదప అడయారు దివ్యజ్ఞానసమాజము డాక్టరు ఏనీబీసెంటమ్మగారి కాలమున నభివృద్ధిగాంచెను

కర్ణసువర్ణపురము - అధిశూర నృపాలుని పాలనమున వంగదేశపు రాజధాని. ఇప్పుడు రంగమాటి యనంబరఁగుచు మూర్షిదాబాదు జిల్లాలోని బరంపురమున కారుమైళ్ల దూరమందున్నది దీని ప్రశంస కుబ్జకాతంత్రమున ఏడవ యాధ్యాయమున కలదు.

కర్ణాటలఘువు (కరాటకలఘువు) — సంగీత శాస్త్రమున జాతి (లయ) ప్రాణమున చెప్పఁబడిన దశప్రాణములలో నొకటి. ౧౽ అక్షరములకాలము. (జాతి (లయ) ప్రాణము చూడునది).

కర్నాల్ జిల్లా - కర్ణాలుపురము ప్రధానస్థానము. (పంజాబుదేశము చూడునది)

కర్ణావతీనది - ఆర్కియాలాజికల్ సర్వే రిపోర్టు రెండు, ఇరువదియొకటి వాల్యుములందు బుందేల్ఖండులోని కేన్నదిని కర్ణావతిగా వ్రాసిరి గాని ఏ పురాణమునను నిదర్శనములు గానరావు. మత్స్యపురాణమున ౧౧౩ శ్లో ౨౫ ధోరణివలన కెన్నది శ్యేని నదిగా నన్వయించుచున్నది. (యజాభుక్తి దేశముఁ జూడునది).

కర్ణాళీనది — దామోదర కుండము (గండకీనదిచూడునది). గండకీనదిని టిబెట్టుదేశస్థులీపేరున వాడుచున్నారు. ఈనదియే (సాలగ్రామి) టిబెట్టుదేశపు హద్దుననున్న తకలాకోట (మాండీ) వద్ద నుండి ప్రవహించుతరి నీపేరు అధికముగ ప్రసిద్ధమయ్యెను.

కర్ణిక - అనకునిభార్య కర్ణిక, ఇంకను కర్ణికయను నప్సర యొకతె కలదు.

కర్ణికము - భాణాగ్రములు చూడునది.

కర్ణికసన్నిపాతము — సన్నిపాత దోషము చూడునది.

కర్ణికాపురము దీనికి కర్ణాళి కర్ణపురము, భద్రకర్ణిక యనియు పేర్లు కలవు. బృహచ్ఛివ పురాణము ౧-౭౫ యందు కర్ణిక యని పేర్కొ బడినది. నర్మదానదియందు ఉరిపది సంగమము కడనున్న ప్రసిద్ధ శివక్షేత్రము మహాశివ పురాణము ౧-౧౫ యందు, మహాభారతము వనపర్వము ౮౫ యందును ప్రశంసింపబడిన క్షేత్రము

ఉరిపదిని ఇప్పుడు ఎరాండి యనుచున్నారు బరోడా రాజ్యమున ప్రవహించు నది పద్మ పురాణమున ఆది సర్గ. ౯ యందు దీని ప్రశంస కలదు.

కర్ణికానది - కావేరినది యొక్క ఒక శాఖ. ఇప్పుడు కొల్లడమనియు, ఆంగ్లమున కొల్లరూన్ అనియు పిలువబడు చున్నది. తిరుచునాపల్లి మండలములోని శ్రీరంగమున కొకతటుకావేరియు, రెండవతట్టు కర్ణికయు ప్రవహించి చుట్టుకొని యుండును.

కర్ణికారవనము - మేరుపుపర్వత ప్రాంతమున నెచ్చటనో గల వనము. సరిగా తెలియదు.

కర్ణుడు - అంగదేశాధిపతి అంగదేశము చూడుడు.

పాండవుల తల్లియగు కుంతీదేవి కన్యకగా నుండునపుడు ఆమెకు సూర్యాంశమునం గల్గిన సుతుడు. ఇతడు జనింపగనే కుంతీదేవి యొక మందసమం దిడి బాలునుంచి గంగానది యందు వదలివేసెను.

అది సూతవంశజుడగు అతిరథునకు దొరకిన నాతడును, ఆతనిభార్య రాధయును అతి ప్రేమ తో పెంచ నీతనికి సూతపుత్రుడనియు, రాధేయుం డనియు వాడుకపేర్లు గల్గెనట. ఈ బాలుడు సూర్యాంశనుజనించుట సహజకర్ణకుండలుడుగాన కర్ణుడనియు, వసువర్మధరుడై యుంట వసుసేనుం డనియు పేర్లు వాడుక యయ్యెనట. వసువినిక స్వర్ణము, వర్మ జనిత కవచ మనియు స్థానము ఈతనికి ద్రోణాచార్యుం డస్త్రవిద్య నీయక నిరాకరించుకతన బ్రాహ్మణ వేషముం ధరించి పరశురామునికడ విలువిద్య నేర్చెను. ఈతం డర్జునునకు ప్రబల విరోధి. దుర్యోధనున కాప్తుడగు సామంతుడు. మహాదాత యని పేరందిన వాడు. భారతయుద్ధమున నర్జునునిచే నిహతుండాయెను.

కర్ణనివంశావళి (అంగభూపతి) — గాంధారభూపతి వంశావళి, పాండ్యభూపతి, చోళభూపతి, కేరళభూపతి, ఉశీనరభూపతి, పుండ్రభూపతి, కళింగభూపతి, వంగభూపతి, మద్రభూపతి, కేకయభూపతి, సువీరభూపతుల పూర్వవంశావళి. నహుషమహారాజు సంతతి, చంద్రవంశము అత్రిసంతతి.

కర్నూలు జిల్లా — ఆంధ్రదేశములోనిది చెన్నపురిరాజధానిం జేరియున్నది. కర్నూలు ప్రధాన స్థానము తుంగభద్రానదీతీరము నందియాలు పురము వర్తకస్థానము. గిద్దలూరు, కంభము యితరపట్టణములు. మహానంది స్నానతీర్థము నందియేలుకడనున్నది. సుప్రసిద్ధమగు శ్రీశైల క్షేత్రము యీజిల్లాలోనిదే. ద్రోణాచలము యినుపదారికూడలి స్థానము

కర్తరీముఖ హస్తము — హస్తాభినయము చూడుడు. భరతశాస్త్రము చూడుడు.

కర్తార్ పూర్ సిక్కు క్షేత్రము — పంజాబుదేశమున జలంధరుజిల్లా జలంధరునుండి తొమ్మిదిమైళ్ల దూరముననున్న పట్టణము. ఇట సిక్కుమతస్థుల గురువులలో నొకండగు రామదాసుగురునకు కొంతప్రదేశము ఒసంగబడెనట. ఆయనతరువాత గురుడైన అర్జునగురుడట నివాసభవననిర్మాణ మొనర్ప సమకట్టిన, అటనొక

చెట్టుపై నుండిన భూతమొల్లక దానినాటంకపర్చె నట. అగురుండును దయార్ద్రహృదయుండై ఆభూతము జోలి కెవ్వరు రారని యభయమిచ్చి భవన నిర్మాణ మొనర్చెనట. నాఁడాదిగ నది గురువులకు నివాసభవనమై పవిత్రస్థలిగ నెన్నఁబడియెనట. ఇప్పుడత్తావు సిక్కులకు యాత్రాస్థలమై యున్నది.

కర్తారాగములు మేళకర్తలు — ఉపాంగరాగములు, సంగీతము చూడుఁడు

కర్తృపురదేశము, కత్రిపురదేశము- ఈరాజ్యము ఆల్మోడా, కుమాన్, గఢవాల్, కాంగ్రా ప్రాంతములన్నియు జేరి, ఈపేరపిలువఁబడు చుండెనట. సముద్రగుప్తచక్రవర్తి దీనిని జయించి యాక్రమించెనని చెప్పఁబడినది.

కర్దమర్షి ఆశ్రమము — ఇప్పటి బరోడాసంస్థానరాజ్యమున (తొల్లింటి గుజరాత దేశము) సరస్వతి యనంబడుచున్న ఒక చిన్ననది ఉత్తరభాగమునఁ గల సిద్ధపురము (ఇప్పటి పేరు సిద్ధ్పూర్ లేక సిత్పూర్) అను తావున బిందు సరోవరమను సరస్సుకడ కర్దమర్షి ఆశ్రమము కలదు ఇదియె కపిలమహర్షి జన్మస్థానము బిందుసరోవరము విష్ణుదేవుని కన్నీరని భాగవత పురాణము 3-౨౧ యందు చెప్పఁబడినది

కర్ప్యాజాపాద్దు - కరిభూజ చూడుఁడు

కర్ఫ్యూ (Curfew) సాయంకాలము వాయింపఁబడు గంటకు వాడబడుచున్న పదము. నార్మనులకాలమున సాయంకాలముల నగ్నిం గప్పుచుండుట పద్ధతియుండెనట. అగ్ని విజృంభించి ప్రమాదములం గల్గింపకుండుట కట్లొనర్చు వారట. Cover Fire అను పదములు కుప్పచబడి యిట్లైనదట.

కర్మ, కర్మలు — చేయుపనికి కర్మ యని పేరు. కర్మ సత్కర్మగఁగాని, దుష్కర్మగఁగాని యుండవచ్చును సత్కర్మ సత్ఫలములను, దుష్కర్మ దుష్ఫలములను ఒసఁగునని చెప్పఁబడినది.

ద్వివిధ కర్మలు- ౧. ఇష్టకర్మలు- యాగములు, క్రతువులు. ౨. పూర్తకర్మలు- కూపతటాకాదులను ధర్మార్థముగ నిర్మించుట మొదలగు ధర్మకార్యములు.

త్రివిధకర్మలు- ౧. ఆగామికర్మ- ప్రస్తుతము తానొనర్చుచుండుకర్మ దీనిఫలము ముందుతన కనుభవమునకు రానున్నది యని భావము. ౨. సంచితకర్మ యన- వెనుక తానొనర్చి ఇప్పుడు తాననుభవించెడిది యని భావము. 3. ప్రారబ్ధకర్మ యన- వెనుక తానొనర్చినది తన యనుభవమునకై నిలచియున్న కర్మ యని భావము. ఈ ఆగామిసంచితప్రారబ్ధములన్ను బంధత్రయమనియు నందురు.

కర్మచతుష్టయము- ౧. కృచ్ఛ్రము, దానములు యథావిధిగా నొనర్చుచుండుట. ౨. చాంద్రాయణము- తీర్థయాత్రార్థియై దేశదేశముల వెంబడితిరుగుట. 3. నిత్యకర్మానుష్ఠానము- అనుదినావశ్యనిత్యకర్మల నొనర్చుచుండుట. ౪. నైమిత్తిక కర్మానుష్ఠానము- ఆయా పర్వతిథులు మొదలగు నిమిత్త కాలముల కర్హములగు కర్మల నొనర్చుచుండుట.

కర్మపంచకము (తర్కశాస్త్రమున)-౧. ఉత్క్షేపణము- (పైకిఎత్తుట) ౨ అవక్షేపణము- (క్రిందికిదించుట లేక పడవేయుట, క్రిందికిం ద్రోయుట). 3. ఆకుంచనము- (వంచుట లేక ముడుచుట). ౪. ప్రసారణము- (చాచుట లేక సాగదీయుట లేక తిన్నగనుండునటుల నొనర్చుట). ౫. గమనము (నడచుట, పోవుట, చలించి ముందునకుసాగుట).

షట్కర్మలు, షట్కర్మానుష్ఠానములు, షడ్విధకర్మలు- ౧. యజనము- (తానయాగాదు

లొనర్చుట) ౨. యాజనము- (యాగము చేయించుట). ౩. అధ్యయనము- (వేదములు మొదలగు విద్యల నొకరియొద్ద చదువుట, అభ్యసించుట మొదలగునవి). ౪. అధ్యాపనము- (వేదములు మొదలగు విద్యలను ఇతరులచే జదివించి చెప్పుట). ౫. దానము- (ఇచ్చుట) ౬. ప్రతిగ్రహము- (దానమును పుచ్చుకొనుట).

నిత్యకర్మాష్టకము (అష్టకర్మలు)-౧ స్నానము, ౨. సంధ్య, ౩ జపము, ౪. హోమము, ౫. స్వాధ్యాయము, ౬ దేవపూజనము, ౭. ఆతిథ్యము (ఇచ్చుట), ౮ వైశ్వదేవము ఇవి నిత్యకర్మలు.

షోడశకర్మలు-మానవార్హకర్మలు పదునారు. ఇవి తానుగర్భమందు పడుటకుముందుగ ప్రారంభమై తనమృతికింబిదప బూర్తియగునవి. ఈకర్మలు పదునారును ఒకరిచేఁ జేయఁబడునవి కానేరవు. మొదటి ఎన్మిదయు పితృకర్తృకములు, తండ్రి చేయునవి. పిదప ఆచార్యకర్తృకకర్మలు రెండు పిదప అన్యకర్తృకములు రెండు. పిదప ఆత్మకర్తృకములు మూడు (తానొనర్చుకొనునవి) కడకు పుత్రకర్తృకము(కుమారుఁడు చేయుకర్మ) ఒకటి. ఇవి షోడశకర్మలు.

పితృకర్తృక కర్మలు (ఎన్మిది)- ఇవి అనిర్దేశ్యములు, నిర్దేశ్యములు అని ద్వివిధము.

అనిర్దేశ్యములు ౩- ౧. గర్భాదానము, ౨. పుంసవనము, ౩. సీమంతము. ఇవి తన తండ్రి యొనర్చునవి. ఒక నిర్దేశ్యము లేకయే యొనర్పఁబడునుగాన, అనిర్దేశ్యములని పేరు.

నిర్దేశ్యకర్మలు ౫- ౧. జాతకర్మ (బారసాల), ౨. నామకర్మ (నామకరణ మహోత్సవము), ౩. అన్నప్రాశనము, ౪. చౌడము (చెవులు కుట్టుట) ఇది కుడిచెవితమ్మి, ఎడమచెవితమ్మి యని యెఱుంగునది. ౫. ఉపనయనము (తనకు వడుగు తండ్రి చేయుట). ఇందు సంబంధకర్మలు ఉపనయనాధ్యాహ్నిక సాయంసంధ్య కర్మలును, ఔపాసనకర్మలు నైయున్నవి. ఔపాసనములందు నిత్యములు ప్రాతస్సాయంకాల అగ్నిహోత్రములును, ప్రాయశ్చిత్త సంబంధములగు సమస్తహోమములు నైయున్నవి.

ఇంక నైమిత్తిక హోమములు- ముఖ్యపక్షములుగ, గ్రహణహోమమును పండ్రెండు నెలలందు శుద్ధ పాడ్యమి, బహుళ పాడ్యమి యందొనర్పఁదగిన శాలిపాక హోమములునై యున్నవి

ఇటుల పితృకర్తృకకర్మలగు జాతకర్మ, నామకర్మ, అన్నప్రాశన, చౌడ, ఉపనయనమ్ములు నిర్దేశించియె చేయుకర్మలుగాన నిర్దేశ్యకర్మలని యెఱుఁగునది. ఇటుల అనిర్దేశ్యకర్మలు ౩,నిర్దేశ్యకర్మలు ౫ మొత్తము అష్టకర్మలును, తనకుంగాను తండ్రియొనర్చు (పితృకర్తృక) కర్మలు.

ఆచార్యకర్తృకకర్మలు రెండు- ౧. ఆశ్రమ వేదవ్రతము. దీనినే దీక్షయనియునందురు. ౨. వైశ్వదేవము.

అందు ఆశ్రమవేదవ్రతము- ౧. ప్రాజాపత్యమనియు, ౨ సౌమ్యమనియు, ౩ ఆగ్నేయమనియు మూడుగనున్నది. కడపటిదియగు ఆగ్నేయము ౧. ఔపాశనాగ్ని, ౨. లౌకికాగ్ని యని రెండువిధముల అగ్నులుగలది.

రెండవదియగు వైశ్వదేవమున- షడాహుతులు, చతుర్వింశతిబలులు, పంచయజ్ఞ హోమబలులు, అగ్రదానహోమములు రెండు, అగ్రదాన బలి ఒకటియు నైయున్నవి.

షడాహుతులు- ౧. అగ్నినిగూర్చి, ౨. విశ్వేదేవులగూర్చి, ౩. ధృవభూములగూర్చి, ౪. ధృవక్షితుంగూర్చి, ౫. అచ్యుతక్షితుంగూర్చి, ౬. స్విష్టకృదగ్నింగూర్చి నైయున్నవి.

చతుర్వింశతిబలులు- ౧. ధర్మదేవత, ౨. అధర్మదేవత, 3. ఉదకములు, ౪ ఓషధీవనస్పతులు, ౫. రక్షోదేవజనులు, ౬. గృహ్యాములు, ౭. అవసానములు, ౮. అవసానపతులు, ౯. సర్వభూతములు, ౧౦. కాముడు, ౧౧. అంతరిక్షము, ౧౨. యదేనాముడు, ౧3. పృథ్వి, ౧౪. అంతరిక్షము, ౧౫. దివి, ౧౬. సూర్యుడు, ౧౭ చంద్రుడు, ౧౮. నక్షత్రములు, ౧౯ ఇంద్రుడు ౨౦. బృహస్పతి, ౨౧ ప్రజాపతి, ౨౨ బ్రహ్మ, ౨3. స్వధాపితరులు, ౨౪. పశుపతిరుద్రుడు. వీరలం గూర్చియైయున్నవి

పంచయజ్ఞములందలి హోమములు (౨) — ౧. మనుష్యయజ్ఞమునందలి హోమము, ౨. దేవయజ్ఞమునందలి హోమము.

పంచయజ్ఞములందలి బలులు (3) — ౧. బ్రహ్మయజ్ఞమునందలి బలి, ౨. భూతయజ్ఞమునందలి బలి, 3. పిత్రృయజ్ఞమునందలి బలి

అగ్రదాన హోమములు (౨) — ౧ ధాన్యములంగూర్చిన హోమము, ౨. పరమేష్ఠింగూర్చిన హోమము.

అగ్రదాన బలి — యోభూ. . గూర్చిన బలి.

ఇటుల ఆచార్యకర్తృకకర్మలు, ఆశ్రమవేదవ్రతము, వైశ్వదేవమునని ద్వివిధములు—

అన్యకర్తృకకర్మలు (౨) — ౧. సమావర్తనము, (దీనినే స్నాతకమందురు.) ౨ సహధర్మచారిణీవ్రతము (దీనిని వివాహమందురు).

ఆత్మకర్తృకకర్మలు (3) — ఆత్మకర్తృకమన తననిమిత్తము తా నొనర్చుకొనియెడి కర్మ. ఇవి ౧. పాకయజ్ఞములు, ౨. హవిర్యజ్ఞములు, 3. సోమయజ్ఞములునని త్రివిధయజ్ఞములుగ నున్నవి. ఈ మూడు ఒక్కొకటి ఏడువిధములుగ నుంట మొత్తము ఇరువదియొక భేదములుగ నున్నవి.

సప్తపాకయజ్ఞములు — ౧ అష్టకశ్రాద్ధములు (3) మాఘబహుళమున సప్తమి, అష్టమి, నవమి దినములం దొనర్చునవి మూడు.

౨. పార్వణశ్రాద్ధములు (౨౪)— సంవత్సరమునందలి పండ్రెండుగు నెలలయొక్క శుక్ల పాడ్యమి, బహుళపాడ్యములం దొనర్చునవి ఇరువదినాలుగు.

3. మాసశ్రాద్ధములు— సంవత్సరమునందలి పండ్రెండు మాసములందు పితృతిథి నొనర్చు శ్రాద్ధములు పండ్రెండు

౪. శ్రావణికర్మ- శ్రావణశుద్ధపౌర్ణమి సర్పబలి.

౫. ఆగ్రహాయనికర్మ- మార్గశిరశుద్ధపౌర్ణమి సర్పబల్యుత్సర్గము.

౬. చైత్రి లేక శూలగవకర్మ- చైత్ర శుద్ధ పౌర్ణమి; ఈశానబలి.

౭. ఆశ్వయుజ లేక హేమంత ప్రత్యవరోహణ కర్మ- ఆశ్వయుజశుద్ధ పౌర్ణమి.

సప్తహవిర్యజ్ఞములు- ఇవి ౧. అగ్న్యాధేయము, ౨ అగ్నిహోత్రము, 3. దర్శపూర్ణమాసములు, ౪. చాతుర్మాస్య హవిర్యజ్ఞములు (ఇవి ౧. వైశ్వదేవము, ౨. వరుణప్రఘాసము, 3. సాకమేధము, ౪. సునాసీరయము నని నాలుగు), ౫. ఆగ్రాయణేష్టి, ౬. నిరూఢపశుబంధనము, ౭. సౌత్రామణి.

సప్తసోమయజ్ఞములు-ఇవి ౧. అగ్నిష్టోమము, ౨. అత్యగ్నిష్టోమము, 3. ఉక్థ్యము, ౪. షోడశి, ౫. వాజపేయము, ౬. అతిరాత్రము, ౭. ఆప్తోర్యామము నని. ఇటుల ఆత్మకర్తృక కర్మలు పాక, సోమ, హవిర్యజ్ఞములు.

౧౬. పుత్రకర్తృకకర్మ ఒకటి-దీనినే అంత్యేష్టి యనియు, పితృకర్మయనియు నందురు. ఇది తాను మృతినందినపిదప తనకుమారుడు తనకై యొనర్చు యంత్యకర్మ. దీని నపరకర్మ యనియు ననుట గలదు.

ఇటులే ౮ పితృకర్తృకకర్మలు- ౨ ఆచార్య కర్తృకకర్మలు, ౨ అన్యకర్తృకకర్మలు, 3 ఆత్మ కర్తృకకర్మలు, ౧ పుత్రకర్మ కలసి షోడశకర్మ లగును.

కర్మఛండాలురు - విరని కర్మఛండాల చతుష్టయ మనియు, జన్మవలన ఛండాల పంచక మనియుఁగూడ ననెదరు.

శ్లో. అసూయకః పిశునశ్చ। కృతఘ్నో దీర్ఘరోషకః।
చత్వారః కర్మఛండాలా। జన్మతశ్చాపి పంచమః
వశిష్ఠోక్తిః।

అసూయాపరుడు, పిశినిగొట్టు (కొండెములు చెప్పు దుష్టుడు), విశ్వాసములేని కృతఘ్నుడు, దీర్ఘక్రోధి వీరు ఛండాలురనియు, జన్మఛండాలుండు కూడ నయ్యేనేని ఛండాల పంచకమనియు చెప్పం బడినది.

కర్మజిత్తు మగధ బార్హద్రథ సంతతి క్షత్రియుడు. తండ్రి బృహచ్ఛేనుఁడు, పితామహుఁడు సురక్షితుఁడు, పుత్రుడు శృతంజయుఁడు.

కర్మథి గోత్రము - ధనంజయ గణము చూడుఁడు.

కర్మనాశ నది - సరోదకమను గ్రామముకడ జలబుద్బదమున జనించి బీహారము, సంయుక్త రాష్ట్రముల మధ్య సరిహద్దుగా ప్రవహించి షహాబాద్ జిల్లాకు పశ్చిమపు హద్దగ దనరుచు గంగానదియందు సంగమించునది. దీని యుదకము లపవిత్రవంతములని తలంపబడుచున్నవి. విశ్వామిత్ర మహర్షి యభిమానించిన త్రిశంకుని పాపచయమింక గలసి నీటిని అపవిత్రవంతముగ నొనర్చెనని వాయుపురాణము ౮౮-౧౧౦3 యందుకలదు. ఈనదిందాటిన దోషము పరిహారముగ గంగానది స్నానము చేయదగినదని యందురు. ఇది తొల్లింటి కీకటదేశములోని నదియని తెలియుచున్నది. కీకటదేశము గూర్చి ఇంతకన్న నేమియుఁ దెలియరాకున్నది.

కర్మ భూయస్త్వాత్ఫల భూయస్త్వమితి న్యాయము - ఎంతశ్రమపడి పని జేసిన నంతగా ఫలించునని తెల్పుట కీన్యాయ ముపయోగించును.

కర్మవాదిమతము - దీనికి మీమాంసకమతమనియు, పూర్వమీమాంసామతమనియు, జైమిని మతమనియు వాడుక పేరులు కలవు. వ్యాసుని శిష్యుఁడగు జైమిని ఈమత కర్త. పూర్వమీమాంస సూత్రములు (జైమినికృతము) ఈమత గ్రంధము, వీటిపై శబరర్షి వ్రాసిన భాష్యమును రచించెను. (మీమాంస శాస్త్రము చూడుఁడు). ఇది కర్మ ప్రతిపాద్యమై వేదార్థమును విచారించును.

ఈమతమున వేదము ఋగ్యజుస్సామాథర్వణాత్మకమగునది. స్వతః కల్గినదిగాని పరమేశ్వరాగతమని చెప్ప నిదర్శనములు లేవు. అది స్వతః ప్రమాణము జగత్తు సత్యము గాని, మిథ్య గానేరదు. వేదమునందు చెప్పఁబడుటయె ఈశ్వరుడున్నాడని ఎఱుగ బడుచున్నది. కాన ఈశ్వరుడు స్వతః ప్రమాణముగాక పరతః ప్రమాణమగు చున్నాడు. వేదమునకును, జగత్తునకును ఆద్యంతములు లేవు. వేదము ధర్మమును దెల్పుం గాన ధర్మాధర్మముల నెఱుంగ జిజ్ఞాస చేసి సత్కర్మల నాచరించిన సత్ఫలములను, దుష్కర్మల నాచరించిన దుష్ఫలములను ప్రాణి స్వర్గమందునను, నరకమందునను అనుభవించుటయెగాక, ఐహికమునను షెక్కుజన్మల ననుభవించనగుచుందురు. ఆత్మ ఆద్యంతములు లేనిది. తానొనర్చిన కర్మ ననుసరించి జన్మముల ఫలానుభవము లందుచుండును. ఈమతమునఁ బ్ర అనుమాన ఉపమాన శాబ్ద ప్రమాణము లంగీక

రింపఁబడినవి బ్రహ్మజిజ్ఞాస, పరమేశ్వరారాధనాదుల వలన మోక్షము గల్గుట, భక్తి ఇవి అంగీకరింపఁబడ లేదు.

కర్మవాది మతమున ఆత్మ యోగాభ్యాసము వలన నెఱుఁగఁదగినదనియు, మనోగ్రాహ్యమనియు అద్వితీయమనియు ఆత్మకన్న వేఱుగ నీశ్వరుఁడను ది లేదనియుం జెప్పఁబడినది.

కర్మవాది మతమునకు నిషేధములు - దుష్కర్మ, నింద్యకర్మ పరమేశ్వరార్చన, అనాచారము. ఇవి నాల్గు నిషేధ కార్యములుగ చెప్పఁబడినది

కర్మవిపాకము — ఇది పూర్వకర్మాను భవములంగూర్చి తెల్పెడు గ్రంథము. ఇత్యాయు ర్భోగ రూపకానుభవములం గూర్చి వివరింపఁ బడినది. సూత్రరూపకముగ రచింపఁబడి దానికి భాష్యము కూడ వ్రాయఁబడినది.

కర్మసాక్షులు — మానవులొనర్చు సకలకర్మలంగాంచుచుండువారగు సాక్షిభూతులు. శ్లో. సూర్య స్సోమో యమఃకాలో । మహాభూతానిపంచచ । యేతేశుభాశుభస్యేహ । కర్మణోనవసాక్షిణః॥ ౧. సూర్యుఁడు, ౨. చంద్రుఁడు, 3, యముఁడు. ౪. కాలము, ౫. పృథ్వి, ౬, జలము, ౭. తేజస్సు, ౮. వాయువు, ౯. ఆకాశము.

కర్మస్థానములు (చత్వారింశతి కర్మస్థానములు ౪౦)—కృత్స్న కర్మస్థానములు ౧౦, అశుభ ౧౦, అనుస్మృతి ౧౦, బ్రహ్మవిహార ౪, ఆరూప్య ౪, సంజ్ఞ ౧, వ్యవస్థా ౧.

కర్మేంద్రియములు — ఇంద్రియములు చూడుఁడు.

కరంట్సుపండ్లు (Currants fruits) ఆదికాలమున వీటిపేరు కోరింతమని యుండెను. గ్రీసు దేశమున కోరింతమునుండి యీపేరు గల్గి నాను దాను ఆంగ్లభాషయందు కరెంట్సాయెను. కల్లవి గింజ లేని ద్రాక్షజాతిపండ్లు. ఈచెట్లు అన్ని చోట్లను పెరుగవు. చెట్లుకల తావున కొంచెము దూరములోనె నాటిన బ్రతుకునను నమ్మిక మున్నది. ఇవి గ్రీసు దేశపు హక్కు అని చెప్పఁబడినది. ప్రపంచమందలి యన్ని దేశములకు ఆ దేశమందలి కొరింతు రేవునుండియు, కలామతా రేవునుండియు, పెట్రాస్ రేవునుండియు ఎగుమతి చేయఁబడు చున్నవి.

కరెంట్సు క్రీ. శ. ౧౫౧౬ నుండి ఇతర దేశముల కెగుమతి చేయఁబడు చున్నవి. కోరింతు పురప్రాంతమునన సముద్రమున గల జంటిద్వీపమునను, కేఫలోనియా ద్వీపముననను పిదప వీటిని పెంచుట ప్రారంభించిరి. సముద్రతీరమునతప్ప ఇతర తావుల నివి పెరుగవని తేలుచున్నది. ఇటీవల ఆస్ట్రేలియా యందు కొన్ని తావుల స్వల్పముగా పెరిగి కాయుచున్నవి గాని అది చాల స్వల్పమాత్రమని చెప్పఁదగినది.

కరపెండలము - కరపెండలము పెండలపు జాతితో సంబంధము కలది గానేరదు. ఇది చిన్న చెట్టు. దీనికరలను తిరుగ ముక్కలుగ కొట్టి పాతిన బ్రతికి అడుగున దుంపఁబారునది. గగాదు

కరపెండలము భోజనపదార్థము. దీని దుంపలందు బలముగల్గించు గుణము గలదు. ఇది వాతము నుద్రేకించి విరేచనబద్ధము గల్గించి ఆమవికారము నెడిని. కొండచీనుంపలనుండి పంచదారం దీయుదురు. కాని అది అంత శ్రేష్ఠము గాదు. విస్తారముగనూ రాదు.

కరలేనివానిని గొరెకూడా కరవవచ్చెడిని - ఆంధ్రలోకోక్తి.

క్రాపురము తొల్లింటి కర్హాటక నగరము చూడుడు.

క్రికుక్క కపిలధేను వగునా ? ఆంధ్రలోకోక్తి.

క్రెంటు ఎకౌంటు- (వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషా పదము) - దీనిని ఎకౌంటు క్రెంటు అని వాడుచుందురు. వడ్డిలేకుండ దాచి నిల్వ యుంచిన ధనము కోరగనే ఈయ వలసిన ధనము

క్రెన్సీ (Currency)- (వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషాపదము). నాణెములు, రూకలు దేశమున ప్రచారమునందున్న నాణెములు, నోట్లు మొదలగునవి యని యర్థము. నాణెముతో నిమిత్తములేక లెక్కమాత్రము చూచుకొనుటకు Currency by Tale అనియందురు. నాణెములను రూకలుగ ముద్రించుట యెఱుంగని తొల్లింటికాలమున బంగారు, వెండి మొదలగు లోహములను తూచి విలువక్రింద నిచ్చుచుండెడి వారట. దానికి Currency by Weight అని పేరు. ఆదేశమున ప్రచారమునందుగల నాణెములలో అసలువృద్ధుల నిచ్చుపద్ధతిని Issue చేయఁబడిన అప్పుపత్రములకు Currency Bonds అనిపేరు. బ్యాంకివ్యాపారమునందు Credit కు సరియగు Debit (loans) మాత్రమే నడపుచుంతమకు లభించు Commission పైని మాత్రమే ఆధారపడి వ్యాపారము నడపుపద్ధతికి Currency Principal అని పేరు. వడ్డిలేకుండా బాంకియందు సొమ్ము నిల్వ యుంచి ఎప్పుడు కావలసినప్పుడు తీసికొనుచుండు ఏర్పాటునకు Current Account అనిపేరు.

కర్లింగు ఆట (Curling) — ఇది చలికాలపుటాటగా నెంచఁబడినది. ముప్పదిరెండు లేక నలుబదిరెండు గజముల పొడవున నుంచుచే గప్పఁబడిన ప్రదేశమున ఆడఁబడుఆట. ఈరంగస్థలికి రింకు(Rink)అని పేరిడియున్నారు. ఇరుపక్షుల వారిచే నాడఁబడుచుండును కక్షకు నలుగురాటకాండ్రుందురు. వీరు రెండు గ్రానైటురాళ్లతో నాడుదురు. అవి రఠ సేనుల బరువునకు మించని దగనుండి ఇనుపసాధనములను పట్టుకొనుటకు అమర్చఁబడియుండును. ఇది బౌల్సుఆటవంటిదే యని చెప్పఁబడినది. కాని ఇంచుక భేదములగు పద్ధతులమెని కాకఁబడునాట, మనదేశమున వ్యాపకమందలేదు

కర్వము రెండుతులముల ఎత్తునకు కర్వప్రమాణమని పేరు మరియు ఉదుంబర మనుపేరుయుం గలదు. (ఆయుర్వేదమానము చూడుడు).

కర్హాడ, కరాడ, కర్హాటక దేశము, కర్హాటదేశము — బొంబె రాజధాని సతారాజిల్లాలో కరాడపురమున్నది. ఇది కృష్ణాకోయనదుల సంగమముదరిని కలదు. ఇది తొల్లింటి కర్హాడపురము ఈప్రాంతదేశము కర్హాటకదేశము స్కాందపురాణ సహ్యాద్రిఖండమున వేదవతీనదికి దక్షిణమునను, కోయనానదికుత్తరపు టెల్లగను గల దేశమని చెప్పఁబడినది. మహాభారతము సభాపర్వము ३० యందు నకులుఁడు జయించిన దేశమని ప్రశంసింపఁబడినది. ఒకతరి కర్హాడపురరాజ్యమును శైలాహారవంశనృపతులు పాలించిరి. కుంతలదేశమును కల్యాణనగరము రాజధానిగ (షోలాపూర్ ప్రాంతము) ఏలిన రెండవ విక్రమాదిత్యనృపతి కర్హాటకప్రభుండగు నొక శైలాహారవంశనృపతి కుమార్తెయగు చంద్రరేఖం బరిణయమయ్యెనని విక్రమాంకదేవచరిత్రము ౭ వ అధ్యాయమున చెప్పఁబడినది.

కలకత్తా చీఁకటికొట్టు దీనినాంగ్ల చరిత్రకారులు Black Hole of Calcutta అని వాడియున్నారు. కలకత్తా నగరమున డల్హౌసీ స్క్వేరు నామమున్న దిశగా హాలరాని కట్టడము. గోందలు హాల్వెల్ జ్ఞాపక చిహ్నము మరియు నచట కలదు. ఈ మహానీయుఁడు ఈస్టు ఇండియా కంపెనీ నాటి గవర్నరులలో నొకఁడట. నిస్థితి ప్రమాణాని దీని గూర్చిన కథనములు రెండు వ్యాపించి యున్నవి. ఒక కథనము బంగాళాదేశ మేలిన కడపటి నవాబు షురాజుద్దౌలాగారు క్రీ. శ. ౧౭౫౬లో కలకత్తాపై దండెత్తి కంపెనీవారి దుర్గము నాక్రమించెనట. పట్టుబడిన ౧౪౬ ఇంగ్లీషు సైనికులను పదునెన్మిది చదరపు అడుగుల విశాల పరిమితి గల ఈచీఁకటి కొట్టునందిడి బాధించిరట. మరునాటి ప్రాతఃకాలమున కొట్టు తెరచి చూచునప్పటికి ఇరువదిముగ్గురు మాత్రము జీవించియుండిరనియు తక్కినవారు దైవ సాన్నిధ్యమున కరిగి యుండిరనియు S. C. Hill చరిత్రకారుఁడు వ్రాసి యున్నాడు.

ఇంక రెండవ కథనము, ఇందు నిజమెంతవరకో గాని, హాల్వెల్ గవర్నరుగారు వైరియగు షిరాజు నవాబుగారి పేరునకు శాశ్వతముగ అపవాదం గల్గింప దీనికిఁ గలకత్తా బ్లాకు హోలని పేరిడి కట్టడ నిర్మాణ మొనర్చి వాడుక సాగించెనట. ఇంకను వేఱు కథనము క్రీ. శ. ౧౮౨౧ ప్రాంతమున నేదో యొక కట్టడము నిర్మించుటకుంగాను ఈకొట్టు నాశన మొనర్పంబడి మరల ౧౯౨౦లో నిప్పటి కున్న కట్టడము పునర్నిర్మాణమందె ననియు నైయున్నది. పిదప అక్షయ కుమార మిత్ర బాబుగారను చరిత్రకారుఁడు మొదటి కథనమును సంశయించి వ్రాసెనట. ఇది చరిత్రాత్మకమాట కథనత్రయములం గూర్చి పరిశోధన స్థితియుం దిదమిత్థమని వివరింప వీలుగా కున్నది. పరిశీలన మింకను జరుగఁదగునని మా తలంపు.

కలకత్తా మఱ్ఱిచెట్టు నదికవ్వల శిబ్‌పూరు అనంబడు ప్రదేశమున వేయఁబడిన వృక్షశాస్త్రోద్యానవనమున నున్న పెద్ద మఱ్ఱిచెట్టు రెండు యకరముల వైశాల్య ప్రదేశము నాక్రమించుకొని యున్నది. ఊడలు భూమి నానుకొని స్తంభములవలె వృక్షముయొక్క భారము వహించుచుండ మొదటి మఱ్ఱిచెట్టు పాటికి భగ్నమగుట తానువృక్షముగా చేయుసేవను ఊడల కప్పగించిచేయించుచున్నట్లు తోపక పోదు. ప్రతి లేత ఊడయు అతి జాగ్రత్తగా భద్రపఱచి రక్షింపబడుచున్న దనియు ఇంక నేబది సంవత్సరములలో యిట్లుమరు దెకరముల ప్రదేశము నాక్రమింపవచ్చుననియు అచటి పరిశీలకు లనుచున్నారు. ఊడల సంఖ్య రెండు వేలకు పైగా యున్నవి.

కలంకారి పరిశ్రమ — మన దేశమున చిరకాలము నుండియు మిగుల నభిరుచితో నాచరింపఁబడుచున్న పరిశ్రమలలో కడు పేరు గన్న కలంకారిపరిశ్రమ. కలంకారిపని యనఁగా వస్త్రములపై నద్దకము వేయు పరిశ్రమ. ఆడంబరజీవనమునందభిరుచిగల ధనసంపన్నుల హృదయముల నాకర్షించునది అద్దకపుఁ బనితనము కొన్ని సంవత్సరములక్రిందటి వఱకు తుర్కీదేశపు ఎఱ్ఱరంగు అద్దకపు చీరలను పూర్వకాలపు పద్ధతుల యందభిమానముగల స్త్రీలు మాత్రమే ధరించుచుండువారు రానురాను ప్రస్తుత కాలములో ప్రతివానికిని రంగురంగుల యద్దకములను ధరించుటయందు మొగ్గు అధికమగుచుంట యొక యభిరుచి అయిపోయినది. మనదేశమునందు ఆదిని బాదరు అద్దకము, ఆమీూద మధురయద్దకము, ఉత్తరదేశమునందు బనారసు, హిందూదేశమునందు ప్రాచీనకాలమునుండియు కాలిక్షి అద్దకము ప్రతీతిలోనుండి మిగుల ప్రఖ్యాతిగాంచి

౬. ముద్రణయంత్రముల మూలముగా అద్దకము ప్రపంచమంతయును గప్పివేయుచున్న యీ దినములలో భారతీయులు తమ తాతలనాటి చేతి యద్దకము విడువకుండినచో అనాది సిద్ధముగా అద్దకపుపనియందు తమకున్న పేరుప్రతిష్ఠలు నిలబెట్టుకొనజాలరు. అందుచేఁ బూర్వపుపద్ధతులను గూర్చి యిందు విపులముగాఁ జెప్పక ప్రస్తుతపద్ధతులనే వివరించుచున్నాము. పక్కా రంగు గలిగి వివిధములగు విదేశపు నమూనాలను దీసినప్పుడే మన దేశపు అద్దకపు సరకులకు విదేశీసరకుముందు గిరాకీనిలచును.

అద్దకపు విధానములు- ౧ చేతియద్దకపుఁబని దీనినే Block Printing by Hand అందురు.

౨. యంత్రముల సహాయమున అద్దకము- దీనిని Block Printing by Machine (Surface and Perrotine) అందురు.

3. లోహపురేకులను వలసిన నమూనాలకుఁ దొలచి రంగుపూచి యద్దుట- Flat Press లేక Stencil Printing అనియందురు.

౪. నమూనాలు చెక్కఁబడిన లోహపురోలరుల సహాయమున అద్దకము (Cylinder) పై నుదహరింపఁబడిన విధానచతుష్టయమునందును చేతియద్దకము మిక్కిలి సులువైనది. Cylinder అద్దకము పనివానితనమునందేమి, సున్నితమునందేమి, మన్నికయందేమి మిగుల నెన్నిక గన్నది. Perrotine అద్దకము నాలుగురంగులకు మించని చిన్నచిన్న నమూనాలకుమాత్రమే యుపకరించును. Flat Printing వలన నిడివియైన నమూనాలు విడుపులేకుండ నద్దుటఁ గడుకష్టము. Hand block printing వలన పెద్ద పెద్ద Pattern ఎన్నిరంగులవైనను సున్నితముగా నద్దకము చేయవచ్చును. పెద్దదైనను నొక నమూనా (Pattern) ఒక బ్లాకులో పూర్తిగాకపోయినప్పుడు అనేకములైన బ్లాకులలో నది పంచి పూర్తి యగునట్లు చేయవచ్చును. పనితనము కచ్చితముగాను, సున్నితముగాను కావలసివచ్చినపుడు Cylinder Printing ఉపయోగింతురు Cylinder Printingలో తక్కువవెలలో అద్దకము గావించవచ్చును కాని Hand Block Printing అంతనాణ్యముగా నుండదు. ఒక నమూనానుబట్టి (Block) దిమ్మలు చేయుటకు ముందు ఎటువంటి Printing ఏర్పాటు చేయఁబడెనో ముందాలోచించు కొనవలయును. Block Printing నకు దిమ్మమీఁద Design ఉబ్బి యుండవలయును. అప్పుడు దానిని రంగులో ఒక బట్టపై నద్దుటకు వీలుగా నుండును. Cylinder Printing లో నమూనాలు చెక్కఁబడిన రాగిరోలరు గాని రోలరు గాని యద్దకము ముద్రించుట కుపయోగింపఁ బడును. ఒక్కొక్క రకము రంగున కొక్కొక్క రోలరు వాడఁబడ వలయును.

కావలసిన పరికరములు:-అద్దకము పని సులువుగా చేయుటకు సమ మట్టముగా నున్న చతురస్రపు బల్ల. అది దిట్టముగ కర్రతో జేయఁబడినదియై యుండ వలయును పరిమాణము అవసరోచితముగా నుండును. ఎప్పుడైనను బట్ట వెడల్పుకన్న బల్ల వెడల్పు అధికమయినదై యుండ వలయును.

బల్ల మీదిభాగము నందు ఉన్ని దుప్పటి యొకటి బిగువుగా నుండునట్లు అమర్చఁబడి యుండును. బల్లయొక్క ఒక కొనను రెండు రోలరులకు (Rollers) బ్రాకెట్లు (Brackets) అమర్చఁబడి యుండును. వాటిమీఁదనే (Black cloth) గుడ్డయును అద్దకముచేయవలసిన గుడ్డయు గుత్తముగా బిగింపఁబడి యుండును. క్రింది రోలరుమీఁదినుండి బిగింపఁబడిన (Black cloth Unbleached) కోరా కాలికో (Calico)

గుడ్డయై యుండును. అది అద్దకము చేయఁబడ వలసిన వస్త్రమునకును, ఉన్నిసుప్పటికి నడుమ సమర్చఁబడి యుండును. అందువలన అద్దకము వేయునప్పుడు రంగు చెదరుట కవకాశముండదు. Printing Table రెండవ కొనను మూడవ రోలరుండును. అది టేబిల్ పొడుగునను అద్దకము పూర్తియైన వెనుక Black cloth ను తిరిగి ముందునకు లాగుట కుపకరించును. అద్దకము పూర్తియైన తరువాత Loop లనబడు కొయ్యలకుఁ దగిలించి ఆరఁ బెట్టఁ బడును. ఒకప్పుడు ఆవిరివలన వేడిగా చేయఁబడిన Cylinders సహాయముచే ఆరఁబెట్టుటయుఁ గలదు.

అద్దకపు కుంచెలు (Brushes) :- రంగు పాత్రలలోని రంగులను సమ మట్టముగా నుండు నట్లు అద్దకపు బొత్తులపై (Pads) పారించుటకు కావలసిన పరికరములలో అద్దకపు కుంచెలు (Brushes) ప్రధానము లైనవి. ఒక్కొక్క రంగునకు ప్రత్యేకముగా నొక్కొక్క కుంచె వాడుక చేయఁబడ వలయును. సాధారణముగా ఆరంగుళముల Shoe Brush మూడు కుంచెలు గాఁ జేయఁ బడును. Block లలో అగత్యమయిన దానికన్న నధికముగా రంగు పట్టినయెడల దానిని తొలగించు చుండుటకు చిన్న Painters Brushes కూడ కావలసి యుండును.

అద్దకపు దిమ్మలు (Blocks) :-రంగులు అద్దకము వేయుటకు, దిమ్మల విషయములో ప్రత్యేకపు జాగ్రత్త పుచ్చుకోవలయును. అవి శిల్పపుఁ బనివాని తనము కలిగి మంచి నమూనాలతో కూడినవియై ఏమాత్రపు టరుగుదల కనిపించినను వెంటనే మార్చఁబడు చుండవలయును.

ఈ రెండు రకములలో నొకటి Ordinary Blocks, రెండవది Combination Blocks. ఒకేరంగు అద్దకపుఁబని చేయవలసి వచ్చినపుడు Ordinary Blocks ను, రెండు మూడు కలిసిన Combination Blocks ను పలు రంగులు ముద్రింపవలసి వచ్చినపుడు నుపయోగింపఁ బడును.

నమూనాను బట్టియు, కావలసిన పని స్వభావమును బట్టియు Hand block పరిమాణము మారు చుండును. అయినను సాధారణముగా ౯, ౧౦ అంగుళముల పొడవును, ౫, ౬ అంగుళముల వెడల్పును గలిగి యుండును. సులువుగా పట్టుకొనుటకు వెనుక భాగమున (Handle) పిడి అమర్చఁబడి యుండును. ఈ బ్లాకులు పూర్వ కాలము నుండియు చేవచింతకఱ్ఱతో చేయఁబడు చుండుట యాచారము. కాని యిందులో నరుగుదల విశేషముగా నుండుట యిటీవల కనిపెట్టి, రాగితీగలు బల్లపరుపుగా సాగగొట్టి అంచు కట్టి ఆదిమ్మమీద నమూనా ఉబికించి యుపయోగించు చున్నారు

రంగుల జల్లెడ (Sieve) రంగుల జల్లెడలో మూడు ప్రత్యేక భాగములుండును. ౧. Swimming Tub అనఁబడు పెద్ద కర్ర తొట్టెయొకటి మూడువంతులు అద్దకపురంగుతో గాని, పిండిపేస్టుతోఁ గాని నింపఁబడియుండును. ౨. Mackintosh అనఁబడు నొకజాతి రబ్బరు పూతగుడ్డతో నొకయంచున మూయఁబడిన drum. Swimming Tub మీద నీ drum తేలియాడుచుండవలయును. కాని ప్రక్కలకు పోరాదు. 3. రంగులజల్లెడ యనఁబడు మరియొక drum ఒకయంచున ఉన్నివస్త్రముతో మూయఁబడియుండవలయును. ఈ drum మొదటి drum లో నుంచవలయును.

ఒక్కొక్క రంగునకు ప్రత్యేకముగా నొక్కొక్కరంగుల జల్లెడ వాడుకచేయఁబడు చుండవలయును. కాని యెన్నిరంగులకైనను ఒకే

Swimming tub చాలును Swimming tub లో పిండిపేస్టు వేయుటయందలి యుద్దేశము బ్లాకులకు రంగు నీకరాని పాటించుటకై యున్నది. Swimming tub లోని పేస్టుమీద రంగుపడి పాడుచేయకుండ మొదటి డ్రమునకు కట్టిన Mackintosh గుడ్డ ఆపును.

ఆవిరిచే తడియార్చు పరికరములు (Steaming apparatus) - ఇవి తప్పనిసరిగా నుండవలసిన పరికరములు ఈక్రింద వ్రాయఁబడిన వివరముల వలన వాని యుపయోగము విశదము కాఁగలదు. ఇంకఁగావలసిన యితర పరికరములు గరిటెలు, చిప్పలు, కొలపాత్రలు, త్రాసులు, గుళ్ళు మొదలగునవి

వేఱు వేఱు రంగుల ద్రావకములఁగాని, పేస్టులనుగాని, ఉడకబెట్టుటకు సామాన్యము లగు ప్రొయ్యలైనను పనికి వచ్చును

రంగులు పాళ్ళు :- ఇఁక నుపయోగింపఁదగు రంగులను గూర్చి తెలుప వలసి యున్నది. ప్రస్తుత కాలములో హిందూదేశపు పచ్చిరంగులగు నీలి, తొగరు, జాబరా మొదలగునవి కాక Synthetic రంగులు వానికి బదులుగా వాడుక చేయఁబడు చున్నవి. పక్కా రంగులు, Chlorine వలనగాని, ఉతుకుట వలన గాని ఎండవలన గాని చెడిపోని Alizarine colours, Naphthol colours మొదలగునవి ఉపయోగింపఁబడు చున్నవి.

బట్టలను దట్టపఱచు సాధనములు :- ఈసాధనములలో రెండు విధములు కలవు. ౧. మొట్టమొదట రంగుపట్టుటకు చాలినంత మట్టుకు దట్టము కలిగించుటకు మాత్రమే యుపయోగింపఁబడి తరువాత రంగునకుగాని, అద్దకపు నమూనాలకుగాని భంగము లేకుండ తీసివేయుటకుఁ దగిన సాధనము మొదటి రకము.

ఇందులకు చింతఅంబలి, గంజి, సెనిగపిండియూ జిగురు, ట్రగాకాంత్ జిగురు మొదలగునవి యుపయోగింపఁ బడును.

౨. రంగులలో నవిభాజ్యములుగాఁ గలిసిపోయి బట్టను దట్టపఱచుటకును, రంగును నిలబెట్టుటకును గూడఁ బనికి వచ్చు Albumen, Casein, Glue (సరేసు) మొదలగునవి రెండవ రకము సాధనములలోఁ జేరును

నూలు పోగుల యందు సులభముగాను, సమముగాను రంగు పట్టునట్లు చేయుటకే గంజి, సరేసు మొదలగు చిక్కఁబఱచు పదార్థములు వాడుక చేయఁబడు చున్నవి. అవి రంగు చెదరకుండ కాపాడును. బట్టయొక్క స్వభావమును బట్టి చిక్కఁబఱచుట కే పదార్థ ముపయోగింపఁ బడవలయునో నిర్ణయించుకొన వలసి యుండును. మెత్తని యద్దకము కావలసిన బట్టలమీద గంజి బిగి పనికిరాదు. అట్టివానికి Senegal, Tragacanth or Dextrin అను జిగురుపదార్థములనే వాడుక చేయ వలయును. మ్రైటద్దకమునకు గంజిబిగి ముఖ్యము రంగు రెండు ప్రక్కలను సమానముగా నంటుకొనవలయునేని Tragacanth ఉపయోగింప వలయును.

బట్టలకుపెట్టు గంజి (Starch) - గోధుమ, మొక్కజొన్న, ఉరలగెడ్డలు, వరిబియ్యము మొదలగువాని గంజి (Starch) చల్లని నీటిలో విశేషము పనిచేయకుంగాని, ఉడుకునీటిలో మంచిపని చేయును.

Acetic Acid తప్ప తక్కిన Acid లన్నియు పలుచని Starch పేస్టులు తయారుచేయుట కుపకరించును. బ్రిటీషుదేశపుబంకను Starch కి బదులుగా వాడుక చేయుచుండుటయుఁ గలదు. అద్దకపుఁబని కుపయోగింపఁబడు గంజి లన్నిటిలో గోధుమగంజి మంచిది. గోధుమగంజిలో తగు

మాత్రము Olive oil చేర్చి మీాగడవలె తయా రగునట్లు కొంచెము చల్లనినీటిని పోసినయెడల మొదటిరకపు గోధుమ Starch తయారగు చున్నది.

Tragacanth బంక - బట్టకు దట్టముచేయుట కిదియొక ప్రకృతిసిద్ధమగు బంక. అద్దకపుఁబని కెంతయు నుపయుక్తమైనది. దీనిని గంజితోఁ జేర్చి యుపయోగపఱచినయెడల కేవలము గంజిని చేర్చినప్పటికంటె రంగు సమపాలుగా నంటి అద్దకపుఁబని నాణ్యముగా నుండును. నాణ్య మును మృదుత్వమును చెడకుండ పెద్దపెద్ద రేకు లనద్దకము గాఢమగుచు రంగు అద్దకముచేయు పట్ల దీనియుపయోగము మెండు.

Dextrin and British Gum గంజిని (Starch) విశేషముగా నుడకబెట్టుటవలన పై నుదహరించిన బంకలు తయారగు చున్నవి. ఇవి లేతరంగు గాని, ముదురు రంగు గాని, కలిగి యుండవచ్చును. ఆభేదము చిక్కఁపఱచు శక్తి ననుసరించి యుండును. Dextrin గాని, British Gum గాని తయారుచేయుటకు Starch అంతయు నీటిలో కలిసిపోవునట్టి స్థితి వఱకును మరగించుచుండవలయును. లేతరంగు బంకలు ముదురురంగువానికన్న నధికముగా అసలు Starch గుణమును కలిగియుండును. పైని వివరించిన రెండురకముల బంకలలో నేదియుచు రంగు బట్టలోనికిఁ జొచ్చుకొనిపోనీయదు. అందుచే ముదురురంగువేయుట కెంతమాత్రము నుపకరిం పవు. చిక్కఁబఱచుటకు నుపయోగించు British gum లో 20% మొ॥ 30% కరుఁగ కుండ మిగులు Starch అనుసరించి చిక్కఁ దనము కలిగియుండును. కాని యీాదిగువ వివ రింపఁబడిన పాళ్లు అనుసరించుట సమంజసము. లేతరంగులయద్దకపుజిగురు రెండుమూడు పౌన్లుకు ఒక గాలను నీరు కలపవలెను ముదురు రంగులు యద్దకపుజిగురు ఆరు మొ॥ పది పౌనులవఱకు నొక గాలను నీరు కలపవలెను ఈ జిగురులను నీటిలో మరగించి చల్లార్చినఁ జాలును.

సెనిగల్ (Senegal) గమ్ము, అరబిక్ గమ్ము - బట్ట యంతర్భాగమునకు గాఢముగా రంగు ప్రాకిపోవకుండునట్లు పైనిచెప్పిన రెండు రకముల బంకలును ఉపయోగింపఁబడును.

ఇంకనుపయోగింపఁబడు రసపదార్థములు - అద్దకపుబనికిNeutral gum solutionఅనఁబడు నొకవిధమగు జిగురుపదార్థమును, Standard ఎఱ్ఱసారాయము, సీసపు Sulphate ద్రావక మును, తగరపు పొర (Tin pulp) మొదలగు నవి యవసరములు. వీనిని తయారుచేయు విధానమును గూర్చి Neutral gum solution, Standard red liquor, Lead sulphate solution, Tin pulp అను ప్రత్యేక వ్యాస ములు చూడుఁడు.

కలకాల దొంగ ఒకనాఁ డెప్పుడైనా దొరకకపోఁడు — ఆంధ్రలోకోక్తి

కల గోత్రము — లౌగాక్షి గణము చూడుఁడు.

కలబంద - లా. Aloe indica మరియు, Aloe carbadensis. ఆఙ్గ్ల. Indian aloes సం. ఘృతకుమారిక, అమరా.

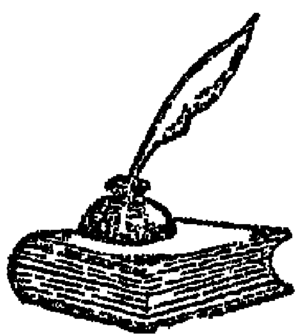
కలబంద వైద్యోప యోగమగు ఓషధి. ఉత్తర హిందూదేశమున దీనిని భోజన పదార్థ ముగఁ గూడ వాడుచున్నారు. కలబంద తెల్లని దియు, ఎఱ్ఱనిదియు నని ద్వివిధములు. అం దెఱ్ఱనిది శ్రేష్ఠమందురు. కఫము, కుష్ఠువ్యాధి, సెగరోగము, కండ్లఎఱుపులు, కండ్లనీరు, పుసికట్టు చుండుట, కండ్లనొప్పులు, ప్లీహము, గర్భము లోని పుండు, విరేచనబద్ధము, మేహవాతపు

నొప్పులు నివారించును కలవకేసు మేహశాంతి పైత్యశాంతి నొనర్చును కప్పుకు దెబ్బ కొప్పువారు మాన్పును.

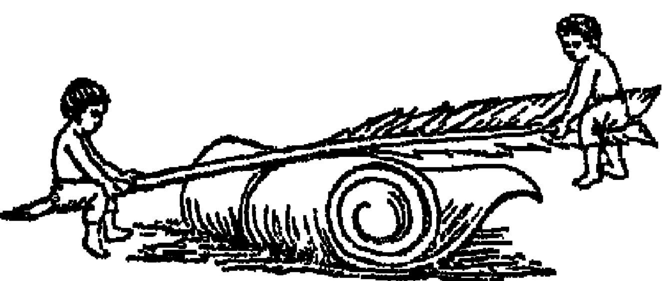
కలబాదపుపువ్వు క్రిమి, శ్లేష్మ రోగములనడంచి మేహశాంతి, చలవజేయుటయెగాక వాతోద్రేకము గల్గించును కాకతత్త్వము గలవారి కను కూలమై యుండును వాత శరీరులకు పనికి రాదు

కలబోలిజమ్ (Calabolism) — Katabolism చూడుము.

కలము (Pen) — సిరాయందు ముంచి

కాగితముపై వ్రాయు పనిముట్టునకు కలమనియెదరు. సంస్కృతమున దీనిని లేఖని యనియెదరు. లేఖని యన వ్రాయు పనిముట్టనియె యర్థము ఆంగ్లమున దీనికి Pen అని పేరు. ఈపదము లాటిన్ భాషయందలి Penna (పక్షిరెక్క) పదమునుండి యేర్పడినది. అనగా తొల్లింటికాలమున ప్రాశ్చాత్యదేశములందునను భరతదేశమునందువలెనే పక్షిరెక్కల ఈకల గల్ల భాగములందు జెక్కి సూదిగ నొ

నర్చి వ్రాయుచుండిరని తెలుచున్నది. ఇక్కాలమున ఉక్కుపాళీలతో కూడియుండిన లేఖనులకును గూడ నా కలమను పేరే ఒప్పుచు వాడుక నందియున్నది.

కలరావ్యాధి — విషూచి చూడుము.

కలశపురస్సర ప్రాసాద (దేవాలయ) నిర్మాణ తుల్య న్యాయము — దేవాలయనిర్మాణ మొనర్చి శిఖరప్రతిష్ఠ యొనర్చుటవంటిదని యర్థము. ఓర్పుతో శ్రమచేసి పని పూర్తిచేయుట యని భావము.

కలశభవులు — అగస్త్యమహర్షి, వశిష్ఠమహర్షి, ద్రోణాచార్యులు వీరు కలశభవులు లేక కుంభసంభవులనబడుదురు వీరు మైత్రావరుణుల తేజంబు కలశంబునం బడి యందుండి జన్మించిరని చెప్పబడినది

కలశరేఖ — పురుష సాముద్రికము చూడుము. స్త్రీసాముద్రికము చూడుము.

కలతి గోత్రము — కపి ఉపగణము చూడుము.

కలహాకంటకి — కాలకౌశికుని భార్య పేరు. కలహప్రియురాలగు యువతి నీపేర హేళనగా నుడివెదరు. హరిశ్చంద్రుని చరిత్రమున నిది విపులముగ గలదు

కలహాగ్రామము (కహల్గాన్) — అంగదేశము చూడుము.

కలహారీ ఎడారి — ఆఫ్రికాఖండమున నైరుతిదిశగానున్న ఎడారి ఆరెంజినది కుత్తరముగ నారువందలమైళ్ళు దనుక వ్యాపించి యున్నది. లక్షా ఇరువదివేల మైళ్ళ ప్రదేశమట.

కలాన్నగరము — దీని నిప్పుడు కలట్ అనుచున్నారు. బాలోత్ (బెలూచిస్థానము) దేశపు రాజధాని. (బాలోత్ చూడుము.)

కలాప గ్రామము — మరుండును, దేవాపి యను నిర్వురు చంద్రవంశపుక్షత్రియులు తపంబొనర్చిన తావు. వీరు కల్క్యవతారమున విష్ణుదేవుం డన్యరాజ్యముల సమయంజేసినపిదప తామిర్వురు ఒకరయోధ్యకును, రెండవవారు హస్తినాపురమందునను ప్రభుత్వమొనర్పగోరుచు తపంబొనర్చినవారుగ కల్కిపురాణము ౩-౪ యందు చెప్పబడినది. మహాభారతము వనపర్వము ౭ యందునను భాగవత పురాణము ౧౦-౮౭-౭ యందునను బృహన్నారదీయ

పురాణము ఉత్తర ౯౯. యాదవను, కలాప గ్రామము హిమాలయముపై బదరీక్షేత్రమున నున్నదని చెప్పఁబడినది.

వాయు పురాణము ౯౧ యాగ ఊర్వశి కొంతకాలము పురూరవునితోఁ గడపిన హిమాలయోపరిభాగ ప్రదేశమని వివరింపఁబడినతావు. కెప్టెన్ రేపర్ పరిశోధకుఁడు గఢ్వాల్ సంస్థానమున బదరీనాథ ప్రాంతమున అలకానందలో చేరుకొను సరస్వతీ జన్మస్థానమునకు సమీపము నుండియుండునని తెల్పియున్నాఁడు.

కలాపహార నగరము — మందరగిరి కడనుండిన పురము అంగదేశము చూడుఁడు.

కలాల్పమున్ — హితోపదేశము చూడుఁడు.

కలావతి — తంద్రి పొరుఁడనుపేరుగల ఋషి. తల్లి పుంజికస్తలయను పేరుగల అప్సరస. సౌందర్యవంతురాలనియు, పార్వతీదేవి ఈమెకు పద్మినీవిద్య నొసంగెననియు, అది కోరినసౌఖ్యము లొసంగు విద్యయనియు, నామె దానిని వరూధినీ పుత్రుఁడగు స్వరోచికిచ్చి తానాతనిం బరిణయమాయెననియుం జెప్పఁబడినది. స్వరోచి మనువని యెఱుంగునది.

కలాహుపహాడ్ - కోలాహల పర్వతము చూడుఁడు.

కలిగినవారు కన్నెత్తి చూచే వరకు వారి ప్రాణం పోతుంది — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కలిగినవారి కందరు చుట్టాలే - ఆంధ్రలోకోక్తి.

కలిగినవాడు కలవానికే చేర్చును లేనివాడు కలవానికే చేర్చును — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కల్మి కులములకు మిండడు — భాగ్యవంతుఁడు శ్రేష్ఠకులజుఁడుగ తలంపఁబడునని భావము. (ఆంధ్రలోకోక్తి).

కలిమిలేములు కావడికుండలు - ఆంధ్రలోకోక్తి

కలుగానుగ చెట్టు — లా Ficus heterophylla సం. త్రాణం, త్రాణా, త్రాణీ, త్రాయంతీ, త్రాయమాణ బలభద్రా, బలభద్రికా, వ్యాఘ్రీ ఇది వైద్యోపయోగమగునది. దీనిఆకు, చెక్క, వేరులను, రస, చూర్ణ,కషాయ రూపముల వాడుచున్నారు. ఉన్మాదములు (పిచ్చి), కఫపైత్యములు, జ్వరములు నివారణమగునని చెప్పఁబడినది. ఈచెట్టు రాతిమీఁదనే పుట్టి మంటి (మన్ను) సాయమక్కరలేకనే పెరుగు స్వభావముకలది.

కలువచెట్టు — ఇది నీటియందడుగున భూమిపై జేరియుండు బుగదలోనుండి పుట్టినదుంప నుండి నీటిపైకి కాడలగుండా లేచి ఆకులు నీటిపై తేలునట్లు విప్పి, యటనేపూచు నీటిచెట్టు. దీనిపూవులు కొన్నిదినములు జీవించును. అత్తరినవి చంద్రోదయముతో రాత్రులందు వికసించుచు తెల్లవారినపిదప ఎండ బలపడుటతో ముడుచుకొనిపోవుచు, తిరుగ చంద్రోదయమున రాత్రియందు శీతలత వ్యాపించు కతన తిరిగి వికసించుచుండునుగాన, చంద్రునితో సంబంధము గలవిగ జెప్పఁబడినవి. కవులు స్త్రీల నేత్రములను కలువరేకుల (పూవునందలి రేకులు)తో పోల్చి వర్ణించుదురు. కలువలు తీయని నీటియందే పైపరిస్థితులలో పెరుగుంగాని భూమిపై పెరుగునవికావుగాన తియ్యనినీటి జలనిలయములందు (ప్రవాహజలములందుకాదు) మాత్రమే పెరిగెడిని. తెల్లకలువ యనియు, ఎఱ్ఱకలువ యనియు, నల్లకలువ యనియుం గలువజాతి

త్రివిధము. అగు నల్లకలువ (నీలోత్పలము) ఇంచుక యెరుపుగా గానగుచుండును కలువలు సరోవరములు కలంకారములుగ నొంచబడు చున్నవి.

తెల్లకలువ- ఇది కలువజాతులలో సామాన్య మైనది. దీనికి లా. Nymphaea anthers ఆంగ్ల Water lily white ఇందీవర, ఉప్పల, కువలయకుముద, శశిత్రయ యని పేర్లు కాని ఈ సంస్కృతపుపేరు కలువకు సామాన్య నామము లుగ నున్నవి. సుగంధయుక్తమైనది. తెల్లకలువ దుంప రసము, కషాయము లేక చూర్ణము మేహము, పైత్యమును, శ్లేష్మమును నివారించు ననియు, తెల్లకుసుమ రోగము పై స్త్రీలకు చక్కగ పనిచేయుననియు, స్త్రీల గర్భమందలి పిండములను రక్షించుననియు చెప్పబడినది. ఇం కను కొందఱు ఋషులు జ్వరములను, విదా హము, అతిసారములం గూడ నివారించు ననిరి. చలువజేయును.

ఎఱ్ఱకలువ లా Nelumbium speciosum. ఆంగ్ల. Red water lily సం. రక్తోత్పల, రాజీవ, కోకనద. ఎఱ్ఱకలువదుంప రసము, కషాయము, చూర్ణము స్త్రీలకు గల్గెడి ఎఱ్ఱ కుసుమ రోగముపై చక్కగ పనిచేసి నివారించు ననియు తక్కిన గుణములు తెల్ల కలువ దుంప వలెనే ననియు చెప్పబడినది. పూవులు కండ్లకు చలువజేసి తాపము, కాస, పైత్య వికారముల నడంచును.

నల్లకలువ- Nymphaea stellata ఆంగ్ల. Black water lily. సం. నీలోత్పల. దీని దుంప రసము, కషాయము లేక చూర్ణము కలువ సామాన్య గుణములే యైనను స్త్రీల రక్త కుసుమ రోగము, రక్తపైత్యము, రక్తస్రావము లపై చక్కగ పనిచేయు ననియు, ఎక్కువ బల ముగ పనిచేయుననియుం జెప్పబడినది.

కొందఱు ఋషులు కలువజాతులన్నియు నేత్ర రోగములపై చక్కగ పనిజేయు ననియు, కలువ ఆకులందు భోజనము మాత్రము అనారోగ్యకర మగునంతటి సర్వసామాన్యమనియు నుడివియున్నారు.

కల్కిద్వాదశి ఉపేంద్ర ద్వాదశి చూడుడు.

కల్పచికిత్స (కాయకల్పచికిత్స)

కల్పింపబడినది లేక కల్పననది కల్పము. ఇచ్ఛా ప్రాప్తియని యర్థము కల్పలత యను పదమును కల్పవృక్షమను పదమును ఈయర్థమునందే శ్లేష వాచకములై దనరెడిని. వైద్యశాస్త్రవిదులు పునరుద్భవ కారణములుగ కల్పమున కర్థము చెప్పిరి. శ్వేతవరాహకల్పము మొదలగు పదము లందుకూడ పునరుద్భవకాలమనియే అర్థమగును. ఈ "కల్పము" ఔషధము కల్గించు పునరుద్భవ స్థితికి ఆంగ్లవైద్యశాస్త్రమున Rejuvenation అని పేరిడిరి.

ఆంధ్రదేశమునం దీకల్పౌషధములు సర్వ సాధారణముగ వాడుకయం దున్నను కల్పచికిత్స యను ప్రత్యేకవిధానము వాడుకగా నుండమి క్రొత్తయైనట్లు తోచినను తోచుచుండును. వసంత కుసుమాకరము, పుష్పబాణరసము మొదలగు ఆయుర్వేదీయఔషధములు కల్పౌషధములే. వీటి యందు రస, విష, గంధకాదులు కలియవు. కల్ప చికిత్సావిధానము శరీరరోగముల నడంచి రోగికి సుఖ మొసంగు ఔషధప్రయోగ మనుటకన్న తొలుత రక్తశుద్ధిం జేసి శరీరధాతువులను మంచి స్థితియందు స్థిరపర్చి శరీరావయవసముదయమును (Cells) పునర్నిర్మాణ మొనర్చుటమూలమున సమస్తరోగనివారణం గల్పించి పునర్జన్మ మెత్తిన యటుల నారోగ్యమిచ్చునది యనదగునని శాస్త్ర మున చెప్పబడినది. ఈ మహాఫలితములను చ్యవనమహర్షి చ్యవనప్రాశ సేవనమున నందె

యుంట సిద్ధాంతవైద్యప్రభావమే (చ్యవనప్రాశము చూడుఁడు.)

శౌనకుడు యయాతిమహారాజు శస్త్రచికిత్స మూలమున నీఫలమందెననియు, ఋషులనేకులు యోగాభ్యాసమున నీఫలము నందిరనియుఁ జెప్పంబడుట ఔషధసేవ లక్కఱలేకనే కేవలోపచార పథ్యాదులచే నీఫలము లందిరని తోఁచెడిని.

కల్పచికిత్స- బుద్ధికల్పచికిత్స యనియు, కేశకల్పచికిత్స యనియు, కాయకల్పచికిత్స యనియు త్రివిధము బుద్ధికల్పములు మనస్సును బుద్ధిని దృఢపఱ్చి జ్ఞాపకశక్తిని విజృంభింపఁజేసి బలముం గల్గించెడిని కేశకల్పములు రోమకూపములం బలపఱ్చి, కేశము (వెంట్రుక) లకు నల్లని నిగనిగలాడు రంగును, కోమలమును స్థిరముగఁ గల్గించెడిని. కాయకల్పములు శరీరావయవసముదాయము నంతటను దృఢముం గల్గించి యౌవన లక్షణములతో బలముం జేకూర్చి శరీరకోమలముం గల్గించెడిని.

కాయచికిత్స (మూడవది) నందుటకుం బూర్వము పంచకర్మలచే శరీరశోధన మొనర్చి బహిః పరిశుద్ధిని,శరీరాంతరపరిశుద్ధిని కల్గింపవలెనని చెప్పబడియున్నది. మరియు నియ్యది కుతిప్రవేశకల్పమనియు, విట్టాటపికకల్పమనియుం ద్వివిధము.

కుతిప్రవేశికకల్పము- మిగుల కష్టమైనది. దీని నాంగ్లవైద్యులు Sealed cell treatment అని వాడుచున్నారు. దీనికిం బఖ్యము శీతోదకముం దాకుటకూడ తగదు. కపిలధేనువు (నల్లఆవు) పాలు ఆహారము. శరీరావయవము లేపనిం జేయకయు, బుద్ధియం దేయూహాలు యోచనలు లేకయు, సంపూర్ణవిశ్రాంతిం గల్గియుంట విధింపంబడినది. శాస్త్రమునం దీకష్టతరమైన కుతిప్రవేశచికిత్సయే సంపూర్ణఫలప్రద మని చెప్పంబడినది.

తరువాత దగు విట్టాటపిక కల్పచికిత్స కొంత సుకరముగ నుండెడిని. ఇందు కదలమెదలకుండు నిర్బంధములు లేవు. విశ్రాంతి విధింపంబడినదు శ్రమకలుగకుండ నటు నిటు తిరుగాడవచ్చును. నిత్యకృత్యములం దీర్చికొనుచు, అర్ధాభోజన మొనర్చుచు, దీని కర్హాకాలము నియమింపఁబడకున్నను, శీతకాల ముత్తమ మని కల్పచికిత్సావైద్యు లనుచున్నారు.

నల్లఆవునకుం గాని, అదిలభింపనిచో నల్లమేకకుంగాని లోని కౌషధమిచ్చుచు దానిపాలు నలువదిదినములును, పిదప దాని కౌషధమిచ్చుట మాని దానిపాలనే ఇంక నలువదిదినములును, రోగి ఎనుబదిదినములు ఔషధముగ త్రాగుచుండవలయును. ఈకాలమునందు ఉప్పు, పులుసు, కారములు వర్జనీయములని పథ్యము విధింపంబడినది. మిరియములకారము కొంచెము వాడవచ్చునని కొందఱనియున్నారు. మూడువారములలో దీని గుణ మగునట. వేఱొక (కల్ప) విధానము పది దినములలో పనిచేయునది కలదట.

కల్పచికిత్సలు మృత్యుంజయించునవి కావనియు జీవితకాలముననే తిరుగ జన్మించినరీతిని నూతన యౌవనము, నవకోమలదేహముల నొసంగి బలవంతులుగఁ జేయుననియుఁ జెప్పంబడినది.

ఇటీవల మదనమోహనమాలవ్యపండితుఁడును హరదత్తశాస్త్రిపండితుఁడును (కాంగ్రాలోపకుం జెందిన సుకేతసంస్థానపు రాజగురువు) పొందిరని చెప్పంబడిన కాయకల్పచికిత్సలు, కుతిప్రవేశిక కల్పచికిత్స లని తెలిసెడిని. (ఆయుర్వేదము చూడుఁడు.)

కల్పములు (బ్రహ్మమానపు మాసము నందలి 30 దినములు) — బ్రహ్మమాన మాసమున గల ముప్పది దినములను ముప్పది కల్పములనంబడును. ఇవి మనుష్యమానపు

మాసమునందుగల పాడ్యమి, ద్వితీయ, తృతీయ చతుర్థి మొదలగు తిథులం బోలినవి. (మత్స్య పురాణ ౨౨౫ అధ్యా).

౧. శ్వేతవరాహకల్పము, ౨. నీలలోహిత కల్పము, 3. వామదేవకల్పము, ౪. రాథంతర కల్పము, ౫. రౌరవకల్పము, ౬. దేవకల్పము, ౭. బృహత్కల్పము, ౮. కందర్పకల్పము, ౯. సత్యకల్పము, ౧౦ ఈశానకల్పము, ౧౧ తమః కల్పము, ౧౨. సారస్వతకల్పము, ౧3. ఉదాన కల్పము, ౧౪. గారుడకల్పము, ౧౫. కౌర్మ కల్పము, ౧౬. నారసింహకల్పము, ౧౭. సమాన కల్పము, ౧౮ ఆగ్నేయకల్పము, ౧౯. సోమ కల్పము, ౨౦. మానవకల్పము, ౨౧. తత్పురుష కల్పము, ౨౨. వైకుంఠకల్పము, ౨3. లక్ష్మీ కల్పము, ౨౪. సావిత్రీకల్పము, ౨౫. ఘోర కల్పము, ౨౬. వరాహకల్పము, ౨౭. వైరాజ కల్పము, ౨౮. గౌరీకల్పము, ౨౯. మహేశ్వర కల్పము, 3౦. పితృకల్పము.

ఇందు శ్వేతవరాహకల్పమును ప్రతిపత్తిథి యనియు, కౌర్మకల్పమును పౌర్ణమి యనియు, గౌరీకల్పమును మాసదేవీరాత్రిగను, మహేశ్వర కల్పమును మాసశివరాత్రిగను, పితృకల్పము నమావాస్యగను కూర్మ, మార్కండేయ, బ్రహ్మాండ పురాణములందు చెప్పఁబడినది. ఇంకను ఒక్కొక కల్పమునందు మనుష్యమాన సంవత్సరములు ౪౩౨౦౦౦౦౦౦౦ లును, ముప్పది కల్పములు గలిగిన ఒక బ్రహ్మమాన మాసమున ౨౫౯౨౦౦౦౦౦౦౦౦౦ సంవత్సర ములును ఉండెడిని. దీనినే సర్వసాధారణముగఁ బాటించుచున్నారు.

ఇంకను భవిష్యపురాణ ప్రతిసర్గ (3) పర్వ మున చతుర్యుగఖండ కలియుగేతిహాస సముచ్చ యమునం దిరువదిమొదవ అధ్యాయమున పదు నెన్మిది కల్పములు చెప్పఁబడినవి అవి ౧. కూర్మకల్పము, ౨ మత్స్యకల్పము, 3 శ్వేత వరాహకల్పము, ౪. నృసింహకల్పము, ౫ వామన కల్పము, ౬. స్కాంధకల్పము, ౭ రామకల్పము, ౮. భాగవతకల్పము, ౯ మార్కండేకల్పము, ౧౦. భావిష్యకల్పము, ౧౧. లింగకల్పము, ౧౨ బ్రహ్మాండకల్పము, ౧3. అగ్నికల్పము, ౧౪ వాయుకల్పము, ౧౫. పద్మకల్పము, ౧౬. శివకల్పము, ౧౭. విష్ణుకల్పము, ౧౮. బ్రహ్మ కల్పము.

ఇవి ఇట్లుండ వాయుపురాణ పూర్వార్ధ ౨౧, ౨౨, ౨3 అధ్యాయములందు కల్పనిరూపణ మిటుల చెప్పఁబడినది. ౧ భవకల్పము, ౨. భువ కల్పము, 3. తపఃకల్పము, ౪. భవఃకల్పము, ౫ రంభఃకల్పము. ౬. ఋతుకల్పము, ౭. క్రతు కల్పము, ౮. వహ్నికల్పము, ౯. హవ్యవాహన కల్పము, ౧౦. సావిత్రికల్పము, ౧౧. ఉసిక కల్పము, ౧౨. కుశికకల్పము, ౧3. గంధర్వ కల్పము, ౧౪. ఋషభకల్పము, ౧౫. షడ్జ కల్పము, ౧౬. మార్జాలీయకల్పము, ౧౭. మధ్య మకల్పము, ౧౮. వైరాజకకల్పము, ౧౯. విషాద కల్పము, ౨౦. పంచమకల్పము, ౨౧. మేఘ వాహనకల్పము, ౨౨. చింతకకల్పము, ౨3. ఆకూతికల్పము, ౨౪. విజ్ఞాతికల్పము, ౨౫ మనః కల్పము, ౨౬. భావకల్పము, ౨౭. బృహత్క ల్పము, (ఇవి ౨౧ అధ్యాయమునను), ౨౮. శ్వేత లోహితకల్పము, ౨౯. రక్తకల్పము (ఈరెండు ౨౨ అధ్యాయమునను), 3౦. పీతవాహన కల్పము, 3౧. సీతకల్పము, 3౨. విశ్వరూప కల్పము (ఈ మూఁడు ౨3 అధ్యాయమునను) చెప్పఁబడినవి.

కల్పవృక్షముం జుట్టుకున్న గచ్చపొద — గచ్చపొద ముండ్లపొద. చోర ము కానిది. ఒక యోగ్యుఁడు దాతయు నగు

భాగ్యవంతునికడ మన్ను బుట్టనిండాప్పు చుపప్పు సామెత. (ఆంధ్రలోకోక్తి).

కల్పవృక్షములు (పంచకల్పవృక్షములు)- ౧ మందార, ౨. పారిజాత, 3 సంతానవృక్షము, ౪. హరిచందనవృక్షము, ౫. కల్పవృక్షము. వీటికి పంచకల్పవృక్షములని పేరు

కల్యతారహస్తము — హస్తాభినయము చూడుము, భరతశాస్త్రముచూడుము

కల్యాణవతారస్థలము శంబలాపుర చూడుము

కల్పిత స్వప్నములు – స్వప్నశాస్త్రము చూడుము

కల్పాప గోత్రము — భరద్వాజ ఉపగణము చూడుము

కల్మాషపాదుడు — ఇక్ష్వాకు సంతతి సూర్యవంశపు క్షత్రియుడు. తండ్రి రఘు మహారాజు. సోదరుడు శంఖణుడు. ఇతనిపేరు మిత్రసహుడు.

కల్మాశాఖ క్షత్రియులు - ప్రమార క్షత్రియులు చూడుడు.

కల్యాణపురము - కుంతల మహారాష్ట్ర దేశములు చూడుడు.

కల్యాణ మొచ్చినా కక్కొచ్చినా ఆపలేరు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కల్యాణకలవణము — శుశ్రుతమను ఆయుర్వేద వైద్య గ్రంథమున వివరింపబడిన యొక ఔషధ విశేషము. ఇది స్వతస్సిద్ధలవణము కాదు.

కల్లబొల్లి కబుర్లు - ఆంధ్రభాషా సాంప్రదాయార్థ పదము అబద్ధములు, సుబద్ధములు కలసియుంట విశ్వసింపదగనివియు, కేవల వినోదార్థ మగు ప్రసంగము లని హేళన వాడుక. కల్లయన్గిన అనృతమని యర్థము బొల్లియన హేయమని యర్థము.

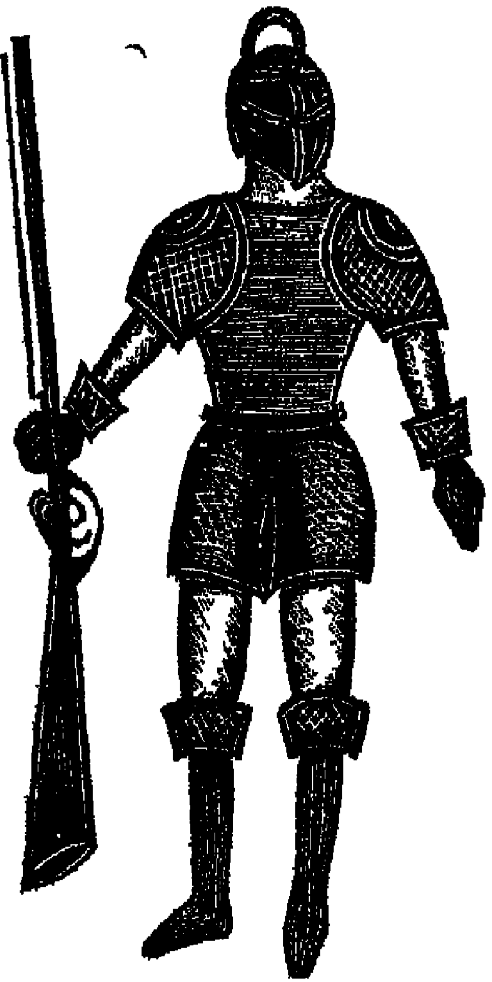
కలింగోత్కల దేశసీమలందు రాజ్యపాలన వత్సరములు బరిగణించు విధానము — ఆంధ్రుల కేమిక యగునంతదనుక నీపరిగణనవిధానము పర్లాకిమిడి, పెద్దకిమిడి, చిన్నకిమిడి మొదలగు జమీందారీ ప్రాంతముల నాచరణయందున్నది. ఇది క్రీ. శ. ౧౧౭౮ రాజ్యమున కరుదెంచిన అనంతవర్మ చోడగంగదేవు భూపతినాటినుండి యని కొందఱు, అంతకుపూర్వమునుండి యని కొందఱును వాడుకయందున్నదనుచున్నారు గంగవంశపు రాజుల శాసనములందిది గానవగుచుండును.

సంవత్సరసంఖ్యయందు ఆరవ సంవత్సరములను పరిగణింపక వదలివేసెదరు పదిసంఖ్య కాక తక్కిన సున్నతో నంతమగు సంవత్సరములను పరిగణింపక వదలివేసెదరు. అనగా ఐదునకు తరువాత (ఆరంకెను వదలి) ఏడంకెను లెక్కించుటయు, పదియైదునకుంబిదప (పదునారంకెనువదలి) పదునేడును,ఇటులనే తక్కినవియు లెక్కించెదరని ఎఱుంగునది ఇది యేబదితొమ్మిదితో నాపి (అఱువదిని లెక్కింపక) తిరుగ రెండవ సారిగ మొదటినుండియు పైవిధముననే లెక్కించుచుందురు. ఒకభూపతి మరణించిన సంవత్సరముననే తర్వాతిభూపతి రాజ్యమునకు వచ్చుటచే నాసంవత్సరమును ఇద్దరిపాలనలందు కూడ పరిగణించెదరు. ఈవిధానమున లెక్కించు సంవత్సరములకు భాద్రపద శుద్ధ ద్వాదశినాడు క్రొత్త సంవత్సర మారంభమగుచుండును. ఇందొక విచిత్రము గమనింపదగినది కలదు. వారు భాద్రపద శుద్ధ పౌర్ణమి సంవత్సరాంతమని చెప్పుచు, పాటింపుచు ద్వాదశినాడు సంవత్సరారంభముగ లెక్కించుచుందురు. అనగా నేకాదశి సంవత్సరాంతముగను, ద్వాదశి సంవత్సరాది యనియు భావముకాని, సంవత్సరాదిని ఒకటవ

దిరముగా భావించక పంక్తులవరుసగా వ్రాయు చోట విచిత్రముగా దోచును.

కల్లిగ్రాఫీ (Calligraphy- Good hand writing)— కుదిరిన చక్కని దస్తూరీ వ్రాయగలనేర్పు లేక కళ. ఇంక కొందఱు మతమున అక్షరములపొంకము లేక కుదిరిక చక్కని పదవిన్యాస (Style hand writing) విధానపు వ్రాతశక్తియుం గలసి Calligraphy అగునందురు. అందముగు వ్రాతయు, అలంకారయుతమగు వ్రాతయుం గల్లిగ్రాఫీ యని తెలుచున్నది

కలెక్టివిజమ్ (Collectivism) — పంటభూములు మొదలగు ఫలవంత ప్రదేశము లన్నియు జాతీయసామ్యగతమై యుండవలయు నను సిద్ధాంతము.

కవచము - కవచము యుద్ధములందు శరీరరక్షణము నకై ధరించునది. ఇది ఇనుము, ఉక్కు, రాగి మొదలగు లోహముల రేకులతో జేయంబడి వేర్వేఱు భాగములుగ శరీర భాగముల నన్నిటిని లోహపు రేకులచే గప్పి శత్రువుల కత్తి పోటులకు, ఈటెపోటులకు వెఱవకుండునటుల శరీర రక్షణ మొనర్చునది. భరతదేశమున కాదినుండి వాడుకయందున్న దియొ. కర్ణునకు కవచకుండలములు సూర్యుని వలనను, అర్జునునకు ఇంద్రునివలనను ఈయబడినటుల భారతమున చెప్పబడియుంట భరత దేశపు తొల్లింటికాలపు శూరులకిది క్రొత్తగాదని తెలుపుచున్నది. కర్ణార్జునులు కలియుగమునకుం బూర్వమున ద్వాపర యుగాంతమున నుండిన వారని యెఱుంగునది హిందువుల మంత్రములందు కవచమని యొకటి కలదు. అది ఆత్మరక్షనకైన ప్రయోగము. ఇంక నీభరతదేశపు కవచమును నీడి ఇత దేశముల కవచములగూర్చి విచారింతము గాక.

పాశ్చాత్యులు తమ యుద్ధనావలకుం గూడ కవచరక్షణ మొసంగు చూడిరి. వారియందు కవచమును ధరించిన వారిలో ముఖ్యులు గ్రీకులు రోమనులునై యున్నారు ఈరెండు సామ్రాజ్యములు శిథిలములైనకతన లోహపు కవచములు తగ్గిపోయి ఈజిప్టు, అస్సీరియాల మాదిరి తోలు కవచముల వాడుక కొంతవఱకు తిరుగ తలసెత్తెనట. క్రీ. వె. ౧౮౦౦ ప్రాంతముల కవచములందు ముఖ్యభాగములు అనగా హృదయము, చేతులు, మోకాళ్లు ఇనుప రేకులు వేయంబడి తలపై ఉక్కుటోపీ (Helmet) కుదర్పంబడియుండెను. నైట్సు (Knights) పూర్తియగు ఇనుప కవచములు ధరించువారుండి రని తెలియు చున్నది.

క్రీ. వె. పదునారవ శతాబ్దమునుండి తుపాకులు, ఫిరంగులు మొదలగు ఆగ్నేయసంబంధ ఆయుధవ్యామోహ మధికమై వాటియుపయోగ మతిశయించి కవచములు పాతబడి మూలలకుం జేరినవి. పదునేడవ శతాబ్దమున ఇనుపటోపీలు (helmets) మాత్రము వాడుకయందుండెను.

ఇటీవలి ఐరోపాసంగ్రామమున ఇనుపటోపీల నందఱు నేదోవిధమునవాడుచునేయుండిరి జర్మను సైనికులు హృదయకవచము నినుపరేకులతో ధరించియుండిరి. ఇంక వేర్వేఱు భాగముల నినుపరేకు రక్షణము లమరియుండెను. నావికా సైన్యమునకు సంపూర్ణ కవచరక్షణమే యవసర

మని తెలిసెడి. అంతః ముఖము ముఖ్యము. ఆంగ్లదేశమునందలి పెన్సిల్వనియా వ్రాడవి నావికా సైన్యమునకు చేయుచున్నారు. పాశ్చాత్యకవచములు ఇన్ని మార్పులు జెందినవి.

పాశ్చాత్యసీమలందు కవచధారణము క్రీస్తు మునుపు పండ్రెండువందల సంవత్సరములకు పూర్వము ట్రోయి(Troy)సైనికులు కవచధారణ మొనర్చినటుల సుప్రసిద్ధ పాశ్చాత్య కవియగు హోమరు వ్రాతలందు కలదు. బైబిలునందు కవచధారణ ప్రశంసలు గానంబడుచున్నవి.

పాశ్చాత్యదేశపు కవచములు మూడు తెఱంగులుగ నుండినవి ౧. Mail armour - తోలు అంగీపై అంటగుట్టంబడిన చిన్న చిన్న ఇనుపరేకులుగలదిగ శరీరమంతయు ఇనుపరేకు మయముగఁ జేయునది. ౨. Chain armour- చిన్న ఇనుపతీగె రింగులతో నల్లబడిన బట్టను తోలుఅంగీకంటగట్టి శరీరమంతయు ఇనుపఅల్లిక మయముగఁ జేయునది. 3. Scale armour - కొన్ని జాతుల చేపల శరీరమందలి పొలుసుల వలెనే ఇనుపరేకుల చిన్న బిళ్లలను తోలు అంగీకంటగట్టి శరీరమంతయు ఇనుపపొలుసుబిళ్లల మయముగఁజేయు కవచము. ఇందలి ఇనుప బిళ్లలు గుండ్రముగ పెద్ద చేపపొలుసు బిళ్లలం బోలియుండునవి.

ఇంక పాశ్చాత్యులు తలపై ధరించుటోపీలు (Helmets) ఉక్కుతో చేయబడినవి ధరించుటయు కవచము ధరించుటలోనిభాగమేయగును. ఐరోపా మహాసంగ్రామకాలమున నీ ఇనుప టోపీలు తిరుగ తలయెత్తి వాడుకలోనికి తప్పని వయ్యెనట. ఇది తుపాకి గుండ్లనుండి తలను గాచెనట. వీటి నందఱిసైన్యములు ధరించిరి.

ఇటులనే మోటారుబండ్లకు ఇనుపకవచములు గూర్చి వాటిని యుద్ధరంగప్రదేశములకు సరకులం జేర్చుచుండుట నేర్చిరి సీమరులకు ఉక్కు రేకులందగిల్చి కవచరక్షణము గల్పించి యుద్ధపు ప్రదేశపు సముద్రములందు నడుపబడుచుండిన వని వినుచున్నాము నీటి అడుగున మునిగి అటపనిచేయువారికి చేపలవలన బాధలేకుండ ధరించునదియగు ఒకవిధమగు కవచము గలదు. ఇటీవల రైలుబండ్లకుంగూడ ఉక్కురేకుల కవచములమర్చి యుద్ధభూములకు సైన్యములను సరకులను మందుగుండు సామానులను జేర్చుట వినియున్నాము.

ఇంక సృష్టియందు జన్మతః తాఁబేలు మొదలగు కొన్నిజంతువులకుకవచయుత శరీరమేకలదు.

కవచగ్రహ ఎత్తు — రెండుతులములు. ఆయుర్వేదమానము చూడుఁడు.

కవర్ లేక హామీ—(వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషాపదము). cover. ఒకవర్తకుడు తనకు Stock exchange వ్యాపారమున నష్టము సంభవించునేని దానికిహామీగా నుండునటుల చెల్లించిన (deposited money) సొమ్మొలేక అట్లుచెల్లించవలసిన వానిపక్షమున అన్యులుచేసిన ఇతర ఏర్పాటులు ఇవియన్నియు నావర్తకునికి నష్టములు వచ్చినయెడల దానికి హామీగా నిలచునవి యైయుండవలయును.

కవి-కవులు — కవి కవిత్వము లేక రచనయొనర్చువాడు. గద్యరూపమున గాని పద్యరూపమునగాని గ్రంథముల రచించువాడు కవి. కవులునాల్గు విధములు. ౧. కవి. గ్రంథమును రచించువాఁడు. ౨. గమకుఁడు. గ్రంథమును వేఱొకభాషలోనికిఁ గాని వేఱొక విధముగగానిమార్చి యనువదించువాఁడు.తర్జుమా లేక భాషాంతరీకరణ మొనర్చువాడు. 3. వాది- గ్రంథమును సమర్థించుచు వాదించువాడు. వ్యాఖ్యాన మొనర్చు వాఁడు. ౪. వాచ్యుఁడు.

గ్రంథవ్యాపకముఁ కుగాను చదువుట మొదలగు పనులచే వ్యాపింపఁజేయువాఁడు. వీరందఱు కవులనంబడుదురు

కవిత్వము ౧ ఆశుకవిత్వ (ఎప్పటికప్పుడు ప్రసంగవశముగ రచించునది) మనియు, ౨. చిత్ర కవిత్వమనియు (శబ్దచిత్ర అర్థచిత్రములతో రస వంతముగఁ జెప్పుట) 3. బంధకవిత్వ మనియు, (నిర్ణీతనియమముతో పాముపలె నాగబంధము, పద్మమువలె పద్మబంధము మొదలగునవి చెప్పుట) ౪. శ్లేషకవిత్వమనియు (కిధానుసారముగ చక్కఁ నిచ్చుచు వేఱ్వేఱర్థములకు కుదురుచుండునట్లు రచించుట), నాల్గువిధములు.

సప్తవిధకవులు:— ౧. వివేకి- గణ, యతి, ప్రాస, శబ్దార్థ, గుణ, దోష, అలంకారముల నెఱింగిన రచయిత. ౨. వాచకకవి- అనుప్రా సాదిబంధనియమములతో రచించువాఁడు. 3 రాచికుఁడు- మృదుమధురశబ్దార్థముల రుచి స్ఫురించునటుల రచించువాఁడు. ౪. అరకుఁడు- అర్థగాంభీర్యము, స్పష్టార్థము గల్గునటుల శబ్దముల నెన్నుకొని రచించువాఁడు. ౫. శిల్పకుఁడు- యమకప్రధానముగ శబ్దాలంకారములం గుదు ర్చుచు రచించువాఁడు. ౬. భూషణార్థి- అలం కారలక్షణమే ప్రధానముగ సమర్చుచు రచించు వాఁడు. ౭. మార్దవస్ఫుటకరుఁడు- లేతమాట లతో విరళార్థవంతములై దనరునటుల రసప్రధా నముగ మృదుత్వసరళిని రచించువాఁడు.

గద్యపద్యాత్మకమగు కావ్యములను రచించు గ్రంథకర్తకుఁ గవియని ప్రతీతి కలదు. దానవ గురుండగు శుక్రునితండ్రికిం (భృగునిపుత్రుఁడు) గవి యని పేరు కలదు. మరియు ఋషియుని కుమారుఁడును కవియను పేరుగలవాఁడే. ఋష యుఁడు పూరువంశ క్షత్రియుఁడు. మహావీర్యుని కుమారుఁడు. ఈతనికి ౧. పుష్కరారుణి, ౨. కవి, 3. త్రయ్యారుణి యని ముగ్గురు పుత్రులు. ఈముగ్గురుసంతతివారు బ్రాహ్మణులైరని చెప్పం బడినది.

ఇంకను వైవస్వతమనువు కొడుకు (ఇక్ష్వాకు సోదరు) లలో నొకఁడు కవియను పేరుగలవా డొకఁడు బాల్యమునందే మరణించెను.

కవిగోత్రము ఆర్ష్టిషేణగణము చూడుఁడు

కవి గోత్రము — సిధృవగణము చూడుఁడు.

కవిభల్లటుఁడు — ఆంధ్రకవి. ఆంధ్ర సంస్కృతములందు గొప్ప పాండిత్యము కల వాఁడు. ఈతఁడు సంస్కృతనిఘంటువు, పదమం జరి, విక్రమార్కచరిత్రము, వేఱొక లక్షణ గ్రంథమును రచించెనని తెలియుచున్నది. రావు బహదూర్ కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు వారీతనిని పూర్వకవులలో లెక్కించియున్నారు.

కవిరాక్షసుఁడు — ఆంధ్ర కవి. ద్రాక్షారామనివాసి నన్నయభట్టు, తిక్కన సోమయాజులకు నడిమికాలమువాఁడని రావు బహదూర్ కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు వారు నిర్ణయించియున్నారు ఈకవి రచించినవి కవిరాక్షసీయము, ఆదినారాయణ చరిత్రము నని చెప్పఁబడినది. రావుబహదూర్ కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులువారీతనిని పూర్వకవులలో లెక్కించియున్నారు. ఈతఁడు కవియగుటను కవిరాక్షసుఁడను పేరీతనికిఁ గలిగినది. అమాత్యుఁ డగు రాక్షసుఁడింకొకఁడు కలఁడు. ప్రతిభాశాలి. (అమాత్యరాక్షసుఁడు చూడుఁడు).

కవిరి (కవిరె లేక కాచు) — లా. Mimosa catechu, Acacia catechu. ఆంగ్ల Catechu. సం. ఖైరసార. పోకచెట్ల కాయలను కత్తిరించి వండి పోకచెక్కలుగ

జేయుతరి దిగిన వగరుపదార్థమును వడకట్టి శుభ్ర పఱచి గట్టిపదార్థముగఁ జేసిన కవిరి లేక కాచు అనఁబడును. ఇందుకొన్ని పరిమళ ద్రవ్యములం జేర్చుటయుంగూడ కలదు. కవిరి తాంబూలము నందు చేర్చుదురు. ఉత్తర హిందూస్థానమున సున్నమునకిది కల్పఁబడి తమలపాకులకుర్వాయబడి బీడాలుగ నిర్మింపఁబడును. ఇది చలవ లేక సమ ధాతువంగల్గించి బిగదీసెడు లక్షణముగలది. కర్ణ రోగములు, నేత్రరోగములు, మేహము, శ్లేష్మో ద్రోకముల నివారించును ఇంచుక విరేచన బద్ధముం జేయును. ఆమవిరేచనములు, రక్త విరేచనములు, నీళ్ళవిరేచనములంగట్టును. సెగ రోగోద్ధతి నడంచును. దంతపటుత్వము గల్గించి, ఇంచుక ధాతుపుష్టింగల్గించును. నాలుకపూత, నోటిలోనిపుండ్లు, పండ్లవెంట రక్తముపడుట నివారించును. అధికముగదినిన నరములబలహీనత గల్గించును దీనికి లవంగాలు, తమలపాకులు, అంబరు విరుగుడులు. రాత్రులందు తాంబూలమున కవిరి ఉపయోగించరాదని చెప్పఁబడినది.

కవి షష్టము లేక గవిషష్ఠము ఈఅర్గురు కవులెవ్వరో సరిగ తెలియదు. అప్పకవి తనఅప్పకవీయమున తృతీయవర్గ సరళమునకు రాచమల్లువారి షష్టస్కంధమున ప్రయోగము కలదని వ్రాసియుండినట్లు చెప్పుటకన్న వేఱు పరికరములు గానరాకున్నవి. వీరురాచమల్లు వారను ఇంటిపేరో, లేక బిరుదునామమో గల ఆర్గురుకవులుగానోపు. ఇదినిశ్చయమని చెప్పవీలు గాదు.

కవిష్టావధానము — అవధానములు చూడుఁడు.

కవుల పేర్లు తెలియని గ్రంథములు — ఆంధ్రవాఙ్మయమున ఎవ్వరు రచించినది తెలియని, అనగా కవులపేర్లు తెలియని పద్యకావ్యములు కొన్ని యచ్చటచ్చట గాన నగుచున్నవి. ౧. ఆదినారాయణ చరిత్రము, ౨. చమత్కార రామాయణము, 3 చారు ధేష్ణ చరిత్రము, ౪ పంచబాణ విలాసము, ౫. ప్రద్యుమ్నోపాఖ్యానము, ౬ దేవీ విజయము, ౭. భేతాళ పంచవింశతి, ౮. మధుసేనము, ౯. విజయసేనము, ౧౦. శశిబిందు చరిత్రము, ౧౧. శూద్రకరాజ చరిత్రము, ౧౨. శేవ ధర్మము. ఇంక నెన్నియో కలవు.

కశానేయ గోత్రము — ఉపమన్యు గణము చూడుఁడు.

కశ్యప గోత్రము - కాశ్యపగణము చూడుఁడు.

కశ్యప గోత్రము శండిలగణము చూడుఁడు.

కశ్యప ప్రజాపతి నక్షత్రము లేక గోళము — దీనిని ప్రజాపతి నక్షత్ర మందురు. నక్షత్రములు భాంతీయులు గుర్తించినవి చూడుఁడు.

కశ్యప ప్రజాపతి — ఇతఁడును ప్రజా పతిగ చెప్పఁబడినది. మరీచి (బ్రహ్మమానస పుత్రుఁడు) కి భార్యయగు కళయందు జనించిన వాఁడనియుం జెప్పఁబడినది. ఈతనివలన సృష్టి వృద్ధినందెను. గొప్పగొప్పవారగు సూర్యవంశ క్షత్రియప్రభువులీతని సంతతివారిలో నున్నారు.

భార్యలు- దక్షప్రజాపతి కుమార్తెలు పదముగ్గురు ఈతని భార్యలు.మరియు వైశ్వానరు పుత్రికలిర్వురును ఈతనిభార్యలే గాన, పదునేను గురని తెలియుచున్నది.

౧. దితి- దక్షపుత్రిక, ఈమె సంతానము దైత్యులు.

౨. అదితి:- ఆదిత్యులు- ౧. ధాత, ౨ మిత్రుఁడు, 3. అర్యముఁడు, ౪. శుక్రుఁడు,

౫. వరుణుఁడు, ౬. అంశుమంతుఁడు, ౭. భగుఁడు, ౮. వివస్వంతుఁడు, ౯. పూషుఁడు, ౧౦. సవిత, ౧౧. త్వష్ట, ౧౨ విష్ణువను నామాంతరము గల ఇంద్రుఁడు. వీరు వైవస్వతమన్వంతరమున ఆదిత్యులుగను, చతుర్మన్వంతరమునతుషితులుగను ఉండువారు తొలుదొల్త సృష్ట్యాదిని జయులు అని సృజింపఁబడియు సృష్టివిముఖులగుటచేత బ్రహ్మచే ప్రతిమన్వంతరమున తిరుగతిరుగ జన్మించుచుండునటుల శపింపఁబడినవారు

౩. దనువు- దానవులు. ౪. అనాయువు లేక అనుగ- సిద్ధులు. ౫ ప్రాధ- గంధర్వులు. ౬ ముని- మౌనేయులు. ఇది గంధర్వశాఖ. ౭. సురస- యక్షులు, రాక్షసులు. ౮. ఇల- వృక్షలతాతృణజాతులు. ౯. క్రోధవశ- పిశితాశనములైన సింహవ్యాఘ్రాదులు. ౧౦. తామ్ర- అశ్వ, ఉష్ట్ర, గార్దభ, శ్యేన, గృధ్రాదులు. ౧౧. కపిల (ఈమెకు సురభియనియుం బేరు కలదు)- గోకులము. ౧౨ వినత- గరుడకులము అనూరుఁడు. ౧౩. కద్రువ- నాగ (సర్ప) కులము.

౧౪. కాల- (వైశ్వానరుఁడను రాక్షసుని కుమార్తె). ఈమె సంతానము కాలకేయులు. వీరును రాక్షసులే. సముద్రమున డాగియుండి దేవతలను బాధించుచుండ దేవతలచే ప్రార్థితుఁడై అగస్త్యుఁ డాసముద్రజలముల బానమొనర్చి వీరిం బయల్పడజేయ నర్జునునిచే నిహతులైరని చెప్పఁబడినది.

౧౫. పులోమ- ఈమెసంతతి పౌలోములను రాక్షసులు. వీరును అర్జునునిచే నిహతులైరని చెప్పఁబడినది. ఈపౌలోములలో నొకపులోముని కుమార్తె యగు శచీదేవి ఇంద్రుని భార్య.

ఇంకను పర్వతుఁడను దేవర్షియు, విభాండకుఁడను బ్రహ్మర్షియు కశ్యపుని పుత్రులని చెప్పఁబడినది గాని భార్యపేరు తెలియదు.

ఇంకను పరశురామునిచే అశ్వమేధ యాగ కాలమున భూమిని దక్షిణగాగొని (భూమికి కాశ్యపి యను పేరు వెచ్చి)న ఋషికిని కశ్యపుఁడని పేరుకలదు. వసుదేవుని పురోహితుఁడును కాశ్యపుఁడే మరియు నొక పౌరాణికునకు కాశ్యపనామము కలదు (కశ్యప మహర్షి చూడుఁడు).

కశ్యపమహర్షి—మరీచిమహర్షి పుత్రుఁడు తల్లిపేరు కళ. ఈమె కర్దమప్రజాపతి కుమార్తె. ఇతఁడు ప్రజాపతులలో నొకఁడు. ఈతఁడు దక్షప్రజాపతి కుమార్తెలలో పదమువ్గురిని వివాహమాడి సంతానముఁగనెను. (దక్షప్రజాపతి చూడుఁడు) ఇంకను కశ్యపమహర్షి వైశ్వానరుని కుమార్తెలిద్దరం బరిణయమై సంతానము గనెను. ౧ కాలాదేవి. ఈమెయందు గల్గిన సంతానమునకు కాలకేయులని పేరు. ౨. పులోమాదేవి. ఈమెయందు కల్గిన సంతానమునకు పౌలోములని పేరు. ఇటుల కశ్యప మహర్షి భార్యలు పదునార్గురు. ఇంకను పర్వతుఁడను పేరుగల దేవర్షియును, విభాండకుఁడను పేరుగల బ్రహ్మర్షియుం గశ్యపుని పుత్రులని చెప్పఁబడినది. పరశురామునిచే అశ్వమేధ యాగ కాలమున భూమిని దక్షిణగా గైకొని కాశ్యపి యని పేరందజేసిన వేఱు కశ్యపుఁడొకఁడును, వసుదేవుని పురోహితుఁడొకఁడును, పౌరాణికుండగు వేఱొకఋషియు కశ్యపనామములు గలవారే. (కశ్యపప్రజాపతి చూడుఁడు).

కశ్యపమహర్షి ఆశ్రమము – కాశ్మీరములోని శ్రీనగరమునకు కొంచెముదూరమున హారముఖ పర్వతమున ఆశ్రమముండిన తావుం జూపుదురు. ఇటనే శారికాదేవి పీఠము (దేవస్థానము) కలదు. ఇచ్చోటనుండియే కాశ్యప మహర్షి తొల్లింటి సతీసరస్సునందలి నీటిం బ్రవహింపఁజేయించి కాశ్మీరభూమిని బయలు

పఱచి నివాసయోగ్యావస్థకు తెచ్చెనని చెప్పఁ బడినది.

కశ్యపమహర్షి భార్యలు — కశ్యప ప్రజాపతి చూడుఁడు.

కశ్యపి గోత్రము — వీతహవ్య లేక యాస్కగణము చూడుఁడు.

కషాయ మూలములు — దశ కషాయమూలములు- ౧. నల్లఉప్పివేళ్లు, ౨ తెల్లఉప్పివేళ్లు, ౩ కోలాకుపువ్వు, ౪ ముయ్యాకుపువ్వు, ౫. చిత్రమూలము, ౬. శీతాఫలము, ౭. వావిల, ౮. చేఁగపొట్ల, ౯. వరగోకి, ౧౦ నేల ఉసిరిక, వీటివేళ్లను దశకషాయమూలములందురు.

కష్టములు ౮(అష్ట కష్టములు)- ౧. దాసత్వము (తా నొకరివద్ద బానిసవలె నుండుట), ౨. దారిద్ర్యము (లేమి, ద్రవ్యహీనత), 3. దారాహీనము (భార్యలేని జీవనము), ౪. స్వయంకృషి (ఇతరుల సహాయము దొరకకుంట తానే పనులు చేసికొనుట), ౫. యాచన (ఇతరుల నర్థించుచు చులకనై యుంట), ౬. తనను యాచించినవారికి లేదని చెప్పుచుండుట, ౭ ఋణము (అప్పులలో బడియుండుట), ౮. మార్గగమనము (నడచుచు ప్రయాణమొనర్చుట, కాలి నడక).

కష్టమ్సు ఎగుమతి దిగుమతి సుంకము — (వాణిజ్యసంబంధపరిభాషా పదము). Customs- విదేశములనుండి వచ్చు సరకుపై విధింపఁబడు పన్నునకు Customs అనియు, Customs duty అనియుం బేరులు. ఇవి స్వదేశమునందలి పనిపాటుల నభివృద్ధిపరుప విధించు పన్నుగా నుండెడిని. పంటలు చాలని కొన్ని దేశములం దితరదేశములనుండి దిగుమతి యగు భోజనపదార్థములు మొదలగువాటిపై నీపన్ను లుండవు. తఱచుగ నితరదేశములనుండి దిగుమతియగు Luxuries పై దిగుమతిపన్నులు విధింపఁబడుట యాచారమై యున్నది. స్వదేశమున నవసరమగు సరకు లితరదేశముల కెగుమతి గాకుండ నిరోధముగ గూడ నెగుమతులపై బన్నులు విధింపఁబడుచుండును. విదేశమునుండి వచ్చు దిగుమతిసరకుల పూర్తిజాబితాలకును, ఎగుమతియగు సరకులజాబితాలకును, Customs Bill of Entry అని పేరు. దేశమున నుత్పత్తి యగువస్తువు లితరదేశముల కెగుమతిచేయబడుతరి, ఒకవేళ యవి తిరుగ వచ్చునేని వాట్లపై నప్పుడు వసూలుచేయబడినసుంకము తిరిగి వారికే వాపసు చేయబడునని కష్టమ్సు ఉద్యోగులిచ్చిన ఒప్పుదల పత్రములకు Customs Debenture Bonds అనియు, Customs Debentures అనియుం బేరులు. ఎగుమతిజేయు సరకుల వివరములను వివరించుచు కష్టమ్సు కచేరీయందు ఎగుమతిచేయువారిచ్చిన పత్రమునకు Customs Declaration అని పేరు. మరియు దీనినే Customs Entry అనియు నందురు.

కష్టిస్థలీ — కుశస్థలి చూడుఁడు.

కసరత్తు (శరీరవ్యాయామము)— భరతదేశపు తొల్లింటికాలమున శరీరవ్యాయామ పద్ధతి దండెములుతీయుట మొదలగు పను లుండినవి. మహమ్మదీయ పరిపాలనకాలమున వారి మోస్తరు వ్యాయామమును "తాలింఖానా"లను, పీరుతావులను స్థాపించి అందు నేర్పుచుండిరి. బాణాకఱ్ఱ దుక్కలు త్రిప్పుట అందరిపద్ధతులందు గాన్పించుచునే యున్నది. ఇక్కాలమున పాశ్చాత్య పద్ధతిని పాఠశాలలందు విద్యార్థులకు శరీరవ్యాయామము నేర్పుచున్నారు. వీరిపద్ధతిని పరుగిడుట కూడ వ్యాయామమే. ఇందును అనేకరకములు వ్యాయామములు కలవు.

కసివింద చెట్టు లా. Cassia occidentalis, ఆంగ్ల. Negro coffee, సం.

కాసారి, కాసమర్ద, దీపక. దీనిని కసివింద చెట్టని వాడుచుందురు. వైద్యోపయోగములు: ఓషధి. కసివిందకాయలు లేతవి కూరగ చేయుదురు అవి కాస, శ్వాసలు, జ్వరములు, వాతములు హరించు నందురు. ఆకును కొందఱు కూరచేయుదురని తెలియుచున్నది.

కసివిందఆకు- వాతములు, విషము హరించు నని చెప్పఁబడినది. కండ్లకుం గట్టిన ఎఱుపులు మొదలగు నేత్రరోగములును, నూరి పైనవేసి కట్టిన గాయములు వ్రణములు మానుననియుఁ జెప్పఁబడినది. చర్మరోగములు మానును. ఆకు రసము మర్దనచేసిన పక్షవాతములనడంచి బలము గల్గించును.

వేరు- నూరి లోనికిచ్చిన ఉబ్బులు, కుక్షిలోని రోగములు, చర్మవ్యాధులు, దోషగుణము, సన్నిపాతము, మూత్రనిరోధము వీటి నడంచునని చెప్పఁబడినది. ఆకులు, వేరు, చెట్టుపైపట్ట, చిఱుకగొట్టి ఎండించి చేసిన చూర్ణము తేనె మొదలగు వాటితో గల్పి వ్రణములు, పళ్లికలు, పొక్కులు, తామర మొదలగు చర్మవ్యాధులపై పూసిన మానును. విత్తులచూర్ణము తేనెతో కల్పి లోని కిచ్చిన అతిమూత్రము తగ్గును.

కసివిందజాతిలోనే ఇంచుక భేదముతో కమ్మ కసివింద యని వేఱొకజాతి కలదు. దానియాకు లు మంచివాసన గల్గియుండును. అది లోని కిచ్చిన కాకజేసి మలబద్ధము గల్గించును. వాత ముల నడంచుశక్తిగలదిగ జెప్పుచుందురు. మరియు కొండకసివింద యని వేఱు జాతి కలదు. దానిని లాటిన్ భాషయందు Toddalia aculeata అనియు, సంస్కృతమున యాస, యవాసకా, వికర్ణికా యని పేర్లను కొందఱు వాడుచున్నారు. దీనికి మనదేశమున తీటకసివింద, ములుకసివింద యను పేర్లు కలవు. డాంకవలెఁ బ్రాకు తీగె. దీని చెక్క, ఆకు, (ముఖ్యముగ) దీనివేరు కారముగ నుండి, కాక, ఇంచుక తిక్తము చేయును. తీక్ష్ణకారి (Stimulant) యై పొట్టకు బలము గల్గించి, జీర్ణకరమై నిస్త్రాణల నడచును. అరుచియు, జ్వరము, ముఖ్యముగ మన్యపు జ్వరము, శ్వాసము, శ్లేష్మవికారములు వాతపు నొప్పులు, వాతములు, సన్నిపాతములు నివారించునందురు.

కస్టమర్ కరయిరొటు చూడుఁడు.

కస్టమ్సు ఉద్యోగశాఖ - ఇతర దేశములందు వసించుచు దేశప్రభుత్వమున కేపన్నును చెల్లించువారుకారు. వారిదేశభక్తియు వారి స్వదేశముపైననే గురియగుంగాని ఈదేశముపై నుండదు. కాన నట్టివారొనర్చు వర్తక సందర్భమున వారి వర్తకదినుసు లీదేశముగుండా నడచుటకుగాని, వారీదేశమున కేతెంచుచో కూడ దీసుకొనివచ్చు సామానుల నూరక గొంపోవుటకు గాని, వారీదేశమున సివిల్‌రక్షణస్వాతంత్ర్యములం గల్గియుంటకుగాని ఏహక్కును లేదు. కాన వారి సామానులపై కొంత సుంకము విధింపఁబడి తత్ఫలితముగ నీదేశప్రభుత్వమునుండి సివిల్‌రక్షణ స్వాతంత్ర్యము (Civil rights of protection) ఒసఁగబడుచుండును. మధ్యకాలముల నీరక్షణము నరపాలుఁడొసంగునదిగాన, ఈసుంకమునకు నర పాలుని మామూలని (King's customary tax) పేరయ్యెను. కొంతకాల మీ ప్రత్యేకపు పన్ను ప్రభుని స్వంతబొక్కసమునకు జేరుచుండెం గాని పిదప నన్నిపన్నులతోపాటు ప్రభుత్వవశమైనను పేరట్లేనిలచియున్నది. కాలానుగుణ్యముగ పేరునందు కొంత తగ్గింపు గల్గినను కస్టమ్సు (Customs) శాఖయని పేరు నేటికి నిలచియున్నది.

కశ్యపర్షి గోత్రము- (శిష్టకరణములు చూడుఁడు). వీరికిఁ బ్రధానర్షి కశ్యపుఁడనియు, ప్రవరరూపము కాశ్యప, ఆవత్సార, అసిత; యను

త్ర్యాశైమమనియుఁ జెప్పఁబడినది. శిష్టుకరణము లలో ౧. కస్తావారు, ౨ కోటగంగ్రేడువారు, 3. డబ్బీరువారు, ౪ త్యేడవారు, ౫ పద్మా పురంవారు, ౬. పురుషోత్తమువారు, ౭. రాజా పురంవారు, ౮. లావేటివారు, అను ఇంటిపేర్లు వా రీగోత్రజులై యున్నారు

కస్తూరి - లా Moschus moschiferus ఆంగ్ల Musk. సం. కస్తూరికా, మృగః, మృగజా, మృగనాభిః, మృగమదః, మృగాంకజః,మృగాంగజా, మృగాండజః, యోజన గంధా, యోజనగంధికా. కస్తూరి, కస్తూరి మృగమనంబడు ఒకజాతి లేడి కడుపులోనుండు తిత్తులందు లభించెడిని ఈ తిత్తులకుఁ గస్తూరిపీణ లందురు. కస్తూరిలేడికి ఆంగ్లమున Musk deer అనియు, సంస్కృతమున కస్తూరిహారిణః, కస్తూరి పాలికా, కస్తూరిమృగః అనియుఁ బేర్లు. ఎక్కువ పరిమళమును, చాల ఘాటును గల సుగంధ ద్రవ్యము. ఇతరద్రవ్యముల పరిమళముకన్న కస్తూరి పరిమళము చాలకాలము నిలచియుండె డిని. కస్తూరి ఒక చిన్న రేణువు లక్షలకొలది అడుగుల పరిమాణముగల గాలిప్రదేశమును, దాని బరువును పోగొట్టుకొనకయే పరిమళింప జేయును. అనగా కర్పూరమువలె కస్తూరి తన బరువుం గోల్పోదని భావము సుగంధద్రవ్య ములలోను, ఔషధములలోను దీనిఁగల్పి వాడు దురు. కస్తూరి మృగములు హిమవన్నగప్రదేశము నను, టిబెట్టు, ఆసాములోని కొన్నిభాగములందు నను, గాననయ్యెడిని. కస్తూరికాకున్నను కస్తూరిం బోలిన పదార్థమొకటి కస్తూరి ఎద్దు, కస్తూరిబీవర్ అనుమృగము, కస్తూరి ఎలుకలందు కూడ దొరకు నని ఇటీవల కనిపెట్టఁబడినది. కస్తూరి ఎద్దు తొల్లింటి కాలమున సైబీరియా దేశముననను, ఐరోపాఖండమంతటి ఉత్తరసీమల నుండెంగాని ఇక్కాలమున గాఁరాక, ఉత్తరధృవసీమలందు (Arctic regions) అందు ముఖ్యముగ ఉత్తర అమెరికాకుంజేరిన ఉత్తరధృవ ప్రదేశములందు మాత్రము నిలచియున్నవందురు తక్కిన కస్తూరి బీవరును, కస్తూరి ఎలుకయు చాల అరుదె క్షీణించిపోయినవందురు

ఆయుర్వేద వైద్యులు కస్తూరిని ఎక్కువ విలువగల ఓషధిగ నెంతురు. వేడిచేసి సర్వాం గములను బలపర్చి దేహదార్ఢ్యమిచ్చి త్రిదోష ములను, సర్వవాతశ్లేష్మరోగముల నిర్మూలించు మహౌషధియని చెప్పఁబడినది. క్షీణించిన నాడిని బలపర్చును, శరీరపు నైసర్గికపు వేడిని వృద్ధినందించును. స్త్రీలకు కస్తూరి తగదని నిషేధింపఁబడినది కస్తూరి నించుక తాంబూలమున గూడఁ నైచెదరు కస్తూరితో సమానమగు గుణము గల్గించు పదార్థమును, పరిమళమునిచ్చు పదార్థమును వేఱొకటి లేదని సామెతగవల్కుదురు. కస్తూరి అధికమైన వేడి ఎక్కువచేయును.దీనికింగొబ్బరికాయలోనిజలము, పచ్చకర్పూరము, తవాక్షీరి, మంచిగంధము, శర్కరంగల్పిన ఆవునెయ్యి, ఉసిరికాయలరసము విరుగుడులని చెప్పఁబడినది.

కస్తూరిబెండ చెట్టు — ఈచెట్టు పేరిట్లున్నను నిజమున కిది బెండయునుగాదు, కస్తూరి సంబంధమునుకాదు. లా. Abelmoschus moschatus అనియు, Hibiscus abelmoschus అనియుపేర్లు. ఆంగ్ల. Musk mallow. సం. లతాకస్తూరికా. దీని విత్తుల చూర్ణముగాని, చెట్టుయొక్క సమూలచూర్ణము గాని నీళ్లతోకల్పి లోనికిచ్చుటయు, పైకి పూయుటయు వలన జంతువిషములు హరించి గుండెలకు బలముగల్గించును. విత్తులందు సువాసన గలదు.

కస్తూరిరంగ కవి — ఆంధ్ర కవులలో ఆధునికులందు పేర్కొనఁబడినవాఁడు నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రిపేరు వెంకటకృష్ణయామాత్యుఁడు. తల్లి కామాక్షమ్మ. క్రీ. శ. ౧౭౯౦ ప్రాంతమున తంజావూరు సంస్థాన విద్వత్కవిగా నుండినవాఁడు. ఈతఁడు రచించినవి కృష్ణార్జున సంవాదము పద్యకావ్యము, సాంబనిఘంటువు, రంగరాట్ఛందస్సు (లక్షణ చూడామణి) అను గ్రంథములు. శంకరవిజయము రచించిన యాంధ్ర కాళిదాసు ఈరంగకవి శిష్యుండట.

కహల్గగాన్ (కలహగ్రామము)- అంగదేశము చూడుఁడు.

కర్పూరము (Camphor)—ఇది యొక సుగంధద్రవ్యము. దీనిననేకరూపముల వినియోగింతురు. కర్పూరహారములు, కర్పూరనీరేజనములు, కర్పూరతాంబూలములు, కర్పూరాసనములు మొదలగువానికిఁ గర్పూరముపకరించును. పిల్లలకు గర్పూరము వేసితిమని చెప్పునది సుగంధద్రవ్యమగు కర్పూరముగాదు. కర్పూరమువలెఁ దెల్లగానుండు రససంబంధమగు నొకయౌషధము.

కర్పూర మొకచెట్టునుండి లభించును. కర్పూర వృక్షములు చీనా, జపానుదేశములందును, చీనా ప్రాంతముననుండు ఫార్మోజా ద్వీపమునందును, హిందూమహాసముద్రమునందలి సుమిత్రా, జావా, బోర్నియో ద్వీపములయందును విశేషముగా గాననగును. కర్పూరపుఁజెట్టు ౫౦ అడుగుల యెత్తువఱకుఁ బెరుగు నొక వృక్షముగాని చిన్న మొక్కగాదు. దానికి బహుశాఖలుండును. పట్ట నున్నగా కొంచెమాకుపచ్చరంగుగలిగియుండును. ఆకులు పచ్చగా నిగనిగలాడుచు నల్లే యాకారమునఁ బొడవైన తొడిమలతో వృక్షమునంటియుండును. అవి నలిపి యాఘ్రాణించిన ఘాటు కర్పూరపువాసనగొట్టును. పుష్పములు చిన్నవి; ...గా నాసదళములు గలిగియుండును. ప్రత్యేకముగాఁ జేయనగత్యములేకుండఁ గర్పూరము వృక్షగర్భమునందు, కణుపులయొద్దను, కొమ్మలయందును పెళ్లపెళ్లలుగా నేరకును. సుమిత్రా, బోర్నియో దీవులయందు చెట్లు కొట్టి కర్పూరముదీయు వ్యాపారముగలవారు కలరు. ఒక్కొక్క పెద్దచెట్టునుండి యిరువది పౌనుల కర్పూరమువఱకు లభించును. చెట్టుకొట్టి మంచి గట్టికట్టెను కలపగా నుపయోగించి మిగిలిన కొమ్మలు, రెమ్మలు మొదలగువానినుండి కర్పూరము తీయుదురు. కర్పూరము తీయువిధములు వేఱువేఱు స్థలములయందు వేఱువేఱు విధముల నున్నవి. ఫార్మోజావా రొకరీతిగను, చీనావారొకరీతిగను కర్పూరమును తయారుచేయుదురు. జపానువారు కర్పూర మందటికంటె సులువుగను సున్నితముగను తయారుచేయుదురు. పాశ్చాత్య దేశములనుండివచ్చు కర్పూరము సున్నముతోను, సున్నితమగు నినుపపొడితోడను శుద్ధిచేయుదురు.

కర్పూరముయొక్క యుపయోగము లనేకములు. దీనివాసనతాకిన, గుడ్డలుకొట్టు పురుగులు దరికిరావు. కర్పూరపుఁగఱ్ఱ తేలికగను, లేత రంగుగలదిగను ఉండును, కాని గట్టిది. దీనితో పెట్టెలు మొదలగునవి చేయఁబడును. సుగంధిదారువగుటచేఁ జెదలుగాని, పురుగులుగాని దాని బాధచేయనేరవు. వైద్యులు లేపనముగాఁజేసి కర్పూరము నొప్పులకు వాడుదురు. దీనిని "కాంఫర్ లినిమెం" టందురు. ఘనసారము లేక పచ్చకర్పూరము సజ్జాగింజలతో శుద్ధిచేయఁబడిన పరిశుభ్రమగు కర్పూరమేకాని వేఱుకాదు. కర్పూరపువాడుక హిందూదేశమునందు ప్రాచీన కాలమునుండియుఁ గలదు. కర్పూరములు చంద్రకళలంబోలి పదునారని వైద్యశాస్త్రమున చెప్పఁ

బడినది. కహ్వారమాదియందు కహ్వారపుచెట్ల రసమునుండి చేయఁబడునదైనను వేఱ్వేఱు వంటలకుఁగాఁగాట వేఱ్వేరుగుణముల నిచ్చునదియై వేఱ్వేఱు పేరుల నొందును ఇంక ఘనసార మనంబడు పచ్చకహ్వారము చాల శ్రేష్ఠమైనది

౧. ఘనసారకహ్వారము (దీనిని పచ్చకప్పుర మనెదరు). ౨ భీమసేనము, 3. ఈశావాస కర్పూరము, ౪. ఉదయభాస్కర కహ్వారము, ౫. కమ్మకర్పూరము, ౬. ఘుటికకర్పూరము, ౭. తురుదాహకర్పూరము, ౮. తుషారకర్పూరము, ౯ హిమము, ౧౦. దగ్ధము, ౧౧. రసకర్పూరము, ౧౨. హారతి, ౧3. శుద్ధకహ్వారము, ౧౪ హిక్కరికహ్వారము, ౧౫. పోతాశ్రయము, ౧౬ పోతాసము.

కహ్వాఁడు — యదువంశ క్షత్రియుఁడు. తండ్రి ఉగ్రసేనుఁడు (మధురాపురాధీశుఁడు). జ్యేష్ఠ సోదరుఁడు కంసుఁడు.

కహొఱ్రియా శాఖ క్షత్రియులు- ప్రమారశాఖ క్షత్రియులు చూడుఁడు.

కళలు — కళలు (౬) ౧. నివృత్తి, ౨ ప్రతిష్ఠాకళ, 3. విద్యాకళ, ౪. శాంతికళ, ౫. శాంత్యతీతకళ, ౬. శాంత్యతీతోత్తర కళ. శైవసిద్ధాంతమున పరమేశ్వరుని భావనాశరీరమున పాదములు మొదలు మోకాళ్ల పర్యంతము నివృత్తికళయందునను, అటనుండి నాభివఱకు ప్రతిష్ఠాకళ యందునను, అటనుండి కంఠమువఱకు విద్యాకళ యందునను, అటనుండి లలాటము వఱకు శాంతికళ యందునను, పిదప శాంత్యతీత కళ, శాంత్యతీతోత్తర కళలయందునను వ్యాపకము గల్గియుండునని సిద్ధాంత నైమిత్తిక కాండయందున షడధ్వశోధన ప్రకరణమునను, క్రియాసారమునందునను చెప్పఁబడినది. ఈ ఆరు కళలు కళాధ్వగా వివరింపఁబడినది.

అగ్నికళలు (౧౦)- ౧. ధూమ్రకళ, ౨. అర్చికళ, 3. జ్వలినీకళ, ౪ జ్వాలినీకళ, ౫. విస్ఫులింగినీ, ౬ సుశ్రీకళ, ౭ స్వరూపకళ, ౮. కపిలాకళ, ౯. హవ్యవాహనకళ, ౧౦ కవ్యవాహనకళ

బ్రహ్మకళలు (౧౦)- ౧. సృష్టికళ, ౨. బుద్ధికళ, 3 స్మృతికళ, ౪ మేధా, ౫. లక్ష్మీకళ, ౭. ధృతి, ౮. స్థితి, ౯ స్థిరా, ౧౦ సిద్ధికళ.

విష్ణుకళలు (౧౯)- ౧. జరాకళ, ౨. పాలినీకళ, 3. శాంతి, ౪. ఈశ్వరీకళ, ౫. రతీకళ, ౬. కామికాకళ, ౭. వరదాకళ, ౮. హ్లాదినీకళ, ౯. ప్రీతికళ, ౧౦. దీర్ఘాకళ.

రుద్రకళలు (౧౦)- ౧ తీక్ష్ణా, ౨. రౌద్రీ 3. భయా, ౪. నిద్రాకళ, ౫. తంద్రీకళ, ౬. క్షుత్కళ, ౭. క్రోధినీ, ౮. క్రియాకళ, ౯ ఉద్గారిణీకళ, ౧౦. మృత్యుకళ.

సూర్యకళలు (౧౨)- ౧ తపినీ, ౨ తాపినీ, 3. ధూమ్రా, ౪. మరీచీకళ, ౫. జ్వాలినీకళ, ౬. రచికళ, ౭. సుషుమ్నాకళ, ౮. భోగదాకళ, ౯. విశ్వకళ, ౧౦. బోధినీకళ, ౧౧. ధారిణీ, ౧౨ క్షమాకళ.

చంద్రకళలు (౧౬)– ౧. అమృతకళ, ౨. మానదకళ, 3. పూషాకళ, ౪. తుష్టికళ, ౫. సృష్టికళ, ౬. రతీకళ, ౭. ధృతికళ, ౮. శశినీకళ, ౯. చంద్రికాకళ, ౧౦. శాంతికళ, ౧౧. జ్యోత్స్నకళ, ౧౨. శ్రీకళ, ౧3 ప్రీతికళ, ౧౪. అంగదాకళ, ౧౫. పూర్ణాకళ, ౧౬. పూర్ణామృతకళ.

ఈశ్వరకళలు- ౧. నివృత్తికళ, ౨. ప్రతిష్ఠాకళ, 3. విద్యాకళ, ౪. శాంతికళ, ౫. శాంత్యతీతకళ, ౬. శాంత్యతీతోత్తరకళ. ప్రకారాంతరమున ౧. ఈశ్వరకళ, ౨. ప్రీతికళ, 3. శ్వేతకళ, ౪. అరుణాకళ, ౫. అసితాకళ, ౬. నాదకళ.

దీనినే సదాశివకళ యందురు. ౭. నివృత్తి కళ, ౮ ప్రతిష్ఠాకళ, ౯. విద్యాకళ, ౧౦. శాంతి కళ, ౧౧ రాధికాకళ, ౧౨. దీపికాకళ, ౧౩. రేచికాకళ, ౧౪. మోచికాకళ, ౧౫. పరా కళ, ౧౬. సూక్ష్మాకళ, ౧౭. సూక్ష్మామృత కళ, ౧౮ జ్ఞానామృతకళ, ౧౯. ఆప్యాయనీకళ, ౨౦ వ్యాపినీకళ, ౨౧. వ్యోమరూపాకళ, ౨౨ జీవాకళ, (ఇరువది రెండు)

విష్ణుకళలు ప్రకారాంతరమున- ౧ వైష్ణవి కళ, ౨. జరాకళ, 3 పాలినీకళ, ౪. ... కళ, ౫. ఈశ్వరీకళ, రతికళ, ౭. కామిని ౮. వరదాకళ, ౯ లాదినికళ, ౧౦. ప్రీతికళ. ౧౧. దీర్ఘాకళ, ౧౨ రుద్ర కళ, ౧౩. తీక్ష్ణకళ, ౧౪. రౌద్రకళ, ౧౫. భయాకళ, ౧౬ నిద్రాకళ, ౧౭. తంద్రీ కళ, ౧౮. క్షుత్కళ, ౧౯. క్రోధినీకళ, ౨౦. క్రియాకళ, ౨౧. ఉద్గారీకళ, ౨౨. మృత్యు కళ.

సదాశివకళలు పదునారని చెప్పఁబడినవి.

ఇంక నిందు బ్రహ్మకళలు పదియును, విష్ణు కళలు పదియును, రుద్రకళలు పదియును, ఈశ్వర కళలు ఐదును, సదాశివకళలు పదునారును మొత్తము ఏబదియొక కళలును దేవాలయ ప్రతిష్ఠలందు యంత్రకలశములు, తీర్థకలశములు ప్రతిష్ఠించుటయందు ప్రతిష్ఠించుచున్నారు.

కళాప్రాణము — సంగీతశాస్త్రమున దశ ప్రాణములలో నొకటి. కళ (ప్రాణము). కళలు నాల్గు- ౧. లఘువు (ఒకకళ), ౨ గురువు (రెండు కళలు), 3. ప్లుతము, (మూడుకళలు), ౪. కాక పాదము (నాల్గుకళలు). చచ్చత్పుట, చాచపుట, షట్పితాపుత్రిక, సంపద్వేష్టి, ఉద్ఘట్ట ఇవి కళ లనంబడును. (దశ ప్రాణములుచూడుఁడు).

కళింగకోమటులు — వీరు వైశ్య జాతికిం జెందిన తెగలలోనివారు. వీరిం గూర్చి ప్రసిద్ధముగా ... గొప్పది ... ముఖ ...మున ... కాశ్యపులవారనే విశ్వామిత్ర సృష్టి చేసినవారు ... మతమున ... సంతతివారగు వైశ్యులే మనియు, ... కళింగదేశము ... నివాసము ... కళింగకోమటులు అనఁబడి రని కొందఱు తలంచుచున్నారు. వీరిగోత్రములు ఈమధ్యకాలమున చూచుకొనుచుండిన తెలుఁగు గోత్రములుగా గోచరించును. అవి సంస్కృత గోత్రముల వికారరూపములే యని యందురు. ఇంటిపేరులును ఇతరాంధ్రులకువలెనే వీరికిం గలవు. శుభకార్యముల తగవులందు భోజనభోజ నాదిమర్యాదలయందు వీరిలో వైశ్యరాజు అను ఇంటిపేరు గలవారికి రాజమర్యాదలును, ఫగ్రామ మున కా గ్రామమునందే పలుకుబడి గలవారు మంత్రిమర్యాదలను పొందుచుండుటయు ఆచా రములో నున్నది. ఇల్లింట నీమంత్రిమర్యాదల నందుట పొట్నూరువారికే చెందినది. వీరిలో వీ రివి జరుపుకొనుచుండుట యాచారమై సనాతన ముగ నున్నది. కళింగకోమటులు కన్యకాపర మేశ్వరినుండియే కల్గినవారని వీరనుచున్నారు.

వీరియందొక వింతపద్ధతికలదు. ఉత్తరభాగము లందు గుంటూరు, సురడా ప్రాంతవాసులగు కళింగకోమటులకు, దక్షిణసీమల వసించు కళింగ కోమటులకును కులగోత్రములేగాక, ఇంటిపేరులు గూడ నొకటిగనే యున్నను, ఏ యనుబంధము బాటింపక అన్యకులజులవలె మెలంగుచుందురు. వీ రాంధ్రులేయైనను ఉత్కలసీమల వసించువా రుత్కలులవలెను, ఆంధ్రసీమల వసించువా రాం ధ్రులవలెను ఆచార వ్యవహారాదులం గల్గియుం దురు. వీరియం దంతశ్శాఖలు ఏర్పడియున్నటుల గానరాదు. వీరిలో నిప్పుడు పెక్కండ్రు మత్స్య

మాంసములను భుజింపక, సదాచారముగవర్తించు చున్నారు. వీరియం దుపనయనము వివాహము నందే ముందుగనమున జరపు ఆచారము కల దందురు. స్త్రీలకు పునర్వివాహములు వీరి యందు లేవు.

వర్తకము జీవనవృత్తిగాఁ గలవారు ధనహీను లైన బీదజాతివారుకారని నాయకగలరు. గంజాము ప్రాంతములందు కొందఱుఁ దక్కినవారందఱు స్మార్తులు. వీరు గంజాము మండలమునందు ఎక్కువగ వ్యాపించియున్నారు. విశాఖపట్టణ మండలమున విశాఖపట్టణముదనుకఁ గానవచ్చు చుందురు. సముద్రతీరములందుకన్న లోభాగమునందు చక్కఁగఁ గలరు. వీరియం దైకమత్యాభిమానములధికమనియు, వారిలో నొక బీదవాఁడు తిండికి లేనివాఁడుండిన వానికి సహాయమొనర్పకుండ నుదాశీనతవహించుట దోషముగ నెంతు రనియు ననెదరు. నిజమున వీరిలో నట్టివారే లేరు. శ్రమకోర్చువారు. బుద్ధిశాలురు. మితవ్యయము నొనర్చువారు. క్రొత్తతావులం దచిరకాలము ననే ప్రాతుకొనిపోయి త్వరలో బలపడు నేర్పు కలవారని అన్యులనెదరు. నేర్పరులు. వీరిలో స్మార్తులకు గుండుగోలవారును, వైష్ణవులకు శ్రీభాష్యంవారును గురువులై యున్నారు. (లాభాలవారు చూడుఁడు).

ఈకళింగ కోమటులు ఆర్యవైశ్యులనుండి వేఱగుటంగూర్చి తెలుపునిదర్శనము లెవ్వియుం గానవచ్చుటలేదు. కాని వీరియందు వాడుకగ చెప్పుకొనంబడుచున్న కథనమొకటికలదు. అదియు విమర్శకులకు నిరాధారమేయని తోఁచినను దానినీసందర్భమున వివరించి ముగించుట సమంజసము. ఆదికాలమున నొకతరి కళింగరాజ్యాధిపతిగ నుండిన పూరీమహారాజు (శ్రీజగన్నాథము) దక్షిణాదియాత్రల కరుగుచో మార్గమధ్యమున వైశ్యుల ప్రధాననగరమగు పెనుగొండ పురమునవిడసి తానింటినుండి గైకొనిన ద్రవ్యము యాత్రలందు వ్యయమగుచుండుటయుం గాంచి వైశ్యులను బదులీయఁ గోరెనట. వారును వలయున ధనముం గైకొనియెనఁ ఆ ఋణదాతలును అక్కాలమున దక్షిణయాత్రల కరుగ సమకట్టియుంట భూపాలునిపరివార రక్షణమున తామును బయలుదేరి యాత్రలకరిగిరట. దారి యందు భూపాలునితో మైత్రియధికమై యన్యోన్యముకలసి విందులారగించుచు యాత్రలు ముగించుకొని తిరుగ పెనుగొండ చేరువఱ కచటి వైశ్యవరులు మత్స్యభుక్కులగు ఉత్కల బ్రాహ్మణ పాకమును భుజించిన కారణమున పునరాగతులను తమతోఁ గల్పుకొననొల్లక వారి నాభూపాలునిరాజ్యమునకరిగి వాణిజ్యమొనర్చుచు సుఖంబున మనుఁడనిరట. ఆభూపతియు స్నేహాతిశయంబున వారల నాదరించుచు వారిందనరాజ్యమునకుం గొంపోయి ధనమొసంగి ఋణములం దీర్చి బహూకరించుచు తన రాజ్యభాగముల వారిని వర్తకులుగ స్థిరపఱచి తగురీతి గౌరవించుచుండెనట. వారు రానురాను స్వదేశమునుమఱచి కళింగమున స్థిరపడి ధనికులై కళింగకోమటులనంబరగుచున్నారను నీకథనము వారియందనుశ్రుతముగ నిలచియున్నది.

కళింగదేశము ఉత్కలమునకు దిగువగ నున్న దేశము. కొంతకాల ముత్కలదేశభాగములోఁ గల్పి పాలింపఁబడినది. సముద్ర ప్రాంతభూమి. ఒకప్పుడు మహానది మొదలు గోదావరీనదివఱకు వ్యాపించియు, వేఱొకప్పుడు ఉత్కలభాగమున వైతరణివఱకు వ్యాపించియు, ఒకప్పు డుత్కలదేశభాగముం గోల్పోయియు, మరియొకప్పుడు మగధరాజ్యమునకు లోనై అశోకచక్రవర్తి మరణానంతరమున స్వతంత్రరాజ్యముగ నుండియు కనిష్కుని కాలమువఱకు

నిలచినదేశము కళింగ యని చెప్పఁబడినది. [illegible] చక్రవర్తి మూడవ సుతుఁడగు కళింగభూపతి పాలనమున వానిపేరందన దేశమని బలమగు ప్రతీతికలదు. కుంభి తామ్రశాసనమున మధ్య (మధ్య) కాళింగము, గంగారిదేశకాళింగము, కాళింగము నని కళింగము త్రికళింగములని చెప్పఁబడినది. దీనిని పరిశోధకులు కాళింగమున నాంధ్రదేశ కాళింగమనియు, మధ్యకాళింగము ఉత్కళకాళింగమనియు, గంగారిదేశకాళింగ మన గాంగానదివఱకు అనగా రాఢాదేశముదనుక వ్యాపించిన మధ్యకాళింగమునకు పైనున్న భాగమనియు పోల్చిరి. మహాభారతకాలమున ఉత్తరపుటెల్ల వైతరణి యని తోఁచెడిని. రఘువంశమున మహాకవి కాళిదాసు కళింగోత్కళముపేఁఅని వివరించెను. కళింగదేశమేలిన ఇంద్రవర్మయొక్క పర్లాకిమిడి శాసనము వలన కళింగపట్టణము రాజధానిగ నుండినట్లు తేలుచున్నది. ఇది యిప్పుడునాపేరననె బరగుచు వంశధారానది సముద్రగామి యగు తావుననున్నది. ఆనవాళ్లేమియుం గానరాకున్నవి. పెక్కండ్రు పరిశోధకులు వేఙ్గీఋకాలముల వేఙ్గీఋతావులు రాజధానులైయుండ నాయా కాలముల నన్నియు కళింగపట్టణము లేక కళింగనగరమను పేరంబరగుచుండెననియు. అట్లే మణిపురము (ఇది చిలుకసరస్సున పల్లెయైయున్నదట) రాజపురము (బహుశః రాజమహేంద్రవరము), పిష్టపురము, జయంతపురము, సింహపురము, ముఖలింగము (ఇది క్షేత్రముగ పాడులమయమై యున్నది. పెక్కుశాసనములు కలవుగాని తెలియకున్నవి. వంశధారానదీతీరము. ఇటనున్న సోమేశ్వరము దేవస్థానము మంచిపనితనము గలది), నగరికటకమును అటేయుండినవని తలంచుచున్నారు.

కళింగరాష్ట్రము చెట్టు — ఇది వైద్యోపయోగమగు ఓషధి. దీని పేరునకే కళింగరాష్ట్రమని వాడుదురు. ఇ[illegible]ము. వెగటు రుచులగ్ని [illegible]ను. జ్వరములు, దగ్గులు, వాతము, శ్లేష్మము చక్కగ పరిజేయును. దీనిని చూర్ణమొనర్చియు, [illegible]ముతిసియు వాడుదురు.

కళింగుఁడు — అత్రిసంతతి. చంద్రవంశక్షత్రియుఁడు. తండ్రి బలి. ఈతనినుండి ఈతఁడేలిన దేశమునకు కళింగదేశమని పేరయ్యెను. మఱియు నితనిసంతతి నృపాలవంశమునకు మూలపురుషుండయ్యెను. కళింగుని సోదరులు అంగుఁడు, వంగుఁడు, పుండ్రుఁడు, సుహ్ముఁడు లేక సుబ్రహ్ముఁడు. (కళింగదేశము చూడుఁడు).

కళులె వీరరాజు — ఈతఁడు క్రీ. శ. ౧౬౮౫ సం। ప్రాంతమువాఁడు. మహాశూర రాజాధిరాజగు దేవరాజునకు, చిక్కదేవరాజునకును సేనాధిపతి (దళవాయి) గానుండి, పిదప మధురాపురమున నుండినవాఁడట. ఈతఁడు రచించినది భారతవచనకావ్యమును, చిక్కదేవకల యనంబడిన పద్యకావ్యమునైయున్నవి. వచనభారతము కవిత్రయ మార్గమున నడచినదిగాక వ్యాసభారతమునకు ఆంధ్రానువాదముగ నున్నది. ఇతనిది గంభీరమై మనోహరమగు వచనము. మఱియు సీతనిది వీరభూపాలీయమను ఛందోగ్రంథముకలదు. అది మూలగ్రంథమనియు, దానినుండియె అప్పకవి తన యప్పకవీయము రచించెననియు నొక వాడుకగలదు. ఇది ఎంతవఱకు నిజమో పరిశీలింపవలసియున్నది. ఈతని సుతుండును పెక్కు వచనగ్రంథముల రచించెనట.

కక్షదేశము — కచ్ఛదేశము చూడుఁడు.

కక్షల గోత్రము — భరద్వాజ ఉపగణము చూడుఁడు.

క్రంకుశారి గోత్రము — పరాశర గణము చూడుడు.

క్రకచ సన్నిపాతము — సన్నిపాత దోషములు చూడుడు.

క్రకుచంద్రుడు — క్షేమవతిపురము చూడుడు.

క్రకుంచేహోండ. (క్రకుంచేంద్రుడు) క్షేమవతీనగరము చూడుడు.

క్రతు గోత్రము — అగస్తిఉపగణము చూడుడు.

క్రతునక్షత్రము లేక గోత్రము నక్షత్రములు భారతీయులు గుర్తించినవి చూడుడు.

క్రతుపుసంతతి — క్రతువు బ్రహ్మ మానస పుత్రుడు. నవబ్రహ్మలలో నొకడు. ఈతని సంతానము వాలఖిల్య మహర్షులనం బడుదురు; అరువదివేల మంది. అంగుష్ఠమాత్ర దేహులు. తపస్సంపన్నులు. వీరు సూర్యుని పరివేష్టించి యుండువారని చెప్పబడినది. ఇంకను బ్రహ్మ రోమకూపములనుండి జనించినవారనియు నొకచో గానవచ్చెడిని. పేర్లు తెలియవు.

క్రథకగోత్రము కథకగోత్రము చూడుడు.

క్రథక గోత్రము రాష్ట్రకగణము చూడుడు.

క్రథుడు — అత్రి, చంద్ర, యాదవ క్షత్రియుడు. తండ్రి విదర్భుడు. సోదరులు కుశుడు, రోమపాదుడు. పుత్రుడు కుంతి. పౌత్రులు ధృష్టుడు, దాశార్హుడు.

క్రమవిపర్యాసన్యాయము - క్రమము తప్పించి చేయుట, ముందుది వెనుక, వెనుకది ముందు చెప్పుట, ఇట్టి క్రమము లేని విధానములకు నీ న్యాయము వాడుచుందురు.

క్రమశిష్టకుల గోత్రము — ఆర్య వైశ్యుల (౧౦౨) గోత్రములలో నొకటి. వైశ్య గోత్రములు చూడుడు.

క్రమశిష్టకుల గోత్రము ఏకార్షేయ గోత్రము (౮౫) దీనిని క్రమశ్రేష్ఠకుల యనియు నందురు. తొల్లింటి సంస్కృతగోత్రము శరభంగస, శరభంగ గణము, ఆపస్తంబ సూత్రము, యజుశ్శాఖ, ప్రమాణగ్రంథ మాద్య ప్రవరఖండ, సమాన గోత్రము కాశ్యపతస, జమదగ్నిసుత దేవత, భార్య రామాంబ, శ్రీశైలము, జాహ్నవీ తటము, తపస్థానములు, పావన సరస్వతటాకము, జపము దశకోటి, దీపములు ౧౧౧, క్షేత్రసంఖ్య ౩౨, స్వర్ణ దానము; నీలగోరము, కందమూలము వర్జనీయములు.

క్రమసరస్సు (కోనసులనాగము)- మత్స్యా వతార స్థలము కాశ్మీర దేశము చూడుడు.

క్రన గోత్రము — హిమోదక ఉప గణము చూడుడు.

క్రస్టేసియా (Crustecea) - వెన్నుపై పెంకు చిప్పలున్న పీతలు మొదలగు వానిం గూర్చిన కల ఎంటమోలొజీ చూడుడు.

క్రప్పుకర్మాగారము-(Krup factory) జర్మనీదేశమున వెస్టుఫేలియా రాష్ట్రమున ఎస్సెన్ పట్టణముకడ నీయంత్రశాల (కర్మాగారము) కలదు. యుద్ధపరికరములను, ఆయుధములను, ఫిరంగులు మొదలగువానిని మందుగుండు సామానులను చేయు కర్మాగారములందు ప్రపంచమునందు దిది పెద్దకర్మాగారమని చెప్ప బడినది. పీటరు ఫెడరిక్ క్రుప్పును అను వానివలన స్థాపింపబడినది. ఆయన సుతుడు అతుకులు లేని రైలుబండి చక్రములం జేయుట కనిపెట్టి దానివలన

చాల ధన మార్జించి ఆధనమంతయు నీ కర్మాగారమును వృద్ధిచేయుటయందే వినియోగించి ఫిరంగులంజేయుట వృద్ధిపఱచెనట. ఇందు నలువది వేల్వేఱు పనులం జేయు కర్మాగారములు కలవట. దీనియావరణములలోపనే వేర్వేఱు తావులకు సరకులనందిచ్చు ఇనుపదారులు ముప్పదిమైళ్లి పొడవున కలవని చెప్పఁబడినది. కర్మాగారమునకు వెలుపల సరకుల నితరతావు లకుంజేర్చు ఇనుపదారి నలువదిమైళ్ల పొడవున కలదందురు. ఈకర్మాగారమంతయు పనిచేయు చుండుతరి నలుబదివేల పనివాండ్రును, నాల్గువేల యుద్యోగులును పనిచేయుదురట. ఈకర్మాగారము నకు కొన్ని బొగ్గుగనులు గలవు, అందు పదివేల మంది పనివాండ్రు పనిచేయుచుందురట. కీలు నగరమున నీకి నౌకానిర్మాణమునకై కర్మాగారములు కలవనియు, అందుపెక్కండ్రు పనిజేయు చుందురనియు విందుము.

క్లబ్బు (Club) — రాజకీయ కార్యముల కుంగాని, స్నేహ కార్యములకుంగాని, సాంఘిక కార్యములకుంగాని, ఇట్టికార్యములకు వేట్టికై నను కూటములకు, కార్యనిర్వాహకమునకు ఆయా సంఘములవారు కూడుచుండుట కేర్పఱచుకున్న తావును క్లబ్బు అనెదరు. తెలుచుగ నీభారత దేశమున పెద్ద స్థలములయందు సోషల్ క్లబ్బు ని (Social clubs) గానవగుచుండును. టౌన్ హాలు క్లబ్బు చూడుఁడు.

క్లయింటు, కస్టమరు (Client and Customer) . పైకి రెంటికిని అర్థమొక్కటి గనె స్ఫురించు చుండునుగాని నిజమున ఉపయోగ మునఁ దర్థభేదము కలదు.

పురాతనమగు రోమనుల అధికృతకాలమున రాజానుగ్రహ పాత్రతం బడసిన నైట్సు (Knights) అనియును, అనేకులు నాశ్రయించి యుద్ధమున గాని, పరిపాలనమున గాని, సేవ నొనర్ప సంసిద్ధులై వేచియున్నవానికి క్లయింటు (Client) అనియును వాడుక యుండెను.

ఇప్పుడు విద్యాధికులై నేర్పరులైన న్యాయ వాదులు, వైద్యులు, మొదలగు వృత్తుల జీవనము గలవారికి నమ్మిచ్చి వారి శక్తి సామర్థ్యముల నమ్మి తమ యవసరములను వారిమూలమున చక్క బఱచుకొను చుండువారు, ఆ వృత్తిజీవనములు గల వారికి క్లయింట్లు (Clients) అనబడుదురు.

ఇంక, ఉభయులు సమాన యోచనలతో ద్రవ్యార్జనమే పనిగాగల్గి అన్యోన్య సమాన భావములతో నొకరియొద్ద నొకరు కొనుట, ఒకరి కొకరమ్ముట మొదలగు వ్యాపారములం జేయు వర్తకులు ఒకరి కొకరు కస్టమరులగుదురు (Customers). ఇంక న్యాయవాద వృత్తి, వైద్యవృత్తి మొదలగు వాటి నవలంబించియుండు వారి కడ కరిగి తమ కార్యములను వారి పరి ముఖమున చక్కబఱచుకొనుచు వారికి ప్రతిఫల ద్రవ్య మొసంగు వారికాలమున క్లయింట్లన బడుచున్నారు.

కాంకాయన గోత్రము — జమదగ్నివత్స ఉపగణము చూడుడు.

కాంకోలొజీ (Conchology) — జంతువుల చిప్పలు (Shells- ముత్యపుచిప్ప, నత్తగుల్ల, గవ్వ, శంఖము మొదలగునవి) ఆ జంతువులంగూర్చిన శాస్త్రము వాటిం గూర్చిన కళ ఇవి సర్వసాధారణముగ 1. Univalves, 2. Bi-valves, 3 Multivalves అని మూడు తెఱంగులు.

కాంక్రీటు, రీఎన్ఫోర్స్డ్ కాంక్రీటు (Concrete and reinforced concrete)- నైసర్గికముగ రాయి గట్టిపదార్థముగ మానవుల యుపయోగార్థముగ నిర్మింపఁబడినది. రాళ్లు పెక్కు తెఱంగులు. ఇండ్లకు పునాదులువేయుట మొదలు ఆభరణములలోని రత్నములవఱకును రాళ్ళే వివిధరూపముల నుపయోగించుచున్నవి. మానవబుద్ధిబలము నైసర్గికముగ సృష్టిచే నొసంగబడిన వస్తువులతో తృప్తిం జెందక విశేషోపయోగమగు కృతకపదార్థములను చాలగ జేసి యుపయోగించుకొన నెంచుచుండును. అట్లే కాంక్రీటును రీఇనోర్ఫ్డు కాంక్రీటును కనిపెట్టఁబడిన కృతకములు; రెండును రాతికి ప్రతులే (Imitation Stones). రాతిని మనకు వలయు రూపమున సిద్ధపఱచుట మిగుల శ్రమకరము. శ్రమకరమున వ్యయమెక్కువ గాన, రాతిగుండయు, సున్నమును లేక సిమెంటును పాలుగూర్చి పునాదులయందుబోసి దట్టించిన నది రాయివలెనె బరువునాపగలదు. కాన రాతికి ప్రతియగుదానివి రాతికన్న నగ్గువగ నిర్మించుకొనుచున్నారము. కాని దీనికి రాపిడిబలము నెదుర్చుచు నిలువగల శక్తిలేదు. అనగా రాతిని నేలపఱచి చప్టాగా నొనర్చి దానిపై ఎంతనడచియు, కూర్చునియు, సామానులనునిచియు, లాగియు, నీడ్చియు ఎంత వాడినను జెడక నిలచియుండునట్లు కాంక్రీటు నిలువజాలదు. కాన నాపనుల కుపయోగింపకుండెడిని కాంక్రీటును రీఎన్ఫోర్స్డు చేసినయడల పైవిధమగు రాపిడులకాగి నిలుచును గాన, చప్టాలకు Reinforced concrete నుపయోగింతురు. ఇది కొంచెము వ్యయమెక్కువగల్గించును.

కాంగ్రెసు సభ — సర్వసాధారణముగ ప్రజాప్రతినిధిసభకు పేరు. ఇండియా దేశమున నట్లేయున్నది. అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములందీపేరుగల సభ అచటి ప్రభుత్వముచే నంగీకరింపఁబడియుండుట గాననగును. ఇది సెనెటు సభయనియు, హౌస్ అఫ్ రిప్రజంటేటివ్సు అనియు ద్వివిధముగ నేర్పడి రెంటికిని కాంగ్రెస్ పేరు వర్తించెడిని. ఐరోపాదేశములలో కొన్నిటియందీ పేరు కలదు. భరతదేశపు జాతీయ మహాజన సభాధ్యక్షులు చూడుడు.

కాంగోనది— పశ్చిమఆఫ్రికా చూడుడు.

కాంగో(ఫ్రీస్టేటు (బెల్జియన్ కాంగో)- ఇది చాల పెద్దదేశము. కాంగోనది బేసిను కల్పుకొని తంగనాయిక సరస్సువఱకు వ్యాపించియున్నది. ఆఫ్రికా ఖండమున పశ్చిమ భాగమున లోయరు గినియాదేశమున కలదు. ఇది తొలుత బెల్జియమ్ భూపాలునకు స్వంతఆస్తిగా క్రీ. శ. ౧౮౮౫ లో ఏర్పాటుచేయఁబడి యీయఁబడినది. ఆయన దానిని బెల్జియమ్‌రాజ్యమున కిచ్చివేసెను. ౯,౦౦,౦౦౦ చతురపుమైళ్ల వైశాల్యముగల దేశము. మూడుకోట్లజనులు వసించుచున్నారని తెలియుచున్నది. ఇండియా రబ్బరు, కోకో, కాఫీ, పామ్ఆయిలు (Palm Oil) విస్తారము పైరుచేయఁబడుచున్నవి. ఏనుఁగుదంతములు దొరుకుతావుల పోగుచేయఁబడి ఎగుమతి చేయఁబడుచున్నవి. విదేశవర్తకము విశేషముగ నడచుచున్నది. ౨౫౦ మైళ్లు పొడవుగల ఇనుపబాటకలదు. అది మటాడీనుండి స్టాన్లీపూల్

వఱకు చేయుబడెను. కాంగో నిగువభాగమున బోమా ప్రధానస్థానము. మటాడి, స్టాన్లీపూల్ ముఖ్యవర్తకస్థలములు

కాంచనక్షీరి చెట్టు (చిరుపాలచెట్టు) - సం తిక్తదుగ్ధా, హిమావతీ, క్షీరి. దీనిని చిరు పాల చెట్టనియు నందురు. దీనిచెక్క కషాయము గను, చూర్ణముగను ఉపయోగింతురు. కొందరు కంచుకిని ఉపయోగింతురు.

సర్వదోషములును విషమునుగూడ హరించు నని చెప్పబడినది. కఫము, క్రిమి, కుష్ఠు, గుద దలు, పైత్యము, శ్వాస, హృద్రోగములు కాంచనక్షీరి వలన నివారణమగు నని చెప్ప బడినది.

కాంచనుండు-అత్రి సంతతిలోని చంద్ర వంశ క్షత్రియుడు తండ్రి భీముడు, కుమారుడు సుహోత్రుడు.

కాంచీపురము (కంచి)- దక్షిణ దేశ మునగల సుప్రసిద్ధ క్షేత్రము. సప్తమోక్ష దాయక పురములలో నొకటి ఇచటి ఏకాంబ రేశ్వర శివలింగము పృథ్వీలింగ మనెదరు కామాక్షి దేవస్థానము సుప్రసిద్ధము. లలితా సహస్రనామము లీక్షేత్ర సంబంధములే యని ప్రతీతి. వరదరాజస్వామి విష్ణుదేవస్థానము శ్రీ వైష్ణవ మతస్థులకు ప్రధాన దివ్యస్థలములలో నొకటి. కొంతకాలము కాంచీపురము రాజ ధానిగ నుండెనట. గొప్ప పనితనముగల మం టపములను శ్రీకృష్ణ రాయ సార్వభౌముడు నిర్మింపజేసెను.

ఇది దక్షిణ దేశమున చెంగల్పట్టు మండల మునందుగల పట్టణము. ఒకప్పుడు చోళదేశము నకు రాజధానిగ నుండెను. సప్తమోక్షదాయక పురములలో నొకటి. కామాక్షీ శక్తి దేవస్థానము సుప్రసిద్ధము. రామానుజీయ వైష్ణవ దివ్యతిరుపతి క్షేత్రములలో పెక్కులిచటనే యున్నవి. అరువది వేల జనాభా గల్గిన పురము. కడు పురా తన శివక్షేత్రమని తెలియు కైలాసనాథ దేవస్థానము ఇటీవల త్రవ్వి బయలుదేర దీయబడినది.

కాంటినెంటు (Continent)— పెద్దవియగు భూమి ఖండము. ఇందు పెక్కు దేశము లుండును. ఆ దేశము లొండొకటితో సంబంధముగాని పోల్కిగాని యుండినను లేక ఉండకున్నను, ఒకే ఖండమునందా దేశము లిమిడి యుండుటచే ఆయా దేశముల వారి నా ఖండ వాసు లనియెదరు. (Land Portions చూడుడు).

కాంటినెంటల్ డ్రిఫ్ట్ సిద్ధాంతము (Continental Drift)- ప్రపంచము నందలి ఆసియా, అమెరికా మొదలగు భూఖండములు మెల్లగ (సర్వసాధా రణముగ పశ్చిమదిశకు) జరగుచున్నవిగాని ఒకే తావున నిలచియుండునవి కావను సిద్ధాంతము దీనికింగొన్ని యాధారాల్లంజూపి కొందఱుపరిశీల కులు వాదించుచున్నారు.

కాంటినెంటల్ షెల్ఫ్ సిద్ధాంతము (Continental shelf) — అనగా ఆసియా, అమెరికా మొదలగు భూఖండముల చుట్టి సముద్రము మెరకగనుండును. ఈలోతులేని సముద్రములందే కొన్నితావుల ద్వీపములును కలవు. దీనినుండి తొల్లింటికాలమున భూభాగము లన్నియుకలసియె యుండెననియు, మెల్లమెల్లగ సముద్రము ప్రబలుచు వాటిని వేఱుచేయుచుంట నాలోతుతక్కువ ప్రదేశము లట్లున్నవనియు, కొందఱు పరిశీలకులు వాదించుచున్నారు. బ్రిటను ద్వీపము, యిరోపాఖండము లట్లే యొకప్పుడు కలసియుండెననియు; ఐర్లాండు, బ్రిటనుద్వీపములు కలసియుండెననియు; భరతదేశము, సింహళము

కలసి యుండెనియు ఇక్లె పెక్కులంగూర్చి వాదించుచున్నారు.

కాంటియానిజమ్ (Kantianism)- కేంట్ అను తత్వశాస్త్రజ్ఞుని విధానము. ఇతఁడు జర్మను దేశస్థుఁడు. క్రీ. శ. ౧౭౨౪ - ౧౮౦౪ మధ్య నుండినవాఁడు. ఈతఁడు గొప్ప ప్రపంచ విఖ్యాతి నందిన వాఁడు.

కాంట్రాక్టు — కంట్రాక్టుచూడుఁడు.

కాండర్పులు - ఋషులు చూడుఁడు.

కాండరధి గోత్రము - జమదగ్ని బీధా ఉపగణము చూడుఁడు

కాండవాయన గోత్రము - నిధ్రువ గణము చూడుఁడు.

కాండవృద్ధి గోత్రము - వశిష్ఠ గణము చూడుఁడు.

కాండాయన గోత్రము - నిధ్రువ గణము చూడుఁడు.

కాండేయుగోత్రము - వాధ్ర్యస్వ లేక మిశ్ర ఉపగణము చూడుఁడు.

కాండ్రేగుచెట్టు - లా. Flacourtia sepearia అనియు, Flacourtia romontchi; సం. వికంకత, గ్రన్థిలః, స్వాదుకంటకః, స్వాదువృక్షు, వ్యాఘ్రపాదపీ, వృతింకర, స్రువా వృక్షు, స్రుగ్దారు, కంటపత్ర, బ్రహ్మపాదపా, పిండారా, హిమకః, పూతకికిణీ, రావణా, పాద రోహిణా అని వైద్య గ్రంథములందు వాడిరి. దీనిని కానరేగనియు, ములువెలమ అనియుం గూడ వాడుట కలదు.

దీనివేళ్లకషాయము, ఆకులరసము, చూర్ణము సర్ప విషమును నివారించును. దీని చెక్క నూనెతో నూరి కాచిగాని, కాచకగాని పైన పూసి మర్దన చేసిన వాతనొప్పులు, మేహవాత నొప్పులు, ఆమవాత నొప్పులు నివారణమగును. పంప్లుతిన రుచిగా నుండి అజీర్ణము జయించి యాకలి గల్గించును.

కాంతలోహము — అయస్కాంతము చూడుఁడు.

కాంతికృత్ గోత్రము— జమదగ్ని వత్స ఉపగణము చూడుఁడు.

కాంత్రిపురి లేక పురము — స్కాంద పురాణము నాగరఖండము ౪౭ యందు చెప్పఁబడిన కాంతిపురము గ్వాలియరు సంస్థానపు రాజధాని పురమునుండి ఉత్తరముగ నిరువదిమైళ్ళ దూరమునందుగల కొత్వాల్ పురముగ కన్నింగ్హామ్ పండితుఁడు పోల్చియున్నాఁడు. విష్ణుపురాణము ౪-౨౪ యందు గంగాతీరమున ప్రయాగ సమీపముగ నొక కాంతిపురము ప్రశంసింపఁబడినది

కాంధాహోర్పురము (గాంధార పురము) — ఇది తొల్లింటి గాంధారదేశపు రాజధానియగు గాంధారపురమని పోల్చఁబడుచున్నది (గాంధారదేశము, అపగదేశము, ఆఫ్ఘనుస్థానము చూడుఁడు).

కాంపనోలొజీ (Campanology)— గంట (Bell) ను వాయించునేర్పు లేక విధానము గూర్చిన కళ.

కాంపిల్యుఁడు — అత్రి చంద్రవంశస్థుఁడగు క్షత్రియుఁడు తండ్రి భర్మ్యాశ్వుఁడు. కాంపిల్య నగరనిర్మాత. (పాంచాల దేశము చూడుఁడు).

కాంపౌండ్సు (Compounds) — రెండుకాని అంతకు ఎక్కువగగాని కలసిన ద్రవ్యముల కూటములకు కాంపౌండ్సు అనిపేరు. ఇక్కాలమునకు మెఱిఁగియున్నంతవఱకు మూడు వందలవఱకు Compounds కలవు. అవి మూడు.

తరగతులుగ విభజింపఁబడినవి. పేరాఫిన్సు (Paraffins)- వీటిని Saturated fatty hydro-carbons అనియెదరు. ౨. ఓలిఫిన్సు (Olefines) వీటియందు Olefiant gas అనం బడునది, అనగా Ethylene మొదటిదైయుంట నీపేరయ్యెనట 3. ఏసిటీలిన్ జాతివి ఇవి అధమపు జాతివిగ జెప్పఁబడినవి.

కాంబలోదరి గోత్రము జమదగ్నివత్స ఉపగణము చూడుఁడు.

కాంబలోదరి గోత్రము— విధృవ గణము చూడుఁడు.

కాంబినేషన్ బ్లాక్సు (Combination Blocks)- కలంకారి పరిశ్రమ చూడుఁడు

కాంబే నేటు బొంబై రాజధాని ప్రభుత్వపు టధికారమునకు లోఁబడిన చిన్న స్వదేశసంస్థానము. మాహీనది ముఖద్వారము కడనున్న కాంబేపురము రాజధాని ప్రభువు ఒక నవాబు. మహమ్మదీయుఁడు.

కాంభోజదేశము (ఔపగదేశము)— డా. స్టెయిను పండితుఁడు రాజతరంగిణి ౧-౧౩౬ యందు తూర్పు ఆఫ్ఘనుభాగము కాంభోజ మనియు, ఆఫ్ఘనుపదము అశ్వకాన్ పదవికార రూపమనియు వ్రాసెను. మహాభారతము సభా పర్వము ౫౬-౧౧ యందు అశ్వము లచటివి మిగుల శ్రేష్ఠములని చెప్పఁబడినది. మార్కండేయపురాణము ౫౬వ అధ్యా. కాంభోజప్రశంస కలదు. కాంభోజదేశము ఆఫ్ఘనుస్థానపు తూర్పు, ఉత్తరభాగములని పోల్చఁబడుచున్నది. కాంభోజమున ద్వారక యని యొక రాజధాని యుండె నట. మరియు లోహభూమి యని ఈదేశమునకు వాడుకయుండెనట. మరియు గజనీపర్వతప్రాంతము లోకప్పు డీదేశములోనివేనట, ఇప్పటి హిందూ కుష్పర్వతప్రాంతవాసులగు ..... అను నామముగల ..... కాం..... ఆదిమ నివాసులుగ చెప్పఁకొనుచున్నారు. పదియవ శతాబ్దాంతమున ఘజని క్షత్రియనృపతి మహమ్మదీయులచే నిహతుఁడయ్యెను. నాఁటినుండి మహమ్మదీయ దేశమైయున్నది. ఆఫ్ఘనుశబ్దము అపగదేశ శబ్దముయొక్క పరిణామరూపమని పోల్చబడినది. (అపగదేశము చూడుఁడు).

కాంబోడియా దేశము ఫ్రెంచి కొచ్చిన్ చైనా చూడుఁడు.

కాంబోడియా ప్రత్తి వ్యవసాయము - దీనికి ఎరుబడి పాళ్లినుకయు, ఇరువదిపాళ్లు బంకమట్టియుఁ గలసిన గుల్లనేలలు, గరపనేలలు తగినవి కేవలము చవిటిభూములు తప్ప తక్కిన ఇతర భూములలో కొద్దిగనో గొప్పగనో పెరుగుగాని పెరుగకపోదు. (ప్రత్తి వ్యవసాయము చూడుఁడు) ఎక్కువ బలముగలభూము లందు కాపు తక్కువకాచునని ఇటీవలి పరిశీలనలు తెల్పుచున్నవి. ఆకులు పెద్దవిగను ఎక్కువ పసరుగల్గి రంగుగనుండును. ఐదడుగుల వరకుం బెరుగును. పువ్వులు తెలుపుగను, కాయలు జామకాయలవలెను యుంట, కొందఱు రైతులు దీనిని జామకాయల ప్రత్తియని వాడుదురు. ప్రత్తి చాలా తెలుపు, సన్నదారము వచ్చుట మిగుల ధరగల్గి యుండును. మొక్కలు రెండు మూరల దూరముండునటుల నాటుదురు. కలుపు తీయకున్న మొక్క బలక్షీణమగును. ప్రత్తినాటిన ఆరు నెలలకుం గాయ నారంభించి వర్షాధారము వల్ల బ్రతుకునేగాని నీరు కట్టనవసరమే లేదు. కాపు ప్రారంభించిన పిదప నాలుగైదు నెలలు కాయుచునే యుండును.

కాంస్యభోజి న్యాయము — లోకోక్తి

కాంసేయ గోత్రము – జమదగ్ని వత్స ఉపగణము చూడుడు.

కాకడిద్వారక - ద్వారకలు చూడుడు.

కాకతాళీయ న్యాయము - కాకి వ్రాలుటయు తాటిపండుపడుటయు నని యర్థము. అప్రయత్నముగ దానియంతట అదే ఏపనియైనను నడచుటయు, అత్తరుణముననె అచటికే తెంచిన వారివలన నీకార్యము జరిగెనని భ్రమజెందునట్లు పరిస్థితులుంట యని భావము.

పండిపోయి నేలకు రాలనున్న తాటిపండు కడ కాకి హఠాత్తుగావ్రాలుటయు, ఆపం డత్తరుణముననే పట్టుపీడి నేలం బడుటయు ఒకేతరి (అన్యోన్య సంబంధము లేకనే) సంభవించుటం గూర్చిన న్యాయము

వాటంతట అవేగా జరిగిన పనులం దన్యోన్య సంబంధ భ్రమంగూర్చి యీ న్యాయము ను వాడుదరు.

కాకతీయ వంశ నృపతులు — ప్రతాపరుద్ర మహారాజు పేరెఱుంగనివారు లేరు. రుద్రదేవుని శాసనములు సుప్రసిద్ధములు వరంగల్లు (తొల్లింటి ఓరుగల్లు పురము) రాజధానిగ త్రిలింగరాజ్య మేలినవారు. వీరి పాలనకాలము క్రీ. శ. ౧౧౧౦ - ౧౩౨౩ అని చెప్పఁబడినది. వీరిరాజ్యమునకు తర్వాత కాలమున తెలింగానా యనియు వాడుక గల్గెనట.

కాకతుండము బాణాగ్రములు చూడుడు.

కాకందకి గోత్రము — శాండిల గణము చూడుడు.

కాకదంతపరీక్షా న్యాయము — కాకికి పండ్లున్నను లేకున్నను నిరర్థకము. కాన కాకి దంత పరీక్ష నిరర్థక ప్రయత్నము. ప్రయోజనములేని పనికిం బ్రయత్నించుట యం దీన్యాయమును వాడుచుందురు.

కాకదధిఘాతక న్యాయము — పెరుగును కాకి తాకిన, దానిని వాడరాదని యాచారము కలదు. ఇట్టితరి కాకి తాకకుండ పెరుగును జాగ్రత చేయుమని చెప్పుటయందు ఇతర అన్నిబాధలనుండియు పెరుగును భద్రపఱ్చు మని భావము. కాకులబాధ తరుచుగఁ గల్గుచుండు నదిగాన దానిం జెప్పుట వాడుకయైన దని ఎఱుంగునది.

ప్రధాన బాధం దెల్పిన, దానికింగల్గు ఇతర బాధలను వేరుగ చెప్పకనే యర్థ మిచ్చునని భావము.

కాకనదము - ఇది భోపాలు రాజ్యమునందున సాంచి స్థూపముండిన తావునకు పేరు.

కాకపిక న్యాయము - కాకీ నలుపే కోకిలా నలుపే. ఐనను కోకిలను గౌరవ నీయముగ నెంతురు. రంగుతోఁ బనిలేదని భావము.

కాకమాని మూర్తి కవి (పెన్నామూర్తి)- ఆంధ్రకవులందు ఆధునికులలో పరిగణింపఁబడిన వాఁడు. కాకుమానిశాఖ బ్రాహ్మణుఁడు, కౌండిన్యసగోత్రము,తండ్రిపేరు రామలింగ భట్టు, ఇంటిపేరు పెన్నా వారని తెలియుచున్నది. రచించినవి పాంచాలీ పరిణయము, రాజవాహన విజయము ననంబడు ప్రబంధములు. కృతి దైవపర మొనర్చెను. ఈతఁడు కాకమాని గ్రామ నివాసి యని (చిత్తూరుజిల్లా చంద్రగిరికి సమీపము) తెలియుచున్నది. వసు చరిత్ర మూర్తికిం దరువాతి వాఁడని తేలినది.

కాకమాంసం శునోచ్ఛిష్టంస్వల్పం తదపి దుర్లభమ్ - కాకి మాంసమే హీనత. అందు కుక్క ఎంగిలిచేయుట హేయము. అదీ స్వల్పముగా ననుట ఇంకనూ దుర్లభ మగుట.

కకర్కార్తి యని భావము. ఇది సంస్కృత లోకోక్తి.

కాకరకాయ (పాదు) చెట్టు - కాకర కాయ ప్రసిద్ధమగు భోజన పదార్థము. ఇందు పెద్దజాతి కాయలు శ్రేష్ఠములు. జాతి తక్కువ దైనను కొలదియు కాకరకాయలు చిన్నవియై చేదు రుచి అధికమగు చుండును. పెద్దజాతి కాయ లందు తెల్లరంగు గలవియు, ఆకుపచ్చ రంగుగల వియు ద్వివిధము. ఆకుపచ్చ రంగు బలముగ నున్న కొలది కాయలు ఎక్కువ చేదుగనుండెడివి. తెల్లకాయ యందు పైనుండు ముండ్లమొనలు వాడిగనుండినవియు, ఇంచుక తగ్గి ఉబ్బితము గాన రాకుండునవియునని భేదము కలదు. ఉబ్బితము లేకుండు జాతియందు చేదింకనూ తగ్గియుండును

ఇందు తెల్లజాతియె, చేదు తగ్గి యుండు జాతియే భోజనపదార్థములందు శ్రేష్ఠమని చెప్పఁ బడు చున్నది. దీనికి లాటిన్భాష యందు Momardica charantia అనియు, ఆంగ్ల. Better Gourd, అనియు పేర్లు. సం. కటిల్లకీ, కారవెల్ల, కారవెల్లకః, కారవేల్లీ, సుకాండ, సుకాండికాయనియుం బేరులు కలవు.

కాకరకాయలు లేతవి త్రిదోషహారమనియు, ముదురుకాయలు విరేచనకారి యనియు చెప్పఁ బడినది. పండుకాయ కఫముం జయించి పైత్య వాతముం గల్గించును. సగటున కాకరకాయలు కండ్లకు చలువజేసి అగ్నిదీప్తిం గల్గించి సర్వరోగ హారమని చెప్పఁబడినది.

కాకరకాయలు-కాసలు, కుష్ఠురోగము, జ్వర ములు, మేహము, వాతములు, శ్వాసలు నివా రించుననియు, అతిసారము, క్రిమిరోగము, శ్లేష్మ ములపై చక్కగ పనిజేయుననియుం జెప్పఁబడినది. మూలవ్యాధికి నీకాకరకాయ చక్కగ పనిజేయు నందురు.

కాకరఆకు- కాయలకన్న నెక్కువ ఆరోగ్య ప్రదమని యందురు. కుక్క, నక్కల విషము లును (కరచిన విషము). క్రిమిరోగము, చర్మ రోగములు, పాండురోగము గూడ కాకరాకు (ఆకు ముఖ్యముగ పసరు) వలన నివారణమగు నని చెప్పఁబడినవి. క్షయరోగము, కంఠపుబ్బును నివారించునని కొందరు నుడివిరి.

పొట్టికాకరకాయలు - ఇవియును భోజనము నందు కూర మొదలగునవిగ రచింతురు. ఇవి కొంచెమెచ్చు తక్కువగ గుండ్రనై యుండును. చిన్నవి. కాకరకాయ గుణములే కలవి.

పొట్టికాకర సమూలరసము అర్ధరీతిని కొన్ని ఇతరవస్తువులతో కల్పి లోనికిచ్చినను పైకి రాసి నను కుక్క నక్కల విషములు, గజ్జి, చిడుము, పల్లికలు, సర్పి మొదలగు చర్మవ్యాధులను నివారించును. కాకరజాతికి నెయ్యి, పులుసు, ఆవాలగుండ, మోదుగమాడల కషాయము, ఆగాకరకాయలు, దోసకాయలు, పెద్దములం కాయలు విరుగుడులు.

ఈకాకర జాతికిం జేరియు పొట్టికాకరయం దడవిజాతిగ నెన్నఁబడు చుండునది, మట్టకాకర యను వేఱొకజాతి కలదు. ఇది పొట్టికాకర కన్నను చిన్న కాయలం గాచును. ఇదియును కొందరు తినెదరట.

ఇది ధాతుపుష్టి, దేహదార్ఢ్యము, జఠరదీప్తులం గల్గించు ననియు, కఫ, క్రిమి, గుల్మలపై చక్కగ పనిఁజేయు ననియు, తాపమును, పైత్యమును, వాతమును, నివారించుననియుం జెప్పుదురు.

కాకరపర్తి కృష్ణకవి—ఆంధ్రకవులలో నాధునికులందుఁ పరిగణింపఁబడినవాఁడు. వెలనాటి బ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రి తిరుపతిపాత్రుఁడు. తల్లి సీతమ్మ. రచించినవి శశిరేఖాపరిణయము, ముఖ లింగక్షేత్రమాహాత్మ్యము నను పద్యకావ్యములు.

కాకరపర్తి తిరుపతిపాత్రకవి — ఆంధ్రకవులలో నాధునికులందు పరిగణింపఁబడిన వాఁడు. వెలనాటి బ్రాహ్మణుఁడు. విశాఖపట్టణవా శ్రీగోడే జగ్గారాయణింగారను ప్రభువునాశ్రితుఁడు కాకరప ర్తి కృష్ణకవి ఈతని సుతుఁడు. ఈకవి రచించినది సత్యభామాకృష్ణసంవాద మను ప్రబంధము. దీనిని శ్రీగోడే జగ్గారాయప్రభున కంకితమొసర్చెనని చెప్పఁబడినది.

కాకరపర్తి బుచ్చిపాత్రకవి—ఆంధ్రకవులలో నాధునికులందు పరిగణింపఁబడినవాఁడు. వెలనాటి బ్రాహ్మణుఁడు. కాశ్యపసగోత్రము తండ్రిపేరు కృష్ణకవి. (ఈకృష్ణకవి ముఖలింగక్షేత్రమాహాత్మ్యకర్త). కాపురము విశాఖపట్టణ ప్రాంతము. రచించినది సతీపతీపరిణయ మను ప్రబంధము. ఇది జటిలమై ప్రౌఢకావ్యముగ నున్నది. దీని కృతిపద్యములు రచింపకమున్నె కవి మృతినంద, కవిసోదరపుత్త్రుఁడగు వేంకటశాస్త్రి కవిసంకల్పముమేరకు శ్రీగోడేనారాయణగజపతిరావు మహారాజుగారికి తొకృతిపద్యముల రచించి గృతినిచ్చి పూర్తిగావించెనట.

కాకవంధ్యత్వము — వంధ్యత్వము చూడుఁడు.

కాకవేణీనది — ఇది గండకీనది పూర్వభాగమునకు పేరు. ఇంకను సాలగ్రామ నది యనందురు. (సాలగ్రామ క్షేత్రము చూడుఁడు, గండ చూడుఁడు).

కాక (కాకుల) శాస్త్రము —

ప్రయాణసందర్భమున ఊరి నుండిగాని, ఇంటినుండి గాని బయలుదేరుతరి, కాకులు కుడివైపునుండి ఎడమవైపున కేగిన కార్యము జయమగుననియు, ప్రవేశసందర్భమున ఊరియందుగాని, ఇంటియందుగాని ప్రవేశించుతరి, కాకులు ఎడమవైపునుండి కుడివైపునకేగిన శుభమనియు చెప్పఁబడినది ప్రయాణకాలమునను, ప్రవేశకాలముననుతప్ప తక్కినకాలములందు మార్గమధ్యమున కాకుల శకునములు పాటింపఁబడ నక్కరలేదని బుధులు వల్కుచున్నారు. ఇట్టిసందర్భములందు కుడినుండి ఎడమకేగు కాకి యొక్కటియె యగునేని మేలుకల్గుననియు, రెండగునేని శుభప్రదమనియు, మూడుకాకు లగునేని భూలాభ మనియుం జెప్పఁబడినది.

కాకములు తొలుత కుడివైపునుండి ఎడమవైపునకేగి, వెంటనేమరలి, ఎడమవైపునుండి కుడివైపున కేతెంచిన మృత్యుతుల్యమగు ఆపద కల్గుననియు, ఎడమ వైపునుండియె బయలుదేరి కుడివైపున కేగిన దైన్యముగల్గునని కొందఱనిరి. రెండు వైపులకుఁ గాకులూరక తిరుగుచుంట కార్యసిద్ధి సూచకమని పెక్కండ్రు బుధులు వల్కియున్నారు కుడి నుండి ఎడమవైపున కేగుటయందు వెనుకనుండి ముందునకుం గాకులేతెంచిన కార్యసానుకూలమనియు, ఎడమనుండి కుడికేగుతరి వెనుకనుండి ముందునకేతెంచుట కార్యమునకు విఘ్నములు గల్గుననియు చెప్పఁబడినది. దూరమునుండి కాకులు ఎగురుచు కుడినుండి ఎడమవైపున కేగునేని యాలస్యముగ జింతితకార్యసిద్ధి యగుననియు, సమీపమునుండి ఎగురుచుఎదురై గుడివైపునుండి ఎడమవైపున కేగెనేని మేలనియు; మొత్తమున గాకులు వెనుకనుండి ముందునకేగుట శుభమనియు, ముందునుండి (ఎదురై) తనవెనుకకేగుట కార్యహానియనియుం జెప్పఁబడినది.

ఆహారముకాని, కట్టిపుల్లంగాని కాకినోటం గరచుకొని తన కుడినుండి ఎడమవైపునకేగిన లాభమును, ఎక్కువ సంఖ్యాకములగు కాకులు

కుడినుండి ఎడమదిక్కునకేగుటయు, ఒక్క కాకి వాటికెదురుగ ఎడమదిక్కునుండి కుడిదిక్కునకేగుటయు, తనకెదురుగ సంభవించుట తాను దానింజూచెనేని మిక్కిలి శుభప్రదమనియు. జోడుకాకులు రెండుమూడు పర్యాయములుగ తన కుడిపైపునుండి ఎడమవైపునకేగునేని తలంచుచున్న కార్యమగుట నిశ్చయమనియు వాయస శాస్త్రానుభవజ్ఞులగుబుధులు నుడివెదరు. వాయసమైథునము జూచుట యాపత్కరమనియు, కాకి తనతలను తన్నుట కార్యహాని, అశుభము, భయప్రదమునినియు, కాకులుగూళ్ళు విస్తారముగ గట్టుకొనుట క్షామసూచకమనియుం జెప్పఁబడినది.

కాకశీర్షి గోత్రము- గవిష్ఠిరగణము చూడుఁడు

కాకాతూపక్షి (కాకాతువ్వ) — దీనిని చిలుకతెగపక్షిగ చెప్పుదురు. నెత్తిపై జుత్తు నిలవంబడియుండును. ఆస్ట్రేలియాయందు చుట్టుపట్ల ద్వీపములందు తరుచుగ గానవచ్చును. దీనికి తెల్లచిలుకయని గూడ నందురు.

కాకాధికరణత్వ న్యాయము — కాకి వ్రాలుట నానవాలుగా చెప్పుట కర్థము. కాకి వ్రాలియుంట ఒక ఆనవాలు కానేరదు. అది క్షణమందైనను ఎగిరిపోవును. అనిశ్చితమగు ఆనవాలని భావము.

కాకాయుము — అష్ట విధాయుములు చూడుఁడు.

కాకాక్షిగోలకన్యాయము — కాకి రెండుకండ్లకును ఒకటే గ్రుడ్డుండుననియు, అది అవసరముకొలది ఇటునటు తిరుగుచుండుననియు ఒక ప్రతీతికలదు. అట్లే ఒకచోట నుండుతరి రెండవతావున లేకుండుటయు, ఒకేస్థితి రెండు మూడు తావుల నప్పటప్పట సంభవించుచో, ఒకేతావుననుండి తక్కిన తావుల నలుగకుంటయు తెలుప నీ న్యాయమును వాడుచుందురు.

కాకిచంపుచెట్టు — లా. Menispermum Cocculus. దీనిం గూర్చి యంతగా తెలియదు. దీని యాకులు మునగయాకులం బోలియుండుననియు, దీనికాయలు తొలుత ఎఱుపుదప తెలుపు, పిదప నలుపురంగులుగ మారునియు చెప్పఁబడినది కాయల చూర్ణము తైలముంగు గల్పి పైని రాయుటవలన గజ్జి, చిడుము, తామర, పల్లికలు, పురుగుకాటు విషము, సర్పి నివారణమగుననియు, ఆహారమున నించుక గల్పి పక్షులకిడినచో మత్తెక్కి ఎగురజాలకుండుననియు, చిన్న చెరువులందు చేపలున్న తావుల నీ కాకిచంపుచెట్టు కొమ్మలు, ఆకులు కొన్ని పడవైచిన వాటిసారము నీటంగలియుకతన చేపలు చచ్చి పైకి తేలుననియు దీనిం గూర్చి చెప్పఁబడినది. ఇందువలన నిది యొక మోస్తరు విషమని తేలుచున్నది

కాకిని తెచ్చి పంజరములో పెడితే చిలుకవలె మాట్లాడునా? — ఆంధ్ర లోకోక్తి.

కాకిపిల్ల కాకికిముద్దు ఆంధ్ర లోకోక్తి.

కాకిపుట్టే నలుపే, పెరిగీనలుపే- ఆంధ్రలోకోక్తి.

కాకిముక్కున దొండపండు — (అనగా తగని జోడాయని భావము) ఆంధ్ర లోకోక్తి.

కాకీముద్ర — యోగాభ్యాస విధానమునఁ జెప్పఁబడిన వింశతిముద్రలలో నొకటి. కాకి చంచువుల పోల్కిని నోటితో వాయువును లోనికి పీల్చుట కాకీముద్రయనియు, ఇది సకల రోగహరమనియుం జెప్పఁబడినది.

కాకీవాలినది పండూపండినది — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కాకునూరి అప్పకవి - ఆంధ్రకవులలో మధ్యకవులందు పరిగణింపఁబడినవాఁడు. గొప్ప లాక్షణికుఁడు వెలనాటిశాఖ బ్రాహ్మణుఁడు. తంగేటినగరమునెడి కాలెంపల్లి కాపురము. ఇది కాశీక్షేత్రతుల్యమగుక్షేత్రమని ఇతఁడనియున్నాఁడు. ఇతఁడు రచించినది అప్పకవీయమను లక్షణ గ్రంథము. ఇతనింగూర్చిన కథలు కొన్నికలవు. అవి ఈ గ్రంథమునం దప్రస్తుతము. మరియు నవి విమర్శనీయములుగ నున్నవి. కాని యప్పకవి గొప్ప లక్షణవిదుఁ డని చెప్పకతీరదు. (అప్పకవి చూడుఁడు)

కాకురిగోత్రము — వసిష్ఠగణము చూడుఁడు.

కాకులంగొట్టి గ్రద్దలకు సంతర్పణ జేసినట్లు — కాకులం జంపి యా మాంసమును గ్రద్దలకు భోజనమిడినట్లని యొక అర్థము. కాకుల నవ్వులకుం బారదోలి, అవి తినకుండ గ్రద్దలకు భోజనమిడినట్లని రెండవ యర్థము. ఆంధ్రలోకోక్తి.

కాకోగ్రాఫీ (Cacography) — వర్ణక్రమభంగము (Incorrect spelling) తెలియని చిక్కు దస్తూరి(Bad hand-writing) దీనికి వ్యతిరేకమైనది Orthography (or correct spelling) and Calligraphy (or Good hand-writing).

కాకోలూకనిశావదిత్ర న్యాయము- కాకికిపగలుగనుండు దివసమున ఉలూకము (గుడ్లగూబ) రాత్రింజేసుకొని నిద్రించును. గుడ్లగూబ మేల్కొనియుండు రాత్రియందు కాకి నిద్రించుచుండును. ఒకరియనుకూలత వేఱొకరి కననుకూలముగను, అట్టి (వేఱొకరి) యననుకూలత మొదటివారి యనుకూలతగను ఉండుపరిస్థితిం గూర్చి యీన్యాయము వర్తించును.

కాకోళీచెట్టు (క్షీరకాకోళీ) - దీనిం గూర్చి యాతగ తెలియదు. వైద్యోపయోగమగు నౌషధి. కాకోళియనియు, క్షీరకాకోళియనియు ఇది ద్వివిధమగుచుండు. కాకోళికి (సం) జీవనీ, జీవనీయగణః యనియు, క్షీరకాకోళికి జీవనీయ గణః, శుక్లక్షీరా, శుక్లావయస్థా, వయస్సా యని యు పేర్లు. అసందిగ్ధముగ వాడఁబడియున్నవి. క్షీర కాకోళిని క్షీరమధురా యనియు వాడియున్నారు. కాకోళిచూర్ణము లేక కషాయము త్రిదోషహర మనియు, దేహపుష్టి, వీర్యవృద్ధిఁ గల్గించుననియు, జ్వరములు, తాపములు, మేహము, క్షయల నిర్మూలించుననియు, క్షీరకాకోళి రసము లేక చూర్ణము లేక కషాయము వీర్యవృద్ధికొసంగి వయస్సును నిల్పుననియు, శరీరకాంతిఁ గల్గించు ననియు, కఫపైత్యములు, కాస, జ్వరము, తాపము, శ్వాస, హృద్రోగములు, క్షయ వీటిని నివారించుననియు చెప్పఁబడినది.

కాక్లి గోత్రము — పరాశరగణము చూడుఁడు.

కాక్ ఎండు బుల్ స్టోరీ (Cock and Bull Story)— అసందర్భపు కథలును, అసంభవములగు సంగతులు గల కథలకును ఈపేరు సామెతగ దనరెడిని. తొల్లింట ఈజిప్టు దేశమున, జంతుజాలములు వృక్షములు మొదలగు చిహ్నముతో చెక్కఁబడిన భాషయుండెను. దాని పేరు Hieroglyphy. ఆభాష దుర్భేద్యముగ చాలాకాలముండి ఎట్టకేలకు గ్రహింపఁబడినది. అందుఁగల చరిత్రలలో నసందర్భము లగు రెంటిం గైకొని పై పేరున సామెతగా నసందర్భ చరిత్రకు వాడుచున్నారు.

కాఖ్ వైద్యుని నిర్ధారణ సూత్రములు — ఈయుహానీయుఁడు గొప్ప వైద్యశాస్త్రవిదుఁడు. ప్రాశ్చాత్య వైద్యవిధానమున గొప్ప పరిశీలకులలో నగ్రేసరుఁడు. Germ Theory బాగుగ పరిశీలించి అంటువ్యాధుల వ్యాపకమునకై క్రింది సూత్రములను నిర్ధారణచేసి (అంటు వ్యాధులఁజూడుఁడు) వెల్లడించెను. ఇవి ప్రాశ్చాత్య వైద్యులచే గౌరవింపఁబడుచున్నవి.

౧. ఒకవ్యాధికి కారణమని ధృవపరుపఁబడిన సూక్ష్మజీవి, అదేవ్యాధిగల ప్రతిశరీరమున కనబడవలయును. ౨. అట్లు కనిపెట్టఁబడిన క్రిములు వృద్ధిఁజెందుట కనుకూలమైన పరిస్థితులు కల్గుటచేసి యవి బాగుగ పెరుగవలెను 3. అట్లు పెరిగిన క్రిములఁ వేఱుచేసి ఆరోగ్యవంతముగు శరీరమున నెక్కించినచో నారోగ లక్షణము లగపడవలెను. ౪ అట్లు రోగ లక్షణము లగపడినపిదప రోగి శరీరమున తిరిగి ఆ క్రిములు కనిపెట్టఁబడవలెను. ౫. అట్లు క్రిములు మరల నింకొక శరీరమున నావ్యాధిం గల్గింపగల శక్తిగలవై యుండవలెను.

కాఖ్స్ పోశ్చులేట్సు (Coch's Postulates) — కాఖ్ వైద్యుని నిర్ధారణ సూత్రములఁ జూడుఁడు.

కాగల కార్యములు గంధర్వులే తీర్చెదరు— ఆంధ్రలోకోక్తి.

కాగితముల పరిమాణములు— కాగితములు వ్రాయుటకును, ముద్రించుటకును, పైనిచుట్టుట, అట్టలువేయుట మొదలగు పనుల కుపయోగించెడివి. తొల్లింటికాలమున భరత దేశమున తాటియాకులపై వ్రాయఁబడుచుండిన గ్రంథములు, పత్రములు, లేఖలు కాగితముల నిర్మాణమారంభమైనపిదప కాగితములపై వ్రాయఁబడుచున్నవి. ఇంకను ముద్రించుట ప్రారంభమైన పిదప కాగితముల నన్నిప్రాంతములను ముద్రింపఁబడుట ప్రారంభమయ్యెను. ఇంకను వార్తాపత్రికలు పెక్కులుగ వెలువడు నక్కాలమున కాగితముల ఉపయోగ మింతింత యనరాకున్నది.

కాగితములు పలుతెఱంగులుగ నుండును. మరియును వానిని పెక్కుపరిమాణములలో చేయుదురు. వాటియందు ముఖ్యములగునవి- ౧ అచ్చు (Printing paper) కాగితములు, ౨ పుస్తకముల కాగితములు (Book paper), 3 ఆంటిక్ పేపరు (Antique paper), ౪. పైనిచుట్టు కాగితములు (Wrapping paper) అనునవి.

౧ అచ్చుకాగితములు- ఇవి Wood, Pulp అను పదార్థములతో చేయుదురు. చేయువిధానములు Sulphite Process అనియెదరు. దీనిని మూటి నొక పాలుగల్పి చేసెదరట. ఈకాగితములు చౌకగ తయారగునవి గాన, వార్తాపత్రికలు మొదలగునవి ముద్రింతురు. వాటి పరిమాణములు వివరింతును.

పోస్టు (Post)	అంగుళములు	$19\frac{1}{2} \times 15\frac{1}{2}$
డెమ్మి (Demy)	,,	$22\frac{1}{2} \times 17\frac{1}{2}$
షీట్ అండ్ హాఫ్‌పోస్టు (Sheet & Half Post)		$23\frac{1}{2} \times 19\frac{1}{2}$
మీడియమ్ (Medium)		24×19
రోయల్ (Royal)		25×20
డబుల్‌ఫూల్సు కేపు (Double Foolscap)		27×17
స్యూపర్రాయల్ (Super Royal)		$27\frac{1}{2} \times 20\frac{1}{2}$
డబుల్‌క్రౌన్ (Double Crown)		30×20
ఇంపీరియల్ (Imperial)		30×22
డబుల్‌పోస్టు (Double Post)		$31\frac{1}{2} \times 19\frac{3}{4}$
డబుల్‌డెమ్మి (Double Demy)		$35 \times 22\frac{1}{2}$
డబుల్‌రోయల్ (Double Royal)		40×25

కాగితములు ౨౪ లేక ౨౫ ఒకదస్తాగను, ౨౦ దస్తాలొక రీముగను లెక్కింపఁబడును. తెలుపుగ రీముకాగితములు రెండుకట్టలుగ కట్టఁబడి విక్రయింపఁబడుచుండుట సరకీములుగ చిక్కెడిని. రీము నందు ౪౮౦ మొదలు ౫౦౦ కాగితములుండును. ప్రతిబరువు కాగితముల దళసరి ననుసరించియు, కాగితముల నునుపు చేయబడుటనుండియు వేఱు వేఱు విధములుగ నుండెడిని. రీము కాగితములు ఎన్మిదిపౌనులు మొదలు నూరుపౌనుల వఱకు బరువు తూగునట్టిగ చేయబడుచుండును. ౮, ౧౦ పౌనులబరువు కాగితములను రఫ్ అనియెదరు.

౨. పుస్తకముల కాగితములు (Book paper)- చౌకరకముది ఇవి అచ్చుకాగితములవలెనే చేయఁబడి అట్లేయుండెడిని. మంచి రకములందు పాతగడ్డపేలికలు గూడ కలియును. పలురంగులతో నీకాగితములు చేయఁబడును. ఈకాగితములు చేయుటయందొక చిత్రముకలదు. సైజింగు అనునది ఒక Vegetable matter నూరి Woodpulp యందు కలుపుదురు. ఇందు వలన కాగితమున సిరా చిమ్మకుండును. ఇట్టి కాగితములను Sized paper అనియెదరు. ఇంకను చీనామట్టి (China clay) అనంబడు నొక జిగురు మెరుగుగల పదార్థమును గూడ చేర్చెదరనియు, Gelatine అను వస్తువును జేర్చెదరనియుం గూడ దెలియుచున్నది. ఇది యంతయు కాగితమును సైజు చేయుటకే నని యెఱుంగునది. ఇంక కాగితములను ఒండొంటి నొరసికొని తిరుగుచుండు వేడిచేయఁబడిన సిలెండరులగుండా నడచునట్లు చేయుదరు. దీనిని Calendering అనియెదరు ఈ Calendering వలన కాగితము నునుపై మెరుగుదేరెడిని. Calendering ఎక్కువగనందిన కాగితములకు Super Calendered paper అనియెదరు. కాన కాగితములు S. (Sized paper) అనియును, S. & C. (Sized and Calendered paper) అనియును, S. & S. C. (Sized and Super Calendered paper) అనియును మార్కులం గల్గియుండెడిని. చిత్రములను ముద్రించు ఆర్టు కాగితమును కొందఱు Enamelled paper అని యనుటయుంగలదు. ఇది ఎక్కువగగాని, కొంత దనుకగాని దళసరిగను మిగుల నునుపుగల్గి మెరయునదిగను ఉండును. దీనికి విలువయు ఎచ్చుగనే యుండెడిని ఇందు Gelatine ఎక్కువ కలుపఁబడును. మరియు ఎక్కువగ Calender చేయబడును.

3. ఆంటిక్ కాగితములు (Antique paper)- ఇది ఎక్కువజాతి కాగితము. దీనికి సైజుచేయుట, కేలండరుచేయుట యుండదు. కాగితముల పరిమాణములు అచ్చుకాగితములందు వివరింపఁబడినరీతినే అన్నిరకముల కాగితములకుంనుంగాని (పుస్తకములు మొదలగునవిగ) మడచుటయందు భేదములుండి వేర్వేఱుపేరులం బరగెడిని వాటిని వివరింతును.

Demy 8 Vo.	మడత అంగుళములు	$8\frac{7}{8} \times 5\frac{3}{4}$
Post 8 Vo.	,,	$7\frac{7}{8} \times 5$
Crown 8 Vo.	,,	$7\frac{1}{2} \times 5$
Demy 12 Mo.	,,	$7\frac{1}{2} \times 4\frac{3}{4}$
Foolscap 8 Vo.	,,	$6\frac{3}{4} \times 4\frac{1}{4}$
Demy 8 Mo.	,,	$5\frac{7}{8} \times 3\frac{3}{4}$
Demy 16 Mo.	,,	$5\frac{1}{2} \times 4\frac{3}{4}$
Imperial 32 Mo.	,,	$5\frac{1}{2} \times 3\frac{1}{4}$
Foolscap 12 Mo.	,,	$5\frac{1}{2} \times 3\frac{1}{4}$
Royal 32 Mo.	,,	$5 \times 3\frac{5}{8}$
Demy 32 Mo.	,,	$4\frac{3}{8} \times 2\frac{5}{8}$
Crown 32 Mo.	,,	$3\frac{1}{4} \times 2\frac{1}{4}$

౪. పైనిచుట్టు కాగితములు (Wrapping paper) - ఇవి పలురకములు: వేర్వేఱు దళసరులతో చేయఁబడును, పరిమాణములలో

ముఖ్యములైనవి; రకములు ఇవి యున్నవి కాని ఇంకను కలవు.

Casing	అంగు	43 × 33
Double Imperial	,,	45 × 29
Elephant	,,	34 × 24
Double four pound	,,	31 × 21
Imperial cap	,,	29 × 22
Haven cap		26 × 21
Bag ca p		24 × 19½
Kent cap	,,	21 × 18

ఇంక ఉత్తరముల కాగితముల పరిమాణములు తఱచుగ మారుచుండుటను వ్రాయ వీలుండదు. కాన వివరింపక వదలివేసితిమి.

కాచకిగోత్రము — భరద్వాజ ఉపగణము చూడుడు.

కాచకుంభకారి పరిశ్రమలు —

గాజుతోడను, మట్టితోడను నోపయుక్తములగు పరికరములను నిర్మించు పరిశ్రమలకు కాచకుంభకారి పరిశ్రమలని పేరు. ఇట్టిసామానులను చేయుట హిందూదేశమునం దనాదిసిద్ధముగా నున్నది. గాజుతో చేయఁబడిన యలంకార విశేషముల ప్రశంస ఋగ్వేదమునందుఁ గలదు. నిలువుటద్దములు, కాచపాత్రములు, గాజు కుప్పెలు మొదలగు గాజుసామానులు వేద కాలమునుండియు హిందూదేశమునందు వాడుకలో నున్నవి.

ఇటీవల పదునారు, పదునేడవ శతాబ్దముల యందు మొగలాయీ ప్రభుత్వములో రంగు రంగుల గాజుకూజాలును, ఇనామిల్ పాత్రలును మహమ్మదీయ ప్రభుకుటుంబములలో విశేషముగా వాడుకచేయఁబడుచుండినట్లు మనకు దేశ చరిత్రవలనఁ దెలియుచున్నది. మనోహరమగు గాజుసామానులును కిటికీలకుఁ గూర్పఁబడు నద్దపు తలుపులును ఢిల్లీయందునే తయారు చేయఁబడుచుండెను. ఇంక హిందూదేశమునందు చేయఁబడిన కుంభకారపరిశ్రమ యందలి కొన్ని కొన్ని రకముల సామానులు విదేశములలో విఖ్యాతి వినుతులకు కారణభూతములైనవి. కాని గాజు పరిశ్రమమాత్రము హిందూదేశము నందంతగా నభివృద్ధిఁ జెందలేదు. ఇంకను పూర్వపుఁ బద్ధతినే సామాన్యముగ గృహపరిశ్రమ వలెనే గాజు తయారుచేయఁబడుచున్నది. ఇది యైనను పంజాబు, బీహార్, బొంబాయి, బెంగాల్ ప్రెసిడెన్సీలయందుమాత్రమే గలదు.

గాజుచే చేయఁబడు సామానులను రెండు ముఖ్య భాగములుగా విభజింపవచ్చును. ఒకటి పుణ్యస్త్రీలు హస్తాభరణములుగా నుపయోగించు వేఱువేఱు రకముల గాజులు, రెండవది సీసాలు, బుడ్లు, కూజాలు, చిమ్నీలు, గొట్టములు, కప్పులు, సాసర్లు, పలకలు మొదలగు వివిధములగు గాజుసామానులు.

సర్వసాధారణముగా గాజులు మొదలగు మొదటిరకములలోఁ జేరిన హస్తాభరణ విశేషములు విదేశములనుండి వచ్చుచున్న గాజు సామానులలో పగిలిపోయినవానిని తిరిగి కరగించిన పదార్థముతో తయారు చేయఁబడుచున్నవి. రెండవరకమునందు గూడ చాలవస్తువులు అట్టి గాజుతోడనే చేయఁబడుచున్నవి.

గాజు తయారుచేయుటకుఁ గావలసిన ముఖ్యములగు కోరా పదార్థము లేవియన సిలికా, సోడాకాంపౌండులు, పొటాసు, కాల్చగా నుసియైన బుగ్గి. ఇందులో గాజు తయారుచేయుటకు సిలికా ప్రధానద్రవ్యము. సామాన్యముగ నిసుకకే సిలికాయని పేరు. కాని సిలికా ఘన రూపావస్థలోనున్న క్రొవ్వురాయి, సన్నపు రాయి, చెకుముకిరాయి, పిండిరాయి మొదలగు

నవి పొడిచేసి వానినుండి సిలికా సంగ్రహింపఁబడును. పిదప సిలికాను పలువిధములగు రసాయనిక ద్రవ్యములతో కలిపి కరఁగించిపలువిధములగు కాచభేదములు చేయఁబడును. ఇందులో నుపయోగింపఁబడు ముఖ్యములగు రసాయనిక పదార్థములు ౧ కార్బొనేట్ ఆఫ్ సోడా, ౨. సల్ఫేట్ ఆఫ్ సోడా, 3. సున్నము లెక ఉప్పు, కార్బొనేట్ ఆఫ్ సోడాతో సిలికాను కలిపి చేసిన గాజు పెళుసుగానుండును. కాని దీనిలో సున్నము కలిపినయెడల బలముగా నుండును.

అన్నిరకములయిన గాజు తయారుచేయుట యందును సున్నము ముఖ్యముగా కలుపఁబడ వలయును. ఫ్లింట్‌గ్లాస్, కంటియద్దములు - వీని కొఱకై తయారుచేయఁబడు గాజులో బోరిక్ ఆసిడ్ (Boric Acid) గాని, పొటాషియమ్ కార్బొనేట్‌గాని ముఖ్యముగా కలుపఁబడ వలయును. మెత్తఁదనము, తళుకు కావలసిన యెడల సీసము కలుపవలయును. రంగు లేని గాజు కావలసినయెడల అల్యూమినియమ్ చేర్చ వలయును.

హిందూదేశమునందు తయారగుచున్న గాజులో కలపఁబడు కోరావస్తువు లేవియన్న సిలికా, సున్నము, ఆల్కలి, సీసము మరికొన్ని రసాయనిక ద్రవ్యములు, నేలబొగ్గు.

సిలికా, సున్నపురాయి హిందూదేశమునం దనేకభాగములయందు విశేషముగా దొరకును. ఉత్తరపుషాన్‌స్టేటులలోని సిల్వర్, లెడ్, జింకు గని యొద్ద సీసము విశేషముగా దొరకును. ఆల్కలి, సోడియం కాంపౌండ్సు మొదలగు నితర రసాయనిక పదార్థములే హిందూదేశమునందు అరుదుగా లభించుటచే విశేష వ్యయప్రయాసముల కోర్చి విదేశములనుండి తెప్పించుకోవలసియున్నది. వంగదేశమునందు నేలబొగ్గు విశేషముగా లభించినను, ఇతరరాష్ట్రములవారికదియు నిబ్బందిగానేయున్నది. ఇదిగాక గాజు తయారుచేయుటకు సధికోష్ణప్రదేశము లనుకూలింపవు. పై పరిస్థితులే హిందూదేశమునందు ఈ పరిశ్రమ యింకను అభివృద్ధి కాకుండుటకంతరాయములై యుండవచ్చును

కాచమణి న్యాయము — గాజురాయి రత్నమను కీభావమువాడుమరు పరీక్షాకాలమున తెలిసి పోవునని భావము.

కాచవిభుఁడు, విఠలరాజు — వీరిద్వరు సోదరులు. బుద్ధరాజు కుమాళ్ళు. ఆంధ్రకవులందు పూర్వకవులలోని వారుగఁ బరిగణింపఁబడినవారు. తమతండ్రి కోర్కె మేరకు ఉత్తర రామాయణమును ద్విపద కావ్యముగ రచించిరి వీరి కవితాధోరణి రంగనాథ రామాయణముంబోలియుండునని తలంపఁబడుచున్నది.

కాచాయనగోత్రము — విధృవగణము చూడుఁడు.

కాచింగు ఎ టార్టార్ (Catching a Tartar) — తానే యితరులకు లోఁబడుటకు వాడఁబడుచున్నఉక్తి. తొల్లింట తార్తారులతోడి కలహమున నొక ఐర్లాండుదేశపు సైనికుఁడొక తార్తారుసైనికునిఁ బట్టుకొని బిగ్గరగ "నేనొక తార్తారునింబట్టుకొన్నాడ" నని యరచెనట. ఆతని పై యధికారి 'వాని నాకడకుదెమ్మన' వాఁడు 'నన్నటులందేనియుడ' నెనట. తోడ నేయాతార్తారుఁ డాఐర్లాండు సిపాయినీడ్చుకొని తమశిబిరముం జేర్చి నిర్బంధించెనట. ఇక్కాలమున నాతఁడరచిన యరపు తానేయితరులకు లొంగిపోవుటం దెల్పు సామెతగానున్నది.

కాచిన చెట్టుకు రాళ్ల దెబ్బలు, కాని కాయని చెట్లపై ఎవ్వరు,

రాళ్లు విసరుదురు ? ఇట ర్లాశిని విస రుట పండును నేలబడజేయుటకు ఆంధ్రలోకోక్తి

కాచు (కవిరె)-కవిరె చూడుడు.

కాజపాయనగోత్రము- ఉపమన్యు గణము చూడుడు.

కాజాన్ పురము సీమ - సోవియటు రష్యాలోని తార్తార్ సీమ ఈ దేశమునందు తోళ్లపని పేరొందినది. కాజాన్పురపు పాద రక్షలు సుప్రసిద్ధములు.

కాజ్మొగొనీ (Cosmogoney) — కాజ్మొలొజి(Cosmology)చూడుడు.

కాజ్మొలొజీ (Cosmology) -జగత్తు నందలి పదార్థ వితతి, ఉన్నది ఉన్నటుల పరిశీ లించు కళ. దీనికిం గొంత భేదముగల ఇట్టికళయె యగు Cosmogoney జగత్తును అందలి పదా ర్థము లెట్లుండెనో ఆస్థితి. పిదప మారుట విమర్శించి పరిశీలించు కళయై యున్నది. Cos- mology వర్తమాన స్థితిని, Cosmogoney తొల్లింటి స్థితిని విమర్శించు శాస్త్రములు.

కాటకుల గోత్రము—ఆర్యవైశ్యుల ౧౦౨ గోత్రములు లలో నొకటి. (వైశ్య గోత్రములు చూడుడు.) కాటకుల గోత్రము ద్వావ్లైశేయ ౧౪ గోత్రము- దీనిని కాటకుల, కోటకుల, కోలకుల గోత్రమనియు నందురు తొల్లింటి సంస్కృత గోత్రము కణ్వాయనస, కణ్వగణము, కణ్వర్షి, ఆప స్తంబసూత్రము యజు శ్శాఖ, ప్రమాణగ్రంథములు ఆశ్వలాయన సూత్రము,నిర్ణయసింధు, ధర్మసింధు. దాక్షేశుడు దేవత, భార్యరామాంబ, గంగాసాగర సంగమము తపస్థానము, రామాంబుధితటాకము, జపము దశ లక్ష, దీపములు ౨౦, క్షేత్రసంఖ్య ౨౦, (ఒంటె లొట్టిపిట్ట) దానము, తెల్లకందులు వర్జనీయము.

కాటికి కాళ్లు చాచుకుని త్రిం దికి చేయిజాచినట్లు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కాటుకగింజల చెట్టు - లా. Epo- maae hederaceae. ఆం.గ్ల. Kaladane. కాలాదానా యను హిందూస్థాన్ భాషయందు నల్లగింజలని యర్థము. ఈచెట్టుంగూర్చి అంతగా తెలియదు. ఈగింజలుమాత్ర మీదేశమున దొరకెడివి. వైద్యోపయోగముగ దీని నెఱుగు దుము. వీనికి కొల్లివిత్తులనియు, జరికవిత్తులనియు వాడుక నామములుకలవు. ఈచెట్టు జిగురు కాయలలోని గింజలును ఉపయోగింతురు. గింజల నెండించిగాని, కొంచెము వేయించిగాని గుండచేసి లోనికిచ్చిన విరేచనములగును. అట్టిభేదులు శ్లేష్మము, పైత్యము, క్రిములు చక్కగవెడలి, ఏవికారములు, కడుపునొప్పి మొదలగు బాధలు లేక సుఖవిరేచనములగును. చెట్టుజిగురు విరేచనకారియని చెప్పఁబడినది కాని దీని నితర విరేచనౌషధములందు కలుపుచుందురు. గింజల చూర్ణము స్వతంత్రముగనే విరేచనముల నొనర్చును.

కాణాద పెద్దనసోమయాజికవి – ఆంధ్రకవులలో నాధునికునిగఁ బరిగణింపఁబడిన వాఁడు. నందవరీక నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. ఆశ్వ లాయన సూత్రుఁడు. ఆత్రేయసగోత్రుఁడు. తిమ్మ నార్యపుత్రుఁడు. నిజామురాజ్యములోని గద్వాల సంస్థానపు ప్రభువగు ముష్టిపల్లి సోమ భూపాలుని ప్రోత్సాహమున ముకుందవిలాసము, అధ్యాత్మ రామాయణము నను గ్రంథములు రచించినవాఁడు. ఇంకను "శేషశైలేశలీల" యను గ్రంధమును క, ఖ, గ, ఘ, జ, చ, ఛ, జ, ఝ, ఞ, ట, ఠ, డ, ఢ, ణ, త, థ, ద, ధ, న, ప, ఫ, బ, భ, మ అను నక్షరము లిరువదియైదు రాకుండునట్లు వదలి రచించెనట. ఈతఁడు

సంస్కృతాంధ్రములందు గొప్ప శబ్దస్వాతంత్ర్యము గలవాడు. శబ్దాలంకారమెచ్చుగ తనకవిత్వమున వాడినవాడు చిత్రకవిత్వము, బంధకవిత్వము, శ్లేషకవిత్వము రచించుటయందు ప్రౌఢ. అంత్యనియమముల సొగసు ఈతనికధికము.

కాణాదమతము — దీనికి వైశేషిక మతమనియుం బేరు కలదు తర్క శాస్త్రము నందునను నైయాయిక శాస్త్ర మతమునను చెప్పఁబడిన పదార్థముల కన్న నీ శాస్త్రమున విశేషమను వేఱొక పదార్థ మధికముగఁ జెప్పఁబడి యుంట దీనికి వైశేషికమనుపేరు గల్గెనట.

ఈమతకర్త కణాదర్షి గాన దీనికిం గాణాదమని పేరు కల్గెను. కణాదునకు కణభుక్ అనియుం బేరుండెనట. ఈమహాత్ముఁడు అంతరంజిక యను పురముం బాలించిన బలశ్రీ యను భూపతి కడ నుండిన వాఁడని కొందఱనిరి గాని, నిదర్శనములు సరిగాఁగానరాకున్నవి ఈతఁడు గొప్ప విద్వాంసుఁడు; తార్కికుఁడు.

వేదమునస్వతఃప్రమాణమై, సర్వధర్మ క్రమప్రతిపాదన మొనర్చునది. జగత్తు శాశ్వతములగు పరమాణువులచే నొప్పునది. కాన జగత్తు వస్తుతః సత్యమే గాని మిథ్య కానేరదు. జగత్సంబంధ దుఃఖలీలలు వేదనలై తనరెడిని ప్రాణులు వాటి ననుభవించు చుందురు. ఆ వేదనానుభవము నుండి తప్పించుకొనుటకు పరమేశ్వరానుగ్రహమే కారణమగును. దానిని శ్రవణ మనన నాదుల వలనఁ గల్గించుకొన వలయును.

జగత్తు మిథ్యా జ్ఞాన మయమై, సత్యమను జ్ఞానము మరుగుపడి, నామ రూపములచే నాక్రమింపఁబడిన సత్యమగు జగద్వస్తు సముదాయ మంతయు మిథ్యగా భ్రమింపఁ జేయుచున్నది. అది లెక్కలేని జగద్వేదనల కాస్పదము గాన ప్రాణులకు వేదనలు తప్పకున్నవి.

మిథ్యాజ్ఞానము నశించినంతనే రాగ ద్వేషాదులు నశించును రాగద్వేషాది దోషపుంజము లడఁగనేని ధర్మాధర్మ రూపమైన ప్రవృత్తి నశించును ప్రవృత్తి నశించుట సంభవించిన పిదప దేహప్రాప్తి రూపమగు జన్మ కలుగనేరదు. జన్మనాశన మన దుఃఖనాశనమే. కాన పదార్థ తత్వజ్ఞానముం దెలుపు విద్యకన్న మిథ్యాజ్ఞానము నంత మొందించు వేరు సాధనము లేదు

శ్లో॥ ఆగమేనానుమానేన యోగాభ్యాసబలేనచ।
త్రిధాప్రకల్పయన్ప్రజ్ఞాం । లభ్యతే యోగ
ముత్తమమ్ ॥

అని చెప్పఁబడి యుంట ఆగమ, అనుమాన, యోగధ్యానాభ్యాస బలముచేతను (బ్రహ్మజ్ఞాన) యోగముం బడయుట చెప్పఁబడినది.

ఆత్మ, దేహేంద్రియాదులకు వ్యతిరిక్తమని యెఱుంగుట మనన మనియు భావము. ఈభావన అనుమాన సాపేక్ష్యము. ఇంక అనుమానము వ్యాప్తిజ్ఞానపేక్షము, వ్యాప్తిజ్ఞానము. పదార్థ వివేకసాపేక్షము గాన, పదార్థ వివేకజ్ఞానము విముక్తి కత్యవసరము. అటుల పదార్థ వివేక జ్ఞానము గలిగి పరమేశ్వర ప్రసన్నతామూలక మగు లోకవేదనల నుండి తప్పించుకొనఁగల్గుటయె ముక్తి.

ఈమతమునకు కణాద భాష్యము ప్రధాన మతగ్రంథము. ప్రత్యక్ష ప్రమాణము, అనుమాన ప్రమాణము ననునవి రెండు ప్రమాణములు ఈమతము నాస్తిక మతములను ఖండించుటయందు సామర్థ్యము కలది. మననము ప్రధానముగఁ జెప్పఁబడినది. కణాదుఁడు పరమ శైవుఁడని శైవులు స్తుతింతురు.

ఈ మతమున పృథివి, జలము, అగ్ని, వాయువునని నాల్గుభూతములు. ఇవి అనిత్యములుగ చెప్పఁబడినవి. అనగా నీనాల్గుభూతములు పరమాణువు సముదాయములనియు, ఆ

పరమాణుసముదాయ మెప్పటికిని స్థిరముగనుండు ననియు. కాని వాటి పరిణామములు ఒక్కొక్క రూపమును జెందినతరి ఒక్కొక్కనామముచే బరగుచు నారూపము నశించునంతనే ఆనామమును గోల్పోవుచు ననిత్యములై అస్థిరములుగ దనరు చుండును. కాన చతుర్భూతాత్మకమగు జగత్తు-తయు వస్తుతః సత్యమయ్యు నామరూపములచే బరగుతరి మిథ్యయై బరగుననియుం జెప్పంబడినది. ఇంక నైదవభూతమగు ఆకాశము (పరమాణువులు వేర్వేఱు రూపములం జెంది వేర్వేఱు నామములచే బరగును నశించును మిథ్యయగు నట్లుగాక) స్థిరమై ఏమార్పునకు లోగాక, నశింపక స్థిరముగ నట్లేయుండి సత్యమైయుండు ననియు చెప్పంబడినది. మరియు దిక్కులు, కాలము నను రెండును నిత్యములుగ నేమార్పును జెందనివికలవనియు (ఇవి భూతములకన్న వేఱుగ నుండుననియుం) జెప్పంబడినది.

ఈ మతమున ఆత్మలు పైకి కనుపింపని యాకారముగలవిగను, నిత్యములుగను, అనేకములుగను; భౌతికశరీరములకన్నను శరీరేంద్రియములకన్నను, వేఱుగ నుండునవిగ చెప్పంబడినవి. ఆత్మలు నశించునవికావు

మనస్సు నిత్యము. ఇది జ్ఞానమునకు హేతువగ జెప్పంబడినది. ఇది శరీర, శరీరేంద్రియ, భూత, దిక్, కాల, ఆత్మలకన్న వేఱుగనుండు నదిగ జెప్పంబడినది.

ఈ పంచభూతములు, దిక్కులు, కాలము, ఆత్మలు, మనస్సు నవద్రవ్యములు లేక ద్రవ్య పదార్థములని చెప్పంబడినవి. ఇంక రూపాదులు గుణపదార్థములని పేర్కొనంబడినవి. గుణపదార్థము లిరువదినాలుగు. అవి ౧. రూపము, ౨. రసము, ౩. గంధము, ౪. స్పర్శము, ౫. సంఖ్య, ౬. పరిమాణము, ౭. పృథక్త్వము (అనగా వేర్వేఱుగానుండు స్థితి), ౮. సంయోగము (కలసియుండుస్థితి), ౯. విభాగము (వేఱగుట), ౧౦. పరత్వము (అన్యపదార్థమగుట), ౧౧. అపరత్వము (ఏకజాతి లేక స్వజాతి పదార్థమగుట), ౧౨. గురుత్వము (బరువగుట), ౧౩. ద్రవత్వము, ౧౪. స్నేహము, ౧౫. శబ్దము, ౧౬. బుద్ధి, ౧౭. సుఖము, ౧౮. దుఃఖము, ౧౯. ఇచ్ఛ(కోర్కె), ౨౦. ద్వేషము, ౨౧. ప్రయత్నము, ౨౨. ధర్మము, ౨౩. అధర్మము, ౨౪. సంస్కారము, (పూర్వవాసన లేక స్మృతికి సాధనమగునది యని భావము).

కర్మపదార్థములైదు ఈ మతమున అంగీకరింపబడినవి. అవి ౧. ఉత్క్షేపణము (పైకి ఎత్తుట లేక ఎగురవేయుట), ౨. అవక్షేపణము (క్రింద దించుట లేక పడద్రోయుట, పడుట), ౩. ఆకుంచనము (వంచుట, వంగునట్లుచేయుట లేక వంగుట), ౪. ప్రసారణము (చాచుట, సాగుట, వ్యాపించుట, వ్యాపింపజేయుట), ౫. గమనము (నడచుట, నడపుట లేక జరగుట లేక పోవుట) అనునవి.

సామాన్య పదార్థములు ద్వివిధములు. ౧. పరసామాన్య పదార్థములు, ఉండుట, చేయుట, చూచుట, తినుట మొదలగునవి. ౨. అపర సామాన్యములు - గోత్వము, ఘటత్వము, వృక్షత్వము మొదలగునవి.

కాణ్వగోత్రము — ఉపమన్యుగణము చూడుడు.

కాణ్వ బ్రాహ్మణులు — కాణ్వాయులు చూడుడు, మహారాష్ట్ర బ్రాహ్మణులు చూడుడు.

కాణ్వాంజలిగోత్రము — భరద్వాజ ఉపగణము చూడుడు.

కాణ్వాయులు — కణ్వుని పుత్రుడు. మేధాతిథి (అప్రతిరథుని పౌత్రుడు). ఇతనికి

ప్రస్కందుఁడు మొదలగు సుతులు జనించిరి వారందఱు బ్రాహ్మణులైరి. కాణ్వబ్రాహ్మణులు మహారాష్ట్రులలో నొకశాఖ.

కాత్యాయన గోత్రము- భృగుసంతతి (ఆర్ష్టిషేణగణము చూడుఁడు)

కాత్యాయన గోత్రము-కపిఉపగణము చూడుఁడు

కాత్యాయని గోత్రము — కథ లేక కథ్యగణము చూడుఁడు.

కాత్యాయనీ తంత్రము — ఇది తంత్ర గ్రంథము. శివప్రణీతమని చెప్పఁబడినది. కాత్యాయనీదేవి అర్చనావిధి విధానము లిందు వివరింపఁబడినవి.

కాత్యాయనుఁడు — యాజ్ఞవల్క్య మహర్షికిఁ గాత్యాయనుఁడని పేరు. వైశంపాయనునివద్ద యజుర్వేదాధ్యయనమొనర్చి యాతని కపరాధమొనర్చి శపింపఁబడి, అది యతనికి వదలివేసి తిరుగ సూర్యునిగూర్చి తపమాచరించి యాయననుండి తిరుగ యజుర్వేదముం గ్రహించెను. కాని దానికి శుక్లయజుర్వేదమనియు, వాజసనేయశాఖ యనియుం బేరవ్యెను వైశంపాయనునుండి తిత్తిరి గ్రహించెగాన దానికిం గృష్ణయజుర్వేదమనియు, తైత్తిరీయశాఖ యనియుం బేరవ్యెను యాజ్ఞవల్క్యమహర్షి రచించిన గ్రంథమునకు యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి యని పేరు. ఇది అష్టాదశస్మృతులలో నొకటి ధర్మశాస్త్రము. దీనికి విజ్ఞానేశ్వరయోగి మితాక్షర యను వ్యాఖ్యవ్రాసెను. ఆరెండు కలసిన గ్రంథమునకు విజ్ఞానేశ్వరీయమని వాడుచున్నారు. ఇంకను పాణినివ్యాకరణ సూత్రములకు వార్త్తికము (వృత్తి) రచించిన వరరుచికినికాత్యాయనుఁడని పేరు కలదు. (వరరుచి చూడుఁడు, ఉజ్జయని చూడుఁడు).

కాత్రముగ్రీక ఉపగణము — ఆయాస్య ఉపగణము చూడుఁడు.

కాథరైన్ అర్చిపిలెగో (Catherine Archipelago) — ఈ ద్వీపసముదాయము Aleestian Islands అనియు నందురు. అలాస్కా ద్వీపప్రాంతములనుండి వ్యాపించిన ౧౫౦ ద్వీపములిందు చేరియున్నవి. ఇందు కొన్ని అగ్నిశిఖరములు గల పర్వతమయములుగ నున్నవి కాపురస్థులు ఎస్కిమోజాతికిం జెందిన అలేయూటి తెగవారు.

కాదోపవేశక గోత్రము భరద్వాజ ఉపగణము చూడుఁడు.

కాద్రవ్యగోత్రము — స ఉపగణము చూడుఁడు.

కాద్రేయగోత్రము- ఆత్రేయగణము చూడుఁడు.

కాద్వాయనగోత్రము— జమదగ్ని వత్సఉపగణము చూడుఁడు.

కానజింహ్వగోత్రము–ఆత్రేయగణము చూడుఁడు.

కానన్(కాన్యన్) Canon (Canyan)_ నదులు ప్రవహించుతరి మెత్తని భూప్రదేశమున ఎక్కువలోతునకు భూమిని తెగకోసికొని లోతు గండిగ చేసినచో దానిని అమెరికాదేశమున Canon అనెదరు. ఇతరదేశముల నాంగ్లమున Gorge అనిపేరు. (నదులు చూడుఁడు).

కానాయనగోత్రము- గర్గఉపగణము చూడుఁడు.

కానాల నరసింహకవి — ఆంధ్ర కవులలో న్యాధునికులందు పరిగణింపఁబడినవాఁడు. నందవరీక బ్రాహ్మణుఁడు. నియోగి. వాశిష్ఠ గోత్రము. తండ్రి వేంకటేశయ్య. నివాసము

తరిగొండ వేంకమాంబ. ఏచిందిది మహత్మ్యము, పద్యకావ్యము. ఇది హరివంశములోని యాశ్చర్య పర్వమునందలి శేషధర్మము

కానికాలమున కల్ల యె పాముగు నట ఆంధ్రలోకో

కానికూడు తిన్నా కడుపు నిండ వలయును — ఆంధ్రలోకో

కానుకుల గోత్రము—ఆర్యవైశ్యుల ౧౦౨ గోత్రములలో నొకటి. (వైశ్యగోత్రములు చూడుడు).

కానుకులగోత్రము ఏకాత్రేయగోత్రము ౫౭- తొల్లింటి సంస్కృత గోత్రము, ఔత్కృష్టస, ఉత్కృష్టగణము; పుండరీక ఋషి, ఆపస్తంబసూత్రము, యజుశ్శాఖ, ప్రమాణగ్రంథ మాద్యప్రవరఖండ, సమానగోత్రములు ప్రమదః పుండరీకస, కామేశుడుదేవత, భార్య కామాంబ, సరస్వతీ తీరము తపస్థానము, కామసరస్సు తటాకము, జపముకోటి, దీపములు ౬౦, క్షేత్రసంఖ్య ౭౦, గజదానము, ఎత్తుముల్లంగి వర్జనీయము.

కానుగచెట్టు (కాగుచెట్టు)- లా. Dalbergia arborea అనియు, Galedupa indica యనియు, Pongamia glabra అనియు; ఆంగ్ల. Indian Beech, సం. కరజ- కరంజ, కరంజక, చిరబిల్వ, తమ, తమా, తమాల, తమాలక యని పేర్లు. దీనికి చీకటిమ్రాన నియు, కాగుచెట్టనియు, గానుగచెట్టనియు వాడుక నామములును కలవు. చేవకలదిగాదు. చల్లని నీడ నిచ్చునది. దట్టమైన నీడకల్గి చల్లగనుండునది. దీని వేరు, చెక్క, ఆకులరసము, కాయలపై చెక్కలు, లోనిగింజలు (పలుకులు) చూర్ణము, కషాయము, భస్మములుగ నొనర్చి వైద్యులుపయోగించు చుందురు. గింజలనూనెయు వైద్యోపయోగ మైనదే. కాగుగింజలను నీటితోనూరి పై నిపూసిన సకల చర్మరోగములు నివృత్తి యగుననియు, లోనికొసంగిన కుష్ఠరోగము నివృత్తి యగుననియు చెప్పఁబడినది. ఆకులనూరి కట్టిన పురుగులుపడిన వ్రణములైనను మానుననియు, సమస్త చర్మ వ్యాధులు నివారణమగుననియు, పసరు లోని చ్చిన సెగరోగము, నులుపుట్టు, అగ్ని మాంద్యము నీళ్ళవిరేచనములు కట్టుననియు, పూవులందినిన అతిమూత్రవ్యాధి తగ్గుననియు, కాయలపై చెక్క చూర్ణమొనర్చి లోనికిచ్చిన ఎగరొప్పుదగ్గు నివారణమగుననియు, వేరురసము పిచికారిచేసిన భగంధరము నివారణమగుననియు, కాగుపుల్లతో అనుదినము దంతధావన మొనర్చు చుండిన దంతరోగములు నివృత్తియై దంతములు చిగుళ్ళలోఁ గట్టిపడుననియుఁ జెప్పఁబడినది నోటి పూతయు కాగుచెక్కరసమున నివారణమగును. సమూలరసము లేక కషాయము నెత్తినక్క వెఱ్ఱి కుక్కల విషమును హరించునందురు సగటున కాగుచెట్టువలన కఫము, క్రిములు, ప్రమేహము, కడుపులోని బల్లలు, వ్రణములు, వాతము, రక్త పైత్యము, చర్మరోగములు, యోనిరోగములు నివారణమయ్యెడిని. కాగుపిక్కలనూనె చర్మ రోగములనన్నిటిని, వాతనొప్పులను నివారించుట యేగాక, లోనికిచ్చిన కుష్ఠురోగమును కూడ నాపునని చెప్పఁబడినది. కాగుకఱ్ఱలు కాలినధూమ ము వేడి, కుష్ఠురోగముఁ గల్గించునని తెలిసెడిని.

కాన్యన్ కానన్ చూడుడు.

కాన్ఫ్యూకస్ కంఫ్యూటూస మతము చూడుడు.

కాన్వాయన గోత్రము గర్గ ఉపగణము చూడుడు.

కాన్వెంటు (Convent) — అబ్బే చూడుడు.

కాన్షన్సుఫండు (Conscience Fund) పశ్చాత్తాప నిధియని దీని భావము. క్రీ. శ. ౧౮౧౧ నందు పేరు తెల్పక బయల్పడని యొకఁడు (బహుశః న్యూయార్కు U. S. A. పురస్థుఁడని తలఁపఁబడు చున్నాఁడు) ఒక డాలరు మూల్యమును వాషింగ్టనులోని ప్రభుత్వమువారి ట్రెజరీకిపంపుచు తాను ద్రోహమొనర్చి దానిని హరించితి ననియు, పిదప పశ్చాత్తాపపడి దానిని పంపితి ననియు వ్రాసెనట. అదియె ఈధన నిలువుపు ఫండు నకు పునాదియట. పిదప నేబది సంవత్సరముల వఱకు ఇట్టిపేరుతో నేసొమ్మురాలేదు. పిదప ౧౮౬౧ లో ౬,౦౦౦ డాలర్లు పత్రములు అటకేచేరి Sorely tried Conscience could no longer endure its burden of Guilt అని యొకలేఖ అందెనట. పిదప నట్లే చేరుచుండిన ద్రవ్యములన్నియుం గలసి ఇప్పటికి మూఁడు లక్షల డాలరులుగ చేరి యున్నదట. మఱియు నిందొకరు తనభార్య విదేశమునుండి తెప్పించు కొనిన నగలపై ప్రభుత్వము వారికిచెల్లింపవలసిన దిగుమతి పన్ను తాను తప్పించుకొన్నట్టు వ్రాయుచు ౧౮,౩౬,౯౬౦ డాలరు లంపెనట. ఇది క్రీ శ ౧౯౦౧ సంవత్సరమని తేలినది. ఇగ్లెంత మొత్తమో కూడి యుండును కాని, యింత డ్యూటీ చెల్లుట కెన్నినగ లామె కొనెనో వారెంత ధనవంతులై యుండవలెనో, అయియుండియు నిట్టి నీచ కార్యమున కెట్లొడంబడిరో ఆశ్చర్యము కలుగక పోదు.

కాన్సర్వేటివ్ కక్ష (Conservative Party)-బ్రిటీషు సామ్రాజ్య మందలి రాజకీయ కక్ష. తొందరగ మార్పుంజేయ నొల్లనివారు. యూనియనిస్టులతో వీరికి సంబంధములు కలవట.

కాన్స్టలేషన్ (Constallation) ఒకే సంబంధమునఁ గల్గినవియు, ఒకేసారి చూడంబడునవియు, ఒక సముదాయముగ నుండు నక్షత్రముల గుంపునకు కాన్స్టలేషన్ అనియెదరు. ఇట్టి వనేకము లాకసమునం జూడనగును.

వీటినెఱుంగుట కాకసమును ఎస్ట్రోనొమీ శాస్త్రజ్ఞులు మూఁడు భాగములుగ విభజించి, వాటియందు చూడం దగిన కాన్స్టలేషనులను పేర్కొని యున్నారు. (ఫిక్స్ డ్ స్టార్సు చూడుఁడు) భూమధ్యరేఖ (Equator) చుట్టి పైగానుండు ఆకాశమును పండ్రెండు ఖండములుగ విభజించి, పండ్రెండు కాన్స్టలేషనులను వివరించిరి ఈ పండ్రెండు కలసిన మధ్య భాగమును Zodiacal constallation ప్రదేశమని వాడుచున్నారు. ఇది జంతు సంబంధమని యర్థమిచ్చు గ్రీకుపదజన్యమని చెప్పం బడినది. ఈ పండ్రెండును భరతదేశపు జ్యోతిష శాస్త్రము నందలి ద్వాదశ రాసుల కన్వయించు చున్నవి. ఇంక దాని కుత్తర భాగము నందుఁ గన్పించు వానిని Northern constallations అనియు, దక్షిణ భాగమునందు గన్పించు వానిని Southern constallations అనియు ననుచున్నారు. ఉత్తరపువి 3౮ నూ, దక్షిణపువి ౪౫ నూ Constallations కలవందురు

జోడియాకల్ కాన్స్టలేషనులు, పండ్రెండు—

౧ Arica- ఆంగ్లమున Ram, మేషరాశి

౨. Taurns- ఆంగ్లమున Bull, వృషభరాశి. ఇందు ప్రధాన నక్షత్రము Aldebaran అని చెప్పం బడినది.

3. Gemini- ఆంగ్ల Twine, మిథునరాశి. ఇందు ప్రధాన నక్షత్రములు Castor Pollux అనునవి.

౪. Cancer- ఆంగ్ల Crab, కర్కాటకరాశి.

౫. Leo- ఆంగ Lion, సింహరాశి ఇందు Regulus అనునది ప్రధాన నక్షత్రము.

౬. Virgo- ఆంగ్ల Virgin, కన్యారాశి ఇందు ప్రధాన నక్షత్రము Spica Verginia అనంబడునది

౭. Libra- ఆంగ్ల Scales, తులారాశి.

౮. Scorpio- ఆంగ్ల Scorpian, వృశ్చికరాశి

౯. Sagittarius- ఆంగ్ల Archer, ధనస్సు రాశి.

౧౦. Capricornus- ఆంగ్ల Goat. ఇది బహుశః మకరరాశి

౧౧. Aquarius- ఆంగ్ల Water bearer. కుంభరాశి

౧౨. Pisces- ఆంగ్ల Fishes. మీనరాశి.

Northern constallations ౩౪. ఇందు ముఖ్యమైనవి ౧౮ మాత్రము చెప్పంబడినది.

౧. Ursa major- ఆంగ్ల Great Bear ఇది Double star అని చెప్పం బడినది.

౨. Ursa minor- ఆంగ్ల Lesser Bear ఇది Pole Star.

3. Perseus- ఇందు ప్రధాన నక్షత్రము Algenib అని చెప్పంబడినది.

౪. Auriga- ఆంగ్ల Waggoner. ఇందు ప్రధాననక్షత్రము Capella అనంబడునది.

౫. Bootes- ఇందు ప్రధాన నక్షత్రము Areturus అనంబడునదిగా చెప్పంబడినది.

౬. Draco- ఆంగ్ల Dragon.

౭. Triangulam- ఆంగ్ల Triangle.

౮. Corona, Borealia- ఆంగ్ల Northern Crown.

౯. Serpens- ఆంగ్ల Serpent.

౧౦. Hercules- ఆంగ్ల With the branch.

౧౧. Lyra- ఆంగ్ల Harp. ఇందు ప్రధాన నక్షత్రము Vega యని చెప్పంబడినది.

౧౨. Sagetta- ఆంగ్ల Arrow.

౧౩. Aquila- ఆంగ్ల Eagle ఇందు ప్రధాన నక్షత్రము Altair అని చెప్పంబడినది.

౧౪. Dulphinus- ఆంగ్ల Delphin.

౧౫. Cygnus- ఆంగ్ల Swan. ఇందు ప్రధాన నక్షత్రము Deneb Adege.

౧౬. Cassiopela- ఆంగ్ల Lady in her chair.

౧౭. Pegasus- ఆంగ్ల Winged horse.

౧౮. Andromeda.

Southern Constallations ౪౫. ఇందు కొన్నిటిని ప్రధానములు చెప్పంబడినవి.

౧. Bridanus- దీనికి ఆంగ్ల River Po. ఇందు ప్రధాననక్షత్రము Achernar అని చెప్పంబడినది.

౨. Cetus- దీనిని Whale అని ఆంగ్లమున వాడెదరు.

3. Noah's Dove- ఇందు Betelgeuse ప్రధాననక్షత్రమని చెప్పంబడినది.

౪. Orion- ఇందు Canopus ప్రధాననక్షత్రమని చెప్పంబడినది

౫. Argo Navis- దీనిని Ship Argo అనియెదరు.

౬. Leanis major- దీనిని Greater Dog అనియెదరు. ఇందు Sirius నక్షత్రము ప్రధానమని చెప్పంబడినది.

౭. Leanis minor- ఆంగ్ల Lesser Dog. ఇందు Proeyon ప్రధాననక్షత్రమని చెప్పంబడినది.

౮. Hydra- ఆంగ్ల Water Serpent. ఇందు ప్రధాననక్షత్రము Car Hydrae అని చెప్పంబడినది.

౯. Piscis Australia- దీనిని Southern Fish అనియెదరు. ఇందు Fomalhant ప్రధాననక్షత్రమని చెప్పంబడినది.

	1st	2nd.	3rd.	4th.	5th.	6th.	Total
	5	16	14	120	183	645	1014
Northern	6	24	95	200	291	635	1251
Southern	9	36	84	190	221	323	863
Totals	20	76	223	510	695	1604	3128

ఇది నక్షత్రముల మొత్తము.

Zodiacal Constellations		12
Northern	do	34
Southern	do	45
కాన్స్టలేషనుల మొత్తము		91

ఈకాన్స్టలేషను లందలి గోళములకు నక్షత్రములం గూర్చి వివరించు శాస్త్రమునకు ఉరనోగ్రాఫీ అనిపేరు.

ఇటీవలి పరిశోధనలు మరికొన్ని కాన్స్టలేషను లంగలుగఁజేసినవి. వాటికి Modern constellations అని పేరిడి యున్నారు. ఫిటిలో ౧౩౧ కాన్స్టలేషనులు.

Northern Modern Constellations ౮.

౧. Camelopardalis- అంగ Giraffe.
౨. Canes Venatici-అంగ Grey hounds.
౩. Coma Berenices- అంగ Hair of Berenice.
౪. Lacerta- అంగ Lizard.
౫. Lio minor- అంగ Lesser Lion.
౬. Lynx- అంగ Lynx.
౭. Monocerous- అంగ Unicorn.
౮. Vulpecula-అంగ Fox and the Goose.

Southern Modern Constellations ౩౨

౧. Antlia (Pneumatica)- అంగ Air Pump.
౨. Apus- అంగ Bird of Paradise.
౩. Carina Argo Navis- అంగ Argo.
౪. Chamaeleon- అంగ Chameleon.
౫. Circinus- అంగ Compass.
౬. Caelum (Cacla Scalptoris)
౭. Columba (Noachi)- అంగ Noah's Dove.
౮. Crux- అంగ Cross.
౯. Dorado- అంగ The Sword Fish.
౧౦ Fornax (Chemica)- అంగ Chemical Furnace
౧౧ Grus- అంగ Crane.
౧౨ Horologium- అంగ Clock.
౧౩. Hydrus- అంగ Water snake
౧౪. Indus- అంగ Indian
౧౫. Malusargo navis- అంగ Mast of the ship Argo
౧౬. Mensa (Mons Mensae)- అంగ Table Mountain.
౧౭. Microscopium-అంగ Microscope.
౧౮. Musca (Apis Musca Australis).
౧౯. Norma (Quadra Euclidis)— అంగ Role or Euclid's Square.
౨౦. Octans (Hadleianus)- అంగ Hadley's Octant.
౨౧. Pavo- అంగ Peacock.
౨౨. Phoenix- అంగ Phoenix.
౨౩. Pixis Nautica- అంగ Mariner's Compass.
౨౪. Puppis Argo Navis-అంగ Poop of the Ship Argo.
౨౫. Reticulum (Reticulus Rhomboidalis).
౨౬. Sculptor (Apparatus sculptoris అంగ Sculptor's workshop.
౨౭. Sextans (Uranie)- అంగ Sextant of Urania.

౨౮. Teles Copium-ఆం. Telescope.

౨౯. Toucan-ఆం. Toucan American Goose.

౩౦. Trangulam Australis— ఆం. Southern Trangle

౩౧. Vela Argo Navis- ఆం. Sails of the ship Argo

౩౨. Volans (Piscis Volans)-ఆం. Flying fish.

కాపత్యుఁడు — పారియాత్ర పర్వతారణ్యమున వసించిన ఒక బోయకులజుఁడు ధర్మగుణసంపన్నుఁడు.

కాపర్ ఆక్సైడు పరిశ్రమ (Copper Oxide)— సర్వసాధారణముగ నిది Cupric Nitrate మొదలగు Cupric Salts సొల్యూషన్ నకు Caustic Potash ఎక్కువ భాగముగ కల్పుదురు పిదప Boiling point వఱకు వేడిం గల్గించి ఉడకబెట్టుదురు. దానిని బ్రోకు చేసి కడిగి శుభ్రపఱచి ఎండింతురు. ఇది సర్వసాధారణపద్ధతి.

కాపాలమతము — ఇది అతిమార్గిక మతములలో నొకటి. అతిమార్గిక మతములు- ౧. పాశుపతము, ౨. మహావ్రతము. 3. కాపాలము నను త్రిమతములుగ నున్నవి. ఈ మూడు మతములందును , ఋగ్యజుస్సామాథర్వణాత్మక వేదము పాటింపబడక, ఆగమములను ప్రమాణమగు మతగ్రంథముగ గైకొనంబడినది. కాపాల మత మీశ్వరతత్త్వస్థ రుద్రప్రోక్తమని చెప్పఁబడినది. ఈమతధర్మము దీక్షనందు విధానము మాత్రము పాశుపత, మహావ్రతమతములనుండి వేఱుగనున్నది. కాని తక్కిన ధర్మములన్నియు నీమూఁడు మతములకు సమానముగనే యున్నవి. కాపాలమత విధానమున దీక్షనంది ఈ మత ధర్మము మేరకు ఒక్కొక్కదిక్కున జెండా నెగుర వేయుచు నగరా వాద్యము వేయుచు నా ... ... భిక్షుకులు తిరిగి సంచారించు చుచు లభించిన భిక్షాన్నములను నొక మనుష్యకపాలము (పుఱ్ఱె) నందు గ్రహించి భుజించుచుండవలయునని చెప్పఁబడినది. ఈ మతమునకు ఈశ్వరతత్త్వము ప్రధానతత్త్వమని చెప్పఁబడినది.

కాపిల మతము — కపిల మహర్షి ప్రవర్తించిన మతము దీనికి ప్రమాణము కపిల సూత్రము. ఇందు ప్రకృతి జగత్సృష్టికిం గారణ మనియు పురుషుఁడు నిర్లిప్తుఁడనియు మొదలగు సిద్ధాంతములు గలవు మఱియు నొక ఉప పురాణమును కాపిలమను పేరుగలదియే కలదు.

కాపీరైట్ (Copyright)—ముద్రణ స్వాతంత్ర్యము లేక ముద్రించుకొను స్వామ్యము. పునర్ముద్రితపుహక్కు (లేక కాపీరైటు) వాణిజ్య సంబంధ పరిభాషాపదము. ఒక ముద్రింపఁబడిన అక్షరగ్రంథము గాని, చిత్రమును గాని ఇతరులు ముద్రించుకొన వీలులేకుండ తన స్వామ్యమును నిలుపుకొనుటకు ప్రభుత్వపు శాసనముద్వారా రక్షణనందు ఏర్పాటు.

కాపుటి గోత్రము—తొగాక్షిగణము చూడుఁడు. కుండినగణము చూడుఁడు.

కాపులు — తెలగాలు చూడుఁడు. వీరు మూనాటికాపులు, తూర్పుకాపు లని ఇరుఁ దెఱఁగులుగ నున్నారు. చూడుఁడు.

కాఫీచెట్టు — లా. Coffea arabica అనియు, Coffea tetrandra అనియు; ఆంగ్ల. Coffee Plant అనియు, సం. అటంత్రి, మ్లేచ్ఛఫల అని పేర్లు. కాఫీచెట్టుకట్టె చేతికఱ్ఱగఁ జేయఁబడుటవలనను, గింజలచూర్ణమును కషాయము దీసి పాలు పంచదార కల్పి త్రాగుటవలనను, ముఖ్యముగ వాడుక నందియున్నది.

కాఫీగింజలను పదునుగ వేయించి చూర్ణము జేసి కషాయము దీయుదురు దీనికిం బాలు శర్కరలం జేర్చి పానమొనర్తురు. దానికిం గాఫీ యని వాడుకనామము గలదు. శీతలదేశములవారి శరీరములకుంగాఫీ మేలుచేయుననియు, ఉష్ణదేశముల వారి శరీరములకు కాలము గడచినకొలఁది కీడు చేసి రోగములం బుట్టించుననియు, ఇంకను ఏదేని లఘుతరముగ నాహారముం దినినపిదప కాఫీ సేవనము, మేలుచేసియు, పరగడుపున (కడుపులో నేమియు లేకుండుతరి) ద్రావినకాఫీ దుర్గుణములం గల్గించి రోగములం గల్గించుననియు, నీవఱకునే ఘనవైద్యులు కనిపెట్టియున్నారు

* కాఫీయం దొకవిధమగు విషపదార్థము కలదు. కాఫీగుండపై వేడినీళ్లుపోసిన తోడనే దిగినకషాయము పరిమళయుతమై రుచికరమై యుండెడిని. మఱియు నాలసించిన నందలివిషముకూడ కషాయమునఁ జేరుకొని నాలుక జిలజిలలాడునటులఁ జేయును. అత్తరి నాకాఫీ యనారోగ్యకరమని చెప్పఁబడినది. కాఫీచేయువా రీగుణతత్వ మెఱుంగ దగినది. కాఫీవ్యామోహా మెల్లెడల వ్యాపించి యుండుకతన దానిగుణదోషముల రెంటిని వివరించుట ఈగ్రంథము యొక్క కర్తవ్యములలో నొకటియై యున్నది.

కాఫీగల్గించు దుర్గుణములు- విరేచనబద్ధము, పైత్యవికారము, నోరు బెరడుకట్టిన ట్లుండుట, కాక జేయుట, దేహము నార్చివేయుట, అతి మూత్రమును, ఉన్మాదమును బలపర్చుట, ఎక్కువ యగునేని మనస్థిమితముం జెరపి చీకాకుఁ గల్గించుట.

కాఫీవలనగల్గిన దోషములకు- పంచదారయు, పాలును, శికింజబీనును పరిహారము (విరుగుడు) లని కనిపెట్టఁబడినది. కాఫీ అలవాటుపడినవారలకు నల్లమందువ్యసనమువలెనే ఆవేళకు భ్రాంతి దానిపై ననే యుండునట్టి నిర్బంధవాడుకం గల్గియుండెడిని.

కాఫీయందు గల గుణములు- కలరాలోని వాంతుల నివారించును. గర్భపాతము నడంచును. దీపనకారియు బలకారియునై యుండును. నెత్తురు గడ్డలందుఁగల్గెడి పోటు నివారించును. బద్ధకము, కునికిపాట్లు రాకుండఁజేసి ఒంటినొప్పులను బడలికను నివారించును శరీరమందలి రక్తములోని వేడిని అడఁచును. మఱియును ఆయాసముకల వారికి, ఉబ్బసపుదగ్గు కలవారికి, తలనొప్పి కల వారికి, నరములందు వికృతి, నరముల నొప్పి, నరముల బలహీనతకలవారికి, పొత్తికడుపునందు వ్యాధులుకలవారికి, నీళ్ల విరేచనములగుచుండు వ్యాధికలవారికి, మూలవ్యాధికలవారికి, మూత్ర బద్ధముకలవారికి, రొంప పడిశెములు కలవారికి, అనుకూలమై వారిరోగము యొక్క ఉద్రేకమును తగ్గించును.

కాఫీగింజలం దనేకజాతులు కలవట. అందు నిండుగింజలజాతియు, బద్దగింజలజాతియు సర్వసాధారణముగఁ గానవచ్చుచుండును. నిండుగింజల జాతి శ్రేష్ఠమైనది. కాఫీ అబ్సీనియాదేశమున ప్రప్రథమమున వాడుకలోనికి వచ్చెనట. అట నుండి క్రీ. శె. ౧౫ వ శతాబ్దప్రారంభకాలమున అరేబియాకు తేఁబడినదట. అట మోచాప్రాంతముల విస్తారము పైరుచేయుంబడెనట. మెక్కా నుండి బాబాబూదానను పేరుగల మహమ్మదీయ భక్తుఁడు భరతదేశమునకు ఇప్పటి మైసూరు రాజ్యములోని దత్తాత్రేయపర్వతమునకుం దెచ్చి యట తాను వసించుట కారంభించెనట. ఆతండు సుప్రసిద్ధుం డగు భక్తుండగుట మహమ్మదీయ మతస్థు లందఱు నాఁడాదిగ నాపర్వతమును బాబాబూదాన్ పర్వతమని వాడసాగిరి.

ఆపర్వతమున నాటంబడిన కాఫీపంట అభివృద్ధి నంది, దక్షిణదేశమంతటను కాఫీవాడుక నతిశయింపఁజేసి స్థిరపడుచెప్పు. ఇప్పుడు బాబాబూదాన్‌నందు కాఫీపంట మానినను దక్షిణదేశమున

కాఫీనామకేము తన్గనిస్థితియందు స్థిరపడియున్నది. ఇంక నితరసలములందును కాఫీ నాటుచున్నారు. అరవదేశముచుండి ఆంధ్రదేశమునకు జేరి స్థిర వ్యాపించుచున్నది. అరవదేశస్థులగు హోటల్ యజమానులు ఆంధ్రులకు కాఫీరుచి మప్పిరనియనెదరు.

కాఫరుజాతివారు దక్షిణాఫ్రికా దేశమున అరబ్బులు దాడివెడలి ఎల్లరను మహమ్మదీయ మతమునకుం గలుప బలాత్కరించు తరి వారికిక, లొంగక, తప్పించుకొని దాగియు, మతస్వీకరణ మొల్లని వారికినసూయతగా అరబ్బు లిడ్పేరిడిరట. ఇట్టిజాతులు బెచుయానాలును, బసుటోజాతివారునని తెలియుచున్నది. ఇంకను ఓవాంబోజాతివారును, హెరిరోజాతివారును కూడ కలరనియు, అందఱునుకలసి యక్కాలమున నలుబదిమైళ్ళు లక్షలవఱకుండిరని అచటి వారనెదరు. ఇప్పుడువీరికి వ్యవసాయము, పశువులం బెంచుట, వేట, వృత్తులుగనున్నవి. వీరినివాసముల సముదాయములకు కాఫర్ కరాల్ అనిపేరు. వీరియందును గొన్ని మతసంస్కారములు కలవట. అత్తగారి నల్లుడు చూడరాదట. స్త్రీలు మగని పేరు వచింపరట. తమపూర్వులం బూజింతురు. వీరిదైవము స్వాజిస్ అంకులంకు లని పేరుగల వాడట. వీరిజనసంఖ్య అభివృద్ధియగుచున్నది. వీరు ఎకోసా యనుభాషను మాటలాడుదురు. ఆఫ్రికాఖండమున వీరువసించు దేశమును కాఫ్రిస్థానమందురు. ఇంకను దక్షిణముగ కూడ వీరు కలరు. వీరియందు పదునెన్మిది అంతర్భేద శాఖలు కలవందురు. అందొకశాఖ ఎక్కువనల్లనివారు ఎక్కువపరుగిడగల త్వరితగమనులు. వారిశాఖకు పియాపోస్ అని పేరు. వారు మహమ్మదీయ మతమునకు లొంగక నిలచినవారమని గర్వముగం బల్కుచుందురు.

కాఫర్ (బ్రెడ్ (Farinaceous Pith)- కాఫరుజాతివారికిది యాహారముగ వాడబడు చుంట నాంగ్లేయు లీపేరిడియున్నారు ఆదేశమునం గల ఒకవిధమగు చెట్లుగరు Bread tree అని పేరుకలుగు కాఫరుజాతివారు చూడుడు). దక్షిణాఫ్రికాయందు విస్తారముగంగలవు. ఇరువది యడుగులదనుక చెట్టుపెరుగును. చాలనలంకార వాతముగ నుండు వృక్షము. దీనిని కాఫర్ బ్రెడ్ వృక్షమనియెదరు.

కాఫ్రిస్థానము — ఆశియా ఖండమున చిత్రాల్ఖస్థాన రాజ్యమునకును, ఆఫ్ఘనుస్థాన ములోని కాబూలు పరగణాకును నడుమనున్న ప్రదేశము. ఇది ఇప్పుడు ఆఫ్ఘనుస్థానమునకుం జెంది యున్నది. (ఆఫ్ఘనుస్థానము చూడుడు).

కాబా దేవస్థానము— ఇది మహమ్మదీయ దేవ స్థానము. ఇస్లాం మత ప్రధాన స్థానము. దీనిని బైతుల్లాయని ఖురాను నందు వాడం బడి యున్నది. దైవ గృహ మని యర్థము. అరేబియా దేశమునందు, మక్కానగరమందు మశీదు ఆవరణమున నడుమగా నున్న కట్టడము. ఇది హాజీ యాత్రా ప్రధాన స్థానముగ నున్నది. నలువది యడుగుల పొడవు, ముప్పది యడుగుల వెడలుపుం గల్గి, ఏబది యడుగుల ఎత్తుగ నిర్మింపం బడిన గదివలె నున్నది. దీనికి వెండి రేకు తాపం బడినది. ఒక ద్వారమును, తలుపులు కలవు. అవి సదా మూయం బడి యుండి, ఒకతరి పురుషుల కొఱకు, ఒకతరి స్త్రీల కొఱకు, ఒకతరి శుభ్రపఱచుటకును, మూడు సారులు మాత్రము సంవత్సరమునందు తెరువం బడుచుండును.

ఆదిని మొదటి మనుష్యుడగు ఆదము మహాత్ముండు, తోటనుండి వెడల గొట్టం బడిన కతన, తొలుత నీ (కాబాయుండిన) తావున నొక

గుడారమునందు దేవుని నారాధించె ననియు, ఆ గుడార మాతని కడకు స్వర్గము నుండియె పంపం బడెననియుఁ జెప్పఁ బడినది. సేత్ అను నాయన మన్ను రాళ్లతో కాబా నిర్మించెనట కాని, యది జల ప్రళయపు మున్నుగను పడి పోయెననియు, పిదప అబ్రహాము మహాత్ముఁడును, ఇస్మాయెలు మహాత్ముఁడును పునర్నిర్మాణ మొనర్చి రనియు, ఇప్పుడున్న కాబా కట్టడము క్రీ. శ. ౧౬౨౯ నాఁటి దనియుఁ జెప్పఁ బడినది.

ఈ కాబా నిర్మింపఁబడియున్నతావు భూమి యందు మధ్యభాగమనియు, స్వర్గమునం దిట్టి కాబా యుండినతావునకుం దిన్నగా క్రింద భూమిపయినున్నదనియు, ఇస్లాంమతస్థు లనియె దరు. స్వర్గమునుండి ఒక రాతింబడవేయ నది భూమిపై నిత్తావునఁబడెననియు వారేయనెదరు. ఆ శిల తొలుత తెల్లగ పాలవలె నుండెనట. దాని నీకాబాయం దొకమూలం బ్రతిష్ఠించి యున్నారు. దానిని యాత్రస్థులు తాకుచు స్పృశించుచుండ వారిపాపములం బీల్చుకొని ఇప్పుడు నల్లగగన్పించుచున్నద నెదరు. అది కాబా వెలుపలనే వాయవ్యదిశమూల నమర్పంబడి యున్నది. ఈ శిలయే కాబాయందు ప్రధానము. ఇది దేవుని కుడిహస్తముగాటికిగఁ జెప్పంబడినది. దీనిదెసకే మహమ్మదీయులు నమాజొనర్చు కాలములందుఁ దిరుగవలయును.

కాబా దేవస్థానముంజుట్టి పిదప నిర్మింపంబడిన మశీదు గొప్ప భవనము. ఇందు బంగారు మలామాపనిగల నిర్మాణములు కలవు. కాబాపై నల్లపట్టు గలీబు కప్పంబడుచుండును. దీనిని కలీఫాయగు టర్కీ సుల్తానంపుచుండువాఁడట. దానిపైని ఖురానులోని పవిత్రవాక్యములు జల్తారు బుటేదారీపని చేయంబడును.

కాబాలిజమ్ (Cabbalism) — ఇది యొకమతము. ఈమతమున కైస్తవమతముతోఁ గొన్ని సమానలక్షణములు కలవు. కాని ఈ మతస్థులకేగాని యన్వయింపని గూఢార్థములం గల్గియుండును. సాధారణముగ అన్వయించని గూఢార్థపదములకు Cabbalistic sentence అనివాడుక సర్వసాధారణముగ గలదు. కాన గూఢార్థముగ మాటలాడగల ప్రతిభ (శక్తి లేక సామర్థ్యము) ను Cabbalism అనియెదరు ఇది ఇట్లొక కళగా నేర్పడినది.

కాబాల్ (Cabal)—దీని యుత్పత్తింగూర్చి ఇటుల దెలియుచున్నది. తొల్లింట ఇంగ్లాండునందు రెండవ ఛార్లెసుభూపతి పాలనమునగల పరిపాలక సంఘము (Cabinet) నందు Clifford, Arlington, Buckingham, Ashley, Lauderdale అనుపేర్లుగల యైదుగురు సభ్యులుండిరట. వారిపేరుల ప్రథమాక్షరములం గూర్చి Cabal అనుపదము కూర్పబడి అతిరహస్యమున కర్థముగ నేర్పరుపఁబడినదట. Cabalistic అను మాటకు రహస్యశాస్త్రమని యర్థము. దీనికన్య భాషాపదములు క్లిక్కు (Clique) అనియు, గూడుపుఠాణీ యనియు, గూఢాలోచన మనియుం దెలిసెడిని.

కాబాశాఖ క్షత్రియులు - ప్రమార శాఖ క్షత్రియులు చూడుఁడు.

కాబూల్ నగరము — ఇది అఫ్ఘనిస్థానదేశపు రాజధాని. కాబూల్ (కుభా) నదీ తీరము; ఎత్తగు పర్వతపాద పీఠభూమిపై నిర్మింపంబడినది పరిసరములు మిగుల సారవంతములై ఫలవంతములుగ నుండును. ఇట నుండిన బాలాహిస్సారను దుర్గము భగ్నపఱుపంబడినది. గొప్పవర్తకస్థలమై, పలుబాటలు కలియుతావుగ నున్నది. తివాచులు, పట్టుబట్టలు, ఇంగువ, ఎండినపండ్లు ఇట విస్తారముగ నమ్ముడు పోవును.

తైమూర్ లేక తామర్లేన్‌చే కొల్లగొట్టబడి క్రీ. శ. ౧౩౯౮ న ఈదేశపు రాజధానిగ చేయబడినది. నాదిర్షా దీనిని ౧౭౩౯ లో కొల్లగొట్టి మొగలాయి రాజ్యమునకు ప్రధాన నగరముగ జేసెను. కాని ౧౭౭౬ లో నిది ఆఫ్ఘను రాజధాని మైనట్టుల నిదర్శనములు కలవు. అటుపై నేటికిని నిలచియున్నది. ఎనుబది వేల ప్రజలు నివసించు పట్టణము.

కామంతకగోత్రము— కుశికగణము చూడుడు.

కామందకము రాజనీతిం దెల్పెడి యొక యుద్గ్రంథము.

కామకాయనగణము ఇది విశ్వామిత్ర సంతతిలోని యొక గణము. కామకాయన గణమున ౬ గోత్రములు కలవు ౧. కామకాయన, ౨. కాలకాయన, ౩. దేవశ్రవస, ౪. దైవతరస, ౫. విశ్వామిత్ర, ౬. శ్రౌమత. ఈ కామకాయనగణమునందలి గోత్రములకు ప్రవర రూపములు ౨ ౧. విశ్వామిత్ర, మాధుశ్ఛందస, అజ. ౨ విశ్వామిత్ర, అశ్మరథ్య, వాధూల

కామకాయనగోత్రము — కామకాయనగణము చూడుడు. భరద్వాజఉపగణము చూడుడు.

కామకాయనిగోత్రము- అశ్మరథ్య గణము చూడుడు.

కామకోటి క్షేత్రము లేక పీఠము— దక్షిణదేశములోని చెంగల్పట్టు మండలములోని కాంచీపురము. దీనిని సర్వసాధారణముగ కంచి యనెదరు. ఇటంగల కామాక్షీ దేవస్థానమును కామకోటి పీఠమనెదరు. ఇందు చిదగ్నికుండము శ్రీచక్రము కలదు. కామాక్షీదేవి ఇచట పంచ ప్రేతాసనాసీనయై లలితా సహస్రనామముల లక్షణములచే వరలును.(కాంచీపురము చూడుడు).

కాంచీపురము విష్ణుకంచి యనియు, శివకంచి యనియు రెండుభాగములు. విష్ణుకంచిని చిన్న కంచి యనియు నందురు. ఇందు దివ్యతిరుపతి యగు వరదరాజస్వామి దేవస్థానమొక చిన్న కొండపై నున్నది. (దివ్యతిరుపతులు ౧౦౮ చూడుడు). శివకంచియందు ఏకాంబరనాథ దేవస్థానము కలదు. ఏకాంబర శివలింగమును పృథ్వీలింగమందురు. (పంచభూతిక లింగములు చూడుడు). శివలింగమునకు ఉదకముచే నభిషేకింపక పునుగుతోనే యభిషేకింతురు. కామాక్షీ దేవస్థానము శివకంచియందే వేఱుగ నున్నది. ఈమెను ఏకాంబరేశ్వరుని దేవియనుచున్నారు. కాంచీపురము తొల్లింట నొకప్పుడు చోళదేశపు రాజధానిగ నుండెను. కామాక్షీదేవాలయము శంకరభగవత్పాదులనాటి ఆలయమై యున్నది.

కామధేనువు - సురభి చూడుడు.

కామనూరికృష్ణయ్య కవి - ఆంధ్ర కవులలో నాధునికులంగ పరిగణింపబడినవాడు. నందవరీక నియోగి బ్రాహ్మణుడు. తండ్రిపేరు గోవిందరాజు.

రచించినది ఇందుమతీ పరిణయమను ప్రబంధము. ఇది కాళిదాస మహాకవి రచించిన రఘువంశ కావ్యములోని యొక కథ.

కామరూపదేశము - కామరూప దేశము ఇప్పటి అస్సాందేశమందలి గౌహాతిపుర ప్రాంత దేశము. బ్రహ్మపుత్రా నదీతీరము. ఇప్పటి గౌహాతిపురముకడ పురాతనపు దిబ్బలు, పెద్ద కొలతలుగల కోటగోడల యానవాళ్లు, తొల్లింటి కామరూప దేశపు రాజధాని యగు ప్రాగ్జ్యోతిషము లేక ప్రమాగజ్యోతిష పురపు ఆనవాళ్లు గలవు. నరకాసురుడును, అతని సుతుడు భగదత్తుడు నీదేశ క్షేలిరి. ఈప్రశంస

మహాభారతమున గలదు. ఆనాటి దేవస్థాన మొక పాటి కొండపై నున్నది. దేవిని కామాఖ్య యనియు, కామరూపిణి యనియు నందురు. ఈశక్తిపీఠపు ప్రశంస దేవీభాగవతము ౮-౧౧ యందు కలదు. ఈ దేవస్థానము నుండియే ఈ దేశమునకీపేరు గలిగినదందురు. అచట బ్రహ్మపుత్రానది మధ్య నొక శిలాద్వీపముపై కామేశ్వర శివలింగము లేక ఉమానందస్వామి దేవస్థానము కలదు.

ఈదేశమున కుత్తరముగ భూతాంగ దేశము (ఇప్పటి భూటాన్ దేశము) ఒకప్పుడిందు చేరియు వేఱొకప్పుడు వేఱుగ నుండియు ఉత్తరపు టెల్లగ నుండెనని చెప్పఁబడినది. ఇంకను మణిపూర్ జయంతయము, కాచార్, మైమన్సింగులోని భాగములు, సిల్హెట్టు పరగణాలు అంతగనో కొంతగనో ఇందు చేరుచు తిరిగి విడిపోవుచు నుండెననియు భగదత్తుని పాలనకాలమున రంగపూరు పరిసరములు గూడ నిందు చేరి యుండెననియు అందుకు రంగపూరుకడ భగదత్తుని దేశనివాస భవనము (Country House) ప్రబల నిదర్శనమనియు తెలియుచున్నది.

కామాఖ్యగిరికి నీలకపర్వత మనియు, నీలకూట పర్వత మనియు వాడుక పేర్లు. కాళికా పురాణము ౭౭ అధ్యాయమున చెప్పఁబడినవి.

నీలధ్వజుండను కామరూపదేశ నృపతి కామాతపురమను క్రొత్త రాజధానిని కట్టించెనట. అది యిప్పుడు కామాతపూరను పేరం బరగుచు రంగపూరు జిల్లాయందు కుచ్‌బీహారు సంస్థానపు హద్దున నున్నది మఱియు నీ కామాతపురము బ్రహ్మపుత్రానది కుత్తర తీరమున అశ్వక్రాంత పర్వతోపరిభాగమున కలదట. శ్రీకృష్ణుండునరకాసురునితో యుద్ధమొనర్చినతావుగ బ్రహ్మపురాణము ౯౧ యందునను, బృహద్ధర్మపురాణము మధ్యఖండము ౧౦ యందునను కలదు.

మహాభారత ఉద్యోగపర్వమున భగదత్తుఁడు సుయోధనుని మిత్రునిగ జెప్పఁబడినాడు. యోగినీ తంత్రమను గ్రంథమున నరకాసుర సంతతింగూర్చి కొంత వివరింపఁ బడినది. Journal of Asiatic Society of Bengal 1838 - P. 5 నందు మైనావతీ సుతుండగు గోపీచంద్రుని చరిత్రయు, అతనిసుతుఁడు గవచంద్రుని చరిత్రయు వివరింపఁబడినవి. వీరందఱును కామరూప దేశ మేలిన వారే

క్రీ. వె. ౧౩ వ శతాబ్దమున ప్రారంభ కాలముననే తూర్పుదిక్కునుండి అహోంవంశ నృపతులు ఆసామునకుం జేరిరనియు చెప్పఁబడినది. కొందఱు పరిశోధకులు లీఅహోంసంతతి నృపతులు నరక సంతతి వారని పోల్చుచున్నారు. అహోంసంతతి నృపులం గూర్చి కాళికా పురాణము ౩౭ యందు ప్రశంస కలదు.

కామరూప దేశపు ఈశాన్య దిక్సరిహద్దున దల్పని నదీతీరమున తామ్రేశ్వరీ దేవస్థానముండెననియు, ఆదేవి గుడి రాగిరేకులచే జేయఁబడినదనియు బుచానన్హ్యామిల్టన్ వ్రాసియుండినట్లుల Journal of Asiatic Society of Bengal 17. P. 462 యందు కలదు. మఱియు అశ్వక్రాంత పర్వత ప్రశంస యోగినీ తంత్రమను గ్రంథమున ఉత్తరఖండము మూడవ అధ్యాయమున కలదు.

కామలగోత్రము — జమదగ్నిబీధా ఉపగణము చూడుఁడు.

కామలాయనగోత్రము – అశ్మరథ్య గణము చూడుఁడు.

కామశాస్త్రము—ధర్మార్థకామమోక్షములను పురుషార్థములలో కామము మూడవది. కామము అనగా కామించునది, కోరునది యని యర్థము. శరీరేంద్రియములచేత ననుభవింపఁబడు

వివ మాతంభవసుఖకాంతు మని భావము. ఇది సుఖాపేక్షమువలన నైహికముగను, సంతానము గనుటవలన ఆముష్మికముగను ఫలప్రదమైనదని చెప్పఁబడినది. మన్మథుఁడు నందిదేవతాగణ పురుషార్థము విశాలాక్షునిచే రచింపఁబడిన వైశాలాక్షమను పేరుగల దండనీతిశాస్త్రమునందు కామశాస్త్ర మొకభాగ మని చెప్పఁబడినది.

కామశాస్త్రము కృతయుగమున వేయిఅధ్యాయముల గ్రంథ ముండెడిదట. త్రేతాయుగమున శ్వేతకేతుం డను ఋషి ఏనూరధ్యాయములుగ సంగ్రహించెనట. ద్వాపరయుగమున బాభ్రవ్యర్షి దానిని ౧౫౦ అధ్యాయములుగ క్లుప్తపరచెనట. పిదప దానినే దత్తకర్షి, చారాయణర్షి, సువర్ణనాభర్షి, ఘోటకముఖర్షి, గోనర్దీయర్షి, గోణికాపుత్రుఁడు, కుచిమారుఁడు సప్తాధికరణ గ్రంథముగ బాభ్రవ్యర్షి కృతగ్రంథమునుండి ఇంకను క్లుప్తపఱచి అందఱు తలకొకయధ్యాయము చొప్పున ఏడ్గురు ఏడధ్యాయములు రచించిరట. దానికి వాత్స్యాయనుఁ డనుపేరున చాణక్యుఁడు సూత్రములుగఁ జేసి, ముప్పదినాలు గధ్యాయములుగ సప్తాధికరణ శాస్త్రగ్రంథమును రచించెనట. దానికే వాత్స్యాయనకామసూత్రము లని పేరు.

ఈ గ్రంథమునకు వజ్రఖడ్గధరాచార్యుఁడు భాష్యము రచించియున్నాఁడు. దానికి భాస్కర నృసింహశాస్త్రి వృత్తిగ్రంథమును రచించెను. పిదప నద్దానికే జయమంగళవ్యాఖ్యయు రచింపఁబడెను.

ఈ గ్రంథమును మాతృకగాఁగైకొని పెక్కండ్రు కవులు శ్లోకరూపముగఁ గొక్కోకము, రతిరహస్యము, అనంగరంగము, కామకళానిధి మున్నగు నేత్యేఘు కామశాస్త్రగ్రంథములను రచించిరి. ఇవియన్నియు సంస్కృతశ్లోకములు, అందు వైశ్యదత్తుఁడు రచించిన కొక్కోకమును తెనిగించి ఎఱ్ఱన మను నొక కవి కళాశాస్త్ర మను గ్రంథము నాంధ్రపద్యముల రచించియున్నాఁడు.

కామశాస్త్రమునందు తెలియవలసినవి స్త్రీపురుషుల సంగమము (రతి) లందలి కార్యవిధాన ధర్మమర్మములు. అవి ఎనుబదినాల్గు విధముల సంగమములును, వాటి సంగములగనో లేక ఉపాంగములుగనో అనుబంధములుగ వాడఁదగిన ఆలింగనములు, చుంబనములు, దంతక్షతములు, నఖక్షతములు, సీత్కారములు, తాడనములును ఈసందర్భమున నెఱుంగఁదగిన మఱికొన్ని ఇతర హాంశములునై యున్నవి. వాటినిగూర్చి తెల్పబడును

సంగమములకు రతులనియు, బంధనములనియుం బేరులు కలవు. అవి (౧) ఉత్తానకరణబంధములు (వెల్లకిల పరుండెగా పైకొని రమించు విధానములు ౪౧). (౨) తిర్యక్కరణబంధములు (ప్రక్కగ నభిముఖులై పరుండి రమించు విధానములు ౮). (3) స్థితకరణబంధములు (కూర్చుండి పైకొని రమించు విధానములు ౮). (౪) ఉత్థితకరణబంధములు (గోడ మొదలగువాట్ల నానించి నిలచి రమించువిధానములు ౬). (౫) వ్యానకరణబంధములు (తిర్యగ్జంతువులవలె పైకొని రమించువిధానములు ౧౦). (ఇవి అదూషితము లందురు). భావదూషితములు ౧౧ ను కల్పి ౨౧. ఇటుల బంధములు ౮౪ చెప్పఁబడినవి. మతాంతరములుగ చిత్రబంధములు మూఁడును విపరీతకరణములు నాల్గునుకూడ చెప్పఁబడినవి.

వీటి కనుబంధములగు ఆలింగనములు- జాతస్మరాలింగనములు, అజాతస్మరాలింగనములు అని ద్వివిధము. అవి ౧౨ విధములు.

చుంబనములు ౧౫- దంతక్షతములు సప్తవిధ భేదములును, నఖక్షతములు ఆరు విధములుగఁ జెప్పఁబడినవి.

బంధములు: ౧. ఉత్థానకరణబంధములు ౪౧ విధములు- ౧. గ్రామ్యబంధము, ౨. నాగర బంధము, 3. ఉత్ఫుల్లకము, ౪. విజృంభితబంధము, ౫. ఇంద్రాణికము, ౬. ఇంద్రకము, ౭. పార్శ్వ సంఘటితము, ౮. ఉత్తానసంఘటితము, ౯. పీడితము, ౧౦. వేష్టితము, ౧౧. బాడబికము, ౧౨. ఉద్భగ్నకము, ౧3. ఉరస్ఫుటనము, ౧౪. అర్ధాంగనిపీడితము, ౧౫. జృంభితబంధము, ౧౬. ప్రసారితబంధము, ౧౭ వేణువిదారితము, ౧౮. శూలచితబంధము, ౧౯. కార్కటకము, ౨౦. ప్రేంఖాయితము, ౨౧ పద్మాసనము, ౨౨. అర్ధపద్మాసనము, ౨3. బంధురితము, ౨౪. నాగపాశబంధము, ౨౫ సంయమన బంధము, ౨౬. కూర్మకబంధము, ౨౭. పరివర్తనము, ౨౮. నిపీడితబంధము, ౨౯ సమపాద బంధము, 3౦. త్రివిక్రమబంధము, 3౧. వ్యోమ పదబంధము, 3౨. స్మరచక్రబంధము, 33 అవదారితము, 3౪. సౌమ్యబంధము, 3౫. అజృంభితము, 3౬. నౌకము, 3౭. ధనుర్బంధము, 3౮ కరపాదము, 3౯. సాచీముఖము, ౪౦. అర్ధచంద్రబంధము, ౪౧. ఉపాంగబంధము.

౨. తిర్యక్కరణబంధములు ౮ విధములు - ౧. సముద్గకబంధము, ౨. పరివర్తితబంధము, 3. సమాంగబంధము,౪. అభిత్రికము, ౫. సంపుటబంధము, ౬. వేణుకబంధము, ౭. కుక్కుటబంధము, ౮. మానితబంధము.

3. స్థితకరణబంధములు ౮ విధములు - ౧. యుగపదబంధము, ౨. వితర్థితము, 3.మార్కటము, ౪. ఘట్టితము, ౫. సమ్ముఖీకరణము, ౬. ప్రస్ఫుటబంధము, ౭. ఉద్గ్రీవబంధము, ౮. జాఘనబంధము.

౪. ఉత్థితకరణబంధములు ౬ విధములు- ౧. జానుకూర్పరము, ౨. సింహావిక్రమము, 3. కీర్తిబంధము, ౪. ద్వితలబంధము, ౫. పార్శ్వవేష్టితము, ౬. ధృతబంధము.

౫. వ్యానకరణబంధములు ౨౧-ఇవి అదూషితములనియు, భావదూషితములనియు ద్వివిధము.

(౧) అదూషితవ్యాన కరణబంధములు ౧౦ విధములు- ౧. వ్యానతము, ౨. నివతము, 3. నిఘాతకబంధము, ౪. చటకవిలసితము, ౫. జుష్టబంధము, ౬. వరాహాఘాతకము, ౭.వృషాభిఘాతకము, ౮.ధైనుకము, ౯. ఇభము (ఏనుఁగు), ౧౦. మార్జాలబంధము. (౨) భావదూషి వ్యానకరణ బంధములు ౧౧ విధములు- ౧ సార్గాలబంధము, ౨ గార్దభబంధము, 3. ఔష్ట్రము, ౪. పౌండరీకము, ౫. విపరీతబంధము, ౬. ఐణబంధము, ౭. పారావతబంధము, ౮. మయూరబంధము, ౯. మూషకబంధము, ౧౦. భేరుండబంధము, ౧౧. గరుడబంధము

మతాంతరమున చిత్రబంధములు రెండు- ౧. సంఘాటబంధము, ౨. ఉపపదబంధము.

విపరీతకరణ బంధములు (మతాంతరమున) నాలుగు- ౧. పురుషాయితము, ౨. భ్రమరబంధము, 3. ఉద్గతబంధము, ౪. ప్రేంఖావతీబంధము.

ఈ చౌశీతి (ఎనుబదినాలుగు) బంధముల కనుబంధములుగ ఆలింగన, చుంబన, దంతక్షత నఖక్షత, సీత్కార, తాడనములు గలవని మున్ను వివరింపఁబడినది. వాటిని వివరింతుము.

౧. ఆలింగనములు ౧౨. ఇవి జాతస్మర, అజాతస్మర లని ద్వివిధము. (౧) జాతస్మరాలింగనములు(ప్రయత్నపూర్వకమగునవి)౮ విధములు- ౧. లతావేష్టితము, ౨. వృక్షాధిరూఢము, 3. తిలతండులము, ౪. నీరక్షీరము, ౫. ఊరూపగూహనము, ౬. జఘనోపశ్లేషము ౭. కుచాశ్లేషము, ౮. లాలాటకము.

(౨) అజాతస్మరాలింగనములు (అప్రయత్నముగ సంభవించినతరి చేయు నాలింగనములు) ౪- ౧. స్పృష్టకాలింగనము, ౨. విద్ధకాలింగనము, ౩. ఘృష్టకాలింగనము ౪ పీడనము.

౨ చుంబనములు ౧౫, చుంబన స్థానములు ౧౦- ౧. నేత్రములు, ౨. అధరము, ౩. కుచములు, ౪ గళము, ౫. చెక్కులు, ౬. నాశికము, ౭. లలాటము, ౮. హస్తమూలములు, ౯. నాభి, ౧౦. మర్మావయవము

చుంబనములు ౧౫- ౧. నమితచుంబనము, ౨. స్ఫురితము, ౩ ఘటితము, ౪. భ్రాంతచుంబనము, ౫. తిర్యగచుంబనము, ౬. పీడితచుంబనము, ౭. విఘటితము, ౮. అధరచుంబనము, ౯. ఉత్తమచుంబనము, ౧౦. సంపుటచుంబనము, ౧౧ అనాదరనము (అనువదనము), ౧౨ అస్వర్థము, ౧౩. ప్రాతిబోధకము, ౧౪. ఛాయికము, ౧౫. క్రాంతికము.

౩. దంతక్షతములు ౭- ౧. మూఢకము, ౨. ఉచ్ఛూనకము, ౩. ప్రవాళమణి, ౪. బిందుకము, ౫ మణిబిందుమాల, ౬. ఖండాభ్రకము, ౭. కోలచ్ఛరితము లేక కోలచర్వితము.

౪. నఖక్షతములు స్థానములు ౯- ౧ హస్తములు, ౨. ఊరువులు, ౩. బాహుమూలములు, ౪. ఊరుమూలములు, ౫. జంఘములు, ౬. పిరుదులు, ౭. హృదయము, ౮. కంఠము, ౯.వక్షస్థలి.

నఖక్షతకాలములు ౪- ౧. దూరదేశయాత్రా సమయము, ౨.భ్రాంతినందినసమయము, ౩.మత్తిల్లినసమయము, ౪. కోపముగల్గినసమయము.

నఖక్షతములు ౬- ౧. వరిష్ఠత లేక చురితము, ౨. అనువినుత లేక అర్ధచంద్రము, ౩. మృదుత లేక మండలకము, ౪. ఉజ్వలిత లేక మయూరపదము, ౫. నిరేఖత లేక శశిప్లుతము. ౬. స్ఫుటత లేక కుముదపత్రము.

౫. సీత్కారములు లేక రతిధ్వనులు -- ౧ సీత్కృతధ్వని, ౨. శీత్కృతధ్వని, ౩. ఫూత్కృతధ్వని ౪. హుంకృతధ్వని, ౫ శ్వసితధ్వని, ౬. రోదనధ్వని, ౭. స్తనితధ్వని, ౮. ఘూత్కృతధ్వని, ౯. మణితధ్వని

౬. తాడనములు ౨ విధములు - ౧. సమతాడనము, ౨. ముష్టితాడనము. తాడితాంగములు- ౧. శిరము, ౨. రొమ్ము, ౩. పార్శ్వము, ౪. వీపు, ౫. గుహ్యాంగము

౭. కూజితములు ౫ - ౧. మయూరకూజితము, ౨. మరాళకూజితము, ౩. కోకిలాకూజితము, ౪. పారావతకూజితము, ౫. లకుముకి

కళలు ౬౪ - ఇవి ౧. ఔపరిష్టము ఎన్మిది విధములు, ౨ దంతక్షతములు ఎన్మిదివిధములు, ౩. నఖక్షతములు ఎన్మిదివిధములు, ౪. సంప్రవేశనము లెన్మిదివిధములు, ౫. గళస్వనము లెన్మిదివిధములు, ౬. పురుషలీల లెన్మిదివిధములు, ౭. చుంబనము లెన్మిదివిధములు, ౮. ఆలింగనము లెన్మిదివిధములుంగలసి యరువదినాల్గును కామశాస్త్రకళ లనంబడును.

కళాస్థానములు - ప్రథమదినమున తలయందు కళయుండును. రెండవదినమున ఎదురొమ్ము, ౩ వ దిన. చేతులు, ౪ వ దిన. కుచములు, ౫ వ దిన. తొడలు, ౬ వ దిన. నాభి, ౭ వ దిన. నుదురు, ౮ వ దిన. కడుపు, ౯ వ దిన. పిరుదు, ౧౦ వ దిన. వీపు, ౧౧ వ దిన. చంకలు, ౧౨ వ దిన. మర్మస్థానము, ౧౩ వ దిన. మోకాళ్లు, ౧౪ వ దిన. పిక్కలు, ౧౫ వ దిన. పాదములు, ౧౬ వ దిన. బొట్టనవ్రేలు కళాస్థానములనియు, ౧౭ వ దినము మొదలు తిరుగ ఋతుమతి యగువఱకు స్త్రీలు నిష్కళావంతులనియుం జెప్పఁబడినది.

కామశాస్త్రమునందింకను ఎఱుఁగఁదగినవి ప్రేమలు ౫ - ౧. అభ్యాసయోగప్రేమ, ౨. అభి

మానజప్రేమ, ౩. సంప్రత్యయోగప్రేమ, ౪ వైష యికయోగప్రేమ, ౫. స్వభావసాత్వప్రేమ.

దశావస్థలు (౧౦)- ౧. కనులంజూచుట, ౨. మనస్సంగమమగుట, ౩. తలంపుగల్గుట, ౪. జాగరమగుట, ౫. కృశించుట, ౬. అన్యము లందు విముఖత కల్గుట, ౭. సిగ్గుదూరమగుట, ౮. ఉన్మాదము గల్గినట్లుండుట, ౯ మూర్ఛ జెందుట, ౧౦. చావునకుం దెగించుట

స్త్రీల జవ్వనభేదములు -

౯ వ సం॥ మొ॥	౧౨ వఱకు	లేతజవ్వనము	గౌరి
౧౨	౨౦ ,,	నెరజవ్వనము	బాల
౨౦	౩౦ ,,	నిండుజవ్వనము	ముగ్ధ
౩౦	౪౦ ,,	మించుజవ్వనము	విదగ్ధ
౪౦	౫౦ ,,	బలజవ్వనము	ప్రగల్భ
౫౦	తరువాత	పీడుజవ్వనము	ఇచ్ఛామతి

మతాంతరమున జవ్వనములు- ౧౬ సంవత్స రములవఱకు బాలయనియు, పిదప ౩౦ వఱకు యౌవనియనియు, పిదప ౫౦ వఱకు ప్రౌఢ యనియు, పిదప లోలయనియుం జెప్పఁబడినది.

చతుర్విధ ప్రీతులు :- ౧. అభిమానప్రీతి, ౨. విభవప్రీతి, ౩. సదృశప్రీతి, ౪. విషయప్రీతి.

మోహములు ౪- ౧. లజ్జామోహము, ౨. విభవమోహము, ౩. కరుణామోహము, ౪. మోహము. మతాంతరమున కూర్మమోహ ముత్తమమనియు, మత్స్యమోహము మధ్యమ మనియు, మృగమోహ మధమ మనియుం జెప్పఁ బడినది.

నాయక చతుష్టయము- ౧. అనుకూలుఁడు, ౨. దక్షిణుఁడు, ౩. ధృష్టుఁడు, ౪ శఠుఁడు.

నాయకసఖులు- ౧. విటుఁడు, ౨. విదూష కుఁడు, ౩. పీఠమర్దుఁడు, ౪. చేటుఁడు.

పురుషజాతులు- ౧. పాంచాలుఁడు, ౨.కూచి మారుఁడు, ౩. భద్రుఁడు, ౪. దత్తుఁడు, మరియు శశజాతి, వృషభజాతి, తురగజాతి యని యవాం తరజాతులు చెప్పఁబడినది స్త్రీజాతులు పద్మిని, చిత్రిణి, శంఖిణి, హస్తిని యనియు, అవాంతర జాతులు హరిణీజాతి, తురగీజాతి, హస్తినీజాతి యనియుం జెప్పఁబడినది.

కామశిగోత్రము శాండిలగణము చూడుఁడు.

కామశిష్టగోత్రము— ఆర్య ౧౦౨ గోత్రములలో నొకటి. (వైశ్యగోత్రములు చూడుఁడు). కామశిష్టసగోత్రము, ఏకార్షేయగోత్ర ము (౪౦) తొల్లింటి సంస్కృతగోత్రము కాంతే యస, కుంతేయగణము, కామ్యకర్షి, ఆపస్తంబ సూత్రము, యజుశ్శాఖ, ప్రమాణ గ్రంథమాధ్య ప్రవరఖండ; సమాన గోత్రము కామ్యకస; పూర్ణే శ్వరుఁడు దేవత, సుగోత్రకామభార్య, కాళిందీ తీరము, తపస్థానము, కామాంబుధి తటాకము, జపము అర్బుదము, దీపములు ౨౦. క్షేత్రసంఖ్య ౩౦. స్వర్ణదానము; కర్పూరము, కందమూలము వర్జనీయములు.

కామా (Comma) - ఇదియాంగ్ల భాషా సాంగత్యము నుండి యాంధ్రభాష లోనికి తెచ్చికొనిన ఒకగురుతు. కొంచెపు ఆపుదలను సూచించును. వ్రాతలందిది కేవ లము అర్థాన్వయము కొఱకె ఉపయుక్త మని యెఱుంగునది. వాక్యసంగము లందిది, ఊపిరి తీసి కొనుటకు అవకాశము అర్థాన్వయమును స్పష్టముగ దెల్పు తావుగ నుండెడిని. ఇది వాక్య ములోని దని ఎఱుంగునది.

కామాఖ్య— కామరూపజిల్లా (అస్సాము దేశము) ప్రధాననగరమగు గౌహాతి పరిసరముల నీలకూటపర్వతముపై కామాఖ్య లేక కామ రూపిణీదేవి పీఠము. దీనింగూర్చిన ప్రశంస బృహద్ధర్మ పురాణము, ౧, ౧౪ యందుకలదు.

(కామరూపదేశము చూడుడు). పంజాబుదేశము నందు దేవికానదీతీరమున నిదేపేరుగల దేవి దేవ స్థానము కలదు. ఇది దేశప్రసిద్ధ దేవస్థానము. దీనింగూర్చిన ప్రశంస పద్మపురాణము సర్గ ౧౧ యందుగలదు.

కామానది - దీని పూర్వచరిత్ర సరిగ తెలియదు తొల్లింటి యార్యుల కాలమున దీనిపేరు కామ్యద లేక కామద యని యుండియుండనోపు. ఇప్పుడు కునార్ అనెదరు. ఇది ఋగ్వేదమున వివరింపఁబడిన కుభా నది (గ్రీకులు కాఫెన్ అనియు, అఫ్గన్ మ్లేచ్ఛులు కాబూల్ అనియు నందురు) యందు సంగ మించెడిని కునార్నదికి అర్రియన్ చారిత్రకుఁడు చోయీస్ అని పేరిడెనని Journal of Asiatic Society of Bengal of 1840 p 472 లో గలదు.

కామాశ్రమము బాలియాజిల్లా లోని కొరంతేడి యనంబడు తావున కుత్తరముగ నెన్మిదిమైళ్ల దూరమున కారోన్ అనంబడు తావునంగల కామఆశ్రమము. ఇది పరమేశ్వరుఁడు మన్మథుని తననేత్రాగ్నిచే దహించిన తావుగ జెప్పియున్నారు. దీనింగూర్చిన ప్రశంస రామా యణము బాలకాండము ౨౩ యందుకలదు. తొల్లింట నిట సరయూనది గంగానదిలో సంగ మించుచుండెనట. కాని ఇప్పుడు ప్రవాహగతి మారి తూర్పుగానడచి (ఛపాపురమున కెన్మిది మైళ్లలోనున్న) సంగియనుతావున సంగమమగు చున్నది. ఇట కామేశ్వరనాథ శివలింగముకలదు. అద్దానిని కాలేశ్వరమనియు నందురు. రఘు వంశము ౨, ౧౩ యందు చెప్పఁబడిన మన్మథ తపోవనమిదియె నందురు. కాని స్కాందపురాణము అవంతిఖండము (అవంతీ క్షేత్రమహాత్మ్యమున) ౩౮ యందు కామదహనము దారుకావనమున జరిగినదని చెప్పఁబడుటచే నిది కేవలమన్మథ తప స్థానముమాత్రమైయుండెడిని. ఇటశివలింగము మన్మథ ప్రతిష్ఠ యనుచున్నారు.

కామికారణ్యము — అరణ్యములు చూడుడు

కామిల (కామెర్లు) - ఆంగ్ల Jaundice. కండ్లు, పిదప శరీరావయవములు పసుపుపచ్చ రంగు ధాతువుంగల్గి అగ్నిమాంద్యలక్షణము, తంద్రలక్షణములు, విదాహము, నీరసము మొద లగు లక్షణములుగల్గియుండు జబ్బు. ఇది పాండు రోగ జాతులలో నొకటిగఁ జెప్పఁబడినది.

కాముడిపున్నమ డోలాపౌర్ణమి చూడుడు.

కాముఁడు, కాముడు— ధర్మునకు శ్రద్ధ లేక సంకల్పమునకు జన్మించెనని చెప్పఁ బడినది. భార్య రతీదేవి. మన్మథునకు నామాం తరముగ నెంచుచున్నారు.

కామెట్టు (తోకచుక్కలు) తలయుఁ దోకయుంగల్గి ప్రకాశించు నక్షత్రముగ తోక చుక్క యనియు, గ్రీకుభాషయందు తలవెండ్రు కల కర్థమిచ్చు । పదమునుండి ఏర్పడినది గాన Comet అనియు పేరందినపదము. తొల్లింట పెక్కు దేశములందు తోకచుక్క లగుపడుట ఘోరాపదలకుఁ గారణమని తలంచి ప్రజలు భయమందుచుండెడివారట. జోసెఫస్ అను పేరు గల యూదుండగు చరిత్రకారుఁడు కత్తి బోలిన యొక తోకచుక్క జరూసలెం పట్టణము నకు పైగా నొకసమునందు జరూసలెంనందుండిన యెహోవా మహాదేవాలయము నాశనముచేయం బడుటకు మున్నొకసంవత్సరముగఁ గన్పట్టుచుండె నని వ్రాసియున్నాఁడు.

వీటింగనిపెట్టుచు పరిశీలించు దుర్భిణి యంత్ర పరికరములు చాల పెద్దవి. వాటిని Comet finder అనియు, Comet seeker అనియు నందురు. మఱియు నీశాస్త్రమునకు కామెటాలోజీ యనిపేరు తోకచుక్కల పునరాగమనములు తెల్పుటకన్న ప్రాశ్చాత్య ఎస్ట్రోనొమీ శాస్త్రవిదులు వీటినిజతత్వ మిదమిద్ధమని సరిగా తెలుపఁజాలకున్నారు పునరాగమనపు భవిష్యత్సూచనలు పెక్కులు నిదర్శనములైనవి. కొన్ని తప్పిపోయినవి. పరిశీలన లధికముగానే జరగినవి.

కామెట్సు ప్రకాశించు శరీరములు కలవి. తొలుత కొంచముగ గన్పడుచు పెద్దవిగ విజృంభించి త్వరితగతిఁ గల్గినవిగనై సూర్యునిదెస కరుగుచు తగ్గిపోయి తుద కదృశ్యములగునని చెప్పంబడినది. నక్షత్రములంత వెలుగిచ్చునవికావు. మేఘముంబోలిన శరీరములు కలవి. పొడుగైన తోకలు, పలుచగనుండు శరీరములు, కలవి యని తలంపంబడుచున్నవి. కొన్నిటిగుండా నక్షత్రములగుపడుట నవి Transparent శరీరములని తలంపఁబడుచున్నవి. వీటితోకలు సూర్యునకెదురుతిరిగియుంట గానవచ్చెడిని. (తోకచుక్క చూడుఁడు).

నూరు తోకచుక్కలు పరిశీలింపంబడినవనియు, ఇవి వేయివఱకుండునవియు చెప్పంబడినది. పెక్కులు దుర్భిణీతోగాని గానరానంత చిన్నవిగను, పలుచనివిగను ఉండునందురు. Dr. Herschel గారు పరిశీలించి, ఇవి నీటి యావిరి యని తెల్పిరి ఇవి భూమికిం దగిలిన నిర్బాధకమనియు, ఏపాటిదైన కల్గెనేని అది తత్ప్రదేశసంబంధమేగాని యన్యప్రదేశములకు నిర్బాధకమే ననియు ఋజువుపర్చెను.

మరికొందఱు పరిశీలకులు సూర్యునివైపునకుం దిరుగుచో దాని శరీరము తగ్గిపోవుచు తుదకు నశించునని తలంచుచున్నారు. Sir Issac Newton గారు వీటి దేహములు నీటి యావిరి సంబంధమనిరి Dr. Hamilton పరిశీలకుఁడు వీటి శరీరములు గుల్లగ నుండుననియు, అవి నక్షత్రములనుండి తప్పించుకొనుచుండెడి Electric matter అనియు, ఇవి యా Matter ను తిరిగి తెచ్చుచుండుననియు నభిప్రాయపడియున్నాఁడు.

క్రీ. శ. ౧౬౮౦ లో నొకతోకచుక్క చాల గొప్పతోకతోఁగన్పించెను ఇస్థంబూలునగరమున నక్షత్రము భూవలయ రేఖకడను Zenith నందు దానితోకయుండుట నది సూర్యుని వెడలుపునం దారవభాగము తోకగలదియనిరి. అదియొకసారి తిరిగివచ్చుటకు ౫౭౫ సంవత్సరములు పట్టుననిరి. ఇదియె ౧౮౮౧ లో తిరిగికన్పించిన నక్షత్రముగ దలంపఁబడుచున్నది. క్రీ. శ. ౧౩౦౫, ౧౪౫౬, ౧౫౩౧, ౧౬౦౭, ౧౬౮౨, ౧౭౫౯, ౧౮౩౫, ౧౯౧౦ సంవత్సరములలోఁ గన్పించుచుండిన తోకచుక్క ఒకటియేయనియు, దీని పునరాగమనములను Dr. Halley పరిశీలకుఁడు సరిగాఁ దెల్పుచుంట దానికి Halley's Comet అని పేరిడంబడినదనియు, ఇది సూర్యునిజుట్టి తిరుగుతరి శరీరము చాలభాగము నశించుచుండినను తిరుగఁ దిరుగ చేసుకొనుచుంట గల్గుచున్నదనియు చెప్పఁబడినది. క్రీ. శ. ౧౭౭౦ లో కన్పించిన తోకచుక్క అయిదున్నర సంవత్సరములలో తిరిగి కన్పించునని లెక్కించిరిగాని, కన్పింపలేదు దాని మార్గము మారిపోయినదనియు, అది భూమియంత పరిమాణము కలదియనియు, భూమికెక్కువ దగ్గరగావచ్చిన తోకచుక్క అదియెననియు సుప్రసిద్ధ ఫ్రెంచి ఎస్ట్రోనొమీశాస్త్రవేత్త యగు Laplace పండితుఁ డభిప్రాయపడియున్నాఁడు. క్రీ. శ. ౧౭౪౪ లో నొకటియు, ౧౮౧౧ లో నొకటియు తోకచుక్క లగుపడెను.

౧౮౨౭లో నొకటి మార్సెలీసు నగరముగా దగపడి Transparent గ నుండెను 'అనిసూర్య బింబమును దాటిపోయెను (ఎస్ట్రోనొమీ, ఫిక్సెడ్ స్టార్సు చూడుడు).

కామేపల్లి సీమ - గుంటూరు మండలము లోని కామేపల్లి ప్రాంత దేశము. కామేపల్లికి తాగేటినగరమని పేరుండినటుల అప్పకవీయమున చెప్పఁబడినది. ఇది క్షేత్రమట.

అప్పకవి అప్పకవీయ మిటనే రచించి దేవున కుఁ గృతినిచ్చెను. అతఁ డిచటి కాపురస్థుఁడే యె.

కామేపానకి గోత్రము - ని ధృవ గణము చూడుడు

కామేశ్వరకవి (లింగనమఖ కామేశ్వర కవి) - ఆంధ్రకవులలో నాధునికునిగా పరిగణింపఁ బడినవాఁడు, నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు, కాపురము దక్షిణ మధురాపురము. అట రాజాస్థానకవిగా నుండినవాఁడు, ఇంటిపేరు లింగనమఖవారు, తండ్రి పేరు నాగనామాత్యుఁడు,తల్లి పేరు కామాక్షమ్మ

రచించినవి సత్యభామా సాంత్వనము. దీనిని మధురాపురాధీశుండగు ముద్దళగిరి భూపతికిఁ గృతి నిచ్చెను. అతఁడుసుప్రసిద్ధుండగు తిరుమల నాయకుని సుతుఁడు. మఱియు నీకవి రుక్మిణీ పరిణయమును ప్రబంధముఁ గూడ రచించెనట.

ఈకవి కాలము క్రీ. వె. ౧౭౫౦ సంవత్సర ప్రాంతముగా తెలిసెడిని.

కామ్చట్కా ద్వీప కల్పము (కామచట్కా) - ఆసియా ఖండమున సైబేరియా దేశమునకుం జెందిన పశిఫిక్కు మహాసముద్రమున నున్న ఒక ద్వీప కల్పము. ఇది ఆర్కిటిక్కు మహాసముద్రము నంటియుంట శీతలమధికము. పొడవునను పర్వతపంక్తులును, అందగ్ని శిఖర ములును, కొన్ని యడవులును కలవు. ఫర్ నిచ్చు మృగములు విస్తారము. ప్రజలు భూమి యందు గోతులు త్రవ్వి అందు నివాస గృహ ములు నిర్మించుకొని యుందురు. పెట్రోపాలో వస్కి-పురము ప్రధాన పట్టణము. ఫర్ వర్తక స్థానము.

కామ్యకవనము - వ్రజ మండలమున మధురకు సమీప మున కామ్యక వనము వ్రజ మండల వనములలో నొకటియై దన రెడిని ఇది యమునాతీరము శ్రీకృష్ణుని బాల్య లీలలతో సంబంధము కలది.

కురుక్షేత్రమున స్థానేశ్వరముకడ నొకకామ్యక వనముండెను. ఇది సరస్వతీ నదీతీరము. పాండవులు ద్యూతమున నోడి రాజ్యభ్రష్టులైన కథన ఇందు (స్థానేశ్వరమున కాగ్నేయ దిశగా నాలు మైళ్ల దూరమునగల) కామోద యను పేరు గల గ్రామముకడ ద్రాపదీదేవి వంటసేయ పాండవులు భుజించిన తావని చూపుచున్నారు. మహాభారతము వనపర్వము ౫ యందు వివరింపఁబడిన కామ్యకవన మిదియె. మఱియు వామన పురాణము ౩౮-౪ యందిదియె వివరింపఁబడినది.

ఈ కామ్యకవనము తొల్లింటి కురుజాంగల దేశములోనిది. పాండవులిం దరణ్యవాసము గడపి రని చెప్పఁబడినది. కురుక్షేత్ర వనములలో నొకటియై యున్నది.

కామ్యగోత్రము — విష్ణువృద్ధ ఉప గణము చూడుడు.

కామ్యాయన గోత్రము భరద్వాజ ఉపగణము చూడుడు

కామ్యాయనిగోత్రము — వసిష్ఠ గణము చూడుడు.

కాన్కోటిక క్షత్రియులు — శిశోదియాశాఖ క్షత్రియులు చూడుడు.

కాయకల్ప చికిత్స — కల్ప చికిత్స చూడుడు.

కాయగతానుస్మృతి — దశబౌద్ధానుస్మృతులు చూడుడు.

కాయగోత్రము — కపిఉపగణము చూడుడు.

కాయనగోత్రము — భరద్వాజఉపగణము చూడుడు.

కాయసిద్ధి — కాయసిద్ధి యన శరీరము నకు వ్యాధులు, ముదిమి, మృతి బాధింపకుండ యోగాదిసాధనములవలనను, ఓషధులవలనను మణిమంత్రములు మొదలగు సాధనములవలనను శరీరరక్షణమును గల్గించుటకు కాయసిద్ధియనిపేరు.

కాయావరోహణక్షేత్రము (నకులీశక్షేత్రము) — నకులీశక్షేత్రము చూడుడు

కారకపంచకము - బౌద్ధవైభాషికులు కర్మేంద్రియము లైదింటికిని కారకపంచకమనిరెదరు.

కారకోరమ్ పర్వతములు — మధ్యఆసియాయందు నాల్గువందలమైళ్ల పొడవు

గల పర్వతపఙ్క్తి. హిందూకుష్ పర్వతపఙ్క్తి నుండి హిమాలయముల గల్పునది. దీనియందలి (౨౮,౨౫౦ అడుగులఎత్తు)గాడ్విన్ ఆస్టిన్ శిఖరము ప్రపంచమునం దెత్తున రెం

డవ శిఖర మనుచున్నారు. కాశ్మీరదేశమునం దీశాన్యదిశగానున్న పర్వతపఙ్క్తి.

కారగ్రీవిగోత్రము — భరద్వాజఉపగణము చూడుడు.

కారణగుణప్రక్రమన్యాయము — కారణ మేగుణములం గల్గియుండునో దానినుండి జనించినకార్యమును ఆగుణములనే గల్గియుండు నని యర్థము. ఏర్పడునూలుతో నేయబట్ట ఆరంగుతోనే యుండెడిని.

కారణనాశే కార్యనాశః కార్యనాశే కారణనాశః — కార్యము నశించిన కారణము నశించును. కారణమునశించిన కార్యము నశించు నని భావము.

కారణములు — తర్కశాస్త్రమున, వాదసౌకర్యమునకు గాను మూడువిధములగు కారణముల నేర్పఱచుకొనిరి కారణమన కార్యమునకు పూర్వముండునది యని ఇటభావము'— ౧. నిమిత్తకారణము, ౨ ఉపదానకారణము (లేక సమవాయకారణము), 3. సహకారి (లేకఅసమవాయకారణము). కుండలను మట్టితోచేయు "కుమ్మరి" ఆకార్యమున నిమిత్తకారణముగను, అతఁడు కుండలంజేయు మన్ను ఉపాదానకారణముగను, ఆమన్నుయొక్క జాతి (బంక, మన్ను లేక రేగడిమన్ను మొ॥) రంగు (అనగా ఎఱ్ఱమన్ను పచ్చమన్ను తెల్లమన్ను మొ॥) లక్షణములు సహకారికారణముగను ఎఱుంగునది. అనగా కర్తను నిమిత్తముగను, ప్రధానపదార్థమును ఉపాదానముగను ప్రధానద్రవ్యలక్షణములను, సహకారి కారణముగను ఎరుంగునది.

కారపులిగోత్రము — ఉపమన్యుగణము చూడుడు.

కారల్సాబాద్ (Karlsbad) — భరత దేశమున చేయంబడుచున్న ఎరేటెడ్ వాటర్సు నందు కొన్ని కారల్సాబాద్ పేరిడంబడియుండుట పెక్కండ్రెఱింగియే యున్నారు కారల్సాబాదు పట్టణము ఐరోపాఖండమునందలి (బాల్కన్ స్టేట్సు) బొహిమియా దేశమునందలి యుగోస్లావికా సీమయందు కలదు. కారల్ అను పేరుగల భూపతి పేరిడంబడినపురము. తొల్లింట ఆస్ట్రియా సంస్థానరాజ్యముకుం జేరియుండి ఇటీవల వేఱైనది. టేపిల్ నదీతీరము. అనది ఈగరు నదిలో సంగమించు తావుకడ నున్నది.

ప్రేగునగరమునకు వాయవ్యదిశగా ౧,౦౦౦ అడుగుల ప్రదేశమున నిర్మింపబడిన పురము. పురప్రదేశమునను, పరిసరములను, వేడిగల Alkaline Springs కలవు. వాటివేడి రాగిం మొదలు ౧౬౩ డిగ్రీలదనుక ఫారెన్‌హీట్ థెర్మో మీటరు వేడిం గల్గియుండెడిని. శరీరారోగ్యము చెడినవారు ఏటేట డెబ్బదివేలమంది ఇట స్నాన పానములచే నారోగ్య మందుచున్నారని లెక్కిం పంబడినది ప్రజలు ౧౭,౦౦౦ మందికలరు. అంద లును జర్మనులే ఏప్రెల్ మొదలు అక్టోబరు వఱకు జనులబ త్తిడి గల్గియుండును. ప్రభుత్వపు నామము Karlovy Vary.

కారల్ (Carl) - ట్యూటోని క్కా నామము. ఆంగ్లశబ్దము గు Charles నకు Danish రూపము ఒకచక్రవర్తి పేరని వాడు చున్నారు. మానవత్వమున కర్థము. పురుష నామము (క్రైస్తవ నామములు చూడుడు)

కారవానా (కాయావరోహిణక్షేత్రము)- దీనిని నకులీశ క్షేత్రమనియు నందురు. (కాయావ రోహిణ క్షేత్రము చూడుడు).

కారవారిగోత్రము - ఔతథ్య ఉప గణము చూడుడు.

కారాచ గోత్రము - జమదగ్ని వత్స ఉపగణము చూడుడు.

కారాస్కరుల దేశము - కారాష్ట్ర దేశము చూడుడు.

కారాష్ట్ర దేశము - కారాస్కరుల దేశము. జైనులు, బౌద్ధులు ఆక్రమించినదేశము. వారు వేదమును పాటింపని వారు గానను, తీర్థ యాత్రావిరహిత ప్రదేశముగానను, కారాస్కర దేశమనియు, కారాష్ట్రమనియు స్మార్తులపు ఆర్య వేద మతసులు పిలచిరట. దక్షిణ దేశమున కారెక్కాలు అని పిలువంబడు పురప్రాంతము. ఇప్పుడిది ఫ్రెంచివారి పరిపాలనయందున్న సీమ.

మహాభారతము కర్ణపర్వము ౪౪ యందు నను, మత్స్యపురాణము ౧౧౩ యందునను దీని ప్రశంసను కలవు.

కారికేచరోలొజీ(Caricatureology)- కార్టూనిస్ట్రీ, కార్టోగ్రాఫీ చూడుడు.

కారి గోత్రము — గర్గ ఉపగణము చూడుడు.

కారియోప్లాజం (Karyoplasm) — వృక్ష జంతుజాలములు పరమాణుపదార్థ పరి ణామమునుగూర్చిన విధానము.

కారిరాత్రిగోత్రము - గర్గ ఉప గణము చూడుడు.

కార్తి కార్తులు — నక్షత్రములు, చరిత్ర చూడుడు

కారీషిగోత్రము — కుశికగణము చూడుడు

కారీషితగోత్రము — వశిష్ఠగణము చూడుడు.

కారీషిగోత్రము—హారిత ఉపగణము చూడుడు.

కారీక్షిగోత్రము— ధనంజయగణము చూడుడు.

కారుంజయ గోత్రము — శాండిల గణము చూడుడు.

కారుకుబ్జపురము — కథియవాడు దేశమునందలి జూనఘడప్పురమున కిది యాది నామముగ జెప్పంబడినది. ఇది అంతర్గృహక్షేత్ర మని స్కాందపురాణ ప్రభాసఖండమునందు చెప్పంబడినది.

కారుపథ లేక కారాత్మ లేక కైలావత దేశము — ఈదేశమును బన్ను జిల్లాలో ని నిలికొండలనంబరగు సాల్టురేంజి కొండల పాదమున సింధునది కుడితట్టు (అనగా పశ్చిమ తీరమున) కాలాబాగ్ అనియు, కారాబాగ్ అనియు పిలువంబడు పురప్రాంతదేశమని పోల్చియున్నారు కారాబాగ్పురమునకు కాలాబాగ్ అనియు, బాఘా నని యు వాడుక పేర్లుకలవు. అది ఇప్పటి అఫ్ఘనుస్థాన రాజ్యమున కాందహారు నుండి ఘజినికిపోవు పెద్దరస్తాపైనున్న పురము. ఇది తొల్లింట కారుపథరాజ్యపు రాజధానిగ నుండెను. అప్పుడు కారుపథపురమని పేరుండెను. ఇది ఘజనీనుండి నైరుతిదిశగా ముప్పదియైదు మైళ్ల దూరము.

బృహత్సంహిత ౧౪ అధ్యాయమున కైలావతమని చెప్పఁబడిన తొల్లింటి వాడుకనామమే కాలాబాగ్ గా మారియుండనోపు. ఇది ఇప్కాలమున ఎక్కువ ఫలవంతమగు సీమగా నున్నది. రఘువంశము ౧౫వ సర్గ, ౯౦వ శ్లోకమున శ్రీరాముఁడు తనరాజ్యమును పంచియిచ్చుటలో లక్ష్మణుని కుమారుఁడగు అంగదున కీరాజ్యమిచ్చినట్లుల చెప్పఁబడినది. రామాయణము ఉత్తర ౧౦౨ సర్గ యందు దీనిప్రశంస కలదు. అందు మల్లదేశ మని పేర్కొనఁబడినది.

కారుపథి గోత్రము — భరద్వాజ ఉపగణము చూడుఁడు.

కారుషాయనగోత్రము – భరద్వాజ ఉపగణము చూడుఁడు.

కారూబా అంబరు చూడుఁడు.

కారూశుఁడు— వైవస్వతమను పుత్రులలో నొకఁడు. ఈతని సంతతివారు కారూశవంశస్థులు. వారు ధర్మక్రియులగుట బ్రాహ్మణులయిరి. మరియు వీరిలో పెక్కండ్రు ఉత్తరాపథమున రక్షకులైరి.

కారెక్కాలు–ఫ్రెంచిఇండియా చూడుఁడు. కారాష్ట్రదేశముఁ జూడుఁడు.

కారెళ్ల వ్యవసాయము — దీని కాంధ్రనామ మెద్దియో తెలియకున్నది ఇది కన్నడభాష యందలి పేరు. గుజరాతీలు రామిలయనెదరు మహారాష్ట్రులు ఖురాసాంతిలయనెదరు బహుశః ఆ దేశమునుండి తొలుత వచ్చియుండనోపు. భరతదేశమునం దిప్పుడు పైరుచేయుంబడుచున్నది. తొలకరి పైరులలోనిది. బొంబై రాజధానియందు కన్నడసీమలందు గాననగుచున్నది. ఇది మైనుమాసముల పంట.

దీనికై నాలుగైదుచాళ్లు భూమిదున్నుదురు. యకరమునకు నాల్గు మొద లారుపౌనుల విత్తులను నాటుదురు ఐదు రోజులలో నవి మొలచెడిని. గాలి ప్రసరించుట వీటికి ప్రధానము. లేనున్న పంట నష్టమగునందురు ఒకటి రెండుసార్లు కలుపుతీసి గొప్ప త్రవ్వటయుం గలదు. వీటి గింజలును, ఆకులును కొబ్బరియాకులం బోలియుండును. పశువులు వీటిం దిని పాడుచేయును.

గింజల నూనె నువ్వులనూనెకంటె శ్రేష్ఠమని ఎంచంబడుచున్నది. భోజన పదార్థముగ వాడంబడుచున్నది. పిండి పశువుల కాహారముగ వేయంబడుచున్నది. పాడియావులకిది ప్రశస్తమందురు. గింజలంచు నూటికి ముప్పది లేక ముప్పదిరెండుపాళ్ళ చమురుగల్గియుండును. నల్లరేగటిభూము లీపంటకు ప్రశస్తములు. పరిస్థితి, కాలములు బాగుండెనేని ఇసుక, రేగటిలందు కూడ చక్కగ ఫలించెడిని.

కారేణి గోత్రము.- ఆయాస్య ఉపగణము చూడుఁడు. సౌతథ్య ఉపగణము చూడుఁడు.

కారేణుపాలి గోత్రము :- ఔతథ్య ఉపగణము చూడుఁడు.

కారేణు ఫాలి ఉపగణము - ఇది ఆంగీరస సంతతిలోని గౌతమ గణము నందలి యొక ఉపగణము ఇందు ఏడు గోత్రములు కలవు.

౧. అజగంధి, ౨. ఔదాజాయన, 3. కారేణుఫాలి, ౪ పౌజిష్ట, ౫. మాధుక్షుర, ౬. వాస్తవ్య, ౭. శ్వైతీయ.

ఈ (కారేణుఫాలి ఉపగణ) గోత్రము లకు ప్రవర- ఆంగీరస, గౌతమ, కారేణుఫాల.

కారేణుఫాలి గోత్రము - కారేణు ఫాలి ఉపగణము చూడుఁడు.

కారేయ గోత్రము- శాండిల గణము చూడుఁడు.

కారోలైన్ ద్వీపములు (Caroline Islands) - పసిఫిక్కు మహాసముద్రపు వాయవ్యదిశను ఆర్కిపెలగో అనంబడు చున్న ద్వీపములు. 3౮౦ చతురపు మైళ్ల వైశాల్యము. తొల్లింటి స్పానియా దేశపువై యుండి, క్రీ. వె. ౧౮౯౯ లో జర్మనీ కమ్మబడి ౧౯౧౪ లో జపాన్‌వారిచే నాక్రమింపఁబడి నానాజాతిసమితి ఉత్తరువు (మాండేట) మేరకు జపాను వారి పాలన యందున్నవి. ౧౯3౦ జనాభా మేరకు 3౮,౬౪౭ మంది జనులు వసించు చున్నారు.

కార్టునోటు (Cart Note) — (వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషాపదము). Custom duty వసూలుచేయఁదగిన సామానులను దిగుమతిచేయు ఓడనుండి Bonded godown నకుగాని, ఒక Bonded godown నుండి వేఱొక Bonded godown నకు గాని గొంపోవుటకు నొసంగబడిన యుత్తరవు.

కార్టూనిస్ట్రీ (Cartoonistry) — Cartoon అనగా స్పష్టముగ నర్థమిచ్చు భావముం దెల్పుటకు వ్రాయఁబడిన బొమ్మ. ప్రస్తుతకాలమున రాజకీయభావములం దెల్పుటకు తత్సంబంధులగు మనుజరూపములతో వ్రాయఁబడు బొమ్మలకు వాడుచున్నారు దీనిని Caricature అనియు నందురు.

కార్టోగ్రాఫీ (Cartography) — దీనిని Cartoonistry అనియు గొందఱనెదరు గాని కొంత భేదముగలదు. ఫ్రెంచిభాషయందు Carte-map, జర్మనుభాషయందు Graphein అన to draw or write గాన-ఈశబ్దము map or chart making అని అర్థముకాగలదు.

Cartoonistry తాను జెప్పదలంచుకొనిన భావమును పెద్దగా, స్పష్టముగా బోధపడునట్లు బొమ్మలను సంబంధించిన మనుష్యుల పోలికలతో లిఖించి చూపుటయగును. దీనిని Caricaturology అనియు ననుటకగును (చూడుఁడు). అట్టి బొమ్మకు కార్టూను యని పేరు.

కార్డియెరైటు (Cordierite) — దీనిని ఆంగ్లరసాయనవేత్తలు "Hydrated silicate of alumina, iron and magnesia" అనుచున్నారు

కార్తవీర్యార్జున మహారాజు — యదువంశక్షత్రియుఁడు. హైహయవంశజాతుఁడు. చేదిదేశమేలిన నృపతి. తండ్రిపేరు కృతవీర్యుఁడు. ఈతనిపేరర్జునుఁడయ్యు కృతవీర్య సుతుఁడుగాన కార్తవీర్యార్జునుఁడనియు నడుక బలమయ్యెను. మాహిష్మతిపురము రాజధాని (చేదిదేశము చూడుఁడు). వింధ్యపర్వత సీమయందు నర్మదా నదీతీరము. ఇతఁడు యదుమహారాజుయొక్క జ్యేష్ఠపుత్రుఁడగు సహస్రజిత్తు సంతతిలోనివాఁడు. మహాబలాఢ్యుఁడు. పరశురాముని తండ్రి యు,

విశ్వామిత్రుని మేనమామయు నగు జమదగ్ని మహర్షి యొక్క ధేనువును కార్తవీర్యార్జునుఁడు బలత్కారమున నపహరింప, పరశురాముఁడలిగి కార్తవీర్యార్జునుని వధించెను. ఆతనిసుతులు పగంబూని జమదగ్నిర్షి నంజంపిరి. అత్తరినట లేకుండిన పరశురాముండరుదెంచి పితృవియోగ దుఃఖమున క్షత్రియులొనర్చిన మత్తత దుష్కార్యములకుంగినిసి యుగ్రుఁడై దేశమున క్షత్రియ శూన్యత గల్పింతునని బయలుదేరి యిరువదియొక సారులు క్షత్రియులపై దాడివెడలుచు క్షత్రియులంజంప మొదలిడి నాశనమొనర్చెనట. అత్తరిఁబరశురామునిబారికి దొరకనివారు కార్తవీర్యార్జునకు పుత్రులలో నైదుగురు గలరు. వారు- ౧. జయధ్వజుఁడు, ౨. శూరశేనుఁడు, 3. వృషణుఁడు, ౪. మధువు, ౫. శూరుఁడు లేక ఊర్జితుఁడు అనువారలు.

కార్తవీర్యార్జునుని వంశావళి — కార్తవీర్యార్జున మహారాజు (సంతతి) వంశావళి.

యదుమహారాజు.

క్రోష్టువు. — ఈతని సంతతివారు సత్యవ్రతుఁడు, శ్రీకృష్ణుఁడు, కంసుఁడు వంశములు.

నలుఁడు.

స — శతజిత్తు.

రిపుఁడు.

(శతజిత్తు కుమారులు:) వేణుహాయుఁడు. హేహాయుఁడు. మహాహాయుఁడు.

హేహాయమహారాజు పాలన నుండి ఆయన పాలించిన దేశము (చేది) హేహాయవంశరాజ పుత్రుల పాలితమని (ఈయనది హేహాయవంశమని) చెప్పఁబడినది.

మాహిష్మంతుఁడు (మాహిష్మతీపుర నిర్మాత).

పృశ్ని. — వృష్ణి

కుంతి. — సనాజిత్తు. (సోభంజి)

ఉశనస్సు.

మహిష్మంతుఁడు.

కృతవీర్యుఁడు. కృతాగ్ని.

అర్జునుఁడు (కార్తవీర్యార్జునుఁడు) కుమార్తె భానుమతి. (అహంయాతి భార్య).

జయధ్వజుఁడు. వృషణుఁడు. మధుఁడు. శూరుఁడు. శూరసేని.

జయధ్వజుఁడు — తాళజంఘుఁడు. (తాళజంఘుని సంతతివారు తాళజంఘు లనంబడిరి).

శూరసేని — ఈతనినుండి ఈతఁడు పాలించిన దేశమునకు శూరసేని దేశమని పేరయ్యెనట.

కార్తికేయ పురము సంయుక్త రాష్ట్రములకుం జెందిన కుమాన్ జిల్లాయందు ఆల్మోడాపురమునుండి ౧౦ మైళ్ల దూరమున వైద్యనాథము, బైజనాథ్ అనుపేరం బరగుచున్న గ్రామము. దీనికి కార్తికపురమనియుం బేరుం డెను. దేవీపురాణము ౯ అధ్యాయము నందు ప్రశంసింపఁబడినది

కార్దమాయుని గోత్రము — ఆర్ష్టి షేణగణము చూడుఁడు.

కార్పాతదేశము — కారుపథదేశము చూడుఁడు.

కార్పాసరక్తతాదృష్టాంతన్యాయము లత్తుక దూదియందలి యెఱుపురంగు దూదికిం దగిలింపఁబడిన రంగుచే గల్గినది. కాని ప్రత్తిగింజలకిది మొలపించు ఎఱ్ఱని ప్రత్తిపండింపఁబడలేదని భావము.

ఈ న్యాయమును (కర్మయేలేదను) బౌద్ధులు వాడియున్నారు.

కార్పె (Carpetistry) - తివాచీలం గూర్చియు వాటిం జేయు లక్షణ విధాన ధర్మములం గూర్చి తెలుపు కళ.

కార్పెట్ బేగర్- ఇక్కాలపు పనితనము నాగరీకములతో పోర్ట్ మెంటోలు తోళ్లతోడను, కేన్వేసు గుడ్డలతోడను చేయఁబడక పూర్వము పూర్వులు వాడుకొనుచుండిన రైలు సంచులు బోలిన సంచు లింగ్లాండునందునను, అమెరికా దేశమునందునను వాడుకయందుండెనట. ప్రయాణములోనచ్చు వారిసంచుల బట్టలు మొదలగునవి గొని చేతంబూని ఏగువారట. కాన తోలుబోలుత నెప్పుడు తిరుగుచుండు ప్రయాణస్థులను కార్పెట్ బేగర్ (Carpet bagger) లనుచుండెడి వాడుక యుండెనట.

పిదప రాను రాను ఈ పేరు నగరముల నుండి ఏవేవో అనుదినోపయోగములగు సరకులంగొని మాయమాటలం జెప్పుచు నెక్కువ ధరలకు పల్లెటూళ్ల స్త్రీలకు, బాలుర కంటగట్టి తమసంచుల నింపుకొని తరలిపోవుచుండెడి మధ్యబేరగాండ్లగు వర్తకులకు Carpet bagger అని వాడుక గల్గెనట.

తర్వాత నమెరికా దేశమున బానిసలకు స్వేచ్ఛ లభించినన్మతివాక్కు (Voting qualification) కల్గిన పిదప అట్టులగు నాసిగ్రోలను మాయమాటలుచెప్పి నమ్మించి వారి ఓటుల సంపాదింప తిరుగు చుండెడి దేశభక్తుల కీ నామము వర్తింప నయ్యెనట.

ఇప్పటికిని రాజకీయములు, దేశసేవయు చక్కగాం దెలియక, గొప్ప కొలకు, ఓట్లకొఱకు తిరుగు వేషధారుల కీనామము వాడబడుచున్నది. ఇంగ్లాండు నందెక్కువ వాడుక గలదు.

కార్బన్ (Carbon)-ఇది Non-metallic elements లో ముఖ్యమైనదిగా చెప్పఁబడినది. దీనికి Symbol C. అనియు, Atomic weight ౧౨ అనియు, Atomic number ౬ (ఆరు) అనియు చెప్పఁబడినది.

కార్బనుం గూర్చిన Chemistry కెమికల్ పైన్సుం గొప్పది. కార్బన్ Mineral పదార్థములందు Carbonate రూపమునభూమియొక్క ఉపరిభాగమున విస్తారముగ నుండెడిని. మఱియు Animal and Vegetable matters నందు అన్నిటియందు నుండునది. గాలి యందు Carbonic acid gas రూపమున గలదు. సూర్యుని Atmosphere నందు అతివిస్తారముగ నుండునని చెప్పఁబడినది. వజ్రము కార్బన్ పదార్థమే. గ్రాఫైటు (Graphite) అనంబడిన పెన్సిలు లోపూము కార్బన్ రూపమే, రాక్షస

బొగ్గు కార్బన్ రూపమే, పెట్రోలియం విస్తారముగ ఉపచరించు ఈపదార్థమే.

కార్బన్ డయాక్సైడ్ గాలి (Carbon Dioxide Gas) - మహావాయు పథము నందనేక గాలులు కలవు. అందు ఆక్సిజన్ అను గాలియు, కార్బన్ డయాక్సైడ్ గాలియుం గూడ కలవు. మనుష్యులు మొదలగు ప్రాణులు ప్రాణవాయువును ఉపయోగించుకొని మిగిలిన గాలులను (ఊపిరి తీసిన గాలినుండి) వదలివేయు నటుల మొక్కలు చెట్లు మొదలగునవి గాలిని లోనికి పీల్చుకొనునని ఇదివఱకుం గనిపెట్టఁబడినది. ఇందు విశేష మేమన, మొక్కలు గాలిని తినివేయునని తేలుచున్నది. అనగా గాలినో లేక గాలియందున్న కార్బన్ డయాక్సైడ్ గాలినో లోనికిం బీల్చుకొని అందున్న కార్బను పదార్థమును తన శరీరమందలి పదార్థముగ జేసికొనుచు బలపడు చుండును. కాన మొక్కల శరీరము బలపడుచుండ నందు కార్బన్ పదార్థమట్లు ఏర్పడుచున్నదని మన మెఱుంగ వలయును.

ఆక్సిజెను గాలియు, కార్బను కలిసిన సమ్మేళనమునకు కార్బన్ డయాక్సైడ్ అని పేరు. దీనిని విభజించి కార్బనును తా ముపయోగించుకొని ఆక్సిజన్ గాలిని వదలివేయు శక్తి మొక్కలకుం గలదని తేలుచున్నది.

కార్బన్ డియాక్సైడ్ (Carbon Dioxide) — దీనికి కార్బానిక్ ఏసిడ్ గాస్ (Carbonic acid gas) [CO_2] అని యందురు. ఆంగ్లరసాయన వేత్తలు "Heavy colourless and odourless gas found in nature in free state, and also combined with alkali metals and other elements is a constituent of atmosphere and a product of respiration" అని దీనిని వివరించుచున్నారు. కార్బన్ డి యాక్సైడు నిప్పునార్ప పనికివచ్చును. ఇది Combustion ను support చేయదు. పురాతనపు నూతులందు రాక్షసబొగ్గు గనుల గోతులందు Cellers యందు కూడను దానికి choke damp అని పేరు అది గట్టిపడునేని మంచువలెనగును. దానిని వాతావరణమున బహిరంగ పఱచిన కొంతసేపు తగ్గిపోక నిలుచును. పుల్లలవలె గట్టిపడునటుల చేసినది Caustic అనంబడి శస్త్రకార్యములం దుపయోగించును.

కార్బన్ బైసల్ఫైడ్ (Carbon bisulphide)— దీని నాంగ్లరసాయన వేత్తలు "Colourless liquid with an ethereal odour when pure, but generally with a dis-agreeable sulphurous smell" అని వివరించుచున్నారు. ఇంకను దీనింగూర్చి It is used for extraction of oils and fats, as a solvent for chloride of sulphur in rubber volcanising, to recover sulphur from mineral ores, and as a germicide, and also insecticide అని చెప్పఁబడియున్నది.

కార్బన్ మొనాక్సైడ్ (Carbon monoxide) — దీనిని Carbonic oxide అనియు నందురు. ఆంగ్లరసాయనవేత్తలు దీనిని "Colourless odourless gas, and will burn with a pale blue flame" అని వివరించుచున్నారు. బొగ్గుల నొక కుంపటియందు కాల్చిన, కార్బన్ మొనాక్సైడ్ బయలు దేరును. ఇది చాల విషవాయువుగఁ జెప్పఁబడినది. గాలి ప్రసరింపని గదులలో బొగ్గులకుంపటిం గాల్చిన మృతి సంభవించుటయుం దబ్బర మేమియు లేదు.

కార్బొనరీ సంఘము (Carbonari Association)-కార్బొనరియనఁ ఇటలీభాషలందు బొగ్గులంగాల్చునది యనియర్థము. తొలుత ఇటలీ యందునను, తర్వాత ఫ్రాంసుదేశమునను ఏర్పడి

పేరందిన' రహస్యసంఘములు. ఇవి ౧౭ వ శతాబ్దపు ప్రారంభ కాలమున నుండెను. ఈరహస్య సంఘములు రాజకీయసంఘములై పనిచేసినవి.

కార్బోనేట్సు (Carbonates) — కార్బన్ డియాక్సైడ్ నకు బేసిక్ ఎలిమెంట్సుతో కూటమిసంభవించిన లవణము (Salts) గా నేర్పడును వాటిని కార్బోనేట్సు అనెదరు ఆంగ్ల రసాయన వేత్తలు "Carbonates are widely found in nature in distributed state అనియు, Calcium carbonate being met with as marble whiting and lime stone and in the fish shells అనీయు, Double carbonate of magnesium and calcium is known as dolomite అనియు ఆంగ్లరసాయన వేత్తలనుచున్నారు

కార్బోరండమ్ (Carborundum) - ఆంగ్ల రసాయనవేత్తలు దీనిని సిలికన్ కార్బైడ్ అనియు, Silicide of Carbon అనియు నందురు. ఇది Blue, Green, Brown, Crystals వలె దొరకునది. సెంటుగ్రేడు ధర్మామీటరు ౨,౨౨౦ డిగ్రీల వఱకు వేడికిఁ జెడదు. ఆమ్లముల (Acids) వలన నష్టపోదు; వాతావరణమునకు మార్పుచెందదు. చాలగట్టిగ నిలచునది.

దీనిని కృతకముగఁ జేయుదురని చెప్పఁబడినది. కార్బోరండమును కురువిందపుపొడికి (Corundum Powder) మారుగా నరగదీయు పనుల కుపయోగించు చున్నారు.

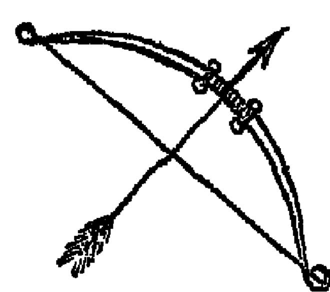
కార్బోలిక్ ఏసిడ్ (Carbolic acid)- ఆంగ్ల రసాయన శాస్త్రవేత్తలు దీనిని Phenol అనియు, Body prepared by distillation of coal tar అనియు నందురు.

"When pure, it is a colourless crystalline substance but it rapidly absorbs water from the air assuming a pinkish colour and eventually becomes a thick liquid" అని ఒకసుప్రసిద్ధ రసాయన వేత్త వ్రాసియున్నాఁడు.

ఇది పుండ్లు మాన్పు నుపయోగించు విషమై యున్నది.

కార్శ్యరోగము- ఆంగ్ల Emaciation. శరీర రక్త మాంసములను క్షీణింపఁజేసి మొండిపఁ జేయు రోగము. దీనిని ఎండురోగ మనియు నందురు

కార్ముకములు (కార్ముక బాణములు)-

చాపములు, కోదండములు, ధనస్సులు అని త్రివిధము. (ధనుర్విద్య చూడుఁడు). శ్రీరాముని కార్ముకము కోదండ మని చెప్పఁబడినది.

కార్ముకాసనము - యోగశాస్త్రమున జెప్పఁబడిన యాసనములలో నొకటి. మరము నైచుకొని పద్మాసనమునఁ గూర్చుని (పద్మాసనము చూడుఁడు) కుడిచేత నెడమబొటనవ్రేలును ఎడమచేత కుడిబొటనవ్రేలును పట్టుకొనుట కార్ముకాసనము. ఇందువలన శరీరమున నిక్కాక తగ్గునని చెప్పఁబడినది.

కార్శ్యభాసిత గోత్రము ముద్గల ఉపగణము చూడుఁడు.

కార్యాచరణము (కాయికముకాని మానసికము కాదు) - ఈ మతమును ఆంగ్ల దేశస్థులు ఆటోమేటిజమ్(Automatism) అనెదరు. కార్యాచరణము శరీరావయవములు కర్తగా చేయుంబడుంగాని మనస్సు (Brain) కాదని వారి యభిమతము. ఇంక తనంతటతానే ఏపనినైన చేయుటను Automation అనియెదరు.

కార్వారుజిల్లా - ఉత్తర కన్నడా జిల్లా బొంబై రాజధాని చూడుఁడు.

కార్వీ (బలాత్కారపు బని) — అధికార బలమున ప్రజలను బలాత్కరించి సరియగు ప్రతిఫలమీయక భోజనసామగ్రి మాత్ర మొసంగుచు చేయించిన నిర్బంధపుఁ బనులకు కార్వీ యని పేరు. ఈపేరునకర్థమేమో తెలియరాదు. ఫ్రెంచి దేశమునం దీవిధానముండి తిరుగుబాటుగ గల్గించుచుండెనట. ఈజిప్టు దేశమునందనేక కట్టడములు ఇట్లు కట్టఁబడినవట రోమును సామ్రాజ్యమునని బలాత్కార ముండినటుల చెప్పఁబడినది. కాని సత్వముండినతావుల నీబలాత్కారము లేకపోను.

కార్ష్ణాయని గోత్రము— ఆత్రేయ గణము చూడుఁడు.

కార్ష్ణ్యయన గోత్రము — పరాశర గణము చూడుఁడు.

కాలంబాయని గోత్రము — విష్ణు ఉపగణము చూడుఁడు.

కాల— దక్షప్రజాపతి కుమార్తె. కస్యప మహర్షి భార్య ఈమె సంతతి కాలకేయులు. (కస్యపమహర్షి భార్యలు చూడుఁడు).

కాలక వనము — బీహారు దేశములోని రాజమహాల్ పర్వతారణ్యముగ పతంజలి మహాభాష్యము ౨ ౪-౧౦ యందునను, బుద్ధధ్యానమను బౌద్ధగ్రంథమున ౧-౧-౨ యందునను చెప్పఁబడినది.

కాలక్రాయన గోత్రము— కామకాయనగణము చూడుఁడు.

కాలకేయులు — ఇది ఒక జాతి. వీరు కస్యపప్రజాపతి భార్యలలో నొకతె యగు కాల (వైశ్వానరుని కుమార్తె) యందు జన్మించిన జాతివారు. బహుదుర్మార్గులు. సముద్రమున డాగియుండి దేవతలను బాధించుచుండినవారు. దేవతల ప్రార్థనమున కాలకేయు లున్న సముద్రము నగస్త్యుఁడు పానముచేయుగా నర్జునుఁడు వీరినందఱిని నాశనముచేసె నన్నేన మొనర్చినటుల చెప్పఁబడినది

కాలకుండము (గోల్కొండ) — కాలకుండము కొన్నాళ్లకు గోపాలకుండముగ మారి పిదప గోలకండయై నైజామురాజ్యమున రాజధాని యగు హైదరాబాదు నగరమున కారు మైళ్ల దూరమునున్నది. ఇది సర్వదర్శన సారసంగ్రహము, పరాశరమాధవీయాది గ్రంథములు రచించి విద్యానగరరాజ్యమున మంత్రియై విద్యారణ్యస్వామి యనఁబరగిన మాధవాచార్యుల జన్మస్థానమని యందురు.

కాలకూటము — ఇది భారతయుద్ధమునందొక (నివాసము) విడిదల.

కాలకృత్ గోత్రము — గర్గ ఉపగణము చూడుఁడు.

కాలకౌశికుఁడు— కాశీనివాసి యగు నొక విప్రుఁడు హరిశ్చంద్రమహారాజు భార్య యగు చంద్రమతీదేవిం గొనినవాఁడు.

కాలకాక్షేయుఁడు — క్షేమదర్శి యను భూపతి కోసలదేశాధీశుఁడై యుండు కాలమున నాతని యాస్థానమంత్రిగ నుండినవాఁడు. రాజధర్మ విశారదుఁడని చెప్పఁబడినది.

కాలచూరులు — ఉత్తరమాళవ మహాకోసలప్రాంత సీమల నేలినవారు. కలాచూరిస్ యీవంశస్థుఁడు.

కాలజ్ఞానసిద్ధి — అంజనాద్యష్ట సిద్ధులు చూడుఁడు.

కాలప్రాణము — దశప్రాణములు సంగీత లయ, చూడుఁడు. సంగీత

శాస్త్రమున కాలప్రాణములారు విధములు. ౧. ప్రథమకాలము, ౨. ద్వితీయకాలము, ౩. తృతీయకాలము, ౪. చతుర్థకాలము, ౫. పంచమకాలము, ౬. షష్టమకాలము అని కాలప్రాణము సంగీతలయయొక్క దశప్రాణములలో నొకటి

కాలపృష్ఠము — కర్ణుని ధనస్సు, ధనుర్విద్య చూడుడు.

కాలభైరవ సప్తమి - మిత్రసప్తమి చూడుడు.

కాలభైరవాష్టమి – మార్గశిర శుద్ధ అష్టమినాడు కాలభైరవక్షేత్రములందు పూజలు, యాత్రలు నడచును. (పండుగలు చూడుడు).

కాలభైరవుడు — కాశీపురమును రక్షించెడి ఒక అధిదేవత.

కాలమానము (Measurement of Time) - జ్యోతిశ్శాస్త్రమను సారముగు కాల విభజనము. ఇది మనుష్యమానము. సూదితో తామరాకుపై పొడుచు కాలము తృటి యనబడును. ఇది కడుస్వల్ప కాలము. ౧౦౦ తృటుల పరిమాణముగు కాలము ఒక లవ మనంబడును. ౩౦ లవములు (౩,౦౦౦ తృటుల) కాలము ఒక నిమేషము (రెప్పపాటు కాలము), ౧౮ నిమేషములు (౫౪౦ లవములు) ఒక కాష్ట (పరిమితి) యనబడును. రెండున్నర కాష్టల కాలము (౪౫ నిమిషములు) ఒక ప్రాణము. ౬ ప్రాణములు (౨౭౦ నిమిషములు) ఒక విఘటిక కాలము. ౨ విఘటికలు (౫౪౦ నిమిషములు) ఒక కల. ౩౦ కలలు (౧౦౮౦ నిమిషములు లేక ౬౦ విఘటికలు) ఒక ఘటిక.

దీని నాంధ్రమున ఘడియ కాలమనియు, ఆంగ్లమున ౨౪ మినిట్లనియు నందురు. ౬౦ ఘటికలు (లేక ఆంగ్లమానమున ౨౪ గంటలు) ఒక దినమగును. ౧౫ దినములు (చాంద్రమానమున శుద్ధపాడ్యమి మొదలు పౌర్ణమి అంతమువరకుం గాని, కృష్ణపాడ్యమి మొదలు అమావాస్య అంతమువరకుం గాని) ఒకపక్ష మనంబడును. ౨ పక్షములు ఒక మాస మనంబడును (ఇది చాంద్రమానపు లెక్క). ౨ మాసములు ఒకఋతువు (సంవత్సరమునకు ఋతువులు ఆరు). మూడు ఋతువులు (లేక ఆరు మాసములు) ఒక అయనము ౨ అయనములు (లేక ౬ మాసములు ఉత్తరాయణమును, ౬ మాసములు దక్షిణాయనమును కలిపి మొత్తము పండ్రెండు మాసములు) ఒక సంవత్సరము ౧౦౦ సంవత్సరము లొక శక మనంబడును.

కృతయుగము ౧౭,౨౮,౦౦౦ సంవత్సరములు పరిమితి గలది. త్రేతాయుగము ౧౨,౯౬,౦౦౦ సంవత్సరములు పరిమితికలది. ద్వాపరయుగము ౮,౬౪,౦౦౦ సంవత్సరములు పరిమితికలది. కలియుగము ౪,౩౨,౦౦౦ సంవత్సరములు పరిమితి కలది. మహాయుగము ౪౩,౨౦,౦౦౦ (నాల్గు యుగములు కలసి ఒక మహాయుగమగును). డెబ్బది యొక్క మహాయుగములు ౩౦,౬౭,౨౦,౦౦౦ సంవత్సరము లొకమన్వంతర మగును. ఇట్టిమన్వంతరములుపదునాలుగయ్యేనేని అనగా ౪,౨౯,౪౦,౮౦,౦౦౦ సంవత్సరము లొక కల్పమగును (ఐరోపాకాలమానము చూడుడు).

కాలవిభజనము, కాల విధానము కాలము, ఐరోపా దేశమున కాలమానము చూడుడు.

కాలము— చంద్రుడు భూమిం జుట్టియు, భూమి సూర్యునిం జుట్టియు తిరుగుచుండుట సుప్రసిద్ధమే. దీనినే ఆధారముగం గైకొని మధ్య మధ్య హద్దులుగ నేర్పఱచి, సంవత్సరములుగను, అయనములుగను, మాసములుగను, పక్షములుగను, వారములుగను, తిథులుగను, నక్షత్రములుగను, యోగ, కరణములుగను, భరత

దేశపు జ్యోతిషశాస్త్రము ఏర్పఱచి విధించి యున్నది. ఈవిధివిధానము లెంతవఱకు నైసర్గికముగ నిజమగు పునాదిఁగల్గినవియో లేక కేవల మనుష్యనిర్మాణములైన యేర్పాటులో వివరింతుము.

పాశ్చాత్య జ్యోతిషవేత్తలు వారిమతప్రవక్త యొక్క (యేసుక్రీస్తుప్రభువు) శకమును పాటించుచు క్రీస్తుపూర్వకాలపు వత్సరములుగను (B.C) క్రీస్తు వెనుకకాలపు వత్సరములుగను (A D.) ఏర్పఱచుకొనిరి. ఇంక మాసములు వేర్వేఱు దేవతలపేళ్లను, చక్రవర్తులపేళ్లను, తత్కాలపు భూపరిస్థితులపేళ్లను వాడుచున్నారు. వారి పండ్రెండు మాసములందే మాసమునకైనను సూర్యచంద్రాదులతోఁగాని భూచలనముతోఁగాని యేసంబంధమును లేదు. ఇంక వారములైనను కొంతవఱకు మనము వాడు వారముల పేర్లతో సంబంధముఁగల్గియుండును. అనగా ఆదివారము, (రవివారము) ను పాశ్చాత్యులు Sunday అనుచున్నారు. ఇంక మన శనివారమును వారు Saturday అనెదరు. ఇట్లు ఇంచుక సంబంధము స్ఫురించెడిని. తిథులు (వారి తారీఖులు) ఒకటి, రెండు, మూడు మొదలగు సంఖ్యాప్రసిద్ధములై కొన్ని నెలలకు ముప్పదియు, కొన్ని నెలలకు ముప్పదియొకటియు, ఒక నెలకు ఇరువదియెనిమిదిగను, ఆ నెలకే వేఱొకప్పు డిరువదితొమ్మిదిగను ఏర్పఱచుకొనిరి. ఇంక నీ సంఖ్యాబోధితములగు దినము ప్రజల సౌఖ్యముకొఱకుగాను రాత్రి పండ్రెండు గంటలకు ప్రారంభమై తిరుగ నర్ధరాత్రివఱ కిరువదినాల్గు గంటలుగ నిర్ణయింపఁబడినది. ఆ గంటలైనను సూర్యోదయాదిగనో, చంద్రోదయాదిగనో లేక వేఱొకవిధిమేరకో లెక్కింపఁబడక అందఱునిద్రించుచుండు నర్ధరాత్రమున దినము మారిన వ్యాపారములకు చికాకు కల్గునుగాన నట్లు ప్రారంభము నేర్పఱచి నడపుచుందురు. ఇందువలన పాశ్చాత్య జ్యోతిష విధానము నిర్లక్ష్యముగ నీ విధులం దతిక్రమింపఁబడినదని తెలుచున్నది. కాన, వారికి ప్రజానుకూల విధానమునందు తప్ప శాస్త్రవిధియందు ఆచరణ లేదని మనమెఱింగి వారి విధానము నింతటితో వదలి భరతదేశపు పద్ధతిం బరిశీలింతము

భరతదేశమున వేర్వేఱు భాగములందు వేర్వేఱుశకములు పాటింపఁబడుచున్నవి ఏశకము మేరకైనను ప్రభవాదిసంవత్సరము లరువది చెప్పఁబడినవి. సంవత్సరమునందు ఉత్తరాయణమనియు, దక్షిణాయనమనియు రెండయనములు కలవు. అనగా భూమధ్యరేఖ (Equator) కు సూర్యుఁడు త్తరదిశగా నుండునటుల భూమి తిరుగుకాల ముత్తరాయణముగను, భూమధ్యరేఖకు సూర్యుఁడు దక్షిణదిశగా నుండునటుల భూమి తిరుగుకాలము దక్షిణాయనముగను చెప్పఁబడినది.

చంద్రుని సంచారమగు చాంద్రమానముచే గణింపఁబడునవి మాసములు చైత్ర వైశాఖాది మాసములు పండ్రెండును చంద్రోదయముతో ప్రారంభమయి తిరుగ చంద్రోదయమువఱకు నొక మాసముగ గణింపఁబడుచుండును. ఒక్కొక సంవత్సరమున పదమూడు చంద్రోదయములు, పదమూడమావాస్యలు సంభవించును. ఆ వత్సరమున నధికమాసము వచ్చుచుండును. చంద్రుఁడు కళాప్రపూర్ణుఁడై మహోచ్ఛస్థితియందుండు దినము పౌర్ణమి చాంద్రమాన మాసమున ప్రధానదినమై యేనాఁ డేనక్షత్రము సంభవించునో యా మాసమున కాపేరీయఁబడియున్నది. అనగా చిత్రానక్షత్రయుక్త పౌర్ణమిగల మాసమునకుఁ జైత్రమనియు, విశాఖానక్షత్రయుక్తపౌర్ణమిగల మాసమునకు వైశాఖమనియు, జ్యేష్ఠానక్షత్ర యుక్త పౌర్ణమిగల మాసమునకుం జ్యేష్ఠమనియు ఇట్లె అన్ని నెలలు నక్షత్రనామముల నందియున్నవి. ఈసందర్భమున నింకొక్కవిశేషము

వివరింపవలెయును. ప్రతిసంవత్సరమునను ప్రథమ దినమును చైత్రశుద్ధ పాడ్యమి దినమున, ప్రథమ నక్షత్రమును అశ్వనీనక్షత్రము సంభవమగుచునే యుండును. ఇందువలన నక్షత్రములతో సంవత్సరములకు నెలలకుంగల సంబంధము తెలుచున్నది. ఇంకనక్షత్రములన, భూమింజుట్టి చంద్రుండుతిరుగు మార్గము నిరువదియేడు భాగములుగ విభజించి మొదటిభాగమున కశ్వనీనక్షత్రమనియు, రెండవ భాగమునకు భరణీనక్షత్రమనియు, ఇట్లె ఇరువది యేడు భాగములు ఇరువదియేడు నక్షత్రములుగ పేర్కొనబడినవి. అందేభాగమున చంద్రుం డుండునో నాండానక్షత్రమని చెప్పబడినది. శుద్ధ పాడ్యమి మొదలు పౌర్ణమివఱకు చంద్ర కళ లభివృద్ధి నందుచుండు పదునేనుదినములును శుక్లపక్షము లేక శుద్ధపక్ష మనియు, బహుళ పాడ్యమి మొదలు అమావాస్యవఱకు చంద్ర కళలు క్షీణించుచుండు పదునేనుదినములును కృష్ణపక్షము లేక బహుళపక్షమనియు, ప్రతి నెలను రెండు పక్షములుగ పాటించుచున్నారు. ఇంతవఱకు భరతదేశపు పద్ధతి సూర్య చంద్రుల గమనములతో సంబంధముకల శాస్త్రవిధిగాని మనుష్యకల్పిత విధానముకాదని తేలుచున్నది. (కాలవిభజనము చూడుఁడు, కాలవిధానము చూడుఁడు, కాలమానము చూడుఁడు, అన్యోన్యానుబంధ సంబంధము చూడుఁడు).

కాలముల మార్పులు (Seasons)- సీజన్సు చూడుఁడు.

కాలవిజ్ఞాన శాస్త్రము (మేఘమాలికా శాస్త్రము, రెట్టమతము) — రెట్టమతము మేఘమాలికా శాస్త్రమనియు వాడఁ బడెడిని. ఇది భూమిని సేద్యమొనర్చు రైతులకు లేక వ్యవసాయవృత్తి గలవారికెన శాస్త్రము. ఇందు వర్షములు, పంటపైరులు, కాలముయొక్క సుభిక్షదుర్భిక్షములు వివరింపఁ బడును. వీటి నెఱుంగుజ్ఞానము నిరువది విధములుగ విభజించి భాగములుగ నొనర్చిరి ఇది యిరువది పరీక్షలని చెప్పఁబడినవి. ఇరువది విధముల పరీక్షల లక్షణము లిందు వివరింపఁబడును.

రెట్టఁడను విజ్ఞాని ఈశాస్త్రమునకుఁ గర్త. కాన, నీమతమునకు రెట్టమతమని పేరు వాడుక యయ్యెను. అతఁ డీశాస్త్రమును తన విజ్ఞానముచే వ్రాసినవాఁడుకాఁడు. ఈరెట్టనికే నారాయణభట్టని నామమని కొందఱుతలంచుచున్నారు. మఱికొందఱు నారాయణభట్టారకుఁడు రెట్టనికి పూర్వుఁడనియు, కాలవిజ్ఞాని యనియుం దలంచుచున్నారు. ఏదియెట్లున్నను రెట్టఁడు దైవజ్ఞుఁడును, కాలవిజ్ఞానియు ననుటకు సంశయము లేదు. మఱియు నీతఁడునారాయణభట్టు వేఱుపురుషుఁడై యుండెనేని అతఁ డైరియుఁగాఁడు. ఈతఁడు తొల్లింటి గర్గాచార్య హరిభట్టు, ధన్వ, శ్రీపతి, వరాహమిహిరాచార్య మతములందలి కాలవిజ్ఞానమును చక్కఁగను రెఱింగి మేఘమాలికాశాస్త్ర మర్యాదమేర కీశాస్త్రము రచించెనని కానఁగు చున్నది.

రెట్టమతము నాపేరనే అయ్యలుభాస్కర కవులు పద్యరూపమున నాంధ్రీకరించి తిమ్మరాజు తనూభవుండగు కొండ్రాజు వేంకటరాజు నృపతి కంకితమొనర్చిరి. దానిని రెట్టమతమని యిక్కాలమున వాడుచున్నారు. రెట్టమతమును కాలవిజ్ఞాన శాస్త్రమనియు నందురు. శాస్త్రమున వింశతిపరీక్షలు చెప్పఁబడినవి. ఈవింశతిపరీక్షలలో కొన్ని కాలవిజ్ఞానము నెఱుంగఁ జేయునవియు, కొన్ని జ్యోతిషశాస్త్రమునందువలె గ్రహగతుల నుండి కాలవిజ్ఞానముం దెల్పునవిగను, కొన్ని నక్షత్ర తిథ్యాదులందలి చిహ్నములనుండి వర్షాదులం దెల్పునవిగ నున్నవి.

౧. పుష్పఫలపరీక్ష, ౨. గోప్రజార్చనపరీక్ష, ౩. దూతలక్షణపరీక్ష, ౪. పక్షిశకునపరీక్ష, ౫. గర్భఋతులక్షణపరీక్ష, ౬. మేఘలక్షణ పరీక్ష, ౭. విద్యుల్లక్షణపరీక్ష, ౮. గర్జలక్షణ పరీక్ష, ౯. ఇంద్రచాపలక్షణపరీక్ష, ౧౦. పరివేషలక్షణపరీక్ష, ౧౧. ప్రతిసూర్యాతప వాయు లక్షణపరీక్ష, ౧౨ వాయుపరీక్ష లేక గ్రహయుద్ధలక్షణ పరీక్ష, ౧౩. బీజావాపనపరీక్ష, ౧౪ అర్ఘలక్షణపరీక్ష, ౧౫. గ్రహణలక్షణపరీక్ష, ౧౬. ఆకస్మికలక్షణపరీక్ష, ౧౭. గ్రహకూట లక్షణ పరీక్ష, ౧౮. గ్రహబల లక్షణపరీక్ష, ౧౯. సంవత్సరఫలపరీక్ష, ౨౦. సంవత్సరాది ప్రతిఫలపరీక్ష యనంబడు పరీక్షలు. వీటింగూర్చి వేఱ్వేఱు తావులందు గాననగును.

కాలవిత్ గోత్రము — గర్గఉపగణము చూడుడు.

కాలవిధానములు — భూమికి రెండు విధములగు కదలికలు గలవు. ఒకటి తనకుతానే గిరగిర తిరుగుటయు, రెండవది అట్లుతిరుగుచు సూర్యునిచుట్టు (ప్రదక్షిణముగ) తిరిగివచ్చుటయు నై యున్నది. ఒకతూరి తనంతటతానే తిరుగుట కిరువదినాల్గుగంటలకాలము, లేక అరువదిఘడియలకాలము పట్టునుగాన దీనినొక దినమందుము.

ఇట్లు తిరుగుతరి సూర్యున కెదురుగ తిరుగుచుండు భూభాగమున పగలనియు, సూర్యునుండి వెనుక యవ్వలిభాగముననుండు భూభాగమున రాత్రియనియుఁ దలంపఁబడుచుండును. ఇటుల పగలు రాత్రియుం గలసి అరువదిఘడియలు, లేక మున్నూటఅరువది విఘడియలు కాలమగును. వీటినే మున్నూటఅరువదిఛాయ లని పేర్కొని యున్నారు. ఆంగ్లపండితులు వీనిని డిగ్రీ లందురు.

ఇట్లు తాఁ దిరుగుచో భూమి చంద్రునితో సంబంధమున సూర్యునిం జుట్టు వచ్చు కాలమున పదునొకొండో, లేక పన్నెండో, లేక పదమూడో పర్యాయములుగ చంద్రునకు పూర్తిగ రాత్రులందు ఎదురుగనుండుట సంభవించుతరి నాతిథులను పౌర్ణములందుము. పౌర్ణమినాఁటి నక్షత్రములనుండియే మాసములకుం బేర్లు కల్గెను. రాత్రులందు చంద్రునికి విముఖమై పగలే చంద్రుని కెదురుగ తిరుగు దినములకు అమావాస్య లని యందుము. అమావాస్యకడనుండి తిరుగ నమావాస్యకడవఱ కొక మాసముగ నెంచుదుము. ఇట్టి మాసములు పదునొకండు సంభవించిన వత్సరమునకు నష్టమాససంవత్సర మనియు, పన్నెండు సంభవించిన వత్సరమునకు సమమాససంవత్సర మనియు, పదమూడు సంభవించిన వత్సరమునకు అధికమాససంవత్సర మనియుం బేర్లు.

భూమి సూర్యునిం జుట్టివచ్చుతరి నడుచు సంవత్సరమున వంకరగ తిరుగవలయునుగాన వృత్తాకారమున సూర్యునకెదురుగ (అనగా వంకరలు లేని సమీపమున) కొంతకాలమును, ప్రక్కలకుం దిరిగి కొంతకాలమును తిరుగును. సూర్యునకెదురుగనుండుకాలమున కిరణములు వంకరలు లేక నెదురుగ భూమిపైఁ బడుచుగాన నెక్కువ వేడిగనుండునది వేసవికాల మనఁ బరగెడిని.

ఇంకఁ బ్రక్కలకుం దిరిగి తిన్నగ కిరణములు పడనికాలములు వర్షకాల మనియు, శీతకాల మనియు పేర్లం బరగుచుండును.

అందు సూర్యకిరణములు ప్రక్కవాటుగను దూరముగను భూమిపైఁ బడవలయుంగాన నంత వేడిగానుండవు. కొన్నిగాలులమూలమున నాకసమున శీతల మెక్కువయగుట మేఘము లుదకబిందువులై వర్షములుగ భూమిపైఁ బడగానే వర్షకాల మనం బరగెడిని.

ఇవి కాలములు మూడును గల్గు విధానము— (కాలము, కాలమానము, అన్యోన్యానుబంధ సంబంధము చూడుడు).

కాలవిభజనము (Time and its divisions)- సూర్యోదయ సూర్యాస్తమయములనుండి కాలమును విభజించి లెక్కించుపద్ధతి జగమంతటను వ్యాపించియున్నది. జ్యోతిషశాస్త్రమున అపరాహ్ణము మొదలపరాహ్ణము వఱకు (Noon to Noon) ఒకదినమనిపరిగణింపఁబడినది. Appearing on Meridian మొదలు తిరుగ మెరిడియన్ చేరుటకైనదినమును Sidereal time అనిమెదరు. దీనియందు ౨౩ గంటల ౫౬ నిమిషములుండును. ఇంక సూర్యుఁడొకే మార్గమున తిరుగుటలేదు గాన Noon to noon దినమునం దేకపరిమితికాలము కుదురక ఇంచుక ముందుగనైనను వెనుకగనైనను ఉండును. ఈ భేదమునకు Equation of time అనిమెదరు. దీనిని English almanacks యందు ప్రకటించుచుందురు. సంవత్సరమునం దిట్టిభేదముండనికాలము నాల్గుసారులు సంభవించుచుండును. అనగా నత్తరి Equation of time సున్నయై యుండుననిభావము. సూర్యుఁడొక ఈక్వినోక్సు నుండి తిరుగనా ఈక్వినోక్సుం జేరుట కొక సంవత్సరమగును దీనిని Tropical year అనిమెదరు. నక్షత్రములు సూర్యునిపై పుతిరుగవు. ఈక్వినోక్సులు తిరుగునుగాన నక్షత్రకాలమునకును సూర్యుని గమనకాలమునకును భేదమేర్పడియుండెడిని. దీనికి Precession of Equinoxes అనిమెదరు.

సౌరమానసంవత్సర (Solar year) మునకు ౩౬౫ దినములు, ౫ గంటలు, ౪౯ నిమిషములపైచిలుకు కాలముండెడిని. తొల్లింటి కాలమున యైరోపా దేశములందు ప్రచారము నందుండిన Civil year నందు ౩౬౫ దినములు మాత్రము వాడఁబడుచుండి ఏటేట నొకపాతికదినము లించుమించు తప్పగుచు నాలుగు వందల సంవత్సరములలో మూడు నెలలధికమై వెర్నల్ ఈక్వినోక్సు జూను నెలయందు సంభవింప నయ్యెను. ఇంక నెన్మిది వందల సంవత్సరములలో క్రిస్టుమసు పండుగ వేసవియందునను జూలై నెల చలికాలములోనిదగుటయు సంభవించిన ట్లగుపడెను.

జూలియస్ సీజరుగారి కాలమున ఈతప్పు దిద్దుటకొక శాసనము చేయఁబడి అందు సంవత్సరమున ౩౬౫ దినముల, ౬ గంటలు విధింపబడియెను. ప్రతి నాల్గవ సంవత్సరమునను ౩౬౬ దినము లుండునటులను, ఆసంవత్సరము ఫిబ్రేవరి నెల కిరువది తొమ్మిది దినము లుండునటులను, దానికి లీప్ ఇయర్ అని పేరగునటులను విధింపం బడెను. అట్టి పంచాంగ పత్రమును Julian Calendar అనుచుండిరి.

కాని సంవత్సరమునందు ౩౬౫ దినముల ఆరు గంటలు పూర్తిగా లేనందున ఇదియుం దప్పగనే కాలము గడచుచుండి క్రీ. శ. ౧౫౮౨ ఈక్వినోక్సు మార్చి ౨౧ తేదీని సంభవింపవలసియుండ ౧౧వ తేదీకే సిద్ధమయ్యెను. దీనిని Pope Grigory గారు కన్పెట్టి తప్పును దిద్దింప ప్రయత్నించి క్రీ శ ౧౫౮౨ అక్టోబరు ౫వ తేదీని ౧౫వ తేదీగా పరిగణించి వగార్పు గల్గించి ఈక్వినోక్సును ౨౧ మార్చినెలకుం దిరుగఁ దెచ్చిరి.

దీనిని గ్రెగోరియన్ కేలండరని పోపుగారిపేర వాడుచు ప్రజలీవిధానము నుక్రొత్తవిధానమనియు, తొల్లింటి జూలియన్ కేలండరును పూర్వపు విధానమనియు (Old style) వాడుచుండిరి. ఇట్టితప్పులింకనుకలుగకుండునటుల నీ గ్రిగోరియను పద్ధతియందె వరుసగ ౩జేసి శతముల సంవత్సరములు లీపు గాక నాల్గవశతాబ్దవత్సరము (అనగా ౧౦౦, ౨౦౦, ౩౦౦ లీపు గాక ౪౦౦ వ సంవత్సరము) లీపగు నట్లేర్పరుపఁబడియెను. కావనే గత ౧౯౦౦ సంవత్సరము లీపుకాదని ప్రభుత్వములు ప్రకటించెను. ఇట్లయ్యు నింకనాల్గు వేలసంవత్సరముల కొకదినము తేడావచ్చునని

తెలుపఁబడుచున్నది. (కాలవిధానము చూడుఁడు. కాలవిభజన చూడుఁడు. కాలము చూడుఁడు).

కాలాకంబల్వాలా— వీరు బైరాగులు. నల్లకంబళీలను కప్పుకొనుటంజేసి వీరి కీపేరు వచ్చెను. హృషీకేశమునందు ఈబైరాగుల నేత యగునొక మహాంతుగలఁడు ఆయనహరిద్వారము కడనున్న ఒక గొప్ప మఠమున వసించు చుండును. హిమాలయములపైనున్న యాత్రా మార్గములందు పెక్కుతావుల వీరికి మఠములును, శిష్యులును గలరు వీరు యాత్రికుల నాదరించి తమ మఠమునందు విడిదినొసగెదరు హృషీకేశ మఠమునందలి పెద్దమహాంతుగారి వద్దనుండి అంగీకారపత్రమునుగైకొని ఏగినచో దారిపొడవు నను వారి మఠములందాదరణము, సహాయము లభించుటయేగాక వీరు మార్గములం జూపుటకు కూడ నేతెంచెదరు.

కాలాంజరపురము — చేది లేక అనూప (ఇప్పటి బందెల్ఖండు) దేశములోనిది. ఇచట ప్రసిద్ధమైన కాలాంజరపర్వతము కలదు. (ఋషుల పంచజన్మములు చూడుఁడు, అనూప దేశము చూడుఁడు).

కాలాంజరము — ఇది ఒకపర్వతము. కాలాంజరక్షేత్రము సప్తోత్కలములలో నొకటిగఁ అన్నగా జలప్రళయమునకగు ఉదకము పీటినుండి యుద్భవించునట.

సంయుక్తరాష్ట్రములలోని బందాజిల్లాయందు బదాళీ తహశ్శీలునకుం జేరి, బందాపురమునుండి దక్షిణముగా ముప్పదిమూడు మైళ్ల దూరమున బుందేల్ఖండ్ నందున్న తావు. మహాభారతము, శివపురాణములందు వీటిప్రశంసలు కలవు. ఇచటి కోటితీర్థకుండస్నానఫలము సహస్ర గోదానతుల్య మని మహాభారతమున చెప్పఁబడినది. ఇది గొప్ప యాత్రాస్థలమై యున్నది. శ్రీరాముండును సీతాదేవియు నిట కొంతకాలము వసించిరట. సీతాదేవి కూర్చుండు శిలాస్థానమును నేటికిని జూపుచున్నారు.

ఇచటి కోటితీర్థమును కనోరుతీర్థ మనియెదరు. మృగధర దేవస్థానము, నీలకంఠేశ్వర దేవస్థానము, కొన్ని పవిత్రగుహాలు దర్శనీయములై యున్నవి. సప్తమహర్షు లొకతరి శాపబద్ధులై మొదటిజన్మ మున నేడుగురు వ్యాధిపీడితు లైరట అది దశార్ణ్య మని చెప్పఁబడినది. రెండవజన్మమున నేడుమృగములు (లేళ్ళు) గ నీకాలాంజరమున జన్మించిరట. ఆతావుననే ఇప్పటి మృగధరదేవ స్థాన మున్నదట పిదప మూడవజన్మమున సర ద్వీపమున నేడుచక్రవాకములుగ జన్మించియుండి రట. నాల్గవజన్మమున మానససరోవరమునం దేడు హంసలై జన్మించిరట పిమ్మట నైదవ జన్మమున నేడ్గురు విప్రులై కురుక్షేత్రమున జన్మించి వేదపారంగతులై శాపవిముక్తిం గాంచి మహర్షులైరట ఈజన్మము లన్నియు పితృర్చనల యందు పరమేశ్వరప్రీతి యగునటుల శ్లోకరూప మున పఠించుచున్నారు. ఇది మృగధరదేవ సానము. (కాలాంజరపురము, ఋషులపంచజన్మ ములు చూడుఁడు.)

కాలాజ్వరము లేక కాలా అజార్ రోగము — ఈ రోగ మాచెని నల్లులవలన వ్యాపించునని తలంచిరికాని ఇటీవలి పరిశీలనలు Sand Fly అనంబడు దోమలకన్న చిన్న వియగు నొక జాతి ఈఁగలవలన వ్యాపించునని తెల్పినవి. ఈ ఈఁగల తల, ఉదరము లెట్టిగను, మొండెము నల్లగను, ప్రక్కలు పసుపుపచ్చగను, కాళ్ల చివర భాగములు వెండివలె తెల్లగ మెఱయునవిగ నుండును. ఆడు ఈఁగలు మనుష్యులం గరచి రక్తపాన మొనర్చుటతో ఈ సూక్ష్మ జీవులను శరీరమునం బ్రవేశపెట్టును. ఇవి పల్లపుభూము

లందు, 'మత్స్యముకడలందుఁ గాననయ్యెడి వీటికి గ్రుడ్లనుబెట్టుటకు వర్షకాలమును, విజృంభించుటకు వేసవికాలమును అనుకూలములు. పగటియం దవి నీడగలతావులందు దాగియుండి రాత్రులందు విజృంభించి తిరుగుచు కరచుచుండును. ఇవి చిక్కిలి మెత్తుగానెగురజాలకుండును. జ్వరముతగిలి రక్తముక్షీణించి ప్లీహము, కార్జము వృద్ధియై తగు జాగ్రతఁ గొనకున్న మృతికిం గారణమగునందురు ఈ ఈఁగల నాంగ్లమున Sand flies అనెదరు వీటియం దనేకజాతులున్నను ఒక్కజాతికి మాత్రమే ఈ సూక్ష్మజీవులు పట్టు దోషముండునట.

కాలానలుఁడు — అత్రిసంతతి. చంద్రవంశపు క్షత్రియుఁడు. తండ్రిపేరు సభానలుఁడు. పుత్రునిపేరు సృంజయుఁడు

కాలాయనిగోత్రము — ఆత్రేయగణము చూడుఁడు.

కాలాయన గోత్రము — కుశికగణము చూడుఁడు. గర్గ ఉపగణము చూడుఁడు.

కాలాయ గోత్రము - వశిష్టగణము చూడుఁడు.

కాలాశి గోత్రము - గవిష్టరగణము చూడుఁడు.

కాలా హ జార్ — కాలాజ్వరము చూడుఁడు.

కాలికివేస్తే, మెడకు మెడకు వేస్తే కాలికి — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కాలి గోత్రము — కథ లేక కథ్యగణము చూడుఁడు.

కాలిజోళ్ల మడమలు — భరతదేశమున తొల్లింటికాలమున చేయఁబడుచుండిన పలు తెఱంగుల పాదరక్షలకు మడమలు పాదము క్రిందిభాగమున కనుకూలించునట్లు సమముగఁ జేయఁబడుచుండినవి చెప్పులు పైజారులు మొదలగునవి అట్లేకేఁటికినియున్నవి. ఇంక పాంకోళ్లు ఎచ్చుడుండినను లేకుండినను మడమపాదముల కొక్కఎత్తె ఉంచఁబడుచుండినవి. మడమకడ ఎత్తు ఎక్కువనిడు నాచారమే లేదు. తొల్లి ఐరోపా దేశములందితరులలో నెత్తుగనుండి మహోన్నతుని వలెను, గొప్పవానివలెను అగుపడుటకు కాలిజోడుమొక్క మడమలను చాలనెత్తుగ నుంచెడి వారట. పురాతనపు విగ్రహములు పటములలో నీఎత్తు విపరీతముగఁ గానవచ్చెడిని. ఇది గొప్పవారిపద్ధతి. సామాన్యులు మడమలులేని టెన్నిస్ షూస్ వంటివి తొడుగుచుండిరట. రానురాను ఇవి తగ్గి ఇప్పుడున్నరీతిని రెండును సమమయ్యెనట. ఇప్పటికాలపు జోడునందలి మడమల శాటయందలి లోపములవలనఁ గల్గిన దెబ్బలనాపు కొను పరికరము (Shock absorber) గా మాత్రమున్నది ఐనను స్త్రీల (దొరసానుల) జోడులకు కాలిమడమలు ఇంకను కొంచెమెత్తుగా నుండుట గాననగును. ఇది గమన సౌందర్యము నతిశయింపఁ జేయునని తలంతురు.

కాలిడోఫోన్ (Kaleidophone)— జర్మను భాషాపదజన్యము. ధ్వనియొక్క అలలు (Vibration) లేక తరంగముల విధాన పరిణామములందెల్పు పరికరయంత్రము.

కాలితో చూపితే వేలితో చెయ్యవలయును — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కాలిని జుట్టుకున్న పాము కరవక మానునా ? — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కాల్సియము — క్షారలవణములను నీటంగరగించి బలమగు విద్యుత్ప్రవాహమునందు నెరపి భేదించుటచే బయల్పడిన ధాతువులలో నొకటి. దీని పరిశీలకుఁడు సర్ హంఫ్రీ డేవీ పండి

తుఁడు (హంఫ్రీ డేవి పరిశీలకుఁడు చూడుఁడు). కాల్సియము అగ్నిసంపర్కమున నెట్టిగ కాలును సూక్ష్మమగందిది కలదనుచున్నారు.

కాలీకాలని మొరడు

కాలీకాలని మొరడు — ఆంధ్ర లోకోక్తి.

కాలీడోస్కోప్ (Kaleidoscope)

కాలీడోస్కోప్ (Kaleidoscope)— మూడు పొడుగాటి యద్దములమర్పఁబడిన ఒక గొట్టము. ఇందు అడుగునగల వేనైనను వివిధ వర్ణముల ఆకారములం బ్రతిఫలించి ప్రదర్శించెడిని. ఇది చూచు వినోదార్థపరికరము. క్రీ. శ ౧౭౮౧-౧౮౬౮ మధ్యను సర్, డేవిడ్ బ్రివిష్టరు అను నాతఁడు ఊహించి కూర్చెను. ఇవి తొల్లింట మూడు నెలలలో మూడు లక్షలు అమ్ముడుపోయెనట.

కాలీఫ్ హరూన్ అల్రషీద్ చక్రవర్తి

కాలీఫ్ హరూన్ అల్రషీద్ చక్రవర్తి — ఈయన క్రీ. శ ౭౮౬-౮౦౯ బాగ్దాదు నగరము రాజధానిగ రాజ్యపాలన మొనర్చిన (మహమ్మదువారి సంతతి) వాఁడు. ఈయన రాయి అను గ్రామమున క్రీ శ. ౭౬3 మార్చి ౨౦న జన్మించెననియు, తండ్రిపేరు మహమ్మద్ మహదీ యనియు, ఈయన పదునెన్మిదవ యేట తండ్రిచే యుద్ధములందు పాల్గొన పంపబడినవాఁడనియు, ఇస్తంబూల్నగరపుబోస్ఫరస్ చేరి ౭౮౨ సంవత్సరమున నట చక్రవర్తినిగా నుండిన ఐరినీ రాజ్ఞిపై పన్నువిధించినవాఁడనియు, ౭౮౬ సంవత్సరమున తన ఇరువదిమూడవ యేటనే అబ్బాసిడీ రాజవంశపు ఐదవ కాలీఫాగా తన జ్యేష్ఠసోదరునకుం బిదప సింహాసనమునకు వచ్చెననియు, గ్రీకులతో పలుయుద్ధములొనర్చి జయమందుచుండెననియు తెలియుచున్నది.

ఈయన పాలనము సౌఖ్యవంతము గాన పెక్కండ్ర నీయనసమక్షమున కాకర్షించుచుండెడివి. విద్యలను, కళలను వ్యాపింపఁ జేసినవాఁడని పేరుకలదు. ఖురాసాన్ సీమలందు తిరుగుబాటు కలుగ, దానినడంపనేగుచు మార్గమున టుస్ అను గ్రామపరిసరముల తన విడిదియందు ౮౦౯ మార్చినెలలో మృతినందెనని చెప్పంబడినది. అరేబియన్ నైట్సు కథలం దీయనం గూర్చి వివరింపంబడియుంటఁ గాన నయ్యెడిని

కాలు గాలిన పిల్లివలె తిరిగే వాఁడు

కాలు గాలిన పిల్లివలె తిరిగే వాఁడు — ఆంధ్రలోకోక్తి

కాలుజారితే తీసుకోవచ్చుగాని నోరుజారితే తీసుకోలేము

కాలుజారితే తీసుకోవచ్చుగాని నోరుజారితే తీసుకోలేము — ఆంధ్ర లోకోక్తి

కాలుపట్టుకొని లాగితే చూరు పట్టుకొని వ్రేలాడేవాఁడు

కాలుపట్టుకొని లాగితే చూరు పట్టుకొని వ్రేలాడేవాఁడు — ఆంధ్ర లోకోక్తి

కాలువలు- పంట కాల్వలు, ప్రయాణపు కాల్వలు

కాలువలు- పంట కాల్వలు, ప్రయాణపు కాల్వలు — నీటికాల్వలు- పంట కాలువ లనియు, ప్రయాణముల కాల్వ లనియుం ద్వివిధము. పంటలకుపచరించుకాలువలు

పొలములకు నీరివ్వవలసినవేగాన నీటిని పంపక మొనర్చుట కర్హముగునటుల పెక్కుశాఖలుగఁ ద్రవ్వంబడుంగాని వెడలుపు, లోతులం బాటింపరు. తక్కినప్రయాణపుకాలువలయందు ప్రయాణస్థులం గొనిపోవు రహదారీపడవలును, సరకులంగొనిపోవు త్రొట్టిపడవలును నడచుటకుఁ దగిన రీతిని వాటిం ద్రవ్వవలసియుండును.

సర్వసాధారణముగ కాలువలు అడుగువెడలుపు అందునడచు పడవలవెడలుపునకు రెట్టింపుపై మూడవవంతు (2⅓) ఉండునటులను, ప్రక్కలు నలువదిడిగ్రీలకుం గల ఏటవాలు వెలుపలి

భాగముల కుదురునటులను,
అందు నడచు పడవ లందు
పూర్తి బరువు వైచిన, నీటిలో
ఎంత మున్గునో అంతయుంగాక
పైగా మువ్పాతిక లోతధికముగ నుం
త్రవ్వట పద్ధతిగ నున్నది. త్రవ్వినమట్టిని కాలువ కిరుదెసలందు పది లేక, పంద్రెండడుగుల దూరము నుండియు నిరుదెసలను గట్లుగ పోసి, గట్టు కిరు దెసలను పనస, కొబ్బరి, మామిడి మొదలగు వృక్షములను నాటుదురు. తఱుచుగ మధ్యనుండు ప్రధానమగుకాలువ (Main canal) ఎక్కువ వెడలుపుగలదిగను, తక్కినవి దానికిం దగ్గినవి గను త్రవ్వంబడుచుండును ఐరోపాదేశములం దలి కాలువలు వాటివాటి అవసరములకుం దగిన వెడలుపు లోతులం గల్గియుండునటుల త్రవ్వం బడినవి. జర్మనుదేశమందలి కాలువలు డెబ్బది యడుగుల వెడలుపుగలవిగ నుండును. కాలువల ప్రక్కల మన్ను గట్టిదిగానితావులందు, ప్రక్క లందు రాయి పేర్చిగాని, కాంక్రీటు చేసిగాని భద్రపత్చెదరు. కొన్నితావులందు గట్టిమట్టిం దెచ్చి పోసియైన భద్రపత్చెదరు. లేకున్న పడవల నడకవిసురు వాటిం గోసివేయును. కాలువ మెరకనుండి పల్లమునకుం దిగు తావులందు లాకు లం గట్టుదురు.

లాకు లవసరములేక కాలువ యధికముగ పొడవగుతరి నవసరమని తోచినతావులందు అచ్చ టచ్చట Safety gates నిర్మించుటయుం గలదు. ఇవి వెల్లువకాలములందు గట్ల కపాయము కలుగ కుండ కాపాడును. హాలండుదేశపుకాలువలు భూమట్టముపైననే యుండునటుల గట్టులంబోసి నిర్మింపంబడెను. అందులోనికి ప్రక్కలనుండి నీరు పంపులగుండా పోయుంబడుచు ఊరిన అధిక జలములు సముద్రమున కంపంబడుటకుం దోడు ప్రయాణపుకాలువలుగ పడవలరాకపోకల కుప యోగించునవిగ నున్నవి. వీటియందలి నీరు మంచిదికాదు వీటిలో రెండువేలటన్నుల బరువు వేసికొను పెద్దవియగు Rhine barges కూడ సుకరముగ గలవు.

రష్యాదేశము నందలి గొప్పనదుల నుండి త్రవ్వంబడిన పెద్దకాలువలు గలవు. నాటినిరు పంటల కుపయోగించుటయెగాక, Black Sea నుండి బాల్టిక్కుసముద్రము, White Sea లం గలుపుచు పెద్దపెద్ద పడవలు పోతగినవిగ నున్నవి. చీనాదేశమునందలి గ్రాండుకెనాలు చాల ముఖ్య మగు రాకపోకలసాధనముగ నుండెంగాని ఇటీవలి దేశపరిస్థితులవలన మేటవేసిన దని వినుచున్నా రము. (కెనాలై జేషన్ పద్ధతి చూడుడు.)

కాలూమ్ శాఖ క్షత్రియులు — శిశోదియాశాఖ క్షత్రియులు చూడుడు

కాల్పానల్ క్షత్రియులు - ప్రమార శాఖ క్షత్రియులు చూడుడు.

కాలే కడుపుకు కూడా వేడిగంజే కావలెను — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కాలేయ గోత్రము – అత్రి పుత్రికా పుత్రుల గణము చూడుడు.

కాలోరిమీటర్ (Calorimeter) — కొంతపాటి బరువుగల ఏదేని యొక వస్తువును వేడిచేయుటకుగాను (ఒక్కొక డిగ్రీ వేడిచొప్పున) ఉపయోగించు నొక పరికరము.

కాలోలొజీ (Kalology) — సౌంద ర్యము, రసజ్ఞత వీటింగూర్చిన కళ.

కాల్బోహవి గోత్రము- వశిష్ఠగణము చూడుడు.

కాల్ (Call) — (వాణిజ్య సంబంధపరి భాషాపదము). కాల్ అనిన పిలుపని యర్థము.

ఇట నడుగుటయని భావము. చెల్లింపవలసిన వాటాలభాగపు Premium మొదలగునవి అడుగుట. ఒక నిర్ణీతమగు ధరకు కొన్ని వాటాలు మొదలగునవి (తొల్లింటి కంట్రాక్టు మేరకు) కొనుటకుగాని, అమ్ముటకుగాని తరుణమున హెచ్చరించుటకు Call to buy అనియు, Call to sell అనియు నందురు. ఒక ఓడ తాను దిరుగు మార్గమున నిలుచుచుట్టి రేవులకు Calling ports అనెదరు. హుండీలవర్తకున కడ్డాన్నుయిచ్చి కావలసిన తరుణమున ఫలాని విధపు హుండీగాని, మరియొకటిగాని ఇచ్చునటుల నేర్పర్చుకొనిన పత్రమునకు Call bond అనియు, అట్టి సంబంధ ద్రవ్యములకు Call money అనియు పేరులు మున్ముందుకు కొనుటకుగాను చేసికొనిన ఏర్పాటునకు ఎక్కువగాగాని, రెట్టింపుగాగాని కొనుటకు పంపిన Call నకు Call more లేక More call అని పేరు.

కావాధి గోత్రము— ఉపమన్యుగణము చూడుడు.

కావాల్య గోత్రము — భరద్వాజ ఉపగణము చూడుడు.

కావాక్షి గోత్రము — ఔతథ్య ఉపగణము చూడుడు.

కావిధి గోత్రము — వశిష్ఠగణము చూడుడు.

కావిష్కిర గోత్రము — ఆత్రేయ గణము చూడుడు.

కావేపావగోత్రము— కుశికగణము చూడుడు.

కావేరీభవానీ సంగమము (భవాని ప్రదేశము)— దక్షిణదేశమున కోయంబత్తూరు జిల్లాలోని ఈరోడ్డు పురమునుండి పడమెట్టు దూరమునగల భవాని యనిపేరుగల గ్రామము కడ అమ్మ ర దేవాలయ ముఖమున భవానీనది కావేరీనదిలో సంగమించు పవిత్ర స్నానతీర్థముకలదు.

కావ్ణవంశనృపతులు — వీరికి గుప్తా స్పన్ లేక విటాన్ అని వాడుక పేరుకలదు. బహ్లిక (ఇప్పటి బాల్ఖు) రాజ్యమేలినవారు.

కావ్య గుణములు (దశవిధ గుణములు)— కావ్యములందుండదగిన గుణములు దశవిధములుగ నలంకారశాస్త్రమునం జెప్పబడినవి. ఇచట గుణములన యోగ్యతలని భావము (గుణములకు వ్యతిరేకములగునవి దోషములని ఈసందర్భమున మనస్సునందుంచు కొనవలసియుండును) (దోషములు చూడుడు). ౧. శ్లేషము- శ్లేషలలో దెలుపుట, ౨. ప్రసాదము, ౩. మాధుర్యము, ౪. సుకుమారత, ౫. సమిత, ౬ అర్థవ్యక్తి, ౭ ఔదార్యము, ౮. కాంతి, ౯. ఓజము, ౧౦. సమాధి. ఈపదియు కావ్య రచనలయందు కాననగు యోగ్యతావిశేషములు.

కావ్యదోషములు (౬౬) —

పద లేక శబ్దగతదోషములు ౧౬- వీటిని వాక్యగతములనియు నందురు. ౧. దుశ్రవ యోగ దోషము, ౨. వైరివర్ణదోషము, ౩. తత్సమశబ్ద క్రమదోషము, ౪. అపసంస్కృత దోషము, ౫. అప్రయుక్తదోషము, ౬. విసంధిదోషము, ౭. దుస్సంధిదోషము, ౮. కుసంధిదోషము, ౯. నకారహ్రస్వదోషము, ౧౦. హీనోక్తి దోషము, ౧౧. దీర్ఘకాకువు, ౧౨. హ్రస్వకాకువు, ౧౩. సమాసభంగము, ౧౪ ఛందోభంగము, ౧౫. యతిభంగము, ౧౬. ప్రాసభంగదోషము.

అర్థగతదోషములు ౫౦- ౧. న్యూనోపమ, ౨. అధికోపమదోషము, ౩. అప్రసిద్ధోపమ, ౪. అసదృశోపమ, ౫. మహాధికోపమ, ౬. నీచోపమ, ౭. వ్యర్థవాచక దోషము,

౮. పునరుక్తదోషము, ౯. ఏకార్థదోషము, ౧౦. అప్రయోజక (క్లిష్ట) దోషము, ౧౧ అలంకారవర్జితదోషము, ౧౨. భిన్నవచనదోషము, ౧౩. భిన్నలింగదోషము, ౧౪. భిన్నసంబంధదోషము, ౧౫ అనర్థకదోషము, ౧౬. అప్రతీకము, ౧౭. అన్యార్థదోషము, ౧౮ అవిమృష్టవిధేయాంశదోషము, ౧౯ నిర్హేతుకదోషము, ౨౦ హీనపదదోషము, ౨౧. సమాప్తపునరాత్తదోషము, ౨౨ అధికపదము, ౨౩. పతత్ప్రకర్షణదోషము, ౨౪ అసంగతదోషము, ౨౫ అప్రస్తార్థకదోషము, ౨౬ క్లిష్టగాఢార్థదోషము, ౨౭. శ్రుతికటువు (పరుషవాక్య) దోషము, ౨౮. క్రమభంగదోషము ౨౯. అపక్రమము, ౩౦. ప్రక్రమభంగదోషము, ౩౧. నేయార్థము, ౩౨ సంధిగ్ధదోషము, ౩౩. సంశయదోషము, ౩౪. దేశవిరోధము, ౩౫. సమయవిరోధము, ౩౬. లోకవిరోధము, ౩౭. దిగ్విరోధము, ౩౮. కాలవిరోధము, ౩౯. మైత్రీవిరోధము, ౪౦ ఆగమవిరోధము, ౪౧. కలావిరోధము, ౪౨. వ్యాకర్ణదోషము, ౪౩. అసమర్థము, ౪౪ అపార్థము, ౪౫. విరసము, ౪౬ అతిమాత్ర, ౪౭ అశుభము. ౪౮. లజ్జాదోషము, ౪౯. జుగుప్స (రోత) దోషము, ౫౦. అశ్లీలదోషము.

కావ్యలక్షణ — (లక్షణ చూడుము). ఇది వృత్తి, రీతి, శయ్య, పాకము నని నాల్గువిధములు గల్గి.

కావ్యచతురార్థము (కావ్యార్థములు నాలుగు) — ౧. శబ్దార్థము- గ్రంథకర్త అభిప్రాయమగు కథాసందర్భార్థము. ౨. పదార్థము- పర్యాయ పదములచే నర్థము వివరణమగుట. ౩. పదచ్ఛేద తాత్పర్యము లు- పదములను బాగుగ విభజించి పల్కుచు తాత్పర్యము వచించుట. ౪. విశేషార్థము- గ్రంథమందలి మాటల కర్థాంతరములుగా దనరు ధ్వనిశ్లేషల

కావ్యము — కవికృతమగునది కావ్యము. పంచకావ్యములు (కాళిదాసమహాకవి రచించినవి మూడు). ౧. రఘువంశము, ౨ కుమారసంభవము, ౩. మేఘసందేశము, ౪. భారవికావ్యము, ౫ మాఘకావ్యము

కావ్య లక్షణము — కావ్య మన కవికృతమని భావము కవులచే రచింపఁబడుటఁ గావ్యములని పేరం బరగునవి. ఇవి సంగీతకావ్యములనియు, సాహిత్య (పద్య) కావ్యములనియు, దృశ్యకావ్యము (నాటకాదిరూపకము) లనియు త్రివిధమని కొందఱనెదరు. గద్యపద్యాత్మకమగు కావ్యమునకు చంపు అని పేరిడిరి. ఇవి భోజచంపు, రామాయణచంపు, భారతచంపు మొదలగు సంస్కృతకావ్యములు. సంగీతకావ్యములన తాళబద్ధములై రాగసంయుతములై చారిత్రక విషయములంగాని, కవిమనోభావములంగాని తెలుపునవి. ఇవి జయదేవకృతమగు గీతగోవిందకావ్యము మున్నగునవి. ఇందు పదకవిత్వము విస్తారముగ నుండెడిని. దీనింగూర్చిన లక్షణము శార్ఙ్గదేవకృతమగు సంగీతరత్నాకరమను గ్రంథమున తురీయాధ్యాయమగు ప్రబంధాధ్యాయమున గలదు.

సాహిత్యకావ్యములు- ఇతిహాసములు, ప్రబంధములు అని ద్వివిధము. భారతము మున్నగునవి ఇతిహాసములుగను, రామాయణము మున్నగునవి ప్రబంధములుగను చెప్పఁబడినవి. మరియు ౨౭ వర్ణనలుండిన మహాప్రబంధమనియు, అందు కొన్ని తక్కువయుండినను ప్రబంధమనియుం గూడ పిదప నేర్పడినది. వీట్ల లక్షణములు వృత్తరత్నాకరమను ఛందోగ్రంథమున దెలుపఁబడినవి.

ఇకను వామనసూత్రము, కావ్యాదర్శము, కావ్యప్రకాశిక, సాహిత్యకౌముది, సాహిత్యచంద్రోదయము, సాహిత్యరత్నాకరము, సాహిత్యదర్పణము, ప్రతాపరుద్రీయము మున్నగు గ్రంథములందు వివరింపఁబడియున్నది. ఆంధ్రమునను నరసభూపాలీయము మొదలగు కొన్ని గ్రంథముల నీవిషయములు రచింపఁబడినవి.

దృశ్యకావ్యములన నాటకములు ఇవి పది విధములు. ఇవి గద్యపద్యాత్మకములై యుండుటయేగాక సంగీతకావ్యమువలె నచ్చటచ్చట తాళబద్ధములును, రాగయుతములునగు పాటలంగూడ జేర్చుచున్నారు. ఇందు ముఖ్యమగునది ముఖాముఖలక్షణధర్మమును, ఉత్తర ప్రత్యుత్తర రూపగమనికయును. ఈ దశవిధరూపముల (దృశ్యకావ్యము) లక్షణము దశరూపకమను గ్రంథమున వివరింపఁబడినది.

మరియు నిటీవల ప్రతి పద్యము తాళబద్ధమై రాగయుతముగ గానముచేయుంబడ సర్వాణైనదేయనియు, వసుచరిత్ర రచించిన రామరాజభూషణుఁడీసంగతిని తన మనంబున నిడికొనియే నాగ్రంథమును రచించెననియు ఒకరిద్దరు పరిశోధకులగు పండితులు బయలుదేరదీసిరి. ఐనను ఈ యంశమింకను కొంత పరిశీలించి యాంధ్రలోకమునకు వెల్లడింపవలసిన బాధ్యత పరిశోధకులయందు [illegible]నియే చెప్పవలయును.

కావ్యమున[illegible] తెలియవలయునవిన పెక్కు సంగతుల[illegible]మును. ౧. అవి కావ్యలక్షణములు, ౨. కావ్యదోషములు, 3. కావ్యగుణములు, ౪. రసములు, ౫. లక్షణ, ౬. యతిప్రాసములు, ౭. నాయక నాయికల లక్షణములు, ౮. సమాసములు, ౯. కావ్యభేదములు, ౧౦. ఛందములు, వృత్తములు నను నవి ముఖ్యములు. కావ్యము గద్యరూపముగనైనను, పద్యరూపముగనైనను ఉండవలయును. గద్యము వచనము. ఇతిహాసచరిత్రలు, నవలలు, కథలు మొదలగునవి వచనరూపమున నుండెడిని. ఇక పద్యకావ్యము ౨౬ ఛందస్సుల మేఱకుగాని వాటికి మించిగాని ఏర్పడు పద్యములరూపమున కథాసందర్భము నడచెడిని. ౧ ఉత్తమకావ్యము, ౨. మధ్యమకావ్యము, 3. అధమకావ్యమునని కావ్యము త్రివిధము. ౧. అవివక్షిత వాచ్యము, ౨. వివక్షితాన్యపరవాచ్యము, 3. ధ్వని వాచ్యమునని మూఁడు తెఱంగులుగ నుండును. దీనినుత్తమకావ్యమందురు. ౧. అవివక్షితవాచ్యము- అత్యంత తిరస్కృత మనియు, అర్థాంతరసంక్రమితమనియు ద్వివిధము. ఈ రెంటియందును ఒక్కొక్కటి వాక్యగతమనియు, పదగతమనియు భేదములుంట నాల్గుభేదములుగ దనరెడిని. ౨. వివక్షితాన్యపరవాచ్యము- సంలక్ష్యక్రమవ్యంగ్య మనియు, అలక్ష్యక్రమవ్యంగ్య మనియు ద్వివిధము. అందు సంలక్ష్యక్రమ వ్యంగ్యము ౧. శబ్దశక్తి మూలయనియు, ౨ అర్థశక్తి మూలయనియు, 3. ఉభయశక్తి మూలయనియు త్రివిధము.

౧. శబ్దశక్తిమూల-వస్తురూప (ఇది వాక్యగత పదగతములని ద్వివిధము), అలంకారరూప (ఇది వాక్యగత అలంకారగత యని ద్వివిధము) యనియు ద్వివిధము.

౨. రెండవదియగు అర్థశక్తిమూల ౧. స్వతఃప్రతిపన్న మనియు, ౨. కవిప్రౌఢవచనసిద్ధమనియు, 3. కవినిబద్ధోక్తిసిద్ధ మనియు త్రివిధము. ఇందొక్కొకటి వస్తుమూలము, అలంకారమూలము నను భేదములచేదనరుచు ఆరువిధములుగనుండెడిని.

మఱియు నిందలి వస్తుమూలములు- ౧. వస్తుమూలవస్తు వనియు, ౨. వస్తుమూలాలంకారమనియు ఇరుతెఱంగులై అందొక్కొకటి పదగతములు, వాక్యగతములు, ప్రబంధగతములు నను త్రివిధభేదములచే దనరుచు, పదునెన్మిది భేదములుగ నొప్పెడిని.

ఇటులనే ఇందలి అలంకారమూలములును- ౧. అలంకారమూలవస్తు వనియు, ౨. అలంకార మూలాలంకార మనియు ఇరుతెఱంగులై అం దొక్కొకటి పదగతములు, వాక్యగతములు, ప్రబంధగతములు నను త్రివిధభేదములచే దనరుచు పరునెన్మిది భేదము లుగ నొప్పెడిని.

3 మూడవదియగు ఉభయశక్తిమూల ఒకే విధము- ౨ ఇంక (వివక్షితాన్యపర వాచ్యమం దలి) రెండవదియగు అలక్ష్యక్రమవ్యంగము ఆరు విధములు- అవి ౧. ప్రబంధగతము, ౨. వాక్య గతము, 3. పదగతము, ౪. పదైకదేశగతము, ౫. రచనాగతము, ౬. వర్ణగతము నని. (ఇక్క డికి వివక్షితాన్యపర వాచ్యము ద్వివిధముగ చెప్పఁ బడినది)

ఇంక నుత్తమకావ్యమునందలి మూడవదియగు ధ్వనికావ్యము ద్వివిధము- ౧. సంసృష్టిధ్వనులు ౧౩౨౨ ఒక సముదాయముగను ౨ సాంకరధ్వ నులు 3౯౨౮ ఒకసముదాయముగను దనరెడిని. ఇక్కడికి ఉత్తమకావ్యము సంపూర్ణము.

కావ్యభాగమున రెండవదియగు మధ్యమ కావ్యము ఎన్మిదిభేదములుగలది. అవి ౧. అగూ ఢము, ౨. అపరాంగము, 3. వాక్యసిద్ధ్యంగము, ౪. అస్ఫుటము, ౫. సందిగ్ధము, ౬. తుల్యప్రా ధాన్యము, ౭. కాక్వాక్షిప్తము, ౮. అసుందరము.

ఇంక మూడవదియగు అధమకావ్యము ౧. శబ్ద చిత్రము, ౨. అర్థచిత్రము, 3. ఉభయచిత్రమునని త్రివిధము. శబ్దచిత్రమున శబ్దాలంకారములును, అర్థచిత్రమున నర్థాలంకారములును, ఉభయచిత్ర మున శబ్దార్థాలంకారములు రెండును అని గ్రహింపవది. ఇక్కడికి ఉత్తమకావ్య, మధ్యమ కావ్య, అధమ కావ్య లక్షణములు వివరింపఁ బడినవి.

కావ్యములు పలువిధములుగ నుండును. మహాప్రబంధములు, ప్రబంధములు, రూపక (నాటక) ములు, యక్షగానములు, చాటువులు, జాగముకథలు, పాటలు, ఏలపాటలు, పంబల పాటలు, తందానములు మొదలగునవన్నియు కావ్యసముదాయములోనివే.

మహాప్రబంధములు- ఇందు ౨౭ చందము లకు లోఁబడిగాని, మించిగాని ప్రస్తారమున వెలు వడిన పద్యములు పదునెన్మిది యుండును అవి ౧. నగరవర్ణన, ౨. సముద్రవర్ణన, 3. పర్వత వర్ణన, ౪ ఋతువర్ణన, ౫. చంద్రోదయవర్ణన, ౬. సూర్యోదయవర్ణన, ౭ ఉద్యానవనక్రీడ, ౮. జలక్రీడావర్ణనలు ౯. మద్యపానవర్ణన, ౧౦. రతివర్ణన, ౧౧. విప్రలంభ, ౧౨. వివాహవర్ణనలు, ౧3. కుమారోదయ, ౧౪. మంత్ర, ౧౫. దూత్య వర్ణన, ౧౬. ప్రయాణవర్ణన, ౧౭. యుద్ధవర్ణన, ౧౮ నాయకాభ్యుదయవర్ణనలు. పదునెన్మిది యుండవలయును ఛందములు, వృత్తములం గూర్చి వేఱుతావున గాంచవగును. మహాప్రబంధ వర్ణనలలో గొన్నితక్కువయయ్యెనేనియు ప్రబంధ మనంబడెడిని.

నాటకములు పదివిధములు- ౧. నాటకము, ౨ ప్రకరణము, 3 భాణము, ౪. ప్రహసనము, ౫. డిమము, ౬. వ్యాయోగము, ౭. సమవా కారము, ౮. వీథి, ౯. అంకము, ౧౦. ఈహా మృగము.

యక్షగానములు ఐదు తెఱంగులు- ౧. కథా సందర్భము, ౨. చక్రవాళము, [illegible] తారావళి, ౪. బిరుదావళి, ౫. భోగావళి [illegible]

చాటువులు క్షుద్ర [illegible] చాటు ధారలు- ఇవి ౧౪ విధములు. వీటిం గూర్చి వేఱుతావునఁ గాంచనగును. ఇవి సంఖ్యాబద్ధ చాటువులు. అసంఖ్యాబద్ధచాటువులు (లేకసంఖ్యా రహిత చాటువులు) రగడలు, కలికోత్కలిక, ద్విపద, దండకములు, పద్యముల మాలలు (ఉత్పలమాల, సీసమాలిక మొ॥), సింహావ

లోకనములు, బిరుదగద్యములు మొదలగునవి వీనికి చరణసంఖ్యా నియామము లేదు.

కావ్యదోషములు ౫౬ - ఇవి అర్థగతదోషములు, వాక్యగతదోషములు, పదగతదోషములు నని త్రివిధము. దోషములు మొత్తముగ నేబదియారు కలవు. వాటింగూర్చి వేఱు తావున గాననగును.

కావ్యగుణములు ౧౦ - ౧. శ్లేషము (శ్లేష), ౨. ప్రాసాదము, 3 మాధుర్యము, ౪. సుకుమారత, ౫. సమత, ౬. అర్థవ్యక్తి, ౭. ఔదార్యము, ౮ కాంతి, ౯ ఓజము, ౧౦. సమాధి యనునవి.

రసములు ౯ (నవరసములు) - ౧. శృంగారరసము, ౨. వీరరసము, 3. కరుణారసము, ౪. అద్భుతరసము, ౫ హాస్యరసము, ౬. భీభత్సరసము, ౭. భయానకరసము, ౮. రౌద్రరసము, ౯. శాంతరసము నని తొమ్మిది రసములు. ఇందు శృంగారరసము కడు విస్తారమైనది. ఇందెఱుంగదగిన సంగతులు పెక్కు కలవు. ఇందు భావములు త్రివిధములు, అవస్థలు ౧౦, నాయకులు 3౧౨ గురు మొదలగునవి పెక్కు గలవు.

భావములు - ౧. విభావములు, ౨. అనుభావములు, 3. అవస్థలు అని త్రివిధము. ఇందు విభావములు రెండువిధములు.

౧. ఆలంబనము - ఇది ఒకేవిధము.

౨. ఉద్దీపనము - నాల్గువిధములు ౧. ప్రాయము (వయస్సు), ౨. అలంకారము (సొమ్ములు మొదలగునవి ధరించి శృంగారించుకొనుట), 3. చేష్టలు, ౪. తటస్థము (సమీపవాసము లేక సహవాసము).

౨. అనుభావము - ఇది సాత్త్వికభావము, సంచారీభావము, చేష్టాభావము అని త్రివిధము.

౧ సాత్త్వికభావములు ౮ - ౧. స్తంభనము, ౨ ప్రళయము, 3. రోమాంచలము, ౪ స్వేదము, ౫. వైస్వర్ణ్యము, ౬ కంపము, ౭. అశ్రువు, ౮ వైవర్ణ్యము (నిశ్చేష్టత, మార్పు, గగుర్పాటు, చెమట, స్వరము, స్వరము మారుట, వణకుట, కండ్లనీరు గ్రమ్ముట, వర్ణము మారుట).

౨. సంచారీభావములు 33 - ౧. నిర్వేదము, ౨ శ్రమము, 3. దైన్యము, ౪ జాడ్యము, ౫. గ్లాని, ౬. త్రాసము, ౭. శంక, ౮. ఆర్తి, ౯. రోషము, ౧౦ గర్వము, ౧౧ అవేగము, ౧౨. ధృతి, ౧3. స్మృతి, ౧౪. చాపలము, ౧౫. ఉగ్రత, ౧౬. అవహిత్థ, ౧౭. త్రప, ౧౮. విషాదము, ౧౯. మదము, ౨౦. ఔత్సుక్యము, ౨౧. మతి, ౨౨. నిద్ర, ౨3. మోహము, ౨౪. బోధము, ౨౫. మృతి, ౨౬ ముదము, ౨౭. అలక్ష్యము, ౨౮. వితర్కము, ౨౯. సుషుప్తి, 3౦. అసూయ, 3౧. చింత, 3౨. ఉన్మాదము, 33. అపస్మృతి.

చేష్టానుభావము నాల్గువిధములు- ౧ చిత్తజ చేష్టలు, ౨. గాత్రజ చేష్టలు, 3. వాగారంభ చేష్టలు, ౪. బుద్ధ్యారంభ చేష్టలు.

౧. చిత్తజ చేష్టానుభావములు ౭ - ౧. హావము, ౨ భావము, 3. హేల, ౪. మాధుర్యము, ౫. ప్రాగల్భ్యము, ౬. హాసితము, ౭. ధైర్యము నని ఏడు తెఱంగులు.

౨. గాత్రజ చేష్టానుభావములు (౧౧)- ౧. లీల, ౨. విలాసము, 3. విచ్ఛిత్తి, ౪. విభ్రమము, ౫. కిలికించితము, ౬. మొట్టాయితము, ౭. కుట్టమితము, ౮. చకితము, ౯. బిబ్బోకము, ౧౦. లలితము, ౧౧. విహృతము నని.

3. వాగారంభ చేష్టానుభావములు (౧౨)- ౧. ఆలాపము, ౨. విలాపము, 3. సల్లాపము, ౪. ప్రలాపము, ౫. అనులాపము, ౬. అపలాపము, ౭. సందేశము, ౮. అతిదేశము, ౯. నిర్దేశము,

౧౦. అపదేశము, ౧౧. ఉపదేశము, ౧౨ వ్యప దేశము.

౪ బుధ్యారంభ చేష్టానుభావములు (౩)- ౧. రీతి, ౨. వృత్తి, ౩. ప్రవృత్తి.

౩ అవస్థలు (౧౦ విధములు)-౧. చక్షుప్రీతి (కనులజూచుట), ౨. మనస్సంగమము (మనసు తగులుట), ౩. సంకల్పము (ప్రయత్న సంక ల్పము), ౪. అరతి(అన్యానురాగము తగ్గిపోవుట), ౫. తాపము (వేడిగలుగుట), ౬. లజ్జాత్యాగము (సిగ్గువదలుట), ౭. జాగరము(నిద్రపట్టకుండుట), ౮. ఉన్మాదము (చికాకుత్రోచుట), ౯. మూర్ఛ (మైమరపు), ౧౦. ధన్యత.

నాయక, నాయికలు :- నాయకులలో ౩ భేదములు. ౧. కథానాయకులు- ౧. ధీరో దాత్తుఁడు, ౨. ధీరోద్ధతుఁడు, ౩. ధీరశాంతుఁడు, ౪. ధీరలలితుఁడు నని.

౨. శృంగార నాయకులు (౪ విధములు)- ౧. దక్షిణుఁడు, ౨. అనుకూలుఁడు, ౩. ధృష్టుఁడు, ౪. శఠుఁడు అని.

౩. సాహాయ్యనాయకులు (౪ విధములు)- ౧. విటుఁడు, ౨. చేటకుఁడు, ౩. పీఠమర్ధకుఁడు, ౪. విదూషకుఁడు అని.

నాయికలు త్రివిధము- స్వీయ, పరకీయ, సామాన్య యని. మొత్తమున నాయికలందు భేదములు ౩౧౨ గలవు. దీనింగూర్చి వేఱు తావున గాననగును. ఇంక శృంగారరసభేదముల నెఱుంగదగును.

౧. శృంగారరసము- ౧. విప్రలంభశృంగార మనియు, ౨. సంయోగ శృంగారమనియు ద్వివిధము. ౧. విప్రలంభశృంగారము- ఇది శుద్ధ విప్రలంభము, మానము నని ద్వివిధము. శుద్ధ విప్రలంభము- అయోగము, విరహము, ప్రవా సము, శాపము నని నాల్గు తెఱంగులు. మాన విప్రలంభము- ఈర్ష్యాజన్యమానము, ప్రణయజన్య మానము నని ద్వివిధము. ఇటుల విప్రలంభ శృంగార మారుభేదములుగలది. ౨. సంయోగ శృంగారము- ఇది సంక్షిప్త సంయోగము, సంపన్నసంయోగము నని ద్వివిధము

౨. వీరరసము- ఇది దానవీరము, దయా వీరము, యుద్ధవీరము నని త్రివిధము.

౩ కరుణారసము- ఇందు భేదములులేవు.

౪. అద్భుతరసము- ఇందు భేదములులేవు.

౫. హాస్యరసము- ఇది ఆఱు తెఱంగులు- ౧. స్మితము, ౨. హసితము, ౩. విహసితము, ౪. ఉపహాసితము, ౫. అపహాసితము, ౬. అతి హసితము.

౬. భీభత్సరసము.

౭. భయానకరసము.

౮. రౌద్రరసము- ఇది మాత్సర్యరౌద్రము, విద్వేషరౌద్రము నని ద్వివిధము.

౯. శాంతరసము- ఇది ఆత్మానాత్మ వివేక శాంతము, ఇహాముత్రార్థ ఫలభోగ విరాగశాం తము, శమదమాది షట్కసంపద శాంతము, ముముక్షుత్వశాంతము నని నాల్గు తెఱగులు. (ఇవి నవరసములు).

౫. లక్షణ- ౧. వృత్తి, ౨. రీతి, ౩. శయ్య, ౪. పాకము నని నాల్గువిధములు.

౧. వృత్తి- ఇది ౧. శబ్దము, ౨ కావ్యము నని ద్వివిధము.

౧. శబ్దము- ౧. వ్యంజన, ౨. లక్షణ, ౩. అభిద యని మూడు తెఱంగులు. అందు వ్యంజన ౧. శబ్దశక్తిమూల, ౨. అర్థశక్తిమూల, ౩. ఉభయశక్తిమూలయనియు; లక్షణ- ౧. జహాత్తు, ౨. అజహాత్తు, ౩. జహాదజహాత్తు యనియు; అభిద- ౧. యోగమూల, ౨ రూఢిమూల యని భేదములచే దనరెడిని. ఇటుల శబ్దము త్రివిధమై యవ్వి భేదములం గల్గియున్నది.

౨. కావ్యము ౪ విధములు - ౧ కైశికి, ౨. ఆరభటి, 3. సాత్వతి, ౪. భారతి యని

౨. రీతిమూఁడువిధములు-౧ వైదర్భి, ౨.గౌడి, 3.పాంచాలి యని. 3. శయ్య ఒకేవిధము-ఇందు భేదములు లేవు ౪ పాకము ద్వివిధము- నారి కేళపాకము, ద్రాక్షాపాకము నని. ఇంకను కదళీ పాకమనియుఁ గొందఱు వచించియున్నారు.

౬. యతిప్రాసములు- ఇవి పద్యముల నిబంధనలు. పద్యములు వినుటకే రుచికరములై యుండుట కివి యేర్పడినను, పద్యముయొక్క గణ పరిశుద్ధతను నిలుపుట కివి సాధనము లగుచున్నవి. వేర్వేఱు వృత్తములకు వేర్వేఱు యతిస్థానములు విధింపంబడియున్నవి. యతిప్రాసములం గూర్చి వేర్వేఱు తావులం గాననగును.

౭. సమాసములు ౬ విధములు- శబ్దములను ఒకటితో నొకటి గదియింపంజేసి, జిగిబిగిం గూర్చుటను సమసింపఁజేయుట యనియు, అట్లు సమసింపఁజేయబడిన పదసముదాయమునకు సమాసమనియు, తొల్లింటిపండితులు పేరిడియు, వాడియున్నారు. పద్యములందు సమాసములను రచించుటకు అర్హ సమయములు కలవు. సమాసము లారువిధములు.

౧. అవ్యయీభావ సమాసము- ఇది ౧. అవ్యయపూర్వపదమనియు, ౨. అవ్యయోత్తర పదమనియు, 3. నామోభయపదసమాసమనియు త్రివిధము.

౨. తత్పురుషసమాసము (ఎన్మిదివిధములు)- ప్రథమతత్పురుషసమాసము, ౨. ద్వితీయతత్పురుష, 3. తృతీయతత్పురుష, ౪. చతుర్థీతత్పురుష, ౫. పంచమీతత్పురుష, ౬. షష్ఠీతత్పురుష, ౭. సప్తమీతత్పురుషసమాసము, ౮. నఙ్తత్పురుషసమాసము.

3. కర్మధారయసమాసము (నవ విధములు)- ౧. విశేషణపూర్వపదము, ౨. విశేష్యపూర్వపదము, 3. విశేషణోభయపదము, ౪. ఉపమానపూర్వపదము, ౫. ఉపమానోత్తరపదము, ౬. అవధారణపూర్వపదము, ౭. సంభావనపూర్వపదకర్మధారయ సమాసము, ౮. లుప్తమధ్యమపదకర్మధారయ, ౯. భిన్నోత్తరపదకర్మధారయసమాసము.

౪. ద్విగుసమాసము- ౧. ఏకవిద్భావి, ౨. అనేకవిద్భావి యని ద్వివిధము.

౫ బహువ్రీహిసమాసము (పంద్రెండు విధములు)- ౧ ద్వితీయాబహువ్రీహి, ౨ తృతీయాబహువ్రీహి, 3. చతుర్థీబహువ్రీహి, ౪. పంచమీబహువ్రీహి, ౫ షష్ఠీబహువ్రీహి, ౬. సప్తమీబహువ్రీహి, ౭. వ్యధికరణబహువ్రీహి, ౮. సహపూర్వపదబహువ్రీహి, ౯. ఉపమానపూర్వపదబహువ్రీహి, ౧౦. దిగంతరాళబహువ్రీహి, ౧౧. వ్యతికరణలక్షణబహువ్రీహి, ౧౨. నఙ్బహువ్రీహిసమాసములు.

౬. ద్వంద్వసమాసము- ఇది ద్విపదద్వంద్వమనియు, బహుపదద్వంద్వమనియు. అందుద్విపదద్వంద్వము- ఇతరేతరయోగ ద్విపదద్వంద్వమనియు, సమాహారద్విపదద్వంద్వమనియు నిరు దెఱంగులు. అట్లే బహుపదద్వంద్వమును ఇతరేతరయోగబహుపదద్వంద్వ మనియు, సమాహారబహుపదద్వంద్వమనియు ద్వివిధభేదములై ద్వంద్వసమాసము నాల్గుభేదములం గల్గియున్నది.

౮. ఛందములు ౨౬, వృత్తములు- పద్యకావ్యములు ఛందోబద్ధములు. కాన పద్యకావ్యములను గూర్చి ఎఱుంగుతరి ఛందములం గూర్చియు, వానియందు జనించు వృత్తములం గూర్చియు నెఱుంగు టత్యవసరము. ఛందమెన్నవ సంఖ్యయో ఆఛందమున జనించిన వృత్త (పద్య) పాదమునందన్ని యక్షరములుండును. ఛందము లిఱువదియాఱు. అవి ౧. ఉక్త, ౨. అత్యుక్త, 3. మధ్య, ౪. ప్రతిష్ఠ, ౫. సుప్రతిష్ఠ,

౬. గాయత్రి, ౭. ఉష్ణిక్కు, ౮. అనుష్టుప్పు, ౯. బృహతి, ౧౦. పంక్తి, ౧౧. త్రిష్టుప్పు, ౧౨. జగతి, ౧౩. అతిజగతి, ౧౪. శక్వరి, ౧౫. అతిశక్వరి, ౧౬. అష్టి, ౧౭. అత్యష్టి, ౧౮. ధృతి, ౧౯. అతిధృతి ౨౦. కృతి, ౨౧. ప్రకృతి, ౨౨ అకృతి ౨౩. వికృతి, ౨౪. సుకృతి లేక సంకృతి, ౨౫ అతికృతి లేక అభికృతి, ౨౬ ఉత్కృతి.

ఈ ౨౬ ఛందములందు జనించిన వృత్తములు ౧౩,౪౨,౧౭,౭౨౬ కలవు. ఇవి అన్నియు వాడుకయందిప్పుడు లేవు

ఇంక నీయిరువదియాఱు ఛందములందు జనించి నవేకాక, ఉద్ధరమాలావృత్తము లనుపేరం బర గుచు లాటీవృత్తమును, కమణకవృత్తమును, త్రిభంగివృత్తమును, లయహారీవృత్తమును, లయ విభాతీవృత్తమును, లయగ్రాహివృత్తమును, పది విధములగు దండకములును అచ్చటచ్చటం గాన నగుచున్నవి. కాని దండకములు ౯౯౯ భేదము లనియు, అందిప్పుడు ౧౦ విధములు మాత్రము వాడుకయందున్నవనియు, ఈపదునాఱు విధము లగు వృత్తములు ౨౬ వ ఛందమునకు గూడ దాటినవనియుం జెప్పఁబడినవి. ౨౬ ఛందములు, వృత్తములంగూర్చి వేఱొకతావున గాననగును.

కావ్యవిధానము — అలంకారశాస్త్ర మున కావ్యము- ఉత్తమకావ్యమనియు, మధ్యమ కావ్యమనియు, అధమకావ్యమనియు త్రివిధములై తెలియబడును. కవి రచించినది కావ్యమని చెప్పఁ బడినది.

౧. ఉత్తమకావ్యము- ౧. వివక్షితాన్యపర వాచ్యమనియు, ౨. అవివక్షితాన్యపరవాచ్యమని యుం ద్వివిధము.

౧. వివక్షితాన్యపరవాచ్యము- ఇది తిరుగ సంలక్ష్యక్రమవ్యంగ్య మనియు, అలక్ష్యక్రమ వ్యంగ్య మనియు ద్వివిధము.

౧. సంలక్ష్యక్రమవ్యంగ్యము త్రివిధము- ౧. శబ్దశక్తిమూల, ౨. అర్థశక్తిమూల, 3. ఉభయ శక్తిమూల యని

౧. శబ్దశక్తిమూల- వస్తురూప, అలంకార రూప యని ద్వివిధము.

౧. వస్తురూప- వాక్యగత మనియు, పదగత మనియు నిరు తెఱంగులు.

౨ అలంకారరూప- వాక్యగత మనియు, అలంకారగత మనియు నిరు తెఱంగులు.

౨. అర్థశక్తిమూల త్రివిధము- ౧. స్వతఃప్రతి పన్నము, ౨. కవిప్రౌఢవచనసిద్ధము, 3. కవి నిబద్ధోక్తిసిద్ధము అని మైయున్నవి.

౧. స్వతఃప్రతిపన్నము- ౧. వస్తుమూల మనియు, ౨. అలంకారమూలమనియు ద్వివిధము.

౧. వస్తుమూలము- తిరుగ వస్తుమూలవస్తు వనియు, వస్తుమూలాలంకారమనియు ద్వివిధము.

౧. వస్తుమూలవస్తువు- ౧. పదగతము, ౨. వాక్యగతము, 3. ప్రబంధగతము నని మూఁడు తెఱంగులు.

౨. వస్తుమూలాలంకారము- ౧. పదగత మనియు, ౨. వాక్యగతమనియు, 3. ప్రబంధ గతము నని మూఁడు తెఱంగులు.

౨. అలంకారమూలము- ౧. అలంకారమూల వస్తువనియు, ౨. అలంకారమూలాలంకార మని యుం ద్వివిధము.

౧. అలంకారమూలవస్తువు- ౧. పదగతము, ౨. వాక్యగతము, 3. ప్రబంధగతము నని మూఁడు తెఱంగులు.

౨. అలంకారమూలాలంకారము- ౧. పద గతము, ౨. వాక్యగతము, 3. ప్రబంధగతము నని మూఁడు తెఱంగులు.

౨. కవిప్రౌఢవచనసిద్ధము- ఇది ద్వివిధము. ౧. వస్తుమూల, ౨. అలంకారమూలము నని.

౧. వస్తుమూలము- ౧. వస్తుమూలవస్తువు, ౨. వస్తుమూలాలంకారము నని ద్వివిధము.

౧. వస్తుమూలవస్తువు- ౧ పదగతము, ౨. వాక్యగతము, ౩. ప్రబంధగతము నని త్రివిధము.

౨. వస్తుమూలాలంకారము- ౧. పదగతము, ౨. వాక్యగతము, ౩. ప్రబంధగతము నని మూఁడు తెఱఁగులు.

౨. అలంకారమూలము- ఇది ౧. అలంకారమూలవస్తువనియు, ౨. అలంకారమూలాలంకారమనియు ద్వివిధము.

౧. అలంకారమూలవస్తువు- ఇది ౧. పదగతము, ౨. వాక్యగతము, ౩. ప్రబంధగతము నని త్రివిధము

౨. అలంకారమూలాలంకారము- ఇది ౧. పదగతము, ౨. వాక్యగతము, ౩. ప్రబంధగతము నని త్రివిధము.

౩. కవినిబద్ధోక్తిసిద్ధము- ఇది వస్తుమూలమనియు, అలంకారమూలము నని ద్వివిధము.

౧. వస్తుమూలము ఇది ౧. వస్తుమూలవస్తువనియు, ౨. వస్తుమూలాలంకారమనియు ద్వివిధము.

౧. వస్తుమూలవస్తువు- ౧. పదగతము, ౨. వాక్యగతము, ౩. ప్రబంధగతము నని త్రివిధము.

౨. వస్తుమూలాలంకారము- ౧. పదగతమనియు, ౨. వాక్యగతమనియు, ౩. ప్రబంధగతమనియు త్రివిధము.

౨. అలంకారమూలము- ఇది ౧. అలంకారమూలవస్తువనియు, ౨. అలంకారమూలాలంకారమనియు రెండువిధములు.

౧. అలంకారమూలవస్తువు- ఇది ౧. పదగతము, ౨. వాక్యగతము, ౩. ప్రబంధగతము నని త్రివిధము.

౨. అలంకారమూలాలంకారము- ౧. పదగతము, ౨. వాక్యగతము, ౩. ప్రబంధగతము నని త్రివిధము.

౩. ఉభయశక్తిమూల- ఒకే విధము.

౨. అలక్ష్యక్రమవ్యంగ్యము- ఇది ఆఱు విధములు. ౧. ప్రబంధగతము, ౨. వాక్యగతము, ౩. పదగతము, ౪ పదైకదేశగతము, ౫. రచనాగతము, ౬. వర్ణగతము నని యైయున్నది.

౨ అవివక్షితాన్యపరవాచ్యము- ఇది ౧. అత్యంతతిరస్కృతమనియు, ౨. అర్థాంతరసమేతమనియు ద్వివిధము.

౧. అత్యంతతిరస్కృతము- ఇది ౧. వాక్యగతమనియు, ౨. పదగతమనియు ద్వివిధము.

౨. అర్థాంతరసమేతము- ఇదియు ౧. వాక్యగతమనియు, ౨. పదగతమనియు ద్వివిధము.

మరియు నీయుత్తమకావ్యసందర్భమున సంసృష్టిధ్వనులును, సంకరధ్వనులును కలవని చెప్పఁబడినవి. సంసృష్టిధ్వనుల సంఖ్య ౧౩౨౬ గను, సంకరధ్వనుల సంఖ్య ౧౩౨౬ × ౩=౩౯౭౮ గ నలంకారశాస్త్రవేత్తలు లెక్కించియున్నారు.

౨ మధ్యమకావ్యము- ఇది ఎన్మిది భేదములు గలదిగఁ జెప్పఁబడినది. అవి ౧. అగూఢము, ౨. అపరాంగము, ౩. వాచ్యసిద్ధ్యంగము, ౪. అస్ఫుటము, ౫. సందిగ్ధము, ౬. తుల్యప్రాధాన్యము, ౭. కాక్వాక్షిప్తము, ౮. అసుందరము నై యున్నవి.

౩ అధమకావ్యము- ఇది అలంకారరూపముగఁ దనరెడిని. అలంకారములు- శబ్దాలంకారములనియు, అర్థాలంకారములనియు, ఉభయమనియుఁ జెప్పఁబడినవి. అనగా శబ్దచిత్రము, అర్థచిత్రము, ఉభయచిత్రము నని భావము. అందు శబ్దచిత్రమన శబ్దాలంకారములనియు, అర్థచిత్రమన అర్థాలంకారములనియు, ఉభయచిత్రమన శబ్దాలంకారము, అర్థాలంకారము గూడ (ఉభయ సంయుతము) నవియు నెఱుఁగునది.

కావ్యుఁడు (శుక్రుఁడు)—కవి పుత్త్రుఁడని భావము. శుక్రాచార్యుఁడు రాక్షసగురుఁడు.

పితామహుఁడు భృగుమహర్షి. సోదరులు ధాత, విధాత. పుత్రులు చండామార్కుఁడు, దాంప్త్రి, త్వష్ట్ర, భద్రకర్ముఁడు. కుమార్తెలు అరజ (యోగిని), దేవయాని (యయాతిమహారాజు భార్య).

క్వాోలిన్ — బంకమట్టి చూడుఁడు.

కాశకుశావలంబన న్యాయము— నిరాయుధుఁడై ఎదిరింపఁజాలక గడ్డికట్టం జేతబట్టి నట్లని యర్థము. వాదమున నిర్వహింపఁజాలక వేఱొక నిరర్థక వాదప్రయత్నము సల్పుటయని భావము.

ఓటమి సిద్ధమగుట, వేఱునిరర్థకమగు బలహీన వాదమునకుం బ్రయత్నించుట మొదలగు పను లను నిరసించుటయం దీన్యాయమును వాడుదురు.

కాశికిపోతే కఱ్ఱికుక్క గంగిగోవగునా? — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కాశికిపోయి కుక్కబొచ్చు తెచ్చినట్లు — ఆంధ్రలోకో.

కాశీక గోత్రము — ఆయాస్యఉప గణము చూడుఁడు. ఔతథ్య ఉపగణము చూడుఁడు

కాశీతకి గోత్రము — నిధృవగణము చూడుఁడు.

కాశీ దేశము — తొల్లింటి కాలమున నొకప్పుడు సంయుక్త రాష్ట్రములలోని బనారస్ పట్టణము రాజధానిగ దానిపరిసరములొక చిన్న రాజ్యముగనుండెను. రాజధాని కాశీ (కాశీదేవీ క్షేత్రమగు కాశీ లేక బనారస్ పట్టణమే). ప్రజలకు కాశీలని వాడుకయుండెను. వీరు చాల బలముగలవారని పేరందియుండిరట.

కాశీక్షేత్రత్రయము — ౧ వారణాశి (కాశీ)- దీనిని బనారస్ అనెదరు. ఉత్తరహిందూస్థానమున సంయుక్తరాష్ట్రములలో నున్న నగరము. ౨ గుప్తకాశీ-హిమవన్నగ దేశమున గడ్వాల్‌లో ఊఖీమఠమునకడ నున్నది. మందాకినీతీరము, హరిద్వారమునుండి ౧౨౫ మైళ్లు. హరిద్వారము నుండి బదరీకేదారమున కేగు మార్గము. 3. ఉత్తరకాశీ - హిమవన్నగమున బారాహాట్ అనఁబడు తావునకు సమీపము గంగానదీతీరము. డేరాడూన్‌నుండి ౮౦ మైళ్లదూరము. గంగోత్తర కేగు మార్గము.

కాశ్మీరదేశ చరిత్ర — కాశ్మీరదేశము భరతభూమి కుత్తరమున హిమవత్పర్వత పఙ్తుల మధ్యనున్న లోవ. ఆదికాలమున నీ లోవయంతయు జలమయమై సరస్సుగ నుండెడిది. ఇచటి హరముఖ పర్వతమున నక్కాలమున పరమేశ్వరుఁడును, వారి శక్తియగు సతీదేవియు లీలావతారులో యనునట్లు మాయాశరీరధారులుగ వసించుచు విహరించుచుండిరి దానినుండి కాశ్మీర దేశపులోవయందున్న సరస్సునకు సతీసరస్సనియు అందిప్పుడు ఊలూరులేక్ అనంబడు జలనిలయమును, ఆలవాలమనియు వాడుచుండిరి. ఆప్రాంతముల నాగజాతివారు వసించుచుండిరి. వారికిం గస్యపమహర్షి సంతతివాఁడగు నీలభూపతి ప్రభువై పాలించుచుండు వాఁడు. ఆ తరుణముననే జన కంటకుం డనందగిన మహాదుర్మార్గుండగు జలోద్భవుండను రక్కసుండొకఁడు సపరివారముగ నా సతీ సరోవరప్రాంతములను, అవసరమగుతరి సరోవరమునందునను వసించుచు, భరతఖండ నివాసుల యొక్కయు, దేవతల యొక్కయు సత్కార్యానుష్ఠాన చర్యలకు ధ్వంసమును గల్పించుచు బాధించుచుండు వాఁడు.

భూపాలుండగు నీలమహీపాలుండు తన ప్రజలీజలోద్భవుని చే నంచుచుండు నిక్కట్టును, వాని యధర్మవర్తనలను గాంచి యోర్వఁజాలకయు, చేయునది లేకయు గొప్ప తపంబొనర్చి, కశ్యప

మహర్షి మూలమున దేవతాప్రసన్నతం గల్గించుకొని దేవగణముల నటకు రప్పించి దానవునిం బరిమార్ప యత్నించెనట. కాని దానవుండును పరివార సమేతుండుగ నీట నప్పుడు హరిపర్వత మనంబడుచున్న కొండయందొక కందరము నందు దాగి కుశలుండై యుండ, దేవతలు బిక్కమొగములు వైచియుండ, దేవకార్య నిర్వహణమున కట కేతెంచి సైన్యములకు ముందుగ నిలచియుండి శ్రీకృష్ణబలరాములు వితస్థ (ఇప్పటి జీలమునది) ప్రవహించు కనుమమార్గమున కనుమం దింపంజేసి నీరవ్వలకుం బార మార్గమేర్పర్చిరట. నీరవ్వలకుం బ్రవహించ నేల బయల్పడి రక్కసుండు విధిలేక బయటికేతెంచి యుద్ధసన్నద్ధుండైన కతన శ్రీకృష్ణుండు సంగరోన్ముఖుండై రక్కసునిం గూలంజేసి దునుమాడి శాంతిం గల్గించెనట. సతీసరోవరమిటుల భూప్రదేశమై కశ్యపర్షి దేశమని పేరిడంబడియు, కాలము గడచినకొలంది కాశ్మీరముగ పేరు మారియున్నదట. దేశప్రజలగు నాగులకు దేశికులై పురోహితులైయుండ నియమితులగు విప్రు లిప్పుడు కాశ్మీరపండితులనంబడుచున్నారు.

ఇంక నిక్కాలమున కొందఱీపూర్వకథనమును నమ్మకుండినను భూగోళశాస్త్ర పరిశోధకులు కాశ్మీరపరిసర పర్వతోపరిభాగ లబ్ధములగు ముత్యపుచిప్పలు, నత్తగుల్లచిప్పలు మొదలగు వాటిం జూచి, ఈ ప్రాంతమంతయు నొకప్పుడు జలనిలయమై యుండితీరవలయునని యంగీకరించుటను కాదనంజాలరు. ఇదియే శ్రీకృష్ణావతార కాలమున గల్గింపఁబడిన దేశము. కుంకుమపూవునకు జన్మప్రదేశము కాశ్మీరభూమి.

కలియుగమాదిగ క్రీ. వె. ౧౮౫౦ సంవత్సరము వఱకు కించుమించు ౫౦౩౫ సంవత్సరములైనవి. అందు క్రీ. వె. వెనుక గడచిన వత్సరములు ౧౮౫౦ ను, క్రీ మునుపు సావత్సరములు ౨౫౦ గలపిన ౨౧౦౦ సంవత్సరములగును. ఈ కాలమును కలియుగారంభమునుండియు గడచిన ౫౦౩౫ నుండి తీసివేచినచో ౨౯౩౫ సంవత్సరములు మిగులును. ఈ కాలము తరువాత చరిత్ర మనకు తెలియగాకున్నది. కల్హణ పండితుని రాజతరంగిణి మొదలగుగ్రంథములవలన క్రీ పూ ౨౫౦ నాఁటివాఁడగు అశోక చక్రవర్తి కాలమునుండియు మనకుఁ గొద్దిగనో గొప్పగనో చరిత్ర దొరకుచునేయున్నది. కాన దానినే వివరింపవలయును.

అశోకచక్రవర్తి పాలనమునుగూర్చియు మన కంతగా తెలియకున్నను ఆ కాలమున నీ దేశమునొక ప్రధానస్థానమును నిర్మించి దానికి శ్రీనగరమని పేరిడెను. ఇట శ్రీ యనిన సూర్యుండనియు, శ్రీనగరము సూర్యుని పట్టణమనియు, ఆ మహారాజాభిప్రాయార్థముగ బౌద్ధగ్రంథములందు వివరింపఁబడినది. ఆ శ్రీనగరపు తావిప్పటి శ్రీనగరమునుండి నాల్గుమైళ్ల దూరమున రెండు దేవాలయములు తప్ప నేయానవాలు లేనిదై పాండ్రెంతా నని పిలువఁబడుచు, ఇస్లామాబాదు రస్తాయందు జీలమునది నంటియే యున్నది. దీనిని స్పష్టముగ దెలియుట కశోకుని వాడుచుండుమనుగాక.

పిదప ప్రభుత్వమునకు వచ్చిన కాశ్మీర భూపతులు పేర్గందినవారు కారుకాని, క్రీ. వె. ౧౦౦ సంవత్సర ప్రాంతముల రాజ్యపాలన మొనర్చిన కనిష్కమహారాజు సుప్రసిద్ధుఁడు. ఈయన గాంధారదేశ మేలుచుండినవాఁడు; కుషాన్ తెగకుం జెందినవాఁడు. ఈయన కూర్చిన బౌద్ధభిక్షువుల మహాసభయందు పిటకములనంబడు బౌద్ధమతవేదగ్రంథము కూర్పంబడినది. ఇది సుప్రసిద్ధగ్రంథము. ఈ కనిష్కమహారాజు క్రీ. వె. ౧౫౦ వఱకు రాజ్యపాలన మొనర్చినవాఁడు.

అయుకీకుం బిదప హుబిష్క మహారాజు కాశ్మీర సింహాసన మధిష్ఠించెను. ఈయన తన రాజధానిని హుబిష్కపురమను పేరను వేఱుగ నిర్మించెను. అది బాలామూలా (తొల్లింటి వరాహమూలపురము) పట్టణమునకు ఆగ్నేయ దిశగా రెండు మైళ్ళదూరమున నున్నది. ఇప్పుడు ఉష్కూరని పిలువంబడుచున్నది. తరువాత లలితాదిత్యుం డీహుష్కపురముననే బౌద్ధస్తూపమును మఠమును నిర్మించెనని తెలిసెడిని. ఈ కుషాను భూపతులగు ఇద్దరి కాలముననే గ్రీకుదేశముతో రాకపోక సంబాధము లధికముగ నుండెను. గ్రీకుదేశపు గృహనిర్మాణవిధానము కొంత వఱకు కాశ్మీరదేశమం దవలంబింపఁబడెను. ఈ గ్రీకు శిల్పకళ కాశ్మీరదేశపు ఆనాఁటి దేవాలయాములందు స్పష్టముగఁ గానవచ్చుచున్నది.

కుషాను భూపతుల తరువాత కాశ్మీరసింహాసన మధిష్ఠించిన భూపతులలో క్రీ. వె. ౫౦౦ వఱకు సుప్రసిద్ధులు గానరారు. క్రీ వె. ౫౦౦ ల కాలమున రాజ్యమునకు వచ్చిన శ్వేతహానుఁడగు మిహిరకులుం డను నృపతి కడుదుర్మార్గుఁడనియు, క్రూరుండనియు తెలియుచున్నది. ఈతఁడు శివభక్తుఁడని బలమైన వాదుకకలదు. ఈతని పరిపాలన విధానములు తెలియవు. కల్హణపండితుఁడు తన రాజతరంగిణియం దీతనిని మానవవైరి యనియు, వయస్సు గడచినవారియందు గౌరవమును, స్త్రీలయందు మర్యాదయు, బాలురయందు కనికరమును లేని క్రూరునిగ వివరించుచు ఈతఁడొసంగిన భూదానములం బరిగ్రహించిన విప్రులను నిరసించియున్నాఁడు. ఈయన ఎంత కాలము పాలించెనో తెలియరాదు కాని, ఆఱవ శతాబ్దాంతకాలమున సింహాసన మధిష్ఠించిన ప్రవరసేనమహారాజు ఇప్పటి శ్రీనగరమునందలి తూర్పుభాగమున తన రాజధానిని తనపేరట ప్రవరపురమను పేరున నిర్మించుకొనెను. మరియు నీనఁడే జీలమ్నదిదాటుటకొక పడవల వారధిను నిర్మించెనఁట. ఇకను ఇప్పటి శ్రీనగరమునందలి డాల్సరస్సునుండి జీలము నదీతీరమున పట్టణము దనుక చీనారుబాగు డాల్లేకుల నడుమగా జీలము వెల్లువవలన నపాయము గలుగకుండునటుల నొక గట్టుఁ బోయింపనారంభించినటుల చెప్పఁబడినది. ప్రవరసేనుని మేనమామ జయేంద్రుఁ డీప్రవరపురమున జయేంద్ర మఠమను గొప్ప బౌద్ధ సన్యాసాశ్రమమును నిర్మించెను. ఇటుల నీక్రొత్త రాజధాని సకల వైభవోపేతమగుచున్నను అశోకుని శ్రీనగరమించుకంతయుం దగ్గిపోక నిలచి యుండెను. క్రీ వె ౬౩౦-౬౩౩ హ్యూయనత్సాంగను పేరుగల చీనా దేశస్థుఁడు కాశ్మీర దేశమునకేతెంచి ఈదేశమునందుండియే ఆరెండు సంవత్సరముల కాలమున నాయనతిరిగిన ప్రయాణ కాలముతప్పఁ దక్కినకాలమున ఈజయేంద్ర మఠముననే వసించెను. ఆయన బారామూలా పురముగుండా నడచివచ్చి తొలిరాత్రి హుబిష్క పురముననే (హుష్కూరు) గడపెనని ఆయన వ్రాసిన యాత్రాచరిత్రయందు కలదు.

పిదప క్రీ. వె. ౭౫౦ ప్రాంతముననో లేక ఎన్మిదవ శతాబ్దారంభ కాలముననో లలితాదిత్యా ముక్తాపీడుండగు మహాబలాఢ్యుండగు భూపతి సింహాసనమధిష్ఠించెను. ఆయన భరతదేశము కొన్ని యుద్ధములొనర్చెను. టిబెట్టు దేశమున యుద్ధమొనర్చెను. చీనాదేశమునకొక రాయబారి నంపెను. దీనింగూర్చి చీనాప్రభుత్వపు రికార్డు నందు ఉదహరింపఁబడియున్నది. ఈ భూపతి హిందువుఁడు; సకల మతసమానము కలవాఁడు. కాశ్మీరదేశమున సుప్రసిద్ధమగు మార్తాండ దేవస్థానమున కట్టడములను విరివిగ కట్టించెను. కాశ్మీరరాజులు పెక్కండ్రవలె నీయునయు తానొక వేఱురాజధానిని నిర్మింపఁజేసికొని. దానికి పరిహాసపురమని పేరిడెను. అందు గొప్ప

దేవాలయనిర్మాణముల నొనర్చెను. పరిహాస పురమిప్పటి పాదీపూరు తన రాజధానియగు పరిహాసపురమున నొక బౌద్ధమఠము గట్టించి అందొక గొప్ప బుద్ధవిగ్రహము జేయించి స్థాపింపఁజేసెను. మరియు హుష్కపురమున నొక బౌద్ధస్తూపమును, ఒక బౌద్ధమఠమును నిర్మించినవాఁడని మున్నె వివరింపఁబడి యున్నది ఈరణశూరుండొక కలహమునందే ప్రాణములు విడిచెనందురు. లలితాదిత్యునకుంబిదప క్రీ. శ. ౮౫౫ వఱకు రాజ్యమేలిన భూపతులు చాల బలహీనులు. క్రీ. శ. ౮౫౫ లో అవంతివర్మ మహారాజు రాజ్యమునకు వచ్చెను. ఈయన పరిపాలనకాలమంతయు ప్రజల యభివృద్ధికిం దగిన పనులొనర్చుటయందే వినియోగించిన వాఁడు పరరాజ్యములకై యుద్ధములొనర్చు తలం పీయనకు లేనేలేదు. పెక్కండ్రు కాశ్మీర భూపతులవలె తనరాజధానిగ నవంతిపురమును నిర్మించుకొనియెను. ఆయూరిప్పుడు శ్రీనగరము నుండి ఇస్లామాబాదు (తొల్లింటి యనంతనాగ పురము) నకేగు మార్గమున సగముదూరమున నున్నది. ఇది పిదపకాలమున కొంత మట్టిదిబ్బగ వేయంబడి పోయియుంట, ఇటీవల ప్రభుత్వము వారిచే త్రవ్వింపఁబడి బయలుదేరదీయంబడియున్న ఇందు రెండు గొప్ప దేవస్థానములు బయల్పడినవి. ఈయనకాలమున సూర్యుండను ఎంజినీయ రుండువాఁడు. అవంతివర్మపాలనకాలమున జరగిన పెద్దపనులు కొన్నికలవు. జీలమునదిలోని జలము లను వేఱుమార్గమునకుం గాలువత్రవ్వి త్రిప్పి, వేఱుమార్గమున ఊలూరు (తొల్లింటి ఆలవా లము) సరస్సునందుచేర్చి, వేఱుమార్గమున నది పైకినడల కాలువంద్రవ్వించి తొల్లింటి సింధు నదికిం జేర్పించెను. ఇందువలన అపరిమితప్రదేశము బయల్పడె. ధాన్యగుండా సేద్యకాల్వలం ద్రవ్వించి పంటభూములుమార్చి గ్రామములు నిర్మించెను.

అందొకటి సూర్యపురమని ఎంజినీయరుగారి పేరం బఱగుచు నేటికిని అట్లేయున్నది. కల్హణ పండి తుఁడు ఈపంట దేశసమృద్ధమై తొల్లింట కరవార ప్రమాణధాన్యము ఇన్నూట దీనారముల విలువం గల్గియుండినది ముప్పదియాఱు దీనారము (టంకము లేక రూప్యము) లయ్యెనని వ్రాసెను.

అవంతివర్మకుం బిదప టిబెట్టుభూపాల సుతుఁ డగు రించనుపా అను యావనుఁడు తండ్రి తరుగఁబడి కలహించి కాశ్మీరముపై దాడివెడల నుద్యుక్తుఁడై విఫలమనోరథుఁడై లహారా దుర్గముపై రక్షక సామంతుఁడగు రామచంద్ర న రేంద్రుని నిహతుం జేసి, ఆయన భోగవనిత నెత్తు కొనిపోయెను. తానుమహమ్మదీయుఁడైన తనకు సహాయ్యము కలుగునని కాబోలు బుల్బుల్లా యను పేరుగల పకీరునకు శిష్యుఁడై సదరుద్దీనను పేరున మహమ్మదీయమతస్థుఁడై గురుఁడగు బుల్బులుషా మరణించుకతన నట బుల్బుల్లాంకారను పేరున నొకదరగానిర్మించి తానును క్రీ. శ. ౧౩౨౭ లో మృతుండాయెను. తోడనే యాతనికి భార్యగా నుండిన (తొల్లింటి రామచంద్రుని భోగవనిత) కాశ్మీరదేశ మేలుచుండిన కడపటి హిందూ నృపాలుని కడకుఁ జేరుకొనియెను. ఆనృపతియు ౧౩౪౩ లో మరణింప షామీర్జా యను సైన్యాధిపతి కాశ్మీరసింహాసన మాక్రమించి వెనుకటి నృపాలసోదరుని కడనున్న వనితం గాంక్షించి బలాత్కరించెను. ఆమె బలాత్కార మరణమునందెనని చెప్పఁబడినది. షామీర్జా పారశీక దేశమునందలి హమదానుపురము నుండి మీరుసయ్యద్ అలి యను నామము గల షాహమాదానను పండితుని రావించి దేశమును మతముమార్చేయ మొదలిడెను. ఆయనగోరీ ఇప్పటి శ్రీనగరమున మూడవమఠమైన, నాల్గవ వంతెనల నడుమ గానసగుచున్నది. ఇట్లుండ సికిందరను మహాత్ముఁడు కాశ్మీరమునకొచ్చి దేవ

స్థానములను భగ్నమొనర్ప మొదలిడెనట. ఈ దుర్దశయందు ప్రజలనేకులు దేశము వీడిరి. పారిపోయిన రైతులకు పొలములు, డొంకలు నిలయము లయ్యెనట.

సికిందరునకుం బిదప రాజ్యాధికర్తయైన సుల్తాన్ జేయనులబ్దీనుగారు కొంతవఱకు కర్తవ్యత సహనము కలవారగుటచే శాంతినెలకొల్ప ప్రయత్నించిరి. ఈయనకాలము క్రీ. వె ౧౪౨౦-౧౪౭౦ అనిచెప్పఁబడినది. ఇప్పుడు నాల్గవ వంతెనయని చెప్పఁబడుచున్న వంతెన ఈసుల్తాను గారి నిర్మాణమేనని యందురు. జామామసీదు నిర్మించెననియు, ౧౪౫౮ మహాక్షామమున ప్రజలను రక్షించెననియు చెప్పఁబడినది. దేశమున పంటకాల్వలఁ గొన్నిటిం ద్రవ్వించెనని చెప్పఁబడినది. ఈయన సింహాసనమెక్కుట క్రీ వె ౧౫౬౦ అని కొందఱనుచున్నారు. క్రీ. వె. ౧౫౮౬ లో కాశ్మీరము మొగలాయి సామ్రాజ్యమునకుం జేరిపోయెను. అక్బరుచక్రవర్తి పాలనము సుప్రసిద్ధమేగాన వేఱుగవ్రాయఁ బనిలేదు. ప్రజలందు తిరుగ శాంతిగల్గెను. హరిపర్వతముం జుట్టియొకదుర్గము నిర్మింప నక్బరు మొదలిడెను. ఇది పారిపోయిన ప్రజలను తిరుగ కాశ్మీరమునకు రప్పింప నాయనతలంపని కొందఱనెదరు. ఆయన తన వేసవి నివాసముగ కాశ్మీరముఁ నేర్పఱచుకొనియెను. ధాల్లేకునందిప్పుడు గల తోటంగు గార్డెన్సు తొలుత అక్బరుచక్రవర్తి ఏర్పఱచినవే యని యందురు. సగటున ఔరంగజీబు కాలము వఱకు దేశమల్లకల్లోలములు లేక శాంతిననుభవించినదని చెప్పఁబడినది. మొగలాయి రాజ్యమస్తమింపఁగనే కాశ్మీరమునకుఁ గష్టములు తలచూప మొదలిడెనట. దేశము ముక్కముక్కలై ఆఫ్ఘనుల పాలఁబడియెనట. ఇది క్రీ. వె. ౧౭౫౦ ప్రాంతమని చెప్పఁబడినది. ఇట నాశకాబ్దాంతము దనుకఁ గడచెనట.

క్రీ. వె. పందొమ్మిదవ శతాబ్దారంభమున సిక్కులు విజృంభించుచుండిరి. ఒత్తిడిచే నిరాశ జీవనములం గడపుచున్న కాశ్మీరదేశస్థులంకు సిక్కులను తమరాజ్యాధికర్తలుగఁ జేయఁదలంపు లుదయింపసాగెను. అప్పటి సిక్కుప్రభుండగు రంజిత్సింగు నృపాలుఁడును సిద్ధమయ్యెను. ప్రజలామోదించి యాయనపాలన నిచ్చగించుచుండిరి. ఆఫ్ఘనులందరినిఁ వెడలించి యాయన సింహాసనమధిష్ఠించెను. ఇది క్రీ. వె. ౧౮౧౯ ప్రాంతము క్రీ. వె. ౧౮౧౯ లో రంజిత్సింగు నృపాలుఁ డాఫ్ఘనుస్థానము గూడ జయించెఁగాని నిల్పుకొనలేక కాశ్మీరమున స్థిరపడి జీవించియున్నదనుక నేలెను. ఆయన పరిపాలనంగూర్చి అంతగా తెలియకున్నను పన్నుబాదెము లధికముగనే యుండెనందురు. క్రీ వె. ౧౮౪౬ లో మొదటి సిక్కుయుద్ధమునకుంబిదప బ్రిటీషిండియా ప్రభుత్వము వారు సిక్కులను కాశ్మీరమున అధికారపదవినుండి తొలగించక వీలులేకపోయెను. బ్రిటీషుప్రభుత్వమునకు సిక్కులతో నడచిన కలహములందు జమ్ము రాజ్యపు ప్రభుఁడగు గులాబుసింగుగారు బ్రిటీషు వారి పక్షమున పోరుచు సిక్కులందరినిఁ వెడలించెను. బ్రిటీషువారును అట్లుగెలిచిన కాశ్మీరరాజ్యమును గులాబుసింగు భూపతికి క్రీ. వె ౧౮౪౬ లో వశపఱచిరి. ఈభూపతి డోగ్రావంశ సంభవుఁడు. క్రీ. వె. ౧౮౫౭ లో బ్రిటీషువారికింగల్గిన చిక్కులందు అచలుఁడై వారిపక్షమున నిలచినవాఁడు. ఆయనకాలమున ఉద్యోగులు సరియగువారు కుదరమి పరిపాలన సక్రమముగఁ జరుగదాయెనట. కాని ౧౮౭౭ లో కాశ్మీరమునకుఁ గష్టకాలముగూడ తోడయ్యెను. పంటనష్టము, క్షామము, రోగములు కూడ దేశముం జూరగొనెనట. పిదప నభివృద్ధింగాంచు పాడిపంటలందే గాక, చేతిపనులు లభివృద్ధి నందినవి. వర్తకమతిశయించినది. పరిపాలనము బాగున్నది. ఇండియా

ప్రభుత్వమునదిది బ్రిటీషురక్షిత సంస్థానరాజ్యమై యున్నది.

కాశ్మీరదేశపు సామెతలు — అంధునకు రాత్రి, పగలు ఒక్కటే. ఆకారము గొప్ప, హృదయము తోడేలు ఏద్దునకు కొమ్ములు భారమా ? కరచే కాలిజోడుకన్న వట్టి కాళ్లతో నడచుట సుఖము. తిన్నప్పటి తీపి డబ్బిచ్చేటప్పటి చేదగును. సమ్మకస్థుడను పేరు సంపాదించుకొనుట డబ్బు గడించుటకు మూల మగును. పల్లెటూరిపులితో పట్టణపు కుక్క సమానము. పాము ఎన్ని వంకరలుతిరిగినా తనపుట్టలోకే దారి. పెండ్లి లేనివాడు పెండ్లాము లేదని దుఃఖించుటా, పెండ్లాడినవాడు ఎందుకు పెండ్లాడితినని దుఃఖించుట. బాల్యము బాధ్యతలు లేనిది. బాగుచేయనిచోట్లనే గాబు పుట్టి పెరిగి బలపడం. మోసగాడు తన్ను తానైనా మోసగించుకోనిదీ ఉండ లేడు. వర్షముతో పాటిదే బురద. సేవ్మానముకన్న సత్యము బలవంతము.

కాశ్మీరదేశము-సరిహద్దులందు కొంత మార్పు జరిగినను ఇతరపరిస్థితులం దదేరీతిని, అదేపేరున నిలచి నేటికిని అటులనేయున్న దేశములలో నొకటి కాశ్మీరము. దీని కనేకతావులు రాజధానులైనవి. ప్రవరసేనమహారాజు ప్రవరపురమును (ఇప్పటి శ్రీనగరము) నిర్మించి రాజధానిగ జేసికొనెను. పిదప నశోకచక్రవర్తిపాలనమునాన ర్తరి శ్రీనగరమను రాజధాని నిర్మింపఁబడెను. కొంతకాలమునకా శ్రీనగరము కాలిపోయెను. ప్రజలందఱు ప్రవరపురమునకుం జేరుకొని అట కొంతస్థలముంబుచ్చుకొని నిండ్లం గట్టుకొనుచు, ఆక్రొత్తపేటకు తమ శ్రీనగరము పేరిడిరట. నానాటికది బలపడి ప్రవరపురమను పేరు మాసి అంతకును శ్రీనగరమనియే వాడుకయయ్యెను. నేటికిని అట్లే నిలచియున్నది. విక్రమాంకదేవచరిత్ర రచించిన బిల్హణుడీప్రవరపురవాసియె. ప్రవరసేనుడు క్రీ. వె. ౮౩౭ మొదలు ౮౫౫ మధ్య రాజ్యముచేసెను

మరియొకప్పుడు అవంతివర్మ అవంతిపురము నిర్మించుకొని రాజధానిగఁ జేసికొనెనట. వేఱొకప్పుడు పురాధిష్ఠానము రాజధాని. (ఇప్పటి పాండ్రింతాన్). ఇది శ్రీనగరమున కాగ్నేయదిశగా నాల్గుమైళ్లు దీనిం గూర్చి రాజతరంగిణి ౧-౧౦౪ యందు ప్రశంస గలదు. అశోకచక్రవర్తిచే బంపఁబడిన బౌద్ధమతబోధకుఁ డగు మహ్యాంతికుఁడు అరవాలుఁ డను కాశ్మీరనృపతిని బౌద్ధమతమునకుం జేర్చెనని "మహావంశ"మునందున్నది. ఇంకను వితస్తా (ఇప్పటి జీలమ్) నదిపైనున్న అనంతనాగపురము (ఇప్పటి ఇస్లామాబాదు) ను ఒకప్పుడు రాజధానిగౌరవము నందినదే. మహమ్మదీయులప్రాబల్యమున పేరు మార్చబడినది

ఈ ఇస్లామాబాదున కీశాన్యముగ నైదుమైళ్లదూరమున ప్రసిద్ధమగు మార్తాండ (సూర్య) క్షేత్రము గలదు. ఈ కతిపయదూరముననే మార్తాండ తీర్థము, విమలకమల తీర్థములును ఈ దేశమున సుప్రసిద్ధములు.

ఇస్లామాబాదునుండి అరువదిమైళ్లదూరమున హిమవన్నగముకుం జెందిన భైరవఘాటీకనుమలపై అమరనాథమను శివక్షేత్రముకలదు. మంచుచే గప్పఁబడియుండు దీనిశిఖరమునకు పశ్చిమభాగమున నొక గుహాయందీదేవస్థాన మున్నది. దానినిచటివారు భక్తిపారవశ్యమున నపరకైలాసమనెదరు. గుహాకడనే జన్మించి, ఇటకేగుబాట ప్రక్కగనే ప్రవహించుచు క్రిందికిదిగి సింధునదిం జేరుకొను అమరగంగ యను చిన్ననది చాల పవిత్రమని తలంపఁబడుచున్నది ఇది అమరనాథముకడ విభూతిమయముగు ప్రదేశముగుండా ప్రవహించుతరి చాల గౌరవింపఁబడుచుండును.

దేవస్థానపు గుహాముఖ మగు లోపు ఇరువది మైనడుగుల వెడలుపును, పది యడుగుల ఎత్తును, గలిగి మువ్వది యడుగుల కొండలలోనికి జొచ్చుకొనియుండి లోన మంచు లింగము గల్గియుండును ఈ శివలింగము చంద్రునితో సంబంధముగలది. శుక్లపక్షమున దినదినాభివృద్ధిం జెందుచు పౌర్ణమిదినమున ఎన్మిదడుగుల చుట్టుకొలతయు, మూడడుగుల ఎత్తు గల్గి స్ఫటికమువలె స్వచ్ఛమై తళతళ మెఱయుచు తేజోమయమైయుండి కృష్ణపక్షమున తగ్గి పోవుచు అమావాస్యనాటికి నలేయుండక కరగి పోవును శివలింగమున కిరుప్రక్కలను రెండు మంచు విగ్రహములు గాననగుంగాని అవి వృద్ధిక్షీణతల నందునవికావు. శ్రావణ మాసమున కాశ్మీర ప్రభుత్వపు టుద్యోగుల రక్షణక్రింద యాత్రస్థు లట కేగుచుందురు.

తొల్లింట వరాహమూలపురమిప్పుడు బారా మూలా యనుపేరం బరగుచున్నది. ఇచటి వరాహదేవస్థానము మహమ్మదీయుల కాలమున భగ్నపర్చబడినది ఇచ్చటి వరాహపర్వతము నేటికిని ఆపేరనె బరగుచున్నది. మున్నొకప్పుడు శంకరభగవత్పాదులు కాశ్మీరమునకేగి శ్రీనగరముకడనున్న సంధిమానపర్వతముపై జ్యేష్ఠరుద్రుండను శివలింగప్రతిష్ఠ యొనర్చి తపంబొనర్చుచుఅటనుండినకతననాపర్వతమునకుసంధిమానపర్వతమను పేరుమాసి శంకరాచార్య పర్వతమని పేరయ్యెనట. అశోకచక్రవర్తి సుతుండగు జలోకుండను నామాంతరముగల కునాలుండది యాక్రమించి బౌద్ధచైత్యము నటనిర్మించి యా గిరికి గోపాద్రి యని పేరిడెనట. పిదప మహమ్మదీయులు కాశ్మీరమాక్రమించి, అట నొక మశీదు గట్టి యాగోపాద్రి యనుపేరుమాపి తఖ్తీసులేమానను నామకరణ మొనర్చిరట. నేటికినది అట్లే పిలువంబడుచున్నది.

కాశ్మీరమున అలవాలమను సరస్సు కలదు. అద్దానినిప్పుడు ఊలూర్ సరస్సనుచున్నారు. ఇది కాశ్మీరములోనికెల్ల పెద్ద సరస్సందురు. ఇందొకజాతి దుంపలు, కాయలు విస్తారము లభించుటచే కొన్నివేలమందికి జీవనము గల్గించుచున్నది. ఇంక నీదేశమందలి అచ్ఛోద సరోవర మిప్పుడు అబీహావ త్సరి వాడంబడుచున్నది. ఇది మార్తాండ క్షేత్రమునుండి యారుమైళ్ల దూరము సిద్ధాశ్రమమనంబడిన మహాశ్వేతాశ్రమ మీతీరమున నుండెనట. కాదంబరియందు బాణభట్టుఁడును, విక్రమాంకదేవ చరిత్రమున బిల్హణుఁడును దీనింగూర్చి వివరించియున్నారు. బృహన్నారదీయ పురాణమున ప్రథమాధ్యాయమున దీనిప్రశంస కలదు. పర్వత శిఖరములందీదేశమున చూడతగినది హరముఖ శిఖరము. మఱియు శ్రీనగరసమీపమునసే కస్యపాశ్రమము కలదు. ఈ దేశవాసులలో కాస్యులనువారి ఋషిసంతతివారే యనుచున్నారు. ఆదివిష్ణువు మత్స్యావతారమెత్తిన పవిత్రస్థలి కాశ్మీరదేశమున జూపుదురు. పీర్పంజాల్ అని పిలువంబడు పర్వత పాదమున కోస్సరనాగము(తొల్లింటి క్రమసరము) కలదట. క్రమపాదమని పిలువంబడు విష్ణుపాదముకలదు, అది మత్స్యావతార స్థలమను ప్రతీతియుకలదు.

కాశ్మీర దేశపు సుప్రసిద్ధోద్యాన వనములు — కాశ్మీరమునందు సుప్రసిద్ధములగు నుద్యానవనములు నాల్గు గాననయ్యెడిని. అవి షాలీమార్ బాగ్, నిషాత్ బాగ్, అచిబాల్ బాగ్, బాష్మాషాహిబాగ్ అనంబడునవి.

౧. షాలీమార్ బాగ్ - రాజధానియగు శ్రీనగరము (తొల్లింటి ప్రవరపురము) నుండి తొమ్మిది మైళ్లదూరమున డాల్ సరస్సు (Dal Lake) నంటియే యున్నది. ఇచట పర్వతము నుండి సరస్సునందలి జలములదనుకఁ బ్రదేశ మెట్లు

వాలుగ నుండి సీతరుచెట్లు యుక్తములుగల పర్వతముచే మూడుదెసల చుట్టబడియుండును. ఈ ప్రదేశమున కీపేరు కాశ్మీరదేశమును క్రీ. శ. ౭౯ మొదలు ౧౩౯ వఱకును పాలించినవాడును, ప్రవరపురనిర్మాతయునగు రెండవ ప్రవరసేనమహారాజే యిడెనట. షాలీమారనిన అనురాగ నిలయమని యర్థము. నాటనుండియు నాప్రదేశమా పేరుననే దనరుచుండెనట. పిదప క్రీ. శ. ౧౬౧౯ లో జహంగీరు చక్రవర్తియు ఆయన యనుంగుపత్ని నూర్జహాను బేగమును ఇప్పుడున్న సుందరోద్యానవన నిర్మాణ మొనర్చి అట్లే పిలువసాగిరని చెప్పంబడినది.

ఇది ౬౦౦ గజముల పొడవును ౨౫౦ గజముల వెడలుపుగలది. చుట్టు ఆవరణము గలదు. ఇందు మూడు భాగములు కలవు. వెలుపలి భాగ మెల్లరివాడుకకును, తరువాతి మధ్యభాగము చక్రవర్తిగారి స్వంతవాడుకకును, మూడవ లోపలిభాగము చక్రవర్తినిగారి యొక్కయు, వారి ఘోషాస్త్రీల యొక్కయు వాడుకకై యేర్పఱుపబడియెనట. జనానాభాగము కడుంగడు సౌందర్యవంతము. తోటలన్నిటియందు షాలీమారు మిగుల మనోహరమని యెల్లరనెదరు.

౨. నిషాత్బాగు ఉద్యానవనము- ఈసుందరవనము డాల్ సరస్సు తూర్పుగట్టున నిప్పటి శ్రీనగరమునుండి ఏడుమైళ్లదూరమున సుప్రసిద్ధురాలగు ముంతాజ్మహల్ బేగముగారి తండ్రి అసఫ్ ఖానుగారిచే తమ స్వంత వాడుకకుంగాను నిర్మింపంబడినది. దీని నిర్మాణము జహాంగీరు చక్రవర్తి పాలనకాలమున క్రీ. శ. ౧౬౩౦ ప్రాంతమని పోల్చుచున్నారు. దీనిపొడవు ౬౦౦ గజములును, వెడలుపు ౩౬౦ గజములును కలదు. ఉద్యానవనము కొండప్రక్కనుండుట ఒకటికన్న నొకటి ఎత్తుగనుండు పండ్రెండు సమతలప్రదేశములుగ నిర్మింపంబడియుండుట దీనిని టెర్రేస్గార్డెన్సు అనియు ననుట కలదు. చీనారు వృక్షములు దట్టముగ నున్నవి. చాల నీడగనుండి ఎండవేళ కడుంగడు మనోహరమై నడుమ ప్రవహించుచుండు నీటికాలువలచే రమ్యమై యుండెడిని. ఇందు బహిఃప్రదేశ మాయనయొక్కయు, వెనుక ప్రదేశభాగము జనానాయొక్కయు వాడుకకేర్పఱుపబడినది. దీని యావరణగోడలు పదునెన్మిదడుగుల ఎత్తుగలవి మూలలందు బురుజులు కలవు. ఇప్పుడిందు విద్యుద్దీపము లమర్చించి యున్నారు.

3. అచిబాల్బాగుతోట - అచీబాలను నది యొక నీటియూటపేరు. అది ఈతోటయందుండుట దీనికంతకు నాపేరె వాడుచున్నారు. దానియుదకము లించుక పులుపుతోగల తీపుకలిగి మిగుల శీతలములై అతిమనోహరములుగనుండుటయేగాదు. పానమొనర్చిన బలహీనత, అలసట కాన్పింపక అవి శీఘ్రముగ నారోగ్యముగల్గించెడిని. కాన రోగులు దీనినాసించి యరిగి పానమొనర్చుచు యారోగ్యముం బడయుచుందురు. కాశ్మీరదేశపు ఇస్లామాబాదు (తొల్లింటి యనంతనాగపురమున కైదుమైళ్ల దూరమునందున్నది. ఇస్లామాబాదిక్కాలమున కాశ్మీరదేశమునందు రెండవ పట్టణమని ప్రాముఖ్యతనందియున్నది. జహాంగీరు చక్రవర్తి దీనిని నిర్మించెననియు, దీని నీటియూటయందలి జలముల నతిప్రీతితోఁ బానమొనర్చుచుండువాఁడనియుఁ జెప్పంబడినది. ఇది పర్వతపాదమునందతిసుందరముగనున్న ఉద్యానవనము. అక్బరుచక్రవర్తి నాడురచింపంబడిన "ఐయినీఅక్బరీ" యను గ్రంథమునం దీనీటియూట ప్రశంసింపంబడియున్నది. ఇందుగల మూడు సమతలప్రదేశము (టెర్రెసు) లందడుప వేర్వేఱు జలపాతములు, జలనిలయములు (రిజర్వాయరులు) కలవు. అందు అచిబాల్ నీటియూట పెద్దది. ఇందొకచో ట్రౌటు చేపలం బెంచుటకొక చెఱువుకలదు.

౪. బొప్పాసాహిబాగ్- ఇదియుం గూడ నొక జలబుగ్బుదమే. దానినుండియే ఈయుద్యాన వంము పేరందెను. బాప్పాసాహి యనిన, జలబుగ్బుద నాయకమణి యని యర్థము. ఉద్యాన యుద్యాన మీాజల శయము నాశ్రయించి యున్నది. దీనిని క్రీ. శ. ౧౬౩౭ లో షాజహాను నిర్మింపంజేసెను. ఇది శ్రీనగరము నుండి మూడు మైళ్లు దూరము. నీటిధారనీరు చాల మాధుర్యముగ నుండును. పంజాబునుండి విద్యార్థులిటకు వేసవి నెలలందు వచ్చుచుందురు.

కాశ్యపగణము — ఇది కాశ్యప సంతతి. దీనిని కేవల కాశ్యప గణమనియు నందురు. కేవలకాశ్యపగణము నందు- ౧. కాశ్యప, ౨. కస్యప యని రెండుగోత్రములు కలవు. వీటికిం బ్రవరరూపము లైదుకలవు.

౧. కాశ్యప, అవత్సర, నైధ్రువ (త్రయార్షేయ ప్రవర). ౨. కాశ్యప, అవత్సర, నైధ్రువ, రేభ, రైభ (పంచార్షేయ ప్రవర). 3. కాశ్యప, అవత్సర, నైధ్రువ, రేభ, రైభ, శండిల, శాండిల్య (సప్తార్షేయ ప్రవర). ౪. కాశ్యప, అవత్సర అశిత. ౫. కాశ్యప, అవత్సర, శాండిల్య

కాశ్యప గోత్రము — కశ్యప గణము చూడుడు.

కాశ్యప బుద్ధుఁడు — గురుపాదగిరి చూడుడు.

కాశ్యపి — భూమియని భావము. కాశ్యపుఁడను విప్రునకు పరశురాముని చే యాగ కాలమున భూమియంతయు దానముచేయఁబడుట భూమికిం గాశ్యపియని పేరయ్యెనని చెప్పఁబడినది.

కాశ్యపీగంగ — గుజరాతులోని సబర్మతీ నదిగ పద్మపురాణము ఉత్తర ౧౨౨ సంధుఁ జెప్పఁబడినది.

కాశ్యపుఁడు — సర్పవిష హరణవిద్యాచక్రవర్తి. పరీక్షిత్తుమహారాజునకు శాపము కల్గుటవిని అతనిని తక్షకుఁడు కరవగనే తానావిషబాధ నివారించి ధనము సంపాదింపనెంచి, ఈతఁడేగుచుండెననియు, దారియందు తక్షకుఁడీతనిం గలసికొని ఈతనివలన నీతనిపని మెఱింగి ఈతనికివలయు ధనమొసంగి వెనుకకుఁ బంపివేసెననియుఁ జెప్పఁబడినది.

కాశ్యుఁడు — అత్రి సంతతి. చంద్రవంశము. పురూరవ, ఆయువు, క్షత్రవృద్ధుఁడుసంతతి. తండ్రి సుహోత్రుఁడు సోదరులు కుశుఁడు, కృత్స్నమదుఁడు. కుమారుఁడు ధన్వంతరి. ఈతఁడు కాశీరాజు. ఈతని సంతతివారికిఁ గాశ్యులని వాడుకపేరయ్యెను. మరియు వేఱొక కాశ్యుఁడు బృహద్రథుని సంతతియందు సేనజిత్తు కుమారుఁడు నీపేరుగలవాఁడే గలఁడు.

కాశ్యహాయన గోత్రము — నిధ్రువ గణము చూడుడు

కాషన్ మనీ — Caution money (ధరావత్తు సొమ్ము). (వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషా పదము). కంట్రాక్టరు తనకంట్రాక్టు చక్కగ నెరవేర్చుటకు బాధ్యతం గల్గియుండుటకుఁగాను చెల్లించిన ధరావత్తుసొమ్ము.

కాష్టరేఖి గోత్రము - ఔతథ్య ఉపగణము చూడుడు. కౌమండ ఉపగణము చూడుఁడు.

కాష్గార్ దేశము – ఖారోష్ట్ర దేశము చూడుడు

కాష్టాయన నిధ్రువ గణము చూడుడు.

కాస దగ్గులకు సాధారణముగ కాసరోగమందురు. దగ్గులు అనేకవిధములు కలవు.

కానఖ — కపి ఉపగణము చూడుడు.

కాసరనాడు (సీమ) — కాసలనాటి లేక కాసులనాటిసీమ యనియు నందురు. ఆంధ్ర దేశమునందలి పశ్చిమగోదావరీ మండలమునందలి నరసాపురప్రాంత సీమ కొకప్పుడీపేరు [illegible] యుండెను. ఆంధ్ర బ్రాహ్మణులలో నొక శాఖ వారగు కాసరనాటివారను వారికి శాఖానామ మిచ్చినసీమ ఇదియే.

కాసరి చెట్టు (కామంచి చెట్టు) లా. Solanum nigrum, సం శాక, మాచీ అనిపేర్లు. కాచిచెట్టనియు, కాసరచెట్టనియు గాజు పండ్లచెట్టనియు కూడ వాడుచున్నారు. ఇది ఏటేట పుట్టుచుఁ జచ్చుచుండెడిచెట్టు. ఇది నల్లని పండ్లు కాయునది, ఎఱ్ఱని పండ్లుకాయునది, పసుపుపచ్చ రంగు పండ్లుకాయునదిగను త్రివిధమైయున్నది. అన్నిటికి గుణము లొకేరీతిగనుండును. దీని కాయలు, ఆకు భోజనపదార్థములుగ వాడుచున్నారు. వైద్యులన్నిటిని ఉపయోగించెదరు. త్రిదోషహరమైనది ఇంచుక వేడిచేసి జఠరమునకు దీప్తినొసంగి, వీర్యవృద్ధిగల్గించి, విరేచనము జేయును. జ్వరములు, పాండురోగములు, మూల వ్యాధి, మేహము, వాపులు నడంచును. ఉబ్బులపై చక్కగ పనిచేయుననియు, పండ్లు చిన్నపిల్లల దగ్గులను శమింపజేయుననియు చెప్పఁబడినది. కాసరతీగెయని ఇదేపేరున వేఱు తీగెపాదు గలదుగాని దీనికేసంబంధమును కలదికాదు.

కాసరితీగె (పాదు) — ఇది తీగప్రాకి కాయలంగాయును. దీనికాయలు కూరచేయుదురు, ఎండించి వరుగు చేయుదురు. గుల్మరోగముల నడంచి, జఠరదీప్తి, పైత్యము, దేహదార్ఢ్యములం గల్గించును. నేత్రరోగముల హరించును. దీనిఆకు పసరు, దుంపయు గర్భోత్పత్తిగల్గించునని చెప్పఁబడినది. విషదోషములను హరించును. వ్రణములు మాన్పజేయును. ఉబ్బు జాడ్యము, వాత రోగములు, శ్లేష్మరోగములపైఁ జక్కగ పని చేయును. దుంపను చూర్ణమొనర్చియు వాడుచున్నారు.

కాసలి గోత్రము — నిధృవగణము చూడుఁడు.

కాసా — ఇది యొక కులముగ నున్నది. ఈ కులమువారు ఆంధ్రదేశమున వెలమవారి గృహములందు పరిచారకులుగ నుందురు.

కాసుకు గతిలేదు, నూటికి ఫరవా లేదు — ఆంధ్రలోకోక్తి

కాసు గొడ్డుకు రూక బందె ఆంధ్రలోకోక్తి.

కాసోరు గోత్రము — ఔతథ్య ఉపగణము చూడుఁడు.

కాసె సర్వప్పకవి — ఆంధ్రకవులలో మధ్యకవులందు పేర్కొనంబడినవాఁడు. ఈ కవిం గూర్చిన విషయములు తెలియరాకున్నవి. కాలమును సరిగా తెలియఁదగిన నిదర్శనములు లేవు. ఈతఁడు రచించినది సిద్ధేశ్వర చరిత్ర మనంబడు ద్విపదకావ్యము. ఇది చరిత్రాత్మకమైనది. ప్రతాపరుద్ర చరిత్రమని చెప్పనొప్పును. కూచిమంచి జగ్గకవి తన సోమదేవరాజీయమునకు ఈగ్రంథము నుండియె ముఖ్యాంశముల నెత్తికొనెనట.

కాస్టిక్ సోడా (Caustic Soda)— తయారుచేయు విధము- ప్రస్తుతము కాస్టిక్ సోడా తయారుచేయుటకు వైద్యుత విధానమే (Electrolysis) అమలులో నున్నది. ఈ విధానము మొదట కనిపెట్టి ఆచరించుచున్న వారు కాస్ట్నర్ అండ్ కెల్నర్ కంపెనీవారు. వారి పద్ధతిప్రకారము Electrolysis అనగా వైద్యుత పరిణామముచెందు సెల్ అనఁబడు ఆస్తరణము మూడుఅఱలుగా విభజింపఁబడియుండును. ఈగదులను విభజించు రెండు అడ్డు

గోడలును అడుగునంటియుండవు. కాని అడుగున నున్న నరదలలోనికి చేర్పబడుట కవకాశము కలిగియుండును. కొనలనున్న అఱలో లవణ ద్రావము (Common salt solution) పారు చుండును. నడుమనున్న యఱలో జలముండును విద్యుత్ప్రవాహము (Electric Current) విడిచిపెట్టితోడ లవణద్రావములో కలిసి పోయిన లవణము సోడియమ్‌గాను, క్లోరైడుగాను వేరైపోవును విడువడిన క్లోరైడు పైనున్న యఱలకు వానియొదమర్చబడిన గాలి రంధ్రములగుండా వచ్చును కాని సోడియమ్ విద్యుత్ప్రవాహముతోడనే నడచుచు అఱ అడుగు భాగమునయున్న పాదరసముతో కలిసి సోడియమ్ అమాల్గమ్ అను నొక మిశ్రపదార్థమగును. అపు డొక విద్యుచ్చక్రముచే యంత్రమంతయు మెల్లగా చలించునట్లు చేయబడును. ఆచలనము మృదువైన డోలికా చలనమువలె నుండును. ఇందు వలన పాదరసము ఆయఱనుండి రెండవ యఱ లోనికి జేరుకొనును అపుడు మధ్యగదిలో నున్న మంచినీటితో దీనికి సంపర్కము కలుగును. అప్పుడది వెంటనే Decompose అయి లోనున్న ఉదజనిని విడిచిపెట్టి కాస్టిక్‌సోడా అగును.

కాస్టు (కిమ్మతు, లేక వెల) Cost — (వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషాపదము). కిమ్మతు వెల, క్రయధనము. అమ్మువారు, కొనువారు కూడ నంగీకరించిన మూల్యము.

కాస్టు అండ్ ఫ్రైటు (Cost and Freight) — వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషా పదము. సరకుల క్రయము, మోతఛార్జీ కూడ కల్పి కొనువారు చెప్పినతావునకు చేర్చి యిప్పించు ధర యని యర్థము.

కాస్పియను సముద్రము (Caspian Sea) — శాస్త్రవేత్తలచే డిప్రెస్సను సీ అనం బడుచున్నది (డెప్సి చూడుడు). ౭౨౦ మైళ్ల పొడవు. రెండు వందల మైళ్ల వెడలుపు ౧,౮౦,౦౦౦ చతురపుమైళ్ల వైశాల్యము. సముద్రపు నీటిమట్టముకన్న దీని నీటిమట్టము ౮౫ అడుగుల లోతనియు నందురు. ఇది డెడ్సీ వలె సంకోచించి నెండిపోయి నశింపదనియు, ఎండి పోతగుకొలంది దీని యావిరియగుటయుం గూడ తగ్గిపోవుచుండునవియు కొందఱు శాస్త్రజ్ఞు లభిప్రాయపడి యున్నారు. నల్లసీ నీటిమట్టముతో సరిగా దీనియొదొక యానవాలుంట త్రొల్లి యొకప్పుడీ రెండును కలిసియుండి పిదప వేరై యుండనోపు నని కొందఱు తలంచుచున్నారు. ఈ కాస్పియనుసీ ఇన్లాండు సముద్రములలో గొప్పది యని పేరందినది

కాస్మొథియిజమ్ (Cosmotheism)- దీనిని Pantheism అనియు నందురు.

జగత్తంతయు పరమేశ్వర పదార్థమేయనియు దేవునకు ప్రత్యేక స్థలము లేదనియుఁ దెల్పెడి మతము.

కాహలగోత్రము- సాహుల గణము చూడుడు.

కాహ్వాయనగోత్రము — పరాశర గణము చూడుడు.

కాశీ కాష్టమి — మహాష్టమి చూడుడు.

కాళింగులు - కాళింగులనఁగనే కళింగ దేశ సంబంధులని తెలియుచునే యున్నను, వీరిం గూర్చి తెలియఁదగిన గ్రంథములు లభింపమి. ఎక్కువ పరిశీలనలు జరగవలసి యుండును. దేశమునందు సుప్రసిద్ధమగు విశ్వామిత్ర 'సృష్టిం గూర్చి ఎల్లరెఱింగియె యుందురు. కారణాంత

రముగ మహాతపస్సంపన్నుఁడును మహాప్రభావ సంపన్నుఁడు నగు విశ్వామిత్ర మహర్షి త్రిశంకు మహారాజుంగూర్చి సృష్టికిం బ్రతిసృష్టి యొనర్చె నని చెప్పఁబడినది. ఆప్రతిసృష్టియం దీ కాళింగు లనంబడుచున్న జాతివారు విప్రులుగ సృష్టింపఁ బడిరని వారియందొక బలమైన నమ్మకముగలదు.

వీరు కళింగదేశమునకు, ఇటీవల ఆపా సరము లను గాన నగుచున్నారు. బ్రాహ్మసృష్టితో విశ్వామిత్రసృష్టి కలిసిపోయిన పిదప వీరు సేద్య మొనర్చు వృత్తిగలవారుగ నుండిరట. ఇకాల లమున వీరు ఆరు ముఖ్య తెగలుగ విభజనము నందియుంట తెలియనగు చున్నది. అవి బూర గాము కాళింగులు, కింతలి కాళింగులు, మొహిరి కాళింగులు, పాయికారీ కాళింగులు, గౌడకాళిం గులు, ఒడ్య కాళింగులు ననంబడుచున్న తెగలు. ఇందింకను వీరి వీరియం దంతశ్శాఖలుగ వివిధము లగు తెగలింకను పిదప నేర్పడినవని తెలియు చున్నది. కాని సమగ్రమగు భోగట్టాలభించుట దుర్లభముగ నున్నది.

ఇందు మొహిరి, గౌడ తెగలవారు మహేంద్ర గిరికి దక్షిణమునను, బూరగాం తెగలవారు ఉద్దానపు సముద్రతీర దేశము నందునను (ఉద్దా నము చూడుఁడు), ఒడియా కాళింగ తెగలవా రుత్కలులు విశేషముగఁగల ప్రాంతములను, పాయికారీ తెగలవారు గుంసూరు సురడా సీమ లందునను ఆదిని కాపురములు కుదిరిరని చెప్పఁ బడినది. కింతలి కాళింగులు శ్రీకాకుళ ప్రాంత మున నున్న కింతలిగ్రామ పరిసరములందు నివసిం చువారుగ నున్నారు. బూరగాము గ్రామము ఉద్దాన వనసీమలందే యున్నది. వీరి వీరి కివి ప్రధాన నివాస సీమలుగనే యున్నవి. పరిసరము లగు నితర తావులందుఁ జెదరి కొందఱు కాన్పించు చున్నను ప్రధాన నివాసస్థలములివియే.

వీ రాగిని శివభక్తులగు స్మార్తవర్ణులుగ నుండి రట విశిష్టాద్వైత వైష్ణవ మత స్థాపకుఁడగు శ్రీరామానుజాచార్యుఁడొకతరి వీరి సీమల గుండా జనుట సంభవించి వీరికి యజ్ఞోపవీతమును వైష్ణవ సంస్కారములనొసంగ, వీరు విశిష్టాద్వైత మతస్థులుగనై పెక్కండ్రు తిరుమణి శ్రీచూర్ణ ధారులైరనియు, వైష్ణవ మతావలంబులు కాని వారు యజ్ఞోపవీతమును మాత్రము ధరించిరనియు అనుశ్రుత మగు వాడుక వీరియందు కలదు. ఒడియా కాళింగులందు తప్ప తక్కిన తెగలవారు యజ్ఞోపవీత ధారులుగనే యున్నారు. యజ్ఞోప వీతము లేనివారిని ధరించువా రతి చులకనగజూచి వారితో కలియకున్నారు

ఈసందర్భమున నొకసంగతి వివరించుట సమంజసము. శ్రీకాకుళ ప్రాంత సీమయందు పర్లాకిమిడి సంస్థానమున ముఖలింగమను క్షేత్రము కలదు. ఇది సుప్రసిద్ధ శివక్షేత్రము. ఈ దేవ స్థానమున నర్చనలు సలుపు పూజారులు కాళిం గులే. వీరు కింతలి తెగకుం జెందిన వారట. వీ రాదేశపు బ్రాహ్మణజాతివారివలెనే యుందురు. ఆదేవస్థానమందలి అర్చనాదులను సమంత్రముగా నెఱపుచుండ నేర్చినవారు. వీరు విభూతి రుద్రా క్షలను ధరించువారు. ఇంక పాయకారీ తెగ వారు తమలోని యొక యంతశ్శాఖవారని వారనెదరు. ఇంకను తాము కాళింగులలో నగ్ర శాఖవార మందురు.

పిదప నుడువఁదగినది పైకారీ కాళింగశాఖ. వీరు శూరులు. ఆదికాలమున దేశప్రభువుల కడ బల్లెముం ధరించిన శూరులుగ కొల్వుండెడివారు. పైక అనిన బల్లెమున కర్థము. దాని నుండియె వీరితెగకు పైకారీ యని పేరు గల్గెను. వీరికి ప్రభువులు ఆదరణ నెఱపుచు భూముల నిచ్చి యుండిరి. పిదప ఈస్టిండియా కంపెనీ

వారికాలమున గల్గిన యన్యోన్య సంహార కలహముల కాలమున నాకలహముల నడుమను దధికతరమైన పరాక్రమమునుం జూపుచు చేసిన గొప్ప సహాయ్యమునకుం గంపెనివారు వీరిభూముల నీనాములుగ స్థిరపఱచిరి. మఱియు నీ పైకారీ కళింగశూరులే గుంసూరు, సురడా లందలి తిరుగుబాటు కాలమున కంపెనివారి పక్షమున నిలచి వారి కృతజ్ఞతకుం బాత్రులయిరి. వీరు తాము సంస్థానముల పైకారీలమని గర్వముగఁ జెప్పుచుందురు. ఇప్పటి గంజాం మండలోత్తర భాగమునను అందు ముఖ్యముగ జమీందారీ లందునను కాన నగుచున్నారు

తరువాతచెప్పఁదగిన తెగలు గౌడకాళింగులు, మొహరీ కాళింగులునై యున్నారు. వీరిక్కాలమున వర్తకులుగఁ గాన నగుచుందురు వీరు ముఖ్యముగ ధాన్యపువర్తకముం జేయుచుందురు. కొంతవఱకు ధనవంతులు తెగగానున్నది. వీరు జమీందారీ స్థానములందు ముస్తాజరీలు చేయుచుందురు కొందఱు గొప్ప వారికి మోదీ (భోజన పదార్థముల నందిచ్చు గుత్తదారులు) లుగ నుందురు.

ఉత్కల సీమలందు కాపురములు కుదిరిన కాళింగులు ఉత్కలాచారములను, ఆంధ్రసీమలందు కాపురములు కుదిరిన కాళింగులు ఆంధ్రాచారముల నెక్కువగ నవలంబించి యుంటఁగాన నగును. టెక్కలి, శ్రీకాకుళముల సీమలందు గ్రామ మునసబులుగ నీకాళింగు లధికముగనుంట నాప్రాంతముల గ్రామ మునసబులను "నాయుడు" అను బిరుద నామమున వాడుటంజేసి ఆప్రాంత వాసులకు కాళింగులందఱు నాయుడు లనిపించు కొను చుందురు. కింతలికాళింగులందు వైష్ణవ శాఖయు, స్మార్తశాఖయుం గూడ కలవు. అందు వైష్ణవసంస్కారముల నందియున్నవారు రెండవవారి కన్న నధికులుగఁ జెప్పుకొను చుందురు. వీరుకింతలి బూరగాం కాళింగ శాఖల వారిండ్లయందు శుభాశుభకార్యములందు పౌరోహిత్యము నెఱపుదురట. ఓఢ్రకాళింగులు, పైకారీకాళింగులు, మొహరీ కాళింగులందు భోజనప్రతిభోజనము సహపంక్తియు లేనే లేదట

ఎటులనైన నుత్తర సీమలందు కాళింగులు శైవ, వైష్ణవ ధర్మములను, దక్షిణప్రాంతముల రామానుజీయ విశిష్టాద్వైత ధర్మములను కొంతవఱకుఁ గల్గియుందురు. ఉత్తరపు వారియందు మేనత్త కూతురింగాని, మేనమామ కూతురింగాని వివాహమాడరు మఱియు వారిని దోఁబుట్టువులవలె సంభావించెదరు. దక్షిణపు కాళింగులందీ నిషేధము లేదు

కాళింగులందు ఋషి గోత్రములు కలవు. వీరియందు శ్రాద్ధములు పట్టుదలగ నాచరింతురు. బీదలైనవారు దేవాలయమందు జరిపింతురు. ఏటేట మృత తిథులందునను, మహాలయ పక్షమునను తప్పక నెఱపుదురు. గుంసూరు ప్రాంతముల కాళింగులకును, కొందఱు మొహరీకాళింగులకును జందెములు లేవు. వీరియందు కంచికావేరియను పేరుగల ఒకమహాకావ్యము గలదు. అందు కేసరి వంశస్థుఁడగు నొక యుత్కల మహారాజు గోదావరీనది వఱకుంగల దేశముం జయింప దండయాత్ర వెడలి శత్రువుల నోడించి రాజ్యమాక్రమించి తిరిగి వచ్చుతరి (ఆయన కంచిం గూడ జయించి యాక్రమించెనని చెప్పఁబడినది) పళాసయందు విడసెనట. అత్తరి నీకాళింగులు తమ బ్రాహ్మణ వేషముల నాయనం దర్శించి దీవించి తమ విద్యలం బ్రదర్శించిరట. ఆభూపాలుండును సంతసించి వారికి బ్రాహ్మణ తరలా గ్రామము నగ్రహారముగ నొసంగినటుల చెప్పఁబడినది.

కాళింద లేక కుళింధ దేశము — హిమవన్నగముపై భండారుపుచ్ఛ పర్వతప్రాంత

మునను్న కొండలదేశముగ పోల్చబడినది. ఇందు యమునానది జన్మస్థానమగు యమునోత్రి తీర్థముకలదు. కాళిందదేశమున జనించుటచేసి యమునానదికిఁ గాళిందీనదియనియు పేరుకలదు. ఆనది జన్మించిన పర్వతమునకుఁ గాళిందగిరి, కళిందగిరి, యమునగిరి యని వారుక నామము లుండెనట. రామాయణము కిష్కింధాకాండము ౪౦ యందు దీనిప్రశంస కలదు.

కాళింది — సూర్యుని (వివస్వతు) కుమార్తె. తల్లి సంజ్ఞాదేవి. భర్త శ్రీకృష్ణుఁడు కాళింది లేక యమునా నది ఈమెయంశమని చెప్పఁబడినది. (యమునానది చూడుఁడు).

కాళిందీ నది — యమునానది పేరు కలదు.

కాళిదాసత్రయంపము — మహాకవి కాళిదాసుచే రచింపఁబడిన కావ్యత్రయమును, నాటకత్రయమును, భాణత్రయమునుఁ గలసి కాళిదాసత్రయమందురు. ౧. రఘువంశ మహాకావ్యము, ౨. కుమారసంభవ కావ్యము, 3. మేఘసందేశము (మేఘదూత). ౧. శాకుంతలనాటకము (అభిజ్ఞానశాకుంతల), ౨. విక్రమోర్వశీయము, 3 మాళవికాగ్నిమిత్రము ౧. పుష్పబాణ విలాసము, ౨. ఋతుసంహారము, 3. భామిని విలాసము.

కాళిదాస మహాకవి ఉజ్జయిని నగరము చూడుఁడు.

కాళిదాసు మహాకవి — సంస్కృత వాఙ్మయముతో పరిచయము గల వారికి కాళిదాసనుపేరు సుప్రసిద్ధమని యెల్లరెఱింగినదే. కాళిదాసనిన మహాకవి కాళిదాసని వాడుచుండు వారు పెక్కండ్రు గలరు. ఇటీవలి వాఙ్మయ, పరిశోధనలవలన కాళిదాసాఖ్యుఁడు కాఁడనియు మువ్వురా పేర ప్రసిద్ధివడసిన సంస్కృత కవులుండిరనియు తెలియుచున్నది

ఇందొక కాళిదాసు- ఉజ్జయినీ పట్టణము రాజధానిగ అవంతిదేశమేలుచుండిన విక్రమార్క మహారాజాస్థానము నందుండిన నవరత్నములని పేరుగాంచిన తొమ్మండుగురు మహావిద్వాంసులలో నొకఁడు. ఈయన మహాకవి యను బిరుదమందినవాఁడు ఈయన రచించినవి రఘువంశము, కుమారసంభవము, మేఘదూత లేక మేఘసందేశము, స్మృతిచంద్రిక, జ్యోతిర్విద్యాభరణమను పేరుగల కాలజ్ఞానశాస్త్రము, మాళవికాగ్నిమిత్ర నాటకము, విక్రమోర్వశీయ నాటకము, అభిజ్ఞానశాకుంతల నాటకము ఋతుసంహారము, నలోదయము. ఇందు మాళవికాగ్నిమిత్ర మీయన కృతముకాదేమో నని కొందఱు శంకించిరిగాని, పెక్కండ్రీయనదే నని స్థిరపఱచిరి. మఱియు నీ కాళిదాసు ఉపమాలంకారమును కవిత్వమునఁ జక్కగఁ బొందుపఱుపఁగల్గినవాఁడుగ పేరందెను. కవిత్వధోరణియు చక్కనిది

ఇక నీమహాకవి కుమారసంభవము, మేఘదూత, రఘువంశములను కావ్యములు రచించుటం గూర్చి యొక వింతకథ పండితులం దనుశ్రుతముగ వాడుకయందున్నది కలదు. దానినిట వివరించుట సముచితముకాక పోదు. ఈమహాకవి భార్యయందత్యనురాగము కలవాఁడట. ఆమెయు సకలశాస్త్ర పారంగతురాలగు విదుషీమణి. కాళిదాసు సాహిత్యముంగల్గియు, ప్రసంగములందు అపశబ్దప్రయోగము లొనర్చుచుండు శబ్దసిద్ధిలేనివాఁడై యుండెనట ఆతనిభార్య యపశబ్దముల నిరసించుచు నాతనిం దిరస్కరించుచుండెడిదట. తనభార్యయె తన్నుఁ దిరస్కరించుచుంటకు నగమున నాతండామెయందు బద్ధానురాగుఁడయ్యు నెట్టకేలకామె నెడబాసి ఎటకో నేగి.

సరస్వతి నారాధించి, ఆమె ప్రసన్నత వహించి తిరుగ నింటికిం జేరెనని వాచస్పత్యమునందు చెప్పంబడినది

ఏడిపిల్లైనను తిరుగ నిలుసేరునప్పుడు రాత్రి యామెకట కలుపుకొనంబోవు భార్యయాతనిం జూచి "అస్తికశ్చిద్వాగ్విశేషః" యని ప్రశ్నింప నాతఁడు తన ప్రజ్ఞం జూపఁదలంచియేమో ఆమె ప్రశ్న యందలి మొదటిపదమగు "అస్తి" అను పదముతో మొదలిడి "శ్లో॥ అస్త్యుత్తరస్యాందిశి దేవతాత్మా । హిమాలయోనామనగాధిరాజః" అనియును, రెండవ పదమగు "కశ్చిత్" పదముతో మొదలిడి "కశ్చిత్కాంతా విరహగురుణాస్వాధికారాత్ప్రమత్తః । శాపేనాస్తంగమితమహిమావర్షభోగ్యేణభర్తుః" అనియును, శేషించిన "వాగ్విశేషః" అను పదములందు "వాక్" అను పదమును ప్రధానముగాఁగొని "శ్లో॥ వాగర్థావివసంపృక్తౌ వాగర్థప్రతిపత్తయే" అనియును, ఇటుల కుమారసంభవ, మేఘసందేశ, రఘువంశ కావ్యముల ప్రథమ శ్లోకములుగ రచించి యామెను మెప్పించి యామెంగూడి సుఖించుచు పిదప నామూడుకావ్యములను రచించి పరిపూర్తి చేసెనట. పిదప విక్రమార్క మహారాజుచే గౌరవింపంబడి మహాకవి బిరుదమును గూడ వహించి యాస్థానకవియై యుండెనను నానుడికలదు.

రెండవ కాళిదాసు - భోజమహారాజాస్థాన విద్వాంసుఁడై భోజప్రబంధమను గ్రంథమును, పెక్కులు సమయోచితములగు చాటువులను రచించి పేర్వడసినవాఁడు.

మూడవ కాళిదాసు పేరు జగన్నాథమిశ్రుండనియు, అభినవకాళిదాసను బిరుదముందినవాఁడనియు, భామినీవిలాసమను గ్రంథమును రచించినవాఁడనియుం దెలియుచున్నది.

కాళీకుమాన్ డివిజను — కూర్మాచల దేశము చూడుఁడు.

కాళీగండకీనది (కర్ణాలి) — ముక్తినాథము చూడుఁడు.

కాళీఘట్టము — ఇది కలకత్తాకాది నామముగనుండెను. ఇప్పుడు కాళిక్షేత్రమునకు మాత్రము వర్తించుచున్నది.

కాళీనది జన్మస్థానము — ఆగ్రా, అయోధ్య సంయుక్త రాష్ట్రములలోని కాళీకుమాన్ డివిజనునందు అల్మోడానుండి కైలాసముకడకేగు మార్గమున కావాయాఖాను కాములమధ్య యాఖాగ్రామము కడ కలదు. ఇట భూమియును నల్లగనేయుండును. శిలలును నీలములంబోలి నలుపుగల్గియుండెడివి. ఇట్టిరాళ్ళ నడుమనుండి జలము లుద్భవించి చిన్న ప్రవాహములుగ నేర్పడి కాళీనదియగును. జన్మస్థానమున కనతిదూరమునందే కుటియాంక్తీనది ఇందు సంగమించి ప్రవాహము వెడలుపగును. కాళీనది జన్మస్థానమున పితృతర్పణలొనర్తురు. అల్మోడానుండి ౧౮౦ మైళ్ళదూరము

కాళీయుఁడు — యమునానది యందలి ఒకమడుగు లేక గుండమున వసించుచుండిన ఒక విషనాగము. ఇత్తావు వ్రజమండల ప్రాంతము. దుర్మార్గుఁడై క్రూరుడై పెక్కండ్ర వెఱపించుచుండ శ్రీకృష్ణుండీతని శిక్షించి వెడలనంపెనట. ఇంకను భాగవతమున నిత్తావునకు గరుడుఁడు రాకుండ సౌభరియనుఋషి శపించెననియు నదికారణముగ నీకాళీయుఁడిందు జేరెననియు గూడఁ జెప్పఁబడినది.

కాళేశ్వరము — గోదావరీ నదియందు పయోష్ణీనది సంగమమగు తావున నీ క్షేత్రముండును.

కాక్షీవ గోత్రము — ఆయాస్య ఉప గణము చూడుఁడు.

కాక్షీవత గోత్రము — ఇది ఆంగీరస సంతతిలోని గౌతమగణమందలి కాక్షీవత గణ

ముగ జెప్పఁబడిన గోత్రము. దీనికి ప్రవరరూప ములు నాల్గుకలవు. ౧. ఆంగీరస, ఔతథ్య, గౌతమ, ఔసిజ, కాక్షీవత ౨. ఆంగీరస, ఔసిజ, కాక్షీవత 3. ఆంగీరస, ఔతథ్య, కాక్షీవత, గౌతమ, కానుడ ౪ ఆంగీరస, ఆయాస్య, ఔసిజ, గౌతమ కాక్షీవత.

క్యాయిక్తియో గోపురము (బర్మా)

ఇది బర్మాదేశమునం దొక విచిత్రమని తలంపఁ బడు నైసర్గిక కృతక మిశ్రమమగు దృశ్యము

ఇట నొక్క గొప్ప గండశిలపై నొకకడనున్న పల్లమునం దమర్పంబడినట్లున్న వేఱొక గండ శిలయు, దానిపై నిర్మింపఁబడిన యొకచాటి గోపురమును కలవు. ఆ గోపురమున బుద్ధభగ వానుని శిరోజములలో నొకటి యుంచబడిన దందురు. శాస్త్రవేత్తలు పరిశీలించి యూవి కాలమున రెండురాళ్లును కలసి ఒకేరాయిగ నుండినవిగను, పిదపం బగిలి గాలికి గలకుఁ గదలుచు నునుపై యిట్లాయెననియు నను చున్నారు. ఇప్పుడు గాలికది ఉద్ఘాతలూగుచు ముంగు వెనుకల కూగులాడుచుండును.

ఒకప్పుడొక గొప్ప గాలివానకది క్రిందపడ నున్నవిధి నొక బౌద్ధభిక్షుండగు జ్ఞాని యొకరిగి భక్తులకడ ధనము నర్థించి, తనకడనుండిన బుద్ధ భగవానుని శిరోజము నొసంగి దానిపై నాగోపు రము నట భక్తు లొసంగెడి ధనముచే నిర్మింపఁ జేసెనట. ఆ నిర్మాణ మాయన దగ్గరనుండి Laws of Gravitation చక్కపర్చఁబడి, శాశ్వఁబడనీయక నిల్పియుంచుచున్న దనియెదరు. యాత్రస్థులగు బౌద్ధులిట భక్తితో బుద్ధభగవా నుని శిరోజమునందలి గౌరవ సూచకముగా నట క్షౌరములం జేయించుకొని తమ శిరోజముల నర్పించుచున్నారు.

క్రాంతేశ్వరక్షేత్రము — అగ్ర ఖామాధ్య సంయుక్త రాష్ట్రములలోని ఆల్మోడా లేక కాశీకుమాన్ సీమ పరగణాపట్టు అస్సాయి లోని చంపావతి పరిసరములనున్న యొక సుప్రసిద్ధ శివక్షేత్రము ఈప్రాంతమునసే హింగుళా దేవి దేవస్థానము వేఱొక శిఖరమున కలదు. (హింగుళాదేవి చూడుఁడు. చంపావతి, కూర్మా చలము చూడుఁడు).

క్రాఫ్ ఫోర్డు — (Crawford) - నవీన కల్పితనామము. ఇది Cranmer అనుపేరు (Canterbury Arch Bishop) స్వామిపేరు. పురుష నామము. (క్రైస్తవ నామములు చూడుఁడు)

క్లాన్-నా గయిల్ సంఘము —

ఐర్లాండుకుస్వరాజ్య మిప్పించు సందర్భమున క్రీ. వె. ౧౮౮౨ ప్రాంతమున అమెరికాలో నివసించు ఐర్లాండుదేశస్థులుచేరి షికాగోనగరమున స్థాపించుకొనిన సంఘము. ఇది బ్రిటీషువారిని వెడలించుటకై ఏర్పడినదందురు

క్వార్టరు డే (Quarter day) - సంవత్స రమునందలి నాల్గుభాగములను గుర్తించు మధ్య దినములకు క్వార్టరు డే లని పేరు.

ఇంగ్లాండు, ఐర్లాండు దేశములందు మార్చి ౨౫ Lady Day అనియు, జూన్ ౨౪ Mid-Summer Day, సెప్టెంబరు ౨౯ Michaelmas Day, డిశంబరు ౨౫ Christmas Day క్వార్టరు డే లని చెప్పఁబడినవి. స్కాట్లాండు నందు ఫిబ్రవరి ౨వ తేదీ, మే ౧౫ వ తేదీ, ఆగస్టు ౧వ తేదీ, నవంబరు ౧౧ వ తేదీయును క్వార్టరు డేలని చెప్పఁబడెను.

క్వాడ్రెంటు (ఉపకరణము) - తురీయ, షడంశ, పరిశోధక సాధనములు చూడుఁడు.

లైకోబ్రాహి పరిశీలకుఁడు చూడుఁడు.

క్వాడ్రిలియను - న్యాయవరికలున్న చూ

క్వాదియన్ మిర్జా మేహిన్ది — పంజాబు దేశమున గురుదాస్పూరుజిల్లా బటాలా నుండి పదిమైళ్ల దూరమున నున్న క్వాదియన్ గ్రామ కాపురస్థుడగు మిర్జా ఘులామ్ అహమదు అను పేరుగల మహమ్మదీయుఁడు తాను మెహిదీ ననియు, మహమ్మదీయ మతగ్రంథములందు క్రైస్తవ మత గ్రంధము ముందు రాగల డని చెప్పఁబడిన రెండవ మెసయ్యా ననియు చెప్పెను. వారి కసంఖ్యాకములగు శిష్యులు కలరట. వారినుండి అది యాత్రాస్థలముగ బరిగణింపఁబడు చున్నదట. ఏటేట క్రిస్టమసు పండుగులందట గొప్ప సభలు జరుగుచుండును. వారందఱును మహమ్మదీయులు. వారికి అహమెదీ లని పేరు వాడుక గలదు. మెహిదిగారే అట నొక గొప్ప అతిథి భవన మేర్పఱచి నిరతాన్నప్రదాన మొనర్చు చున్నారట. ఈ అహమెదీయా తెగవారే అట నొక హైస్కూలును, ఒక తర్వాతి పాఠశాలయు నడుపుచున్నారు. కొన్ని పత్రికలు బ్రకటించు చున్నారట. మిర్జా మెహిదిగారి శిష్యుడగు నొక వైద్యశిఖామణి యచట ధర్మవైద్యశాలను ఏర్పఱచెనని తెలిసెడిని.

క్వారంటైన్ (Quarantine)— అంటు రోగము లంటియున్నవేమో యని పరిశీలన కేర్పఱుపఁబడిన నివాసస్థానము. నలుబది యని యర్థ మిచ్చు Quarante అను మాటనుండి ఏర్పడిన పదము ఇప్పుడు వేర్వేఱు శాసనముల మేరకు వేర్వేఱు పరిమితికాలము లేర్పడియున్నను (వేర్వేఱురోగములకు) పేరట్లే యున్నది.

కింగ్ ఓస్కార్స్ కాలమ్— అర్ధరాత్రి సూర్యుఁడు కన్పించుట చూడుఁడు, నార్త్ కేప్ అగ్రము చూడుఁడు, ఉత్తరధ్రువమహాసముద్రము చూడుఁడు.

కింగ్డమ్-రాజ్యము (Kingdom)— రాజ్యము. ఒకరాజు (భూపాలుని) చే పాలింపఁబడు భూభాగమని యర్థము. (సామ్రాజ్యము చూడుఁడు).

కిండర్గార్టెనిజం (Kindergarten-ism) — చిన్న బాలుర కతిబాల్యమున నాటలతో విద్యగఱపు విధానము. దీనిని Friedrich Froebel అనునాతఁడు క్రీ. శ. ౧౭౮౨-౧౮౫౨ మధ్యకాలమున కనిపెట్టెనని చెప్పఁబడినది.

కింపురుష దేశము (లేక కింపురుష వర్షము)— నేపాలదేశము చూడుఁడు దీనికీపేరు కలదు.

కిక్రాజి గోత్రము — భరద్వాజ ఉపగణము చూడుఁడు.

కికీదివి (పాలపిట్ట) శాస్త్రము — కికీదివి యన పాలపిట్ట యనియు, పాలగువ్వ యనియుఁ గూడ నందురు. పాలపిట్ట శకునఫలములు కథలరూపమున వచించుచుందురు. ఇది బహుశుభప్రదమందురు. ఎదురగునేని మృష్టాన్న భోజనము ధనలాభము గల్గునని చెప్పఁబడినది. కికీదివి తూర్పున గనఁబడిన చెడుపుగల్గు ననియు, ఆగ్నేయమూల గనబడిన అతికష్టమనియు, దక్షిణదిశయందుఁ గానంబడిన లాభ

మనియు, నైఋతిదిశయందు గానంబడిన హాని లాభమనియు, పశ్చిమదిశం గానంబడిన కీర్తిప్రద మనియు, వాయవ్యదిశయందు గానంబడిన శుభ మనియు, ఉత్తరదిశం గానంబడిన మరణయోగ మనియు, ఈశాన్యదిశం గానంబడిన కష్టములనియు చెప్పఁబడినవి

పాలగుమ్మపిట్ట తనకుఁ గుడివైపున నుండిన శుభప్రదమనియు, కుడినుండి ఎడమవైపున కేగుట శుభప్రదమనియు, ఎడమవైపునుండి కుడివైపున కేగుట నశుభప్రదమనియు, ముందువైపుం గన్పడిన మేలనియు, వెనుకవైపున గన్పడుట నిష్ఫల మనియు నందురు

కిక్కసగడ్డి చెట్టు – లా Phragmites karka, Arundo karka అనియు, ఆంగ్ల. Bur Grass అనియు, సం నడ, నల యని పేరులు. కొందఱు రంధ్రీయనియు వాడిరి.

దీనిని రసము దీసియు, కషాయము గాచియు వైద్యు లుపయోగింతురు. కఫము, తాపము, పైత్యము. మూత్రదోషము, రక్తదోషము, విసర్పి వీనిపైఁ జక్కఁగ పనిచేయునందురు. (నళద్వయము చూడుఁడు)

కిక్ ది బక్కెట్ (Kick the Bucket)— ఉరిదీసి చంపుటకీ యుక్తిని వాడుచున్నారు. తొల్లింటి ఆంగ్లసీమలందు ఉరిదీయబడు నేరస్థులకాళ్లక్రింద ఒక బక్కెటు నుంచి వారిమెడ కురి తగుల్చువారట. ప్రాణము పోవు కాలమున కాళ్లక్రింది బక్కెట్టుం దన్ని త్రోసి వైచువారట. తోడనే యురిత్రాడుబిగిసి ప్రాణము పోవుచుండెడిదట. ఆపద్ధతి పోయినను వాడుక యం దొక యుక్తియై నిలచియున్నది.

కితకితలు — అదివఱకు లేశమును తెలియక అటులసంభవించునని అనుమానమైనను లేక అకస్మాత్తుగా తన మిత్రులగువారు తనమేనియం దలి మెత్తని ప్రదేశములను తాకిరేని మన మేనను పరవశతయు, కులుకును, నవ్వును, ఆశ్చర్యానందములును, భరింపలేని వినోదమును గల్గును వీనినే కితకిత లందురు.

ఇవి అకస్మాత్తుగను, తన కదివఱకు తెలియకుండగను సంభవించినప్పుడే ఈ అవస్థలు సంభవించును ప్రయత్నముగ తాను సిద్ధపడియుండుతరి కితకితలు గలుగనేరవు కితకితలుపెట్టువారు తన మిత్రులు కాకుండిరేని భయముగల్గి కితకిత లసలే గలుగవు.

ఇంకను తనకు తాను తకితలుపెట్టుకొని గల్గించుకొనుట కసలే వీలుకాకుండును. ఏలయన తనకది తెలియకుండ జరుగదు

కిత్తలినార చెట్టు – నారనిచ్చు చెట్లన్నిటిలో కిత్తలి మిగుల బలమైన నారనిచ్చును. త్తలినార త్రాఁడు ఒకఅంగుళము దళసరికలదానిని తెంపుట దుస్సాధ్యము. నాల్గుటన్నుల బరువును మోయగలబలము ఒక్కొక్కవైపునం దగల్చి లాగించిన త్రెగుననియు, తక్కువయైన తెగదనియు లెక్కింపఁబడినది. ఆకులనందగిన దీని మట్టలందేనార లభించును. కడనుముండ్లుంట కిత్తలి మొక్కలను భరతదేశమున తోటలకు కంచెలుగ నాటుచున్నారు. కాని ఫిలిప్పైనుదీవులందు నారదీయుటకు గాను కిత్తలిని బయళ్లయందు వ్యవసాయముగనే నాటి పెంచుచున్నారు. ఎందుకుంబనికిరాని భూములందిది చక్కఁగా పెరుగును. కిత్తలి పెద్దకిత్తలి యనియు, చిన్నకిత్తలి యనియు రెండు భేదములు గలది. పెద్దకిత్తలిని గేదె కిత్తలియనియు, చిన్నకిత్తలిని సాదాకిత్తలియనియు వాడుచున్నారు. దీనిమట్టం జితుకగొట్టి కడిగి నారందీసి పైన్ వనుదారముం జేయుదురు. లేత మట్టల నార సన్నముగ నుండి చక్కని పని నిమ్మంగాను నారబట్టలు జేయ నుపయోగింతురు. ఇంచుక ముదిరిన మట్టల నార ప్యైను మొదలగు

స్నానాదులకు నుపయోగించుదురు. ముది రిన మట్టల నార త్రాళ్ళు పేయుదురు.

కినెటోస్కోప్ (Kinetoscope) — సినిమాచిత్రములను తయారుచేయుట కుపయోగపడు కినెమెటోగ్రాఫ్ అనబడు యంత్రమునం దుపయోగపడునది. ఇది క్రీ. శ. 1893 లో థామస్ ఎడిసను అను వానిచే కనుగొనబడినది. చలనములను కోణములరేఖలనుగూడ దీనివలన ప్రదర్శింపవచ్చును.

కినెమెటోగ్రాఫీ (Kinematography) — దీనినే Cinematography అనియెదరు. ప్రదర్శనదర్శనము చూడుడు

ఇది క్రీ. శ. 1895 లో ప్రారంభించబడినది. తెరపై బొమ్మలనీడలం జూపించునది ఈబొమ్మల నమర్చుకళకు Kinematography అనియెదరు. తొలుత Kinetoscope అని చేయబడి పిదప వృద్ధిపొందబడి ఇట్టుల నయ్యెను

కిమజ్ఞానస్య దుష్కరః — ఇది సంస్కృతభాషయందలి లోకోక్తి. అన్నిటికి అజ్ఞాని సిద్ధపడువాడని భావము. అజ్ఞానికి దుష్కర మైనది దేది కలదు? (లేదని భావము)

కిమార్ద్రకవణిజో వహిత్రచింతయా ఇతిన్యాయము — అల్లము నమ్మువానికి పడవలతో సంబాధ మేమి యని యర్థము. కేవల మసంబంధస్థితిం దెల్పుతరి దీని నుపయోగింతురు.

కిమోస్కోప్ (Kimoscope or Cimoscope) — సిమోస్కోప్ చూడుడు.

కిమ్పురుష్య దేశము — కైరమాలి చూడుడు.

కిమ్మ్యారుసీమ — దీనిని సరిగా నుచ్చరించుట కిమ్మ్యారుసీను గానోవు అదిని కిమ్మీరుం డను రక్కసుం డు శమును పాలించుటం జేసి కిమ్మీరసీను యని పేరందెను. అత్తఃనిప్పటి కిమ్మ్యారనునం దాతని కర్త యుండెనట. నానాటి కాతాపుకుం గిమ్మ్యారనియు, ఆసీమకుం గిమ్మ్యారసీను యనియు పేరులు వాడుక యయ్యెను. తూర్పుగోదావరి మండలమున చాగల్లు కోట పరిసరము లనుప్పు పెద్దాపుర ప్రాంత దేశమున కీపేరు కలదు. కిమ్మ్యారసము అందే యున్నది. (పెద్దాపురసంస్థానము చూడుడు.)

కియాటాంగు బుద్ధవిగ్రహము — ప్రపంచమునందు చూడదగిన గొప్పవింతలలో నొకటి. ఇది కృతకము. కియాటాంగు చీనాదేశములో నున్న ఒక గ్రామము. ఇట నూటయేబది అడుగుల పొడవుగల బుద్ధవిగ్రహ మొక చిన్న కొండప్రక్క భాగమునందు చెక్కంబడినది. ఇది మెత్తని కడిరాతిప్రదేశము. అనుకూల మగు నటుల నచ్చటచ్చట మట్టిపొరలుం గలవు. ఆప్రదేశములం దొక జాతిగడ్డి మొలచి తలవెంట్రుకలు, కనుబొమలు, కనురెప్పలు, మీసములు, గడ్డము మొదలగునవి యథాస్థానములందు పెరిగియున్నటుల గాన్పించుచుండును. భక్తిపారవశ్యమున నుండు బౌద్ధుల కనన్యభక్తి మనిపించకపోదు. పాదములం గడుగునటుల ఒక చిన్న సెలయేరు పారుచుండును. ఒక బౌద్ధభిక్షువు తన జన్మకాల మంతయు నటనే వసించుచు దీనిం జెక్కనని చెప్పుచటివారనెదరు. పాదములం గడుగుచు ప్రవహించు సెలయేటిజలములు పవిత్రోదకములుగ నెంచబడుచున్నవి.

ఇంక నిట్టి విగ్రహము లీప్రాంతమున కొన్ని గలవు అందొక ఏకశిలాతలమగు గట్టి రాతిప్రక్కం జెక్కంబడినదానిని గిల్టు చేసియున్నారు. కియాటాంగు గ్రామము యుంగ్చౌసెనుపురము కడ నున్నదౌవు.

కియూషియూద్వీపము — జపాన్ దేశము చూడుడు.

కియోస్ద్వీపము (స్కి-యోస్) — ఏష్యామైనరు చూడుడు.

కిరాత (త్రిపుర-టిప్పెరా) దేశము- త్రిపురదేశము రానురాను తిపారనుండబరగి ఇక్కాలమున టిప్పెరయై యున్నది తొల్లింటి రాజ్యోన్నతి వైశాల్యములం గోల్పోయి సంస్థానమైయున్నది దీనికింకను గిరాతదేశమనియు, ప్రజలకుం గిరాతులనియు పేరుండెను. దీని గూర్చి అలహాబాదు శాసనమున ప్రశంసకలదు. ఈరాజ్యమున సిల్హెట్ ఆసాములోకప్పుడు చేరి యుండెనని చెప్పబడుచున్నది మరియు రాజమాల యను పేరుగల Chornicles of Tripura in Journal of Asiatic Society of Bengal 19 of 1850 P. 536 యందున్నది. ఇందు దీని చరిత్రయుం గూడ కలదు. గౌడదేశాధీశుండీ దేశమేలుచుండిన రత్నాభుడను పేరుగల ప్రభువునకు క్రీ. వె. ౧౨౭౯ సంవత్సరమున మాణిక్య యను బిరుదమొసంగెనట. నేటికిని ఆసంస్థానాధిపతులు దానిని వహించుచున్నారు. మరియొకప్పుడీ దేశము కామరూపదేశమునకు సామంతరాజ్యమై యుండెనట. క్రీ. వె. అరవశతాబ్దమున కోమలాపురము రాజధానియైయుండెను (ఇప్పటి ఆసాములోని కోమిల్లా). హ్యూయనత్సాంగు దీనిం దర్శించి తన యాత్రా చరిత్రయందు కియామోత్సియా యని వ్రాసెను. వాయుపురాణము ౨-౩౭-౩౯ యందు కోమలపుర ప్రశంసకలదు. ఉదయపురమునందలి త్రిపురేశ్వరీ దేవస్థానము ౫౧ పీఠములలో నొకటి. ఈ దేశరక్షకురాలగు ప్రధానశక్తి.

కిరాతాదిగణము — ఆయుర్వేద వైద్యశాస్త్రమున నేలవేము, తిప్పతీగ, తుంగముస్తెలు, [illegible] కిరాతాదిగణమని పేరు.

కిరీటకోన (కిరీటకోన) — దమాపాదము నుండి నాల్గుమైళ్ళ దూరమున మూర్షిదాబాదు మండలమున బంగాళములో నున్న దేవీక్షేత్రము. సతీదేవియొక్క కిరీటము పడినతావు (శక్తిపీఠము) అని తంత్రచూడామణి యందు ప్రశంసకలదు.

కిలాలి గోత్రము — ఆయాస్య ఉపగణము చూడుడు. ఔతథ్య ఉపగణము చూడుడు.

కిసిమిసిపండు (తీగ) చెట్టు — లా. Vitis vinifera. ఇంగ్ల Raisins దీనిసంస్కృతపుపేరు గానరాకున్నది ఇది ద్రాక్ష జాతిలోనిది. గింజలులేని ద్రాక్షగా చెప్పనొప్పు. కొన్నిస్థలముల క్షిష్మిసుపండుగ సంబోధిగ దీనిని కిసిమిసిపండని వాడదొడంగిరి. ద్రాక్షపండు గుణములనే గల్గియుండును త్రిదోషములను హరించును ఆరోగ్యకరమైనది. ఉష్ణమువచ్చియుండుతరి శరీరమునకు బలముగల్గింప నీయ నగును. అధికమైనచో విరేచనము చేయును. కొందరు నేత్రములకు, దంతములకు బలముం దగ్గించునందురు. దీనికి విరుగుడు పుల్లనిఫలములు, పంచదార, శికంజబీను అనెదరు. (ద్రాక్షచెట్టు చూడుడు).

కిలోసైకిల్ — ఎలక్ట్రిసిటీయందిది యొకకొలత. సెకెండునకు వేయి సైకిల్సు అని చెప్పబడినది. దీనిని క్లుప్తపర్చిన రూపము Kc. అని. (ఎలక్ట్రిసిటీ చూడుడు.)

కిల్కిలా (కైకిలా) పురము లేక నగరము — తొల్లింటి వాకాటక దేశపు రాజధాని. (వాకాటక చూడుడు).

కిల్జి నృప వంశము — వీరు బానిస రాజరాజులకుం బిదప వారేలుచుండిన రాజ్యము

నేలిన ముసల్మాన్ ప్రభువులు. క్రీ. వె. ౧౨౯౦ మొదలు ౧౩౨౦ వఱకు వీరి పాలనము.

వీరిలో అల్లాఉద్దీన్ కిల్జి ముఖ్యుఁడు (మహమ్మదు ఘూరీ చూడుఁడు).

కిష్కింధ — తొలుత వాలికిని, పిదప నాతని తమ్ముఁడగు సుగ్రీవునకును రాజధాని తుంగభద్రానదీతీరము. దీని నిప్పుడు ఆనెగొంది యనుచున్నారు. నైజాము రాజ్యమునందు చేరియున్నది. బళ్లారిజిల్లా హాస్పేట తాలూకా జీర్ణ విజయనగరమునకు ఉత్తరమున తుంగభద్రానది కవ్వలనున్న జమీందారీస్థలము

కిష్కింధ పర్వతము — నైజాము రాజ్యమున ఆనెగొంది పరిసరములందు తుంగభద్రానదీతీరమందున్నది. ఆనెగొందిని కిష్కింధపురమనెదరు. ఇట పంపాసరోవరమును, అంజనాద్రి (ఆంజనేయుని జన్మస్థలము) మొదలగునవి కలవు. ఆనెగొంది జమీందారీస్థలము. (విజయనగరరాజ్యము చూడుఁడు). (ప్రస్తుతము విజయనగరము హంపియని వ్యవహరింపఁబడుచున్నది)

క్రికెట్టు ఆట (Cricket)-ఇది బాగుగ

పేర్వడసినయాట. ఇందిరుకక్షుల వారికి టీమ్సు (Teams) అని పేరు. టీమునందు పదునొకండుగు రాటగాండ్రుండుట యాచారముగ నున్నది. ఒక పెద్దసమతలమగు మైదానమున నాట ప్రారంభపు గుర్తు తావునుండి ఇరువదిరెండు గజములకు ఆట అంతమును గుర్తించి యాడుదురు. దీనికి వికెట్ (Wicket) అని పేరు.

ఎదుతరి చేతంబట్టి కొట్టు ఫలకమునకు బేట్ (Bat) అనెదరు. అది నాల్గున్నర అంగుళముల వెడలుపును, ఆద్యంతములు ముప్పదియెన్మిదంగుళముల పొడవుంగల్గి ప్రత్యేకముగ చేయబడిన యాకారము గలది. ఆటబంతులు ఐదున్నర ఔన్సులబరువుగ నొక్కబడిన బెండు (Compressed Cork) పై తోలు కుట్టుబడియుండును.

ఆరు బంతికొట్టులకు Over అని పేరు. దీని ధర్మములు పాలించుచు నెరపి తీర్మానమిచ్చు చుండు అధికారిని Umpire అనియెదరు. ఈ ఆట దపు పద్ధతులు పెక్కుకలవు. వాటిం జక్కగ నెఱుంగవలసి యుండును.

క్రిటీద్వీపము — కేండియా ద్వీపము చూడుఁడు.

క్రిప్టోగ్రాఫీ (Cryptography) — కేవలాక్షరముతో తనయభిప్రాయమును వ్రాయుటను వ్రాఁత యనెదరు. అది ఆభాష నెఱిఁగినవారి కర్థమగును. కొన్ని యంకెలంగాని ఇతర గురుతులంగాని, కొన్ని చిహ్నములంగాని, గుర్తులుగగాని లేఖలు వ్రాయు విధానమునకు Cryptography యనియు, Cryptology అనియు పేర్లు. అట్లు వ్రాయఁబడినదానికి Cryptograph అని పేరు. మరియొక రూపము Cryptogram అనియుంగలదు. వ్రాయనెఱింగినవానిని Cryptographist అనియు నందురు.

క్రిమినోలొజీ (Criminology) — నేరముల (Crimes)ను గూర్చినకళ(శాస్త్రము).

క్రిమిభూపతి — అత్రి సంతతి. చంద్రవంశ క్షత్రియుఁడు. ఉశీనరుని కుమారుఁడు. సోదరులు శిబి, నృగుఁడు, నవుఁడు, సువ్రతుఁడు. క్రిమి క్రిమిలాపురమును నిర్మించెనందురు.

క్రిమి రోగము — గర్భమున క్రిములను (పురుగులను) జనింపఁజేసెడి జబ్బు. గజ్జి, చిడుము, తామర, తీట, కుష్ఠు మొదలగు చర్మవ్యాధులన్నియు క్రిమిసంబంధములే.

క్రియలు — మూడువిధములు. మణులు, మంత్రములు, ఔషధములు.

క్రియాశ్వ గోత్రము– గర్గఉపగణము చూడుడు.

క్రియాప్రాణము — ఇది సంగీతలయ యొక్క దశప్రాణములలో నొకటి. క్రియాప్రాణము (క్రియలు) మార్గక్రియలు, దేశ్యక్రియలు అని ద్వివిధములుగ నుండును. (సంగీతలయ దశ ప్రాణములు చూడుడు).

(౧) మార్గక్రియ రెండువిధములు- నిశ్శబ్దము సశబ్దము అని. ౧. నిశ్శబ్దమార్గము నాల్గువిధములు (చతుష్కళలు)- ౧. ఆవాపము- వ్రేళ్లను ముడిచిన పతాకహస్తముయొక్క వ్రేళ్ళను ముడుచుట. ౨. నిష్క్రామము- అట్లుముడిచిన వ్రేళ్ళను విప్పుట. 3. విక్షేపము- ఆహస్తమును వెలుపలి (కుడి) పార్శ్వమునకు విదిలించుట. ౪. ప్రవేశము- ఆహస్తమును అప్రదక్షిణముగా క్రిందుగా ముందుకు రానిచ్చుట. ౨. సశబ్ద మార్గము నాల్గువిధములు (చతుష్కళలు)- ౧ ధ్రువము- శబ్దపూర్వకమైన చిటికె వేయుట. ౨ శమ్యము- కుడిహస్తమున ఎడమచేత చరచుట. 3. తాళము- ఎడమచేతియందు కుడిచేతి చరచుట. ౪ సన్నిపాతము- రెండుచేతులు సమముగ చప్పటలు వేయుట.

(౨) దేశ్యక్రియలు ఎనిమిదివిధములు- ౧. ధ్రువకము-శబ్దముతోకూడినకుడిహస్తముయొక్క ఘాత. ౨. సర్పిణి- పతాకహస్తముచేత ఎడమప్రక్కకు (వంకకు) చేయి చాచుట 3. కృష్య- ఆచేతిని ఎడమనుండి కుడిపార్శ్వమునకు రానిచ్చుట. ౪. పద్మిని- అరచేతిని క్రిందుగా (అధోముఖముగ) చేయిచాచుట. ౫. విసర్జిత- ఆచేతిని వెలుపలకు విసరుట. ౬. విక్షిప్త- ఆచేతినాల్గువ్రేళ్లు ముడిచి తనదిక్కుకుండీయుట. ౭. పతాకము- పతాకహస్తముగా బట్టినచేతిని మీఁదికెత్తుట. ౮. పతిత- ఆయెత్తిన హస్తమును క్రిందికి దించుట.

క్రియాభేదాత్ఫలభేద ఇతి న్యాయము — చేయుపనింబట్టియే ఫలము కలుగును. అనగా భేదము ఫలభేదముం గల్గించు నని భావము.

క్రియాశైవము - ఇది చతుర్దశ, శైవ, భేద మతములలో నొకటి (చూడుడు) ఇందు మలత్రయము, త్రిపదార్థములు శివసమవాది శైవమునందువలెనె యుండెడిని. ఈమతమున గురునిచే అధ్వశోధనపూర్వకముగ సమయదీక్ష నంది శివజ్ఞానమెఱింగి కర్మలను సాధించుటకు పంచశుద్ధి కల్గించుకొనుచు,ఆవాహానాది విధులచే శివారాధన మొనర్చుచుండుట వలన నిత్యము యలవడుననియు, అది యాత్మము మార్గ మనియు నందురు.

క్రియాహివికల్ప్యతేన వస్తు ఇతి న్యాయము — ఒక వస్తువుంగూర్చి వేర్వే అభిప్రాయములు వేర్వేఱుగురికి కల్గినయెడల అది వారి భావసంపత్తి ననుసరించి కల్గినవేగాని వస్తువు నందే భేదము ఉండదని భావము

క్రయోమీటర్ (Kryometer, Krio- meter) — మిగుల తక్కువ పరిమాణము గల యుష్ణమును కూడ తెలుపునట్టి (Thermo- meter) థెర్మామీటర్.

క్రివిదేశము (పాంచాల దేశము, అరాటదేశము) — ఇందు పెక్కు దేశములుగ వేర్వేఱు కాలములందు వేర్వేఱు పేరులం బరగియుంట నొక దేశమని వ్రాయుట యసమంజసము. ఐనను పెద్ద దేశమై ప్రసిద్ధమై యుండుకతన దీనిని వేఱుగ వ్రాయవలసి వచ్చి వ్రాయఁబడినది. ఈదేశమునకు తొల్లింటి పేరు క్రివిదేశమని యుండెనట. ఇందైదు నదులు ప్రధానములై ప్రవహించుచు, అన్నియు సింధు నదియందు చేరుకొనుకతన పాంచాలమని పేరు

గర్తైరు. ఇక్కాలమున పంజాబు అంబరగుచున్నది. దీనికిని ఐదుజలములనియే యర్థము. అవిగ లెక్క్వ యన ౧. వితస్థానది (ఇప్పటి జీలమునది) ౨. శతద్రు నది (ఇప్పటి సెట్లజ్‌నది), 3 రావినది, ౪ విపాశా నది (ఇప్పటి బీయాస్నది), ౫. అస్క్ని లేక చంద్రభాగానది (ఇది చంద్రానది, భాగానది కలసిన ప్రవాహము దీనినిప్పుడు చీనాబు నది యను చున్నారు.) యని మహాభారతము కర్ణపర్వము ౪౫ యందునను, అగ్నిపురాణము ౧౦౯ యందు నను చెప్పఁబడినది అశిక్ని (చీనాబ్) వితస్థ నదులు కలసిన భూప్రదేశమునకు త్రినాబని వాడుకనామము కలదు. శతద్రు, విపాశలు కలసిన ప్రదేశప్రాంతమునకు ఘూరాయని వాడుకనామము కలదు ఋగ్వేదమున విపాశానది అర్జికియా నది యని పేర్కొనఁబడినది.

ఈదేశమున అంజనగిరి పర్వతము గలదు. దీనినిప్పుడు సులైమాన్ పర్వతమనిఅనుచున్నారు. ఈ పర్వతపజ్తి పశ్చిమపాంచాలము పశ్చిమపు ఎల్లగ కొంతవఱకు వ్యాపించియున్నవి. పాంచాలము ఉత్తరపాంచాలమనియు, దక్షిణపాంచాలమనియు, ముఖ్యభాగములు రెండుగ తోచెడిని. ఆదికాలమున ఉత్తరపాంచాలమున అహిచ్ఛత్రపురమును, దక్షిణపాంచాలమునకు కంపిలా నగరమును రాజధానులుగ నుండినవి. ఆదికాలముననే మరియొకప్పుడు పాంచాల దక్షిణభూమి గంగా నది దక్షిణతీరమునుండి చర్మణ్వతీ నదివఱకు వ్యాపించి యుండెడిదని మహాభారతము ఆది పర్వము ౧౪౦ యందు చెప్పఁబడియున్నది. బుద్ధ భగవానుని కాలమున కనూజపట్టణము దక్షిణ పాంచాలరాజధాని యని చెప్పఁబడినది.

ఆదికాలమున పాంచాలము హిమాలయము మొదలు చంబల్నది వఱకు ఇంద్రప్రస్థము (ఇప్పటి ఢిల్లీ) యొక్క ఉత్తరపశ్చిమములకు వ్యాపించి యుండెననియు, పిదప వింకను వ్యాపించి గంగానది మధ్యహద్దుగా ఉత్తరదక్షిణ పాంచాలములనంబడు పట్టుల రెండుదేశము లాయెననియు చెప్పఁబడిన హద్దులు సరి తెలియవు గాని కొంచెము స్వతంత్రులతో గ్రీకుదేశపు నృపతులు, శక నృపతులు, ఇండోసిథియను నృపతులు, ఇండోపార్థియన్ నృపతులు (పహ్లవులు), కుషాన్ నృపతులు, గుప్తవంశ నృపతులు, హూణులు కూడ నీదేశము బాలించిరి. మొదట నీదేశమును డెరయస్ హిస్టాస్పస్ అను గ్రీకురాజు జయించెను.

౧. మేనేండరు, ౨. అపోల్లోడోటస్, 3 జోయిలస్, ౪. డియోనిసియస్, ౫. స్ట్రేటస్, ౬. హిపోస్ట్రేటస్, ౭. డియోమెడీస్, ౮. నిసియస్, ౯. టెలిఫోస్, ౧౦. హెర్మాయిఅస్.

వీరు పదిమందియు నొకరితర్వాత నొకరుగ పాలించినవారు కారు. మరియు నొకేకాలమున పాలించినవారును కారు వేర్వేఱు భాగముల నొకే కాలమునను, వేర్వేఱు కాలములను కూడ పాలించినవారు. మొత్తమున వీరి పాలనము క్రీ. పూ. రెండవశతాబ్ద మాదిగ క్రీ. వెనుక ౭౮ సంవత్సరములవఱకుం బాలించిరి అనగా ౨౭౮ సంవత్సరముల కాలమని యెఱుంగునది. శక నరపతులు వీరింజయించి వీరిపాలన మంతమొందించిరి. శక నరపతులకు ఇండోసిథియను నరపతులనియు వాడుకనామము గలదు. వీరు ఆర్గురు. ౧. వొనొనొయిస్ (శకారంభకారకుఁడు), ౨. స్పాలిరిసీస్ (వొనొనొయిస్ కనిష్ఠసోదరుఁడు), 3. ఒకటవ అజాస్, ౪. అజిలీసస్, ౫. రెండవ అజాస్, ౬. మోయాస్ (ఈతనికి మొగ యనియుం బేరుకలదు).

శకారంభకారకుఁడు కనిష్కుఁడని ఓల్డెన్‌బర్గు పరిశోధకుఁడు అనెంగాని దానిని ఖండించి డా. భండార్కరు పండితుఁడు వొనొనొయిస్ లేక వోనేనిస్ కారకుఁడని నిరూపించెను. ఇండో

సిధియన్ లేక శకనరపతులు క్రీ. వె. ౭౮ మొదలు ౧౫౬ వఱకు అనగా ౭౮ సంవత్సరములు పాలించి ఇండోపార్థియను నృపుండగు గొండోఫారిస్‌వలన నోడింపఁబడి పదభ్రష్టులైరి. వీరు రాజప్రతినిధులగు పరిపాలకోద్యోగుల ద్వారా పాలించిరిగాని స్వాతంత్ర్యపరిపాలన నెరపినవారు కారు. వీరి రాజధాని నివాసము శాకద్వీపము నందలి సిస్థానునందే యుండెనట. ఇండోపార్థియను నరపతులు పహ్లవులని చెప్పఁబడినది వీ రార్గురు. ౧. గొండోఫారిస్, ౨ అబ్దాగసేస్ (గొండోఫారిసు సోదరపుత్రుఁడు), 3. అర్తాగ్నీస్ ౪. అర్సాకీస్, ౫. పకోరస్, ౬. సనబరిస్. వీరు క్రీ. వె. ౧౫౬ మొదలు ౧౯౮ వఱకు, అనగా నలుబదిరెండు వత్సరములు పాలించిరని లెక్కించిరి. వీరును స్వాతంత్ర్యపరిపాలన నెరపినవారు కారని తెలుచున్నది. వీరి రాజధాని శాల్మపురము, వీరిని (పహ్లవులను) కుజుల్కద్ఫిసిస్ అనుపేరుగల కుషాను నృపతి యోడించి పదభ్రష్టులంజేసెను. (కిర్మానుకు తూర్పుగా నున్న దేశమునకు కుషాన్ దేశమని పేరుండినటుల ఈ సందర్భమున మనసునందుంచుకొనవలెను).

కుషాను నృపతుల పాలనము క్రీ. వె. ౧౯౮ మొదలు క్రీ. వె. ౩౭౬ వఱకు నడచెను అనగా నూటడెబ్బదియెన్మిది వత్సరములుగ నెఱుంగునది. పిదప కుషానులను, గుప్తవంశ నృపతులను, వారిని హూన్నులును ఓడించి పదభ్రష్టులం జేసి రాజ్యమాక్రమించిరని చెప్పఁబడినది.

ఉత్తర పాంచాలమునకు రోహిల్ఖండమని వాడుకనామ ముండెను. తొల్లిఁటికాలమున అహిచ్ఛత్రపురము రాజధాని. దానికి ఛత్రవతియని మహాభారతము ఆదిపర్వమునను, అహిక్షేత్రమని వనపర్వమునను వాడఁబడియున్నది. అది ఛత్రము, ఛత్రవతి యని కొన్ని శాసనము చెప్పఁబడినది. అది ఇప్పటి రోహిల్ఖండము లోని బరేలీపురమునకు పశ్చిమముగా నిరువది మైళ్ల దూరమున ప్రస్తుతము రామ్నగర్ అనం బడు పురముకడ నోల్చిరి. తొల్లింటి పురముండిన తావుగ అలంపూరుకోట నప్రహత్గంజ యనంబడు భాగములును జూపుచున్నారు. జైనుల గ్రంథము లందు జంగలదేశమని పేర్కొనంబడి యున్నది.

దక్షిణ పాంచాలదేశమునకు కంపిల్యనగరము లేక కంపిలానగరము రాజధానిగ మున్నె చెప్పఁబడినది. ఇది పురాతనపుగంగ లేక వృద్ధగంగా తీరము. అట నొక దిబ్బను ద్రుపదమహారాజు యొక్క నివాసభవన ముండిన తావుగను, అట్టివిగనేయున్న యితరపాడుదిబ్బలను ఇతరభవనము లనియుఁ జూపుచున్నారు. సంయుక్తరాష్ట్రములలోని ఫరూఖాబాద జిల్లా ఫత్గాడ్ పురమున కీశాన్యముగ ౨౮ మైళ్లదూరమున వృద్ధగంగా తీరమున నేఁటికిని కంపిల్ అని పిలువంబడుచున్న ఇత్తావు తొల్లింట కంపిలానగరముండిన ప్రదేశ మట. పాండవుల మామగారగు ద్రుపదమహారాజు రాజధానియనియు, ఆయన దక్షిణపాంచాల దేశాధీశుఁడనియు, ఇది ద్రౌపదీ స్వయంవరస్థానమనియు, ఆమెపేరు కృష్ణాదేవియనియు మహాభారతము ఆదిపర్వము ౧౩౮ యందునను, రామాయణము ఆదికాండము ౨౩ యందునను ప్రశంసింపఁబడినది.

క్రిస్టలోగ్రాఫీ (Crystallography)- Crystals (స్వచ్ఛ పదార్థములు) అనగా స్ఫటికములు మొదలగునవి ఎటుల నేర్పడునో వాటి యందలి పదార్థము లెవ్వియో విమర్శించు కళ. దీనిని Crystallography అనియు నందురు. ఇంకను ఫీటిపలకలు, వాటి (Angles) మూలలు కొలతలు దెలుపు శాస్త్రభాగమునకు Crystallometry అని యందురు (Crystallogeny. చూడుఁడు).

క్రిస్టలోజెనీ (Crystallogeny) — గ్రీకు పద జన్యము. Chystallography చూడుడు.

క్రిస్టలోమెట్రీ (Crystallometry)- Crystallogeny చూడుడు.

క్రిస్టమసు ద్వీపము - జావాద్వీపము నుండి నైఋతి దిశగా ౧౯౦ మైళ్లు దూరమున హిందూ మహాసముద్రమునం గల ద్వీపము.

సింగపూరు డిపెండెన్సీగా బ్రిటిషు సామ్రాజ్యము లోనిది. ౬౨ చతురపు మైళ్లవైశాల్యము.

క్రిస్టలైజుడు ఫ్రూట్ పరిశ్రమ (Crystallised fruit) ఈపరిశ్రమపండ్లులభించు సకాలమున సిరప్ (Syrup) అనగా పానకమును ముందుగ నాయత్తపఱచుకొనవల యుండును. తొలుత తెల్లని ఇసుకపంచదారను వేడిసేటియందు కరంగజేసి తిరిగి కాచవలయును. ఇదిగట్టిమగుచు పాకము వచ్చుదనుకం గాచుచురు ఇంచు నూరు పౌనుల శర్కరకు అరపౌను Formic acid కలిపికాచిన అచ్చుకట్టకనిలచును. ఇది పానకము. ఇదిచాల చిక్కగనుండును మంచిపండ్లనెంచి ఇంచుక నీటియందుడికించుట శ్రేయము. ఆపండ్లను పైజెప్పిన పానకమునందుకూడ నుడికించి యాదే రెండుదినములు నిలువయుంచవలెను. పిదప పానకము పలుచబడియుండ దానిందీసినైచి తిరుగ చిక్కబడు వఱకు మఱల కాచవలయును. అందే తిరుగ నాపండ్లనుపైచి యవివేడెక్కునటులం జేసి అటుల నాల్గుదినము లుంచవలయును తిరుగ నిల్లు చెంరర్చుచుండవలయును. బహుశః నాల్గు లేక మైసుసారులిట్లొనర్చు, వఱ కాపానకము పలుచగాకచిక్కగ నిలచియుండగల్గును. తోడనే యాపండ్లందీసి యెండనారిబెట్టవలయును. పిదప పండ్లపైం బంచదార అంతటాజల్లి సీసాలయందు నిల్వయుంచి గాలితగులకుండ మూతమూసి భద్రపఱచిన నిల్వయుండును. లేక పెట్టెలందైనను కాగితముజుట్టి భద్రపఱుపదగును

క్రిస్టియన్ బ్రదర్సు (Christian Brothers) — ఐర్లండుదేశమున క్రీ శ. ౧౮౦౨ సంవత్సరమున నేర్పడిన సంఘము. మొదట క్రైస్తవసంఘముగ నాదేశమున పేరంది నది రోమకపురినుండి ఈసంఘము Chartar నాదినదట వీరిపాఠశాలలు బ్రిటీషుసీమలందు చాల చోట కలవందురు.

క్రిస్పియన్, క్రిస్పిన్, క్రిస్పస్ (Crispian, Crispin, Crispus) — లాటిన్ పేరు. ఇది జోళ్ళుకుట్టు పనివారి రక్షకుండగు ఋషి (Patron Saint) పేరు. ౨౫ అక్టోబరు ఈయన దినము. ఉంగరముల జుత్తు (కుటిలాలకుండు) గలవాడని యర్థము. పురుషనామము.(క్రైస్తవనామములుచూడుడు).

క్రిస్టియన్ సైన్సు బోధ-ఇది అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములందు మేరీ బి ఎడ్డీ యను నామెవలన ప్రారంభింపబడినదట క్రైస్తవ మతబోధ రోగుల కొనర్చుచుండిన నది మనస్సుపై పనిచేసి రోగములం గుదుర్చునని వీరి నమ్మకము. ఇంతకన్న దీనింగూర్చి సరిగాం దెలియరాకున్నది.

క్రిస్టోఫర్, క్రిస్టోఫ్-(Christopher Christoph) గ్రీకునామము క్రీస్తునుమోయు అనియర్థము. దీనినుండిగల్గిన ముద్దుపేర్లు Chrys, Chris, Kester, Kit, Kitty అనునవి. పురుష నామము. (క్రైస్తవ నామములు చూడుడు).

క్లినికల్ థర్మామీటర్ Clinical Thermometer)- ఒకరోగియొక్క శరీరోష్ణము (Temperature) కను గొను పరికరము.

దీనిం దఱుచుగ నావికులెక్కువ యుపయోగించు చుందురు.

శీతోష్ణములఁ గొలుచు యంత్రము చూడుము.

క్లినోమీటర్ (Clinometer) - ఒకచోట నుండి పల్లమునకు దిగు ఏటవాలు ప్రదేశము (Slope) నందలి పరిస్థితులం గొలుచు పరికరము.

క్లిమెటోలాజీ (Climatology) — వేర్వేరు దేశములందు లేక వేర్వేరు భూప్రదేశములందు, వేర్వేరు విధములైన శీతోష్ణ పరిస్థితులు గల్గియుండును అవి వేర్వేరు కారణములచే గల్గియుండెడివి. శీతోష్ణ స్థితులకు Climate అని పేరు.

ఈ శీతోష్ణస్థితులు కొంత కొంత కాలమునకు ఆకారణ పరిస్థితులు మారెనేని తాము మారెడివి. అట్లు సమశీతోష్ణ ప్రదేశములు, ఉష్ణప్రదేశములు లేక శీతల ప్రదేశములగును. కొన్నిటికి అడవులు నశించుటవలన వర్షముమాని పల్లపుభూములు మెట్టప్రదేశము లగును. ఈ మార్పులు, పరిస్థితులు మొదలగు Climatic కళకు Climatology అనియెదరు.

క్లియరెన్స్ (Clearance) (వాణిజ్య సంబంధ పరిభాషా పదము) - ఓడను పనియైన వెనుక రేవునుండి పోవచ్చునని గాని, దిగిన సరకులపై చెల్లింపఁ బడదగిన Customs duty చెల్లింపఁబడినపిదప తీసుకుపోవచ్చునని గాని, Customs ఉద్యోగియొసంగు అనుమతిపత్రమునకు Clearance అని పేరు. ఇది రెండు విధములు- ఓడ రేవునకు చేరగనె దిగుమతిసరకులం దింపివేసినట్లు ఇచ్చునది Inward clearance అనియును, ఎగుమతి సరకుల నెక్కించుకొనిన పిదప బయలుదేరవచ్చునట్లు ఇచ్చునది Outward clearance అనియును పేరులు. ఇంకను హుండీ సొమ్ము చెల్లించివేయుటకు Clearing a bill of exchange అని యందురు. Clearing వ్యాపారముజేయు బాంకికి Clearing Bank అని పేరు. ఇట్టి క్లియరింగు బాంకివ్యాపారము లొనర్పు ప్రత్యేకస్థానముండెనేని దానికి Clearing house అని యనుటయు గలదు. ఇట్లు రైల్వేద్వారా పంపఁబడు సరకుల Clearing వ్యాపారములను చక్కబఱచునట్టి Railway clearing house అనియును, Stock exchange clearing వ్యాపారములను చక్కబఱచునట్టి Stock exchange clearing house ను గూడ నుండెడిని

క్లియోపాత్రా — (ఈజిప్టుదేశపు రాణి) చరిత్రలోఁ బ్రాముఖ్యత నంది ప్రపంచదృష్టినే తమవైపు మరల్చుకొనగలిగిన కొలదినుంది స్త్రీలలో ఐగుప్తు (ఈజిప్టు) దేశపు రాణియగు క్లియోపాత్రా యగ్రగణ్య. ఈమె టోలెమీ (Ptolemy) వంశసంజనిత. టోలెమీ వంశస్థులకు సహజముగఁ గల కఠినత్వ మీమెయందును లేకపోలేదు.

క్లియోపాత్రా సింహాసన మెక్కిన కొలఁది కాలములోనే తన తమ్మునితోఁ గలహించుటతో రాజ్యమున తిరుగుబాటు ప్రారంభమయ్యెను. క్లియోపాత్రా యానాఁటికాలమున విఖ్యాతుఁడగు జూలియస్ సీజరుతో పరిచయము జేసికొనుటకు పై సందర్భ మనుకూలించెను. స్వదేశమున తిరుగుబాట్లు తీవ్రముగ నుండుటచే క్లియోపాత్రా తనసైన్యములతో ప్రవాసమున నుండెను. ఆసమయముననే అలెగ్జాండ్రియాపురమం దున్న జూలియస్ సీజరును, సేవకుఁడగు ఏపిల్లోరస్ సహాయమున క్లియోపాత్రా చూడగల్గెను. వీరిద్దరి ఈ ప్రథమసమావేశము చాల ప్రాముఖ్యమైనది. క్లియోపాత్రా సుందరస్వరూపమును గాంచిన జూలియస్ సీజరు ఆమెను మోహించెను. ఆమె సాహాయ్యమున ఈజిప్టుదేశముపై నాధిపత్యమును

గూడ నరిపాదింప సీజరు తలంచుచుండెను. రోము నగరమున నున్న భార్యనైనను తలంపక, రాజ్యకార్యములఁగూడ విస్మరించి సీజరు ఈజిప్టులోనే క్లియోపాత్రా కడ సుఖముగఁ గాలము గడుపుచుండెను. ఈదినములలో క్లియోపాత్రా కొక పుత్రుఁడు జనించెను. అతనికి కేసరియన్ (Caesarion) అని పేరిడిరి. తనపుత్రుని ప్రఖ్యాతునిగఁ జేయవలయునను తలంపే నాఁటినుండి యామె నావహించెను. ఈతరువాత కొలదికాలమునకు సీజరు స్వదేశమునకు మరలిపోయెను. ఇంతనుండి వారిరువురకు నొకరిపై నొకరికిఁ గల ప్రేమ క్రమక్రమముగ తగ్గఁజొచ్చెను. కేసరియన్‌ను సీజరు పాలించు సామ్రాజ్యము నకు వారసునిగా ప్రపంచము గుర్తించునటులఁ జేయుటయే క్లియోపాత్రాకు జీవితాశయ మయ్యెను.

క్లియోపాత్రా తనపుత్రునితో సీజరు అనుమతిపై రోమునకుఁ బయనమయ్యెను. రోము పురమున కామెరాక ప్రజలకెంతమాత్ర మిష్టము లేకుండెను. రోముపురవాసులు సీజరుక్లియోపాత్రాలకైన పరిణయము న్యాయబద్ధమని సమ్మతింపరైరి. అందువలన క్లియోపాత్రా పుత్రుని యుచ్చస్థితి కొరకుచూచుచు టైబరునదీతీరమున నొంటరిగఁ గాలము గడుపుచుండెను. జూలియస్ సీజరున కంతకంతకు శత్రువు లెక్కువైరి. తుదకాతఁడు శత్రువర్గముచే సెనెటుభవనమున చంపఁబడియెను. ఇంతతో క్లియోపాత్రా ఆశలడుగంటినవి. భగ్నమనోరథమై యామె తనయునితోఁ గలసి తిరుగ ఈజిప్టునకుఁ బయనమైపోయెను.

మార్కు ఏంటోనీ అనునాతఁడు జూలియస్ సీజరునకు ప్రాణమిత్రుఁడు. సీజరు అనంతర మాతఁడు సీజరువైరివర్గము నోడించి రోము సామ్రాజ్యమున కధిపతి యయ్యెను. ఇతనితో చెలిమిచేసి తనకోర్కెను దీర్చుకొనఁ క్లియోపాత్రా నిశ్చయించెను. కేసరియనునకు సింహాసన మిప్పించుటే యామె గాఢవాంఛ. ఈరాజకీయాధిక్యత కొఱకే తనప్రేమ నామె వెచ్చించెను. మార్కు ఏంటోని టార్సిషునందు బసచేసె నని తెలిసి క్లియోపాత్రా మధ్యధరాసముద్రమును దాటి సపరివారముగ మహావైభవముగ నేగి యాతని గలిసకొని, రత్నఖచితములగు బంగరుపళ్ళెము లాతనికిఁ గానకగా నొసఁగి రాజసమ్మానము నడపెను. ఈమహాభోగములలో సమ్మోహితుఁడైన మార్కు ఏంటోనీ క్లియోపాత్రాతోఁగూడి ఈజిప్టునకేగి యామెనుగూడి, యామెను పరిణయమై నిఖిలభోగము లనుభవించుచు విలాసముగఁ గాలము గడుపుచుండెను. ఇంతలో ఏంటోనీ ఈజిప్టు వీడిపోవలసివచ్చిన యత్యావసరము లగు కార్యము లుండుటచే నాతఁడు రోమునకుఁ బయనమైపోయెను. ఏంటోనీకి క్లియోపాత్రాకుఁ గల సంబంధము తెలిసినతర్వాత ఏంటోని భార్య చనిపోయెను. తర్వాత ఏంటోనీ తిరిగి పరిణయమై యామెయం దొక పుత్రికను గనియెను. ఈవిషయము లన్నియు క్లియోపాత్రాకు దుఃఖభాజనము లగుచుండెను. తుదకన్నివిధముల నామె మోసగింపఁబడెను.

సిరియాదేశమును జయింపనెంచిన ఏంటోనీకి క్లియోపాత్రాస్నేహ మావశ్యకమగుటచే నామె నాతఁడు రోమునగరమునకు పిలువనంపెను. మరల నామెను వివాహమాడ ఏంటోనీ వాగ్దానమొసఁగెను. కొంతకాలము వారిద్దరును కలసియున్నతరువాత క్లియోపాత్రా కొక పుత్రుఁడు కల్గెను.

సిరియాపై ఏంటోనీ దండయాత్ర విఫలమయ్యెను. అతని పలుకుబడి యంత కంతకుఁ దగ్గఁజొచ్చెను. తనవాంఛను వీడక క్లియోపాత్రా అతని నంటియే యుండెను. ఆక్టియమ్ (Actium) అను తావున జరిగినయుద్ధములో

క్లియోపాత్రా ఏంటోనీల సైన్యములు పూర్తిగ నోడింపఁబడెను. వారిద్దరును ప్రాణముల దక్కించుకొని పారిపోవలసినవారైరి. పలాయితుఁడైన ఏంటోనీ ఆత్మహత్య జేసికొనెను. క్లియోపాత్రాను పట్టుకొనవచ్చిన శత్రువుల చేతఁబడి నవమానము నందకయే యామె చనిపోయెను. అంతటితో గొప్పజీవితము ననుభవించిన ఈజిప్టుదేశపు రాణి యగు క్లియోపాత్రా చరిత్ర ముగిసెను. (క్లియోపాత్రా నీడిల్ చూడుఁడు.)

క్లియోపాత్రానీడిల్స్ (Cleopatra Needles) — క్లియోపాత్రా ఈజిప్టుదేశపు రాణియైనను చరిత్రయందు ప్రసిద్ధిఁగాంచినది. ఇను పేరింటివి క్లియోపాత్రా నీడిల్స్ అనఁబడు రాతి కంబములు రెండుకలవు. అందొకటి లండను నగరపు విక్టోరియా ఎంబేంక్ మెంటు నందునను, రెండవది అమెరికా న్యూయార్కు నగరపు సెంట్రల్పార్కు నందునను ఉంచఁబడినవి. ఈ స్తంభములు ఈమె స్థాపించినవిగాని, ఈమెగొరకు వారము స్థాపింపఁబడినవిగాని కావని తెలియుచున్నది. (క్లియోపాత్రా చూడుఁడు).

క్వింటిలియను — న్యూమరికల్సు చూడుఁడు.

కీకటదేశము — దీనింగూర్చి యేమియుం దెలియరాకున్నది. కర్మనాశ యను పేరంబరగు నది ఈదేశమందలిది అని మాత్రము తెలియఁబడుచున్నది. ఇప్పటి బీహారములోని షహాబాదు జిల్లాప్రాంతముగా నుండనోపు. దీనిం గూర్చి స్పష్టముగాకున్నను బప్పనపండితుని భాగవతము నందు శ్లో॥ చరణాద్రింసమారభ్య-గృధ్రకూటాంతికంశివే। తావత్కీకట దేశశ్స్యాత్-తదంతర్మగధోభవేత్॥ అని చెప్పఁబడినది. దీనింగూర్చి యింకను శక్తిసంగమమను తంత్రగ్రంథమున ప్రశంస కలదు. (కర్మనాశానది చూడుఁడు).

కీడెంచి మేలెంచుమన్నారు

ఆం।

కీప్ హౌస్ (Keep House) — (వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషాపదము). ఒక డప్పుల వాలె తన యింటికిం దిరుగుచుండు అప్పులవాండ్లకగుపడకుండ ఇంట లేఁడనిపించుకొనుచుండు వాని కీపేరు వాడుచున్నారు.

కీచీశాఖ క్షత్రియులు — చౌహాను శాఖ క్షత్రియులు చూడుఁడు.

కీయా చిలుక — ఇది న్యూజీలాండు దేశములలోని చిలుక. ౧౭ అంగుళముల పొడవుండును. దానికూతంబట్టి పేరందినది.

కీరగ్రామ (ము) — పాంచాలదేశములోని సుప్రసిద్ధవైద్యనాథక్షేత్రము. కాంగ్రాకోట నుండి తూర్పుగా ౩౦ మైళ్ల దూరమందున్న తావు. ఇది ఆశాపురీదేవీక్షేత్రమునుండి ఈశాన్యదిశగా ౧౨ మైళ్ల దూరమునందున్నది. ఈవైద్యనాథప్రశంస శివపురాణప్రసిద్ధము.

కీరతోకంబు — కీ[illegible] చూడుఁడు.

కీరిగోత్రము — నిర్[illegible] చూడుఁడు.

కీర్తిరథుఁడు— ఇక్ష్వాకుసంతతి సూర్యవంశక్షత్రియుఁడు. తండ్రి ప్రతీంధకుఁడు పితామహుఁడు మనువు లేక మనుత్తు. కుమారుఁడు దేవమీఢుఁడు.

కీర్తిరాతుఁడు—ఇక్ష్వాకుసంతతి సూర్యవంశక్షత్రియుఁడు మిథిలాదేశాధిపతి. తండ్రి మహీంధ్రకుఁడు లేక మహాధ్రకుఁడు. కుమారుఁడు మహారోముఁడు.

కీర్తిస్తంభములు — కీర్తిని స్తంభరూపముఁ జేసి నిల్పునవిగాన కీర్తిస్తంభము లనఁబడుచున్నవి. హిందీభాషయందు వీటిని కీరత్‌ఖంబ్ లనుచున్నారు. “ఒనర్చిన ఘనకార్యములు, దానములు, శాసనములు” మొదలగునవి వీటిపై లిఖించెదరు. కీర్తిస్తంభములు Towers గను, కేవల స్తంభరూపముగను గూడ గాన్పించుచున్నవి. ఢిల్లీ నగరమునందునను, అలహాబాదు నగరమునను ఇట్టి లోహపుస్తంభములును పలు తావుల శాసనములను వహించిన ఇతర స్తంభములు కట్టడములును పెక్కులు గాన్పించుచున్నవి. ఈ కీర్తిస్తంభములం దగ్రగణ్యమైనది చిత్తూరు నందలి కుంభరాణామహారాజు శాలివాహనశకము ౧౪౪౮ లో నిర్మించిన (Tower) కీర్తిస్తంభము. ఆయన మాల్వాగుజరాతులను జయించిన సూచకముగ దీనిం గట్టించెను. భరతదేశమున ఢిల్లీలోని కుతుబ్‌మీనారునకుం బిదప గాదగిన ఎత్తైనదే గాని పనితనమునం దెక్కువైనది. దీని ఎత్తు ౧౨౨ అడుగులు. పీఠముకడ ౩౫ అడుగుల మందముం గల్గి తలవద్ద ఫలకమునకు పదునేను న్నర అడుగులుండును. నలువదిరెండడుగుల చౌకపుదిమ్మపై నెత్తగు ప్రదేశమున తొమ్మిదంతస్థులుగ నిర్మింపఁబడినది. దీని తొమ్మిదవ అంతస్థున రాచక్రీడనద్భుతముగ చుట్టు రాణావంశావళియుఁ జిత్రింపఁబడినది. Goath జాతివారు వీటిని కొంతవరకు విధ్వంస మొనర్చి పాడుచేసిరను. ఒక ఫలకమున ౧౭౨-౧౭౩ శ్లోకములని పోల్పందగిన రెండు శ్లోకములు కొంతభాగము చెడక అక్షరములు తెలియుచున్నవి అందు “కుంభరాణా అరిన్నృపతతికి వ్యాఘ్రమువంటివాఁడనియు, శత్రుసస్యారణ్య దవానల దవానలుఁడనియు కలరు. పిదప కడను భూమిపై సూర్యకిరణ ప్రసారముండుదనుక, హిమవన్నగము క్రుంగక నిలచియుండుదనుక, సాగరము లింకక భూమిం జుట్టె యున్నంతదనుక కుంభరాణా మహీపతి నామము లోకమున చిరస్మరణీయమై యుండును గాక!” అనియున్నది.

క్రీలప్రతిక్రీల న్యాయము — రెండు చక్రములను కల్పి పట్టిఉంచే ఇరుసున కిరుదెసల చక్రములు జారిపోకుండునటుల శీలలం బిగించి యుంచుదురు. అట్టి కట్టుదిట్టమని భావము.

కీలు కెనాల్ (లేక కీలుకాలువ) — ఐరోపాయందున్న బాల్టిక్కు సముద్రతీరమందు జర్మనుదేశమునందున్న కీలునగరపు హార్బరువద్ద నుండి హాంబర్గు నగరముదనుక త్రవ్వంబడిన సముద్రపు నీటికాల్వ. డ్రెడ్నాట యుద్ధనావలు సైతము నడచుటకును, లంగరువేసికొని నిల్వ యుండుటకును తగినంతవిశాలముగ వెడలుపైనది. క్రీ. శ. ౧౯౧౪ సంవత్సరము జూన్ ౧౪ తేదిని తెరువంబడినది. అఱువదిమైళ్ల పొడవును, నీటి పైభాగమున ౩౩౪ అడుగుల వెడలుపుం గలదని తెలియుచున్నది. రెండుకొనలయందు లాకులు కట్టఁబడినవి. కాల్వపొడవునను విద్యుచ్ఛక్తి దీపములు వెలిగింపఁబడుచు, రాత్రింబవళ్లు ఓడలు నిర్భయముగా నడవ వీలిచ్చుచున్నది. ఇందు యుద్ధనావలు నిర్భయముగ నిల్వయుండనగును.

కీలు పనులు — యంత్రసాధనముల మూలమున నెన్నోపనులు సాధ్యములగుచున్న

టులనే కీలుపనుల మూలమ నగూడనెన్నెన్ని రహో న సాధ్యమ లగుచున్నవి. కర్దాం గాంరాకుండ నదివఅకే యేర్పఱచి యుంచిన కీలువలన కొన్ని విధ్వస్త కార్యములను, మఱికొన్ని నిర్మాణ కార్యములను అద్భుతముగా నెరవేర్చుచుండును. "లు" అనునది "మీట" యను గ్రాంథికశబ్దార్థమును, 'కిటుకు' అను గ్రామ్యశబ్దార్థమును స్ఫురింపఁజేయును. మఱియు కీలు శబ్దము మర్మము" అను భావమును స్ఫురింపఁజేయు వాడుకయు కలదు.

ఈ కీలుపనుల మర్మము తెలిసిగినవాఁడగు టనే నవనందుల కాలమున నమాత్య రాక్షసుఁడు చంద్రగుప్తుని మారణోపాయములం బన్నుచు, కీలురథము సేయించి చంద్రగుప్తునకు విలుచ బంపుట యొకతూరియు, నింకొకతూరి చంద్ర గుప్తుని పట్టాభిషేక సమయాన, నాతఁడూరేగి కోటం బ్రవేశించుతరి సింహద్వారము దాటం బోవు కాలమున నా పట్టపుటేనుఁగును, మావటీఁడును, నా మధ్యకరింద్రము పై నధివసించియున్న చంద్రగుప్తుఁడు నొకే ముహూర్తమున మడియుటకు సాగించిన కీలుపనులు మన కుదాహారణములు.

మనుష్యులు సేయు పనులలో పెక్కింటిని కీలుబొమ్మలచేతఁ జేయించుట మన దేశమున నాలోకాలనుచుండి వాడుకలో నున్నదన్న పలుకు సత్యమని చెప్పుట కింకొక్క యుదాహరణము చాలునని దలంతుము.

మ॥ ఒక మాణిక్యపు బొమ్మ మెట్టివగి కీలోఁ, బాహుపాశాలవ । ల్లికఁ బాగాల్కపురంపు టాకు మడుపు ల్వేఁదెచ్చి రాజున్న చా । యకు నందియ్య నతండు లేనగవుతో నప్పేళ నవ్వాల్గళ క । స్నక రెంగేల నొసంగ గైకొనియె సత్యాట్యంబు పాటిల్లగన్.

అని ౧౬౭౧ శతాబ్దము వాడగు చేమకూర వెంకటరాజు తన రచియించిన విజయవిలాసమున వ్రాసియున్నాఁడు.

కిలోమీటరు కొలత — ఇది మెట్రిక్ సిస్టమునందలి కొలతపరిమాణము. ఇది వెయ్యి మీటరులు అనగా ఇంగ్లీషుమైలునందు 0.6214 ఇది ఇంచుమించు అయిదు ఫర్లాంగులు లేక ౧౧౦౦ గజములు గాననగును. ఒక చౌకపు కిలోమీటరు ౨౪౭ యకరముల ప్రదేశమని లెక్కింపంబడినది. ఒక చౌకపు మైలునందు ౩౨౦ మంది జనులు వసించుచుందురని లెక్కించుచో ఒక చౌకపు కిలోమీటరు ప్రదేశమున ౧౨౫ జనులుందురని తేలుచున్నది.

కీళ్ల జ్వరము (Dengue fever) — ఈ రోగము స్టెగోమియాజాతి దోమలవలన కల్గుచున్నది. (స్టెగోమియా దోమలు చూడుఁడు, దోమలు, అంటువ్యాధులు, సూక్ష్మజీవులు చూడుఁడు).

ఈ దోమల కాటువలన కీళ్లయందు నొప్పితో జ్వరము ప్రారంభమై ఈ వ్యాధి పొడసూపును. వేసవి కాలమునను, ఉష్ణ ప్రదేశమునను ప్రబలుచుండును. దీనికి కారణమగు సూక్ష్మజీవింగూర్చి సరిగా నిరూపింపఁబడలేదు. దోమ రోగినికుట్టి రక్తపానము సల్పి తానాసూక్ష్మజీవులను లోన నుంచుకొనిన పిదప పదిదినములలో నితరులను గుట్టి రోగవ్యాపన మొనర్చును. దోమ కరచిన నైగదినములలో రోగలక్షణము క్రొత్తవాని నావహించెడిని. కాని కొన్ని గ్రంథములందు పదునాల్గు దినములకని చెప్పఁబడినది. రోగులకు తనుశరీరముష్ణం దసహాయత మిక్కుటమై యుండును. మలేరియా సాధనములే దీనికిని సాధనములని ఆంగ్ల వైద్యులనెదరు. (మలేరియా జ్వరము చూడుఁడు). ఈజాతి దోమలనుండి రో

యెల్లోజ్వరము కూడ వ్యాపించెను. యెల్లో జ్వరము ఆఫ్రికాదేశమున ప్రబలముగ నుండెదట. డెంగ్యూజ్వరము అప్పుడప్పుడు భరతదేశమునం దగుపడుచుండును.

క్రీక్ (Creek) — సముద్రపు పాయ సన్నముగ భూమిలోనికిం జొచ్చుకొని పోయి యుండుదానికి Creek అని పేరు. దీనియందొక నది సంగమించునేని దానిని స్కాట్లాండు దేశమున Frith లేక Firth అనియెదరు (Sea Portions చూడుఁడు).

క్రీటీ (లేక) క్రీటు లిపి— మధ్యధరా సముద్రము (మిడిటరేనియన్సీ) యందుగల క్రీటీ ద్వీపమునం దీలిపి వాడుక యందుండెను. ఇచటి ప్రజలు గొప్పనాగరికస్థితి నాదికాలమునం దంది యుండిరట. ఆద్వీపమందు పురాతన స్థలముల త్రావులం ద్రవ్వ రెండువందల వఱకు శాసనములు కాల్చిన కుండపెంకులపై నున్న లిపితో దొరకినవి. అవియేమో ఇంతదనుక తెలియదు. ఇవి క్రీ. పూ ౨౦౦౦ మొదలు ౧౫౦౦ నడుమ కాలమువిగ తలంచుచున్నారు.

క్రీటీద్వీపము — కేండియాద్వీపము చూడుఁడు.

క్రీడతాళము – తాళములు చూడుఁడు.

క్రీడా బ్రహ్మవాద మతము — ఇది షడ్వేదాంతవాది మతములలో నొకటి. ఈ మతమున జగమంతయు ఈశ్వరునిచే ఉపాదాన కారణముగ సృష్టింపబడినదే. అనగా జగమంతయు పరమేశ్వరుని స్వపదార్థమే. జగద్వస్తు సముదాయమంతయు నిత్యములు, సత్యములు నని వస్తుతః యెఱుంగునది. కాని పరమేశ్వరుని వికారరూపములగు బహునామ రూపములం ధరించిన పదార్థతతిగ జెప్పఁబడినది. పరమేశ్వర పదార్థమే ప్రాణులనియు, సాత్విక, రాజస, తామసాంబులను గుణములు శరీరములతో పాటు ప్రాణులను పరమేశ్వరునిచే గుర్చఁబడినవనియు, బ్రహ్మాండములు తానే తన స్వపదార్థముతో వేర్వేరు రూపములం జెంది తనలో తానాడుకొనుచున్న క్రీడావినోదమే జగద్వ్యవహారమనియు, సృష్టియంతయు పరమేశ్వరుని (పరిణామ రూపము కాదనియు) వికారరూపమనియు చెప్పఁబడినవి. తక్కిన నిర్వచనములన్నియు నాదబ్రహ్మవాద భాస్కరీయ సిద్ధాంతములవలెనె జెప్పఁబడినది. (చూడుఁడు). జగద్వస్తువులలో తానొక వస్తువే యనియు, బ్రహ్మముయొక్క సంబంధినేనియు, క్రీడార్థమే సృష్టించబడితిననియు, తానొకర్తృకర్మ మాత్రయు బ్రహ్మముయొక్క క్రీడయందలి దేహినియు, తాను అటుల నిత్యుఁడుఁగాని మిథ్యగాదనియు, అనుభవపూర్వక జ్ఞానమునందుట మోక్షమనియుం జెప్పఁబడినది.

ఈక్రీడాబ్రహ్మవాదమతమును ఇప్పటి పంజాబునందు జీవించియుండిన గురునానక్ అను మహాత్ముఁడు బోధించి కొంత శిష్యసంఘమును స్థాపించి మతవ్యాపకము ప్రారంభించెను. వారి నిప్పుడు అకాలీలనియు, సిక్కులనియు వాడుచున్నారు. వారి ప్రధానస్థానము అమృతసర్ నగరము. అటనే వారి ప్రధానదేవస్థానము కలదు. ఇంకను పెక్కు తావులందుగు రుద్వారము లనంబడు పవిత్రస్థానములు కలవు. వారింగూర్చి ఈ సందర్భమున నించుక వివరించుట సమంజసము.

సిక్కు మతమున గురువులు పదిమంది-

౧. నానకుగురుఁడు-రావీనదీతీరమున తాలాత్తు రానగరమున జన్మించినవాఁడు. షడ్గుణైశ్వర్యవంతుఁడనియు, గగనసంచారియనియు, సంపూర్ణయాత్రా పరుఁడనియు, తానేగవలసిన తావును తనకడకు రప్పించుకొన శక్తిగలవాఁడనియు, క్రీ.శ.౧౪౬౯–౧౫౩౮ మధ్య జీవించినవాఁడనియుం జెప్పఁబడినది.

ఈయన తపస్థానము ఇప్పుడు అమృతసర్ నగరము లోని అమృతసరస్సు (సరోవరము) ఉండినతావు. ఈయన కుంభిదప ఈయన మతాధిపత్యము తన సతు-కొనంగిక ప్రధానశిష్యుడగు లహనున కొసంగి యాతని కంగదగురుడని పేరొసంగెనట.

౨. అంగదగురుడు.

3. అమరదాసుగురుడు.

౪. రామదాసు గురుడు- ఈతడమరదాసు గురుని పుత్రుడు. ఈతడు అమృతసరస్సను పవిత్రసరోవరముం ద్రవ్వించినవాడు మరియు నీతడే యట దర్బారుసాహెబు దేవస్థానము నిర్మింప బ్రారంభించెననియు, దానింజుట్టి అమృతసర్ పురముం గట్టప్రారంభించెననియు, గ్రంథసాహెబు అని పేరిడి పూర్వగురోక్తుల జేర్చ మొదలిడినవాడనియుం జెప్పబడినది.

౫. అర్జునగురుడు- ఈతండు రామదాసు గురుని పుత్రుడనియు, తండ్రిసంకల్పించిన కార్యములన్నియుం బరిపూర్తి యొనర్చినవాడనియు, తనశిష్యులకు యుద్ధతంత్రము దోధించి మతరక్షణ నియమించెననియు, గురుడై, సైన్యాధిపతియై మతస్థులను నడిపెననియుం జెప్పబడినది.

౬. హరగోవిందగురుడు.

౭. హరిరాయి గురుడు.

౮. హర్కిసన్ గురుడు.

౯ తేగ్బహదూర్ గురుడు.

౧౦. గోవిందసింగు గురుడు- ఈతడు, తేగ్బహదూర్ గురుని కుమారుడు. ఈదేశికునిమహాఘనునిగ జెప్పుచుందరు. తనశిష్యులగు శిక్కులలో ప్రతివ్యాధినామములకు శింగ్ (సింగము) అను బిరుదము తప్పక వాడునటుల శాసించెను. కృపాణమును చిన్న శూరకత్తిని ప్రతివాడును నిత్యము ధరింపజేసెను. శిఖ (జుత్తుపెంచుట), కేశములు క్షౌరమొనర్పరాదని శాసించి పాగను ధరించు విధించి రూపములంగూర్చెను. మతరక్షణవిధిముద్బోధించి ఖడ్గముంబూజించుట మతధర్మములంగ జొన్పెను. అన్నికులముల సమత్వము నిర్ణయించి జాతినిమాన్పి సంఘబలమభివృద్ధిగొందించెను స్వమతమున కన్యల వలన బాధకల్గినతరి మతరక్షణకై యొనర్చు సంగరము ధర్మసంగ్రహముగ బోధించెను. తన శిష్యబృందమును వీరవకులం జేసెను. మతగ్రంథముం బూర్తియొనర్చి తనకుంబిదప మతాధిపత్యమునకు వేరొకగురుని నియమింపక ఎవ్వరికేసంశయము గల్గినను గ్రంథమునందే యుండుంగాన దాని జూచుకొనుడని సెలవిచ్చి మతగ్రంథమునె గురునిగ నియమించెను.

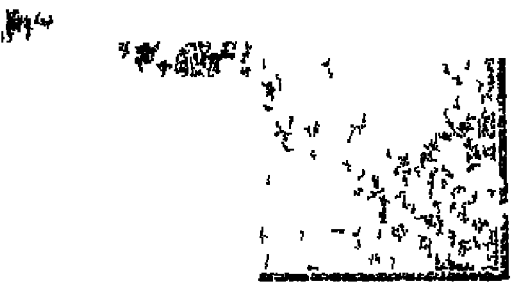
పిదప నీమతమునందు గురువులు లేరు. తక్కినవారందఱును శిష్యులే గాన శిక్కులనంబడిరి. ఇక పరమేశుడు కాలము లేని అకాలి యగుట నీమతస్థుల కకాలీలనియుం బేరుకలదు. వీరి మతగ్రంథమును గ్రంథసాహెబనియు, దాని నుంచు దేవాలయమును దర్బారుసాహెబనియు ననుచున్నారు. వీరు పరమేశ్వరుని ప్రధాననామము హరి యనెదరు. వీరికి గురుశిష్యధర్మము ప్రధానమట. పరమేశ్వరుండగు హరి క్రీడావినోదియై సర్వత్ర వ్యాప్తిగలవాడందురు. పునః పునర్జన్మములందు వీరికి నమ్మకముకలదు. విగ్రహారాధన వీరియందు లేదు. గ్రంథపఠనము గాన వాద్యములతో నడపుచుందురు. ఇదియె, అర్చనావిధానము. హరినిజేరుట ముక్తియని కొందఱందురు.

క్రీవ గోత్రము గర్గఉపగణము చూడుడు.

క్రీస గోత్రము — జమదగ్నివత్స ఉపగణము చూడుడు.

క్రీస్తుప్రభువు జన్మకాలము —

ఈయన B. C. ౬ వ సంవత్సరమున (అనగా ౬ సంవత్సరముల ముందు) జన్మించెనని ఐరోపా దేశపు పరిశీలకులనుచున్నారు ఇంకను వారి జన్మదినము డిశెంబరు ౨౫ కాదనుటకును గూడ సిద్ధులేయుండుటచే గానవచ్చును. క్రీ శ ౬ వ శతాబ్దమున Abbot Dionysius Exigwes అను బోధకుడు ఈ శకమును నిర్ణయించినవాడని చెప్పబడినది. ఆయన రోమాశకము ౭౫౪ర సంవత్సరము జన్మవత్సరముగ నిర్ణయించియుండెను. హెరోద్ భూపతి రోమకశకము ౭౫౦ లో మృతినంది యుండెనాయన మృతికింబూర్వమె క్రీస్తుప్రభువు జన్మించియుండెనటుల బైబిలునందేయున్న కారణమున అబ్బాటుగారి వ్రాతనిర్ణయము సరికాదని తేలుచున్నది. ఇటీవలి వారు క్రీస్తుప్రభుని జన్మము B. C. 5 లేక 6 లోనో, ఆరెంటి మధ్యకాలముననో యైయుండునని తలంచుచున్నారు కొందఱు క్రీ శ. ౭ వ సంవత్సరమనియు నందురు. ఏది ఎట్లున్నను ఇప్పుడు నవరించుట దుస్సాధ్యము. ఇంక నెలస్థితియు నిట్లేయున్నది. బైబిలునందు శీతకాలపు రాత్రులనియు, మేకల గొఱ్ఱెల కాపరులారుబైట నుండ వీలుండని కాలమనియు, వారు ఆరుబయట వసించుట ప్రారంభము Vernal Equinox (అనగా మార్చి నెల ౨౧ తేదీ) నుండి జరుగునది యనియు తేలుచుంట, అమహాత్ముని జన్మము Spring లేక Summer నందని తలంచుచున్నారు. (ఈస్టరు పండుగ చూడుడు).

క్రీస్తుప్రభుని పండ్రెండుగురు శిష్యులు

౧. Matthew Bartholomew. 3. James- ఈయనను క్రీస్తుప్రభువు Son of Thunder అని పిలుచుచుండువాడని చెప్పబడినది. (పెద్దజేమ్సు). ౪. John- ఈయన క్రీస్తుప్రభుని ప్రియశిష్యుడు.(John the Baptist కాడు. ఈయనకాదు) ఈయన తండ్రిపేరు Zebedee, తల్లిపేరు Salome, వీరు Galile దేశపు చేపలవాండ్రు ౫. Philip. (ఫిలిప్పు). ౬. Thomas (థామాసు). ౭.Peter- ఈతడు రోమనుడని తెలిసెడిని ౮. చిన్న జేమ్సు (Little James). ౯. Simon (సైమన్).౧౦ Andrew (ఆండ్రేయ). ౧౧. Judas (జూడాస్). ౧౨. Thaddeus (థాడియస్).

క్రీస్తుప్రభువు జన్మించిన పిదప మొదటి శతాబ్దకాలమున బైబిలునందు వివరింపబడినమేరకు చరిత్రాత్మకములగు సంగతులు, వాటి కాలము — ఇవి బైబిలునందు వివరింపబడిన చరిత్రాత్మక విషయముల తరువాయిగ నెఱుంగవలయును. క్రీస్తుప్రభువు జన్మము A. D. ప్రారంభమునకు పూర్వము నాల్గుసంవత్సరముల నాడని చెప్పబడినది. ఈలెక్క నిట్లొనర్చుటకుంగల కారణము దురూహ్యము. Nativity of Jesus Christ four years before A. D. అనియు మాత్రము చెప్పబడినది. క్రీస్తుప్రభువు తన ఎన్మిదవపట సురూసలమునకేగి దేవాలయములోనికి ప్రథమమున జనెనట.

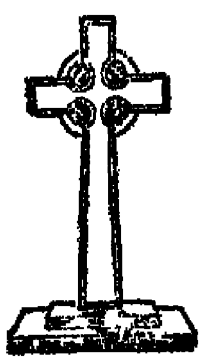
పొంపియస్‌పిలాత్ లేక పిలాటస్ జూడియా పరిపాలకుడుగ రోమునుండి పంపబడుట— క్రీ. శ. ౨౨. జాన్ ది బాప్టిస్టు స్నానములిచ్చు పనిని ప్రారంభించుట, అనగా నాచార్యత్వము

వహించుట- క్రీ వె. ౨౬. క్రీస్తుప్రభువు జాన్ది బాప్టిస్టుకడ యోర్దాను (బ్రూక్) నదియొక్క జ్ఞానస్నానమునందుట- క్రీ. వె. ౨౯. క్రీస్తు ప్రభువు శిలువవేయబడి మృతులనుండి లేచుట- ఇది ఆయన 33వ సంవత్సరము క్రీ. వె. ౨౯. పౌలు క్రైస్తవ దీక్షగొనుట- క్రీ. వె. ౩౬. Gentiles Conversion క్రీ వె ౩౮. హేరోదుభూపతి అపోస్తలుడగు జేమ్సును శిరచ్ఛేదమొనర్చుట, పీటరు దేవదూతవలన విడుదల చేయబడి రక్షింపబడుట క్రీ. వె. ౪౪. పౌలు ఖైదీగా రోమకపురి కంపబడుట- క్రీ వె ౬౩. యూదా యుద్ధప్రారంభము- క్రీ. వె ౬౬. పౌలు రోమకపురిని నీరో యాజ్ఞమేరకు చంపబడుట- క్రీ వె. ౬౮. రోమునుండగు టైటాస్ సేనాని జరూసలెం ముట్టడించుట క్రీ వె ౬౯. రోమనుండగు టైటాస్ సేనాని జరూసలెం పట్టుకొనుట, మహోత్పాతము, ౧౧,౦౦,౦౦౦ యూదియూలు నాశనమగుట, అన్యప్రాంతముల జననాశము- క్రీ. వె. ౭౦. జహోవాదేవళము పునాదులతో పీకివేయబడుట- క్రీ. వె. ౭౧. డొమిటియన్ పట్మోస్ద్వీపమునకు జానును ప్రవాసమంపుట- క్రీ. వె. ౯౫. జాను పట్మోసున తన దివ్యబోధ గ్రంథమును వ్రాయుట- క్రీ. వె. ౯౬. యోహాను (జాను లేక జోహాను) ప్రవాసమునుండి విడుదల నంది తీనగోస్పెలు వ్రాయుట- క్రీ. వె. ౯౮. కడకు మిగిలి బ్రతికిన యోహాను (John) అపోస్తలుడు (తన నూరవ సంవత్సరము వయసున) చనిపోవుట- క్రీ. వె. ౧౦౦.

క్రీస్తుప్రభువు జీవితము — ఈయనను ఏసుక్రీస్తనుటయుంగూడ కలదు. పాలస్తీనాదేశపు బెత్లెహేముపురమున నొక సత్రము నందలి పశువులశాలయందు జన్మించెనట. తండ్రి పేరు యోసేపనియు, తల్లిపేరు మేరీదేవియనియుం జెప్పంబడినది. ఆమె అవివాహితయు పరిశుద్ధాత్మవలన నామెకుం గర్భముకల్గెననియుం జెప్పంబడినది. జోసెఫు వడ్రంగపుపని చేయువాడట. క్రీస్తుప్రభువు పాపరహితుడని చెప్పంబడియున్నది. వారు యూదులు.

పిదప దలిదండ్రులును వారు జరేతుకుం గాపురముపోవ క్రీస్తుప్రభువటనే సోదరులతో పెంపబడెనట. కొందఱు సోదరులనుట వలన వారు వేఱొకభార్యయందు జోసెఫునకుం గల్గినపుత్రులనిరి. కాని వారింగూర్చి యేమియుం దెలియరాకున్నది క్రీస్తుప్రభువు పండ్రెండు సంవత్సరముల వయస్సున తలిదండ్రులతో జరుసలెము దేవాలయముకరగి యట దేవాలయపు బండితులతో వాదింప తలిదండ్రులదిగాంచి యాశ్చర్యపడిరని చెప్పంబడినది. పిదప ముప్పదియేండ్లవఱకుం గ్రీస్తుప్రభువు వడ్రంగపుపనియు గొఱ్ఱెలకాపరితనమును వృత్తులుగగల్గి గడపెననియుంకును ముప్పదియేండ్లప్పుడు జాన్ది బాప్టిస్టు మహాత్ముండీయనకు జార్డనునదియందు బాప్తిస్మమునుతసంస్కారమిచ్చెనట. పిదప నలువదిదినములు క్రీస్తుప్రభువుగారు అడవులందు విశ్రమించుచు సైతాను వలన ప్రోత్సహింపంబడుచు మనోవేదనల నందుచుండిరట. పిదప వానిని నిరసించి తనమతబోధ కియ్యకొన పండ్రెండుగురు శిష్యులాయనం జేరుకొనిరని చెప్పంబడినది. వారితో నాగురువరేణ్యుడు దేశాటనము బోధలొనర్చుచుం గడపెను. అత్తఱి ననేక మాహాత్మ్యములు చూపెననియు, పెక్కండ్రరోగములం గుదర్చెననియుం జెప్పంబడినది. ఆయన బోధలందు మానవులందు యెహోవా దేవుడగు తండ్రికిఁగల ప్రేమాతిశయమును నీతులును లోకవర్తనధర్మములును కలవు. ఆజగద్గురుండు తాను దేవునిసుతుండననియు, దేవునకుదైవచింతన గలవారికిని మధ్యవర్తిననియు తెలుపుచుండెనట.

వాని శిష్యులలో నొకగురుద్రోహి, ఆచాక్షీ

నీయగా రోమనుభటులచే పట్టుకొనం బడి పోంటియస్ పిలాతను న్యాయాధి కారిచే విమర్శింపఁబడి మృత్యుశిక్ష వేయం బడి, శిలువ (Cross) పై ఇద్దరు చోరులనడుమ కాలుసేతులకు మేకులు గొట్టం బడి శుక్రవారమున మృతినొందెనట. నాఁటాదిగ నాదినమును Good Friday అని పవిత్రదిన ముగ నాయనమతస్థు లాచరించుచున్నారట. ఆమహనీయుని శరీరముం దింపి ఒక సమాధి యందుంచిరట. వానిపేరు అర్మోతియా కాపురస్తుఁ డగు యోసేపుగారని చెప్పఁబడియున్నది. వానిని సిలువవైచిన తావునకు కాల్వెరియని పేరట.

పిదప మూఁడుదినములనాఁడాశరీరము పైకిలేచి పోయి నలుబదిదినములవఱకప్పుడు కొందఱు భక్తులకుఁ గన్పడుచు మాటలాడుచుండి కొందఱు చూచుచుండఁగా నాకాశమున కెగసిపోవ మేఘము లడ్డమాయెనని చెప్పఁబడినది. ఇది బైబిలు నందలి కథనము. పిదపఁగొందఱు క్రైస్తవమతాభిమానులు వారిచర్యలను లోకకారణయుక్తముగ సమర్థింపఁ దొడఁగిరట గాని క్రైస్తవచర్చి వాటినెల్లను ఊహామాత్రములుగ నెంచి నిరాకరించెనట.

కుంకుడు చెట్టు — లా. Sapindas emarginatus, Sapindas trifoliatus అనియు, ఆంగ్ల. Soapnut tree అనియు, సం. అరిష్టక, ఫేనిలం అనియు, కొందఱు కృష్ణబీజ మనియు వాడిరి. కుంకుడు పెద్దకుంకుడనియు, చిన్నకుంకుడనియు ద్వివిధము. పెద్దకుంకుడు ఉత్తరహిందూస్థానమునం, దందు ముఖ్యముగ పాంచాలదేశమునందు కల్గియుండును. చిన్నకుంకుడు ఆంధ్రదేశమున నెల్లెడలను కలదు. పెద్ద కుంకుడుకాయలు (లోనిపిక్కలుసహా) చిన్నకుంకుడుకన్న చాల పెద్దవిగ నుండును. ముఖ్యముగ కుంకుడుచెట్టు కాయలకై వాడుదురు. కాయలలోని గుంజు అభ్యంగనమున తల, శరీరము శుద్ధికొనుటకు (మురికి వదల్చుటకు) ఉపయోగింపఁబడును. మఱియు లోనికిచ్చిన ఉబ్బసపు దగ్గు, శ్లేష్మముల నాపును. మూర్ఛరోగికి తెల్వి దెప్పించును. పైన పట్టించిన పాము, తేలు, జెఱ్ఱి కాటువలనగల్గిన విషము విరిగిపోవును. ఆకుందంచి తలకుఁ గట్టిన శిరోవాతము, దారుణ మగు తలనొప్పి యడఁగును. కాయల పులుసు పశువుల దొమ్మరోగము నివారించును. సాధారణముగ దీనిని గృహస్థులయింటిపెరళ్లలో పెరుగ నియ్యరు. ఇది అట్లు నిషేధము.

కుంకుమపూవు చెట్టు — లా. Crocus lativus. ఆంగ్లమున కొందఱు Saffron అందురుకాని అది సరియగు అనువాద నామము కానేరదు. సం. కుంకుమం, అగ్నిశిఖ అని పేర్లు, కొన్నిచోట్ల పీతక అని కూడ వాడియున్నారు. ఈచెట్లకు కాశ్మీరదేశమును, హిమవన్నగోపరిశీతలప్రదేశములును జన్మస్థానములు. అచ్చోట్లయందు దీనిని కుంకుమ చెట్టనియెదరు. ఈచెట్లపూవునుండియే దీనివాడుక. ఇతర తావుల నీచెట్టు పెరుగుటలేదు.

కుంకుమపూవునకు కస్తూరి పోలు పెక్కు గుణములు కలవు. తాంబూలముతో కల్పిన అంతరమలినశరీరమున కమితమగు ప్రోత్సాహ శక్తిం గల్గించి, రుచికరమై పరిమళము గల్గించును. లోనికిచ్చిన వేడిచేసి విరేచన మొనరించును. వీర్యవృద్ధి బలము గల్గించి, బుద్ధికి బలమొసంగి నిద్రం గల్గించును. రక్తము శుభ్రపఱచి శరీరమందలి చెమట మొదలగు మలముల వెడలజేయును. సముద్రరోగము నాపును. త్రిదోషహరమై, విషములను, విషదోషములను, రసపట్లను, గుండెఅదటు, ఈడ్పు, గుండెకొప్పి నివారించును. నరములందలి పట్లు, పోటులు, శోభిమచ్చలు, చర్మరోగములు, వాతములు, పురాణజ్వరములు, రక్తపైత్యము నివారించును. అపస్మారము, విచారపుబెచ్చి, దోషజ్వరములు, నేత్రరోగములు, నాశికారోగములు, కంఠరోగములు, శిరస్సునందలి రోగముల నాపును.

ఏయౌషధముతో దీనిని లోనికిత్తురో ఆ యౌషధమును శరీరమునం దంతటను చక్కగ వ్యాపింపఁజేయును. పైని నీళ్ళతోనూరి పట్టించిన గడ్డలం గరగించుటయో, లేక పక్వపఱచుటయో జరగించుటయేగాక, స్ఫోటకరోగమునందు కుండల (పొక్కుల) కేనిరోధము లేకుండ నెదుగజేసి చక్కగఁ బక్వపఱచును.

ప్రసవించిన స్త్రీలకు వేడినీళ్ళతోనూరి లోనికిచ్చిన జ్వరమురాకుండ నాపి, మైలరక్తమును నీటిని చక్కగ వెడలించి శరీరమునకు బలమొసంగునందురు. నీట నూరి కండ్లచుట్టు పట్టు వేసిన, కండ్ల ఎఱుపుల్లు, మంట, పోటు మొదలగు నేత్రరోగముల నివారించును. అధికముగఁ దినిన కాకచేసి, రక్తమును పలచనగ గరగించి, నీరసముం దెచ్చి బుద్ధిం జెరపుటయేగాక, తలనొప్పి గల్గించి ఆకలి మందగింపఁజేసి మెదడునకు పిండోత్పత్తిస్థానమునకు వికృతిం గలుగఁజేయునని చెప్పఁబడినది.

కుంకుమపూవునకు విరుగుడు- నల్లమాఁకు, సముద్రపుమురుగు, కొబ్బరికాయనీళ్లు, శిశింజిబీజ అని చెప్పఁబడినదిగాని, ఇది శరీరతత్త్వముల ననుసరి అనుగుణ్యమైనదానినే యీయవలసి యుండును.

కుంచములో కదుళ్లు పోసినట్లు — ఆంధ్రలోకోక్తి

కుంచెడు గింజల కూలికిపోతే తూమెడు గింజలు దూడ తినేసి నట్లు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కుంజరస్నానన్యాయము — ఏనుఁగు ఎంతసేపు ఎంతపరిశుభ్రముగ జలకములాడినను, పైకివచ్చి తొండముతో బుగ్గినెత్తి తన మేనిపైఁ జల్లుకొనును.

కుంజరుఁడు — ఈతఁడు వానరుఁడు. ఋష్యమూక పర్వతశాఖ యగు అంజనాద్రిపై (కిష్కింధ నంటియే యున్నది) నివసించువాఁడు. ఈతని కుమార్తె అంజనాదేవి. వాయుదేవుని వలన ఆంజనేయుంగనినది. కుంజరుఁడాంజనేయునకు మాతామహుఁడు. (అంజనగిరి చూడుఁడు).

కుంటికాలికి జారిపడుట యొ ముఖ్యమగు నెపము (సాకు) — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కుండధారోపాస్తి న్యాయము — కుండధారుఁడను పేరుగల ఒక యక్షుని ఒక భక్తుఁడు సేవించుచుండువాఁడట. ఒకనాఁడు సంప్రీతుఁడై ఏమికావలయుననియడుగ నాభక్తుం డొక వరముం గోరెనట. దానినీయ నా యక్షునకు బలముచాలక తాను మరియొక దేవత నుపాసించి దానింబడసి తన భక్తునకిచ్చెనట. ఇట్టి ఆశ్రితవత్సలత్వముం దెలుప నీ న్యాయము వాడుదురు.

కుండల — వింధ్యవంతుని కుమార్తె ఈకుండలకు ఎల్లయెడల సంచరించు శక్తి కలదనియు, కుండలభర్త శంభుండను రాక్షసుని చే జంపఁబడినవాఁడనియుంగూడ చెప్పఁబడినది.

కుండలమధ్యకు గుర్రాన్ని తోలినట్లు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కుండలరేఖ — పురుష సాముద్రికము చూడుఁడు, స్త్రీసాముద్రికము చూడుఁడు.

కుండినర్షి (లేక కౌండిన్య) గోత్రము— (శిష్టకరణములు చూడుఁడు). వీరికిం బ్రధానర్షి వశిష్ఠుఁడనియు, ప్రవరరూపము వాశిష్ఠ, మైత్రావరణ, కౌండిన్య యను త్ర్యార్షేయ మనియుం జెప్పంబడినది. శిష్టకరణములలో అమరాంవారు, గజగంటరావువారు, మంత్రివారు, మురహరిరావువారు అను నింటిపేర్లవారిగోత్రజులై యున్నారు.

కుండినగణము — ఇది వశిష్ఠసంతతి యందలి యొక గణము. ఇందు 33 గోత్రములు కలవు.

బోధాయన సూత్రోక్తగోత్రములు (౨౧)- ౧. అక్షిత, ౨. అచిరవల, 3. అవగ్రామ, ౪. అశ్వత్థ, ౫. అశ్మరథ్య, ౬. కాపుటి, ౭. కుండిన, ౮. కౌక్రోల్య, గుగ్గులి, ౧౦. తిందు, ౧౧. త్రైకర్ణి, ౧౨. పేటక, ౧3. పైప్పలాది, ౧౪. బాహు, ౧౫. మాధ్యందిన, ౧౬. లోహాయన, ౧౭. శామంగలి, ౧౮. స్వాతి, ౧౯. సౌగి, ౨౦. సౌవక్షి, ౨౧. హిరణ్యాక్షాయణ.

కాతీయ సూత్రోక్త గోత్రములు (౯)— ౧. ఐశ్వత్థాస, ౨. ఔపస్వస్తి, 3. త్రయంభృంగ, ౪. మిత్రావరుణ, ౫. మాద్గల, ౬. ఉలాము, ౭. లోహి, ౮. స్వలోక్ష్య, ౯. స్వస్తులి.

ఇతర గ్రంథోక్త గోత్రములు (3)— ౧. కౌండిన్య, ౨. గోపన, 3. పాలోహ.

ఈకుండినగణమునందలి 33 గోత్రములకు, ప్రవర రూపములు (౪)- ౧. వశిష్ఠ. ౨. వశిష్ఠ, మైత్రావరుణ, కౌండిన్య 3 వశిష్ఠ, ఇంద్రప్రమద, ఆభరద్వసు. ౪. వశిష్ఠ, ఆభరద్వసు, ఇంద్రప్రమద.

కుండిన గోత్రము లేక కౌండిన్య గోత్రము — కుండిన గణము చూడుఁడు.

కుండిన పురము — తొల్లింటి విదర్భ దేశమునకు రాజధాని (విదర్భ చూడుఁడు).

కుండేబ గోత్రము — ఔతథ్య ఉప గణము చూడుఁడు.

కుండోదరాయణ గోత్రము ఉపమన్యు గణము చూడుఁడు.

కుంతలదేశము — తూర్పున తూర్పు కనుమలు, గోదావరినది, దక్షిణమున తుంగభద్రా నది, పశ్చిమమున అరేబియా సముద్రము, ఉత్తరమున నర్మదానది, ఎల్లలుగ చెప్పఁబడినవి. కాని, ఇవి చాళుక్యుల పాలనమున అభివృద్ధిఁ గాంచిన నాఁటి ఎల్లలుగాని, అసలు ఎల్లలు కావు. రాజధానులును వేఱ్ఱేఱుకాలముల వేఱ్ఱేఱుగ నుండెను. దీనికి మల్లఖేటమనుపురము రాజధానియై యుండ అహమల్లుఁడను తూర్పు చాళుక్య నృపతి క్రీ. వె. ౧౧ వ శతాబ్దమున కల్యాణపురమును నిర్మించి రాజధానిగఁ జేసు కొనెను. మల్లఖేటమునకు మాన్యఖేటమనియుం బేరుండెనట యని డాక్టరు భాండార్కరు పండితుఁడు వ్రాసెను. క్రీ. వె. ఏడవ శతాబ్ద ప్రారంభ కాలమున చాళుక్య రాజులు రెండు భాగములైరి. పశ్చిమ చాళుక్యులు దక్కన్ (దక్షిణాపథము) యొక్క పశ్చిమభాగమును, తూర్పుచాళుక్యులు గోదావరి కృష్ణానదుల మధ్య

పల్లవు భూముల ప్రదేశమును ఆక్రమించి యేలుచుండిరి. కల్యాణపురము బొంబాయి రాజధాని షోలాపూరు ప్రాంతమునఁ గలదు.

సోమేశ్వర భూపతి రెండవ సుతుఁడగు త్రిభువన మల్లుని యాస్థాన కవియు, పండితుఁడును అగు విజ్ఞానేశ్వరుఁడు, మితాక్షర యను ధర్మశాస్త్రకర్త. త్రిభువన మల్లునకు రెండవ విక్రమాదిత్యుఁడని పేరుండెను. ఈతని పాలన క్రీ. శ. ౧౦౭౬ నుండి ౧౧౨౬ వఱకని లెక్కింపఁబడినది. ఈతఁడు చాళుక్యరాజులలో మిక్కిలిబలాఢ్యుఁడని South Indian Paloegraphy P. 56 యందు డాక్టరు బర్నెల్ పండితుఁడు వ్రాసియున్నాఁడు. ఈ రెండవ విక్రమాదిత్యుని యాస్థానమునను బిల్హణుండను నొక పండితుఁడుండు వాఁడనియు, అతఁడు బహుశః క్రీ. శ. ౧౦౮౫ ఆ ప్రాంతమున విక్రమాంకదేవ చరిత్ర వ్రాసియుండుననియు, దానికి ఉపోద్ఘాతము వ్రాయుచు Dr. Buhler వ్రాసెను.

వాసవ పురాణమునందు కల్యాణపురమున ప్రభుత్వ మొనర్చిన నృపతులలో కడపటివాఁడగు బిజ్జల నృపతి జైన మతస్థుఁడనియు, బసవాచార పద్ధతిని వీరశైవ మతశాఖను ప్రారంభించిన బసవేశ్వరుని మంత్రిగ గల్గియుండియు బసవాచార మార్గశైవులగు జంగములను, లింగాయతులను కడుఁగడు ఒత్తిడిగల్గించ దానిం భరింపజాలక జగద్దేవుండను లింగాయత ధీరుఁడొకఁడు తనవారి కష్టములఁ బిముక్తి నొసంగునని బిజ్జల భూపతిని యాయన నగరునందే వధించెననియు చెప్పఁబడియున్నది.

పిదప నంతఃకలహములు గల్గి కల్యాణపురము పాడొనర్పఁ బడెననియు, అట బసవేశ్వరుఁ డైక్యము నొందిన సంగమేశ్వరదేవస్థానముకలదు. అది నేఁటికిని లింగాయతవిధానమున నర్చింపఁబడుచున్నది. ఒకప్పుఁడు నాశికయు రాజధానిగ నుండెనట. ఒకప్పుఁడు దక్షిణ మహారాష్ట్ర దేశము దు చేరియుండెనట. ఇప్పటి మైసూరు రాజ్యములోని ఉత్తరసీమలం దొకప్పుఁడు చేరియుండెనట. క్రీ. శ. ౧౦ వ శతాబ్దమున విదర్భయు నందు చేరియుండెనని రాజశేఖరుని కర్పూరమంజరి యందు చెప్పఁబడి యున్నది. మార్కండేయ పురాణము ౫౭ యందు కుంతల దేశము దక్షిణాత్య కుంతల యనియు, మధ్యదేశ కుంతలయనియు రెండుగ జెప్పఁబడినది మైసూరు రాజ్యములోని శివమొగ (ఇప్పటి షీమొగా) మండలమున సురభి (ఇప్పటి సొరాబ్) కడనున్న కుబత్తూరు తొల్లింటి కుంతలపురమని యచటి వారనెదరు. కుబత్తూరు చంద్రహాసుని రాజధాని యని వాడుక గలదు.

కుంతిభోజుఁడు- భోజుఁడు చూడుఁడు.

కుంతీభోజదేశము — (భోజదేశము, భోజపాలనము, కుంతీదేశము) - ఇది మాళవదేశమునకో లేక దేశభాగమునకో ఇతర దేశభాగములం గల్పియో ఒకప్పుడు పై నాల్గు పేరులం బరగెనని తెలియు చున్నది.

హర్ష చరిత్రయందు రంతిదేవుని రాజధాని రంతిపురమని గలదు. దానికిం గుంతిభోజపురమని పేరనియు తెలిసెడిని. ఇంకను భోజదేశమనియు, కుంతీదేశమనియు గూడ పేర్లుండెనట. పాండవుల తల్లియగు కుంతీదేవి ఈదేశపు రాజగు కుంతిభోజుని దత్తత కుమార్తెయై. దీనిం గూర్చి మహాభారతము ఆదిపర్వము ౧౧౧-౧౧౨ లందు కలదు. అశ్వా లేక అశ్వరథానది ఈదేశముగుండా ప్రవహించును. ఈ నదీ తీరమున రాజధాని యుండెను.

ఈదేశమునకు భోజపాలన మనియు వాడుక యుండెను. అదియె యిప్పటి పేరగు భోజ

పాలుగా మారినదని తలంపఁబడుచున్నది. భోజ మహారాజు గొప్ప పేరందిన వాఁడు. ఆయన యాస్థానమున కాళిదాసాది గొప్ప కవిపుంగవు లుండెడివారు. ఆయనవాఁడు మాళవదేశమని పేరు వాడుక యందుండెను. ధారా నగరము రాజధానిగ నుండెను. ఆఁనాటి చెఱువుకట్టలు నేఁటికిని గలవు. వాటికి Bhoja's Dam అని నేఁటికిని పేరు కలదు.

భాగవతపురాణము ౧-౧౦ యందు మధురా పురము భోజుల రాజధాని యని చెప్పఁబడినది. రుక్మినృపాలుఁడు భోజ కటకమును నిర్మించుట శ్రీకృష్ణునిచే నోడింపఁబడిన పిదపనని అంసాభి ప్రాయ పడుచున్నారు. భోజకటకమున భోజే శ్వర మహాదేవుని శివలింగము కలదు. అది భోజవంశపు రాజులలో నొకరు ప్రతిష్ఠించినదిగ తలంపఁబడుచున్నది.

బ్రహ్మాండ పురాణమున నిది వింధ్యాద్రి దేశ ముగ జెప్పఁబడినది మహాభారతముభీష్మపర్వ ౯ యందునను, విరాటపర్వ ౧ అధ్యాయమునను ఇది కుంతీ దేశమనియు వాడఁబడినది. హర్ష చరిత్రయందు రాజధాని వైరణ్యనగరమని పేర్కొ నబడినది. భాసకవి తన అవిమారక నాటక మున దీనిని రంగముగ నొనర్చెను. భోజరాజీ యమను గ్రంథమున భోజమహారాజు పూర్వ జన్మ వృత్తాంతము వివరింపఁబడినది. అందు ఈదేశమునకు మాళవమనియు, రాజధాని ధారా నగరమనియు చెప్పఁబడినది.

కుంతీదేవి - తండ్రి దేవమీఢుఁడు, తల్లి మారిషు, సోదరుఁడు వసుదేవుఁడు మొదలగువారు. శ్రీకృష్ణ బలరామాదుల కీమె మేనత్త. ఈమెను పెంచిన దత్తత తండ్రి కుంతిభోజుఁడు. ఈమెకు పృథ యను నామాంతరము కలదు.

కుంతీదేవి బాల్యమున దూర్వాస మహర్షి కుపచారములొనర్చి మెప్పించి యాతని నుండి ఒక దివ్యమంత్ర ముపదేశ మందెను. దాని మహిమ దెలియగోరి యామె సూర్యుని పేర నాతని ప్రసాదమున నీమెకు కర్ణుఁడు పుత్రుఁడై జనింప నాతని నొకతొట్టియందుంచి గంగయందు వదలివేయ, సూతకులజుఁ డొకనికి దొరికిన కతన నాతఁడు వానిని బెంచెను.

ఈమె పాండురాజునుం బరిణయమై యాతనికి సంతానముగలుగ వీలులేమి యామంత్రమహిమ వలననే యమాంశమున యుధిష్ఠిరుని, వాయ్వం శమున భీమసేనుని, ఇంద్రాంశమున నర్జునుని, అశ్వినిదేవతల యంశమున నకుల సహదేవులను పాండురాజు తనయులుగఁ గనెను.

కుంతీదేశము — కుంతిభోజ దేశము చూడుఁడు.

కుంతీపురము (లేక గ్వాలియరు) — గ్వాలియరు సంస్థానపు రాజధానియగు గ్వాలి యరునకు తొల్లింటిపేరు కుంతీపురము. (భోజ పురము, కుంతీభోజపురము చూడుఁడు).

కుంతీ భూపాలుఁడు — యాదవ సంతతి యందీపేరు పెక్కండ్రకు గలదు. హేహ యుని పౌత్రుఁడొకఁడు (ధర్మనేత్రుని పుత్రుఁడు) కుంతి. విదర్భుని పౌత్రుఁ డొకఁడు (పృథుని సుతుఁడు) కుంతియను పేరుగలవాఁడు శశిబిందు వంశస్థుఁడు. మఱియు నీతని సంతతియందే కరంభి యనువానికి కుంతి యనియు, నామాంతరము కలదు. ఇంకను సాత్వతుని కుమారుఁ డొకఁడు, మహాభోజుని వంశస్థుఁడు కుంతిభోజుఁ డను వాఁడు. ఈతని పెంపుడుపుత్రిక పాండవుల తల్లి యగు కుంతీదేవి.

కుంథనాథుఁడు — జైనతీర్థకరులలో నొకఁడు, (తీర్థకరులు చూడుఁడు). వీరి చిహ్నము మేక. కురువంశక్షత్రియుఁడు, తండ్రిపేరు శూర సేనరాజు. తల్లి శ్రీకాంతాదేవి. జన్మస్థానము

హస్తినాపురము. పొడవు 3గి ధనస్సులు. వర్ణము సువర్ణచ్ఛాయ ఆయువు తొంబదిరెండు వేలు. గణధరసంఖ్య 3గి. నిర్వాణస్థలము సుమేరుశిఖరము. అంతరాళము ఒక పల్లులో వేయి కోట్ల సంవత్సరములు లోటు.

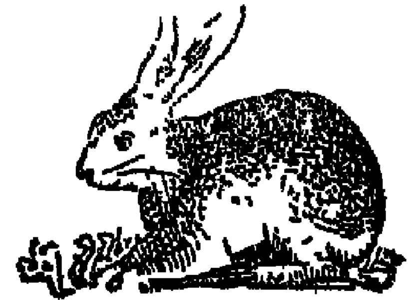
కుందగామ — విశాలీపురము మగధ రాజ్యము చూడుడు.

కుందచతుర్థి - మాఘ శుద్ధ చతుర్థి. మల్లె మొగ్గలతో గౌరీదేవిం బూజించు వ్రతదినము. ఆడపిల్లలు తలలను మల్లెమొగ్గలతో జడలు వైచుకొనెదరు. ఇంకను దీనినే తిలచతుర్థి యనియు, వరదచతుర్థి యనియునందురు. (పండుగలు, పర్వతిథులు, వ్రతదినములు చూడుడు).

కుందుర్తి వెంకటాచల కవి — ఆంధ్రకవులలో నాధునికుడుగ పరిగణింపఁబడిన వాఁడు. ఆర్వేలనియోగిబ్రాహ్మణుఁడు ఆపస్తంబ సూత్రము, శాండిల్యసగోత్రము, తండ్రి రామరాజు, తాత గోవిందరాజు.

ఈతని తాత విజయనగరపు వీరవెంకటపతిరాయ యాస్థానవిద్వాంసుఁడు. ఈ కుందుర్తి వెంకటాచలకవి దక్షిణమధురకుం జేరి, అచటి ప్రభువగు విజయరంగచొక్కభూపతి యాస్థానమునం బ్రవేసించి, మిత్రవిందాపరిణయము రచించె నని తెలియుచున్నది. ఇంకను ఇతఁడు భారత, భాగవత, రామాయణకథలు మూడును వచనకావ్యములుగ రచించెనటగాని యవి గానరాకున్నవి. ఈతఁడేవియో నాటకములు రచించెనందురు. అవియుం గానరాకున్నవి.

కుందేలు (చెవులపిల్లి) — మనదేశపు కుందేలునకు చెవులపిల్లి యని వాడుకనామము కల్లదుగాని ఇది పిల్లిజాతికిం జెందినది కాదు. సాధారణముగ బయళ్లయందుఁ గాన్పించు జాతి అడవికుందేలుజాతి. ఇది అధమపు జాతిగ నెంచబడుచున్నది. ఇంకు ఉత్తమజాతిని సీమ కుందేలు అనెదరు. ఇవి మందగమనపు జంతువులుగ మనదేశమున నెన్నబడుంగాని పాశ్చాత్య దేశములందు మంచి పరుగిడు జంతువులుగను, బాగుగ నీదగలవి గను, చెప్పఁబడుచున్నవి. అరాత్తుగ మరలి దాగుకొను శక్తి వీటి కెక్కువగ గలదు.

గడ్డిగాదలం దిని జీవించునుగాని అధికమైన పంటలను నాశనమొనర్చును. త్వరితకాలములో నివి యసంఖ్యాకములుగ వృద్ధినందునట. ఆస్ట్రేలియాయం దివి యసంఖ్యాకములై పైరుల నాశనమొనర్చునని వీటిం బరిమార్చుచుందురట. అంగోరాదేశమున నొక శ్రేష్ఠజాతి కుందేళ్లు కలవట. వాటి బొచ్చు ఎక్కువ విలువగలదని తెలియుచున్నది. బెల్జియందేశపు కుందేళ్లు, చించిలియర్ జాతికుందేళ్లు, సిల్వరుగ్రేజాతికుందేళ్లు, పెంపుడు జాతు లని చెప్పఁబడినవి. ఇంక కొన్నిజాతుల కుందేళ్లు ఆంగ్లదేశమునను కలవట

కుంపటిలో తామర మొలచునా? ఆంధ్రలోకోక్తి.

కుంభకము (ప్రాణాయామము) — యోగశాస్త్రమునఁ జెప్పఁబడిన అష్టాంగయోగములలో ప్రధానమగునది ప్రాణాయామము. ఆ ప్రాణాయామము పూరక, కుంభక, రేచకాత్మకము. (ప్రాణాయామము చూడుడు).

కుంభకమనగా- పూరక క్రియమొనర్చి లోనికింబీల్చిన వాయువును లోననిరోధించుట- పీల్చుట ముగించినతోడనే ముక్కురంధ్రములను బిగించి, 'యం' అను బీజము నరువదినాల్గుసారు లుచ్చరించునంత కాలమువఱకు లోపలి వాయువును వెలుపలకు రానీయక నిరోధించుట కుంభకమని చెప్పఁబడినది (ప్రాణాయామము చూడుడు).

ప్రథమ ప్రాణాయామమనియు, ద్వితీయ ప్రాణాయామమనియు, తృతీయ ప్రాణాయామమనియు ప్రాణాయామాభ్యాసము త్రివిధములుగ జెప్పఁబడినది. అందు ప్రథమ, ద్వితీయ, తృతీయ ప్రాణాయామములందు పీల్చిన వాయువును బయటికి రానీయక లోపలనే నిరోధించి కుంభించుటఁ జెప్పఁబడినది

కుంభకయోగ మష్టవిధములని యోగశాస్త్రమునఁ జెప్పఁబడినది. ౧. సహితము. ౨. సూర్యభేద కుంభకము 3 ఉజ్జయి కుంభకము. ౪. శీతలము. ౫. భస్త్రికకుంభకము. ౬. భ్రామరీకుంభకము. ౭. మూర్ఛా కుంభకము. ౮. కేవల కుంభకము. వీటింగూర్చి వేఱ్వేఱు తావులందు గానఁగును. (అజప చూడుఁడు).

కుంభకయోగము (అరయోగము)— అభ్యాస యోగములు చూడుఁడు.

కుంభకర్ణుఁడు- అసురుఁడు, తండ్రి విశ్రవస్సు, తల్లి కైకసి, రావణుని తమ్ముఁడు. గొప్ప తపమాచరించి ప్రమాదమున నిద్రవరము వేఁడి సదా నిద్రించుచుండు వాఁడు. సోదరుఁడు విభీషణుఁడు, కుమారుఁడు నికుంభుఁడు, కుంభుఁడు. శ్రీరామునిచే లంకాయుద్ధమున నిహతుఁడైన వాఁడు. భార్య బలిచక్రవర్తి మనుమరాలగు వజ్రజ్వాల.

కుంభకోణము - కుంభకోణమనిన నీటి ఝారీ కొమ్ముముఖమని యర్థమట. దక్షిణ దేశమున తంజావూరు మండలములోని పట్టణము. చెన్నపట్టణమునకు నైరుతి దిశగా నూటతొంబది మైళ్ల దూరము. ఒక తరి చోళరాజ్యమునకు రాజధానిగా నుండెనందురు.

ఇటనున్న ఆంగ్ల కళాశాల (కాలేజి) దక్షిణ దేశమున సుప్రసిద్ధము. ఇందు గణితశాస్త్ర విశారదత్వము అధికమని పేరందినది. కుంభకోణమును ఆంగ్లులు Oxford of Southern India అనియెదరు. కుంభకోణము వేదశాస్త్రముల విజ్ఞానమునకు పండితుల సంఖ్యకు పేరందిన విద్యాస్థానము. గడుసుతనమునకు, దూరాలోచనలకు, ఆరిందా తనమునకు పేరందిన ఊరు. ఎవ్వరేని గుసగుసలాడుచుండిన దానిని వెక్కిరింతగా కుంభకోణం చేయుచున్నారని యనుట దక్షిణదేశమున సాధారణము.

కావేరీనదీతీరమునగల ఈపట్టణమునసుప్రసిద్ధ చిత్రపు పనులుచే పేరందిన దేవస్థానము లిరువది నాల్గు కలవు. అందు రామస్వామి దేవాలయము, శార్ఙ్గపాణి దేవాలయము, కుంభేశ్వర దేవస్థానము ముఖ్యములు. అందునను రామస్వామి దేవాలయము నందలి చిత్రపు పనులు ఎక్కువ పేరందినవి. కుంభేశ్వరుని దేవస్థానమున లోనికేగు మార్గము 330 అడుగుల పొడవుగల్గి లోన బజారుంగల్గి రమ్యమై యుండును. ఈ దేవస్థానమునకుం జెందిన రథములనేకము లీయూరందఱుచుగఁ గాననగుచుండును. ఈపట్టణమున ధర్మశాలలు, అన్నసత్రములు పెక్కులుగలవు.

స్మార్తవుల జగద్గురుండగు శంకరభగవత్పాదులచే స్థాపింపఁబడిన మఠ్మారములలో నొకటి కుంభకోణపట్టణమున కలదు. ఆమఠాధిపతియగు యతి ఈప్రాంత వాసులగు స్మార్తవులకు గురుండగునందురు. మఠమున సదా నిరతాన్నప్రదానము జరుగుచుండు ననియు, మఠమునకు గొప్ప భూస్థితి నుండి గొప్ప రాబడి కలదనియు విందుము.

కుంభకోణము ఇత్తడిపనులకు పేరందినతావు. కొన్ని వీధులందు కేవలము ఇత్తడిపనులు చేయువారే నివసించుచుండుట నావీధులందు జనుట యైన ధ్వని మధ్యమునఁ జనుటయే యగును. కుంభకోణము చుట్టుపట్లప్రదేశము కడుదూరము వఱకు వరిపొలములు, అరఁటితోటలు, కొబ్బరి

తోటలు, పోకతోటలు నా వ్యాపించి యుంట, మెట్టపంటల ప్రదేశము నెట్టిగో గానరాకుండెడి కావేరీ జలము లవ్వాటిగఁ బ్రవహించుచుంట, దేశమంతటను సస్యసమృద్ధియు, ధనసమృద్ధియుఁ గన్పట్టెడిని అరవలకు కాఫీ ద్రావుటయా దధిక ప్రీతి. కాన కాఫీహోటెల్లిట నపరిమితము. కుంభకోణమున కాఫీ రుచికర మని చక్కగఁ జేయనేర్తురని అరవల యందొక వాడుక గలదు.

కుంభకోణ పురమున పేరెన్నికవాటిలో పేరందినది మహామఖ మనంబడు సరస్సు ఇది పట్టణమునందే కలదు. ఇది ఇరువది యెకరముల చెరువు. చుట్టు వింత వింత మకరలుగల సోపానములు, రమ్యములగు చిన్న దేవళములచే జుట్టఁబడి చూడ ముచ్చటగ నుండియు, జలము లపరిశుభ్రతలేక యుండును ఇందేటేట మాఘమాసమున స్నానయాత్ర నడచును. పంన్రెండు సంవత్సరముల కొకతూరి బృహస్పతి, సింహరాశి గతుండగు నదనున పౌర్ణమిని ఇట గొప్ప స్నానయాత్రజరుగును. అద్దాని కనేకలక్షల జను లేతెంతురు. మధ్యాహ్నమున ఇాత జనమాసరసునందు దిగువరకుంపున్న నీరుపై కిలేచును. అద్దానిని గంగానదీ జలములకుం జేరినవని యంచురు ఈసాగరము నేగాక ఆద్వాదశవర్ష సంభవితమగు యాత్రకుంగూడ మహామఘమనియె బేరు వాడుచుందురు. మహామఖము (సరస్సుం) జుట్టి సోపానముల నంటిన సుందర దేవళములు పదునారు కలవు.

పగటున కుంభకోణవాసులు చాల గడసరులనియు వారితో వ్యవహారముల మిగుల జాగ్రతం గొని జరుపుట సమంజస మనియు లోకమున ప్రతీతికలదు. ఇది యెంతవట్టుకు నిజమో తెలియరాదు.

కుంభమము (శూర్పము) ఆయుర్వేద మానము చూడుఁడు.

కుంభరాశి (అధిపతి శని) — ఇయ్యది ధనిష్టానక్షత్రమందలి 3-౪ పాదములును శతభిష నక్షత్ర మంతయును, పూర్వాభాద్రా నక్షత్రము నందలి ౧-౨-3 పాదములును కలిసియైన ౯ పాదములరాశి. ప్రమాణము ఘడియలు ౪-3౦ లేక ఒకగంట నలుబదియెన్మిది నిమిషములకాలము. కుంభము- క్రూరరాశి, స్థిరస్వభావ రాశి, శూద్ర వర్ణ రాశి, పురుషస్వభావ రాశి, బభ్రువర్ణము, పాదజల రాశి, పశ్చిమదిగ్రాశి, శీర్షోదయ రాశి. పగలు బలమధికము పిక్కలందు బలమని చెప్పఁబడినది. కుంభరాశి శనికి స్వక్షేత్రమును, మూలస్థానమును ఐయున్నది. ఉచ్చనీచ లెవ్వరికింగాదు. మిత్రక్షేత్రము శుక్రునకు, శత్రుక్షేత్రము రవికి, సమక్షేత్రము చంద్ర, కుజ, బుధ, గురులకు. కుంభలగ్నమునకు రవి సప్తమస్థానాధి పతి. చంద్రుఁడు షష్ఠాధి పతి. కుజుఁడు తృతీయ దశమ స్థానములకును, బుధుఁడు పంచమ అష్టమ స్థానములకును, గురుఁడు ద్వితీయ ఏకాదశ స్థానములకును, శుక్రుఁడు చతుర్థ నవమ స్థానములకును, శని లగ్న ద్వాదశ స్థానములకును అధిపతులుగ నుండువారు

కుంభసంభవులు (కలశభవులు) — అగస్త్య, వశిష్ఠ మహర్షులు, ద్రోణాచార్యులు, కుంభసంభవు లనంబడుదురు. (కలశభవులు చూడుఁడు).

కుంభస్థాపనము — ద్రోణస్థాపనము చూడుఁడు.

కుంభిల — ఇంద్రజిత్తు యాగమొనర్చిన తావు. (లంకారాజ్యము చూడుఁడు). విజయనగర పట్టణ సమీపమునఁగల కుంభిల యను గ్రామము

నకు కుంభిల యనుట గలదు. కాని కృతకముగ గాన్పట్టెడిని.

కుంభిలాపురము- దీని నిప్పుడు కుమిలి యనుచున్నారు విశాఖపట్టణ మండలమున విజయనగరము నుండి ఆరుమైళ్ళ దూరమున నున్న గ్రామము. ఇట పూర్వము స్తలసర్గము (సైన్యముల తావు) ను తొల్లింట కళింగ నృపులు గల్గియుండిరి. (కుంభిల చూడుడు).

కుంభీధాన్య న్యాయము కుంభీ ధాన్యుఁ డన శ్రోత్రియుఁ డని రూఢ్యర్థము. దానిని మాని, కడవయందు ధాన్యముపోసికొను వాఁడని యర్థము చెప్పి యపార్థము కల్పించ తగదని భావము.

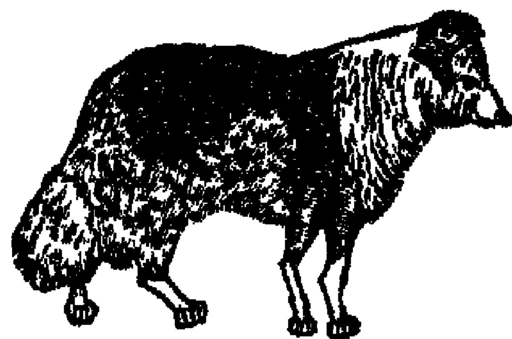
కుకుభపర్వతము — ఉత్కలదేశము లోనిది. దీని ప్రశంస దేవీభాగవతము ౮-౧౧ యందుఁగాననగును.

కుకురుఁడు — అత్రి చంద్ర యాదవ క్షత్రియుఁడు. తండ్రి అంధకుఁడు. కుమారుఁడు వృష్ణి. సోదరులు భజమానుఁడు, కంబలబర్హిషుఁడు, శుచి.

కుకురుదేశము, దశారదేశము— రాజపుత్రస్థానములోని యొక భాగముగ పోల్పఁబడినది. రాజధాని బార్మెర్.

బృహత్సంహిత ౧౪ ౪ యందునను, పద్మపురాణము సర్గ 3 యందునను దీని ప్రశంసలు కలవు. Dr. Bhandarkar's Early History of Deccan P. 14 యందునను, Bombay Gazette Vol. I. Part 1. P. 36 యందునను తూర్పు రాజపుత్రస్థానమున చెప్పఁబడిన దేశము. కుకురులు యాదవు లనియు, వారొక తెగవారనియు తెలియుచున్నది.

కుక్క — కుక్క సర్వసాధారణముగ ఊరనుండు జంతువుగఁ దలఁపఁబడుచున్నది. గ్రామసింహమని కుక్కకు వెక్కిరింతపేరు కలదు.

పలవన కుక్కను చాల నీచపు జంతువుగ బరిగణించుచున్నారు. కొన్ని కుక్కలు సర్వాసహ్యాకరమగు వస్తువులం దినుటయు, దుర్గంధపూరితములగు ఎముకలం గొరుకుటయు దీనికిం గారణములై యుండనోపు తురుష్క దేశపు ఇస్తంబూల్నగరమున వీధులం బారనైచిన సమస్తపహ్యపదార్థములం దినుచు, తమ కలహధ్వనులచే వీధులం బ్రతిధ్వనింపఁజేయుచుండుకతనను, మహమ్మదీయుల మతగ్రంథమగు ఖురానునం దిది నీచపుజంతువుగ జెప్పఁబడియుండుకతమునను, మహమ్మదీయమతస్థులు కుక్కం గారవింపరు. కాని కుక్కలందు మంచిజాతివియుం గొన్ని కలవు అవి కొన్ని సుగుణములును, కొన్ని ఉపయోగకరమగు గుణములనుకూడ గల్గి, విశ్వాసము లక్షణముగగల్గియున్నవి. కొన్ని వేటకుపయోగించెడిని. కొన్ని కావలిగాయ నుపయోగించును.

కుక్కలు తొల్లింటికాలపు తోడేళ్లనుండియు, పెద్దనక్కలనుండియు జనించినవే యని పాశ్చాత్య పరిశీలకులు నుడువుచున్నారు. కొన్నిజాతుల కుక్కలు తోడేళ్ల పోలికలను, కొన్ని జాతుల కుక్కలు తోడేళ్ల యొక్కయు, పెద్దనక్కల యొక్కయు గుణములం గల్గియుంటయు, ఇక్కాలమునం దున్న యన్నిజాతులశునకములు వాటి సంతతియే యని వారు వాదించుచున్నారు. ఏది ఎట్లైనను ఇక్కాలమున రెండువందల వఱకు కుక్కలజాతులు గలవని లెక్కింపఁబడినది. మన దేశమున సర్వసాధారణముగ వీధులందు ఆకులలోని యుచ్ఛిష్టభక్షణ మొనర్చు యూరకుక్కలందు, యుద్ధమపుజాతిగాక పరిగణింపఁబడదగిన కుక్కలజాతు లారు తెగలుగ విభజింపఁదగియుం

డును. పాశ్చాత్యపరిశీలకు లవి విభజించిరి. ఇవిగాక ఇంకను కొన్ని మేలుజాతులుకూడ నచ్చు టచ్చ[illegible]గానగుచున్నవి.

ఈశాఖలు- ౧. తోడేళ్ళంబోలిన జాతి, ౨. గ్రేహౌండుజాతి (Grey Hound), 3 స్పానియల్జాతి (Spaniel), ౪. హౌండుజాతి (Hounds), ౫. మేస్టిఫ్‌జాతి (Mastiff), ౬. టెర్రియరు జాతి (Terriers) అనునవి.

౧. Wolf-like Dogs- జాతి ఇందు ముఖ్యమగునవి ౧౨ భేదజాతులు కలవు.

౧. Alaska Wolf Dog- ఇది చాల పెద్దదిగ నుండు కుక్క. బలమైనది.

౨. Eskimo Dog- లాప్లాండు దేశస్థుల స్లెడ్జి బండ్లను లాగుచుండునవి. తోడేలు లక్షణములు కలవి.

3. Norwaygian Sledge Dog- దీనిని నార్వేదేశమున ఎస్కిమో సీమలందలి మంచు ప్రదేశములందు స్లెడ్జిబండ్లను లాగుట కుపయోగించుచున్నది. తోడేలు పోలికగల కుక్కలు.

౪. Siberian Sledge Dog- ఇది సైబీరియాదేశమున స్లెడ్జిబండ్లను లాగుట కుపయోగించుచున్నారు. తోడేలు పోలిక.

౫. Pomeranians-ఈజాతి Big Pomeranians అనియు, Top Pomeranians అనియు రెండుగ నున్నవి. ఇందు పెద్దజాతిని తొల్లింటికాలమున జర్మనుదేశమున తోడేలువేట కుపయోగించుచుండిరట. చిన్నజాతియు, పెద్ద జాతియు తోడేలుపోలికం గల్గియుండును.

౬. Poms- ఇది చిన్న కుక్కలు. ఇండ్ల కావలిగాచునవి.

౭. Sehipperkes-ఇది తోడేలుపోల్కితో అందమైన కుక్కజాతి. కడు నుల్లాసముగ [illegible]నది.

౮. Chow-Chow- ఇది చీనా దేశము నందున్న కుక్కజాతి. వీటికి త్వరితముగ కోపము వచ్చును. చాల జాగ్రతయు, తెలివియుంగలను.

౯. Wolf Dog of Florida- తోడేలు పోల్కిగల కుక్క.

౧౦ Alsatian Wolf Dog-దీనిని Wolf Honed అనియు నందురు. తోడేలు పోలికలు గల కుక్క.

౧౧. Coyotes Dog- అమెరికా దేశముల అందు ముఖ్యముగ Prairies యందు కావలి గాయు కుక్క.

౧౨. Tiney Pet of Boundoir- ఇది చిన్నజాతికుక్క. ఇండ్ల కావలిగాచునది.

౨. గ్రేహౌండు (Grey Hound) జాతి- ఇందు భేదజాతులులేవు. ఇది వేటకు బనికివచ్చు కుక్కజాతి. అతిత్వరితముగ బర్వెత్తుటయందు పేర్వడసిన కుక్కజాతి. దాని కేజంతువునైనను చూపిన పరుగిడి దానింబట్టుటయందు పేరందినది. ఒకవేళ వేటజంతువును తానే చూచినను తోడనే యుఱికిపర్విడి దానిందఱుముకొనిపోయి పట్టుట యీజాతికుక్క లక్షణమని చెప్పంబడినది. ఇది తప్ప ఇతర తెలివి తేట లీకుక్కకులేవు. ఆఫ్ఘనుస్థానపు గ్రేహౌండు కుక్కలకును ఇవియే లక్షణములు. కాని శరీరమున పొడవగు వెండ్రుకలం గల్గియుండెడిని. దానిని Afgan Grey Hound అనియెదరు

3. స్పానియెల్ (Spaniel) జాతికుక్కలు- ఈజాతికుక్కలందు పది భేదజాతులు కలవు. వీనికి సర్వసామాన్యముగా తన యజమానితో వేటకు వెళ్లుట, షికార్లు దిరుగుట, అతఁడు తుపాకితో కొట్టి నేలంబడ జేసిన పక్షులు మొదలగు వానింబట్టితెచ్చి అతనియెదుట నుంచుట, ఉత్తరము, చీట్లు, చేతికఱ్ఱ మొదలగు [illegible]స్తువులు తెచ్చి

యాందిచ్చుట, లాంతరు నోటంగఅచుకొని రాత్రి దారిచూపుట, నీటంబడి ఈదుకొనుచుంబోయి తేలుచుండు వస్తువులం దెచ్చియిచ్చుట మొదలగు తెలివితేటలు గలవు. సగటున స్పానియల్జాతి కుక్కలు తెలివిగలవి. బుద్ధిగలజాతి అవిచేయు పనులను మిగుల ఉత్సాహముతో చేయుంగాని విధిలేక చేయునట్లు చేయునదికాదు.

౧. Clumber Spaniel.

౨. Sussex Spaniel.

3. Norfolk Spaniel.

౪. Cocker Spaniel- ఇది చాల చిన్న జాతి.

౫. King Charles Spaniel- దీనిని Prince Charles Spaniel అనియు ననుట కలదు.

౬. Blenheim Spaniel

౭. Setter Spaniel.

౮. Retriever Spaniel.

౯. Newfoundland Dog- ఇదియు స్పానియల్జాతికిం జేరినదియే. ఇది చాల సుప్రసిద్ధముగు కుక్క. చాల యోగ్యముగుజాతిగ చెప్పబడిన జాతి. నీటియందు పడినవారిని రక్షించు గుణము గల జాతి. దీనికి సాటియగుజాతి మఱియొకటి లేదందురు. న్యూఫౌండ్లాండు దేశపు జాతి.

౧౦. Irish Water Spaniel- ఇది నీటియందు చాల బాగుగ నీదుచు నెక్కువ పనిచేయ గలదు. ఐర్లాండు దేశపు కుక్క.

౪. హౌండు (Hound) జాతి కుక్కలు- ఇవి సుప్రసిద్ధముగు వేటకుక్కలు. వీనియందు ౧3 భేదజాతులు కలవని తెలుచున్నది.

౧. Rodesian Lion Hound- ఆఫ్రికా ఖండమునందలి రోడీషియా దేశపుకుక్క- చాల బలసాహసములుగల పెద్దజాతికుక్క. ఎక్కువ ధైర్యముతో సింహముల నెదిరించి వేటాడునది. ఇతర తెలివితేటలు చాల తక్కువగా నుండును.

౨. Russian Barzoi- గుండ్రని కడ ఎక్కువ వంగియుండు వేటకుక్క. చేతులు (ముందు కాళ్లు) ఉరుప్రాంతపు ముప్పదియంగుళములుండియు నడుము సన్నముగ నుండును. మంచి బలమగు తోడేలో నక్కయో యనిపించును. వేటకుక్క. ఈజిప్టు దేశమున తొల్లి ఫరోలనాటి కట్టడములపై వీనిబొమ్మలు కలవు

3. Blood Hound- తొల్లింటి కాలమున మనుష్యులను వేటాడి చీల్చివేయుచుండెడి జాతి వేటకుక్కగా నుండెను. ఇప్పుడు మనుష్యులం జాపు గుణముపోయినది. సూదియైన ముక్కుగల వేటకుక్క.

౪ Boar Hound- అడవిపందులను వేటాడు వేటకుక్క.

౫. Fox Hound- వాసనంబట్టి నక్కలను వేటాడునవి. ఇందుకొన్ని తెలివిగల కుక్కలు వేటజంతువుల అడుగులజాడలంబట్టి చని నక్కలు మొదలగువాటిం బట్టుకొనును.

౬. Harriers- చెవులపిల్లులను, సీమకుందేళ్ళను వేటాడుజాతి. వాసనచే పసిబట్టుచు నేగును.

౭. Beagles- ఇదియు Harriers లక్షణములనే కల్గియుండునది.

౮. Otter Hound- సూదియగు మూతియు శరీరమున దట్టముగుబొచ్చునుగలజాతి వేటకుక్క.

౯. Dachs Hound - పెద్దజాతి నీటియందు వేటాడు కుక్క. ఇందు పెద్దజాతి, చిన్నజాతి యని రెండు భేదజాతులు కలవు. ఇవి జర్మనుదేశపు కుక్కలు. వాసనంజూచి పసిబట్టు శక్తి ఈ జాతి కుక్కల కధికము.

౧౦. Pointer- ఇది ఇంగ్లాండు దేశపు జాతి కుక్క. ముక్కు సూదిగనుండును. వాసనలవలన పసిబట్టగలశక్తి దీనికధికము.

౧౧. Dalmatın- పెద్దజాతి. శరీరముని చర్మము చాల వన్నెలుగ నుండుంగాని వ్రేలాడు చుండునట్లుండును. మెన ఎఱ్ఱమచ్చలుగల్గి మొత్త మున శరీరము భారమైయుండునట్లుండు వేటకుక్క.

౧౨. Dalmatian Plum Pudding — ఈజాతికుక్క లిప్పుడు గానరాకున్నవి. జాతి యంత మొందినదని తలంపఁబడుచున్నది.

౧3. Basaet Hound.

౫. Mastiff జాతికుక్కలు- ఇందు పను నొకండు భేదజాతులు కలవు.

౧. Mastiff Proper- చాల పెద్దజాతి కుక్క. తెల్వికలది.

౨. Great Dane - చాల పెద్దజాతికుక్క. ఎక్కువచురుకుగలది.

3. German Boar Hound - చాల పెద్దజాతికుక్క. వేటకుగూడ పనికివచ్చునది. ఇది పశాండుజాతి కాదనుచున్నారు.

౪. English bred Mastiff- గ్రహించు శక్తి అధికముగల కుక్క.

౫. Cuban bred Mastiff.

౬. Wolf Fighting Tibetan Dog-ఇది చాల గొప్పబుద్ధి యోచనలు, బలముంగల జాతి కుక్క. టిబెట్టుదేశమున గ్రామకావలిగా నీ కుక్కలం బెంచుదురు. దుష్టజంతువులం దరిజేర నీయక గ్రామములం గాచుజాతి.

౭. Pug dog- ఇది చిన్నజాతికుక్క. చాల పుష్టిగా బలియును. చపలచిత్తముగల కుక్క. తెక్కరించులక్షణమును గలది.

౮. Collie- అందమైనకుక్క. కష్టపడుట కిష్టముగలది. విశ్వాసమధికము.

౯. Australian Dingo-ఇది ఆస్ట్రేలియా ఖండమున గొఱ్ఱెలమందలకు గావలిగాయుట కుపయోగింపబడుచున్న జాతికుక్క. అచట పురాతనపు జాతియని తలంపఁబడుచున్నజాతి. వేటచేయ గలదు. భయపడక ఆపదయందునిలుచు ధైర్యము గలజాతి. చాల విలువగల కుక్క లీజాతియందు కలవు. ఇట్లయ్యు చాల నపాయకరమగు జాతిగ దలంపఁబడుచున్న జాతియైయున్నది

౧౦. St. Barnard- చాల తెలివి తేటలు గల గొప్పజాతికుక్క. ఆపదంజెందినవారిని రక్షిం చు తెలివిలక్షణములు గలది. ఆల్ప్సు పర్వతము లపై కాలినడకమార్గముల మంచుచేఁ గప్పఁబడిన మనుష్యుల నెందరినో కాళ్ళతో మంచుదువ్వివైచి బయలుదేరదీసిన ప్రఖ్యాతిగలజాతి. దీనిని Giant Mastiff అనియు నందురు

౧౧. Bull Dog- ఇది నశించుచున్న జాతి. తొల్లిటి కాలమున ఎద్దులు మొదలగు జంతువులను వేటాడుచుండనీపేరుగలైనట. మిగులమురహంకార మును ముక్కోపముగలజాతి. తెల్వితేటలు తక్కువ. అపాయకరమగుజాతి. కావలిగాయు నుపయోగించును.

౬. టెర్రియర్ (Terrier) జాతి కుక్కలు. ఇవి ౧౦ జాతుల అంతర్భేద జాతులుగలవి.

౧. Fox Terrier జాతి- ఇది స్కాట్లాండు దేశపుజాతి, ఐర్లాండుదేశము జాతియని రెండుభేద జాతులం గల్గియున్నది. అందొకొక్కటి Rough haired జాతియనియు Smooth haired జాతి యనియు తిరుగ రెండేసి భేదజాతులయి మొత్త మున నాల్గుభేదజాతులుగ నున్నది. ఇందు Irish rough haired జాతిని wire haired dog అనుటయుగలదు. Scotch smooth haired జాతిని High land Terrier అనియునందురు.

౨. Skye terrier-ఇందు మెత్తనిబొచ్చును గరుకుగల బొచ్చునుగల రెండుజాతులు కలవు. మెత్తనిబొచ్చుగల జాతికుక్కల చెవులు వ్రేలాడు చుండును. గరుకుబొచ్చుగల జాతికుక్కల చెవులు పైకిలేచి స్థూలకోనదేరియుండును.

3. Yorkshire Terrier- శరీరమంతటను దీనికి నాల్గు లేక ఐదంగుళముల పొడవుగల వెంట్రుకలు దట్టముగ నుండును.

౪. Griffons- ఇందు నల్లనిరంగుగల జాతియు Tan రంగుగల జాతియు, రెండుజాతులు కలవు.

౫. Kerry Blue Terrier.

౬. Airedale- బలమైనజాతి.

౭. Maltese.

౮. Mexican lap dog

౯. Poodle Terrier- ఇది ఫ్రెంచిదేశపు కుక్క. తెలివితేటలుగలజాతి.

౧౦. Toy Terrier- అనేక భేదజాతులింనుగలవు. అన్నియుం జిన్నజాతికుక్కలే.

ఇంకనూ Duch Tail less dog అనియు, Sheep dog అనియు, Dachshund జాతికుక్కలనియు, Dandie dinmount అనియు నెన్నియో జాతికుక్కలన్నియు వేర్వేఱుదేశములందున్నవి. Dandie dinmount జాతి కుక్కల చర్మము వసులుగ వ్రేలాడుచున్నటులుండును. పొట్టిజాతి. Pikingese అనంబడు కుక్క చీనాదేశమున Pekin నగరమందును ఆప్రాంతములందును కలదు. ఇది స్పానియల్జాతియని కొందఱనిరి కాని, స్పానియల్జాతి లక్షణములెవ్వియు దాని యందు గానరావు.

మఱియు Scottish deer hound అనంబడు మిక్కిలి వెంట్రుకలుగల మోటకుక్కజాతియొకటియు, Italian Whippet అనంబడు రోముదేశపు (ఇటలీ) కుక్కజాతియు, Slughi అనంబడు పారసీకదేశపు కుక్కయు, గ్రేహౌండు తెగకుం జెందినవిగ చెప్పుచున్నారు. కాని స్పష్టమనుట కింకను పరిశీలకులకు ధైర్యముచాలకున్నది. భరతదేశమునను కొన్నిజాతుల కుక్కలున్నవి. కాని సరియైనపేర్లు తెలియరావు.

కుక్కకాటుకు చెప్పుదెబ్బ — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కుక్కగులాబిచెట్టు — దీనిపేరిటుల నుండుటకు కారణము ఆంగ్లమున దీనికి Dog Rose అని ఉండుటయని తోచెడిని. దీనికి తొల్లింటిపేరు తెలియరాకున్నది. ఇది కుక్కలతో గాని గులాబీతోగాని ఏసంబంధము కలదికాదు. దీని వేరురసము, చెక్కరసము, లేక సమూలకషాయము పెట్టికుక్కకాటు విషము (Hydrophobia) నివారించు నందురు.

కుక్కగొడుగు — పుట్టకొక్కులు చూడుడు

కుక్కచిలుకకూరచెట్టు — దీనింగూర్చి అంతగా తెలియదు. ఇది కారముగ వెగటుగ నుండుననియు, వ్రణములు, దురదలు నివారించుననియు నందురు.

కుక్కతోకపట్టుకొని గోదావరి ఈదఁజనినట్లు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కుక్కతోకవంకకుదరదు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కుక్కతోకాడించుట - కుక్కకు సంతోషమో లేక కృతజ్ఞతయో గల్గిన తరి తోకాడించును. ఇందుకుఁ గారణము దాని యుద్దేశ్యము లను అది మనస్సునందు దాచుకొనలేకుగనుకనే. అట్లే కుక్కకు దురద గల్గినతరి వెనుకకాలి గోరుతో గోకుకొనుట పరిపాటు. మనము కుక్క శరీరమును చేర్చుటనైనను గోకితిమేని అది దాని వెనుకకాలితో గోకుకొను చున్నట్లు ఆడించుకొను చుండును.

కుక్క దొరికితే బెడ్డ దొరకదు, బెడ్డ దొరికితే కుక్క కుదరదు, రెండు దొరకితే దివాణం వారి కుక్కవుతుంది - (ఇక కొట్టడపుమనస్సు తీర లేదని భావము). ఆంధ్రలోకోక్తి

కుక్కను అందలంలో కూర్చుండ బెట్టితే కుచ్చులు తెగగొరికినదట - ఆంధ్రలోకో

కుక్కను పెంచితే గంపెడె కూటి కుండలకు చేటైనట్లు - ఆంధ్రలోకోక్తి.

కుక్కను సింహాసన మెక్కిస్తే చెప్పులంజూచి క్రిందికి ఉరికినట్లు - ఆంధ్రలోకోక్తి.

కుక్కనోట్లో కర్రపెడితే లొళ్లు మంటుంది ఆంధ్రలోకోక్తి.

కుక్క నోటిలోవన్నీ గొగ్గిపళ్లె (నోటిపండ్లు) ఫలములు కావు. ఆంధ్రలోకోక్తి.

కుక్క పిల్లుల జాతివైరము — ఈవైరము తెలుచుగ నేటికిని యొకపిల్లిం జూచె నేని కుక్క వెంటదరుముటవలన నెఱుంగు చున్నాము. ఈవైరమునకు కారణ మక్కర లేదు. తొల్లింట నవి కలహించియు నుండ నక్కరయును లేదు. ఇది పిల్లుల పూర్వులకు కుక్కల పూర్వులకు తొల్లింటికాలముల నేవో ఘోరవైరము టుండి యుండవలయు ననియు, అవిరోధభావము రెండుజాతులందు నైసర్గికముగ బరిణమించి స్వభావముగనయ్యెననియుఁ గొందఱు తలంతురు. ఇంకగొందఱు కుక్కకు వేటస్వభావము లక్షణమనియు, అట్లే తనకుం బలహీనముగ నున్నదు పిల్లిపై నుంకించి దరుముకొనిపోవుచుండు టక్కొంజాలిన కారణమనియు తలంతురు. కాని, రెంటిని కల్పి యొకే గృహమున బెంచితిమేని కుక్కలు పిల్లులు మైత్రిం గలసి మెలసిమెలంగుట జూడగలము.

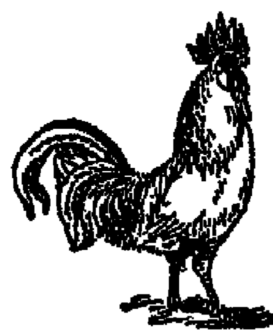
కుక్కపొగాకు చెట్టు — దీని తొల్లింటిపేరు తెలియదు. ఆంగ్లమున Wild tobacco అని కొంద అనెదరుగాని ఆపేరు సరి కాదని తోచెడిని.

దీనిరసము లేక సమూలకషాయము- కఫము, చలిజ్వరములు వీటిపై చక్కగ పనిజేసి యాపు ననియు, ఇంచుక కాకయు, విరేచనబద్ధము కల్గించు ననియు నందురు. మఱియు ఈ చెట్టును నూరి కట్టిన వ్రణములలోని క్రిములు మృతినంది శుభ్ర పడునందురు.

కుక్క వేషంవేస్తే మొఱగక తీరదు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కుక్షి పరిమాణము — ఆయుర్వేద మానము చూడుఁడు.

కుక్కుటధ్వానన్యాయము — కోడి కూత రాను రాను అధికమగుచు హ్రస్వము

దీర్ఘమై, దీర్ఘము ప్లుతమై పరిణమించెడిని. ఇట్లే పరాహ్ణచ్ఛాయా న్యాయము (మధ్యాహ్నమునకుం బిదపకాలము పరాహ్ణ మనిపేరు). ఆపరాహ్ణమందలి నీడ క్రమముగ పెద్దది యగు నని భావము.

కుక్కుటపాదగిరి-బీహారములోగయకు తూర్పుగా ౧౬ మైళ్ల దూరమునఁ గల వజీర్గంజి యనంబడు పురమునకు ఈశాన్యముగా మూడు మైళ్ల దూరమున గల కుర్కీహార్ అనంబడు గ్రామముకడ నున్నది. దీనికి కోడికాలుపాదము వలె మూడు శిఖరములుంట నీపేరయ్యెనట. కుర్కీహార్‌న కొక మైలుదూరమునందు గల నీశిఖరములపై మహాకాశ్యపుఁడను బుద్ధభిక్షువు మాహాత్మ్యములను కొన్ని జూపెనందురు

ఈయన బుద్ధభగవానునిశిష్యుఁడు. ఇటు నేవిర్వాణ కథ ముగిసెను.

కుక్కుటాసనము — యోగశాస్త్రమునఁ జెప్పఁబడిన ఆసనములలో నొకటి

పద్మాసనమున గూర్చొని తొడలకును, పిక్కలకును మధ్యనుండి చేతులు క్రిందికిదూర్చి నేల కానించి వాటి ఆధారముపై నట్లే శరీరమును పైకి లేవనెత్తుట కుక్కుటాసన మనంబడును.

దీని యభ్యాసమున జఠరాగ్ని బలపడి, నిద్రాలస్యములు తగ్గి నాడులు శుభ్రతనందునని చెప్పఁబడిన ది.

కుకు ద్వీపములు(Cook Islands). వీనిని హెర్వేఅర్చిపిలెగో అనియు ననెదరు. పగడపుచట్టువలన నేర్పడినవి.

న్యూజిలండులోని ఆక్లాండునకు ఈశాన్య దిక్కుగా ౧౭౮౦ మైళ్ల దూరము. ఇందు రోరోటొంగా యను పేరుగలది పెద్దద్వీపము.

కుక్కుద్వీపములు ౩౬౦ చతురపు మైళ్ల వైశాల్యము కలవి. క్రీ. వె. ౧౯౦౧ లో న్యూజీలండు వశమైనవి.

కుగెర్‌శాఖ క్షత్రియులు — క్షత్రియకులము చూడుఁడు.

కుచంచలి కూర దీనింగూర్చి యంతగా తెలియదు. ఇదియు చంచలి కూర సంబంధమేనని కొందఱును, కాదని కొందఱును అనుచుందురు దీని యాకులు పొడవుగ నుండు ననియు, గురుత్వముగ నుండి గ్రహణి, నిరసమును గల్గించి నేత్రరోగములను బలపర్చు అపథ్య పదార్థ మనియుఁ దెలియుచున్నది.

కుచేలుఁడు — శ్రీకృష్ణుని బాల్యస్నేహితుఁడు. ఎక్కువ సంతానముగల విప్రుఁడు. ఈతఁడు బ్రహ్మవేత్తయు, జితేంద్రియుఁడయ్యు దారిద్ర్యభరమున తనపిల్లలనుభవించు లేమికి నోర్వజాలక అటుకులంగొని శ్రీకృష్ణుం దర్శించ నాతఁడు కనుంగడు యాదరణము నెఱపి మహా దైశ్వర్యవంతునిగ నొనర్చెనని చెప్పఁబడినది. కుచేల శ్రీకృష్ణులు సాందీపుని యొద్ద సహాధ్యాయులని కూడ చెప్పఁబడినది.

కుటికా నది — దీని నిప్పుడు కోశిల యనుచున్నారు రామగంగానది యొక్క తూర్పు శాఖానది, గోహిల్ఖండము, అయోధ్య పరగణాల గుండా ప్రవహించు నది. రామాయణము అయోధ్యకాండము ౭౧ యందు దీని ప్రశంస కలదు.

కుటిత గోత్రము – భరద్వాజ ఉపగణము చూడుఁడు.

కుటిలానది — కుటికానది చూడుఁడు.

కుటీచక సన్యాసాశ్రమము — ఆశ్రమ చతుష్టయము చూడుఁడు

కుట్టుపని (Sewing) — ఆంగ్లులు కుట్టుయంత్రమును మొట్టమొదట క్రీ. వె. ౧౭౯౦ సంవత్సరమున Thomas Saint అనునాతఁడు కనిపెట్టెనని యందురు గాని, ఇప్పుడు వాడుక యందున్న యంత్రపుపోలికయే దానికి లేదని చెక్కంద్రవెదరు తరువాత Mr. Elias Howe అనునాతఁడొక యంత్రముం జేసెనట. అది Chain Stitch యంత్రమట. పిదప క్రీ. వె. ౧౮౩౩ సంవత్సరమున Mr. Walter Hunt అనునాతఁడు Lock Stitch యంత్రమును రచించెనట. అట్లు నానాఁటి కభివృద్ధినొంది ఇప్పుడు వాడుకయందున్న రకముల కుట్టుయంత్రములు బయలువెడలినవి.

కుట్టుపని శాస్త్రము కుట్టుయంత్రములను రెండు ముఖ్యభేదములు కలవిగ విభజింతురు. అవి యుండ్లయందు చులకనగ వాడుకొనుచుండునవి.

Shuttle యంత్రములును, కుట్టుటమె వృత్తిగా గైకొనిన పనివాండ్రును, తోలుపనిజేయు జోళ్ళు మొదలగు కుట్టుపనివాండ్రును ఉపయోగించుచుండు బరువగు పెద్ద పనినిచ్చు Spool fed Threading యంత్రములై యున్నవి. ఇటీవల నీకుట్టుయంత్రములను విద్యుచ్ఛక్తి వలన పని చేయునట్లుగ చేయుచున్నారని తెలియుచున్నది. ఇంకను తోలుపనులు చేతి Gloves చేయుట మొదలగు వేర్వేఱు పనులకు వేర్వేఱు యంత్రములు చేయఁబడుచుండుట జూచుచున్నాము.

ఆంగ్లవిధానమున కుట్టుపనియందు ముఖ్యములగు భేదములు తొమ్మిది.

౧. Back stitch- ఇది లాకుస్టిచ్ లోని యంతర్భేదమే నని యెదరు. ఇది బలమగు కుట్టు అనియు, ఎక్కువ ఉపయోగమనియు నను చున్నారు. ఎక్కువ ఒత్తిడియు, భారము వహించుటయే గల్గు తావులం దీకుట్టు చాల బలముగ నిలచును. కాని అందమైనదియు, త్వరితముగ పని నడచునదియుంగూడ కాదుగాన,భారవాహకమగు గట్టి కుట్టుగాను అట్టి పనుల కుపయోగింపఁబడును.

౨. Blanket stitch- ఇది అందమగు కుట్టుపని. చీలిపోయి పోగులూడివచ్చు అంచులను మడచి కుట్టి భద్రపఱచుట కెక్కువ ఉపయోగింపఁబడుచున్నది. గుండీల కాజాకన్నములు ఈకుట్టుపనితో భద్రపఱచబడును.

3. Cross stitch- ఇది సర్వసాధారణముగ వాడఁబడుచున్న కుట్టుపని. చులకన పని. అతివేగిరము పోగులు విస్తారముగ నూడిపోవు గుడ్డలుతప్ప తక్కిన సామాన్యపుబట్ట యంచులను మడచి కుట్టి భద్రపర్చుటకీకుట్టుకుట్టుచుందురు.

౪. Felling stitch- ఇది అంచులం భద్రపఱచుట కుపయోగించుచున్నారు. అతివేగిరము పోగులు విస్తారముగ నూడిపోవు గుడ్డలకు దీనిని కుట్టుదురు. అంచులుమడచి పోగులు జారిపోకుండ కుట్టు అని పేరందినది.

౫. Running stitch- ఇది అందమైన కుట్టుపని తొందరగా కావలసిన కుట్టుపనులకిది యనుకూలించును కాని ఎంతమాత్రమును దిట్టమును, బలమును కలపనికాదు. ఒకతావున కుట్టు జారియూడెనేని అంతటను అట్టిజాడలే ప్రత్యక్షమై యూడిపోయి కుట్టు విడిపోవుట సిద్ధమగును. Basting stitch పనియు, ఈ Running stitch పని సంబంధమైనదే.

౬. Chain stitch-

౭. Feather stitch-

౮. Herring bone stitch-

ఇవి మూడును అలంకారపు కుట్టుపనులు అలంకరించుటకై ఉపయోగించుచున్నారు.

౯. Tatting stitch- ఇది తొల్లింటికాలపు పని విక్టోరియా మహారాజ్ఞి పరిపాలనా ప్రారంభకాలమున అలంకారార్థముగ చేయుచుండిన పని యట. ఇది ఇక్కాలమున ఆంగ్లసీమయందే మాఱిపోయినదట. ఇందు ఆంగ్లవిధానమనియు, ఫ్రెంచివిధానమనియు రెండుభేదము లుండెడివట. ఇది పిదప Crochet పనియందు లీనమైపోయిన పని యనుచున్నారు.

మఱియు నీయాంగ్లవిధానపు కుట్టుపనియందు క్రింద వివరింపఁబడిన విధముల పనులు చేర్పఁబడినవి. అవి అంతర్భేదపు కుట్టుపనులని యెఱుంగునది.

1. Aiglet work- Aiglet is a metal tag of a lace.
2. Basque work- Working a small circular tail piece to short jacket worn by ladies.

3. Baste work- To hold together lightly with large stitches, preliminary to permanent sewing.

4. Bodkin work - Rounding the holes of eyelets or button holes with a bodkin.

5. Braid work - Trimming with a plaited cord. This cord is generally made of Mohair, or Silk, or Gold thread or silver thread.

6. Cobble work - to draw together with a needle (drawn carelessly).

7. Crimp work - to gather or crease in a regular pattern.

8. Eyelet work - making small round threading-eve edged either with metal or with a button hold stitch.

9. Facing work - Either linings or trimmings in the fronts of uniforms and coats etc.

10. Fancy work - Needle work composed of ornamental stitches etc.

11. Fly fronted work - having a flap over the buttons so that they may not appear to all.

12. Gathering work - Pleating regularly (drawing in) over an area by means of a running stitch

13. Goose work - working a heavy pressing iron with a sharp nose (specially used for this work by Tailors).

14. Gore work - This is otherwise called gusset work, to insert into a garment, a wedge shaped piece in order to enlarge the whole or a portion of a garment.

15 Hair cloth work - Hair cloth is an uncreasable canvas made from a mixture of cotton and horse hair used for giving body to coats.

16 Italian cloth work - Italian cloth is a hard wearing form of sateen cloth used for linings of coats.

17. Kilting work - to pleat liberally like a kilt.

18 Patch pocket work - to stitch pocket on to the out side of a garment instead of being jetted into it.

19. Placket work- This is also called plaquet work to slit down the side of a skirt closed by press fasteners or hooks.

20. Reverse work- or Lapel work- to fold forward a portion of garment so that the lining or inside portion is visible.

21. Soye work - Soye is a hole into which a sleeve head is sewn.

22 Seam work - Sewing the two edges of a cloth together.

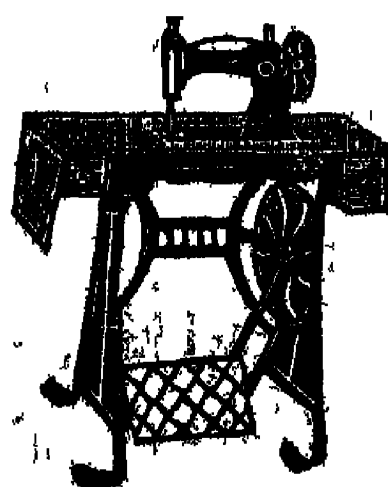
23 Stay tape work - to fasten round the inside edge of a Coat or round a pocket-mouth- a narrow linen or heavy tape to keep it from stretching.

24. Smocking work- This is an ornamental gleating work.

25. Tacking Work- Holding in place by pinning or basting work, preliminary to stitching.

26 Tuck work - is a pleat held in place by stitching.

కుట్టుయంత్రము (Sewing Machine) —బట్టలు మొదలగు వాటిం గుట్టుట యాది

కాలము నుండి ఎల్లదేశము లందు నేర్పుగు చేతిపనిగనే యుండెడిది. ఈ పనిని యంత్రముచే జేయించు ప్రయత్న మాదిని ౧౭౯౦ లో ఇంగ్లాండు దేశమున థామస్ సెయింటు అను

నాయన యొకర్బి యొకయంత్రముం జేసి Patent చేసికొనెను.

పిదప ఫ్రాన్సుదేశమున ౧౮౩౦ సంవత్సరమున Barthelemy Thimomrier అను నాయన మరియొక యంత్రముం జేసెను. ఇది కొంత యభివృద్ధి నంది నదిగనే యుండెను.

క్రీ. శ. ౧౮౪౧ లో Newton Archbold అను నాయన ముఖ్యముగు కొంత యభివృద్ధితో వేఱొక కుట్టు యంత్రమును రచించి బయటం బెట్టెను. ౧౮౪౬ లో Elias Howe అను నాయన లాక్ స్టిచ్ పద్ధతిగ వేఱొక యంత్రమును రచించి పేటెంటు గైకొనెను. కాని వేఱొక అమెరికాదేశపు పనివాఁడు Hunt అను పేరుగలవాఁడు ఈపద్ధతినే తలపోయుచు చేయుచూని యుండెనట.

Howe గారి యంత్రమునకుం బిదప A.B. Wilson అను పేరు గల వేఱొక బుద్ధిశాలి Four-motion feed పద్ధతిని మఱియొక రకపు కుట్టుయంత్రమునురచించి వాడుకలోనికిం దెచ్చెను. నేటికిని ఆపద్ధతి మార్గముల ననుసరించుచు కుట్టుయంత్రములు చేయఁబడుట గానవగును.

రాను రాను అనేక అభివృద్ధులనంది చేయఁబడుచున్న ఇక్కాలపు యంత్రములు అనేకములుగ గాననగుచున్నవి. ఇక్కాలపు కుట్టుయంత్రములు Buttonholing, Embroidery-work, Hemming Darning మొదలగు కష్టపు వింత పనులంగూడ చేయుచుంటఁ గాననగును. ఇందొక్క సంగతి జ్ఞాపకముంచుకొనదగినది కలదు. తక్కిన అన్నిపనులందు కుట్టంబడు బట్టలు, తోళ్లు మొదలగునవి కుట్టు యంత్రము గుండా నవ్వలకు నడచుచుండ తివాచీలు కుట్టు యంత్రములు వాటిపైనని సంచరించెడిని.

దీనిని అమెరికాదేశపు యంత్రకారుఁడగు Mr. Elias Howe అను నాయన క్రీ. శ. ౧౮౪౧ వత్సరమున అమెరికా దేశమున Cambridge Mass అను చోట రచించి కనిపెట్టెనట. తరువాత చాల నభివృద్ధి పఱ్పఁబడినవి.

కుఠారచ్ఛేద్యన్నాం గుర్యాన్నఖచ్ఛేద్యం నపండితేతి న్యాయము - గొడ్డలితో ఛేదింపదగిన దానిని తాను గోరుతో ఛేదింపఁ గలనని బుద్ధిమంతుఁ డనుకొనరాదని భావము.

కుడ్యం వినాచిత్రగర్మేవ ఇతి న్యాయము – గోడ యుండిన దాని పై చిత్రములు వ్రాయవచ్చును. గోడయే లేకుండిన దేనిపై చిత్రించుటకు? అనుమూలకమని భావము.

కుడ్యాక్షిగోత్రము — అగస్త్య ఉపగణము చూడుఁడు.

కుడిచేతివాటము - దీనికి పండితులు అభిప్రాయ భేదములం గల్గి యున్నారు. మానవ శరీరమున బలహీనముగు మనస్సు ఎడమ వైపున నుండుటనియు, బలముగల కుడివైపు తనకు ధైర్యమైన స్థానముగాన దాని నేపనికైన నుపయోగించుట తరతరములుగమానవస్వభావలక్షణమైయుంట, నాలక్షణమే పసిబాల యందునను గల్గి యున్నదనియు కొంద అనుచున్నారు.

ఇంకఁ గొందఱు, పసిబాల తన పెద్దలనుండి గుణ, లక్షణముల నేర్చునంతటిదిగ తనను పెంచు పెద్దవారి శరీరములచే నాకర్షింపఁబడి లోబడియున్న దనియు, పెంచు తల్లి, తండ్రి మొదలగు వారు కుడిచేతి వాటముంగల్గి యుండుటుగాన, పసిబాలయు, దానినే ప్రదర్శించిన ప్రదర్శించుంగాని వాటము జన్మతః కలుగదనియు, ఇంకను కొందఱు ఎడమచేతి వాటముగల వారిని మన మప్పుడప్పుడు చూచుచునే యున్నారమనియు, ఈ సంపర్కపు అలవాటె ముదిరి పెద్దదైన పిదప వాటమౌ ననియు నందురు.

ఇంకను రెండువైపుల సమానముగల వాటముగల వారుండుట (Ambidextrous people) అరుదు. కుడి యెడముల భేదము లేకుండగనే వాటము గలవాడు సవ్యసాచియని వాడుక యందున్నది.

కుడుక్క తాళము — తాళములు చూడుడు.

కుడుములు వండడంచేత గాని ఆడుదీ కూనిరాగం తీయలేని మగవాడూ ఉండరట — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కుడువబోతూ రుచులడిగినట్లు - ఆంధ్రలోకోక్తి.

కుతకుకోలుక దేశము — కులింద చూడుడు.

కుతుబ్మీనారు స్తంభము — ఇది ఢిల్లీనగరపు పరిసరముల కుతుబ్ మసీదుకడ నున్నది. ఎత్తు ౨౪౨ అడుగులు. ఐదు అంతస్థులం

గలిగినది. ఇట రాజ్యమేలిన బానిసరాజు (Slave kings) లలో మొదటివాడగు కుతుబుద్దీను ఐబెక్కుగారు దీనిని నిర్మింపంజేసెనని లోగడతలంపంబడుచుండెను. ఈ యభిప్రాయమునె ఐరోపాదేశస్థులు కొందఱామోదించిరట.

ఇటీవలి పరిశోధన లీతలంపు సరికాదనియు దెల్పుచున్నవి. ఇది యాదిని ఇట నింద్రప్రస్థ రాజ్యమేలిన చౌహాన్ (చతుర్హస్త) నృపతి పృథ్వీరాజు యజ్ఞశాల ప్రదేశమనియు, దీనినంటియె నిర్మింపబడియున్న కుతుబ్మసీదు మహమ్మదీయమత ఆచారమ్ము ఘూర్తకు పాడుదేవాలయముల పదార్థములచే నిర్మింపబడెననియు బల్లకులు ఇచ్చటి యీప్రాంతమునందు వ్యాపించియున్నది.

కార్ స్టెఫెను పరిశీలకుడు రచించిన ఢిల్లీ చరిత్రయందు కుతుబుద్దీన్ భూపతి మొదటియంతస్థును కట్టించెననియు, తక్కినదానిని సుల్తాన్ షాంషుద్దీన్ అల్తమష్‌గారు నిర్మింపజేసిరనియు అభిప్రాయపడియున్నారు. విన్సెంటు స్మిత్తు పరిశీలకుడును ఈయభిప్రాయమునే ఆమోదించెను. సర్ సయ్యదు అహమద్ పరిశీలకుడు అంతయు అల్తమష్ సుల్తానుగారే నిర్మింపజేసియుందురని అభిప్రాయపడియెను. ఇంకం గొందఱు పరిశీలకులు ఇటీవల అమీర్ సేనాని ప్రభువగు కుతుబుద్దీన్‌గారిపేర ప్రారంభించి మొదటి అంతస్థు కట్టించిరనియు, తరువాతి మూడంతస్థులు ఇంచుక లోపముగ సుల్తాన్ షాంషుద్దీన్ అల్తమష్‌గారవలంబించికట్టించిరనియు, తక్కిన నాల్గవఅంతస్థు కడభాగమును ఐదవ అంతస్థును ఫిరోజు తుగ్లక్ భూపతిగారు కట్టించిరనియు, బయల్పఱచిరి. ఎవ్వరునిర్మించినను దీనింగూర్చిన గొప్ప గొప్ప పరిశీలకులు దీనిం గట్టిన పనివాండ్రు హిందువులగుట హిందూకట్టడముల లక్షణములింకను లేకపోలేదని యనుచుందురు.

ఇంతదనుక పరిశీలనలనుండి తేలిన ఫలితముగ నిది బాగ్దాద్ నగరప్రాంతములనున్న ఉష్ పుర నివాసియగు క్వాజా కుతుబుద్దీన్ భక్త్యార్ కాకి మహాత్ముడు గొప్పభక్తుండై పెక్కండ్రు శిష్యుల నాకర్షించుచుండెననియు, వారియందు అఘ్షనులకు భక్తి మెండనియు, వారి శిష్యులలో నొకరగు సుల్తాన్ షాంషుద్దీన్ అల్తమష్‌గారు కట్టించి ఆమహాత్ముని పేరంబరగునటుల నేర్పఱచెననియు, ఆమహాత్మునిపేరే దీనికివాడుకయయ్యెననియు నై యున్నది. మరియు నీస్తంభము కుతుబ్‌సాహిబులాత్ పోలిక నున్నదందురు.

ఒకతరి సుల్తాన్ షాంషుద్దీన్ అల్తమష్‌గారి పాలనకాలమున మహాత్ముం డగు కుతుబుద్దీన్ భక్తియార్కాకిగారికి షేకుల్ ఇస్లాం గౌరవ

పదవి నీయ ప్రార్థించిరటగాని స్వార్థత్యాగియగు కుతుబుద్దీన్ మహాత్ముం డక్కర లేదనుచుం గైకొన లేదని పెక్కండ్రకు బలమగునమ్మకము కలదు.

కుతుబ్మీనారుపై కుతుబుద్దీననియు, సుల్తాన్ ముయాజుద్దీననియు రెండు పేర్లు గానంబడుచున్నవి. వీటిని అల్తముష్ గారే చెక్కించియుండిరందురు. ఇవి కుతుబుద్దీను యొక్కయు, ఒకప్పుడు తనకు యజమానుఁడుగా నున్న వారి పేరై యుండిన సుల్తాన్ ముయాజుద్దీన్ గారి యొక్కయు పేర్లని తలంచుచున్నారు.

Vincent A. Smith C. I. E; M. A. Oxon & Dublin పండితుఁడు తన Oxford History of India. Page 223 యందు కుతుబ్మశీదు ఇరువదిఏడు హిందూదేవళముల సామగ్రితో నిర్మింపంబడినటుల చెప్పంబడుటం గూర్చి వివరించెను. ఇక్కాలమున నిది ఢిల్లీ యందు చూడఁదగిన చిత్రములలో నొకటిగ నున్నది.

కుతుబుద్దీన్ ఐబెక్ క్రీ. వె. ౧౨౦౬-౧౨౧౦ యును, ఫిరోజుతుగ్లక్ ౧౩౫౧ ౧౩౮౮ యును, పరిపాలనకాలములుగాను కుతుబ్మీనారు స్తంభము క్రీ. వె. ౧౨౦౬ మొదలు ౧౩౮౮ వఱకుగాని, ఆమధ్యకాలములందుగాని నిర్మింపంబడినట్లు తేలుచున్నది.

కుతుబ్ వంశ నృపులు — తొల్లింటి బహామనీ రాజ్యము క్రీ. వె. ౧౪౮౯ లో నైదు చిన్న రాజ్యములుగ చీలుటతో నేర్పడిన రాజ్యములలో నొకటియగు గోలకొండ రాజ్యము నేలిన ముసల్మాన్ నృపులు. వీరు మొగలాయీశాఖ వారగు ఇప్పటి హైదరాబాదు నృపుల పూర్వుల కోడి రాజ్యముం గోల్పోయిరి.

కుత్స గోత్రము — హారిత ఉపగణము చూడుఁడు.

కునింద దేశము — కులింద దేశము చూడుఁడు.

కుపథ దేశము — భరత దేశమునకు వాయవ్యదిశనుండు కొండదేశములలో నొకటి హ్యూయనత్సాంగు దీనిందర్శించి తన దినచర్యయందు కియెపాన్ అని వ్రాసెను. ఇది కబంధ దేశమని కొందఱు పొరబడిరి కాని కబంధ కానేరదు. మత్స్యపురాణము ౧౧౩-౫౫ యందు కుపథ దేశ ప్రశంస కలదు

కుపిత గోత్రము — భరద్వాజ ఉపగణము చూడుఁడు.

కుప్పఁదగులబెట్టి వేలాలు ఏరుకు తినేవాఁడు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కుప్పింటచెట్టు - లా. Acalypha indica ఇంగ్లీ. Indian Acalypha. సం. పేరు సరియైనది తెలియదుగాని పెక్కండ్రు మూర్కొండచెట్టు పేరగు హరితమంజరియని వాడిరి. దీనికి కుప్పిచెట్టనియు, పుప్పంటిచెట్టనియు వాడుకపేరులు కలవు. అరవమున కుప్పామణి యనెదరు. దీని యాకు మూర్కొండ యాకుం బోలియు పొడవుగను, అంతకన్న నెక్కువ మృదువుగ నుండును.

దీని వేరు కషాయము, ఆకుల కషాయము, విరేచనములు, వమనము గల్గించును గాన, వైద్యులు కొంచపు మోతాదును జాగ్రతగా వాడెదరు. ఆకులు, సున్నము లేక ఉప్పుతో నూరి పైనవేసి కట్టిన గజ్జి, చిడుము, తామర, తీట, పల్లికలు మానునందురు. మరియు తేలు, జెఱ్ఱి, పురికొస, కందిరీఁగలు, తేనెటీఁగలు కుట్టిన బాధ నిలుచును. మరియు మేహవాతపునొప్పులు నివారణమగును. పురుగులు పట్టిన పుండ్లు మానును. సమూలచూర్ణము లోనికిచ్చిన ఉబ్బసము, వగరుపు, క్షయ, క్రిమిరోగము నివారణ

మగును. మరియు మూర్కొండచెట్టునకుఁ గల గుణములు గలవని కొందఱనెదరు.

కుఫీవ్రాత — ఇది అరబ్బీదేశపు భాషకుం జెందినది. బహు పురాతనమైన దంతరు. మెసపొటేమియాదేశమునందలి కుఫా యను స్థలమీ వ్రాతకు ప్రధానస్థానముగా నుంట పేరందినది. ఖురాను పాతప్రతులు కొన్ని ఈ కుఫీ వ్రాతలోనున్నవి బయల్పడినవి.

అరబ్బీప్రాగ్దేశములందు నెష్కి వ్రాతవిధానమును, అరబ్బీపశ్చిమదేశములందు మఘ్రెబ్ కర్సివ్ వ్రాతయు, ఆనాని వాడుకయం దుండెననియు, మఘ్రెబ్ కర్సివ్ కుఫీయొక్క పరిణామమే ననియుం దెలియుచున్నది.

కుబేరుఁడు—యక్షులకు ప్రభువు- అలకాపురి రాజధాని. ఉత్తరదిశాధిపతి. శివభక్తుఁడు. అసమానమగు ధనాధినాథుఁడు. తండ్రివిశ్రవస్సు, తల్లి ఇలబిల గాన నీతనికి ఐలబిలుఁడనియుం బేరు కలదు. భార్య పేరు చిత్రరేఖాదేవి. కుమారులు నలకూబరుఁడు, మణిగ్రీవుఁడు.

అష్టదిక్పాలకులలో నొకఁడు. వాహనము గుఱ్ఱము, ఆయుధము ఖడ్గము. నరవాహనుఁడు, కుబేరుఁడు గుహ్యకులకుంగూడ ప్రభువు. మరియు రాజాధిరాజని బిరుదముగలవాఁడు.

కుబేరుని తండ్రిపేరు విశ్రవణుఁడు గాన కుబేరునకు వైశ్రవణుఁడనియువాడుకనామము కలదు.

కుబ్జానది - నర్మదా నదిలో సంగమించు చిన్ననది. దీని ప్రశంస పద్మపురాణము భూమి ఖండము ౯౩ యందు కలదు.

కుబ్లైఖాన్ — ఈయన చీనాదేశమేలిన మొదటి మంగోలు చక్రవర్తి. జంఘిస్ ఖానుని మనుమఁడు. జన్మము ౧౨౧౫ అనియు, రాజ్యమునకు అధిపతి యగుట ౧౨౬౦ అనియు, మృతి ౧౨౯౪ అనియు చెప్పఁబడినది. ఇతఁడు ౧౨౬౦లో చీనా ఉత్తరభాగములను, ౧౨౭౯ చీనా దక్షిణభాగములను స్వాధీనపఱచుకొనిన వాఁడనియు, ౧౩౬౮ వఱకు రాజ్యమును పాలించిన యూఎన్ రాజ వంశమునకు మూలపురుషుఁడనియు, పీకింగ్ నగరమున్న తావుననె ఈయన రాజధాని యుండె ననియు, బౌద్ధమతము తన రాజ్యమున ప్రధాన మతముగ ప్రకటించిన వాఁడీతఁడేయనియు, మార్కోపోలో ఈయన కడనే కొలువుండె ననియు జెప్పఁబడినది. ఈతఁడు జపానుపై దాడి వెడల యత్నించెనట గాని సాగనందున మిన్నకుండె నందురు.

కుభా నది (కాబూల్ నది — ఇప్పటి ఆఫ్ఘనుస్థానమునందున్న నది. హిందూకుష్ పర్వతములందు హెల్మందు నది జన్మస్థాన ప్రాంతముననే జన్మించి రాజధానియగు కాబూల్పట్టణము గుండా ప్రవహించుచు భరతదేశము జొచ్చి అటాక్ పట్టణము కడ సింధునదిలో సంగమించును. దీని పొడవు ౨౭౦ మైళ్లని చెప్పంబడినది. దీని ఇప్పటి పేరు పట్టణము నుండియె గల్గెనో లేక నదినుండియె తత్తీరము నందున్న పురికిం గల్గెనో తెలియరాకున్నది. (కాబూల్ నగరము చూడుఁడు)

ఇప్పుడు దీనిని కాబూల్ నది అనుచున్నారు.

ఆఫ్ఘనుస్థానములోని కాబూల్పురము నుండి ౩౮ మైళ్ల దూరమున కోహీ బాబా పర్వత పాదమున సిరీచస్మా యను పేరుగల జలబుగ్బుదమునందు జనించి ఇతర నదులం గల్పుకొని చని కాబూలు (దీనిపేరే వహించిన పురము) గుండా నడచి భరతదేశమున పాంచాలము జొచ్చి సింధునదియందు సంగమించును. కుభానది ప్రశంస ఋగ్వేదము ౧౦-౭౫ యందు కలదు.

కుభానది లోవను నంగ్నిషార్ లేక నింగ్రహార్ (నవనదుల భూమి) అని యందురు. ఆ

నదులు ౧. సుర్ఖ్యాద్, ౨ గండమాక్, 3. కుర్రుస్సా, ౪. ఖిప్రియల్, ౫. హిసారక్, ౬. కోట్, ౭. మోముందరా, ౮. కోష్కోటి, ౯. కాబూల్. ఇందు కడపటిదే ప్రధానమై అన్నిటికీ గతి.

కుమారతంత్ర బాల్యవైద్యము — ఇది లంకారాజ్యమేలిన రావణభూపతి రచించెనని యనుచున్నారు. కాననే ఈ వైద్యగ్రంథము రావణకుమారతంత్రమను పేరంబరగుచున్నది. ఆమహా రాజీగ్రంథమును రచించెననియు, తన స్వకుటుంబమందలి బాలబాలికల కీవైద్యవిధానము వాడుకయందుండెననియు వాడుకకలదు. (ఆయుర్వేదవైద్యము చూడుఁడు, సిద్ధవైద్యము చూడుఁడు). ఇందు నందనా, సునందా, పూతనా, ముఖమండికా, కటపూతనా, శకునికా, శుష్కరేవతీ, అర్యకా, భూసూతికా, నిరృతాపిలిపిచ్ఛికా, కామకా, గ్రహబాధల చికిత్సలు చెప్పబడెను, శిశురోగోత్పత్తి కారణములును, స్తన్యపానశిశువులకుం గల్గెడి త్రిదోషలక్షణములును, కొన్ని యౌషధములును, ఔషధ ప్రమాణములును, కొన్ని కషాయములు మొదలగు ఉపశాంతులును వివరింపంబడియున్నవి.

కుమారధూర్జటి (వేంకటార్యకవి) — ఆంధ్రకవులలో మధ్యకవులందు పరిగణింపఁబడిన వాఁడు. పాకనాటి నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. కాళియామాత్య పుత్రుఁడు. సుప్రసిద్ధుండగు ధూర్జటికవికి పౌత్రుఁడు. ఆపస్తంబసూత్ర భరద్వాజసగోత్రుఁడు. శ్రీకాళహస్తి కాపురము. కుమారధూర్జటి యను పేరు బిరుదమో లేక చిన్ననాటి ముద్దుపేరోగాని ప్రసిద్ధికెక్కియున్నది. రచించినది కృష్ణరాయవిజయము దీనిని శ్రీరామాంకితమొనర్చెను. ఆకుపీటి ప్రభుఁడగు చినవెంకటాద్రి నృపాలుఁడు ప్రోత్సహించి యీ గ్రంథరచనం జేయించెనట.

కుమార రాజ్యము — కైరమాలి చూడుఁడు.

కుమార వనము — కూర్మాచల (కుమాన్) దేశపర్వములందుండు వనము. దీనిం గూర్చిన ప్రశంస విక్రమోర్వశీయనాటకము ౪ వ అంకమున కలదు. (కూర్మాచలదేశము చూడుడు).

కుమారశిష్ట గోత్రము — ఆర్యవైశ్యుల గోత్రము (౧౦౨) లలో నొకటి (వైశ్యగోత్రములు చూడుఁడు). కుమారశిష్టసగోత్రము ఏకార్షేయ గోత్రము (౨3). దీనిని కొమరశిష్ట, కొమిరిశిష్ట, కొమిరిశేష్ట, కొమరశేష్ట యనియు నందురు. సంస్కృతగోత్రము ఉగ్రసేనస, ఉగ్రసేనగణము, ఆపస్తంబసూత్రము, యజుశ్శాఖ. సమానగోత్రము ఔర్వసేన, భృంగీశుఁడు దేవత, భార్య పూజాంబ, వృద్ధాచలము తపస్థానము, అపూపసరస్సు తటాకము, జపము లక్ష, దీపములు ౬౦, క్షేత్రసంఖ్య ౬౦, అన్నదానము, గోరింటాకు వర్జనీయము.

కుమారషష్టి — ఆషాఢశుద్ధ షష్టి. కుమారస్వామిపూజ యొనర్తురు. పర్వతిథి. (పండుగలు, పర్వతిథులు, వ్రతదినములు చూడుఁడు).

కుమారీనది — బీహారు సబుడివిజనులో రాజగిరికి సమీపముగా శుక్తిమతీ పర్వతప జ్రీలో జనించునదికి కుమారీనది యని పేరు. దీనినిప్పుడు కవోర్హారినది యనుచున్నారు. దీనింగూర్చిన ప్రశంస విష్ణుపురాణము ౨-3 యందు కలదు. ఇదిజనించు పర్వతమునకు ఋక్షపర్వతమని పేరట. మఱియు యమునానదినుండి (ధోల్పూరునకు [illegible]ళ్లలో) జనించి [illegible]ధునదిలో నదికిని కుమారీనది యనియు, యమునాకర్షణ[illegible]

యనియు, సుకుమారీనది యనియు పేర్లుకలవు. దీనింగూర్చిన ప్రశంస మత్స్యపురాణము ౧౧౩ యందు కలదు. ఇప్పటి కన్యాకుమారీ అగ్ర పరిసరముల నొక చిన్న నుట్టయు, దానినుండి యుద్భవించి, అటనే ఇప్పటి కన్యాకుమారీ దేవ స్థానము కట్టంబడి సముద్రముం జేరుకొనుచున్న జలప్రవాహమునకు కుమారీనది యని పేరుండె ననియు, అక్కాలమున నాపర్వతసీమ పాండ్య భూవిభుల పాలనకులోబడి యుండెననియు, నాపరిసరములనే యెక్కడో రాజ్యపాలనా ప్రధానస్థానముండెననియు, ఇవి యన్నియుంగల భూభాగము సముద్రాక్రాంతమై శిలాతలముగు కన్యాకుమారి దేవస్థానము అగ్రముగ నేర్పడి నిలచెననియు సుప్రసిద్ధ విద్యాధికుండగు నొక పరిశీలకుండు వ్రాసియున్నాఁడు. (తమిళసంగములు చూడుఁడు).

కుముదగంధ గోత్రము — భరద్వాజ ఉపగణము చూడుఁడు.

కుముద పర్వతము — రైవతకపర్వతము చూడుఁడు.

కుముద వతి — వింధ్యపర్వతమున నుత్పత్తియగు ఒకనది.

కుముదాక్షుఁడు, కుముదుఁడు - విష్ణుఅనుచరులలో నొకఁడు. మఱియు కుముదుఁడను నొక వానరము కలదు. ఇంకను ఒకరాక్షసుఁడును కుముదుఁడను పేరుగలవాఁడు కలఁడు.

కుమ్మర మొల్ల — ఆంధ్రకవులలో మధ్యకవులందు చేర్కొనఁబడిన ఈమె ఆతుకూరి కేసన్న శెట్టి కుమారిత. ఈమె కులాలవంశజాత యని పరంపరగ వాడుకవల్ల తెలియుచున్నదిగాని నిదర్శనములు లేవుగాన అట్లు చెప్పఁబడినది. నివాసము నెల్లూరివద్ద పడుగుపాడనియందురు. ఆంధ్ర కావ్యముల రచించిన స్త్రీలలో నీమెయె మొదటిది తరువాతనివాసస్థానము నెల్లూరుమండలము లోని గోపవరమని వాడుకకలదు. రచించినది ఆంధ్రరామాయణము దీనిని మొల్లరామాయణ మని యందురు.

కుమ్మరిఆవములో కుండలేగాని బిందెలు దొరకవు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కుమ్మర (కుండల) ఆవములో గచ్చకాయ దాచినట్లు – (అనగా పేలి కుండలం బగులఁ జేయునని భావము). ఆంధ్రలోకోక్తి.

కుమ్మరికష్టమంతా ఒక్క దెబ్బకు లోకువ — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కుమ్మరిపురుగు వాటము- (కుమ్మరి పురుగు బురదలోఉన్ననుదానికి మన్నుఅంటదు). ఆంధ్రలోకోక్తి

కుమ్మరివీథిలో కుండలనమ్మ నేగినట్లు — ఆంధ్రలోకోక్తి దీనినే "Carrying coal to Newcastle" అను నాంగ్ల సామెతగా భావింపఁ దగును.

కురటకుల గోత్రము – ఆర్యవైశ్యుల ౧౦౨ గోత్రములలో నొకటి. (వైశ్య గోత్రములు చూడుఁడు).

కురటకుల గోత్రము ఏకార్షేయ గోత్రము ౮, దీనిని కొరటుకుల, గోరంటకుల, కరటకుల యనియు నందురు. తొల్లింటి సంస్కృత గోత్రము- హారివల్క్య,హారివల్క్యసగణము; మతంగర్షి, ఆపస్తంబసూత్రము, యజుశ్శాఖ, ప్రమాణ గ్రంథ మాద్య ప్రవరఖండ. సమాన గోత్రము మతంగ, కుమారేశుఁడు దేవత, భార్య ధరణీసతి. రత్నాచలము తపస్థానము. ధరణీసరము తటాకము. జపము లక్ష, ద్వీపములు ౫౯. క్షేత్రసంఖ్య ౫౦. గజదానము, గుమ్మడికాయ వర్జనీయము.

కురాన్ — ఇది మహమ్మదీయ ఇస్లాం మత ప్రధాన మత గ్రంథము. దీనిని భక్తితో

ఖురాక్ షరీఫనియు, అల్కితాద్ (The book) అనియునందురు. అరబ్బీ భాషయందు 'కుర్,ఆన్' అను పదములకు చదువవలసిన యని యర్థము. ఇది మహమ్మదు జగద్గురుని జీవిత కాలమున జిబ్రెల్ పరిముఖముగ నామహాత్మునకు ఇరువది మూడు వత్సరముల కాలమున నుపదేశింపఁబడుచు వెల్లడింపఁబడిన దందురు. మహమ్మదీయుల మత ధర్మ రహస్యముల కీమత పరిభాషయందు హదీత్తందురు గాన అట్టివిగాక కురాన్ కేవలము దేవుని ఉక్తులు, మాటలునని చెప్పఁబడినది.

ఇట్టి కురానునందు ఇస్లామ్ (శరణ్య) మతము ప్రతిపాదింపఁ బడినది. ఇది భక్తి మతము. దీని సిద్ధాంతమున కిమామ్ అని పేరు. మఱియు నీమత విధానము "దీ" నను పరిభాషా పదముచేఁ బరగెడిని. పరమేశ్వరునకు త్రిసహస్ర నామము లున్నను కురానునందు తొంబది తొమ్మిది తెలుపఁబడినవి. ఒకనామ మింకను లోకమున కనుగ్రహింపఁబడనే లేదు. వీటియం దల్లాయను నామమతిశయ పవిత్రతలం గల్గినది. మహిమాన్వితము రమదాన్మాసము ముప్పది దినములు. పగ లుపవసించుచు కురాను భాగమును పఠించు కొనునటుల నీమహా గ్రంథము ముప్పది భాగములుగ నొనర్పఁబడినది. అట్టి భాగమునకు జుజాక్ అనియు, పారా అనియు పరిభాషా నామములు కలవు. ఇంక కురాను షరీఫు స్వతస్సిద్ధముగనే ౧౧౪ అధ్యాయములుగ నున్నది. వాటికి సురాలనియెదరు. అవి తెలుపు సంగతులం బట్టి ప్రతి సురాయును దాని దాని ప్రత్యేక నామ సహితముగ వాడఁబడుచుండును. సురాతుల్నభీ యథాఖ్యాయమనియు, సురాతుల్ఫతీహా యని పేరులుంట నిందుకు సాదృశ్యములు. ఇందు మొదటి సురా అను దినపు సలాత్ (నమాజు) ప్రార్థనలందు పఠింపఁబడు చుండెడిని.

మహమ్మదు గురుఁడే తన కప్పుడప్పుడుప దేశింపఁబడు కురాన్ భాగములను వేళ్ళేకు తావుల వ్రాయించుచునే యుండెనట. తర్వాతి ఖలీఫా అబూబకరు గారు వాటినన్నిటిఁ జేర్పించి కూర్పించి యేకగ్రంథముగఁ జేయించిరట. దీనిం గంఠతః వల్లెవేసిన వారిని హాఫిజ్ అను బిరుదమున గౌరవించెదరట.

ఖురాసాం దేశము — ఖురాసాన్ దేశము చూడుఁడు

కురింజచెట్టు — లా. Asclepias vomitoria, Asclepias asthmatica అనియు. ఆంగ్ల. Vomiting Swallow wort అనియు, సం. మూవని యని కొంద ఱనెదరుగాని సరియగు పేరు తెలియరాకున్నది.

దీనివేరు చేదు, వెగటు గల్గియుండు ననియు, శ్లేష్మమును వెడలించుననియు, పసిపిల్లలకు కఫము తట్టినతరి వమనముచేయించి కఫము వెడలింప నీకషాయమును తక్కువగను దేలికగను ఇచ్చిన వమనమై కఫము పడిపోవుననియు నందురు.

కురుజాంగలారణ్యము — నవారణ్యములు చూడుఁడు.

కురుజాంగల దేశము — మహాభారతము ఆది ౨౦౧ యందునను, వామనపురాణము 3౨ అధ్యాయమునను, కురుదేశమంతయు కురుజాంగలదేశమేనని చెప్పఁబడినది. మహాభారతము ఆది ౧౨౩ యందు హస్తినాపురము కురుజాంగలములోనిదే నని చెప్పఁబడినది. కామ్యక వనము కురుజాంగలములోనిదందురు. ఇప్పటి సర్హింద్ ప్రాంతదేశమని పోల్చియున్నారు. బౌద్ధ ప్రాబల్యకాలమున దీనికి బౌద్ధులు శ్రీకాంత లేక శ్రీకంఠదేశ మని పేరిడిరట. ఇది కురుక్షేత్రదేశములలోనిది. కొంతకాలము విలాసపురము, మఱి కొంతకాలము స్థానేశ్వరమును రాజధానులుగ

నూడినటుల తెలియుచున్నది. రెండవ శైలా దిత్యుఁ డను పేరుగల హర్షదేవుఁ డను భూపతి ప్రభుత్వకార్యాలయములను కనూజకు మార్చె నని చెప్పఁబడినది. (జాంగలదేశము చూడుఁడు).

కురుజిత్తు— మిథిలదేశాధీశుఁడు తండ్రి అంజకుఁడు

కురుదేశము — వేదకాలమునందును, మహాభారత కాలమునందును, నేఁడును నీకురు దేశము మహాప్రసిద్ధినే పొందియున్నది.

ఈ కురుదేశమునే, మనువును, కాళిదాసునుం గూడ బ్రహ్మావర్తమని వర్ణించిరి.

ఉత్తరమున :—హిమాలయమును,

తూర్పున :—పాంచాల దేశములోని అహిచ్ఛత్రమును, మాకుది కాంపిల్యయను భాగములును,

దక్షిణమున:— మత్స్యదేశము; నాఁడు మరుస్థలమని పిలువఁబడు రాజపుత్రస్థానపు ఎడారియును,

పశ్చిమమున :— నేటి “ కాందహారు, పశ్చిమోత్తర పరగణాలలోను, పంజాబులోను,” గలిసిన గాంధార దేశమును గలవు. గాంధార దేశమునకుఁ బశ్చిమోత్తర భాగములలో—“ బాహ్లిక మద్ర, కాశ్మీర దేశములును, నైఋతి దిక్కున కేకయ, సింధు సౌవీర”దేశములును—నేటి “రాజపుత్రస్థాన గుజరాతి” దేశములలో మరుస్థలమను ఎడారియును, ‘ మత్స్య త్రిగర్త దశార్ణ ’ దేశములును, ‘ శూరసేన, అవంతి, సౌరాష్ట్ర ’ దేశములును, నేఁటి ‘మాల్వా, మధ్యరాష్ట్ర’ భాగములలో “నిషధ, హైహయ, విదర్భ, చేది, దక్షిణ కోసల”దేశములును, పాంచాలమునకు దూర్పున ‘గాశీ, కోసల ’ దేశములును—‘ బేహారు బంగాళా రాష్ట్రముల’ లోనివగు విదేహ, మగధ, ‘అంగ, వంగపౌండ్ర దేశములును—‘అసాం చీనా బర్మా’ భాగములలోనిదగు ప్రాగ్జ్యోతిష రాజ్యమును కలవు. మరియు, “ఉత్కలాంధ్ర మహారాష్ట్ర దేశములలోనున్న గళింగాంధ్ర మణిపుర, కోసల్ల మల్ల” దేశభాగములును, “ద్రవిడ కర్ణాటక, మళయాళ, మహారాష్ట్ర” భాగములలో “చోళ, పాండ్య, కేరళ, కొంకణ, సాళ్వ” దేశములును యుండేకలవు.

భరతఖండము నేకఛత్రాధిపత్యముతో నెవరు పరిపాలింప వలయునని, మహాభారత యుద్ధానంతరమునగూడ మూడు కురుక్షేత్ర సంగ్రామములు జరిగినవి.

౧. పానిపట్టు, (క్రీ వె ౧౧౯౨), ౨. ఢిల్లీ, (౧౫౨౬), 3 స్థానేశ్వరము,(౧౭౬౧) (థానేశ్వర్ అని కూడ వాడుచున్నరు)

౧. పానిపట్టునొద్ద పృథ్వీరాజు, మహమ్మదు ఘోరీలకును, ౨ ఢిల్లీయొద్ద బేబరు, ఇబ్రహీం లోడీలకును, 3. స్థానేశ్వరముకడ మహారాష్ట్రులు అహమదబ్దాలీలకును జరిగిన ఘోరసంగ్రామములే యిటీవలి ముఖ్యములగు కురుక్షేత్ర యుద్ధములు. మహాభారతయుద్ధమున నాకురుక్షేత్రమున కేమి యంటుదగిలినదో కాని యుండి యుండి ఒక్కొక్కమారు మహారక్తపాత మొనగూడిన మహాసంగ్రామములే జరిగినవి.

కురుడుస్థానము — ఆసియాఖండమున ఏషియాటిక్ టర్కీ యందున్న చిన్న దేశము. తొల్లింటిపేరు అస్సీరియా దేశము. ఇది ఆర్మీనియాకును టైగ్రిసు నదికిని నడుమ నుండె నని చెప్పఁబడినది. ఈశాన్యదిక్కున కొండలును, నైఋతిదిక్కున సమతలమును కలవు. టైగ్రిసు నదీజలము లవ్వారిగ పొలములకుం బ్రవహించును. ప్రజలు కురుడులగుట కురుడుస్థానమని అస్సీరియా రాజ్య మంతరించినపిదప పేరుకల్గెను. ఇప్పు డీదేశ విధముగ మహమ్మదీయులుగ నున్నారు. తొల్లింటి అస్సీరియారాజ్యముండిననాఁటి రాజధాని నినివే

పురము పాశ్చైత్ర్య గ్రిసు నదీతీరమున నున్నది ముప్పదిమైళ్లు. ఆపట్టణపు టావర్ణాలు కలవు ప్రాసాద భవనములు, దేవళములు, పురాతన శాసనములు త్రవ్వి బయలుదేర దీసియున్నారు. అందు Arrow headed letters శాసనములు కలవు. అవి గ్రహింపంబడి నినివేచరిత్ర బయ ల్పడుచున్నది.

కురుధాముఁడు— అత్రిసంతతి చంద్ర వంశపు క్షత్రియుఁడు తండ్రిపేరు దివ్యరథమహా రాజు. కుమారుఁడు అశ్రితుఁడు.

కురునాధ్యగోత్రము అగ సిఉప గణము చూడుఁడు

కురుబజాతివారు — వీరు అడవి జాతులవారిలో గొఱ్ఱెలమందలం గాచు నొక జాతిగ నున్నవారు ఆంధ్రదేశమున మదనపల్లి ప్రాంతములఁ గానఁగుచున్నారు. వీరియందు అత్తి (ప్రత్తి) కురుబ లనియు, ఉన్నికురుబ లని రెండు తెగలుగ నున్నారు. వీరికి జంగములు గురువులు. వీరి వివాహములను జంగములు చేయింతురు. వీరి కులోత్పత్తింగూర్చిన గ్రంథములు గానరా కున్నను వీరియం దనుశ్రుతముగ వాడుకనంది యున్న కథన మిట్లున్నది.

కాపుకులస్థుండగు మాసిరెడ్డికిని, భార్యయగు నీలమ్మకును జంగమవేషధారియగు నీశ్వరుని వర ప్రసాదమున ఉండాలపద్మన్న యను సుతుండు గల్గెనట. ఈతం డామె కేడవసుతుం డని చెప్పు దురు ఈబాలున కొక మందయందు గొఱ్ఱెల మంద యొకటి పరమేశ్వరుండు గల్గించెనట. ఈతనికి ఒక కాపుబాలికయు, ఒకరాక్షసునిచే చెరపెట్టంబడి తప్పింపంబడిన యొక విప్రవనితయు నిర్వురు భార్య లుండిరనియు, కాపుబాలసంతతి వారు అత్తి (ప్రత్తి) కురుబలును, విప్రవనితసంతతి వారు ఉన్ని కురుబలును, ఇట్లిరు సంఘముల మూలపురుషుఁడు ఉండాల పద్మన్న యనియు చెప్పుదురు వీరికి వీరప్పదేవర, గౌడ యను కుల దేవతలుం గలరు. వారలం గొలిచి వివాహము లందు వీరు తాంబూలము లర్పింతురు.

కురువస్సుఁడు- అత్రిసంతతి, చంద్రవంశ క్షత్రియుఁడు, యదుసంతతి తండ్రి మధువు (రెండవ వాఁడు).

కురువశువు - అత్రి, చంద్ర, యాదవ క్షత్రియుఁడు. తండ్రి దేవక్షేత్రుఁడు, కుమారుఁడు అనూరథుఁడు.

కురువింజిచెట్టు — లా. Chretia buxifolia. దీనిని కురువిందయని కొన్ని తావుల వాడుచున్నారు గాని తొల్లింటి పేరు తెలియరాకున్నది. దీని వేరు తీపి, కారము రుచులం గల్గియుండు నందురు.

దీని వేరు మూలికల వలన శరీరమందుఁ జేరిన విషమును హరించుననియు, వ్రణములుగాని, సుఖ వ్యాధులుగాని గల్గియుండు శరీర తత్వము గల వారికి లోనికిచ్చిన శరీర తత్వమును మార్చి వారికి వేరు కషాయము గుణమిచ్చు ననియు, పూవులు-ఘాతము, రక్తపైత్యములపై చక్కఁగ పనిచేయుననియు నందురు.

కురువు (కురుమహారాజు)— అత్రి, చంద్ర పూరువుసంతతి. తండ్రి సంవరుణుఁడు, తల్లి తపతీ దేవి (సూర్యపుత్రిక), సుతులు ఒకటవ పరీక్షిత్తు, సుధనుస్సు, నిమధుఁడు, జహ్నువు. ఈతఁడు కడు ప్రసిద్ధినందిన మహారాజు. ఈతఁడేలినది శమంతపంచక మనంబడు దేశము; ఈతని నుం డియె కురుక్షేత్రమను పేరంబరగ సాగెను.

మఱియు దానిని కురుదేశమనియుననుచుండిరి. ఈతని సంతతి క్షత్రియులగు కౌరవులకు ఈతని నుండియె పేరు వచ్చెను.

కురువేరు చెట్టు- లా. Lavendula carnasa సం. శోయజి, శోయద, (ఇవి తెల్లకురువేరుకు ప్రసిద్ధములు) హ్రీవేరు, హ్రీవేలకం (ఇవి నల్లకురువేరుకుఁ బ్రసిద్ధములు). ఇంకను అంబునామకమ్, కచామోదమ్, కుంతలః, కుంతలోశీరమ్, కేశనామకమ్, పింగమ్, బాలకమ్, వరంకేశ్యమ్, వర్హిష్టమ్, వారిదమ్, వారినామకమ్, వాలమ్ అను పేరులు గూడ కురువేరునకు సామాన్యముగ వాడియున్నారు

కురువేరు చూర్ణము లేకఁ గషాయము చేకురుచింగల్గి ఇంచుక చలువజేసి, వీర్యపుష్టి జేసి తాప మడంచును. కఫదోషము, జ్వరదోషము, తాప జ్వరము, చర్మరోగములు, పైత్యవికారము, ప్రమేహము, భ్రమ, దురదలు, రక్తపైత్యము, రక్త స్రావములనడంచుననియు, ఆకు రసము గొంతుకలో కురుపును నివారించుననియు చెప్పఁబడినది. కురువేరు విసనకఱ్ఱలు జేతురు. దాని గాలి సుగంధయుతమై దనరెడిని.

కురుక్షేత్ర గోత్రము (కౌరుక్షేత్ర గోత్రము) — భారద్వాజస ఉపగణము చూడుఁడు.

కురుక్షేత్రము— కురుక్షేత్రము డెబ్బది లేక ఎనుబదిమైళ్ల వఱకు వ్యాపించిన ప్రదేశము. అందు స్థానేశ్వరము ప్రధానస్థానము. ఇందు శోనీపాట్, పానిపాట్, అమీన్, కర్నాల్ చేరియున్న ప్రదేశము. మహాభారతము వనపర్వము ౮౩ అధ్యా. సరస్వతీనది ఉత్తరపు టెల్లగను, దృషద్వతీనది దక్షిణపుటెల్లగను గల మధ్యప్రదేశమని చెప్పఁబడినది. కురుపాండవ (మహాభారత) యుద్ధమీప్రదేశమంతటను పదునెన్మిది దినములు వఱకు జరిగినది. ద్వైపాయనహ్రదము స్థానేశ్వరమునకడం గలదు. వ్యాసస్థలి (ఇప్పటి బస్థలి) స్థానేశ్వరమున నైఋతిదిశగా పదునేడు మైళ్ల దూరమున అభిమన్యుఁడు మరణించిన పద్మవ్యూహముతావు స్థానేశ్వరమునకు దక్షిణమున నైదుమైళ్లదూరమున అమీన్ అనుచోటగలదు. ఇంకను అదితి యదితిసూర్యునిగన్నతావు. స్థానేశ్వరమునకు పశ్చిమముగ నెన్మిదిమైళ్ల దూరమునంగల బోర్ అనంబడు తావున భూరిశ్రవుఁడు వధింపఁబడినతావు. స్థానేశ్వరమునుండి నైఋతి దిక్కున పదునొకండుమైళ్ల దూరమున నార్ధయను పేరంబరగుతావు. భీష్ముఁడు భౌతికశరీరము వీడినతావు. స్థానేశ్వరమునకు పశ్చిమమున కొంత దూరమున ఔజ్ఘాట్‌కు దక్షిణమున అస్థిపురమనంబడుతావు యుద్ధమున నిహతులైన వీరుల శరీరములంబోగుచేసి దహనమొనర్చిన స్మశానము దీనిప్రశంస పద్మపురాణము సృష్టి. ఖం. ౧౩ అధ్యాయమున గలదు. ఇప్పుడు శోన్పాట్ అనంబడుచున్నది తొల్లింటి శోణప్రస్థము. పానిపాట్ అనంబడుచున్నది తొల్లింటి పానిప్రస్థము. స్థానేశ్వర సరస్సునందలి చక్రతీర్థము శ్రీకృష్ణుండు తాను యుద్ధరంగమున ఆయుధముం బట్టనని మొదట వాగ్దానమిచ్చియు కోపమున భీష్మునిం జంప తన చక్రముం దీసినతావు. కురుక్షేత్రమునకు స్థానుతీర్థమనియుంబేరు కలదు. స్థానేశ్వర శివలింగముండు దేవస్థానము. స్థానేశ్వర గ్రామమున కుత్తరముగ నరమైలు దూరమునం గలదు. స్థానేశ్వరసరస్సున స్నానమును, స్థానేశ్వరశివలింగ దర్శనార్చనలును సర్వకాలములందు జరుగుచుండెడిని. అందు గ్రహణకాలములందెక్కువగ నడచెడిని. కురుమహారాజు దున్ని క్రతువొనర్చుటం జేసి కురుక్షేత్రమని పేరందినది. ఈకురుక్షేత్రపు పూర్వపు టెల్లలంగూర్చి, పురాణములందలి శ్లోకముల నిటవివరించుట సమంజసము.

౧. శ్లో॥ దక్షిణేన సరస్వత్యా । దృషద్వత్యుత్తరేణచ । యేవసంతి కురుక్షేత్రే। తేవసంతి త్రివిష్టపే॥ మహాభారతము-వనపర్వము,

౨ శ్లో॥ దీర్ఘక్షేత్రే దీర్ఘసత్రాంతయాగతః । నద్యాస్త్రీ ద్విషద్వత్యాః । పుణ్యాయనుచిరోధనః॥ వామనపురాణము.

3. శ్లో॥ తద్రత్తుకారత్తుకయోః యదంతరం । రామహ్రదానాంచ భచక్రుకాశ్యచా । ఏతత్కురుక్షేత్ర సమంతపంచకం । పితామహస్యోత్తరవేదిరుచ్యతే॥ మహాభారతము

ఇంకను ఈకురుక్షేత్రముంగూర్చి(స్థానేశ్వరము చూడుఁడు, అభిమన్యుఖేరా చూడుఁడు, పృధుదాక చూడుఁడు).

కురుక్షేత్ర వనములు ఏడు — ౧. కామ్యకవనము, ౨. అదితివనము, 3. వ్యాసవనము, ౪. ఫలకీ (అస్థిఖండము) వనము, ౫. సూర్యవనము, ౬. మధువనము, ౭ సీతావనము.

కురుక్షేత్ర సమంత పంచకము (బ్రహ్మ ఉత్తరవేది) — దీనింగూర్చి ఇటులఁ జెప్పఁబడినది. శ్లో॥ తద్రత్తుకారాత్తుకయోర్యదాంతరమ్ రామహ్రదా నాంచ- భచక్రుకాశ్యచ। ఏతత్కురుక్షేత్ర- సమంత పంచకమ్। పితామహస్యోత్తరవేది- రుచ్యతే॥

కురూపిని ఎందుకు జన్మించితివని నను రూపులను వెక్కిరించ జన్మించితి ననెనట — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కుర్కుహార్ పర్వతము — కుక్కుటపాదగిరి చూడుఁడు.

కుర్ణయోశాఖ క్షత్రియులు — క్షత్రియులు చూడుఁడు.

కుర్దుజాతులు — కుర్దుస్థాన దేశపు ప్రజలు. ఆర్మీనియా, మెసపోటేమియాల మధ్యసీమలు వీరి నివాస భూములు. బెర్బరు శాఖలకుం జెందినవారట. వీరియందు చాలతెగలు కలవందురు.

కుద్రంలోవ మార్గము — కైబరు కనుమ చూడుఁడు.

కులకి గోత్రము — భరద్వాజ ఉపగణము చూడుఁడు.

కులగౌరవముగల ఇంటికోతి ప్రయెనను శ్రేష్ఠమే — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కులపర్వతములు — (సప్తకులపర్వతములు). వీటికి సప్తకుల పర్వతములనియు వాడుక గలదు. ఇవి ఏడు సుప్రసిద్ధపర్వతములు.

౧. హిమవంతము— ఇది లోకప్రసిద్ధమైన పర్వతపంక్తి. భరతదేశమున కుత్తరపు టెల్లయనిన చాలును. కులగిరులలో నగ్రగణ్యము. లోకములోనెల్ల నెత్తైన గౌరీశంకర శిఖరముం గల్గినది.

౨. నిషధపర్వతము- నిషధదేశము నార్యావ్రాంతదేశముగాన నాపర్వతపఙ్క్తియునారాజ్యమునంటియె యుండవలసియుండును. నిషధరాజ్యమేలిన నలమహారాజు చక్రవర్తిగఁ జెప్పఁబడినవాఁడు. కాన నిషధ గొప్పరాజ్యముగ నొకప్పుడుండియుండును. ఇప్పటి హిందూకుష్పర్వతములవియెనని పోల్చుచున్నారు.

3. వింధ్యము—ఇవియు సుప్రసిద్ధపర్వతములే. వింధ్య పర్వతపంక్తి నాఁటికి నేఁటికొక్క తీరుననే యున్నది. వేఱుగ వ్రాయనక్కరలేదు.

౪. మాల్యవంత పర్వతము- దీనింగూర్చి సరిగా తెలియరాకున్నది. శ్రీకృష్ణరాయ సార్వభౌముని రాజధానిగనుండిన ఇప్పటి జీర్ణవిజయనగరమున నొక మాల్యవంత పర్వతముకలదు. ఇదిచాలచిన్నది. కాన ఇదియాయని సంశయము వొడమకపోదు. దీనిపై నొకచిన్న శ్రీరామాలయము కలదు. అది బైరాగుల స్వాధీనమందున్నది. శ్రీరాముండిట నెత్తొల్లింట సీతావియోగియైవిడసియుండెనట; నాల్గునెలలుండెనని చెప్పఁబడినది. దీనికి స్ఫటికశైలమనియు, ప్రశ్నవనగిరియనియు నా

మాంతరములని హేమకోశమునందు చెప్పఁబడినది. కాని భవభూతి ఉత్తరరామ చరిత్ర ప్రథమాంకమున ప్రస్రవణగిరి వేఱుగను మాల్యవంతము వేఱుగను వివరించియున్నాఁడు.

ఇంకను పశ్చిమాద్రియొక్క దక్షిణభాగమునకు అనగా కోయంబత్తూరు (పర్వత) ఖండన స్థానము (Gap) మొదలు కన్యాకుమారి అగ్రముదనుకంగల పర్వతపఙ్క్తి మలయ పర్వతమని పేరు. దీనికి, మాల్యవంతమున కేమైన సంబంధముండు నేమో పరిశీలనలు జరుగవలసియుండును.

౫. పారియాత్రము- శ్రీమద్రామాయణమున కిష్కింధాకాండమున ఇది పశ్చిమసముద్రతీరమని చెప్పఁబడినది. డాక్టరు సర్ భాండార్కరు పండితుడు పరిశీలించి వింధ్యపర్వత పశ్చిమభాగమున చంబల్నదీ ముఖద్వారమునుండి కాంబే సంయుక్తాగ్ర గుణమువఱకు వ్యాపించిన పర్వతపఙ్క్తిగ వివరించెను. ఇందు ఆరావళీ (త్రొల్లింటి ఆదర్శావళి) పర్వతములు, రాజపుత్రస్థానములోని పర్వతములును చేరియుండును. వాటి కొకప్పుడు పారిపాత్రమని వాడుక నామముండెనట.

౬. గంధమాదన పర్వతము- టిబెట్టుదేశమున కైలాస శిఖరప్రాంత పఙ్క్తికి గంధమాదనమని పేరు. ఇది ఘడవాలు రాజ్యము (త్రొల్లింటి అరుణోదదేశము) నంటి యున్నది. రామేశ్వరము కడ నున్న గంధమాదనము దీనిమొక్కటె యని చెప్పఁబడినది.

౭. హేమకూటము - ఇది టిబెట్టుదేశమునందలి కైలాస శిఖర ప్రాంతమునుండి పశ్చిమదిశగా నీపర్వతపఙ్క్తి వ్యాపించిన దందురు. గంగోత్తరి, యమునోత్తరి, అలకానంద జన్మస్థానము దీనియందలివని చెప్పఁబడినది. హేమకూట పర్వత పఙ్క్తికి భండారుపుచ్ఛ మనియు పేరుకలదు. దీటికి నీలకూటమును జేర్చి అష్టకుల పర్వతములని కొందఱనియున్నారు నీలకూటములం గూర్చి అభిప్రాయ భేదములు కలవు. కామరూప దేశమున కామాఖ్య దేవస్థానమున్నది. నీలకూటము దక్షిణదేశమున ఉదకమండలమున్న పర్వతము. నీలగిరి శ్రీజగన్నాథమున దేవాలయమున్న చిన్న మెరక తాపు నిల పర్వతము

కులము నెఱిగి చుట్టరికము స్థలము నెఱిగి నివాసము కుదుర్చుకొనదగును — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కులాలచక్రన్యాయము — కుమ్మరి చక్రముపై వ్రాలిన పురుగా చక్రముపైనుండియే దానితోఁ గూడ తిరుగుచుండును.

కులుత దేశము — కులింద చూడుఁడు.

కులుతభూమి — కులింద చూడుఁడు.

కుల్మాష గోత్రము — అగస్త్యఉప గణము చూడుఁడు.

కుల్యాప్రణయన న్యాయము — వ్యవసాయమునకుం ద్రవ్విన నీటికాలువ అనేక ఇతరపనుల కుపయోగించునని భావము.

కుల్లినాన్ వజ్రము — ఇది చాల పెద్ద వజ్రము. ౩౦౨౫ ౩/౪ రతుల బరువుండెనట. క్రీ. శ. ౧౯౦౫ లో ట్రాన్సువాలు దేశమున దొరకెనట. దీనిని ఏడవ ఎడ్వర్డు చక్రవర్తి గారికిఁ గానుకపెట్టి వారు దానిని రెండుగ కోయించి అందొకదానికి ఆఫ్రికావెలుతురని యర్థమిచ్చు Star of Africa అనియు, రెండవ దానిని తనకిరీటమునందే నాయకమణిగ నుండజేసి పేరిడిరట.

కువలయాశ్వమహారాజు — ఈతఁడు సుధన్వదేశవాసియగు దుందుడను రక్కసుని వధించినవాఁడు. ఈతఁడు శ్రీరాముని పూర్వులలో నొకఁడగు నికుంభనృపతికి ముత్తాత.

యనియుఁ జెప్పఁబడినది. (అంబరీషపురరాజ్యము చూడుఁడు).

కువలయాశ్వుఁడు— ఇక్ష్వాకుసంతతి. సూర్యవంశ క్షత్రియుఁడు. తండ్రి బృహదశ్వుఁడు. ఇతఁడు దుందుఁడను రాక్షసునిజంపి దుంధుమారుఁడని పేరఁదినవాఁడు. మఱియుం గాశ్యుని సంతతి యందు వత్సుని సుతుఁడొక కువలయాశ్వుఁడు కలఁడు. ఇతని సుతుఁడు అలర్కుఁడు. ఇతఁడు పాతాళకేతుఁడు (తాళకేతుని యన్న) అను రాక్షసుని చంపినవాఁడు. ఇతనికి ఋతుధ్వజుఁడని నామాంతరము కలదు. ఇతనికి శత్రుజిత్తను కుమారుఁడు కలఁడని పేరొకచోఁగానవచ్చెడిని. ఇతనికి గాలవర్షి కువలయాశ్వమను గుఱ్ఱము నిచ్చెను. అది సమతలప్రదేశములందును, పర్వతాగ్రములను, నీటిపైన నొక్కవిధమున సంచరింపగలదుగాన కువలయాశ్వమనిపేరు. దానినెక్కి యెల్లతావులం దిరుగుచు మదాలస యను యప్సరను గాంధర్వ వివాహమయ్యెను.

కుశనాభుఁడు — అత్రి సంతతి. చంద్ర వంశము. తండ్రి కుశికుఁడు. సోదరులు కుశాంబుఁడు, అధూర్తరజుఁడు, వసువు అనువారలు. కుమారుఁడు గాధిరాజు. మనుమఁడు విశ్వామిత్ర మహర్షి.

ఇతని పుత్రులు నూర్వురు. వారందఱు వాయుశాపము చే కుబ్జలు కాగా వారినందఱిని (చూళియను ఋషికిని, సోమదయను నప్సరకును పుత్రుఁడై జనించిన) బ్రహ్మదత్తున కొసంగి పరిణయ మొనర్ప నాతఁడు తపఁబోదర్చి కుబ్జత్వముం బోగొట్టి, వారివలన సంతానముం బడసెను. వారే కన్యాకుబ్జులు. ఆ దేశభాగమునకుఁ గన్యాకుబ్జ దేశమని పేరయ్యెను. గాధిరాజు, విశ్వామిత్ర మహారాజు లేలిన దేశమిదియే. (కన్యాకుబ్జదేశము చూడుఁడు).

కుశప్రస్తము (నానిప్రస్తము)- సామంత పంచకము చూడుఁడు.

కుశమిత్ర గోత్రము — విష్ణువృద్ధ ఉపగణము చూడుఁడు.

కుశలహస్తము - హస్తాభి నయము చూడుఁడు. భరతశాస్త్రము చూడుఁడు.

కుశస్థలి — అనర్త దేశమున ఇక్ష్వాకు సోదర పుత్రుఁడగు అనర్తభూపతిచే నిర్మింపఁబడిన (రాజధాని) అనర్త పురమునకు కుశస్థలి యని పేరు. దాని తావునను శ్రీకృష్ణుండు పిదప ద్వారకను నిర్మించెను. హరివంశము ౧౧౨ చూడుఁడు (అనర్తదేశము చూడుఁడు) కొందఱు కుశావర్తమనియు ననుచుండిరట.

మఱియు ఉజ్జయనికిం గూడ నీపేరు కలదు. (కన్యాకుబ్జపురము, అనర్తదేశము చూడుఁడు).

కుశాగారపురము, పాటలీపుత్రము — మగధదేశము చూడుఁడు.

కుశాగ్రుఁడు – అత్రి, చంద్ర, పూరువు, కురు, బార్హద్రథసంతతి క్షత్రియుఁడు, తండ్రి బృహద్రథుఁడు, సోదరుఁడు జరాసంధుఁడు.

కుశాపురము — కుశాభవనపురము అయోధ్య రాష్ట్రమున కుంతీనదీతీరము నందిప్పుడు సుల్తానుపూరను పేరం బరగుచున్నది.

కుశావతి — తొల్లింటి అనర్త. ఇప్పటి గుజరాతులోని ద్వారకపురమునకు గుశావతి యని పేరు. (అనర్తదేశము చూడుఁడు).

శివపురాణము ౬ పటలము, ౬౦ అధ్యాయమున దీనిప్రశంస కలదు.

కుశావర్తము — బొంబాయి రాజధాని నాశికజిల్లాయందలి త్రియంబకమున నొక పవిత్ర సరస్సునకుం గుశావర్తమని పేరు.

మరియు హరిద్వారమునందు గంగాతీరమున పిత్రర్పణలుసలుపు ఘట్టమునకును కుశావర్త మందురు. ఇది ఇందూరుసంస్థానమువారిచే నిర్మింపఁబడినది.

కుశావార్ పురము (దేశము) — శ్రీరాముని సుతుండగు కుశభూపతి కీయంబడి, ఆయనచే నీపురము నిర్మింపంబడెనట. ఇట్లే లవభూపాలున కొసంగఁబడిన దేశమున లవపురము (ఇప్పటి లోహావార్) నిర్మింపఁబడెనట. కుశావార్పురమున ఆదిని పండ్రెండుదుర్గములు నిర్మింపఁబడెనటగాని, ఇక్కాలమున నేఁడుమాత్రము గానవగుచున్నవి. అన్నియు పాడువే. ఇప్పుడు పంజాబునందలి ఫిరోజపూర్ ప్రాంతము విపాశానదీతీరము (ఇప్పటి బీయాసునది) మహమ్మదీయాక్రాంతమై, మసీదులు గోరీలతో పరిసరములు నిండియుంట తొల్లింటి చుట్టుకొలతలు తెలియరాకున్నవి. హూయనత్సాంగు దీనిం దర్శించెంగాని పై సంగతులు తనయాత్రాచరిత్రమున వ్రాయలేదు. (లోహావార్ చూడుఁడు. లాహోరునగరము పంజాబుదేశము చూడుఁడు).

కుశిక గణము - ఇది విశ్వామిత్ర సంతతియందలి యొక గణము. ఇందు ౭౫ గోత్రములు కలవు.

బోధాయన సూత్రోక్త గోత్రములు (౪౩)- ౧. అనభిన్న, ౨. అనూతకి, ౩. అపఘవ్య, ౪. ఉత్సరి, ౫. ఉద్దరి, ౬. ఔదరి, ౭. ఔపదహాని, ౮. కామంతక, ౯. కాలాయన, ౧౦. కుశిక, ౧౧. కౌశిక, ౧౨. చింతిత, ౧౩. చిత్రంతవి, ౧౪. చైత్రేయ, ౧౫. జాబాలి, ౧౬. తారకాయని, ౧౭. తాలవత, ౧౮. దర్భజంఘు, ౧౯. బద్ధకఫ, ౨౦. బాభ్రవ్య, ౨౧. భాష్టకి, ౨౨. భోవని, ౨౩. బృహదగ్ని, ౨౪. మయూర. ౨౫. మాణి, ౨౬. మాంతవ, ౨౭. యమదూత, ౨౮. యాజ్ఞ్యవల్క్య, ౨౯. రాఘుహి, ౩౦. రాలవి, ౩౧. లామకాయన, ౩౨. లోకోగార, ౩౩. హిరకక్ష్య, ౩౪. హిలకాయన, ౩౫. వితంసు, ౩౬. శాంకాయన, ౩౭. శ్యామేయ, ౩౮. శాలజ్కాయన, ౩౯. శ్వేత్యంతాయన, ౪౦. శ్వోవల, ౪౧. సౌగతీయ, ౪౨. సౌమత్య, ౪౩. సౌశ్రుతి.

అపస్తంభ సూత్రోక్త గోత్రములు (౧౦)- ౧. ఉలూతబభ్రు, ౨. ఔలోకి, ౩. కావేషావ, ౪. చారకి, ౫. తంతు, ౬. దేవరాత, ౭. మను, ౮. వాలఖిల్య, ౯. విశాల, ౧౦. శాల.

హిరణ్యకేశి సూత్రోక్త గోత్రములు (౪)- ౧. ఈర్భటి, ౨. యజ్ఞవాన్. ౩. శాలావత్య, ౪. సాంశివ్య.

మాత్స్య సూత్రోక్త గోత్రములు (౧౪)- ౧. అశ్వతాపన, ౨. ఔలోప్య, ౩. కారీషి, ౪. గవల, ౫. పాడలి, ౬. పార్ష్ణి, ౭. ప్రాశోదరి, ౮. వలశంకు, ౯. వైకృతి, ౧౦. శ్యామాయన, ౧౧. సంశ్రుత, ౧౨. సంశ్రుత్య, ౧౩. సైంధవాయన, ౧౪. క్షురయ

ఇతర గంథోక్త గోత్రములు (౪)- ౧. అశ్వలాయన, ౨. శోమపేయ, ౩. సారథి, ౪. క్షీరి.

ఈ కుశిక గణము నందలి ౭౫ గోత్రములకుం బ్రవర (౧). ప్రవర- విశ్వామిత్ర, దైవరాత, ఔద్ధాలక. (త్ర్యార్షేయ ప్రవర).

కుశిక గోత్రము— అఘమర్షణగణము చూడుఁడు.

కుశిక గోత్రము లేక కౌశిక గోత్రము — కుశికగణము చూడుఁడు.

కుశికుఁడు — అత్రిసంతతి. చంద్రవంశ క్షత్రియుఁడు. తండ్రి బలాకేశ్వుఁడు. పుత్రులు కుశాంబుఁడు, కుశనాభుఁడు, అధూర్తరజుఁడు, వసువు అనువారలు.

కుశీద గోత్రము కపిశపగణము చూడుఁడు.

కుశీలవుఁడు తండ్రి మైత్రేయుఁడు.

కుశుఁడు — శ్రీరాముని సుతుఁడు. కుశుఁడు. క్షత్రవృద్ధుని రెండవసుతుఁడు కుశుఁడను పేరుగలవాఁడే క్షత్రవృద్ధుని పెద్దకొడుకు సుహోత్రుని రెండవ సుతునకును ఈపేరే. యదువంశక్షత్రియుఁడగు విదర్భుని కుమారుఁడీపేరింటివాఁడె

కుశ్వాహా రాజపుత్రులు వీ. క్షత్రియులు. సూర్యవంశస్థులలో నగ్రశాఖవారు శ్రీరాముని యగ్రసుతుఁడనంబడు కుశుని సంతతి వారు ఉదయపూర్ సంస్థానాధీశులగు మహారాణా ఆఫ్ మేవార్ ఈకుశ్వాహా రాజపుత్ర క్షత్రియులందఱిలోనగ్రగణ్యుఁడనఁబడుచున్నాడు. వీరికిక్షత్రియులందఱుఅనగాసూర్యవంశక్షత్రియులు వయస్సుఁబాటింపక వాదనమొనర్చు నాచారము కలదు. సుప్రసిద్ధమగు చిత్తూరుముట్టడి, పద్మిని దేవిమృతి మొదలగు శౌర్యపుచర్య లీసంస్థానాధీశుని కుటుంబపుచర్యలే.

కుషానువంశనృపతులు — కిర్మానుకు తూర్పుగానున్నసీమ కుషానుదేశము. కుషాను నృపతియగు కుజుల్కాడ్ఫిసిస్ అను నృపతి మొట్టమొదట పహ్లావులలో కడపటివాఁడగు సనబరిస్ అను భూపతినోడించి ఇప్పటి పంజాబుదేశ భాగములగు క్రివి అరాటదేశముల భాగముల నేలెనని చెప్పఁబడినది. క్రీ. వె. ౧౪౯–3౭౬ కాశ్మీరదేశ మేలిన కనిష్కమహారాజు ఈకుషానుభూపతియె. (శకద్వీపదేశము చూడుఁడు, క్రివి లేక అరాట దేశము చూడుఁడు).

కుష్ఠురోగము — సవాయిరోగము ముదిరి కుష్ఠురోగముగా పరిణమించునని పెక్కండ్రు తలంచుచుండిరి గాని, ఇటీవలి పరిశీలనల నుండి కుష్ఠురోగకారణమగు సూక్ష్మజీవి (bacellus) చే వేఱయి యు, ఇది ప్రత్యేకమగు స్వతంత్ర రోగమనియుఁ బయల్పడినది. ఇది అంటువ్యాధి. దీని సూక్ష్మజీవి దళమైన కవచముఁగల్గి కణికెవలె నుండును. వీటికిఁ గుష్ఠు సూక్ష్మజీవులు లేక సూక్ష్మాణువులు అనిపేరు. ఆంగ్లమున Leprosy Basillus అనియెదరు.

కుష్ఠురోగము భరతదేశమున చిరకాలము నుండి కలదు. పురాణములందు శ్రీకృష్ణుని సుతుండగు సాంబుఁడనువాఁడు ఘోరపాతక మొనర్చి ఈ వ్యాధికి పాల్పడి సూర్యునింగూర్చి ఎండయందు తపమాచరించి నివృత్తిఁగాంచెనని చెప్పఁబడినది.

ఈ మహావ్యాధి ఉష్ణప్రదేశముల నధికముగ వ్యాపించునని ఆంగ్లవైద్యులనుచున్నారు. మరియు నిరువది సంవత్సరముల లోపువయస్సుగల బాలురును, ముప్పది సంవత్సరములకుఁ బైఁబడినవారును యీవ్యాధికి సులభముగ పాల్పడిరని చెప్పుచున్నారు. ఎట్టివను విటమినులు లోపించిన యాహారములం దినుచుండువారును, అజీర్తి రోగము, సవాయిజబ్బు, శీతపైత్య జ్వరములచే లొంగిపోయిన శరీరములు కలవారును ఈ ఘోర వ్యాధి కతిసులభముగ సోకినత్తోడనే పాల్పడుదురని పరిశీలకులనుచున్నారు.

ఇది వంశానుగతముగ సంభవించు వ్యాధియగునా? కాదా? యను సంగతి నిర్ధారణ చేయఁబడలేదని కొందఱు వైద్యులును, ఇది వంశపరంపరగ నంటు వ్యాధికానేరదనియు, రోగియొక్క సంతానమును, జన్మించినపిదప సాధ్యమగునంత త్వరగ, వేఱుపఱచి పరిశుభ్రపఱచుచు (Segregate) పెంచిన నాపసిపాప కారోగమంకురింపఁజాలదని కొందఱును, అనుచున్నారు.

ఆయుర్వేద వైద్యవిధానమున బొల్లిఁగూడ కుష్ఠుజాతులలోఁజేర్చి, శ్వేతకుష్ఠు అని పేరిడియు

న్నారు. తక్కినజాతి కుష్ఠురోగమును, రక్తకుష్ఠమనియు, పెద్దరోగమనియు ననిరి. ఆంగ్లవైద్యవిధానమున, రక్తకుష్ఠునే కుష్ఠురోగముగ నెంచి దానికాంగ్లమున Leprosy అని పేరువాడిరి. ఇయ్యది రెండు ముఖ్యభేదజాతులుగను, ఒకమిశ్రజాతిగను కలసి మూడుజాతుల రోగముగ ఆంగ్లవైద్యవిధానమున నేర్పఱచిరి. అందు మొదటిది చర్మగత కుష్ఠు. ఇది Infectious జాతికిచెందిన యంటువ్యాధి. (అంటువ్యాధులు చూడుడు). దీని పనియంతయు శరీరపు చర్మమునందలి tissues నందే జరగుచుండునట. రెండవది శరీరమునందలి నాడులకంటి వాటిమూలస్థానములందు స్థిరపడి శరీరమున వ్యాపించురోగము. దీని నాంగ్లవైద్యులు, Noninfectious type గా జెప్పియున్నారు. పై రెంటి సంకరముగ నుత్పన్నమైనవ్యాధి మూడవజాతిది. దీనిని Mixed type అని వివరించిరి.

రోగము తగిలినదాదిగ బయల్పడుటకైన మధ్యకాల మాంగ్లవైద్యవిధానమున Incubation period అనంబడును. ఇది మూడు మొదలారు వత్సరములవఱకని చెప్పంబడినది. రోగము బయల్పడగనే శరీరమునం దచ్చటచ్చట అందు ముఖ్యముగ ముఖమందు చెవులయందుగుంపులుగ నేర్పడి పళ్ళికలవలె నుబ్బెత్తైన మలినచిహ్నములుగ రోగపుమచ్చలు పొడచూపి క్రమముగ చర్మము దేగి పుండగుటయు, చర్మగత వ్యాధియందు సంభవించును. ఇంక నరములనంటిన వ్యాధియందు చర్మము రంగుచెడుటయు, అట్టి తావులందు చైతన్యముతగ్గి మొద్దుబారుటయు లక్షణములు. క్రమముగ శరీరభాగములు గాని కండరములు గాని ఖాలిపోవుట ప్రారంభమగుచుండును.

కుష్ఠురోగము అన్యులశరీరములకు వ్యాపించుటకైన కారణములు, విధానము, ఇదమిత్థమని స్పష్టముగ దెలియరాకున్నను, గొప్పపరిశీలనలలోన ఘనవైద్యులీక్రిందిసంగతులను వివరించియున్నారు. ఈ బేసిలస్ పరిమాణమునగాను, ఆకారమునగాను, మాలిన్యముంగల్గించు ప్రతీకార కార్యము (reaction) నందు ఉబ్బసపు జాడ్యపు సూక్ష్మజీవి (Tubercle) వలె నుండునని మనమనగాంచుకొంటిమేని, రోగిశరీరమునుండి, వేఱు శరీరముకుంజేరి యటవృద్ధినందుటకు కొన్ని యనుకూల పరిస్థితు లవసరియుండవలయునని తెలియకపోదు. లోనికిజేరుట నాశికేంద్రియముగుండానైనం గావచ్చును, నోటిగుండానైనంగావచ్చును. కురుపులు, గోకుడుపుండ్లు మొదలగు నైసర్గికములుగాని మార్గములగుండానైనం గావచ్చును. ఒక్కసంగతి నిజమని చెప్పవచ్చును. రోగి శరీరస్పర్శ సంబంధములుండిన వ్యాధియంటుట కేమిభ్యంతరము లుండజాలవు. ఒకటి రెండు సూక్ష్మజీవులు(Bacelli) మాత్రము క్రొత్తశరీరమునందుమని, యభివృద్ధినంది రోగమునుద్భవింప జేయంజాలవనియు, రోగి దేహమునందలి సూక్ష్మజీవులలో ప్రతిసూక్ష్మజీవియు రోగముం గల్గించు శక్తియుండు, తగ్గిపోయియుండదనియుం బరిశీలనల వలన తేలియేయున్నది. సూక్ష్మజీవులు రోగి కురుపులలోని ద్రవములందుండుంగాన పైనివ్రాలిన ఈగలు రోగులంగరచిన నల్లులు రోగవ్యాప్తికిం గారణములు గావచ్చును. మరియు నాహారపదార్థములతో, జీర్ణకోశమునకుంజేరి, బలపడినచో రోగముంగల్గించి వ్యాపింపంజేయవచ్చును. భరతదేశమునం దీరోగమంటినవారైదులక్షలకు పైగా గలరట.

ఈ రోగ మనివార్యమని (Incurable) తలంపంబడుచుండినది. ఇటీవలి పరిశీలనలు, రోగ

ప్రారంభదశయందు కుదర్చి బాగుజేయనగునని స్పష్టపఱచినవి. చికిత్సయందలి ప్రథమకార్యము, రోగమంటుటకైన మూలకారణములను, ఇతర రోగములను దూరముగఁ దొలగించుటయని చెప్పంబడినవి. ఇంక నాంగ్లవైద్యవిధానమున సరియగు చికిత్స Chaulnoor oil అనంబడు తైలము ప్రధానద్రవ్యముగా నాయత్తపఱచిన యౌషధములను లోనికి పిచికారి (injection) మూలముననుపైకి లేపనముగను ఇచ్చుచుంటయే నని యందురు.

ఇంక నిట్టి ఘోరవ్యాధులసందర్భమున రోగమును వశమునందుంచుకొనుట ముఖ్యముగాన దీనిని మితిమీరనీక యుంచుటయు, సంపూర్ణముగ నిర్మూలించుటయు నత్యవసరములని తలంపంబడుచున్నది. కుదర్పగల వ్యాధులను వశమునందుంచుకొని వైద్యుఁడు జయప్రదముగ చికిత్స సాగించవని ఆంగ్లవైద్యవిధానమునం దొక ఉక్తి కలదట. బలాత్కారపు పరిశుద్ధి (Compulsory Segregation) ఇప్పట్టున అవసర మని చెప్పనొప్పినను, ప్రారంభదశయందు నిర్బాధకముగ నీవ్యాధి వ్యాపింప వీలుగలదు. ఇంకను రోగుల సిరిసంపదలు, ఔన్నత్యాధికారములు, వారి నందఱిలో స్వేచ్ఛగ తిరుగనిచ్చుటయు, అనగా జనసమూహములలోనికి వారిని ఆటంకపరుప వీ లియ్యకుండుటయు, రోగవ్యాప్తికిఁ గారణము లగుచుండెడిని. ఇట్టిసందర్భములందు ప్రజాభిప్రాయమును జాగ్రత్తకై యుద్బోధించి మరల్చుట కర్తవ్యమని ఆంగ్లవైద్యులు తలంచుచున్నారు. (సూక్ష్మజీవులు, అంటువ్యాధులు చూడుఁడు.)

కుస్థానరాజ్యము — తూర్పు చీనా టర్కీస్థానమునం దిప్పుడు ఖోతా ననంబడుచున్న రాజ్యము చీనావారు Yu (Jade) tion అనుచున్నారు. దీని నింకను కుసాతనా యనియు నందురు. దీనిని ఫాహియాను దర్శించెను. యోత్కాన్ పూర్వపురాజధాని. కోథానను నకు పశ్చిమముగా నున్నది. (స్థానదేశము చూడుఁడు).

కుసుంబపూవుచెట్ల వ్యవసాయము ఏటి జన్మస్థానము భరతదేశ మని కొందఱును, ఆఫ్రికాఖండ మని కొందఱును, ఉభయదేశములు నని కొందఱును అభిప్రాయ భేదములం గల్గియున్నారు. భరతదేశమున చాలా తక్కువగను, ఐరోపా దక్షిణదేశములందు ఒక మోస్తరుగను, చీనాదేశము దక్షిణ అమెరికా దేశములందు విరివిగను నిది పైరుచేయంబడుచున్నది.

ఇందు మూడు రకముల జాతులు గలవు. బొంబై రాజధానియందు ఒకజాతి నూనెకును, వేఱొకజాతిరంగులకును పైరుచేయంబడుచున్నది. రంగులజాతి పూవులు నారింజపండువర్ణ పుఱెక్క పుగ నుండి ఆకులందు ముళ్లుండెడివి. బొంబై రాజధానిలోని అహమ్మదునగరు, పూనా, సతారా, ధార్వాడ, బెలగాం, బీజాపూర్ జిల్లాల యందు ౬,౦౦,౦౦౦ యకరము లేలేటనిపంటం బైరుచేయుచున్నారని తెలియుచున్నది. ఇంకను కర్ణాటక, దక్కన్ భాగమున నీవ్యవసాయము కలదు ఆకులు ముండ్లం గల్గియుంట ఇతరవ్యవసాయముల పొలములం జుట్టు నీచెట్లను రెండు మూడు వరుసలుగ నాటిన పశువులు మేయ వెఱచెడివి.

కుసుంబ మైదునెలలకుం బండును. ఆకులు కాడలు పండబారినపైని వేళ్ళతో పెల్లగించి మూడు నాలుగు దినము లెండినపైని గింజల రాలగొట్టుదురు. గింజలందు పాతికవంతు నూనె వచ్చును. అది భోజనోపయోగమైనది. నువ్వుల

నూనెవంటిది. పిండి (పిప్పి) పశువులకాహారమై యున్నది.

కుసుంబా చెట్టు - లా. Carthamus tinctorius. ఆంగ్ల. Bastard saffron tree. సం. కుసుంభః, గ్రామ్యకుంకుమం, పాతక, వహ్నిశిఖ. కుసుంబాచెట్టు పూవులతో బట్టలకు రంగు (ఛాయ) వైచెదరు. దానికిం గుసుంబా రంగని పేరు. కావనే దీనిని కొన్ని తావులందు కుసుమ వృక్షమని వాడుటయుం గలదు.

దీని విత్తులనుండి తీసిన తైలము పైకి మర్దనా చేసిన మేహవాతనొప్పులు, వాతనొప్పులేగాక పక్షవాతమును నివారణమగును దుష్టవ్రణములు మానును. విత్తులను నీటితో నూరిన గడ్డలు హరించును. యెండించిన పూవుల చూర్ణము కామిలరోగము నివారించును. దీనియాకులు కూర చేయుదురట గాని, అది వేడిచేసి ఆమపైత్యముల నుద్రేకించును.

కుసుంబుఁడు– అత్రి, చంద్ర, పూరువు, కురుసంతతి క్షత్రియుఁడు. ఉపరిచరవసువు కుమారుఁడు, సోదరులు బృహద్రథుఁడు, మత్స్యుఁడు, ప్రత్యగ్రుఁడు, చేదిపుఁడు.

కుసుమపురము పాటలీపుత్రము చూడుఁడు.

కుసుమరోగము— ఇది స్త్రీలకుగల్గు రోగము, (అసృగ్దరము చూడుఁడు).

కుసుమాంజనము — ఆయుర్వేద వైద్యశాస్త్రమున ఇత్తడింగాల్చి కొట్టుతరి రాలిన పొడికి కుసుమాంజనమని పేరు.

కుస్తీ (ఆంగ్ల విధానము) — కుస్తీ భరత దేశమునకుఁ గ్రొత్తవిద్య కాదు ఈ వ్యాసమున పాశ్చాత్యవిధానము వివరింపఁ బడును. కుస్తీకి ఫలితము కుస్తీ పట్టుటకు డీకొనువారిద్దరిలో నొకరి నొకరు నేర్పు గఁ బట్టుకొని నేర్పున దాటిపోనీక స్వాధీనమునం దుంచుకొనుట, అనగా లొంగునటులం జేయుట యని భావము. దానికాంగ్లమున Catch as the catch can అని పేరిడి యున్నారు. అట్టి పట్టు సిద్ధించుటకు వలసిన ఇతర పరిస్థితులు బొమ్మయందు జూపఁబడినవి. కుస్తీ పందెములు పదునారడుగుల చతురపు దళమగు చాపంబఱచి జరుపుదురు. రోమను విధానమున నేలంబడుట పట్టువడుట వంటిదేయని చెప్పఁబడినది.

కుహకచకితో లోకః సత్యేఽపి అపాయమపేక్షతే — కపటుని యందు (కృత్రిమ) తొందరగల జనుఁడు (అనగా ఆతురత గల వాఁడు) సత్యము అయినను అపాయముగఁ దలచు వాఁడగును.

కుహవ గోత్రము – శండిల గణము చూడుఁడు.

కుహూదేశము – ఇప్పుడు కాబూల్ (ఆఫ్ఘను స్థానమున) నది యనంబడు నదికి తొల్లింట కుహూయనియు, కుభాయనియుం బేర్లు. ఆ ప్రాంత దేశమగు దీనికి కుహూదేశమని పేరు. అచటి ప్రజలకుం గుహూలని పేరుండెను. పురాణకాలము నందిది యుండెనని తోచెడిని. మత్స్యపురాణము ౧౨౦ అధ్యాయ ౪౧ శ్లోకమునను,

౧౧౩ అధ్యా ౨౧ శ్లోకమునను సింధునది కుహూదేశమున నుండునని చెప్పఁబడినది.

కుహూదేవి — భర్త ధాత (భృగు మహర్షి పుత్రుఁడు. తల్లి ఖ్యాతి). సవతి పేరు యతి. సవతి కుమారుఁడు మృకండర్షి.

కుహూనాడి – అష్టాంగ యోగములు చూడుఁడు.

కుళింద (కులుత, కునింద) దేశము– (కులుతభూమి, కుతకుకోలుతదేశము) బృహత్సంహిత ౧౪ యందు విపాశ (ఇప్పటి బీయాస్‌నది) పై లోపయందు కులుతదేశమని యున్నది. అనగా కాంగ్రాజిల్లాలోని కులూభాగమని అర్థము. మఱియుం గుళిందీయనియు నందేకలదు. మహాభారతము సభాపర్వము ౨౬ అధ్యాయమున పై భాగమున గంగాశతధృనదుల మధ్య భూమి కుళిందదేశమని చెప్పఁబడినది. ఇందు కులు అనంబడు Himalayan tharai ప్రదేశము కలదు. కుళిందులు హిమాలయ దక్షిణభాగముల నెత్తగు పర్వతచరియపరిసరముల నేపాళము వఱకు నివసించువారని Journal of Royal Asiatic Society of Bengal 1908; P.326 యందు కలదు. కొందఱు పరిశోధకులు ఒకప్పుడు గడవాలు సంస్థానభాగము షహారాన్పూరుభాగమిందుండెనని తలంచుచున్నారు. ఇప్పుడు కులు ఉన్న ప్రదేశము కులుతభూమియని వాడుకయుండెనని ప్రతీతి కలదు. రాజధాని నగరకోట.

చంద్రానది, భాగానది కలియుతావున దిగువ ౩౦ మైళ్లదూరమున చంద్రభాగ ఎడమతట్టున ...యను గ్రామముకడ నొక పర్వతముపై ...లోకనాథ దేవస్థానము కలదు. ఇది అవలోకితేశ్వర విగ్రహమని బౌద్ధులందురు. అత్తావునకు కుతకుకోలుకయని పేరనియు, (ఇది కులు శబ్ద సంబంధమేమో) జలంధరపురమునుండి ౧౧౭ మైళ్ల కీదేశము ఈశాన్యదిశగా నుండునని కన్నింగ్హామ్ పండితుఁడు వ్రాసెను.

కుక్షి మహారాజు— సూర్యవంశ క్షత్రియుఁడు. తండ్రి ఇక్ష్వాకుమహారాజు. సోదరులు నిమి, దండుఁడు, విశాలుఁడు. కుమారుఁడు వికుక్షి మహారాజు రాజధాని అయోధ్య..

కుక్షం గోత్రము — భరద్వాజ ఉపగణము చూడుఁడు.

క్రుము నది — కాబూలు నదియందు సంగమించు (జలాలాబాద్‌వద్ద) కునార్ నదిగను, కుఱ్ఱమ్‌నదిగను అనుమానించుచున్నారు. దీని ప్రశంస ఋగ్వేదమున ౧౦-౭౫ నదీస్తుతియందు కలదు

క్లుప్తపఱ్ఱబడిన ఆంగ్లరూపములు- భరతదేశమున సర్వసాధారణముగ వాడుక నందియున్న ఆంగ్లపదములలో క్లుప్తపర్చఁబడిన రూపములు గల వాని నట్టె వాడుటయుం గలదు. కాన వాటిం దెలియుట సమంజసము.

Abbr. - Abbreviated క్లుప్త పఱుపఁబడిన రూపము

Abp.—Archbishop.

Acr.- Acre ఎకరము.

A.C Ante Christum or Before Christ క్రీస్తుమునుపు అని యర్థము.

A. D—Anna Domini or in the year of Our Lord- క్రీస్తువెనుక నని యర్థము.

A. D. C- Aide de Camp- దీనిని ఎయిడికాంపు అనియు వాడుదురు. శరీర రక్షకోద్యోగి యని భావము.

Ad. fin—Adfiaem- To the end- కడవఱకు.

Ad. lib - Ad libitum. At discretion యుక్తమని తోచినరీతి నని భావము.

Ad. inf.—Ad infinitum- కడవఱకు నట్లేనని భావము.

Aet.—Aelatıs Aged- వయస్సు మీరిన యని యర్థము.

A.F.A—Associate Faculty of Actuaries.

A. H—Anno Herira- (హిజ్రా) పారిపోయిన సంవత్సర మని, మహమ్మదు వారు మక్కా నుండి మదీనాకు పలాయనమైన వత్సర మని భావము.

A. I A-Associate Institute of Actuaries

A. M- Anno mundi - years of the world. సృష్ట్యాది వత్సరసంఖ్యకు దీనిని వాడుచున్నారు.

A. M- Ante Meridiem - ఆ దినమున మధ్యాహ్నమునకుం బూర్వమని భావము. అనగా రాత్రి పండ్రెండు గంటలకు రోజు ప్రారంభముగాన అది మొదలు పగలు 12 గంటలవఱకు ఆంగ్లమానమున A.M. అనియు, అదిమొదలు తిరుగ రాత్రి 12 గంటల వఱకు P. M. అనియు వాడుచున్నారు. (P. M. చూడుడు).

A. M. I. C. E. - Associate Member of Institute of Civil Engineers,

A. M. I. E. E- Associate Member of Institute of Electrical Engineers.

Amen - తథాస్తు- అట్లగుగాక (దీవన)

Anon- Anonymous- అనామధేయముగా.

Ans- Answer- ప్రత్యుత్తరము.

A. O. D- Ancient Order of Druids,

A. O. F- Ancient Order of Foresters.

App - Appendix- అనుబంధము - తరువాత చేర్పంబడినది.

A.R.A-Associate of Royal Academy,

A. R. A. M- Associate of the Royal Academy of Music.

A.R.C O- Associate of Royal College of Organists.

A. R. I. B A- Associate of Royal Institute of British Architects.

A. R. S A- Associate of Royal Scottish Academy.

A. U. C- Auno urbis conditoe- From the foundation of the city of Rome- రోమకపురి ప్రారంభకాలమునుండి.

Bart or Bt - Baronet.

B. C.- Before Christ- క్రీస్తు మునుపు (A. D. చూడుడు).

Bot- Botany లేక Botanical.

C. లేక c. - Cent అనియు, Centimes అనియు, Centigrade అనియు (థర్మో మీటరు) మూడర్థములు.

C - Roman numeral for one hundred.

C. A. - Chartered accountant- శాసన నియుక్తుండైన అంకశాస్త్ర, గణితశాస్త్ర పండితుడు. శాసన నియమితుండైన లెక్కగాడు.

C. B. - Companian of Bath (order of).

C. E. - Civil Engineer- సివిల్ ఎంజినీయర్

C. I. - Imperial order of the Crown of India.

C. I. E. - Companion of the order of Indian Empire.

C. M. G. - Companian of the order of St. Michael & St. George.

&. - And- మరిన్ని అని యర్థము.

Co. - Company- సంఘమువారని యర్థము.

Con. or Contra.-Contrary యొక్క క్లుప్త రూపము. in opposition.

Cr. - Credit జమవ్రాయుటకును, Creditor అప్పునిచ్చినవాడనియు రెండర్థములు.

C. S. - Custos sigitli - Custodian of the Seal.

C. S. I. - Companian of the order of Star of India.

Cycl.- Cyclopaedia- విజ్ఞాన సర్వస్వము.

D. C. L—Doctor of Civil Laws.

D. D—Doctor of Divinity (Divinitatis Doctor).

D. G—Dei gratia- By the grace of God అని యర్థము.

Do.— Ditto- the Same అని యర్థము.

D. Ph - Doctor of Philosophy.

Dr.—దీనికి డాక్టరు (వైద్యుఁడు, పండితుఁడు) అనియు Debtor అప్పుతీసికొనిన వాఁడనియు నర్థము.

D. Sc - Doctor of Science

D. V. - Deo Volente - If God willing అని యర్థము.

E. &. O. E - Errors and Omissions Excepted.

Ed - Editor, Edition.

E. G - Exempli Gratia- for example.

Encyc - Encyclopaedia.

Esq - Esquire.

Etc. - Etcaetera మొదలగునవి, and so forth.

Fahr- Fahrenheit (Thermometer).

F. D - Fidei defensor - Defender of the Faith.

F. F- Fellow of the Faculty of Actuaries.

F. G. S - Fellow of the Geological Society.

F. H. S - Fellow of the Historical Society.

F. R. C. O.- Fellow of Royal College of Organists.

F. R. S- Fellow of the Royal Society.

F. S. A - Fellow of the Society of Antiquaries of Arts.

G. C. B - Knight Grand Cross of the Bath.

G. C. M G- Knight Grand Cross of St. Michael and St George.

G. C. V. O- Knight Grand Cross of the Royal Victorian Order.

Gent- Gentleman

Geog- Geography.

Geom- Geometry.

G M. T- Greenwich mean time.

G. P. O- General Post Office.

Gr- దీని Greek అనియు, Grains అనియు, Gross అనియు మూఁడర్థములుగ నుపయోగింతురు.

G. R- Georgius Rex-King George అని యర్థము.

H. M- His Majesty యనియు, Her Majesty యనియు కూడ వాడుచున్నారు.

H. M. S-His లేక Her Majesty's service అనియర్థము.

H. R. H- His Royal Highness.

Ib, Ibid- Ibidem- In the same place అని యర్థము.

i. e- Id est- that is అని యర్థము.

Incog- Incognito- unknown ప్రచ్ఛన్నముగ.

Inst- Instant, present month ఈ నెల.

I. O. U- I owe you నేను మీకు బాకీ యున్నానని యర్థము.

J. P- Justice of Peace.

K. B- Knight of the Bath.

K. C- King's Counsel.

K. C. B- Knight Commander of the Bath.

K. C. M. G- Knight Commander of St. Michael and St George.

K. C. S. I- Knight Commander of the Star of India

K. G- Knight of the Garter.

Kil- Kilometre పరిమాణము.

Kilo- Kilogramme.

K. P- Knight of St. Patric.

Kt. లేక Knt- Knight.

L- Roman numeral 50.

Lat- Latitude లేటిన్ భాషకు కూడ వాడుచున్నారు.

Lb- Pound weight పౌను (40 తులముల) బరువు.

L C. J- Lord Chief Justice.

Lib- Leber- a book పుస్తకమని యర్థము.

L. L. D- Doctor of Laws.

Lon- Longitude.

Long- Longitude.

Loq- Loquitor మాట్లాడుచుంట కర్థము.

Ltd- Limited (limited liability).

M- Roman numeral for 1000.

M. D- Doctor of medicine.

M. E- Mining Engineer.

Mem- Memorandum.

M. Inst. C. E- Member of Institute of Civil Engineers.

M. M. O. - Madame.

Mngr - Monsignor.

M. O. - Money order.

M. P. - Member of Parliament.

M. R. C. S.-Member of Royal College of Surgeons.

M. R. C. V. S. - Member of the Royal College of Veterinary Surgeons.

Mrs. - Mistress.

Ms లేక Mss - Manuscript వ్రాతప్రతి పుస్తకము

Mus. Dr. - Doctor of Music.

Nem. Con - Nemine Contradicente No one Contradicting-ఎవ్వరూ ఎదురు చెప్పలేదని భావము.

Net. - Nett - Netto - Free from all deductions నికరమని భావము.

No. - Numero. Number. సంఖ్య.

Non. seq - Nonsequitur. It does not follow అని యర్థము.

N. P. - Notary Public.

Ob. - Obiit-died మృతిచెందెననుట కర్థము.

O. B. E. - బిరుదము Order of British Empire.

O. H. M. S. - On His Majesty's Service.

O. M. - Order of merit.

O. P. Opposite to Prompt side (stage term)

Oxn - Oxon-ఆక్సుఫర్డు యూనివర్శిటీ సంబంధము.

Oz. - Ounce. ఔన్సు (కొల) పరిమాణము.

P. C- Percent by the hundred. దీనికి % అని గురుతుకూడ కలదు.

P. C- Privy Councellor.

Per. Pro- Per procuration for and on behalf of అని యర్థమగును.

Pinx లేక Pxt- Pinxit. He Painted it అని యర్థము.

Pl- Plural బహువచనమని భావము.

P. M- Post Meridian. After noon అని యర్థము. (A. M చూడుము).

P. M. G- Post Master General.

P. O- పోస్టుఆఫీసు అనియు, పోస్టల్ ఆర్డరనియు రెండు వాడుకలు కలవు. (సామ్యని భావము).

P. O. O -Post Office Order.

Pop- Population.

P.P- Pages.

P. P C- Pour Prendre Conge శెలవు పుచ్చుకొనుట.

Prof- Professor.

Protem- Protempore, Sub protemporee for the time being తాత్కాలికపు.

Prox- Proximo next, రాగల నెల యని యర్థము.

P. S- Post Scriptum, Post Script

P. T. O- Please turn over పుటఁ ద్రిప్పి చదువుడని భావము.

Q. E. D- Quod erat demonstrandeem which was to be demonstrated.

Q. E. F- Quod erat, Faciendum which was to be done.

Quant suff- Quanlum sufficit, a sufficient quantity కావలసినంత అనియర్థము.

Q. V- Quod Vide which see.

R. A. M- Royal Academy of music.

Rev- Reverend.

Rip- Requiescat in pase, may he rest in peace.

R. S. V. P- Respondezs il vous plait Please send answer జవాబునకు నిరీక్షింతుమని యర్థము.

S. P. Qr లేక S. P. Q. R- Senate and People of Rome అని యర్థము.

Sq- Sqare చౌకము.

S. S- Steam ship-

Syn- Synonymous

T. M. O- టెలిగ్రాఫ్మనియార్డరు

T O- Turn over తిరుగవైచి చూడుము.

Vit- Ultimo కడది.

Ultimo- గతనెల యని యర్థము.

Univ- యూనివర్సిటీ విశ్వవిద్యాపీఠము..

Vs లేక Versus- ఎదిరి, ఎదుటిపక్షు, వైరి అని యర్థము. మఱియు Reman numeral for five

V. C- Victoria cross

V. G- Verbi grate- for example అని యర్థము.

Visc- Viscount (వైకౌంటు) అని యర్థము.

Viz- Namely అని యర్థము.

V. R- Victoria Regina.

V. S- Veternary Surgeon.

Wis- Wisconsin.

W. S - Writer of the Segnet.

X. - Roman numeral for 10.

X or Xt - Christ- క్రీస్తు ప్రభువు.

Xmas- Christmas- క్రిస్టమసు పండగ.

Xn- Xtian Christian- క్రైస్తవుడు.

Yds. Yards- గజములు.

Yrs- Years- సంవత్సరములు.

&- And మరియు నని యర్థము.

& etc. - And etcetra and so fourth- అని యర్థము. మొదలగునవియని భావము.

కూచిమంచి జగ్గకవి (లేక జగ్గరాజు) — ఆంధ్రకవులలో నాధునికుఁడుగ పరిగణింపఁబడినవాఁడు. సుప్రసిద్ధుఁడగు అభినవ వాగనుశాసన కవిసార్వభౌము కూచిమంచి తిమ్మకవికి సోదరుఁడు. (కూచిమంచి తిమ్మకవి చూడుఁడు.)

ఈతఁడు రచించినవి జానకీపరిణయము, రాధాకృష్ణ చరిత్ర, సుభద్రాపరిణయము, చంద్రరేఖా విలాపము, ఇంకఁగొన్ని చాటుప్రబంధములు, శతకములుఁ గూడ కలవు. ఈకవివరేణ్యుఁడు చంద్రరేఖావిలాపము రచించి తిట్టుకవులలో పేరొందినవాఁడు. ఇటీవలనే వీరిసంబంధమగు వేణుగోపాలశతకము బయల్పడినది.

కూచిమంచి తిమ్మకవి — ఈమహాకవి ఆంధ్రకవులలో నాధునికులందు పేర్కొనంబడినవాఁడు కవిసార్వభౌమబిరుదమును, అభినవ వాగనుశాసనబిరుదమును కలవాఁడు. క్రీ. శ. ౧౬౯౦-౧౭౫౭ లమధ్యకాలము వాఁడు. ఆర్వేల నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు, కౌండిన్య సగోత్రము, తండ్రి పేరు గంగన్న, తాత పేరు తిమ్మరాజు, ముత్తాత బయ్యనామాత్యుఁడు, తిమ్మకవి పేరు తిమ్మరాజు, గోదావరిజిల్లా పిఠాపురప్రాంతమునందున్న కందరాడ నివాసము. ఈతఁడు కందరాడ కరణమని యనుచున్నారు. శివభక్తుఁడు. దొంతులూరి లింగనారాధ్యులవారి శిష్యుఁడు. భార్య పేరు బుచ్చమాంబ, తల్లిపేరు లచ్చమాంబ. సింగన్న, జగ్గరాజు, సూరన్న కనిష్ఠసోదరులు. జగ్గరాజు, సింగరాజు, నరసరాజు పితృవ్యులు, వీరమ్మ పాపమ్మగార్లు మేనత్తలు.

ఈ మహానీయుఁ డనేక గ్రంథములు రచించిన వాఁడు. గొప్ప కవి. పిఠాపురమందు కుక్కుటేశ్వరస్వామియందు భక్తి గలవాఁడై, చాల గ్రంథము లాదేవునిపై కృతి సమర్పించి కుక్కుటేశ్వరశతకముం జెప్పెను.

ఈ కవి సార్వభౌముని గ్రంథములలో రుక్మిణీ పరిణయము, రసికజన మనోభిరామము, సారంగధర చరిత్ర, రాజశేఖర విలాసము లను నవి ప్రబంధములు అచ్చతెలుఁగు రామాయణము, నీలాసుందరీపరిణయము ననునవి అచ్చతెలుఁగు ప్రబంధములు. లక్షణసారసంగ్రహము లక్షణగ్రంథము, సాగరసంగమమాహాత్మ్యము, సింహశైల (సింహాచల) మాహాత్మ్యము, సర్పపుర మాహాత్మ్యము ననంబరగునవి, క్షేత్రమాహాత్మ్యములు. అనేకశతకములు దండకములు రచించినవాఁడు. చనిపోవుముందు రచించిన కడపటి కావ్యము శివలీలావిలాసము. ఈయనను శతాధిక గ్రంథకర్త యనెదరు.

కూబిజమ్ (Cubism) — పారిస్‌నగరమున కాపురముండిరిన స్పానియాచిత్రకారుండగు పికాసో (Picasso) అను నాయన ఈ సిద్ధాంతమునకుం గర్త.

ఒక పదార్థముయొక్క నిజస్థితి దానికిం గల సంబంధములనుండియు, అంతరములుగ విచారించుటవలన తెలియుననియు, దానియొక్క Cubic capacity అనగా ప్రకృతియందు అవస్తువు ఆక్రమించుకొనియున్న ప్రదేశమునుసరించి యుం డెలియుననియు, ఆకారము రంగు భేదింపఁతగినవి కావనియు, బాహ్యాకారము భ్రమాకారమేగాని నిజాకారము కాదనియు సిద్ధాంతము.

కూజితదోషము — జ్యోతిషశాస్త్రమున ముహూర్తభాగమునందుపనయన ముహూర్తముంగూర్చి చెప్పంబడినదోషములలో నొకటి. లగ్నాది కేంద్రములందు కుజుఁ డుండిన కూజితదోషమనియు, ఇది వటువు తల్లికిం గీడనియుం జెప్పంబడినది.

కూటకర్షాపణన్యాయము — కృత్యర్థమునకు స్థూలలక్షము అనుకూలించిన న్యాయర్థము అంగీకరింపఁదగినదనియు, అనుకూలింపని యర్థము నిరాకరింపఁబడవలెననియు భావము. అనగా న్యాయర్థము పాటింపఁబడఁజనదు.

కూటపాకము — ఆయుర్వేద వైద్యశాస్త్రమున సన్నిపాత జ్వరమునకుఁ గూటపాకమని పేరు.

కూటపాలకము— ఆయుర్వేద వైద్య శాస్త్రమున పిత్తజ్వరమునకుఁ గూటపాలక మని పేరు.

కూటికి పేదవైతే కులానికి పేదలా? — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కూడు గుడ్డలు డబ్బు అడగక పోతే అందరినీ పోషిస్తా నన్నాడట— ఆంధ్రలోకోక్తి.

కూడుంటయే చేత గాకపోయినచో గుణకారము (ప్రారంభించిన లాభమేమిటి? — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కూత ఆర్భాటి మెక్కువ కుప్పలో గింజలు తక్కువ — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కూతురుబుడము — లా. Cryonia scabra. సం. ఏలావాలుకమ్, ప్రసర. కొందఱు లోహిత అనియు వాడియున్నారు. దీనికి నూగు దోసచెట్టనియు, ముసిముసిచెట్టనియు వాడుక నామములు కలవు.

దీని సమూలరసము చలువజేసి విరేచనమొడలించి వీర్యపుష్టిగల్గించుననియు, అరుచి, కార్శ్యము, అగ్నిమాంద్యము, క్రిములు, జ్వరములు, పాము విషదోషవ్రణములు, ప్రమేహరోగము, పైత్యము, భ్రమ, దాహము, శోష, మూత్రరోగములు (బహుమూత్రముసహా) రక్తపైత్య, రక్తవమన ములు, శ్లేష్మకాసలు, హృద్రోగము, క్షయరోగము, నివారించుననియు, దీనిపచ్చియాకునందు విరేచనమొనర్చు గుణముగలదనియుం జెప్పఁబడినది.

కూత్బర్ట్ (Cuthbert) ట్యూటోనిక్కు నామము ఇది Northumbrian Saint అగు నొకస్వామిపేరు. ఈయన సమాధి Durham నందుగలదు. Well-known splendour అని యర్థము. పురుషనామము. క్రైస్తవ నామములు చూడుఁడు.

కూనను పెంచితే గంపైడె కరవ వచ్చి నట్లు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కూనూరు — దక్షిణదేశమున ఉదకమండలమునకు ౧౧ మైళ్ళదూరమున కొండపై కొంత దిగువగనున్న సమశీతోష్ణ ప్రదేశము (ఉదకమండలము చూడుఁడు). సముద్రపు నీటిమట్టముపై నారువేల అడుగుల ఎత్తుననున్నది. ఈ ప్రదేశమందలిశీతోష్ణస్థితిని ఆంగ్లులు Mild and Genial అనెదరు. ఉదకమండలమంత శీతలప్రదేశముకాదు. ఏవరేజి టెంపరేచరు ఉ.గి. ౦ డిగ్రీలుండును. డెబ్బది డిగ్రీలకన్న నెప్పుడు అధికముగాకను, అరువదియైదు (ఫారిన్హీటుథెర్మోమీటరు) డిగ్రీలకన్న తగ్గకను ఉండునని చెప్పఁబడినది అక్టోబరు నెలనడుమను, నార్తీస్టుమాన్సూను వర్షములు ప్రారంభమై రెండుమాసములు వర్షించును. వేడిదేశముల కలవాటుపడిన దేహతత్త్వములు కలవారికీ తావు చాల అనుకూలమైనది.

కూనూరునకుఁ గతిపయదూరమున వెల్లింగ్టను అనంబడు ప్రదేశము సైన్యములుండు తావు. చెన్నపట్టణపు పటాలములకిది ప్రధానస్థానమైయున్నది. ఆరోగ్యప్రదేశము.

కూపఖానక న్యాయము— నుయ్యి త్రవ్వుచున్నవారు నూతిలో పనిచేయుతరి తమ కాలి కంటుకొనిన బురదను పైకివచ్చి ఆనీటితోనే కడుగు కొందురు.

కూపయంత్రఘటికా న్యాయము— నూతిలోని నీటిం బయటికిఁ దోడుటకు పాత్రలను దండ (లేక పేరు) వలెంగట్టి తోడుచుందురు దానికి కూపయంత్ర ఘటిక యనిపేరు (Water wheel). అందు అడుగుకుండలు నీటినింపుకొను చుండుతరి పైకుండలు ఆనీటియందలి నీటిని పైకి వెలుపుచు కాళీ లగుచుండును. ఒకేకాలమున ఆపనియు నీపనియుం గూడ నడచు చుండుంగాన కష్ట సుఖములు, ఆపద సంపదలు, కల్మి లేములు వరుసగ గల్గుచుండు మానవ సంసార జీవితముం గూర్చి దెల్పుటయం దీ న్యాయమును వాడు చుందురు

కూపస్థమండూక న్యాయము— నూతిలోనికప్పకు నూయే సముద్రమను లోకోక్తి వంటిది. పెద్దకార్యములన నేమోఎఱుఁగని అల్ప జ్ఞుల యజ్ఞాన స్థితిం దెల్పుటయం దీన్యాయమును వాడుదురు.

కూరోశివో (క్యూరో శైవో)- Kuro Sivo - జపాను దేశస్థులు North Equatoreal Current ను, Kuro Sivo అనిమెదరు. జపాను భాషయందు నల్లని సీరని యర్థము. ఆ ప్రాంతములందు గల Yellow Sea ఉదకములు బురదగలిసి పచ్చగనుండ దాని నుండి వేఱుగ నగుపడుచు వేడిగల్గి యుంట జపాను దేశముల శీతల బాధను కొంతవఱకు తగ్గించి ఉత్తరముగ బర్విడుచు ఉత్తర ధ్రువముం జేరు తరి తడి తగ్గి యుంతరించి పోవును.

(సముద్ర ప్రవాహములు చూడుఁడు).

కూర్గు దేశము — కొడగు దేశము చూడుఁడు.

కూర్చుండి తింటూంటే కొండ లైనా ఆగవు-(అనగా పని పాటలు చేయు కుండా నని భావము). ఆంధ్రలోకోక్తి.

కూర్చుండి పరుండవలెను, ముందుకూర్చుని పిదప పరుండవలెను - అనగా తన పనిం జేసికొని ముగించి పరుండ వలెనని ఒక భావము. ప్రక్కపై ముందుకూర్చుని పరుండ గలరుగాని కూర్చోకుండా ఒకే సారి పరుండ జాలరని వేఱొక భావము. ఆంధ్ర లోకోక్తి.

కుర్తాళం - ఇది దక్షిణ దేశమున తిరునెల్వేలి జిల్లాయందలి సమశీతోష్ణప్రదేశము. కొండలనడుమనుండివీచు వీదోగాలి తఱచుగ వర్షము జల్లులు జల్లులుగ పడజేయుచుంట చల్లగనుండు తావు. ఆరోగ్య ప్రదేశమని చెప్పఁబడినది. వేసవి కాలమున నిటకు పెక్కండ్రేగి వసించు చుందురు.

ఇట కొండలపైనుండి చిత్రానది జలపాతముగ పడుచుండును. దీనిని సుప్రసిద్ధముగ Kurthalam Falls అని వాడెదరు. ఇట కుర్తాల నాధుండను శివలింగము కలదు. పర్వతమునుండి జారిపడు చిత్రానది శాఖలు పెక్కులుంట నవి యన్నియు కాల్వలుగ గ్రామ మంతట నక్కడక్కడ కాల్వలుగ ప్రవహించు చుంట వింతగ నుండును. కొండపైకెక్కిన నట ధన్వంతరి వన మని చెప్పఁబడు నొక వనము కలదు. అందు సకల విధములు వృక్షసముదాయమును లెక్కలేని వనౌషధులును ఎండకాలమున గూడ నడుచుండు వానజల్లులకు నపరిమితముగ పెరిగి వృద్ధి నంది ఫలించు చుండును. చిత్రానదియు లెక్క

లేని పాయలుగ నీయరణ్యము నందన్ని దిక్కులను ప్రవహించుచు కడకు పర్వతమునుండి జారి జలపాతమై బడినదిగా నొకే జలప్రవాహమై చిత్రానది యనంబడుచు నేగి తామ్రపర్ణీనదియందు సంగమించును.

కొండపై నున్న ఈధన్వంతరి వనమధ్యమున చంపకాదేవి యాలయముకలదు. ఇందు కోతులే యర్చించుచుందురని ప్రతీతి. ఈయరణ్యము కడను ఒక గొప్ప గుహాయందు చిత్రానది జన్మస్థానమున్నది. ఈగుహాయందు పై భాగమున యసంఖ్యాకములగు తేనెపట్లుండి తేనెచుక్కలు క్రింది కెల్లప్పుడు పడుచు నదీజలములం గలయుచుంట నీజలములం దనేక మహాగుణములు గల్గి యారోగ్యస్థితిం గూర్చునని గొప్ప గొప్ప వైద్యులనుచున్నారు. ఈ వనమంతయు ప్రభుత్వమువారి ఫారెస్టు రిజర్వ్‌గా నున్నది.

కూర్మహస్తము — హస్తాభినయనము చూడుడు. భరతశాస్త్రము చూడుడు.

కూర్మద్వాదశి — పుష్యశుద్ధ ద్వాదశి. దీనిని త్రివిక్రమ ద్వాదశి యనియు నందురు. (పండుగలు చూడుడు). జ్యేష్ఠ బహుళ ద్వాదశి.

కూర్మపురాణము (కౌర్మము) లింగపురాణము, కూర్మపురాణము లందిది పదునాల్గవదిగను, తక్కినచోట్ల పదునేనవదిగను చెప్పబడిన పురాణము. ఇందిరాధీశుడు ఇంద్రద్యుమ్నునకుం జెప్పినది సర్గవర్ణాశ్రమ ధర్మ శివ మహాత్మ్యములు కలవు. గ్రంథసంఖ్య మత్స్యపురాణమున ౧౮౦౦౦ గను, తక్కిన వాటియందు ౧౭౦౦౦ గను చెప్పబడినది.

కూర్మాంగ న్యాయము — తాబేలు యొక్క అవయవములు దాని చిప్పయందిమిడిపోవును. అవసరము లేనితరి కనిపించనే కనిపించవు. అవసరము వచ్చుతరి బయటికివచ్చి పని చేయును. అనగా ఉన్నట్లగుపడును. ఇది యర్థము. లేనివి కల్గుచుంటయు, ఉన్నవి లేకపోవుటయు అసంభవవాదమని భావము. ఇవి వాదమునకై ఉపయోగించెడి న్యాయము. ఇంతయె గాక అవసరమగు సమయమున బయటపెట్టుటకు దాచిన (మరుగుపర్చి యుంచిన) వాటింగూర్చి తెలుపుటకీన్యాయము వాడుదురు.

కూర్మాచలదేశము- ఇప్పుడు కుమాఁ డివిజను లేక కాళీకుమాఁ అనంబడుచున్నది. సంయుక్త రాష్ట్రములలోని ఆల్మోడాకుఁ జేరినది. హిమవన్నగముపై నున్న దేశము. దీనికి చంపావతి పురము రాజధానియై యుండెను. అట నొక పర్వతముపై క్రాంతేశ్వర శివలింగము హింగుళాదేవి దేవస్థానమును గలవట. ఒకచిన్న పల్లమున రాతితాంబేలుకలదు. అది కూర్మావతారస్థలమందురు. దానినుండియె యాపర్వత పంక్తికి కూర్మాచలమని పేరయ్యెనట. కూర్మాచలమను మాట నానాటికిఁ గుమానయ్యెనట. ఇంకను ఈదేశమున ప్రాముఖ్యమగునది కాళీగంగ గాన కాళీకుమాఁ అను పేరు గల్గెనట. బాణాసురుని కుమార్తె చంపావతీ, ఇట సిద్ధురాలౌట నామెపేరె ఈ తావునకుఁ గల్గెనట. చంపావతి పుణ్యక్షేత్రము. దీనిని దేవతా నివాసభూమి యనెదరు. ఇచట కొంతదూరమునగల లోహావతి రాక్షస నివాసభూమియందురు. అట రాక్షసులనాఁటి శిలా దుర్గమును రాక్షసులచే పూజింపఁ బడుచుండిన భగవతి ఆలయమును కలవు. అత్తావునకు తొల్లింట శోణితపురమని పేరట. ఇప్పుడు సూయి అనుచున్నారు. ఈదేశ మొకప్పుడు అరుణోదదేశమునకుం జేరియుండిన దందురు.

కూర్మాచల దేశముంగూర్చిన ప్రశంస స్కాందపురాణ మహేశ్వర ఖండమున గలదు.

ఈదేశమున త్రిశూలీ పర్వతపు పశ్చిమపు కడను పూర్ణాదేవి (అన్నపూర్ణాదేవి) దేవస్థానము ప్రసిద్ధము ఇప్పు డాపర్వతమును పూర్ణగిరి యనియు, దేవిని పూర్ణగిరిమాయి యనియు ననుచున్నారు. దూనగిరి తొల్లింటి ద్రోణాచల పర్వతమని పోల్చఁబడినది. లోధ్మూనా అరణ్యమును గర్గర్షి ఆశ్రమ స్థలముగ పోల్చియున్నారు. అటజనించిన గాగస్ నదికి తొల్లింట గర్గనది యని యందురు. ఇది ధవళీనదిలో సంగమించును. మఱియు నీదేశమున పంచ ప్రయాగలు గలవు. (పంచ ప్రయాగలు చూడుఁడు). ఉమావన ముండిన తావును ఉషా మఠము (ఉఖీమట్) ను ఈదేశములోనివే. ఈదేశపు బ్రాహ్మణులు జోషీలనంబడుదురు. వీరియందు సెలాఖాలా జోషీ లనియు, జిశైహార్జోషీలనియు రెండుభేదములు కలవు. ఆభేదము జ్యేష్ఠ కనిష్ఠ శాఖలనియు,గ్రామనామములే యనియు చెప్పఁబడినది. ఈదేశమేలిన రాజులం గూర్చి Journal of Asiatic Society of Bengal 1844; P. 887 నందు చూడవలయును.

కూర్మాసనము (లేక గోముఖాసనము) — యోగశాస్త్రమున చెప్పఁబడిన ఆసనములలో నొకటి. గుద ద్వారమునకు ఇరు దెసల రెండుకాళ్ల మడిమను అదిమి పట్టి గుదద్వారము మూసి కూర్చుని రెండు తొడలపైని రెండు చేతులానుట. దీనియభ్యాసమున ఇంద్రియములు బహిర్గతములు గాక శరీరబల మతిశయించి అపానవాయువు క్షీణించునని చెప్పఁబడినది. దీనికి గోముఖాసన మనియుం పేరుకలదు.

కూలికివచ్చి పాలికి మూల్గాడినట్లు — (పాలికి = భాగమునకు) ఆంధ్రలోకోక్తి.

కూష్మాండ నవమి - కార్తీకశుద్ధ నవమి. దీనిని అక్షయనవమియనియు నందురు. (అక్షయనవమి చూడుఁడు). కూష్మాండకుఁడను రక్కసుని విష్ణుదేవుండు ఈ దినమున సంహరించిన యానవాలుగ విష్ణుదేవు నారాధించి పూజింతురు ఇంకను కొందఱు గుమ్మడికాయల నీదినమున దానములొనర్చువారునుం గూడ కలరు. (పండుగలు చూడుఁడు).

కూసేగాడిదవచ్చి మేసేగాడిదను (బుద్ధి) చెరిపినదట — (అనగా దుస్సహవాసమని భావము). ఆంధ్రలోకోక్తి.

క్యూ అక్షరమునకుం జెందిన ఎక్రైస్తవ పురుష నామములు —

Quayle- వెల్ష్పదము.

Quentin, Quentus, Quintin, Quinton- స్కాచిపదములు. ఐదవసంతానమనియర్థము.

Quintyre- నవీన కల్పితపదము.

క్యూ అక్షరమునకుం జెందిన ఎక్రైస్తవ స్త్రీల నామములు

Queenie- నవీన కల్పితపదము. Quene అను పదమునుండి కల్గిన శబ్దము.

క్యూజెక్కు (Cuseic) — డ్యూటీ ఆఫ్ వాటర్ చూడుఁడు.

క్యూనీఫారము వ్రాత — 'క్యూనీఫారము' అనగా లాటిన్ భాషయందు 'బాణాగ్ర రూపము' అని యర్థము. ఇది ఆసియాదేశపు పడమటి భాగమునందును, ఆఫ్రికా ఖండమునందును ప్రచారమునంది యుండెను. నిలువుగ, అడ్డుగ, ఏటవాలుగ వ్రాయఁబడుచు, అనేక పరిమాణములలో నుండెడిది. రానురాను మంటి మీఁదను, కఱ్ఱమీఁదను, రాలమీఁదను, లోహములమీఁదను గూడఁ జెక్కఁబడుచుండెడిది. ఈ

గురుతులు పురాతనపు పారశీయములని కొందఱు పరిశోధకు లభిప్రాయపడుచున్నారు. సుప్రసిద్ధుడు 'రాలిన్‌సన్' పండితుఁడు ఇట్టి గురుతులకు పెక్కింటి కర్థములను దెల్పియున్నాఁడు. క్రీ. పూ. 3000 నాఁడీలేఖనము పరిపూర్ణత నొంది యుండెనని చెప్పుదురు. ఇది 'క్రెప్పాడోషియా' సీమకు వ్యాపించి క్రీ. పూ. ౨300 నాఁడు పాల స్తీనా దేశమున దలసూపి 'తానక్' సీమలందు గూడగన్పట్టినదట. క్రీ.పూ. ౧౫౦౦ మొ ౧300 వఱకు భూపతుల రహస్యలేఖల కుపయోగపఱుప బడుచుండెడిదట. క్రీ.పూ. ౯౦౦ నాఁడు ఫార్మీని యా రాజ్యమున బ్రచారమొందినట్లు గన్పట్టు చున్నది. ఇంచుమించిది క్రీస్తు పుట్టుక వఱకును అచ్చటచ్చట నున్నటుల దోచెడిని. అస్సీరియా దేశమున వ్యాపించియున్న యీ గురుతులను బేబిలోనియా దేశీయులు కొంత సరళపఱచి లిఖించిరని చెప్పఁబడినది. సరళపఱచిన గురుతులు ౧౧౭ వరకును గన్పట్టుచున్నవి. పారశీకదేశపు 'క్యూనీఫారము' క్రీ.పూ. ౫20 మొ॥ 320 వఱకును 3౭ పలుకు గురుతులును, ౪ Ideograms ను ఈభాషను సరళపఱచెనని చెప్పఁబడినది.

క్యూనిఫారమ్ లిపి (Cuneiform) — దీని నాంగ్లదేశస్థులు Arrow headed letters అనియెదరు. ఈలిపితో చెక్కఁబడిన శాసనములు పారశీకదేశము,అస్సీరియా, ఆర్మీనియా, మిడియా, బాబిలోనియా, మెసపొటేమియా దేశములందు గానవచ్చుచుంట ఆప్రాంతభూమిని వాడుకయం దుండెనని తెలియుచున్నది.

బాణములం బోలియుంట నీపేరందినదట. అరబ్బులు వీటిని మేకులతోఁబోల్చి మిస్మార్ లిపి యనెదరు. దానింబట్టియె ఆంధ్రవిజ్ఞానసర్వస్వము రచించిన కొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణరావుగారు దీనికిం గీలలిపి యని పేరిడిరి. బాణాగ్రరూపమునుండు నీయక్షరములు రెండుబాణములు కలిసినతెఱం దప్ప, తక్కిన తరుణముల కుడివైపునకుగాని, క్రిందికిగాని మొనలుదేరియుండును.

బాబిలోనియాలోని సుమెరులు దీనిని తొలుత వాడుచుంట, వారే దీనికిం గర్తలని తలంపంబడు చున్నది. (బాబిలోనియా చూడుఁడు). ఆది నొకప్పుడిది హీరియోగ్లిఫిక్ నుండి జనించి యుండునని కొందఱు తలంచుచున్నారు. బాబిలోనియా రాజ్యకాలమున నిది యభివృద్ధినందె ననెదరు. పరిశీలకు లీలిపి క్రీ. ము. ౪౫౦౦-౧౦౦౦ నడుమకాలమున వాడుకయందుండె ననుచుందురు. బాబిలోనియనులనుండి అసీరి యనులు గైకొనుటయందు దీనియందు కొన్ని మార్పులును కల్గించిరందురు. వారు క్రీ. ము. ౧౫౦౦-౬౦౭ వఱకు వాడుచుండిరని శాసన ములనుండి తెలిసినది. వారినుండి ఛాల్డియనులు, పారశీకులు, సుసియనులు గైకొనుటతో వేఱ్ఱేఱు మార్పులు పాలైనదట. దీనినుండి పారశీకమునం దొకప్పుడు వాడుకయందుండిన ఏదోలిపి పుట్టెనట గాని అది యిప్పుడు వాడుకయందే లేక నశించి నది. ఇప్పుడు పారశీకమునందున్న లిపి దీని సంబంధమే కాదు.

క్యూనిఫారమ్ లిపి అక్షరాత్మకము. దీనికి గణితము కూడ కలదని తెలినది. సుప్రసిద్ధ పరిశీలకుండనఁదగిన గోల్డుస్టక్కరు పండితుఁడు పాణిన్యాచార్యుఁడు తన అష్టాధ్యాయియందు యవనలిపి యని వాడిన దీక్యూనిఫారమ్ వ్రాత యన్ని పోల్చియున్నారు.

క్యూబాదేశ ప్రభుత్వము — వెస్టు ఇండీసు ద్వీపములలో నొకటి. ప్రజాప్రభుత్వము. నలుబదియొక వేల చతురపు మైళ్ళ వైశాల్యమును, ముప్పదిమూడులక్షల జనసంఖ్యయునిందుం జెప్పఁబడినది.

క్యూబాద్వీపము– (Island of Cuba) ఇది పశ్చిమ గోళార్ధమున, పసిఫిక్కు మహాసముద్రమునందు వెస్టిండీస్ అనుపేరుగల ద్వీపములందు పెద్ద ఆంటిలీద్వీపములని జెప్పఁబడు ద్వీపసమూములోనొకద్వీపము. ఇదిచాలపెద్దది. ౩౬,౦౦౦ చతురపుమైళ్ళ వైశాల్యముకలది. ఇది అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములవారిది, తొల్లింట స్పానియా వారిదై యుండెను. హావనాపురము ప్రధాన స్థానము, ఇది పెద్దవర్తకస్థలము. ఇందు పొగాకు చుట్టలు విస్తారము చేయంబడుచున్నవి. పొగాకు పంట ఈ ద్వీపమునందధికముగా పైరుచేయంబడుచున్నది. (వెస్టిండీసు ద్వీపములు చూడుఁడు) (పెద్ద ఆంటిలీ ద్వీపములు చూడుఁడు).

క్యూలెక్సుజాతి దోమ — ఇది అనేక విషయములలో స్టెగోమియా జాతిని పోలియుండును. దీనిగ్రుడ్లు నొకదానితో నొకటికలసి పడవ వంటి ఆకారముకలవై యుండును. గ్రుడ్లు కొంచె మెఱుపుధాతువు కలసిన నలుపురంగువలె యుండును. పురుగులు నీటిమట్టమునుండి క్రిందికి వ్రేలాడుచు గాలిపీల్చుట కేర్పడిన రంధ్రములద్వారా నీటిపైనుండు గాలినిపీల్చును. (అంటువ్యాధులు చూడుఁడు. మలేరియా చూడుఁడు).

క్రూరగ్రహములు — (పాపగ్రహములు) జ్యోతిషశాస్త్రమున రవి, కుజ, రాహు, శని, కేతువులు క్రూరగ్రహములనియు పాపగ్రహములనియు చెప్పఁబడినవి. ఇవి కానివి శుభగ్రహములు. (శుభగ్రహములు చూడుఁడు).

కృక్ష గోత్రము — భరద్వాజ ఉపగణము చూడుఁడు.

కృణి గోత్రము — విష్ణువృద్ధ ఉపగణము చూడుఁడు.

కృతక రత్నములు— రత్నములు భూమియందు తమంతటతామే నైసర్గిక పరిస్థితులందు ఉత్పత్తియగునవి (Real gem is made by nature). కృతకరత్నములు మానవులచే నా పదార్థ సమ్మేళనమువలన కల్పింపఁబడినవి. (Re-constructed gem is made by men with the same material). వీటిని గాజు రత్నములతో (Artificial or imitation gems generally made of glass) పోల్చి పొరబడరాదు.

కృతకరత్నములను Synthetic stones అని యందురు. రసాయనశాస్త్రవేత్తలు రత్నములందలి పదార్థములనే రంగులవరబడి సమర్చి తమ కనుకూలమగు పరిమాణములుగ కల్పిరచింతురు. ఇదియు అన్నిలక్షణములను, అన్ని పరిశీలనలను, అన్ని పరీక్షలందునను ఆరత్నమునే పోలియుండును.

క్రీ. శ. ౧౮౮౫ సంవత్సరమున కృతకరత్నము (ఒక కెంపు Ruby) తొలుత జేయఁబడెంగాని దానింగూర్చుటకగు వ్యయము నిజమగు కెంపు విలువకన్న అనేకరెట్లెక్కువయగుట నిష్ప్రయోజనకార్యముగ నెన్నబడియెను. ఈనడుమ రత్నములధర లోకమందంతటను హెచ్చుగుటయును, మధ్యకాలమున చేయఁబడిన పరిశీలనలవలన కృతకరత్నములం జేయువ్యయము కొంతతగ్గుటం గనిపెట్టఁబడుటయు సంభవించి ఇప్పుడు ప్రోత్సహింపఁబడి చేయఁబడుచున్నవి. కాని వాట్లను Imitation రత్నములకు శ్రేష్ఠములుగ మాత్రమెన్నుచున్నారు.

కృతకుడు— అత్రి, చంద్ర, యదుసంతతి క్షత్రియుఁడు, తండ్రివసుదేవుఁడు.

కృతకృత్యుఁడు— తండ్రి త్రికకుత్తు, ఇతఁడు విరక్తుఁడై చనినవాఁడని చెప్పఁబడినది.

కృతద్యుతి— భర్త, చిత్రకేతుఁడు.

కృతశ్రవణుఁడు (ఋషి) పరశురాముని యనుచరుఁడు.

కృతభాగగోత్రము — జమదగ్నివత్స ఉపగణము చూడుఁడు.

కృతమాలానది — దీనినిప్పుడు వైఘయనియు, అరవమున వైగైయనియు నను చున్నారు. పాండ్యదేశమున, దక్షిణ మధురాపట్టణముగుండా అంతర్వాహినియై యుండు నది. దీని యుదకములు సముద్రమునకుం జేరక దారిలో నింకిపోవును. మలయపర్వతమున జన్మించును దీనింగూర్చిన ప్రశంసలు మార్కండేయ పురాణము ౫౭. వాయుపురాణము ౨-3 యందు గానసగుచున్నవి.

కృతవర్మ — అత్రి, యదు, సంతతి క్షత్రియుఁడు, తండ్రి హృదికుఁడు సోదరుఁడు, దేవమీఢుఁడు శతధనువు, పితామహుఁడు భోజుఁడు. భారతయుద్ధానంతరము అశ్వత్థామ పాండవశిబిరముఁజొచ్చి ఉపపాండవులను మొదలుగాగలవారిని నరకి చంపివేయుటయందు అశ్వత్థామతోఁగూడ నుండిన వాఁడట. భారతయుద్ధానంతరము యాదవులకును సాత్యకులకును సంభవించిన విరోధకలహము (Civil War) నందు మృతుఁడాయెనని తెలియుచున్నది. ఈయన భారతసంగరమున మరణించక మిగిలినవాఁడు. (అకూ్రరుఁడు చూడుఁడు. హార్దిక్యుఁడు చూడుఁడు).

కృతవీర్యుఁడు — అత్రి, చంద్ర, యదు (తాళజంఘ) హైహయవంశ క్షత్రియుఁడు, చేదిదేశాధినాథుఁడు, తండ్రి ధనికుఁడు లేక రెండవ మాహిష్మంతుఁడు. కుమారుఁడు కార్తవీర్యార్జునుఁడు లేక అర్జునుఁడు.

కృతవేహారి గోత్రము జమదగ్నివత్స ఉపగణము చూడుఁడు.

కృతాగ్ని — చంద్ర యదువంశ క్షత్రియుడు. తండ్రి మహిష్మంతుఁడు. సోదరుఁడు కృతవీర్యుఁడు. పితామహుఁడు ఉశనస్సు కృతాగ్ని కార్తవీర్యార్జునుని పినతండ్రి.

కృతాయువు — మిథిలభూపతి. తండ్రి అరిష్టనేమి.

కృతాశ్వుఁడు — మరీచి సూర్యవంశ క్షత్రియుఁడు. ఇక్ష్వాకు సంతతి. బర్హిణాశ్వుని మొదటికుమారుఁడు కృతాశ్వుని కుమారునిపేరు రెండవ యువనాశ్వుఁడు. ఇతనికి కృతాశ్వుఁడనియు రూపాశ్వుఁడనియుం బేర్లు వాడబడి యున్నవి. (రూపాశ్వుఁడు చూడుఁడు).

కృతి — ఈ పేరుగలవారు పెక్కండ్రు కలరు. అందఱు క్షత్రియులే. మిథిలదేశాధీశుఁడగు బహుళాశ్వుని సుతునిపేరు కృతి యాదవులలో విభువు సుతునిపేరు కృతి కురుసంతతిలోని చ్యవనుని సుతునిపేరు కృతి. పూరువుసంతతిలోని సన్నతిమంతుని కుమారుఁడు కృతి. ఈతఁడు హిరణ్యనాభునివలన యోగమార్గ ముపదేశమంది ప్రాగ్దేశమున సామసంహిత పఠించెనని చెప్పఁబడినది.

కృతిమంతుఁడు — పూరువు సంతతి చంద్రవంశక్షత్రియుఁడు యమీనరుని పుత్రుఁడు. ధృతిమంతుడను నామాంతరముగలవాడు.

కృతుఁడు —ఈపేరుగలవా రిర్వురుకలరు యాదవులందు వసుదేవుని కుమారులలో నొకఁడు (బలరామ శ్రీకృష్ణుల యనుజుఁడు) కృతిమంతుడను పేరుగలవాడు. మరియు గంభీరుడనువాని సుతుఁడును కృతిమంతుఁడే. ఈతని సంతతివారు ఈతని నుండి బ్రాహ్మణులైరి.

కృతౌజస్సు — యదువంశ క్షత్రియుఁడు. కృతవీర్యుని కనిష్ఠసోదరుఁడు.

కృత్తికనక్షత్రము — ఆకసమున మం గలికత్తిం బోలియుండు ఆరునక్షత్రములసముదాయము.జ్యోతిషశాస్త్రగ్రంథములందు దీనికిక్కృత్తికా, అనలః, జ్వలనః, పావకః, బహుళా, వహ్నిసంజ్ఞికః, వట్టారకః, హుతభక్, అనుమాటలు పర్యాయపదములుగ వాడఁబడియున్నవి.

అగ్ని అధి దేవతయనియు, రాక్షసగణముకుం జెందినయధోముఖ నక్షత్రమనియు, పుంస్వభావమనియు, మేక, నెమలి, అత్తిచెట్టు దీనిసంబంధములనియు, కృత్తిక ప్రవేశించినపిదప ముప్పదిగడియలపై త్యాజ్యమును, ఏబదినాల్గు ఘటికలపై నమృతము వనియు, సాధారణస్వభావ నక్షత్రమనియుఁ జెప్పఁబడినది.

కృత్రిమాకృత్రిమయోః కృత్రిమే కార్యసంప్రత్యయః ఇతి న్యాయము — అకృత్రిమ అర్థమనగా వాడుకనందిగాని నైఘంటికముగగాని ఒప్పిన సాధారణమైన యర్థము. కృత్రిమమన సాంప్రదాయార్థము (Technical meaning) సాంప్రదాయార్థములు విద్యాసాంప్రదాయమనియు,ధర్మసాంప్రదాయమనియు, శాస్త్రసాంప్రదాయమనియుఁద్రివిధము. ఇందు సాధారణార్థము సంశయగ్రస్తముగుతరి సాంప్రదాయార్థమే చెప్పవలెనని యీ న్యాయముయొక్క భావము.

కృత్వాచింత న్యాయము - ముందు చేసి తర్వాత దానింగూర్చి యోచించుట యని యర్థము. ముందు యోచించి పిదప చేయుట బుద్ధిమంతుల లక్షణమైయుండ, యోచింపనిది చేసివైచి పిదప యోచించుట బుద్ధిహీనుల లక్షణమని చెప్పుట యందీన్యాయమును వాడుచుందురు. ఇట్టిదే ముండితశిరోనక్షత్రాన్వేషణ న్యాయము, క్షౌరము పూర్తియైన పిదప అర్థనక్షత్రమగునా కాదాయని యోచించుచున్నట్లని భావము.

కృత్సనగోత్రము జమదగ్ని వత్స ఉపగణము చూడుఁడు.

కృత్స్నమదుఁడు — చంద్రవంశము. ఈతనికి గృత్స్నమదుఁడనియుం బేరుకలదు. తండ్రి సుహోత్రుఁడు. కుమారుఁడు శునకుఁడు; పౌత్రుఁడు శౌనకర్షి.

కృథుఁడు — యదవంశ క్షత్రియుఁడు; విదర్భుని రెండవకుమారుఁడు.

కృపాచార్యుఁడు — కృపుఁడు చూడుఁడు.

కృపి — సత్యధృతి కుమార్తె, ద్రోణాచార్యుని భార్య, కుమారుఁడు అశ్వత్థామ, సోదరుఁడు కృపాచార్యుఁడు.

కృపుఁడు (కృపాచార్యుఁడు) — తండ్రి సత్యధృతి, సోదరి కృపి, (ఈమె ద్రోణాచార్యుని భార్య) మేనల్లుఁడు అశ్వత్థామ.

కృపాచార్యులు కొంతకాలము (ద్రోణాచార్యునకుం బూర్వము) కౌరవులకు అస్త్రవిద్యాగురువుగ నుండినవాఁడు. గౌతముని వంశస్థుఁడగుట నీతనికి గౌతముఁడనియు నామాంతరముండెనట. ఈతఁడు ఏకాదశరుద్రాంశజన్ముఁడని చెప్పఁబడినది.

కృశుఁడు — ఒకఋషి- ఈతఁడు శమీకుని మెడను పరీక్షిత్తుమహారాజు చచ్చినపాముం జుట్టినవాఁడని (శమీకునిపుత్రుఁడగు) శృంగికిం దెల్పినవాఁడు. శృంగి పరీక్షిత్తు నేలరోజులలో పాము కఱచి మరణించునట్లు శపించినవాఁడు.

కృష్ణకవి — ఆంధ్రకవులలో నాధునికులందు పరిగణింపఁబడినవాఁడు; శ్రీవైష్ణవబ్రాహ్మణుఁడని తలంచుచున్నారు. మైత్రేయసగోత్రుఁడు,తండ్రిపేరు నరసింహాచార్యుఁడు,రచించినది శకుంతలాపరిణయ మను ప్రబంధము.

కృష్ణగిరిపజ్త్తి — నల్లగానుండుటచే నీపర్వతపజ్త్తి కీపేరు గల్గెనని వాయుపురాణము ౩౬ యందు కలదు.

దీని నిప్పుడు కారకోరమ్ పర్వతపజ్త్తి(Kara-korum Mountains)అని వాడుచున్నారు.

కృష్ణగోత్రము — ఉపమన్యుగణము చూడుడు.

కృష్ణచంద్రగోత్రము — ఆత్రేయ గణము చూడుడు.

కృష్ణజిల్లా — చెన్నపురిరాజధానియందు చేరిన ఆంధ్రదేశములోనిది. ప్రధానస్థానము మచిలీపట్టణము. దీనిని మచిలీబందరనియు, బందరనియు అనుచున్నారు తొల్లింటి కలంకారీ అద్దపుగుడ్డలకు పేరందినది. వెనుక నొకప్పుడు రేవుపట్టణమై యుండెను. ఇప్పుడు రేవు మెరకేసి పోయినది.

బెజవాడ-రెయిల్వే కూడలిస్థానము, వర్తక స్థలము. కృష్ణానది కడ్డముగా నిట నానకట్టు గలదు. ఇట ఇంద్రకళాపర్వతముపై నున్న కనకదుర్గదేవస్థానము సుప్రసిద్ధక్షేత్రము. నూజవీడు గొప్ప జమీందారీస్థానము. జగ్గయ్యపేట వర్తకముగల తావు. వల్లూరు జమీందారీ స్థానము. చల్లపల్లి, ముక్త్యాల జమీందారీస్థానములు. గుడివాడ వేఱొక పట్టణము. (జల్లిసీమ చూడుడు.)

కృష్ణతామర (మెట్టతామర) — లా. Canna indica. ఆంగ్ల Cannas లేక, Indian Shot. సంస్కృతపుపేరు తెలియదు గాని సర్వజయా యనిరి.

ఇం దనేక రకముల రంగులపూవులంబూచు భేదములు పెక్కు గలవు. అరఁటిఆకులంబోలిన చిన్న ఆకులతో నుండును. పూవులతోటలందు అలంకారముగ పెంచుట కలదు. దీనిదుంప మిరియాలపొడిం జేర్చి నూరి బియ్యపుకడుగుతో కషాయము కాచి పశువులకుం బోసిన, పశువులు విషవృక్షములందిననదోషము కల్గిన కడుపుబ్బు నిమ్మళించునందురు.

కృష్ణదాసకవి — ఆంధ్రకవులలో నాథునికులందు పరిగణింపఁబడినవాఁడు. తండ్రి వెంకటదాసు, రచించినది రాధాకృష్ణవిలాసము. ఇందలికథ గీతగోవిందము (జయదేవకవి) లోనిది.

కృష్ణదాసకవిరాజుగారు - ఈయన చైతన్యచరితామృతమును రచించినవాఁడు కట్వా నుండి ౮ మైళ్ల దూరమున నున్న జహామత్పూరు నివాసి (కౌటకద్వీపము చూడుఁడు.)

కృష్ణభట్టు(మహానుభావుఁడు)— ఈమహాత్ముఁడు మహానుభావుఁడనికూడ బిలువంబడుచుండువాఁడుగాన ఈతనిమతమునకు మహానుభావమతమని పేరుగల్గెను ఈయనకు భేతాళుండొక మంత్రకిరీట మొసంగెననియు, దాని ధరించిన సాక్షాచ్ఛ్రీకృష్ణునివలె మహాతేజోవంతుఁడై యెల్లర కగుపడువాఁడనియు యొకవాడుక గలదు. ఇది నిజమైనను యబ్రుతమైనను ఇతఁడు గొప్ప విద్వాంసుఁడు, బుద్ధిశాలి కానోపు శాలివాహన శకము ౧౧౦౦గి ప్రాంతములవాఁడని యందురు. ఈయన కృష్ణచరితామృతము, లీలామృతము నను మతగ్రంథములను రచించెనట. వీరి మతమునకు పది మఠములు కలవందురు. ఈమతములోని సన్యాసులను మహాంతులనియు, వారినివాసములను మఠములనియు నందురు. సంసారులు క్షౌరముం ...చుకొనరు. అహింసావ్రతులై యుం...రు. శ్రీకృష్ణుని దత్తాత్రేయుని అర్చింతురు. మణ్ముఖిముద్రాధారులై జపము జేయుదురట

కృష్ణమిశ్రుఁడు — ప్రబోధచంద్రోదయనాటకకర్త. (యజాభుక్తిదేశముచూడుఁడు).

కృష్ణయ్యకవి-ఆంధ్రకవులలో నాథునికులందు పరిగణింపఁబడినవాఁడు. ఈకవిం గూర్చి సరిగా తెలియకున్నది

బ్రాహ్మణుఁడు, స్మార్తవుఁ డని తలంపఁబడుచున్నాఁడు. భరద్వాజస గోత్రము, తండ్రిపేరు చెంచయ్య, కాపురము నెల్లూరుప్రాంతముల పినాకినీనదీతీరమందలి కమలాపుర మని చెప్పఁబడినది. రచించినది పార్వతీపరమేశ్వర పరిణయ మను ప్రబంధము.

కృష్ణశీర్షకగోత్రము గవిష్ఠర గణము చూడుఁడు.

కృష్ణుని వంశావళి—వీరిది అత్రిసంతతి, చంద్రవంశము, పురూరవచక్రవర్తి, నహుషమహారాజు, ...సుమహారాజు, సత్యవ్రతభూ... డుసంతతి క్షత్రి.

సత్యవ్రత భూపాలుడు (సాత్వతుడు)

మ... ...జుడు. (వీరిసంతతి వారు భోజులనంబడిరి). | అంధకుడు. | దేవావృధుడు. | వృష్ణి. | దివ్యుడు. | భజి | భజమానుడు.

బభ్రువు.

వృష్ణి సంతతి
అక్రూరుడు,
సత్రాజిత్తు (సత్యభామ తండ్రి),
సాత్యకి మొదలగువారు.
(సత్రాజిత్తు వంశావళి చూడుడు)

భజ... ...నుడు. | కంబలబర్హిషుడు. | కు... ...డు.

భోజుడు.

హృదికుడు.

వృష్ణి లేక దుందుభి

దవిద్యోతుడు లేక అభిజిత్తు.

ఆహుకుడు.

కృతవర్మ | శతధనువు. | దేవమీఢుడు

శూరుడు.

దేవకుడు. | ఉగ్రసేనుడు

వసుదేవుడు.

దేవకీదేవి.

(భార్య దేవకీదేవి). | వసుదేవుని భార్య. | కంసుడు | తుష్టిమంతుడు.

త్రివృష్ణుడు. కృత(భార్య ధృతి)కుడు. | బలరాముడు. | గదుడు. | విపులుడు | సారణుడు. | కృతముష్టుడు. | సుధన్వానుడు. | శ్రీకృష్ణుడు | వసువు. | హంసుడు. (కౌశికుడు) | శూరుడు | కుమార్తె సుభద్ర (అర్జునుని భార్య).

కుమార్తె శశిరేఖ.

ప్రద్యుమ్నుడు. | చారుదేష్ణుడు. | సుచారుడు. | భద్రచారుడు. | తామ్రుడు. | చక్రుడు. | సాంబుడు | మిత్రవంతుడు. | సునీధుడు. | మిత్రబాహువు

అనిరుద్ధు

కృష్ణాంగారక చతుర్దశి — కృష్ణ పక్షమున చతుర్దశిని మంగళవారము సంభవించు నేని దానిని కృష్ణాంగారక చతుర్దశి యనెదరు.

కృష్ణాగరుచెట్టు — లా. Aquilaria aquallocha ఆంగ్ల. Eagle wood అనియు, Aloe wood tree. ఈచెట్టుయొక్కసారము గట్టి పడి అగరగును. అగరు సుగంధద్రవ్యము గాన విలువంగల్గి యున్నది. అగరుతైలమును అమ్ముడు పోవు సుగంధద్రవ్యమే. అగరును సంస్కృత మున అగరు, విశ్వరూపకమ్, శీర్షమ్ అని యం దురు. ఇది ఇరుగుడుచేవ చెట్టుజాతిది.

అగరు-కర్ణ రోగములు, క్రిమి, కుష్టురోగము, చెమట, దుర్గంధము (శరీరమునగల్గు దుర్వాసన), నేత్రరోగములు, బొల్లి, మేహము, వ్రణములు, వాతము, విషము, శ్లేష్మ రోగము, శోషలు వీట్ల నడంచునని చెప్పఁబడినది. ఆరోగ్య మొసంగు వాసన గలది.

కృష్ణాగరు సంస్థానము- ఇండియా యందలి రాజపుటానా ఏజన్సిలోని బ్రిటీషు రక్షిత సంస్థానము లిరువదింటిలో నొకటి (రాజ పుటానా ఏజన్సీ చూడుఁడు) కృష్ణాగరుపురము రాజధాని.

కృష్ణాజని గోత్రము — పరాశర గణము చూడుఁడు.

కృష్ణాత్రేయగోత్రము - ఆత్రేయ గణము చూడుఁడు.

కృష్ణాదేవి - ద్రౌపదీదేవి చూడుఁడు.

కృష్ణానది (కృష్ణవేణీనది)— కృష్ణానది పడమటి కనుమలందు (Western Ghats) మహాబలేశ్వర మను పురపరిసరములం దుత్పన్న మగును. జన్మస్థానమున దేవస్థానము శివలింగము కలదు. దేవాలయమున శివలింగము కడనే జన్మించును. ఇది యాత్రాస్థలము. దీనిం గూర్చిన ప్రశంస రామాయణము కిష్కింధకాండ. ర అగ్నిపురాణము ౧౧౮ యందునను కలదు.

ఇందు వేణీనది సంగమమైన కడనుండియు కృష్ణవేణి యను పేరం బరగుచున్నది. కృష్ణ కర్ణామృతము రచించిన బిల్వమంగళ కవి కృష్ణా నది పడమటి తీరమున నుండినవాఁడు.

కృష్ణవేణీ నదిం గూర్చిన ప్రశంస పద్మ పురాణము స్వర్గఖండము 3 అధ్యా. ౨౭ శ్లో॥ కలదు.

కృష్ణావతార హస్తము — హస్తాభినయము చూడుఁడు. భరతశాస్త్రముచూడుఁడు.

కృష్ణాష్టమి — (శ్రీకృష్ణజయంతి) దీనిని గోకులాష్టమియనియు నందురు. శ్రావణ బహుళ అష్టమి. స్మార్తులు శ్రీకృష్ణుని జన్మ దినముగ నా దేవుం బూజింతురు. రామాను జీయ శ్రీవైష్ణవులు శ్రావణబహుళ అష్టమి, నవమి, దశమి తిథులలో నెప్పుడైనను రోహిణీ నక్షత్రము సంభవించిన లేక యుండఁజూచి, శ్రీకృష్ణజయంతి జరిపి పూజింతురు ఒకవేళ యట్లు సంభవించనిచో సౌరమానసింహ (అవణి) మాసమున ఎన్మిది, తొమ్మిది, పది తిథులలో నెప్పుడైనను రాత్రియందు రోహిణీనక్షత్రము సంభవింపఁజూచి శ్రీకృష్ణజయంతిం జరుపుదురు. వారికి రోహిణీనక్షత్రము రాత్రియందుంట ప్రధానము.

ఇంక మాధ్వులగు వైష్ణవులకు రాత్రి నియమము లేదు. అష్టమి, రోహిణి కలియుటయే ప్రధానము. స్మార్తులకు తిథియే చాలును.

ఈ తిథిని (అష్టమి) రోహిణీనక్షత్ర మర్ధ రాత్రమునం దుంటయు, తులానాథుండగు శుక్రుఁడు ఉదయించుటయు సంభవించునేని దశఫలప్రత మాచరింప వర్ధిల్లుదుసగును.

కృష్య (క్రియ)-పతాకహస్తముచేత ఎడమ ప్రక్కకు (వంకకు) చేయి చాచిన (సర్పిణి చూడుఁడు), ఆ చేతిని ఎడమనుంచి కుడిపార్శ్వమునకు రానిచ్చుటకు పేరు

ఇది సంగీతశాస్త్రమున క్రియాప్రాణములోని దేశ్యక్రియ లెన్మిది విధములలో నొకటి. (క్రియాప్రాణము చూడుఁడు)

క్రూప్ (క్రుప్పు) కర్మాగారము-ఆంధ్రదేశమునకుఁగాని, భరతదేశమునకుంగాని, ఏసంబంధము లేనిదయ్యు నీ కర్మాగారము ఐరోపామహాసంగ్రామమున బ్రిటిషు ఇండియాకును, వైరమున బద్ధకంకణులైన జర్మనులకు కుడిభుజమై, పరికరమై, చేదోడై సంగరము నెరపు సాధనసంపత్తిగ దనరుటయేగాక పిదపను ప్రపంచమందలి గొప్ప పరికరములలో చేరందిన నీ కర్మాగారముం గూర్చి ఆంధ్రవిజ్ఞానమున వివరించుట సమంజసము కాకపోదు.

క్రూప్ అను పేరుగల జర్మను కుటుంబము ఉక్కు, ఇనుము, తుపాకులు, రైల్వే సామానులు, ఎంజినులు, ఫోటోగ్రాపు కెమేరాలు, మోటారుయంత్రములు, మొదలగువాటి నిర్మాణ కర్మాగార సందర్భములందు పేరందికొనటుంబము.

ఆదిని Friedrich Krupp అనునాయన క్రీ. వె. ౧౭౮౭-౧౮౨౬ కాలమునాఁటివాఁడు. ఈతఁడు జర్మనుదేశమందలి Essen పుర వాస్తవ్యుఁడు. ఆ పుర మదివరకే ఇనుప, ఉక్కు పనులకు తావుగ నుండ నందొకచో నీ ఫ్రెడరిక్కు క్రూపుగారు పనివాఁడుగనుండి, ఇనుమునుండి ఉక్కుందీయు విధానములు, ఉక్కుయొక్క నిజ తత్వమును పరిశీలించుచుండువాఁడు. కొంతకాలమున కాతడు ఉక్కును (Cast steel) తాను చేయుట వృత్తిగ గైకొనదలంచి, కొల్వుపడాను తాని Friedrich Nicolai అను భాగస్వామిం గూర్చుకొని ప్రత్యేకముగ నాయూర నేకొకచో కర్మాగార రహస్యస్థలమున గుప్తముగ ఉక్కుం జేయ నారంభించెంగాని అదిలాభముం గూర్పమి ఆ వ్యవహారము మానివేసియు నా ఫ్రెడరిక్కు క్రూపుగారు భార్య పిల్లలుంగలసి తామే యా వృత్తి చేయుచు బ్రతుకుచుండిరి ఇది క్రీ. వె. ౧౮౧౨ వ సంవత్సరము. ఆయన ౧౮౨౬ లో మరణించ నాయన యాలుబిడ్డలాపనినే సాగించ సాగిరి రానురాను క్రీ. వె ౧౮౪౮ నాఁటికి వారికి మంచిదినములు పొడసూపెను.

సుతునిపేరు Alfred Krupp గారు. ఆయన నాఁడు ఒకపాటి సితి చేకూరెను. చిన్నకర్మాగారమును ఏర్పడియెను. ఆయన ౧౮౮౭ జూలై ౧౪ తేదీని మృతినంద, ఆయనకొమరుండు Friedrich Alfred Krupp గారావృత్తినే యవలంబించి యాకర్మాగారమునే నడపుచు అభివృద్ధి నందుచు ధనము నిల్వజేయు చుండెను. ఈయన ౧౮౯౩-౧౮౯౮ ఆదేశపు శాసన నిర్మాణసభయగు Riech Stag నందు సభ్యుఁడుగ నుండెనట. ఆతఁడు ౧౯౦౨ నవంబరు ౨౨ మృతి నందెను. ఈయనకు సుతులు లేరు; Bertha యను పేరుగల కుమార్తె మాత్రముండెను. ఆమె ౧౯౦౬ లో Gustav Von Bohlenund Halbach అను ప్రభుత్వోద్యోగిని పెండ్లియాడెను. నాతఁడదివరకు German Diplomatic Service నందుండ దానిని వదలివేసి క్రూప్ అదృష్టనామమును తానును ధరించి అంతటినుండి Krupp Von Bohlenund Halbach అను పేరం బఱగుచు భార్యను సంతోషపర్చుచుండువాఁడట. ఈయన క్రీ. వె. ౧౮౭౦ లో జన్మించెనట.

క్రీ. వె. ౧౮౪౭ లో ౧౦ మందిపనివాండ్రు మాత్రముండిన కర్మాగార మిప్పటికి చాల బలపడియెను. టంకశాల యందు ఉక్కు, రాగి

పాళ్లుగూర్చి మొదట చూపిన దీ కర్మాగారమే. జర్మను టంకశాలకు రోలర్సుం జేసియిచ్చిన దీ కర్మాగారమే. ఇనుపదారి బాటలకాదేశమున సరకులను, ఇంజనులను ఇచ్చిన దీకర్మాగారమే. ఐరోపా మహాసంగ్రామ కాలమున యుద్ధపరికరములు, యుద్ధాయుధములు మొదలగున వన్నిం టిం గొదువ లేకుండ నిచ్చిన దీ కర్మాగారమే. ఒక్క జర్మనీకే గాక ఐరోపా ఇతర దేశములకు ఆయుధ వితతిఁజేసి యిచ్చిన దీ కర్మాగారమే. ఇప్పుడు గొప్పగొప్ప ఓడలనుయుద్ధనావలంగూడ గట్టుటకు వీలుగ సముద్రతీరమున నొక శాఖా సంస్థను నిల్పినవట.

K అక్షరమునకుంజెందిన క్రైస్తవ పురుష నామములు

K అక్షరమునకుంజెందిన క్రైస్తవ పురుష నామములు - Karl, Karol- ట్యూటోనిక్కు పేరు. (Charles కు ప్రతిరూపము). మనుష్యుఁడని యర్థము.

Kay- లాటిను నామము, Rejoicing అని యర్థము.

Kean, Keanny- ఐరిషునామము. Vast అని యర్థము.

Keith- నవీన స్కాచిపదము

Kenelm- ఆంగ్లో సాక్సను పదము, Protector of his kindred అని యర్థము.

Kenneth- కెల్టిక్కు పదము, స్కాచిదేశ ప్రచారమున గలదు. Leader అని యర్థము.

Kester- Christopher చూడుఁడు.

Kitto - గ్రీక్కు పదము, క్రీస్తును వ్రోయువాఁడని యర్థము.

Konard- ట్యూటోనిక్కు పదము, Bold speaker అని యర్థము. (Conard చూడుఁడు).

Kivas- నవీన కల్పిత పదము.

Kormak- కెల్టిక్కు పదము, Son of a chariot warrior అని యర్థము.

Kosmos- గ్రీక్కు పదము, Order అని యర్థము.

Kynaston- నవీన పదము, (ఉచ్చారణ kinn-aston అని).

కె అక్షరమునకుంజెందిన క్రైస్తవ స్త్రీల నామములు

కె అక్షరమునకుంజెందిన క్రైస్తవ స్త్రీల నామములు — Katherine, Katharine, Katarina, Katrine- గ్రీక్కుపదములు, పరిశుద్ధతయని యర్థము. దీనినుండి కలిగిన ముద్దుపేరులు- Kate, Katica, Kati, Katie, Katy, Katra, Katla, Katty, Kitty అనునవి. ఇవి Katherine అను పదము వంటివియె.

Kathleen- ఐరిషుపదము, పరిశుద్ధత యని యర్థము. ఇదియును Katherine, Catherine పదములవంటిదె.

Konstantia- లాటిన్పదము, అచంచలమని యర్థము.

కెంటకీ మహాకందరము (గుహా)

కెంటకీ మహాకందరము (గుహా) (Mammoth cave of Kentucky) — ఈ గొప్పగుహా కెంటకీ సీమయందు అమెరికా-

సంయుక్త రాష్ట్రములలో నున్నది. గుహాయొక్క మధ్యభాగము మూడువందల అడుగుల వెడలుపును, నూట యిరువదియైదడుగుల ఎత్తును గలదిగ నున్నది. ఎత్తగు తావున రెండు ఎకరముల వైశాల్యము కలదందురు. ప్రధాన కందరమునుండి మార్గములు శాఖలవలె ఇతర గుహాలకు జనును. మార్గముల మొత్తము ౧౫౦ మైళ్లుండునందురు. ఇట వింతగొల్పు చిత్రములు- ౨౧౦ అడుగుల ఎత్తునుండిపడు జలపాతము, దీనిచుట్టును Draperies of stalactite చూడదగినవి. అన్నిరంగుల స్ఫటికము లీగుహాయందు గానవచ్చెడిని నీరు చేరుకొనుచు అనేక సరస్సులుగ నేర్పడు River hall ను, ఒక మార్గముగుండా నడచుచుండు Echo river యొక్క దీర్ఘములగు ప్రతిధ్వనులు చూడ వింత గొల్పకపోవు. గుహాయందు గుడ్డిపక్షులు, గుడ్డి చేపలు కలవందురు.

కెంట్లెడ్జి (Kentledge) - వాణిజ్య సంబంధ పరిభాషాపదము. ఓడయందు సరకున్నను లేకున్నను విధిగ నుండితీరవలసిన ఇనుపదుక్కలు మొదలగు బరువు సామానులు.

కెండూలీ (జయదేవుని జన్మస్థానము) — బంగాళారాజ్యమున వీరభూమి (బీర్భూమ్) జిల్లాలో అజయా నదీతీరము నందున్న చైతన్య మతస్థుల యాత్రాస్థలము. ఇది సుప్రసిద్ధ భక్తి గీతమగు గీతగోవిందమును రచించిన జయదేవ కవి జన్మస్థానము. ఇతడు చైతన్య మతస్థుడు. గొప్పభక్తుడు.

కెంపు (Ruby-రత్నము)- ఇదియు నవ రత్నములలో నొకటి. ఇది Corundum (కురువిందము) జాతి Mineral సంబంధము. కొందఱు Beryl సంబంధము కలదనియెదరు. కురువిందమును రసాయన శాస్త్రజ్ఞులు Oxide of aluminium అనెదరు. కెంపు ఎఱ్ఱని రంగు గలది. రంగు దట్టమైయుండిన శ్రేష్ఠము. గులాబీ రంగు కెంపులును కొన్నికలవు. Carmine రంగు కెంపులును కలవు. గువ్వపిట్టల రక్తముం బోలిన రంగుల కెంపు లధిక మూల్యముల కమ్ముడు పోవును. (రత్నము, రత్నములు చూడుడు).

కెజియిన్ లేక పెరుగు పరిశ్రమ- కెజియిన్ (పెరుగు) అనునది పాడిజాతువు లన్నిటి పాలనుండియు సంగ్రహింపబడు పదార్థము. అది పాలనుండి మీగడ తొలగించి తయారు చేయబడును. అనగా మీగడ తీసివేయగా మిగిలెడి పాలే పెరుగగును. ఆవు పాలలో నది ౨ మొదలు ౪.౫% వఱకు నుండును. సగటున 3.౨% ఉండునని చెప్పవచ్చును. అది పాలలో కలియదు. మీదను తేలియుండును. పాలలో నది యుండుటవలన నసాధారణమగు గుణము లభించు చున్నది. ముఖ్యముగా వట్టి జిడ్డువలననే మీగడ సులభముగా వేఱుచేయబడుచున్నది. పాలను కాగబెట్టుట వలనగాని, మరగించుటవలనగాని Casein గుణముమారదు. అది మనము సామాన్యముగా చేయునట్లు తోడు పెట్టుటవలననే జలమిశ్రితములైన లోహ ద్రావకములుగాని (Mineral Acids), జంతు ద్రావకములు (Organic Acids), గాని తయారగు చున్నవి. తోడుకొని గడ్డకట్టిన పెరుగు నీటిలో గాని నీరుకలిపిన ద్రావకములలో కరుగ (Dissolve) నేరదు. పెరుగు తయారు చేయుటకు రెండు సాధారణ విధానములు కలవు.

Milk Sugar అనగా పాలలోని శర్కర పులియబెట్టుటచే వేఱు చేయబడి అందువలన కలిగిన Lactric Acid మొదలగునవి పెరుగై తోడుకొని గడ్డ కట్టునట్లు చేయును. సాధార

ణముగా మనము పెట్టు తోడువలనఁగూడ నీఫలితమే లభించు చున్నది. ఇందులో మొదటి పద్ధతివలన పరిశుభ్రమైన Casein లభించును రెండవదానివలన మామూలు పెరుగే లభించును. దీనిని Paracasein అందురు. అందుచే నివి రెండును అవలంబింపఁ దగినవియే. పరిశుభ్రమయిన పెరుగు Casein లభింపవలెనన్న పాలు 140° F డిగ్రీల కధికముగా నుండను 68° F డిగ్రీల వేడిమికి తక్కువగాకుండగ కాచవలయును. ఇంతకన్న నధికము వేడిమి యున్నయెడల పాలు తోడుకొనక విరిగిపోవును.

తోడుబెట్టు పాలు ఒక Enamel పాత్రలోఁ బోసి కలియఁబెట్టుచుండు నేర్పాటు చేయవలయును. తోడు వేయుటకుఁ దగిన వేడిమి వచ్చువరకు కాచవలయును. మొదట మార్పేమియుఁ గనిపించదు కాని క్రమక్రమముగా పాలు తోడుకొన నారంభించును. 95° F డిగ్రీల వేడిమి గల పాలను పెరుగుచేయుటకు పదివేల భాగములకొక భాగము తోడు చాలును. రెండు భాగములు చేర్చిన నందులో సగము కాలములోనే తోడుకొనును. లేదా ఆకాలములోనే అంతకు రెట్టింపు పాలు తోడుకొనునట్లు చేయును.

పాలనుండి వేఱు చేయఁబడిన Casein నకు Curd లేక పెరుగు అని పేరు.

కెథటోమీటరు (Cathetometer)- ఎత్తులలో గల చిన్న చిన్నవగు స్వల్ప భేదములం బరిశీలించు కొలత పరికరము.

ఇది దుర్భిణితో సహా వాడఁబడఁ దగినది.

కెనాలైజేషన్ పద్ధతి - దీని నాంగ్లమున ఇట్లు వల్కుటకన్న Canalisation of Shallow Rivers అనుట సమంజసము. ఏ రకము విస్తారముగ నడుపందగిన ప్రదేశమందలి ఒక మెరకనదిలో పడవలు నడుపను ఆనదిం ద్రవ్వి లోతుచేయుట అంత స్థిరముగ నిలువక మేట వేయుచుండుట నిటీవలి Engineering ఈపద్ధతి నవలంబించినది. నదియందు పడవలు పోతగినంత లోతున నీరు నిలచునటుల మెరకనుండి పల్లముకరగు తావులందు ఒక్కొక Weir ను నదికడ్డముగ నిర్మించుచో దాని ప్రక్కనే ఒక లాకును నిర్మించెదరు అనఁగా లాకు ఎగువ మెరకనీటినుండి దిగువ పల్లమునందలి నీటికి పడవలందింపుటగాని, పల్లమునుండి మెరక కెక్కించుటకుంగాని వీలు కలుగఁజేయును. లాకు ప్రక్కనుంటయె నది కడ్డముగ నిర్మింపంబడిన Weir ఇటుల నది విభజింపంబడిన అన్ని భాగములందు ఒకే లోతున నీరు నిలచు నట్లొనర్చును . దీనినింకను 'వీరు' నందలి చిన్నతలుపులతో సరిచేసుకొనుచుందురు. ఇందువలన నానదియందు దిగువనుండి ఎగువకును, ఎగువనుండి దిగువకును సరకులతో పడవలు సుకరముగ లాకులగుండా దిగుచు, ఎక్కుచు పోనగును. దీనిని కెనాలైజేషన్ అనియెదరు

ఇటులనే ఇంగ్లాండు దేశపు థేమ్సునదియు, ఫ్రాన్సు దేశపు సీనునదియు కెనాలైజేషను సంస్కారముల నందినవియె.

కెన్నరీ ద్వీపములు (Canary Islands) — ఇది ఒక ఆర్కిపిలెగో అని చెప్పఁబడినది. అట్లాంటిక్కుమహాసముద్రమున ఆఫ్రికా తీరమునుండి అరువదిమైళ్ల దూరమున గలవు. ఈ ద్వీపములందు ప్రధానమైనది Grand Canary ద్వీపము. తక్కినవి Teneriffe ద్వీపము, Fuerte లేక Ferro ద్వీపము, ఇంకను కొన్ని చిన్నవి కలవు. ఇవి స్పానియా వారివి. వారు వీటిని పరిపాలనకై యొక పరగణాగా పరిగణించుచున్నారు. వీటి అన్నిటి వైశాల్యము ౨౮౦౭ చతురపుమైళ్లు, జనాభా

౪,౭౩,౪౯౭ అని క్రీ. శ. ౧౯౩౦ సంవత్సరమున లెక్కింపఁబడినది. వీరందఱు స్పానియర్డ్సు తెగవారే. ఈద్వీపములందు Santa Cruz అనునది ప్రధానపురము. Teneriffe ద్వీపమున ఆపేరు గలపురము కలదు. ఇంకను Los Palmas అను పురము వర్తకస్థలము. ఆరోగ్యమునకై పెక్కండ్రిట కేగుచుందురు ద్వీపములందు Canary wine చేయుదురు. (ఆఫ్రికాఖండమునకుంజెందిన పండ్రెండుద్వీపములు చూడుఁడు).

కెన్యా దేశము — బ్రిటీషుకోలనీగా ఆఫ్రికాఖండము తూర్పుగా హిందూమహాసముద్రతీరమున ౬౦౦ మైళ్లదనుక వ్యాపించియున్న దేశము, పర్వతమయము అందు కెన్యా శిఖరమునుండి పేర్వడిన దేశము ౨,౨౪,౦౬౦ చతురపుమైళ్ల ప్రదేశము తాంగినాయికా, సూడాన్, అబీసీనియా, సోమలీలాండు దీనిసరిహద్దుల నున్నవి. నైరోబీపురము ప్రధానస్థానము. మొంబాసా, కిల్లిందిపురములు వర్తకముగల రేవులు. విక్టోరియాసరస్సుతీరమున కీసుము పురము రేవుస్థలము. కాఫీ, ప్రత్తి, రబ్బరు, జొన్నలు, పంటలు. గొఱ్ఱెలకు, నిప్పుకోళ్లకు ఫారములు కలవు జనాభా ౩౦,౨౬,౩౪౩. అందు ౧౬,౮౦౦ ఐరోపాదేశస్థులు, కొందఱు భారతీయులును కలరు.

కెప్లరుపండితునిసిద్ధాంతములు- ఆకాశగోళముల గమనవిధానములందు ఈయన సిద్ధాంతములు కూడను ప్రధానధర్మరహస్యములని ఎస్ట్రోనొమీ శాస్త్రవేత్త లెఱుంగనిది కాదు. ఈమహానీయుని సిద్ధాంతములన్నియు ఈయన పరిశీలనలపై నాధారపడుటకుండదోడు, ఈయన గురువగు టైకోబ్రాహీపండితుని పరిశీలనప్రాంతములపై ముఖ్యముగ నాధారపడియుండుట నీసందర్భమున నీయన పేరుతో ముందాయన పేరును నుడువవలసి యుండదగినది. (టైకోబ్రాహీ పరిశీలకుఁడు చూడుఁడు, కెప్లర్సు త్రి లాస్ ఆఫ్ ప్లానెటరీ మోషన్సు చూడుఁడు).

కెప్లరు ధనికుఁడుకాఁడు. శరీరపటిమయు అధికముగ కలవాఁడుకాఁడు. గొప్పమేధావి చక్కని భాషాజ్ఞానము గల్గిన లేఖరి. ఊహాపోహాలంగల్గి వాటిని వ్రాఁతయందు వివరింపఁగల్గిన బుద్ధిశాలి. గణితశాస్త్రవిశారదుఁడు. అతివేగిరము గ్రహింపఁగల శక్తిఁగల్గినవాఁడు. ఈయన జననము క్రీ. శ. ౧౫౭౧ డిశెంబరు ౨౭ యనియు, మృతి ౧౬౩౦ యనియుఁ జెప్పంబడినది. ట్యూబింజన్ పురపు కళాశాలయందు పట్టపరీక్షయందు కృతార్థుండైనవాఁడు కోపర్నికస్ పండితుని సిద్ధాంతము నంగీకరించి భూమధ్యసిద్ధాంతము నిరశించినవాఁడు. (కోపర్నికస్ పండితసిద్ధాంతము చూడుఁడు, భూమధ్యసిద్ధాంతము చూడుఁడు.) ఈతని పేరు జాన్ కెప్లరని కొందఱనెదరు. ఈతఁడు గ్రాజువిద్యాశాలలో కొంతకాలము ఎస్ట్రోనొమీ శాస్త్రోపాధ్యాయుఁడుగ పనిచేసినవాఁడని యందురు.

టైకోబ్రాహీపరిశీలకుఁడు బొహీమియాదేశపు రాజధానియగు ప్రేగునగరమున జ్యోతిషాలయమున పరిశీలనలొనర్చుచుండుతరి క్రీ. శ. ౧౫౯౯ లో ఆయనకడ కేగి యాయనశిష్యుం డాయెననియు, ఆయన క్రీ. శ. ౧౬౦౧ లో మృతినందుతరి ఆయనపరిశీలనకాగితములన్నియు ముఖ్యశిష్యుండగు జాన్ కెప్లరుగారి వశమొనర్చుచు సద్వినియోగ మొనర్చుమని దీవించెననియుఁ జెప్పంబడినది. పిదప కెప్లరుగారే ఆజ్యోతిషాలయమున ప్రధానవిద్వాంసుం డాయెనని యందురు.

కెప్లరు పరిశీలకుఁడు-మానవనేత్రపు నిర్మాణముంగూర్చి, యొకగ్రంథము వ్రాసెనందురు. సము

ద్రపు పోటుపాటులంగూర్చియొక గ్రంథము వ్రాసె నందురు. ఇంక నెన్నియో గ్రంథము లీయనవి ద్రవ్యహీనుడగుట ముద్రింపఁబడక యంతరించిన వనుచున్నారు. ఈపరిశీలనకుఁడొనర్చిన ముఖ్య కార్యముఆకాశగోళములు సూర్యునింజుట్టి తిరుగుతరి నవి చక్రమువలె వృత్తాకార (గుండ్రముగ) గమనమూ లేక అండాకార (కోడిగ్రుడ్డువలె ఇంచుక కోలగ) గమనమూ యనునది నివారించుటయై యున్నది. ఆదికాలమున గ్రీకు దేశస్థులలో నగ్రగణ్యుండగు ఆరిస్టోటల్ పండితుఁడే పొరబడి ఇవి చక్రగమనమున తిరుగుచుండునని యభిప్రాయపడియెను. ఐరోపా దేశమువారందరూ దానినే నమ్మియుండిరి. కెప్లరు పండితుఁడు తానుపరిశీలనలొనర్చి గుణించి తనగురుఁడగు టైకోబ్రాహి పండితుని కాగితములతో సరిచూచుచు గోళముల గమన మండ రూపముగాని, చక్రరూపముకాదని ఋజువుచేసి చూపుచు క్రీ. శ. ౧౬౦౯ వ సంవత్సరములో ఒక గ్రంథమువ్రాసి ప్రకటించెను.

కెప్లరు పండితుఁడు ఖగోళ చలన విధానము మూడుభాగములుగ విభజించెను వాటిని కెప్లర్సు త్రీ లాస్ ఆఫ్ ప్లానిటరీ మోషన్సు అనుచున్నారు. ఆకాలమున కొందఱు అసూయాగ్రస్త చిత్తులు వాటిని నిరశించినను రానురాను అవియె సరియైనవిగ తలంపఁబడి వాడుకనందినవి. అందు కడపటిదగు మూడవ లా (సూత్రము) సుబోధకమగునటుల ఆయంకెలను కెప్లరు పండితుని గుణకమును పరిశీలించవలసి యుండెడిని.

భూమి- సూర్యునుండి దూరము ౧.౦౦౦౦, చుట్టివచ్చుకాలము ౧.౦౦౦౦; కుజుఁడు- సూర్యునుండి దూరము ౧.౫౨౩౭, చుట్టివచ్చు కాలము ౧.౮౮౦౮, బుధుఁడు- సూర్యునుండి దూరము ౦.౩౮౭౧, చుట్టివచ్చు కాలము ౦.౨౪౦౮; గురుఁడు- సూర్యునుండి దూరము ౫.౨౦౨౮, చుట్టివచ్చు కాలము ౧౧.౮౬౨౦; శుక్రుఁడు- సూర్యునుండి దూరము ౦.౭౨౩౩, చుట్టివచ్చు కాలము ౦.౬౧౫౨, శని- సూర్యునుండి దూరము ౯.౫౩౮౮, చుట్టివచ్చు కాలము ౨౯.౪౫౭౨, వీటిలో దూరము to the power of three, కాలము to the power of two యును ఒకటియై సరిపోవును.

కెప్లర్సు త్రి లాస్ ఆఫ్ ప్లానెటరీ మోషన్సు — (Kepler's three laws of Planetary Motions)

వీట్లను, సర్వసాధారణముగ, ఎస్ట్రోనోమీ శాస్త్రమునందు Kepler's three laws అని వాడుచుందురు. ఈ విధానములు మూడుగలసి Planets సూర్యునిం జుట్టి తిరుగుటకు వలయు పద్ధతులను సూచించెడిని.

ఆదికాలపు ఎస్ట్రోనోమీ వేత్తలగు Tycho-Braho పండితులు ప్రతి Planet నూ తిరుగు మార్గము గుండ్రముగా సూర్యునిచుట్టూ ఉండుననియు, దాని centre (ధమ్యకేంద్రస్థానము) సూర్యునకుం గడుసమీపముననే ఏదోయొకతావుగ నుండుననియు, ఏర్పఱిచియుండిరట. దానిని ఖండించి ఈ కెప్లరుపండితుఁడు తనవిధానము సరియైనదని యొప్పించెను. ఈయన Danish Astronomer అనియు ఈయన Mars గోళముంగూర్చి De Motibus Stellae Martis అను గ్రంథమును రచించి అందీసంగతి విమర్శించి వివరించెననియుం జెప్పంబడినది. మరియు నందే ఈయన పరిశీలనలు తొమ్మిదేండ్లకాల మొనర్చెనని తెలిపెను.

1. Every planet moves in an ellipse with the sun in one of the foci.

2. The straight line drawn from the centre of the sun to the centre of the planet (the planet's "Radius Vector)"

sweeps out equal areas in equal times

The squares of the periodic times of the several planets, are proportional to the cubes of their mean distances from the sun

ఇందు మొదటిది, రెండవది, భూమింగూర్చియు, మూడవది భూమింగూర్చియు తక్కిన Planets గూర్చియు సరిపోవుచున్నవనియుం జెప్పంబడినది.

ఈ కెప్లరు పండితుడు- వృత్తాకారమార్గముల క్రింద వివరింపబడిన విధానము (law) ను వివరించియున్నాడు. ఇదియు Third law for circular orbits అని వాడంబడుచున్నది

3. To compare the Sun's attractions on different Planets assuming that the orbits are circular, and that the squares of the periodic times are proportional to the cubes of the radii.

కెమికల్లీ ఫారమ్డు రాక్సు — (Chemically formed rocks) సముద్రపు నీటి ఉప్పుపట్టిలం దీరాళ్ళు గాననగుచుండును. ఇందు సముద్రలవణము Sulphate of Lime or Gypsum చేరియుండు భాగములని పరిశీలకులు తెల్పుచున్నారు. జర్మనీదేశమందలి Slassfurt కడ నిట్టి రాళ్లు విస్తారముగ గొప్ప విలువగలవి కలవు. దక్షిణదేశమునందు రామేశ్వర ద్వీపమున నివి తెలుచు గానంబడుచున్నవి. అవి చిత్రవిచిత్రాకారముల్గంగల్గియుండుట గాననయ్యెడిని.

ఈరాళ్ళయందు ౧. Silica ఖండములు అధికముగా గల్గినవి. ౨. మెత్తని బురద అణువులధికముగా గల్గినవి. 3. Carbon compounds అధికముగా గల్గినవి. ౪. Lime compounds అధికముగా గల్గినవి. ౫. Silica in solid flinty masses విస్తారముగ గల్గినవి యనియైన తెగలుగ బాహ్యాకారములంబట్టి విభజింపవీలుగల్గియున్నను రసాయనవేత్తలిట్లు విభజించిరి. 1. Detritic లేక bult from inorganic rock debris. 2 Organic లేక bult from remains of plants or animals. 3. Chemical లేక Chemically formed rocks. ఇవి సీమసుద్దయుండు తావుల నడుగు భాగములందు చెకుముకి రాళ్ళవలె నేర్పడునవి. ఇవి Silica యొక్క Impure form అనియు దాని Quartz కొంత స్వచ్ఛత గలదిగ నుండునవనియుం జెప్పబడినది. ఇవి సీమసుద్దలోని మార్గములగుండా జారిన నీటినుండి ఏర్పడునవి.

కెమిస్ట్రీ (Chemistry) — రసాయనశాస్త్రము. శాస్త్రములు చూడుడు. నైసర్గికపదార్థ రసాయనశాస్త్రము. ఇది alchemy లోని భాగముగా నెన్నబడుచున్నది. ఏపదార్థమెంతెంత ఎందెందు గలసియుండునో వాటిని విమర్శించి వివరించు కళ. దీనిని రసాయనశాస్త్రమని సాధారణముగనెదరు రసాయన (రసవాద) శాస్త్రము చూడుడు.

కెమొరిజమ్ (Camorrism) — భయపెట్టుట లేక వెరపించియు బలాత్కరించియు పరిపాలనము నడపుటనుగూర్చిన కళ. ఇటలీ దేశపు మాటనుండి జనించినది.

కెయిన్ (Cain) క్రైస్తవమతమునను, మహమ్మదీయ మతమునను చెప్పబడిన ఆదిదంపతులగు ఆదమ్ ఈవులకు తొలిచూలి కుమారుడు ఈతని తమ్ముడు ఆబెల్ ఇతనిం జంపి దేశాటన మొనర్చి కడకు రామేశ్వరమున నితని జాతి గోరిచేసి, తానుంజచ్చి ఆ ప్రక్కనే గోరిచేయబడెను. (ఆబెల్ కాబెల్ చూడుడు).

ఆబెల్ కుమారుని పేరు ఎనోచ్. అతనిపేరున నొక పట్టణము నిర్మించెనట. అదియే మొదటి పట్టణమని చెప్పబడినది. మరియు నాతడును

తన సంతతిలోనివాఁడేయగు లమేచ్ అనువానిచే ప్రమాదమున జంపఁబడి మృతిఁజెందెనని యూదమత గ్రంథమునఁ జెప్పఁబడినది.

కైయిసన్ ఫౌండేషన్ (Caisson foundation) — పునాది చూడుఁడు.

కైయిసియమ్ లోహము (Caesium) — ఇది తెల్లగ వెండివలెనుండు నొకలోహము. దీని నాంగ్లరసాయన వేత్తలు Alkaline metal అనియెదరు. దీని కెమికల్ సింబల్ Cs అనియు, Atomic weight 132.8 అనియు, Atomic number 55 అనియు, Specific gravity 1.88 అనియు, Melting point సెంటిగ్రేడు థర్మామీటరు 26-27 డిగ్రీల మధ్యననియు చెప్పఁబడినది. క్రీ.శ. ౧౮౬౦ సంవత్సరపు Spectrum analysis నందు కనుగొనఁబడి "Soft at ordinary temperatures" అనంబడుచున్నది. అపురూపముగ దొరకు లోహము. Rubidium తో కలసి దొరకును.

కైరడాక్ కేరక్టేకస్ — (Caradoc Caractacus) కెల్టిక్కునామము. తొల్లింటి కాలమున బ్రిటను నేలిన యొకరాజు పేరనియెదరు. Beloved అని యర్థము. పురుషనామము. (క్రైస్తవ నామములు చూడుఁడు).

కైరవానికా ప్రత్తి వ్యవసాయము — బాగుగ బడి ఫలించెనేని ఈజాతి ప్రత్తి చాల లాభకరమైనది. ఇందు రెండు భేదజాతులు కలవు, ఒందొకజాతి ప్రత్తి పట్టునుబోలియు రెండవజాతి ప్రత్తి ఉన్నినుబోలియునుండుట వానియందు కలుపుండగియుండి ఎక్కువధర కమ్ముడుపోవును. చెట్లు పంద్రెండడుగులు పెరిగి, నారింజచెట్టంతయగును. యకరమునందు ౯౦౦ చెట్లు నాటవగును. ఈ చెట్లు ముప్పదిసంవత్సరములు జీవించి కాచుచుండును.

తొలుత గోతియందు గంపెడు ఆకులు పేడ మొదలగు ఎరువులుపోసి వేఁటుతావులపోసి యుండినవారు నతిజాగ్రతగా గోతులలోనాటి, నీరిడుచు చెమ్మతప్ప నధికము వేళ్ళకు తగులకుండు పరిస్థితులలో మొక్కలంబెంచి, ఏటేటపాతకొమ్మలం గత్తిరించివైచుచు నీ వ్యవసాయము నెరపవలయును. మొక్క స్థిరపడినపిదప శ్రమతగ్గి ఫలితము కల్గుచుండుట మొదలిడును. నాటిన యారునెలల కీచెట్లు నాల్గుఐదుగులుఎత్తు పెరిగి కాయనారంభించును. (ప్రత్తి వ్యవసాయము చూడుఁడు). కైరవానియా ప్రత్తిచెట్టు లేఏట ౩౦౦ మొదలు ౫౦౦ వఱకుఁ గాయలుగాచును. దీని నంటురోగముగకు స్టైంవీవిల్ బోరరన్ అనంబడు పురుగుల వ్యాధి పట్టుచుండును. అవి కొమ్మలందు రంధ్రములం జేయుచు జెట్టుంజంపెడివి. వాటిని నరికి దూరముగా పారవేయుచుండవలయును.

కైరౌలీ సంస్థానము — ఇండియాదేశమందలి రాజపుటానా ఏజన్సీలోని బ్రిటీషు రక్షిత సంస్థానము లిరువదింటిలో నొకటి. (రాజపుటానా ఏజన్సీ చూడుఁడు). కెరౌలీపురము రాజధాని.

కైర్గ్యూలియన్ ద్వీపము (Karguelien Island) — ఇది దక్షిణధ్రువప్రదేశము లకుం జెందిన అంటార్కిటిక్ సంబంధమగు ద్వీపమనియు, ఆఫ్రికా, ఆస్ట్రేలియాల నడుమను తిన్నగా దక్షిణమున నుండు ననియుం జెప్పఁబడినది.

కైల్టు జాతివారు — స్కాట్లాండు దేశపు హైలాండర్సు యీ జాతివారనియు, ఐరిషు తెగవారు, వెల్షు తెగవారు, బ్రిటను తెగవారు, కెల్టు జాతివారని తెలియుచున్నది. కొందఱు కోర్నిషు తెగవారు కూడ కెల్టులే నందురు.

క్రెల్ప్ (Kelp) — స్కాట్లాండు దేశమున సముద్రపు మొక్కలను (Sea weed) గోతులందుకాల్చి పచ్చి Sea weed తో కప్పి వేడి నిలచునటులచేసి కాల్చిన బూడిద గడ్డలు. ఇది సోడా, ఉప్పు, పొటాషు, సాల్టు, ఐయోడైన్, అద్దములు చేయుటయందుపయోగించును. దీనిని ఫ్రెంచిదేశమున నార్మండీసీమ యందునను కూడ చేయుదురట.

క్రెడిట్ (లేక పరపతి) — (వాణిజ్య సంబాధ పరిభాషాపదము). Credit- పరపతి యని యర్థము. ఒక చిఠాయందు జమ వ్రాయఁబడుటకు Credited అనియు నందురు. ఆస్తి వలన గల పరపతి యని యెఱుంగునది. ఒక బ్యాంకివారుగాని, ఒక ధనవంతమగు వర్తక సంఘముగాని, ఒక ధనవంతుఁడగు వర్తకుఁడుగాని, తాను ఒక వర్తకున కింతసొమ్ము వఱకు నప్పియడగువాఁడని క్రెడిట్ నోట్ (Credit Note) ఇచ్చెదరు, లేక తమహామీతో Credit Letter యిచ్చెదరు.

క్లెమెంట్ (Clement) — లాటిను నామము. రోముదేశమును పమనేఁగురు పోపుగురుస్వాములీనామమె కలవారు. పురుషనామము. (క్రైస్తవనామములు చూడుఁడు).

క్లెయిర్ (Clair)— లాటినునామము. ప్రసిద్ధిగల యని యర్థము. పురుషనామము. (క్రైస్తవనామములు చూడుఁడు).

క్వైయిటిజమ్ (Quietism) — క్రైసవ మతమునందలి వైరాగ్యయుతమగు సిద్ధాంతము.

క్రేండియా ద్వీపము (క్రీటీద్వీపము)— ఐరోపా ఖండమునకుంజెంది టర్కీ దేశముకడ మధ్యధరాసముద్రమున నున్న యొకపాటి పెద్ద ద్వీపము. దీని పురాతనపుపేరు క్రీటీద్వీపము. ఆర్కిపిలెగో దక్షిణదిశయందున్నది. ఫలవంతము సారవంతమునగు భూమింగల్గిన సౌందర్యవంతమైన ద్వీపము. టర్కీవారిక్రింద నుండినది. ప్రజల తిరుగుబాటు ప్రభుత్వపు టొత్తుకులమధ్య చిరకాలము దుస్థితియందుండి ఇటీవల ప్రత్యేక స్వపరిపాలన ప్రభుత్వమునందినది. ఉత్తరతీరమున నున్న కేండియాపురము ముఖ్యపట్టణము. దీనికిం జెందిన ద్వీపములు- సమోథ్రాకీ ద్వీపము, (తొల్లింటి సమోథ్రేషియా ద్వీపము), థాసోసము, ఇంబ్రోద్వీపము, లెమ్నో ద్వీపమును ఆర్కిపిలెగోలోనివి దీనికింజెంది యున్నవి. (టర్కీదేశము, ఐరోపాఖండము చూడుఁడు).

కేంద్రములు — జ్యోతిషశాస్త్రమునందు లగ్నస్థానమునుండి నాలుగు, ఏడు, పది, మొదటి లగ్నస్థానమునహా ఈ నాలుగు స్థానములును కేంద్రస్థానములనఁబడును. ఇందు క్రూరగ్రహములకు బలమధికమని జ్యోతిషశాస్త్రమునందు చెప్పఁబడినది.

కేకటుఁడు — సంకటుని కుమారుఁడు. ఈతనికి దుర్గాభిమాన దేవతల్లు పుట్టిరని చెప్పఁబడినది.

కేకయదేశము— ఇది విపాశ (బీయాస్ నది) శతధ్రు (సట్లేజినది) నదుల మధ్యప్రదేశముగ పేర్కొనబడిన దేశము. శ్రీరాముని తండ్రియగు దశరథ మహారాజు భార్యలలో నొకతెయగు కైకేయి కేకయరాజు పుత్రికయె. రాజధాని గిరివ్రజపురము; దానికి కొంతకాలమునకు గిరిజారను వాడుకనామము గల్గెనని కన్నింగ్హామ్ పండితుడు వ్రాసెను. మఱియు ఆర్కియాలాజికల్ సర్వే రిపోర్టునందు పార్గిటార్ పండితుడును దీనిని వివరించెను. ఇప్పుడు జలాల్పూరుకడ పాంచాలము నందున్నది. రామాయణము అయోధ్య కాండము ౬౮ యందు దీని ప్రశంస కలదు. (కేకయుడు చూడుడు)

కేకయుడు — అత్రి సంతతి చంద్రవంశ క్షత్రియుడు. తండ్రి శిబిచక్రవర్తి. ఈతనినుండి ఈతడేలిన దేశమునకుం గేకయదేశమని పేరయ్యెను. దానికి గిరివ్రజ పురము రాజధాని. సోదరులు వృషదర్భుడు, సువీరుడు, మద్రకుడు. (కేకయదేశము చూడుడు).

కేజార్ క్షత్రియులు — ప్రమారశాఖ క్షత్రియులు చూడుడు.

కేర్ఘులేటి గోత్రము — జమదగ్ని వత్స ఉపగణము చూడుడు.

క్యేటబోలిజం (Katabolism) — పదార్థములను విభజించి చిన్నచిన్న జీవపదార్థ పరిణామ రూపములుగ సమర్చు విధానము. దీని వలన శరీరమందలి జీవాణువులు అర సితికి మారుచుండుట ఈవిధానమే యని చెప్పబడినది.

క్యేటరాక్టు (Cataract)—నది జలములు మెరకనుండి పల్లమునకు దిగుతావు.

క్యేటెకిజమ్ (Catechism) — ప్రశ్నోత్తర రూపమున బోధించు పద్ధతి.

కేట్సు పా (Cat's-Paw) — ఇంకొకరి వ్యయమున తనకార్యముం జరపుకొను గడుసు తనపు ప్రయత్నమున కిది వాడబడుచున్నది. ఒకప్పు డొక కోతి ఎవ్వరు లేకుండుతరి నొక వంటగదిం జొచ్చి అట పొయిపై వేగుచున్న ఒక గింజను అట నిద్రించు చున్న యొక పిల్లి కాలితో నీవలకుం దీయ యత్నించెనట. తన చేయి కాలకుండ నీవలకీచ్చి తాను దానిం దినం దలంచినటుల చెప్పబడిన యీ కట్టుకథ కొంత యసందర్భముగ గాననగుచున్నను వ్యయ మన్యులకుం దగులుటతో తన కుపయోగించు కొన దలంచు గడపరులంగూర్చి using Cat's Paw అను ఉక్తిని వాడు చున్నారు.

కేడూసియస్ ధ్వజము (Caduciaus) ఇది తొల్లింటి కాలమున గ్రీకులు యుద్ధకాలములందు దండయాత్రలందు వాడుచూడిన ధ్వజము. తలపై నొక గరుత్మంతుడును క్రిందనిరుప్రక్కల చుట్టుకొనిన రెండు నాగములునుగల్గి యుండినది. గ్రీకులం దిది దేవతల వార్తాహరులగు పరిచారకుల ధ్వజమనియు గాన బలమునకు చిహ్నమని ఎంచ బడినది. దేవదూతయగు హెర్మీస్ దీనిని ధరించు చుండు నందురు.

క్యేడ్మియన్ విక్టరీ (Cadmean Victory) - ఇది గ్రీకు దేశపు సామెత. ఆయుద్ధమున గెల్చిన వారికిని, ఓడినవారికిని గూడ సమానమగు గొప్ప నష్టములు, వాటిల్లి నిరర్థకమగు జయమాప జయములుగ తోచెనట. నిరర్థక జయమున కీ యుక్తిని వాడుదురు.

కే యి స ర్ (Caesar) — లాటిన్ నామము. ఒక గొప్ప రోమనుచక్రవర్తిపేరు. Hairy అని యర్థము. పురుషనామము. ఇది సంస్కృతభాషయందలి కేసరిపదసంబంధపదమని

పోల్పఁ బడినది. (క్రైస్తవ నామములు చూడుఁడు)

ఈపదవర్ణక్రమము (Spelling) ను వేఱ్వేఱు భాషలందు వేఱ్వేఱువిధములుగ జేయుచున్నారు.

కేతకీవనము — చితాభూమి యనంబడు వైద్యనాథక్షేత్రముండిన ప్రాంతారణ్యమునకుఁ గొల్లింట కేతకీవనమని పేరుండెను. ఈ ప్రాంతము నిప్పుడు దియోఘుర్ అనుచున్నారు. (వైద్యనాథధామము చూడుఁడు.)

కేతనకవి (మూలఘటిక కేతన) - ఆంధ్రకవులందు పూర్వకవులలో పరిగణింపఁబడినవాఁడు. తిక్కనసోమయాజి కాలమునాఁటివాఁడు. (తిక్కనసోమయాజి పెదతండ్రియు కేతనయే. అతఁడు వేరు.) ఇంటిపేరు మూలఘటికవారట. తండ్రిపేరు ప్రగ్గడయ్యయట, శివభక్తుఁడట. రచించినవి ఆంధ్రభాషాభూషణము (లక్షణగ్రంథము). దశకుమార చరిత్రము, విజ్ఞానేశ్వరీయమను యాజ్ఞవల్క్య ధర్మశాస్త్రము దెనిగించెను. దశకుమార చరిత్రమును తిక్కన సోమయాజి కంకిత మొనర్చెను. ఈతని నభినవదండియని పండితులు పొగడుచుండిరట.

కేతనమంత్రి — ఈ కేతన దశకుమార చరిత్రమునురచించిన కేతనకవి కాఁడనియు, భాస్కరుని కేతన యనియు, కొట్టరువు కేతన యనియు, (శ్రీ)వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారును, (శ్రీ)మానవల్లి రామకృష్ణకవిగారును అభిప్రాయపడిరి. ఇదియే నిజమైనచో కేతన తిక్కన సోమయాజికిఁ బెదతండ్రి కావలెననియు, అట్టిచో నతనికాలము క్రీ. వె. ౧౨౩౦-౫౦ ప్రాంతమై యుండుననియు రావు బహాదూర్ కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులువా రభిప్రాయపడిరి. ఈతఁడు రచించినని తెలుగున కాదంబరి యనంబడు గ్రంథమును, కువలయాశ్వ చరిత్రము నని తెలియుచున్నది. ఈ కేతనమంత్రిని రావు బహాదూర్ కందుకూరి వీరేశలింగంపంతులుగారు పూర్వకవులలో పరిగణించిరి.

కేతలప్రదేశము — కేరళదేశము చూడుఁడు.

కేతుమంతుఁడు — పల్వురు లోకపాలురలో నొకఁడు. ధన్వంతరికుమారుఁడు వేఱొక కేతుమంతుఁడు కలఁడు. ఈతని సుతుఁడు కేతురథుఁడు.

ఇంకను కళింగదేశాధీశులలో నొక కేతురథుఁడు కలఁడు. సూ'యు సూర్యవంశక్షత్రియులలో అంబరీషుని కుమారుఁడు విరూపుఁడు, శంభుఁడు అనువారల సోదరుఁ డొక కేతుమంతుఁడు కలఁడు.

కేతుమాలవర్షదేశము — చక్షు (ఆక్సస్)నది వలన తడపఁబడిన తురుష్కస్థానభాగప్రదేశమునకు కేతుమాలవర్ష మని పేరుండెను. దీనిప్రశంస విష్ణుపురాణము ౨ అధ్యాయము నందునను,మార్కండేయపురాణము ౫౯ యందునను కలదు. ఆదేశప్రజలకు కిట్టాకు లనియు, వారి నివాసదేశమునకు దేశికిట్టాకనియు వాడుక యుండెనట. ఇప్పటి ఉగ్గెండియని వాడుకగల ఖర్మేజ్మ్ (దీనికి ఖైవాఖనాత్తని వాడుకపేరు కలదు) బొఖారాఖనాత్, కోకండుఖనాత్ (దీనికి ఫెర్గానా అనియుఁ బేరుకలదు) ఈమూఁడు పరగణాలు కలసినదేశముగ పోల్పఁబడినది.

ఈప్రాంతముపై క్రీ వె. ౧౨౨౧ సంవత్సరమున జాఘిస్థాణ్ దండయాత్రకాలమున పరిపాలన పెక్కుతెఱఁగులై యుండెనట. పరిశీమాత్సహూర్కు అనుచుండెనట.

కేతురథుఁడు - తండ్రి కేతుమంతుఁడు. పితామహుఁడుధన్వంతరి.సూర్యవంశక్షత్రియుఁడు.

ఈతని సంతతియందే భగీరథ మహారాజు జన్మించినవాఁడు

కేదారనవమి— నందానవమిచూడుడు.

కేదారనాథము— (బదరికాద్వారము) అరుణోద దేశము చూడుఁడు

కేదారములు — హిమవన్నగమున గార్వాల్ సంస్థానమునందున్న కేదారనాథ మనంబడు బదరీకేదారక్షేత్రమునంటియున్న కేదారములలో ముఖ్యములైదు. ౧. బదరీకేదారము లేక మహాకేదారము, దీనినే కేదార్‌నాథ (మధ్యమ మహా) మనియెదరు ౨. మధ్యమేశ్వరము (మదమాహేశ్వరము) 3. తుంగనాథ కేదారము ౪. రుద్రనాథకేదారము ౫. కల్పేశ్వర కేదారము. ఇంకను బృహత్కేదారము తాళ (తల కేదారము) కేదారము బిల్వకేదారముమొదలగునవియుఁగలవు. కేదారక్షేత్రము లిరువదియైదని యందురు గాని అన్నియుం గానరావు.

కేదారారణ్యము— అరణ్యములు చూడుఁడు.

కేనన్- గండి చూడుఁడు.

కేన్సిలింగ్ (వదలుకొనుట లేక రద్దుపఱచుకొనుట) Cancelling—(వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషాపదము) తొల్లింటి ఏర్పాటులను మానుకొనుట.

కేపిటలిజమ్ (Capitalism) — ధనమును అభివృద్ధిపఱచుటకు ఆధనమునే ఉపయోగించి పెంచు విధానము (Economic system). యంత్రశాలలు మొదలగునవి తన ధనముచే నిర్మించి ఇతరుల పని సహాయమున (Labour) వాటిచే పనిచేయించి నడపి ధనమునభివృద్ధిపఱచుట, Capitalisam కళసంబంధమే యగును.

కేపిటల్ (Capital) — (మూలధనము లేక పెట్టుబడి ధనము). వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషాపదము. మూలధనమని యర్థము. పెట్టుబడిసొమ్ము - ఇది ద్వివిధము. Fixed capital అనియు (ఇది భూములంగొనుట ఇండ్లు కర్మాగారములు (Factories, work shops) ముద్రాక్షరశాలలు మొదలగువాటి నిర్మాణమునకుగాను ఇచ్చినది), Circulating capital అనియు (ఇది వర్తకవ్యాపారమునందు కర్మాగారములు (Work shops) ముద్రాక్షరశాలలు మొదలగువాటిని నడపుచుండుటకుగాను ఇచ్చినది) ఇరుతెఱంగులు. అప్పుతీసికొని ద్రవ్యము (వడ్డీ కాకుండా) Principal ను కూడ Capital అనుటయుం గలదు. డబ్బును పెట్టుబడి పెట్టుటకు Capitalisation అనియెదరు.

పు అగ్రము — అగ్రము చూడుఁడు.

పు కాలనీ — దక్షిణ ఆఫ్రికాయందున్న కాలనీ టెరిటరీ గుడ్‌హోపు అగ్రము నుండి పేరందినది. బ్రిటిషువారిక్రింద స్వపరిపాలన నందిన కాలనీగా నున్నది. ఇందొక హైకమీషనరు అధికారిగ నుండును. పార్లమెంటు కలదు. అద్దాని సభ్యులు ప్రజలచే నెన్నుకొనబడువారు. ౨,3౦,౦౦౦ చతురపు మైళ్ల వైశాల్యముగలది. క్రీ. శ. ౧౪౮౬ లో పోర్చుగీసువారు కనుగొనిరి. ౧౬౫౨ లో డచ్చివారి సెటల్మెంటై, ౧౮౦౬ లో బ్రిటిషువారి వశమైనది.

ధాన్యము, పండ్లు, ద్రాక్షలు పైరగుచున్నవి ఉన్ని గొఱ్ఱెలమందలనుండి లభించును. బంగారము, రత్నములు గనులందు దొరకుచున్నవి. వ్యవసాయదేశము గాన పెద్ద పట్టణములు లేవు. ఇది బ్రిటిషువారి కాలనీ. కేపుటౌన్ ప్రధాన నగరము. కిబిలీ జేపురము, పోర్టు ఎలిజబెతు

పురము రేవుస్థలములు. కేప్ టౌన్ సమీపమున గల టేబిల్ మౌంటెన్ శిలామయమగు పీఠభూమి వింతగొల్పు పర్వతము. పడమట గ్రిక్వాలాండునందలి కింబర్లీ పురముకడ రత్నములగనులు కలవు. ఇందు ఆరుభాగములుకలవు. ౧ కాలనీ ప్రోపర్, ౨ పశ్చిమగ్రిక్వాలాండు, ఇందు వజ్రపుగనులున్నవి 3 తూర్పు గ్రిక్వాలాండు, ౪. తెంబూలాండు, ౫. ట్రాన్స్కి, ౬. బెచుయానాలాండుకాలనీ (దక్షిణఆఫ్రికాచూడుడు).

కేప్ వెర్డ్ ద్వీపము — ఆఫ్రికాఖండమునకు జెందిన పండ్రెండు ద్వీపములు చూడుడు.

కేప్నోమాన్సీ (Capnomancy) ఫ్రెంచి భాషాపదజన్యము. పొగయొక్క స్థితిచలనములం బట్టి భవిష్యత్తుం దెలియనగు కళ. (విధానశాస్త్రము) తొల్లింటికాలమున బలులర్పించి అగ్ని తిన్నగ చలనముబాధలేక పైకెగిన శుభమనియు, దేవాలయములోనుండి పైకిజనకున్న నశుభమనియు, ఇటునటు గాలిచేఁ ద్రోయఁబడిన ఆపదలు, వ్యాకులములనియు మొదలగు ఫలములను గుర్తించెడివారు. దానింగూర్చిన శాస్త్రము.

కేప్రి తేజఃకందరము (Blue Grotto Capri) — ఇటలీదేశపు నేపిల్సునగరమునుండి సముద్రమువైపు దృష్టి ప్రసరింపఁజేసి పరిశీలించిన మూఁడుద్వీపము లగుపడును. పడమరగా ప్రోసిడా ద్వీపము, ఇశ్చియాద్వీపమును, దక్షిణముగా కేప్రిద్వీపమును గాన్పించెడివి. కేప్రి రెండు పర్వతములు కలసినదైయున్నది. మరియు నిది ఐరోపాలోని నైసర్గికపు వింతలలో నొకటిగ నెన్నంబడుచున్నది. ఇందు కొండయొక్క క్రిందిభాగము సముద్రపుటొత్తిడిచే తొలువంబడి గుల్లగఁజేయంబడి ఇరుదెసలందు మార్గములుగల గుహాంఖోలి సముద్రపునీటిచే నాక్రమింపఁబడియున్నది. దీనిని Blue grotto (ఊదా కాంతుల గుహా) యనుచున్నారు. చిన్ననావలలో నెక్కి లోని కరుగగనే అంతయు ఊదారంగుల తేజస్సుమయమైయుండుట యద్భుతమనిపించును. గాఢమగు నీలిమురంగు మొదలు పలుచని ఆకాశపు రంగువఱకు వేర్వేఱుతావుల నమరి ఉదకములే గాక అందున్న మనుష్యులు, పడవలు మొదలగు సర్వమును ఊదారంగు తేజస్సుగలవిగనే గాన్పించెడిని ఈ వన్నెలందు వెండిధావళ్యమును స్ఫురించుచుండెడివి. ఇందింకను యతిశయమేమనఁ ఈరంగు పూచినటుల నిలచియుండక క్రిందినీటితో పాటుగ కదలుచున్నట్లగుపడుచుండును. ఈ రంగులు మధ్యధరాసముద్రపు టడుగుభాగము నుండి గల యొక ద్వారముగుండ నతిశయించి ఇట్లందు వెలుఁగుచుండుననియు, అవి క్రిందినుండి పైకివెడలుచు ప్రతిఫలించుచున్నవని కొందఱచటి శాస్త్రవేత్తలనుచున్నారు.

కేప్ ఆఫ్ లిబర్టీ (Cap of Liberty) — ఫ్రెంచిదేశపు రివల్యూషన్ ౧౭౮౯ క్రీ. వె. విప్లవమున విప్లవకారులు ఎఱ్ఱటోపీలం ధరించుచుండిరి. విప్లవముజయమై ప్రజాప్రభుత్వమేర్పడి శాంతికల్గినపిదప నెఱ్ఱటోపీకాదేశమున Cap of liberty అని పేరయ్యెను.

కేబిలు వార్తలు — వార్తలనంపు టెలిగ్రాపు తీగలను సముద్రము గుండా అనఁగా నీటిగుండా నడపి అవ్వలి దరినున్న తావునకుం జేర్చి వాటిపై నడపిన టెలిగ్రాపు వార్తలకు కేబిల్సు అని పేరు. (తంత్రీవార్తాయంత్రవిధానము చూడుడు.)

కేబేజిచెట్టు - ఆంగ్ల. Cabbage ఇది శీతల దేశముల యొక్క చెట్టు. శీతల దేశవాసులగు నాంగ్లేయులచే భరతభూమికిం దేబడి ఇట నాటుకొని స్థిరపడినది. ఈదేశమున చక్కగ పైరగుట ప్రారంభమైనను నేఁటికిని శీతలము గల

భూములపై చక్కగ వృద్ధియగుచుండును. ఉష్ణ మధికముగనుండు తావులందు శీతకాలమున పైరు చేయబడు చుండెడిని. ఇది ముఖ్యముగ భోజన పదార్థముగ నుపయోగించు చున్నది. ఇది పైర గుటకు రమారమి మూడునెలల కాలముపట్టును. దీని విత్తనములు పాలంగోలి యుండును తెల్లని ఆకులు ఒకటి నొకటి చుట్టుకుని ఉండవలెనై భోజనయోగ్యముగ నయ్యెడిని.

కేబేజి మద్యపానమునగల్గిన వేడినిహరించును. మెదడులోని వేడిని నివారించి నిద్ర దెచ్చును. గురుత్వముగ నుండి సమధాతువు గల్పించి దేహ పుష్టి నిచ్చును. బుద్ధిమాంద్యముం దగ్గించును ఉడికించి చితుకని కురుపులు, గడ్డలకుం గట్టిన వానిని పక్వపఱచి చితుకం జేయును. శీతల శరీర తత్వములు కలవారి కెక్కువ మేలు చేయు నందురు. కేబేజీ కూరకు నెయ్యి విరుగుడు.

క్రేయిన్ (Cain) — హిబ్రూనామము, తొలిసృష్టి, ఆదాము ఈవుల తొలిశాన్పు కుమారుని పేరు. Possession అనియర్థము. పురుష నామము. (క్రైస్తవ నామములు చూడుడు.

క్రేరట్ లేక క్రేరట్టు (Carat) (వాణిజ్య సంబంధ పరిభాషాపదము) - వన్నెయని యర్థము. ఇన్నవ వన్నె బంగార మను నపుడు బంగారము నిరువనాల్గు భాగములుజేసిన నది ఎన్ని Carats అనెదరో అన్నివంతులు అసలు బంగార మున్న దనియు, తక్కినవి కలుపుడు లోహములనియు నెఱుంగునది. ఇట్లు ౨౪ వన్నె బంగారము కలుపుడులేని అసలు బంగారమని (మేలిమి బంగారము) యర్థము. ఇంక రత్నములం దూచుట యందిన్ని కారట్ల తూనికయన కారటు ఒకటికి 3⅛ Troy Grains (గురిగింజ-చిన్న గులివెంద గింజల) ప్రమాణమని యెఱుంగునది.

కేరళ (కొంకణము) — సప్త కొంకణములలో నొకటి చూడుడు. కొంకణము చూడుడు

కేరళ కళా మండలము — ఇది నాటక కళాసంస్థ. కేరళ దేశమున షోరనూరు పురము (బ్రిటిషు మలబారు జిల్లా) ప్రక్కంబడి ప్రవహించు భారతప్పుఝానదీ తీరమున ౧౯౩౦ సంవత్సరమున వల్లత్తూరు నారాయణ మేనన్ కవితిలకునిచే స్థాపింపఁబడినది. దీని పోషణకై యా కవితిలకుఁడు కొంత ధనముం గూర్చెనట. (వల్లత్తూరు నారాయణ మేనన్మహాకవి చూడుఁడు) ఇది రెండు భవనములుగ నున్నది. ఒక దాని యందు కథాకాళి నాటక ప్రదర్శనముల కొరక రంగమును, సర్వసాధారణ నాటక ప్రదర్శనముల కొరక రంగమును కలవు. రెండవది అందలివారి నివాస గృహముగ నున్నది. కళలను నేర్పు పాఠశాల ఆప్రక్కనే నిర్మింపఁ బడుచున్నది. ఈ నాటక ప్రదర్శనములు ఐరోపా, అమెరికా దేశస్థుల నాకర్షించుచు వారి నుతుల నందుచున్నవి. ఉదయశంకర్, శుఖారన్నంబూద్రి ప్రదర్శన కళావిదు లిచటివారే యందురు. మహాకవియువిందే వసించుచు నేటికిని బధిరుఁడుగనే యున్నాఁడు.

కేరళ దేశము (కేరళ పుత్రము, కేతల పుత్రము) — ఇది సప్తకొంకణము లలో నొకటి. (కొంకణదేశము చూడుఁడు). చంద్రగిరినదికి దక్షిణమునగల సముద్రతీర మళయాళభూమికిఁ గేరళపుత్ర మనియు, కేతలపుత్ర మనియు వాడుకపేరు లున్నవని డా. భాండార్కరుపండితుండు తన Early History of Deccan 3-౧౦ యందు దెల్పియున్నాఁడు. అశోకుని గిర్నార్ శిలాశాసనమున కేరళచేరనామములు గాన్పించుచున్నవి. కొల్లంశకము (సప్తర్షి శకమే) క్రీ. శ. ౮౨౫ లో ప్రారంభమైనది.

రాజధాని అనంతపద్మనాభక్షేత్ర మగు తిరువనంతశయనము. దీని నిప్పు డాంగ్లమున త్రివేంద్రమ్ (Trivandrum) అనెదరు. దీని కింకను కనకపురమనియు, మూషిక పురమనియు పేరులు కలవు దీనిప్రశంస పద్మపురాణము ఆది సర్గ 3 యందు కలదు ఇప్పటి తిరువాన్కూరుమహారాజును దెవమగు అనంతపద్మనాభదాస యను పేరును బిరుదముగ వహించుచున్నారు. ఈక్షేత్రమును చైతన్యస్వామియు, నిత్యానందస్వామియు దర్శించినటుల చైతన్యభాగవతమునందు కలదు. (చేరదేశము చూడుడు)

కేరళపుత్రదేశము — కేరళదేశము, చేరదేశము చూడుడు.

కేరళమహారాజు — అత్రిసంతతి. చంద్రవంశ క్షత్రియుడు. కేరళదేశము నేలిన రాజులలో మొదటి వాడు. కేరళదేశమితని పేరంబఱగు చున్నది. కేరళవంశమునకు మూలపురుషుడు (కేరళదేశము చూడుడు.)

కేర్సినోలోజీ (Carcinology) - ఎండ్రకీతలు మొదలగు బహుపాద జంతువులంగూర్చిన కళ. వాటిభేదలక్షణ గుణముల నెఱిగించెడి శాస్త్రము.

కేరీ (Carry)_ వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషాపదము. తీసికొని పోవుటయని యర్థము. రెయి కంపెనీలు, స్టీమరు కంపెనీలు మొదలు Carrying agencies అన్నియు నిట్టివర్తకము చేయునవియె యగును. చిరాలెక్కలు వ్రాయుతరి నొక పుటకొననుండి తర్వాతిపుట ప్రారంభమున కంకెలందీసికొని పోయి వ్రాయుటకు Carried over అనియు నందురు. (ఇంక తర్వాతిపుటపైన యంకెలనువ్రాసి Brought forward అని వ్రాయుచుందురు). తగవు పరిష్కారమున నెద్దియేని యాటంకము గల్గినచో దానిని మఱియొక రోజునకు నిలపియుంచుటకు Carrying over అనియెదరు

కేరేయ గోత్రము — అత్రి పుత్రికాపుత్రుల గణము చూడుడు.

కేలండరు (Calendar) — లాటిన్భాషాపదమగు కేలండేరియమ్- అనగా లెక్కపుస్తకమనుమాటనుండి కల్గినపదము. సంవత్సరమందలి నెలలు, నెలలందలి పర్వములు, వారములు, దినములు మొదలగునవి దెల్పునది కేలండరనంబడును. ఇట్టివి రోమను కేలండరు, చీనాకేలండరు, జూయిష్ కేలండరు, హిబ్రూకేలండరు, మహమ్మదీయ కేలండరు మొదలగు కేలండరులుకలవు. ఇవియన్నియు హిందువుల పంచాంగములం బోలినవియే.

౧౯౨౦ లో రష్యాదేశము ఒక కేలండరును ప్రకటించెను. అందు ఐదుదినము లొకవారముగను, ఆరువారము లొకమాసముగను 3౬౦ పనిరోజులును ఐదు శెలవురోజులును కలిసి 3౬౫ దినములుసంవత్సరముగను చెప్పఁబడినవి. (ఐరోపా కాలమానమును చూడుడు).

కేలాకిలయువనులు — వీరు వాకాటదేశమేలినవారు. మైసూరురాజ్యము పశ్చిమ సముద్రముల మధ్యదేశము కొంకణ మళయాళభాగములు, రాజ్యస్థాపకుఁడైన మొదటిప్రభువు వింధ్యాశక్తి. రాజధాని కిల్కిలానగరము. (వాకాటదేశము చూడుడు).

కేలిఫోర్నియా మహావృక్షములు- (California big trees) అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములకుం జెందిన కాలిఫోర్నియాదేశమునందు Kalaveras సీమయందు అనగా స్టాక్టను పురమునుండి తూర్పుగా డెబ్బదియైదు

మైళ్ళ దూరమున కెలవెరాస్ అనంబడు వనము నందు మహావృక్షము లించుమించు నూరుకలవు. ఇవి రాక్షసవృక్షము (Giant trees) లని పేరందియున్నవి. ఇందన్నిటికన్న పెద్దవృక్షమునకు Father of the forest అనిపేరు. ఆచెట్టిప్పుడు పడిపోయియున్నది. దానిపొడవు ౪౩౫ అడుగులు, మాను చుట్టుకొలత ౧౧౦ అడుగులు, తొక్క ౧౮ అంగుళముల దళసరి.

ఈతోటయందలి కొన్నిపెద్ద వృక్షములకు పేర్లుకలవు.

	ఎత్తు అడుగులు.	మాను. చుట్టుకొలత
Keystone	౩౨౫	
Mother of the forest	౩౨౧	౯౦
Hercules	౩౨౦	౯౫
Hermit	౩౧౮	౬౦
Pride of the forest	౨౭౬	౬౦
Three graces	౨౯౬	౯౨
Husband and wife	౨౫౨	౬౦
Burnt tree (పడిపోయియున్నది)	౩౩౦	౯౭

ఇంకను Empere state, Old maid, Saiames twin, Mother and sons, Two guardians మొదలగునవి కలవు. అడవి ౩౨౦౦ పొడవు ౭౦౦ వెడలుపు కలది.

చుట్టుపట్ల నీటిచెట్లు కాకున్నను ఈజాతిచెట్లు కొన్నికలవు. ఇందలి మహావృక్షములు గవర్నమెంటు రిజర్వ్ ఫారెస్టుగ నుండి రక్షింపబడి యున్నవి. ఈజాతి వృక్షములు సముద్రపు నీటి మట్టముపై నాల్గువేల అడుగులకు తక్కువ Altitude ప్రదేశములందు బ్రతుకవని పరిశీలనల వలన తేలుచున్నది. మఱియు ఏడువేల అడుగుల ఎత్తునకూడ పెరుగవని తెలియుచున్నది. చెట్టు యొక్క పైబెరడు ఎఱుపు పసుపు కలసిన రంగుగా నుండెడిని. నూరు లేక డెబ్బదియైదు అడుగులకుం దిగువగ కొమ్మలుండనే యుండవు. లోనికేగు మార్గమున కిరుదెసలనుండు చెట్లకు Sentinels అని పేరిడియున్నారు. వనమునందు Grizzly Giant అను వృక్షము వెయ్యి సంవత్సరములు జీవించెనని చెప్పఁబడినది. Wawona అను చెట్టు వేళ్ళగుండా ఒకటన్నెలు మార్గము నరకి దానిగుండ బాటనవ్వలికి నడపియున్నారు. దానిగుండా బండ్లు పోవుచుండును. ఈమహావృక్ష సముదాయము మంతయు కాలిఫోర్నియా యందు Sirra Nevado slope నందెగాని ఇతర తావుల గానరాకున్నవి.

కేలిఫ్ హరూన్ అల్రషీద్ — మహమ్మదీయ మతసంబంధమున ఐదవ కేలిఫుగా బాగ్దాదుపురమున రాజ్యమేలినవాఁడు. అబ్బిసీడ్ వంశపువాఁడు. క్రీ. శ. ౭౬౩ మార్చి ౨౯ న జన్మించి, ౭౮౬లో రాజ్యమునకువచ్చి, ౮౦౦లో మార్చినెలయందు మృతినందెను చాలా సుప్రసిద్ధ పరిపాలన చేసినవాఁడు. భార్యపేరు జోబది. అరేబియన్‌నైట్సు కథలందు ఈయన ప్రశంసలు కలవు.

కేల్వినిజం (Calvinism) - ప్రొటెస్టాంటు క్రైస్తవమతమున నొకయాచార్యుఁడుగా నెంచఁబడిన జాను కాల్విన్ (John Calvin) యొక్క మతము. ఈతఁడు క్రీ. శ. ౧౫౦౯-౧౫౬౪ జీవించినవాఁడు. మానవప్రవర్తనము నిరాశకరమగు దుర్మార్గగమనముకలదియనియు, దేవుఁడే కొందఱిని రక్షించుట కెన్నుకొనుననియు, తక్కిన ప్రాణులు నశింపవల్సినదే గాన మానవ ప్రయత్నము లెవ్వియు నాతని రక్షణకు నిరర్థకము లేననియు నీతని మతము. దీనిని క్రైస్తవమత ధర్మమున Doctrine of Predestination and

Election అనిమెదరు. దీని వ్యతిరేకమగు నది ఆర్మీనియన్ సిద్ధాంతము (చూడుడు).

కేలిస్థెనిస్టిరీ (Calisthenistry) — శరీరమునందలి కండరములకు, అవయవములకు కసరతు (వ్యాయామము) గల్గించి శరీరముచక్కఁ బఱచి పెంచుటనుగూర్చి తెల్పుకళ.

క్లేలీఫాత్ (ఖలీపాత్) — దీనికి కిలాఫత్ అనియు ననుటగలదు. మహమ్మదీయ మతమున మహమ్మదు జగద్గురుని తర్వాతవారిని కలీఫ్ లేక ఖలీఫా యనిమెదరు. వీరు మహమ్మదీయ మతాధిపతులు.

మహమ్మదువారికిం బిదప అబూబకరను వారిని వారిశిష్యులు మొదటి కలీఫాగా నెన్నుకొనిరట వీరు మహమ్మదువారి ప్రియశిష్యులును ప్రియభార్యయగు అయెషాబేగంగారి తండ్రిగారు వారికింబిదప ఓమార్ కాలీఫాయును పిదప ఉత్మాన్ఖలీఫాయును ఈపదవి నధిష్టించిరి. వీరికింబిదప క్రీ. వె. ౬౫౬లో కొందఱు అలీ యనువారి నెన్నుకొనిరట. వారాదినమునుండి షియాలనంబడిరి. తక్కినవారు సున్నీలనంబడిరి. పిదప బాగ్దాదుపురమునందు కొందఱు కాలీఫాలు పరిపాలనసల్పిరి. క్రీ. వె. ౧౨౫౮ లో మేమ్లూకులు బాగ్దాదుం బట్టుకొని కెలిఫాత్ పదవిని అటనుండి ఈజిప్టునకు మార్చిరి. క్రీ. వె. ౧౫౧౭ లో టర్కీ ఈజిప్టును జయించుటతో కలీఫాత్ టర్కీప్రై ఇస్థంబూల్ (లేక కాన్స్టాంటినోపిల్) నందు స్థిరపడి ఉత్మాన్ కలీపా పదవి నధిష్టించెను. క్రీ. వె. ౧౯౨౪ లో టర్కీలోని నేషనల్ ఏసెంబ్లీ అంగోరాయందు కలీఫాతుపదవి నిరాకరించి విసర్జించెను.

కేలోరిమిట్రీ (Calorimetry) — ఒక పదార్థమును కొంతబరువుగలదానిని వేడిచేయుతరి ఎక్కిన లేక తగ్గిన వేడినికొలుచు పరిజ్ఞానశాస్త్రము. ఎంతబరువుగల ఏజాతి పదార్థమునకు వేడిచేయుటకు ఎన్నిడిగ్రీలవేడి ఎక్కించనగునో తెలుపు కళ.

కేవల కాశ్యపగణము—దీనిని కాశ్యపగణమని యందురు. కాశ్యపగణముచూడుడు.

కేవల కుంభకము — పైసప్తకుంభకముల నభ్యాసము కల్గినపిదప దీని నాచరింపవలెనని చెప్పఁబడినది. యోగులు ప్రాణాయామము యొక్క ముఖ్యోద్దేశ మీ కేవలకుంభక సిద్ధికొఱకేనని నుడువుచున్నారు. కేవలకుంభకము సిద్ధించెనేని పిదప ప్రాణాయామాభ్యాసముతో పని యుండదందురు.

ఇందుపూరకముగాని రేచకముగాని ప్రత్యేకముగ నాచరింపనక్కరలేదనియు లోపలివాయువును బైటికిపోనీయక నిరోధించి, ఉన్నదానినున్నట్లె నిలపియుంచుట కేవలకుంభక మనంబడునని చెప్పఁబడినది. ఇది అనుభవైక వేద్యమేకాని వ్రాయదరముగానిది. (కుంభకము చూడుడు). (అజప చూడుడు).

పూరకమువలన శరీరములోనికిం జేరిన వాయువుచే శరీరపు లోపలిభాగమున అన్నితావులను శోధింపఁజేయుట కుంభకమని పైనచెప్పఁబడినది. ఈకుంభక క్రియకు విష్ణుదేవుఁ డధిపతియనియు, సత్వగుణలక్షణమనియు, ఇదియోగసిద్ధికి చిహ్నమనియు, చెప్పఁబడినది.

నాభియందు వాయువును నిలపి పైకిగాని క్రిందికిగాని వెడలనీక నిరోధించుటవలన, విషము సైతము బాధింపనేరదనియు క్రమతః సీటియందు పద్మాసనమున గూర్చుని మునుఁగక యుండనగునని యుఁ జెప్పఁబడినది. (అష్టాంగయోగములు చూడుడు).

కేవల భరద్వాజఉపగణము—ఇది ఆంగీరస సంతతి. భరద్వాజగణమునందలి యొక ఉపగణము దీనిని భరద్వాజ ఉపగణమని యందురు. (భరద్వాజఉపగణము చూడుఁడు).

కేవల భృగు (గోత్రము) గణము-ఇది భృగుసంతతిలోనిది. ఇందు ఒకేగోత్రము కలదు. దీనిని ఆర్ష్టిషేణగణమునందు కొందఱు చేర్చుచున్నారు. మరికొందఱు దీనిని ప్రత్యేకగణముగ నెన్నుచున్నారు. (ఆర్ష్టిషేణగణము చూడుఁడు).

కేవలాగస్త్య ఉపగణము అగస్త్య ఉపగణము చూడుఁడు.

కేవలాంగిరస గణము — ఇది ఆంగీరస సంతతియందలి ఒక గణము. ఇందు ౧౬౦ గోత్రములు కలవు. అవి హారిత, కణ్వ, రథీతర లేక నైరూప, ముద్గల, విష్ణువృద్ధయను మైదు ఉపగణములుగ విభజింపఁబడియున్నవి. (గోత్రములు చూడుఁడు).

కేవలాంగిరస గోత్రము — ఇది ఆంగీరసగోత్రమనియు ననంబడును. ఆంగీరసంతతి యందు కేవలాంగిరసగణము హారిత ఉపగణము లోనిది. (హారిత ఉపగణము చూడుఁడు).

కేశరవయు గోత్రము— భరద్వాజ ఉపగణము చూడుఁడు

కేశవ చంద్రసేనుఁడు— ఈ మహాత్ముఁడు బ్రహ్మసమాజ స్థాపకుఁడు. గొప్ప భక్తుఁడు. ఈయనను బ్రహ్మానంద కేశవ చంద్ర సేనుఁడనియుందురు ఈయనవలన రామమోహన రాయల బ్రహ్మసమాజమత మనేక మార్పుల నంది దమారఖి క్రొత్తరూపము వహించినది. దానికిసాధారణబ్రహ్మసమాజమనిపేరు. దేవేంద్రనాథుని శిష్యవర్గములో చేరినవాఁడట. గొప్ప యుపన్యాసకుఁడనియు, గొప్పగొప్పవారికీమతము నందావేశము కల్గించిన వాఁడనియు నందురు. వంగదేశీయుఁడు. ఈయన కుమార్తెను కుచి బీహారు మహారాజుగారు పరిణయమాడిరి. (బ్రహ్మసమాజమతము చూడుఁడు).

కేశవతీ (విష్ణుమతీ) నది — నేపాళ దేశములోనిది. భాగమతీనదియందు సంగమించును ఆ దేశపు చతుర్దశ తీర్థములలో కేశవతీనదియందు కామతీర్థము, నిర్మలతీర్థము, అకర లేక ఆకారతీర్థము, యుగణతీర్థము నను నవి కలవు. స్వయంభు పురాణము ౮ అధ్యాయమున విమలావతీనదితో సంగమమున మనోరథ తీర్థమును, భద్రానదితో సంగమమున నిర్మల తీర్థము, స్వర్ణమతీనదీ సంగమమున నిధానతీర్థము, పాపనాశనీనదీసంగమమున జ్ఞానతీర్థమును, కనకవతీనదీతీరమున చింతామణితీర్థమును చెప్పంబడినవి.

కేశవ వ్యూహము — రామానుజీయ వైష్ణవ, చైతన్యవైష్ణవ మతధర్మములందు తదేకాత్మరూప మహావిష్ణువు. అందుద్వితీయ చతుర్వ్యూహములలో నొకటిగ చెప్పఁబడినది. దీనినివాసుదేవవ్యూహము లైదింటిలోని యొక ఉపవ్యూహ మనియు, వైభవ విలాసమూర్తి యనియు,వరుసగపద్మ, శంఖ, చక్ర, గదలు ఆయుధము లనియుఁ

జెప్పఁబడినది (విష్ణుదేవాలయములందలి విగ్రహములు చూడుఁడు).

కేశి — తండ్రి వసుదేవుఁడు. తల్లి భద్రాదేవి. యదువంశ క్షత్రియుఁడు. మరియు కేశి,

యను దానవుఁడొకఁడు దేవసేనను నెత్తుకపోవుచుండ ఇంద్రుఁడు విడిపించెనని చెప్పఁబడిన ఒక దానవుఁడు కేశి. ఇంకను హయరూపధరుఁడై వచ్చి శ్రీకృష్ణునితో పోరాడి నిహతుఁడైన ఒక అసురుఁడు కేశియని పేరుగలవాఁడే.

కేశిధ్వజుఁడు— ఇతనికి ఖాండిక్యుఁడని నామాంతరము కలదు. నిమిసంతతి, సూర్యవంశ క్షత్రియుఁడు.

కేశిని — దమయంతి పరిచారికలలో నొకతె.

కేశిభ గోత్రము శండిలగణము చూడుఁడు.

కేష్ (రొక్కము, మూల్యము, ధనము, డబ్బు, ద్రవ్యము)—(వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషా పదము). Cash- రూప్యములు, నోట్లు (ఆంగ్ల సీమయందు Bank of England Notes సహా) అని పద్ధతులమేరకు అర్థమయ్యెడిని. కాని వర్తక వ్యాపారసందర్భమున హుండీలు మొదలగు (అవసరమగునేని తోడనె నగదుగా మార్చగల వాట్లను) హామీ కుదువలుగల అప్పుఇచ్చిన పత్రములు, ఇండ్లు, భూములు, గోడౌన్లు వీని విలువలంగూడ నగదుగనే పరిగణించెదరు.

కేసరి — ఋష్యమూకపర్వతముకడనున్న అంజనాద్రిపై వసించు నొక వానరము. భార్య అంజన, కుమారుఁడు ఆంజనేయుఁడు. అంజనాద్రి నైజామురాజ్యమునకుం జేరి ఆనెగొంది యనంబడు పురమునకడ పంపాసరోవర పరిసరముల నున్నది. కేసరి ప్రభాసతీర్థముకడ ప్రజలంబాధించుచుండిన ఒక కుంజరమును వధించుటంజేసి కుంజరసూదనుఁడనియు, కేసరి (సింహము) అనియు బిరుద నామము వహించినది. (అంజనాద్రి చూడుఁడు).

కేసరివంశ నృపతులు — ఉత్కళ దేశమును క్రీ. వె. ౪౭౩-౧౧౩౨ ఏలిన నృపులు. యయాతికేసరి (క్రీ. వె. ౪౭౩-౫౭౬) భువనేశ్వర దేవళము ప్రారంభించినవాఁడు. తర్వాతివారు పని సాగింప లలితేంకుకేసరి (౬౨౩-౬౭౭) పాలనమున పని పూర్తియాయెనట. రాజ్యపు పేరు కళింగరాజ్యమని యుండెనని కొందఱనెదరు. భువనేశ్వరము రాజధాని. ఉత్కళ దేశమును కేసరినృపులు జాజిపురము, కటకము, భువనేశ్వరము రాజధానులుగ ౬౫౮ సంవత్సరములు ఏలినవారు. నృపకేసరి (క్రీ. వె. ౯౪౧-౯౫౩) పాలనమున కటకముకోట కట్టఁబడినటుల శాసనము దొరకినది.

కేసరిహిందు పతకము — ఇండియా సామ్రాజ్యసేవ యొనర్చినవారికిచ్చుటకు క్రీ. వె. ౧౯౦౦ సంవత్సరమున ఏర్పఱ్చఁబడిన బహుమానపుబిళ్ల దీనియందు బంగారపుది మొదటితరగతిగను, వెండిది రెండవ తరగతిగను చెప్పఁబడినది.

కేసరీయ క్షేత్రము (ఇసాలియా) — ఇప్పుడు ఇసాలియా యను పేరంబరఁగుచు మధ్య రాష్ట్రములందున్నది. ఇట బుద్ధభగవానుఁడు తన పూర్వజన్మపు చక్రవర్తిరూపమున చంపారణ్యమున దర్శనమిచ్చెనట. ఆ పవిత్ర ప్రదేశమున ఆయన భిక్షాపాత్రమునుంచి దానిపై నొకస్థూపము నిర్మింపంబడెననియు, నిర్మించిరనియు, దానిని ఫాహియాన్ దర్శించెననియు, ఆర్కియాలాజికల్ సర్వేరిపోర్టు ౧౬ సంపుటము, ౧౬ పుటయందు కలదు. ఇప్పుడా స్థూపపుపాడును రాజాబేనాడియో యనుచున్నారు. దీన్ని సంబంధమేమో అర్థమగుటలేదు. సందర్భము గానరాదు.

కేస్ నీడ్ లేక కేసాఫ్‌నీడ్ (వాణిజ్య సంబంధ పరిభాషా పదము). Case of need- హుండీలపై నొక్కొకతఱి "In case of need

apply to" ఒక అసామి పేరు "to take the bill up" అని ఇండార్సు చేయుదురు. ఇది ఆహుండీసొమ్ముకు Security అని యెరుంగునది.

క్రేటర్ (Crater) — అగ్ని పర్వతము నందలి భూమిలోనికిం జొచ్చుకొని యుండు రంధ్రము. ఇందుండియె లోపలియగ్నికార్యము లగు పొగ, నీరు, ఆవిరి, లావా, సిండర్సు, రాళ్లు మొదలగునవి బయటికివచ్చుచుండును. (Mountains చూడుండు)

క్రేనియోగ్నోమీ (Craniognomy)- వేత్వేఱు జాతుల మనుష్యుల యొక్కయు, వేత్వేఱు మృగ, పక్షి, కీటకజాతుల యొక్క పుఱ్ఱెలు (Skulls) విధాన లక్షణములంగూర్చిన కళ.

క్రేన్మర్ (Cranmer) — నవీన కల్పిత నామము, ఇది Canterbury Arch Bishop స్వామిపేరు. పురుషనామము. క్రైస్తవ నామములు చూడుండు.

క్రేషర్మి గోత్రము— గర్గఉపగణము చూడుండు.

క్లేశపంచకము (పంచ క్లేశములు) — బౌద్ధధర్మమున ౧. కామము, ౨. క్రోధము, ౩. అవివేకము, ౪. అహంకారము, ౫. గర్వము క్లేశపంచక మనఁబడును.

క్లేశలబ్ధమధికాదరదం — కష్టపడి పొందిన దానియందు మిక్కిలి ఆదరము కలిగి యుండును. కష్టార్జిత మగునేని విలువందెలిసి సంచరించుట గలదని భావము

క్వేకరిజమ్ (Quakerism) —జార్జి ఫాక్సు అనునతఁడు క్రీ. శ. ౧౬౫౦ లో మత సంబంధమగు సంఘమును స్థాపించెను. ఆసంఘ సభ్యులకు క్వేకరులను పేరుండెడిది. వీరి సిద్ధాంతములు ప్రకృత కాలమున ప్రపంచము నందనేక ప్రాంతముల వ్యాపించెను.

క్వేకరులు (Quakers)-వీరిని Society of friends అనియెదరు. క్రైస్తవ మతసంస్థ. అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములు, ఇంగ్లాండు, ఐర్లాండు దేశములందు వ్యాపించి యున్నది. క్రీ. వె. పదునేడవ శతాబ్ద మధ్యమున George Fox అనువారి నాయకత్వము క్రింద ప్రారంభమైనది. క్రైస్తవచర్చి సంస్కరణము వీరిముఖ్యోద్దేశమట. సొసైటీ ఆఫ్ ఫ్రండ్సు (క్రైస్తవ సంఘము చూడుండు).

క్వేక్ (Quack)— వైద్య మెఱుంగుమనని క్రియాభ్యాస మొనర్చువాఁడు. శాస్త్రమెఱుంగని వాఁడని భావము.

క్వైయింటాల్ Quintal — (వాణిజ్య పరిభాషాపదము). ఇది ఒక తూనికె (బరువు). ఆయా దేశములందు వేత్వేఱు విధముల నుండెడిని. ఇంగ్లాండునందు, అమెరికా యునైటెడ్ స్టేట్సునందునను ౧౦౦పౌనుల (Avoirdupois) బరువునకు ఈపేరు వర్తించును. ఫ్రాన్సుదేశమున ౧౦౦ Kilos (ఇది రమారమిగా రెండువందల ఇరువది పౌనులు సరిగ తూగెడిని) బరువును Quintal అనుచున్నారు. ఇట్లు వేత్వేఱు దేశములందు వేత్వేఱుగ నుండెడిని.

కైకత రాజ్యము—మగధరాజ్యము చూడుఁడు.

కైకసి — తండ్రి సుమాలి యను రాక్షసుఁడు. తల్లి కేతుమతి యను గంధర్వస్త్రీ. భర్త విశ్రవసుఁడు. (అసురులలో కైకసి చూడుఁడు).

కైకసి గోత్రము — నిధృవగణము చూడుఁడు.

కైకేయి—కేకయరాజపుత్రి యనిభావము. సూర్యవంశ క్షత్రియుఁడగు దశరథ మహారాజు మూఁడవభార్య. ఈమె సుతుఁడు భరతుఁడు, మఱియు మత్స్యదేశాధీశుఁడగు విరట్రాజు భార్యకు కైకేయి యని వాడుకపేరు కలదు. ఈమె అసలుపేరు సుధేష్ణ. ఈమెయె నూర్వురు కీచకుల సోదరి.

కైజాలి గోత్రము — నిధృవగణము చూడుఁడు.

కైతవాయనగోత్రము — వాధ్యస్య లేక మిత్రయుపగణము చూడుఁడు.

కైదారిక న్యాయము— వ్యవసాయపు పొలములకు నీరుపెట్టుకొనువారు ఒకపొలము నిండినతర్వాత వేఱొకపొలమునకు కాలువనుండి నీరుపెట్టుచు నన్నిపొలములు వరుసగ నొకటి తర్వాత నొకటిగ తడుపుకొందురు.

కైనొమెటోగ్రాఫీ-(Kinematography) ఛాయాపటచిత్రముల (Photo) చాయలను ఒకతెరపై నాని యగుపడునట్లు చేయుటయు, అవి కదలుచున్నట్లు పటముల పర్యాపరం ద్రిప్పి నడపుచు జూపుటయు నైనసర్పుకళ. దీనిని సాధారణముగ యంత్రసాహాయ్యమున జూపుచుందురు.

కైపమాయనకవి — ఆంధ్రకవులలో వాధునికులందు పరిగణింపఁబడినవాఁడు, వెలనాటి బ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రిపేరుమహాదేవశాస్త్రి, తల్లిపేరు కామాక్షమ్మ. రచించినది ఉషాకల్యాణమనుబడుప్రబంధము శబ్దాలంకారములం నీకవికి ప్రజ్ఞకలదు.

కైముతిక న్యాయము — కిమ్ముత-చెప్పేదేమి యనియర్థము? పెద్దవాటికి దిక్కు-లేక పోతే చిన్నవాటికి చెప్పేదేమి ? యని వాడుతరి నీన్యాయము వర్తించెడిని.

కైరజిగోత్రము - నిధృవ గణము చూడుఁడు

కైరజిగోత్రము - ఆత్రేయగణము చూడుఁడు.

కైరదేశము — కైరమాలి చూడుఁడు.

కైరమాలి దేశము (కైరదేశము, కిమ్మిర్య దేశము, కుమార రాజ్యము) — ఈ శబ్దమున మాలియన పర్వత మర్థముగాన కైర దేశమని యెఱుంగునది. మఱియు "కిమ్మిర్య" దేశమనియుం బేరుండెనట. కుమార రాజ్యమని పెక్కండ్రు పరిశీలించి యనుచున్నారు. కైమూర్పర్వతపజ్క్తి యీదేశములోనిదే. "కిమ్మృత్య" "కైమూర్" పదములు కైరమాలి పదముతో సంబంధము గలవిగ పరిశోధకులు తలంచుచున్నారు శోణభద్ర, టోన్సు నదుల నడుమ కైమూర్పర్వతము, వింధ్య పర్వతములకుం జెందిన శాఖయై జబ్బల్పూరువద్ద కటంగికడ ప్రారంభమై రీవా సంస్థానముం జొచ్చి బీహారములోని మహాబాదు మండలముగుండా నడచును. మహాభారతము సభాపర్వము ౩౦ అధ్యాయమున కుమారరాజ్యము చేదిదేశమునకు సమీపమని చెప్పఁబడినది.

కైరా— కేతకము చూడుఁడు.

కైరాత గోత్రము— శండిలగణము చూడుఁడు.

కైరాతి గోత్రము — ఔతథ్యఉప గణము చూడుఁడు.

కైరోగ్రాఫ్, కైరోలోజీ (Chirology or Cheirology) — జర్మనుభాషయందు Kheir = చేయి (హస్తము), Logos=సంభాషణ గాన, చేతి సంజ్ఞలచే సంభాషించుటయని యర్థము. చేతితో సంజ్ఞలంజేయు మూలమున మనోభావముల నెఱింగించుకళ.

కైరో నగరము — ఈజిప్టు దేశపు రాజధాని. తొల్లింటినామము అల్కహిరా. ఆ పేరు మారి నేఁటికి కైరోయైనది. భక్తికొలది దీనిని ఉముద్దున్యా (జగన్మాత) యనియు నను చుందురు. నైలునది కుడినైపున్న అనగాతూర్పు తీరమున నైలునదికిని, ఇస్మేలియా కాలువకు నడుమనుండిన పట్టణము. బహు పురాతనదేశమగు ఈజిప్టునకు ప్రధాననగరమై వైభవోపేత మైనది. ఇందు చూడదగినతావు లనేకములు కలవు. స్ఫినిక్సునగరమునకుఁ గతిపయదూరమున్నది. అదియును కుఫూ, కాఫ్రా, మెంకారా అను ఫరోల (భూపతుల) సమాధులుగల పిరామిడ్సును తప్పక జూడఁదగినవి. నగరమున గోహారు నిర్మితమగు ఎల్ అజారుమసీదుం దిరుగ పెద్దదిగ నిర్మించి అందు యూనివర్సిటీ నిర్మించి యున్నారు. సల్లాయుద్దీను రాజనగరు అమ్రుమసీదు ప్రభువుల గోరీలుగల కట్టడములు మొదలగున వనేకములు చూడఁదగినవి కలవు. ఈజిప్టు దేశపు పురాతనవస్తువు లుంచఁబడిన మ్యూజియమ్ తప్పక జూడఁదగినది కలదు.

కైలవర్ధని గోత్రము— జమదగ్నివత్స ఉపగణము చూడుము

కైలాకిలులు లేక కిలాకిల వంశ యవనభూపతులు—వీరు యవనులనియు, వాకాటదేశమేలిన వారనియు, ఇది కొంకణ ఆంధ్రదేశములు కల్పిన భాగమనియు, రాజధాని కిల్కిలా నగరమనియు, వీరి మూలపురుషుఁడు వింద్యాశక్తి యనియుఁ జెప్పఁబడినది. (వాకాట దేశము చూడుఁడు).

కైలావత్ర దేశము— కారుపథదేశము చూడుఁడు.

కైలాస శిఖరము హిమవన్నగముపై టిబెట్టు దేశమున పశ్చిమ భాగమందున్నది ఆల్మోడా నుండి ౨౦౩ మైళ్లదూరమునను, తకలా కోటనుండి

ముప్పదియైదు మైళ్లదూరమునను గల పవిత్ర శిఖరముచూడ కడుగంభీరవంతమై యుండును. పరిసరములన్నియు మంచు ప్రదేశములగుట సూర్యరస్మియు, వెన్నెలయు వాటిపైం బడి ప్రతిఫలించుచు నొక మహాతేజస్సువలె నేర్పడి పున్నమనాఁటి వెన్నెలకన్న మిన్నయై ఒక్కొకతరి దివ్యతేజో మయమగుట నామధ్యమున గైలాసశిఖర దర్శన మచ్చెరువు గొల్పెడిని.

కైలాసపర్వతముం జుట్టియుండు ఏటవాలు ఎత్తునధికముగ గల్గియుంటయు, తెల్లని హిమమయమైయుంటయు నెక్కుటకు వీలులేకుండును. కాన యాత్రికులు దర్శించుటయు, పరిక్రమ మొనర్చుటయు నొనర్చుదురు. పర్వతము చుట్టును కొంత యెత్తున నొకత్రాటింజుట్టి బిగించిన నేర్పడునరకు లేక నరదవలె నొక యానవాలు గాననగు చుండును. కైలాస శిఖరమున్న పర్వత పాదము కడ దర్చిన్ అను పేరుగల గ్రామము కలదు. ఇది టిబెట్టు దేశములోనిదయ్యు భూటానీయుల వశమైయున్నది. ఇట యాత్రికులను రక్షించు నధికారి దోషకమను పేరు ఉద్యోగమున నొక భూటాన్ సామంతరాజు యుద్యోగాధికారిగ వసించుచుండును. కైలాసశిఖర దర్శనమును

గణ్గించు తావునకు తొల్లింట దర్శనమని పేరుండి యుండనోపు ఇప్పుడు దర్చన మనంబడుచున్నది.

ఈదర్శనక్షేత్ర మొకపాటి కొద్దిపాటి వర్తక స్థలము. ఇటకొక మండీ (అంగడుల సముదాయము) బజారు కలదు. ఇందు టిబెట్టు, లడక్కు, చీనా, భూటాన్, నేపాళము దేశపు వర్తకులు కలరు, అన్ని దేశముల సరకులు దొరకును. ఇటనుండి తీర్థపురి, చక్రతీర్థము, తోలామఠమునను యాత్రాస్థలముల కరగు మార్గములును, పరిక్రమ మొనర్చు బాటలును కలవు. తూలామఠము, బౌద్ధమఠము, చక్రతీర్థము, స్నానతీర్థము ఇటను తీర్థపురి యందును శివలింగములు కలవు. కైలాసమునకు పరిక్రమ మొనర్చుచో దర్శనము నుండి బయలుదేరి తిరుగ దర్శనముకుం జేరుటకు ముప్పదిమూడు మైళ్ల దూరమగును. తఱుచుగ యాత్రస్థులు మధ్యాహ్నము దర్శనమునుండి బయలుదేరి నాల్గవదిన ముదయము పదిగంటలకుఁ దిరుగ దర్శనమునకుం జేరుచుందురు.

మొదటి దినమున మధ్యాహ్నము ఎండ మరలగనే దర్శనమునుండి బయలుదేరి సాయంకాలమున కైదుమైళ్ల దూరమునందున్న నందిగుహకుం జేరనగును. ఇటత్రిలోచనమహాదేవుండను శివలింగము నారాత్రియే యర్చించి పూజింతురు. ఈగుహ చీనావారి స్వాధీనమందున్నది. గుహాముఖద్వార మేనుఁగుదంతముతో రచింపంబడినది. ఇట రాత్రినివసించి మరునాడుదయముననే బయలుదేరి మరియైదుమైళ్లుదూరమరిగి యట నెత్తగు ప్రదేశమున విడసి భోజనమొనర్చుకొని మధ్యాహ్నము తిరుగ బయలుదేరి రాత్రికి అటనుండి ఏడుమైళ్లదూరమునందున్న డిమఫ్రుగుహ కేగి యట విశ్రమింతురు. డిమఫ్రుగుహ (దర్శనమునుండి పదునేడు మైళ్లు) యందు బుద్ధభగవానుని విగ్రహములు కలవు. ఈబౌద్ధదేవస్థానములు టిబెట్టుదేశస్థుల స్వాధీనమందున్నది. అటరాత్రి నివసించి మూడవనా డుదయమున నేబయలుదేరుదురు. దారియెత్తైన కష్టతరముగ నుండిగాలిపల్చనగుట నూపిరిసరిగాయాడకుండును. మాటలు సరిగా విన్పించవు. మూడుమైళ్లు దూరము నడుచువఱకు మధ్యాహ్నమై థాల్మలయను గుహకుం జేరనగును. ఇది కైలాసశిఖరము క్రిందనున్నతావు. ఇట చీనా, టిబెట్టు యాత్రస్థులు రాన్కలోసంగి పూజించు పవిత్రస్థలి. బౌద్ధదేవస్థానము గుహదిగువున నేగౌరీకుండముకలదు. అద్దానిని బౌద్ధులుగుప్తకుండమనెదరు. ఇదిమంచుచే గప్పబడియుంట ఇనుప గజముతో బగులందీసి హిందువులు తర్పణములును, బౌద్ధులు సమ్మార్జనమును గావించి తిరుగబయలుదేరి ఇంక రెండు మైళ్లు దూరమందున్న ఒక యెత్తగు తావున విడిసి మధ్యాహ్న భోజనము లొనర్చుకుని తిరుగ బయలుదేరి యటకైదుమైళ్ల దూరమునందున్న లాలూలాగ్ గుహకుం జేరుదురు. ఇక్కడికి దర్శనము నుండి ఇరువదియేడు మైళ్లదూరము.

లాలూలాగ్గుహాయం దనేక దేవతా విగ్రహములు కలవు. లడకు దేశస్థుల దేవస్థానము. ఇట రాత్రి నివసించి నాల్గవదిన ముదయముననే బయలుదేరి మూడుమైళ్ళలో నంగ్దాన్గుహాయును (లడకీలది) పిదప నర్మైలులో ఒకపాటి వేఱొకచిన్నగుహను గడచి పిదప రెండున్నరమైళ్ల దూరమున తిరుగ దర్శనమునకుం జేరనగును. ఇటుల పరిక్రమము ముప్పదిమూడు మైళ్ళుండును.

కైలాసశిఖరము దూరమునుండియే చూడనగును. దగ్గరకుఁ బోయినకొలఁది హిమ మెక్కువంతమై శిఖరపాదస్థలమునకుఁ బోవువఱకుఁ గానరాకుండును. ఆశిఖరమునకుఁ బోవుమార్గమునఁ గల ఖార్ఖా మైదానముయొక్క ఉత్తరభాగమున నత్యున్నతమై శివాలయమువలె కైలాసశిఖరము కాన్పించును. మానససరోవర ప్రాంతములనుండి

శిఖరము మొదటఁగాన్పించినను కైలాస పాద ముననున్న నాల్గు బౌద్ధమఠములలో నొకటియగు దిండిఫు మఠమునుండి శిఖర సంపూర్ణ దర్శన మగును.

కైవలాయన గోత్రము — గర్గ ఉపగణము చూడుఁడు.

కైవాల్య గోత్రము (కైవల్య) గర్గఉపగణము చూడుఁడు.

కైశికీవృత్తి లక్షణ చూడుఁడు.

క్రైమతి గోత్రము— పరాశరగణము చూడుఁడు.

క్రైస్తవ అరియన్ మతశాఖ — క్రీస్తుప్రభువు తండ్రియగు దేవునకు సమానము కాఁడను సిద్ధాంతము. క్రీ.శ. నాల్గవశతాబ్దమున అలగ్జాండ్రాపురవాసి యగు అరియన్ అను బోధకునివలన తొలుత బోధింపఁబడినది. తరువాత కాలములందిదియే 'తిరుగ తలయెత్తి Unitarianism అనంబడినది.

క్రైస్తవఏంగిలస్ సర్వీస్(ప్రార్థనలు)- క్రైస్తవమతమున రోమన్కాథలిక్కు దేవాలయములందు వర్జిన్ మేరీ దేవిగారి Annunciation గౌరవచిహ్నముగ సుదయకాలములందు సాయంకాలములందు ఆరుగంటల వేళలందునను, అపరాహ్ణ కాలములందునను, దినమునందు మూడేసి ప్రార్థనలు చేయుటను Angelus Service అనియెదరు.

క్రైస్తవ నామములు— క్రైస్తవుల నామములంగూర్చి వాటి విధివిధానముల నెటులుగ పెక్కండ్రకగమ్యగోచరముగ నుండుంగాన వాని యుత్పత్తులును, అర్థములును వివరింతుముగాక. ఇవి తొలుదొల్త హిబ్రూభాషా పదములుగ ప్రారంభమై, పిదప పెక్కు భాషలలోని పదములంగలుపుకొనసాగెను. రానురాను క్రైస్తవ మతము పలుదేశముల వ్యాపించినకొలఁది ఆయా దేశ పదములలో కొన్ని క్రైస్తవమత నామములుగ సిద్ధమగుచుండెను. ఈ కాలమునందుగల క్రైస్తవమత నామములలో కెల్టిక్కుపదములు, శాక్సను పదములు, ఆంగ్లోశాక్సను పదములు, ట్యూటోనిక్కుపదములు, గ్రీకుపదములు, లాటిన్పదములును గానవచ్చెడిని. ఇంకను మధ్య కాలమునందు జేర్పఁబడిన రష్యనుపదములు, పోలిషుపదములు, జర్మనుపదములు, ఇటాలియన్పదములు, ఆంగ్లపదములు, ఫ్రెంచిపదములు స్కాచి, ఐరిషు, వెల్షుపదములేగాక అమెరికన్ పదములును, రెడ్డిండియనుపదములును, పరిషియన్ పదములు, అరబ్బీపదములు, సంస్కృతపదములు గానవచ్చెడిని.

ఇంకను కొన్ని నవీన కల్పితపదములుగలవు. షేక్స్పియరు మొదలగు కవుల నాటకములందు వాడఁబడిన విచిత్రపదములు కొన్ని వాడఁబడుచున్నవి. మరికొన్ని పదముల ఉత్పత్తి అర్థములు గానరానివి ప్రచారమునందున్నవి

ఈ క్రైస్తవనామ పదముల కర్థముల నాలోచింతముగాక! హిబ్రూపదములు ముఖ్యముగ దైవభక్తిని వివరించు నర్థములం దెల్పెడిని. ట్యూటోనిక్కుపదములు- ప్రభుచిహ్నములగు మహోన్నత్యవిరయోగత్వములం దెల్పెడిని. కెల్టిక్కు పదములు మానవ ధర్మలక్షణములగు విశాలహృదయ, ధైర్య, సాహస శౌర్యగుణగణముల వివరించెడిని. లాటిన్పదములు- దైవచిహ్నములను, జన్మసంఖ్యలను, తీర్థయాత్రావిశేషములం దెల్పెడిని. మరియు స్త్రీలపేరులందు స్త్రీ సహజధర్మములగు యోగ్యతావిశేషములును, సౌందర్యాదులును, శౌర్య, ధైర్య, బలాదులును గృహాధిపరిపాలన లక్షణములును, మాతృభక్తి

కాది రత్నముల పేర్లు, శరీరకాంతులు మొదలగు నవి వివరింపఁబడెడిని.

ముఖ్యముగ నన్ని పేరులందునను తఱుచు పవిత్రులగు ఋషి, యోగినీ నామములు గలవు. కొందఱు భూపాలుర పేరులును, రాణులపేర్లును గాననయ్యెడిని. కొన్ని పుష్పులపేర్లు సౌందర్యలక్షణములుగను, సింహాదిమృగములపేర్లుబలనిరూపణమునను వివరింపఁబడినవి. ఆయాపేరుల కర్త్రాములగు ముద్దుపేరులు పెక్కు నామములకుగలవు.

ఇంకను నవీనకల్పితాంగ్ల, ఫ్రెంచి, జర్మను నామములు కలవు. వాటింకూర్చి యేమియుం దెలియరాదు. మఱికొన్ని నామములు పరంపరగ వాడఁబడుచున్నను వాటికుత్పత్తి గాని, యర్థము గాని తెలియదు. వీటికేరూపము నందైనను అక్షర వర్ణక్రమము (Spelling) కడుముఖ్యము. దాని నిదివరకున్నది యున్నటులనే వాడఁబడు చుండదగును.

క్రైస్తవ మత పర్వదినములు, పండుగలు —

New Year's Day- సంవత్సరాది; మనఉగాది పండుగంబోలిన దినము. ఇది జనవరి నెల ఒకటవ తేదీని జరపుచుందురు

Epiphany- గ్రీకుభాషయందు Epiphaneia అన దర్శనమని యర్థము. యేసుక్రీస్తుప్రభువు పసిబాలుఁడై యుండుతరి ముప్వురు ధీశాలు రాబాలునిదర్శించి కానుకలు సమర్పించిరట. దాని జ్ఞాపకార్థమీదినమును పర్వముగా నెంచి యాచరింతురు. ఇది జనవరి ప్రారంభమున ఆరవ తేదీ ఆప్రాంతమున నుండెడిని.

Con version Son of St. Paul - బుధ వారము. జనవరినెల ఇరువదియైదవ దిన ప్రాంతము.

Charles King Martyr Day - సోమవారము. ఇది జనవరినెలకడ నుండును.

Purification of B. V. M.- గురువారము. ఇది ఫిబ్రవరి ఆదియందు రెండవతేది ప్రాంతమున నుండును

Septuagesima Sunday- ఇది ఫిబ్రవరి పండ్రెండవ దినప్రాంతము.

Shrove Sunday- దీనిని Quinquagesima Sunday అనియు నందురు. ఫిబ్రవరి కడను ఇరువదియారవ దినప్రాంతము.

Ash Wednesday - ప్రభువు ఆదంప్రవక్తతో 'From dust thou art and unto dust thou shalt return' అనిరెనట. ఆజ్ఞాపకార్థమీదినము పర్వదినముగనడపుచున్నారు. ఇది మార్చినెల ప్రారంభమున తటస్థించుచుండును.

Quadragesima Day-ఇది ఆదివారములందు జరపుదురు. ఈస్టరు పండుగకు నలువదిరోజులు ముందు మార్చినెల మొదటివారమున తటస్థించుచుండును. ఇంకను భక్తులు కొందఱు ఈస్టరుపండుగకు ఏబది దినములు ముందుగా Quinquagesima Sunday పర్వము కూడ నడపుదురు.

All Fool's day - ఇది కేవలము పండుగ. వినోదములదినము ఏప్రెల్ ప్రారంభమున సంభవించును.

Palm Sunday-ప్రభువైన యేసుక్రీస్తు జరూసలేమునగరము ప్రవేశించునపుడు ఆకులు కొమ్మలం జేతబూని ఆయనను గౌరవించుచు జనులాయనను వెంబడించిరట. ఆ జ్ఞాపకము నకుంగాను ఈపండుగ జరపుచున్నారు.

Maunday Thursday - ఇది ఏప్రెల్ మధ్య భాగమున సంభవించును.

Good Friday - తొలుత God's Friday అనియుండియు రానురాను ఇటుల మారెను. ఇది పవిత్రదినము. ఏప్రెల్ నెల మధ్యభాగమున సంభవించుచుండును. శుక్రవారము.

Easter Day-ఒక ప్రభువు యూదుల నందఱిని ఏకదినమున వధింప తన మంత్రి వలన ప్రోత్సాహింపఁబడి యాజ్ఞ నిచ్చెనట యూద స్త్రీయైన యాయన రాణిఆయాజ్ఞను రద్దుపఱచెనట. దాని జ్ఞాపకార్థము ఈస్తరురాణి పేరనీ పండుగఁ జరుపుదురు. ఇది ఏప్రెల్ మాసమున మధ్యభాగమున సంభవించును.

Rogation Sunday — Ascension day కు ముందుగ వచ్చు ఆదివారము. మేనెల ఇరువది యొకటవ దినప్రాంతమున సంభవించును.

Ascension day- క్రీస్తు ప్రభువు ప్రపంచము వదలి పైలోకమున కరిగిన నాఁటి యూనవాలుగ నీ దినము మేనెల ఇరువదియైదు ప్రాంతమున జరుపుదురు.

WhitSunday- ఇది పండుగ. ఆదివారమున జూన్ మొదటి వారమున నడపెదరు. దీని నింకను Pente Cost అనియు నందురు. ఏబదియవ దినమని దీనికర్థమట.

Trinity Sunday- జూన్ నెల ౧౦, ౧౧ తేదీల ప్రాంతమున నాదివారమున నీ పర్వము నాచరింతురు.

Corpus Christi day- ఇది జూన్ మధ్యభాగమున సంభవించుచుండును.

Mid Summer day- దీనిని St. John the Baptist day అనియు నందురు. జూన్ మాసపు ఉత్తరపక్షమున సంభవించుచుండును

Translation of St. Martin day- ఇది జూలై ప్రారంభవారమున మంగళవారము నందు సంభవించును.

Lammas day- యూదుల దేశమున పంటలు తెలగనే అప్పుడే నూర్చిన గోధుమలందుంచి, పిండిచేసియు రొట్టెచేసి దేవాలయమున విరచి భుజింతురట. ఇది ఆగష్టు ప్రారంభముననో ఆప్రాంతముననో వచ్చుచుండు నాచారపు పండుగ.

Assumption day- ఇది ఆగష్టు నెలమధ్యమందు వచ్చును.

Nativity of B. V. M. day- ఇది సెప్టెంబరు మొదటి వారమున సంభవించును.

Holy Cross day-ఇది సెప్టెంబరు మధ్యభాగమున గురువారమున సంభవించును.

Day of Atonement- అక్టోబరు పదియవ తేది ప్రాంతముల మంగళవారమున సంభవించును.

All Saints day- సంవత్సరమున ప్రత్యేక దినము తమకేర్పడని పవిత్రపురుషుల దినము. నవంబరు ప్రారంభమున జరుపుదురు.

All Souls' day- ఇదియు పైకాలముననే ఆతోడనే జరుపుదురు.

First Sunday in advent- డిశంబరు ప్రారంభమున సంభవించెడు ఆదివారము పవిత్ర దినము.

Christmas day -ఇది డిశంబరు ౨౪ లేక ౨౫ తేదీలం బడుచుండును. క్రీస్తుప్రభువు భూమియందు జన్మించినదినము. ఇది చాల పవిత్ర దినము.

Holy Innocent's day - డిశంబరు ౨౮ ఆప్రాంతమున సంభవించెడిని.

Childermas day - దీనిని St. Silvester day అనియునందురు. డిశంబరు నెల కడను సంభవించును.

ఇంకను ఈ క్రిందిపండుగుల నాచరించుటయుం గలదు.

Boxing day- బీదలకు ధర్మముచేయ నదివఱకు పెట్టెలంగట్టియుండి వాటి నీదినమున తెచ్చి వచ్చినదానిని బీదలకిడు దినము.

Candlemas - క్రైస్తవులు వెలిగించి క్రొవ్వొత్తులను Mass సకుం గొంపోయెడి దినము.

Ember days - ఆంగ్లోశాక్సను మాటయగు ఎమ్మెరీ యన వేడి, రొయ్యి యని యర్థము. ఇది వారము దినములు ఆచరింతురట. కొందఱు ఉపవాసములుందురట.

Holy week - క్రీస్తుప్రభువు శిలువవేయఁబడిన వారమని యర్థము. ఇవి పవిత్రదినములు.

Lent - లాటిన్భాషయందు Lenten అన Spring కాలమని యర్థము.

Lady day - క్రీస్తుప్రభువు జన్మించకముందు మేరీమాతకు దేవదూత (Angel) దర్శన మిచ్చిన దినమునకు జ్ఞాపకదినము. పిదప ప్రభువు జన్మించెనట.

Passover day- నాశనకరుం డగు దేవదూత (Destroying Angel) రాగా ఇస్రాయెలీయులు తమద్వార స్తంభములకు రక్తమును పూసినకతన వారియిండ్లకు రాక, ఇండ్లపై నుండి ఆనాశనకరుఁ డేగిపోయి ఆపదగడిచిన దూనవాలుగ నీపర్వము నాచరించుచుందురు. ఈదినమున పులియనిరొట్టెలను తినెదరట.

ఇవియునుగాక పవిత్రపురుషులగు కొందఱు క్రైస్తవమతభక్తులకు ఋషిసత్తముల పేర్లం బరగు దినములు కొన్ని గలవు. వాటిని గూడ కొందఱాచరించుచుండుటయుం గలదు.

St. Lucian day-	ఆదివారము జనవరి	8	ప్రాంతము.
St. Hilary day-	"	13	"
St. Prisca day-	"	18	"
St. Agnes day-	"	21	"
St. Vincent day-	"	22	"
St. Blaise day-	ఫిబ్రవరి	3	ప్రాంతము.
St. Agatha day-	"	1	"
St. Mathias day-	"	24	"
St. David day-	మార్చి	1	ప్రాంతము
St. Chad day-	"	2	"
St Perpetud day-	"	7	"
St. Gregory day-	"	12	"
St. Patrick day-	"	17	"
St. Benedict day-	"	21	"
St. Ambrose day-	ఏప్రెల్	4 తేదీ	ప్రాంతము
St Alphege day-	"	19	"
St. Dominle day- ఇది Passover పండుగ నందు మొదటి దినము.		21	
St. George day- దీనిని Low Sunday అనియు నందురు.		23	
St. Mark's day-		25	
St. Philip day- / St. James day-	మేనెల	1	
St. Dunstan day-	"	19	
St. Boniface day-	జూన్	5	
St. Barnabas day-	"	11	"
St. Alban day-	"	17	"
St. Peter's day-	"	29	"
St. Swithun day-	జూలై	15	"

సైంట్ స్విథిన్ మహాత్ముఁడు తన శరీరమును ఆంగ్లదేశమున వించెస్టరు కేత్రిడలునందు పాత వలదని చెప్పి మరణించెనట. ఐనను అట పాతుటకు పెద్దలు తీర్మానించి నాదినమున గొప్పగాలి వర్షముకల్గి ఆపాతుట ఆగిపోయెనట. పిదప ముప్పదితొమ్మిది దినములిట్లె గాలివాన గలుగుట ఆగిపోవుటసంభవించుచుంట, పెద్దలందరాలోచించి అట్లుజరుపమనిరట. తోడనే వర్షమాగిపోయెనట. పిదప నామహాత్ముని కోర్కె మేరకు దేవాలయము వెలుపల పెరటి స్థలమందు పూడ్చిపెట్టిరట. కాన నాఁటికి నేఁటికి St. Swithen day ని

వర్షించిన, తర్వాత 3౦ దినములు వర్షించునందురు.

St. Margaret day-	జూలై	20	సంభవించును.
St. Mary Magdalen day	,,	22	,,
St. James day	,,	25	,,
St. Anne day	,,	27	,,
St. Lawrence day	ఆగష్టు	10	,,
St. Bartholomew day	,,	24	,,
St. Augustine day	,,	28	,,
St. Giles	సెప్టెంబరు	1	
St. Eumerchus day		7	
St Lambert day		17	
St. Mathew day		21	
St. Cyprian day		26	
St. Michael day దీనిని Michaelmas day అనియు నందురు.		29	
St. Jerome day		30	
St. Remigius day	అక్టోబరు	1	
St. Faith day		6	
St. Denys day	,,	9	
St. Etheldreda day	,,	17	
St. Luke the Evangelist day.	,,	18	,,
St. Crispin day	,,	25	,,
St Simon day, St. Jude day		28	,,
St. Leonard day	నవంబరు నెల	6	ప్రాంతము.
St. Martin day	,	11	
St. Britius day	,	13	
St. Cecilia day	,	22	
St. Clement day	,,	23	
St. Catherine day	,,	25	,,
St. Andrew's day		30	,,
St. Nicholas day		6	,,
St. Lucy day		13	,,
St. Thomas day		21	,,
St. Stephen day		26	
St. John day, this is St. John the Evangelist.		27	

క్రైస్తవ మతము — ఇది తొలుత యూదుల మతమునుండి బయలుదేరి యేసుక్రీస్తు ప్రభువిచే సంస్కరింపఁబడిన రీతిని వేఱుగనై తరువాతి వారి అభిప్రాయములకు లోనై చిన్న చిన్న మార్పులం జెందియున్న మతము. కష్టములు అక్కరలేక సౌఖ్యముగనే మతవిధులు నెగపుచుండ వీలగుచుండుటయు గొప్ప గొప్ప ప్రభుత్వములబలము దీనికిం గల్గియుంటయుపలు దేశములందు వ్యాపించి యున్నది. ఒక్క టర్కీ దేశము తప్ప తక్కిన ఐరోపా ఖండమంతయు ఏదో విధమున క్రైస్తవ మత వ్యాపకము గాంచిన ఖండమనియే చెప్పఁవలసి యున్నది.

క్రైస్తవ మతగ్రంథమున కాంగ్లమున బైబిలు అని పేరు. అరబ్బీ, పారశీక దేశ భాషలందు ఇది కొన్ని మతశాఖల వారియందు పాతనిబంధన క్రొత్తనిబంధన యను రెండు పుస్తకములుగను మోర్మన్ క్రైస్తవులందు మూడు పుస్తకములుగను, ఇంకఁగొన్ని తెగల క్రైస్తవులందు నాల్గు, ఐదు పుస్తకములుగను కూడ నున్నది. పాత నిబంధన లోని సంగతులు క్రైస్తవులు, యూదులు, మహమ్మదీయులు కూడ నంగీకరించుచున్నారు ఈ మతముల వారలకందఱికి సృష్టిక్రమము మొదలగునవియు ఆదికాలములవారి చరిత్రలు నిందు చెప్పఁబడినది.

క్రైస్తవ మత ధర్మమున తొలుత దేవుఁడు భూమ్యాకాశములు సృజించె ననియు, భూమి శూన్యముగా నుండి అగాధ జలములపై చీకటి క్రమ్మి యుండెననియు, దేవునియాత్మ జలములపై నల్లాడు చుండెననియు వెలుగును దేవుఁడు కల్గించి వెల్గును చీఁకటిని వేఱుపరచె ననియు, వెలుగునకు పగలనియు, చీఁకటికి రాత్రియనియు దేవుఁడు పేరిడె ననియు, అస్తమయము ఉదయము కాగా మొదటి రోజాయెననియు చెప్పఁబడినది. ఈ ఉదయాస్తమయములు దేనిఁకో చెప్పఁబడ లేదు.

ఇట్లే రెండవ దినమున దేవుఁడు ఆకాశమును, మూడవ దినమున భూమికి భూమియని పేరిడి, సమస్త వృక్షజాతులను గడ్డిమొక్కలం గల్గించెను. నాల్గవ దినమున ఆకసమున వెలుఁగు నీయ నొక పెద్ద జ్యోతిని రాత్రి చీకటియందు ఇంచుక వెలుఁగీయ నొకచిన్నజ్యోతిని కల్గించెను. నక్షత్రములు కల్గించెను. ఐదవ దినమున నీటియందు జలచర జంతువులను, ఆరవ దినమున పశువులను, అడవి జంతువులను, కీటకాదులను సృజించెను. ఏడవ దినమున దేవుని స్వరూపముననే మనుష్యులను సృజించి వారిని వృద్ధిగ సంతానముం గని లోకమును ప్రజలచే నింపుడని దీవించెను. ఏడవ దినమున దేవుఁడు విశ్రాంతిఁ గొనియెను. ఇది సబ్బాతనంబడుచున్నది. అనగా సోమవారము మొదటి దినము, మంగళవారము రెండవ దినము, బుధవారము మూఁడవ దినము, గురువారము నాల్గవ దినము, శుక్రవారము ఐదవ దినము, శనివారము ఆరవ దినము, ఆదివారము ఏడవ విశ్రాంతిదినమునని యెఱుంగునది. ఇది సృష్టి విధానము.

సర్వసాధారణముగ క్రైస్తవ మతమున దేవునకు తండ్రియనియు, యేసుక్రీస్తును కుమారుఁడనియు, పరిశుద్ధాత్మను Holy Ghost అనియు ననెదరు ఈమూఁడును త్రిత్వమని (Trinity) చెప్పఁబడినది.

దేవునకు యూదులమతమున జహ్వా యని పేరుండెను. దానినే ఆంగ్లోచ్చారణలో జహోవా యనియు, జోవ్ అనియు వాడుటయుంగలదు. దేవుఁడు పరిశుద్ధుఁడు. సృష్టికింబూర్వము శబ్దముండెననియు, అందు జహోవా యుండెననియుం జెప్పఁబడినది. అతఁడు జగమునకు కర్తగాని, ఆసృష్టి భౌతికసృష్టికాదు. జహోవా సృష్టిని తన స్వపదార్థముతో చేసియుండలేదు గాన జగత్స్వరూపుఁడు కాఁడు. కొందఱు జగద్వ్యాపియందురు. కాని ఊర్ధ్వలోకమగు సత్యలోకము లేక దేవలోకమునఁదుండువాఁడని చెప్పఁబడియున్నది. దేవుఁడు సీనాయిపర్వతోపరిభాగమున ఇశ్రాయేలీయు లాచరించుటకుగాను మోషే (Moses) ప్రవక్త పరిముఖమున పదియాజ్ఞలనొసగెను. వాటిని Ten Commandments అనియెదరు. అవి,

Duty to God :—

1. Not to worship any other than the one true God.
2. Not to worship images.
3. Nat to use God's name lightly.
4. To keep holy the Sabbath day.

Duty to Man :—

5. Honour thy father and thy mother
6 Thou shalt not kill.
7. Thou shalt not commit adultery.
8. Thou shalt not steal.
9. Thou shalt not bear false witness.
10. Thou shalt not covet.

వీటిని క్రైస్తవులు కూడ గౌరవించుటంజేసి ఈ మతధర్మము లించుక తెలియనగుచున్నవి. సృష్టియందు దేవుఁడు మనుష్యులను తన ఆకృతిగానే చేసెనని చెప్పబడుటవల్లను దేవుఁడు సాకారిగాని నిర్గుణబ్రహ్మముకాఁడని స్పష్టపడుచున్నది. దేవునకు అర్చనయు, మానసికార్చనయె గాని, కాయికఅర్చనకాదని తెలుచున్నది.

జహోవాతో నరులకు సాన్నిధ్యవాసమె, ముక్తిగాని ఐక్యముక్తి లేకుండుటంజేసి ప్రాణులు పరిమేశ్వర పదార్థము కాదని తెలుచున్నది. దైవారాధనము శరణ్యమును, క్షమనర్థించుటయు ముఖ్యభాగము. ప్రతిమానవుఁడు పాపములుచేసినవాఁడే యనియు, అవి క్షమింపఁబడుటకు ప్రార్థనయనియు చెప్పఁబడినది. అక్షమ యేసుక్రీస్తు ప్రభుని మూలముననే గల్గవలయునని విధికలదు.

వలనన యేసుప్రభువు పాపుల పాపపరిహారమొన ర్చుటకుగాను తాను శిలువవేయంబడెనని చెప్పఁబడినది

యేసుక్రీస్తుప్రభువు- ఈయనను దేవుని కుమారుఁడందురు.

యూదాదేశమున బెత్లెహేము పురమున జోసెఫను నాయనకు మేరీయను నామె ప్రధానము చేయఁబడెనట. వారిర్వురకు వివాహాము గాని శరీరసంగమముగాని జరుగకమున్నే దేవుని పరిశుద్ధాత్మ యామె పైబ్రవాల నామెకు గర్భమై యేసుక్రీస్తు జన్మించెనటగాన క్రీస్తుప్రభువుని మనుష్యకుమారుడనియు ననుటకలదు. ఈయన జీవితకాలమున ప్రజలీయనను రబ్బీ (బోధకుఁడా) యని పిలచుచుండుటయుంగలదు. ఈయన బోధించిన ధర్మములే క్రైస్తవమత ప్రధానధర్మములుగ నున్నవి.

యేసుప్రభువు చేసినది మతసంస్కారముగాని మతకల్పన కానేరదని క్రైస్తవులనియెదరు. ఆయన ఇతర ప్రవక్తలంబోలినవాఁడు కాఁడనియు దేవుని కుమారుఁడనియు నందురు. సారికాగాఁజెప్పబడినను దేవునకు భార్య జెప్పఁబడలేదు. క్రైస్తవులు ద్విజులమని చెప్పుకొను చున్నారు. అనగా రెండు పుట్టుకలు గలవారని యర్థము. జన్మతః ఒకపుట్టుకయు, తానుపాపినని యెఱింగి, క్రీస్తుప్రభుని రక్తబలిద్వారాగాని తాను పవిత్రుఁడను కాఁజాలనని యెఱింగి జ్ఞానస్నానము (Baptizm) యనంబడు క్రైస్తవదీక్షనంది పరిశుద్ధుండగుటతో ద్వితీయ జన్మము గల్గుననియు, గానవారు ద్విజులమనియు ననుచున్నారు. మరియు నంతదనుక జ్ఞానస్నానార్హత యెవ్వరికిం గల్గదందురు.

క్రైస్తవులలో రోమనుకాతలిక్కు తెగవారియందీ జ్ఞానస్నానదీక్ష చాల ప్రధానమట వారు దీనిని ఎక్కువ విధులతో నడపుదురట. క్రీస్తుప్రభుని జన్మము శిలువ వేయుబడుటయు, దేవుని యందలి భక్తివిధాన మతమునకు పీలుకలుగజేసి దుర్భర దోషములనుండి మనుష్యులను రక్షించి యుద్ధరించుటకు నైయుండ పునర్జన్మము నంగీకరింపని ఈమతమున జంతుజాలమున, గతింగూర్చి ఏమియుఁ జెప్పఁబడలేదు. కాని యీమతమున పిశాచములు కలవని చెప్పఁబడినది. సైతాను (evil spirit) క్రీస్తుప్రభుని ఒకప్పుడు వేధించెననియు ఆయన దానికి లొంగక వేదనపాలయ్యు ధైర్యముతో నిలచియుండెననియు చెప్పఁబడినది.

యేసుక్రీస్తుప్రభువే. "God is a spirit and they that worship Him must worship Him in spirit and in truth" అని నుడివియుండినటులఁ జెప్పఁబడినది. ఈమతమున నమ్మిక ప్రధానమనియు, నమ్మికద్వారా ముక్తినందనగునని యందురు. Guiding spirit ను Holy Spirit అనెదరు. క్రైస్తవ మతబోధవలన నక్షత్రత్వము పొందుదురని క్రైస్తవబోధకులనెదరు.

క్రీస్తు శకము ఇపుడు సర్వత్రా వాడుకనందియున్నది, దీని నాంగ్లమున A. D. (Ano Domino) అనియెదరు. "క్రీస్తుప్రభువు జనించిన" అనగా. దేవునిగుడిలోనికి తీసుకువెళ్ళిన కాలమునుండి Calendar ప్రారంభింపబడినదని చెప్పుచున్నారు. వీరి యాత్రాస్థలములు జెరూసలేం నగరము (శిలువ వేయంబడినతావు), బెత్లెహేమ్ (జన్మస్థానము) జార్డను నదియందలి రేవు (యేసుక్రీస్తు ప్రభువు John the Baptist వలన జ్ఞానస్నానమందిన

పవిత్రప్రదేశము) మొదలగునవి కొన్నికలవు. తక్కినవి Christian Saints యొక్క స్థానములుగ నున్నవి.

అదృష్టవశమున గొప్పరాజ్యము లీమతము నవలంబించి బలాఢ్యములై యుండుకతన నీ మత బోధకులు అధికారవంతముగ నటించుచుండుట భరతదేశమున నెల్లరెఱింగినదే. వీరికి స్వాభిమానము మెండు. ఐరోపాదేశస్థులు స్వతంత్రప్రియులు గాన స్వాభిమానము మతధర్మములందు స్వతంత్రరూపమునంది స్వాభిప్రాయ పట్టుదలతో ననేక సంఘములుగఁ జీలి క్రైస్తవమతము ఇక్కాలము ౨౭౫ వేఱ్వేఱు శాఖా సంఘములుగ నున్నదని వినదుము.

ఈ క్రైస్తవమత ప్రభేదసంఘములను ఆంగ్లమున Churches అనియెదరు. అందు ముఖ్యములు గ్రీకుచర్చి, రోమన్కాతలిక్చర్చి, ప్రొటస్టాంటుచెర్చి, లూథర్చర్చి, అమెరికన్బాప్టిస్టుచర్చి, వెస్లియన్చర్చి, మోర్మన్చర్చి, మొరేవియన్చర్చి, వంటివెూనియన్చర్చి, కాత్వెనిష్టుచర్చి, ప్రిస్బిటేరియన్చర్చి, యూనిటేరియన్చర్చి, లండన్మిషన్చర్చి, స్కాట్స్చర్చి, ఇంగ్లీష్ ఎపిస్కోపల్చర్చి, క్వేకర్ చర్చి, స్వీడన్బర్గ్చర్చి మొదలగునవి కొన్ని కలవు, తక్కినవి స్వల్పసంఖ్యాకులుగల సంఘములుగ నున్నవి. వీటియందు అభిప్రాయభేదములచే గల్గిన కొన్ని భేదములు, విధులు, విధానములు గాననగుచుండును. వీరికి ప్రార్థనమందిరములు వేఱ్వేఱుగ గలవు.

క్రైస్తవమత శిలువభేదములు.—

క్రైస్తవమతప్రభువగు యేసుక్రీస్తు ప్రజల పాపములను నివారింపఁ దాను శిలువ వేయంబడి మృతినొందినసంగతి బైబిలు నందువివరింపఁబడినది. పిదప క్రైస్తవమతమభివృద్ధిఁజెంది వ్యాపించినకొలఁది,

వేఱ్వేఱు సంఘములుగ చీలుట సంభవించెను. వారియందు కల్గిన భేదములగు మతాభిప్రాయములీ చీలికకుఁ గారణము య్యెను.

అటుల వేఱైనసంఘములు తమతమ ప్రధాన మతచిహ్నమగు శిలువలందు భేదములు కల్పించి వాడుకొనుచున్నవి అవి ఇరువది కానంబడుచున్నవి.

౧. గ్రీకుశిలువ, ౨. టాఁ (Tau) శిలువ, 3. లాటిన్ (Latin) శిలువ, ౪. పాట్రియార్కి శిలువ, ౫. పాపల్ (పోపుగారి) శిలువ, ౬. కెల్టిక్ శిలువ, ౭. ఏంబ్రోస్ శిలువ, ౮. బోటోనీ శిలువ, ౯. క్లెచీ (Clechee) శిలువ, ౧౦. క్రాస్ క్రోస్లెట్, ౧౧. ప్లియూరీ శిలువ, ౧౨. ప్లియూరిటీ శిలువ, ౧౩. పోర్చీ శిలువ, ౧౪. మాల్టీస్ శిలువ, ౧౫. పేటోనీశీ శిలువ, ౧౬. పోటెంట శిలువ, ౧౭. పోమ్మీ శిలువ, ౧౮. రిసెర్సిలీ శిలువ, ౧౯. గ్రింగోలేడ్ శిలువ, ౨౦. పట్టీ శిలువ.

క్రైస్తవమత సప్తగుణములు—

గుణమన దోషముకానిది గుణమని యర్థము ఇవి యోగ్యతలని చెప్పఁబడినవి.

౧. నమ్మకము, ౨. ఆశ, 3. వితరణము, ౪. జాగ్రత, ౫. ధర్మపథము (న్యాయము), ౬. మనస్థైర్యము, ౭. మితభోగము. ఇవి సప్తగుణములని చెప్పఁబడినది. (క్రైస్తవమతసప్తదోషములు చూడుఁడు.)

క్రైస్తవమతసప్తదోషములు —

౧. గర్వము, ౨. కోపము, 3. అసూయత, ౪. దంభము, ౫. కుక్షింభరత్వము, ౬. అసమాధానము, ౭. సోమరితనము కల్గియుండుట క్రైస్తవులకు ఘోరాపరాధము లని చెప్పఁబడినవి. ఇవి సప్తదోషములట. (క్రైస్తవమతసప్తగుణములు చూడుఁడు.)

క్రైస్తవమతసప్తసత్కార్యములు- ౧. జబ్బుపడినవారి కుపచారము లొనర్చుట, ౨. ఆకలిగొనినవారి కాహారమిడుట, 3. దాహాతురులకు దాహపానీయ మిచ్చుట, ౪. వస్త్రహీనులకు బట్టల నిచ్చుట, ౫. ఇండ్లులేనివారికి వసతు లమర్చుట, ౬. రక్షకులులేనివారి నరయుచుండుట, ౭. మృతులను సమాధియొనర్చుట.

క్రైస్తవమున సప్తయోధాభిమానులు — Seven champions of Christendom.

౧. ఇంగ్లాండు దేశమున St George.

౨. ఫ్రాంచి దేశమున St. Denis.

3. ఇటలీ దేశమున St. Anthony.

౪. స్పెయిను దేశమున St James.

౫. స్కాట్లాండు దేశమున St. Andrew.

౬. ఐర్లాండు దేశమున St. Patrick.

౭. వేల్సు దేశమున St. David.

వీరు Patron Saints అని చెప్పఁబడినది.

క్రెస్సెంట్ (Crescent) — లాటిన్ నామము, వృద్ధిపొందుచున్నయని యర్థము పురుష నామము (క్రైస్తవ నామములు చూడుడు).

క్లైమెట్ — శీతోష్ణ, వర్ష వాతావరణ పరిస్థితులు చూడుఁడు. శీతోష్ణస్థితి చూడుఁడు.

కొంకణ దేశము (కొంగను దేశము, పరశురామ క్షేత్రము) — కొంకణ దేశమునకు గొంగను దేశమనియు, పరశురామ క్షేత్రమనియు పేరుండెనని Journal of Asiatic Society of Bengal 1838 P. 187లో నున్నది. పడమటి కనుమకు పశ్చిమసముద్రమునకు(Arabian Sea) నడుమనుండు పీఠికవంటి భూభాగ మని Bombay Gazeteer Vol I. Part 2. P 283 యందు కలదు ఈదేశము సూరతునుండి గోవావఱకు వ్యాపించినదనియు, దక్షిణముగ నుత్తర కన్నడదేశము వఱకు సముద్రతీరము నంటియె వ్యాపించిన దేశముగ చెప్పబడుచున్నారు. కాన ఉత్తరపు జిల్ల గుజరాతునను, తూర్పుజిల్ల దక్షిణపథముగను, (Deccan), దక్షిణపు జిల్ల ఉత్తర కన్నడ సీమ, పశ్చిమపు జిల్ల అరేబియా సముద్రమును అని తేలుచున్నది. ఇది యిప్పుడు పరశురామ క్షేత్రముకు సప్తకొంకణములని చెప్పియున్నారు అవి కేరళము, తులుంగము, గోరాష్ట్రము, కరహాటము, వరాలాటము, ఖర్జరము, కొంకణమునని. అందు కేరళమనిన మళయాళదేశము. గోరాష్ట్రమన ఇప్పటి గోకర్ణ ప్రాంత సీమ. కరహాటము కరాడపుర ప్రాంతము. వరాలాటము వస్యపుర ప్రాంత సీమ. వస్యపురము నిప్పటి బేసిన్ గా పోల్చియున్నారు, ఇంక నీవిషయమున నీక్రింది సంగతులు గమనింపవలసి యుండును. (సప్త కొంకణములు చూడుఁడు)

స్కాందపురాణమున సహ్యాద్రి ఖండము ౧౨-ర యందు కొంత వివరణ కలదు. బొంబై రాజధాని రత్నగిరిజిల్లా సంగమేశ్వర పురమునగల సంగమేశ్వర శివలింగము పరశురామ ప్రతిష్ఠితముగ చెప్పఁబడినది. ఇది కృష్ణానది యందు వేణీనది సంగమించు తావున నున్నది. అందు చెప్పఁబడిన

వాలుకేశ్వర శివలింగము బొంబై నగరమందు మంబాహ్హిల్ అనుచోట వాలుకేశ్వరమను పేట యందు గలదు. మఱియు బాణవల్లి యనియు దే చెప్పఁబడిన సరస్సు ఇప్పుడు వంబల్లియను పేరం బఱగుచు గోవాకు దక్షిణముగా కతిపయ దూరముననున్నది. పరశురామ క్షేత్రములోనిదని చెప్పఁబడిన శూర్పారక క్షేత్రమును భాండార్కరు పండితుఁడు ఉత్తర కొంకణముగఁ జొల్చి యున్నాఁడు. (అపరాంత దేశము చూడుఁడు). కొందఱు దీనికి ఉత్తరమున ఉత్తర వైతరణీయు నదియును, తూర్పున సహ్యాద్రి పర్వతము, దక్షిణమున సుబ్రహ్మణ్య క్షేత్రము, పశ్చిమమున పశ్చిమ సముద్రమునని చెప్పిరి. మహాభారతము శాంతిపర్వము ౪౯ యందు ఈక్షేత్రమున చతురాంగణ పర్వతమున పరశురాముఁడు వసించు వాఁడని చెప్పఁబడినది.

ఉత్తర కొంకణమున శ్రీస్థానక పురము లేక శైలాహార పురమను పేరుగల పురము చెప్పఁబడినది. అది ఇప్పుడు తానాపురమని పిలువంబడుచున్నది. కొంకణదేశమున కంత కొకప్పుడు అనగంధిపురము రాజధానియై యుండెననియు, దానికింబిదప బేసీనపురమును, వేఱొకప్పుడు తానాపురమును, మఱియొకప్పుడు రేవావంతి లేక రేవతీక్షేత్రము (ఇప్పటి జొల్ పురము) ను, రాజధానులుగ నుండెనని చెప్పఁబడినవి. ఒకప్పుడు కిల్కిల నగరము లేక కిల్గిల రాజధానిగ నుండెనట. దీని తావిప్పుడు గానరాకున్నది. తొల్లింటయొకప్పుడు శ్రీశైలము నుండి బంగాళాఖాతము వఱకు వ్యాపించియుండిన వాకాట దేశమును కైలాకిలయవను లనంబడువారు కొంతకాల మేలిరనియు, వారికి వింధ్యాశక్తి మూలపురుషుఁడనియు, విష్ణుపురాణ ౪-౨౪ యందు గానవచ్చుచుంట, దీనికాసంబంధ మేదియేని గలదాయని సంశయము తోఁచెడిని. దీని నింకను బాగుగా పరిశీలించ వలసి యున్నది.

కొంకణపురము — అనగంధిపురము, కొంకణదేశము చూడుఁడు.

కొంకణసప్తకము — (సప్తకొంకణములు) పశ్చిమసముద్రతీరము నందలివి:- ౧. కేరళము (మళయాళదేశ మంతయును.), ౨. తులు (తులుంగ లేక, తులువ) దక్షిణకన్నడ మని ఇప్పుడు పిలువంబడు దేశప్రాంతము, స్కాంద పురాణసహ్యాద్రిఖండమున దీనికిఁ గళ్యాణపురము మొదలు చంద్రగిరినదివఱకుం గల పశ్చిమ పర్వతములకును సముద్రమునకు మధ్య గల ప్రదేశ మని చెప్పఁబడినది. 3. గోరాష్ట్రము, గోకర్ణ ద్వీపము లేక, ద్వీపకల్పమునుదానికిఁ దొల్లి గోరాష్ట్రమని పేరు ౪. కొంకణదేశము (కొంకణు లుండు దేశము), ౫. కర్ణాటకదేశము, (కారాష్ట్ర దేశము) కర్హాడపురము రాజధానియై యుండెను. స్కాందపురాణసహ్యాద్రిఖండమున కోయినా లేక, కోయన ఉత్తరపుటెల్లగను, వేదవతి దక్షిణపుటెల్లగను చెప్పఁబడినది. ఇప్పటి సతారా (సత్రా) మండలమును ఆప్రాంత భూములు నై యుండనోపు. ౬. వరాలాట దేశము, లాటదేశము దక్షిణఘూర్జర దేశప్రాంతము, ఖాండేశభూమి. ౭. బర్బరదేశము.

కొంకిపిసిని (తీగె) — ఇది డొంకగ తీగ ప్రాకునది. ముండ్లుండును. దీనిని కొంకిచెట్టనియు, కొంకిరిపీలిరి చెట్టనియుగూడ ననెదరు. దీనివేరు రసము కాకజేసి, ఉబ్బు, గుల్మము, పాండురోగము, శ్లేష్మవాతములపై మంచిపని జేయునందురు.

కొంకిపురుగువ్యాధి(Hook worm)- ఇది సూక్ష్మజీవుల (Worms) జాతికిం జెందిన

పురుగులనుండి కల్గు అంటువ్యాధి. దీనిని క్రీ. వె. ౧౭వ శతాబ్దమున కనిపెట్టిరి. అరంగుళము పొడవు, దారమువంటి శరీరముఁ గల్గి గ్రుడ్లనుండి జనించును. ఈపురుగు ఆహారమునకై ఆకులు, పండ్లు మొదలగువాటిపైఁ జేరుకొని, ఉడకని భోజనపదార్థములతో లోని కేగును. శరీరము వెలుపలనే యిది యొక సంవత్సరము జీవించగల దనియు, లోనికేగి ఉదరకోశమున (Duodenum) అనఁబడు శరీరభాగమున నివాసము గుదుర్చుకుని ఐదు, లేక ఆరుసంవత్సరములు జీవించుననియుఁ జెప్పఁబడినది. ఇవికను కొండలు పరిశీలకులు జోడులేకుండ నడుచునప్పుడు అరికాలు దొల్చుకొని లోనికిఁ బోగలవందురు. అత్తరి నట దరద గల్గు చర్మరోగము కల్గునట. కొంచ తింకను నోటికిని, జీర్ణకోశమునకునుగూడ చేరునందురు ఆరువారములకు దీనిరోగము బయల్పడునట. పందులు, కుక్కలు మొదలగు మలభక్షకజాతుల మూలమున నివి వ్యాపించి, అంటురోగ మగునని పోల్చఁబడినది. (అంటువ్యాధులు చూడుఁడు; సూక్ష్మజంతువులు చూడుఁడు).

కొంగమదేశము — కొంకణదేశము చూడుఁడు.

కొంగుదేశము—కోయంబత్తూరు సేలం మండల ప్రాంతదేశమున కొకప్పుడు కొంగుదేశమని పేరుండెనట. గంగవంశపురాజులపాలనమున ఈకొంగుదేశపు రాజులిని స్వాతంత్ర్యము మెలకుపయోగించుకొనువారట. కొంగుశబ్ద మేమో తెలియకున్నది.

కొండకు వెంట్రుకకు ముడి వేసే వాఁడు — అనగా వస్తే (లాభిస్తే) కొండయె వచ్చును. పోతే తలవెంట్రుకయె తెగిపోవును.

కొండగోగు చెట్టు — లా. Carlemia ciliata, Hibiscus cannabinus. అనియు, సం. కిరాతః, కర్ణికారద్రుమః, పీతభద్రకా యని కొందఱువాడిరి. దీని కషాయము, వేరు రసము లేక ఆకులరసము శోధనచేయుననియు, కుష్ఠురోగము నివారించి యాపునని యు, రక్తదోషములు, వ్రణములు, వాపులు, శ్లేష్మరోగముల నివారించుననియుఁ జెప్పుదురు.

కొండచెముడు చెట్టు — అంకుడు చెట్టు చూడుఁడు.

కొండంతమగడుపోతే పిడికెడు బొచ్చునకా ఏడ్చుట? ఆంధ్రలోకో

కొండంత దూదిం గాల్చుటకు కొండంత నిప్పు కావలెనా?— ఆంధ్రలోకోక్తి.

కొండ తలక్రింద నుంచుకుని రాళ్లకు వెదకి తాపత్రయపడినట్లు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కొండనాల్కకు మందువేస్తే ఉన్న నాల్క ఊడినట్లు — ఆంధ్రలోకోక్తి

కొండంజూచి కుక్కలు మొఱిగినట్లు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కొండంద్రవ్వి వెచి ఎలుకం బట్టుకొన్నట్లు —ఆంధ్రలోకోక్తి.

కొండపల్లి దుర్గము — ఆంధ్ర దేశమున కృష్ణా జిల్లాయందు బెజవాడకు పదిమైళ్ల దూరమున కొండపల్లి గ్రామముకడ కొండపైనున్న దుర్గము.

క్రీ. వె. ౧౩౬౦ సంవత్సర ప్రాంతమున కొండవీటి రెడ్డి యగు అనువేమారెడ్డిచే నిర్మింపఁ బడినట్లు చెప్పఁబడినది. గొల్లకొండ డను వాఁడీ దుర్గపు తావును రెడ్డిగారికి చూపుటంజేసి వానిపేర కొండపల్లి యని పేరిడఁ

బడి నటుల ప్రతీతి కలదు. రెడ్డి ప్రభుత్వాంతమున నీదుర్గము ఉత్కళ భూపతుల వశమై వారి నుండి క్రీ. శ. ౧౪౭౧ లో గుల్బర్గా ప్రభువగు రెండవ మహమ్మదుషా వశమై ౧౫౧౫ లో కృష్ణదేవరాయల (విజయనగరము) సార్వభౌముని వశమై యాతని వలన ఉత్కళ భూపతుల కీయబడి మధ్య మధ్య కొన్ని మార్పుల నందియు ౧౬౮౭ సంవత్సరమున ఔరంగజేబు రాజ్యమునకుం జేరెను. పిదప క్రీ శ. ౧౭౬౬ లో బ్రిటీషువారి హస్తగతమై కొంత సైన్య మట నుంపబడి ౧౮౫౯ లో సైన్యములు తీసివేయం బడినవి.

కొండ క్రింద కొండపల్లి గ్రామము కలదు. అందు కొండపలి బొమ్మలని పేరొందిన బొమ్మలు చేయుదురు.

కొండప్రత్తి వ్యవసాయము — ఇది స్పైనుస్సు ప్రత్తిం బోలిన యొక ప్రశస్తమైన జాతి. భరతదేశమునం దనాదిగ ఇంటి పెరళ్ళ యందొకటి రెండు చెట్లుగ నాటంబడి పెంచంబడు చుండినవి. తెల్లని ప్రత్తి నిచ్చెడివి. పసిడి (పైడి) ప్రత్తిం బోలి యుండుం గాని దాని రంగుండక తెల్లగ నుండునది. భరతదేశపు సుప్రసిద్ధ జాతి. సన్నపు నూలునకు పనికివచ్చునది. (ప్రత్తి వ్యవసాయము చూడుఁడు). ఇచ్చు ఘించు ఇరువది వత్సరము లీచెట్లు బ్రతుకుచు కాయుచుండును.

దీనిం బెంచు విధానము స్పైనుస్సు ప్రత్తిం బోలియె యుండును.

కొండముడుగు పురుషోత్తమకవి- ఆంధ్రకవులలో నాథునికులందు పరిగణింపఁబడినవాఁడు. నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. భారద్వాజస గోత్రుఁడు. తండ్రిపేరు గిరియప్ప. ఈతనికిం గయ్యలూరు మొదలగు గ్రామముల భూస్వాతంత్ర్యముండెనది. రచియించినది పానంద గణేశ్వరము,

కొండలుద్రిమింగేవానికి గోపుర మొక యడ్డమా? — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కొండవీటిసీమ — ఆంధ్రదేశమందలి గుంటూరు మండలమున గల కొండవీటి దుర్గము సుప్రసిద్ధము. ఈ ప్రాంత దేశభాగమునకుం గొండవీటిసీమ యని పేరు. మెరక ప్రదేశమగుట నూతులు (బావులు) చాల లోతుగనుండి నీటిం జేదుకొను త్రాడు చాల పెద్దదిగానుంట దేశప్రసిద్ధముగాన, ఎక్కువ పొడవుగానున్న ధోరణిప్రసంగమునకుం 'గొండవీటిసీమచాంతాడు' (చేదత్రాడు) అని సామెతగా పల్కుదురు లేనిపోని వన్నియు అదేపనిగ వ్రాయంబడి ప్రాముఖ్యతలేని వ్రాతలకు 'కొండవీటిదండకవిలె' యనెదరు. తొల్లి కొండవీటి సీమ యందేవో పరిస్థితులు కొండవీటి దండకవిలె యని వ్రాయుచుండిరట. కొండవీటి గొల్లపాటయు నట్టిదే. వెట్టిధోరణి నదేపనిగపాడిన పాటకు కొండవీటి గొల్లపాటయని యనుచుందురు. కొండవీటిసీమ రెడ్డిప్రభుత్వముచే పేరందినదేశము. (కొండవీడు చూడుఁడు).

కొండవీటిసీమ చాంతాడు — కొండవీటి సీమ చూడుఁడు.

కొండవీడు — ఈపేరు వినినంతనే చేదత్రాడు జ్ఞప్తికివచ్చుటయేగాని, దాని నిజమగు ప్రసిద్ధి మఱుగుపడినది. దాని నిజప్రసిద్ధి కొండవీటి దుర్గమని, హెచ్చరించుచున్నాము. మహాబలాఢ్యమైయుండిన నీపర్వతదుర్గము, దాని చుట్టునుండిన యగాధమగు కందకమును, ఉన్నత ప్రదేశములందు యుద్ధసమయానుకూలముగునటుల నిర్మింపఁబడిన బురుజులును, కోటలోనివారు బురుజులపై కెక్కి శత్రుసైన్యములరాకం బ్రతీక్షించు కట్టడపుపనులును వీక్షించ, తొల్లింట క్రీ. శ. పదునాలవ శతాబ్దారంభకాలమున ఓరుగల్లు సామ్రాజ్య మస్తమించుటయు, ఆరాజ్యమున

కీ కొండవీటియందు సామంత ప్రభువై యుండిన ప్రోలయ వేమారెడ్డి స్వతంత్రుఁడై తన ప్రభుత్వమును స్థాపించుకొని యీకోట కట్టి యిది తన రాజధానిగ నీప్రాంతపు పాకనాటిసీమనంతటిం బాలించుటయు జ్ఞప్తికివచ్చి రెడ్ల ప్రభుత్వ కాలపు విశేషములు తలంపునకువచ్చును.

ఆయనయు నాయన తరువాతివారును నూరు సంవత్సరములు దీనిఁబాలించిరట. క్రీ. వె. ౧౪౫౪ సంవత్సరమున నుత్కళ భూపతియగు కటక పురాధీశ్వరుఁడు యీకోటంబట్టుకొనెను. అరువది వత్సరముల వఱకు నది ఉత్కలుల వశమై యుండెనట. క్రీ.వె. ౧౫౧౫ ప్రాంతముల శ్రీకృష్ణరాయ సార్వభౌముని వశమాయెనట. అత్తరి సంభవించిన సంగరమున ఉత్కళప్రభువును దుర్గాధిపతిగ వీరభద్ర గజపతి చరిత్రమున పేర్కొనంబడినవాఁడు. ఆతఁడు రెండునెలల వఱకు దుర్గమును స్వాధీనముకానివ్వక నిలపినవాఁడని చెప్పబడినది.

పిదప కొంతకాలమునకు విజయనగర సామ్రాజ్యముక్రింద సామంతులుగనున్న రెడ్ల క్రింది కీ కోటచేరెనట. కాని విజయనగరసామ్రాజ్య మస్తమించుటతో కొండవీటిరెడ్ల వైరులా దుర్గమును భగ్నపఱచిపాడుచేసిరట. దీనిపాడిప్పుడు గుంటూరుమండలమున కొండలమయముగు మెరకప్రదేశమైయున్నది.

ఇందు తుప్పడొంకలు బలసి, చోరనశ్వమై యున్నను అనేకులుపోయి చూచుచుందురట. కొండవీటిదుర్గమును చూడనేగుతరి తొలుత ఉత్తరదక్షిణములకు వ్యాపించియున్న పర్వత శిఖరముల నడుమ శిధిలములైన కోటగోడ లగుపడును. మెట్లనెక్కుచు కోటవైపుజన నొకవిశాల సమతలప్రదేశము, నరకు పెక్కు కాలినడక బాటలు గన్పట్టును. మెట్లకిరువెసలందు నడవివలె చెట్లు బలిసియుండును. కొంతవడికి దుర్గ సింహద్వారముకడకుం జేరఁగను. ఇది రాతిపై చేయఁబడిన మంచిచిత్రములుగలది ఇటనె పైని వివరించిన మైదానముకలకు. అందు రాకొమరు లాటలాడువారని ప్రతీతికలదు అటనుండిక్రిందికీశాన్యదిశగా నీక్షించిన నాపల్లపు ప్రదేశమున నొక మట్టికోటయుండిన యానవాళ్ళు గన్పట్టెడిని. అట పుట్టకోటయను పట్టణముండెడిదని చెప్పుదురు. ఈప్రాంతములందుగల సమప్రదేశములు కొన్ని గలవన్నియుంగలసి కొండవీడు పురముండెనట. ఇందు చక్కని బాటలును వీధికొక దేవాలయమును ఉండెడివట. ఇంకఁగొంచము దూరమేగిన తోడనె వేఱొక సింహద్వారము కొంత దూరమున గాన్పించును. అది చాలా ఎత్తుగు తావుననుంట ఆకాశమునందున్నట్లు తోచెడిని. ఆప్రాంతముననె రహదారీ బంగళాకలదట తొల్లి గృహరాజు మేడయనంబడిన సుందరభవనముండెడిదట.

ఇచటకి సమీపముననే దుర్గాధీశుని కొలువుకూటపు పాడుగన్పట్టును. ఇంచుక దూరమున నేతికొట్లును, ధాన్యపుకొట్లు, ధనాగారములు ఉండిన యానవాళ్లు కన్పించును. నేతికొట్టుకడ జలనిలయము కలదు. మరియు నీప్రాంతములు నూతులు, చెరువులునుకలవు. ఇవి తొల్లింటి కాలమువారికి దాహశాంతికముల నిచ్చు జల నిలయములట. ఇప్పుడు వెదురు డొంకలు బలసిన యొక పెద్దపల్లమును తొల్లింటి పెద్దచెరువని చూపుదురు. దానియుదకము ఉగడ్తను నింపుచుండెడివట.

క్రిందికోటయందొక దేవాలయము చూడఁదగినది. చక్కని పనితనముగల చిత్రము లొత్తడి రేకుపైఁదాపి ఆపరంజిపూత పూయుచుండిరట గాని, అపరంజిపూతపోయి యిత్తడి రేకులు నిలచియున్నవి. ఇచటి ధ్వజ స్తంభ మేకశిలానిర్మితము,

దేవాలయద్వారమున నొక సీసపద్యము చెక్కఁబడి అఱిగిపోయి స్పష్టముగ గానరాకున్నది. అది అచ్యుతదేవరాయల కాలమున వారి క్రింద సామంతపాలకుఁడుగనో ప్రభువుగనో యీనగరాధిపతిగనుండిన రామయామాత్యభాస్కరుం గూర్చి చెప్పఁబడిన పద్యముని యచటివారనెదరు. ఇంక నట నాల్గు శిలాశాసనములు కలవని స్పష్టము గాకున్నను రెడ్డిప్రభుత్వమున నీదేవాలయము నిర్మింపఁబడినట్టుల తెలిసెడిని.

కొచ్చిన్సీనా దేశము (స్వదేశ సంస్థానము) అనునది చూడుఁడు.

కొచ్చిన్రాజ్యము — ఇది తొల్లింటి మళయాళ దేశములోని భాగము. బ్రిటీషు మలబారునకు, తిరువాన్కూరు రాజ్యమునకు నడుమనున్నది, రాజధాని ఎర్నాకుల మనునది. ఇది కొచ్చిన్పురమునకు సమీపమున నున్నది. ఉత్తరమున త్రిచూరు వేఱొకపురము వర్తక స్థానము. కొచ్చినురాజ్యపు ప్రజలందు మళయాళీలేగాక యూదులు (ఐహూదిమతస్థులు) సిరియన్ క్రిస్టియనులు విశేషముగాగలరు. వీరు చిరకాలము నుండి వసించుచున్నారు, వర్తకులు.

కొటికా (శాఖ) క్షత్రియులు
శిశోదియా క్షత్రియులు చూడుఁడు.

కొటికెలపూడి వేంకటకృష్ణకవి— ఆంధ్రకవులలో నాధునికులందు పరిగణింపఁబడిన వాఁడు. వెలనాటి బ్రాహ్మణుఁడు. ఆపస్తంబ సూత్రము. హారీతసగోత్రము తండ్రి వెంకట రామయ్య. తాత శివరామయ్య. బొబ్బిలిసంస్థానమున రాయుడప్ప రంగారావు నృపాలుని యాస్థానకవి. రచించినది శ్వేతాచల మాహాత్మ్యము మఱి కూర్మమాహాత్మ్యము. వీనిని తన ప్రభువునకుం గృతియిచ్చెను. మఱియు నీతఁడు మేఘసందేశమును పద్యకావ్యముగ రచించెననియు, దిలీపచరిత్రమును ప్రబంధముగ రచించి శ్రీరాములకుం గృతి సమర్పించెననియు, నీవేంకటకృష్ణకవి గొప్ప జ్యోతిషవేత్త యనియుం గూడ తెలియుచున్నది.

కొటేషన్మార్కులు (Quotation marks)— ఇవి యాంగ్లభాషా సాంగత్యముగ ఆంధ్రభాషలోనికి తెచ్చుకొనిన గురుతు. దీని నాంగ్లమున నింకను Inverted commas అనియు ననుటకలదు. వేఱొకరు చెప్పిన మాటలను తాను వ్రాయుతరి దానికి ప్రారంభమున " అను గురుతును, కడను " అను గురుతును ఇడుదురు. ఇందువలన నీగురుతులు నడుమ వ్రాయబడినమాటలన్యుల ఉక్తి యని స్పష్టపడును.

కొట్టకుండా ఏడుస్తున్నా వేమి పిల్లవాడా అంటే అందుకొరకేనన్నాడట
ఆంధ్రలోకోక్తి.

కొడగు దేశము (Coorg) (క్రోడదేశము — పశ్చిమసముద్రతీరమున మళయాళ ప్రాంతముననున్న చిన్నదేశము. ఈ పర్వతములకు కోరగిరి, కోలగిరి యను పేరులును, ఈదేశమునకుఁ "గ్రోడదేశము" అను పేరును వాడుకయందుండెనట. విష్ణుపురాణము ౧౩ అధ్యాయమునను ప్రశంసకలదు. స్కాందపురాణ కావేరీ మాహాత్మ్యమున ౧౧ అధ్యా. దీనికిం గ్రోడ దేశమనియున్నది. బహుశః క్రోడ, కొడగుగ మారియుండునని తోఁచెడిని.

కొడిశచెట్టు— కొడిశచెట్టు, కొడిశెచెట్టనియు, కొడిశపాల చెట్టనియు రెండు భేదములుగ నుండును. కొడిశపాల చెట్టును, పాలకొడిశ చెట్టనుటయుం గలదు. మఱియుం గొందఱు అంకుడు చెట్టని వాడుదురు. కొడిశ చెట్టు [illegible] ములుగ చెక్కి యున్న శిల్పాలను [illegible]

కొడిశచెట్టు- లా. Holarrhena, antidysenterica అనియు, Chites antidysenterica. ఆంగ్ల.Kurchi Conessi అనియు Tellicherry bark tree అనియు నందురు. సం. పాండురద్రుమః, శక్రవృక్షమను పేరు కొడిశకు, పాలకొడిశకుఁ గూడ సాముదాయకముగ వరించును. కొడిశకట్టె వాసములు చాల బలముగ నుండు కలప దీని పువ్వులందు త్రిదోషములు హరించు గుణము కలదనియు, ఆకులందు వాతమునుహరించియు, కాళజేసియు, విరేచనము గల్గించు గుణము గలదనియు, కాయయందు అగ్నిదీప్తి నిచ్చియు, ఇంచుక మలబద్ధముం గల్గియు, గ్రహణి, గుల్మము, క్రిమి, మూలవ్యాధి, వాతములు, శూలలు, శ్లేష్మముల నడంచు ననియుఁ జెప్పఁబడినది.

కొడిశపాల చెట్టు - దీనిని పాలకొడిశ చెట్టనియు నందురు. లా. Nerium Antidysentricum. సం. ఇంద్రవృక్షః, కుటజః, పాలింగః అని పేర్లు. కొడిశపాలు- గాయములను మాన్పును, కొడిశవిత్తులు చేదు, వగరు గల్గి యుండును. వీటియందు చెక్క కషాయమునందు గల గుణములే గలవు. మఱియు నీ పాలకొడిశ గింజలను వెచ్చజేసి గుండజేసి కషాయము గాచి కలరా జాడ్యమునందుగల్గు కడుపు నొప్పుల కిత్తురు. చెక్కకషాయము త్రిదోషహరమై అగ్నిదీప్తినిచ్చి బలముం గల్గించెడిని. మఱియు అతిసారము, రక్తాతిసారము, ఆమశూల, గ్రహణి, పురాణ రక్తగ్రహణి, కఫము, జ్వరము, వాతనొప్పులు, మేహవాతనొప్పులు, శూలలు, రక్తమువడు మూలవ్యాధులను చక్కగ పనిచేసి నివారించును. ఈకషాయము చెక్కకషాయము కన్న పట్ట (Bark) కషాయము బలముగ పనిచేయును. అందు పచ్చి పట్ట ఇంకను బలమైనది. ఆకునందు దంతముల పుండ్లు, నొప్పులు నివారించు గుణము కలదని చెప్పఁబడినది.

కొడుకు బాగుండవలెను, కోడలు ముండమొయ్యవలెను - ఆంధ్రలోకోక్తి.

కొత్త అమావాస్య — ఫాల్గుణ బహుళ అమావాస్య కీపేరు కలదు. బార్హస్పత్యమాన సంవత్సరమున పౌర్ణమితో సంవత్సరాంతమగుంగాన నీయమావాస్య నూతనసంవత్సరమున గల్గు మొదటిదగు కొత్తఅమావాస్యయే యగును.

కొత్తలంక మృత్యుంజయ కవి — ఆంధ్రకవులలో నాధునికులందు పరిగణింపఁబడిన వాఁడు. ఆదిశైవ లనంబడు. (శివార్చక లేక, శివల) బ్రాహ్మణుఁడు. నివాసస్థలము గోదావరి జిల్లాలోని కొమరగిరి, బోధాయన సూత్రము, భరద్వాజసగోత్రము, తండ్రిపేరు విశ్వనాథము, పందొమ్మిదవ శతాబ్దాంతకాలమున నుండిన వాఁడు. రచించినవి- ౧. బృహన్నారదీయ పురాణము, ౨ ధర్మాత్మజాపరిణయం బను ద్వ్యర్థి కావ్యము, 3 నిరోష్ఠ్యనలచరిత్ర మనంబడు చిత్ర కావ్యము.

ఇందు ధర్మాత్మజా పరిణయమునకుం గర్తృత్వము అల్లూరి అప్పలరాజుగారికిని, నలచరిత్రమునకుం గర్తృత్వము ధనంజయగోత్ర రుద్రరాజు తిరుమలరాజుగారికిని, ద్రవ్యార్థియై ఆరోపించె నని తలంపఁబడుచున్నది.

కొత్త వింత, పాత రోత — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కొత్తిమిరి (ధనియపు) చెట్టు — లా. Coriandrum Sativum అనియు, ఆంగ్ల. Coriander tree అనియు, సం. కుస్తుంబరీ, ధన్యా, ధన్యాక. కుస్తుంబరి యనుమాట కొత్తిమిరిగా మారెను. కొత్తిమారి యని వాడు

చుందురు. ఇది ధనియాలచెట్టు, సువాసనకై భోజన పదార్థములందు చేర్చుదురు. త్రిదోషహరమైనది. ఆకలిని వృద్ధిచేసి, మలమూత్రనిరోధము సడలించును. నిద్ర దెచ్చును. వాతదోషమును శిరమున కెక్కనియ్యదు. నొప్పులుబడుచున్న స్త్రీలకు వాసనచూపించుచున్న త్వరలో ప్రసవమగునట్లు చేయును. (ప్రసవమునకు పిదప దీనినటనుండనీయరాదు) శైత్యశరీరతత్వము గలవారికి పరాకుఁ గల్గించును. జీర్ణము జేయును. మేహశాంతి పైత్యశాంతి గల్గించును. నోటిపూతను నివారించును.

కొత్తిమిరిచెట్టుఆకులు వెచ్చజేసి నేత్రములపై గట్టిన నేత్రరోగములు నివారించుననియు, కడుపులోనిమంట, గడ్డలు, జ్వరములు, భ్రమ (ఉన్మాదము), వ్రణములు, వాతములు, విదాహము, విషదోషము, రక్తపైత్యము, శ్రమ, బడలికలు, శ్లేష్మము నివారించుననియు ఆరోగ్యకరమనియుం

కొన్నవాఁడు తిన్నవాఁడు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కొనేదివంకాయ కొసిరేదిగుమ్మడికాయ — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కొబ్బరిచెట్టు — లా. Cocos nucifera. ఆంగ్ల Cocoanut palm or tree సం. నారికేరహః, నారికేలః, నాళికేరి, నీలతరు, విశ్వామిత్ర కలాయం, విశ్వామిత్ర ప్రియః ఆంధ్ర దేశమునం దీచెట్టు నెఱుఁగని వారుండరు. ఇందు ఇంచుక భేదముఁగల్గిన జాతులనేకములు కలవు. కాని అన్నియు సమానములే. ఉష్ణదేశములందు చక్కగ పెరిగి కాచును. దీని ఉపయోగములకు మేరయే లేదు. భోజన పదార్థము. అరవమున తెంగాయ (దక్షిణ [దేశపు] కాయ) యని పేరు. కొబ్బరి

చెట్టుయొక్క ఉపయోగాతిశయమునుండి ఉష్ణదేశములందు పలుచోట్ల విరివిగ నీచెట్టు పెంపఁబడుచున్నది ముఖ్యముగ నిసుకభూములందిది విస్తారముగ పెరిగి ఫలించెడిని. సముద్రతీరపు టిసుకభూము లీచెట్టునకు శ్రేష్ఠములు. ఐనను ఒక్కసంగతి ఈచెట్టునకు ముఖ్యముగ నెఱుంగునది. ఈచెట్టు వేరునకు భూమియందలి నీటిచెమ్మ తగులునంతటి మెరకగ నీరుండు తావులందీచెట్టు పెరిగి ఫలించుఁగాని, వేళ్లకు నీటిచెమ్మయందని మెరకప్రదేశములం దీవృక్షము పెరిగి ఫలించదు. అనగా నీచెట్టుప్రాతిన తావున ఆరు లేక ఏడు అడుగుల లోతున నీరు పడునట్లుచూచి కొబ్బరి తోటల నాటవలసి యుండును. లేకున్న నీతోట నిష్ఫలప్రదమయ్యెడిని. ఇట్టిపరిస్థితులందు కొబ్బరి చెట్లు సముద్రతీరముననే గాక బహుదూరముగ నుండు దేశములసహా నీరు మెరకగ లభించు ప్రదేశములందుసహా అనుకూలమయ్యెడిని. కొబ్బరి చెట్లవేళ్ల కుఁదగులునీరు తీయనినీరే కావలయునను నియమములేదు. చౌకలుగనుండు నీరైనను, కడకు కొంచెము ఉప్పగనుండు నీరైనను అనుకూలముగాను. కొబ్బరితోటకుఁ దఱుచు నీరు పారించుచుండినను ఉపయోగించుం గాని సొమ్ము పెట్టుబడి ఎక్కువఁపరాట నట్టిపద్ధతి నిరర్థకమయ్యెడిని.

కొబ్బరిచెట్టుయొక్క ముదురు పండునుండి మొక్క మొలచును. అందు వయస్సుమీరిన చెట్ల పండ్లు శ్రేష్ఠమందురు. మఱియు నట్టిముదురు చెట్టుయొక్క పండ్లు బాగుగపండి తమంతట తాము నేలఁబడినవి మొక్కలుచేసిన చక్కగ మొలచి పెరిగెడిని. పదిరోజులు పండును నీట నానవైచి తడియారకుండ నేలంబాతిన రెండు నెలలకు మొలకఁద్రోసి ఆరునెలలకు మొక్క చక్కగ మాటశాతువైచి కాన్పించును. కొబ్బరి

చెట్టు పదిసంవత్సరముల వయస్సునందు గాచెడిని. ఇందు చెన్నంగి కొబ్బరి, గంగాబొండము మొదలగు కొన్నిజాతుల కొబ్బరులు కొంత ముందుగ గాచుంగాని, పెద్దకొబ్బరిచెట్టు బ్రతికినంత కాలము బ్రతుకవు. కాపును త్వరితముగనె మానివేయును. గంగాబొండము (గంగాఫలము) కాయయందు నీరెక్కువయుండి మిగుల రుచికరమై యుండును. చెన్నంగి కాయయందు ఎక్కువ విలువగల పదార్థములుండును గాన కాయలెక్కువ ధరగల్గి యుండును కాయలోని కొబ్బరి ఎక్కువ దళసరిగ నుండి ఎక్కువ నూనెంగల్గియుండు పెద్దకాయలకు మంచిధర వచ్చునుగాన, అట్టిజాతికొబ్బరి చెట్లు శ్రేష్ఠముగ నెంచబడుచుండును. మూడు సంవత్సరముల ప్రాయముననే కాయలంగాచు చిన్నజాతి కొబ్బరి యొకటికలదు. అది అలంకార మాత్రముగాని వర్తకోపయోగ మెంతమాత్రము కాదు. మఱియు పొడుపటి కాయలకుపయోగించు చిన్నజాతి కాయల కొబ్బరి యొకటియుఁగలదు. అదియు నట్టిదియె. ఇంకను పడునారు లేక పదునెన్మిది అంగుళములపొడవును మఱియు నంత చుట్టుకొలతంగల్గు పెద్దకాయల జాతి కొబ్బరి సింగపూర్, మలాకా, పినాంగ్ ప్రాంతదేశములందు కలదు.

సింహళదేశమున ఆగ్నేయదిశ యందలి సముద్ర ప్రాంత దేశమంతయు నొకేకొబ్బరి తోటగ గాన్పించెడిని. ఆదేశస్థులు కొబ్బరిచెట్లు మంకరలం గల్గియుండుననియు, మఱియును మనుష్యుల కంఠధ్వని వినంబడని (అనఁగా వినబడు చుండని) తావులందు కొబ్బరిచెట్టు అభివృద్ధినంది ఫలింపదనియు నందురు. ఇందుల నిజమెంతయో మేమెఱుంగజాలము గాని కొద్దిగనో గొప్పగనో వాకరులులేక తిన్నగ పెరిగియుండు కొబ్బరిచెట్లు గానరావు. మఱియును గ్రామముల సమీపము ననే గాని నిర్మానుష్య ప్రదేశములగు అరణ్యములు, ఇసుకబయళ్లు, ఎడారులు మొదలగుచోట్ల నీటివసతు లెంతగఁగల్గియున్నను కొబ్బరిచెట్లు గానరాకున్నవి కొబ్బరిచెట్టంతయు నారమయమగు శరీరముగలది. ఇవి భూమినుండి జలముం బీల్చి దీనిమట్టలకు, కాయలకు నందించుచుండును. కొబ్బరిచెట్టు సంవత్సరమునకు పండ్రెండు వఱకు గెలలనువైచి కాచును. గెలకు ఏబది కాయల వఱకు మంచి పరిస్థితులందు నిలచును. కొబ్బరి కాయలోని కొబ్బరి భోజన పదార్థముగను, మఱియు భోజన పదార్థములకు రుచింగల్గించు నదిగను వాడుదరు. కొబ్బరినూనె అనేక కార్యముల కుపయోగించుం గాన విలువగల్గి యుండును.

కొబ్బరిపీచు త్రాళ్లు పరుపులు మొదలగువాట్ల కుపయోగించును. ఆకుల ఈనెలును, ఆకులును చాపలు మొదలగునవిగ జేయుదురు. మట్టలను వంటచెరకుగ నుపయోగింతురు. కొబ్బరికాయలోనికొబ్బరి ఎండుకొబ్బరికన్న పచ్చికొబ్బరి శ్రేష్ఠమందురు. వాతదోషమును హరించి, వీర్యవృద్ధిని జేసి, శోషను ఎండదెబ్బవలన గల్గినశ్రమను నివారించి శరీరముకు బలమొసంగి శరీరమున కవశ్యమగు నైసర్గికపు వేడినిగల్గించును ద్వంద్వరోగముల నివారించును. నరములకు బలమొసంగి, మలమూత్రముల వెడలించి మూలవ్యాధిని శమింపజేయును. పసపుగుండతో నుపికించి కట్టిన ఒరిబీజపుకొప్పి మాన్పును. అధికముగఁ దినిన మూత్రమున సుద్దంగల్గించును. దగ్గు, పైత్యము, శ్లేష్మముల నుద్రేకించును. దీనికి విరుగుడు బియ్యము, బియ్యపుకడుగు, నిమ్మకాయ, కస్తూరిబాపండుసీరు, పంచదారయుననిచెప్పఁబడినవి. కొబ్బరి కాల్చి చేసినమసి అజీర్తిని నివారించునందురు. ఇవి యన్నియుఁ జక్కగముదిరిన పచ్చికొబ్బరిగుణములు.

ఇంక లేతకొబ్బరికాయలోని నీళ్ళు విరేచనములు గావించును. లేతకొబ్బరి వాతపైత్యము నడంచి, మేహశాంతి గల్గించి వీర్యపుష్టి జేయును. ఇంచుక పైత్యప్రకోపముం గల్గించును. మొత్తమున కొబ్బరికాయనీళ్ళు ఆరోగ్యమున నున్న వారికి చాల ననుకూలముగ నుండును ఉపవాసమున్నవారికి, ప్రసంగమొనర్చువారికి ఎండవడ తగిలినవారికి, దేహాయాసము నందినవారికి, అలసినవారికి క్షయరోగులకు అనుకూలమైయుండును. లేతకాయ నీరు వాతపైత్యమడంచి వాంతిని గట్టుననియు, క్రిములనడంచి వెడలించుననియు కొంచెము ముదిరినకాయలోని నీరు క్రిములనడంచి బలమొసంగి, వీర్యవృద్ధిం గల్గించి ఇంచుక కఫము నుద్రేకించుననియు, మిక్కిలి ముదిరిన ఎండుకాయలోని నీరు చలవయేగాక జలుబుజేసి, శ్లేష్మము నుద్రేకించి దగ్గుతెచ్చుననియు, చెప్పఁబడినది. ఇంకను కొబ్బరికాయలోని నీరు గాలిబట్టకుండఁ ద్రావవలెననియు, గాలిబట్టిన రుచిచెడుటయేగాక దుర్గుణములఁ గల్గించునది యగుననియుం జెప్పఁబడినది. బెల్లము, పిప్పళ్ళచూర్ణమున తేనెగల్పి లోనికిచ్చిన కొబ్బరికాయ నీళ్ళవలనగల్గెడి దుర్గుణము లడంగెడిని. మరియు అగ్నిమాంద్యము, అతిసారము, అజీర్తి, ఉబ్బు, కడుపుబ్బు, గ్రహణి, జ్వరము, పాండురోగము, వాతదోషము, శ్వాసకాస రోగములు కలవారు కొబ్బరినీళ్ళు ద్రావరాదు. వారిరోగ మతిశయించును. కొబ్బరినీళ్ళ నెవ్వరు నెట్టితరుణమునను అధికమగునట్లు త్రావరాదు. మితముగనె ఉండవలయును.

కొబ్బరికురిడీ లేక ఎండుకొబ్బరి మలమును వెడలించి పొత్తికడుపును శుభ్రపఱచును. ధాతుపుష్టి నుద్రేకించును. శరీరప్రకృతియందు మార్పు గల్గించును. పైత్యము జేయును. మరియు మొలకమొత్తిన కొబ్బరికాయలో నేర్పడు, మొగ్గ రుచిగ నుండి చలవజేసి రక్తపైత్యము మేహములనడంచి ఇంచుక శ్లేష్మమును ఇంచుకపైత్యమును ఉద్రేకించును. దీనికి తేనెయు శర్కరయు విరుగుడులని చెప్పఁబడినది. పచ్చిలేతకొబ్బరి డొక్కరసము లోనికిచ్చిన అజీర్తి వికారములనడంచును. కొబ్బరి చిప్పలనుండి తీసిన తైలము, పూసినతామర, తీట, పల్లికలు, దద్రు, గజ్జి, చిడుము, దంతరోగములు నివారణమగుననియు, పేలు, ఈళ్ళుచుండ్రు నివారించుననియుం జెప్పఁబడినది.

కొబ్బరికాయం జితుకదంచి పిండి తీసినపాలు వీర్యపుష్టినిచ్చి, చలవజేసి బలమొసంగి, బడలిక నడలించి, ఎక్కిళ్ళు, కఫశూలలు, కాస, శ్వాసరోగము, దంతరోగముల నడంచి ఇంచుక పైత్యము, వేడి, విదాహముఁ గల్గించును. మరియు పైత్యజ్వరమునందలి వాంతులనేగాక, కలరాజాడ్యమునందలి వాంతులనుగూడ నివారించును. తలవెండ్రుకలను కుదుళ్ళయందు గట్టిపరచి, వెండ్రుకలకు బలముగల్గించి పెరుగజేయును. కొబ్బరినూనె పలువిధములగు ఉపయోగములం గల్గినది. కొబ్బరికాయయందు ముదిరినతరి గల్గియుండిన గుణములన్నింటిం గల్గియుండును. చర్మరోగముల నాపును. తలవెండ్రుకలను బలపర్చును. పుండ్లను మెత్తపర్చి మాన్పును. కొబ్బరిచెట్టునుండి కొన్ని దేశములందు కల్లుదీయుదురు.

క్రొయిలీసిరియా — ఆసియాఖండమున సిరియాదేశములోని సారవంతమైన ప్రదేశము. లెబనాన్పర్వతపఙ్క్తులు రెండువరుసలుగ దీనిం జుట్టి ఉత్తరదక్షిణములకు వ్యాపించియున్నవి. (సిరియాదేశము చూడుఁడు.)

క్రొయిలషన్ప్రభుత్వము — అనేక రాజకీయకక్షులనుండి నాయకులను రావించి, ప్రభుత్వమునడపుట కేకమనస్కులం జేసి నడపుట కీపేరు కలదు. క్రీ. శ. ౧౯౧౫ లో ఐరోపా

మహాసంగ్రామ కాలమున నింగ్లాండునం దిట్టి ప్రభుత్వ మేర్పడవలసివచ్చెను ౧౯౧౬-౧౯౨౨ ల నడుమ నిట్టిప్రభుత్వమే లాయడ్జార్జిగారి ప్రధాన మంత్రిత్వమునందు సాగెను.

కౌరవజాతి — వేణుచక్రవర్తి కుడికాలు నుండి విరూపిగ సృష్టింపఁబడిన నిషాదునకు (వికృతాకారునకు) జన్మించిన సంతతివారగు కొరవలు, చెంచువారు, యానాదులు, బోయలు అని వీరియందు వాడుకగలదు. ఇందునకు గ్రంథనిదర్శనములు గానరాకున్నను, అడవిజాతులవారగు వీరియందు బలముగు వాడుకగలదు.

వేణుచక్రవర్తి యాంధ్రుఁడనియు, ఈయనకు సంతానము గల్గమి యీయనమృతికిం బిదప సప్తగ్రహములు ఈయనకుడికాలునుండి నిషాదు నుద్భవింపంజేసిరనియు వీర నెదరు.

కొరవితోఁ గొప్పుఁ గోకికొని నట్లు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కొరవిదయ్యము(Will o' the wisp)— కొరవిదయ్యములు అనాదిగ ఎల్లదేశములవారెఱిగినవే వేర్వేఱుకాలములందు వీటిని వేర్వేఱు విధములుగఁ దలంచుచుండిరి.

చనిపోయినపిదప కళేబరములు భూమియందు మెరకగ పాతబడెనేని భూమియం దాకళేబరము కొంతకాలమునకు భూమియందలి చెమ్మసహాయమున కుళ్ల నారంభించును. పైనుండు భూమి పొరగుండా దుర్వాసనలు పైకిరాజాలకుండినను, కుళ్లునుండి యేర్పడిన గాలులు భూమిగుండా క్రమముగా పైకి తప్పుకొని రాగల్గెడిని. కుళ్లునుండి జనించి, ఆకుళ్లు ముక్కుతరి బయలువెడలినగాలి భాస్వరముతో మిళితమైన (Charged by Phosphorus) హైడ్రోజన్ అని చెప్పఁబడును. (Phosphorated Hydrogen). ఈ గాలి భూమిగుండా నడచి పైకెగసిపోవుచుండును.

భూమిందాటి బయటపడగానే మహావాయుమండలితో సంబంధము కల్గును. తోడనే అందున్న ప్రాణవాయువు(Oxygen)తోకాఠిక గలుగుకతన మండ నారంభించును. మండ నారంభించువఱకు భూమినుండి రమారమి రెండడుగులు పైకి లేవగల్గియుండును ఈమంట లతిసూక్ష్మము లగుట పగలు కనిపించజాలవు రాత్రులందు ఊదారంగు గల్గి దీపములవలె అతిసన్నగ నుండి గన్పించును మఱియుఁ గాలికి గొట్టుకొనిపోవును. అట్లయ్యు కొంతసేపు నిలచి కాలగల్గును. ఇవి బాటసమీపమున గల్గుతరి నడచువారినడక గాలికి సైతము ముందుకుం ద్రోయంబడుచుఁ జనును. లేకున్న వెనుకఁ దేలుచు వెనకనంటురీతిని నడచును. ఒకవేళ నీటిగుండా నీగాలి పైకిదేలుచో చిన్నచిన్న బుడగలవలె పైకితేలి పిదప గాలిసంబంధము గల్గి మండ నారంభించును. దానిని కొరవిదయ్య మందురు.

కొరియాదేశము — ఆసియాఖండమున చీనాభూమికంటిన యొక ద్వీపకల్పము. ఇప్పుడు జపానువారికిం జెందియున్నది. ౮౨,౦౦౦ చతురపుమైళ్ల వైశాల్యమని అంచనావేయఁబడిన దేశము. ౧౬౦ లక్షల జను లుందురని తలంపఁబడుచున్నది. చక్కని వ్యవసాయదేశము. గోధుమలు, వరిధాన్యము, బార్లీ ధాన్యము, బఠానీలు, పొగాకు విస్తారము పైరుచేయంబడుచున్నవి. చీనాదేశమున మత్తుపదార్థముగ వాడంబడుచున్న జిన్సెంగను పేరుగల చెట్లవేళ్లు నిమిత్తము జిన్సింగు చెట్లు పెంచంబడుచున్నవి. బంగారము, రాగి గనులందు త్రవ్వి ఎత్తంబడుచున్నవి. జపాన్దేశముతో వర్తకము కలదు.

కొరియాదేశపుప్రజలు చీనాజాతులవారనియు, వారిభాషయు చీనాభాషసంబంధమే ననియుం చెప్పఁబడినది. వారు బౌద్ధమతస్థులు,

క్రీ. వె. ౧౮౯౫ వఱకు ప్రభువుచి త్తవృ త్తిమేరకు పరిపాలననడచుచుండెను అ త్తరదేశముచీనారాజ్యమునకు లోబడియుండినది. జపానువారీసుమ్మరి పాలన నంగీకరింపరైరి. చీనాజపానుయుద్ధమున కిదియొక కారణముగ నుండెను. క్రీ వె. ౧౮౯౫ లో జరగిన షిమోనోసేకిసంధి చీనాప్రభుత్వపు టధికారము దొలగించి లిమిటెడ్మోనార్కీ నుద యింపంజేసెను ౧౮౯౭ లో భూపతికిచక్రవ ర్తి యని బిరుదమును దేశపాలనయందు కాన్ స్టిట్యూషను విధానప్రణాళికయు నేర్పడియెను. శాసననిర్మాణమును ప్రజాప్రతినిధుల వశ మొనర్చిరి. ఇప్పుడు జపానువారి రక్షణయం దున్నది సియోల్పురము రాజధాని. ఇందు రెండులక్షల జనులు కలరు. చెముల్పోపురము (హాన్నదీతీరము), ఫూజానుపురము, యూఎన్సానుపురము విదేశవ ర్తకమునడచు గొప్ప రేవుపట్టణములు. చిన్న స్టీమరులు హాన్నదియందు పోగలవు. దేశమున రెయిల్వే వేయుంబడి అన్నిపట్టణములం గల్పుచున్నది.

కొరుర (యుద్ధరంగము) — ఇత్తావున ఉజ్జయినిపురాధి నాథుండగు విక్రమాదిత్యుఁడు శకద్వీపనరపతి నోడించెననియు, ఆజయమున పెక్కుదేశభాగముల జనులకు మంచిరక్షణము కల్గెంగాన వారు రాజభ క్తితో విక్రమార్క శకమారంభించిరనియు చెప్పఁబడినది.

కారోనా (Corona of the sun) ఇది ఒకవిధమగు పరివేషము. సూర్యునకు మాత్రమే సంపూర్ణగ్రహణ కాలములందొక్కొక తరిఁ గల్గుచుండెడిని. తిరుగుడలలో భూమికి చంద్రుఁడు సమీపమునసుండి సూర్యునకు దూరముగనుండి అ త్తర Conjunction సంభవించినేని దూరముగనున్న సూర్యబింబము, సమీపమున నున్న చంద్రబింబముకన్న దశాంశ తగ్గియుండు నని లెక్కింపఁబడినది. అట్టితరి గల్గిన సూర్యగ్రహణము సంపూర్ణమగునేని, సంపూర్ణగ్రస్తమగుటతో సూర్యునికి ఒకపరివేషము ఏర్పడి కాన్పించును. దీనికి ఎస్ట్రోనొమీ శాస్త్రమున Corona యని పేరు. సంపూర్ణ గ్రహణకాలము ఏడుమినిట్లకన్న నధికముండదు గాన, కొరోనా యును అంతేకాలముగఁపించెడిని. (గ్రహణములు చూడుఁడు, కంజక్షను చూడుఁడు, ఎస్ట్రోనొమీ చూడుఁడు). దీనిని ఎస్ట్రోనొమీ శాస్త్రవిదులు "A narrow belt of bright crimson with prominences raising from the sun and the most beautiful halo of pale light which is sun's Corona" అని వివరించియున్నారు. ఇది సూర్యునినల్లమచ్చలు (Sun spots) తో సంబంధము కలది యని చెప్పంబడినది. (సూర్యగోళము, సూర్యరస్మి చూడుఁడు)

కొర్నాటి చీరెలు — దక్షిణ దేశము నుండి ఆంధ్రదేశమునకు అమ్మకమునకు వచ్చుచున్న చీరెలలో నొకతెగ చీరెలు. అరవ స్త్రీల యందెక్కువగా వాడుటగల్గియున్నను, ఆంధ్ర దేశపు స్త్రీలును వీటిని కొంతవఱకు వాడుచున్నారు. ఇవి ఇంచుక దళసరిగనుండి ఎక్కువగా మన్నుటకు పేరందినవి. అనుదినము తడపుచున్నను చెడవు. ఇందు అరువదివఱకు భేదములు కలవందురు. రంగులు భేదములచే లెక్కింపఁజాలని విధములుగనైనవి. తంజావూరుజిల్లా మాయవరము పట్టణమునకు రైలుస్టేషనునుండి పోవుతరి మార్గమునందున్న కొర్నాడనంబడిన గ్రామము నుండి పేరందినవి. దక్షిణదేశపు ఇతరపట్టణములం దీచీరెలు నేయంబడుచున్నను ఈపేరె ప్రసిద్ధమైనది.

కొర్నాలీ పంజాబు క్షేత్రము — ఇది పంజాబుదేశమున రావల్పిండిజిల్లా గుజార్ఖాన్

లహాళ్శైలులోని గుజ్రాన్వాలా పురమునుండి ఆరు మైళ్ల దూరముననున్న కొర్నాలీ గ్రామమున నొకప్పుడు బాబా మోహనదాసను సిక్కు మతభక్తుఁడు వసించియుండెను. అట నాయనపేరిట నొక దేవస్థానమేర్పడి సిక్కుమత గ్రంథమగు "గ్రంథసాహేబు" నంపుంచి సంకీర్తన మొనర్చు చున్నారు. ఇక్కాలమున సిక్కుమతస్థుల యాత్రా స్థలమై యున్నది.

కొఱ్ఱి (గింజల) చెట్టు లా. Setaria italica అనియు, Panicum italicum, ఆంగ్ల. Italian millet. సం. పీత తండులః; కొందఱు కంగుధాన్య యనిరి. కొఱ్ఱిలు ఎఱ్ఱికొఱ్ఱి, తెల్లకొఱ్ఱి యని ద్వివిధము వీటినె కొన్ని తావులందు జడకొఱ్ఱి యనియు, బొచ్చు కొఱ్ఱి యనియుం గూడ నందురు. ఇందెఱ్ఱికొఱ్ఱి శ్రేష్ఠమందురు. ఇంకను గంటెకొఱ్ఱి యను వేఱొక భేదము కూడ కలదందురు. కొఱ్ఱిలను (గింజలను) పైపొట్టుతీసి బియ్యముగజేసి అన్నముగను, క్షీరాన్నముగను, జావగను చేయుదురు. దేహము నకు నైసర్గికపుకాకను బలపఱచియు, విరిగిన అవయవములను అతుకుకొనజేసియు, నడుమునకు బలమొసంగియు, ఇంచుక పైత్యమునుగాని, వాత మునుగాని ఉద్రేకించును. గురుత్వముగ నుండుం గాన కొంచెముగ తినుచుండవలయును కాని ఇది యాకలినుద్రేకించి, రక్తవృద్ధిం జేసి, కఫరోగ మును, జ్వరమును నివారించును. వాతశరీరులకు వాతరోగములు కలవారికి అనర్హమైనది. నెయ్యి, పంచదార, మజ్జిగ దీనికి విరుగుడులని చెప్పఁ బడినది.

కొలంబస్ (Columbus) — క్రిస్టఫర్ కొలంబసు అనునాతఁడు నావికుడు. వెస్టుఇండీసు ద్వీపములు మొదలగునవి స్పానియాదేశపుభూపతి పేర కనిపెట్టి వశపఱచినవాఁడు. సుప్రసిద్ధుఁడు. బ్రిటీషువారి చరిత్రగ్రంథములందు ఈతఁ డిటలీ దేశస్థుఁడనియు, జనోవాయందు క్రీ. శ. ౧౪౪౧ జన్మించినవాఁడనియుఁ జెప్పఁబడినది. కాని ఇటీవల కోర్సికా ద్వీపమునందలి కాల్వెపట్టణమున నొక పాడుయింటి గుమ్మమునఁ గల శిలాఫలకమున "Here was born in 1441, Christopher Columbus immortalized by his discovery of the New World at a time when Calvi was under the domination of the Genoese. He died on 20 May 1550." వ్రాయంబడియుంట బయల్పడినది. మఱియు నాతనిసంతతివారమని చెప్పుకొనువా రాకాల్వి పురమున గలరని తెలియుచున్నది.

కొలంబసును గూర్చి చరిత్రవలన - ౧౪౯౨ ఆగస్టు 3 తేదీని పాలోస్ రేవునుండి బయలుదేరి కెనరీస్ దీవులకుంజేరి, సెప్టెంబరు ఆరవ తేదీని అటనుండి తిరుగ బయలువెడలి డైబది వారము లలో బహామన ద్వీపములంబట్టుకుని అట కొంత సైన్యము నుంచి తిరుగ స్పెయినుకుం జేరెనట. పిదప వాటికి డొమింగో యని పేరిడఁబడెనట

ఆసంవత్సరమె తిరుగ స్పెయినునుండి చాల నావల సైన్యముంగొని బయలుదేరెనట. ఆయన వెస్టుఇండీసు ద్వీపములం గనుంగొనెనట గాని, తిరుగ స్పెయినునకు మరలెనట. తిరుగ ౧౫౦౨ లో బయలుదేరి సెంట్రల్ అమెరికా గనుంగొని తిరుగ మరలెను. వెల్లాడోలిడ్ పురమున మృతినందెనట.

కొలంబియాదేశపు ప్రభుత్వము— దక్షిణఅమెరికా ఖండమునందలి ప్రజాప్రభుత్వ దేశము. నాల్గులక్షల ఎనుబదిరెండువేల చతురపు మైళ్లు వైశాల్యమనియు, ఎనుబదిలక్షలు జన సంఖ్య యనియుం జెప్పఁబడినది.

కొలంబియా ప్రజాప్రభుత్వ రాష్ట్రము — ఇది దక్షిణఅమెరికాయందు వాయవ్యదిశగా నున్నది. దీని తొల్లింటిపేరు న్యూ గ్రనడా యనియుండెను. పిదప క్రిస్టఫర్ కొలంబసుగారిపేర కొలంబియా యని పేరిడంబడి వాడుకయందున్నది. దీనికి వాయవ్యదిశగానున్న పనామా భూసంధిలోని యొక భాగమును ఈ దేశమునందు చేరియున్నది. ఇందు ౫,౦౦,౦౦౦ చతురపుమైళ్ల వైశాల్యము కలదు. దీనిని యునైటెడ్ స్టేట్సు ఆఫ్ కొలంబియా యని వాడుచున్నారు. దీనిగుండ మూడువరుసల ఆ డీస్ పర్వతపజ్క్తులు నడచును. ఇది పశ్చిమభాగము తూర్పుభాగమున Clanos కలవు. చింకోనా తోటలు విస్తారముగ గలవు. త్రోవ్లు పదును చేయంబడుచున్నవి. పొగాకు ప్రత్తి పైరుచేయంబడుచున్నవి. బొగోటాపట్టణము ప్రధానప్రభుత్వ స్థానము. ౮,౦౦౦ అడుగుల ఎత్తుప్రదేశమున గలదు. పసిఫిక్కు మహాసముద్రతీరమున పనామా పట్టణము, కరీబియా సముద్రతీరమునగల ఏస్పిన్వాల్ పురము రేవుస్థలములు. ఇరుపబాటలు కలవు. (పనామాకెనాల్ చూడుడు, దక్షిణ అమెరికా చూడుడు).

కొలతపరిమాణము (ప్రమాణములు)- ఏవస్తువునకైనను పొడవు, వెడలుపు, దళసరి (లేక మందము) నని మూడు కొలతల పరిమాణములు చెప్పబడి యున్నవి. ఇందు ఒక్కొక్కతరి పొడవో లేక వెడలుపో ఏదో ఒకటి ఎత్తు అనంబడును. ఇట్టి కొలత పరిమాణములు గల వస్తువు లేక పదార్థమును ఆంగ్లులు Article of the Material world అనిరి.

గణిత శాస్త్రజ్ఞులు గీతకు పొడవేగాని వెడలుపు లేదనిరి. దళసరి అసలే లేదని భావము. ఇంక చుక్క (Point) కు పొడవు, వెడలుపు, దళసరి కూడ లేక ఉనికిమాత్రము (గురుతుగా) కలదని నిర్ణయించి యున్నారు.

Einstein (ఎనిస్టెయిన్) అను పండితుడును Minkowski (మింకోవిస్కీ) యను పండితుడును కాల గమనమును కూడ పై పరిమాణమునకుం జేర్చి కాలమునకు పరిమాణము గలదని సిద్ధాంతపఱచి యున్నారు.

కొలనుపాక క్షేత్రము — ఇది ఆంధ్రభూమియందు తొల్లింటి కాకతీయ రాజ్యములోనిది. ఇప్పుడు నిజాము రాజ్యమున నైజాం రెయిల్వే ఆలేరు స్టేషను నుండి నాల్గు మైళ్ల దూరమున గల క్షేత్రము. ఇటం గల కొలనుపాక గ్రామమును జుట్టి యొను క్రోసుల దూరము వఱకు శివలింగములు గానంబడు చుంట నిది యాదిని గొప్ప శివక్షేత్రమై యుండనోపు. కాని యప్పటి పేరెయ్యదియో యాంధ్రులు మరచి పోయి యుండవలెను. అచటి వారిది సుప్రసిద్ధ శివభక్తుండగు రేణుకారాధ్యుల జన్మస్థలమని మాత్రము నుడువు చున్నారు. కొలనుపాక నామము నవీనమై జైను దేవస్థాన సంబంధము గల్గి యుండునని తోచెడిని. జైనుల మతాధికార కాలమున నిది సంభవించి యుండునని తోచెడిని. పూర్వపు సోమనాథుని (శివలింగము) శివదేవస్థాన మిప్పటికిం గలదు గాని ధనవంతమైనది కాదు. ఈక్షేత్రమున నూట ఎనిమిది శైవభేద మతముల వారికి మఠము లుండెనందురు. అవి యన్నియు నిపుడు నామమాత్రావశిష్టములై యుంటయె గాక శివక్షేత్రము జైనుక్షేత్రపు నీడయం దున్నట్లున్నది. అచటి వారు పశ్చిమ చాళుక్యులలోని యొక శాఖవారికిం గొంత కాలము రాజధానియై యుండిన తరి శివదేవస్థానమును, గ్రామమును నుచ్ఛ్రదశననుభవించె

నందురు గాని యానవాళ్లు సరిగా దొరకుట లేదు.

ఈప్రాంతమున ఆంధ్రజైనులు కలరు. ఋషభనాథ తీర్థకరుల జైనదేవాలయ మిక్కాలమున నిట సుప్రసిద్ధమై, ధనవంతమై యున్నది. ఇది క్రీ. పె. రెండవ శతాబ్ద కాలమునకు ముందే యిట ప్రతిష్ఠింపంబడినదని జైనులందొక వాడుక గలదు. జైన దేవస్థానము కొలిపాక ఊరి బయట నున్నది.

జినప్రభాసూరి యను జైనపండితుఁడు రచించిన తీర్థకల్ప మను గ్రంథమునం దీక్షేత్రముం గూర్చి యిట్టుల చెప్పఁబడినది. ఈయన విక్రమ శకము ౧౪ శతాబ్దమునాఁటి వాఁడట. శ్వేతాంబర జైనాచార్యుండట

ఆదిని భరతుఁ డయోధ్యయందు ఋషభనాథ తీర్థకరుని అర్ధపద్మాసనస్థమగు మరకత విగ్రహమును ప్రతిష్ఠించి పూజించు చుండిరట. దాని నటనుండి విద్యాధరులు గొంపోయి తమ లోకమునం బ్రతిష్ఠించి పూజించుచుండిరట. ఆ విద్యాధరుల నుండి దేవేంద్రుఁడు గైకొని తన పురియందు ప్రతిష్ఠించి పూజింప సాగెనట. అట నుండి లంకారాజ్యాధిపతి యగు రావణ భూపతి లాగికొని తన లంకలో ప్రతిష్ఠించి తన రాణి యగు మండోదరితో సహా నా ఋషభ తీర్థకరులం బూజించు చుండెనట. కాని రావణ మరణానంతరము మండోదరి యావిగ్రహముం బీకించి సముద్రమునం బడవేయించెనట.

పై కథనము యొక్క నిజా నిజము లెట్లున్నను వినువారలకు వింత గొల్పకపోదు. జినప్రభా సూరి నుడివినటులఁ దర్వాతి చరిత్రమును యోచింతము గాక. విక్రమ శకము ౬౮౦ ప్రాంతముల కల్యాణ నగరమున రాజ్యమేలుచుండిన కాలచూర్యుల (కలాచూరిన్) తెగకుం జెందిన వాఁడగు శంకరవర్మ మహీపాలుని పాలన కాలమున నాతని రాజ్యమున మహామారి (వ్యాధి) పొడసూప నాయన ఖిన్నుండై యుండు తరి (ఈయన బుద్ధరాజు కుమారుఁడట) పద్మావతీదేవి యను జైన దేవత కలలో నగుపడి ఋషభనాథ తీర్థకరుని మరకత విగ్రహమొకటి సింహళ లంకాపుర ప్రాంత సముద్రమునం దున్నదనియు దానిం దీయించి నీరాజ్యమునం బ్రతిష్ఠించి పూజించిన నీవ్యాధి వదలుననియుఁ జెప్పెనట. ఆభూపతియు తగు ప్రయత్నమున నావిగ్రహముం దెప్పించి తాను దనరాజ్యము కడదనుక నెమ్మదేగి తిరిగి వచ్చుచో వెనుకకుం జూడనను నియమమున నేతెంచు చుండ నీకొలనుపాక కడ నాతం డేమరి యేలనో వెనుకకుం జూడ నావిగ్రహమట నేలకాని బిగుసుకపోయి కదలదయ్యెనట.

అట శంకరవర్మ దేవాలయము నిర్మించెనట. అది చిరకాలమునకు శిథిలమై పాడుపడి యుండెనట. విగ్రహము ఇక్కాలమున మరక తత్వముం గోల్పోయి మైలతుత్తముం బోలిన నీలివర్ణపు శిలమై మంచి పనితనముం గల్గి యున్నది. జిన ప్రభాసూరి రచిత తీర్థకల్పము వ్రాతప్రతి పూనా గ్రంథనిలయమునననముద్రితస్థితియం దున్నదందురు.

తరువాత నింకను జరిగినటుల చెప్పంబడిన కథనమును ఇక్కాలమున కొలనుపాక నాస్తవ్యులగు ఆంధ్ర జైనులందు వాడుకగ నున్న సంగతుల నిట వివరించుట సమంజసము. జైనమత గ్రంథములలోను ఇతర పత్రములలోను కొల్లిపాక, కుల్పాక, కొలిపాక యను పేరులతో ప్రశంసలుంట ఉత్తర హిందూస్థానపు జైనులు పరిశీలించి వెదకి యాంధ్ర దేశము నందున్న కొలనుపాకగ పోల్చి, యిచట మరకత విగ్రహరూపమున నున్న యా ఋషభనాథ తీర్థకరుల పాడుదేవాలయపు త్రావున నిటీవల నొక గొప్ప

దేవస్థానమును నిర్మించిరి. చుట్టును గొప్పప్రాకారము, ముఖద్వారమున రెండు బురుజులం బోలు కట్టడములు, నడుమ ప్రధానద్వారము, దానిపై నొక మేడ, లోనను జైనుల యాత్రస్థుల విడదికి వసతి గృహములు, వెలుపల నొకపూదోట రెండు దిగుడు బావులు నిర్మించి యున్నారు లోన నొక పూదోట యందు కొన్ని (దొరకిన) శిలాశాసనములు శిథిల జైన విగ్రహములు స్థాపింపబడినవి గాని, యవిపరిశీలింపబడి ఏచరిత్రమున నింతదనుక సరిగ తెలుపజేయ బడలేదట. ఇంకను విక్రమశకము పదునాలవ శతాబ్దకాలపు గ్రంథకర్త యగు నేమిచంద్ర మహాకవి (ఈతడు సంస్కృత మాగధ భాషాకవియట) కొలనుపాక వృషభ తీర్థకరులం గూర్చి వ్రాసి యున్నాడని యచటి జైనులనుచున్నారు.

కొలనుపాక జైనుదేవస్థాన మిప్పుడు శ్వేతాంబర జైన క్షేత్రమని శాసనముల నుండి తేలుచున్నది. విగ్రహములును దిగంబరములుకావు. దీనిం గూర్చి వ్రాసివారును శ్వేతాంబర జైనులే. జినప్రభాసూరియె "సముద్రమునం జిరకాలముండుట, మరకతశిలయు మైలతుత్థముం బోలిన రాయిగ మారిన దని వ్రాసెనట. విగ్రహము ఆరడుగుల ఎత్తుకలది, కూర్చున్నట్లున్నది, పనితనమందమైనది, నాగార్జునకొండ, అమరావతి, రామిరెడ్డిపల్లి, బౌద్ధ శిల్పములకుం దీసిపోదని యచటివార నెదరు."

ఒక శిలాశాసనమున "ప్రలంబకీకర ముద్రా మరకత మాణిక్యనిర్మితా వృషభమూర్తిః పుండరీకగణధర ప్రతిష్ఠితా మహిమధామా భూత్." అని యున్న సంగతిని వివరించుచు ముగింతుము గాక. మఱియు దీని యాది నామము బింబావతీ పురమని యుండెనని ఒక వాడుక గలదు. కొలనుపాక వీరనారాయణ ముకుంద యను మకుటముతో నొక శతకము గాన వచ్చుచున్నది. ఒకప్పుడు కళ్యాణపుర చాళుక్యులక్రింద నిది యొక ప్రధాన కార్యస్థానమై యుండినటుల నిచ్చటి వీరనారాయణ దేవాలయమునం దొక శాసనము కలదట ఈక్షేత్రమున చాళుక్యుల యొక్కయు గాకతీయుల యొక్కయు శాసనములు పెక్కులు కలవు గాని సరిగా స్పష్టపడకున్నవి. అందు చాళుక్య ధర్మములు, బిరుదములు చిత్రింపబడి యుండుటం గాననగు చుండును. ఇచట దేవాలయములను మఠములని వాడుచున్నారు. అవి శైవులందు ప్రతి తెగ వారి కొక్కటి గలదందురు. (రేణుకాచార్యుడు చూడుడు)

కోలాబాజిల్లా — అలీబాగుపురము ప్రధానస్థానము. (బొంబై రాజధాని చూడుడు).

కోలాల్పురము — కోలాల్పురమను నది కన్నడభాషాపదము. దానిం దిద్దితెచ్చి కోలాహల పురముగ నొకప్పుడు సవరించిరట గాని వాడుకయందు కోలారుగామైపోయినదట. మైసూరు రాజ్యమున ఒక జిల్లాపురము.

కోలియనులు (కోలియను నృపతులు)- కపిలవస్తు నగరముకడనున్న కోలిపురము రాజధానిగ నాప్రాంతసీమ నేలిన నృపతులు, సుప్రబుద్ధుండను నామాంతరముగల అంజనరాజు కోలియుడే. కోలియనురాజ్యము కపిలవస్తురాజ్యముండిన కాలముననే యుండినట్లు తెలియుచున్నది.

కోల్సాక్ ప్రదేశము (Coal Sack)- ఇది ఎస్ట్రోనొమీ శాస్త్రమున Milky Way యందుగల వెల్లిప్రదేశము, వెలుంగుమధ్య నల్లగ నగుపడుట నీపేరిడంబడినది. ఇంకను ఈకోల్సాక్ యందే Cygnus అనంబడు కాన్స్టలేషను కడనున్న పగులు (Opening) వలె నున్న వేఱొక నల్లని నిర్నక్షత్ర ప్రదేశమును, ఆశాస్త్ర

గ్రంథములందు కొందఱు Northern Coal Sack అని వాడియున్నారు.

కొల్లాగపురము (విశాలీ పురము లోనిది) — ఇది విశాలీపుర పరిసరము. తిరుహూట్ డివిజనులోని ముజాఫర్పూరు మండలమున నున్నది. తొల్లింట నీయూరు నాయ లేక నటకుల క్షత్రియులు వసించువారట. జైన తీర్థకరులలో ౨౪వ తీర్థకరుఁడగు మహావీరస్వామి యచటి నాయకుల క్షత్రియ కులమునను జన్మించినవాఁడట.

కొల్లాపురము — దీనికి రుద్రగయ యనియుం బేరని పద్మపురాణము ఉత్తరఖండము ౬౨ అధ్యాయమున కలదు.

కొల్హాపూర్ స్టేటు — బొంబై రాజధాని ప్రభుత్వపు టధికారమునకు లోబడిన స్వదేశ సంస్థానము మహారాష్ట్ర దేశములోనిది. ప్రభువునకు ఛత్రపతి యనియు, మహారాజనియు బిరుదములు కలవు. ఈయన శివాజీ చక్రవర్తి సంతతివాఁడందురు. రాజధాని కొల్హాపూర్; ఇది తొల్లింటి కరవీర పురము. ఇట సుప్రసిద్ధమగు మహాలక్ష్మి దేవస్థానము, శక్తిపీఠము కలదు.

కొల్లేటరల్ సెక్యూరిటీ Collateral Security-(వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషాపదము). Security (హామీ) కిం దోడు ఇంకకొంతవేఱు Security ఈయబడెనేని, అది.

కొల్లేరు సరస్సు — ఇది గోదావరీ, కృష్ణా నదుల మధ్య ప్రదేశ భూమియందు సముద్ర తీరమునకుం గతిపయ దూరమున గల పల్లపు ప్రదేశము. వర్షకాలమున నూరుచతురపు మైళ్లు నీరునిలచి యుండియు వేసవియందు కడుంగడు తగ్గిపోయియుండి దోమల కునికిపట్టుగ నుండును. ఆప్రాంతములందు కొల్లేటి దోమలనిన వాడుకపదమే.

ఆదిని ఈ నూరుమైళ్లు చతురముగల ప్రదేశమంతయు గ్రామముల మయమై యుండె ననియు, ప్రజలు ధనవంతులుగ నుండి గొప్పగొప్ప దుర్గములు నొనర్చువారనియు, దైవవంచనగ నీసీమ క్రిందికిం గ్రుంకుట కొల్లేరాయె ననియు, అచటి వారనెదరు. ఇంకం గొందఱు అచటిగ్రామములలో ఒకటి కొల్లేరను పేరుగలది యుండెనందురు. ఇదిప్పుడు నీటికొల్లు వసించుచుండ క్రమ క్రమముగ వ్యవసాయములచే నాక్రమింపఁబడు చున్నది. వేసవియందు నీరెండిపోవ వెనుక గ్రామములుండిన యూరవాళ్ల గుఱుతు చుండును.

కొళంబు చెట్టు — ఆంగ్ల Calumba (root) tree. దీనింగూర్చి దక్షిణదేశము వారికి తప్ప మనకంతగా తెలియదు. చేఁదురుచి గలది. దీనివేరు చూర్ణముచేసియు, కషాయము గాచియు వాడుదురట. లోనికిచ్చిన జీర్ణశక్తి నభివృద్ధిపఱచి నరముల వికృతి, నీరసము, నీళ్లవిరేచనములు, కలరా విరేచనములు నివారించి యాపి కుళ్లుచుండు పదార్థములను కుళ్లకుండ నాపుశక్తి దీనికిం గలదందురు.

క్రొత్తగా అప్పుకుప్రయత్నంచేస్తే ప్రాతఅప్పు బయటపడ్డట్టు — ఆంధ్ర లోకోక్తి.

క్రొత్తనీటికి చేప లెదురెక్కినట్లు— ఆంధ్రలోకోక్తి.

కో-ఆపరేషన్ (Co-operation). (వాణిజ్యసంబంధపరిభాషాపదము). ఈవ్యాపార సంబంధమును కో-ఆపరేటివ్ మువ్‌మెంటు (Co-operative movement) అనుచున్నారు. అన్యోన్య సాహాయ్యమని యర్థము. దీనింగూర్చి శాసనముకలదు. ప్రభుత్వోద్యోగులు కలరు. ప్రభుత్వము కొంత సాహాయ్యమొనరించును.

కోకర్ పండితుఁడు-"According to Cocker". Cocker పండితుఁడు. అంకగణితము (Arithmetic) రచించిన మొదటివాఁడు గాన లెక్కతప్పనిదియనిభావము. Arithmetically correct అనునట్లు సిసలగు మాటయనియు తా జెప్పినది నిశ్చయమనియు అర్థమిచ్చు ఉక్తి.

కోక క్షేత్రము — బంగాళములోని పూర్ణియా మండలములోని పశ్చిమభాగముం గల్పుకొనిన కౌశికి లేక కుశినదికి పశ్చిమభాగ ప్రదేశమునకు కోకక్షేత్రమనిపేరు. ఇందు తాంబ్ర (తంబార్), అరుణ, శునకౌశిక (సూర్యకౌశిక) నదులుకలసిన త్రివేణియు, దానికి క్రిందుగనున్న నాథ్పూర్ అనుగ్రామముకడ వరాహక్షేత్రమును చేరియుండును. ఈ వరాహక్షేత్రమునకు కోక ముఖమనియుం బేరుకలదు. వీటి ప్రశంసలు వరాహపురాణము ౧౪౦ అధ్యా. శ్లో. ౭౨-౧౩ యందునను నృసింహపురాణము ౬౫ యందు నను కలవు.

కోకిల గోత్రము — శండిల గణము చూడుఁడు.

కోకిల ప్రియము — తాళములు చూడుడు.

కోకిలానది దీనిని కోయిల్ అని వాడుచున్నారు. ఛోటా నాగపూరునందు జనించి బీహారములోని షహాబాద్ మండలములో ప్రవహించును.

కోత్రలాసనము యోగశాస్త్రమునఁ జెప్పఁబడిన ఆసనములలో నొకటి. పద్మాసన మున మరము వైచుకొని కూర్చుని, (పద్మాసనము చూడుఁడు) మోచేతుల నేలనానించి బొటన వ్రేళ్ళు బట్టుకొని యుండుట కోకిలాసనము. కడుపుపలచనై జఠరాగ్ని బలపడునని చెప్ప బడినది

కోకో (Cocoa) — ఈసుప్రసిద్ధ పానీయ పదార్థము కాయలలోని గింజల చూర్ణమై యున్నది. కాయయందైదేసి అరలుండి అరయందు పంౘ్రెండు గింజలుండెడిని. వీనిచూర్ణమే కోకో. శరీరమునకు త్రాణం గల్గించునని చెప్పఁబడినది.

కోకో చెట్టు (Cocoa) — ఇక్కాల మున కోకో పానీయముగానున్నదని యెల్ల రెఱింగి నదే. ఇది "Warm wet" భూములందు చక్కగ పెరిగి కాచు చెట్లజాతి. గోల్డు కోస్టు దేశమునందు ప్రపంచమునందంతటను కావలసిన కోకో లో సగముకన్న నెక్కువఫలించుచున్నది. తొలుత కోకో కాయలు పండబారినపిదప రాల గొట్టి గింజలందీసి గుండచేసి డబ్బాలలో నెగు మతి చేయుదురు. కోకో కాయలను Pods అని యెదరు. ట్రినిడాడ్పురము కోకో వ్యాపారము నకుం బేరందినది. వెదురుబుట్టలందిగింజల నొక్కొక్కటిగ నాటి నీరుపోయుచు మొలపించి కొంచె మెదిగిన పిదప నేలనాటి తోఁటలం బెంచుదురు. గింజల నెండించి చూర్ణముజేయుతరి, నవితఘష రాదట.

కోకోలజీ (Cocology), **కోకో గ్రాఫీ** (Cacography) — Wrong use of words or Bad choice of words or bad Pronunciation, or all is called

Cocology. అపశబ్దప్రయోగములు, అర్థము అస్పష్టముగా నగు శబ్దముల ప్రయోగములు, ఉచ్చారణదోషములు (ఇవి అన్నియుం గాని, కొన్నియుం గాని) కోకోలోజీ యనంబడెడిని.

క్రోక్ (Coke) — రాక్షసబొగ్గు కాలగా మిగులునది. వంటచెరుకుకాల్చగా బొగ్గు యెట్లు మిగులునో రాక్షసబొగ్గుకు కోకు అట్టిది. దీనితో సున్నపుబట్టీలు కాల్చుట మొదలగు కొన్నిపనుల కుపయోగించును. దీనిం గాల్చిన పొగ అంతగా రాదు.

క్రోఖాన్కానాత్ము మధ్యతురుష్కస్థానము చూడుడు.

క్రోచిహస్తి గోత్రము — జమదగ్ని వత్సఉపగణము చూడుడు.

క్రోచ్ గుఱ్ఱపుబండికి కోచ్ అనిదగు. తొలుత ఐరోపాలోని హంగేరీదేశమున Cotze అను పురమున జేయఁబడి, కోట్జీ అనం బడుచు రానురాను మార్పుగలిగి కోచియై నిలచి యున్నది.

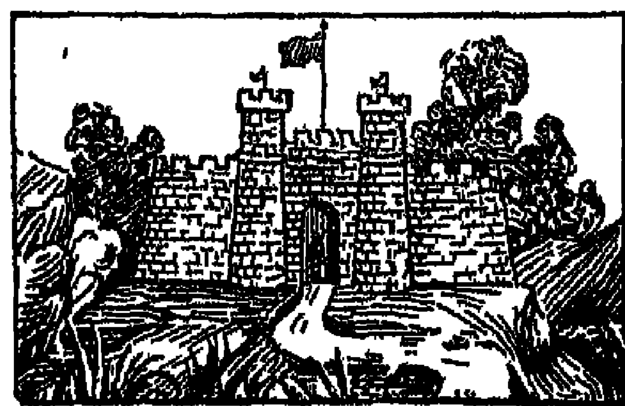
క్రోజాగర్‌పౌర్ణమి — ఆశ్వీజ శుద్ధ పౌర్ణమిదినము. (జూజాలపౌర్ణమి చూడుడు)

క్రోజికి లేక క్రోజికినిహోంగి — జపాన్ దేశమునందలి షింటోమతగ్రంథము. కోజికి యనిన పురాతనసాంప్రదాయగ్రంథ మని యర్థమట జపాను దేశభాషాగ్రంథము. దీనిని మికాడో (చక్రవర్తి) గెమ్మియోప్రభుఁడు క్రీ. శ. ౭౧౨ లో చెప్పించి కూర్పించి గ్రంథముగ వ్రాయించె ననియు, క్రీ. శ. ౧౬౨౪ లో ప్రథమతః ముద్రింపఁబడినదనియు చెప్పఁబడినది. జపాను దేశమున నీమతము బౌద్ధమతానుసారిణియై వ్యాపించియున్నది. వీరిదేవస్థానములును కలవు.

కోజికి మహాగ్రంథమునకు అనుబంధగ్రంథమగు నిహోంగి యను పేరుగల గ్రంథమొకటి కలదు. దీనిని Chronicles of Nihon అని పాశ్చాత్యులు లనియెదరు. దీనికర్త నిహోన్ మహాత్ముఁ డనియెదరు. రెండును కలసి కోజికీ నిహోంగి యనం బరఁగుచు షింటోమతసిద్ధాంతములును, మతచరిత్రను వివరించుచున్నవి. నిహోంగి క్రీ. శ. ౭౨౦ నాఁటిదని క్రైస్తవులనుచున్నారు.

క్రోటగిరి — దక్షిణదేశమునందు ఉదకమండలము కూనూరులకునలె నాపళగిరికొండల పైననే ఉదకమండలమునుండి ౧౮ మైళ్ళదూరమునను, కూనూరునుండి ౧౩ మైళ్ళదూరమునను ఉన్న సమశీతోష్ణప్రదేశము సముద్రపునీటి మట్టముపై ౬,౫౦౦ అడుగుల ఎత్తుగ నుండుటం జేసి ఉదకమండలమునకన్న తక్కువ చలిగా నుండియు, కూనూరుకన్న నించుకఅధికము చల్లగా నుండు ప్రదేశము. ఏవరేజిటెంపరేచరు(ఫారన్హీటు థెర్మామీటరు) ౬౫° డిగ్రీలునుండి కూనూరుం బోలిన వర్షపుపరిస్థితిం గల్గియుండుతావు. ఉదకమండలము కూనూరులంబోలి గడబిడలసందడులం గల్గియుండక విశ్రాంతికరముగ నుండు ప్రదేశము.

క్రోట, దుర్గము — కోటలు, దుర్గములు, భద్రపర్చబడిన స్థానములు. ఇవి పరరాజులనుండి భద్రపడి వారికిఁ దుర్గమములౌట దుర్గము లనంబడెను. ఇవి మూడు తెఱంగులుగ నుండును. ప్రభువులు సురక్షితముగ నివసించుటకైన నివాసభవనములు గలవి దుర్గము లనంబడును. కాపుదలకైన సైన్యములుండుటకు నిర్మింపఁబడినవి కోటలనంబడును. ప్రభువు

నివసించు భవనములును, సైన్యములు కావలికై యుండు సైన్యస్థానమును అనఁగా రెంటిం గల్గి యుండు కోటలు కొన్ని గలవు. పురముం జుట్టి రక్షణకై సైన్యస్థానములుగఁ గూడ నుండు కోటలును గలవు అన్నిటికి బురుజులును, యుద్ధమొనర్ప ఫిరంగులు సమర్పఁబడి యుండిఁ కంతలం గల్గియుండునట్లు నిర్మించి, బలమగు ద్వారముల నెత్తి, కోటఁజుట్టి లోతైనకందకములం ద్రవ్వి నీరు నింపుదరు. కోటగోడలపై గూడ ఫిరంగులు తుపాకులతో యుద్ధమొనర్ప కంతలుండును. రాతితోగాని, ఇటుకతోగాని కోటలం గట్టుదురు. కొన్నితావులందు మట్టికోటలుం గలవు.

కోటమరాజు నాగయ్యకవి — ఆంధ్రకవులలో సాధునికులందు పరిగణింపఁబడినవాఁడు. ఆర్వేల నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు, కాస్యపసగోత్రుఁడు, తండ్రిపేరు భాస్కరమంత్రి, తల్లిపేరు శాయమ్మ, కృష్ణాగుంటూరు మండలప్రాంతము నివాసము.

ఈతఁడధ్యాత్మరామాయణమను పద్యకావ్యముగ రచించెను ఈసందర్భమున కొణాద పెద్దన సోమనాథుకూడ దీనినే రచించెనని మనసునందుంచుకొనవలసియుండును.

కోటరాయ రఘునాథ తోండెమాన్ భూపాలుఁడు — దక్షిణదేశమున పుదుక్కోట సంస్థానమును క్రీ. వె. ౧౭౭౦ సంవత్సరప్రాంతమున పాలించిన మహీపతి తోండెమాన్ చక్రవర్తి వంశజుఁడు ఈవిద్యాచక్రవర్తి ఈ కవిసార్వభౌముని యాస్థానమున ఆంధ్రభాషార్ణవ మను నిఘంటువును రచించి పేర్వడసి నుదుపాటి వేంకనకవి విద్వాంసుఁడైయుండువాఁడు.

రాయరఘునాథ తోండెమాన్ రాజ విరచిత ప్రబంధములు రెండు గానఁబడుచున్నవి. అవి పార్వతీపరిణయము, కవిజనసంజీవనము నను పద్యకావ్యములు, మహాకవుల కావ్యగుణములు వీనియందు గన్పట్టెడిని. అశ్రుతములగు నూతన భావనాకల్పనలు పుదుక్కోట సంస్థానాధిపతికిని తంజావూరు, మధుర రాజకవులకే చెల్లునని ప్రతీతి బలమగునది వ్యాపించియున్నది. ఈతని పార్వతీపరిణయమున కొన్ని వ్యాకరణదోషములున్నను, భావములు నిరుపమానైభవమున దనరుట నీకవిసార్వభౌమునకు సుప్రసిద్ధము. హాస్యరసచాతుర్య విరామహాకవికి సర్వనామాన్యమైయుండును వ్యాజోక్తులు వీరికవిత్వమున స్వతంత్రముగా వెలసియున్నట్లుగును.

కోట, వర్ణాట, కాకతి, పరిచ్ఛేద, క్షత్రియసంజ్ఞలు — ఆంధ్రక్షత్రియులలో వసిష్ఠ, ధనంజయ, కాశ్యప, కౌండిన్యస యను నాలుగు గోత్రములు కలవు. ధనంజయగోత్రజులు కోట యను సంజ్ఞను, కౌండిన్యస గోత్రజలు వర్ణాట సంజ్ఞను, కాశ్యపస గోత్రజలు కాకతి సంజ్ఞను, వసిష్ఠగోత్రజులు పరిచ్ఛేద సంజ్ఞను కలిగియున్నారు ప్రసిద్ధులగు ఓరుగల్లు సామ్రాజ్యాధీశులు కాకతీయులు రహితాపురము (ఇప్పటి రఘుదేవపురము), కోరుకొండ జమీందారులైన ముదపాటివారును, తెలికిచెర్ల గోపాలపురము జమీందారులగు ఉప్పలపాటివారును వారిసంతతి వారే పెద్దాపురం, విజయనగరం సంస్థానాధీశులైన వత్సవాయి, పూసపాటి కుటుంబములవారు రిచ్ఛేదులు మొగల్తుర్తి సంస్థానాధిపతులగు కలిదిండివారు వర్ణాటులు. తోయ్యేరు ఎస్టేటుదారులగు సల్లపరాజువారు కోటవంశస్థులు.

కోట శివరామయ్య కవి — ఆంధ్రకవులలో మధ్యకవులందు పరిగణింపఁబడినవాఁడు. శూద్రకులజుఁడు, కౌశికసగోత్రుఁడు. తండ్రిపేరు బాపనయ్య. నివాసము శ్రీకాళహస్తిక్షేత్రము. శ్రీకాళహస్తీశ్వర మాహాత్మ్యము రచించిన

ధూర్జటికవి శిష్యుఁడు క్రీ. శ. ౧౫౨౫-౧౫౫౦ మధ్యకాలముగాఁ దోఁచెడిని రచించినదిసానందో పాఖ్యానము

కోటా సంస్థానము ఇండియాదేశ మండలి రాజపుటానా ఏజన్సీలోని బ్రిటీషురక్షిత సంస్థానము లిరువదింటిలో నొక రాజపుత్ర సంస్థానము. (రాజపుటానాఏజన్సీ చూడుఁడు). కోటా పురము రాజధాని.

కోటికాస్యుఁడు — క్షత్రియుఁడు. పాండవులు వనవాస మొనర్చుతరి నాశ్రమమున నొంటరిగనుండ ద్రౌపదీదేవిని సైంధవుఁడు వలచి, ఆమె యెవ్వరో కనుగొనిరమ్మని పంపగా వచ్చిన వాఁడు.

కోటికిం బడగనెత్తుట — ఆదికాలమునుండియు నొకనికడ కోటి టంకములు (ఇప్పటి రూపాయలు) చేరగనే ఆ ధనమునకు రక్షణగల్గి ఐశ్వర్యము నిలచియుండుటకుగాను ఒక నాగాభరణయుక్తశివలింగమును నిలపి పూజించుచుంట యాచారమైయున్నది. అటుల నెన్ని కోట్ల సంపన్నులన్ని నాగాభరణయుక్త శివలింగముల నర్చించుచుందురు. ఇట పడగయనిన నాగాభరణమని యర్థము. కోటి రూప్యములం గడించుట కీ యుక్తిని వాడుచున్నారు.

కోటిక్రోధవృక్ష మూలోపబృంహణ న్యాయము — కనుపడకున్న వస్తువు నెంత పెద్దయని చెప్పినను చెప్పనగుంగాని కన్పించిన పిదప దానిపరిమితి ఏర్పడునని భావము.

కోటితీర్థములు — గోకర్ణక్షేత్రమున ప్రసిద్ధమైన కోటితీర్థమను సరస్సుకలదు. కురుక్షేత్రమునకొక కోటితీర్థముకలదు. అది వామనపురాణము ౩౬ యందు ప్రశంసింపఁబడినది. వ్రజమండలమండలి మధురయందొక కోటితీర్థము కలదు. ఉజ్జయినియందు మహాకాళీ దేవస్థానావరణమునని ఒక కోటితీర్థముకలదు. అదిస్కాంద పురాణము అవంతిఖండము ౨౨ యందు వివరింపబడినది ఇంకను పద్మపురాణము ఆది సర్గ ౬ యందునగూడ ప్రశంసింపబడినది. రామేశ్వరమున దేవాలయమునని ఒక కోటితీర్థపు బావికలదు. ఇంకను ధనుష్కోటితీర్థము సేతువుకడనున్నది. పీటిప్రశంస స్కాందపురాణము బ్రహ్మఖండము సేతుమాహాత్మ్యము ౨౭ నందుఁ గాననగును. మత్స్యపురాణమున ౧౯౦ యందు నర్మదానది యందొక కోటితీర్థము చెప్పఁబడినది. కాలాంజరమున కోటలో నొక రోదతీర్థమను కోటితీరము కలదు.

కోటిఫలీ క్షేత్రము — ఆంధ్రదేశమున గోదావరిమండలమున రామచంద్రపురము తహశ్శీలునకుం జెందినగ్రామము. ఇట గోదావరీ నదీస్నానము, కోటిరెట్ల ప్రదమని చెప్పఁబడుట నీ పేరందినది. కోటిపల్లి యల్లియని సర్వసాధారణముగ వాడుకనందియున్నది. దీనికి నెదురుగ గోదావరి కవ్వలితీరమున ముక్తేశ్వరమను గ్రామమును ఇట్టిదేకలదు.

కోటివిద్యలూ కూటికొరకే — ద్రవ్యార్జనమునకేయని భావము.

కోటి వెంకనార్యుఁడు (లేక వెంకటకవి) ఆంధ్రకవులలో నాధునికుఁడుగ పరిగణింపఁబడిన వాఁడు. రచించినది "ఆంధ్రభాషార్ణవ" మను పేరుగల అచ్చ తెనుఁగు నిఘంటు పద్యములుగా రచించెను. ఇది విజయరఘునాథుని పుత్రుండగు రఘునాథున కంకిత మొనర్చెను. ఈకృతిపతి రామనాథ సేతుపతినృపులకు సమీపజ్ఞాతి యుట.

కోటీశ్వర కవి — ఆంధ్రకవులలో నాధునికులందు పరిగణింపఁబడిన వాఁడు నియోగి

బ్రాహ్మణుడు. తండ్రిపేరు చక్రరాజు. తల్లిపేరు మంగమాంబ. రచించినది భోజకన్యాపరిణయ మను ప్రబంధము.

కోటీశ్వరదేశము కచ్ఛదేశము చూడుడు.

కోటుగుండీలు (Buttons of coats)- కోటులు భారతభూమి కాంగ్లదేశాచారముగ నేతెంచినవి. మగవారి కోటులకుం గుడివైపునను, ఆడువారి కోటుల కెడమ వైపునను గుండీలతకబడి తక్కినవైపుల వాటిందూర్చు కన్నములుగల్గి యుండును. కొంతకాల మావియందు కోటుల కసలే గుండీలులేక వాడుచుండిరట. పనిచేయు వాటముగల కుడిచేతిని వదలి ఏవాటములేని ఎడమచేతితో ఎడమపై కోటుఅంచును కుడివైపు అంచుపైకి కొంచెమెక్కించి అవసరమగు తరి శరీరమున కదిమి పట్టుచుండిరట. పిదప గుండీలు ఏర్పాటు కుదిరినపిదప నాయలవాటు మేరకే ఎడమవైపు రంధ్రములును, కుడివైపు గుండీలను కుట్టి యంటవేయుటయుఁగల్గెనట. నేటికిని అట్లే యున్నది. ఇది పురుషుల కోటులకుంబద్ధతి.

ఇక స్త్రీలకు ఎడమచేత పిల్లనెత్తుకొనుట యలవాటుగాన కుడిచేత నీకోటుఅంచులం బట్టుట జరుగుచుండెడిదట. అట్లు వారికి నీగుండీలఏర్పాటు కల్గెను. వీలగునంత వఱకు పురుషుల పద్ధతుల నుండి తమపద్ధతులను వేఱుగ గల్గుటయందు స్వతంత్రాభిలాషా ప్రపూర్ణులగు ఆంగ్ల వనితల కీకుడి ఎడమ భేదము లనుకూలించెను. నేటికి ననేక మార్పులు కోటుల యాకారములందు గల్గినను గుండీలనుంచు విధానము మారక నిలచి యున్నది.

కోటులకు చేతుల కడను గుండీ లుండుట — ఇంగ్లాండు దేశమున తొల్లింట నొకప్పుడు కోటులకు గుండీలనుంచ ప్రారంభ మైన దినములలో ముందువైపునకేగాక, వెనుకను చేతులకును గూడ గుండీలం గుట్టి కన్నములం దూర్చి బిగించుటయు నొక యందముగను, ఒయ్యారముగను తలంచెడి వారట. అనేక మార్పులు కోటులందు జరిగి, పెక్కురూపములు ఏర్పాటైనను చలిదేశమునందు తొడ గదగిన పొడవుతోడను, కూర్చుండినచో వెనుకభాగ మున చీలి ఇబ్బంది నీయని రీతిని వెనుక నడుము నకుం దిగువభాగమున చీలికం గల్గిన మోస్తరు కోటులకు నేటికిని వెనుకను, చేతుల కడను గూడ నిరర్థకముగ నైనను గుండీల నంటగుట్టు చున్నారు. ఇప్పు డీగుండీలు కేవల లాంఛన మాత్రమేగాని కన్నమున దూర్చి బిగించుటలేదు.

కోటోపాక్సీ (అగ్నిపర్వత శిఖరము) — ఇది ప్రపంచమున నెక్కువ భయంకర ప్రమాద కరమునగు నగ్నిశిఖరము. దక్షిణ అమెరికా ఈక్వెడోర్ రాష్ట్రమున ఏండీస్ పర్వత పఙ్క్తు లలో తూర్పు పర్వత పఙ్క్తియం దున్నది. మంట లొకప్పుడు అరమైలు దూరము ఎత్తు పైకి లేచును.

కోతము — కుష్ఠు రోగములలో నొక భేదము. ఇది తామర పల్లి కలవలె లేచునది.

కోడలు కుమారుణ్ణి కనేదనం వలదనే గారుండదు ఆంధ్ర లోకో.

కోడలు గృహప్రవేశము అత్త గంగాప్రవేశము — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కోడి(కొడి) కొడియనిన ఆముదపుదీపమున వెల్గు వత్తియొక్క కాలిపోయినభాగము. ఇంకను ఆంధ్రులలో శ్రీవైష్ణవులనంబడు తెగవారిలో నుండు అంతశ్శాఖా భేదములకుఁ గొడి (బహు వచనము కొడులు) యనిపేరు. (శ్రీవైష్ణవులు చూడుఁడు). ఇచట కొడియనిన శాఖాభేదములలో నొక భేదశాఖయని యర్థమగును.

కోడి గ్రుడ్డు పగులగొట్టుటకు గుండ్రాయికావలెనా? - ఆంధ్రలోకోక్తి.

కోడిచెర్ల శ్రీనివాసకవి — ఆంధ్ర కవులలో నాధునికునిగ పరిగణింపఁబడినవాఁడు. కాపురము రాజమహేంద్రవరము. ఆత్రేయస గోత్రుఁడు. కొండయావధాని పుత్రుఁడు. కాలము సరిగా తెలియదు. రచించినది శేషధర్మరత్నాకరమను పద్యకావ్యము. దీనిని శేషధర్మమని సర్వసాధారణముగ వాడుచున్నారు.

కోడిజుత్తు చెట్టు — ఇదియు తోటకూరజాతిలోనిదే కాని భోజనోపయోగముకాని కతన వేఱుజాతిగ నెంచబడుచున్నది. దీనికాంగ్లమున Turk's cap అనియు, కొన్ని దేశభాగములు దీనిని చించలమనియు వాడుచున్నారు. ఇది ఎఱ్ఱతోటకూర స్తంభముంబోలియుండి కోడి తలపైనుండు నెత్తిజుత్తునింబోలి, వెన్ను వేయుటం జేసి యీ పేరు గల్గియున్నది. దీని నలంకారముగ పూదోటలందు నాటుదురు. ఏటేట మొలచి చచ్చు చెట్టయియున్నది. గింజలును తోటకూర వితనములం బోలియేయుండును.

దీని విత్తులు లేక వేరు లేక సమూలము చూర్ణముగను, కషాయముగను జేసి వైద్యులుపయోగింతురు. లోనికిచ్చిన జఠరాగ్నిని, వీర్యమును ఉద్రేకించుననియు, ఉబ్బురోగము, గ్రంధివాతము, దగ్గు నివారించుననియు, దీని ఆకు నూరి వెన్నజేసి కట్టిన శోధించి శుభ్రపఱచి వ్రణములను మాన్పుననియు, దీనిని లోనికిం దినిన గ్రహణిం బుట్టించి క్రిమిదోషములం గల్గించుననియు, గాన తినఁదగినది కాదనియు, అట్టి దోషమునకు విరుగుడు చంద్రచెక్క చూర్ణము, విరిగి చెక్క చూర్ణము, పులుసు అనియుఁ జెప్పఁబడినది.

కోడిపిల్లమీద మీద పందిపిల్ల బలాదూర్—ఆంధ్రలోకోక్తి.

కోడూరు వేంకటాచల కవి — ఆంధ్ర కవులలో నాధునికునిగ పరిగణింపఁ బడిన వాఁడు. నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు, ఆపస్తంభసూత్ర కాశ్యపస గోత్రుఁడు, తండ్రి పేరు శంకరయ్య, తాత పేరు ఎల్లంరాజు.

స్కాంద పురాణములోని శివరహస్యఖండమును పద్యకావ్యముగ పురాణశైలిని రచించి ముసురు, ముళువాగళుప్రభున కంకితమొనర్చెను. మైసూరు రాజ్యము నందలి కోలారు ప్రాంతమున నీ ముళువాగళు (ములబాగులము) నేలిన ప్రభు డాంధ్రుఁడు, కర్ణాటకులతో సంబంధములు చేసిన వాఁడు.

కోతికి అద్దముజూపినట్లు - ఆంధ్రలోకోక్తి.

కోతికి కొబ్బరికాయ ఇస్తే ఏమి చేయగలదు? — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కోతికిజల్తారు కుళాయి — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కోతిచేతికి పాము దొరకినట్లు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

కోతిపుండు బ్రహ్మరాక్షసి — అడవియందొక కోతికి పుండగుతరి ప్రతికోతియు

దానింబరిశ్రమర్పించు నుద్యమమున నొక్కొకసారి గోకి పదోఆకుందెచ్చి దాని పైకి నిడుచుండును. ఈగోకడముల నుండి చిన్నకురుపైనను పెద్ద బావిపై మానుట దు సరమగ బరిణమించును. అజ్ఞానులు ఆపేక్షతో చేసినపనులు బాధగా పరిణమించినతరి దానిందెలుపుట కీయుక్తి వాడు చుందురు.

కోదండములు కార్ముకములు చూడుఁడు.

కోనసీమ — గోదావరి యనంబడు గౌత మీనది ధవళేశ్వరమువద్ద నాలుగుపాయలుగనై సముద్రమునం జేరెడిని. ఆనాల్గుపాయలకును సము ద్రమునకు ద్వీపములవలె నేర్పడిన ప్రదేశము లకు సర్వసాధారణముగఁ గోనసీమయనెదరు. కోనయనిన నిట తోటలనియర్థము. ఆంధ్రదేశము నందలి కోనసీమ గోదావరీమండలములోని ఎక్కు వభాగమును నగరము తాలూకాయంతయుఁగల్పి కోనసీమ యనంబడుచున్నది.

ఈ ప్రదేశము గోదావరి తెచ్చిన రొయ్యందును ట్టియు, ఇసుకయుంగలిసిన గరపమట్టియుగుకతన వరి వ్యవసాయమునకుం బనికిరాక తోటలు పెరుగు టకు చాల శ్రేష్ఠమైనదిగా నెన్నఁబడినది కొబ్బరి, పోక, అనఁటి, పనస, నిమ్మ, దాడిమ, వెలగ, మామిడిచెట్లు ఈసీమయందు చక్కగ పెరుగును. కోనసీమవాసులు, మండువేసవిని గొడుగక్కరలేక నెండవేళ నెంతదూరమైనను నడచిపోవునంతటి నీడ తమదేశపు తోటలవల్ల గల్గునని గర్వముగ ననెదరు. అనగా తోటలంత విస్తారముగ గలవనిభావము. కొబ్బరిచెట్టు నెల యందు రెండుమందలవఱకు కాయలుగాచునంతటి శ్రేష్ఠమగుభూమియట గలదు. జనవరినెలయందు పనసపండ్లును ఆశ్వయుజమాసమున మామిడి కాయలును తమ సీమయందు దొరకునని యచ్చటి వారనెదరు. పనసలిట గొప్పజాతులు కలవట.

కోనాదిత్య క్షేత్రము — (కోనార్క సూర్యక్షేత్రము చూడుఁడు). ఇది ఇప్పుడు పాడు పడి, సూర్యవిగ్రహము జగన్నాథములో దేవాల యావరణమున నొకతావున నుంచఁబడియున్నది. కోనార్కమును పద్మా లేక పద్మినీ క్షేత్ర మనియు ననుచుండిరి.

కోనార్కము — ఉత్కళ దేశమున జగన్నాథమునుండి వాయవ్యదిశగా నిరువదినాల్గు మైళ్ల దూరమున నొకప్పుడు సూర్యక్షేత్రమై యుండినతావు. దేవాలయపుపాడును ఆంగ్లులు Black Pagoda అనెదరు. (కోన = కడనున్న, అర్క = సూర్యక్షేత్రము). ఇట చాల గొప్ప దేవళము పాడగుట యద్భుతముగ దోచెడిని. తొల్లి యిట చంద్రభాగ యను నది యుండినదని చెప్పుదురు శ్రీకృష్ణుని సుతుండగు సాంబునకు శాపమువలన కుష్ఠురోగముగల్గ నట సూర్య ప్రతిష్ఠయొనర్చి తపంబొనర్చి విశుద్ధిఁగల్గించుకొనె నని కల్పించిరి. ఆతావు పంజాబునందలి ముల్తాను కడనుండ నిచటికి సిద్ధపఱచిరి. దేవాలయము చక్కని పనితనముకలది. సూర్యవిగ్రహమిప్పుడు జగన్నాథమున దేవాలయావరణమున నుంచబడి యున్నది. రాతిధ్వజస్తంభము దేవాలయమున కెదుట గానగును. దీనిని ఈయుత్కలదేశమేలిన గంగవంశపురాజులలో నేడవ నరపాలుండగు లాంగులీయ నరసింహానృపతి కట్టించెననియు, ఆతనిమంత్రి శివైసాంత్రోనిర్మాణమును పరిశీలించు చుండెననియు నిదర్శనములు గానవచ్చెడిని. దేవాలయపుపని క్రీ. వె. ౧౨౭౭ సంవత్సరమున పూర్తియాయెనట. లాంగులీయ నరసింహుఁడు క్రీ. వె. ౧౨౩౭ సంవత్సరమున సింహాసనమునకు వచ్చి ౧౨౮౨ వఱకుం బాలించినవాఁడు. దీనికి

పద్మక్షేత్రమని పేరుండెనట. ఏపురాణమునను గానరాదు. ఐనను ఉత్కళులు శ్లో॥ వర్షాణాం భారతశ్శ్రేష్ఠో । దేశానాముత్కలశ్శ్రుతా: । యస్మా దాస్తేసదాస్సంతి । కృష్ణార్కపార్వతీహరా:॥ అని గర్వముగ శ్లోకముంజదువుదురు. ఇందు కృష్ణ క్షేత్రము జగన్నాథమనియు, అర్కక్షేత్రము కోనార్కమనియు, పార్వతీక్షేత్రము వైతరణీ నదీ తీరమందలి జాజిపురములోని విరజాశక్తిపీఠ మనియు, హరక్షేత్రము భువనేశ్వరమనియు వారి భావము. ఇందలి సూర్యవిగ్రహము నిప్పుడు జగన్నాథములోని జగన్నాథాలయాంగణమున నొకచో నుంచియున్నారు. కోనార్కమునందలి యొక శిలాస్తంభము జగన్నాథాలయ ముఖ ద్వారమున కెదుట నిలిపియున్నారు.

కోనిస్కోప్ (Koniscope)

— ఆకాశము, వాయువు మొదలగువాని యొక్క శీతోష్ణములను వాయువునందలి అణువుల సముదాయములను తెలుపునట్టిది.

క్రోనీ ద్వీపము (Coney Island)

అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రముల లోని న్యూయార్కు నగరమునకు జెందిన విశ్రాంతి నివాసము.

కోపయుజ్ఞ గోత్రము

జమదగ్ని వత్స ఉపగణము చూడుడు.

కోపర్నికస్ పండిత సిద్ధాంతము

ఈ మహనీయుని పేరు ఎస్ట్రానామీ శాస్త్ర విశాలయందునను, కాన్స్టలేషను గ్రంథము లందునను సుప్రసిద్ధము. క్రీ. శ. ౧౪౭౩–౧౫౪౩ కాలము నాటివాడు. పోలాండు దేశస్థుడు విస్చులానదీతీరమున థార్నుపురముజన్మస్థలము. తండ్రి ధనికుడగు వర్తకుండని చెప్పబడినది. ౧౪౭౩, ఫిబ్రవరి ౧౯ జన్మతేదీగా చెప్పబడినది. క్రాకో నగరమున సర్వకళాశాలయందు, పట్టపరీక్షయం దునను, ఇటలీదేశమునందలి రోమకపుర్రి బోలోనా పురములందు అత్యుత్తమ పరీక్షలందునను కృతార్థుడైనవాడు. ఈయన చదివిన కళలలోనెల్ల ఎస్ట్రానామీకళయు, గణితశాస్త్రమును ముఖ్యములు. బోలోనాకళాశాలయందు గణితశాస్త్రమును, క్రాకోకళాశాలయందు ఎస్ట్రానామీ కళయు చదివెనందురు. అచట నీయనకు నేర్పినది జియో సెంట్రిక్కు (భూమధ్యసిద్ధాంత) విధానమే యైయుండెను. (భూమధ్యసిద్ధాంతము చూడుడు)

గొప్ప విద్వాంసుడగుటయు, క్రైస్తవ మతాభిమానియగు భక్తుడగుటయు, నట యుపాధ్యాయపదవియందు కొంచెముకాల ముండెగాని దానిని వదలి బాల్టిక్కు సముద్ర తీరమునందు ప్రానబర్గపురపు కేథీడ్రలునందు కెనన్ యుద్యోగిగ ప్రవేశించెను.

డెన్మార్కుభూపతికి కోపర్నికస్పండితుని గణిత శాస్త్ర నిపుణతయందు, జ్యోతిష (నక్షత్ర) కళా ప్రవీణతయందు బహుసమ్మానముండి ఈయనను గౌరవించుచుండువాడు. ఒకతరి నాణెములు ముద్రించుట కీగణికునితో యోచించి ఈయన యభిప్రాయముం గైకొనియెనట. ఈయన పేరు ప్రతిష్ఠలుపెక్కండ్రు శిష్యుల నీతనికడ కాకర్షించుచుండెనట. క్రీ. శ ౧౫౧౪ ప్రాంతముల నైరోపాదేశముల కేలండరు సవరింపబడుటయం దీయన యభిప్రాయము గైకొనబడినది.

ఈ విద్వాంసుని జన్మకార్యముగ బరిశీలించి గుడించియొంర్చినది. టోలమీపండితుని భూమధ్య సిద్ధాంతము సరిగాదని లోకమునకు వెల్లడించి అంతకుపూర్వపు వారగు అరిస్టోటల్ మొదలగు పండితవర్యుల సిద్ధాంతమగు హెలియో (సూర్య) సెంట్రిక్కు సిస్టమను స్థిరపర్చి యొక గొప్ప జ్యోతిషగ్రంథమును రచించుటయై యున్నది.

దానికి ప్రతిస్పర్థులు పెక్కండ్రుంట నాల్గువత్సరములవఱకచ్చుపడలేదు. ఎట్టకేలకు ముద్రితమై వచ్చువఱకీతఁడు పక్షవాతరోగిగ మంచముపై నుండి దానింగాంచి యానందించి ప్రాణములు విడచెను. లోకమునందీతని సిద్ధాంతమును వ్యాపింపంజేసినవాఁడు, జాన్ కెప్లరు పండితుఁడు. (కెప్లరుపండితసిద్ధాంతము, ఎస్ట్రానొమీ, కాన్‌స్టలేషను, భూమధ్యసిద్ధాంతము చూడుఁడు.)

కోప్టులు (Copts) — క్రైస్తవులును మహమ్మదీయులునుగ నున్నారు. ఈజిప్టుదేశపు ఆదిమనివాసులు. ఫెల్లాహిన్ (సేద్యవృత్తిగలవారు) అనఁబడుచున్నారు. వీరిలో క్రైస్తవుల మతాధిపతి అలెగ్జాండ్రియాయందున్నాఁడు.

కోబాల్టు (Cobalt) — ఇది ఒక లోహము. దీనికి Symbol Co. యనియు, Atomic weight 58.94 అనియు, Atomic number 27 అనియు, Specific gravity 8.50 అనియు, Melting point సెంటిగ్రేడు థెర్మామీటరు 1500 డిగ్రీల వేడికనియు చెప్పఁబడినది. ఎఱ్ఱని ఊదాధాతువుం గల్గియుండు లోహము. గట్టిలోహము; సీటెకింజెడదు.

ఉత్తర ఒంటారియో దేశమున కోబాల్టు మండలముననిది దొరకుచుంట నీపేరు వాడుకయయ్యెను. ఇది నికెలుతోకలసి దొరకుననియు, వెండిగనులందు దొరకుననియుం దెలియుచున్నది.

కోబ్లరీ (Cobblery) — మరమ్మతు చేయు (Mend) కళ. కాలిజోళ్ళను మరమ్మతు చేయు గోడారిపని వానిని Cobbler అనియందురు.

కోబ్డనిజమ్ (Cobdenisam) — Richard Cobden అను నాతఁడు ఇంగ్లాండునందు క్రీ. శ. ౧౮౦౪ సం॥ జన్మించిన ఘనుఁడు. ఈతఁడు Free Trade అనగా విదేశములనుండిదిగుమతి చేయఁబడు వస్తువులపై పన్నులు విధింపఁబడరాదను సిద్ధాంతమును నమ్మి బోధించుచుండువాఁడు. ఈతని మతమునకు Cobdenism అనియెదరు. ఈరాజకీయ మతావలంబకులు కలరుగాని లేకపోలేదు.

కోమటులు — ఆర్య వైశ్యులు చూడుఁడు.

కోమటాయన గోత్రము — సాహుల గణము చూడుఁడు.

కోమోరుద్వీపములు — ఆఫ్రికా ఖండమునకుంజెందిన పండ్రెండు ద్వీపములు చూడుఁడు.

కోయజాతివారు — ఇది అడవిజాతులలో నొకజాతి. పాండవ ద్వితీయుండగు భీమసేనుని సంతతి వారమని వారనెదరు. వీరింగూర్చిన గ్రంథములు గానరాకున్నను, వారి పూర్వచరిత్ర వారియందిటుల వాడుక నందియున్నది. వీరియందు ప్రభువులకు టూరలనిపేరు. ఇది థొరయను పదమునుండి కల్గెనట. వీరికి పెద్దపులుల కధినాథుఁడగు కొర్రరాజు, బలులవలన సంతుష్టిఁజెంది పంటలం బండునట్లనుగ్రహించు మామిలక్ష్మి యను దేవతయు, భూదేవమ్మయను దేవతయు కులదేవతలుగ జెప్పెదరు. ఆదిని వేణు చక్రవర్తి కుమారుఁడగు నిషాదుని సంతతివారు అరణ్యముల వసించుచుండ వారియందొక టూర (అధినాథున)కు ఆవనదేవతా వరప్రసాదముగ నొకసుందరాంగియగు పుత్రిక కల్గెననియు, అక్కాలమున పాండవులు తల్లియగు గొంతియాలమ్మ (కుంతీదేవి) తో అరణ్యమున నివసించుచు అచటి యడవిజాతుల వారికే యాపదలు రాకుండ, రక్షించుచుండిరట. నిషాదసంతతి క్షత్రియులగు ప్రజలను రక్షకుండగు భీమటూర (భీమసేనుఁడు) యందు గౌరవాభిమానములతో ప్రవర్తించుచుండిరట.

ఇట్లుండినతరి నధిపతియగు టూరకుమార్తెచే భూదేవమ్మ మేకబలి నర్పించు నదనున నామె వీరనాట్య మొనర్చుచుండ భీమటూర గాంచుచుండెనట. నెమలిపింఛము, గారకొమ్ములు, పల్ళిక కుళ్లాయిం ధరించి, నారచీరం, బిగియగట్టి గండ్రగొడ్డలిం జేబూని, వీరనాట్యమాడు యౌవనదేవతాప్రసాద జన్మరాలగు యౌవనవతింగాంచి భీమటూరనోహించ, నామెయు నాతనిరూపలావణ్య బలముల కచ్చెరువంది యనురాగవతి యయ్యెనట. కులమువారి బంధుత్వమున కందఱు క్షత్రియులై గాక యంగీకరించి వారలకుం బరిణయమొనర్చిరం. కులాచారము మేరకు ఆమెం గూర్చుండ నియమించి భీమటూరను వెదుక వంగొను నట్లొనర్చి కులాంగన లానపకాయ తుంబలతో యువకము లాతనిశిరమున్పై వంప నవి యాబాలమేనిపైంబడ వివాహము పూర్తియాయెనట. వారి సంతతివారె కోయజాతివారని చెప్పంబడినది.

కోయంబత్తూరు జిల్లా- దక్షిణ దేశములోనిది. చెన్నరాజధానిం జేరి యున్నది. కోయంబత్తూరు ప్రధానస్థానము. ఇట వ్యవసాయక కళాశాల కలదు. ఈరోడ్డు పట్టణము యినుపదారి కూడలిస్థానము. భవానినది కావేరిలో సంగమించు తావున భవానీకడల్ అను పట్టణమును, అచటగల అమృతలింగ క్షేత్రమును సుప్రసిద్ధములు. కరూరు పట్టణము ఒకప్పుడీప్రాంత దేశమునకు రాజధానిగ నుండిన తావు

కోయిలదేశము- కోయిలుండను రాక్షసుని దేశము. వీనికి కోలుండనియుం బేరుండెనట. ఈ రక్కసుండు బలరామునిచే నిహతుండైనవాండు. రాజధాని కోయిలుపురము. ఇప్పటి సంయుక్త రాష్ట్రములందలి కోయుల పురము తొల్లింటి కోయిల పురముగ పోల్చబడినది.

కోయిల్నది — కోకిలా నది చూడుండు.

కోరమ్ (Quorum) — రాజకీయ సంబంధమునగాని, పరిపాలన సంబంధమునగాని, వర్తకసంబంధమునగాని, ఇతర ఏవ్యాపార సంబంధమునగాని, తమ అభిప్రాయము నిచ్చు సభలందు అధమము ఇంతమంది చేరియుండనిచో వారి యభిప్రాయ మితర సభ్యులను లేక భాగస్థులను నిర్బంధించి బాధింప నేరకుండ నొక నియమము ఆదినాసంఘపు టేర్పాటు కాలమున నిబంధన పత్రమున నేర్పాటుచేసికొని వ్రాసికొని యుండుట పద్ధతియై యున్నది. ఆ యధమపు సంఖ్య సభ్యులు కూడనిది అభిప్రాయము చెల్లదు.

ఆ అధమపు సంఖ్యకే కోరమ్ అని వ్యవహార నామము.

కోరింత్ కెనాల్ (Corinth Canal)- గ్రీకుదేశపు తీరమున అథెన్సు గల్ఫు (Gulf of Athens) నుండి గల్ఫాఫ్ కోరింతు (పురము) వరకు త్రవ్వంబడిన సముద్రపు టోడలు నడుమ దగిన కాలువ.

నాల్గుమైళ్లు పొడవు, డెబ్బది రెండడుగుల వెడలుపు, ఇరువది యూరడుగుల లోతు గలది.

కోరింత చెట్టు (డొంక) - సం ఆధారి, కొండఅఱ ఆధారి కామనియనియు, ఖదిరవల్లీయు, దార్వీయనియుం గూడ నాడెరి. దీనిని కంచెలకు (ముళ్లుగనుండగాన) ఉపయోగింతురు. దీని వేరు, ఆకు, రసరూపమునను, కషాయరూపమునను వైద్యులుపయోగింతురు. విష దోషములను శమింపంజేసి, కఫదోషము, క్రిమిరోగము, కుష్ఠురోగము, పాండురోగము, పైత్యము, శ్వేతకుష్ఠు (బొల్లి) లపై చక్కంగ పని చేయునని చెప్పంబడినది. మఱియు దీని కాడల రసము (లేక సొన) పిల్లల కోరింత దగ్గుకు కునుచ్చు, నందురు.

కోరింత దగ్గు (Hooping Cough)- ఇది అంటువ్యాధి ఐదు సంవత్సరముల లోపు పిల్లలకు మాత్రమె సంభవించునట. ప్రాణాపాయకరముగు వ్యాధి దీనిం గల్గించు సూక్ష్మజీవి కణికవలె నుండును. రోగితో సమీపమునం దుండుటయు, రోగి గుడ్డలు, దాహపాత్రలు, ఆట వస్తువులు సంపర్కము గల్గిన నితరుల బాలురం దీయంటువ్యాధి వ్యాపించును. నీటిమూలమునను, ఆహార పదార్థముల మూలమునను ఈ వ్యా వ్యాపించునది కాదని కన్గొనం బడినది. ఒకసారి యీవ్యాధి తగిలి కుదిరిన తిరిగి నీవ్యాధి అంటదు.

కుక్కలు, పిల్లులు మొదలగు పెంపుడు జంతువుల కీ సూక్ష్మజీవు లంటురోగము వ్యాపింపఁజేయునని కన్గొనం బడినది. (అంటువ్యాధులు చూడుఁడు). దీనికి టీకాలు వేయు యత్నములు జరిగెనుగాని ఏమాత్ర ప్రయోజనము గలుగలేదు.

కోరింతు పురము — గ్రీసుదేశము లోని పట్టణము (గ్రీసుదేశము చూడుఁడు).

కోరియోగ్రాఫి (Choreography)— జంగంకథలు, తందనాపదములు మొదలగు వీధిగానములు (Ballad) మొదలగువానిని రచించు కళ. నాట్యముచేయుచు పాడుటకు వీలగు పాటలు రచించుటనుగురించినది. ఇది రష్యాయందును భరతదేశమునను హిందీయందును అభివృద్ధి నందినది. దక్షిణహిందూస్థానమున ఆంధ్రమున సుప్రసిద్ధము. ఇంకను ప్రాసీనగుణితులమూలమున పాశ్చాత్యనాట్యకళ (Dance) వివరించు విద్య, లేక కళావిధానము.

కోరిలేషన్ (Corelation)- ఇది డైరక్టు కోరిలెషన్ అనియు, రివర్సుకోరిలేషన్ అనియు ద్వివిధము (మాడుఁడు) (స్టాటిస్టిక్సు చూడుఁడు).

కోరుంకోలపురము — ఏకశిలానగరము (తెలింగానాదేశము చూడుఁడు).

కోరోగ్రాఫి (Choragraphy)—వివిధ ప్రదేశములు వివరించుట పటములు (Maps) గీయు కళ.

కోర్కెలేనిపెట్టు తాడులేనికట్టు- ఆంధ్రలోకోక్తి.

కోర్టిస్ (Courtice) — నవీన కల్పిత నామము. ఇందు Cranmer అను పేరు Canterbury Arch Bishop స్వామిపేరు. పురుష నామము. (క్రైస్తవ నామములు చూడుఁడు).

కోర్టుమార్షల్ (Court Martial)- పటాలములందు తత్సంబంధ నేరము లొనర్చిన సైనికులను విచారించి శిక్షించు సైనిక న్యాయస్థానము.

కోర్మోజెనీ (Cormogeny)— జర్మను పదజన్యము. వేర్వేఱుజాతుల ప్రజలు, జాతీయతలు, వీటి ఉత్పత్తి ఏర్పాట్లు విమర్శించి తెలుపు చారిత్రాత్మక పరిశీలన కళ.

కోర్సికా ద్వీపము — ఐరోపాఖాండము నకుం జెంది ఫ్రెంచిదేశపు ప్రభుత్వము వారిదైన యొకద్వీపము. మధ్యధరాసముద్రమున సార్డీనియా ద్వీపమున కుత్తరముననున్నది (ఫ్రాన్సు దేశము, ఐరోపాఖండము చూడుఁడు).

ఇది చాలచిన్నద్వీపము. ఎత్తైనశానాపురాళ్ల కొండలమయమైనది ఎత్తైనశిఖరమునకెక్కి ద్వీపము చుట్టునుండు సముద్రము చూడనగునందురు. ఇందు కలపనిచ్చు గొప్పఅడవులుకలవు. కొండలనడుమలు ప్రత్యేక ప్రపంచములవలె నుండును. వ్యవసాయము చాలతక్కువ. మొదలు వేల కొలదిచిన్నచిన్నకొండసెలయేరులుకలవు. సముద్ర

తీరములు చాలపల్లపు ప్రదేశములు, చాలఅనారోగ్యవంతములు, జ్వరములకు పుట్టినిల్లనిపించును. వేసవికాలమున నందలిప్రజలు ముఖ్యముగతూర్పు తీరమునందు వసించువారు జూలై ఆగష్టు నెలలు తమనివాసగృహములకు తాళములువైచి మధ్య భాగమున 3000 అడుగుల ఎత్తు ప్రదేశముల కేగి వసించుచుందురు. ఆవేసవియందు నటనిద్రించుట యన మృతికి తలుపు తెరచుటయెనందురు.

కాని ఆప్రదేశములు చూడ సౌందర్యవంతములు. అచ్చటచ్చటనున్న కొద్దిపాటి పొలములు, ద్రాక్షతోటలు, చెట్లుచేమలు, తంపరలు రమ్యముగ నుండును. ఇటీవల ఫ్రెంచిప్రభుత్వమువారు అనారోగ్యమును జ్వరములను నిరోధించుటకు యూకలిప్టసుతోటలను విరివిగనాటించి పెంచుచున్నారు.

తూర్పుతీరమున తంపరలు మెరకసరస్సులు ఉప్పునీటివి విస్తారముకలవు. అందు ముఖ్యమగునది డియానా సరస్సు చాలా పెద్దది. సముద్రముతట్టు చిన్నమార్గముకలదు. దానియందు ౪౬౦ గజముల చుట్టుకొలతగల చిన్నద్వీపమును అందు చెట్లు తుప్పలనుగల్గి Oyster shells తో కల్పింపబడిన భూమికలదు. ద్వీప మధ్యమునందుగల కొండలగుండా తూర్పునకు పడమరకు సముద్రతీరములకుం జేర్చు సన్నపు లోవలుకలవు. అట నిరుదెసలం గల కొండలు మూడు లేక నాల్గు వేల అడుగుల ఎత్తుగనుండును.

ద్వీపమున- ఫ్రాన్సు వైపునుండివచ్చు Mistral ప్రచండశీతవాయువును, ఆఫ్రికాలోని మహా ఎడారినుండి వీచు Sirocco ప్రచండ ఉష్ణ వాయువును అప్పుడప్పుడు వీచుచు చాల నసౌఖ్యముం గల్గించుచుండును.

ఈద్వీపపు పూర్వచరిత్ర కనికరము గల్గించునదిగాని శ్లాఘ్యమగునదికాదు. ప్రజలు మహావీరులు. తమస్వేచ్ఛకై ప్రాణములనైన విడువ సంసిద్ధులై యుండినవారు. అట్టివారు పడిన కడగండ్లు తెలుపు చరిత్ర రుచికరముగానుండదు. వీ రెవ్వరిని బాధించిగాని అన్యుల ఆస్తులకాసించిగాని ఎరుగరు. అట్టివారు కార్తేజి, గ్రీసు, రోము, పైసా, జినోవా వారల దండయాత్ర ముట్టడి పరిపాలన బాధలకులోనైరి. తొలుత క్రీ పూ. రెండుమూడు వందల సంవత్సరములకుం బూర్వమె కొంతకాలము కార్తేజనియనుల క్రింద నుండి అప్పుడు రోమనులక్రిందికి వచ్చెను. రోమనులనాటి వారిప్రధాన సెటల్మెంటు డయానా సరస్సుకడనున్న అవేరియాపురము. నూరు సంవత్సరముల కష్టములు ఉభయులకు కొంతవఱకు సఖ్యములవడం జేసెను. ఒకరోమను సేనానిం బట్టుకుని నిర్బంధించి బలాత్కరించి యొకసంధిపత్రమున కొడంబఱచి స్వదేశమునకనిపిరి. అనేకసార్లు తిరగబడిరి. సముద్రతీరములందు మాత్రమె రోమనులు తమయధికారము నిల్పుకొనగల్గిరి.

రోమనుల యధికారముం బడద్రోచిన Goths, Vandals అనువారు తరువాత నీ ద్వీపముపై దండయాత్రసల్పిరి పిదప మూరులు (మహమ్మదీయులు) క్రీ. వె. ౭౨౦ లో దాడి వెడలిరి. క్రీ. వె. ౧౦౦౦ లో కొందఱు ఐరోపా సామంతప్రభువులు (Lords) కూడి నడుమనొక గిరిపై దుర్గము నిర్మించి యది రాజధానిగం జేసిరి. ఆతావునకు దానినుండియె కోర్టి (Corte) అని పేరు కల్గెను. వారిపరిపాలన క్రూరమై యొత్తిడిం గలదిగా నుండినందున తిరుగబాటు లధికమై వారి బలము సన్నగిలిపోయెను.

మూరులనుండి పైజాదేశస్థులు లాగుకొనిరని నిదర్శనములుకలవు. పదునొకొండవ శతాబ్దాంతముననిది జరిగియుండనోపు. క్రీ. వె. పదునాల్గవ శతాబ్ద మధ్యకాలమున నీద్వీపము Genoese

హస్తగతమాయెను. వారు క్రీ. శ. ౧౭౬౮లో ఫ్రెంచివారికి దీనిని విక్రయించి మూల్యము గొనిరి. కాని వేఱుకారణముల ౧౭౯౩ మొదలు ౧౭౯౬ వఱకు మూడేండ్లు బ్రిటిషువారి హస్తగతమై వారినుండి తిరుగ ఫ్రెంచివారికిం జేరిపోయి నేఁటికి నట్లెయున్నది. చరిత్రయంతయు తిరుగుబాటొనర్చిన వారినాయకులకథలతో నిండియుండుట గానఁగును.

అజాక్సియోపురము పశ్చిమతీరమున ప్రధానకార్యస్థానములున్న తావు. ఇచటనుండినట్లు చెప్పఁబడిన దర్గమిప్పుడు గానరాదు. ఇప్పటి అజాక్సియోపురము క్రీ. శ. ౧౫ వ శతాబ్దమున జెనోయీస్ వారివలన నిర్మింపఁబడినది. బహుశః పూర్వపు అజక్సియోయుండిన తావునకిది దక్షిణముగా మైలుదూరమునందు కట్టఁబడినట్లు తలంపఁబడుచున్నది. ఇండ్లు చాల పొడవైనవి. వీథిబాటల కిరుదెసలను నారింజచెట్లు, నిమ్మచెట్లు, తాటిచెట్లు నాటఁబడినవి కలవు. ఇండ్లన్నియు రంగులుపూయంబడి కెరటములు లేని సముద్రపునీట నుదయకాలమున నద్దమునందువలె ప్రతిబింబించుచుండును. ఇది ఐరోప్ఖండమును కల్లోలముఁ జేసి విడచిన నెపోలియన్ బోనపార్టుయొక్క స్వస్థలము, జన్మస్థానము. ఈపురమున నాయన పేరంబరగు వీథులు, దేవాలయములు, మ్యూజియములు, వీథులందాయన విగ్రహములు మొదలగునవి కలవు. వారినివాసభవనము పేటోకతోటయందలి విశ్రాంతిగృహము చూడఁదగినవి. మూడంతస్తుల భవనము. ఈయింట ఆయన క్రీ. శ. ౧౭౬౯ ఆగస్టు ౧౫ న జన్మించెను. ఈ గృహమున్న పురభాగమునకు Letitia అనిపేరు. ఇంటికి La-Maison Napoleon అనుచున్నారు. తల్లిగారిపేరు Madame Letitia. పేటోకతోటయందలి విశ్రాంతిగృహమునకు Villa Milelli అనిపేరు. ఇందు వేసవియం దాకుటుంబము నివసించుచుండెడిదట.

బొనిఫేషియో, కాల్వి, సాన్ఫ్లొరెంటు, బస్తియా, అజాక్సియో యనంబడు నౌకాశ్రయములును జెనోయీసుల నాఁటివని చెప్పఁబడినది. కాల్విపురమున క్రిష్టఫర్కొలంబసు నావికుఁడుజనించినగృహముకల దది చూడఁదగినది. తిమోస్టోర్ ఫుగసిం, అవేరియా, పియానా, యనంబడునవి ఇతరపురములు. కోర్సికాసార్డినియాల నడుమ జలసంధికి బోనిఫేషియో జలసంధియని పేరు

కోర్స్ ఆఫ్ ఎక్స్ఛేంజి – (వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషాపదము). Course of Exchange - ఒకదేశమునందు వాడుకయందున్న నాణెములయం దింత సొమ్ము వేఱొకదేశపు నాణెములయందింత యగునని (Equivalent money) చెప్పినలెక్క.

కోర్టినే (Courtenay) — నవీనకల్పిత నామము. ఇందు Cranmer అను పేరు Canterbury Arch Bishop స్వామి పేరు. పురుష నామము. (క్రైస్తవ నామములు చూడుఁడు).

కోలగిరి—కొడగు(Coorg)నకు కోలగిరి యనునది తొల్లింటిపేరు. మహాభారతము సభాపర్వము ౩౦ యందు ప్రశంసింపఁబడినది. ఇది కోల్వగిరి యని అగ్నిపురాణము ౧౦౯ యందు చెప్పఁబడినది.

కోలన్ (Colon) — ఇది యాంగ్లభాషాసాంగత్యమునుండి యాంధ్రభాషలోనికి తెచ్చుకొనిన యొక గురుతు. ఇది ఫుల్స్టాపువంటిదే. వేఱ్వేఱు ఊహలను వివరించు రెండు ప్రత్యేక ప్రత్యేకవాక్యములకేదేని సంబంధమించుక గలదేని వాటిరెంటికి నడుమ నీకోలన్ ఇడుదురు.

కోలపర్వతపురము — ఇక్కాలమున కులియాపహాడ్పూర్ అనబడుచు బంగాళరాజ్యమున నదియా (నవద్వీప) మండలమున నున్నది. గంగానది ముఖద్వారమున తొల్లియుంట సముద్రగారి (సముద్రగతి) యనంబడుచు నుండెను. తర్వాత గంగానది ప్రవాహగతిమారి వేఱు తావున సముద్రమును జేరుచున్నది.

కోలపాలకూరచెట్టు — సం. అర్కపుష్పికా, పయస్యః, పోటగలా, క్షీరవృక్షః. కూర గురుత్వముగనుండి, చలవజేసి, వీర్యపుష్టి నొసంగి, వాతశ్లేష్మములను వృద్ధినొందించును. స్త్రీల గొడ్డుతనము (వంధ్యాదోషము) నివారించును. దేహపుష్టినిచ్చి, శరీరమును ముడతలు పడనీయకను, తలవెంట్రుకలు నెరయకుండగను ఆపును. స్త్రీలకు ప్రసవించినపిదప పాలుపడఁ జేయును. పైత్యము, మేహము, నేత్రరోగములు వ్రణములు శమింపఁజేయును.

కోలఆడితే కోతి ఆడుతుంది — ఇట కోల అనగా, కోతికి విద్యనేర్పిన చేతికఱ్ఱ. (ఆంధ్రలోకోక్తి).

కోలాచల (పర్వత) ము — గయలోని బ్రహ్మయోనిపర్వతము. కొందఱు పరిశోధకులు పొరబడి కోలాచలము, కోలాహల పర్వతము నొకటియె నని వ్రాసిరి. కాని అది సరికాదు. రెండును వేఱ్వేఱు పర్వతములు. దీని ప్రశంస వాయుపురాణము ౧-౭౫ గి యందుకలదు.

కోలాహలపర్వతము — మకుళపర్వతము చూడుడు.

కోలాహలుఁడు— తండ్రి హిమవంతుఁడు, తల్లి మేనక, సోదరుఁడు (జ్యేష్ఠ) మైనాకుఁడు, భార్య శుక్తిమతి, కుమార్తె గిరికాదేవి; (ఈమె వసుమహారాజు భార్య).

శుక్తిమతీనది కోలాహల పర్వతము ప్రక్కనుండి ప్రవహించు చుండును.

విద్వజ్జన కోలాహలుఁడను పేర నింకొక వ్యక్తి యుండినటుల పుక్కిటి పురాణముల వలన దెలియు చున్నది.

కోల్హాత్రివారు — చోటా నాగపూరు ప్రోవిన్సు నందున్న కొండజాతి ప్రజలు. (చోటా నాగపూరు ప్రోవిన్సు చూడుఁడు).

కోవర్డేల్ (Coverdale)- నవీన కల్పిత నామము. ఇందు Cranmer అను పేరు. Canterbury Arch Bishop స్వామి పేరు. పురుష నామము. క్రైస్తవ నామములు చూడుఁడు.

కోవెల గోపరాజు కవి— ఆంధ్ర కవులలో నాధునికులందుపరిగణింపఁబడినవాఁడు. ఆరువేలనియోగి బ్రాహ్మణుడు, హారితసగోత్రుడు, తండ్రిపేరు కసవరాజు, తల్లిపేరు కామాంబ, తాతపేరు గోపరాజు. కసవరాజు వేమగల్లు పురాధీశ్వరుఁడగు మల్లరాజాస్థానమున మంత్రిగ నుండెనట. ఈతఁడు రచించినది "ద్వాత్రింశత్సాలభంజిక" పద్యకావ్యము. ఇది ముప్పది రెండు కథలు విక్రమార్క సింహాసన సంబంధమైనవి.

కోవాపరిశ్రమ— హిందీభాష యందు కోవా యనంబడు దానిని వంగభాష యందు ఖోయా యనెదరు. అగ్నిపై పాలం గాచుచు దానయందలి జలపదార్థము నావిరిగ నెగిరిపోవం జేసిన నాయగ్ని తప్తమైన క్షీరములు చిక్కఁబడి గట్టిపడిన రూపమే కోవా యనంబడును. దీని నినుప బాణలియం దద్దేపనిగ కలియఁబెట్టుచు చేయుదురు. ఈ స్థితియందు క్షీరములు చెడిపోవక చాలకాలము నిల్వయుండును.

మఱియు కోవా, పెరుగు నీరాయిలు చేయు నుపయోగించును. తాజాపాలం గాచి చేసిన కోవా మిగుల రుచ్యమై చిరకాలము నిల్వ యుండెడిని. వర్తకపు లాభమునకుంగాను మైదా పిండి, ఆరోరూటు పిండి మొదలగునవి దీనికిం గల్పుదురు గాని దాని రుచిం దగ్గిపోవంజేయును. చిరకాలము నిల్వయుండక చెడిపోవును.

కోవాయందు క్షీరములందుండు ద్రవ్యము లన్నియు నుండుఁగాని వాటి వాటి భాగముల పరిమితియందు మార్పు గల్గును. పాలయందలి యోగ్యతలంబట్టి కోవాయందలి రుచులుండెడిని.

కోవిలదుంపచెట్టు — శింగాడాదుంప (శింగాణాదుంప). దీనిదుంప వైద్యోపయోగ మైనది. సం. త్రికోణ, జలకంద, శృంగాట, త్రికోణఫల, శింగాడాదుంపయని వాడుకయుం గలదు. కొన్ని తావుల పరికెగడ్డయందురు మల బద్ధముగల్గించి వాత, పైత్య, శ్లేష్మములను ప్రేరేపించుననియు త్రిదోషకరమైనదనియుం జెప్పఁ బడినది. అపథ్యమై దోషయుక్తమైనది.

కోశన గోత్రము — జమదగ్నివత్స ఉపగణము చూడుఁడు.

కోశములు(సంచి లేక తిత్తి)ఐదు- వాసుదేవమననమునందు ౧. అన్నమయకోశము (స్థూలశరీర సంబంధము), ౨ ప్రాణమయకోశము, 3. మనోమయకోశము, ౪. విజ్ఞానమయకోశము (ఈ మూడును సూక్ష్మశరీర సంబంధములు), ౫. ఆనందమయకోశము (కారణశరీరసంబంధము). వాసుదేవమననము వేదాంతశాస్త్రగ్రంథము

కోశానది — కమస్వతి చూడుఁడు.

కోశిప్రానది — తొల్లింటి కుటికా నది చూడుఁడు.

కోష్ఠు (చంగల కోష్టు లేక చంగల్వ కోష్ఠు) లా. Aplotaxis Auriculata అరియు, Sausseerea Lippa. ఆంగ్ల Costus. సం. కుష్టం, కుష్ఠః, పాకులం, హారి భద్రకం, హారిభవ్యకం. ఇది వేరు. దీనిచూర్ణమును కషాయమును ఆయుర్వేద వైద్యులు ఉపయోగింతురు. లోనికిచ్చిన వేడిచేసి త్రిదోషములను శమింపజేయుననియు, దోషజ్వరము (Typhus fever) నడంచుననియు, కుష్ఠురోగము, దురదలు, మూలవ్యాధి, విషదోషము, విసర్పి, సర్వ జ్వరముల నడంచి నివారించుననియు, దేహమునకు బలము, పుష్టి, వీర్యమునకు బలముంగల్గించు ననియుం జెప్పబడినది

కోష్ఠ గోత్రము — ఔతథ్య ఉప గణము చూడుఁడు.

కోసారికా దేశ ప్రభుత్వము — మధ్య అమెరికాఖండ ప్రజా ప్రభుత్వము. ఇరువది మూడువేల చతురపు మైళ్ళ వైశాల్యమనియు, ఐదు లక్షల జనసంఖ్య యనియుం జెప్పఁబడినది.

కోస్టారికా ప్రజాపరిపాలన దేశము (Costa Rick Republic) — ఇది మధ్య అమెరికా యందున్న ప్రజాస్వపరిపాలన దేశము. ౨3,౦౦౦ చతురపు మైళ్ళ వైశాల్యము కలది. ఇందు ఇంచుమించు ౪,౧౦,౦౦౦ జనులు వసించుచున్నారు. కోస్టారికాపురము ప్రభుత్వ స్థానముండిన తావు. (మధ్యఅమెరికా చూడుఁడు)

కోహలగోత్రము — శాండిలగణము చూడుఁడు. సాహులగణము చూడుఁడు.

కోస్వరనాగము — తొల్లింటి క్రమ సరస్సు మత్స్యావతార స్థలము. కాశ్మీరదేశము చూడుఁడు.

కోస్ట్ లాండు (ప్రోవిన్సు-ఆస్ట్రియా దేశము చూడుఁడు.

కోహినూర్ వజ్రము— ఇది గోదావరి నదియందు దొరకినదనియు నందురు. మఱికొందఱిది యె శ్రీకృష్ణుం భ్రమింపఁజేసిన శమంతకమణి యయ్యెయుంగూడ గోదావరీ నదీతీరవాసు లనుట యుం గలదు. కాని దీని పూర్వచరిత్రం గూర్చిన నిదర్శనము లేనియుం గానరావు. ఎట్లైనను కొన్ని వేల సంవత్సరములకు ముందది గానోవు. ఎట్లెట్లో మాళవదేశముకుం జేరి ఆయధిపతినుండి క్రీ. శ. ౧౩౦౪ లో మొగల్‌సామ్రాజ్యాధిపతుల వశమయ్యెను. ౧౭౩౯ లో పారశీకుఁడును, పరాక్రమవంతుఁడు నగు నాదర్షా హస్తగతమై అతనిచే కోహినూరని నామముం బడసె నట. కోహినూరనిన తేజోమయ పర్వతమని ఆఫ్గను భాష యందర్థము. (కోహి=పర్వతము, నూర్=వెలుతురు).

దర్శనములు లేకున్నను ఈరత్నము నాదర్షా హస్తగతమగుట కొకగాథ కర్ణాకర్ణికగా దేశమునందు వ్యాపించినది కలదు. అద్దానిఁట వివరించుట సమంజసము కోహినూరు వజ్రము షామహమ్మద్ వశమునం దుండెడిదట. ఆయనదీనిని వీడక తన తలపాగాయం దెప్పుడుంచుకొను చుండువాఁడట. వీరియుభయుల కొకతరి నొకగొప్ప విందు జరుగుచుండ నామహోత్సవోద సమయమున నవరత్నస్థగితమై గొప్ప మాణిక్యమణి విరాజితమైన నాదర్షా మహమ్మదీయ మతాచారమైన పద్ధతి మేరకు నాదర్షా తనమిక్కుటమ్మైన మైత్రిం బ్రకటింప నిండుసభయందు తనకిరీటమును షామహమ్మదు శిరమునందిడి యాయన పాగాను తనతలపై నుంచుకొనెనట. షామహమ్మదు తెలిసియో తెలియకయో చేయునదిలేక యూరకుండ నయ్యెనట

ఇంకఁ గొంతకాలమునకు కోహినూరురత్నము రంజితుసింగు (సిక్కుల చక్రవర్తి) హస్తగతమై ఆయన తరువాతి ప్రభుప్రసకుం జేరి క్రీ. శ. ౧౮౪౯ లో సిక్కుసామ్రాజ్య పతనముతో ఈస్టిండియా కంపెనీవారి సైనికులగుండా కంపెనీ వారి వశమాయెను. కంపెనీవారి యుద్యోగియగు డల్హౌసీ ప్రభువు విక్టోరియా మహారాజ్ఞిగారికి సమర్పించెను. అప్పటికేయది సానంబట్టఁబడియెయుండి ౧౮౬ రతుల తూనికంగల్గియుండె నదియధికమగు బరువుగ నుంటయు ఎక్కువ నేర్పరులగు ఆంగ్లపనివాండ్రచే సానఁబట్టబడక యుంటయుఁ దలంచిగాబోలు నద్దానిని విక్టోరియా మహారాజ్ఞి ౧౦౬ రతులకు దగ్గియుండునటుల తిరిగి సానంబట్టించి తనసామ్రాజ్యపుఁ గిరీటమున మకుట స్థానమున బిగింపించి ధరించుచుండెను. నేఁటికిని బ్రిటీషు సామ్రాజ్యపు కిరీటమునందే యుండియున్నది. దీనిచరిత్రయం దింతవనుకఁ గోహినూరెవ్వరి చేతను అమ్మఁబడలేదు; కొనఁబడలేదు.

కోహిరాశాఖ క్షత్రియులు ప్రమారశాఖ క్షత్రియులు చూడుఁడు.

కోక్ష గోత్రము — ఉపమన్యుగణము చూడుఁడు.

క్రోఏటియా హంగేరీదేశము చూడుఁడు.

క్రోకెట్ ఆట (Croquet)— ఈయాట నొక గడ్డిమైదానముపై ముప్పదియైదు గజముల పొడవును, ఇరువదియెనిమిది గజముల వెడల్పును గల రంగప్రదేశమున ఆడుదురు. ఈ రంగప్రదేశమునకు మూలలం గుఱ్ఱాడాలువై చెదరు. ఎఱుపు, నలుపు, ఊదారంగు, పసుపుపచ్చ నాల్గురంగుల నాల్గు బంతులను పొడుగాటి చేతికఱ్ఱలం బోలిన యాటపరికరములతో నాడుదురు. ఈ యాట కఱ్ఱలకు Mallet లనిపేరు. బంతుల అడ్డుకొలత ౩⅝ అంగుళములుగ జెప్పఁబడినది. ఒక కొన నుండి రెండవకొనకును, అటనుండి తిరుగ మొదటి

కొనకును. బంతులం గొట్టుచు నడపు మార్గముల కిరుదెసలను భూమిపై పంద్రెండంగుళముల పొడవుగ దిగగొట్టు కొయ్యలకు Hoops అనియు, కడలందు గురుతులుగ దిగగొట్టు కొయ్యలకు Pegs అనియు గురుతులు పెట్టు భూమిపై అడుగున్నర యుండునటుల దిగగొట్టంబడిన కొయ్యలు. ఇందు నిరుకక్షులుగ ఆటకాండ్రు ఆడుదురు. ఎఱుపు, పసుపురంగుల బంతుల నొకకక్షవారును, ఊదా నలుపురంగుల నొక కక్షవారును గైకొని యాడుదురు. ఈ యాటకు నిబంధనలు, విధులు విస్తారముగ గలవు. వాటిం జక్కగ గమనించవలసియుండును.

క్రోడ దేశము - కోడగు దేశము చూడుడు.

క్రోధన (క్రోధిన) గోత్రము — ఉపమన్యుగణము చూడుడు.

క్రోధము — (Indignation) ఒకవ్యక్తి మరుగుపడియుండియు భరింపరాని దయ్యోనేని ఒకవ్యక్తి మనస్సును కలవరపరచును. శరీరమునందొకవిధముగా ప్రవహించుచున్న రక్త మరాత్రుగానాగి ఎక్కువయైనిలచి అతిత్వరితముగ మేనబర్విడ నారంభించును. అట్టితరి నాడియు త్వరితగతిం గొట్టుకొనసాగును. రక్తముచు ఎక్కువ వేడికలదగును. శరీరమున సామర్థ్యము కొంత ప్రకోపించుటం జేసి శరీరమును కొంత వేడి యెక్కును. ఇట్టితరిని వర్ణించి జెప్పుచో "My blood boils" అందురు. కాని రక్తము నిజముగా Boiling point వేడికిరానేరదు.

క్రోధవశ—దక్షప్రజాపతి కుమార్తెలలో నొకతె. కశ్యపునిభార్య.

క్రోనోగ్రాఫీ (Chronography) — కాలమును అప్పటికి జరిగిన సంగతులను వ్రాయుట తొల్లింటివారెఱిగినపనియె. దానిని History అనుటయుంగలదు. అట్లు వ్రాయు నాతని చరిత్రకుండని (Chronographist) అనియెదరు వ్రాయగలుగు నేర్పును లేక వ్రాయు విద్యకు Chronography అనిపేరు వ్రాయంబడిన చరిత్ర గ్రంథమును Chronograph అందురు.

క్రోనోఫర్ (Chronopher) — కాలమును నిష్కర్షగ కొలుచు పరికరము. ఇది Electricity బలమువలన Time signals ను తెల్పెడిపరికరము. (Chronometer చూడుడు).

క్రోనోమీటర్ (Chronometer) — కాలమును నిష్కర్షగ కొలచుపరికరము. ఇది గుఱ్ఱపుపందెములు, మోటారుపందెములు, నాడి కొట్టుకొనుట మొదలగు పనులయందెంత స్వల్ప కాలపరిమితినైనను స్పష్టముగా దెలుపును.

క్రోనోలొజీ (Chronology)—ఆయా కాలములందు జరిగిన సంగతులకు కాలములం గుదర్చుకళ. కాలములంబట్టి వరుసగ జరిగిన సంగతులను గుదిర్చి వివరించునేర్పు. కాలము (సంవత్సర, నెల, తేది, గంటలు మొ॥) క్రమముగ వరుసగ నుండునటుల జరిగిన పనులను వరుసగ నమర్చుకళ. ఇట్లమర్చబడిన వరుసకు Chronological order అనియెదరు. ఈ విద్యకు Chronology అనిపేరు.

క్రోన్స్టాట్ కెనాల్ (Kronstadt Canal) — రష్యాదేశములోని ఓడలు నడచుటకుం ద్రవ్వంబడిన ఓడలకాలువ పదునారు మైళ్లు పొడవు. నూటయేబది అడుగుల వెడలుపు, ఇరువది అడుగులలోతు గలది. ఇది లినిన్గ్రేడు పురమునకు నోడలు పోవునటుల త్రవ్వంబడినది. యిందు మొదటి పదిమైళ్లునివానదింద్రవ్వి లోతుగ జేసి ఇందు కల్పియున్నారు. తక్కిన భాగము త్రవ్వంబడినది.

క్రోనోస్కోపు (Chronoscope) — కాలమును నిష్కర్షగ కొలుచు పరికరము. ఇది ఎంత స్వల్పాతిస్వల్పకాలభాగమునైనను నిష్కర్షగ దెల్పెడిపరికరము. (Chronometer చూడుడు).

క్రోమియమ్ లోహపుపూత పరిశ్రమ (Chromium) — విద్యుచ్ఛక్తి సహాయమునఁ జేయఁబడు మరియే యితర లోహపుఁ బూతయును, క్రోమియం పూతయంత ప్రతీతిని గాంచి యుండలేదు. కొన్ని సంవత్సరములకుఁ బూర్వము ఈ Chromium లోహమునకు వర్తక ప్రాముఖ్యతయే లేదు. అమెరికా ఖండమునందలి Sargeant అను నొక మహానుభావుఁడు ఈలోహపు టుపయోగమును చూపించి Electro-plating చేయువారి కన్ను విప్పెను. అతి స్వల్పకాలములో నిపుడు దాని గిరాకీ యపరిమితమైపోయినది. ప్రతి వర్కుషాపు (కర్మాగారము) లోను నిపుడు Chromium Solution ఉపయోగింపఁ బడుచున్నది. దీని సాహాయ్యమున Electro-plating లో క్రొత్తక్రొత్త పద్ధతులు కనిపెట్టఁబడు చున్నవి.

Chromium లోహము నుపయోగించు వివిధ రీతులు- ఈలోహమున కింత ప్రాముఖ్యత గలుగుటకు ప్రకృతి సిద్ధములైన దీనిమూడుగుణములు కారణములు.

౧. ఒక్క Hydrochloric Acid వలనగాని, మరి యెట్టి పరిస్థితుల యందును ఈలోహము త్రుప్పు పట్టదు.

౨. అలంకారార్థము మెఱుగు పెట్టుటకు అందలి యద్వితీయమగు తేటు.

౩. ఇదివఱకు కనిపెట్టఁబడిన లోహములలో దేనికిని లే గట్టిదనము.

ఇండ్లయందు సాధారణముగా నలంకరించుటకు వాడుక చేయఁబడు నద్దపు చట్రములు మొదలగు ప్రతి వస్తువుయును ఈకాలములో Chromium Plating చేయఁబడు చున్నది.

స్వయంచలనముగల ప్రతి యంత్రముయొక్క భాగములును, ఉపభాగములును తప్పనిసరిగా క్రోమియం పూత పూయఁబడుచున్నవి. ఇందువలన నరుగుదలమాట యటుండఁగా గీటుమాయుటయైనను కలుగఁబోదు. అనఁగా మెఱుఁగెంతమాత్రము పోదన్నమాట.

ఈ లోహములో కేవలము మెఱుఁగుమాత్రమేగాక మన్నికయుఁగూడఁగలదు. స్వయంచలన యంత్రములయందలి Bumper బారులకును, Radiator లకును, Lamp లకును ఈ కారణము చేతనే తఱచుగా Chromium పూత పూయఁబడుచుండును. ఇంజనీయరింగునకు సంబంధించిన సున్నితములైన యంత్రముల భాగములగు Ganges మొదలగువానికి ఏమాత్రమయిన నరుగుదల లేకుండ కాపాడుటకై క్రోమియంపూత పూయఁబడును. అందువలన వాని నిర్దిష్టపరిమాణములయందు నూలివాసియైనను అరుగుదల కలుగనేరదు.

రబ్బరు తయారుచేయు పరికరములకు Chromium పూతపూసినయెడల Vulcanization విధానమునందు ప్రయోగింపఁబడు రసాయనికవస్తువుల సంయోగమువలన నెంతమాత్రము ప్రమాదము గలుగదు. చిన్నచిన్న సీసాలను అసంఖ్యాకములుగా తయారుచేయు ఉక్కు అచ్చుదిమ్మలకు Chromium పూత పూసినయెడల వానికి మరి చలనముండదు. Chromium పూత వెండిపూతవలెగాక ధృవముగా నుండిపోవును.

క్రోమియమ్‌పూతకు ద్రావకము చేయువిధము- Chromium Plating Solutions తయారు చేయుటకు పలువిధములగు మార్గములు గలవు.

గాని సార్జెంటుగారి స్వంతయోగ మిక్రింద వివరింపఁబడినది:-

Chromic Acid	40 oz	250 grms
Sulphuric Acid	0 4 oz	2·5 grms
Distilled water	1 gallon	1 litre

ఇందులో Chromic acid నకును Sulphuric acid నకును గల పాళ్ళు ముఖ్యముగా గమనింపఁదగినవి. పాళ్ళు భేదించిన యెడల ద్రావకము బలహీనమయిపోయి ఫలితము తృప్తికరముగా నుండదు. దీనికి కారణము నిరూపింపఁజాలముగాని అనుభవమువలన నెఱింగిన రహస్యమిది. Solution ను అప్పుడప్పుడు Test చేసిచూడఁగా Sulphuric acid అధికముగా నుండినట్లు కనుఁగొనఁబడుచున్నది. అప్పుడు Lead Chromate వేసి కలియబెట్టినయెడల Lead Chromate + Suphuric acid = Lead Sulphate + Chromic acid అగును. Lead sulphate ద్రావకములో కరుగదుగావున క్రిందికి దిగిపోవును. ఏవస్తువు నెంతమట్టున కుపయోగింపవలెనో తెలిసిన రసాయనిక శాస్త్రజ్ఞానము కలవానిచేతనే యీపని చేయింపవలయును.

సర్వసాధారణముగా పై Solution నే ప్రస్తుత ముపయోగింపఁబడుచున్నను కొంతమంది పరిశ్రామికులు గాలను 1 కి 50 మొ॥ 60 అవున్సుల క్రోమిక్ ఆసిడ్ గల ద్రావకము నుపయోగించుటయే యుత్తమని చెప్పుచున్నారు. ఇందువలన మరికొంత వ్యయముతప్ప మరియేవియు ప్రయోజనము లేదని మరికొందఱభిప్రాయపడుచున్నారు.

అందుచే Plating చేయువారు తమ యనుకూల ప్రతికూలములను కొంచెము కొంచెము రెండు రకముల Solution తోడను, Experiment చేసి చూచికొనవలసినదేగాని, ఉపదేశముల వలన లాభము లేదు.

Solution మెంటెయిను చేయు మార్గము- Solution పరిశుభ్రమైన ద్రావక స్థితి (Liquid state) లో నుండునట్లు ప్రమత్తులయి చూచుచుండవలయును. ఎందుకనఁగా ద్రావకములోఁ గరగని వస్తువు లందులోఁ జేర్పఁబడు చున్నవి. అంతేగాక Chromic acid న్ను, Sulphuric acid న్ను కలుపు పాళ్లలో కొంచె మెచ్చు తగ్గులు కూడ నంగీకరింపఁబడు చున్నవి.

తక్కిన వస్తువు లన్నిటికన్న Chromic acid ఇందు ప్రధానమయినది. దీని ధర్మమును బట్టియే Solution పని చేయుచున్నది.

ఈక్రింద వివరింపఁబడిన పట్టీనిబట్టి యేపనికి నేసమయము నందు ఎంత Chromic acid ఉపయోగింపఁ బడవలెనో వ్యక్తమగును.

Beaume	Sp. G.	Grs. per litre	Oz. per Imp. Gal
10	1.07	100	16
11	1.08	114	18.2
14	1.10	143	22.9
16	1.12	171	27.4
18	1.14	200	32
20	1.16	229	36.6
21	1.17	243	38.9
22	1.18	257	41.1
23	1 19	272	43.4
24	1.20	288	46.1
25	1.21	301	48
26	1.22	316	50.6
27	1.23	330	52 8
28	1.24	345	55.2
29	1.25	360	57.9

ద్రావకము Chromium deposition కొఱకు కుపయోగింపఁబడు నెడ ఆ Temperature లోఁ గొంత యావిరియై పోక తప్పదు.

ఈనష్టము భర్తీచేయుట కడప దశప కొంచెము కొంచెము జలము చేర్చి చూడ వచ్చును.

కావలసిన తొట్టెలరకములు- స్వల్పద్రావకముతోఁజేయు పరిశోధనవిధానములకు గాజు తొట్టెలుగాని, జాతితొట్టెలుగాని చాలును. వ్యాపారార్థమై బారీగా తయారుచేయవలసివచ్చినప్పుడు లోహనిర్మితమయిన పెద్దబాణలి కావలసియుండును. మృదువయిన యినుపబాణలి మేలు మృదువైన యినుపరేకులను కాచి గట్టి (Weld) చేసి యీబాణలి తయారుచేయవలెగాని రివెట్ చేయుటగాని, బోల్టుచేయుటగాని పనికిరాదు. పెనములోనికి వేడిపేటినిగాని, ఆవిరినిగాని పంపుటకు అతుకఁబడు పైపులు మొదలగునవి కూడ కాచి సాగగొట్టి యతుకవలసినదేగాని రివెట్ చేయరాదు. పెనములో పోసినవెనుకనే ద్రావకము డికింపవలసివచ్చునుగాన ఉక్కుచట్రముమీదగాని, ఇటుకల పొయ్యిమీదగాని పెనముపర్చఁబడియుండవలయును. టెంపరేచర్ నిలుచునట్లు చేయుటకు సరియైనమూఁతకూడ నుండవలయును

టెంపరేచర్- Solution యొక్క Temperature చూచుకొనుట కూడ చాల ప్రధానమయినది. Solution చల్లారిపోయిన యెడల అడుగున ముద్దగట్టుకొని పోవును. తరువాత దానిని సరియైన స్థితిలోనికిఁ దెచ్చుటకు చాల వ్యయప్రయాసములు కావలసియుండును ఇది కేవలము Electro-plating నకు మాత్రమేగాక కార్యాంతరములకు గూడ కావలసివచ్చును ఉష్ణద్రావకమున పలుచనయినట్టియు, సున్నితమైనట్టియు పూతపట్టును.

Deposit అనఁగా అడుగునకు దిగు వస్తువులలోమూఁడురకములుగలవు. ఇవిపరిస్థితులననుసరించి మారుచుండును. ప్రవహింపఁజాలినంత సాంద్రత కలిగిన ద్రావకమువలన తెల్లని తేటుగల పూత (Deposit) కలుగును. ఈపూత మిక్కిలి పలుచగా నుండును. దీనికి వర్తకప్రాముఖ్యత లేదు. ద్రావకమునందలి సాంద్రత యధికముచేసినయెడల పూత కాంతివంతముగను, గట్టిగను, జిగ జిగలాడుచును మెఱుఁగుబెట్టవలసిన తరవాయి లేకుండ సిద్ధమైయుండును. ఇంతకు సాంద్రతమరికొంచెము అధికముచేసినయెడల, అనఁగా ద్రావకము మఱింత చిక్కగా తయారుచేయఁబడినయెడల మోటయిన పూఁతయుండును తరువాత దానిని మెఱుఁగుబెట్టి తేటుతెచ్చుకొనవలయును.

పనిలో చాకచక్యము- Plating పని ప్రత్యేకమయినవిధానములుకలిగియప్రమత్తతతో నాచరింపఁబడ వలసినదని యిదివఱకే చెప్పియుంటిమి. అది మనముపయోగించు ౧. కరెంటు Density బట్టియు, ౨. Throwing power ను బట్టియు, ౩. అందువలన వచ్చు Gas యొక్క పరిమాణమును బట్టియు నుండును.

క్రోమియమ్ లోహముపై ఇతర లోహముల పూత సాధారణముగాపట్టదు. అల్యూమినియమ్ లోహమునకున్న కారణమే దీనికిని గలదు

క్రోమోగ్రాఫీ (Chromography) నకళ్లు చేయుటకు ఒకయంత్రము కలదు దానిచే భూపటములు, రేఖలు మొదలగు చిత్రములు అదే కొలతలకుగాని, ఎక్కువ కొలతలకుగాని, తగ్గించిగాని నకళ్లు గీయునగును. దానికి Chromography instrument అని పేరు. దాని పనిచేయునేర్పు లేక విద్యకు (కళకు) Chromography అని పేరు.

క్రోమో లిథో గ్రాఫి (Chromolithography) — పలుచని రాతి పలకలపై చిత్రింపఁబడిన వాటి మూలమున గాని, అల్యూమినియమ్ రేకులపై చిత్రింపఁబడిన వాటి మూలమున గాని భూపటములు

(Maps) రంగుల బొమ్మలు, రంగుల చిత్రములను ముద్రింతురు. అట్లు ముద్రింపఁబడిన దానికి Chromolithograph అని యొదరు ఆవిద్య (కళ) కు Chromolithography అని పేరు.

క్రోమ్ టానింగ్ (Chrome Tanning)— తోలు పరిశ్రమ చూడుఁడు.

క్రొవ్వొత్తి (Candle) **కాలుట** — క్రొవ్వొత్తులు, పేరాఫిన్ లేక స్టియరైను అను పదార్థముల (Paraffin or Stearine) తో క్రొవ్వుం గలిపి చేయుదురు. వీటిని మైనపు వత్తులనియు నందురు.

క్రొవ్వొత్తి యందు నడుమ గుండా నుండు వత్తినిముట్టించుటచే గాలినుండి కొంచెము ఆక్సిజెనును లాగుకొని వెలిగి కొంచెము వేడిం గల్గించును. ఆ వేడికిం గ్రిందనుండి పేరాఫిన్ కొంచము కరఁగి చిన్న నీటిచెలమవలె నేర్పడి ఆకరగిన ద్రావకమునే ఒత్తిద్వారా పైకి పీల్చుకొను నట్లొనర్చును ఆపైకి పీల్చబడిన స్టియరైను ద్రావకము వేడివలనదగ్ధముగ నగుచు నావిరిగను గాస్ (Gas) గను మారి గాలి ఆక్సిజెనును లాగికొనుచు దీపముగ వెలుఁగు చుండును. దీనిని క్రొవ్వొత్తి వెలుఁగు చున్నదని తలంతుము. స్టియరైన్ కాలుచున్న కొలదియు అడుగునకు దిగుచున్న కొలదియు వత్తికాలి పైనుండి రొయ్యి (Ashes) గ నగుచు దీపము క్రిందికి దిగుచుండును. ఇట్లె క్రొవ్వొత్తి యంతయుం గాలి పోవును.

క్రోష్టుకి గోత్రము — గర్గ ఉపగణము చూడుఁడు.

క్రోష్టు గోత్రము — విధృవగణము చూడుఁడు.

క్రోష్టువు — చంద్రవంశ క్షత్రియుఁడు. తండ్రి యదుమహారాజు. సోదరులు సహస్రజిత్తు, నలుఁడు, రిపుఁడు. పుత్రుఁడు, వృజినివంతుఁడు.

క్లోరిక్ ఆసిడ్ (Chloric acid) — $HClO_3$) గురుతుగ ఆంగ్లరసాయన వేత్తలు దీనిని Oxy-acid of Chlorine అనియెదరు. క్రీ. శ. ౧౭౮౬ లో Mr. Berthellet అను నాయనచే కనిపెట్టఁబడెనట. ఇది Powerful oxidising agent అని చెప్పఁబడినది.

క్లోరిన్ వాయువు— హైడ్రోక్లోరిక్ ఆసిడ్ (Hydro-Chloric acid) ను విశ్లేషచ్ఛక్తిచేత, భేదించుటంజేసి బయల్పడిన ఒకవాయువు. పరిశీలకుఁడు, సర్ హంఫ్రీ డేవిపండితుఁడు. (హంఫ్రీ డేవిపరిశీలకుఁడు చూడుఁడు) దీనిని సోడియము ధాతువుతో సమ్మేళనమొనర్ప లవణము (ఉప్పు) ఏర్పడును (సోడియము చూడుఁడు.)

క్లోరీమీటర్ (Clorimeter) — రంగుయొక్క దట్టముందెల్పు పరికరము.

క్లోరైన్ (Chlorine) - గాలిరూపమున నుండు Element పదార్థము, క్రీ. శ. ౧౭౭౪ సం॥ కనిపెట్టఁబడినది Symbol is Cl. అనియు atomic weight 3౫.౪౬ అనియు atomic number ౧౭ అనియు చెప్పఁబడినది. ఇది Sodium, Potassium, Manganese లతో కలసి దొరకును. Sodium chloride అనంబడునది దేశవాళి ఉప్పు (సముద్రలవణము). పొటాషియమ్ క్లోరైడ్ ఉప్పుగనులలో సైంధవలవణముతో కలసి దొరకును.

క్లోరోఫారమ్ (Chloroform) — దీనిని Trichloromethane అనియు నందురు. దీనికి $CHCl_3$ గురుతుగ చెప్పఁబడినది. క్రీ. శ. ౧౮౩౧లో Mr. Liebig అను వానిచేఁ

గనిపెట్టఁబడినది. పిదప దీనిని Sir James Simpson అను వారు చాల విధముల వాడుక లోనికిం దెచ్చిరి.

క్వోష్ట్రః క్వచనీరాజనా ఇతిన్యాయము — ఒంటె ఎక్కడ మంగళహారతి ఎక్కడ ? సనియర్థము. అన్వితతలేదని భావము.

నక్కయెక్కడ నాకమెక్కడయనెడి తెలుగుసామెత కిదియె యర్థము. ఈ సందర్భమున ఏనుఁగలు, గుఱ్ఱములు ఆయుధములు యుద్ధపరికరములుగ పూజింపఁబడును. కాని లొట్టిపిట్టల కాయర్హత లేదనిదానినారాధింపరనియెఱుంగునది. అనర్హతం దెల్పుచు హేళనగా నీన్యాయమును వాడుచుందురు.

కౌండన్యగోత్రము— భరద్వా ఉపగణము చూడుఁడు.

కౌండాయన గోత్రము — గర్గ ఉపగణము చూడుఁడు.

కౌండాయన గోత్రము - భరద్వాజ ఉపగణము చూడుఁడు.

కౌండిన్య గోత్రము — భరద్వాజ ఉపగణము చూడుఁడు.

కౌకసాడి గోత్రము పరాశర గణము చూడుఁడు.

కౌకాక్షి గోత్రము — భరద్వాజ ఉపగణము చూడుఁడు.

కౌకుల్య గోత్రము— కధ లేక కధ్య గణము చూడుఁడు.

కౌక్రోల్య గోత్రము — కుండిన గణము చూడుఁడు.

కౌచహుండి గోత్రము - జమదగ్ని వత్స ఉపగణము చూడుఁడు.

కౌజలి గోత్రము - గర్గ ఉపగణము చూడుఁడు.

కౌటకద్వీపము (కటద్వీపము) — దీని నిప్పుడు కట్వా యనుచున్నారు. బంగాళమున బర్ద్వాను జిల్లాలో నున్నది. ఇటఁజైతన్య దేవుఁడు తన ౨౪ వ ఏట కేశవభారతియను సన్యాసికడ ఆశ్రమస్వీకారము నంది దండిసన్యాసి యయ్యెను. ఇదిచైతన్య వైష్ణవుల యాత్రాస్థలమై యున్నది. కట్వాయొక్క తొల్లింటిపేరు కౌతకనగరమని యుండెనట. రానురాను మార్పులు కల్గెనట.

కట్వానుండి ౪ మైళ్ళ దూరమున నుత్తరముగానున్న జహామత్పూరు నివాసియగు కృష్ణదాసకవి రాజుగారు చైతన్య చరితామృతమును రచించెను. (కటద్వీపము చూడుఁడు). మూర్షిడాబాదు నవాబుగ నుండిన మూర్షిద్కులీఖానుఁడు తనపేరిట (నీకౌతకనగర క్షేత్రమునకు) మూర్షిద్గంజని క్రొత్తనామమునిడి ఫర్మానా అనుగ్రహించెనటంగాని అది వాడుకనంద లేదట. చైతన్యదేవుని తలవెండ్రుక లొకదేవస్థానమున భద్రపర్చఁబడి యున్నవి. మఱియు నొయరయాకార మొకతావునదాదూరను గ్రామమునభద్రపర్చంబడి యున్నది. అది కట్వానుండి ౧౪ మైళ్ళ దూరము.

కౌటక నగరము కౌటకద్వీపము చూడుఁడు.

కౌటలి గోత్రము — జమదగ్నివత్స ఉపగణము చూడుఁడు.

కౌటిల్య గోత్రము ఔతథ్య ఉపగణము చూడుఁడు.

కౌటిల్య గోత్రము— వీతహవ్య లేక యాస్కగణము చూడుఁడు.

కౌటిల్యుని అర్థశాస్త్రము — ఈ పేరు వినగనే అర్థమన ద్రవ్యమనియు దానిం గూర్చిన శాస్త్రము అర్థశాస్త్రమనియు తోఁపక పోదు. ఇట్లయ్యు అర్థమన కేవలము రూపాయలనుటతో ద్రవ్యము కాదనియు, అర్థమనిన ప్రయోజనమనియు ద్రవ్య (వస్తువుల) ప్రయోజనమనియుఁ గూడ నర్థమగును.

మన యాంధ్రవాఙ్మయమున అర్థశాస్త్రము దాని ప్రాముఖ్యతకుం దగినంతగా ప్రచారము నుండి తొలగియుంట పరిశీలించువారి నిదికొంత చికాకుపఱుపక పోదు. కొన్ని యక్షరములు కలసి యొక శబ్దమగును. ఆ శబ్దము దేనిఁ దెల్పునో అది దాని యర్థమగును. ఇటుల శబ్దార్థములు లేక పదార్థములు గ్రహించుచున్నాము. ఇంక పదార్థమనిన వస్తువుయని సామాన్యముగ నందఱికి స్ఫురింపక పోదు. వస్తువుకు సంస్కృత భాషయందు ద్రవ్యమనియు ఆంగ్లమున Material అనియు, వాడుకపదములు. ఈసాంప్రదాయార్థము (వాడుక) ల వలన సంస్కృతమున ద్రవ్యమనినను తెలుఁగు వాడుకమేరకు వస్తువ యనినను ఆంగ్లమున Material అనినను ఒకే యర్థము. పదార్థమని యర్థము. ఇట్టి పదార్థములు లోకమున పెక్కులు గలవు. మనుష్యులకు వలయు వస్తుసముదాయ మంతయు పదార్థవితతియే భోజనపదార్థములు, వాడుకపదార్థములు అనియు, లోహపదార్థములనియు, వ్యవసాయము చేసి పండించినవియనియు, రసాయన పదార్థములనియు, పదార్థవితతి లెక్కలేని విధముల నుండెడిని ఇంకు వాటి యుపయోగముల ననుసరించి ముఖ్యజాతులుగ విడదీసి యీ శాస్త్రభాగములుగ వివరించియున్నారు.

ఇటీవల నొక విద్వాంసుఁడు దేశమందలి వస్తు సముదాయముల వర్తక వ్యాపారోపయోగము ప్రధానముగ గైకొని అర్థశాస్త్రమను నొకగ్రంథమును సులభశైలిని ప్రకటించెను. కాని తొల్లింట కౌటిల్యుని అర్థశాస్త్రము సామాన్యముగ దేశమందు కల వస్తుప్రయోజనము ప్రధానముగ సర్వవిషయములను వ్రాసియున్నాఁడు. ఇది రాజ్యమందలి ప్రజలకు పలుతెఱంగుల నుపయోగింపదగిన వాటి విషయమై మాత్రమేగాక ప్రభుత్వ ధర్మముగ నున్న సమస్త వస్తుప్రయోజన ఉపయోగములు అన్నియు ప్రధానముగ గైకొని అనేక ప్రభుత్వధర్మములను వివరించుచున్నది.

కౌటిల్యుని అర్థశాస్త్రము ధర్మ, అర్థ, కామ, మోక్షములను చతుర్విధ పురుషార్థములలో రెండవదియగు అర్థమును గూర్చిన శాస్త్రము. ఇది క్రీస్తునుపు నాల్గవశతాబ్దకాలమున మగధ రాజ్యమేలిన చంద్రగుప్త మహారాజను పేరుగల మౌర్యవంశపు చక్రవర్తి కాలమునాఁటివాఁడగు కౌటిల్యుఁడు లేక చాణక్యుఁడు అను సుప్రసిద్ధ వాడుకనామములుకల విష్ణుగుప్తుండనువానిచే వ్రాయఁబడిన శాస్త్రము.

కౌటిల్యుని అర్థశాస్త్రము రాజ్యమందలి ప్రజలు ఐహికముగ సమస్త వస్తువులంగల్గి వాటి ఉపయోగవిశేషములచే మిగుల నభివృద్ధిగాంచి సుఖమున మనుటయే ప్రయోజనముగా మనసునందిడుకొని వాటి ధర్మవిధులను పద్ధతులను విష

రముగ దెల్పు శాస్త్రము. ఇదియంతయు రాజ్య పరిపాలనతో సంబంధములం దెల్పుచుండునది. ప్రజానుకూలత, ప్రజాభివృద్ధి లేని పరిపాలనము నడచుచుండినను నిరర్థకమేనని నమ్మినకౌటిల్యుఁడు అట్లు కాకుండుట కర్హమార్గముల నీగ్రంథమున జూపెను.

ఈ మహాగ్రంథముంగూర్చి హేమచంద్రుఁడును, కామందకుఁడును ప్రశంసించియున్నారు. కామందకుఁడు తన నీతిసారమను గ్రంథము నీ కౌటిల్యుని అర్థశాస్త్రము ననుసరించియే వ్రాసెనని ప్రతీతి కలదు. చాణక్యచంద్రగుప్తుల సంబంధ కథనమే ముద్రారాక్షస మనంబడు నాటకము.

కొందఱు విమర్శకులీగ్రంథ మొక్క కౌటిల్యునిచే వ్రాయఁబడుట యసంభవమేమోననియు పరంపరగ కొందఱు పండితులు కొంతకాలము వఱకు వ్రాయుచునేయుండుట సంభవించియుండనోపుననియు తలంచిరిగాని నిజముగు పరిశీలనలు చేసినవారు ఆ మహాగ్రంథమందలి భాషాశైలి మొదలగువానిం బరిశీలించి యొక్కనిచే వ్రాయఁబడిన గ్రంథముగ నభిప్రాయపడుచున్నారు.

ఇంక నిందు వివరింపఁబడిన సంగతుల నీ గ్రంథమున వివరించుట మాకు పనిగాదు; అట్టుల వివరించుటకును వలనుపడనంతటి గ్రంథ విస్తారము కలదు. కాని యిది రాజ్యసంబంధమై ప్రభుత్వమును, ప్రజలును గూడ నెట్లుగియుండిన నా పరిపాలనము అనఁగా ప్రభుత్వమునకు, ప్రజలకుఁగూడ సమస్త శ్రేయస్సులకు మూలమగునని దెల్పుచు విరమింతుముగాక! ఇక్కాలమున కిరువదినాల్గు శతాబ్దములకు పూర్వకాలమున నట్టియుద్గ్రంథము రచింపఁగల సామర్థ్యము భారతదేశస్థులకుండుట యెంతయు స్మరణీయము. ఇతరదేశములకన్న మున్నుగ నింత రాజ్యపరిపాలన విజ్ఞానమెత్తిగిన దేశముయొక్క ప్రస్తుత స్థితిందలంచిన విచారము కల్గకపోదు.

కౌత్స గోత్రము- హారిత ఉపగణము చూడుఁడు.

కౌంతలకపురము— కుంతలక పురమున కీపేరుండెను దీని ప్రశంస జైమినిభారతము ౫౩ అధ్యాయమున గలదు. దీనినిప్పుడు కుబత్తూరను చున్నారు. మైసూరురాజ్యమునందున్నది (చంద్రహాసుని రాజధాని) దీని ప్రశంస జైమినీ భారతము ౫౩ యందు కలదు. (కుంతలపురము కుబత్తూరు చూడుఁడు).

కౌత్స గోత్రము — హారిత ఉపగణము చూడుఁడు.

కౌనాభి గోత్రము—లౌగాక్షిగణము చూడుఁడు.

కౌపిశాయన గోత్రము—వాధ్రస్యలేక మిత్రయువగణము చూడుఁడు.

కౌభేయ గోత్రము — అత్రిపుత్రికాపుత్రుల గణముచూడుఁడు.

కౌభోజి గోత్రము— వసిష్ఠగణము చూడుము.

కౌమండ ఉపగణము - ఇది ఆంగీరస సంతతియందలి గౌతమగణములోని యొక ఉపగణము. ఇందు ఎనిమిదిగోత్రములు కలవు. ౧. కౌష్టరేభి, ౨. కౌమండ, ౩. మామందరేషణ, ౪. మాసురాక్ష, ౫. మాసురేషి, ౬. రాజాయన, ౭. వాయస్య, ౮. వాసిరి.

ఈ (కౌమండ ఉపగణ) గోత్రములకుఁ బ్రవరరూపములు- ౧. ఆంగీరస, ఔతథ్య, కాక్షీవత, గౌతమ, కౌమండ. ౨. ఆంగీరస, ఔసిజ, కాక్షీవత. ౩. ఆంగీరస, ఆయాస్య, ఔసిజ, గౌతమ, కాక్షీవత. ౪. ఆంగీరస, ఔతథ్య, గౌతమ, ఔసిజ, కాక్షీవత.

కౌముండ గోత్రము — ఔతథ్య ఉపగణము చూడుఁడు, కౌముండ ఉపగణము చూడుఁడు.

కౌమార గోత్రము - ఉపమన్యు గణముచూడుఁడు, హారిత ఉపగణముచూడుఁడు.

కౌమారవత్య గోత్రము —ఔతథ్య ఉపగణము చూడుఁడు. ఆయాస్య ఉపగణము చూడుఁడు

కౌముది గోత్రము — పరాశర గణము చూడుఁడు.

కౌముదీ పౌర్ణమి — ఆశ్వీజ శుద్ధ పౌర్ణమి కౌముదీ జాగరవ్రతదినము. దీని నింకను ఆగ్రాయణ (జూదముల) పౌర్ణమియనియు నం దురు (ఆగ్రాయణపౌర్ణమి చూడుఁడు. జూద ముల పౌర్ణమిచూడుఁడు). అనతిక్రాంతమగునేని దాన ఫలవ్రత మొనర్తురు (పండుగులుచూడుఁడు).

కౌరకృత్ గోత్రము — ఉపమన్యు గణము చూడుఁడు.

కౌరజాయన గోత్రము— పరాశర గణము చూడుఁడు.

కౌరవులు — వీరు నూర్గురని మహా భారతమునందు చెప్పఁబడినది. ఎక్కువ పరిశీలన లపై వీరిపేర్లు బయల్పడినవి. వీరి తండ్రిపేరు ధృతరాష్ట్రమహారాజు. తల్లిపేరు గాంధారీదేవి. వీరందరు భారతయుద్ధమున మడసినవారే.

కౌరవుల నామములు- ౧. దుర్యోధనుఁడు (దుర్యోధనునకు సుయోధనుఁడనియుఁ బేరు కలదు), ౨. యుయుత్సువుఁడు, ౩. దుశ్శాసనుఁడు, ౪. దుస్సహుఁడు, ౫. దుశ్శీలుఁడు, ౬. జలసం ధుఁడు, ౭. సముఁడు, ౮. విందుఁడు, ౯.అనువిం దుఁడు, ౧౦. దుర్ధర్షుఁడు, ౧౧. సుబాహుఁడు, ౧౨. దుష్ప్రధర్షణుఁడు, ౧౩. దుర్మర్షణుఁడు, ౧౪. దుర్ముఖుఁడు, ౧౫. దుష్కర్ణుఁడు, ౧౬. కర్ణుఁడు, ౧౭. వికర్ణుఁడు (వివింశతి), ౧౮. శలుఁడు, ౧౯. సత్వుఁడు, ౨౦. సులోచనుఁడు, ౨౧. చిత్రుఁడు, ౨౨. ఉపచిత్రుఁడు, ౨౩. చిత్రాక్షుఁడు, ౨౪. చారుచిత్రుఁడు, ౨౫. శరాసనుఁడు, ౨౬. దుర్మదుఁడు (లేక దుర్మర్షణుఁడు), ౨౭. దుర్వి గాహుఁడు, ౨౮. వివిత్సుఁడు, ౨౯. వికటాన నుఁడు, ౩౦. ఊర్ణనాభుఁడు, ౩౧. సునాభుఁడు, ౩౨. నందుఁడు, ౩౩ ఉపనందకుఁడు, ౩౪. చిత్ర బాణుఁడు, ౩౫. చిత్రవర్మ (లేక చిత్రసేనుఁడు), ౩౬. సువర్మ, ౩౭. దుర్విమోచనుఁడు, ౩౮. అయో (వా) బాహుఁడు, ౩౯. మహా బాహుఁడు, ౪౦. చిత్రాంగుఁడు (లేక చిత్రాంగ దుఁడు), ౪౧. చిత్రకుండలుఁడు, ౪౨. భీమవే గుఁడు, ౪౩. భీమబలుఁడు, ౪౪. బలాకి, ౪౫. బలవర్ధనుఁడు, ౪౬. ఉగ్రాయుధుఁడు, ౪౭. భీమ కర్మ, ౪౮. కనకాయుఁడు, ౪౯. దృఢాయు ధుఁడు, ౫౦. దృఢవర్మ (కృతవర్మ), ౫౧. దృఢ క్షత్రుఁడు. ౫౨ సోమకీర్తి, ౫౩. అనూదరుఁడు, ౫౪. దృఢసంధుఁడు, ౫౫. జరాసంధుఁడు, ౫౬. సత్యసంధుఁడు, ౫౭. సదస్సు, ౫౮. సువాక్కు, ౫౯.ఉగ్రశ్రవుఁడు, ౬౦.ఉగ్రసేనుఁడు, ౬౧. సేనాని, ౬౨. దుష్పరాజయుఁడు, ౬౩. అపరాజితుఁడు, ౬౪. కుండశాయి, ౬౫ విశా లాక్షుఁడు, ౬౬. దురాధరుఁడు, ౬౭. దృఢ హస్తుఁడు, ౬౮. సుహస్తుఁడు, ౬౯. వాతవేగుఁడు, ౭౦. సువర్చస్సు, ౭౧. ఆదిత్యకేతు, ౭౨. కేతు బాహుఁడు, ౭౩. నాగదత్తుఁడు, ౭౪. అగ్ర యాయి, ౭౫. కవచుఁడు, ౭౬. నిషంగుఁడు, ౭౭. కుండుఁడు, ౭౮. కుండధారుఁడు, ౭౯. ధనుర్ధరుఁడు, ౮౦. ఉగ్రుఁడు, ౮౧. భీమరథుఁడు, ౮౨. వీరబాహుఁడు, ౮౩. అలోలుపుఁడు, ౮౪. అభయుఁడు, ౮౫. రౌద్రకర్ముఁడు, ౮౬.

దృఢరథుఁడు, ౮౭. అనాధృష్యుఁడు, ౮౮. కుండభేది, ౮౯. విరావి, ౯౦. దీర్ఘలోచనుఁడు, ౯౧. ప్రమథుఁడు, ౯౨. ప్రమాథి, ౯౩. దీర్ఘరోముఁడు, ౯౪. దీర్ఘబాహుఁడు, ౯౫. మహాబాహుఁడు, ౯౬. వ్యూఢోరువు, ౯౭. కనకధ్వజుఁడు, ౯౮. కుండాసి, ౯౯. విరజుఁడు, ౧౦౦. దుశ్శలుఁడు.

కౌరవులు (అత్రి, చంద్ర, పూరువు) కురువంశ క్షత్రియులు. మద్రదేశాధీశుఁడగు శల్యుఁడు మేనమామ.

కౌరవ్య గోత్రము-ఉపమన్యు గణము చూడుఁడు.

కౌరిహ్య గోత్రము—నిధ్రువ గణము చూడుఁడు.

కౌర్ణమణి గోత్రము - కాత్యాయన ఉపగణము చూడుఁడు.

కౌలకి గోత్రము- ఉపమన్యు గణము చూడుఁడు.

కౌలాక్షి గోత్రము –గర్గఉపగణము చూడుఁడు.

కౌలాంత్రయ గోత్రము — గర్గ ఉప గణము చూడుఁడు.

కౌళి గోత్రము — వశిష్ఠ గణము చూడుఁడు.

కౌవలి గోత్రము— శండిలగణము చూడుఁడు.

కౌవెల్ సిద్ధాంతము (Cowell Theory) — ఇది ఎస్ట్రానమీ శాస్త్ర సంబంధమగు కాలమును గూర్చిన సిద్ధాంతము. దీనిని తొలుత Cowell Nevill, Fatheringham అను పేర్లు గల ఎస్ట్రానమీ శాస్త్రవిదులు బేబిలోనియన్ రికార్డులను, అస్సీరియన్ రికార్డులను, చీనాదేశపు రికార్డులను, గ్రీకురికార్డులను, ఈజిప్టు దేశపు రికార్డులను పరిశీలించుచు గుణించుచుండిరి. కాని భేదములుండు నట్లగుపడి చిక్కులు సంభవించి నిశ్చితాభిప్రాయములు గలుగ వీలు కాలేదని చెప్పఁబడినది.

పిదప కౌవెల్ పండితుఁడు ఈ సిద్ధాంతముం గుఱించి బయలుదేర దీసెననియు నూరు సంవత్సరములలో సెకెండు కాలమునందలి రెండువందల వ భాగము దినమునం దభివృద్ధి నందుచున్నదనియు, ఇటుల ఇన్నూరు సంవత్సరములు కొక సెకెండు కాలమును, ఒక కోటి డెబ్బది రెండు లక్షల ఎనుబది వేల సంవత్సరములు గడచు వఱకొక దిన మధిక మగుచుండు ననియు, తెల్పెను. ఈలెక్క అన్ని రికార్డులకును క్రొత్త విధానపు సిద్ధాంతములకుం గూడ సరిపోవునని సిద్ధాంత పఱచెను. (ఎస్ట్రానమీ కాలము చూడుఁడు).

కౌశాంబి నగరము — పురూరవ సంతతి యందుండు పదియవ నృపాలుఁడగు కుశాంబ మహారాజుచే నాయన పేరున నిర్మింపంబడి, పాండవ మధ్యముండగు అభిమన్యుని సంతతియం దెన్మిదవ వాఁడగు, చక్రనరపతి పాలనమున అదివఱకుండిన రాజధాని హస్తినాపురము గంగానది వెల్లువచే నాశనము చేయఁబడుట, తన రాజధాని నిచటికి మార్పంబడి యభివృద్ధి నందిన పురము. శ్రీమద్రామాయణమునం దీతావు ప్రశంస గాన్పించెడిని. ఉదయనవత్సభూపతి నాఁడీపురి గొప్ప వైభవ మనుభవించి యుండును. క్రీ. పె. అయిదు వందల సంవత్సరములకుం బిదప నుండిన కాళిదాసు కవిచే మేఘ సందేశమునను, రత్నావళి నాటకమునను, సోమదేవుని బృహత్కథ యందునను ఉదయనుఁడు ప్రశంసింపఁబడినవాఁడు. వత్సరాజు పాలనము నుండి దీనికి వత్స పట్టణామనియుం బేరు కల్గినదట.

వత్సరాజు బుద్ధభగవానుని శిష్యుడై ఆయన జీవితకాలముననే రక్తచందనపుకఱ్ఱతో చేయించి తన ప్రాసాదమున నుంచుకొనెనందురు. అదియె ప్రపంచమున బుద్ధభగవానుని మొదటి విగ్రహమందురు. హుయ్యాన్‌త్సాంగు దానిఁదర్శించెను. ఇప్పుడది కోశాం అని పిలువబడుచు సంయుక్త రాష్ట్రముల లోని అలహాబాదు కోట నుండి ముప్పది యొక్క మైళ్ల దూరమునందున్న గ్రామముగ నున్నది.

కౌశాంబేయ గోత్రము—వీతహవ్య లేక యాస్కగణము చూడుడు.

కౌశికర్షిగోత్రము—(శిష్టకరణములు చూడుడు). వీరికి బ్రహ్మర్షి అంగిరస. ప్రవరరూపము, వైశ్వామిత్ర, దైవరాత, ఔదలత్రయార్షేయ ప్రవర చెప్పఁబడినది మరియు, చిత, గాలవ, కాల, బవ, మను, తంతు, కుశిక, గోత్రములవారికి ప్రవరమె జెప్పంబడినది. శిష్టకరణములలో ౧. ఎల్లుమహంతివారు, ౨. కాసిమహంతివారు, 3. కొర్లాంవారు, ౪. తోణంగివారు, ౫. దుర్గమహంతివారు, ౬. బలరామ మహంతివారు, ౭. రాజనుమహంతివారు, ౮ సాలెహుణ్ణాంవారు, అను నింటిపేర్లవా రీగోత్రజులైయున్నారు.

కౌశిక గోత్రము — అశ్మరథ్యగణము చూడుడు. ఇంద్రకౌశిక గణముచూడుడు.

కౌశికీ అరుణానదుల సంగమము — దీనిప్రశంస పద్మపురాణము సర్గ ౧౫౯ యందు కలదు.

కౌశిక్రీ కచ్ఛదేశము — ఇప్పటి బంగాళముగోని పూర్ణియొమండలము. ఆప్రాంతముల కొకప్పుడీ పేరు గల్గియుండెను.

కౌశికీదేవి- గౌరీదేవియొక్క కాయకోశము నుండి జనించినశక్తి ఈశక్తి శుంభనిశుంభులను, ఛండుఁడు ముండుఁడు అను రాక్షసులను పరిమార్చెననియుం జెప్పఁబడినది. మఱియు నీశక్తిని చాముండి యనియునందురు. మరియు గాధిరాజు కుమార్తె కౌశికి, భర్త రుచికుఁడు, కుమారుఁడు జమదగ్ని, విశ్వామిత్రుని సహోదరి. ఈమెకు సత్యవతియని నామాంతరము కలదు.

కౌశికీ నది — దీనినిప్పుడు కుశీయనుచున్నారు. దీనిప్రశంస రామాయణము ఆదికాండ 3౪ యందునను, వరాహపురాణము ౧౪౦ యందునను కలదు. తొల్లింటి పూర్వకాలములందు ఈనది ఆగ్నేయదిక్కునకుఁ బ్రవహించుచు నిప్పుడు తేజపూరను పురముండిన తావుప్రక్కగనడచి తూర్పునకు మరలి పోవుచు బ్రహ్మపుత్రానది యందు సంగమించెడిని. అక్కాలమున గంగానదితో కౌశికీనది కేసంబంధము లేకుండెను.

తర్వాత కాలానుగతముగ తనగతిని మార్చుకొని కౌశికీనదీ ప్రవాహము గంగానదియందు చేరనాయెను. అట్లు చేరిన కౌశికీగంగానదుల జలప్రవాహము పద్మానదిగాఁ దనరుచున్నది. కౌశికీనది నదలి మరలి వదలివేసిన తొల్లింటి ప్రదేశము అనగా సొంగ్లి (సుతి) మొదలు నవద్వీపము (నద్యా) దనుక రాను రాను మెరకయై భూమిం గలసిపోయెను. ఇటులనే Martin's Eastern India III P.15 యందునను వివరింపబడియున్నది. మరియు నందీ మార్పు క్రీ. పె. మూడు వేదు శతాబ్దకాలములందు క్రమక్రమముగ రాను రాను జరిగియుండునని అభిప్రాయపడియున్నారు. ఇప్పుడా సంగమములు స్నానతీర్థములై యున్నవి.

కౌశికీ గంగానదుల సంగమము భాగల్పూరు మండలమున పాతర్ఘట్టా కుత్తరమున కహల్గాన్ కెదురుగ నవ్వలి తీరమునందున్నది.

ఇంకను కురుక్షేత్రమున వేఱొక కౌశికీనది కానవచ్చుచున్నది. దీని ప్రశంస వామనపురాణము 3౮ యందుకలదు. ఈకురుక్షేత్ర కౌశికి ద్రిషద్వతీనదియందు స్థానేశ్వరమునకుదక్షిణముగా పదునేడుమైళ్ళ దూరమున రక్షియనంబడు నదిపై నున్న బాలు అనుపేరుగల గ్రామము కడ సంగమించుచున్నది. ఈ సంగమముంగూర్చిన ప్రశంస పద్మపురాణము స్వర్గఖండము ౧౨ యందు గాననగుచున్నది.

మహాకౌశికి సప్తకౌశికలుకలిసిననదిగనున్నది. ఇవి ౧. దీనిని మిలామ్చా యనుచున్నారు. దీని అసలుపేరు తెలియదు. ౨. సూర్యకౌశికి (దీనిని శోణకోశియనుచున్నారు) మరికొందఱుభోటియాకోశీయనియు నందురు. 3. తాంబకోశి-దీని అసలుపేరు తెలియదు. ౪. లిఖుకోశి-దీని అసలుపేరు తెలియదు. ౫. దుగ్ధకోశి-దీనిని గుధ్కోశి యని యందురు. ౬. అరుణకోశి. ౭. తామ్రకోశి-దీనిని తామోర్ అనుచున్నారు. ఈ ఏడు నదులును కౌశికలే. అరుణకౌశికంగూర్చిన ప్రశంస పద్మపురాణము సర్గ ౧౯ యందునను తామ్ర కౌశికింగూర్చిన ప్రశంస మహాభారత వనపర్వము ౮౪ యందునను గలదు ఈనదు లొకటితోనొకటి కలియుచు అన్నియుం గలిసిపోయినకతన మహాకౌశికి యనంబడును. అందు బాగాళములోని పూర్ణియామండలమున వరాహక్షేత్రము (కోక ముఖమున) కెగువ కలియుతామ్రకౌశిక, అరుణకౌశిక, సూర్యకౌశిక సంగమము త్రివేణి యనంబడుచున్నది.

కౌశికీనది జన్మస్థానము నీలకంఠక్షేత్రము చూడుఁడు.

కౌశికీ సంగమములు — భాగల్పూరు మండలమున పాథర్ఘట్టా కు తూర్పుగా కహల్గాఁవ్ పురమున కెదురుగ నవ్వలితీరమున కౌశికీనది (కుశి) గంగానదిలో సంగమించుతావు కలదు (అంగదేశము చూడుఁడు).

కురుక్షేత్ర స్థానేశ్వరమునుండి దక్షిణముగా ౧౭ మైళ్ల దూరమున రక్షినదిపైనున్న బాలు గ్రామమునరిని ద్రిషద్వతీనది కౌశికిలో సంగమించుతావు కలదు. దీని ప్రశంస పద్మపురాణము స్వర్గ. అధ్యా ౧౨ యందు కలదు. ఇవి ఆర్కియాలోజికల్ సర్వేరిపోర్టు ౧౪ సంపుటము ౮౮ పుటయందు చర్చింపంబడి వివరింపంబడినవి.

కౌశికుఁడు — ఈ పేరు కలవారు పెక్కండ్రుకలరు. విశ్వామిత్రునకుఁ గౌశికుఁడను నామాంతరము కలదు. యదుసంతతియందు వసుదేవుని పుత్రులలో వత్సబాలకుఁడు లేక వత్సవంతుఁడనువాఁడు దత్తతతీసికొనిన కుమారుని పేరు కౌశికుఁడు. ఈ బాలుఁడు తొల్లింట వసుదేవుని సుతుండనియు, హంసుఁడనుపేరుగల వాఁడనియుం దెలిసెడిని. మిథిలాపురవాసియగు ధర్మవ్యాధునివలన సకల ధర్మముల నెఱింగిన యొక విప్రునకు కౌశికుఁడనిపేరు.

కౌశికుఁడను నొక ముని యోగాభ్యాసమున శరీరము విడచియుండ నా శరీరము క్షీణించి అస్థులు నిలచియుండ దానిపై చిత్రరథుఁడను గంధర్వుఁడు తన విమానమున నేగుచు అస్థుల స్థలమునకు పైగా నేగుతరి నేలంగూలెననియు, అచటి ఋషుల సలహామేర కతఁడాయస్థులం గొని సరస్వతీనదియందు నిక్షేపణమొనర్చి స్నాతుఁడై తిరుగ యూర్ధ్వగమనుఁడై యేగెననియుం జెప్పంబడినది.

మరియు ప్రతిష్ఠానపురవాసినియగు నొక మహాపతివ్రతంగూర్చి వివరించుచు నామె భర్త పేరు కౌశికుండని చెప్పంబడినది.

ఇంకను జరాసంధుని (మగధదేశాధీశుఁడు) మిత్రుఁడగు కౌశికుఁడొకఁడు గాననగుచున్నాఁడు. ఈతనికి హంసుఁడనియుం బేరుకలదు.

కౌశికేయ గోత్రము—నిధృవగణము చూడుడు.

కౌశిగోత్రము — శాండిల గణము చూడుడు.

కౌశీదక లేక కాశీదకగోత్రము- నిధృవగణము చూడుడు

కౌసల్య గోత్రము అగస్తి ఉపగణము చూడుడు.

కౌసల్య (కౌసల్యాదేవి) — ఈపేరు గలవారు ముగ్గురు గలరు.

దశరథ మహారాజు జ్యేష్ఠ పత్ని కౌసల్య. ఈమె సుతుడు శ్రీరాముడు. శ్రీకృష్ణుని తండ్రియగు వసుదేవుని భార్యయొకతె కౌసల్య. ఈమెకు భద్ర యనియు వేఱొక పేరు కలదు. మఱియు యయాతి పుత్రుడగు పూరుని భార్య పేరు కౌసల్య.

కౌసల్యాయన గోత్రము- ఔతథ్య ఉపగణము చూడుడు.

కాక్షీవ గోత్రము — ఔతథ్య ఉపగణము చూడుడు.

క్రౌంచగోత్రము జమదగ్ని వత్స ఉపగణము చూడుడు.

క్రౌంచపర్వతము— మానస సరోవరమున్న వైపున గల కైలాస పర్వత భాగమునకు క్రౌంచ పర్వతమని పేరు. ఇందే క్రౌంచ రంధ్రముండునని చెప్పబడినది.

క్రౌంచ రంధ్రమును నీతికనుమ మార్గమని (Nite pass) కొంద ఱనుచున్నారు. వేఱు గుహామార్గము కాదని కొందఱను చున్నారు. దీని ప్రశంస రామాయణము కిష్కింధా కాండము ౪౩ యందు కలదు.

నీతిమార్గము భరత దేశము నుండి టిబెట్టునకేగు మార్గమని యెఱుగ వలయును. ఇది రంధ్రము కాదు. కొండ మడతలగుండా నడచుదారి యని యెఱుంగ వలయును.

క్రౌంచపురము (వనవాసపురము)- వైజయంతిదేశము, వైజయంతీపురముచూడుడు.

క్రౌంచ రంధ్రము — దీనికి హంసద్వారమని పేరుకలదని మహాకవి కాళిదాసు మేఘసందేశము ౧-౫౭ యందు చెప్పియున్నాడు.

క్రౌంచాక్షిగోత్రము — జమదగ్ని వత్స ఉపగణము చూడుడు.

క్రౌంచుడు — తండ్రి మైనాకుడు. పితామహుడు హిమవంతుడు. క్రౌంచపర్వతమును భేదించినకతన కుమారస్వామికి క్రౌంచ దారణుడు అని పేరుకలిగెను.

క్రౌత్రకౌశికానది— దీనిని పయోష్ణీ యనియు, పూర్ణానది యనియు వాడుచున్నారు. బీరారులోని యొక నది. క్రౌతానదియు, కౌశికానదియు కలిసి క్రౌతకౌశికగా నైన నది పేరొకటి కలదు. విదర్భదేశ నృపతి పుత్రులగు వారు క్రాతుడు, కౌశికుడు ఇద్దరి పేడబడిన నగులు కలసి క్రౌతకౌశికయయ్యెను. దీని ప్రశంస మహాభారతము సభాపర్వము ౧౩ యందు కలదు.

క్రౌంకాయనగోత్రము— జమదగ్ని బీధా ఉపగణము చూడుడు.

క్రౌయనగోత్రము — జమదగ్నిబీధా ఉపగణము చూడుడు.

క్రౌర్యము — క్షమలేని తావులందు వ్యాపించును. క్రూరత్వమునందధిమానముండును. క్రూరత్వము దర్లక్షణములలో నొకటి. క్రౌర్యమొకతావున నిల్వనై అపకారమొనర్పుటకర్హమగు యదనునకై వేచియుండుతరి నది క్రోధమనబడును. దానిని బయట పడనీయక లోదాచి వెలుపు ప్రవర్తనకు గుటిలతయనియు కృపణావృత్తియనియు, కుచోద్యమనియుం పేరులు కలవు. అసూయతాసహిత క్రౌర్యమీర్ష్య యనంబడుచున్నదిగాని యది సరిగాదు. ఒకప్పుడు తన కొనర్చిన యపకృతికై పగమనసునందిడుకొని వేచియుండుట కీర్ష్యయనుట సమంజసము.

ఖింఖమిత్రేయ గోత్రము — నిధృవగణము చూడుఁడు.

ఖంజనాసనము — యోగశాస్త్రమునఁ జెప్పఁబడిన ఆసనములలో నొకటి. గుదస్థానమున నెడమభాగమున కుడి మడమను, కుడిభాగమున నెడమమడమను దట్టించి, కూర్చుని రెండుచేతులను ఇరుప్రక్కలనాని, చేతులయాధారముపై శరీరము నెత్తియుండుట ఖంజనాసనము. దీని యభ్యాసమున అపానవాయు వూర్ధ్వగతియై తగ్గిపోవునని చెప్పఁబడినది.

ఖండగిరిగుహాలు— ఉత్కళదేశమున భువనేశ్వరమునుండి నాల్గుమైళ్ళ దూరమునంగల ఒక పాటికొండలయందు చేయఁబడిన గుహాలు. ఈకొండలు తొల్లింటి చతుష్పీఠపర్వతము (అస్సియా రేంజి) యొక్క శాఖయైయున్నది. తొల్లింట దీనికి ఉదయగిరియని పేరుండెనట. అందొకచోట రెండు శిఖరములనడుమ నొకకొంతతగ్గుదలయుండ దానిపైనుండి యవ్వలికేగు బాటయేర్పడ రాను రాను దానినింకను త్రవ్వి నరకి మార్గముంజక్క జేయ, అటుల ఖండింపబడిన దక్షిణమువైపు కొండభాగమునకు ఖండగిరియనియు, తక్కిన ఉత్తరమువైపు భాగమున కుదయగిరియనియు, ఖండగిరివంటి వెనుకకు పశ్చిమమువైపు సాగియుండిన పర్వతభాగమునకు నీలగిరియనియు, ఇటుల నొకే పర్వతపఙ్క్తి మూఁడుపేరులం బరగుచున్నది.

ఇందుచూడఁదగిన ముఖ్యములగుగుహా లుదయగిరియందేకలవు. హ్యూయెనత్సాంగు తనయాత్రాచరిత్రమున వివరించిన పుష్పగిరి సంఘారామమిటనే యుండెనని, పెక్కండ్రు అభిప్రాయపడియున్నారు. తొల్లింటనివి బౌద్ధులకొఱకై నిర్మింపబడినవియై క్రీ. ము. ౨౦౦ సంవత్సరములనుండి క్రీ. వె. ౨౦౦ స్సంవత్సర కాలములమధ్య కాలపు పనితనముగ పోల్పఁబడినవి.

ఇచటి గుహాల కుత్కళులు గుంఫలని వాడుచున్నారు. ఒకేరాతినుండి తొలువఁబడి గదులవలెను, సావిడులవలెను, వసారాలవలెను, అరుగులవలెను, తొలువఁబడినవి. పెద్దపెద్ద గండశిలలందు, స్తంభములు, గోడలు పైకప్పులు, ద్వారబంధములు, కిటికీలు ఉంచబడుచు, పరస్థలములు తొలిచి తీసివేయఁబడినవి. ఇటులనే ఇందు మేడలును వాటిపై కెక్కుటకు సోపానములుంగూడ తొలువఁబడి వింతగొల్పుచుండును. ఉదయగిరియందు ౪౪ గుహాలును, ఖండగిరియందు ౧౯ గుహాలును, నీలగిరియందు 3 గుహాలును గలవు. ఇటుల నీగుహాలన్నియు ౬౬ కలవు. ఇందు పెక్కులు చాలచిన్నవియుం గలవు.

ఉదయగిరికొండ యెక్కుట ప్రారంభింపగనె గుహాలు ప్రారంభమై ఎదురుగ నొకగుహయు, దానికిం గుడివైపున పెద్దచావిడివంటి గుహయుం గలవు. ఇది యక్కాలమున సభలంజరపు తావని యందురు కొంచెము పిదప కుడివైపునకు నడచుచు కొండనెక్కుటతో రాణీగుంఫ తగులును. ఇదియె ఇచటి గుహాలలో నెక్కువ పనితనము కలది. ఇందు పెద్దనాకలియు, దానికి మూఁడువైపుల చెక్కంబడిన గదులును కలవు. ఎదురుగనున్న వైపున మేడగ చెక్కబడిన భాగమున్నది. ఇది ఆగ్నేయముఖముగనుండి ఎదుటవైపు కడు దూరము భూప్రదేశమును, భువనేశ్వరమందలి యాలయములును గానవచ్చుచుండెను. ఇందు పెక్కు చిత్రదృశ్యములు చిత్రింపఁబడినవి. ఒకచో నొక బౌద్ధ భిక్షువు నూరేగించుట, కూడనడచు జనములు, అరగులపైనుండియు గవాక్షములలో నుండియు చూచువారును చిత్రములందుఁ గానవచ్చెడిని.

మరియొకచో ఛత్రములంధరించి నడచువారును, గుఱ్ఱపుస్వారి యొనర్చువారు, ఏనుఁగలపై

నెక్కి యేఘువారు, అడవిమృగముల పై నేగువారును, ఇంకొకచో ఫలపుష్పాదులు బల్లెరము నిడి దేవాలయముల కేగువారు, వేఱొకచో రాళ్ల మధ్యనుండి బెదరింపబడిన యేనుఁగలు పర్విడుచుండ వేటకాండ్రడ్డగించుటయు, మొదలగు చిత్రములు చక్కగ భావబోధకములగునట్లుల చిత్రింపబడియుండుట గాననగును.

వేఱొక తావున నొక జైనపురాణగాధ చిత్రింపబడి యచ్చెరువు గొలుపుచుండును. సహృదయు నడుమ గొంత యూహించుట కవసరమున్నను చిత్రము పింతయై భావస్ఫుటముగనియె నుడువదగియున్నది. తొల్లి ఇక్ష్వాకువంశస్థుఁడగు అశ్వసేన మహారాజునకు రాజ్ఞియగు వామాదేవి గర్భమున బాలుండై యొకసుతుండు జన్మించుటయు, విద్యలభ్యసించుటయు, ఒకతరి నడవికేగి వేటాడుటయు, అరణ్యమున కొందఱు దుష్టులచే సహహింపఁబడినపడుచుభీతిచేరుటయు, నీయావనుఁడా దుష్టులం దరిమివైచి యామెంజూచి యచ్చెరువంది యామెకుం ధైర్యము బోధించుచో తానామె యందుగల వలపుందెలుప నామెయు మదనుండి యాతని నంగీకరించుటయు, వారిర్వురి సంభాషణమున నదివఱకే మట్టములగుట యొఱింగి ముదమందుటయు, వారిపరిణయము నడచుటయు, వారు రతీమన్మధులవలె బద్ధానురాగులై సకలభోగములనుభవించుటయు, కొంతకాలమున కాతఁడు విరక్తుండై యామెయనుమతిపై నడవికేగి తపంబొనర్చి, దర్శనజ్ఞాన గమనవిశుద్ధి మహిమాసంపన్నుండై శిష్యులకు జైనధర్మజ్ఞానములు బోధించుచు, పరశునాధ తీర్థకరుఁడనంబరగి (౨౩వ తీర్థకరుఁడు) కడకు నిర్వాణపద మందుటయుఁ జిత్రింపఁబడినది. పిదపవ్యాఘ్రగుహయనినొకటికలదు. అది నోరువిప్పి యాపులించుచున్న పులితలకాయవలెను, అందు నోటిలోపల నొకగుహాయుం జెక్క బడినది. గణేశ (లేక ఏనుఁగు) గుహాయనివేఱొక్కటిగలదు. అందు రెండేనుఁగులునుఒకగణేశవిగ్రహమునుకలవు. మఱియొకచో సూర్యునకొనరుగ దర్శనగుహాయని యొకగుహా కలదు. గణేశగుహాయందు కొన్నిశాసనములు కలవు గాని, యవి తెలియరావు. ఒకశాసనములోని కొన్ని తెలిసిన భాగములనుండి యాగుహా క్రీ. పూ ౧౫౩ మొదలు ౧౫౦ వఱకు నిర్మింపబడినదిగపోల్చదగియున్నది ఖరవాలుండనునృపతి యొకగుహాం జయించినటుల నొకశాసనమునుండి పోల్చుచున్నారు.

ఖండగిరియందుమనను మేడలున్న గుహాలున్నవి గాని యవి రూపుమాయుచు శిథిలావస్థయందున్నవి. ఖండగిరిపైనని ఇప్పుడొక జైనుదేవళమును అందు జినదేవుఁడును ఇరువదినలుగురు తీర్థకరుల విగ్రహములనుం దిగంబర జైనులు పూజించుచున్నారు. ఈదేవళము నవీనమగుకట్టడము. మరియు జైనుల ధర్మశాలయు దేవస్థానపు కార్యాలయమున కొండదిగువను గలవు.

ఖండజాతి తాళములు — సంగీతశాస్త్రమున సప్తతాళములందుగల యైదుజాతులలో నొకటి. [జాతి(లయ) ప్రాణముచూడుఁడు].

ఖండిత గోత్రము గర్గ ఉపగణము చూడుఁడు.

ఖండేశజిల్లా — ధూలియా ముఖ్య పట్టణము. (బొంబై రాజధాని చూడుఁడు)

ఖండోబాక్షేత్రము — M. & S. M. రెయిల్వే పూనా బెంగుళూరు లైనుపైనున్న జెజూరీ స్టేషను (పూనానుండి ౩౨ మైళ్లు) జెజూరీ గ్రామమునందున్న ఈ సుప్రసిద్ధ క్షేత్రము ఖండోబాదేవుని భక్తికి ప్రధానస్థానము. శివుని యవతారమందురు. పశ్చిమ ఇండియాయందు దీభక్తి విశేషముగా కలదు. ఇతఁడు భూపతిగ

నుండెనట. అశ్వాహూఢుఁడై భార్యను వెనుక నిడుకొని కుక్కయొకటి తోడరా నీమహనీయుని విగ్రహము చిత్రపటమున చిత్రించియున్నారు. దేశద్రిమ్మరివలె యీమహాత్ముఁడప్పుడప్పు డచ్చటచ్చట వారు తెల్పుచుండుట కలదు.

ఖగద గోత్రము — నిధ్రువ గణము చూడుఁడు.

ఖగముఖుఁడు — ఈతఁడు సహస్రపాదుల సహాధ్యాయుఁడనియు, అతనిని డుండుభము గ నగుమని శపించిన వాఁడనియుం జెప్పఁబడెను.

ఖగేవస గోత్రము — అగస్తి ఉప గణము చూడుఁడు.

ఖగోళ గ్రహ గమనస్థల విభాగము — ఆకాశమున గ్రహగోళములు తిరుగు మార్గప్రదేశమునంతను ఐరోపా శాస్త్రజ్ఞులు పండ్రెండుగ విభజించియున్నారు. భరత దేశపు సిద్ధాంతుల ద్వాదశరాశి విధానమున కిది సరిపోవుచున్నది.

౧. Aquarius- దీనికి నీళ్లు మోయువాఁడు చిహ్నము (జనవరి మాసము) Winter seasonలోనిది. కుంభరాశికి పోలికకలది. ♒ గురు

౨. Pisces- దీనికి చేపలు చిహ్నము. Winter season లోనిది. మీనరాశికి పోలిక గల్గినది. (ఫిబ్రవరి మాసము). ♓ గురు

3. Aries-దీనికి మేకపోతు చిహ్నము Spring season లోనిది. మేషరాశికి పోలిక గల్గినది. (మార్చి మాసము). ♈ గురు

౪. Taurus- దీనికి ఎద్దు చిహ్నము. Spring season లోనిది. వృషభరాశికి పోలిక గల్గినది. (ఏప్రెల్ మాసము). ♉ గురు

౫. Gemini- దీనికి కవల పిల్లలు (Twins) చిహ్నము Spring season లోనిది. మిథునరాశితో పోలికగల్గినది. (మే నెల). ♊ గురు

౬. Cancer- దీనికి ఎండ్రపీత (Crab) చిహ్నము. Summer season (వేసవి) లోనిది. కర్కాటక రాశికి పోలిక గల్గినది. (జూలై నెల). ♋ గురు

౭. Lio- దీనికి సింహము చిహ్నము. Summer season (వేసవి) లోనిది సింహరాశితో పోలిక గల్గినది (జూన్ నెల). ♌ గురు

౮. Virgo- దీనికి పడుచు (కన్య) చిహ్నము. Summer season (వేసవి) లోనిది. కన్యారాశితో పోలికగల్గినది. ♍ గురు

౯. Libra- దీనికి తక్కెడ లేక త్రాసు చిహ్నము. Autumn season లోనిది. తులారాశితో పోలికగల్గినది. గురు

౧౦. Scorpion- దీనికి తేలు చిహ్నము. Autumn season లోనిది. వృశ్చికరాశికి పోలికగల్గినది. (అక్టోబరు నెల). ♏ గురు

౧౧ Sagittarius- దీనికి ధనుర్విద్యాభ్యాసి చిహ్నము. Autumn season లోనిది. ధనస్సు రాశికి పోలిక గల్గినది. (నవంబరు నెల). గురు

౧౨. Capricornus- దీనికి మొసలి చిహ్నము. Winter season లోనిది. మకరరాశికి పోలిక గల్గినది. (డిశంబరు నెల). ♑ గురు

ఖగోళగ్రహచిహ్నములు

(ఎస్ట్రోనమీశాస్త్రమునందలివి)—

సూర్యగ్రహము (Sun). ☉

పౌర్ణమినాటి చంద్రగ్రహము. (Full Moon). ○

అమావాస్యనాటి చంద్రగ్రహము. (New Moon).

శుక్లపక్ష ప్రథమభాగపు చంద్రగ్రహము. (First quarter of the Moon) ☾

కృష్ణపక్ష క్షీణచంద్రగ్రహము. (Last quarter of the Moon) ☽

(Mercury) బుధగ్రహము. ☿

(Venus). శుక్రుడు ♀

భూమి. లేక Earth. ♁

(Mars) అంగారకుడు ♂

(Jupiter). బృహస్పతి ♃

శనిగ్రహము. (Saturn). ♄

Uranus. ♅

Neptune ♆

గ్రహము. (Planet) O

ధూమకేతువు. (తోకచుక్క) లేక, (Comet)- ☄ ✱

ఉల్కలు- (Asteroids) ఏర్పడి అవి కనిపెట్టబడిన వరుస క్రమముగ 1, 2, 3, 4, మొ॥ రీతిని వ్రాయవలెను ✱1 ✱2 ✱3 ✱4

స్థిరనక్షత్రము. (Fixed Star). ✱

Conjunction. ☌

Opposition. ☍

Ascending Node. ☊

Descending Node. ☋

Degree డిగ్రీ కొన (degree of arc) °

Minute (S) ′

Seconds (S) ″

ఖగోళశాస్త్రము (ఎస్ట్రానొమీ) (Astronomy)— ఖగోళ శాస్త్రము. శాస్త్రములు చూడుఁడు.

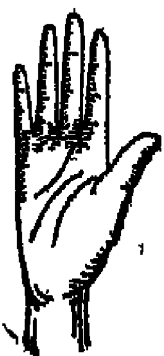
ఖటంగ ప్రపాతము (జలపాతము)— సరస్వతీ నదీతీర వాసులు దక్షిణ దేశమునకు కొందఱేతెంచి పశ్చిమ సముద్రతీరమున కొంకణ దేశమున నివాసము లేర్పఱచు కొనిరి. వారు సారస్వతులనం బడుదురు. ఇంకను కొంకణ దేశ వాసులగుట కొంకణులనియుపిలువబడుచున్నారు క్రొత్తదేశమున సరస్వతీ నది యని యొక చిన్న నదికి పేరిడిరి. ఆనది పడమటి కనుమలందు జనించి పశ్చిమ సముద్రమున సంగమించును. మధ్యదూరమున ఇప్పటి మంగళూరు పురపరిసరముల నొక జలపాతమై యానది సముద్రముం జేరెడిని. ఆజలపాతమునకు ఖటంగ జలపాతమని పేరు. అపరిమితమగు ధ్వనినొనర్చుచు జలధారలు పడుచుండును.

ఖట్మాండూ (ఖస్టమండపపురము)- ఖస్తమండపపురము చూడుఁడు.

ఖట్వాంగుఁడు — ఇక్ష్వాకుసంతతి సూర్యవంశ క్షత్రియుఁడు. విశ్వసహుని కుమారుఁడు. కుమారునిపేరు దీర్ఘబాహువు. దేవాసురయుద్ధమున దేవతాపక్షావలంబియై సహాయమొసర్చినవాఁడని చెప్పఁబడినది.

ఖట్వా హస్తము — హస్తాభినయము చూడుఁడు; భరతశాస్త్రము చూడుఁడు

ఖడ్గ (కత్తి) రేఖ — పురుష సాముద్రికము చూడుఁడు, స్త్రీ సాముద్రికము చూడుఁడు

ఖడ్గవంశ నృపతులు — బంగాళము లోని కొమిల్లా ప్రాంతదేశమగు తొల్లింటి సమతత దేశమును వీరొకప్పుడు పాలించిరని చెప్పఁబడినది.

ఖనాత్తు ఒక ఖాను పరిపాలించు దేశము.

ఖ — అక్షరము వైఖరికి ఖత్తు అని పేరు. ఇది మహారాష్ట్రభాషాపదము ఆంధ్రము లోనికిఁగూడ నితరభాషలలో వలెనే తేబడి వాడుకనందినది. విడివిడిగ వ్రాయు నక్షరములకు విడిఖత్తనియు, కల్పి పరిగెత్తునట్లు వ్రాయు నక్షరములకు గొలుసుఖత్తనియు వేర్వేఱు విధమున ఖత్తులుండెడిని. ఇంతియేగాక వేర్వేఱు సీమలందు వేర్వేఱు విధముల ఖత్తులుంటయుం గలదు. నైజాము రాజ్యమునందలి కొన్ని సీమలందలి ఆంధ్రాక్షరముల వ్రాతకును,ఆంధ్ర దేశమునందలి విశాఖపట్టణము, గోదావరి, కృష్ణామండలముల ఆంధ్రాక్షరముల వ్రాతకును గలభేద మీఖత్తేనని యెఱుంగవలయును. గుండ్రవిడిఖత్తువ్రాత చదువ సౌఖ్యమునిచ్చును ఒడ్డుఖత్తు కొంత కష్టమునిచ్చును అచ్చులు ప్రబలుటతో నీఖత్తుప్రశంస కొంత తగ్గినది. (దాక్షిణాత్య లిపులు చూడుఁడు.)

ఖనిజములు (నూను)— ఖనిజములు భూమినుండి త్రవ్వి ఎత్తఁ బడినవి. ఖనిజము లందు Animal matter గాని Vegetable matter గాని ఉండ దని చెప్పఁ బడినది. వజ్రములు, పచ్చలు, కెంపులు మొదలగు రత్నములు ఖనిజముల లోనివే. లోహములు ఖనిజముల లోనివే. భూమియందు ఖనిజములు వేయి వఱకుండునని శాస్త్రజ్ఞు లనెదరు. పరిశీలకులు నూను జాతులకు పేర్లిడి యున్నారు. మఱియు నిందు వేబది నిజమున నపురూపములే. అందునను పిదప వేబదియందు ముప్పది లభించిన లభించుచుండును గాని తక్కిన ఇరువది సంభవించుట అరుదుగనే యున్నది. ఖనిజములలో పెక్కులు ఎన్మిది పదార్థముల కూటమి యనియు, కొన్నిటి యందు

కొన్ని తక్కువగా నుండుననియు, కొన్నిటియందు ఎన్నడికిం దక్కువ కూడ నుండుననియు, కొన్ని ఒకే పదార్థముగ కలవనియు తేలుచున్నవి. ఖనిజముల రంగులు వాటియందలి దార్థముల నుండి కల్గునని చెప్పఁబడినది

Actinolite — ఇది Asbestos జాతులలో నొకటి

Agate — A banded form of Chalcedony.

Alum - దీనిని Kalinite of alum అనియు నందురు. పటిక.

Amazon Stone— Microcline జాతి ఆకు పచ్చరింగు రాయి.

Amber—

Amethyst—

Analcite—A silicate of Alluminium and Sodium.

Antimony -

Apatite — దీనిని Phosphate of lime అని యందురు.

Apphyllite - A silicate of Alluminium.

Argonite - Carbonate of Calcium.

Arsenic -

Atacamite- Chloride of copper.

Azurite- (Chessylite అనియు నందురు). ఇది Carbonate of copper.

Beryl-

Bismuth-

Black lead- • దీనిని Graphite అనియు నందురు,

Blue asbestos- దీనిని Crocidolite అనియు నందురు.

Baryles- a sulphate of barium.

Cairngorm- ఇది పసుపుపచ్చ రంగుగల Quartz జాతి శిల.

Calcite- దీనిని Rock milk అనియునందురు. (రాతిపాలు).

Carbuncle- a form of garnet.

Cat's eye- Chrysoberyl అనియునందురు. (మరకతము).

Chalcanthite- a sulphate of copper (మైలతుత్తపు రకములలో నొకటి).

Chalcedoney - ఇది Quartz రాతి జాతులలో నొకటి.

Chalybite — ఇది Carbonate of iron.

Chessylite - దీనిని Azurite అనియు నందురు. ఇది Carbonate of Copper.

Chondrodite - ఇది New Jerbey ore అని వాడుక నామమందినది

Chrysoberyl - దీనిని Cat's eye అందరు. (మరకతము).

Chrysocolla - ఇది Silicate of Copper రకములలో నొకటి.

Chrysoprase - దీనిని Pale apple green Chalcedony అని యందురు.

Cinnabar- - ఇది Sulphide of mercury (ఇంగిలీకము).

Copper pyrites- గనిలో త్రవ్వఁబడు సాధారణపు రాగి ఖట్టు (ore).

Crocidolite — దీనిని blue asbislos అని యందురు.

Crystal Quartz.

Cuprite- ఇది Oxide of Copper.

Cuprouranite-

Curussite - ఇది White lead ore.

Diamond - (వజ్రము) రత్నము.

Emerald - (పచ్చ) రత్నము.

Epidote-ఇదిA silicate of Alluminium, Iron, and Calcium అని పోల్చఁబడినది.

Epsomite - ఇవి Epsom salts అనంబడు చున్నవి.

Erythete-

Fluorite- దీనిని Fluorspar అనియునందురు. ఇది Fluoride of Calcium అని పోల్చంబడినది.

Fluorspar-

Gacinth- దీనిని Hyacinth అనియునందురు. ఇది Zircon యొక్క ఎఱ్ఱజాతి రూపమని చెప్పంబడినది.

Galena- దీనిని Sulphide of lead అనియు నందురు.

Garnet-

Graphite-దీనిని Black lead అనియునందురు.

Greenockite - దీనిని Sulphide of Cadmium అనెదరు.

Gypsum-

Haematite- ఇది Iron ore (ఇనుపరాళ్లలో నొకజాతి).

Hornstone - Hornstone Quartz జాతి రాళ్లలో నొకటి.

Hyacinth- దీనిని Jocinth అనియునందురు. Zircon యొక్క ఎఱ్ఱరంగుగలరూపాంతరము.

Idocrase - దీనిని Vesuvianite అనియు నందురు.

Iron Pyrite-

Jade-

Jasper- ఇది Quartz జాతిరాయి. దీనిరంగు ఇందున్న Iron-oxide వలన గల్గినదని చెప్పంబడినది.

Kalinite- దీనిని Alum అనెదరు. (పటిక లలో నొక తెగ పటిక).

Kyanite- ఇది Silicate of alluminium అని పోల్చంబడినది

Labradorite- దీనిని felspar అని యందురు

Lapislazule-

Lemonite- దీనిని Brown రంగు ఇనుప రాయి యని పోల్చియున్నారు.

Linarite- ఇది Sulphate of lead and copper అనంబడును.

Malachite- దీనిని Copper carbonate యొక్క ఒక రూపమనెదరు

Meerschaum నీటినురగ యని యర్థము. నీటియందు తేలును. Seafroth అనియర్థము.

Metalic Copper- ఇది రాగిగనులందు రాగి ore తో కలసి దొరకెడిని, రాగిజాతి.

Metalic Gold- ఇది బంగారు గనులందు దాని తో కలసి దొరకెడిని, బంగారుజాతి.

Metalic Platinum- ప్లాటినమ్ గనులందు దానితో కలసి దొరకెడిని. అదేజాతిది.

Metalic Silver- ఇది వెండిగనులందు దాని తో కలసి దొరకెడిని అదేజాతి.

Mica- అభ్రకపు రేకు. (అభ్రకము చూడుడు) కాకిబంగారమనియు నందురు.

Microcline- ఇది potash felspar అని పోల్చంబడినది.

Mispickel- దీనిని Arsenical iron pyrites అని పోల్చియున్నారు.

Moonstone- (చంద్రకాంతమణి) ఇది orthoclase జాతి సంబంధపు మణి.

Muscovite- దీనిని Potassium Mica అని యు నందురు.

Native copper- దీనిని Metalic copper అనియు నందురు (చూడుడు).

Native Gold- దీనిని Metalic Gold అని యు నందురు (చూడుడు).

Native platinum- దీనిని Metalic platinum అనియు నందురు (చూడుడు).

Native silver- దీనిని Metalic silver అనియు నందురు (చూడుము).

Natrolite- దీనిని Needle stone అనియు నందురు.

Needle stone- దీనిని Natrolite అనియు నందురు.

Oligoclase- దీనిని Sun stone అనియు నందురు. (సూర్యకాంతమణి)

Olivine- ఇది సానబట్టినదిదప Peridot అను పేరంబరగెడిని.

Onyx- ఇది Chalcedony రూపములలో నొకటి యుండును.

Opal- ఇది స్వచ్ఛతలేనిది Silica యొక్క పరిణామము. ఇందు నీరు (Water) కలదు.

Orpiment- ఇది Sulphide of arsenic అని చెప్పబడినది.

Orthoclase- దీనిని Potash felspar అని పోల్చియున్నారు.

Piradot- దీనిని సానబట్టినందుకుతరి Olivine stone అనిమెదరు

Prehnite- ఇది silicate of alluminium and calcium.

Pyromorphite- Lead ore.

Quartz- ఇది శానాపురాయి, ఇందనేక రకములు గలవు.

Rodochrosite- ఇది Carbonate of manganese అనంబడును

Rose Quartz- ఇది Quartz రాతి జాతులలో మంచిజాతిరాయి.

Ruby- (కెంపు) నవరత్నములలో నొకరత్నము.

Sapphire- (నీలము) రత్నములలో నొకటి.

Serpentine- (నాగమణి యనియు నందురు).

Sodalite-

Spinel- దీనిని double oxide of alluminium and magnesium అందురు.

Stannite- ఇది Tin pyrites.

Stibnite- ఇది sulphide of antimony అని పోల్చిరి.

Stilbite- ఇది silicate of alluminium and sodium అని పోల్చిరి.

Strontianite- Chief ingredient in red fire అని చెప్పబడినది.

Sulphide of Mercury - దీనిని Cinnabar అని యందురు.

Sulphur - గంధకము.

Sun stone - దీనిని Oligoclase అనియు నందురు. సూర్యకాంత మణి.

Talc -

Tin pyrite -

Topaz - (పుష్యరాగము).

Tourmaline -

Turquoise -

Vesuvianite - దీనిని Idocrase అనియు నందురు.

Wavellite - ఇదిPhosphate of alluminium అని చెప్పబడినది.

Wulifenite - దీనిని Molybdate of lead అని యందురు.

Zercon - A crystal found in granite గ్రనైటు రాతియందుగాని, రాళ్లలోగాని దొరకునది. స్వచ్ఛమైనరాయి.

Zink - Blende.

Zincite - దీనిని Zinc ore అని కొందఱును Zinc జాతులలో నొక జాతి Zinc అని కొందఱును అభిప్రాయభేదముగల్గియున్నారు.

ఇటుల నీ ఖనిజములు నూరు మాత్రము పేరు లిడబడినవి.

ఖనిత్రుఁడు — తండ్రి ప్రజాని, కుమారుఁడు క్షుపుఁడు, పౌత్రుఁడు వివింశుఁడు.

ఖనిత్రుని నాశనమునకై అతని సోదరుఁడు, ఖనిత్రుని వైభవాభివృద్ధుల కోర్వలేక మారణ హోమము చేసెననియు, అందు కృత్తియను నొక శక్తి జనించెననియు, అది సకల గుణ గణ సహితుఁడై అగణ్య పుణ్యచరిత్రుఁడును, ధర్మనిరతుఁడునగు ఖనిత్రుని డాయనోల్లక తన్ను పంపిన ఖనిత్రుని సోదరునిం బరిమార్చె ననియు జెప్పఁబడినది.

ఇంకను ఖనిత్రుని సంతతియందే వివింశుఁడను వాని కుమారునకును, ఖనిత్రుఁడనిపేరు. ఈతఁడు పుత్రార్థియై గోమతీ నదీతీరమున ఇంద్రుం గూర్చి తప మొనర్చి బలాశ్వుఁడు లేక కరంధముఁ డను సుతుని బడసెను

ఖరాయము అష్టవిధాయములు చూడుఁడు.

ఖరింక గోత్రము — ఔతథ్య ఉపగణము చూడుఁడు.

ఖరుండ గోత్రము — కణ్వ ఉపగణము చూడుఁడు.

ఖర్జూరపు చెట్టు — లా. Phoenix dactycifera. ఆంగ్ల. Date tree సం. ఖర్జూరమ్, ఖర్జు, సుప్రభద్రా; కొందఱు నిశ్రేణీ యని కూడ వాడిరి.

ఈతచెట్టును బోలియుండు వృక్షము. ఖర్జూరపుపండు, ఖర్జూరపుకాయలు

దేశప్రసిద్ధములు. ఇవి ఇసుకఎడారులలో నచ్చటచ్చట నీరుగల తావులందుండునవి. ఆఫ్ఘనిస్థానము, అరేబియా, మొరాకో, పాలస్తీనా దేశములందునను, ఆఫ్రికాఖండమందునను విస్తారము కలవు ఈనడుమ హైదరాబాదు రాజ్యమున నచ్చటచ్చట పైరుచేయఁబడుచున్నది. నాటిన యారు సంవత్సరములకుం గాచును. ఎండను ఇసుకను లక్ష్యముచేయని యీ వృక్షమునకు పారుదలనీరు గల్గిన చక్కఁగ ఫలించును. ఆంధ్ర దేశమున నచ్చటచ్చట పైరగునది ఖర్జూరపు పూవురసము లోనికిచ్చిన ఋతురక్తస్రావము, నీళ్లవిరేచనములు, మేహపైత్యము, రక్తపైత్యము, రక్తవిరేచనములు, రక్తాతిసారము నివారణమగును పుక్కిలించిపట్టిన నోటిపూత, నోటిలోనిపుండ్లు మానును. మేహశాంతి, చలవ జేసి, వమనములు, పైత్యవికారము, పైత్యజ్వరము, నివారించును. ఖర్జూరపుచెట్టునుండి కల్లు గీయుదురు. అది వాతము, గురుత్వము జేయునందురు.

ఖర్జూరపుకాయలు- పండకమునుపు చక్కఁగ ముదిరినకాయల నెండబెట్టి నిల్వయుంచుకొనిన నవి పండుకంటె పథ్యముగునవి. వేడి, మేహశాంతి, బలము, ధాతుపుష్టియుం గల్గించును. పక్షవాతపు బాధలం దగ్గించును. గుండెలకు బలముజేయును. పుంసత్వము నుద్రేకించును. నడుమునొప్పి, కీళ్ల నొప్పుల నివారించును. ఉబ్బసము, అతిసారము, జ్వరము, తాపము, దాహము, పాండురోగము, మూత్రఘాతము, మూలవ్యాధి, రక్తపైత్యము, వాతదోషములపై చక్కఁగ పనిజేసియుండును.

ఖర్జూరపు పండునకును పైగుణములె ఇంచుమించు గల్గియుండుంగాని, కాయలకన్న నపథ్యమని చెప్పఁబడినది. మొత్తమున ఖర్జూరము ఎక్కువగా తినుచుండిన వాతతత్వము గలవారికి మేలును, ఉష్ణతత్వము గలవారికి కీడునుచేయును. లోన కంతులంగల్గించును. రక్తమునార్చి, జిహ్వకు అరుచింగల్గించి, శ్లేష్మము నుద్రేకించి వికారము గల్గించును. దంతములకు, నేత్రములకు బలహీనత నష్టముంగల్గించును. ఖర్జూరమునకు బాదం

పప్పు, గసగసాల చమురు, దానిమ్మకాయలలోని గింజలనీరు, తేనె, సికింజబీను విడుగుడులని చెప్పఁబడినది. ఇంకను కొందఱు అనుభవవేత్తలు నువ్వులనూనె, నెయ్యి, వేపవిత్తులు, ఎండుమిరపకాయలు, ఉష్ణోదకము గూడ విరుగుడులే యందురు. ఖర్జూరపుచెట్టు నీడనుండిన త్రిదోషహారమని చెప్పఁబడినది. పచ్చిఖర్జూరపుకాయలు గురుత్వముగ నుండుటదక్క దోషముచేయవని యందురు.

ఖర్జూరపురము — ఇది బుందేలు ఖండమునందు ఛండేలు రాజవంశస్థులగు ప్రభువులకు రాజధానియై యుండెను.

ఖరోష్ఠీలిపి — ఇది భరతదేశపు లిపులలో నొకటి. (లిపులు, భరతదేశపులిపులు, దేవనాగరలిపి చూడుఁడు) అశోక చక్రవర్తి తన ధర్మశాసనములను భరతదేశపు వాయవ్యదిశను (పశ్చిమోత్తరమున) ఖరోష్ఠీలిపితోనున్ను తక్కిన తావులందు బ్రాహ్మీలిపితోనున్ను వేయించి యుండెను. (ఇరాన్పాలీలిపి చూడుఁడు)

ఇప్పటి అఫ్ఘనుస్థానము, తురుష్కస్థానప్రాంతముల నీ ఖరోష్ఠీలిపియందు శాసనములుంట నీ ప్రదేశములం దక్కాలమున భారతీయరాజ్యము లుండినటుల స్ఫురింపకపోదు. ఈ లిపి బ్రాహ్మీలిపివలె ఎక్కువ వ్యాప్తినందినది కాదు.

ఖరోష్ఠీలిపియందు ఆరు అచ్చులు ముప్పదియారు హల్లులు కలవనియు, ఇప్పటి పశ్చిమోత్తర సరిహద్దుపరగణాసీమలందు, తత్ప్రాంత సీమలందునను గానను అశోకశాసనములందునను, యవన, శక, కుశ, వంశస్థుల శాసనములందునను ఈ లిపికి ముప్పదితొమ్మిది వర్ణము లుండినటులను, మరియు నీ ఖరోష్ఠీ ద్వివిధ లిపులందు హల్లులతో అచ్చులంగూర్చి వ్రాయు విధానములు కలవనియు, కాని యవి రెంటియందు వేర్వేఱుగ నున్నవనియుం దెలియుచున్నది.

లలితవిస్తరమను గ్రంథమున బుద్ధభగవానుఁడెఱింగినటుల చెప్పఁబడిన గాంధారలిపి ఖరోష్ఠీ లిపియొక్క విభేదమేనని సుప్రసిద్ధ పరిశీలకులగు శ్రీలక్ష్మణరావుగారు అభిప్రాయపడియున్నారు. విశ్వకోశ నిఘంటు కారకుఁడు ఈ ఖరోష్ఠీలిపి నుండియే అపసవ్యలిపులన్నియు (కుడివైపు నుండి ఎడమవైపునకు వ్రాయు ఉరుదు మొదలగు భాషలంబోలినవి) జనించినవని వ్రాసెంగాని దీనింగూర్చి కొందఱభిప్రాయ భేదములంగల్గి యున్నారు.

ఖరోష్ఠీలిపియందు కాశ్మీరాది దేశభాగముల నేలిన హుష్క, కనిష్క, జష్కాదులగు మహారాజులు తమ శాసనములను హిమాలయప్రాంతముల నచ్చటచ్చట వేయించిరి.

ఖల్వాటకః — దగ్ధరోగమునకు ఆయుర్వేద వైద్యశాస్త్రమున పేరు.

ఖల్యాయన లేక ఖల్వాయన గోత్రము — పరాశరగణము చూడుఁడు.

ఖల్వాటబిల్వీయ న్యాయము — పట్టబుర్ర (బట్టతల) పై బిల్వఫలము పడినట్లని యర్థము. అనఁగా తలవెంట్రుకలు లేకుండుట వలన మారేడుపండు తలపై బడుట మరీ బాధకరమని భావము. ఒకలోపము గల్గియున్న వారికి ఆలోపముండినతావుననే ఘాత సంభవించుట కీన్యాయము వర్తించును. కాని యీ ఘాత తనకు తానే సంభవించుట ముఖ్యము

ఖల్వాయని గోత్రము పరాశర గణము చూడుఁడు.

ఖలాయని గోత్రము అగస్త్య ఉపగణము చూడుఁడు.

ఖలి గోత్రము — వీతహవ్య లేక యాస్క గణము చూడుఁడు.

ఖలీఫాత్ — కెలీఫాత్ చూడుఁడు.

ఖల్లీ — హస్తపాదావమర్దన రోగము.

ఖలే కపోత న్యాయము— పావురములు కళ్లములో వాలుటయనియర్థము. అలంకార శాస్త్రమున నీ న్యాయము అనేక కారణముల కార్యమేకకాలమున జరుగుటం గూర్చి వాడఁబడినది.

ఖస్తమండప పురము (ఖట్మాండు)— ఇది నేపాళదేశపు రాజధానిపురము. తొల్లింటి పేరు రాను రాను మారి ఇప్పుడు ఖట్మాండూ యని పిలువం బడుచున్నది. (నేపాళదేశము చూడుఁడు. హిమాలయ పర్వత మార్గములు చూడుఁడు). ఇది మహారాజ నివాసము. ఇట తులజాభవానీ దేవస్థానమును, మచ్ఛింద్రనాథ యోగి దేవస్థానమును సుప్రసిద్ధములు. మచ్ఛీంద్ర నాథయోగి బౌద్ధుఁడు, నేపాళమున వర్షములు లేక క్షామములు కలుగ ప్రార్థితుఁడై వర్షములం గురియజేసి క్షామమును బాపిన వాఁడని చెప్పుదురు. దేశరక్షకుఁడుగ జెప్పఁబడు చున్నవాఁడు. తులజాభవాని ప్రభు కుటుంబ రక్షకురాలైన దేవి. ఈసమీపముననే దేశప్రసిద్ధమగు పశుపతినాథ క్షేత్రము కలదు.

ఖాంజ్కాయన గోత్రము— హారిత ఉపగణము చూడుఁడు.

ఖాజ్ఝలాయన గోత్రము— భరద్వాజ ఉపగణము చూడుఁడు.

ఖాండవ ప్రస్థము (ఇంద్రప్రస్థము)- శమంత పంచకము చూడుఁడు.

ఖాండవ వనము— మీరతు నగరమునకు సమీపము నానున్న ముజఫర్ నగర్ ఉండిన తావున ఖాండవ వనము చున్నారు. ఖాండవవనము తొల్లింటికురుక్షేత్రము లోనిదని చెప్పఁబడినది. బులాండ్ షహరు మొదలు షహారాన్పూరు వరకు ఖాండవ వనము వ్యాపించి యుండెడి తావుగా పోల్చి యున్నారు. అశ్వరథ నదిపై నుండినటుల మహాభారతము వనపర్వము ౧౭౨ం యందున గాన నయ్యెడిని. పద్మపురాణము ఉత్తర ౬౮ యందు ఖాండవ వనము యమునాతీర మనియు, ఇంద్రప్రస్థము దానిలోనిదనియు, ఖాండవ ప్రస్థమని గూడ పేరుండెననియు తెలియు చున్నది.

ఖాండవ వనమున అగ్నియొక్క ఆకలి యర్జునుఁడు తీర్ప దహింప నిచ్చెనట. ఖాండవ వనము వనౌషధులకు పేరందిన వనమని మహాభారతము ఆది. ౨౨౩ కలదు. ఇంద్రప్రస్థము ఢిల్లీలోని ఇంద్రపాటర్ అనం బరగుచున్న తావు. శ్వేతకియొనర్చిన మహాక్రతువున పండ్రెండు వత్సరము లొకేధారగ యాజ్యాహుతుల వలన ననారోగ్యము కల్గుట, వనౌషధులంగల్గిన నీఖాండవ ప్రస్థము పైఁబడ నగ్నికనుమతి నిచ్చెనట.

ఖాండిక్యుఁడు-నిమిసంతతి క్షత్రియుఁడు. కొంతకాలము మిథిల భూపతిగ నుండిన వాఁడు. తండ్రి మితధ్వజుఁడు, పితామహుఁడు ధర్మధ్వ

జుఁడు, పినతండ్రి కృతధ్వజుఁడు, పినతండ్రి కుమారుఁడు కేశిధ్వజుఁడు, ఖాండిక్య జనకుఁడు, కేశిధ్వజునితో వైరమున తన రాజ్యాధిపత్యమును గోల్పోయెననియు, అటవియందు వసించుచు తపం బొనరించు చుండువాఁడనియుం జెప్పఁబడినది.

ఒకతరి కేశిధ్వజుఁడొక యాగమొనర్ప యాగ పశువు పులిచే చంపబడెనట. దానికి ఖిన్నుడై యడవింబట్టి తపం బొనరించుచున్న ఖాండిక్యుని కడకేగి దీనత మన్నన వేడి తన యాగపరిసమాప్తి విధాన మెఱింగింపవలయునని ప్రార్థింప నాతండు నివ్వి దానికిం బదులు బ్రహ్మజ్ఞాన ముపదేశించి ఐహిక కాంక్షల వీడి బ్రతుకుమని యుంపెనట.

ఖాత (శాస్త్రము) గణితము — ఖాతమనిన త్రవ్వఁబడినదని యర్థము. చెరువులు మొదలగువాటిం ద్రవ్వుటకైన లెక్కవిధానమని భావము. ఈ విధానము లీలావతి గణితమను గ్రంధమున చక్కగ వివరింపఁబడినది. ఇది భరత దేశమున నాదికాలమునందు వాడుకయందుండిన లెక్కవిధానము. ఈ శాస్త్రము త్రవ్వడపు కూలుల లెక్కించుటకు, క్షేత్రఫలజ్ఞానమునకు ఉపయోగించునని చెప్పంబడినది.

ఇది విషమఖాతమనియు, మధ్యోన్నతవిషమ ఖాతమనియు, సమఖాతమనియు, సమమితిఖాత మనియు, వృత్తఖాతమనియు నైదుభాగములుగ నైను తెఱఁగులై యున్నది.

౧. విషమఖాతము- శ్లో॥ ఖాతేఽథతిగ్మకర తుల్యచతుర్భుజేచ ।కింస్యాత్ఫలం నవమితః కిలయ త్రవేధః । వృత్తేతథైవదశవిశ్రుతిపంచవేధే । సూచీఫలంవదతయోశ్చపృథక్పృథఙ్మే॥

౨.మధ్యోన్నత విషమఖాతము-శ్లో॥భుజవక్రతయాదైర్ఘ్యం । దశేశార్కకరైర్మితమ్ - త్రిషు స్థానేషు షట్పంచ । సప్తహస్తాచవిస్తృతిః॥

శ్లో॥ యస్యఖాతస్యవేధోఽపి । ద్వివతుస్త్రికరస్సఖే। తత్రఖాతేకియాతః । స్యుర్ఘ్ఘనహస్తాః ప్రచక్ష్వమే॥

3. సమఖాతము- జాతంయధోక్తకరణేన - ఖాతఫలం ఘనహస్తాః॥

౪. సమమితిఖాతము- శ్లో॥ ఖాతాంతరేకరణ సూత్రం సార్థవృత్తం । ముఖజతలజ - తద్యుతిజ క్షేత్రఫలైక్యాంహృతంషడ్భిః॥ శ్లో॥ క్షేత్రఫలం సమమేతద్వేధగుణం । ఘణఫలం స్పష్టం సమఖాతఫలత్ర్యాంశః - సూచీఖాతేఫలంభవతి॥ ఉదాహరణమ్- శ్లో॥ ముఖేదశ ద్వాదశ హస్తతుల్యమ్ । విస్తారదైర్ఘ్యంతు తలేతదర్ధమ్ । యశ్యాస్సఖేసప్తకరశ్చవేధః । కాఖాతసంఖ్యావదతత్రవాప్యాం॥

౫. వృత్తఖాతము- (నూతులంద్రవ్వ లెక్క).

ఖ్యాతి — దక్షప్రజాపతి కుమార్తెలలో నొకరిత. భృగువుయొక్క భార్య. కుమాళ్లు ధాత, విధాత యనువారలు. లక్ష్మీదేవి ఈమె కుమార్తె. మఱియు ఉల్మకుని కుమారునిపేరు ఖ్యాతి యనియుం గలదు. ఈతని సోదరుఁ డంగుండు.

ఖ్యాతివాదములు — వాదషట్కము చూడుఁడు.

ఖ్యాదంతీముఖ గోత్రము - శాండిల గణము చూడుఁడు.

ఖ్యాదర్మాయన గోత్రము — శౌనక లేక గ్రత్సమదగణము చూడుఁడు.

ఖ్యారమాయనగోత్రము — శాండిల గణము చూడుఁడు.

ఖ్యారీ — నాల్గుద్రోణములు ఎత్తు ప్రమాణము. ద్రోణమున ౨౪ తులముల శేరు తూనికతో 3౨ శేర్లని ఎఱుంగునది.

ఖ్యారోష్ట్ర దేశము (కాష్గార్) — తురుష్కస్థాన దేశమున చిన్న బొఖేడియా యనం

బడుచున్న దేశమున కాదిని ఈపేరు వాడుకయం దుండెననియు, పూర్వపు అక్షరలిపి యగు ఖారోష్ట్రి, ఈదేశమునుండియే భరతదేశమునకు వ్యాపించెననియు, Dr. Stein పండితుఁడు తన Sand-buried Ruins అను గ్రంథమున ౪౦౪ పుటయందు తెల్పియున్నాఁడు.

ఖారోష్ట్ర దేశమును జంగిస్ఖానుఁడు జయించె ననియు, ఆతనిసుతు లాతనిరాజ్యమును పంచు కొనుటయందు ఇది జగతై యను సుతుని వాటాకు వచ్చెననియు, ఆతనినుండి తైమూరు లేక తామర్లిన్ జయించి యాక్రమించెనియు, క్రీ. శ. ౧౭౦౫ లో చీనావారి హస్తగత మయ్యెననియు, Wright's Marco Polo అను గ్రంథమున వివరింపఁబడినది. ఖారోష్ట్ర లిపి సుప్రసిద్ధము గాన వేఱుగ వివరింపఁబడ లేదు.

ఖాలిత్యం — ఆయుర్వేద వైద్యశాస్త్రమున కపాలరోగమునకుఁ బేరు.

ఖాసదేశము (ఖాసుల దేశము)—కాశ్మీర దేశమునకు దక్షిణమునను, ఆగ్నేయమునను వ్యాపించి ఖస్తవాడు మొదలు పశ్చిమమునగా వితస్థానదివరకు గల దేశము. ఇందు రాజపురిలో వారసంస్థానములు చేరియుండును. ఇప్పుడు ఖాఖా లనంబడువార లీఖాసదేశపు ఆదినివాసు లనియు, వారికిఁ దొల్లింటిపేరు ఖాసులనియు Dr. Stein's రాజతరంగిణీ Vol. II యందుఁ జెప్పఁబడినది. మార్కండేయపురాణము ౫౭ యందు దీని ప్రశంసగలదు.

ఖివా ఖనాత్తు — మధ్యతురుష్కస్థానము చూడుఁడు

ఖింజ — ఆయుర్వేద వైద్యశాస్త్రమున వాతరక్తరోగమునకుఁబేరు.

ఖురాసాన దేశము — శ్లో॥ హింగు పీఠం సమారభ్య। మక్కేశాంతం మహేశ్వరి। ఖురాస్థానాభిధోదేశో। మ్లేచ్ఛమార్గపరాయణః॥ అని చెప్పంబడియుంట హింగళాదేవి పీఠము మొదలు (భాలోత్ర దేశము చూడుఁడు) అరేబియా దేశముదనుకఁ దొల్లియొకప్పుడు ఖురాసాన్ దేశమైయుండనోపు. ఇట హింగళాదేవి యన షంయుక్త రాష్ట్రములకుం జెందిన కుమాన్ (కూర్మాచల) డివిషనులోని హింగుళా దేవ స్థానముకాదని ఎఱుంగునది. (సులైమాన్ పర్వతపు హింగుళాదేవి యని భావము). దీనినిప్పుడు Central Asia లోని భాగమని పోల్చు చున్నారు. వామపుపంటకు, గుఱ్ఱములకుం బేరందినది. పారశీకదేశమునకు లోబడిన దేశమని తేలుచున్నది. ఖురాస్థానమన డెక్కల ప్రదేశమని యర్థము. బహుశః గుఱ్ఱపుడెక్కలు గానోపు. తరువాత స్థానము అనుపదము వారి దేశభాషలో సాన్ అని మాఱియుండును.

ఖుల్నాజిల్లా — ప్రధానస్థానము ఖుల్నాపురము. (బంగాళాదేశము చూడుఁడు).

ఖేచరనాథ మఠము — హిమన్నగముపై టిబెట్టుదేశపు పశ్చిమ కర్ణాలీ నదీ తీరమునందు తకలాకోటకు ఆగ్నేయ దిశగా పది మైళ్ల దూరము నందున్న గొప్ప మఠము. తొల్లింట హిందూ మతస్థులదిగా నుండి, పిదప బౌద్ధుల నాడు బౌద్ధాక్రాంతమై నేఁటికినీ అట్లే యున్నది. ఇట గ్రామములేదు. మఠమును, అందలివారును గ్రామము వలెనే యుండెడిని. గొప్ప దేవాలయమున ఖేచరేశ్వర శివలింగమును, ఖేచరీదేవియు విశిష్టమై యుండి బౌద్ధులచే పూజింపఁబడు చుందురు. రాగి, ఇత్తడి, గచ్చున్ను, కుండ విగ్రహములు బుద్ధభగవానునివియు, శ్రీరామ, సీతాలక్ష్మణ భరత శత్రుఘ్నులవియు, రావణాది అసురలవియు విగ్రహము లిందుకలవు. వీరందఱు బౌద్ధులేరనియు, బుద్ధుని శిష్యులనియు నచటి వారందురు. ఈమఠమున హిందువులు, బౌద్ధులు కూడ పూజించు చుందురు.

మార్గము తకలా కోటనుండి కర్ణాలీ నదీ తీరముననే గోలాఘాట్, జూడీకోట్ గ్రామముల గుండా నడచును. ఖేచరనాథము ౨౨ర భువనములలో నొకటిగఁ జెప్పఁబడినది. ఇటనుండి చంద్రనాథము, ముక్తినాథము, దామోదర కుండము నను క్షేత్రములు దర్శింప నగును.

ఖేచరీముద్ర — యోగాభ్యాస విధానమున చెప్పఁబడిన వింశతిముద్రలలో నొకటి. నాల్కక్రింది పలుచనిపొరను నేర్పరియైన గురుని సాహాయ్యమున వారమునకొకసారి తలవెంట్రుకంత కత్తితో ఛేదించి, తిరిగి కలియకుండ సైంధవ లవణము నటరాచుచు, నాల్కకిరుదెసలా వెన్న రాసి సాగదీయుచు మూడుసంవత్సరముల వరకు శ్రమచేసి ప్రయత్నించిన, నాల్క పొడవుగసాగి ఆయత్తమగుననియు, అప్పుడానాల్కను కొండ నాల్కవద్ద జిహ్వారంధ్రములోఁజొన్పి లోని కెక్కించి భ్రూమధ్యమందు దృష్టినిల్పియుంచుట ఖేచరీముద్ర యనంబడును.

ఈయభ్యాసమువలన క్షుత్పిపాసలు నశించుననియు, శరీరబలము స్థిరపడుననియు, మాంద్యము దూరమై దేవతాశరీరతుల్యమై సమాధి అవస్థ సిద్ధించుచు అమృతపాన అవస్థగల్గుననియు చెప్పఁబడినది.

ఖేతకము — ఇప్పుడు కెయిరా యనుచున్నారు. గుజరాతునందలి అహమ్మదాబాదు పురముకు దక్షిణముగా ౨౦ మైళ్ళ దూరమున వేత్రవతీ నదీతీరమునగల జైనక్షేత్రము. వేత్రవతీ నదిని ఇప్పుడు వట్రాక్ అనెదరు. పద్మపురాణము ఉత్తర, ౫౧ యందున ప్రశంసించబడినది. దశకుమారచరిత్ర, ౬. అధ్యా. దీనివివరణముకలదు.

ఖేమవతీ నగరము — క్షేమవతీ నగరము చూడుఁడు.

ఖేరీజిల్లా — ఖేరీనగరము ప్రధానస్థానము. (అయోధ్య ప్రోవిన్సుచూడుఁడు).

ఖైబరు పేస్—కనుమమార్గము. భరత దేశపు వాయవ్యదిశను (పశ్చిమోత్తరము) భరత దేశమునుండి ఆఫ్ఘను (అపగ) దేశములోని కేగు మూడు కొండమార్గములలో ముఖ్యమగుమార్గము. తక్కిన రెండుమార్గములలో నొకటి కుర్రం నది లోయగుండా ఆఫ్ఘనుస్థానములోని కరగెడిని. రెండవది డెరాఇస్మాయీల్ఖాను పురమునుండి పశ్చిమముగా గోమాల్పేసుగుండా గజినీపురమునకుం జేరి యటనుండి కాబూల్నగరము కరుగు వేఱు బాటగుండా రాజధానికిం జేరుకొనును.

నార్తువెస్టు ప్రోవిన్సున, ప్రధానపురమగు, పెషావరు (తొల్లింటి పురుషపురము లేక పుష్కలావతి) నుండి ఖైబరు కనుమమార్గముగుండా ఆఫ్ఘనుస్థానములోని కేగనగును. పెషావరుపురము గొప్ప సైన్యస్థానముగనున్నది ఇటనుండి ఖైబరు రస్తాగుండా నరగిన, ఖైబరుమార్గము తగులును. ఈరస్తా పదునొకండుమైళ్ళ పొడవు.

ఈరస్తాకొనను ఖైబరుమార్గము ప్రారంభమగును. పెషావరునుండి ఖైబరుమార్గముగుండా ఇనుపబాట వేయంబడినది. ఖైబరుమార్గపు ప్రారంభమునజమ్రూదనుదుర్గమును, ఒకపాటిగ్రామమునుకలదు. ఆదుర్గమునబ్రిటిషుసైన్యము లుంపంబడినవి. జమ్రూదు దుర్గముకడ నొకరైల్వేస్టేషను కలదు. ఖైబరుమార్గముం బ్రవేశించినపిదప నేడు మైళ్ళలో చెంగై యనంబడు కుగ్రామము కలదు. అట నొక రైల్వేస్టేషనును, పిదపనాల్గుమైళ్ళలో షహాగై యనంబడు కుగ్రామముకడ వేఱొకరైల్వేస్టేషనును కలవు. ఇట కతిసమీపముననే, ఆలీమసీదను కోటయు అందొక కుగ్రామమును, ఒక మహమ్మదీయ భక్తునిగోరియును కలవు. రైళ్లుగాని మోటార్లుగ్గాని లేని తొల్లింటికాలమునం దీయాలీమసీదు దుర్గము ఈమార్గమున నడచు పాంథులకు మకాము స్థలముగ ఒకరాత్రి రక్షణ స్థలముగా నుండెను. ఇట్టితావున నొకమహాత్ముని గోరీ యుండుట సమంజసమనితలంచి యీయూర నుండిన, యొక ముసలిభక్తుం బరిమార్చి, పాతి గోరీకట్టిరని, యీప్రాంతముల నొక కింవదంతి వ్యాపించియున్నది. ఇందు నిజమున్నను లేకున్నను ఆలీమసీదునందలిగోరీమహమ్మదీయయాత్రాస్థానముగనైనది.

అటనుండి యైదుమైళ్ళలో జింతారాయను రైలుస్టేషనును ఇంక నైదుమైళ్ళలో లాండికోటా లనుస్టేషనును కలవు. అదిభరతదేశపు బ్రిటీషు సైన్యస్థానముగనున్నది. అటనుండి కతిపయదూరమున అనగా (ఐదున్నరమైళ్ళుండును) లాండీకానా యనంబడు సైన్యస్థానము దనుక నినుపబాట కలదు. లాండీ కోటాలు, లాండీకానా సైన్యస్థానముల దరినుండియే నడుమ హద్దగు దురాండు లైనుకలదు. (దురాండులైనుచూడుడు). అవ్వల ఆఫ్ఘనుస్థానమువారి సైన్యస్థానమున్నది. దాని నుండి రాజధానియగు కాబూల్నగరమునకు మంచిబాటయు మోటారు సర్వీసు సదుపాయమును ఏర్పడియున్నది. ఇటుల ఖైబరుమార్గమంతయు, దూరాండులైను దనుక భరతదేశమునకుం జెందియున్నదని ఎఱుంగునది. ఈప్రదేశమంతయు కొండలమయము.

ఖైబరు మార్గమున కిరుదెసలను ఎక్కుటకు శక్యముగాని వాటములతో పర్వతములును, వాటిప్రక్కలం దపరిమితముగ చిన్న పెద్ద గుండు రాళ్ళును పరిమితికి మీరియున్నవి. వాటి నెవ్వరేని పైనుండి క్రిందికిం దొరలించిన దొరలుచు నపాయకరములై ఖైబరుమార్గమున నరగువారిం జితుకజేసి బరిమార్చెడిని. ఇంక నీపరిసర దేశము లోని సీమలను ట్రైబల్కంట్రీ యనియెదరు. ఆసీమలందు వసించెడిప్రజ ల్యాఫ్రిడీలనునామమునుచే

బరగువారైనను వేర్వేఱు భేదములగు తెగలవారై, ఒక్కవారి నాయకునకుం దక్క వేఱొక పాలన నంగీకరింప నిష్టములేనివారు. సదా ఆయుధధారులు. వారి ఇండ్లయందెక్కువ యా యుధము లవసరముల కుపయోగింపఁ నిల్వ యుంచుకొను శూరులు. తిండికి లేకున్నను లాతి లేదుగాని పౌరుషమునను, శూరత్వమునను వెనుకబడరుగాన నైబరుమార్గమున మపాయకర మని వేరుకల్గుట యబ్బురము కాదు.

ఈపర్వతసీమలం దించుక ఫలవంతమగు ప్రదేశము కలదేని దానిఁ గాచు పల్లెటూరికాపువద్దనైతము తుపాకి సిద్ధముగానుంట సర్వసాధారణమే. దురంతము లున్నా, సర్వసాధారణమే. ఇట్టి తావులందు రక్షణ నెలకొల్పుట యనసుకరము గాదు. అధికారబలము చాలదు. సైన్యబలమే యుండవలయును. కావుననే అర్థా స్థానములసైన్యములనుంచి లాండికొటాలునుండి ఆలీమశీదువఱకును, జమ్రూదుదుర్గమునుండి ఆలీమశీదుదనుకను సైనికులపెట్రోలులు తిరుగుచునే యుండును. ఆలీమశీదు ఇప్పుడు ఔట్పోస్టుగ నున్నది. ఈబాట యంతయు మోటార్లుపోవును. మోటారులలో ప్రయాణము కడువినోదకరమై యుండును.

ఖైరాల్లా బొంబై రాజధాని చూడుఁడు. నడియాదుపురము ప్రధానస్థానము

ఖైరాలు శాఖ క్షత్రియులు — ప్రమార శాఖ క్షత్రియులు చూడుఁడు.

ఖైర్పూరు స్టేటు—బొంబాయి రాజధాని ప్రభుత్వమునకు లోబడిన స్వదేశ సంస్థానము. సింధుదేశమున ఈశాన్య దిశగానున్నది. ఖైర్పూరు రాజధాని. ప్రభువు ప్రజలు మహమ్మదీయులు.

ఖోయా- కోవా పరిశ్రమ చూడుఁడు.

గంగకవి — లింగకవి, గంగకవి చూడుఁడు.

గంగరావిచెట్టు లా. Morus indica అన్నియు, Hibiscus populneus. సం. ఫూమకః, బ్రహ్మేష్టః, బ్రాహ్మణః. ఇది కొంత రావియాకువలె కొనలంగల్గిన యాకులం గల్గియుంట నీపేరందెగాని రావితో సంబంధము కలదిగాదు. దీని శరీరమంతయు గుంపులుబారి యున్నట్లున్నను దీనికలప టేకుకలపవలె చెక్కడపు పనులకుఁ బనికివచ్చునందురు. ఉప్పుచవిటి నేలలం దనుకూలముగ పెరిగి వృద్ధినందును

దీని చెక్కరసము లేక కషాయము వేడిచేసి మేహములు, వ్రణములు, విషదోషముల

నివారించుననియు, దీనికాయ పాలయందు కపాలమూదలు, తామర, తీట, దద్రు మొదలగుచర్మరోగముల నివారించు శక్తిగలదనియు, చెక్కకషాయముతో వ్రణములంగడిగిన నవి శుభ్రమై మాన్పట్టుననియు, తేలిక కషాయము లోనికిచ్చిన శరీరప్రకృతిని మార్పుజెందిచుననియుం జెప్పఁబడినది.

గంగలు — గంగలు ౮ (అష్టగంగలు) ౧. గంగానది, ౨. యమునానది, 3. కృష్ణా లేక కృష్ణవేణీనది, ౪. గోదావరీనది, ౫. సరస్వతీనది, ౬. నర్మదా (రేవానది), ౭. సింధునది, ౮. కావేరీనది.

మతాంతరమున అష్టగంగలు- ౧. భాగీరథీ, ౨. అలకానంద, 3. మందాకినీగంగ, ౪. ధవళీగంగ, ౫. కాళీగంగ, ౬. నందాకినీగంగ, ౭. పిండారీగంగ, ౮. జాహ్నవీగంగ. మరికొందఱు కాళీగంగకుబదులు శౌనకగంగయనియు, పిండారీగంగకు బదులు సరస్వతీనది యనియు నందురు.

సప్తగంగలు- గంగ, గౌతమి, కావేరి, తామ్రపర్ణి, సింధు, సరయు, నర్మద ఇంకను నళినీ, హ్రాదినీ, పావనీయను ప్రవాహములు తూర్పునకును, శీతా, చక్షూ, సింధువు ప్రవాహములు పశ్చిమమునకును, భాగీరథీయనంబడుశాఖ దక్షిణమునకును ఒకేగంగా జలసమూహమునుండి ప్రవహించెననియు, ఇవి సప్తగంగలనియు కొందఱనెదరు.

పంచగంగలు- కావేరీ, తుంగభద్రా, కృష్ణవేణీ, గౌతమీ, భాగీరథీనదులకు పంచగంగలని పేరు.

గంగలో మున్గితే కాకి హంస యగున్నా? — ఆంధ్రలోకోక్తి.

గంగవంశ నృపతులు — వీరు కళింగోత్కళములు కలిసిన కళింగదేశమేలిరి. వీరు పెక్కండ్రుగలరు అందు కళింగరాజ్యమేలిన వారు గాంగేయుఁడను వానిని మూలపురుషునిగ గల్గియుంట నీ పేరందిరి. ఇందు ౧వ కామార్ణవుఁడు బాలాదిత్యుఁడను భూపతిం జయించి కళింగరాజ్య మాక్రమించెను. పిదప నీ గంగవంశ నృపతులు పందొమ్మండుగురు కళింగరాజ్యమేలిరి. చోడగంగదేవుఁడనంబడు అనంతవర్మ శాసనములు సుప్రసిద్ధములు. మొత్తమున గంగవంశపురాజులు కళింగమును 3౮౦ సంవత్సరముల కాలము పాలించినట్లు తోఁచెడిని. (కళింగ, గంగవంశపురాజులు చూడుఁడు; కళింగదేశము చూడుఁడు).

గంగవంశనృపతులు కొంగుదేశమును, చేరదేశమును క్రీ. శె. మూడవ శతాబ్దము మొదలు తొమ్మిదవశతాబ్దమువఱకు పాలించిరట. (చేరదేశము, కొంగుదేశము చూడుఁడు).

గంగవంశపు కళింగ భూపతులు— ౧. మొదటి కామార్ణవుఁడు బాలాదిత్యుని జయించి కళింగరాజైనవాఁడు, పాలన సం॥ 3౬, ౨. దానార్ణవుఁడు పాలన సం॥ ౪౦, 3. రెండవ కామార్ణవుఁడు ఇతఁడు నగరము రాజధానిగ ౫౦ సం॥ రాజ్యమేలెను. ౪. గుణార్ణవుఁడు పాలన సం॥ ౫, ౫. రెండవ వజ్రహస్తుఁడు పాలన సం॥ ౧౫, ౬. మూడవ కామార్ణవుఁడు పాలన సం॥ ౧౯, ౭. రెండవ గుణార్ణవుఁడు పాలన సం॥ ౨౭, ౮. జితాఙ్కుశుఁడు పాలన సం॥ ౧౫, ౯. కళింగాఙ్కుశుఁడు పాలన సం॥ ౧౨, ౧౦. మొదటి గుండమరాజు పాలన సం॥ 3, ౧౧. నాల్గవ కామార్ణవుఁడు పాలన సం॥ 3౫, ౧౨. వినయాదిత్యుఁడు పాలన సం॥ 3, ౧3. వజ్రహస్త అణియాఙ్కభీముఁడు పాలన సం॥ 3౫, ౧౪. ఐదవ కామార్ణవుఁడు పాలన ఆరునెలలు. ౧౫. రెండవ గుండమరాజు పాలన సం॥ 3, ౧౬. మధుకామార్ణవుఁడు పాలన సం॥ ౧౯, ౧౭. మూడవ వజ్రహస్తుఁడు పాలన సం॥ 33, ౧౮. రాజరాజు (రాజకళింగ గంగదేవు) పాలన సం॥ ౮, ౧౯. అనంతవర్మ (చోడగంగదేవు). ఇతని శాసనములు పెక్కులుగలవు.

గంగవంశపు కళింగభూపతుల వంశవృక్షము — చంద్రుఁడు వంశము.

గాంగేయుఁడు మూలపురుషుఁడు.

కోలాహలుఁడు గంగవాడిలో కోలాహలపురము రాజధానిగ రాజ్యమేలినవాఁడు.

విరోచనుఁడు.

ఎనుబదియొక్క భూపతులు వంశపారంపర్యముగా చని.

వీరసింహుఁడు.

౧ వ కామార్ణవుఁడు మొదటిభూపతి. ఇతఁడు బాలాదిత్యుని జయించి కళింగరాజై ౩౬ ఏండ్లు రాజ్యమేలినవాఁడు

దానార్ణవుఁడు రెండవభూపతి. ౪౧ సం॥ పాలించినవాఁడు.

గుణార్ణవుఁడు.

మారసింహుఁడు.

వజ్రహస్తుఁడు.

౨ వ కామార్ణవుఁడు మూఁడవభూపతి ఇతఁడు నగరము రాజధానిగ ఏబది సంవత్సరములు రాజ్యమేలినవాఁడు.

రణార్ణవుఁడు నాల్గవభూపతి ౫ సం॥ పాలన

రెండవ వజ్రహస్తుఁడు ౧౫ సం॥ పరిపాలించినవాఁడు ఐదవభూపతి.

మూఁడవ కామార్ణవుఁడు ౧౯ సం॥ పరిపాలించినవాఁడు; ఆరవప్రభువు.

రెండవ గుణార్ణవుఁడు ౨౭ సం॥ పరిపాలించినవాఁడు ఏడవప్రభువు.

మొదటి గుండమరాజు ౩ సం॥ పరిపాలించినవాఁడు ౧౦వ ప్రభువు.

పేరు తెలియదు.

కళింగాఙ్కుశనృపతి ౧౨ సం॥ లు పరిపాలించినవాఁడు ౯వ ప్రభువు.

జితాఙ్కుశుఁడు ౧౫ సం॥ పరిపాలించినవాఁడు ౮ వ ప్రభువు.

నాల్గవ కామార్ణవుఁడు ౩౫ సం॥ పరిపాలించినవాఁడు ౧౧వ ప్రభువు.

వజ్రహస్త అణియాఙ్కభీముఁడు ౩౫ సం॥ పరిపాలించినవాఁడు, ౧౩ వ ప్రభువు.

వినయాదిత్య నృపాలుఁడు ౩ సం॥ పాలించినవాఁడు ౧౨వప్రభువు

జ్యేష్ఠభార్యవలన | కనిష్ఠభార్యవలన

౫వ కామార్ణవుఁడు ఆరునెలలు పరిపాలించినవాఁడు ౧౪వ ప్రభువు.

౨వ గుండమరాజు ౩ సం॥ పాలించినవాఁడు; ౧౭వ ప్రభువు.

మధుకామార్ణవుఁడు ౧౯ సం॥ పరిపాలించినవాఁడు ౧౬ వ ప్రభువు.

౩ వ వజ్రహస్తుఁడు ౩౩ సం॥ పరిపాలించినవాఁడు; ౧౭వ ప్రభువు.

రాజరాజు ౮ సం॥ పరిపాలించిన ప్రభువు; ౧౮ వ ప్రభువు.

అనంతవర్మ లేక చోడగంగదేవుఁడు ఇతని శాసనములనేకములు కలవు. ఇతఁడు ౧౯ వ ప్రభువు.

గంగా గండకీనదుల సంగమము- (శోన్పూర్) బీహారుదేశములోని శరన్ మండలమున శోన్పూరను పట్టణముకడ నున్నది. (ఈస్టిండియన్ రెయిల్వేస్టేషను) ఇట కార్తీక పౌర్ణమికి గొప్ప స్నానయాత్రయు, సంతయుం జరుగును. శోన్పూరుసంత గుఱ్ఱములబేరమునకు పేర్వడసినది. గజేంద్రమోక్ష స్థలమీప్రాంతమునసే కొంతదూరమున గలదు.

గంగాద్వారము (హరిద్వారము) - (గంగానదిచూడుఁడు). హరిద్వారమునకుతొల్లింటి పేరు ఇటనుండు దేవీక్షేత్రమునకు మాయాక్షేత్రమని పేరుండెను. (హరిద్వారము, కంకాళము చూడుఁడు).

గంగానది (భాగీరథీగంగ)— ఋగ్వేదము ౧౦-౭౫ యందునను, ఐతరేయ బ్రాహ్మణము ౮-౧౪-౪ యందునను గంగానది ప్రశంసలు కలవు. బృహద్ధర్మపురాణము మధ్య ౨౨ గంగానది గమనము కొంత వివరింపంబడినది. అరుణోదదేశము (ఇప్పటి గడవాల్సంస్థానము) లోని గంగోత్తరియనంబడు తావున గంగాభాగీరథీదేవస్థానము కలదు. ఇటనుండి ఎగువకు కతిపయదూరమున పటంగిరి యనంబడు తావున పాండవనివాసక్షేత్రముగలదు. ఇది పాండవుల కడపటి నివాసముగఁ జెప్పఁబడినది. ఇట భీమార్జునసకులసహదేవులును, ద్రౌపదియు ముందుగ భౌతికశరీరములను వీడ యుధిష్ఠిరుఁడును స్వర్గారోహణమను పేరుగల పర్వతశిఖరమున కెక్కి తిరిగి రాలేదని చెప్పఁబడినది.

ఇట పర్వతపఙ్క్తికి రుద్రహిమాలయమనిపేరు. అందైదు శిఖరములు కలవు తూర్పుశిఖరమునకు రుద్రహిమాలయ శిఖరమనిపేరు. తరువాతది బ్రహ్మశిఖరము, పిదప విష్ణుపురిశిఖరము, పిదప ఉద్గరికాంతశిఖరము, పిదప స్వర్గారోహణశిఖరమును కలవు. ఈ రైదు శిఖరములంగల్గి రుద్రహిమాలయ పర్వతపఙ్క్తి ధనురాకారముగ వంగి నడుమ పల్లమేర్పడియుంట నది మంచుచే నింపఁబడి గ్లేసియరుగ (Glacer)నై మెల్లగ కరఁగుచు నీరగుచు జారి ఇవతలవైపున హద్దుగ గట్టువలె నేర్పడి నిలచి, గోవు ఆకారముననున్న గోముఖపర్వతముయొక్క ముఖమువలెనున్న తావున గోవు ముఖమునందలి నోటియందలి రంధ్రాకార మార్గముగుండా జారి ఇవ్వలకు జలపాతరూపమునఁబడి చిన్న ప్రవాహమై నడచును. ఇదియే భాగీరథీగంగయొక్క ప్రారంభస్థితి. ఈ హిమనిలయము (Glacier) నకు బిందుసరూప సరస్సు అనిపేరు. ఇందే బంగారు, పసుపుపచ్చనిరంగు ఊదారంగు పూవులుండెడిని. వీటిని తామర జాతి నీటియందు నొకజాతి పూవులని పోల్చిరి. మరియు నిచటి రుద్రహిమాలయ పర్వతశాఖగ నేర్పడి యున్న వేఱొక చిన్న పర్వతమునకుఁ గౌడపాద పర్వతమని పేరు. దానికడనే గంగోత్తరి దేవాలయమున్నది.

గౌడపాదముం గొంతవరకుచుట్టినడచి రువ్వలికేగగనే కేదారగంగయనంబడు వేఱు జలప్రవాహము భాగీరథిని స్పృశించినట్లు కడు సమీపమున కేతెంచి తాకుచున్నట్లు నడచును. అనఘమనే భగీరథమహారాజు (భగీరథమహర్షి) గంగకై తపంబొనర్చిన యాశ్రమపుతావుం జూపుదురు. అందు గౌరీకుండమను ఒకచిన్న పవిత్ర సరస్సు కలదు. అద్దాని నా మహారాజు తనకుం గంగానది ప్రసాదింపంబడకపూర్వము తనయాశ్రమమున తన స్నానపానాదులకు నిర్మింపంజేసెనట. ఆ మహర్షి యొక గండశిలపైఁ గూర్చుని తపమాచరించువాఁడనియు, అందుగల గంగాదేవి దేవాలయమును, తా ప్రతిష్ఠించి యట తపం బొనర్చుచుండెననియు నచటివారు చూపుచుఁ దెల్పుచున్నారు.

ఈ ప్రాంతముల సీ నదికి భాగీరథియనియే పేరు వాడుచున్నారు. ఇటనుండి చిన్నచిన్న మంచుకరఁగిన ప్రవాహములు ఇందు చేరుచునే యుండుటయు ప్రవాహము బలపడుచు పాయలుగ చీలుచు తిరుగ గలియుచుంటయు నీ పర్వత ప్రదేశగమనము పొడవుననను జరుగుచునే యుండెడిని. భగీరథాశ్రమను గడచిన కొంతదూరము ప్రవహించి కొంత బలపడగనే యమునోత్తరి నుండి యమునానది యటకేతెంచి రెండునుకలసి పోవునటుల ప్రక్కప్రక్కలం జేరుకొనుచు తిరుగ దూర మరుగుచు నడచుచు తుదకు విడిపోయి దూరమగును.

అనేక పాయలగుచు తిరుగ గలియుచు పరిశీలించుట కపరిమితమైన చిక్కుగా నుండు నీ భాగీరథీనదికి వ్యాస్ఘాటను పేరుగల త్రొల్లింటి వ్యాసాశ్రమపు పవిత్ర క్షేత్రము దనుక నాపేరుండి అట నుండి గంగానది యనంబరగు చుండును. కొందఱు భాగీరథీగంగ యని వాడుచుందురు కాని రాను రాను గంగానది యను పేరే వాడుక యందు వినవగు చుండును. ఇది ఇట్లుండు నీ పర్వత సీమలందే మందాకినీనది బదరీ కేదార క్షేత్రము ప్రక్కంబడి రుద్రప్రయాగ కడ నలకానందానదిం జేరుకొని సంగమించును. పెండారీ గంగ కర్ణ ప్రయాగ కడ నలకానందఁ జేరుకొని సంగమించును. నందప్రయాగ కడ నందాకినీ గంగ యలకానంద యందే సంగమించును. . ధవళీ గంగ విష్ణుప్రయాగ కడ నలకానందలో సంగమించును. ఆయలకానందా నది దేవప్రయాగవద్ద భాగీరథీ గంగలో సంగమించెడిని. ఇటుల పదికిమైఁ బలపడిన గంగానది అనేక పాయలుగ జీలుచు తిరుగ నన్నియుం గలసి కొనుచు నెట్టకేలకు హరిద్వారము కడకుం జేరి నడచును. , హరిద్వారము కడ విష్ణుపాదము ప్రక్కంబడి ముందుకుం జనుతరి హిమవత్పర్వత సీమలనేగాక కడపటివగు మైనాక (ఇప్పటి శివాలిక్) పర్వత సీమలం గూడ వదలి సమతల ప్రదేశములం జేరికొని నెమ్మదిగ నడచు శీతల వాహినియై ఇరుదెసలనుండు భూములను ఫలవంతములుగనొనర్చుచు, ముందుకు నడువనారంభించును. ఇటనుండి గంగానది ప్రవాహపు గమనిక చాల శాంతముగ నుండును హరిద్వారము కడ గంగానది తీర్థమునకుఁ దొల్లింట గంగా ద్వారమనియు, అటనుండు పురమునకు మాయాపురమనియు, దీని కెగువనే కంకాళమనియు పేరులు వాడఁబడు చుండునవి. కంకాళమను పేరట్లె యున్నది. ఇందే తొల్లింట దక్ష ప్రజాపతి యాశ్రమపు తావుగలదు. అందు దక్ష యజ్ఞగుండమును, అటనాయన ప్రతిష్ఠించిన దక్షేశ్వర శివలింగమును, కతిపయ దూరమున నొక తావున వీరభద్రస్వామి త్రిశూలమును చూపుచున్నారు. కాని మాయాపురము విడచివేయంబడి విష్ణుపాదమునుండి కంకాళము వఱకు హరిద్వారమను పేరున క్రొత్తగ పట్టణము నిర్మాపం బడినది.

హరిద్వారము గడచి ముందుకునడచు గంగానది బిజనార్, బూదాన్పురముల నంటి నడచుచు ముందునకుంజని ఫరూకాబాదు పురము ప్రక్కంబడి బ్రహ్మావర్తము (ఇప్పటి బితూరు) కడకుం జేరి, వాల్మీకాశ్రమము ప్రక్కంబడి ముందుకుం జనును. పిదప కాన్పూరు పట్టణమునంటి నడచి అలహాబాద్ తొల్లింటి ప్రయాగ కడకుం జేరుకొను సరికి పశ్చిమ దిశనుండి యమునానదియు, అంతర్వాహినియై సరస్వతీనది శాఖయు అటకేతెంచ వాటిం గల్పుకొనును. ఇట నీ సంగమమునకుఁ త్రివేణి యని పేరు. మఱియు నిది మాధవ ప్రయాగ యనియుం జెప్పఁబడినది.

ఇటనుండి ముందనకుం జనుచు భాగీరథీగంగ వింధ్యవాసినీ దేవస్థానమున గిరి ప్రక్కంబడి నడచి మీర్జాపూరు పట్టణము, చునారు దర్గముల నంటి జని రామనగరము బనారసునగరముల మధ్యం జేరుచో అసీనదిం గలుపుకొని బ్రహ్మనాళమునం బ్రవేశించి కాశీపట్టణపు సుప్రసిద్ధ స్నాన ఘట్టముల నంటి యుత్తర వాహినియై వారణాశీ క్షేత్రపు ఉత్తరపు కడను వరుణానదిని తనయందు జేర్చుకొని ముందునకుం జనును. పిదప కొంచెము దూరముననే కర్మనాశ నదియు నిందు జేరకొనును. పిమ్మట బక్సారుపురము (తొల్లింటి వ్యాఘ్రపురము) న కనతి దూరము నుండి నడచుచు తొల్లింటి వామనావతార స్థలమగు సిద్ధాశ్రమము, విశ్వామిత్రాశ్రమముల ప్రక్కంబడి జనుచు కొంతదూరమేగి ఆరాపట్టణ సమీప ప్రదేశమున గోగ్రానదిం దనయందు కల్పుకొనును. ఈగోగ్రానది యడిదివఱకే కొద్ది యూలానదియు, రప్తినదియుం గలసియొయున్నవి. ఈసంగమము దరికేయున్న చప్రాపట్టణము నంటి నడచుచు అతి దూరముననే ఆరా పట్టణము సమీపించునంత, గండకీనది, యంశోణభద్రయు నటకేతెంచు దనయందు జేర్చుకొని ముందునకుం జనుచు పాట్నానగరము (తొల్లింటి పాటలీపుత్రము) దరి జేరును.

పాట్నా గడచిన పిదప కొంత దవ్వేగి భాగల్పూరు పురము, మాంఘీరు (తొల్లింటి మోదగిరి) ల ప్రక్కంబడి చని కోశీనదిం గల్పుకొని పూర్వవాహినిగ కొంత దవ్వేగి, పిదప దక్షిణ వాహినియై క్రిష్ణగర్, కలకత్తాల ప్రక్కంబడిపేగి సముద్రగామి యగు హూగ్లీశాఖానదిని వీడి ముందుకుం జనుచు నచిర కాలముననే ఉత్తరమున శిక్కింనుండివచ్చు మహానదిం గల్పుకొని ఆగ్నేయ దిగ్వాహినియై రాంపూరు, బోలియా పట్టణము ప్రక్కంబడి యవ్వలికేగి వేఱొక శాఖా నదిని దక్షిణ దిశకేగ వదలి, తూర్పునకుం జనుచు ఉత్తరమునుండి వచ్చు బ్రహ్మపుత్రానదిని తన యందు కల్పుకొని ఆగ్నేయ దిగ్వాహినియై పద్మానది (ఇప్పటి పుడ్డా) యనం బరగుచు నేగి సముద్రమున సంగమించును.

ఈ గంగానది సముద్రగామి యగుట నేడు పాయలుగ జీలును. మధ్యమార్గమున త్రిబేని, (త్రివేణి) యను గ్రామముకలదు. ఇది బంగాళము లోని బంశబాటిపుర సమీపమున నున్నది. ఇట గంగ పెక్కు పాయలుగ జీలుచు పలు ద్వీపములం జుట్టి నడచును. అందు త్రిబేని గ్రామము కడనే మూడు పాయలుగ జీలునవ్వాటిని గంగా, యమునా, సరస్వతులు మూడు చీలిపోవుట యందురు. అలహాబాదుకడ కలయుటను యుక్తవేణి యనియు, ఇటం ద్రివేని గ్రామము కడ ముక్తవేణి యనియు ననుచున్నారు. సముద్రగామి యగుటకుం బూర్వము ద్వీపములు నేర్పడిన బురద యరణ్య ప్రదేశమునకు సుందర వనమని పేరు.

సముద్రమునం గలియు తావున గల సగర ద్వీపము లేక సాగరద్వీపమునందు కపిలాశ్రమ ముండిన తావుం జూపు చున్నారు. ఇది గొప్ప స్నాన తీర్థమై యున్నది.

గంగాయనగోత్రము — శౌనక లేక, గృత్సమదగణము చూడుఁడు.

గంగాసింధూరము (చంద్రము) - ఆంగ్ల. Vermilion అనియు, Red oxide of lead. సం. నాగరక్త, నాగరేణుః, నాగసంభవం, నాగసింధూరం, రక్తవాలుకం.

ఇది ఇంగిలీక మూర్ణ సంబంధము. Cinnabar.. ఇంకను పాదరసగంధకములకు Chemical treatment కల్గించుటవలన నిది యగును. ఇది.

రంగులందు • చేయునది. లక్క జేయుటయందు అచ్చు సిరాలందు చేయునది. గంగసింధూరము వేడిచేసి విషదోషము, దుష్టవ్రణములు, కుష్ఠురోగము, సర్పి, ఉబ్బుజాడ్యములు, దుర్మాంసము పెరిగిన కురుపులు, వ్రణములు నివారించు నని చెప్పఁబడినది.

గంగాసింధూరము ను నూనెతో విఘ్నేశ్వర, ఆంజనేయదేవస్థానములందు దేవవిగ్రహముల శరీర మంతయుం బూయుచుందురు. కొన్ని శక్తివిగ్రహములకుం గూడ గంగాసింధూరము రంగు వేసెదరు.

గంగారిదేశకాళింగము

కళింగ దేశము చూడుఁడు.

గంగాసాగర సంగమస్థలము —

ఇది బంగాళాదేశపు సుందరవనమున నున్నది. తొల్లిఁటి కపిలముని యాశ్రమస్థానము. ఒకప్పటి కాలువం బోలిన నదీశాఖపై కపిలముని దేవస్థానము కలదట. అటకుం గతిపయదూరమున ఆనదీశాఖ సముద్రమునఁ గలియు తావున స్నానము లాచరించెదరు. తరువాతికాలమున పలుమార్పులం జెందినను ఆదిని గంగానది ఇటనే సాగరసంగమమందుట నిది పవిత్రస్థలిగా నెన్నంబడుచున్నది. గంగాసాగర మేలా మకరసంక్రాంతి పండుగలలో జరగును. పెక్కండ్రు బంగాళీదేశస్థు లరుదెంచుదురు.

గంగోత్పత్తి సప్తమి —

చైత్రశుద్ధ సప్తమి గంగోత్పత్తిదినంబగును, గంగానదీతీరప్రాంతములను గంగోత్పత్తియుత్సవములం జరపి, గంగాపూజ లొనర్తురు. (పండుగలు చూడుఁడు.)

గంజాముజిల్లా —

ఆంధ్రదేశములోనిది; చెన్నపురిరాజధానియం దున్నది. ఇందు కొంతభాగ ముత్కలరాజ్యమునకు ఇటీవలనే కలుపఁబడినది. బరంపురము పెద్ద పట్టణము; జిల్లా న్యాయస్థానముండు తావు. ఛత్రపురము జిల్లాకలక్టరు, పోలీసుసిబ్బంది యుండు తావు. శ్రీకాకుళము (తొల్లింటి గుల్షనాబాదు) శిక్కాఖోల్ గా జాగా శిక్కాఖోలు అనంబడి కడకు శ్రీకాకుళమై ఆంగ్లమున చికాకోలుగ నున్నది, క్షీణించుచున్నది. నరసన్నపేట, టెక్కలి, సోంపేట, రసూల్కొండ, అస్కా, గోపాలపురం, కళింగపట్నము ఇతరపట్టణములు. పర్లాకిమిడి పెద్ద జమీందారీస్థలము. పట్టణము, కళింగపట్టణము, గోపాలపురము రేవులు. జిల్లాయందు ౧౮ జమీందారీలు సుప్రసిద్ధములు. పశ్చిమభాగము మన్యప్రదేశము, ఉద్దాన మనంబడు సముద్రతీరభాగమున కొబ్బరితోటలు, అరఁటి తోటలు, కూరగాయలపంట లధికము. ఇది ఉద్యాన మని తొల్లింటి పేరు. ముఖలింగ క్షేత్ర మీజిల్లాలోనిది.

గంజాయి చెట్టు —

లా. Cannabis sativa. ఆంగ్ల. Ganja. సం. విజయా. దీని ఆకు, గింజలు, వెన్ను కలసినవానిని గంజాయి యనుచున్నారు. దీనిని కుండగొట్టములలోవేసి కాల్చి పొగఁ బీల్చుటయు, భంగు చేసి త్రాగుటయు, మత్తుగల్గించి శరీరమును బుద్ధిని పాడు చేయుంగాన దీని నిరోధమునందుంచుటకు ప్రభుత్వములు పూని, మితముగమాత్ర మమ్మించుచు వ్యాప్తిగాకుండ జేయుచుందురు.

గంజాయియందు మత్తు, ఉత్సాహము, మనోవికాసము, వాచాలత్వము, వీర్యపుష్టి, కామవికారములం గల్గించుశక్తి గలదనియు, అధికమైన పైత్యోద్రేకము, మతిభ్రమ, అతిఆకలి, గుండెలు శరీరము ఎండిపోవుట, పీనసియుం జేయ ననసమర్థతయుం గల్గించి, నిరర్థకునిగ నొనర్చుననియుం జెప్పఁబడును. ఇది యభ్యాసమగువారికి నల్లమందు,

కాఫీ, చుట్టలవలెనే మానలేని నిర్బంధము గల్గించును. ఆకలిని లేకుండ జేయును.

ఇటులయ్యు గంజాయియందు కొన్ని సుగుణములు గూడ కలవు. ఆరికలవలెనే గంజాయివిత్తులను కోడిపెట్ట (ఆడుది) బాతులకు మితముగ పెట్టుచుండిన నెక్కువ గ్రుడ్లనీని, సంతతి నతి శీఘ్రముగ నభివృద్ధిఁ నందించుకొనజేయనగును. అటులనే కొన్ని పక్షులకుం దినిపించుచుండిన వాటిరంగు మారును. గంజాయి పచ్చిఆకు చితుకఁగొట్టి వెచ్చజేసి కండ్లకు వేసి కట్టిన Photophobea (కండ్లమొకుట బొమ్మలు, చక్రములు, లతలు రూపములు ఊరకనే కన్పించుచుండు నేత్రరోగము) నివారణ మగుననియు, మూలస్థానమున గట్టిన మూలశంకబాధ తగ్గుననియు, ఆకురసము చెవిలోపోసిన చెవిలోపోటు, చెవిలో కురుపులు, వాపులు నిమ్మళించుననియు, లోనికి మితముగనిచ్చిన నీళ్ళవిరేచనములు కట్టుననియు, తలకుపూసిన చుండ్రుపోయి పేలు, పురుగులు చచ్చుననియు, ఆకుల చూర్ణము గాయము సంభవించినతోడనే పైన జల్లి కట్టిన నవి మాన్పట్టుననియుం జెప్పఁబడినది.

గంజాయిగల్గించు దోషములకు విరుగుడు-అప్పుడుకాచిన ఆవునెయ్యియు, పచ్చిజామియాకుల రసము నని చెప్పఁబడినది. గంజాయిమరిగిన శుష్కవేదాంతులగు మహాత్ములు గంజాయిని జ్ఞానవస్తు వనియు, జ్ఞానపదార్థ మనియు పేరిడియున్నారు

గంజీఫా — దశావతారీ చూడుఁడు.

గంటుబారంగి చెట్టు — లా. Clerodendron Serratum. సం బ్రాహ్మణయష్టిః, బ్రాహ్మణీ, బ్రాహ్మికా, భార్గవ్యాగ్రణీ, భార్గీ

దీనిని బారంగియనియు వాడుదురు. సర్వాంగతిక్తమైనది. ఇది పంచతిక్తములలో నొకటి. దీని సమూలకషాయము కాకజేసి, చెమటబట్టించి జ్వరములపై చక్కఁగఁ బనిజేయును త్రిదోషహరమైనది దుష్టద్రవములు కూడిన దానిని భేదించి వెడలించును. కాస, పీనస, యోనిదోషము, శుక్లదోషము, క్షయల నడంచును. జ్వరములను హరించును.

దీని వేరుగంధము, లేక వేరురసము, లేక వేరుకషాయము దగ్గు, కఫముల ఉద్రేకముల నడంచి జ్వరము నివారించును ఆకులను వెన్నలోగాని, నూనెలోగాని కాచిన తైలము తలనొప్పి, నేత్రరోగములు శమించునందురు. గంటుబారంగి విత్తులు చల్లలో నుడికించి లోనికిచ్చిన విరేచనము జేసి ఉబ్బుజాడ్యము నివారించునందురు.

గండకీ గంగానదుల సంగమము-గంగాగండకీ నదుల సంగమముచూడుఁడు.

గండకీనది — హిమవన్నగమున మధ్యటిబెట్టునకు ఎల్లగ నేపాళదేశపుసరిహద్దున ధవళగిరియను శిఖరముగలదు. శిఖరమునకుం దిగువ భాగమున, కొండమడతలలో నొకపాటి పెద్దదియగు జలనిలయము (గ్లేసియర్) ఏర్పడియున్నది. దానికి దామోదరకుండమని పేరు. దానితీరముననే, దామోదర నారాయణస్వామి దేవస్థానమున్నది. ఇటనుండియె గండకీనది (దామోదరకుండమునందు) జనించును. ఈక్షేత్రమున కింకను సాలగ్రామ క్షేత్రమనియుం బేరుకల్గదు. నదికిని సాలగ్రామియనియు, భక్తితో ననుచుందురు.

ఆది నిట భరతుని (జడభరతుని) ఆశ్రమమును పులహాశ్రమమును ఉండెనని యాత్రాపులం జూపుచున్నారు. సాలగ్రామినదికి శ్వేతగండకి యనిపేరు. ఈదామోదర కుండమునందే అటనట కతిపయదూరములందు ౧. బారిగాడ్ ని

సంస్కృత నామము తెలియకున్నది). ౨. నారాయణీనది, 3. మర్శియాంగదీనది, ४. దరంఢీ (దీని సంస్కృతనామము తెలియదు), ౫. గండ నారాయణి (తపమొనర్చు నారాయణవిష్ణుదేవుని గండస్థలములనుండి జారిన చమటనుండి ఏర్పడిన దట) నది,ఇంకను దీనింగొందఱుగండీనదియనియు వాడియున్నారు, ౬. త్రిశూలీనది యనంబడు ప్రవాహము లొకటొకటితో కలసిపోవుచు, అన్నియుం గలసిన ప్రవాహము గండకీనది యనం బరగెడిని. అందు సాలగ్రామినది దక్షిణతీరమున దామోదర దేవస్థానమునుండి మూడు మకాము లలో ముక్తినాథమనంబడు క్షేత్రము, అందు ముక్తినాథ నారాయణవిష్ణు దేవస్థానమును సుప్రసిద్ధములు. ఇటకు సమీపముననే టిబెట్టు నేపాలరాజ్యముల సరిహద్దుకలదు. (ముక్తినాథ క్షేత్రము చూడుడు). నది కొంత ఇంకను గడచి రిడి యనంబడు గ్రామముకడనున్న హృషీకేశ నారాయణక్షేత్రము (ఇప్పటి రిఖేశ్వర్) గుండా నడచి యవ్వలకు దిగును. ఈహృషీకేశమునం దిమె శయనైకాదశి, ఉద్ధానైకాదశి, చాతుర్మాస్యలు నేర్పడియెనట. (రిఖేశ్వరము చూడుడు).

పిదప త్రిశూలీగండకి నారాయణ (దీనిని రప్తీయనియు నందురు) సంగమముననున్న నారాయణక్షేత్రమునందాటి, కొంతనడచి, పర్వత సీమలంగడచి, త్రివేణి కడనుండి భరతదేశపు సమతల ప్రదేశములం బ్రవహించుచు, శోన్పూరు ప్రాంతముల గంగానదియందు సంగమించెడిని. ఈప్రాంతములందే గజేంద్రమోక్షణ స్థలము గలదు. వరాహపురాణము ౧౪౪ గండకీప్రశంస కలదు. (౧. సాలగ్రామక్షేత్రము, ౨. సాలగ్రామములు, 3. సప్తగండకనదులు, ४. ముక్తినాథ క్షేత్రము, ౫. రిఖేశ్వరము, నారాయణక్షేత్రము, చూడుడు).

గండఫిరోజా — లా Galbanum ఆంగ్ల. Ganda Biroza. హిందీ బిరీజా, ఫారశీ బీజద్. ఇది బిరిజాచెట్ల జిగురనియు, ఆకుపచ్చ, పసుపుపచ్చరంగుల మిశ్రమధాతువుంగల్గి యుండు ననియు తెలిసెడిని. కొబ్బరినూనె గ్లిసరైనులతో కల్పిపైనపట్టించిన, కంతులు, గడ్డలు, అడ్డగర్రలు, ప్రాతదెబ్బ నొప్పులు, కవురుదెబ్బలు, వాపులు అడగుట, మెత్తబడుట, పగులుట, సంభవించు ననియు, లోనికిచ్చిన స్త్రీల ఋతురక్తమును వెడలించుట, సుఖప్రసవము గావించుట, శ్లేష్మమును వెడలించుట, శరీరమునుండి మలమూత్రములను వెడలించుట, సెగజాడ్యబాధల నివారించుటలు గల్గించుననియు చెప్పుదురు.

గండమాల— ఆంగ్ల Scrofula. మెడ తల నరముల తావులను, మెడకొంకులను, మెడ యందు గుదస్థానమునను గ్రంథులుగను కురుపులుగను బయలుదేరి పక్వమై చీము రసికారుపుండ్లు లేక పుండ్లు వృత్తములు (Circles) వరుసలు (Lines) ఇవి వ్రణములనిపించుకొనియెడిని. గుద స్థానమున వేసెడి గండమాల కాననగండమాల యనియు నందురు.

గండి — (Canon or canyan of a river) నది యొక పర్వతమధ్యమునుండి ఇరు ప్రక్కలు చాల ఎత్తుగ నుండునటుల మార్గముం జేసికొని ఇవ్వలనుండి యవ్వలకరిగినతెరిని లేక నడుమ నొకమార్గము ఏర్పడునటుల లోవయుండి పక్కలు చాల ఎత్తుగనుండినతెరిని దానిని కేనన్ లేక కేన్యన్ అనెదరు. దీనికి భరతదేశమున నాంధ్రులు గండి యనెదరు.

ప్రపంచమున నిట్టికేననులలో గొప్పవి కోలరేడో నదికి దాని యుపనదులకుం గలవు. అందు పెద్దదియగు గ్రాండుకేనన్ నాల్గువేలు మొదలు ఏడువేల వరకు అడుగుల ఎత్తుగల ప్రక్కలం గల్గి

యున్నది. దీనిపొడవు రెండువందలమైళ్ళనియు ఒక్కొక్కతావున అడుగునచీకటులంగ్రమ్మియుండు నంతటి లోతుండుననియు దానిగుండా పడవలలో నేగుతరి ఒక్కొక్కతావున చీకటిగనుండుట పగలే నక్షత్రము లగుపడుచుండుననియు నందురు.

గండీషు గోత్రము — నిధృవ గణము చూడుడు.

గండోస్టేటు — ఆఫ్రికా ఖండమునందలి సౌడాన్ లేక నీగ్రిటియా (నీగ్రోలాండు, నీగ్రో జాతులదేశము) లోని ఒకస్టేటు. (ఆఫ్రికాఖండము సౌడాన్ లేక నిగ్రిటియా దేశము చూడుడు).

గండ్రగొడ్డళ్లు (Battle axes) — (టంగీలు) ఇవి పురాతనాయుధములని వేఱుగ జెప్పనక్కరలేదు. భరతదేశమునందే గాక ఐరోపాదేశము లందును నివి వాడుక యందుండె నని తెలియుచున్నది. లండనునగరపు టవరునం దుంచఁబడుట ఆంగ్లదేశముగూడ వీటిందరించెనని తేలినది. ఇంతవరకు నిరువదియారు ముఖ్యాకార భేదములను లెక్కించియున్నారు. భరతదేశమున మన్యప్రాంతముల నివి విరివిగ గలవు.

• **గంతకుఁదగిన బొంత** — (ఇది అర్థము కుదరని సామెత. ఒకరికొకరు తగినవారే యని భావము. కాని గంత అనినను బొంత అనినను ఒకటియె అర్థము). ఆంధ్రలోకోక్తి.

గంధం అమావాస్య – దీనికి సరియగు పేరు గంధమునొలిచి తీసివేయు తృతీయకు ముందుగవచ్చు పౌర్ణమియని యుండుట సమంజసము. ఆంధ్రదేశమందలి ప్రాగ్భాగమున సింహాచలక్షేత్రముగలదు. అదియొకపాటి కొండపై నున్న నృసింహస్వామి దేవళము. విశాఖపట్టణము నుండి పది మైళ్లదూరమునం దున్నది. ఇది తొల్లి శివ స్థలమనియు, శ్రీమద్రామానుజదేశికులనాఁడిది విష్ణుస్థలముగ మార్పఁబడినదనియు నొకవాడుక కలదు గాని, శాసనములు మొదలగు నిదర్శనములు గానవచ్చుటలేదు. వైష్ణవు లీసింహగిరిపై నున్న దేవస్థానమాదినుండియు విష్ణుస్థలమేయనియు, ఉగ్రశాంతి కనుదినము చందనానులేపన మీ దేవతా విగ్రహమునకనుదినమును జరుగుచుండు ననియు ననుచుందురు. కాని ఇది శ్రీచందనము కాదనియు నొకప్రతీతికూడ కలదు. ఈపూంత లనుదినము దళసరియగుచుంట, ఏటేట వైశాఖ శుద్ధ తృతీయ దినమున నొలిచివేసి తీసివేసివేయు చుందురు. అత్తరి గొప్పయాత్రజరిగి బహుజను లేతెంచుచుందురు. ఆప్రాంత సీమలవారికిట నధిక భక్తి సహజముగాన తరచుగ రెండుదినములకు ముందుగ నమావాస్య ప్రాంతముల బండ్లపై బయలుదేరి ఈయాత్రసల్పుదురు. కాన అటుల నీయమావాస్యకు గంధం అమావాస్య అని వాడుక. సింహాచల క్షేత్ర ప్రాంత సీమలందు వ్యాపించియున్నది. ఇక్కాలమున ధనవంతమగు దేవస్థానముగ నున్నది. (పండుగలు, పర్వతిథులు, వ్రతదినములు చూడుడు).

గంధమాదన పర్వతము — గంగోత్తరి వద్దనున్న రుద్రహిమాలయ శాఖ యందొక శాఖ. కాళికాపురాణము ౮౨ యందు కైలాసశిఖరమునకు దక్షిణమున నున్నదనియును, వరాహ పురాణము ౮౧ యందునను, మహాభారత వనపర్వము ౧౪౫-౧౪౭, శాంతిపర్వ ౩౩౫ యందునను బదరికాశ్రమమును, కదళీవనము ఇందు కలదనియును, మార్కండేయ పురాణమున ౫౭ యందు అరుణోదదేశము (గడ్వాల్ సంస్థానము) న నీపర్వతముపై అలకానంద ప్రవహించు తావనియును, దానిపేరు గంధమాదనమనియును, మఱియు నిది మందాకినీ తీరముగ విక్రమోర్వశీయ నాటకమునను చెప్పఁబడినది.

ఆంజనేయుడు దీనిశిఖర మొకటి రామేశ్వరముకు దెచ్చెననియు, అదియట గంధమాధనమను పేరం బరగుచున్న దనియుం దెలిసెడిని. (కులపర్వతములు చూడుడు. అరుణోదదేశము చూడుడు). గంధ మాదనపర్వతము హిమవత్పర్వత మొదలి రుద్ర హిమాలయమునందలి యొక శాఖ. మఱియుసుగ్రీవుని సేనయందొక వానరుడు గంధమాదన నామము గలవాడే. ఈతడు కుబేరాంశ సంజాతుడట. ఇంకను యదువంశ క్షత్రియులలో శ్వఫల్కుని సుతులలో నొకడు గంధమాదనుడు. ఈతని సోదరు లక్రూరుడు,క్షత్రోపేక్షుడు అనువారలు.

గంధమాంసి చెట్టు — ఇది జటామాంసి జాతిలోనిది. సం. భూతకేశి, పిశాచికా, చిన్నజటామాంసి యనియు కొన్ని తావుల వాడెదరు.

దీనివేరును గంధమాంసియని వాడుచున్నారు. దీని చూర్ణము లేక కషాయము చర్మరోగములు, ప్రమేహము, వాతదోషము, విషవేగములపై చక్కగ పనిజేసి వేడిచేయునని చెప్పబడినది.

గంధములు ౮ — (అష్ట గంధములు) సుగంధద్రవ్యములు-౧. కర్పూరము, ౨ కస్తూరి, 3. పునుగు, ౪. జవ్వాది, ౫. అగరు, ౬. పన్నీరు, ౭. అత్తరు, ౮. శ్రీగంధము.

శివగంధములు ౮.-౧. చందనము, ౨.అగరు, 3. కర్పూరము, ౪. తమాల, ౫. దళ, ౬. కుంకుమపువ్వు, ౭. ఉశీరము, ౮. కోష్టము.

ఈ ఎన్మిదింటికి శివగంధములని పేరు.

గంధర్వ కుమారుడు-ఆంధ్ర భాషా సాంప్రదాయార్థప్రకాశము—తండ్రియందు హేళనాస్పదమగు గుణముండియు, కుమారుని యందు కూడ నదేరకపు హేళనాస్పద లక్షణములు సూచించుచునేని ఆతండ్రిపోల్కియని హేళన చేయుటకుగాను గంధర్వ కుమారుడని యనెదరు.

గంధర్వ నగర న్యాయము—ఆకసమున మేఘము లొకప్పుడు చిత్ర విచిత్ర రూపములుగను, చెట్లుగను, మేడలుగను, గోపురములుగను గన్పట్టును దానిని గంధర్వ నగరమందురు. అందు నిజమేదియు లేకున్నను ఆపేరం బరగు చుండును.

గంధర్వులు — వీరును దేవతలలోనొక తెగవారు. గానవిద్య యందువీరు ప్రసిద్ధులు. వేదము బ్రాహ్మణులకు విధాయకమైనటుల గానవిద్య వీరికి విధింపబడినదట. గంధర్వులు కశ్యపునకు ప్రాధమను భార్యయందు కల్గిన సంతానము.

అంగారపర్ణుడు- చిత్రరథుడు చూడుడు.

ఇందీవరాక్షుడు- నలనాభుడను గంధర్వ భూపతి పుత్రుడు. వరూధినికి సోదరుడు. ఈతడు కపటోపాయమున నొక ఋషియొద్ద ఆయుర్వేద్య నేర్చి పిదప నాతనిం బరిహసించుటం జేసి యసురుడగునట్లు శపింపం బడెననియు, ఆ శాపము వరూధిని సుతుండగు స్వరోచివలన తీరెననియుం జెప్పబడినది

కేతుమతి- గంధర్వస్త్రీ. సుమాలి యను రాక్షసుని భార్య.

గ్రామణి- ఈతని కుమార్తె దేవవతి లేక దేవమణి. సుకేశుడను రాక్షసుని భార్య.

ఘంటాకర్ణుడు- ఇతడు కుబేర కింకరుడు. ఈతడు పిశాచనాయకుడనియు, యక్షుడనియు వేఱొకచో జెప్పబడినది. శ్రీకృష్ణుం డొకతరి బదరికాశ్రమమునందు యోగసమాధియందుండు నప్పు డీతం డాయునకడ నుపదేశమంది నియతిమై మెలగి తనపిశాచత్వముచుండి విముక్తి నందెనని చెప్పబడినది. ఇంకను వేఱొక ఘంటాకర్ణుడు శివభక్తుడు, వేఱొక్క ఘంటాకర్ణుడు విష్ణుభక్తుడును గలరు.

చిత్రరథుఁడు- తొలుత నంగారపర్ణుఁడను నామమున మెలంగుచు సోమశ్రవ తీర్థమున అర్జునునితో గలహించి యాతనివలన యాగ్నేయాస్త్రము నకుం గరియై దగ్ధశరీరుఁడై తిరుగ చిత్రరథుండను గంధర్వుఁడైనవాఁడు. ఈతని యుపదేశమున పాండవులు ధౌమ్యుని పురోహితునిగా నెన్నుకొనిరని చెప్పఁబడినది. భార్య పేరు కుంభీనస.

మరియొక చిత్రరథుఁడను గంధర్వుఁడు తన విమానమున అంతరాళగమన మొనర్చుచు యోగాభ్యాసియై తన శరీరమును వీడిన యొక ముని పవిత్రాస్థులను వాలఖిల్యుల సలహా మేరకు గొంపోయి సరస్వతీనదీజలముల నిక్షేపణ మొనర్చి స్నాతుఁడై ఊర్ధ్వగమనము గల్గినవాఁడుగ చెప్పఁబడినది. ఆ మునిపేరు కౌశికుండట. (కౌశికుఁడు చూడుఁడు).

చిత్రసేనుఁడు- ఈతఁ డర్జునునకు స్నేహితుఁడగు గంధర్వుఁడు. పాండవులు ద్వైతవనమున సద్యస్కంధమను క్రతువు నొనర్చుచుండ కౌరవులు ఘోషయాత్రవెడలి ఆడువారితోఁ గూడ కట్టుబడిన దీగంధర్వునిచేతనే.

చిత్రాంగదుఁడు-

చిత్రాయుధుఁడు-

జీమూతవాహనుఁడు- ఈతఁడు ఖేచరుఁడని యుంగూడ చెప్పఁబడినది. ఈతఁడు తన దేహము నొక గరుత్మంతున కాహారముగ నొసఁగి యొక నాగకుమారుని బ్రతికించి విడచినవాఁడని చెప్పఁబడినది.

దేవమతి లేక దేవమణి- గంధర్వస్త్రీ. గ్రామణి యను గంధర్వుని కుమార్తె. సుకేశుఁడను రాక్షసుని భార్య.

నర్మద- గంధర్వస్త్రీ. కుమార్తె పేరు సుందరి. అల్లుఁడు మాల్యవంతుఁడు.

నలనాభుఁడు-ఇతఁడు గంధర్వప్రభువు. కుమారుఁడు ఇందీవరాక్షుఁడు, కుమార్తె వరూధిని.

నలకూబరుఁడు- ఈతఁడు యక్షుఁడు. తండ్రి పేరు కుబేరుఁడు. సోదరుఁడు మణిగ్రీవుఁడు. ఈతనికిని, రంభయను యప్సరకు నన్యోన్యానురాగము కలదని చెప్పఁబడినది.

ప్రమద్వర- గంధర్వస్త్రీ. తండ్రి విశ్వావసుడను గంధర్వప్రభువు. తల్లి మేనక. ఈమెను పెంచినవాఁడు స్థూలకేశుఁడను ఋషిసత్తముఁడు. భర్త రురుఁడు.

పుష్పదంతుఁడు- మహాశివభక్తుండగు గంధర్వుఁడు. ఈతఁడు మహిమ్నస్తోత్రమును రచించెను. ఇంకను విష్ణుభక్తుఁడో లేక విష్ణుపరిచరుఁడో యొక పుష్పదంతుఁడున్నట్లు తెలిసెడిని. ఈతండును గంధర్వుఁడే.

మణిగ్రీవుఁడు - ఈతఁడు యక్షుఁడు. కుబేరుని రెండవ కుమారుఁడు. సోదరుఁడు నలకూబరుఁడు

మణిమంతుఁడు- కుబేరుని అనుచరుఁడగు ఖేచరుఁడు. పార్ష్ణిసేనుఁడను మునియొక్క ఆశ్రమమున పాండవులుండుతరి భీమసేనునితో పోరి యాతనిచే మడిసినవాఁడు.

మందపాలుఁడు- ఈతఁడొక ఋషియనియు, విద్యాధరుఁడనియుం జెప్పఁబడినది.

మందారుఁడు- విద్యాధరుఁడు.

మనోరమ- గంధర్వస్త్రీ. ఇందీవరాక్షుఁడను గంధర్వరాజపుత్రిక. తల్లి మరదశ్వపుత్రిక యని చెప్పఁబడినది. ఈ మనోరమ వరూధినీసుతుండగు స్వారోచికి అస్త్రవిద్య నుపదేశించి యాతని (మేనత్త కుమారుని) పరిణయమయ్యెను. ఇంకను మేరువు కుమార్తెపేరు మనోరమ. ఈమెకు మేనకయనియు నామాంతరము. హిమవంతుని భార్య.

మాణిధరుఁడు- ఈతని యక్షుఁడనియుఁ గూడ చెప్పఁబడినది. లోహిత్యనదీతీర దేవారణ్యమున గుహ్యకపరివేష్టితుఁడై మాణిధరుఁడుండువాఁడని చెప్పఁబడినది.

మాణిభద్రుఁడు- ఈతఁడు యక్షుఁడనియుఁ జెప్పఁబడినది. కుబేరుని సైన్యాధిపతి కుబేరునికిని, రావణునకును యుద్ధముజరుగుతరి రావణ గదాహతుఁడై మెడవంకరయై పార్శ్వమాళియని వాడుకనందినట్లు చెప్పఁబడినది.

మాతలి- దేవేంద్రుని సారథి.

రేవంతుఁడు- ఈతనిని గుహ్యకుఁడనియు నందురు.

వరాహకర్ణుఁడు- ఈతఁడు యక్షుఁడనియుఁ జెప్పుదురు.

వరూథిని-గంధర్వస్త్రీ. నలనాభునికుమార్తె. సోదరుఁ డిందీవరాక్షుఁడు. కుమారుఁడుస్వరోచి.

వసుధ- గంధర్వస్త్రీ. మాలియను రాక్షసుని భార్య

విభావసి- ఈమె మందారుఁడను విద్యాధరుని కుమార్తె. స్వరోచిభార్య. ఈమె మృగ పక్షి జాతుల భాష నెఱుఁగు విద్యను స్వరోచికుపదేశించి యాతనిఁ బరిణయమైనదని చెప్పఁబడినది.

విశ్వావసుఁడు- ఈతఁడొక గంధర్వరాజు. ఈతని కుమార్తె ప్రమద్వరయనియు, తల్లి మేనక యనియు, ప్రమద్వరను స్థూలకేశుఁడను ఋషి సత్తముఁడు పెంచెననియు, భర్త రురుఁడనియుం జెప్పఁబడినది.

శంఖచూడుఁడు- ఈతఁడొక గుహ్యకుఁడనియు, కుబేరభటుఁడనియు, బృందావనమునం దుండు గోపికల నొకతరి నుత్తరముగాఁ గొంపోయి శ్రీ కృష్ణునిచే నిహతుఁడైనవాఁడనియుం జెప్పఁబడినది.

శైలూషుఁడు- గంధర్వప్రభువు. ఈతని కుమార్తె లంకారాజ్యమేలిన విభీషణుని భార్య యగు సరమాదేవి.

స్వరోచి- తల్లి వరూథిని. మాతామహుఁడు నలనాభుఁడు. మేనమామ ఇందీవరాక్షుఁడు. భార్యలు మనోరమ, విభావసి.

సుకేతుఁడు- ఈతఁడు యక్షుఁడు. కుమార్తె తాటక. (సుందుఁడను యక్షుపత్ని).

సుదర్శనుఁడు- ఈతఁడు విద్యాధరుఁడని చెప్పఁబడినది. ఈతఁడాంగిరసుం బరిహసించి శపింపఁబడి సర్పమైన వాఁడు. మరియు శ్రీకృష్ణుని పాదతాడనమున నా శాపవిముక్తి కల్గెనని చెప్పఁబడినది.

సుందుఁడు- ఈతఁడొక యక్షుఁడు. భార్య తాటక.

స్థూలకర్ణుఁడు- ఈతఁడొక యక్షుఁడనియు, వీనివలన శిఖండి పురుషరూపము నందుటయు, శిఖండి జీవితకాలమున నీతఁడు స్త్రీయైయుండు నటుల కుబేరశాపము కల్గెననియుం జెప్పఁబడినది.

హాహా- ఒక గంధర్వప్రభువు.

హూహూ- ఒక గంధర్వుఁడు. దేవలర్షి శాపమున మకరియై పుట్టి అగస్త్యశాపవశమున గజరూపముం బొందియుండిన యున్న ఇంద్రద్యుమ్నుఁడను గంధర్వుని పట్టుకొనెను. ఆ గజముదీనత మొఱలిడ విష్ణుదేవుఁడు చక్రమున నీమొసలిం జంపి గజమును రక్షించెను. (గజేంద్రమోక్షము చూడుఁడు). అది యాదటి శాపవిముక్తికిఁ గారణమాయెను.

గంధవతి — దాశరాజు సుతయు, పరాశరునివలన వ్యాసుం గనిన తల్లియు నగు సత్యవతికి గంధవతి యనియు, మత్స్యగంధి యనియు, యోజనగంధి యనియు వాడుక నామములు

కలవు. ఇంకను వాయువు (దిక్పాలురలో నొకఁడు) యొక్క రాజధానిపురము పేరు గంధవతి.

గంధసిలకుల గోత్రము — ఆర్య వైశ్యుల (౧౦౨) గోత్రములలో నొకటి. (వైశ్య గోత్రములు చూడుఁడు)

గ్రంధిసిలగోత్రము ఏకార్షేయ (౧) గోత్రము. తొల్లింటి సంస్కృతగోత్రము తమస, ఆయాస్య గణము, ఆపస్తంబ సూత్రము, యజుశ్శాఖ, ప్రమాణగ్రంథములు ధర్మసింధు, నిర్ణయసింధు, ఆశ్వలాయనసూత్రము, విజయేశ్వరుఁడు దేవత, భార్య విజయాంబ, తపస్థానము సహ్యాద్రి శృంగము, తటాకము విజయాంభోధి, జపసంఖ్య కోటి, దీపములు ౬౦, క్షేత్రసంఖ్య ౫౦, ఘృతము దానము, దేవకాంచనము వర్జనీయము. (గ్రంధ సిల చూడుఁడు.)

గంధాష్టకములు — సర్వసాధారణముగ గంధాష్టక మన- ౧. చందనము. ౨. అగరు, 3. కర్పూరము, ౪. కుంకుమపువ్వు, ౫. గోరోజనము, ౬. జటామాంసి, ౭. శిలారసము, ౮. అనుములు అని చెప్పఁబడినవి. మాంసాదుల సుగంధముచేయు గంధాష్టకము- ౧. జాపత్రి, ౨ లవంగములు, 3. దాల్చిని చెక్క, ౪. ఏలకులు, ౫. నాగకేసరాలు, ౬. మిరియాలు, ౭. కస్తూరి, ౮. ఆకుపత్రి యని చెప్పఁబడినది. దేవతాప్రీత్యష్ట గంధములు - ౧. చందనము, ౨ కర్పూరము, 3. నాగకేసరాలు, ౪. కురువేరు, ౫. తుంగముంపలు, ౬. దేవదారు, ౭. గోరోజనం, ౮. కుంకుమపూవనియు చెప్పఁబడినది. గణపతిప్రీత్యష్ట గంధములు- ౧. చందనము, ౨. అగరు, 3. కర్పూరము, ౪. ఆకుపత్రి, ౫. కురువేరు, ౬. రక్తచందనము, ౭. చంగల్వకోష్టు, ౮. కుంకుమపూవు అని చెప్పఁబడినది.

గంభీరానది — మాళవ దేశమున శిప్రా (అవంతి) నది యందు సంగమించు వేఱొక నది.

గగనరోమంథ న్యాయము - గాలిని (నమలి) నెమరునకు తెచ్చుకొనుట. నెమరునకుఁ దెచ్చుకొనుట యన దొలుత తిన్న దానిని తిరిగి నోటిలోనికిం దెచ్చుకొని నమలుట యని యర్థము. నిరర్థక కార్యమని భావము. నిష్ఫలితముగా కార్యమును చేయుటం గూర్చి యీ న్యాయమును వాడుదురు.

గగనారవిందము- ఆకాశపు తామర పువ్వని యర్థము. నిజముగా నుండునది కాదని భావము.

గజకచ్ఛప కలహము (పోరు) — సుప్రతీకుఁడు, విభావసుఁడు చూడుఁడు.

గజకర్ణుఁడు— ఈతఁడొక యక్షుఁడు.

గజ జంపె తాళము— తాళములు చూడుఁడు.

గజలాళము— దీనిని గజలీల యనియు, నందురు. (తాళములు చూడుఁడు.)

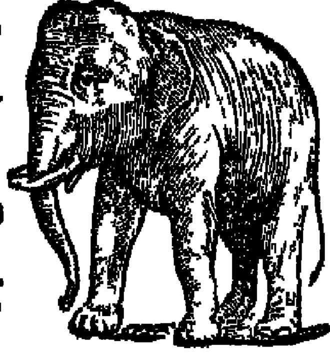
గజపతి వంశ నృపతులు — వీరు కటకము చౌదుఆర్ రాజధానులుగ ఉత్కళ రాజ్యము, కళింగరాజ్యము మొదలగునవి ఏలిన వారు. వీరు ముగ్గురనియు, అందు కపిలేశ్వర గజపతి మొదటి వాఁడనియు, ప్రతాపరుద్ర గజపతి మూడవ వాఁడనియు, ప్రతాపరుద్ర దేవుని కుమార్తెను శ్రీకృష్ణదేవరాయ సార్వభౌముండు పరిణయ మాయెననియుం జెప్పఁబడినది.

గజపతులు (బిరుదము)— ఛాయపతులు చూడుఁడు.

గజభుక్త కపిత్థ న్యాయము — ఏనుఁగు మ్రింగిన వెలగపండు లోని గుజ్జు మాయ-

మైపోవును. కాయ పైకి కాయ వలెనే యుండుం గాని ఏమియుం దెలియదు. లోని గుంజు మాత్రము హరించి పోవును.

గజలక్షణము — దీనిం గూర్చి మృగచర్మీయమను గజలక్షణములను వివరించు గ్రంథ మొకటియు, పాలకాప్య ముని రచించిన హస్త్యాయుర్వేద మను ఏనుఁగులరోగనిదానము వైద్యవిధానముం గల గ్రంథ మొకటియు మాత్రము గానవచ్చుచున్నవి. అశ్వ లక్షణ ధర్మము లేనుఁగులకు వర్తించునని కొందఱనెదరు. సొబత్తు వాయిద్యము వ్రాయింపఁ బడుచుండు తావుల నేనుఁగులకు సుడి సుద్దములం జూడ నక్కఱలేదనియు చెప్పఁబడినది.

ఏనుఁగులు- ౧. భద్రము, ౨. మంద్రజాతి, 3. మృగజాతి యని మూడుజాతులుగ నుండును. మఱియు భద్రజాతి ఉత్తమమనియు, అందు గభీరవేది లక్షణములం గల్గియుండిన ఉత్తమోత్తమ మనియుం జెప్పఁబడినది. గభీరవేదికి గంభీరవేది యనియు నను కలదు.

గజాంగములు — అంగములు చూడుఁడు.

గజాయము — అష్ట విధాయములు చూడుఁడు.

గజినీ వంశము — క్రీ. వె. పదియవ శతాబ్ద కాలమున సింధునదికి పశ్చిమముగానున్న ప్రాంచాల దేశ భాగములం దధికారము చేసిన ముసల్మాన్ రాజవంశము. గజినీ అఫఘన్ స్థానము లోనిది. సబక్తజిన్ దండయాత్ర సుప్రసిద్ధము. ఇతని కుమారుఁడు మహమ్మద్ పదునేడు పర్యాయములు భరతదేశమున వేఱ్వేఱు భాగముల దండయాత్ర వెల్వి కొల్లలం గొనిన వాఁడు.

గజేంద్రమోక్ష స్థలము - ఇప్పటి శోనూర్పురకడ గంగానది యందు గండకీనదియు (దేవికానది) సరయూనది కలియు తావున త్రివేణి యనియు నందురు. ఇది గజేంద్రమోక్ష స్థలమని చెప్పఁబడినది. హరిహరనాథ క్షేత్రము. (దేవా లేక దేవికా నది చూడుఁడు).

గటపరచా (Guttapercha) — ఇది రబ్బరుం బోలిన కృతక పదార్థము మలయ ద్వీపములందలి ఈ పేరుగల ఒకజాతి చెట్ల రసమును వండి చేయుదురు ఈజాతిచెట్లు జావా ద్వీపమునందుకూడ పెంచంబడు చున్నవి. రబ్బరు చెట్లనుండి పాలు దీయునట్లు తొక్కనుండి దీని రసము తీయుదురు. ఇది రబ్బరువలె సాగునది కాదు. రబ్బరువలె దీనిని వల్కనైజు చేయ వీలుపడదు. ఎలక్ట్రికు తీగెలను ఇన్సులేట్ చేయ దీని నుపయోగింతురు. గాఫ్ ఆట బంతులకు పైకప్పు వేయుదురు. ఇంక రబ్బరువలెనే పలు కార్యములం దుపయోగించు పదార్థము.

గడ్డము గల తాఁబేళ్లు — చీనా దేశమున హాంకాంగు పురమునందున్న ఒకపవిత్ర సరోవరమునందు కలవు. అది చీనా వారికి పవిత్రజలనిలయమనియు, అందలి తాఁబేళ్లు చీనా వారిచే గౌరవింపంబడుచు, ఆహారము లీయం బడుచు జీవించునవిగఁ జెప్పఁబడినవి.

వాటికి గడ్డములు, వెంట్రుకలు గలవట. అవి సముద్రపునీటి రంగున నొకఅడుగు మొదలు మూడడుగుల పొడవుగదనుకఁ బెరిగి యుండునట. ఎక్కువ పొడవైన గడ్డపు వెంట్రుకలం గల కూర్మములు అధిక గౌరవమునకుం బాత్రములట. ముసలవి యైనకొలఁది యవియు నెరసెడివి.

గడియారము (Clock) — తొలుత సూర్యగడియారములు (Sun dials), పిదప

ఇసుకగడియారములు, తర్వాత నీటిగడియారములు ఉండినవి. తరువాత బరువులు, చక్రములు, కొంతకాలము గడియారములై యుండెను. క్రీ. శె. ౧౧వ శతాబ్దమున Mr. Buckman అనువారు యంత్రపు గడియారమును జేసిరట. కాని తొమ్మిదవ శతాబ్దముననే వెరోనా కాపురస్థుడగు Arch Deacon గా నుండిన Pacificus అనునాయన కనిపెట్టి రచించెనని కొందఱు వ్రాసియున్నారు. మొదటి గడియారము అను పాడవా తావున నిర్మింపబడినదట. తర్వాత Grand father clock చేయబడెనట. ఇప్పుడు పలువిధముల గడియారములు కలవు. మొట్టమొదటగ కనిపెట్టబడిన గడియారము క్రీ. పూ ౧౮౦౦ సంవత్సరమునదని యందురు.

గణకూటము (గణపొంతనము) జ్యోతిషశాస్త్రమున వధూవరుల ఎన్నికలంగూర్చి వివరింపంబడిన ద్వాదశకూటములలో నొకటి. వధూవరుల నక్షత్రములయొక్క దేవ, రాక్షస, మానవగణముల నెఱింగి (ఆయానక్షత్రములందే వాటిగణము చూడుఁడు). వధూవరుల గణములు అనుకూలమో, అననుకూలమో యెఱుంగుటను గణకూటము, లేక గణపొంతన మనియెదరు. (ద్వాదశకూటములు చూడుఁడు).

గణగారి గోత్రము హారిత ఉప గణము చూడుఁడు.

గణపతి గోత్రము — ఆత్రేయ గణము చూడుఁడు.

గణపతినవరాత్రములు — భాద్రపద శుద్ధ చతుర్థి మొదలు తొమ్మిది దినములకీపేరు వాడుకయందున్నది. వీటియందు మహాగణాధిపతి యగు విఘ్నేశ్వరుని పూజించుచుందురు.

గణపతిన్యాయము — గణపతిని శైవ, వైష్ణవ, శాక్తేయ, గాణాపత్యాది వైదికమతస్థులందరు పూజింతురు. మఱియు నాయామతస్థులు గణపతిని తమతమ మతములకుం జెందిన వానిగనే చెప్పుకురు

గణపతులు (అష్టగణపతులు) — ౧. లక్ష్మీగణపతి, ౨. చిక్షిప్రగణపతి, ౩. సిద్ధిగణపతి, ౪. చింతామణీగణపతి, ౫. శక్తిగణపతి, ౬. ఉచ్ఛిష్టగణపతి, ౭. ఏకాక్షరగణపతి, ౮. కుమారగణపతి.

గణపవరపు వేంకటకవి — ఆంధ్ర కవులలో నాధునికులందు పరిగణింపఁబడినవాఁడు. నందవరీక నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు, ఆశ్వలాయన సూత్రము, వసిష్ఠసగోత్రము, తండ్రిపేరు అప్పయ్య. గుంటూరుమండలములోని క్రామేపల్లి సీమలోని గణపవరము కాపురమని తెలియుచున్నది. ఇది పలనాటిసీమలోని భాగము. రచించినది ప్రబంధరాజవేంకటేశ్వరవిలాసము. ఇది ఏకాశ్వాసమైనను ఐదాశ్వాసములంతయున్నది.

గణముఖకుల గోత్రము — ఆర్యవైశ్యుల (౧౦౨) గోత్రములలో నొకటి. (వైశ్య గోత్రములు చూడుఁడు). గణముఖకులగోత్రము-(గణముఖకుల లేక గణముఖుకుల) ఏకాక్షేయ గోత్రము (౬౦), సంస్కృతగోత్రము కాస్యపస, కస్యపగణము, ఆపస్తంబసూత్రము, యజుశ్శాఖ, ప్రమాణగ్రంథమాశ్వలాయనసూత్రము, నిర్ణయసింధు; ధనేశుఁడు దేవత, ధర్మాంబ భార్య, బ్రహ్మాద్రి తపస్థానము, ధర్మాబ్ధి తటాకము, జపము దశలక్ష, దీపములు ౧౭, క్షేత్రసాఖ్య ౩౮, స్వర్ణ దానము, వాడగన్నేరు వర్జనీయము.

గణాచారము — ఇది శైవాగమము లందు చెప్పఁబడిన పంచాచారములలో నొకటి.

ఇది ఒర విధములగు శైవమతశీలములు (వ్రత ములు లేక దీక్షలు).

గణి గోత్రము — ఔతథ్య ఉపగణము చూడుడు, శరద్వంత ఉపగణము చూడుడు.

గణితము — నాల్గువిధములు (అంకెలను గణితశాస్త్రమునందు) ౧. సంకలితము- అంకెలను కలుపుట, కూడుట, గుణకము. ౨. ఉత్కలితము- అంకెలను ఒకదానినుండి వేఱొకదానిని తీసివేయుట ఒకదానినుండి వేఱొక దానిని తగ్గించుట. 3. గుణకహారము- ఒకదానిని వేఱొకసంఖ్యచే గుణియించుట లేక హెచ్చు వేయుట. ౪. భాగహారము- ఒకదానిని వేఱొక సంఖ్యచే భాగించుట (విభాగించుట) లేక హరించుట, హారణము

గతిలేనిఅమ్మకు గంజేపానకము- ఆంధ్రలోకోక్తి.

గదబజాతి — వీరింగూర్చి దెలుపు గ్రంథములు లేవు. వీరు అడవిజాతివారలలో నొకరు. వారి కులకథనము వారియందు జ్ఞాపక పరంపరచే పోషింపఁబడుచు నిట్లున్నది. ఒకనాఁడొక వనదేవత వీరిగూడెమునకువచ్చి తానారాత్రి పండుటకొకమంచెను (మంచము) ఇమ్మని యెల్లరం బ్రార్థించెనట. వారు దాక్షిణ్యముమాలి యంద ఱేకగ్రీవముగ బిచ్చగాండ్రకు మంచమీయతగదని నిరాకరించి నేలబండుమనిరట. ఆవనదేవత యలిగి మీకులమువారిక మంచెలపైఁ బండరాదని శపించి వెడలిపోయెనట గాన వీరు నేలనే బండి నిదురించుట పద్ధతియైనది. వీరు యింకను నార చీరలను మాత్రమే ధరింతురు. అదియు నిట్లే వనవాసమునకరుగుచో వల్కలధారిణియగు సీతాదేవిం బరిహసించి శపింపఁబడిరని జెప్పుకొందురు. వారు పట్టువస్త్రములను ముట్టనైనముట్టరు.

గదలము — ఆయుర్వేద వైద్యశాస్త్రమున సర్పవిషమునకు గదలమని పేరు.

గదాగ్రణి — క్షయరోగమునకుఁ గదాగ్రణి యని పేరు. ఇచట గదశబ్దమునకు రోగ మర్థము.

గదారేఖ — పురుష సాముద్రికము చూడుడు; స్త్రీ సాముద్రికము చూడుడు

గదుగలగంధము — ఆయుర్వేద వైద్యశాస్త్రమున గూనిరోగమునకుఁ బేరు.

గదుఁడు — అత్రిచంద్ర యాదవక్షత్రియుఁడు, తండ్రి వసుదేవుఁడు, తల్లి రోహిణి, సోదరులు శ్రీకృష్ణబలరాములు.(వసుదేవుఁడు చూడుడు)

గనుపు (Knot in wood) కఱ్ఱ దూలములం జెక్కునపుడుకాని, కోయునపుడు గాని అందు గనుపు లగుపడుచుండుట నెల్లరెఱిఁగి నదే. ఇవి కొమ్మలుండు తావులకడ చెట్లు అధిక బరువునుమోయవలసియుండుంగాన నట నెక్కువ బలముగలదిగ నుండుట కిట్లు గుంపు లేర్పడును. గనుపులు చాల గట్టివిగ నుండి ఏర్పడిన వృత్తాకారముల సముదాయములు.

ఒక్కొకతరి చెట్టునందు కొమ్మ అంకురించిన తావులందు వేఱుకారణములచే నాకొమ్మ యటం బెరుగక యంతరింప నాపేర్పడిన వృత్తాకారసముదాయము బలపడక, ఆకారమమాత్రము గలదిగ నిలచియుండును. దీనిని కఱ్ఱయందలి సుడియని దరు. కనుపులనియు నందురు,

గబిధుమతీ (కుదారోకోట) పురము — ఇటావాపురమున కీశాన్య దిశగా ౨౪ మైళ్ళ దూరమున నున్న తావు. ఫరూకాబాదు జిల్లాలోని సంకిసాపురమునుండి 3౭ మైళ్లు దూరము. రెండవశిలాదిత్యుఁ డను

శ్రీహర్షుని పాలనకాలమున హరిదత్తుఁ డనువాఁడిట పాలకుఁడుగ నుండెనని (కనూజరాజ్యము) ఎపిగ్రాఫికా ఇండికా ౧ వ సంపుటము ౧౮౦ నుండి తేలుచున్నది.

గభీరవేది (భద్రజాతి) గజము – గజలక్షణము చూడుఁడు.

గయ — బీహారు (తొల్లింటి విహార) దేశమున గయమండలమున ప్రధాననగరము. గయాక్షేత్రమును గయాశీర్ష మని యందురు. ఉత్కల దేశమున వైతరణీ తీరమునఁ గల జాజిపూర్ (తొల్లింటి యజ్ఞపురము) నాభిగయ యనియు, ఇంక వేఱొకచోట పాదగయ కలదనియు చెప్పఁబడినది. ఇవిగాక నర్మదానదీతీరమున జబ్బలుపూరు మండలమున బేడాఘాటనంబడు తావున మార్బ్లెరాక్సుకడ, ఇంద్రగయ యని యొకటి కలదు.

గయాక్షేత్రము ఫల్గుణీనదీతీరము ఇది పితృప్రీతియగు పవిత్రక్షేత్రము. ఇట ధర్మపృష్ఠ మనంబడు పవిత్రశిలాతలమును, అక్షయవటంబను మఱ్ఱిచెట్టును, అటనే కతిపయదూరమునం గల విష్ణుపాదములకుఁ దేవాలయమును కలవు; మరియు గయయందు మంగళగౌరి శక్తిపీఠము, అష్టాదశ శక్తిపీఠములలో నొకటి. గయపట్టణప్రాంతముల ప్రేతపర్వత మనియు, రామశిల లేక, రణశిల యనియు; ఇంక నిట్టివే సప్తపవిత్రస్థానములు కలవు. అవి సప్తగయలని మార్కండేయపురాణమున చెప్పఁబడినవి.

శ్లో॥ గయాయాం ధర్మపృష్ఠేచ సదసబ్రహ్మణాస్పతే । గయాశీర్షే వటేచైవ పితౄణాం దత్తమక్షయమ్॥ అని చెప్పఁబడియుంట నీగయాక్షేత్రమున పితృర్చనయు, పిండప్రదానమును హిందువులకు చాలముఖ్యముగ నెంచఁబడుచున్నవి. ఈ యర్చనలకుఁ గయావ్జిత మని వాడుక నామము. గయాక్షేత్రమునకు పితృర్చనలు సలుప నేఁటికి రెండులక్షలవఱకు యాత్రస్థులేతెంతురట. అమావాస్యదినములు పితృర్చనకు చాల ప్రీతికరమగు దినములు. ముఖ్యముగ పితృపక్షమనంబడు భాద్రపద బహుళపక్షమున యాత్రస్థులధికసంఖ్యాకులుగ గయ కేగుచుందురు. పిండములవేయుచోటు విష్ణుపాదదేవస్థానమున పగలంతయు తిలలు, దర్భలు, పిండములతో నిండియుండుచు, రాత్రులందు కడిగి శుభ్రపఱచి శుభదర్శనమునకు వదలుచుందురు.

గయయందు గల పండాలకు గయావళ్ అని పేరు. వీరు గంగాపుత్రుల తెగవారు అందఱుచే గయావళీ లనంబడుచుందురు. వీరందఱు ద్వైత సిద్ధాంతమును మతముగాఁగల వైష్ణవులు మధ్వగురువునకు శిష్యులు. చాల ధనవంతులని పేరందినవారు.

గయయందు వేర్వేఱుజాతుల శిలలతోఁ జేయఁబడిన ప్రశస్తమగు కల్వములు చేయుదురు. ఇది భారతదేశమంతటను ప్రశస్తములుగ పేరందినవి. ఇంకను చలికాలమున కప్పుకొను కంబళము (రగ్గు) లు నేయఁబడుచున్నవి. (గయాక్షేత్రము చూడుఁడు)

గయమహారాజు — షోడశమహారాజులలో నొకఁడు (మహారాజులు చూడుఁడు.)

గయాక్షేత్రము — దీనిని శీర్షగయ యనెదరు. దీనింగూర్చిన వివరములు వాయుపురాణము ౨-౧౦౫ యందుఁ బేర్కొనఁబడినవి.

గయాక్షేత్రము ఫల్గుణీతీరముననే, ఉత్తరమున రామశిలపర్వతము మొదలు దక్షిణమున బ్రహ్మయోనిపర్వతముదనుక వ్యాపించియున్నది. గయాపట్టణము నవీనభాగ ముత్తరమున సాహెబ్ గంజియను పేరం బరఁగును. ఇందు విశాలమగు బాటలు మొదలగునవి సౌఖ్యనివాస మిచ్చెడివి. దక్షిణభాగ మంతయు యాత్రాస్థల

ములతోను, గయావళీల గృహములు, యాత్ర స్థుల బసలచే దనరుచుండును. ఇందే విష్ణుపాద దేవాలయము కలదు. దీనిని ఇందూరుసంస్థానాధిపతి మల్హారిరావు హోల్కారు కోడలగు అహల్యాబాయి తొల్లింటి దేవాలయపుతావున క్రీ. వె. ౧౭౬౬-౧౭౮౫గి తిరుగ పెద్దదిగ గట్టించెను.

ఏబదిరెండు పీఠములలో నొక్కటియగు మంగళగౌరి దేవస్థానము బ్రహ్మయోనిపర్వతచరియపై భాసనాథమను పేరుగలతావున గలదు. దీని ప్రశంస దేవీభాగవతము ౭-౩౦,౩౮ యందు కలదు.

విష్ణుపాదమునుండి ఆరుమైళ్ళదూరముననున్న ధర్మారణ్యమును, మతఙ్గవాపియు, నైఋతిదిశగా నొకమైలుదూరమునంగల బ్రహ్మసారమును, దక్షిణముగ నొకమైలు దూరమున (మారన్పూర్ వద్ద) నున్న గొడాలోల మనంబడు తావును, ఉత్తరముగ నొకమైలుదూరమం దున్న ఉత్తరమానసమనంబడు సరస్సును, దేవఘాట్‌వద్దనున్న దక్షిణమానసమును, ఈక్షేత్రమున యాత్రస్థులకు ప్రధానములని చెప్పఁబడినవి. వీటిప్రశంస అగ్నిపురాణము ౧౧౫ యందునను, మహాభారతము వనపర్వము ౮౪ యందునను గలదు.

బ్రహ్మయోనిపర్వతచరియను గయాశీర్ష మందురు. ఇదియె తొల్లింటికాలమున గయపట్టణముండిన తావని కొందఱనెదరు. ఇదియొక మైలు విశాలముకల తావు. ఇచట బుద్ధభగవానుఁడు ఆదిత్యపర్యాయసూత్రమును బోధించెనట. (గయ చూడుఁడు.)

విష్ణుపాదదేవాలయముకడ సూర్యకుండము కలదు. అక్షయవటముకడనున్న ఒక శిలాశాసనము క్రీ.వె. ౧౦ వ శతాబ్దమునది. దీనిని బ్రహ్మగయ యందురు. కోల్హాపూర్ సంస్థానపు కొల్హాపూరుకడ రుద్రగయయును, బీఢారు పరగణాలోని లీనాక్ అను తావున విష్ణుగయయు, జబ్బల్పూరుకడ నర్మదానదిపై ఇంద్రగయయు, ఉత్కలదేశమున కటకంజిల్లాలోని జాజిపూర్ (వైతరణీ నదీతీరమున) నందు నాభిగయయును కలవు.

గయుఁడు - లోకప్రసిద్ధుఁడగు గయాసురునిం గూర్చి యందఱెరిగినదే. ఈతనిశిరస్సు గల తావు గయపట్టణము. ఫల్గుణీనదీతీరము. ఇట బ్రహ్మయోని పర్వతము, వటావృక్షము, ధర్మపృష్టము, విష్ణుపాదము మొదలగు పిత్రర్చన స్థలములు కలవు. (గయ చూడుఁడు). మఱియు గయాసురునినాభి ఉత్కలదేశమున కటకముజిల్లాలోని వైతరణీ నదీతీరమున జాజిపురమున విరజాక్షేత్రమున గలదు. దీనిని నాభిగయ యనెదరు. ఇటగదాధర విష్ణుదేవుఁడు గలఁడు.

ఇంకనుఆమూర్తరజుని కుమారుఁడుగయుఁడనేక యజ్ఞములొనర్చి రాజర్షి యనిపించుకొనినవాఁడు. ఈతని యజ్ఞవాటమె గయాక్షేత్రము. మఱియు ప్రియవ్రతుని వంశస్థుఁడగు నక్తుని కుమారుఁడు గయమహారాజు. ఈతఁడు చక్రవర్తియనియు, షోడశమహారాజులలోని వాఁడనియు చెప్పఁబడినది. ఈతండే నూఱశ్వమేధ యాగము లొనర్చినవాఁడట. అసంఖ్యాక గోదానములొనర్చెనట. ఇంకను ఉల్ముకుని సుతుఁడొక గయుఁడుకలఁడు. ఈతని సోదరుఁడంగుఁడు.

గరళము — పాముయొక్క విషమును గరళమందురు. ఆఙ్గ్లమున Snake poison అనియు, సంస్కృతమున గరలం, సర్పవిషం అనియుంబేరులు. విషముగల పాములలో త్రాచుపాము లేక నాగుపాము అనంబడునది గాఢ విషముం గల్గియుండుటకు ప్రసిద్ధమైనది. ఇంకను కట్లపాములు, పొడపాములు మొదలగు పెక్కు జాతుల పాములున్నను వాటివిషము అంతగాఢమైనదికాదు. విషసర్పములందు గోనాగమనఁబడు

జాతి అన్నిటికన్నను మహాఘోరమైన విషముం గలదిగ చెప్పఁబడినను, ఇక్కాలమున నాజాతి చాలభాగము నశించిపోయి అరుదుగ నెచ్చటనోగాని కానవచ్చుటలేదు. గోనాగము యొక్క విషపువేడికి అదినడచిన మార్గమున పచ్చగడ్డికూడ మాడిపోవునని చెప్పఁబడినది. ఇవి ఎక్కువ ఉష్ణముగల సీమలందు మహారణ్యముల నెచ్చటనో యుండును.

త్రాచుపాము నోటను దవడలకడ దంతము లుండుతావున నిటునటు రెండుతిత్తులందు ఈ విషముండును. పామునకు ముందు రెండుకోర లుండి అవిపైనుండి క్రిందికివచ్చి వెనుకవైపు ఇంచుకవంగి సూదులై యుండును. పాముగరచుట యన తోలుత సీసూదుల గ్రుచ్చియాగాయములకు తననోటనుండు విషపుతిత్తుల నదిమి కొంచెము విషమునాగ్రొత్తగాయముల కందించును. రక్తము తగిలినతోడనే దానివెంట లోనికతివేగముగ బర్వెడి వ్యాపించుశక్తి సర్వవిషము నందెక్కువగ కలదుగాన విషము లోనికేగును. అది ప్రాణముం బోగొట్టును. పామునోట విషముండు తిత్తులను మానవశరీరమందలి Saliva glands తో పోల్చి వాటిని Poison glands అనెదరు.

విషములేని పాములు కొండచిలువ (Boa) Anaconda (ఇది అమెరికా దేశమునందు Boa జాతికిం జెందిన నీటిపాము). Python (ఇది యొక పెద్దదగు పాము) మొదలగు కొన్నిజాతుల పాములున్నను వాటికి విషములేక అవిపీల్చివేసి కాని, మ్రింగివేసికాని ప్రాణుల బాధించెడిని.

పామువిషము మిక్కిలి కాకఁజేయును. శరీర మందన్ని యవయవములకు నతివేడి గల్గించును. ముఖ్యముగ నేత్రములకు వేడిగల్గించి ఎఱ్ఱబడ జేయును. అయ స్వేద వైద్యులు వాతము మించి ఇక రోగిజీవించుట దుర్లభమని తోచిన యెడమున నీగరళము లోనికిత్తురు. కాని యితరకాలములందు ప్రత్యేకముగ లోనికీయరు. ఇదికడసారి ప్రయోగముగ నెంతురు. గరళము ఇతరఔషధములందు చిన్నపాలు చేర్పఁబడి మిక్కిలి వేడిగల్గించును.

గ్రహణి, కడుపులో పుండ్లు లేక గాయము, రక్తగ్రహణి గలవారికి గరళసంబంధమే తగులరాదనియు, గరళమిశ్రమముగు ఔషధములంగూడ నీయరాదనియు, ఇచ్చిన ప్రాణహాని గల్గించుననియు జెప్పఁబడినది. మఱియును గాయములకు, పుండ్లకు, రక్తముచిమ్ము ఏపాటి చిన్నదెబ్బలు, నరకులకైనను గరళముయొక్క స్పర్శయైనను తగదు. తగిలినతోడనే సర్పదష్టమువలె పనింజేసి చంపునని చెప్పఁబడినది.

గరిక (గడ్డి) చెట్టు

లా. Cynodon dactylon, Panicum dactylon, Agrostis linearis; ఆంగ్ల Huriallee grass, Couch grass, Creeping panic grass; సం. దుర్వా, భార్గవీ(నల్లగరిక), కొందఱు పర్వికయనియు నని. గరిక తెల్లగరికయనియు, నల్లగరికయనియు రెండుభేదములు కలవు. అందు తెల్లది శ్రేష్ఠమందురు. గరికగడ్డి జాతులలో నొక జాతి గడ్డిచెట్టు.

గరికరసము లేక కషాయము చలవజేసి కఫము, క్రిమిరోగము, గంధకదోషము, తాపము, పైత్యము, రక్తదోషము, విదాహము, విసర్పి పీటినడంచుననియు, గరికవేళ్ళ రసము పుంస్త్వపుశక్తి నడంచి నపుంసకత్వము గల్గించుంగాన లోనికి యరాదనియుఁ జెప్పఁబడినది. తెల్లగరికనూరి నలుగిడిన పిల్లలశరీరము తెల్లఁబడి ఛాయగల్గునందురు.

గరిక పశువుల కాహారము. దీనికణుపులు భూమికి మోసినతావున వేళ్లుతన్ని పెరుగు మొండిజాతి. ఇది ఎండిపోయి చచ్చినట్లుగుపడినను లోన

నెక్కడనో! ఒక్కతావున పచ్చియుండిన నటవేళ్లు తన్ని పెరిగి వృద్ధిపొందెడిని. గరికిచిగుళ్లు (దూర్వములు) గణనాథునకు పూజింతురు.

గరిఘాసిద్ధి — సిద్ధిసిద్ధులు చూడుఁడు.

గరుడ తాళము — తాళములు చూడుఁడు.

గరుడ పురాణము — (గారుడము) లింగ, కూర్మపురాణములందు దేవీభాగవతమున పదునారవదిగను, తక్కినవాటియందు పదునేడవదిగను చెప్పఁబడినపురాణము. గరుడోద్భవ బ్రహ్మాండ విషయములు, చావుసంబిధప ప్రాణిస్థితి మొదలగు విషయములందెల్పు పురాణము. మత్స్యపురాణమున పదునెన్మిదివేలుగను, తక్కిన పురాణములందు ౧౯,౦౦౦ గను గ్రంథ సంఖ్య వివరింపబడినది.

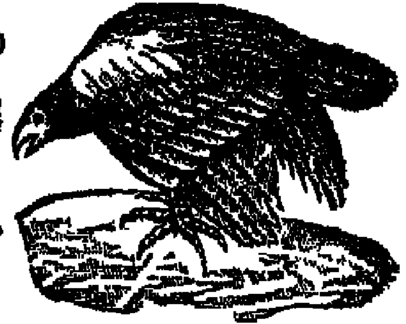
గరుడవర్ధనపు చెట్టు నందివర్ధనపు చెట్టు చూడుఁడు

గరుడాసనము — యోగశాస్త్రమునఁ జెప్పఁబడిన ఆసనములలో నొకటి. ఇది రెండువిధములుకుడికాలిమీఁదనానినిలువఁబడి,ఎడమకాలిని కుడికాలి వెనుకనుండి కొంచముత్రిప్పి ఎడమకాలిద్రేళ్ళను, కుడిపాదముపై నానించి, రెండు చేతులను మెలికవైచి త్రిప్పి, అరచేతులం జోడించియు, ఆవ్రేళ్ళతో ముక్కుమూసుకొని నిలువంబడుట గరుడాసన మనంబడును. ఇది సవ్యమార్గము. ఇంక నెడమకాలునాని నిలువంబడి కుడి కాలిం ద్రిప్పి వ్రేళ్ళను ఎడమపాదముపై నానించి చేతులను పైవలెనే యుంచుట అపసవ్యమార్గము.

ఇంకను ప్రకారాంతరమున రెండుకాళ్ళవ్రేళ్ళు మోకాళ్ళు నేలనానించి రెండుకుడిమెల్లపైని పిరుదులనానించి కూర్చుని అరచేతులు వెల్లకిలనుండు రీతిని మోచేతులను మోకాళ్ళపై నానించి చేతులుసాచి కూర్చుండుటయుం జెప్పఁబడినది. దీని యభ్యాసమున చిత్తైకాగ్రత గల్గుటయు ప్రాణవాయువు సుషుమ్నగతమగుటయుం జెప్పఁబడినది.

గరుడ హస్తము — హస్తాభినయము చూడుఁడు. భరతశాస్త్రము చూడుఁడు.

గరుడుఁడు — ఈతనికి గరుత్మంతుఁడు

తార్క్ష్యుఁడు మొదలగునామములు పెక్కుగలవు. తండ్రి కశ్యపప్రజాపతి. తల్లి వినత. సోదరుఁడు అనూరుఁడు. గరుత్మంతుఁడు విష్ణుభక్తుఁడు. విష్ణుదేవుం గూర్చి గొప్పతపం బాచరించి ప్రసన్నతవడసినవాఁడు. విష్ణుదేవుని వాహనము. నాగకులమునకు వైరి.

గలాగలి గోత్రము — సంకృతి ఉపగణము చూడుఁడు.

గవర కులమువారలు — వీరాంధ్రులు. విశాఖపట్టణ మండలపు అనకాపల్లి పురసీను, మూలస్థానముగ నాదిని కాపురము కుదిరి ఆదేశ పరిసరములకేగాక బర్మా దేశమునకుం గూడ కొందఱేగియున్నవారలు. వీరెచ్చట నున్నను అనకాపల్లి సీమయే వీరిప్రధానస్థానము. ముఖ్యవృత్తి సేద్యముగా నవలంబించువారు. వీరియందు ధనికులెక్కువమంది కలరని బలమగు ప్రతీతికలదు. మితవ్యయమునకుం బేరందినవారు. పలురకముల సేద్యముల నొనర్ప నేర్పరులని పేరందిరి.

పల్లపు భూములను మెరకచేయుటకుఁగాని మెరకభూములను పల్లపుపొలములుగ మార్చుటకుగాని వీరుసమర్థులని గర్వముగఁ జెప్పుకొందురు. వీరియం దైకమత్యము, స్వకులాభిమానము బలమైనది. ఆంధ్రదేశపు కులములలో సేద్యమునందగ్రస్థానమందినవారనిన నతిశయోక్తి కానే

రదు. వీరి స్త్రీలకు స్వాతంత్ర్యమధికము. వారు వర్తకపుపనులు, తాముపండించిన పంటదినుసుల సమ్మకట మొదలగుకార్యములందు నిపుణులు. వీరియందు మారుమనుపులు కలవు. అన్యులు స్త్రీలను గౌరవముగ సంబోధించుటయందు అమ్మయ్య యనుట యాచారముగ గలదు.

వీరందఱు శాక్తేయ మతస్థులు. వీరిలో కొంద అన్యులవలె తిరుమణి శ్రీచూర్ణములం ధరించుచు న్నను వీరు గౌరీశక్తి నారాధించు సంఘముగాన గౌరీలని పేరందిరి. ఆశబ్దమే వీరి కులనామముగ మారి గవరలని ఏర్పడియుండనోపు.

గవరక్టోమటులు — ఆర్య వైశ్యులు చూడుఁడు.

గవల గోత్రము — కుశికగణము చూడుఁడు.

గవాక్షుఁడు — సుగ్రీవుని సేనయందలి యొకవానరుఁడు. ఈతని పేరంబరగు ఒకతీర్థము ఈతఁ డొనర్చినదని రామేశ్వరమున నొక చిన్న బావిం జూపుదురు.

గవిష్ఠిర గణము — ఇది అత్రి సంతతి యందలి యొక గణము. ఇందు ఇరువది యారు గోత్రములు కలవు.

కాత్యాయన సూత్రోక్తగోత్రములు (౧౦)- ౧. అవరోధకృత్, ౨. ఔర్ణనాభి, 3. గవిష్ఠిర, ౪. నాలందన, ౫. బైజవాపన, ౬. మౌంజకాశి, ౭. లాక్షి, ౮. వ్యాణి, ౯. వైలేయ, ౧౦. సృపి.

మాత్స్య సూత్రోక్త గోత్రములు (౧౬)- ౧. కటుకి, ౨. కృష్ణశీర్షక, 3. శాకశీర్షి, ౪. కాలాశి, ౫. ప్లక్షి, ౬. పార్ష్ణి, ౭. పూర్వాతిథి, ౮. బరధృతి, ౯. బ్రహ్మపుష్పి, ౧౦. మైత్రేణ్య, ౧౧. లలందలి, ౧౨. వ్యాఘ్రపుష్పి, ౧3. శ్యామపుష్య, ౧౪. శిరీష్టక, ౧౫. సోపుష్పి, ౧౬. హిరణ్య.

ఈగవిష్ఠిర గణమందలి గోత్రములు ౨౬ కి ప్రవర రూపములు (౨)-౧. ఆత్రేయ, అర్చనానస, గావిష్ఠర, ౨. ఆత్రేయ, గావిష్ఠర, పౌర్వాతిథి.

గవిష్ఠిర గోత్రము — గవిష్ఠిర గణము చూడుఁడు. ముద్గల గణముచూడుఁడు.

గవేరణి గోత్రము — జమదగ్నివత్స ఉపగణము చూడుఁడు, హారిత ఉపగణము చూడుఁడు.

గసగసాల చెట్టు (నల్లమందుచెట్టు)— లా. Papaver somniferum. ఆంగ్ల. Poppy tree. సం. ఖస్కససవృక్షః; సుబీజః; సూక్ష్మబీజ వృక్షః. నల్లమందునకు సంస్కృతమున అఫేనమ్ అందురు. నల్లమందిచెట్లనుండి చేయు విషపదార్థము (నల్లమందు చూడుఁడు). ఈచెట్టుకాయల లోని గింజలకు గసగసాలందురు. కాకలనడంచి గ్రహాణినాపి ఇంచుక మత్తుగల్గించి వీర్యప్రకోప ముఁజేసి మలబద్ధముంగల్గించునియు, బోదకాలు రోగమును శాంతింపఁజేయుననియు, పొడిదగ్గు, క్షయరోగముల నివారించుననియు, మెదడుకు, మలముండు తిత్తులు, మూత్రముండు తిత్తులకు బలముంగల్గించుననియు, కొంచెము వేయించి తినిన ధాతుపుష్టిగల్గించుననియు, అల్లె వాసన చూచుచుండిన నిద్రంగల్గించుననియు, అధిక మైనచో నింమక కడుపుంబిగియజేసి వాతముం బ్రకోపింపఁజేసి, ఇంద్రియనష్టము గల్గించుననియు, మలబద్ధము గల్గించుననియు, దీనికి విరుగుడులు తేనె, పంచదార, రూమిమస్తకీ యనియుఁ జెప్పఁబడినది. నల్లమందుచెట్టుకాయల పెచ్చులకు పోస్తకాయలని పేరు. ఇందు కొంచెము మత్తుం గల్గించుగుణము కలదనియు, దీనికషాయము లోని కిచ్చిన విరేచనములంగట్టుననియు, నిద్రఁగల్గించు

ననియు, వేడికషాయములో గుడ్డముంచి పైన కాచిన కవ్వుదెబ్బలు, గాయములు మాన్పట్టు ననియుం జెప్పుదురు నల్లమందు పొగాకుతోఁగాని తమలపాకులతోఁ గాని సిద్ధపఱిచి కాల్చుటకు (మద్దత్తు) తయారుచేయుదురు. ఇది కాల్చి పొగ పీల్చిన మత్తుఁగల్గించును. ఇది దురభ్యాసముగ దలంపఁబడుచున్నది.

గహెూార్ (శాఖ) క్షత్రియులు — శిశోదియా (శాఖ) క్షత్రియులు చూడుఁడు

గళగ్రహము — దీనికిం గళరోగ మనియు నందురు. కంఠవ్రణమని కొందఱు వాడుదురట. శ్లేష్మ సంబంధ రోగమని తలంపఁబడుచున్నది. ఆహారాదులను లోనికిఁ జననీయకుండు నటుల గళమున నగు విషపుజాతి వ్రణము. స్వరమును నీరసింపఁజేయునది. అపాయకరమగు జబ్బు.

గళస్థపాదుకాన్యాయము— గళముపై కాలిజోడని యర్థము. శత్రువు ఇరుకు నంబడినతరి కొన్నివిధుల (షరతులను) విధించి యవితప్పిపోచో దుస్సాధ్యములగు కఠినపద్ధతులను విధించి బలాత్కరించు స్థితియందు ఈన్యాయము వర్తించును.

గచ్చ (పొద) చెట్టు లా. Caesalpinia bondue అనియు, Guilandina donducella. ఆంగ్ల. Molucca Bean లేక Nut tree. సం. కుబేరాక్షీ. గచ్చచెట్టు ముండ్ల పొద గాన తోటలయొక్క సరిహద్దుకంచెలుగను వేయుదురు. గచ్చచెట్టుకాయలుపైనికూడముండ్లుండును. లోనిపిక్కలనే గచ్చకాయలని తెలుచు వాడుచుందురు. గచ్చపిక్కలు గచ్చచెట్టుకాయల లోని గింజలుగనున్నవి. అవి ఆడపిల్లలు ఆటలం దుపయోగింతురు. గచ్చాకు ముదిరినదానికన్న లేతది శ్రేష్ఠమని చెప్పఁబడినది. దీని కషాయము లేక రసము వేడిచేసి ఋతురక్తమును చక్కగ వెడలించును. శరీరములోని మలములను వెడలించును. ఆముదమునసించుక వెచ్చజేసిపైనికట్టిన ఒంటిబీజపుబాధ (అండవాతము) నిమ్మళించును. కషాయము లేక రసమునందు అండవాతము, ఋతుదోషము, క్రిమి, జ్వరదోషము, వాతములు, శూలలు, శ్లేష్మరోగము నివారణమగునని చెప్పఁబడినది.

గచ్చవేరురసము- అగ్నిమాంద్యము, కుష్ఠు రోగము, వాతశూలలు నివారించి దేహమునందు నిల్వయగు దుష్టజలముల వెడలించి దేహమును గట్టిపరచునని చెప్పఁబడినది. గచ్చకాయలలోని పిక్కలం జిమకగొట్టి లోనిపలుకులు చేదుగనుండి అన్న భేదియందలి విషదోషము, పాషాణదోషము, ఇత్తడి,రాగి మొదలగు లోహముల విషదోషము, కడుపులోనిబల్లలు, క్రిమిరోగము, ఈడుపుదగ్గు, ఉబ్బసపుదగ్గు, గుండెలలోనినొప్పి, శూలనొప్పి, మన్యపుజ్వరము, విషమజ్వరము, చలిజ్వరము, నీరసము నివారించునని జెప్పఁబడినది. కాని పలుకులందు వమనముచేయు గుణము బలముగ గలదు గాన, వైద్యులతిజాగ్రతగా నుపయోగింతురు. గచ్చపప్పుచూర్ణము నీట నరుగఁదీసి (యోగంధపుముద్దను) తేలుకుట్టినచోట వేసి కాచిన బాధతగ్గును. పెనరాసికాచిన గవద బిళ్లలు, ఆడ్డగ్రరలవ్యాధి, ఒంటిబీజము (లేక అండ వాతపుబాధ) నివారించును. గచ్చపప్పు నూనె యందు పక్షవాతము, ఈడుపుదగ్గులం గూడ నివారించుశక్తి (పైకిమర్దనా) గలదందురు. పప్పు కాల్చినమసి దంతరోగముల నివారించును.

గజ్జి, దానిపురుగు — ఇది సూక్ష్మ జీవుల (Worms) నుండి సంభవించు అంటు రోగము. తెలుచుగ,బాల్యమునందు యౌవనప్రాదుర్భావమునను సంపర్కదోషమునుండి అపరి

శుభ్రతగలవారికిం గల్గుచుండు కురుపులవ్యాధి గ్రుడ్లనుండి జనించు జాతిపురుగు లీకురుపులకుం గారణము. వీటియందు స్త్రీపురుషభేదముకలదు. ముందు నాలుగు, వెనుక నాలుగు ముండ్లగుత్తుల వలె కాళ్లుండునందురు. (అంటు వ్యాధులు చూడుడు, సూక్ష్మజీవులు చూడుడు).

గద్దరికాప్రవాహ న్యాయము —

మేకలమంద ఒక మేక ముందునడచిన అన్ని మేకలును వెంటాడించుచు వెంబడించునని భావము. అర్థములేక ఒకనిని తానునుసరించుట కీన్యాయము వాడుదురు.

గద్వాల్ రాజ్యము

అరుణోదదేశము చూడుడు.

గద్యము లేక వచనకావ్యము

గద్యకావ్యములు సాధారణముగ ద్వివిధముగ నుండును. ౧. గద్య- ఇదినాల్గుభేదములు కలది. ౧. సాధారణగద్యము, ౨. విన్నపరూపగద్యము, ౩. చూర్ణికాగద్యము, ౪. బిరుదుగద్యము అని.

ఇంక వచనకావ్యము లేడు తెలుంగులు- ౧. సంభాషము (ఉత్తరప్రత్యుత్తరరూపము), ౨. ఉక్తులు (ఒకరు చెప్పినదానిని తాజెప్పుట), ౩. వ్యాసములు, ౪. చరిత్రలు, ౫. ఆఖ్యాయికలు, ౬. కథలు, ౭. నవలలు (Novels). ఇటుల వచనకావ్యభేదములు పలునొకఁడుగ నున్నవి.

గద్వాలసోమభూపతి —

ఈతఁడు క్రీ. వె. ౧౭౦౦ సంవత్సరప్రాంతమున ఇప్పటి నైజామురాజ్యములోని గద్వాల సంస్థానమును పాలించిన ప్రభువు. భద్రాపరిణయము రచించి పేరందిన కాణాదము పెద్దనసోమయాజి యీతని యాస్థానకవి యని తెలిసెడిని. ఈ సోమభూపతి రచించినది రతిశాస్త్రము మూడాశ్వాసముల ప్రబంధము. ఇది హరిహరప్రణీత సంస్కృత గ్రంథము తెలుగున అనువదించినట్లగపడు చున్నది. ఈసోమభూపతి యాస్థానకవియగు కాణాదము పెద్దన్నసోమయాజి పురసంస్థానాధిపతియగు పామన్నపాలునకుమత్స్యపురాణమును, శేషశైలేశలీలయు గృతినిచ్చినవాఁడు.

గన్నేరు చెట్టు —

మనదేశము నందిది సర్వసాధారణమైన వృక్షమే. పూదోటలందెల్లెడల గానవచ్చుచుండును. ఇది తెలుపు, ఎరుపు, పసుపురంగుల పూవులంబూచు మూడుప్రధాన జాతులుగ నెంచనగును. అందు తెలుపుజాతియు, ఎరుపు జాతియు ఒంటిరెక్క పూవులం బూచునదియు, ముద్దపూవులం (అనేకవరుసలు) బూచునదిగను, మఱి రెండు భేదములుగ నుండును. ఒంటిరెక్కజాతి పూవుయొక్క కాడ గొట్టములో నొకసన్నని స్తంభమును దానికడ నొక శివలింగాకారముగను గానవగును. ఈఒంటి రెక్క ముద్దపూవుజాతులలో ఎరుపు, తెలుపు రంగులొక తీరున నుండక పెక్కుమాత్రల భేదముల పరిమితిగల రంగులతో గానవగు చుండును. కాని యారంగుల తారతమ్యము గన్నేరునందలి జాతిభేదము గానేరదు. అది భూసార, జలసమృద్ధుల పైనను, వేసవ ఎరువు సత్తువులపైనను వృద్ధిజేసిన పనిగను నిస్సారమొనర్చి క్షీణింపఁజేసిన పనిగను ఇటీవల స్పష్టమైనది. ఇంకమిగిలిన పసుపు పచ్చరంగు పూవులం బూచుజాతియుం దింతదనుక నాలుగు ముఖ్యములగు జాతిభేదములు గానవచ్చున్నవి. అవి అడవి జాతి చెట్టువలెదోచు పచ్చగన్నేరురు, స్వర్ణనామముతోడను వేఱొకజాతి పచ్చపూవుల జాతియు, బంగారుగంట యనంబడు ఎక్కువదళసరి మంచి బంగారుంబోలిన వన్నెయు పూవు గొట్టమునందలి కాడపై శివలింగాకారముండుటయుంగలజాతి యొకటియునై యున్నవి. ఇవి

మాత్రము స్పష్టమగు భేదముగలవని చెప్పక తప్పనివి. ఇందు అడవిజాతివలె గాననగు పచ్చ గన్నేరు నందు పచ్చపూవుపై నొకపాటి ఎఱ్ఱ మచ్చ లచ్చటచ్చటఁ గాననగు పూవులంబూచు వేఱొక అంతర్భేదజాతియు నట్టిరూపముననే తెల్లపూవులంబూచు వేఱొక అంతర్భేదజాతి యొకటియు రెండుభేదములు కలవు. ఇంక నొకటి రెండడుగుల ఎత్తులోపుననే చిన్నడొంకవలె పెరిగి సదా యెఱ్ఱనిరంగు పైకిని తెల్లనిరంగు అడుగునకుం బూవులంబూచు బిళ్ల గన్నేరనంబడు వేఱొక ప్రత్యేకజాతి గన్నేరునామమునం దనరెడిని. ఈబిళ్ల గన్నేరు పూవునందు సహ్యాకుగు పరిమళ మిసుమంతయుం గానరాకున్నను ఐదేసి రెక్కలంగల్గిన పూవుల నీకాలము విరివిగ బూచుంగాన పూదోటలందు మార్గమున కిరు ప్రక్కలవేసి నాటుచుందురు. దీనివిత్తనములందు తీపిరుచిగల్గి యుంట చీమలు వీటిం గొంపోయి విసారముగ జేర్చుకొనుచుండును.

తెల్ల, ఎఱ్ఱ రంగు పూవులఁబూచు గన్నేరు జాతి- లా. Nerium odorum. ఆంగ్ల. Sweet scented oleander. సం. కరవీరః, కరవీరకః; అశ్వఘ్నః; హయఘ్నః; చండాతః; అనియు, చండాలః అను పదము ఎఱ్ఱగన్నేరునకును సంస్కృతపదములు. దీనివేరునందు విషముకలదు. పూవులందునను బలహీనమగు విషము కలదు. గాన లోనికియ్యరాదు. ఇచ్చిన నరముల బలహీనతయు, గుండెకొట్టుకొనుటను నిలిపివేయుటయు, నాడి కనపడకుండుటయు ప్రారంభమగును. దీనికి విరుగుడు కరక్కాయల రసము లేక కషాయము, కుంకుడుకాయల పులుసు నని చెప్పఁబడినది. గన్నేరువేరు, గన్నేరుచెక్క, గన్నేరుఆకులరసము పైనివ్రాయుటవలన కంతులు, గడ్డలు, తామర, తీట నివారణమగుననియు, వాపులుతగ్గుననియు, వేరురసము కండ్లలో వేయుటవలన కండ్లనీరు కారుట నివారణమగుననియు, మఱియుఁ గఠిన మగు కుష్టు, గజ్జి, చిడుము, చీరపేరు, చర్మరోగ ములు, జంతువిషదోషములు, దద్రు, దుర దలు, పురుగులు, పొక్కులు, పుండ్లు నివారణ మగుననియుఁ జెప్పఁబడినది. గన్నేరుపూవులు నూరి తలకుంబట్టించిన తలదురద, చుండ్రు, వెండ్రుకల బలహీనత, పేలు నివారణమగునందురు. గన్నేరుపాలు లోనికిచ్చిన గాఢవిరేచనములు గావించి అపాయమొనర్చును. దీనికి విరుగుడులు కలకండచూర్ణము కల్పిన పెరుగు, జల్లేడువేరు పైపొట్టుకల్పిన గేదెపాలు, కరక్కాయరసము లేక కషాయము నని చెప్పఁబడినది.

పచ్చగన్నేరు- లా. Thevatia neufolia. ఆంగ్ల. The exile అనియు, Yellow oleander అనియు నందురు. ఇది అడవిచెట్టువలె గాననగుచుండునది. ఇందు పసుపుపచ్చని పూవులు, తెల్లపూవులు, పచ్చరంగుపూవులపై నెఱ్ఱమచ్చలు గల పూవులు బూచు మూడుభేదములుండును. పాలు విస్తారముకారును. కాయలుపెద్దవి. కాయల లోని పిక్కలు పెద్దవిగను గట్టివిగనుండును. లోనిపప్పులు ప్రాణఘాతమొనర్పగల విషతుల్యములు. అవి లోనికిడినరాదు. దీనికి విరుగుడు ఆవుపేడరసము నీటంగల్పి వడకట్టి లోనికిచ్చుట యని చెప్పఁబడినది. చెక్కయందు గొప్ప విరేచనములొనర్చు గుణముకలదు. అపాయకరమైనది.

గన్మెటల్ (లోహము) Gun metal.— రాగి తొంబదిపాళ్లును, తగరము పదిపాళ్లును, కొంచెముగా నితరభాగములును కలిపిచేసిన లోహము. తుపాకుల భాగములను వీటితో చేయఁబడుచుంటచే నీపేరయ్యెను. ఇనుము, ఉక్కు ఉపయోగింప వీలుకానిభాగములు వీటితో

చేయుచున్నారు. దీనిని పురాతనపు బ్రాంజు లోహముకుం సరిపోవుటం జేసి శాస్త్రవేత్తలు బ్రాంజుఎల్లోయి అనెదరు.

గమ్మారేస్ (కిరణములు) — ఆర్టిఫిషియల్ రేడియమ్ చూడుడు.

గర్గ ఉపగణము (అంగీరస, భరద్వాజ, గర్గ) ఇది అంగీరససంతతి. భరద్వాజ గణ మందలి గర్గఉపగణము (౯౦ గోత్రములు).

బోధాయనసూత్రోక్త గోత్రములు (౨౪)- ౧. కారిరాత్రి, ౨. కైవాల్య, ౩. కైవల్య, ౪. క్రోష్టకి, ౫. గర్గ, ౬. గాంధారాయణ, ౭. తుల్య, ౮. దాయావత, ౯. పౌలి, ౧౦. బాహులకి, ౧౧. భ్రష్టక, ౧౨. భ్రాజితాక్షి, ౧౩. భ్రాష్టవిమ, ౧౪. రాజి, ౧౫. వాట, ౧౬. వైలహాని, ౧౭. శాఖాయని, ౧౮. సఖీన, ౧౯. సాంగ్రహవాణ, ౨౦. సాత్యాయని, ౨౧. సాంభరాయణ, ౨౨. స్రాహత, ౨౩. సౌయామిని, ౨౪. హ్రోత్రాయవి.

కాత్యాయనసూత్రోక్త గోత్రములు (౧౮)- ౧. ఐంద్రాలి, ౨. ఔపమర్కటి, ౩. కాలకృత్, ౪. కాలాయన, క్రియాశ్వ, ౬. క్రీవ, ౭. క్రైమగ్మి, ౮. కౌలాత్రుయ, ౯. గార్గ్య, ౧౦. ప్రేమ్యంగ, ౧౧. పైగలాయన, ౧౨. పైంగలాయన, ౧౩. భాల్గవి, ౧౪. మాతులేయ, ౧౫. యావక్రి, ౧౬. శ్యామాయన, ౧౭. శాలంక్యాయన, ౧౮. సావరివార.

మాత్స్యసూత్రోక్త గోత్రములు (౪౨) - ౧. అస్మి, ౨. ఆస్మి, ౩. కాన్వాయన, ౪. కారి, ౫. కాలవిత్, ౬. కైవలాయన, ౭. కౌజలి, ౮. కౌండాయన, ౯. కాలాక్షి, ౧౦. గాధి, ౧౧. ధిరాయన, ౧౨. దామి, ౧౩. నైద్రాక్షి, ౧౪. పైశ్వన్న, ౧౫. పైశ్వకాయన, ౧౬. బలాకి, ౧౭. భారమత, ౧౮. భాల్లకృత్, ౧౯. భాంగి, ౨౦. భాస్త్రకృత్, ౨౧. మధురావహ, ౨౨. మాథుర, ౨౩. మార్కటి, ౨౪. రాత, ౨౫. లావద్య, ౨౬. లోమకృత్, ౨౭. వటు, ౨౮. వాత్సతరాయణ, ౨౯. వాసాయన, ౩౦. విమ, ౩౧. విశ్వకాయన, ౩౨. శక్రి, ౩౩. శాకలాయని, ౩౪. శారాయణ, ౩౫. శ్యామ, ౩౬. శ్యామాయణ, ౩౭. స్కంద, ౩౮. స్వశ్వ, ౩౯. సాక్ష్యాయన, ౪౦. సాభార, ౪౧. సాహరి, ౪౨. కానాయన.

ఇతర గ్రంథోక్త గోత్రములు (౬)- ౧. కపి, ౨. ఖండిత, ౩. గర్గ ౪. తిత్తిరి, ౫ భూమి, ౬. స్పందితి.

ఈ (గర్గ ఉపగణ) గోత్రములకుఁ బ్రవర రూపములు- ౧. అంగీరస, బార్హస్పత్య, భరద్వాజ. ౨. అంగీరస, బార్హస్పత్య, భరద్వాజ, సైన్య, గర్గ (లేక గార్గ్య). ౩. అంగీరస, సైన్య, గర్గ (లేక గార్గ్య). ౪. అంగీరస, గర్గ (లేక గార్గ్య), సైన్య. ౫. భరద్వాజ, గర్గ (లేక గార్గ్య), సైన్య. ౬. అంగీరస, తైత్తిరి, కాపిభువ.

గర్గర్షి ఆశ్రమములు సంయుక్త రాష్ట్రములలోని రాయిబరేలిజిల్లాలోని అశ్ని అనుపురమున కెదురుగగంగకవ్వలితీరమునగలవు. దాని నిప్పుడు గాగాసౌ అనుచున్నారు. ఇంకను కుమాన్ (కూర్మాచల) దేశపు టడవులలో లోద్మానా (లోధ్రవనము) యనంబడు తావున నేకాక గర్గాశ్రమములకలవు. ఈపరిసర అరణ్యము లందే గర్గానది (ఇప్పటిపేరు గాగాస్) జనించి ప్రవహించుచు కడకు ధవళీనదిలో సంగమించును.

గర్గ గోత్రము — గర్గ ఉపగణము చూడుడు.

గర్గశత దండన న్యాయము — గర్గ లందఱికి సాముదాయకమున నూరు (రూప్య

ములు) దండన (జరిమానా లేక అపరాధము) విధింపబడినదని యర్థము. ఇది ఒక్కనికిగాదు. సాముదాయికముగా అందఱికి విధింపఁబడిన యప రాధము. ఒకగర్గుఁడు కాఁడు అనేకమంది గర్గులు. దండన గర్గులందఱు కలిసి నూరుచెల్లింపవలెనని భావము.

గర్గుఁడు— అత్రి, చంద, పూరువుసంతతి క్షత్రియుఁడు, బ్రాహ్మణుఁడైనవాఁడు. ఇతని సంతతి వారు బ్రాహ్మణులు, తండ్రి భువమన్యువు లేక భుతమన్యుఁడు, సోదరులు మహావీర్యుఁడు,నరుఁడు, బృహత్క్షత్రుఁడు, కుమారుఁడు గార్గ్యుఁడు, ఋషి. మరియు, యాదవుల పురోహితుఁడొకఁడు గర్గుఁడు కలఁడు. ఈతఁడు వసుదేవునిపంపున బలరామకృ ష్ణుల జాతకర్మ నామకరణాదులు నందుని యింటి కేగి నెరపించినవాఁడు.

గర్జపురము (ఘాజీపూర్)- ఈపుర మేలిన భూపతికి యోధపతి, విగ్రహపతి, యుద్ధ నాథుఁడు రణస్వామి అను బిరుదములుండెనట. గంగానదీతీరము, బనారసునుండి ఏబదిమైళ్ళు దూరము. హ్యూనత్సాంగుదీనిని గర్జపురమని వ్రాసెను.

గర్జిత లక్షణము — కాలవిజ్ఞాన శాస్త్రమున వివరింపఁబడిన రీతులలో నొకటి. (కాలవిజ్ఞాన శాస్త్రము చూడుఁడు). అనగా ఉఱుముల పరీక్ష. ౧. ఫెళఫెళమని రాళ్లుదొరలి పైఁబడునట్లు గొప్పధ్వనియొనర్చుచు భూమియద రునటుల ఉరిమిన వర్షముగురియుననియు, ౨. వర్షారంభమునగల్గిన గర్జితము వర్షముంగల్గించి, వర్షాంతమునంగల్గిన గర్జితము వర్షము నాపివేయు టకు గురుతులనియు, 3. కందినములేని ఎడ్లబండి నడచుతరి నరచు ధ్వనివలెను, గాడిద ఓండ్రపెట్టు తరి గల్గు ధ్వనివలెను, మంటమండుతరి గల్గుధ్వని వలెను, పాత్రలం దోముతరి గల్గు ధ్వనివలెను, శబ్దముతో నుఱిమిన ననావృష్టియనియు, చెప్పఁబడి యున్నాఁడు.

గర్డర్లు—సీవినిసర్వసాధారణముగ ఇనుము తో చేయుదురు (రీన్ఫోర్సుడుకాంక్రీటుచూడుఁడు). ఇనుపదూలములు రోల్డుగర్డర్సు అనియు, ప్లేటు గర్డర్సు అనియు, ట్రస్డ్ (Trussed) గర్డర్సు అనియు నాల్గువిధములు. కాల్చి సాగించిన ఏకాండీదూలములకు రోల్డుగర్డర్సు అనియు, దళ సరి ఇనుపరేకు బద్దలతో చేయఁబడువానికి ప్లేటు గర్డర్సు అనియు, N మొదలగు ననేక ఆకార ములుగ దళసరి యినుపరేకు బద్దలతో నిర్మిం పంబడిన దూలములకు ట్రస్డు గర్డర్లు అనియు త్రివిధములుగఁ జేయఁబడును. ట్రస్డు గర్డర్లలో వారన్ గర్డర్లు లెటీసు అనబడు ననేకవిధములగు దూలములును గలవు.

గర్తవర్తి గోధామాంస విభజన న్యాయము — దాని కన్నములోనేఉన్న ఉడుము మాంసము పంచుకొనుట కాలోచన యని యర్థము. తనకు లభింపకుండనే దానిం గూర్చి పంచుకొనుట అసాధ్యము. యోచించుట నిరర్థకమని భావము.

గర్తస్థమృతసర్ప న్యాయము — గోతిలో చచ్చియున్న పామని యర్థము. దూర మునుండి చూచుటకు భయంకరమైయున్నను మృతసర్పమేనని భావము

గర్థభ గోత్రము — కణ్వశాపగణము చూడుఁడు.

గర్థభీముఖగోత్రము గణము చూడుఁడు.

గర్భరుల లక్షణపరీక్ష కాలవిజ్ఞా శాస్త్రమునఁ జెప్పఁబడిన పరీక్షలలో నొకటి. (కాలవిజ్ఞాన శాస్త్రము చూడుఁడు). గర్భస్థ

వనగా మూలానక్షత్రము మొదలు మృగశిర పర్యంతము. అనగా ౧. మూల, ౨. పూర్వాషాఢ, ౩. ఉత్తరాషాఢ, ౪. శ్రవణము, ౫. ధనిష్ఠ, ౬. శతభిషము, ౭. పూర్వాభాద్ర, ౮. ఉత్తరాభాద్ర, ౯. రేవతి, ౧౦. అశ్విని, ౧౧. భరణి, ౧౨. కృత్తిక, ౧౩. రోహిణి, ౧౪. మృగశిర అను పదునాల్గునక్షత్రములు గర్భర్తునక్షత్రములు. వీటిలో ప్రతి గర్భర్తువు యొక్క లగ్నమందు క్రూరగ్రహము (రవికుజశనులు) లున్నను, వీక్షింపుచున్నను, ఉదయమగుచున్నను, అందు ముఖ్యముగ కుజరవులున్నను, ఆ గ్రహములు చంద్రునిం గూడియున్నను, ఆ (లగ్న) దినమునందుత్పాతమని పేరు. మొదటి గర్భర్తునందలి రెండవభాగమున నా గ్రహము లట్లేయుండినను లేక మూడవభాగమందట్లేయుండినను లేక మూడు భాగములందు గూడ నట్లేయుండినను నాగర్భము చెడిపోయినదని చెప్పబడును. ఈ పద్ధతి యన్ని గర్భర్తు నక్షత్రములకు నిటులనే వర్తించెడిని

రవి ధనస్సునందునను మకరమందునను సంచరించుతరి- మబ్బులు, మెఱపులు, ఉఱుములు, ఇంద్రధనస్సు గల్గిన నాగర్భర్తువు చెడలేనిచిహ్నముగ నెఱుంగదగినది. మరియు నటులనే కుంభరాశి, మీనరాశి వీటియందు శని సంచరించుతరి ఉత్తరదిశను గాలి, మబ్బులు, మెఱపులు గల్గుటయు గర్భర్తువు చెడలేదని మెఱుంగునది.

మేషము, వృషభము వీటియందు సూర్యుం డుండినతరి- మబ్బులు, మెఱపులు, ఉఱుములు, పరివేషము, ఇంద్రధనస్సు, వర్షముగల్గుట గర్భర్తువుయొక్క పనులనియు, మిథునము, కర్కాటకము వీటియందు రవియుండుతరి వర్షించుటయు, పునర్వసు నక్షత్రమున వర్షముగల్గుటయు గర్భర్తుకార్యములై సస్యసమృద్ధికరము లని చెప్పబడినది.

రవి మూలా నక్షత్రమున ప్రవేశించినది మొదలు ౭-౯౭ దినములందు సూర్యపరిధికల్గుటయు, ౧౩-౧౩౭ దినములం దింద్రధనస్సు కల్గుటయు, ౧౮-౧౦౮ దినముల మెఱుపులు గల్గుటయు, ౪౭ దినమున వర్షము, ౧౪౭ దినమున మేఘాడంబరము గల్గుటయు, గర్భర్తుచిహ్నములు.

కాలవిజ్ఞాన మనంబడు రెట్టమత శాస్త్ర ధర్మమున కొందఱి మతమున- ౧. తీక్ష్ణముగు ఎండలు, ౨. భూమి పగులుట, ౩. సూర్యునిచుట్టు పరివేషముగల్గుట, ౪. ఉఱుము, ౫. మెఱపులు, ౬. మంచు, ౭. గాలివీచుట, ౮. గుమాయింపు, (ఉమ్మగిలుట), ౯. తుంపరగా చినుకులురాలుట, ౧౦. చలిగానుండుట యనునవి దశ వర్ష ధాతువులని చెప్పబడినవి. మఱి కొందఱి మతమున- ౧. తీక్ష్ణముగు ఎండలు, ౨. గాలివీచుట, ౩. సూర్యునిఁజుట్టి పరివేషము గల్గుట, ౪. మబ్బులోని యుఱుములు, ౫. మబ్బులోని మెఱపులు అను నీ యైదే వర్షధాతువులని చెప్పబడినవి. గొప్ప వర్షముగురియుట కారుధాతువులును, సామాన్య వర్షమునకు నాల్గు ధాతువులును, స్వల్ప వర్షమునకు మూడుధాతువులును ప్రకోపించ వలయునని చెప్పబడినది. వర్షములు గురియుటకు గ్రహబలానుకూలత ముఖ్యమనియు, అది లేకుండిన దశధాతువు లేకీభవించి ప్రకోపించినను పూర్ణఫల ముండదనియు చెప్పబడినది.

౧. సింహము, కన్య ఈరాసుల చంద్రుడుండుతరి వర్షయోగమనియు, సస్యములు చక్కగాం బండుననియు,

౨. తుల, వృశ్చిక రాసులందు రవియుండు తరి స్వల్పవర్షమనియు, పంటలు తక్కువయనియు, మెట్టపొలము లెండిపోవు ననియు,

. వృశ్చికము, ధనస్సు ఈ రాసులందు రవి యుండుతరి దశ ధాతువులు ప్రకోపించి తీర్చిన కర్ణాటక దేశమున వర్ష, సస్య సమృద్ధి గల్గు ననియు, పది ధాతువులు గల్గి గర్భమునిన మూలానక్షత్ర ప్రవేశము మొదలు ౧౯౫ వ దినమునకుగాని వర్షించదనియు చెప్పబడినది.

. మార్గశీర్ష మాసమున వర్షించుటయు, పుష్య మాసమున గాలి, యెండయుం గల్గిన ముందు సంవత్సరమున మంచి వానలు కురియుననియు,

. మార్గశీర్ష శుద్ధ పాడ్యమిని చంద్రరేఖ యాకసమున గానవైనను, మార్గశీర్ష శుద్ధ పౌర్ణమి యందు మబ్బులు, ఉఱుములు, మెఱుపులు గల్గుటయు, మఱియు నాదినమున సూర్యుఁడు చంద్రుఁడు గూడ ప్రకాశమానముగ గానవగుటయు, ముందు సంవత్సరమున సమృద్ధిగ వర్షములు గురియుననియు,

౬. మార్గశీర్ష బహుళ పాడ్యమి నాఁడు మింటఁ దెల్లని రేఖలు దీర్చి గాననగుట, బహుళ పంచమి లోపునను, తప్పిన యమావాస్య యందైనను వర్షించుననియు,

౭. స్వాతియందు చంద్రుఁడున్న చో ముందురాగల యాశ్లేష కార్తియందు చక్కఁగ వర్షించు ననియు,

౮. పుష్య శుద్ధ సప్తమినాఁడు మేఘాడంబరము, ఉఱుములు, మంచు, గాలి ఇవి వ్యాపించిన ముందున కధికముగ వర్షములు గల్గుట చిహ్నముగ నెఱుంగవలయుననియు,

౯. పుష్య మాసమున, రోహిణీ నక్షత్రమందు పరివేషము చంద్రునకుఁగల్గి మంచు పడినచో ముందు రాగల యాషాఢమున మిక్కిలిగ వర్షించుననియు,

౧౦. పుష్య శుద్ధ పౌర్ణమి మొదలు ఏడు రోజులు దశ ధాతువులు చక్కఁగ నొప్పియున్నచో రాగలసంవత్సరమున వర్షసమృద్ధిగల్గి చక్కఁగ పంటలు పండుననియు చెప్పఁబడినది.

౧౧. పుష్య శుద్ధ పౌర్ణమి నాఁటి సాయం కాలమునగాని, అర్ధరాత్రమునగాని అధికముగ మంచు పడినచో కర్ణాటక దేశమున సస్య సమృద్ధి గల్గుటకు సూచన యనియు నందురు.

గర్భస్రావము — ఆఙ్గ Abortion, Miscarriage అనియు నందురు. దీనికి గర్భ విచ్ఛిత్తియనియు, కడుపు పోవుటయనియునందురు. స్త్రీలు గర్భిణులయియుండ కొన్నికారణముల వలన హఠాత్తుగా గర్భము చెడిపోవుట.

గర్భాయనగోత్రము — శౌనక లేక గృత్సమదగణము చూడుఁడు.

గర్భాశయము — స్త్రీల పిండకోశము నకు గర్భాశయమని పేరు.

గర్భాసనము (లేక ఉత్థానకూర్మాసనము) యోగశాస్త్రమునఁ జెప్పఁబడిన యాసనములలో నొకటి. పద్మాసనమున మరమువైచినట్లు కూర్చుని చేతులను మరములోనికి క్రిందికిమార్చి ఆచేతులను పైకెత్తి మెడమీద లంకెవేసి పట్టుకొని యుండుట గర్భాసనమనంబడును. దీనిని ఉత్థాన కూర్మాసనమనియు నందురు. దీనియభ్యాసము వలన నిద్రాలస్యములు క్షీణించుటయె గాక ఇంద్రియశాంతి గల్గునని చెప్పఁబడినది.

గల్లలత్తుక — లత్తుకమీద చూడుఁడు.

గల్ఫ్ (Gulf) — సంయుక్తాగ్ర గుడము (సముద్రభాగము) Sea Portions చూడుఁడు. Gulf stream వేడినీళ్ళసముద్రజలప్రవాహము. దీనింగూర్చి సముద్ర (జల) ప్రవాహములు చూడుఁడు. Gulf stream జలములు వేడిగను తేలికగను ఉండును.

గల్ఫ్‌స్ట్రీమ్ (Gulf Stream) — గల్ఫ్ స్ట్రీమున భూమిపై నదులు ప్రవహించునట్లు

సముద్రమునఉదకములమధ్యనుండిఅతిత్వరితముగ ప్రవహించుచుండు జలప్రవాహము. నీటిమధ్య నుండి నీటిప్రవాహమన నాశ్చర్యముం గొల్పుం గాని సముద్రముననడచు పొగయోడలీ ప్రదేశముల నెంతజాగ్రతంగొని యేగుచున్ననుప్రవాహ వేగమున కీడ్వబడి దూరముగ గొంపోబడి పిదపకష్టముగ నొకదరికిం (ఆసముద్రప్రవాహము లేని తావు) జేరి ఆలస్యముగ తమతమ గమనస్థానములకడకేగుటసుప్రసిద్ధమే. నావికులీసముద్రనదీజలములు వెచ్చగనుండునందురు. ఇట్టి ప్రవాహములు (Gulf streams) ప్రపంచమునందలి మహాసముద్రములందు పెక్కులు గలవట.

ఎఱిగియున్నవాటియందు ప్రధానమగు ప్రవాహమును సౌత్ ఈక్వటోరియల్ కర్రెంటు (South Equatorial Current) అని చెప్పుదురు. దీనినుండి పెక్కుశాఖలు బయలువెడలునట. అందొకటి మెక్సికో సంయుక్తాసాగరము (Gulf of Mexico) లోనికేగి అటస్థంభించుచో భూభాగమునకుంగుద్దుకొనుచు వేడియెక్కుచగుట, మరియు నావేడినీటి ప్రవాహము ఫ్లోరిడాజలసంధి (Straits Florida) మార్గముననడచి ఉత్తరమునకు దిరిగి న్యూఫౌండ్లాండు కడకుంజేరెడినట. ఈప్రవాహము ౩౦౦ మైళ్ళ వెడలుపును ౩౦౦౦ అడుగుల లోతును గలదందురు. అటసమీపించుకతనమెరకయగుచు వడి తగ్గుచు తక్కిన జలములం గలసిపోవునట. అందింకను వేడిగనుండు జలములు పలుదిక్కులకు చిన్న సన్నని ప్రవాహములుగ బర్విడునట. వీటికి స్ట్రీమ్డ్రిఫ్ట్సు (Stream drifts) అనిపేరు. ఇంకొకటి ఇంగ్లాండుతీరములంగూడ జుట్టునడచును. (గల్ఫుచూడుడు).

గల్జేరు చెట్టు— లా. Trian thema monogynia, Boerhavia cleffuse.ఆంగ్ల. Spreading Hog weed, సం. కఠిల్లః, పునర్నవ, పునర్భూః, గల్జేరు సామాన్యమునకును కఠిల్లకా, పునర్భవః ఎర్రగల్జేరునకును పేర్లు. కొందఱు విషాదియని యనియు ననిరి. గల్జేరునందు ఆకుల రూప భేదములచేతను, పూవుల రంగుభేదముచేతను పెక్కుజాతులేర్పడి యున్నవి. గాని అన్నియు ఒకేజాతి. కొన్ని దేశములందు దీని యాకుల నుడికించి భోజన పదార్థముగ వాడుదురని తెలిసెసిని. వైద్యగుణముం గలదు. వైద్యులు తెల్లరంగు పూవులంబూచు తెల్లగల్జేరు శ్రేష్టమందురు. ఇందు కోలటి ఆకులు గల జాతిలో పసుపుపచ్చ పూవులం బూచు జాతియొకటి కలదు. దీని జాతులకు గంగపాయిల, సన్నపాయిల, అంబటిమాడు మొదలగు కొన్ని పేర్లు వాడుచున్నారుగాని అవి ఇందుప్రాయుటకు సర్వత్రా ఒక పద్ధతిమేరకు లేకుండను ప్రాయనలవి గాకున్నవి.

గలిజేరు వేళ్లు, ఆకులరసము, సమూల కషాయము లోనికిచ్చిన వేడిచేసి విషమును హరించి, విరేచనముజేసి విషదోషము వెడలించును. అతిమూత్ర వ్యాధి, ఉదరరోగములు, కార్జములో పుండగు రోగము, కాస, గుల్మము, తెల్లదబ్బ (Lungs) లో పుండగు రోగము, పాండువు, మూలవ్యాధి, ఆకలిమందగించుట, వాతదోషము, శ్వాస, క్షయ రోగముల నివారించును.

గల్జేరు వేరు ముదిరినది పాలతో నుడికించి ఎండించి చూర్ణముజేసిన చూర్ణము-ఉదర రోగములు, ఉబ్బసము, అరుచిదోషము, అష్టశూలలు, ఉబ్బు, ఋతురక్త నిరోధము, కఫదోషము, పాండురోగము, మూలవ్యాధి, శ్వాసల నివారించుటయేగాక కుష్టురోగము గూడ తగ్గిపోవునని యు, ఆవునేతితో దీని ముదురు వేరును కలికము దీసికండ్లకిడినకంటిలోని పువ్వులును, తేనెతో

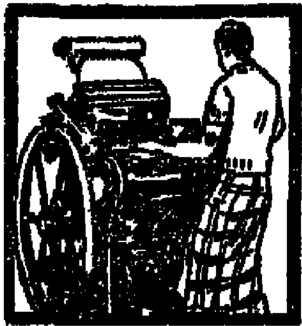
కలికముఁదీసి కండ్లకిడిన దురదలును నివారణ మగునని చెప్పఁబడినది. మఱియు గలిజేరు నధికముగదినిన గొంతునొప్పి గల్గించుననియు దానికి గాచు (కవిరె) విరుగుడనియుం జెప్పఁబడినది.

గవ్యపంచకము (లేక పంచగవ్యములు) ౧. గోమూత్రము, ౨. గోమయము, 3. గోక్షీరము (ఆవుపాలు), ౪. గోఘృతము (ఆవునెయ్యి) ౫. గోదధి (ఆవుపెరుగు)

వీటి 'ర్వాభాగములుగ (క్షీరములు, పాలలో సగము నెయ్యి, నేతిలో సగము పెరుగు, పెరుగులో నారవ భాగము గోమూత్రము, అందునాల్గవ భాగము గోమయము) కల్పినదానిని పంచ గవ్యమందురు. దీనిని ప్రాయశ్చిత్తాదులందు ఉపయోగింతురు.

గవ్యాయన గోత్రము — నిధృవగణము చూడుఁడు.

గ్రంథరచన, ముద్రణము, ప్రకటనము, పుస్తకవిక్రయము — గ్రంథము ను రచించుటయె గ్రంథరచన. దానికి ప్రకటనముతో నేసంబంధమును లేదు. ఒకలేఖ వ్రాసి పంపుటయందు గ్రంథరచనకలదు. అదియెవ్వరికి నిర్దేశింపంబడినదో వారికే ఆ లేఖ బహిరంగపఱ్చబడినది కాని అన్యులకుంగాదు గాన, ప్రకటనక్రిందికిరాదు. వార్తాపత్రికలందు ప్రకటింపఁబడిన బహిరంగలేఖలు, ఎడ్వర్టైజుమెంట్లు వీరువారనిగాక ఎల్లరకు నిర్దేశింపంబడినవి గాన ప్రకటనక్రిందికి వచ్చెడిని. పుస్తకవిక్రయము వ్యాపారమేగాని ప్రకటన ఉద్దేశింపంబడినదికాదు. ముద్రణము వ్యాపారము మాత్రమే యగును.

గ్రంథాక్షరలిపి— ఇది దాక్షిణాత్యక్షర లిపులలోనొకటి. (వీటివంశవృక్షము చూడుఁడు). ఇది అఱవలిపిలో అక్షరములు తక్కువ గాన, సంస్కృతపదములు వ్రాయవలసివచ్చినతరి దీనిని వాడుచుందురు. ఇప్పటి గ్రంథాక్షరి మధ్యకాలపు గ్రంథాక్షరినుండియు, అది పురాతన గ్రంథాక్షరి నుండియు, అది చేరలిపినుండియు కల్గినమార్పులు. గ్రంథాక్షరములు త్రివిధము. పురాతన లిపి క్రీ. వె. ౧౦౦౦ సంవత్సరములనాఁటిదనియు, మధ్యకాలపులిపి క్రీ.వె. ౧3౦౦ వత్సరములనాఁటిదనియు నాధునికలిపిఇక్కాలపుదనియుం జెప్పఁబడినది. కడపటిదియగు నాధునికము బద్ధఖత్తనియు, గుండుఖత్తనియు ద్వివిధముగ నున్నది. బద్ధఖత్తు లిపి హిందువులు తమగ్రంథములందుపయోగించునది (సంస్కృతపదము లరవలిపియందు వ్రాయుటకైనది). గుండుఖత్తు జైనులు తమ మతగ్రంథములను వ్రాయుగ్రంథాక్షరి.

గ్రంథితగరపుచెట్టు — లా. Valerina Wallichi. ఆంగ్ల. Indian Valerian. సం. కాలశౌర్యః; శీతపుష్పః అని కొందఱనెదరు. తెల్లని పూవులంబూచుననియు, దీనివేరునకు గ్రంథితగరమని పేరనియుం జెప్పఁబడినది. దీని చూర్ణకషాయములు కఫవాతముల నివారించి, మూత్రమును చక్కగ వెడలఁజేసి, ఉన్మాదము, అతిసారము, జ్వరములు, తాపము, రక్తపైత్యముల నివారించుననియు, దీనియాకుం జిఱుకగొట్టి యాముదమునవెచ్చజేసి పైనవేసికట్టిన పిల్లలకు దంతములు వచ్చుతరి శరీరమున లేచెడి పొక్కులు మానుననియుం జెప్పఁబడినది.

గ్రంథితగరము— తగరము చూడుఁడు.

గ్రంథిభేద నాసనము — యోగశాస్త్రమునఁ జెప్పఁబడిన ఆసనములలో నొకటి. మకమువైచుకుని పద్మాసనమున కూర్చుండి (పద్మాసనము చూడుఁడు) రెండుమోకాళ్లను పిలగునంత దగ్గరకుంజేర్చి చేతులుఁలంకైవైచి కుడి

అరచేతితో నెడమమోచేతిని, ఎడమఅరచేతితో కుడిమోచేతిని పట్టుకుని కూర్చుండుట గ్రంథిభేదాసనము.

గ్రంథులు— ఆంగ్ల. Wens. ఈశబ్దము నుండియె తెనుగులోనికి కంతి యను శబ్దము కల్గెను. గడ్డలు, కురుపుల ప్రారంభావస్థ ఇది ఆయుర్వేదార్థము. మఱియు యోగశాస్త్రమున ౧. బ్రహ్మగ్రంథి- ఇది లింగస్థానము, అగ్నిమండలము, సృష్ట్యవంత యనియు, ౨. విష్ణుగ్రంథి- ఇది హృదయస్థానము, సూర్యమండలము స్థితియవస్థయనియు, 3. రుద్రగ్రంథి- ఇది భ్రూమధ్యస్థానము, చంద్రమండలము, లయావస్థ యనియుం జెప్పఁబడినది.

గృత్సమదగణము — దీనిని శౌనక గణ మని వాడియున్నారు. ఇదిభృగుసంతతిలోని యొక గణము. (శౌనకగణము చూడుఁడు.)

గ్రహకూట లక్షణ పరీక్ష— కాల విజ్ఞాన శాస్త్ర పరీక్షలలో నొకటి (చూడుఁడు)·

గంగానది మొదలు హిమత్పర్వతము వఱకు బుధ క్షేత్రమనియు, వింధ్య పర్వతము మొదలు గోదావరీ నది వఱకు శుక్రక్షేత్రమనియు, గోదావరి మొదలు దక్షిణభూమి కంగారక క్షేత్ర మనియు రెట్టమతమున పరిభాష వాడియున్నారు.

ఒకే రాశియందు శని కుజులు కలసి యుండిన శూమము కలహము గల్గునియు, ఒకే రాశియందు మూడు గ్రహములుండిన నరపాలురకు, నాల్గు గ్రహములుండిన విప్రులకు, ఐదు గ్రహములుండిన దేశమందలి ప్రజలకు ముప్పు వాటిల్లునని చెప్పఁబడినది.

ఒక రాశియం దైదు గ్రహములు కూడి అందొక గ్రహము రాహువగు నేని ప్రజానాశనము గల్గునని చెప్పఁబడినది.

ఒక రాశియందు బుధుఁడు, బృహస్పతి కూడి యుండిన వర్ష యోగ మనియు, శని, బృహస్పతి యొకరాశియందు గూడిన జలనిలయములకు గీడు కల్గుననియు, గురు, శుక్ర, చంద్రు లొక రాశియందు కూడిన సంపూర్ణ వృష్టి కల్గుననియు, కుజ, శను లొక రాశియందుండగ చంద్రుఁడందు చేరినను లేక కుజుఁడు వక్రించినను లేక వీరి వెనుక రాశియందు శుక్రుఁడుండినను వర్ష యోగము కల్గుననియు, శుక్రుఁడుదయించిన ఏడురోజులలో వర్షించిన మీఁద చక్కని వర్షములు కురియుననియుం జెప్పఁబడినది

అమావాస్య నాఁడు శుక్రుఁడుదయించిన పంటలు చక్కగ బండి సుభిక్షము వ్యాపించి యుండుననియుఁ జెప్పఁబడినది.

శ్రావణ, కార్తీక, మార్గశీర్ష మాసములందు శుక్రుఁడు తూర్పునవృషభ రాశియందుదయించిన అనావృష్టికర మనియు చెప్పఁబడినది.

ఒకరాశియందు కుజుఁడు, శని, వక్రగతియం దుండిన యుద్ధము, పశునాశనము ఫలితములని చెప్పఁ బడినవి, మఱియు కుజ, రవి, శని, రాహువు లొక రాశియందు కూడియుండిన ప్రజలందు సంచలనము, కలహములు గల్గునని చెప్పఁబడినది. మిథున రాశియందు గురు, శుక్రులు కూడినను కలహములే ఫలితమని చెప్పఁబడినది.

గ్రహణములవలన సూచింపఁబడు భూకంపములు (Earthquakes denoted by Eclipses) గ్రహణములననేమియో గ్రహణము లేయే కారణముల వలన ఘటిల్లుచున్నవో పాశ్చాత్యులు విశదీకరించి యున్నారు. కాని గ్రహణములకును భూకంపములకును గల సంబంధము గాని, భూకంపము కొన్ని కొన్ని గ్రహణముల వలన సూచింపఁబడు చున్నవని గాని

పాశ్చాత్యులలో తచ్ఛాస్త్ర పండితులు వివరించి యుండలేదు.

సూర్య, చంద్ర గ్రహణములతో భూలోకమున కెంతో సంబంధము కలదు. కొన్ని కొన్ని మాసములయందు వచ్చు గ్రహణముల వలన భూకంపములువచ్చునని మనవారీవరకే గ్రహించి యుండిరనుట కీక్రింది పద్దెమొక్కటి చాలునని తలంతుము,

గీ॥ "చైత్రమున జ్యేష్ఠ ఫాల్గుణ శ్రావణముల।
నర్కసోమోపరాగంబులైన రుజలు।
భూభ్రమణ మద్భుతంబులుఁ బుట్టు॥"

అని గ్రహణ లక్షణమున అయ్యలరాజు, అయ్యలకవి, భాస్కర కవులు చెప్పియున్నారు. (గ్రహకూట లక్షణ పరీక్ష చూడుఁడు. గ్రహణములు చూడుఁడు. అయ్యలరాజు, అయ్యల భాస్కర కవులు చూడుఁడు).

గ్రహణములు (Eclipses) — ఇది ఎస్ట్రోనొమీశాస్త్రసంబంధమున తెలియఁదగిన విజ్ఞానము. ఖాల్డియనులు ఆదికాలమున ఎస్ట్రోనొమీ శాస్త్రమును ఎక్కువగా పరిశీలించిన వారు. వారు గ్రహణములంగూర్చిన పధకములు కుదుర్చుకొనియుండిరి. వాటికి Chaldian Saros అనిపేరు (చూడుఁడు).

తొలుత ఎస్ట్రోనొమీశాస్త్ర (ఎస్ట్రోనొమీ చూడుఁడు) క్రీ. పె. ౧౬ వ శతాబ్ద మధ్యకాలమువఱకు భూమి నడుమగ నుండు ననియు దానింజుట్టి ఆకాశగోళము లన్నియుం దిరుగుచుండుననియు తలంచుచుండిరి. అట్లే యగునేని ఆ విధానమునకు Geo centric system అని పేరుండవలసియుండెడిని.

పిదప నది సరికాదనియు, సూర్యునింజుట్టి భూమి తిరుగుచున్నదనియు, చంద్రుఁడు భూమికి ఉపగోళమనియు Copernicus పండితుఁడు ఋజువుపర్చుటంజేసి నాఁడాదిగ నీ క్రొత్తవిధానమాయనపేరనే కోపర్నికస్ సిస్టమని వాడుకనందెను. కాని యాయన యా విధానమునకు Helio centric system అని పేరిడి యుండెను. నేఁటికిని హీలియో సెంట్రిక్కు సిస్టమే గౌరవింపఁబడుచు ఈ శాస్త్రమున వాడంబడుచు సుప్రసిద్ధమై యున్నది.

ఈ మహానీయుఁడు పోపు పదవి నందిన వాఁడని కొన్ని తావులందు కలదు. ఈయన Polish German ఎస్ట్రోనోమర్ అనియు, పోలాండుదేశములోని Thorn అనంబడుగ్రామమున క్రీ. పె. ౧౪౭3 ఫిబ్రవరి ౧౯ తేదీని జనించి, ౧౫౪3 మే ౨౪ తేదీని మృతినందిన వాఁడనియుం దెలియు చున్నది. ఈ మహానీయుని పూర్తియగునామము Nicolaus Copernicus అనియు, 'Father of Modern Astronomy' అను బిరుదమందినవాఁడనియు, ఈయన వ్రాసిన గ్రంథము చాల సంవత్సరములకుం బిదప ౧౫౪3 లో నాయన మృతినందనున్న యదనున ముద్రితమై ప్రకటింపఁబడెననియుఁ జెప్పఁబడినది.

ఈయన విధానముమేరకు ఎస్ట్రోనొమీశాస్త్రమున సూర్యునింజుట్టి ఇతరగోళములు తిరుగుచుండుమార్గములకు Orbits అనిపేరు. ఇంక భూమి సూర్యునింజుట్టి తిరుగుచుండు మార్గమునకు ప్రత్యేకముగ Ecliptic అని ఎస్ట్రోనొమీశాస్త్రవిదులు పేరిడియున్నారు.

చంద్రుఁడు భూమింజుట్టి తిరుగు ఆకాశమార్గము ఎక్లిప్టికేవంటిదికాక ౫ డిగ్రీల ౮ మినిట్ల కోణము కల్గించునది (Angle) గ నుండుట దీనిగుండా భూమింజుట్టి వచ్చుటకు కొంచెము తక్కువగాఁ ఒక నెల పట్టును. భూమి మార్గము Ecliptic ను చంద్రుఁడు భూమింజుట్టి తిరుగు మార్గమును కలియునట్టి తావులకు

Nodes అనిపేరు. ఇవి భరతదేశపు జ్యోతిషము నందలి రాహుకేతు స్థానములుగ పోల్చందగి నవిగ నున్నవి.

ఇంక నొక్క సంగతి ఈ సందర్భమున వివరింపబడఁదగినది కలదు. భూమినుండి యగు పడు రీతిని సూర్యుని Diameter 31' (మినిట్లు) 32'' (సెకెండ్లు) కును, 32'-36" కును నడుమ నడుమ నుంటయు, చంద్రుని Diameter 28'-48" కును, 33'-32'' కును నడుమనుంటయూ వీటి దామాషాల (Mean values) యందెట్టి భేదముండదు. చంద్రుఁడు సూర్యునికన్న చాల తక్కువ శరీరముఁగల్గియుండియు భూమికి సమీపమునసుంట భూమిపై వారలకు సూర్యుని కన్న పెద్దకోణము (Large Angle) ప్రదర్శించు చుండును.

గ్రహణములు- ఎస్ట్రోనోమీ శాస్త్రమున చంద్రగ్రహణములను Deprivations అనదరు. అనగా సూర్యచంద్రులకు నడుమగా భూమి అడ్డమువచ్చి సూర్యుని వెలుతురును చంద్రునిపైఁబడనీయక తప్పించినది అని ఆ పేరు గల్గెను. గ్రహణములు సూర్యచంద్రులకేయని యొప్పుగునవి. నక్షత్రగ్రహణములు నీ ఎస్ట్రోనోమీ శాస్త్రమున గ్రహణములుగ పాటింపఁబడక Occultations అని పేరిడంబడినవి (గుప్తగ్రహణములు చూడుఁడు). సూర్యగ్రహణములు సంపూర్ణగ్రహణములనియు, పక్షగ్రహణములనియు, కంకణగ్రహణములనియుఁ త్రివిధములుగను, చంద్రగ్రహణములు సంపూర్ణ గ్రహణములనియు, పక్షగ్రహణము లనియు ద్వివిధములుగను చెప్పంబడినవి.

నోడ్సనంబడు తావులు ఒకేచోట నెప్పుడు సంభవించుచుండవు (ఉభయమార్గముల) సంధి స్థానములు కావు. భూచంద్రపథముల లిటు నటు మార్పుచుండుటవలనే నవి సంధించు తావులును మార్పు నందుచుండెడివి. నవి దినమునను 3' పై చిలుకుగ వెనుకకు పడుచు సూర్యగమనమున కెదురుగఁ జరుచు పదునెన్మిది వత్సరములపైని పది లేక పదునొకండు దినములకు పూర్వప్రస్థానమునకుం జేరుకొనుచుండును. ఈ మధ్యకాలమునందు సంభవించిన సూర్యచంద్ర గ్రహణములవరుసయే పిదప తిరుగ ప్రారంభమై తిరుగఁదిరుగ సంభవించుచుండెడిని. (ఛాల్డియన్ సారోస్ చూడుఁడు).

ఒక నెలయందొక గ్రహణము సంభవింప నా నెలయందు తిరుగ నాగ్రహణము సంభవింప వీలేయుండిదని వేఱుగ వ్రాయనక్కరలేదు. ఒక సంవత్సరమున నైదుసూర్యగ్రహణములు, రెండు చంద్రగ్రహణములుగాగాని, నాల్గు సూర్యగ్రహణములు, మూడు చంద్రగ్రహణములుగాగాని మొత్తమేడుగ్రహణములుకన్న నధికముగ గలుగ జాలవని ఎస్ట్రోనోమీశాస్త్రవేత్తలగు గణితులు లెక్కించియున్నారు. గ్రహణముల ఆద్యంత కాలములనుండి భూమిపై Longitude రేఖ లంబరిశీలించుచుందురు.

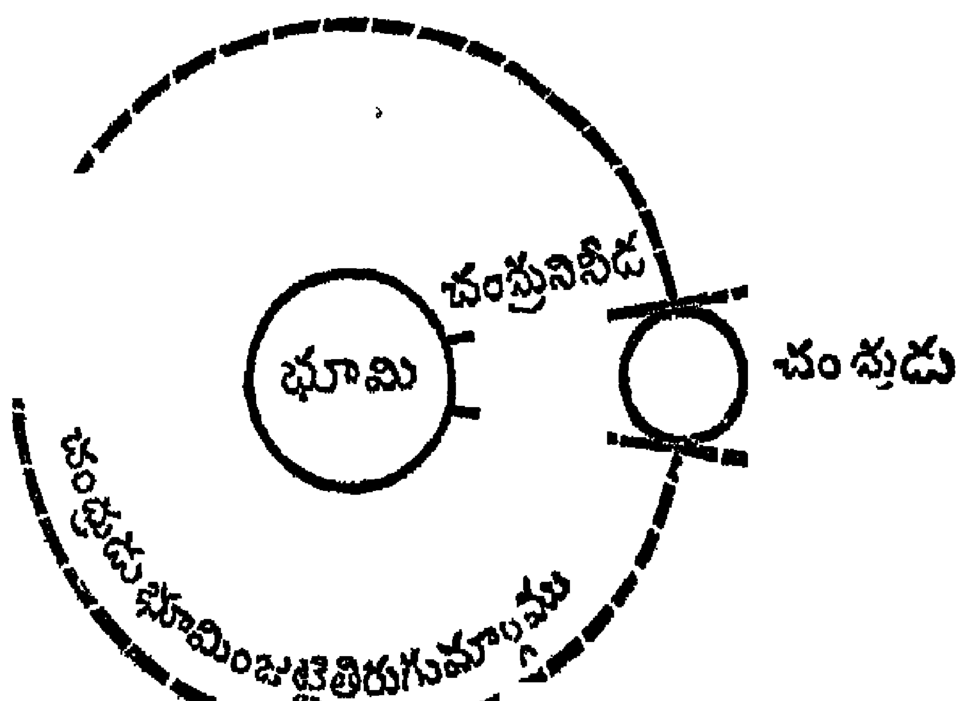
గ్రహణములు Nodes కడనే సంభవించును. అనగా సూర్యుఁ డమావాస్య Conjunction యందుననుఁ చంద్రుఁడు పౌర్ణమి Opposition యందునను కేవలముగనో, స్వల్పభేదముననో ఎక్లిప్టిక్కు మార్గమును సంధించినతరినే గ్రహణములు సంభవించును. లేకున్నం గలుగనేరవు.

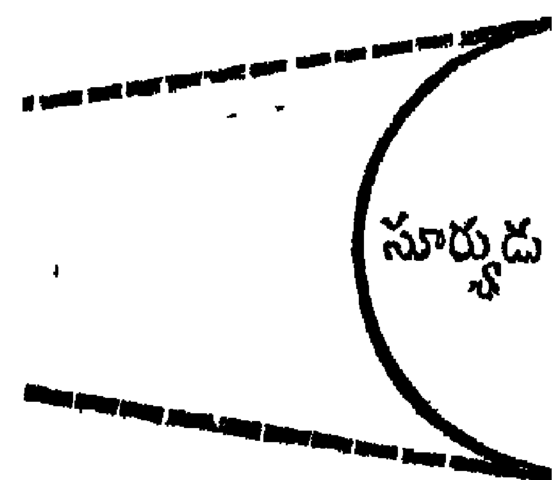
సూర్యచంద్రగ్రహణములందలి ముఖ్య భేదములు- సూర్యగ్రహణమున సూర్యబింబము స్వప్రకాశము గలదిగాన, దానిప్రకాశము భూమిపై వారల కగపడకుండునటుల మరుగుపర్చబడుటయు, చంద్రగ్రహణమున చంద్రబింబము సూర్యునుండి వెలుతురునందుచు, భూమిపై ప్రతి

ఫలించును 'వెన్నెలను రాత్రులందు కాయునది కాన సూర్యుం డవ్వలుండుటం జేసి భూమివలన గల్గిన యవ్వలినీడ చంద్రునిపైం బడ నాతావున సూర్యుని వెలుతురుం గానరావుటయు నై యుండెడిని కాననే సూర్యగ్రహణము ఎదురుగ నుండిన భూగోళార్ధ భాగమునందు వేర్వేఱుతావుల వేర్వేఱుగ గన్పట్టును, కొన్నితావుల లేకపోవు టయు సంభవించుచుండును. చంద్రగ్రహణము నం దట్లుకాక ఎదురుగనుండిన భూగోళార్ధ భాగమునం దంతట నొకేరీతి నగుపడుచుండును.

సూర్యగ్రహణము- సూర్యుం డుండిన తావు, అడ్డముగవచ్చిన చంద్రుం డుండిన తావు, పరిమితులు చూడంబడుతావులకుం గల పరిస్థితులు వీటినుండి సంపూర్ణగ్రహణముగ గాని, భాగ గ్రహణముగ గాని, కంకణగ్రహణముగ గాని, గ్రహణమే లేకపోవుటగాని అగుపడుచుండెడిని. ఈభేదదృశ్యములు గుడించుట మూలముగ నెఱుంగుచున్నారు

సూర్యగ్రహణములు- అమావాస్యలం దొకకడను సూర్యబింబమును, పిదప చంద్రబింబమును, పిదప భూమియు నొకేవరుసను (నొద్దునకడ) సంభవించుటచే కల్గునని చెప్పంబడినది. దానినే ఎస్ట్రానామీ శాస్త్రమున Conjunction అని యెదరు. ఇత్తరి సూర్యరశ్మి భూమిపైం బడకుండ చంద్రుం డడ్డముండును. అటుల గ్రహణము గల్గి పూర్తిగ చీకటియైయుండెడి కాల మేమియినిట్ల కన్న నధికముగ నుండజాల దని లెక్కించి యున్నారు. నోడ్సులందు సంధించుతరి నమావాస్య Conjunctions లందే కల్గుంగాని, లేకున్న కలుగనే కలుగవు.

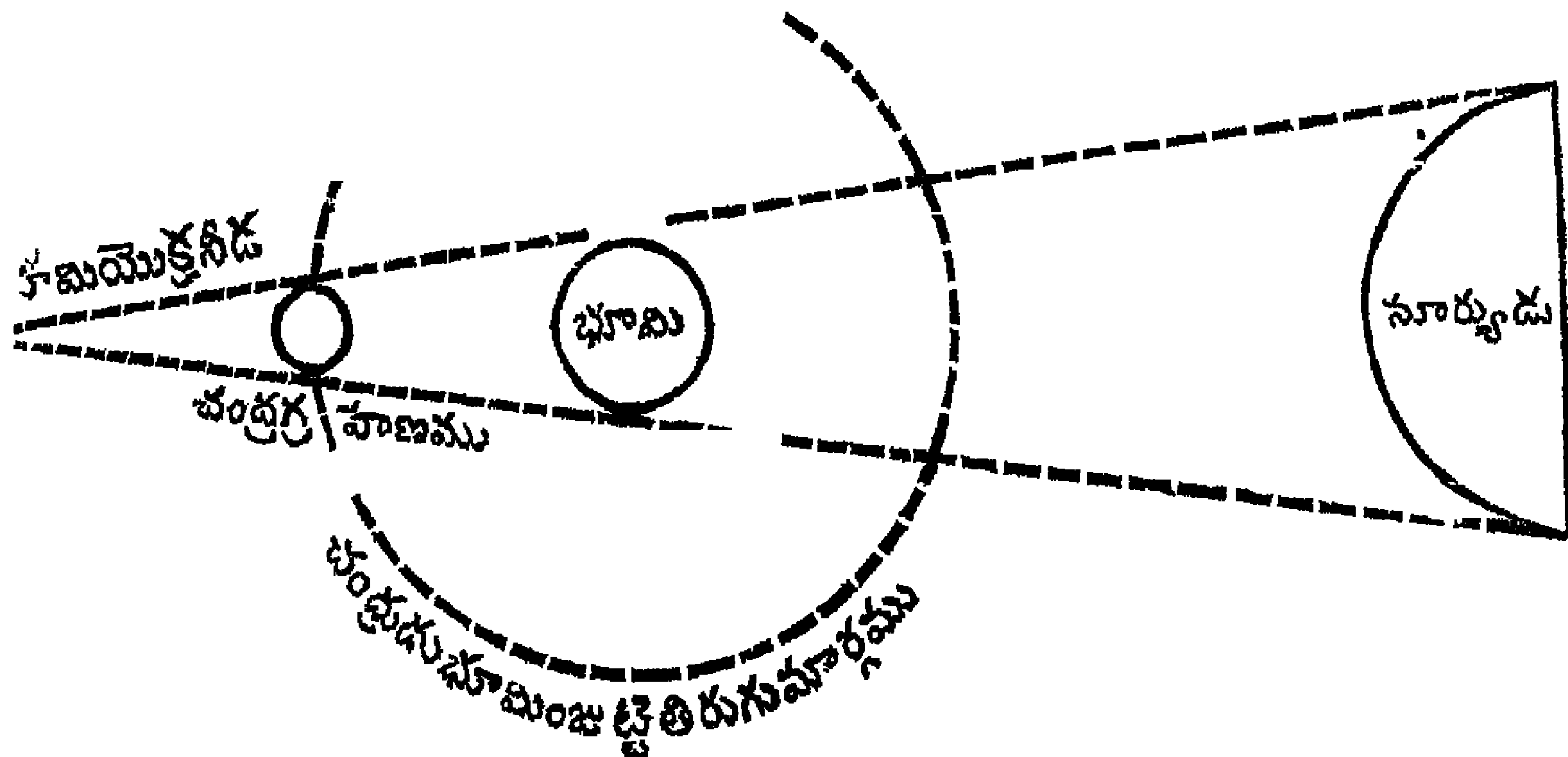

• చంద్రునినీడ యూనిన భూగోళార్ధప్రదేశము నందుమాత్రమే సూర్యగ్రహణ మగుపడునుగాని ఆభూగోళార్ధమున తక్కిన ప్రదేశములం దగుపడదు.

చంద్రగ్రహణము- సూర్యుడు భూమి పిదప చంద్రుడుగ నొకేవరుసను (In a line) పూర్ణము లందు నోడ్సునకడ సంభవించుతరి చంద్రగ్రహణము కల్గెడిని. మఱియు నవిస్థితికి Opposition అని ఎస్ట్రానామీశాస్త్రమున పేరిడియున్నారు. అట్టితరిని చంద్రుండు ఎదురుగ నుండుటయు, ఎదురుగ నడచుచుండుటయు నాపేరిడి యున్నారు.

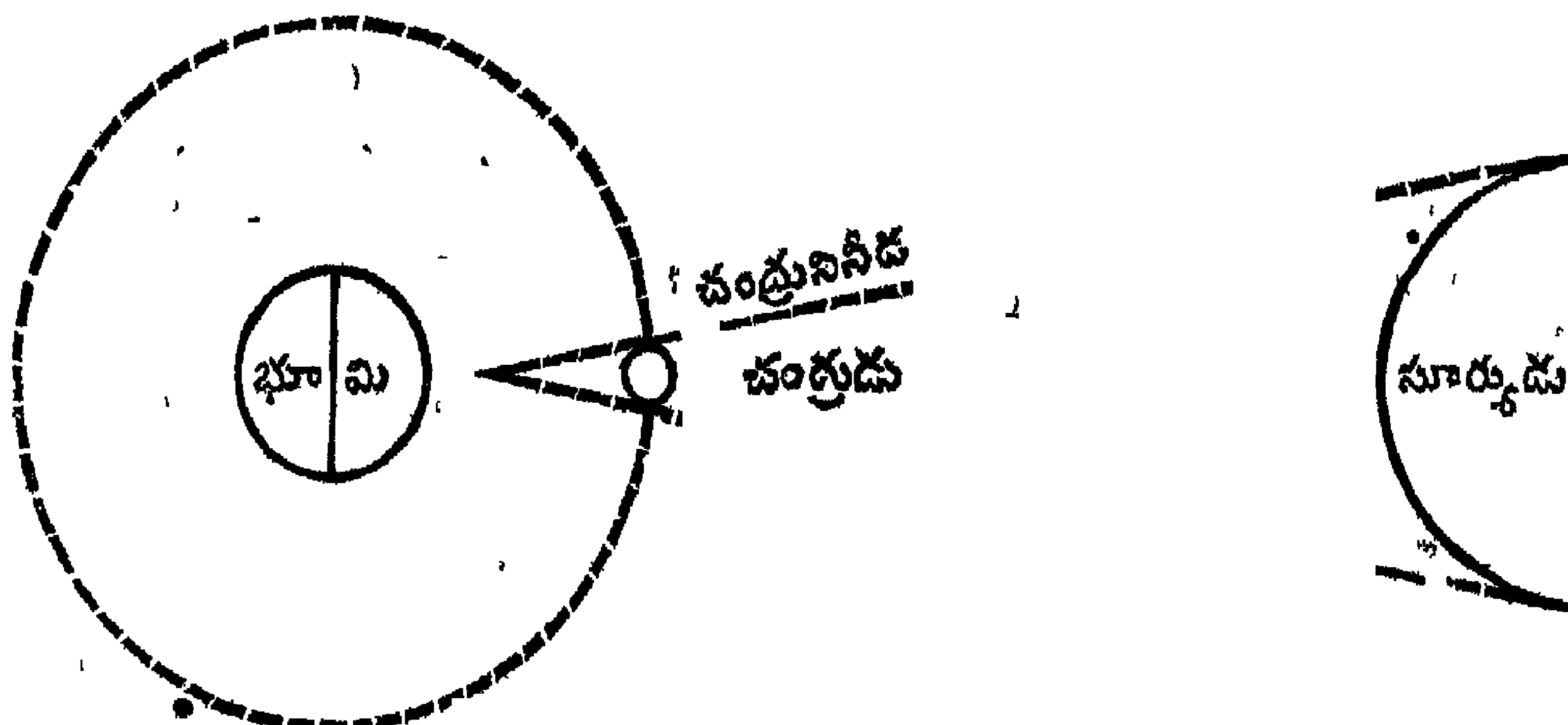
సూర్యచంద్రుల నడుమ నడ్డుగా నున్న భూమియొక్క నీడ పూర్ణమినాంటి రాత్రియందు చంద్రునిదెసను వ్యాపించియుండునుగాన, ఆనీడ కివ్వలవ్వలగా చంద్రునిమార్గ మునుతరి గ్రహణమే గలుగక తప్పిపోవుటయు, దానిం దగులుతరి పక్షగ్రహణము సంభవించుటయు, దాని గుండా దూరి నడచుతరి సంపూర్ణగ్రహణము

సంభవించుటయు గలుగును. ఈనీడ కోణాకారమున (Conical shape) నుండును. దీని పొడవు భూమినుండి చంద్రునికడకుండు దూరమునకు మూఁడు రెట్లధిక ముండుననియు, చంద్రుఁడు దానిగుండా దాటు తావున వెడలుపు, చంద్రుని వ్యాసమునకు మూఁడు రెట్లుండుననియు లెక్కించియున్నారు. కావనే చంద్రునకు కంకణ గ్రహణములు కలుగనేరవనియుం జెప్పంబడినది.

గ్రహణసందర్భమున పూర్ణచంద్రుని శరీరమును పండ్రెండు భాగములుగ విభజింపంబడినటుల భావించి, వాటికి Digits అని ఎస్ట్రోనొమీ శాస్త్రమున పేరిడియున్నారు. ఈ శాస్త్రవేత్తలు అట్టి భాగము లెన్ని గ్రహణముపట్టి మరుగుపడునో అన్ని Digits గ్రహణమనివాడుచుందురు.

కంకణగ్రహణము (Annular eclipse)– ఒక్కొకతరి సూర్యగ్రహణము నష్టమగును. అనఁగా సూర్యబింబమునకును, భూమికిని నడుమ చంద్రబింబ మడ్డముగ వచ్చియు, సూర్యుని కాంతిని కొంతవఱకు పుడమిపైఁ బడకుండ నడ్డమయ్యు, చంద్రునినీడ భూమికిం దగులక నీడకొన భూమికిం గొంతయెత్తున ముగియును. దీనిని కంకణ గ్రహణమనియు ననుట కలదు. ఏలనన సూర్య బింబమున కడ్డుపడిన చంద్రబింబము సూర్యుని మధ్యగ నుండుతరి నడుమ నల్లని మచ్చగను, చుట్టును వెలుతురుకంకణముం బోలిన Ring ను ఆతిన్నగ నున్న భూభాగముపైఁ గన్పట్టునుగాన, భరతదేశపు జ్యోతిషవేత్తలా పేరిడిరి. ఎస్ట్రోనొమీ శాస్త్రమునం దిది Annular eclipse అని యెదరు. ఇవి చాల అరుదుగ గల్గుచుండును. క్రీ. శ ౧౭౩౭ లో స్కాట్లాండుదేశపు ఎడింబరో నగరమునం దొక టిట్టిది యగుపడి ఐదు నిమిషంబులు నలువదియెన్మిది సెకండ్లకాల ముండెను.

కంకణగ్రహణదృశ్యము Annular eclipse. (సూర్యుఁడు మధ్యమున చంద్రబింబము.)

గ్రహణి— ఆంగ్ల. Dysentery. (అతిసారరోగము చూడుడు. అమాతిసారము చూడుడు.)

గ్రహబలలక్షణ పరీక్ష — (కాల విజ్ఞానశాస్త్రపరీక్షలలో నొకటి) గ్రహబలములం బట్టి దేశములకు ఫలములు గల్గుటయందు ముఖ్యముగ పరిశీలన నందదగిన గ్రహములు గురుశనులనియు, తక్కిన గ్రహములవలన గల్గు ఫలములు స్వల్పములుగాన నంతగా పాటింప నక్కరలేదనియు, రెట్టదేవజ్ఞుఁడు నిర్ణయించెను. (కాలవిజ్ఞానశాస్త్రము చూడుడు.)

గురుఁడు- ౧. మేషరాశియందుండు బలమున సమవృష్టి, సుభిక్షము, ధనధాన్యములు, పాడిపంటలు కల్గియుండును. ౨. వృషభరాశి- దుర్భిక్షము, పైరులకు నష్టము, శిశువులకుఁ గీడు, దేశమున వ్యాధులు కల్గియుండును. 3. మిథునమున- గురుఁడుండ యుద్ధము. ౪. కర్కాటకరాశియందుండ- స్వల్పవృష్టియు, శిశుపీడనము గల్గియు, చెరకు వరిపంటలు బాగుండును. ౫. సింహరాశియం దుండుతరి- కలహములు, ప్రజాపీడ, స్వల్పవృష్టి, ౬. కన్యారాశియం దుండుతరి- సమస్తధాన్యసమృద్ధి, పాడిసమృద్ధి, ౭. తులారాశియందుండ- తొలివానలు, చక్కని పంటలు, ధాన్యసమృద్ధి, సంతోషసుఖజీవనము దేశమున గల్గియుండును. ౮. వృశ్చికరాశియం దుండుతరి- అతివృష్టియుండి పంటలు తక్కువయగును. ౯. ధనస్సునందుండిన, వరిపైరు లధికమగును. ప్రత్తి పెసరపంటలు సమముగను, నువ్వులపంట అల్పముగ నుండును. వెనుకటివర్షములు గురియును. ౧౦. మకరరాశియందుండిన- సమవృష్టి, పంటల సమత్వము గల్గియుండు. ౧౧.- కుంభరాశియం దుండిన- వర్షాధిక్యత, జలసమృద్ధి, పంటల వృద్ధి గలిగియుండును. ౧౨. మీనరాశియం దుండుతరి- వరిపంట బాగుండుట, అల్పవృష్టి గల్గును.

గురూదయము, ద్వాదశవిధ వత్సరములు, వాటి ఫలపరీక్ష- ౧. గురుఁడు చిత్త లేక, స్వాతి నక్షత్రములం దుదయించిన నద్దానిని చైత్రాబ్దమని ఈశాస్త్రమున వాడుదురు. ఇందు అల్పవృష్టి, అల్పసస్యములు, దుర్లక్షణములు గల్గియుండును. ౨. వైశాఖాబ్దము- గురుఁడు విశాఖ, అనూరాధ నక్షత్రముల నుదయించిన నద్దానిని వైశాఖాబ్దమని యందురు. ఇది సుభిక్షకాలము. 3. జ్యేష్ఠాబ్దము- జ్యేష్ఠమూలనక్షత్రములందు గురూదయమైన దానికిం జ్యేష్ఠాబ్దమని పేరు. దీనియందు పైరులు పొల్లుగ నష్టము గల్గించును. ౪. ఆషాఢాబ్దము- పూర్వాషాఢ, ఉత్తరాషాఢ నక్షత్రముల గురూదయము సంభవించినది ఆషాఢాబ్దము. ఇందు ప్రజాపీడ, అనావృష్టి, పంటలోపముగల్గి యుండును. ౫. శ్రావణాబ్దము- శ్రవణ, ధనిష్ఠ, శతభిష నక్షత్రముల గురూదయము గలుగ నది శ్రావణాబ్ద మనఁబడును. ఇందు సస్యసమృద్ధి గల్గియు ప్రజాపీడ గల్గియుండును. ౬. భాద్రపదాబ్దము- పూర్వాభాద్ర, ఉత్తరాభాద్ర, రేవతులందు గురూదయ మయ్యేనేని యది భాద్రపదాబ్ద మనఁబడును. ఇందు అన్నియు సమృద్ధముగ గల్గిన సుభిక్షసంవత్సరము. ౭. ఆశ్వీజాబ్దము- గురుఁడు అశ్వనీ భరణీ నక్షత్రములం దుదయించుట సంభవించ నద్దాని నాశ్వీజాబ్దమని యందురు. ఇందు వర్షసమృద్ధి, సస్యసమృద్ధి, సుభిక్షము గల్గియుండియు, ప్రజాపీడ గల్గియుండును. ౮. కార్తికాబ్దము- కృత్తిక రోహిణులందు గురూదయము గల్గిన నద్దానిని కార్తికాబ్ద మని యందురు. ఇది అస్త్ర- ఈతిబాధలు, కీడు, అల్పవృష్టి, అంతఃకలహములు గల్గియుండును. ౯. మార్గశీరాబ్దము-మృగ

శిర, ఆర్ద్రనక్షత్రముల గురూదయము గల్గినది. ఇందు సమవృష్టి, చక్కనిపంటలు, క్షేమము గల్గియుండును. ౧౦. పౌషాబ్దము- పునర్వసు, పుష్యమి, ఆశ్లేషలందు గురూదయము కల్గిన నందు సమకాలముగ నడచును; సుఖముగ నుం దురు. ౧౧ మాఘాబ్దము- మఖ, పుబ్బలందు గురూదయమైన మాఘాబ్ద మనఁబడును. ఇది సమకాలము; సుభిక్షకాలము. ౧౨. ఫాల్గుణాబ్దము- ఇది ప్రజలకు ఒత్తిడి, ఆపదలుగల్గిన కష్ట కాలము.

ఇంకను బృహస్పతి ఒకనక్షత్రమున సంవత్సర ముండిన మధ్యమమనియు, రెండునక్షత్రములందు సంవత్సరముండిన మేలనియు, మూడునక్షత్రము లందు దాక సంవత్సరముండిన నది అధమకాల మనియు, అందు ప్రధమనక్షత్రమున పాపగ్రహ సంయుతుఁడైన అగ్నిభయము, రెండవనక్షత్ర మునైన ప్రచండవాయుభయము, మూడవనక్షత్రమున పాపగ్రహముం గూడియుండిన క్షామ పీడాభయమును, వరుసగమూఁడునక్షత్రములందు పాపగ్రహయుక్తుఁడే యయ్యేనేని అనేక విపత్తుల కును దేశప్రజలు పాల్పడుదురని చెప్పఁబడినది.

మరియు గురుఁడు ఒక రాశియందు పదినెల లుండుట సంభవించిన నది విద్వత్సరమనంబడును అందు వర్షము, పంట తగుమాత్రముగ నుండునని చెప్పఁబడినది. పదునొకండు నెలలుండుటసంభవించిన నది గురువత్సర మనంబడును. అందు సుభిక్షముగను, సంతోషముగను ప్రజలు మనుదు రని చెప్పఁబడినది. పన్రెండు నెల లొకరాశి యందుండుట సంభవించి నది యగ్నివత్సరమనం బడును. అందు మధ్యమఫలము గల్గును. అట్లె గురుఁడు పదమూడు నెల లొకరాశియం దుండుట సంభవించు నేని దానిని దైవవత్సర మనియు, బరివత్సరమనియు నందురు. అది సుభిక్ష కాలమని చెప్పఁబడినది. పదునాల్గుమాసము లొకరాశియందుండుట సంభవించిన నది ప్రాజాపత్య వత్సరమనంబడును. అందు ప్రజలు సుభిక్షమున సుఖింతురని చెప్పఁబడినది.

శనిగ్రహముయొక్క స్థితి- ౧. మేషరాశియందు శనియుండుతరి సుభిక్షము, క్షేమము, సౌజన్యత గల్గియుండును. ౨. వృషభరాశియందు జొన్నలపంట తక్కువ పండును. చోరాగ్ని బాధలు వెలనాటిసీమయందు గల్గియుండును. కష్టదినములు. 3. మిధునరాశియందు శనియుండ- దుర్భిక్షము, కష్టదినములు. ౪. కర్కాటకమున శనియుండ- ధాన్యము చక్కగ ఫలించుటయు, ఒత్తిడియు, కష్టములు గల్గియుండును. ౫. సింహరాశియందుండ- దేశమున సర్వత్రా నష్టము, కష్టముగ నుండును ౬. కన్యారాశియందుండ- అల్పవృష్టి, స్వల్పముగ పండుట, పశునాశనము గల్గియుండును. ౭. తులారాశియందుండ- సువృష్టి, సుభిక్షము, యుద్ధములు గల్గును. ౮. వృశ్చికరాశియందు శనియుండ- సమవృష్టి, ఉపద్రవము గల్గును. ౯. ధనస్సునందుండుతరి- క్షామడాంబరము, యుద్ధము, జన పశు సస్యనాశనము గల్గుచుండును. ౧౦. మకరమునందు శనియుండ- సస్యసమృద్ధి, హీనపాలన గల్గును. ౧౧. కుంభమున శనియుండ- అతి వృష్టి, అల్పసస్యములుగల్గియుండును. ౧౨. మీనరాశియందు శనియుండ- అనావృష్టి, పంట నష్టము, కలహములు గల్గియుండును.

౧. అశ్వనీనక్షత్రమున శనియుండుతరి- వర్షములు బాగుగ కురిసి సన్నధాన్యములుఫలించును. ౨. భరణియందుండుతరి- రవికుజులు శనికి సప్తమమందుండి రేని స్వల్పవృష్టి, స్వల్పసస్యము గల్గియుండును. 3. కృత్తికయందుండుతరి- క్షామ భయము, సస్యానుకూలవర్షములు కల్గును. రోగ

పీడ వ్యాపించును. ౪ రోహిణియందు శని యుండుతరి- ఖండవృష్టి, అచ్చటచ్చట సస్యములు బాగుండుట, అచ్చటచ్చట పంటనష్టము, రోగపీడ గల్గును. ౫. మృగశిరయందుండుతరి- కలహప్రదముగ నుండును. ఆర్ద్రయందుండుతరి- కాలము ద్వంద్వముగా గడచును. ౭. పునర్వసునందుండుతరి- సస్యములు, వృష్టి బాగుండును. ౮. పుష్యమియందుండుతరి- స్వల్ప వృష్టియు, స్వల్పసస్యము, భీతి కల్గియుండును ౯. ఆశ్లేషయందు శనియుండుతరి- సస్యానుకూల వర్షములు, సస్యసమృద్ధి, సుభిక్షము, సౌఖ్యములు గల్గియుండును. ౧౦ మఖానక్షత్రమున శనియుండుతరి స్వల్పవృష్టి స్వల్ప సస్యఫలము, వ్యాధులు, వృక్షనాశనము గల్గియుండును. ౧౧ పుబ్బయందుండుతరి - అల్పవృష్టి, పాడిపంటలు బాగుండుట, దుర్భిక్షము కల్గును. కొంత అనావృష్టి యుండును. ౧౨. ఉత్తరయందుండ- సస్యానుకూలవృష్టి, సస్యసమృద్ధి, ధరల ఎచ్చు కల్గియుండను. ౧౩. హస్తయందుండ వర్షసమృద్ధి, సస్యానుకూలత, సుభిక్షము గల్గియుండును. ౧౪. చిత్రా నక్షత్రమునందుండ అధికవృష్టి, చక్కని పంటలు, సుభిక్షము. ౧౫. స్వాతియందుండ మితవృష్టి, పూర్ణసస్యము, సుభిక్షము. ౧౬. విశాఖయందుండ- కడపటి వానలు, మితసస్యము గల్గును. ౧౭. అనురాధయందుండ మితవర్షము, సస్యానుకూలము, సుభిక్షము. ౧౮. జ్యేష్ఠయందు శనియుండ అల్పవృష్టి, మితమగు పంట, రోగములు. ౧౯. మూలా నక్షత్రమున శనియుండ- వర్షసమృద్ధి, సస్యానుకూలత, రోగములు, అపరధాన్యముల పంట నష్టముగల్గును. ౨౦. పూర్వాషాఢ యందుండ అతివృష్టి, అధికసస్యము, అచ్చటచ్చట రోగపీడ, కలహములు గల్గియుండును. ౨౧. ఉత్తరాషాఢయందుండ సస్యలోపము, అన్యసస్య నాశనము, జలసమృద్ధి. ౨౨. శ్రవణనక్షత్రము నందుండ ఖండవృష్టి, ఖండసస్య సమృద్ధి, తిరగబాటుబాధ, కొన్నిచోట్ల నధికసస్యము గల్గియుండును. ౨౩. ధనిష్ఠ నక్షత్రమున శనియుండుతరి నధికవృష్టి, అధికమగుపంట, ధాన్యసమృద్ధి, మార్గగమన పీడ గల్గియుండును. ౨౪. శతభిషమున శనియుండ కడపటివానలు, అచ్చటచ్చట పంటలసమృద్ధి, అచ్చటచ్చట అల్పసస్యము కల్గియుండును. ౨౫. పూర్వాభాద్ర యందుండ పాడిపంట లభివృద్ధి గాంచును, సుభిక్షము గల్గియుండును. ౨౬. ఉత్తరాభాద్ర- వర్షము, సస్యము బాగుండును. ౨౭. రేవతీనక్షత్రమున శనియుండుతరి స్వల్ప సస్యము, క్షామము గల్గియుండుననియు చెప్పబడినది.

గ్రహములు నవగ్రహములు చూడుడు.

గ్రహమ్సు లాండు (Graham's Land)- ఇది దక్షిణధృవ ప్రదేశములందుగల అంటార్కిటికా సంబంధమగు ద్వీపముల గుంపుగ పోల్పబడిన భూప్రదేశము. (అంటార్కిటికా చూడుడు).

గ్రహ లయ — సంగీతశాస్త్రమున దశప్రాణములలో నొకటి లయ లేక తాళమునందు గ్రహముంగూర్చి సంగీతదశప్రాణములందు వివరింపబడినది. (చూడుడు). అందు గ్రహము లయ నాల్గు భేదములు. ౧. అతీతము- గీతము నడచిన పిదప తాళమునడచుట. ౨. అనాగతము- తాళమునడచిన పిదప గీతమునడచుట. ౩. సమము- తాళము, గీతము సమముగనే నడచుట. ౪. విషమము- పై మూడు విధములును గూడ గాకుండ నడచుట.

గ్రహాలక్షణ పరీక్ష — కాలవిజ్ఞాన శాస్త్రమునఁ జెప్పఁబడిన పరీక్షలలో నొకటి. (కాలవిజ్ఞాన శాస్త్రము చూడుఁడు).

ఒక్క నెలలో రెండు గ్రహణములు (అనగా పౌర్ణమి చంద్రగ్రహణమును,అమావాస్య సూర్య గ్రహణమును) గల్గిన కలహములు గల్గుననియు, చైత్రము, జ్యేష్ఠము, శ్రావణము. ఫాల్గుణము నీనాల్గు మాసములందు గ్రహణములు గల్గిన భూకంపము, వ్యాధులు, వింతలు కల్గుననియు రెట్టమతము. అశ్విని, పునర్వసు, హస్త, చిత్త, ఉత్తరాషాఢ, ఉత్తర, ఉత్తరాభాద్ర లను నేడు నక్షత్రములందు వాయువ్య దిశనుండి గ్రహణము కల్గుట పెద్దలకు, పిన్నలకుంగూడ రోగప్రద మనియు, దుర్భిక్షము, కలహము, అల్పవృష్టి మూడుపక్షములలో కల్గుననియు, ఆర్ద్ర, ఆశ్లేష, పుబ్బ, స్వాతి, పూర్వాషాఢ, శతభిషం, రేవతి యను నేడునక్షముల యందు నైరుతిదిశనుండి గ్రహణము కల్గిన శిశువులకుఁ గీడు, ఎండతో కూడిన చినుకులు, కలహములు, పైరు లెండుట కల్గుననియు, రోహిణి, మృగశిర, అనూరాధ, మూల, శ్రవణము, ధనిష్ట, అభిజిత్తు అను నేడు నక్షత్రములందు ఈశాన్యదిశనుండి గ్రహణము గల్గినచో సుభిక్షము, సౌఖ్యము కల్గుననియు, భరణి, కృత్తిక, పుష్యమి, మఖ, విశాఖ, జ్యేష్ఠ, పూర్వాషాఢ అను నీయేడు నక్షత్రముల యందు ఆగ్నేయ దిశనుండి గ్రహణముగల్గిన శిశుపీడయు, దుర్భిక్షము; శిలావర్షము, ఎండలు, ప్రభుత్వపు టొత్తిడి, అతివృష్టి దోషము, ఒకప్పు డనావృష్టి యుంగూడ గల్గును. మూడు పక్షములలో నీఫలము గల్గుననియు రెట్టవిజ్ఞాని చెప్పి యున్నాఁడు

గ్రహోరాట్ క్షత్రియ వంశము శిశోదియా క్షత్రియులు చూడుఁడు.

గ్వాటెమలా దేశపు ప్రభుత్వము (Guatemala) — మధ్యఅమెరికా ఖండమున కుం జెందిన ప్రజాప్రభుత్వ దేశము. నలుబదిఎన్మిది వేల రెండువందలతొంబది చతురపుమైళ్ల వైశాల్య మనియు, ఇరువదిరెండులక్షల జనసంఖ్య యనియు చెప్పఁబడినది.

గ్వాటెమాలా దేశము (Guatemala Republic)-ఇది మధ్యఅమెరికాయందున్న ప్రజా స్వపరిపాలనదేశము. ౪౮,౨౦౦ చతురపు మైళ్ల వైశాల్యముగలది. ఇంచుమించు ౧౩,౦౦,౦౦౦ ప్రజలకు నివాసము. న్యూగువాటెమాలాపురము (౭౨,౦౦౦)ప్రధానపురము, ఓల్డుగువాటెమాలా పురము భూకంపముచేపాడై తిరుగ కట్టఁబడి తిరుగ భూకంపముచే పాడుచేయబడి వదలివేయం బడినది. (మధ్యఅమెరికా చూడుఁడు).

గాంగ దేశము — రాఢాదేశము చూడుఁడు.

గాంగాయన గోత్రము — శాండిల గణము చూడుఁడు.

గాంగిపురరాజ్యము — రాఢాదేశము చూడుఁడు.

గాంగిలోగాక్షి గోత్రము — సంకృతి ఉపగణము చూడుఁడు.

గాంగేయ గోత్రము — జమదగ్ని వత్స ఉపగణము చూడుఁడు.

గాంగోదకి గోత్రము — భరద్వాజ ఉపగణము చూడుఁడు.

గాండీవము — పాండవమధ్యముండగు నర్జునుని ధనస్సునకు పేరు (అర్జునుని ధనస్సు, ధనుర్విద్య చూడుఁడు).

గాంధారదేశము — అఫ్ఘను స్థానమునకిప్పుడు చెందియున్న కాందాహార్ తొల్లింటి గాంధార పురమై యుండి యుండుననియు, దాని నుండి గాంధార దేశమనియో లేక గాంధార దేశమునుండి దానికిం గాంధార పురమనియో పేరు గల్గి యుండునని యందఱు తలంచుచున్నారు గాని నిదర్శనములు గాన రాకున్నవి. సింధునది మొదలు కునార్ (తొల్లింటి కుభానది లేక ఇక్కాలపు కాబూలునది) వరకు నదీ తీరముల గాంధార దేశముండెనని పోల్చ బడినది, అనగా పాంచాలోత్తర భాగమున ఇప్పటి రావల్పిండి, పెషావరు జిల్లాలని అందఱు తలంచుచున్నారు.

*"Memorandum of Ancient Monuments of Eusofzai" అను దాని యందు పెషావరు రావల్పిండి మండలములు మాత్రము గాక స్వాత్ సంస్థానరాజ్యము, హష్తీమర్దన్ అనంబడు యూసుఫ్ జాయిలోవ దేశము గూడ గాంధారములోనివేనని చెప్పఁబడినది. యూసుఫ్ జాయి దేశమున సింధు, పాంచగోరాల నడుమభూమి యీలోవ దుర్రాణీఘాట్, సఘావో, నుత్తు, బౌద్ధమతపు ఆనవాళ్లు దొరకిన ప్రదేశమని ఎఱుంగునది. (ఈ ఆనవాళ్ళు బౌద్ధ కట్టడములు క్రీ. వె. ౧వ శతాబ్దమున కాశ్మీర మేలిన కనిష్క మహారాజు కాలపు పనులుగ పోల్చఁబడినవి). మఱియు నీ యూసుఫ్ జాయి లోవ దేశమునకు తూర్పున సింధునదియు, దక్షిణమున కుభా (ఇప్పటి కాబూలు) నదియు, పశ్చిమమున బెజవారును, శుభవస్తు (ఇప్పటి స్వాత్ నది), ఉత్తరమున చిత్రాల్, యాసిన్ సంస్థానములును ఎల్లలుగ నెఱుంగ వలయును.

రామాయణమున నిది గాంధర్వ దేశమని ధ్వని యిచ్చునటుల చెప్పఁబడినది. మహాభారతమున గాంధర్వముగ చెప్పఁబడినది. ఇది గాంధారమే నని పెక్కండ్ర యభిప్రాయము. గాంధారము చంద్రగుప్త అశోకులు పాలన రాజ్యమునకుం జెందియుండెను. అదివఱకు రాజ్యమేలుచుండిన మౌర్యులను "అగాత్రోక్లీసు" అను సైనికుఁడుత రిమివై చెనట. అశోకచక్రవర్తి క్రీ.పూ. ౨౪౫ నందు మధ్యాంతికుని గాంధారమునకు బౌద్ధమత వ్యాప్తికిం బంపెనని మహావంశ మను బౌద్ధగ్రంథమున గలదు

ఇది ఆదిని రాజధానిగనుండు గాంధారపురమునకుఁ బిదప చెప్పఁదగిన పట్టణము, నగరహారము. ఇదియు కొంతకాలము గాంధార దేశమునకు రాజధానియై యుండినదేనట. ప్రస్తుతము జలాలాబాద్ అనంబడుచు అఫ్ఘను స్థానమునయున్న పట్టణమునకు పశ్చిమమున రెండుమైళ్లు దూరమున నున్న నగరక్ అన్ను పల్లెగ్రామమును ఆవరిసరములనున్న యానవాళ్లను తొల్లింటి నగర

హారపురమని పోల్చిరి. ఫాహియాన్ (క్రీ. శ. ౩౯౯-౪౧౩) దీనిం దర్శించి తన యాత్రా చరిత్రలో "నాకీ" యని వ్రాసెను. బేబరు చక్రవర్తి తన అనుదిన చరిత్రయందు నంగెన్హార్ అని నగరహారమునకు పేరిడి యున్నాడు. అచటి కొండలోవను నంగిన్హార్ అనుచు నేటికిని వాడుక కలదు. బేబరు ఆలోవ ౧. సర్ఖ్రూద్, ౨. గం డమాల్, ౩. కుర్రన్సరా, ౪. ఖీప్రియన్, ౫. హిసారుక్, ౬. కోటి, ౭. మోమాంగారా, ౮. కోహ్కొట్టి, ౯ కాబూల్ అను తొమ్మిది నదులు ప్రవహించు చుండు లోవ యని వ్రాసి కొనెను. కుభానదియందు తక్కిన నదులు చేరు చున్నవి. కుభానదికి దక్షిణ తీరమునందుండిన ఈ నగరహారపురికి తొల్లింట యొకప్పుడు ఉదయన పురమని పేరుండెనట. సుర్ఖార్ లేక సుర్ఖ్ రూద్ నది కుభానదియందు సంగమమగు తావున గలదని చెప్పఁబడినది.

నగరహార పరిసరముల కుభానది కుత్తరముగ మేరోస్ పర్వతముగలదు. అద్దాని నిక్కాలమున మారో్కోహ యనుచున్నారు. దాని నలెగ్జాండరు చక్రవర్తి యొక్క చరిత్రకారులు మేరోస్ అని వ్రాసిరి. ఇది యొకప్పుడు మేరుత్వము వహించి యుండెనా యని సంశయము గల్గెడిని. ఈపరిసరములనే కుభానది దక్షిణతీరమున క్రీ. శ. ౭౦౦ సంవత్సరముల తర్వాత పనులుగఁ జొల్ప బడిన నలువది బౌద్ధస్తూపములు కలవు. బీహారు దేశపురమగు బీహారుపట్టణమున కాగ్నేయ దిశగా పది మైళ్ల దూరమున గుస్రా అనంబడు గ్రామమునఁ బైట బైలుబడిన యొక శిలాశాసనమున నగరహారపుర ముత్తర పథమని చెప్పఁబడినది.

శ్రీరాముండు గాంధార దేశమును తన సోదరుండగు భరతునిపుత్త్రుండగు పుష్కలుని కొసంగి నటుల శ్రీమద్రామాయణమున ఉత్తర ౧౦౧- ౧౧౪ యధ్యాయమున కలదు. భరతుండే 'ఉత్పలావతి' యను పురమును నిర్మింపఁజేసె ననియు, దానిని పుష్కలుండు తనపేరిట పుష్కలావతి యని పిలచుచు, తన రాజధానిగఁ జేసి యేలెననియు చెప్పఁ బడినది. ఇప్పుడు 'కేపీ' యని పిలువంబడుచున్న తావును, తొల్లింటి పుష్కరావతి లేక పుష్కలావతి యుండిన తావుగ పోల్చియున్నారు.

కొంత కాలము పురుష పురము మఱి యొకప్పుడు తక్షశిలానగరము లేక తక్షకశిలానగరమును రాజధానులుగ నుండెనట. పురుషపురమును ఇప్పటి పెషావర్ అని పెక్కుండ్రు పరిశీలకులనుచున్నారు. తక్షశిలా నగరమును మహా అలెగ్జాండరు చరిత్రకారులు టాక్సిలా యని వ్రాసిరి. అత్తావు దిబ్బల మయమై యుండె ఇటీవలఁ ద్రవ్వఁబడుచు పురము బయలుదేర నీయఁగుచు నున్నది. దానిని Taxila అను చున్నారు. అక్బరు చక్రవర్తి చరిత్రకారుఁ వ్రాసిన "ఐనీ అక్బరీ" అను గ్రంథమున కాశ్మీరము, అటొకుల మధ్య గల పుఖ్కిలై జల్లా గాంధారము లోనిదని వ్రాయఁబడి యున్నది.

ఒకప్పుడు ఉదభాండపురము గాంధారపు రాజధాని యని తెలియుచున్నది. షా లేక షాహియను నృపతులు దీనిని రాజధానిగ నిరాజ్య మేలిరని డా. స్టైయిను పండితుఁడు తన రాజతరంగిణి II ౩౩౭ లో నుడివియున్నాఁడు. ఉదభాండ పుర మిప్పుడు ఖిండ్ అని కొందఱును, ఉంతని కొందఱుచేతను పిలువబడుచు సింధునది దక్షిణతీరము పెషావరు జిల్లాను నందొక గ్రామమై యున్నది.

బుద్ధభగవానుఁడు తొల్లింటి జన్మమున తన శరీరమును ఆకలిఁగొని తన పిల్లలనే తినఁజూచు చుండిన ఒక యాఁడుపులి కాహారముగ నొసంగె ననియు, అప్పటి యాతని పేరు బ్రహ్మప్రభర్షి యనియు, అత్తావు పుష్కలావతిపుర పరిసరారణ్య

ప్రదేశమనియు దివ్యావధానమాల యనంబడు బౌద్ధ మత గ్రంథమున చెప్పఁబడినది.

గాంధారాయణ్ణ గోత్రము — అగస్తి ఉపగణము చూడుఁడు. గర్గ ఉపగణము చూడుఁడు

గాంధారీ (దేవి) — గాంధార దేశరాజ పుత్రిక యనిభావము. తండ్రి గాంధార దేశాధీశుఁడగు సుబలుండు. భర్త ధృతరాష్ట్రుఁడు సంతతి దుర్యోధనాదులు నూర్గురు కౌరవులకీమె తల్లి. మహాపతివ్రత యని పేరందినది. భర్త అంధుఁడు కాన, తానును ఎల్లరం జూడనొల్లక నేత్రము మూసికొనియుంచిన సాధ్వి. ఈమె మతియును దేవతాంశ సంభూతురాలని చెప్పఁబడినది.

గాంధారీనాడి—అష్టాంగయోగములు చూడుఁడు

గాంధారుఁడు మహారాజు — అత్రి సంతతి చంద్రవంశ క్షత్రియుఁడు. ఈతనినుండియె గాంధార దేశమునకు పేరుకలిగెను. ఈతని సంతతి వారికి తురగారోహణ నిపుణులని ప్రతీతి కలదు కుమారుఁడు ఘర్మ్యుఁడు

గాంభోజి (పచ్చజిగురు) — లా. Stalagmitis Gambogioides అనియు, Garcinia Pictoria. ఆంగ్ల. Gamboge. అనియు అని యందురు. ఇది పసుపు పచ్చరంగుగనుండు జిగురు. కాంభోడియాసీమను ఆప్రాంతసీమలను ఉండు ఒకదినుసుచెట్ల బంక. ఈచెట్లు Garcinia అనియు, అవి Guttiferae తెగయనియు ఆంగ్ల శాస్త్రవేత్తలందురు. కాంభోడియానుండి దీనినామసముత్పన్నమైనటుల దోచు చున్నను, ఈచెట్లు ఇప్పుడు సయాం, కొచ్చిన్ చైనా, సింహళము, మళయాళము దేశములందు కూడ విరివిగ గానవచ్చుచున్నవి. దీనికొమ్మలకుం గంట్లుండి అందునుండి కారునట్టి పసుపుపచ్చరంగు పాలంబోలిన ద్రవమును వెదురుబొంగుల పాత్రలందుపట్టి ఎండింతురు. ఇది రంగులందు కలుపుదు రట. ఆయుర్వేదవైద్యులు లోనికిచ్చిన గాఢ విరేచనములంజేసి, ఉదరరోగము నివారించి, క్రిమినివెడలించి నాడాపాములు వెడలఁజేయునని చెప్పుదురు.

గాజరగడ్డ — ముల్లంగి చూడుఁడు.

గాజులబలిజకులము — వీరు ఆంధ్రులలో నొక జాతివారుగ నున్నారు. వీరిజాతి యుత్పత్తిం గూర్చిన గ్రంథపరికరములు లభింపకున్నవి.

వీరియందు వాడుకనంది అనుశ్రుతముగ చెప్పఁ గొనంబడుచున్న కథన మిట్లున్నది. ఆదిని పరమేశ్వరుని వినోదార్థము ఆదిశక్తిచే ప్రార్థితుఁడై గాజులును, పసుపును, పరమేశ్వరుఁడు కల్పించి, శక్తియగు పార్వతికొసంగెననియు, యామె వాటిం ధరింప నాయన కానందకరమయ్యెననియు, అత్తరి గాజులబలిజలమూలపురుషుని సృష్టించి, వీటిని లోకమున వ్యాపింపఁజేయ నియమించెననియు, నాతని సంతతివారు గాజులబలిజ లనియు చెప్పుదురు.

గాజుల బేరము భోజనమునకు సరి — ఆంధ్రలోకోక్తి.

గాడిదగడప చెట్టు — లా. Aristolochia bracteata. సం. బస్త్రాంత్రి అనియు, కొందఱు త్రివృత్పత్రా యనియు, విషగంధికా యనియుం గూడ వాడియున్నారు. గాడిదగడప పాకు నూరి లోనికిచ్చిన సర్పవిషము హరించును గాని ఎక్కువగాకుండ జాగ్రతగ నీయవలయును. ఆకును ఆముదములో వేయించి నారింజ కాయంత ముద్ద లోనికిచ్చిన గుల్మములు, పసుపుల

వాతములు, కడుపునొప్పి నివారణమై విరేచనము జేసి సౌఖ్య మిచ్చును. ఇది చూలుతో నున్న ఆడపశువులకు, ఆడగుఱ్ఱములకు గర్భస్రావము గల్గించుంగాన సీయరాదు. ఎండిన గాడిద గడపాకు తేలికకషాయము లోని కిచ్చిన క్రిమివ్యాధులు, చర్మవ్యాధులు నివారణమగును.

పచ్చిఆకు రసము పురుగులుపట్టిన గాయములలో పోసిన శుభ్రపడి మాన్పట్టును. ఆకుపసరులో మాల్కంగిణివిత్తులు, సముద్రపాలవిత్తులు కల్పినూరి ఒంటికి పూసినను, వెన్నుకు పట్టువేసినను పురాణ జ్వరములు, ఆహిక జ్వరములు, వెన్నుకుపట్టిన ఉష్ణములు నివారణ మగును. నొప్పులుపడుచున్న స్త్రీలకు ఆకులరసము తొంబది చుక్కలుగాని, గాడిదగడపవేరు చూర్ణము తొంబది గోధుమగింజల ఎత్తుగాని, పూవులు కాయలతోనున్న సమూలవృక్షకషాయము ఐదు తులముల ఎత్తుగాని లోనికిచ్చిన త్వరితముగ సుఖప్రసవ మగుచురని చెప్పఁబడినది.

గాడిదగడప ఆకు పచ్చిది ఆముదమున వెచ్చజేసి పసిపిల్లలబొడ్డుపై కట్టిన విరేచనమై క్రిములు పడిపోవునని యు, తామర తీట మొదలగు చర్మవ్యాధులు మానుననియు, గాడిదగడప చెట్టు యొక్క గుణములు- చేదు వెగటుగ నుండి కాక జేసి విరేచనము గల్గించి, వాతములనడంచి సర్వవిషదోషములను పరిహరించి, చర్మరోగముల మాన్పి, కడుపునొప్పులు స్త్రీల గంటునొప్పి (ముట్టులోగల్గు నొప్పి) నివారించుననియుం జెప్పఁబడినది.

గాడిదకు గంధపువాసన ఎట్లు తెలియుట? — ఆంధ్రలోకోక్తి.

గాడిదపుండుకు బూడిదేమందు— ఆంధ్రలోకోక్తి.

గాదర్భి గోత్రము — ఆర్ష్టిషేణ గణము చూడుఁడు.

గాదిక్రిందియెలుక గాదిక్రిందనే బ్రతుకుతుంది — ఆంధ్రలోకోక్తి.

గాధి గోత్రము - కపిఉపగణము చూడుఁడు, గర్గఉపగణము చూడుఁడు.

గాధిన గోత్రము — కౌద్ధకగణము చూడుఁడు.

గాధిపతి గోత్రము — ఆత్రేయ గణము చూడుఁడు.

గాధిపురము — తొల్లింటి కన్యాకుబ్జపురమున (ఇప్పటి కనూజపురము) కీ పేరుండెను. గాధిమహారాజు విశ్వామిత్రునితండ్రి. ఈపురమునకింకను మహోదయ మనియు, కన్యాకుబ్జ మనియుం గూడ పేర్లుండెను.

గాధిమహారాజు (గాధిరాజు)— అత్రిసంతతి. చంద్రవంశక్షత్రియుఁడు. కుమారుఁడు విశ్వామిత్రమహర్షి. భార్యపేరు మేనకాదేవియట. జమదగ్నిమహర్షి యీయనబావమరిది (పరశురాముని తండ్రి). గాధిరాజు కన్యాకుబ్జదేశమేలిన ప్రభువు. వాల్మీకిరామాయణమున గాధిరాజు కుశనాభుని కుమారుఁడుగ జెప్పఁబడియున్నది.

గానాభినయ నృత్య (నాట్య) కళాంగములు — అంగములు చూడుఁడు.

గాయత్రీముద్రలు —, వీటిని చతుర్వింశతిముద్ర లనియునందురు. ఇవి ఇరువదినాల్గు. గాయత్రీదేవి వీటియందు సుప్రతిష్ఠితమని చెప్పంబడినది. ౧. సుముఖముద్ర, ౨. సంపుటముద్ర, 3, వితతముద్ర, ౪. విస్తృతముద్ర, ౫. ద్విముఖముద్ర, ౬. త్రిముఖముద్ర, ౭. చతుర్ముఖముద్ర, ౮. పంచముఖ ముద్ర, ౯. అధోముఖమగు

షణ్ముఖముద్ర, ౧౦. వ్యాపికాముద్ర, ౧౧. అంజలీముద్ర, ౧౨. శకటముద్ర, ౧౩. యమపాశముద్ర, ౧౪. గ్రథితముద్ర, ౧౫. షణ్ముఖముద్ర, ౧౬. ఉన్ముఖముద్ర, ౧౭. ప్రలంబముష్టికముద్ర, ౧౮. మత్స్య ముద్ర, ౧౯. కూర్మ ముద్ర, ౨౦. వరాహముద్ర, ౨౧. సింహాక్రాంతముద్ర, ౨౨. మహాక్రాంతముద్ర, ౨౩. ముద్గరముద్ర, ౨౪. పల్లవముద్ర. ఇవి చతుర్వింశతి గాయత్రీ ముద్రలు. గాయత్రీజపమునకు పూర్వమునందు, పరమునందు కూడ నడపుదురు.

గాయని గోత్రము — వశిష్ఠగణము చూడుఁడు.

గాయుపు (ఆకు) చెట్టు (బీజపత్రపు చెట్టు) — లా. Kalanchoe laciniata, Cotyledon leciniata. సం. పత్రబీజమ్ ఉరుమభాషయందు జక్మేహయాత్. దీని యాకునందే బీజముబుంట, అటనే మొక్క లేర్పడుట, పత్రజీవిచెట్టనియు ననుటకలదు. ఆకుల రసము చలవజేసి త్రిదోషముల హరించుననియు, దేహపుష్టి నిచ్చుననియు, గాయములను మాన్పట్ట జేయుననియు, తేలువిషమును హరించుననియు, వాపులు తీయుననియు, ఇరుకు (ఇలుకు) నొప్పులు శమింపఁజేయుననియు చెప్పఁబడినది. మఱియు మూలవ్యాధి నడంచునందురు.

గాయుప్పు సంధి — ఆంగ్ల. Tetanus. కాలియందుగాని, చేతియందుగాని, బొటనవ్రేలు లేక బొటనవ్రేలు సంధియందు గాయము తగిలిన తరి వచ్చెడి సంధిజబ్బు.

గారకి గోత్రము — ముద్గల గణము చూడుఁడు.

గార చెట్టు లా. Balanites Aegyptiaca. సం. హింగుపత్రిః, తాపసతరుః, తాపసద్రుమః, తాపసప్రియః, ఇంగుదః. (గారకాయ లేకపండు=ఇంగుదీ) దీని వేరుయొక్క గాని, చెక్కయొక్క గాని రసములేక కషాయము వాతజ్వరముల నివారించుననియు, పండు వేడిచేసి కఫవాతమును, క్రిమిరోగమును నివారించుననియు, గారవిత్తుల చూర్ణము బలమును, వీర్యపుష్టి నొసంగుననియు, గారవిత్తుల నూనె సమధాతువుఁ గల్గించి దేహమును శీఘ్రముగ వ్యాపించి పైత్య శాంతి, దేహపుష్టి నొసంగి, ఇంచుక శ్లేష్మ ప్రకోపము గల్గించుననియు, విరేచనము గావించుననియుఁ జెప్పఁబడినది.

గారడివిద్య — భరతదేశపు గారడివిద్య ఒకతంత్రమునందు చెప్పఁబడినది. అది ఇంద్రజాలము, మహేంద్రజాలము, టక్కు, టమారు, గజకర్ణవిద్య, గోకర్ణవిద్య, కనుకట్టు యను భేదములు కలదిగ జెప్పఁబడినది. ఆంగ్లమున గారడివిద్యకు Magic అనియెదరు. పాశ్చాత్య గారడియగు Magic విద్య ౧. White or Beneficient magic అనియు, ౨. Black or Baleful magic అనియు, ద్వివిధముగ జెప్పఁబడినది.

గారుడ (పక్షి) శాస్త్రము — గరుత్మంతుఁడు (గరుడపక్షి) ప్రయాణకాలమున ఎడమవైపునుండి కుడివైపునకుం బోయిన ప్రయాణమున కష్టములు గల్గుననియు, కుడివైపు నుండి

ఎడమవైపునకుఁబోయిన ధనలాభముగల్గుననియు, ప్రదక్షిణముగా చుట్టివచ్చిన శుభప్రదమనియు చెప్పఁబడినది. కాని మతాంతరాభిప్రాయములు కొందఱికి రెండును శుభప్రదములగుననియు కొందఱికి గరుడపక్షి కన్పించుటయే శుభప్రదమనియుఁగూడ గానవగుచున్నవి. పెక్కండ్రనుభ

వజ్ఞులు గరుత్మంతుఁడు ఎదురుగ నేగుటయు గుడి నుండి యెడమవైపున కరుగుటయుంగూడ సకల శ్రేయోదాయకమని చెప్పుచుందురు.

గరుత్మంతుఁడు తన యాహారమును నోటం గఱచుకొని కృష్ణాయని పైకి వినఁబడునట్లఱచుచు గన్పించుట సకల శ్రేయోదాయకమనియు, ఏ దిక్కున తనకుం గన్పించునో ఆ దిశయందు లాభ ప్రాప్తియనియు, నల్ల పాల (గుమ్మి) పిట్టయు, శునకము, నక్క ఇవి తనకిరుపార్శ్వముల నేతెంచుట కార్యసిద్ధియనియు, ఉదయమున నిద్దుర మేల్కాంచగనే గరుడపక్షియే ప్రథమమున గానంబడుట జయప్రదమనియు చెప్పఁబడినది. జలనిలయముల చెంగట గారుడశకునము శుభప్రదమైనను ఒక్కొకతరి జలాభావమగుటయుంగూడ గలదని అనుభవవేత్తలు నుడివియున్నారు.

గాలవర్షి ఆశ్రమము — చిత్రకూట పర్వతముపై గాలవాశ్రమముకలదు. బృహచ్ఛివ పురాణము ౧-౮౩ నందు దీనింగూర్చిన ప్రశంస కలదు.

మరియు రాజపుత్రస్థానములోని జయపూర్ నకు మూఁడుమైళ్ల దూరమున నొక గాలవాశ్రమ ముండినతావుం జూపుచున్నారు

గాలవ గోత్రము — జమదగ్నివత్స ఉపగణము చూడుఁడు.

గాలవుఁడు — ఋషి. కువలయాశ్వన దశదిశగమన శక్తిగల అశ్వమును (కువలయాశ్వమును) ఇచ్చిన ఋషి. (కువలయాశ్వుఁడు చూడుఁడు)

ఇంకను శుక్లయజుర్వేదాధ్యాపకుం డగు కువలయాశ్వుఁ డను ఋషి యొకఁడు కలఁడు. ఈతఁడు విశ్వామిత్రశిష్యుఁడట. ఈతఁడు అయోధ్యాధినాథుండగు ఇక్ష్వాకుమహారాజుకడ రెండు వందలును, భోజపురాధినాథుండగు శిబియొద్ద రెండు వందలును, కాశీభూపతియగు దివోదాసు కడ రెండువందలును మొత్తము ఆఱువందల గుఱ్ఱములును సంపాదించి గురుకట్నము మర్పించెనని చెప్పఁబడినది.

గాలికిపుట్టి ధూళికి పెరిగినట్లు— ఆంధ్రలోకోక్తి

గాలిజల్లుట — వేపపువ్వు అనంబడు చర్మరోగమునకుఁ గాలిజల్లినదని యందురు. ఇది పెక్కండ్రు ఏదో దేవతవలనకల్గిన రోగమని తలంతురు. ఆంగ్లవైద్యు లంటురోగమందురు; గాలితో నెగురఁగల పురుగులవలన గల్గునందురు. ఇది మూఁడు, ఐదు, లేక ఏడుదినములవఱకుండు రోగము, చిన్న పొక్కులుగ శరీరమంతయు వ్యాపించునది.

గాలిచెక్క — ఫిరంగిచెక్క చూడుఁడు.

గాలితీగ — దీనిని గాలిమొక్కలనుటయుం గలదు. పసుపుపచ్చగనుండు నొకవిధముగు తీగ. దీనికి నాకులుండవు. దానికి నేలకు సంబంధమే లేదు. ఇది సాధారణముగ మామిడి చెట్లు మొదలగు పెద్ద ఫలవృక్షములపై నుండి యుత్పన్నమై చెట్లరసముం బీల్చివైచుచు, చెట్లను నీరసింపఁజేసి పాడుచేయును.

ఇది లూసరన్ పొలములోని కొక్కొకతరి నవతరించును. అట్టితరి నాగడ్డింగూడ నట్లే పాడుచేయును. గాన నీగాలితీగల నెటగన్ననట త్రెంపి పారవైచుచుందురు. ఈతీగలంచున్న పచ్చియారక మున్ను తిరిగి, ఏపాటిమొక్క నిగిలినను గాలి కెగిరియో, చెట్లచే నాకర్షింపఁబడియో, తిరుగ చెట్లయందు నాటుకొనియో, వ్యాపించ నారంభించును. ఇది చెట్ల కపాయకరమగునట్టి తీగ.

గాలితుపాకి (Air gun) — దీనిని క్రీ. వె. ౧౬౫౬ వ సంవత్సరమున మారిన్.

అనునాయన (పరాసుదేశస్థుఁడు) దీనిని మొదట వాడె ననియు, కనిపెట్టె ననియు తెలియు చున్నది.

గాలి పరుపులు (Air beds) — దూది పరుపులు మనమెఱుఁగుదుము. గాలి పరుపులు మఱియొక తరగతివి. దూదిచే నింపబడి కుట్టబడిన పరుపులు దూదిపరుపులు; గాలిచే నింపఁబడి ఆగాలి పోకుండ నేర్పున నేర్పఱచిన పరుపులు గాలిపరుపులు. ఇట్టిపరుపులు వాడుకలో నుంచినవారు పాశ్చాత్యులే యనియు, మన వారీ గాలిపరుపు లెఱుఁగరనియు పెక్కండ్ర యభిప్రాయమై యున్నది. కాని పింగళి సూరనామాత్యుడు రచించిన కళాపూర్ణోదయమున ద్వితీయాశ్వాసమున

సీ॥ నునుగాడ్పు దూదినించిన యట్టి చల్లని
పానుపుపై లీలఁ బవ్వళించి,

అని రచించెను. దీనిని బట్టి చూచిన నాఁటికే గాలిపరుపులు మన దేశమున నెంతో వాడుకలోనికి వచ్చియుండె ననక వీలులేదు.

ఇంతతో నీగాలి పరుపు లాగలేదు. "నును గాడ్పుదిండి పానుపున బండెడుమేటి, బమ్మదేవుని తండ్రి తమ్మికంటి" అని పైడిపాటి లక్ష్మణకవి తన ఆంధ్రనామ సంగ్రహమున వ్రాసియుండెను.

"విష్ణుమూర్తికి శేషుఁడు పాన్పు" అనగా గాలిమేపరియగు శేషుని పాన్పునబన్నుండువాఁడు విష్ణుమూర్తియని యర్థము తేలు చున్నది. నవనాగరికు లిప్పుడు విష్ణుమూర్తి పరుండు పరుపు గాలిపరుపేగాని శేషుఁడు (పాము) కాదనియు,

"నునుగాడ్పు దిండిపానుపు", "నునుగాడ్పు దూది నించినయట్టి చల్లని పాన్పు" అని యనుట లెల్ల ఆలంకారికములేకాని యింకేమియు కాజాల వనియు నభిప్రాయము పొందియున్నారు.

ఎవరెట్లభిప్రాయము పొందియున్నను, గాలి పరుపులు కలవనియు, అవి భరతదేశమున ద్వాలి నుండియు, వాడుకలో నుండెననియు నను సంగతులు మాత్ర మసంగతములు కావు.

గాలి బిళ్లలు — ఆంగ్ల Mumps. చెవులకు మెడకు సంధులందు చంకలందు గజ్జలందు మొదలగుతావుల సంధులందగు లేచు బిళ్ళలు లేక గడ్డలు. ఇవి వాపు పోటు ఒకప్పుడు జ్వరములనుగూడా గల్గియుండునవి.

గాలిలో దీపంబెట్టి దేవుడా నీ మహాత్మ్యంచూపుమన్నట్లు — ఆంధ్ర లోకోక్తి.

గాలి యొక్క ఒత్తిడి—ఎయిర్ ప్రెషర్ చూడుఁడు.

గాలి వీచు ఏర్పాటులు — ప్రపంచమున గాలివీచు ఏర్పాటులు చూడుఁడు.

గాలి హోరు — గాలి విసరుతరి హోరుమను ధ్వనికిం గారణము. గాలి విసరుట యన బర్వెడుటయని భావము. అట్టితరి నే శబ్దము నిజముగ దానిగమనమువలన గలుగ నేరదు. కాని దానికారణములవలన భూమిపై నుపరిభాగమున నే గాలి పర్వెడుతరి గాలియలలు అడ్డములుగానున్న గండశిలలకు పర్వతములకు వృక్షములకు, పెద్దపెద్ద భవనములకుందాకి తిరుగబడియు దెబ్బతో ప్రక్కకుమరలియు కొట్టుకొనుతరి నలలరాపిడులు (Vibrations) సంభవింప హోరుధ్వని గలుగును. అడ్డములవలన గాలియలలకు గల్గురాపిడి ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక ధ్వని గల్గించును. గాలి ఎడతెగక ఒకేరీతిని కొంత సేపు పరుగిడునదిగాన నాటంకములకడ నలలకుం గల్గుచుండు ధ్వనుల పరంపరలన్నియు కలసి వేఱ్వేఱుగ వినుపింపవు. అన్నిధ్వనులు కలసి

ఒకే హోరుమనిధ్వనిగా మనకుం దెలియును. గాలి హోరున విసరుచున్నదని కొందఱనుకొందురు ఇంకను మరికొందఱు గాలివలన కదపబడిన చెట్ల యాకులు కదలిక యీధ్వనిం గల్గించుచున్నదని తలంతురు. చెట్లయాకుల కదలికవలనగల్గు గలగల మను చప్పుడైనను, గాలియొక్క రాపిడుల వలన (Vibrations) అలలుచేయు ధ్వనుల పరంపరయెగాని వేఱుగాను జరుగుపని ఇదియె.

గాలీవానావస్తే కథయే మానె నన్నట్లు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

గాళుపులు — గాడ్పులుచూడుడు.

గాట్ల అమావాస్య — జ్యేష్ఠబహుళ అమావాస్యకీపేరు వాడుచుందురు. దీనిని ద్వివిధములుగఁజెప్పుచున్నారు. జేష్ఠబహుళ అమావాస్య ప్రాంతముల విశూచిజాడ్యము లచ్చటచ్చటగల్గి యుండును. విశూచిరోగమునకుగాట్లనివాడుచుంట యుంగలదు గాన దానినుండి యీపేరు గల్గెనని కొందరనెదరు. ఇంకఁగొందఱు అత్తరుణమున ఎండలధికముగనుండి గాడ్పులు (వేడిగాలులు) వీచుంగాన గాడ్పుశబ్దమించుకమారి గాటుగనయ్యె నందురు.

గాడ్పులు — (గాళుపులు) వడ. వేడి గాలి కీపేరులుగలవు. కొంతదూరమున గాలి వేడెక్కి అట్లేవీచుచు ప్రజలను వడదాకంజేసిన వేడిగాళుపులందురు. వీటికి వేర్వేఱుదేశముల వేర్వేఱు నామములు కలవు. ఆఫ్రికాయందలి సహారా ఎడారియందు వేడియైనగాలి వీచుచున్న తరి దానిని ఇటలీదేశమున సిరోక్కో (Sirocco) యనుచున్నారు. స్విజర్లాండు దేశమున వీచుతరి దానిని ఫోహాన్ (Fohan) అనియెదరు. స్పానియాదేశమున వీచుతరి సోలేన్ (Solane) అనియెదరు. ఈజిప్టు దేశమున నీవేడిగాలితోసహా ఇసుకయు కొంచెము రాలుచుండును. దీనిని ఈజిప్టుదేశస్థులు ఖామ్సిన్ అనియెదరు. అనగా ఏబదియనియర్థము. ఇది ఏబదిదినములు వీచునట. సీరియాదేశము అరబ్బీదేశములందు వీచెడి ఇట్టి గాలికి సైమూన్ అనిపేరు ఇటులనే శీతవాయువులును కొన్నిచోట్ల వీచును. ఫ్రాన్సుదేశపు దక్షిణభాగమున ఆల్ప్సు పర్వతపు శీతగాలికి మిస్ట్రాల్ (Mistral) అనియెదరు.

గాత్రము (గాత్రపుపాట) - గాత్రమనిన కంఠధ్వనియని యెఱుంగునది. ఇది సంగీత సందర్భమున జంత్రగాత్రములని వాడెదరు జంత్రమనిన తీగెలసంగీతము; వీణ, ఫిడేలు మొదలగునవి. గాత్రమనిన గళముతోఁ బాడు గానమనిభావము. సంగీతము పాడుటకు గాత్రము సరియగు ధ్వనిం బల్కునటుల నుంచు కళయని భావము ఇది సంగీతములోని భాగము కాదు. సంగీతమునకు వలయు ధ్వనులను చక్కగపల్కురీతిని శరీరమును శరీరభాగములను అమర్చుకొను విధానముం దెల్పు విద్యగా నెఱుంగునది.

గానమున కనుకూలించు గాత్రస్వరముండుట మానవ శరీరధర్మమునందు స్వభావమేయైనను కొన్ని ఇతరయాటంకములుకారణములుగ ననను కూలములగు గాత్రస్వరూపము లేర్పడును. గాత్రము సరిగా ఒదగకుండిన నచటి పరికరములు సరిగా పనిచేయుచుండలేదని యెఱుంగునది.

శరీరమునందలి సమభారస్థితి దీనికి ముఖ్యమని చెప్పఁబడినది. బద్ధకముగను సోమరితనముగను శరీరస్థితి యుండునపుడు గాత్రము సరిగా ఒదగి పలుకదని ఎఱుంగునది. ఎంత ఒనుగుట కలవాటు పడిన గాత్రమైనను మెడను ముందునకు వంచి గడ్డము గుండెలకుఁ దగులునటుల నుంచినస్థితి యందు గాత్రము ఒదిగి పలుకకుండును.

భుజములను చక్కగ విప్పి వెనుకకు విరచి యుంచుట గాత్రము ఒనుగుట కత్యవసరము.

- గళమును చక్కగ నిలువంబడజేయునటుల గడ్డమును పై కెత్తుటయు ఒడుగుటకు సాధనములే. పండ్లను బిగించి పట్టుటయు, నోరు కేవలము మూసియుంచుటవలెనే నిరోధములని అనుభవజ్ఞులు తెల్పుచున్నారు.

త్రిప్పుకొనుటయు, శిరఃకంపము మొదలగునవి వర్జించుట శ్రేయము. గానవిద్యాప్రదర్శనమున ఉపన్యాసమునందువలెనే అభినయాదులు వీలగునంతవఱకు వర్జించుచుండుటయే సమంజసమని యెఱుంగునది (ఉపన్యాసముఁ జూడుఁడు). పాశ్చాత్యగానవిశారదులు గాత్రమును ఒదిగించుటయందు అచ్చునుండిగాని వ్రాఁతనుండిగాని చదువగల్గిన చైతన్యము ఉండుననియు, లేకుండిన ఉండునట్లభ్యాసమొనర్చుట శ్రేయమనియు, చైతన్యము తగ్గుటయన ఒదిగించుటయందు తనస్వాతంత్ర్యము తగ్గుటగా నెఱుంగవలయుననియు నందురు. కాని పాశ్చాత్యగాయకులందు గాత్రము నొదిగించి పాడుచుండుతఱి వ్రాఁతను చదువలేని బలహీనత పెక్కండ్రకుం గలదని తెలియుచున్నది. అచ్చు అక్షరములనుమాత్రమే చగ వగల్గుదురట. గాత్రము ఒదుగుటంగూర్చి Mr. Watson Lyle పండితుఁడు "Singing made Easy" అనుగ్రంథమును వ్రాసియున్నాఁడు. (సంగీతము చూడుఁడు).

గార్గాయని గోత్రము — పరాశర గణము చూడుఁడు.

గార్గ్య గోత్రము గర్గఉపగణము చూడుఁడు.

గార్గ్యాయణ గోత్రము— అగస్త్య ఉపగణము చూడుఁడు.

గార్గ్యుఁడు — అత్రి, చంద్ర, పూరువు సంతతి. తండ్రి గర్గుఁడు, బ్రాహ్మణుఁడు. ఈతఁడు భాష్కలుని శిష్యుఁడు, ఋగ్వేదాధ్యాపకుఁడు, శనిపుత్రుఁడనియుం జెప్పఁబడియున్నది.

గార్ధభాయణ గోత్రము- లౌగాక్షి గణము చూడుఁడు.

గార్భాయన గోత్రము యదగ్ని వత్సఉపగణము చూడుఁడు.

గార్హపత్యాగ్ని — అగ్నిత్రయము చూడుఁడు. ఇది తండ్రివలన గల్గిన యగ్ని.

గార్హస్థ్యాశ్రమము – ఆశ్రమచతుష్టయము చూడుఁడు

గార్త్సమద గోత్రము- శౌనక లేక గృత్సమదగణము చూడుఁడు.

గార్నిష్మెంటు (Garnishment) — (వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషాపదము). ఒకనికి అప్పులెక్కువయై అతని సరకులను లేక ఆస్తులను ఋణములుతీర్చక ఎగవేయ తలంచుచున్నట్లు న్యాయస్థానము వారికి తోఁచుతఱి నాయాస్తుల నతని స్వాధీనమునుండి తప్పించుచు వశపర్చుకొన (జప్తు చేసి) వాటిని ఋణముతీర్చుటకై వినియోగింప నుత్తరువిచ్చుదురు అట్టిపనికి Garnishment అనిపేరు. అట్టి ఉత్తరువునకు Garnished Order అనియెదరు. ఎవరిపై నట్టి యుత్తర విచ్చెదరో ఆతనిని Garnishee అనియెదరు.

గాల్వనైజుడ్ ఐరన్ (Galvanized Iron) — ఇది సర్వసాధారణముగ నీటిగొట్టములకు వాడఁబడుచున్నమాట. నిజమున గాల్వనైజు (Electricity) పనుల కనుకూలింపఁబడఁ జేయఁబడినవికావు. ఇనుపగొట్టములకు తుత్తినాగము (Zinc) పూఁతపూయఁబడినవి. పేరు వాడుక యగుట పొరపాటు, దురూహ్యము.

గాల్వనోగ్రాఫీ (Galvanography) - ముద్రించుటకు (అచ్చు కొట్టుట) రేకులపై

Galvanic Electricity మూలమున రచించు చిత్రములకు గాల్వనోగ్రాఫు అనిపేరు ఆ కళకు Galvanography అనిపేరు.

గాల్వనోమీటర్ (Galvanometer)- ఎలక్ట్రిక్కు కరెంట్లు చిన్నచిన్న వాటింగొలుచు పరికరము.

గాల్వానోప్లాస్టీ (Galvanoplasty)- Galvanic Electricity ని చిన్నచిన్న వస్తువులపై నితరలోహపు పూతలంబూయు నుప యోగించుకు Galvanize అనెదరు. ఆవిద్య లేక కళ.

గాల్వనిజమ్ (Galvanism) — Electricity produced by chemical action ఇదియుElectricity.కుండొకభాగము లోహములను విద్యుచ్ఛక్తి మూలముగ కొన్ని వస్తువులపై మలామా చేయుటకు Galvanizing అనిమెదరు అట్టివిద్యుచ్ఛక్తి ని Galvanic Electricity అనిమెదరు.

గ్యాస్ ఎంజిన్ (Gas Engine) — ఇది ఇంటర్నల్ కంబస్చన్ ఎంజిన్ ఇందు Gas fuel గా వాడఁబడుచుండును. తొలుత Coal gas fuel గా వాడు ఈజాతి Power engine ను Etienna Lenoir అను మహాశీయుడు క్రీ. శ. ౧౮౬౦ లో కుదిర్చెనట. తర్వాత దానిని Nicholas A. Otto అను నాయకుడు, Eugon Langen అనునాయ నయు పెక్కు యభివృద్ధులం గల్గించిరి. ౧౮౭౬ లో Otto అను నాతఁడు Compression పద్ధతినికూడ చేర్చి మొదటి ఎంజినును జయ ప్రదముగ పనిచేయించెను. తర్వాత ౧౮౮౭ లో క్లార్కను పేరుగల యాంత్రవిదుఁడు Low cycle engine కనిపెట్టెను. ఇకాలమున పెద్దపెద్ద Gas engines యందు దానిపద్ధతులే వాడఁబడుచున్నవట. కొన్ని Gas engines అయిదు వేల గుఱ్ఱముల బలము (Horse power) కలవి కలవని వినదుము.

గ్యారంటీఫండు(Guarantee Fund) (వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషాపదము)—నష్టములు గల్గునెడ వాటినుండి సంస్థను రక్షించుటకు నిల్వ యుంచిన మూలధనము (Reserve). ఇందువలన Guarantee యన హామీ యని యర్థము కాగలదు. ఇట్టివే Guarantee భీమాలును కలవు. ఇట్లు హామీగల వాటాలకు Guaranteed-stock అనిమెదరు.

గ్రాండ్ ఫాదర్ క్లాక్కులు (Grand-father Clocks) — పదు నేడవ శతాబ్దాంత కాలమున హాలండు దేశమునుండి గడియార యంత్రములంగొని ఇంగ్లాండునకుం దెచ్చుకొని వాట్లకు పలువిధముల కేసులం (Case) జేసి యందమర్చి గడియారములుగ విక్రయించు వారట. ఆకాలమున చేయఁబడిన పలుతెఱంగుల గడియారములలో పొడవుగ క్రిందికి వ్రేలాడు పెండ్యులమ్ (Pendulum) బిళ్ళలు గల గడియారములు కొన్ని యుండినవట. వాటికి గ్రాండ్ ఫాదర్ క్లాక్సు అని పేరయ్యె నట. దీనిం గూర్చి యొక ముచ్చట కలదు.

ఒకయూర నొక వృద్ధుండగు కట్టె పనివాని కొక మనుమఁడుండెనట, నాతనికిదే వృత్తియుట. ఒకనాఁడా బాలుండు పొడవుగ నొక విశేషా కారముగ గడియారపు డొక్కుం జేసి, అం దొక గడియార యంత్రము నమర్చిబిగించి యా గడియారము తనతాత (Grand father) నులువుగ జూడగల్గుటకు వీలుగల పొడవు గలదిగాన గ్రాండ్ ఫాదర్ క్లాకు (తాతగడియారము) అని దానిపై పేరుఁజెక్కెనట. గడియారము గొన వచ్చినవారిదృష్టినది యాకర్షించివింతగదోప దాని

కాపేరిడ కారణమడిగిరట. ఊహాపోహ లెక్కువగ గల్గిన యాబాలుడు "అయ్యా! అందలి యంత్రము చాలగట్టిది. పై కేసును అందుకు తగురీతిని గట్టి పనితనముగ రచింపఁబడినది. ఈ గడియారము తరతరములుగ నుండి పనిచేయునదిగాన తాతలనాటి గడియారమయ్యె మనుముల కాలమునఁ గూడ పనిజేయుంగాన గ్రాండ్ ఫాదర్ క్లాక్కు "(తాతలనాఁటి గడియారం) మని పేరందినది" యనెనట. నానాఁటికాగడియారములు మంచి వ్యాపకముం గాంచి నేఁటికి నాపేరం బరగుచున్నవట.

గ్రాంథికభాష — ఆంధ్రదేశపు భాష యగు నాంధ్రభాషాగ్రంథములలో వాడఁబడిన భాషయని యర్థము. అనఁగా పురాణములు, ప్రబంధములు మొదలగు పద్యకావ్యములందు వాడఁబడిన భాషయని భావము. ఇది సాహిత్య పరమై, సమాసయుతమై, వ్యాకరణయుక్తమై, అలంకారలక్షణవిరాజితమై, గద్య పద్యాత్మకములుగను, కథాదివచనరూపములుగను, నాటకాదులుగను యున్నది. ఇటీవల కొందఱు ఆంగ్ల విద్యాధికులగు పరిశీలకులు మార్చి ప్రస్తుతము దేశమున ప్రచారమందుండు రీతిని వ్యావహారిక భాషను అందరికి తెలిసి స్వేచ్ఛగ వాడుకొనగల్గునటుల మార్చవలయునని ఒక యుద్యమును బయలుదేరదీసిరిగాని పరిశుద్ధతం జెరిపి, భాషను పలచబడున ట్లొనర్పరాదని పండితు లెదిర్చిరి. (గ్రామ్యభాష చూడుఁడు.)

గ్రాఫ్ (Graph) — Gelatine తో నేదేని నకలుతీయు నొకసాధనము. ఈవిధాన విద్యకు గ్రాఫ్ అని పేరు.

గ్రా, చాకలెడ్ విద్యకు చూడుఁడు.

గ్రాఫోమీటర్ (Graphometer) కోణములు కొలచుట కైన పరికరము. దీనిని Survey చేయువారు వాడుదురు.

గ్రాఫోలోజీ (Graphology) — వ్రాసినమాటలధోరణి. వ్రాత, కళ. ఒకని దస్తూరీ చూచి అతని చిత్తవృత్తులం గనిపెట్టుట. కళ.

గ్రామ్యభాష — ఆంధ్రదేశపు భాష యగు ఆంధ్రము, వ్యాకరణాదినియమములకు లోనై యుండక వాడఁబడిచరీతిని గల్గినభాష. "అనియమాత్ గ్రామ్యంహి" అ వ్యాకరణ సూత్రమువలన నియమము లేకుండుటవలన గ్రామ్యమగునని భావము. ఈభాష దేశమున సర్వసాధారణజనుల వాడుకయందు ప్రచారమంది యున్నదనియు, దీనిని గ్రాంథికభాషకు మారుగ వాడవలయుననెడి యుద్యమములు, కొంద ఱాంగ్లవిద్యావిశారదు లగు పరిశీలకులు బయలు దీసిరిగాని, పండితులెదుర్కొని అడ్డుదగులు చున్నారు (గ్రాంథికభాష చూడుఁడు).

గ్రావ్యాయణగోత్రము — భృగు సంతతి. (ఆర్ష్టిషేణగణము చూడుఁడు.)

గ్రావిటేషనల్ ఎస్ట్రోనోమీ — ఎస్ట్రోనోమీ చూడుఁడు.

గ్రావిమీటర్ (Gravimeter) — ద్రవపదార్థముల యొక్క Specific gravity కనుగొను పరికరము.

గ్రావ్ణి రేఖేవ ఇతి న్యాయము — గ్రావ్ణి యన శిల లేక, రాయి కర్థము. అందుపై రేఖ యన శిలాక్షరమని భావము. శాశ్వతమని చెడని దని తెలుపుట కీన్యాయము వాడుచుందురు.

గ్వాలియరు చింతచెట్టు ఆకు — గ్వాలియరు సంస్థాన నగర మగు, గ్వాలియరు

(లష్కరు) నగరము సంగీతమునకు పేరందినదని సంగీతవిద్వాంసులెల్ల రెఱింగినదే. అందున మహాసంగీతకళానిధి యని పేరందియుండిన తాన్సేను సింగు లేక, తాన్సింగను సంగీతవిద్యాదేశికుని సమాధి సుప్రసిద్ధయాత్రాస్థలముగ గానవిద్యావిశారదులు దర్శించి పోవుచుందురు. దాని ప్రక్కనే ఒక చింతచెట్టు సుప్రసిద్ధము. దాని యాకులం దినిన గానమునకు గాత్రము చక్కగ నొదిగి, సుఖకరమగు పాట యలవడునని ఆదేశమున బలమగు వాడుక గలదుగాన దానిం దినుచుందురు.

గ్వాలియరు సంస్థానరాజ్యము — సెంట్రలిండియా ఏజన్సీసంస్థానములలో బ్రిటీషు రక్షితసంస్థానము. దీనిని సింధియాస్డొమినియన్స నియు ననుచున్నారు. ఇది పెద్ద రాజ్యము. తొల్లింటి మాళవదేశభాగము కడు ఫలవంతమైనది. గ్వాలియరుపురము రాజధాని. ఇట హిందూస్థానీదేశపు సంగీతకళాభవనము సుప్రసిద్ధము. గ్వాలియరుదుర్గము కడు బలమైనదని పేరందినది. ప్రభువు మహారాష్ట్రుడు. గ్వాలియరుపురమును లష్కరనియు నందురు. తొల్లింట నిట బ్రిటీషు సైన్యము లుంపఁబడుట నీపేరు గల్గెనట. మొరారను పేరుగల ఆనాఁటి సైన్యస్థాన మిటీవల బ్రిటీషుప్రభుత్వమువారు గ్వాలియరు సింధియా మహారాజునకిచ్చివైచిరి. సుప్రసిద్ధమగు ఉజ్జయినీపురము, బీల్సాబౌద్ధవిహారములు ఈరాజ్యములోనివి. (సెంట్రలిండియాఏజన్సీ సంస్థానములు, సాంచిస్తూపము, మాళవ దేశముచూడుఁడు).

గ్లాడియాటోరిజమ్ (Gladiatorism)— స్వబలప్రయోగమున నందఱి రంజింపగల మను నమ్మకము లేక, లోకమును మెప్పింపఁగోర్కె.

గిన్నీ— గిన్నీ అనఁటిపండు అరటులలో నొక జాతి. (అనఁటి చూడుడు.)

గోల్డెనుగిన్నీ అను నొకజాతి ద్రాక్షపండ్లు కలవు. ఇవి ఫ్రెంచిదేశమున పెరుగునవి. సుప్రసిద్ధములు.

గిన్నీ నాణెము- (The Gunea Coin) ఇది ఆంగ్లసీమయందు ఎలిజబెత్ రాజ్ఞి ప్రభుత్వకాలమున క్రీ. శ. ౧౬౬౩ సంవత్సరమున Mill & Screw పద్ధతిని టంకశాలయందు చేసిరట. కాని మఱికొన్ని వత్సరములలో మానుకొనిరట. అదిమొదలు సుత్తులతో బాది చేసిన నాణెములు అంతరించినవి. పిదప మఱికొంత కాలమునకు తిరిగి ముద్రణపుపద్ధతిని ఫ్రెంచివాఁడగు బ్లాండూ పరిశీలనక్రింద నుండెను. ఈ నాణెములు ఆఫ్రికాలోని గినియాదేశపు గనుల నుండి తేబడినబంగారముతో చేయఁబడుట గిన్నీ అని పేరిడఁబడి, అయిదు గిన్నీలు, రెండు గిన్నీలు, ఒకగిన్నీ, అరగిన్నీ నాణెములుగ ముద్రింపఁబడినవి. ఆబంగారము దెచ్చెడి వర్తకసంఘమునకు "Company of Royal Adventurers of England Trading into Africa" అని పేరుండెను.

ఈసందర్భమున నాటంకశాలయం దొకవిందు జరగినదనియు, నాణెములప్రదర్శనము జరుపఁబడినదనియు, అందు జర్మనీ మొదలగు కొన్ని దేశముల నాణెములుకూడ ప్రదర్శింపఁబడెననియు, మఱియు నీఫ్రెంచియుద్యోగిచే నాంగ్లభూపతికై చేయఁబడిన బంగారు, వెండినాణెములు మెప్పువడసెననియు చెప్పఁబడినది. అది మార్చి ౯ యని వ్రాయఁబడినది.

గిన్నీగడ్డి వ్యవసాయము — ఇది విలువగల మేతలలో నొకటిగ చెప్పఁబడినది. బాగుగ పైరుచేసి జాగ్రతగకాపాడిన చాల సంవత్సరములు జీవించును. చక్కగ పైరగు గడ్డి

జాతి. తొలుత గినియాదేశమునుండి వచ్చినదగుట నీపేరందినది. భరతదేశ పరిస్థితులకు యల వాటుఁబడి యనుకూలించుచున్నది. జొన్న, సజ్జ, మొదలగు జాతులుకంటె వేరు భూమిలోనికి లోతుగ నాటుకొను జాతి గాన భూమిమెత్తగా దున్నవలసియుండును. మరియు నిది యప్పుడు నేలల లో బాగాపెరిగి వర్ధిల్లునదిగాన నీరు యధికముగా కావలసియుండును. ఈ గిన్నిగడ్డికి వేళ్ళలోనీరు నిలచిన కుళ్లిపోవునను భయములేదు. లూసర్న్ గడ్డికి బనికివచ్చు భూములేగాక ఇతరభూములు గూడ దీనికి బనికివచ్చును. కేవలము ఇసుక మాత్రముఁ బనికిరాదు. భరతదేశమునమే జూన్ నెలలయందు దీనిని పైరుచేయుచుందురు. విత్తులు తోట్లలో నారుబోసి ఆరంగుళము లెదిగిన పిమ్మట పొలములకునీరుగట్టి యూడ్చెదరు.ముందె రువువేసి పిదపమన్ని నీరుగట్టిగాని వానపడుచుండు సమయమునగాని రెండేసియడుగుల దూరమున నాటుదురు. అతిత్వరగ పెరిగి దుబ్బుగట్టి గడ్డి బలి యును. భూమికారంగుళములు వదలి గడ్డికోయు చుండవచ్చును. మొక్కలు ఎండజూపినప్పుడెల్ల నీరుగట్టుచుండవలయుం గాని రెండవసంవత్సరము నుండి అవసరమువెంబడిని నీరుగట్టవచ్చుంగాని తఱుచుగా గట్టనక్కరలేదు. అప్పుడప్పుడు భూమి యెండి గట్టిబారిపోకుండ గొప్పుత్రవ్విగాని మధ్య మధ్య దున్నిగాని భూమిని గుల్లగాచేయుచుం డుట యవసరము. వేళ్లు పదునెనిమిది యంగుళ ములకంటె నెక్కువగ వ్యాపించి గడ్డిదుబ్బు యెక్కువ బలిసినయెడల వాట్లనువిడదీసి చిన్న చిన్న దుబ్బులను వేఱుగనాటియు పెంచవచ్చును. చేను బలహీనముగాకుండ గత్తముచైచుచు గొప్పుత్రవ్వుచుంటయు నీరుగట్టుచుంటయు గమ నించుచుండవలయును. నీరధికమయిన గడ్డిపెరగ దని (యధికముగనని) యెఱుంగునది. ఎకరమందు నూట నొక్కొక్కకోతకు నూటఏభై మణుగుల పచ్చిగడ్డికోయవచ్చును. పశువులకు నిది చాల రుచియైన యాహారము. భరతదేశమున కనుకూ లించినపంట.

గిప్సీ జాతివారు (Gypsees) — వీరిప్పుడైరోపా దేశముల గానంబడుచున్నారు. తొల్లింట ఆశియా ఖండమువారని ఒకప్రతీతి కలదు. వీరు దొంగలని అపవాదుక కలదు. వీరిలోకొందఱు సంగీతము పాడువారు, నృత్య మొనర్చువారుగ నుందురు. కొందఱు ఇనుప పని చేయుదురు. కొందఱు గుఱ్ఱముల వ్యాపార మొనర్తురు ఇంకను అనేకవృత్తులు కలవు తఱుచుగ వీరు ప్రతేక తావులందు వసించుచుందురు. (హంగేరీదేశము చూడుఁడు).

గిబ్బన్సు (Gibbons) — ఫేజెస్ ఆఫ్ ది మూన్ చూడుఁడు.

గిరికర్ణిక — గుజరాతులోని సబర్మతీనది చూడుఁడు.దీనిఁగూర్చిన ప్రశంస పద్మపురాణము ఉత్తర. గ్ర యందుఁ గలదు.

గిరినగరము — ఇప్పటి జూనగడ్ సంస్థాన పురమగు జూనగడ్ నుండి కతిపయ దూరమునగల తొల్లింటి రైవతపర్వత మిప్పుడు గిరినార్ (గిరినగరము) అనుపేరం బరగుచున్నది. ఇది జైనుల యాత్రాస్థలము. నేమినాథ్, పరసు నాథ్ అను తీర్థకరుల దేవస్థానములు గిరిపై నున్నవి. నేమినాథ్ స్వామి శ్రీకృష్ణునిజ్ఞాతి. ఉగ్రసేనుని కుమార్తెయగు రాజమతీదేవి సుతుఁడు. ఆయన జైనస్వామియై, తీర్థకరుఁడై దత్తాత్రేయుండనునృపునకు దేశికుఁడై యాయనకు జైనదీక్షనిచ్చి యిటనే వృద్ధుఁడై నిర్వాణపథ మందెను. ఈదేవస్థానములు దిగంబర జైనులవి.

గిరినగర పర్వతమునంటియే ఫలాశినీయనంబడు చున్న స్వర్ణరేఖానది ప్రవహించుచుండును.

తొల్లింట జూనగర్పురమునకే గిరినగరమని పేరు. పిదప పేరుమార్పుబడి ఇప్పుడీపర్వతనముకే వర్తించుచున్నది.

ఈరైవతక పర్వతముపై గురుదత్త పాదముని యొక్క పాదముయొక్క ఆనవాలు చెక్కబడి యుండుట గాననగును. అది శ్రీకృష్ణుని పాద మూనిన తావని యనెదరు.

తొల్లింటి కాలమున నిట దత్తాత్రేయ ఆశ్రమ ముండిన దందురు. బృహత్సంహిత ౧౪-౧౧ యందు గిరినగరముం గూర్చిన ప్రశంస కలదు. గిరినార్ రుద్ర దమనుని శిలా శాసనము లందు ఆయన పూర్వుల పేర్లు మొదలగునవి పెక్కులు గలవు. అందైదుగురు యోన (యవన) నృప తులపేర్లు గానవచ్చెడిని. సందర్భము మాత్రము తెలియకున్నది. అవి ౧. అంతియోకో లేక అంతియోచస్, తియోస్ ఆఫ్ సిరియా, ౨. తుర మాయా లేక టోలమి, ఫిలడల్ఫస్ ఆఫ్ ఈజిప్టు, 3. అంటికినీ లేక అంటిగోనస్, గోనాటస్ ఆఫ్ మేసిడన్, ౪. మక లేక మగస్ ఆఫ్ సైరిని, ౫. అలికసుందర లేక అలగాండర్ (రెండవవాడని భావము) ఆఫ్ ఎపిరస్ అనునవి.

గిరినగరమునకు వస్త్రాపాద క్షేత్రమని పేరు కలదు. స్కాంద పురాణ ప్రభాసఖండ వస్త్రా పాత మాహాత్మ్యము ౧-౧౧ యందు ప్రశంస కలదు.

గిరి నది — హిమాలయ పర్వతపజ్తుల లోని చూర్ అను పేరుగల పజ్తియందుత్పన్నమై రాజగాట్ అనంబడు తావున యమునానదియందు సంగమించునది. పురాణప్రసిద్ధమైన నది కాళి దాసు తన విక్రమోర్వశీయమను నాటకమున దీనింగూర్చి నుడివియున్నాడు. ఇంకను పుష్క లాతీ పట్టణము ప్రక్కనుండి ప్రవహించుచు నిప్పుడు లండై యను వాడుకనామముం బడసి యున్ననదికిని తొల్లింటిపేరు గిరియనియే నని తెలియుచున్నది.

గిరినార్పర్వతము గిరిపంచకము చూడుడు.

గిరిపంచకము — జైనయాత్రాస్థాన ములు. ౧. శత్రుంజయశిఖరము పాలిటానా సంస్థానములోనిది. కథ్యవార్ సూరత్‌కు వాయ వ్యదిశగా ౭౦ మైళ్లు. భావనగర్‌నుండి 3౪ మైళ్లు. ఆదినాథతీర్థకరక్షేత్రము.

౨. సుమేరుశిఖరము- సమేర్‌శిఖర మని జైనులు వాడెదరు. ఇరువదిమూడవ తీర్థకరుఁ డగు పరేశనాథక్షేత్రము (పరేశనాథభక్తులు శ్వేతాంబరజైనులు, ౨౪ వ తీర్థకరుఁడగు మహా వీరనాథ తీర్థకరుని భక్తులు దిగంబరులు). సుమేరు శిఖరమున నిరువదినల్గురిలో పందొమ్మండుగురు తీర్థకరులు నిర్యాణమందిరి బీహారు రాజ్యము లోని హజారిబాగ్ జిల్లా E. I R. ఇస్టీ స్టేషను సమీపము.

3. అర్బుదశిఖరము- ఆబుశిఖరము, ఆరావళి, తొల్లింటి ఆదర్శావళి పర్వతపజ్తి. ఇది నేమినాథ- రిషభతీర్థకరుల క్షేత్రము. మరియు నిచట వశిష్ఠా శ్రమము తొల్లింట నుండిన తావనియు జెప్పి అంబాభవాని దేవాలయముం జూపుదురు. రాజ పుత్రస్థానములోని శిరోహి సంస్థానములోనిది.

౪. గిరినార్ పర్వతము లేక తొల్లింటిగిరి నగర శిఖరము- నేమినాథ పరశునాథ క్షేత్రములు కలవు. తొల్లింట నిది దత్తాత్రేయాశ్రమము. దీనిని వస్త్రపాదక్షేత్రమందురు. ఫలాసిని లేక స్వర్ణరేఖానదీతీరము. నేమినాథతీర్థకరుఁడు అరిష్ట నేమియని పేరుగలవాఁడు. ఉగ్రసేనుని కుమార్తె యగు రాజమతీదేవి పుత్రుఁడు. శ్రీకృష్ణుని జ్ఞాతి. ఇచట నిర్యాణమందెను. ఈ గిరికి రైవతక పర్వతమనియుం బేరుండెనట. ఇచట కృష్ణుని

పాదమానవాలు కలదు. దానిని జైనులు గురుదత్తపాదమనియెదరు. ఇదిజూనగెడ్ సంస్థానము లోనిది.

గి. చంద్రగిరి శిఖరమని కొండయును, అష్టపాదశిఖరమని కొండయును చెప్పుచున్నారు. చంద్రగిరిశిఖరము మైసూరు రాజ్యములోని హాసన్ జిల్లాయందు శ్రావణబెలగొలము అనంబడు తావు. ఇదిగోతమేశ్వరక్షేత్రము. మయూర చంద్రగుప్తుని నిర్యాణస్థలము. ఇంక అష్టపాద శిఖరము హిమవన్నగముపైనున్న టిబెట్టు సరిహద్దున కైలాసశిఖరప్రాంతము.

గిరిమాలపంచకము — ఆయుర్వేద వైద్యశాస్త్రమున రేల, గ్రంధిపత్ర, తుంగముస్తలు, చేదుపొట్ల, కరక్కాయలకు గిరిమాల పంచకమని పేరు.

గిరిముత్పాట్యమూషికోద్ధృతా — ఇది సంస్కృతభాషయందలి లోకోక్తి. కొండ త్రవ్వితే ఎలుక బయలుదేరినదని యర్థము.

గిరియేల్ — మగధరాజ్యము చూడుడు; కెకుతదేశము చూడుడు.

గిరివ్రజపురము (రాజగిరి) — ఒకప్పుడు మగధరాజ్యమునకు రాజధాని. (మగధరాజ్యము చూడుడు).

గిరొస్సొప్ప జలపాతము — మైసూరు రాజ్యమునందు శివమొగ్గజిల్లా. శివమొగ్గనుండి గిరొస్సొప్పగ్రామము ఏబదిమైళ్లుండును. మంచిబాట కలదు. మోటారు బస్సులు తిరుగుచుండును. శివమొగ్గ మైసూరు రెయిల్వేస్ వంటిదే యున్నది. ఇది శరావతీ నదియొక్క జలపాతము. మైసూరు రాజ్యమునకును, బొంబై రాజధానికిని సరిహద్దుగ నున్నది మార్గము మైసూరరణ్యములగుండా నడచుటవింతగొల్పెడిని. పిదప శరావతినదిందాటు రేవుగలదు. పిదప నింక రెండుమైళ్ల అరణ్యపుబాటం గడచిన జలపాతమున కెదుట నేర్పడియున్న ఉన్నతస్థలముల నుండి గాంచనయ్యెడిని.

జలపాతము భూమిందాకు తావున లోతైగుండమేర్పడి యున్నది. అందునుండి జలములు పైకెగురుట, చిన్నచిన్న నీటిధారలు, ఆవిరి పైకెగురు దృశ్యము లచ్చెరువు గొల్పెడిని. ఈ శరావతీనది యెగువనుజలపాతముదనుక నతిత్వరితగతిం దొరలుచు పేరు సార్థకముగావించుకొనుచుండును. గోతియందు అట తాండవమాడి యల్లకల్లోలమొనర్చి దానినుండి తిరుగ నదీప్రవాహరూపమున బయలువెడలిన తరినుండియు నతి సాధువై శాంతముగ నడచి తన ఉభయవిధ గమనపాండిత్యముం బ్రదర్శించును. జలపాతము ఎన్నిదివందల అడుగులనియు, ధ్వని చుట్టు కొన్ని మైళ్లదూరమువఱకు వినిపించుచుండు ననియుం దెలియుచున్నది.

ఈ జలపాతము నాలుగుగ పడుచుండును. వాటికి రాజాయనియు, రోరరనియు, రోకెట్టనియు, రాణియనియు పేర్లిడియున్నారు. రాజా ౮౩౦ అడుగుల ఎత్తు. జలస్తంభమో యనునట్లొకేధారగ పడు పెద్ద జలపాతము. రోరర్జలపాతము ఎత్తు కొంతతక్కువై యుండి దీనిపతనము క్రిందిపల్లమున మధ్యమునకమరి ధ్వనిలో మూడుపాల్లి దియే గల్గించుచున్నదనిపించును. రాకెట్టు జలపాతము నడుమ నడుమ రాళకుం దాకుచు నెగురుచు పూలగుత్తులవలె భ్రమించుచు బాణసంచా కాల్చుచున్నట్లుండును. రాణిజలపాతము సన్నమై విన్నాణముల తో దిగునట్లు అందముల రాసియై కన్పట్టును.

వేసవియం దీజలపాతము నీరడుగంటి నీరసస్థితినుంట చూడదగియుండదు. వర్షకాలమున

నీ తావున గొప్ప మంచు దట్టమైయుంట నసలు చూడ వీలేయుండను. కాన జనవరి ఫిబ్రవరి మాసములే అర్హకాలము. ఇందలి ఇంద్రధనస్సుల రంగు లతి రమ్యములు.

గిలిగిచ్చచెట్టు లా. Crololava Verrucosa, Crotolaria sericea. సంస్కృతపుపేరు తెలియదు. కొందఱు ఘంటారవః; బృహత్పుష్పీ; శణపుష్పిక యనెదరు గాని యివి పెద్ద జనుము పేరులయియున్నవి. దీనింగొందఱు గిలిగింతచెట్టని యనుచున్నారు. దీనికాయలు పండి యెండినవిగుల్లగనుండియు, లోనిగింజలు (కాయం గదిపిన) గిలగిల ధ్వనిజేయుంగాన నీపేరు గల్గి యుండనోపు. పూవులు తెల్లగను, ఎఱ్ఱగను, పచ్చగను చిక్కుడుపూవులవలె పుష్పించు మూడుభేదములం గల్గియున్నవి. దీనివేరు, ఆకు రసము, లేక కషాయము లోనికిచ్చిన ప్లీహము వాపు (Enlargement of spleen) తగ్గుననియు, గుల్మము (కడుపులోనిబల్ల) తగ్గుననియు, జ్వరవేదన తగ్గుననియు, ఆకునుగాని సమూలముగ గాని నూరి పైనిపట్టువేయుటవలన సమస్త చర్మరోగములేగాక కుష్ఠువ్యాధియు శమించుననియు నందురు.

గిలి గోత్రము భారద్వాజ ఉపగణము చూడుఁడు.

గివ్ ఆన్ (Give on) — (వాణిజ్య సంబంధ పరిభాషాపదము). కాంటాంగో (Contango) ను చెల్లించుటకు గివ్ ఆన్ అనియెదరు (కాంటాంగో చూడుఁడు).

గిల్బర్టు ద్వీపములు - పసి॰ కు- మహాసముద్రమునందలి ద్వీపములు. బ్రిటీషు సామ్రాజ్యములోనివి వీటియందు పదునెన్మిది జననివాసములు, కొబ్బరిచెట్లు చక్కగా నిటఁ బెరుగుచున్నవి. మొత్తము ౧౬౬ చతురపుమైళ్లు.

గిల్డ్ సోషలిజమ్ (Guild Socialism)- ఒక్కొక చేతిపనివాండ్రందఱు ఒక్కొక చోట కూడి సంఘీభవించి కలసిపనిచేయుచు వీడకుండుట.

గ్రిగోరియన్ కాలమానము కేలండరు — ఐరోపా కాలమానము చూడుఁడు. కాలవిభజనము చూడుఁడు.

గ్రిధ్రకూట పర్వతము — మగధ దేశమున గిరివ్రజపుర ప్రాంతముల ఇంద్రగుహా యున్న పర్వతమున కీపేరుండెనని కన్నంగ్హామ్ పరిశీలకుఁ డభిప్రాయపడి యున్నాఁడు.

గ్లిఫోగ్రఫీ (Glyphography) — ఒక రాగి రేకుపై Engrane చేయబడినదానికి Graphite పులివి. రాగిపూత Electropte చేసి దానితో ముద్రించు కళ. ఇది క్రీ. వె. ౧౮౪౨ వ సంవత్సరమున కనిపెట్టఁబడినది.

గ్రీకు దేశమునందలి అతీనియములు — గ్రీసుదేశమునందు ప్రధానదేవత యగు అతీనాదేవి విద్యలకుఁ గళలకు అధినాథు రాలని తలంపంబడుచుండి ఆమె దేవాలయముల కాదిని అతీనియమ్ అని పేరు వాడుకగానుండెను. రానురాను విద్యల దేవాలయములకుఁ గూడ నామెనట పూజించుటంజేసి పాఠశాలలకుంగూడ అతీనియములని వాడుక లేర్పడియెను. ప్రధాన నగరమగుఅథెన్సుపురమునకుం గూడ నాపేరగుట కిదియే కారణము. అథెన్సునిర్మాత Theseus గారు. ఈనగరము Attica మైదానమునం దున్నది. (అట్టికా మైదానము, గ్రీసుదేశము చూడుఁడు).

గ్రీకు నృపతులు - డెరయస్‌హిస్టాస్పస్ పాంచాలదేశ భాగమును జయించిన పిదప ౧. మేనండేరు (మిళిందుఁడు). ౨. అప్పొలోడో డీస్, 3. జోయిలస్, ౪. డియోనీసియస్, ౫. స్ట్రేటర్, ౬. హిపోస్ట్రేటర్, ౭. డియోమి డీస్, ౮. సినియస్, ౯. టెలిఫోస్, ౧౦. హెర్మా యిఅర్ అను పదిమంది, వేఱ్వేఱుభాగములు, కొందఱకకాలమును, కొందఱు వేఱ్వేఱు కాలములను పాలించిరి. వీరికాలము క్రీ. ము. రెండవ శతాబ్దమాదిగ క్రీ. వె. డెబ్బదియెన్మిది సంవత్సరములదనుక ౨౭౮ సంవత్సరములకాలము పాలించిరి. వీరిని శకనృపతులు (ఇండోసిథియను నరపతులు ఓడించి రాజ్యమాక్రమించిరి).

గ్రీకుభాష అక్షరములు —

1. Alpha, 2. Beta, 3. Gamma, 4.Delta, 5. Epsilon, 6. Jeta, 7. Eta, 8. Theta, 9. Iota, 10. Kappa, 11. Lambada, 12. Mu, 12. Nu, 14. Xi, 15. Omicron, 16. Pi, 17. Rho, 18. Sigma, 19. Tau, 20. Upsilon, 21. Phi, 22. Chi, 23. Psi, 24. Omega. ఇవి అక్షరములకు ఆంగ్లోచ్చారణలు.

గ్రీనిచ్ నక్షత్రశాల — గ్రీనిచ్‌పురము లండనునగరపు బరోగా థేమ్సునది దక్షిణము వైపున నున్నది. ఇటుంగల నక్షత్రశాల లోకమునం దలి గొప్ప నక్షత్రశాలలలో నొకటి. లండను సిటీ నుండి ఆరుమైళ్ల దూరము.

గ్రీనిచ్ వినాన్ టైము — మధ్యాహ్నము పండ్రెండు గంటలు మొదలు తిరుగ మరునాటి మధ్యాహ్నము పండ్రెండు గంటల కొక రోజగుననియు, నిది శాస్త్రతః (భేదములులేక) పాటింపందగిన నైసర్గిక మగు దినమనియు నెల్లరకుం దోపకపోదు. కాని భూమి సూర్యుంజుట్టివచ్చు కాలములందించుక భేదము కలదని కనిపెట్టంబడినది. ఉత్తరాయణపు చలి యందు భూమి సూర్యునికించుక సమీపముగ నరుగుతరి దినమునందెక్కువకాలమును ఉత్తరాయణపు వేసవియందు భూమి సూర్యునుండి ఇంచుక దూరమగుతరి దినపరిమాణమించుక తగ్గియును ఉండునని కనిపెట్టంబడినది. దీని ఏవరేజికాలము గ్రీనిచ్‌మీన్ (Greenich mean time) గా నిర్ణయింపంబడినది. అది సున్న మొదలు పదునారు మినిట్ల వరకుండెడిని. ఇది యంత్రప్రాముఖ్యమని దోపకుండినను Nautical Observations నందు ముఖ్యముగాను, Almanacs నందు వివరింపంబడుచుంటఁ గాన నగును.

గ్రీన్లాండు ద్వీపము — ఇది ఉత్తర అమెరికా ఖండమునకు ఈశాన్య దిశగా ఎకుట నున్న యొక పెద్ద ద్వీపము. దీనిని డేనిష్ అమెరికా యనియు కొంద ఱనెదరు. సముద్రపు నాచు, పాకుడు ద్వీపము చుట్టు తీరము లందు పుట్టి యల్లుకొని స్టీమరులనుండి చూచువారల కాకుపచ్చగ గన్పించుచుంట నీపేరెవ్వరో యిడి

యుందురని తలంపఁబడు చున్నది. ఇది చాల పెద్ద ద్వీపమని పెక్కండ్రు తలంచు చుందురు. కాని కాలభేదమును పాటింపని మంచు ఘనీభవించి యనేక చిన్న చిన్న ద్వీపసమూహములు బంధించి ఒకే ద్వీపసముపలె నిట్లున్నదని కొందఱు పరిశీలకు లనుచున్నారు. శిలామయ ప్రదేశము. మంచుమయము. స్వల్పముగాతొల్లింటి డెన్మార్కు దేశ వాసులై యుండిన వారింపు కాపురము కుదిరి అచ్చటచ్చట వసించు చుంట గాననగును.

ఆస్ట్రేలియా తరువాత ప్రపంచమునఁ జెప్పదగిన పెద్ద ద్వీపమిదియె. క్రీస్తు వెనుక పదియవ శతాబ్దమున ఐస్లాండు ప్రవాసులు ఇటకుం గాపురమే తెంచి అభివృద్ధినందుచు మూడు వందల సంవత్సరములు మనిరట గాని క్రీ. వె. ౧౪౦౦ సంవత్సరమున నందఱు నాశన మైరట. వారి నివాస గృహములు పాడై యచ్చటచ్చట యీనవాళ్లు కలవు. ఆదిమ నివాసులు ఎస్కిమో (Esquimaux) జాతివారు చేపలను ఇతర జలచరములను వేటాడుచు జీవించువారు కొందఱు కలరు.

నార్వే దేశస్థుఁడగు Dr. Nausen గారు క్రీ. వె. ౧౮౮౩ లో దీనిం దిరిగి పరిశీలించిరి. ద్వీపముయొక్క పశ్చిమతీరమున Uppernavik అను సెటిల్మెంటు ప్రపంచమున ఉత్తర దిశయందున్న యెక్కువజననివాస స్థానమని చెప్పఁబడినది.

ఉత్తర అమెరికాకుఁ జెంది చాల భాగము ఉత్తర ధృవ (Arctic) భాగమునందు అట్లాంటిక్కు మహాసముద్ర మందున్న పెద్ద ద్వీపము. ౮,౨౩,౦౦౦ చతురపు మైళ్ల వైశాల్యముకలది. ఇందు ఎస్కిమో జాతి ప్రజలకు నివాసముగ నున్నది. డెన్మార్కు దేశము క్రింద కొంతగను నార్వే దేశము క్రింద కొంతగను ఉన్నది.

గ్రీసుదేశము (గ్రీకుల దేశము) — ఐరోపాఖండము నందున్న ఒకచిన్న దేశము. దీనికుత్తరమున టర్కీ (తురుష్క) దేశము, తూర్పున ఈగియన్ (ఆర్కిపిలెగో సముద్రము), తక్కిన వైపుల మధ్యధరా సముద్రమును ఎల్లలు. గ్రీక్కులనిన భరతదేశమునకుం గ్రొత్తకాదు. సుప్రసిద్ధుండగు అలగ్జాండరు ది గ్రేటు గ్రీసు దేశస్థుఁడే. మేసిడోనియాయని చెప్పఁబడిన దీదేశమే. ఇది పూర్వాన్నత్యముం గోల్పోయి ఇప్పుడొక చిన్న దేశమై యున్నది. ఇప్పుడు మూడుభాగములుగ నున్నది. ౧. హెలాస్ దీనిని Continental Greece, ౨. మోరియా దీనిని Peninsular Greece అనెదరు, 3 ద్వీపములు ఇవి గ్రీసు పరిపాలనకు నైక్యమై యున్నవే. అంగులోనివే మైయున్నవి.

తొల్లింటి గ్రీసుయొక్క దక్షిణభాగ మిప్పుడు గ్రీసనంబడుచున్నది. తక్కినవన్నియు బాల్కను స్టేట్సు, టర్కీ మొదలగునవన్నియు వేఱైపోయినవి. ఇది ఇటీవల కొంతకాలము టర్కీక్రిందనుండి తిరుగ స్వతంత్ర దేశమైనది. సాలే, ఎపిరసులోని భాగమును క్రీ. వె. ౧౮౮౧ లో టర్కీనుండి దీనికింగలసినవి

ద్వీపకల్పమగు మోరియా ద్రాక్షతీగఆకు అని యర్థము. దానిఆకారముగనుంట నాపేరుగల్గెనట. దాని కదివరకు పెలోపొనిసస్సని పేరుండెనట. అనగా పెలోప్సు ద్వీపకల్పమని గ్రీకుభాషార్థము. గ్రీకుదేశమునకుం జెందిన ముఖ్యములగు ద్వీపములు- ౧. నెగ్రోపోంటు ద్వీపము- దీనికిం దొల్లింట ఇయూబోయియా యని పేరుండెను. ౨. సైక్లాడీసు ద్వీపము- ఇది యీగియస్సముద్రమునందున్నది. 3. ఇయోనియను ద్వీపములు ఇవి యన్నియుంగలసి ఐలండ్సుగ్రీస్ అనంబడుచున్నవి.

ఇందు డిలోసుద్వీపము, ఆంద్రోసుద్వీపము, నాక్సోసుద్వీపమును పెద్దద్వీపములు. తక్కినవి చిన్నవియై వీటిచుట్టియుంట చే Cyclades అని పేరయ్యెనట గ్రీసు,నానావిధములుగనున్న పర్వతమయదేశము.మధ్యనున్న లోవలు చాల సుందరవంతములు. సముద్రతీరములు ఓడలు రాఁదగిన లోతుగలవి. తీరమున సమీపమునుండియు చిన్న ద్వీపములుకలవి. సముద్రములందు స్పంజి విశేషముగగలవు. దేశవైశాల్యము ౨౫,౦౦౦ చతురపు మైళ్లుండునని అంచనావేయంబడినది.

ఉత్తరపువైపు సరిహద్దుల నెన్మిదివేల అడుగుల ఎత్తుగల్గిన పర్వతపఙ్త్తి కలదు అదిఒక్కలోవగుండాతప్ప దాటిరాశక్యముకాదు. ఆలోవకు Pass of Thermopylae అనిపేరు. అది ఏబదియడుగుల వెడలుపుకలది. మరియు నుత్తరదిశయందే పర్నాసస్పర్వతములు, హెలికాన్ పర్వతములు తొల్లింటికాలపు గ్రీకుల దైవముల నివాసములుగ నెంచంబడుచుండినవి. వర్షాకాలము నందుదప్పఁ దక్కినకాలములందు ఆకాశము స్వచ్ఛమై యుండుటయు, సమశీతలమై ఆరోగ్యవంతముగ నుండుటయు, గ్రీకు పేరందినదేశము. గోధుమలు, ధాన్యములు, ద్రాక్షలు, ఓలివ్ తోటలు, కర్రెంట్సు (గింజలేని చిన్ననల్లద్రాక్ష) విస్తారము సేద్యమగుచున్నది. తేనె విస్తారము దొరకుచున్నది. గోగ్రాసప్రదేశము లధికముగాఁ గలవు. పట్టునేతపని కొంతవఱకుంగలదు. అట్టికాలోనిపెఱుటస్సుపర్వతమున, తేనెపట్లు విస్తారము లభించుచున్నవి. మైనమును అధికముగనే లభించెడిని. అరణ్యములును విస్తారముగనే కలవు. గ్రీకులు వాణిజ్యమందు, ఓడలునడపుటయందు చాల నిపుణతగలవారు, ఎక్కువమంది విద్యార్థులు, గ్రీకుచర్చి క్రైస్తవమతస్థులు, క్రీ. పు. ౨౦౦ సంవత్సరముల నాఁటినుండి గ్రీకులువిగ్రహచిత్రమునను, గృహనిర్మాణ విద్యయందునను కడుఁగడు నిపుణులని వారినాఁటిపనులనుండి మన మెఱుఁగుచున్నాము. ఆకాలముననే నాగరికతం గల్గిన విద్యావంతులైయుండిరి. బలాఢ్యులైయుండిన పారశీకుల నెదిర్చి తమ స్వేచ్ఛా స్వాతంత్ర్యములకై పోరాడినశూరులు. క్రీ. పు. ౧౪౬ లో గ్రీసుదేశము రోమనులచే నాక్రమింపఁబడియెను. క్రీ. వె. ౧౫౦౦ ప్రాంతమున టర్కీవారిచే నాక్రమింపంబడియెను. ౧౮౨౧ లో తిరుగబడి ౧౮౨౯ వఱకు కలహాలములలో నుండిరి. అప్పుడు టర్కీ గ్రీసును వదలివేయవలసివచ్చెను. ౧౮౩౨ బవేరియా రాకొమరుండగు ఓతోయనువారిని రాజుగ నెన్నుకొని భూపతింజేసికొనిరి కాని ౧౮౬౨ లో ఆతనిని వెడలనంపివైచిరి. ౧౮౬౩ లో డేనిషు రాకొమరుఁడగు ౧ వ జార్జిని భూపతింజేసికొనిరి. పిదప నాయనతోటిని కుదరక వెడలఁజేసి ప్రజాప్రభుత్వమునుపర్పఱచుకొనియున్నారు. దేశమున గ్రీకులేగాక ఆల్బేనియనులు, రోమను సంతతివారుంగూడగలరు. ఆల్బేనియనులు సైనికులుగనున్నారు. కర్రెంట్సు ఇాచుమించు ప్రపంచమునందన్ని దేశములవారును కొనుచుండు అపురూపపు జాతిపండ్లు ఇచటి ఆలివునూనెయు సుప్రసిద్ధపదార్థమే.

ఆతెన్సుపట్టణము- దేశమున ముఖ్యపట్టణము. ఇది ఈగినాసంయుక్తాగ్రగుడతీరము.వీరిపూర్వుల దేవతయగు అతీనాదేవి పేరిడంబడినపురము. ఈ దేవతనే రోమనులు మినర్వాదేవియని పూజించుచుండువారు. ఆతెన్సుపురముపాడై పూర్వపు పట్టణమును అభివృద్ధిలక్షణములతో నిప్పటి పట్టణమును గానవగుచున్నవి. పురాతననగరమున గొప్పభవనములు పాడైనవి కానవయ్యెడిని. అక్కాలమున నందు సోక్రటీసు, ప్లాటో, ఆరిస్టోటిల్ మొదలగు తత్వవేత్తలు

పెక్కం డ్రీనగరముననే యుండినవారు. డెమస్త నీసు మొదలగు మహావక్తలిట నుండినవారు. ఫిడియాస్ మొదలగు సుప్రసిద్ధవిగ్రహచిత్రకారు లిట నుండినవారు. పైరెయస్పురము ఆతెన్సు యొక్క రేవుపట్టణము. ఇది ఏడుమైళ్ళ దూరము. ఇప్పు డినుపబాట కలదు. లరిస్సాపురము థెస్సలేయందు ప్రధానపురము. కోరింతుపురము చాల గొప్పదశ ననుభవించినపురముగాని ఇప్పుడు తగ్గియున్నది. కోరింతుసంయుక్తాగ్రగుడతీరమున నున్న పెట్రాస్పట్టణము కర్రెంట్సువర్తకము ఎగుమతి విస్తారముగాగల రేవు. నాప్లియాపట్టణ మొకప్పుడు గ్రీసుకు రాజధానిగనుండిన పురము. ఆర్గోస్పురము గ్రీసుదేశమున కడు పురాతన పట్టణము. స్పార్టాపురము తొల్లింట సుప్రసిద్ధపురమై యుండెడిది. దానికి లెసిలోమానను వాఁడకపే రుండెను. ఆకాలపు ఆదినృపతులలో లైకర్గస్ అను భూపతి సుప్రసిద్ధుండనియు, ధర్మశాస్త్రము నొసంగినవాఁడనియు, జెప్పఁబడినది. నెవారినోపురము మధ్యధరాసముద్రతీరపు రేవుపట్టణము. ఇటనే ఆంగ్ల పరాసు రష్యను సంయుక్తనావికాదళము టర్కీనావికాసైన్యముల నాశనమొనర్చి క్రీ. శ. ౧౮౨౭ లో గ్రీసుదేశమునకు పునఃస్వాతంత్ర్య మిప్పించినవని చెప్పఁబడినది. సైరాపట్టణము కొంత వర్తకముఁగల రేవుపట్టణము.

ఇయోనియన్ ద్వీపములు గ్రీసుదేశమునకుం జెందినవి. (చూడుఁడు.) సెలోనికాసంయుక్తాగ్రగుడమునకు పశ్చిమముగానున్న ఆలింపసు పర్వతములు తొల్లింటి గ్రీకుల దేవనివాసస్థానముగా తలంపంబడినవి. (ఆలింపసుపర్వతము చూడుఁడు; పార్తినాన్ దేవళము చూడుఁడు.)

గుంటకలగర చెట్టు- లా. Eclipta prostrata, Eclipta erecta, Verbesina calendulacea. సం. భృంగః, భృంగరజః, భృంగరా, భృంగరాజః, కేశరంగః, కేశరంజనః, కేశరాజః, కుంతలవర్ధనః అని పేర్లుకలవు. ఇది నూనెయందు మరిగించి చేసినతైలము; సమస్త శిరస్సునందలి దోషములనడంచి తలనొప్పి నివారించి, శిరస్సునకుఁ జలవజేసి, తలవెంట్రుకలం బెంచి, కుదుళ్ళను గట్టిపరచును. పసరు చెవిలోని కురుపుల మానజేయును. ఆకునందు రక్తము శుద్ధి జేయు గుణమును, నొప్పిమాన్పి నీరును పీల్చు గుణమును, దీని సమూల వృక్షమును నూరి నూనెంగల్పి పైకి వ్రాయుచుండిన బోదకాలు రోగము నివృత్తియగుననియు చెప్పఁబడినది.

గుంటకలగర సమూలకషాయము వేడిచేసి శరీరములోని మలమును వెడలించుననియు, ఉన్మాదము, పాండురోగము, దద్రు, దగ్గుజ్వరము, ఉబ్బుల నివారించుననియు, కండ్లకు చలవజేసి, తలవెంట్రుకలను కుదుళ్ళయందు గట్టిపఱచి నలుపెక్కించుననియు చెప్పఁబడినది. వేరును ఉప్పుతోనూరి లోనికిచ్చిన మూత్రపు మంట తగ్గును. సమూలరసముతీసి కాళ్లు, చేతులు దానియందొకగంట కాలము (రెండున్నర ఘడియలు) యుంచిన శరీరమందలి పాదరస దోషము నివృత్తి యగునని చెప్పఁబడినది. గుంటకలగర చిగుళ్లు, మిరియములు అనుదినము ఉదయమున లోనికిచ్చుటవలన అస్తిగత జ్వరములు మొదలగు సమస్త జ్వరములు నివృత్తియగుననియు, ఆకు-

రసము నోటిరసపుట్టు నివారించుననియు, గుంట కలగరవేరు విరేచనము, వమనము గల్గించుంగాన జాగ్రతగ వాడవలయుననియు చెప్పఁబడినది.

గుంటూరుజిల్లా — ఆంధ్రదేశము లోనిది. చెన్నపురిరాజధానికిం జేరియున్నది. గుంటూరు ప్రధానస్థానము, గొప్ప వర్తకస్థలము. వినుకొండ, నర్సారావుపేట, తెనాలి వర్తక స్థానములు. మాచర్ల పురాతనదేవాలయములుగల తావు. అమరావతి తొల్లింట నీప్రాంతదేశము నకు రాజధాని. మంగళగిరి సుప్రసిద్ధక్షేత్రము. వడ్లపూడి నారింజతోటలకు పేరందినది. చీరాల, వేటపాలెము వర్తక స్థానములు. బాపట్ల, వంగవోలు యితరపట్టణములు. వంగవోలు పశువు లకు సుప్రసిద్ధము. కరవధిగ్రామము పెద్దపశువు లకు పేరందినది. కోటప్పకొండ శివక్షేత్రము. వెంకటగిరి పెద్ద జమీందారీస్థానము. పలనాటి సీమ ఈజిల్లాలోనిది (పలనాటిసీమ చూడుఁడు.)

గుండగకుల గోత్రము — ఆర్య వైశ్యుల (౧౦౨) గోత్రములలో నొకటి. (వైశ్యగోత్రములు చూడుఁడు).

గుండగకులగోత్రము- (గుండకుల లేక, గుం డకకుల గోత్రము). తొల్లింటి సంస్కృతగోత్రము శార్ఙవస, శార్ఙవగణము, ఆపస్తంబసూత్రము, యజుశ్శాఖ, ప్రమాణగ్రంథమాద్యప్రవరఖండ, కుబేరుఁడు దేవత, కుముదాంబ భార్య, ఋష్య మూకము తపస్థానము, కూష్మాండసరస్సు తటా కము, జపము లక్ష, దీపములు ౨౦, క్షేత్ర సంఖ్య ౨౦, గుమ్మడికాయ దానము, గురుగు కూర, నిమ్మపండ్లు వర్జనీయము. (ఏకాక్షేయ ౭౪ గోత్రమిది).

గుండ్లు లి బెండ్లు మునిఁగె నట్లు చెప్పేవాఁడు — (అనృతవాది లేక మాయకబుర్లు చెప్పి వాదించేవానింగూర్చి చెప్పే సామెత) ఆంధ్రలోకోక్తి.

గుంభీభా — దశావతారీ చూడుఁడు.

గుగ్గిలము — గుగ్గిలము, గుగ్గిలపు చెట్టుయొక్క జిగురు. ఇవి అడవిచెట్టులు. గొప్ప ప్రమాణలగును. దూలములకు, వాసములకు గుగ్గిలముకఱ్ఱ చాల గట్టిగ నుండును. గుగ్గిలపు కఱ్ఱ బల్లలు, పెట్టెలు, భోషాణములు, బెంచీలు మొదలగు పనుల కుపయోగించును. ఇది చాల పొడవు, వలముగ పెరిగెడి చెట్టుగాన గుగ్గిలపు కలపకు మంచి విలువకలదు. గుగ్గిలపుచెట్టు బంకకు గుగ్గిలమని పేరు.

బైబిలునందు Book of Genesis లో గుగ్గి లపుకఱ్ఱంగూర్చి ప్రశంస కలదు. భరతదేశమున గుగ్గిలమునకు దేవధూపః, గుగ్గులు అని పేర్లు సంస్కృతమున నుండంబట్టి ఇది ఎంతసనాతన కాలముల నెఱుంగబడినదో తెలియఁగలదు. ఈ చెట్లు మనదేశమున నడవులందు గానవగును. ఆఫ్రికాఖండపు అడవులందుకూడ కలవని తెలియ గలదు.

గుగ్గిలమున కాంగ్లమున Bdellium అని యందురు. కాల్చిన ఒకవిధమగు పరిమళముగల్గి ఇంచుక పైత్యము నుద్రేకించునది. శివాచారులు శివాలువేయు దాసురాండ్రు గుగ్గిలపుపొగ వేసి కొని పైత్యోద్రేకముం గల్గించుకొందురు. గ్రామ దేవతలకు గుగ్గిలపుధూపము (పొగ) చాల ప్రీతిగ నెంచుదురు. మశూచకము వేపపువ్వ మొదలగు రోగములు సంభవించినతరి దానివ్యాపకము నాపుటకు గుగ్గిలపుపొగను రోగికి వైచెదరు. ఇందువలన నంటురోగములు వ్యాపింపకుండ నిరోధించి యాపు శక్తి గుగ్గిలమునందు కలదని యెఱుంగుబడి.

గుగ్గిలమునందు ఎఱ్ఱజాతి, తెల్లజాతి, పచ్చ జాతి మూఁడుభేదములు కలవుగాని అన్నిటిగుణ లక్షణము లొకటియేయైయుంట పాటింపఁబడు టయే లేదు. గుగ్గిలమును లోనికిచ్చిన మల మూత్రముల వెడలించుచు చెడురక్తమును శుభ్ర పఱచుచుననియు, దీనిపొగ పీల్చిన మూలవ్యాధి నయమగుననియు, తేలుకుట్టినచోట దీని నరగ దీసి పట్టించిన బాధ నివారణమగుననియు, దెబ్బ తగిలినచోట పట్టువేచిన వాపులు హరించు ననియు, అచటి దుష్టరక్తమును బాగుచేయు ననియు, స్త్రీలకు ఋతురక్తదోషము వాపి చక్కఁగ వెడలఁజేయు ననియు, నొప్పులు బడు చుండుతరి శీఘ్రప్రసవము గావించుననియు, ముఖ్యముగ స్త్రీపురుషుల కీళ్ళనొప్పులపై పట్టు వైచిన వాటిబాధ నిర్మూలించుననియు జెప్పఁ బడినది. గుగ్గిలమునకు జాపత్రి విరుగుడు.

గుగ్కులిగోత్రము— కుండిన గణము చూడుఁడు.

గుజరాతు జిల్లా — గజరాత్పురము ప్రధాన స్థానము. (పంజాబుదేశము చూడుఁడు).

గుజరాతు స్టేట్సు (సంస్థానములు) ఇవి బరోడా యందున్న బ్రిటీషు ఇండియా పొలి టికల్ ఏజంటుగారి పరిశీలనయందున్నవి. ఇందు రాజపిప్పల, కాంబే, ధరమ్పూరు సంస్థానములు ముఖ్యములు. తక్కినవి చిన్నవి. కొన్ని పరిపాల నాధికారములలో కొన్నిటిని మాత్రమే గల్గియున్న విగ నున్నవి.

గుజరాతు పట్టణము — ఇది పై స్ఫురించునటుల గూర్జరదేశసంబంధపురముకాదు. పాంచాల దేశములోనిది. లాహోరు నగరము నకు ఉత్తరమున డెబ్బదియొక మైళ్లదూరమునను వజీరాబాదు నుండితొమ్మిది మైళ్ల దూరమునను చీనాబు నది పశ్చిమ తీరమున నున్న పట్టణము, ఇందు ఏబది రెండు హిందూ దేవాలయములు, ౬౯ మశీదులు, ౧౧ శిక్కు ధర్మ శాలలు కల పట్టణము. జిల్లాయందు ప్రధానస్థలము, వర్తక స్థలము. కాశ్మీరమునుండి పండ్లవర్తక మీ పట్టణముగుండా నడచును. బట్టల వర్తకమధికము. ఫుష్మినా యనంబడు నూలుబట్టయు, ఇత్తడి సామానులు, కత్తులు, గుఱ్ఱపు జీనులు మొద లగునవి ఇట చేయఁబడు చుండును. కుండలు, కఱ్ఱసామానులు కొంతవఱకిట పేరుగాంచినవి.

ఇచట చూడదగిన వింత షాదౌలా యనం బడిన మహమ్మదీయ మహాత్ముని గోరీ. ఈయన ఔరంగజేబు పరిపాలనయందిచటికిఁ జేరి నివాసము కుదిరెనట. సంతానార్థులగు స్త్రీలా మహాత్ముని దర్శించి సంతానముం బడయుచుండిరట. నేఁటికి నాయన గోరీ నట్లే దర్శించు చుందురు. మ్రొక్కుకున్న రీతిని మ్రొక్కు చెల్లింపని వార లకు తర్వాత గల్గెడి సంతానము మెడపొడుగు, చిన్నబుఱ్ఱ, పెద్దచెవులు, చుంచుపోల్కి స్ఫురించు ముఖలక్షణములం గల్గి పిచ్చివారుగ జన్మింతురట.

ఆశ్చర్యకరముగ నట్టివారనేకులు నా తావున గాననగుదురు. వీరి పోషణకై పట్టణవాసులు భయభక్తులతో చందాలనొసంగి ధర్మమొనర్తురు. లేకున్న తమకును అట్టి సంతానము గల్గునని వెఱపుంజెందెదరు. వారిని 'షాదౌలాకాచుహా' అని పిలచెదరు. అచటి మశీదు షాదౌలా మహాత్ముఁడె కట్టించెనట. దానశీలుఁడట. అడవి మృగము లామహాత్మునికి స్వాధీనమై చనువున నాయనకడ మెలంగెడివట.

అచటనే ఆయన సంతతి వారగు పీరు వసించు నివాసము కలదు. ఆయన కడ దీని సంబంధ మగు కొన్ని కాగితములు, బొమ్మలు కలవు.

షాదౌలాకాచుహా లకు లోకజ్ఞానము, జాగ్ర తవ్యక్తి, బుద్ధికుశలత చాల తక్కువగా నుండును.

ఇది పంజాబు నందంతటను ప్రసిద్ధిగ పేరందిన దేవసానము.

గుజరాల్వాలా జిల్లా — గుజరాల్వాలాపురము ప్రధానస్థానము. (పంజాబుదేశము చూడుఁడు).

గుడజిహ్వికాన్యాయము— నాల్కపై బెల్లము ప్రాసికొనుటమూలమున అరుచి పదార్థము మ్రింగగల్గుటయని భావము.

గుడశ్లేష్మన్యాయము — బెల్లము కఫమును వృద్ధిపఱచును. కఫరోగికి బెల్లమిచ్చి వృద్ధిమైనకతన వెడలజేయుదురని చెప్పఁబడినది. కాని ఇది ఎంతనిజమో లేక దీనికి వేరుపయోగము కలదో తెలియదు. ఈ న్యాయము వాడుకయందు తఱచు గానంబడదు.

గుడారు వెంకటదాసుకవి — ఆంధ్ర కవులలో నాధునికులందు పరిగణింపఁబడినవాఁడు. బలిజకులస్థుఁడు. పైడిపాలగోత్రము. తండ్రి పేరు గురవేంద్రుఁడు. తల్లి రంగమాంబ. రచించినది "ప్రబంధరాజశిరోభూషణ ప్రకృష్ణబలరామ చరిత్ర" యను ప్రబంధము. దీనిని సాధారణముగ బలరామచరిత్ర యనుచున్నారు. చాల ప్రౌఢ కావ్యము.

గుడిపాటి కోదండపతికవి – ఆంధ్ర కవులలో నాధునికులందుపరిగణింపఁబడినవాఁడు. నందవరీక నియోగిబ్రాహ్మణుఁడని చెప్పఁబడినది. (నందవరీక బ్రాహ్మణులు చూడుఁడు). ఆశ్వలాయనసూత్రము, భారద్వాజసగోత్రము. తండ్రి పేరు రంగయ్య. తల్లిపేరు వీరమాంబ. తాత పేరు వేంకటమంత్రి. రచించినది శృంగార రస మంజరి యనుపేరున రసమంజరిని మూడు గుచ్ఛములుగ పద్యకావ్య మొనర్చెను. ఈ రసమంజరి భానుమిశ్రి విరచితమని యెఱుంగునది.

గుడ్ బై (Good bye) — "శలవు" గైకొనుచు వెడలిపోవుతరి సమానులనుకొను ఉక్తి God be with you అను మాటలసంక్షిప్తరూపము. Good old times- ఆంధ్రమున "గతకాలము మేలు వచ్చుకాలముకంటెన్" అను నుక్తికి సమానోక్తి ప్రశాంతములగు నైకమత్యపు దినములని భావము. (Golden age చూడుఁడు).

గుణకారము — గుణించుట లేక హెచ్చించుట. చతుర్విధ గణితములలో నొకటి. (గణితములు చూడుఁడు).

గుణదోష న్యాయము — గుణము దోషము, ఒకేపుట్టుక గలవి. అన్యోన్యవైరము. లక్షణముగాగల్గి ఒకటితోనొకటి యెప్పుడు కలియఁదగినవిగాక వేఱైయుండునవి. ఎప్పటికిని కలియనివని భావము.

గుణమతీ (విహారము) — బీహార దేశమున గయజిల్లా జహానాబాద్ డివిషనులో దర్వాత్ అను తావునగల కున్వాకొండపై నున్నది. ఇటగల భైరవవిగ్రహము పండ్రెండు చేతులు గలదానిని బౌద్ధుల అవలోకితేశ్వర విగ్రహముగ బోల్చెదరు. దీనిని హుయ్యానత్సాంగు దర్శించెనట.

గుణములు— గుణములు (త్రిగుణములు) 3 :- ౧. సత్త్వగుణము- ఉత్తమము, మాయా సంబంధము, దైవసంబంధము, పరమేశ్వర సంబంధముగల చిత్తవృత్తిచే ప్రశాంతము గల్గుట. ౨. రజోగుణము- మధ్యమము, అవిద్యా సంబంధము, మానవసంబంధము, ఐహికఐశ్వర్య ఆధిక్యత అధికారములచే రాజసము (రాయసము) గల్గియుండుట. 3. తామసగుణము- లేక తమోగుణము (చీకటియందుండు గుణమని యర్థము). అధమము, ఆవరణశక్తిసంబంధము, అసురలక్షణమన చెప్పఁబడినది. దుర్గహాంభావము, ముక్కోపము,

ఈర్ష్య, మూర్ఖత మున్నగు వాటి ప్రేరేపణ నుండి మనస్సు తప్పించుకొనలేక పరవశమగుట, వికారముం బొందిన యవస్థ.

చతుర్వింశతి గుణములు- ౧. రూపము, ౨. రసము, 3. గంధము, ౪. స్పర్శము, ౫. సంఖ్య, ౬. పరిమాణము, ౭. పృథక్త్వము (వేఱుగానుండుట), ౮. సంయోగము, ౯. విభాగము, ౧౦. పరత్వము, ౧౧. అపరత్వము, ౧౨. గురుత్వము (బరువుగానుండుట), ౧3. ద్రవత్వము, ౧౪. స్నేహము (కలియగల్గియుండుట), ౧౫. శబ్దము, ౧౬. బుద్ధి, ౧౭. సుఖము, ౧౮. దుఃఖము, ౧౯. ఇచ్ఛ, ౨౦. ద్వేషము (విరోధము కలియకనుండుట), ౨౧. ప్రయత్నము, ౨౨. ధర్మము, ౨3. అధర్మము, ౨౪. సంస్కారము-వీటికి చతుర్వింశతి గుణములని పేరు.

గుణశైవము — ఇది చతుర్దశ శైవ భేద మతములలో నొకటిగఁ జెప్పఁబడినది. (చూడుఁడు). ఈ మతమున త్రిపదార్థములు, మలత్రయము శివసమవాది శైవమునందువలెనే యుండును. ఈమతమున పతియగు శివుని అష్టమంగళగుణములను పసువు లేన అష్టగుణముల చేత నలవడ జేసికొనవలయుననియు, దానివలన ముక్తిగల్గుననియు, ఇదియే మోక్షమార్గమనియు నందురు.

గుడ్సు అండు ఛాటిల్సు— (వాణిజ్య సంబంధ పరిభాషాపదము). Goods and Chattels- చరాస్తులు, డిక్రీలు, అప్పులిచ్చిన పత్రములు, బాంకినోట్లు, గవర్నమెంటు నోట్లు, పత్రములు, డిక్రీలు మొదలగు చరరూపకములగు విలువఆస్తుల కీపేరు వాడెదరు.

గుణాన్న ర్వత్ర పూజ్యన్తే — ఇది సంస్కృతభాషయందలి లోకో క్తి. ఎట్టివానియందైనను గుణములుండుకతన పూజ్యుఁడగునని భావము.

గుణుప్రూడి జంగాలు, తణుకు దాసరులు — ఇది యొక సామెతగా పరిణమించినది. అధికాలోచనలను నెరపుచు క్రియాచరణమునకు నిలువజాలనివారింగూర్చి హేళనగ "గుణుపూడి జంగాలు, తణుకుదాసర్లు" నని యనుచుందురు. గుణుపూడి కృష్ణామండలమున గుడివాడనుండియు, పశ్చిమగోదావరీమండలమున నిడదవోలునుండి ఇనుపబాట సంబంధముంగల్గి భీమవర మనంబడుచున్న తాలూకా గ్రామముకడ నున్న గ్రామము. ఇట జంగముకుటుంబములు కొన్నిగలవు. సోమసుందర శివలింగ మిటకలదు. వీరనుదినము గంటలు జేతంబూని గ్రామములకరగుచు బియ్యముంగై కొను వృత్తిగలవారు. సాయంకాలమందరు గుణుపూడికిం జేరుకొని వారికిం దోచిన సర్వవిషయములంగూర్చి గొప్పగొప్ప యోచనలం జేయుచుందురేగాని క్రియాచరణమించుకంతయైనను లేనివారుగ నుండిరట. ఇంక తణుకు, నిడదవోలు ఇనుపబాటల సంధినుండియొ యేగఁదగినది, తాలూకాగ్రామము. ఇటఁగొందఱు దాసరికులజులిట్టివారేయుండిరట. కాన నీసామెత కిటుల నుత్పత్తిగలిగి వ్యాపించెనందురు.

గుడ్విల్ (Good will)- వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషాపదము. అదివఱకే పేరుప్రతిష్ఠలను, పరపతిని సంపాదించిన ఒక సంస్థయొక్క స్వకీయ (Real) ము, లోకీయము (Inherent) నగు విలువ. (ధనసంబంధముగాక, వ్యాపారసమ్మక మని యర్థము.)

గుడ్డియెద్దు జొన్నచేలోపడినట్లు- ఆంధ్రలోకోక్తి

గుడ్డికన్ను కంటె మెల్ల కన్ను మేలు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

గుడ్డికన్ను తెరచినా మూసినా ఒకటే — ఆంధ్రలోకోక్తి.

గుడ్డిగుఱ్ఱానికి పండ్లు తోమి నట్లు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

గుడ్డివానికి కుందనపు ఛాయ ఏమి తెలుసును ? — ఆంధ్రలోకోక్తి.

గుదకీలః (లేక) గుదాంకురః — ఈ రెండు పేర్లు ఆయుర్వేద వైద్యశాస్త్రమున మూలశంఖ రోగమునకుం బేరులు.

గుదకుండః — కేవలము పసిబాలురకు ముడ్డిక్రిందను చుట్టుపట్లను ఎఱ్ఱగ ఒరిసెడి ఒరుపున కాయుర్వేదవైద్యశాస్త్రమున గుదకుండమని పేరు

గుప్తగ్రహణములు — అక్కట్లేమను చూడుఁడు, గ్రహణములు చూడుఁడు

గుప్తవంశనృపతులు — వీరు పాలించినది ముఖ్యముగ మగధదేశము. వీరియందు సముద్రగుప్త మహారాజు చక్రవర్తియై అనేక రాజ్యముల నేలినవాఁడు. ఈతఁడు రాజధానిని పాటలీపుత్రమునుండి అయోధ్యకు మార్చెను. సముద్రగుప్తునకు దత్తాదేవి యను పేరుగల భార్యవలన రెండవచంద్రగుప్తుఁడుకల్గెను. ఈతఁడు విక్రమాదిత్యుఁడని పేరిడికొనియెను (అది క్రీ.వె. 389). అనూపదేశ (చేదిదేశ) మంతకొంతకొంతకో గాని దాహాలదేశమని పేరుండెనట. అద్దానిని కాళాంజరపురము రాజధానిగ గుప్తులేలిరట, క్రివి లేక అరాటదేశమును (పాంచాల భాగములను) క్రీ. వె. 326 లో కుషాను రాజులంజయించి రాజ్యమాక్రమించిరట. చంద్రగుప్తుని తండ్రి •సముద్రగుప్తునిపాలన క్రీ. వె. 316-389 అని తెలుచున్నది. వీరు పెక్కండ్రు గలరు. కడపటి గుప్తవంశపు ప్రభువు కుమారగుప్తుఁడనియు, క్రీ. వె. 930 మొదలు 990 వరకు పాలించి శత్రువులెదుర్కొన పోరి,యోడి రాజ్యమప్పగించి తాను తక్కినకాలమును బౌద్ధ భిక్షుకుఁడుగ శ్రవస్తియందుఁ గడపెనని చెప్పఁబడినది. (క్రివి లేక అరాటదేశము, మగధదేశము, మహారాష్ట్రదేశము, కుంతలదేశము చూడుఁడు).

గుప్తాసనము — యోగశాస్త్రమున చెప్పఁబడిన యాసనములలో నొకటి. ఇది సిద్ధాసనమునకు సంబంధించిన అవాంతరభేదాసనము. ఎడమకాలిమడమ లింగస్థానముపైనుంచి దానిపైని కుడికాలి మడమనుంచి తక్కినవన్నియు సిద్ధాసనమువలెనే. (సిద్ధాసనము చూడుఁడు).

గుమ్మడిచెట్టు — లా Gmelina arborea, Gmelina parviflora సం. కాశ్మరీ, కాశ్మీరీ; సర్వతోభద్రా, సర్వతోభద్రికా. కొందఱు గంభారీ యనియువాడిరి. దీనియాకులం జితుకగొట్టి నీటవైచిన నవి గట్టిపడునందురు. అవి నిక్కాకలను, సెగరోగమును,దారుణమేహమును నివారించునందురు. గుమ్మడికఱ్ఱ చెక్కడపుపని కుపయోగించు కలపగ వాడఁబడుచున్నది. గుమ్మడివేరు, ఆకులరసము చూర్ణము కషాయము నందు చలవజేసి రసదోషములనడంచి గాయములను మాన్పుగుణము కలదనియు, మూత్రనిరోధము సడల్చుననియు, జ్వరతాపము, రక్తపైత్యము, క్షయరోగములపై చక్కగ పనిచేయుననియుం జెప్పఁబడినది.

గుమ్మడి పాదు — గుమ్మడిపాదు కాచెడి కాయలు గుమ్మడికాయలు భోజన పదార్థము. ఇందు ప్రధాన భేదములు తీయగుమ్మడియు బూడిద గుమ్మడియునై యున్నవి. బూడిద గుమ్మడికాయను పుల్లగుమ్మడి కాయయని కొన్ని తావులందు వాడుచున్నారు గాని, అందు పులుపు గాని, పాదునందు పుల్లలు విరుగుటగాని గానరాదు. రెండును భోజన పదార్థములుగ వాడు

చుందురు. కాని బూడిదగుమ్మడి పాదుపెట్టి
మొలపించరాదని యొక ప్రవాదము గలదు. కాన
దానిగింజల నొక పెంటపైఁ బారవైచి వాటంతటవి
మొలచినపై నామొక్కలం దెచ్చి పాదునందు
పాతుచుందురు. మఱియు బూడిద గుమ్మడికాయ
లధికముగఁ గాచినచో నాకుటుంబమునకుఁ గీడు
వాటిల్లుననియు, తీయగుమ్మడి అధికముగగాచిన
తరి మేలుకల్గుననియు నొక నమ్మకము వ్యాపించి
యున్నది. బూడిదగుమ్మడి కాయలు ముదిరిన
కొలఁది దాని యాకుపచ్చశరీరముపై తెల్లని
బూడిదవంటి రజమంటి అభివృద్ధి నందుంగాన
దాని కీపేరు గల్గెను.

ఇంక తీయగుమ్మడి యందనేక భేదములు
గాననయ్యెడిని. అందు కొట్టిగుమ్మడి, సూర్య
గుమ్మడి, కోలగుమ్మడి (కాయ కోలగనుండును),
అక్షయపాత్ర గుమ్మడి (కాయ చాత్తాద శ్రీవై
ష్ణవుల [సాతానుల] రాగి యక్షయపాత్రం బోలి
యుండు కాయ), మచ్చల గుమ్మడికాయ మొద
లగునవియై యున్నవి. ఇందు సూర్యగుమ్మడి
కాయ యక్షయపాత్రం బోలి చిన్నదిగ నుండి
రుచి మిక్కుటముగ గలది. గింజలుచిన్నవిగనే
యుండును. కొట్టిగుమ్మడి కాయయు చిన్నదియె.
గుమ్మడికాయజాతి యంతయు ఒకేజాతియని
చెప్పడెడిని. గుమ్మడికాయలు భూసారము, కాల
మానస్థితి, వర్షములుపై నాధారపడి పెద్దకాయ
లనో, చిన్నకాయలనో గాచును. వీనిని పై కెగ
బ్రాకనిచ్చిన చక్కగ పెరిగికాచును.

గుమ్మడిజాతి కాయలు ముదరకమునుపు విష
తుల్యమగు అపథ్యకారిగను, పండినతరి దోష
రహితముగను చెప్పబడినవి. వైద్యులు తీయ
గుమ్మడిపండును లేహ్యమొనర్తురు. తీయగుమ్మడి
పండ్లయందెఱ్ఱని రంగుగలదానిని శ్లేష్మముగ
నెంతురు. మఱియు సూర్యగుమ్మడి కాయల నెట్టి
గుమ్మడికాయలని వాడుటయుం గలదు. మద్యము
లందు గుమ్మడి కాయలను ఉడికించి యాహా
రముగ నుపయోగింతురు. గుమ్మడి కాయలలోని
గింజలలోని పలుకులు రుచికరములు గాన పలు
కార్యముల కుపయోగించు చుందురు.

తీయగుమ్మడి కాయ- లా. Cucurbita pepo maxima, Benincasa cerifera ఆంగ్ల. Pumpkin, Squash Gourd. సం. కూష్మాండమ్, కూశ్మాండమ్. అఱవమునకల్యాణ పూసిని.

గుమ్మడిపండు రుచికరమగు శాకమై దేహ
పుష్టి, బలము, మేహశాంతి గల్గించి ధాతువునకు
బలమొసంగి మలమూత్రముల వెడలించును.
కడుపుబ్బరము, తాపము, దాహము, పైత్యో
ద్రేకము, మూలశంకల నడంచి వాతమును రేపి,
యధికముగుతరి దుష్టరక్తముం గల్గించుననియు,
లేతకాయ వాతప్రకోపము గల్గించి, అగ్నిమాం
ద్యమును రక్తపైత్యములను బుట్టించుననియు,
మిగుల యపథ్యమై దుర్బల దేహులకు, రోగులకు
తినరాదనియుఁ జెప్పఁబడినది. దీనికి శొంఠి, కానుగ
వేరు లేక కానుగవిత్తుల రసములను పొంగించి
చేసిన కషాయము విరుగుడులని చెప్పుదురు.
గుమ్మడి పుష్పములను కొందఱు భోజనపదార్థముగ
నుపయోగింతురనియు, లేతయాకులు, కాడలం
గూడ నట్లె యుపయోగింతురనియు దెలిసెడిని.
ఇవికొంత పథ్యమందురు.

బూడిద (పుల్ల) గుమ్మడికాయ- లా. Beninkasa cerifera, ఆంగ్ల. Ash coloured melon gourd. సం. కుష్మాండః, కుష్మాండకః, కుష్మాండీ, కర్కారుః, కర్కోటికా, పుష్పఫలః, పుష్పఫలీ.

దీని కాయరసము (నీరు) తలకు రాసిన శిరస్సు
నందలి వేడి, వేసవిగాడ్పుల వడబాధయు

నివారించును. పట్టుబట్టల నిండునానించిన దాని మరకలు, మాలిన్యమును వదలించి శుభ్రపర్చును. ముదురు కాయలోని గుంజు చలువజేసి మంచి రక్తమును శరీరమున గల్గించును. మేహకారకము నడంచును. పొత్తికడుపును శుభ్రపఱచును. మూత్రకోశము నందలి జబ్బుల నివారించి మూత్రము వెడలించును. క్రిమి, ప్రమేహము, క్షయలనడంచి శరీరమున జీర్ణించిన (పాద) రస దోషము హరించును. ఇంచుక అగ్నిమాంద్యము గల్గించును. లేతకాయ వాతప్రకోపము గల్గించును. అపథ్యమై యుండును. దీనికి విరుగుడులు పుదీనా, జీలకర్ర, లవంగాలు అని చెప్పఁబడినది. గింజలు అజీర్తిం గల్గించును. బూడిద గుమ్మడి కాయతో చేసిన వడియములు వేడి, పైత్యము జేయును. దీనికి విరుగుడు ఉప్పుగల్పిన తరవాణి నీళ్లు.

గుమ్మడి రేగు చెట్టు (కట్ఫలవృక్షము) కాయఫలచెక్క చెట్టు — సం. కట్ఫలమ్, భద్రా, సోమవల్కలమ్, సోమవల్కలః, సోమ వృక్షః. దీని చెక్కను కాయఫలచెక్కయనియు గూడ వాడుచున్నారు. చెక్క చూర్ణము లేక రసము లేకఁ కషాయము ఆమశూల, ఉబ్బు రోగము, కఫవాతము, గ్రహణి, గుల్మరోగము, పాండువు, మేహము, విషమజ్వరములు ఈరోగ ములపైఁ జక్కగ పనిజేసి నివారించునని చెప్పఁ బడినది.

గుయానా దేశము (Guiana) — ఇది దక్షిణ అమెరికా యందున్న దేశము. ఉత్తరమున అట్లాంటిక్కు మహాసముద్రము, దక్షిణమున బ్రెజిల్ దేశము, వాయవ్యదిశను వెనిజులా దేశమును ఎల్లలు. ఇది ౧,౮౦,౦౦౦ చతురపుమైళ్ళ వైశాల్యము గలది. దక్షిణ అమెరికాయందు ఐరోపా ప్రభుత్వములకుం జెందిన దేశమిదియొకటియె. ఇది మూఁడుభాగ ములుగనై యొకభాగము బ్రిటీషువారికిని, ఒక భాగము ఫ్రెంచివారికిని, ఒకభాగము డచ్చివారి (హాలండు) కిని చెందియున్నవి. బ్రిటీషువారి సీమ గుయానా దేశమంతటిలో సగముండునని చెప్పఁ బడినది.

సముద్రతీరములు పల్లముగను, వేడిగను ఉండును. వర్షములు చాలనధికము. చెరకు, కాయుధాన్యములు, మిరియములు అధికముగ పైరు చేయఁబడుచున్నవి. సముద్రతీరముల పల్లము లందు ఐరోపాదేశస్థుల సంతతివారును, నీగ్రో జాతులును, లోనకొండల, అడవుల ప్రదేశము లందు ఇండియన్ జాతులును, నివసించు ప్రజలు గనున్నారు. కారిబులను ఇండియన్ జాతి ప్రజలు చాల క్రూరులని పేర్వడిసిరట. వారు వసించుదేశ తీరసముద్రమునకు కరీబియన్ సముద్రమని పేరయ్యెను.

జార్జిటౌన్ బ్రిటీషు గుయానాకు ప్రభుత్వ స్థానము. ఇది డెమరారానదీ ముఖద్వారము కడ నున్న రేవు. బ్రిటీషుగుయానాయందుఎస్సెక్వ్విబొ యనియు, డెమరారాయనియు, బెర్బిస్ అనియు మూఁడు మండలములున్నవి. కేయన్నీపురము ఫ్రెంచిగుయానాకు ప్రధాన స్థానము. ఇదియొక ద్వీపమునందున్న రేవుపట్టణము. ఇటనుండి మిరప కాయలు విస్తారమెగుమతి చేయఁబడుచున్నవి. వీటిని Cayanne pepper అనుచుందురు. చాలతడిగనుండు ప్రదేశము. ఇప్పుడు వారి Penal settlement కూడ నై యున్నది.

పారామరిబో పట్టణము డచ్చివారి గుయానాకు ప్రభుత్వస్థానము. ఇది సురినామ్ నదీతీరమును ఈదేశమునకు సురినామ్ దేశమనియు నాఁడుకో పేరుకలదు.

గురజకాయ చెట్టు - దీనికాయ పచ్చిది. జఠరదీప్తినిచ్చి అరుచిదోషము నివారించి స్త్రీల గంటునొప్పిని (ఋతువునందుగల్గు గంటు నొప్పి) నివారించుననియు, ఉబ్బు, కఫవాతము, గ్రహణి, పాండురోగము, మేహారోగములపై చక్కగ పనిజేసి యాపుననియు, ఇంచుక విరేచన బద్ధము గల్గించి వాతపైత్యము గల్గించుననియుఁ జెప్పఁబడినది. గురజఆకులు వేడిచేసి యగ్నిదీప్తి నిచ్చి పైగుణములనే గల్గియుండెడిని.

గురుక్కళ్ — ఆదిశైవ మతము చూడుఁడు.

గురుగుకాయ చెట్టు — దీనికూర అగ్నిమాంద్యము నివారించి అరుచిదోషము హరించి, నిక్కాక మలమూత్ర నిరోధము, శూలలు, నివారించి, ఇంచుక శ్లేష్మమును, వాత పైత్యమును ప్రకోపింపజేయునందురు. దీనింగూర్చి అంతగా (తెలియదు. మనుబోలచూడుఁడు).

గురుగు చెట్టు భూరుండి చెట్లు (తేలుమణిచెట్టు)- లా. Heliotropium indicum, ఆంగ్ల. Heliotrope, సం. భూరుండీ, భూరుహా, హస్తిశుండీ, జవేచ్ఛయా, నాగదంతీ, నాగశుండీ, శుండీ, ధూసరపత్రికా.

హస్తిశుండీ యనియు, భూరుండి యనియు, తేలుమణి చెట్టనియు వాడుకలు గలవు. వంగ చెట్టు ఆకులంబోలి యాకులును, ఏనుఁగు తుండ ముంబోలి యించుక వంకరంగల్గిన కాయలును (రమారమి జానెడంత పొడవు), కాయ కొనను పువ్వును గల్గి అడుగున్నర పొడవుగ చెట్టు పెరుగునని, పసునుగల స్థలములలో వృద్ధి నందుననియు తెలిసెడిని.

ఆకు ఆముదమ్మున వెచ్చజేసి పైన కట్టినను దీని యాకు రసము లేక కషాయము విడిపోయిన గాయములనుసైతము మాన్పుననియు ముఖముపైఁబుట్టెడు బొటిమల నడంచుననియు, కనురెప్పల పుండ్లను మాన్పుననియు, తేలు విషము, పిచ్చికుక్క కాటు విషము, కాటు గాయములను హరించి మాన్పుననియు, ఉబ్బు, దగ్గు, ఇగుళ్ళ నొప్పి, మధు మేహము, వాతము, విదాహ దోషము, శీతజ్వరములపై కషాయము చక్కగ పని యొనర్చుననియుం జెప్పఁబడినది.

గురుఁడు— బృహస్పతి దేవతాచార్యుం డగుట గురుండను నామము సుప్రసిద్ధంబయ్యెను. మఱియు పూరు వంశమున సంకృతి కుమారుం డగు రుచిరథునకు గురువని వాడుక పేరు గలదు. శివ కుమారుఁడగు కుమారస్వామికి గురుస్వామి యని పేరు కలదు. ఈయన ప్రణవమున కర్థము వివరించుటంజేసి యట్టిపేరు వాడుక యయ్యెనట్లు అరవదేశమున ప్రచారము నందున్న పేరు.

గురుదత్త పాదము — గిరి నగరము చూడుఁడు. శ్రీకృష్ణునిపాదము ఆనవాలు.

గురుదాస్పూరు జిల్లా —గురుదాస్పురము ప్రధానస్థానము. (పంజాబుదేశము చూడుఁడు),

గురుపాదగిరి—బీహారములోని గయా మండలమున గయనుండి కొంతదూరమున గురుపాదగిరియను బౌద్ధక్షేత్రముకలదు. ఇట శాక్యసింహునికన్న ముందుగనేగిన కాశ్యపబుద్ధుఁడు నిర్వాణపథమందెను.

ఈతావున మైత్రేయుం డను రాగలబుద్ధుఁడు బౌద్ధమత దివ్యబోధ సల్పునని దివ్యావధాన మాల యను బౌద్ధగ్రంథమున జెప్పంబడినది.

గురురాజకవి— ఆంధ్రకవులలో నాథునికులందు పరిగణింపఁబడినవాఁడు. ఈయన రచించినది శేషధర్మమను నాంధ్రపద్యకావ్యము. దీనిని.

బళ్ళారిమండలమునందలి జోహరాపురాధీశుఁడగు సంజీవిరెడ్డిగారికిం గృతియిచ్చెను. ఇంకను చిత్ర శ్లేషకావ్యమగు పద్మావతీ పరిణయ నాటకము, రుక్మిణీపరిణయమను ప్రబంధము, అలంకారమణి మాలిక, రాఘవేంద్రాష్టకము, చాటుధారాసహస్రము, అనిరుద్ధ చరిత్రమను ఆంధ్రనాటకము, భర్తృహరి శతకత్రయము రచించెనని చెప్పఁబడినది.

గురువారము (Thursday) — దీనిని లక్ష్మీవారమనియు, బేస్తవారమనియుం గూడ నందురు. వారమునందైదవదినము కొందఱు బృహస్పతివారమనియు నందురు. మార్గశిరమాసమున గురువారములందు మహాలక్ష్మీ పూజ లొనర్తురు. హిందువు లీదినములందు వెలగ పండ్లను తినరు.

యూరోపుదేశములవారు గురువారమును Day of strength and power అనిమెదరు. కారాని కష్టకార్యము లీదినమున ప్రారంభించిన సిద్ధించునని ప్రతీతి కలదు. స్కాండినేవియా వారి దేవతలలో బలాఢ్యుండును, జయశీలుం డును అగు Thor పేరంబరగు వారము. ఆయన కాయుధము సుత్తి. అది మనుష్యుఁడెత్తజాలని బరువుకలది. ఆయనకు Iron gloves కలవు. ఈయన కొకపటకా కలదు. అది నడుమునకుం బిగించుకొనినతరి నీయన శరీరబల మినుమడించునని చెప్పంబడినది.

ఇట్టి ఓడెన్ దేవుని యాయుధమగు సుత్తి నొకతరి Thrym అను రాక్షసుఁడపహరించి దాచివైచెనట. దానిని Freya యను దేవతా వనితే తన్ను వరించినంగాని యీయ ననెనట. తోడనే Thor ఆమె వేషమున నారాక్షసుని యా సుత్తిం దెచ్చుకొనెను. దానితోనే వానిం జితుకఁగొట్టి పరలోకంబున కనిపెనట. ప్రజలు కృతజ్ఞులై నాల్గవవారమగు బుధవారమునకు Thor పేరున Thor's day యనిపేరిడ నది కాలవశమున మార్పుంజెంది Thursday యని వాడంబడుచున్నదని చెప్పఁబడినది. బైబిలునందు గురువారమున సూర్యచంద్రులను నక్షత్రములను సృజించి దివారాత్రములను స్థిరపఱచెనని చెప్పఁబడినది.

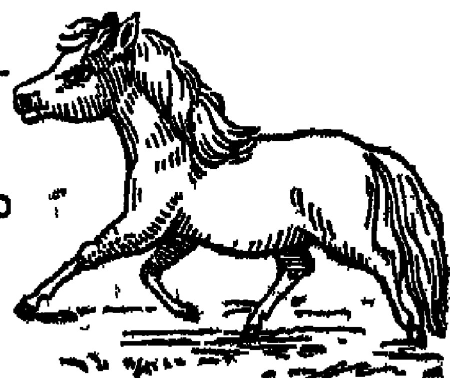
గురువును మించిన శిష్యుఁడు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

గురుస్వామి (కుమారస్వామి) — గురుఁడు చూడుఁడు; ఓంకారము చూడుఁడు.

గురూదయాబ్దములు — ఇవి జ్యోతిష శాస్త్రసంబంధములు. పంచాంగములందు గురుగ్రహము ఉదయించు సందర్భమున వివరింపంబడుచుండునవి. ఇవి ౧. చైత్రాబ్దము, ౨. వైశాఖాబ్దము, ౩. జ్యేష్ఠాబ్దము, ౪. ఆషాఢాబ్దము, ౫. శ్రావణాబ్దము, ౬. భాద్రపదాబ్దము ౭. ఆశ్వీజాబ్దము, ౮. కార్తికాబ్దము, మార్గశిరాబ్దము, ౧౦. పుష్యాబ్దము, ౧౧. మాఘాబ్దము, ౧౨. ఫాల్గుణాబ్దము నని మాసనామములుగఁ దనరుచు పండ్రెండు తెఱంగులు.

గుర్గాం జిల్లా గుర్గాంనగరము ప్రధానస్థానము. (పంజాబుదేశము చూడుఁడు).

గుఱ్ఱపునుడులు- అశ్వశాస్త్రము చూడుఁడు.

గుఱ్ఱపుపిల్లకు గుగ్గిళ్లు తినడము నేర్పవలెనా? — (గుగ్గిళ్లు = ఉడికించిన ఉలవలు). ఆంధ్రలోకోక్తి.

గుఱ్ఱముంత కుక్కను పెంచి రెడ్డి తానే మొరిగినట్లు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

గుఱ్రము గుడ్డిదైనా దాణాకు తక్కువయుండదు — అనగా గుడ్డి గుఱ్ఱమైనను దాణాతినుటయందు తక్కువది కాదని భావము. ఆంధ్రలోకోక్తి.

గుఱ్రము తోకవుంటే తానేవిసరు కుంటుందికాని ఇతరుల కుపయోగ మేమిని? — ఆంధ్రలోకోక్తి.

గులాబీచెట్లు జాతులు - ప్రాశ్చాత్య వృక్షశాస్త్రజ్ఞులు గులాబీ చెట్లను అవి పూచు

పూవుల రంగుల నుండియు పూవుల వాసనల నుండియు పదునాల్గు భేదజాతులుగ విభ జించి యున్నారు. ఇందొ కొక్క భేదజాతి కనేక అంత ర్భేదములు చెప్పఁబడినవి. ఇవి కడుస్వల్ప భేదములుగ, దృగ్గోచరములుగను, ఘ్రాణేంద్రియ గ్రాహ్యములుగను ఉన్నవి.

౧. Hybrid Tea Roses - పూవులం దించుక తేనీటి వాసన గలదు. ఇవి నూట ఇరువది భేదజాతులుగ లెక్కించి యున్నారు.

౨. Single Roses - వీటికి ఐరిష్సింగిల్సు అనియుం బేరుకలదు. నిజమున నివి ఐర్లాండు దేశపు జాతులు గావు. ఇవియు Hybrid Tea Roses జాతివే ననియు, Single Flowers కలవనియు పరిశీలనలనుండి తేలుచున్నది. పూవులు సుందరముగ నుండును, విస్తారము పూచుం గాని త్వరితముగ రెక్కలు రాలిపోవును. ఇందేడు భేదజాతులులెక్కింపంబడినవి. (ఇది ఒంటిరెక్క గులాబీజాతి).

3. బోర్బోన్సుగులాబీ జాతి- చీనాదేశపు గులాబీలకు వీటికి భేదమేమియుం గానరాదు. రెంటియందు ఈజాతిలో కొన్నిసదా పూచుచుండు నవియు, కొన్ని ఏటేట నొకసారి మాత్రము పూచునవియు కలవు. తుప్పలుగనగు జాతియు, డొంకవలె తీగప్రాకుజాతియు, చిన్నచెట్లుగనుండి పూచుజాతియు నైదు అంతర్భేద జాతులుగ నున్నవి.

౪. Hybrid Perpetual Roses — ఇది చాల గట్టికర్రంగల్గి, బలముగనుండుజాతి. దీనిని దేశవాళీగులాబీయని యనెదరు. పరిస్థితులు బాగుండిన పదియడుగులవఱకుం బెరుగును. ఒక్కొక్కతరి పూచుచుండును. పూచినతరి గుంపులుగుంపులుగ చాల పూవులు పూచును. చిగురుకనిపించుట పూచుటకు యదనుగనెఱుంగ దగినది. పూవులు పెద్దవిగను అత్తరుచేయుట కనుకూలమగు పరిమళముగలవిగను ఉండును. వీటిని కీరోజెసు చెట్లతోకల్పి పాతిన బాగుగ పెరగవని కనిపెట్టఁబడినది. ఇందు ముప్పది జాతులు అంతర్భేదములు గలవని లెక్కించి యున్నారు

౫. Tea scented Roses— ఇవి కేవలము తేయాకువాసనం గల్గియుండు గులాబీ జాతులు.రంగులందు చాల తేలికయైన భేదములుగ నుండునవి. వీటికి ఎరువులబలము, భూమిబలము ఎక్కువకావలసియుండును. ఇందు ఇరువదిమొక్క భేదజాతులను లెక్కించి యున్నారు.

౬. బంగాళీజాతి గులాబీలు- ఇవి చీనాజాతులకు బోర్బోను జాతులంబోలినవియె. పూవులు చిన్నవికాని ఇంచుమించు సదాపూయుచుండునవి. వీనియందు ముండ్లధికముగాన చల్లనిప్రదేశములందు కంచెలందు నాటుచుందురు.

౭. డమాస్కు గులాబీ- దీనిని ఫ్రెంచిరోజని యెదరు. డమాస్కసుజాతి.

౮. Moss Roses- వీటిని కొందఱు కేబేజిరోజెస్ అనుచున్నారు. మళ్ళలోపెరుగు గట్టిజాతి.

పూవులు మనోహరములుగ నుండును. ఇందు తెలుపునందు రెండుజాతులు, తెలుపు ముద్దజాతి ఒకటియు గులాబీరంగు రెండుజాతులును మొత్తమైదుజాతులు లెక్కించియున్నారు.

౯. ఆస్ట్రియా జాతి గులాబీ- దీనిని Brier Rose and Hybrid Rose అనియెదరు. పాశ్చాత్యవృక్షశాస్త్రవేత్తలు Rosa Factida అని పేరిడిరి. ముఖ్యముగ పసుపుపచ్చరంగుజాతులిందుకలవు. ఫ్రెంచిదేశస్థులు వీటిని మూడు వందల సంవత్సరములుగ నెఱిగి పరిశీలించుచు అంట్లుగట్టుచు మార్పులంగల్గించి Pernetianas గులాబీజాతిని చేసిరట. Rosa Factida జాతియందు ఆరు అంతర్భేదజాతులను లెక్కించియున్నారు.

౧౦. Pernetianas Rose-దీనింగూర్చి ఏమియుం దెలియదు.

౧౧. Climbing Roses- ఇవి ప్రాకునట్టి గులాబీజాతి. వీటిని Rambling Roses అనియు నందురు. ఇవి తొల్లింట జపాన్ దేశపు అడవి గులాబీజాతిగనుండి ప్రాత్యాశ్చులచే మార్పు గల్గింపఁ బడినదందురు. అడవి గులాబీగానుండుతరి Rosa Wichuraiana అని పేరంబరగునదని చెప్పఁబడినది. ఇది ప్రాత్యాశ్చులిడిన పేరు. జపాను దేశములందు డొంకలయందే కంచెలయందు గాన నగుచుండును. పూతయు బాగుగనె పూయుచుండును. ఇందు 1. Hardy Climbing Rose అనియు, 2. Climbing Hybrid Tea Rose అనియు ద్వివిధములుగనున్నవి. మొదటిజాతియందు తొమ్మిది అంతర్భేదజాతులును, రెండవదానియందు షఢి అంతర్భేదజాతులును కలవు. ఇంకను ఎన్మిది ఇట్టి అంతర్భేద జాతులును కలవట.

౧౨. Polyantha Rose - నిజముగ నిది సదాపూచుచుండు జాతియని చెప్పఁబడినది. తఱుచుగ పొట్టిపొదలవలె నుండును. పువ్వెన్నిదంగుళములకన్న పెరుగవు. గుత్తులుగ పూచును. ఇందు ఇరువది రెండు జాతులను లెక్కించియున్నారు.

౧3. Cabbage Rose- దీనిని Provence Rose అనియు నందురు. దీని నాదినుండియు నెఱుఁగుదురట. గట్టికట్టయు పరిమళముగల పూవులంగలజాతి. ఏటేట నొకసారిపూచును. ఇందు రెండు అంతర్భేదజాతులు గలవు.

౧౪. Noisette Roses - ఇవి చిన్న పూవులు. సుందరముగబూచును. ఇందు ముఖ్యభేదజాతులు- ౧. ప్రాకి పైకెగబాకు జాతులును, ౨. కస్తూరి పరిమళముగల పూవుల జాతులును, 3. తేయాకు పరిమళముగల పూవులంబూచు జాతులును మైయున్నవి. కొందఱు వృక్షశాస్త్రవేత్తలు, పైకెగబాకు జాతులు చీనాదేశపు జాతులని యనుచున్నారు. చాల నాజూకైన జాతి.

ఇంక వీటియందుగల అంతర్భేదజాతుల నామములు అనేకులనేకవిధములుగ తమయిచ్చవచ్చినట్లు నుడివియున్నారు. కాన వాటిని వివరించుట దుస్తరము. ఇటీవల వృక్షశాస్త్రజ్ఞులు మొత్తము గులాబీజాతుల అంతర్భేదములు ౧౨౦౦ కలవనుచున్నారు.

గురివింద(గురిగింజ) చెట్టుపాదు

గురివింద గింజలలో ముఖ్యముగుజాతి భేదములు రెండుకలవు. చెట్టునుండికాచు గురివిందయు, తీగె నుండికాచు గురివిందయునై యున్నవి. చెట్టు నుండికాచు గురివిందను బండిగురివింద యనియు, పెద్దగురివింద యనియు నందురు. ఇందు ఎఱ్ఱని రంగు, తెల్లనిరంగు, నల్లనిరంగు గింజలంగాచు

మూడుభేదముల జాతులు కలవందురుగాని, ఒక్క ఎఱుపు తప్ప తక్కినవి గానవచ్చుటలేదు. ఇంక తీగెగురివింద అడవులందు ఇతరవృక్షముల పైకెక్కి ప్రాకి కాచులతలు. ఇందు ఎఱుపు, తెలుపు, నలుపురంగుల గింజలగాచు మూడు భేదములజాతులు గాననగుచున్నవి. ఇందు తెల్ల జాతి శ్రేష్ఠమని చెప్పఁబడినది. దీనిని చిన్నగురివింద గింజలనియు, గురిగింజలనియుం గూడ వాడుదురు. ఈచిన్న గురిగింజలనే బంగారపు పని చేయు దుకాణములందు తూనికల ప్రమాణము గను, నీటనరగదీసి దీనిగంధపు బంకచే బంగారు రేకుల నంటించి టంకముచే నతికించ గాల్చుట కును ఉపయోగించుచున్నారు ఈపనుల కెఱ్ఱ జాతిగింజలనే వాడుదురు. తీగెగురివింద ఆకురసము తేనెయుంగల్పి పైనపూసిన వాపులు తగ్గును. తీగెగురిగింజల గంధము పైనిపట్టువేసిన కండ్ల నొప్పులు మానునందురు. మఱియుఁ జిన్నగురివింద గింజలలోన విషపదార్థము కలదు. దానికి విరుగుడు ఆవుపాలు, తేనె, చిర్రికూర రసమునని చెప్పఁబడినది. తెల్లజాతితీగె గురివిందవేరు, ఆకుల రసము కాకజేసి కిచి, ప్రమేహము, పైత్యము, మేహము, రక్తవాతము, విషదోషముల నడంచు నని చెప్పఁబడినది.

తీగెగురివెందకు లాటిన్ భాషయందు Abrus precatorius అనియు, ఆంగ్లమున Jequirity Indian Liquorice అనియు, సంస్కృత మున చూడామణిః అని గురివెందకును, చూడా అనిన తెల్లగురివెందకును, గుంజా, గుంజాకినీ, గుంజికా, చూడాలమ్, శిఖండికా, శిఖండినీ, శిఖండీ అను ఏడుపేరులు అన్ని గురివెందజాతుల కును వర్తించు సంస్కృతపునామములైయున్నవి. ఇంక బండిగురివెంద పెద్దవృక్షమానగును. ఇందు నకు సామాన్యమున లాటిన్భాషా పదము Adenanthera pavonia అనియందురు. దీని చెక్క కషాయము బిగదీసి బలముగల్గించుననియు నీళ్లవిరేచనములు రక్తగ్రహణి కట్టుననియు, దీని విత్తుల గంధము పైనిరాసిన వేసవిలో శరీరమున పేలడపు పొక్కులడఁగిపోవుననియు,అండములపై రాసిన వాటివాపునొప్పి తీయుననియు, గింజల చూర్ణము లోనికిచ్చిన వమనము గల్గించుననియు చెప్పఁబడినది. దీనిపూవులందు మన్మథోద్రేకముఁ గల్గించుగుణము గలదందురు.

గులేబకావలీస్థలము — ఉపప్లవ్య దేశము చూడుఁడు.

గుల్మ — వాతపిత్తశ్లేష్మములు చెడుట వలన లేక దుష్టస్థితిం జెందుటవలన లోజనించెడి ద్రవకూటమి, దుష్పదార్థకూటమి, కడుపులోని బల్లలు ఈ సంబంధములే. గుల్మోదరరోగము, జలోదరరోగములు ఈ సంబంధములే.

గుల్లబుచెట్టు (వేరుసంపెంగ) — ఇది తురుష్కసీమలనుండి మహమ్మదీయ భూపతుల కాలమున భరతదేశమునకు రప్పింపఁ బడినదిగ తెలియుచున్నది. ఉల్లిపాయవలెనుండు దుంపనుండి పైకి చెంగల్వ మొక్కవలె లేచి సన్నపు పొడుగాటి ఆకులనడుమగ నొక స్తంభ ముంబోలి కాడకొన నిమిడియున్న పూవులంగల్గి తెల్లని వంకరదిరిగిన పూవుల నలుదెసలకుం బూచుచు పరిమళము వెదజల్లి మనోహరముం గల్గించు చిన్న పూలచెట్టు. పూఁదోఁటలందు పెంచుదురు. ఒంటిరెక్క పూవులును ముద్ద పూవులం బూచు రెండు భేదములుగలది. ఈ పూవులనుండి తీసిన అత్తరు లేక గుల్లబుతైలము పైకి మర్దనచేయుటవలన అన్ని నొప్పులు మానుననియు, ఏ అవయవమునకు మర్దనచేయు దురో ఆయవయవము బలపడుననియు, శరీరపు

బలమును ఉత్సాహమును అధికముగనుట్లోనర్చు శక్తి ఈపూవులందు కలదనియు తెలియుచున్నది.

గువ్వలచెన్నడు - సుప్రసిద్ధుండగు పంచమకులజుఁడుమహాదాతయని పేరందినవాడు. తొలుత కట్టెలమోపు లమ్ముకొనుచు జీవించుచుండెనట. రామరాజభూషణుండను సుప్రసిద్ధ కవినాటివాఁడని చెప్పఁబడుటయు, ఆ రామరాజభూషణుఁడు శ్రీకృష్ణరాయ సార్వభౌముని యాస్థానవిద్వాంసుండగుటయు నెఱింగిన గువ్వల చెన్నఁడును శ్రీకృష్ణరాయ సార్వభౌముని కాలమువాఁడని తేలుచున్నది.

గువ్వలచెన్నఁడు కట్టెలమోపులను విజయనగరము వీధులందమ్ముకొనుచు జీవించుచుండువాఁడట. రామరాజభూషణుని (భట్టుమూర్తి లేక శారదామూర్తి) యింట కట్టెమోపులు ఆయన యింట లేనితరి వైచుచుండ నాయన యే తెంచి "నీ కేమికావలయు? నిచ్చెదన"నెనట. చెన్నడుఁ "దేవరా! నాకుఁ గవిత్వమిప్పింపుఁ" డనియెనట. రామరాజచ్చెరువంది మెచ్చిగువ్వల చెన్నా! యను మకుటముతో కొన్ని పద్దెముల రచించి వానికిచ్చెనట. అవి నూరు పద్యములు కలవందురు.

వాటినెవ్వరేని జదివిన నాగువ్వలచెన్నడుప్పొంగుచు తనకడనున్న డబ్బులు వారికింబంచియిచ్చుచుండువాఁడని ప్రతీతి కలదు. ఆంధ్రవాఙ్మయమున గువ్వలచెన్నని పద్యములు అందరెఱిఁగినవే. మచ్చునకు రెండు పద్యములే క్రింద వివరింతుము గాక!

కం॥ సారాసారము లెఱుఁగని
బేరజమునకు బుద్ధిసెప్ప ♦ పెద్దలవశమా ?
నీరెంత పోసి పెంచిన
గూఁకొనా నేలవేము ♦ గువ్వలచెన్నా

కం॥ పలుమాటలేల యూకలు
తులతూగునె తనదువృత్తి ♦ దొరగినభువిలో
కలిమి తన కెంతగల్గిన
కులవృత్తికి సాటిగావు ♦ గువ్వలచెన్నా ॥

గుహామాత — గంగానదికీపేరు కలదు.

గుహిలోత్ క్షత్రియులు - శిశోదియా క్షత్రియులు చూడుఁడు.

గుహుండు — శృంగిబేరపురమున అధినాథుఁడగు నొక కిరాతనరపాలుఁడు. ఈతఁడు శ్రీరామ భక్తుఁడట. కుమారస్వామికిని గుహుఁడని పేరుకలదు. మరియు గంగకు గుహామాతయని పేరు కలదు. ఈగుహు డొకఁడు గాననగుచున్నాఁడు.

గుహ్యకులు — కుబేరుని నవనిధులను కావలిగాఁచు రక్షకులు గుహ్యకులని చెప్పఁబడినది. (లోకవాడుకయందు కుచ్చితుని గుహ్యకశబ్దముచే హేళనగా పల్కుట వాడుకయందు కలదు). మణిభద్రుఁడు గుహ్యకుఁడట. వీరు హిమాలయముపై "ఉండేశ లేక హుండేశ" దేశమునఁ దొల్లింటి నివాసులగు ఘూర్కాలను వీరి సంతతివారుగ పోల్చియున్నారు.

గుళ్లో దేవునకు నైవేద్యము లేక పోయినా పూజారికి పులిహోర తప్పనట్లు — (ఇది విష్ణాలయములంగూర్చిన సామెతగా తోచెడిని. శ్రీవైష్ణవులందు పులిహోర ఎక్కువగా వాడుచుందురు.)

గ్రుండైజమ్ (Grundyism)-లోకులు ఎట్లుతలంతురో అను వెఱపు విశేషమైపనికి సాహసములేకుండు పిరికితనము.

గ్రుడ్డివాండ్ల ఆంగ్లాక్షరములు (Blind Alphabet) — ఈఅక్షరములు పైకి ఉబ్బెత్తుగ (Embossed) ముద్రింపంబడి యుండును. వాటిం దడవుకొనుచు గ్రుడ్డివాండ్రు పోల్చి చదువుదురట. దీనికి Braille సిస్టం అనియుం బేరు కలదు. వీరికి National Institute ఒకటి కలదని తెలిసెడిని.

A. B. C. D E

F. G H

K M N.

Q. T.

U V W X

Z

గ్రుడ్డు (అండము) పిల్లను వెక్కిరించినట్లు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

గ్రుడ్డు లేక, అండము (Egg) — పిట్టలు గ్రుడ్లుపెట్టి పొదిగి పిల్లలం జేయుట యెల్లరెఱింగినదియే. గ్రుడ్డును ఆంగ్లపరిశీలకులగు శరీరశాస్త్రవేత్తలు Reproductive cell formed in the body of female animal అనుచున్నారు. మఱియు When fertilised by union with the spermatozoon of the male produces a new individual అని వ్రాసిరి.

ఈ "పొదుగుట" పని తక్కిన స్త్రీశరీరములందు కడుపులోనే జరగి ప్రసవమగుటతో పిల్లయే పుట్టుచుండును.

గృత్స్నమదుఁడు — కృత్స్నమదుఁడు చూడుఁడు.

గృష్టిక్షీరము — ఆయుర్వేదవైద్యశాస్త్రమున అప్పుడే ప్రసవించిన స్త్రీయొక్క చనుపాలకు గృష్టిక్షీరమని పేరు.

గృహాల గోత్రము - శండిలగణము చూడుఁడు.

గృహస్థః స్త్రీయముద్వహేత్ — ఇది సంస్కృతభాషయందలి లోకోక్తి. ఇది సంబంధములేని మాట. స్త్రీపరిణయమైనవాఁడే గృహస్థనిపించుకొనును. అట్టి గృహస్థు స్త్రీని ఉద్వాహము (పెండ్లి) యాడుట అనవసరము.

వెట్టి కుదిరినంగాని పెండ్లికాదు, పెండ్లియాడి నంగాని వెట్టి కుదరదనునట్లున్నది.

గృహీత్వార్థం గతాశ్చోరాః కస్తానాచ్ఛేత్త మర్హతీతిన్యాయము — దీనావస్థయగు నసహాయస్థితిని ఎకసక్కియము లాడు న్యాయము.

దొంగలు దోచుకొని పారిపోయిరి. వారిం బట్టి ఆ స్తిం దిరుగ తెచ్చుట కెవ్వరుకర్తలు ? ఎవ్వరు లేరని భావము.

గూర్ఖాలు — వీరి తొల్లింటి పేరు ఘూరకులనియు, ఆదిని ఆంధ్రదేశస్థులుగ నుండి మిధిలదేశమునకేగి యట్టనుండి హిమవన్నగపఙ్త్తులం గొన్నిటిం దాటి నేపాళదేశమున కాపురము లేర్పఱుచుకొనినవా రనియుం దెలియుచున్నది. ఇప్పటి నేపాళదేశపు పరిపాలకులు గూర్ఖాతెగ వారే. మహాశూరులనియు, యుద్ధనైపుణ్యమున తెల్వితేటలు గలవారనియు పేరందినవారు. వీరి ప్రధానావయవమునకు కుక్రీయని పేరు. బ్రిటీషు సైన్యమున గూర్ఖాపటాలములు కొన్ని కలవు. మనదేశమున ఇనుపదారులపై కావలివాండ్రుగ కొందఱు గాన్పించుచున్నారు. కాని నివాసము నేపాళదేశమే (ఘుఘ్యాకులు చూడుఁడు.)

గూళికంటి వేంకటరమణ కవి — ఆంధ్రకవులలో నాధునికులందు పరిగణింపఁబడిన వాఁడు, నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు, తండ్రిపేరు వేంకటామాత్యుఁడు, తల్లిపేరు రంగమాంబ.

ఈతఁడు కనకరంజితశిఖామణీపరిణయ మను ప్రబంధము రచించి శ్రీవెంకటేశ్వరస్వామికిం గృతి సమర్పించెను. ఇంకను హరివంశముం గూడ రచించినటు తెలిసెడిని.

గెజెట్ (Gazette) - (వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషాపదము). వార్తలం దెలుపు పత్రము. తెలుపవలసినవాట్లను బహిరంగపర్చి తెలుపు పత్రమని యర్థము. ఇక్కాలమున నిది ప్రభుత్వాధికారప్రకటితమై యుండుటను స్ఫురించెడిని.

తొల్లింటికాలమున క్రీ. వె. ౧౫౩౬ సంవత్సరమున ఇటలీదేశమునందు వెనిస్ నగరమున మొదటివార్తాపత్రిక ఒకకాగితముగ ప్రకటింపఁబడసాగెను. దానిని వీధులందు అప్పటి ఆదేశపు చిన్ననాణెమగు గెజెట్టా (Gazetta) కమ్మబడు చుండెనట. దానంజేసి ఆ నాణెముపేరే పత్రికకు గూడ వాడఁదొడంగిరట.

గెనుసుగడ్డతీగ — కందమూలము తీగ చూడుఁడు.

గెయిషా వనితలు — వీరు జపాను దేశపు స్త్రీలు. చమత్కారముగ మాటలాడుట, సంగీతము పాడుట, నాట్య మొనర్చుట వృత్తిగా గలవారు. ఈవిద్యల నాబాల్యతః నేర్చి యారి

తేరి యుండువారుగాన, విందులు, బహూకార సభలు, శుభకార్యముల సభలు, రిసెప్షనులు వీటియందు అతిధుల కామోదకరముగ కాలము గడుప వీరిని కుదర్చి నియమింతురు. ఈయాచారము జపానుదేశమున సర్వత్రాకలదు.

గెయిసర్సు (Geysers) — వీటినాంగ్లమున Burns అనియు నందురు. అగ్ని పర్వతముల సంబంధ కార్యముగ వేడినీళ్ళు భూమిపైకి ఎగురుట లేక చిమ్ముటలను Geysers అనిపేరు. (Mountains చూడుఁడు). ఇవి సాధారణముగ అగ్ని పర్వత సంబంధముననే ఉండును. లేకున్న ఒక్కొక్కప్పుడు భూమియందు లోతునగల్గియుండిన వేడివలన గల్గుచుండునవి గను ఉండెడిని.

గెలీషియా — ఆష్ట్రియా దేశము చూడుఁడు.

గేదంగి (పూవుల) చెట్టు – లా. Pandanus odoratissimus. దీని పూవులు పరిమళము గలవిగాన పూదోటలందు నాటి పెంచుదురు దీనింగూర్చి ధాతువృద్ధి కరముగ జెప్పఁబడినది.

గేరురాళ్ళు - గైరికద్వయము చూడుఁడు.

గేలాక్సీ (Galaxy or Milky-way)- ఇది చిన్నచిన్న నక్షత్రములగుంపు లేక సముదాయము. నక్షత్రములు కన్పించనంతటి చిన్నవి చేరియుండుంగాన వాటివల్ల గల్గినవెల్గు ప్రతిఫలించుచు తెల్లనిమార్గముగ రాత్రులందు చీకటిలో నాకసమునం గన్పించుటంజేసి దీనికి ఈపేరేగాక Milky-way యని ఆంగ్లమున వాడుటకలదు.

ఇదియు Constellation లలో చేరినదేనని ఎస్ట్రోనొమీ శాస్త్రమున చెప్పఁబడినది. (ఎస్ట్రోనొమీ చూడుఁడు). మఱియుఁ దీనిని ఫిక్స్డ్ స్టార్సు సముదాయములలో నొకటిగ పోల్చియున్నారు. (ఫిక్స్డ్ స్టార్సు చూడుఁడు). కడు చిన్ననక్షత్రములగుట దుర్భిణీగుండా చూడవలసియుండును. సుప్రసిద్ధుఁడును 3౮౮ నక్షత్రములం గనిపెట్టిన పరిశీలకుండగు Dr. Herschel పండితుఁడు దీనియొక్క ఒకభాగమున ౨,౫౦,౦౦౦ నక్షత్రములుండునని తెల్పియున్నాఁడు. మఱియు దీనిని Via Lactia అనియు నందురు.

గేలికేనిజమ్ (Gallicanism) — Pope యొక్క పొలిటికల్ Power తగ్గించివేసి Bishops అధికారమును బలపర్చవలయుననియు అదిక్షేమకరమనియు నమ్మకట.

గేస్ (Gas) — దీనిని రసాయనశాస్త్రజ్ఞులు ఆక్సిజెన్, హైడ్రోజెన్, నైట్రోజెన్ మొదలగు Gases లను వాయువునుండి వేఱుగఁజెప్పియున్నారు. కొన్ని ఘనపదార్థములు కొన్ని ద్రవపదార్థములు వేడితో సాంగత్యము కల్గుకతన Gases గా పరిణమించుటయు, Gases నకు శీతల సాంగత్యమువలన ఘనపదార్థములుగను ద్రవపదార్థములుగ పరిణమించుటయుం గూడ కలదు. Gases నకు Electrical discharge తో గాని roys తో గాని సాంగత్యము సంభవించినప్పుడు అనగా Radio-active Sub-

stances తో సంబంధము కల్గుకతన దానికి Ionised స్థితికల్గి Conductor అగును. Gases యొక్క లక్షణస్థితులిట్టివి.

Gases ను గూర్చి Sir J. J. Thomson మొదలగు శాస్త్రజ్ఞులు గొప్పగొప్ప పరిశీలనల నొనర్చిరట. Coal gas ఆంగ్ల సీమలందు అనేక పనుల కుపయోగింపఁబడుచున్నది. ఒక సుప్రసిద్ధ పరిశీలకుఁడు "Gas is an elastic fluid which gives light and heat but may become a deadly enemy" అని నుడివి యున్నాఁడు. గాలింబోలియుండు పదార్థము.

ఈసందర్భమున Solid, Liquid, Gas లం గూర్చి Sir Oliver Lodge పరిశీలకుఁడు వచిం చిన యొక మహావాక్యమునిట వివరించుట సమం జసము–"A solid has Volume and shape A Liquid has Volume but no shape, a gas has neither Volume nor shape"

Gasలు Natural gasఅనియు Artificial gas అనియుం గూడ గలవు. మొదటివి భూమి నుండి పుట్టును. భూమి నుండి ఇట్లుత్పన్నమైన Gas ఒకప్పుడు మండుచు ఎల్లప్పుడుంటయుం గలదు. Artifical gas యంత్రముల సహాయమువలన చేయఁబడునది. నీటియావిరిని Gas అని తలంపరాదు. నిజమున Gas కంటికగుపడునదికాదు. ఆవిరియందు తెల్లగ నగుపడునదంతయు అణుప్రాయములగు నీటి తునుకలు.

గేసోమీటర్ (Gasometer) —Gas నిల్వంజేయు నొక పరికరము.

గేల్వానోలొజీ (Galvanalogy) — Chemicals వలన కల్గించబడిన Electricity లేక Galvanic Electricity ని గూర్చిన కళ.

గేష్వాయన గోత్రము వాధ్రయస్య లేక మిత్రయువగణము చూడుఁడు.

గేస్ట్రానొమీ (Gastronomy) — వంటలం గూర్చిన శాస్త్రము, పాకశాస్త్రము. దీనిని భోజన కళ యనియు నందురు. భుజించుటం గూర్చి తెల్పునది.

గేస్ట్రొలొజీ (Gastrology)— పొత్తి కడుపు (Stomach) దానికి శరీరమందలి ఇతర భాగములతోఁ గల సంబంధములు, అది చేయు పనులు, అచటి రోగములు మొదలగునవి దెల్పు కళ

గేహ్ల గోత్రము— జమదగ్నివత్స ఉప గణము చూడుఁడు.

గ్లేసియర్సు (Glaciers) — పోలార్ రీజియన్సు అనంబడు ధృవప్రదేశములందునను, ఎత్తగు పర్వతోపరిభాగములందునను,విస్తారముగ మంచుపొరలు కొంత నిలువగల ప్రదేశమునంబడి నిలువయుండుటంజేసి పైపొరల భారమడుగు పొరల కొత్తిడిగల్గించ కొంత పల్లముగానుండిన మార్గమున జారనారంభించి అతియాలస్యముగా (కనిపెట్టుటకు వీలుగానంత ఆలస్యముగా) పల్లము నకు మంచుప్రవాహము దిగజారుచుండును. దీనికి Glacier అనియు, Glacier river అనియుంబేరు. ఇది సంవత్సరముల కాలముగ నెమ్మదిగదిగి Snow line చేరువఁబకుం గరుఁగ నారంభించి ఒక సెలయేరగును. దీనితోఁ గూడ నిది గొనివచ్చు రాళ్లు మొదలగునవి మార్గమున నిలచి స్తంభించి Moraines అనిపించుకొనును. Polar regions నందు గొప్ప గ్లేసియర్సు నుండి విరిగి తేలుచు గొప్పగొప్ప మంచుముక్కలు (పర్వతములవలె) ఓడలం జితుకగొట్టగల్గునవి వచ్చును. వాట్లకు Icebergs అనిపేరు.

గ్లేసియోలొజీ (Glaciology) — Glaciers, Icebergs వీటిని గూర్చిన కళ.

గ్రేట్ ప్లేగాఫ్ లండన్ — ఇది లండనునగరమున క్రీ. శ. ౧౬౬౫ లో బ్యూబోనిక్ ప్లేగువ్యాధి సంభవించి గొప్ప జననాశన మొనర్చుటమైయున్నది.

గ్రేట్ పవర్స్ (Great Powers)— ప్రపంచమందలి దేశములలో బలవత్తరమగు దేశములని యర్థము. క్రీ. శ. ౧౯౧౪ సంవత్సరమునకు గ్రేటుబ్రిటను, రష్యా, ఫరాసుదేశము, ఆస్ట్రియా దేశమును ఐరోపాయందు గ్రేటు పవర్సుగా చెప్పఁబడినవి. జర్మనుదేశము, ఇటలీ దేశము కలసి తర్వాత చేర్పంబడి ఆరు గ్రేటు పవరులని చెప్పఁబడినవి. ఇటులనే బెర్లిను కాంగ్రెసునభయందు అంగీకరింపఁబడినది. పిదప పాశ్చాత్యఖండాంతమున అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములును, జపాన్ రాజ్యమును కూడ చేరి ఎన్మిది గ్రేటుపవర్సుగా నంగీకరింపఁబడెను. ఐరోపా మహాసంగ్రామమున కొన్ని దేశములు బలహీనమై ౧౯౧౯ పీస్ కాన్ఫరెన్సునందు బ్రిటన్, అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములు, ఫరాసుదేశము, ఇటలీ దేశము నాల్గు నిలచినటుల చెప్పఁబడినవి. తరువాత జరగిన World Conference నందు జపాన్ గూడ లెక్కింపఁబడి పిదప జర్మనుదేశము, సోవియట్ రష్యాదేశము కూడ చేర్పఁబడి ఇప్పటికి ఏడు గ్రేటుపవర్సుగా చెప్పఁబడుచున్నవి.

గ్రెట్నాగ్రీన్ (Gretna Green) — ఇంగ్లాండు, స్కాట్లాండు దేశముల నడుమ హద్దుగ ప్రవహించు నదియగు సార్కు నదీతీరమున నున్న గ్రామము. పెద్దవారికిం దెలియకుండ పారిపోయి వచ్చిన దొంగదంపతులకు పరిణయస్థలముగ తొల్లింటపేరంది నేటికి సామెతగనైయున్నది. ఇది క్రీ. శ. ౧౭౭౦ మొదలు ౧౮౫౬ వఱకు ఇట్టి వివాహము లెన్నియో నడచెనట.

గ్రేటు బారియర్‌రీఫ్ — ప్రపంచమున గొప్ప పగడపుచట్టు చూడుఁడు.

గ్రే మేర్ — Grey mare will prove the better horse. గొప్పవారికన్న సర్వసాధారణుల వలననె ఎక్కువ యుపయోగము గల్గునని తోచినయడల దానిందెలుపుట కీ యుక్తి వాడబడుచుండును. ఫ్లాండర్సులో సర్వసామాన్యములుగఁ దలంపఁబడు Grey mares (గుఱ్ఱములు) తరిబియ్యతునంది ఇంగ్లాండుదేశపు సుకుమారపుబండి గుఱ్ఱములకన్న నెక్కువగా శ్రమకోర్చి పనిచేయును. కాన నీయుక్తి వాడుక నందెను.

గ్రేవింగు—వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషా పదము. ఓడయొక్క అడుగుతట్టున బాగుచేయుట కీపేరు వాడుచున్నారు.

గ్రేసియస్ సామంత ప్రభువులు - ప్రమారశాఖ క్షత్రియులు చూడుఁడు.

గ్రేస్ డేస్— (గడువు కాలము) వాణిజ్య సంబంధ పరిభాషాపదము. సార్వసాధారణముగ మూడుదినములు గ్రేస్ డేస్ అని చెప్పఁబడినను, వేర్వేఱువిధులకు గ్రేస్ డేస్ వేర్వేఱువిధములుగ నుండెడిని.

గైరిక ద్వయము — (ఎరుపు, పసుపు రెండురంగులవి). లా. Bole Armenic సం. గవేధుక. వీనికిగీరురాళ్ళని వాడుకనామముకలదు. ఇవి ఎరుపు, పసుపు రెండురంగుల రాళ్ళనియు, ఆవుపాలతో లోనికిచ్చిన కండ్లకుఁ జలవచేయు ననియు, విషమజ్వరములు, పాముවిషము, శ్వాస కాసల నివారించుననియుఁ జెప్పఁబడినది. ఇవి మన్నుగ కొంద తెంచుచున్నారు. వీట్లకు విరుగుడు గాడిద లద్దె రసమనిచెప్పుదరు.

గైరిక్షిత గోత్రము — వీతహావ్య లేక యాస్కగణము చూడుఁడు.

గైక్వార్సు డొమినియన్సు—బరోడా సంస్థానరాజ్యము చూడుఁడు.

గొంగమదేశము— కొంకణదేశము చూడుఁడు.

గొండా — పతంజలి జన్మస్థానము. (గొనార్ధ చూడుఁడు).

గొండా జిల్లా — గొండా నగరము ప్రధాన స్థానము. (అయోధ్య ప్రోవిన్సు చూడుఁడు).

గొండాల్సేటు—బొంబై రాజధాని ప్రభుత్వపు టధికారమునకులోబడిన చిన్న స్వదేశసంస్థానము. కచ్చి ద్వీపకల్పమునందున్నది. గొండాల్పురము రాజధాని.

గొండోలా నావ — ఇవి చిన్న పడవలు. ఇటలీ దేశమునందలి వెనిస్ నగరమున, జలమార్గములగు వీధులందు తిరుగుచుండును.

గొంతెముగోరుతీగ - లా. Prederia oeftida. సం. చారుపత్రికా, ప్రసారిణీ, సుప్రసారా. దీని సమూలరసము లేక కషాయము ఉబ్బు, కాస, జ్వరము, ఛిమధోషము, విసర్పి, శ్వాసల నడంచి పుంస్త్వమును చేసి వీర్యవృద్ధిం గల్గించునని చెప్పఁబడినది.

గొంతెమ్మ కోరికలు మాయ జూదమునందు దాయాదులగు ధార్తరాష్ట్రులకు లోఁబడి పాండవు లరణ్యవాసమునకుఁ బోయినపుడు వారి జనయిత్రియగు కుంతీదేవి తన పుత్రుల భావిభాగ్యమును గూర్చి యనేకములగు మనోరథములనుకోరుచు మనస్సులోనే సమాధానమును, సంతృప్తిఁ జెందుచుండెను. ఆ కోరికలలో కొన్ని నెరవేరునట్టివి, కొన్ని యెన్నటికిని నెరవేరనట్టివి. అప్పటినుండియు ననేకములగు అందరాని కోర్కెలు కోరుచు డెందమునందే ఆనందించు మందభాగ్యుల వాంఛితములకు గొంతెమ్మకోర్కెలను పేరుకలిగెను.

గొంతేటి నూరన్నకవి — ఆంధ్రకవులలో నాధునికులందు పరిగణింపఁబడినవాఁడు. నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. భారద్వాజసగోత్రము. తండ్రి కాశిరాజు. తాతపేరు కామరాజు. రచించినది కృష్ణాభ్యుదయమను ప్రబంధము. దీనిని బొల్లాప్రగడ కామమంత్రికిం గృతియిచ్చెను.

గొడగలవాండ్రు — వీరు ఆదిని మేదరకులమువారు. ఆదిని పరమేశ్వరారాధనకు వలయు పరికరములగు చాటలకు మైలపోకి

యపవిత్రతంగల్గించిన దోషమునకు వీరు మేదరి కులమునుండి తగ్గిపోయిరని చెప్పుకొనుచుండుట వీరికథనముగ నున్నది. అది వీరియందనుశ్రుతముగ జ్ఞాపకపరంపరచే పోషింపఁబడుచున్న కథనము.

గొడుగు— భరతదేశమున ఛత్ర మనాది పరిచితమే. భరతఖండమంతయు నేలిన భరత మహారాజు మొదలగు చక్రవర్తులను ఏకచ్ఛత్రాధిపత్యముగ భరతఖండమంతయు నేలిన భూపతులుగ నేఁటికిని ప్రశంసించుచునే యుందుము. ఛత్రము ప్రభుత్వచిహ్నముగ నాదిదినములం దొప్పినది. మహారాష్ట్రసామ్రాజ్యమేలిన శివాజీమహారాజు నకుఁ ఛత్రపతియని బిరుదముండెను. నేఁటికిని ఆ బిరుదము నల్లె వారి సంతతివారగు కొల్హాపుర సంస్థానాధీశులు వాడుకొనుచునే యున్నారు.

గొడుగులు సర్వసాధారణముగ బీదలు తాటి యాకులతో చేసి వాడుదురు. ఇవి వర్షాకాలమున నుపయోగించెదరు. మన్యపు ప్రాంతవాసులు అడ్డాకులు, మోదుగాకులు మొదలగు వాట్లతో జేసిన ఛత్రముల నుపయోగించుదురు. వాట్లకుంగిడుగులనిపేరు. పాశ్చాత్యవిధానమున రచింపఁబడిన గుడ్డగొడుగు లిక్కాలమున నెక్కువ ప్రచారమందియున్నవి బర్మాదేశమున యాదికాలపు పోల్కినే వెదురుకఱ్ఱల గొడుగుల నేఁటికిని చేసి వాడుచునేయున్నారు. జపానుదేశమునందునను పూర్వవిధానపు ఛత్రములే వాడఁబడుచున్నవి.

ఆంగ్లసీమయందు తొల్లింట గొడుగులు స్త్రీలే వాడుచుండుటయు పురుషులు వాడకుండుటయు యాచారమై యుండెనట. పారశీకదేశము, రష్యాదేశము మొదలగు దేశములందు వాణిజ్యమొనర్చుచు సంచారమొనర్చియుండిన Jonas Hanway మహాశయుఁడు క్రీ. వె. ౧౭౫౦ సంవత్సరమున తానును లండను నగరమున గొడుగు నుపయోగించ మొదలిడెనట. అయ్యది దురాచారమని కొందఱును, దైవమున కపరాధమని కొందఱును, ఇది వాడిన వర్షములుకురవక నిలచిపోవునని కొందఱును తలంచి యాతని నిరసించి యాతని వంచించిరట. పిదప రానురాను ఆబాధ వదలి పరిపాటయ్యెను.

గొడౌన్ Godown (**గొడాము**) - వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషాపదము. దీనిని Storage warehouse అనియెదరు. సరకులను నిల్వయుంచుకొను గృహము.

గొట్టిగడ్డచెట్టు-నన్నుచెట్టు చూడుము.

గొడ్డుగోతఁబడితే తలో బెడ్డ వేస్తారు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

గొడ్డువాడు గొడ్డుకేడ్చితే గొడారి తోలుకేడ్చినాడట — ఆంధ్రలోకో

గొడ్రాలికేమి తెలుసునురా బిడ్డ ముద్దు అనినట్లు — ఆంధ్రలోకో

గోనార్ధ అయోధ్యరాష్ట్రములోని యిప్పుడు గోండా యనంబడుచున్న తావు తొల్లింటి గోనార్ధపురమే. ఇది వ్యాకరణ మహాభాష్యకర్తయగు పతంజలి జన్మస్థానము. పతంజలికి గోనార్దీయుండనియుం బేరుండెను. ఆ మహానీయుఁడు క్రీ. పు. రెండవశతాబ్దమున నుండిన వాఁడనియు, మగధరాజ్య మేలిన పుష్పమిత్ర మహీపాలునకు సమకాలికుఁడనియు, క్రీ. పు. ౧౮౦-౧౨౦ సంవత్సరముల మధ్యకాలమున నీ వ్యాకరణభాష్యము రచించియుండుననియు లెక్కించియున్నారు.

మరియు ఉజ్జయని, విదిశా (ఇప్పటి భీల్సా). పురములమధ్య నొక గోనార్ధమనుపురముండెను. దీనింగూర్చి వత్సగోత్రమను నామాంతరముగల

సుత్తనిపాతమున ప్రశంసింపఁబడినది. ఇంకను కాశ్మీరభూపతి గోనార్ధుండను పేరుగలవాఁడు పాంచాలమును జయించి యేలుటంజేసి పాంచాలమునకు గోనార్ధదేశమనియు నొకప్పుడు వాడుక యయ్యెను. గోనార్ధముంగూర్చిన ప్రశంస మత్స్యపురాణము ౧౧3 అధ్యాయమున గలదు

గొప్పభవనములు, అందుకూర్చుండుటకు తావు— ప్రపంచమందలి ఈ క్రింద వివరింపఁబడిన గొప్ప భవనములందు ఎందఱు జనులుకూర్చుండుటకు తావుగలదో దానివివరము.

St. Peter's Chathedral, Rome Italy.	58,000
Colisium, Rome, Italy	87,000
Cathedral, Milan, Italy	40,000
Theatre of Pompey, Rome, Italy.	40,000
Theatre of Marcellno, France	20,000
St. Paul's Cathedral, Rome, Italy.	38,000
St. Paul's Cathedral, London, England.	31,000
St. Petronia Cathedral, Bologna	26,000
Antwerp Cathedral, Holland	25,000
Florence Cathedral, Italy	23,500
St. John's Lateran, Rome, Italy.	23,000
St. Sophia Mosque, Constantinople.	23,000
Notre Dame, Paris, France	21,500
Plasa Cathedral, Italy	13,000
St. Stephen's Cathedral, Vienna.	12,400
St. Dominic's Cathedral, Bologna.	12,000
St. Peter's Cathedral, Bologna	11,400
Vienna Cathedral, Austria	11,000
Morman Temple, Salt Lake City, U. S. A.	8,000
St. Mark's Cathedral, Venice, Italy.	7,500
Madison Square Gardens Hall New York, U. S. A.	8,443
Spurgeons Tabernacle, London	6,000
Bolshi Theatre, St. Petersburg	5,000
University Hall, Ann, Arber	3,500
Music Hall, Cineinnuti	4,824
Alexander Cathedral, St. Petersburg	2,332
San Carios, Naples, Italy	3,600
Music Hall, Boston, England	2,585
Academy of Music Hall, Paris France.	2,002
Imperial St. Petersburg, Russia.	2,100
La Scala, Milan	4,000
Covent Garden, London	2,684
Ambigue, Comique, Paris	1,900
Opera House, Berlin	1,636
Porte St. Martin, Paris	1,800
Theatre Lyrique, Paris	1,700
Odeon, Paris	1,650
Academy of Music, New York, U. S. A.	2,433
Academy of Music, Philadelphia, U. S. A.	2,805
Cairo Fellce, Genoa, Switzerland	2,500
Opera House, Munich, Bavaria	2,307
Tremynt Temple, Boston, U. S. A.	1,942
Beethoven Hall, Boston	1,500
Museum, Boston	1,275
Cooper Union Hall, New York, U. S. A.	2,500
Exeter Hall, London	3,500
Metropolian Opera House, New York	3,500
Plymouth Church, Brooklyn, U. S. A.	3,000
St. James Method Church, Montreal, Canada	3,000

గొబ్బిచెట్టు (నీరుగొబ్బి చెట్టు, – లా. Asteracantha longifolia.సం.ఇక్షుగంధా, ఇక్షుగంధికా, కోకిలాక్షః, కోకిలాక్షకః, కోకిలాక్షు. గొబ్బి యనియు, నీరుగొబ్బి యనియు ఈచెట్లు ద్వివిధము. ములుగోరింత లేక ముని గోరింతను గొబ్బిజాతిలోనిదేనని కొందఱు పొరపాటుగ దలంచుచుందురు గాని అది సరికాదు. కొన్ని సామాన్య రూప సామ్యములున్నను గుణ భేదమెక్కువగ గలదు. గొబ్బిచెట్టు గింజలు నీట నానించి వడియగట్టిన జిగట గుజ్జుగాని, పంచదార పానకమున గొబ్బిగింజల చూర్ణముం గల్పిగాని లోనికిచ్చిన త్వరలో మేహశాంతి బలముగల్గించి ఇంద్రియమును గట్టిపడజేసి పుంస్త్వమును రేపి రక్తములోని దుర్గుణముల నడంచి మూత్రము గుండా వీర్యముపడు(Spermmatoria)రోగము నివారించునని చెప్పఁబడినది.

ఇంక నీరుగొబ్బి వేరు కషాయమునందు మూత్ర రోగముల నివారించు శక్తియు, మేహము, ఉబ్బు, ఉదరరోగముల నడంచుశక్తియు గలదని చెప్పఁబడినది. దీనివేరు కషాయమునందు మూత్రము వెడలించి, ఉబ్బురోగము హరించుటయును, సమూలకషాయము నందు ఉబ్బురోగము నడంచుటయును చెప్పఁబడినది ఈచెట్టు సమూలముం జిమ్మికగొట్టి ఆముదమున వెచ్చజేసి పైనికట్టిన సమస్త కీళ్ళనొప్పులు నివారించును. దీనియాకు కూరగవండుకొని కొందఱు తిందురని తెలిసెడిని. పాండు క్షయరోగుల కది యనుకూలమట.

గొఱ్ఱెనిడ్చునని తోడేలుకు కనికరమా ?—ఆంధ్రలోకో

గొఱ్ఱెకొవ్విసదంతాగొల్లవానికే లాభము—ఆంధ్రలోకోక్తి.

గొఱ్ఱెలు.— గొఱ్ఱెలు మనదేశమునందరెఱిగినవియె. అది సాధువైనజంతువు. కత్తి చేతలేనివానిని గొఱ్ఱెకరచునని సామెతగ జెల్లుదురు. అనగా సాధువైన జంతువుసహితము నిరాయుధులను బాధించునని యతిశయోక్తిగ జెల్పుట. ఒక్కజాతి గొఱ్ఱెకు తప్ప తక్కినగొఱ్ఱెలకు తోకయుండదు. మగగొఱ్ఱెలు, ప్రోత్సాహపరచిన పోట్లాడుకొనును. ఇతరుల మాటలను విని యకారణముగ గలహమునకుం దిగినవారిని "గొఱ్ఱెపోతువలె పోట్లాటకుం దిగె" నని పరిహసింతురు. గొఱ్ఱెల పోట్లాటయం దొకప్పుడొక గొఱ్ఱె తనవైరిమీదికి నాలుగడుగుల ఎత్తున కెగిరెనని చెప్పఁబడినది. గొఱ్ఱెలయందొకగుణము కలదు. ఒక గొఱ్ఱెలమంద నడచుతరి అందొక గొఱ్ఱె ఏకారణముననో యొకవైపునకుం దిరిగిన తక్కిన గొఱ్ఱెలన్నియు కారణమరయకనె దానిం దప్పక వెంబడించును. ఈ దైకమత్యము గొఱ్ఱెలందసమానముగు విధిగ దనగడిని.

పాశ్చాత్త్యులు గొఱ్ఱెలను నాల్గు తెగలుగ విభజించి, ఏబదిరెండు భేదజాతులుగనవి లెక్కించి యున్నారు. ఈలెక్క తెలిసినంతవరకని ఎరుగునది. గొఱ్ఱెలజాతు లింకను ఇతరదేశములందు కలవనియు భేదజాతుల పరిశీలన ఇంకను జరగవలయుననియు తెలుపఁబడుచున్నది. ఇంతవరకు పాశ్చాత్త్యులు విభజన మీరకు గొఱ్ఱెలు ౧. అడవిజాతి లేక కొండజాతి గొఱ్ఱెలు. ౨. పొడవు బొచ్చుగల జాతి గొఱ్ఱెలు (Long wools) 3. పొట్టిబొచ్చుగల జాతి గొఱ్ఱెలు (Short wools) ౪. ఇతరజాతుల విదేశపు గొఱ్ఱెలు (Foreign Sheep) అని నాల్గు తెగలుగ విభజింపఁబడినవి.

లేక కొండజాతి గొఱ్ఱెలు– (Mountain Breed Sheep). 1. Black faced Mountain Sheep or Heath Sheep. 2. Scotch black face. 3. Lonk Sheep. 4. Rough Fell Sheep. 5. Swale

dale Sheep. 6. Derbyshire Sheep. 7. Cheviot Welsh Mountain Sheep. 8. Dartmoor Sheep. 9. Exmoor Horned or Porlock Sheep. 10. Gritstone Sheep. 11. Herdwick Sheep. 12. Limestone Sheep. 13. Old Norfolk Horned Sheep. 14. Radnor Sheep. 15. Penistone Sheep. 16. Big horns.

ఇందు Big horns అను జాతి గొఱ్ఱెను ఉత్తర అమెరికాలో Rocky Mountain Sheep అనెదరు. ఇది చాల పెద్దజాతిగొఱ్ఱె. చురుకైనజాతి. మగజంతువులు గుండెలుకడ నలువది యంగుళములుండును. కొమ్ములును నలువది యంగుళముల పొడవునకు పెరుగును. బొచ్చు అధికము. బొచ్చు అడుగున వేఱొక మెత్తని బొచ్చుండును. ఈజాతి గొఱ్ఱెలందు తెల్లరంగు కలవి Kamchatka దేశమునను, నల్లరంగువి Cassia దేశమునను, పసుపురంగుగలవి Alaska దేశమునను, Brownish grey రంగు గలవి Siberia దేశమునను గానవచ్చు చున్నవి. ఇవియన్నియు కొండజాతి లేక అడవి జాతి గొఱ్ఱెలని చెప్పఁబడినవి.

౨. పొడుగుబొచ్చుగల జాతి గొఱ్ఱెలు (Long wools) ౧౧ జాతులు. 1. Leicester గొఱ్ఱెలు, 2. Border Leicester జాతి గొఱ్ఱెలు, Lincon గొఱ్ఱెలు, 4. Kent or Romney Marsh sheep, 5 Cots wooled sheep, 6. Wensleydale sheep, 7. South Devon sheep, 8. Devon long wool sheep, 9. Roscommon sheep, 10. Half breed Border Leicester cheviot type sheep, 11. Long and heavy tailed sheep తోకగల జాతి గొఱ్ఱె. దీని తోకయే చాలపౌనుల బరువుండెడిని.

3. పొట్టిబొచ్చుగల జాతి గొఱ్ఱెలు (Short wools) ౧౧ జాతులు. 1. South down sheep, 2. Shropshire sheep, 3. Saffolk sheep, 4. Hampshire down sheep, 5. Oxford down sheep, 6. Dorset down sheep 7. Dorset horned sheep, 8. Ryeland sheep, 9. Kerry hill sheep, 10. Clumforest sheep, 11. Western or Wiltshire horned sheep.

ఇందు పొడుగుబొచ్చు, పొట్టిబొచ్చు తెగలందలి ఇరువదిరెండు జాతులను ఆంగ్లదేశమువారు వృద్ధిపఱచి తామే ఈ పేరులిడిరనియు ఇవి తమ దేశమునందలి ప్రత్యేకజాతుల గొఱ్ఱెలనియు చెప్పెదరు

౪. ఇతరజాతుల విదేశపుగొఱ్ఱెలు (Foreign breed sheep) ౧౪ జాతులు.

౧. Hairy long legged- ఇది గినియా దేశపు గొఱ్ఱె. ఎత్తైన కాళ్ళుగలది.

౨. Hausa sheep- వంకరలు తిరిగిన కొమ్ములుగల జాతి.

3. Zulu sheep- తెలుపు నలుపువన్నెలు గల బొచ్చుశరీరము గలది.

౪. భరతదేశపు గొఱ్ఱె - మన దేశమున సాధారణజాతి.

౫ నేపాలదేశపు గొఱ్ఱె- దీని కొమ్ములు రెండును కలసి పుట్టిపెనుచుకొనిపోయి ఒకే కొమ్మువలె నయి వెనుకకు వంగియుండుజాతి.

౬. Wallachian Sheep- ఇది ఆంగ్లదేశమునగల జాతి. దీనికొమ్ములు పెనుచుకొని చుట్టుకొని స్క్రూమేకువలె నుండెడిని.

౭. Abyssinian Sheep-గుఱ్ఱమునకువలె మెడపై జూలువెంట్రుకలుగలజాతి గొఱ్ఱెలు.

౮. Bharal Sheep- టిబెట్టుదేశమున గల జాతి. మేకలపోల్కిగ నుండును

౯. Udad Sheep- దీనిని farbary Sheep అనియు ననుటకలదు. ఇది ఉత్తర అఫ్రికా ఖండపు అడవిజాతిసంతతి గొఱ్ఱె.

౧౦. Argil Sheep- ఇది ఆసియాఖండపు మధ్యభాగపు సీమలందునను, ఈశాన్యదిశ సీమలందున్నను గానవగుచున్న జాతి. పెద్దగాడిదలంతేసి యుండెడిని. క్రీ. శ. ౧౨౭3 నుండి ఐరోపా దేశస్థులు దీనిని మార్కో-పోలో గొఱ్ఱె యని పిలుతురట.

౧౧. Asiatic Urgil Sheep- దీనిని Shapo జాతియనియు ననుటకలదు. చాల పిఱికిజాతిగొఱ్ఱె. భయపడుచుండును.

౧౨. Old Red Sheep- దీనిని Gmelin Sheep అని కూడ ననుచున్నారు.

౧3. Moufion- ఇది కోర్సికా, సార్డీనియా ద్వీపములందుఁ గల గొఱ్ఱెజాతి. కొమ్ములు ముప్పదియొన్మిదంగుళముల పొడవున నుండును. ఇది తొల్లింటి అడవిజాతిగొఱ్ఱెల సంతతి.

౧౪. Asiatic Big-horned Sheep-ఇది అమెరికాలోఁ గలజాతికి పూర్వపుజాతి. దీని నుండియె అమెరికాజాతి పుట్టినది. కొమ్ములు పెద్దవి గొఱ్ఱె అమెరికాజాతివలె వృద్ధిబొంది పెద్దశరీరముకాలేదు.

గొలకోర (గడ్డ) చెట్టు

— దీనిం గూర్చి యంతగా దెలియదు. గొలకోరగడ్డ (దుంప) రుచిగానుండుననియు, పైత్యశాంతి గల్గించి బల మిచ్చి జీర్ణశక్తినిరేపి స్మృతిగల్గించు నదియనియు ఇంచుక కఫవాతము, క్రిమిరోగము, మూత్ర బద్ధము గల్గించుననియు ప్రసిద్ధవైద్యులు నుడువు చున్నారు.

గొలిమిడి (ఇక్షుగన్ధచెట్టు)

— లాటిన్భాషయందు గొలిమిడిచెట్టునకు Adenema Hyssopefolia అనియు, ఇక్షుగంధమునకు hygrophilia spinosa యనియు భేదనామముల నాంగ్లపండితు లారోపించినను రెండు చెట్లు లొక్కటియెనని తలంపఁబడినవి. దీనికి సంస్కృతమునగల పేర్లేవియుఁ గానరాకున్నవి. కొందఱు గొబ్బిచెట్టుపేర్లగు ఇక్షుగన్ధా, కోకిలాక్షః, వజ్ర కంటకః అని చెప్పుచున్నారు.

దీని సమూలరసము గాని సమూలకషాయము గాని అతిమూత్రరోగము, కఫరోగము, ప్లీహా, రాళ్లుపడు మూత్రరోగము, వాతముల నివారించు నందురు. దీనికూరయు భోజనపదార్థముగ నుప యోగించుట కలదనియు దానికి నివే గుణము లనియు నందురు.

గొలుగుచెట్టు

—(వరగోకు లేక వరగోగు) లా. Salvadora persica. సం. కరభ వల్లభః, గుడఫల. దీనిఆకురసము లేక కషాయము కఫ, గుల్మ, మూలశంక, వాతాదిరోగములపై చక్కఁగఁ బనిచేయునని చెప్పఁబడినది. దీని పస రును చిన్నపిల్లలకు పట్టుదురు. దీనిని వరగోకు, వరగోకి, వరగోగు చెట్టని వాడుకనామములు కలవు.

గోకర్ణ నృపాలుఁడు — ఈతఁడు క్రీ. వె. ౧౩౩౦ సంవత్సరముల కాలమునాఁటి వాఁడు. సూర్యవంశపుక్షత్రియుఁడు. చోళవంశీయుఁడు. ఇప్పటి నైజామురాజ్యమున వనపర్తి కిం (సంస్థానపురాజధాని) గతిపయదూరమున పాడైయున్న వర్ధమానపురము రాజధానిగ నాప్రాంతదేశమేలినవాఁడట. తండ్రి భీమరాజు. మనుమని పేరు ఉదయాదిత్యభూపతి. ఆతనిపుత్రిక పద్మావతీదేవి. ఈమెను యుద్ధమొనర్చి రుద్రదేవుఁడు గైకొనెనని చెప్పఁబడినది. ఉదయాదిత్యుఁడు కర్ణాటకభాష నొక యలంకారగ్రంథము రచించెనందురు. శాసనములం దుదయాదిత్యుని జోడోదయుఁడని యనిరని తెలిసెడిని. భీమనఛందమగు కవిజనాశ్రయము రచించినది గోకర్ణ నృపాలుఁడేననియు, భీమకవి నృసింహాపురాణము రచించెననియు పరిశీలకులనుచున్నారు. గోకర్ణుని గురువు వాగీంద్రచూడామణి యనంబడు జైనమత సమయాచార్యుండట. ఆతని కోర్కె మేరకు కవిజనాశ్రయమును రచించి జైనుండగు రేచభూపతి యను వైశ్యునకంకితమిచ్చెనట. రేచభూపతి జగదేకమల్లుని సైన్యాధిపతి యని తేలుచున్నది. గోకర్ణునకు శ్రావకాభరణాఙ్కుఁడని బిరుదము గల్గెనట. గోకర్ణుఁ డనేకాగ్రహారములనిచ్చి శాసనములు వేయించిన మహనీయుఁడు.

గోకర్ణ క్షేత్రము — బొంబై రాజధాని కార్వార్ (ఉత్తరకొంకణము) జిల్లాలోని యొక సుప్రసిద్ధ శివక్షేత్రము. M. & S.M. Railway పైనున్న హుబ్లీనగరమునుండి మంచిబాటపై మోటారుసర్వీసు కలదు. అంకోలాపట్టణమున కవ్వల వెస్టరకొఘాట్సు పర్వతపఙ్క్తి కవ్వల పశ్చిమ సముద్రతీరముననున్న క్షేత్రము. ఇచటి మహాబల శివలింగము విఘ్నేశ్వరప్రతిష్ఠితమనియు, సింహళద్వీపప్రభువగు రావణభూపతిచే కైలాసాచలము నుండి తీసికొనిరాఁబడిదనియు చెప్పఁబడినది. ఇట గల శతశృంగి పర్వతముపై ఋష్యాశ్రమములు కొన్ని చూపుదురు తామ్రగౌరి యనంబడు చిన్న కొండజక్కెర ఎండిపోయియున్నది. సకలవైభవోపేతమగుక్షేత్రము. (గోరాష్ట్రదేశముచూడుఁడు). ఇంకను గంగను తెచ్చుటకు భగీరథుఁడు గోకర్ణమున తపంబొనర్చెనని రామాయణ బాలకాండ ౪౨ యందు చెప్పఁబడుటచే హిమవన్నగమున గంగోత్తరికవ్వలి భగీరథుని తపస్థలమున కీపేరుండెనో లేక భగీరథుఁడు ఇప్పటి గోకర్ణమున తపంబొనర్చెనో యని సంశయము కల్గెడిని. మఱియు వరాహపురాణము ౧౭౦ యందు సరస్వతీ నదీ సంగమమున గోకర్ణము చెప్పఁబడుటచే నది గోకర్ణ తీర్థమై యుండనోపునని తోఁచెడిని.

గోగు (గోంగూర) చెట్టు — లా. Cannabis sativa. సం. పీలుశాకము, కొందఱు శ్వేతసహస్రాంశీ యనిరి. మరికొందఱు గోగుచెట్టును విరేచనఫలవృక్షమనిరి ఇది ప్రసిద్ధ భోజనపదార్థము. ఆంధ్రదేశమందలి కృష్ణాగుంటూరుమండలములందు గోంగూర పచ్చడి (గోగు ఆకుల పచ్చడి) సుప్రసిద్ధమే. గోగుచెట్లు ఎఱుపు, తెలుపురంగుల కాడలభేదముచే ద్వివిధము. ఇంకను పొడుగు (ఎత్తుగ) పెరుగుజాతియు, పొట్టిజాతియు రెండు కలవు. ఇందు పొడుగుజాతికే జనపకూర చెట్టని పేరు. ఇది నారకై పెంచబడుచుండును. ఎఱ్ఱజాతిగోంగూరను పుల్లగోంగూర అనుటయుం గలదు. దీనియందు గుణబల మధికమని తలంపఁబడుచున్నది. దుర్గుణములైనను అధికమే. (జనపకూరచెట్టు చూడుఁడు.)

కార్శ్యమునకు బలముం గల్గించుటయు, శరీరమున రక్తమును శుభ్రపఱచుటయు, రేజీఁకటి (రాత్రులందు కండ్లుకనిపించని నేత్రరోగము) నడచుటయు, ఇంచుక పైత్యముగాని, మలబద్ధముగాని, విరేచనముగాని ఆయాశరీరతత్వప్రకృతుల మేరకుగల్గించుటయు, జ్వరదోషమును రేపుటయు గోంగూర సామాన్యగుణములు. నిల్వయుండిన పాతది నిర్దుష్టమై యుండును. (కొండగోగు చూడుఁడు.)

గోగు నార వ్యవసాయము — ఇచట గోగు అనిన ఆంధ్రదేశమున భోజనపదార్థముగ వాడఁబడుచున్న గోగుకూర (గోంగూర) చెట్లును నివియు నొక్కటియే యని పొరపడరాదు. ఇది కేవలము నారకై పెంచఁబడు పైరుగ యున్నది. ఇంకను దీనివలెనే నారకై

పెంచబడు జనపచెట్లు కేవలము మఱొకజాతివయి యున్నవి.

నారకు పనికివచ్చు గోగులందు రెండు భేద జాతులు గలవు. రెండును ఏడేట విత్తవలసినవియే. గుండ్రని కాయలుగల జాతి- ఈచెట్లు ఐదు మొదలు, పదియడుగుల ఎత్తువఱకు పెరుగును. దీనిని నీటిగోగు యనియు ననెదరు. మూఁడడుగులనీరు నిలచినను యీచెట్లు చెడవు. దీని నారకు ధర అధికమయి యుండును. ఇందింకను ఆకుపచ్చరంగుగల మొక్కలు, యెఱ్ఱని రంగుగలమొక్కలని రెండువిధము లుండును. అందు ఆకుపచ్చగ నున్న గోగునారకు ధర యధికముగ యుండును. ఈనీటిగోగు శ్రేష్ఠమైన జాతియని చెప్పఁబడుచున్నది. రెండవదియగు కోలకాయలుగలగోగు మెట్టగోగు అనఁబడును. ఇది నీరునిలవని భూములయందు చక్కగ పైరగును. గోగులన్నియు ప్రతిరకము నేలలోను బెరుగును. నీటిగోగు జమ్ముమొలచు నేలలో లాభకరమై యుండును. సున్నపునేలలు, కంకర నేలలు గోగుజాతికి పనికిరావు. ఉప్పు అధికముగ నుండు నేలలందుసహితము గోగులు పైరు చేయనగునని కనిపెట్టఁబడినది. విత్తనములుచల్లు కాలమున భూమియందించుక చెమ్మయు, అంతకుపూర్వము భూమిని మెత్తగ దున్నుటకు వీలిచ్చుటయు గల్గినంజాలును. మెరకభూములలో కంది, సెనగ మొదలగునవి పండించినపిదప మెట్టగోగు చక్కగపైరగుచున్నది. కలుపుచచ్చుటకు నడుమ నడుమ కొంత విరామముతో పొలముం దున్నుట శ్రేయమని కనిపెట్టఁబడినది. ఒండ్రునిలచు పల్లపు తావుల ఎరువక్కర లేదనియందురు. యకరమునకు ఆముదాలపిండి ఆరుమణుగులు, ఎముకలపొడి మూఁడు మణుగులు, సూరేకారము ముప్పది శేరులు పశువులపెంటతోఁ గలిపి యెరువు వేయవలయునని చెప్పబడ్డదిగాని, బరడ్వాన్ వ్యవసాయ పరీక్షలలో యితర ఎరువులకన్న ఎకరమునకు నూటయేబది మణుగులపేడ ఎరువువేయుటయే శ్రేయమని కనిపెట్టఁబడినది.

గోగువిత్తనములు ఎకరమునకు మూఁడు మొదలు నాలుగున్నరశేర్లు వఱకు వేయవలసియుండును. ఈ జల్లుట సమముగ నుండుటకు తూర్పునుంచి పడమటకు సగమువిత్తనములును, ఉత్తరమునుంచి దక్షిణమునకు సగమును జల్లుచున్నారు. బంగాళాదేశమున నీటిగోగునారకొఱకు యధికముగ వ్యవసాయముచేయుట ప్రారంభమైనదాదిగ గోగునారజాతియందు బరాక్ జాతి, అమూనియాజాతి, బొంబై జాతి, కాక్యాజాతి, దేశవాళీజాతి బారాహాట్ జాతి యను వేర్వేఱు జాతులను విడదీసియున్నారు. ఈజాతులు పల్లపుప్రదేశములకు, మెరకప్రదేశములకుగూడ బనికివచ్చునట. కేవలము మెట్టవిత్తనములందు తరవయని, పాట్నల్లాయనియు, పాక్ బిలాజీయనియు, ఏవో వేర్వేఱుజాతుల నేరి పేరిడియున్నారు.

భూములయొక్కస్థితినిబట్టి మారినను, మూఁడుసార్లు కలుపుతీసిన చాలునని తెలిసెడిని. గోగునార నాలుగునెలలపంట. తీయుట యాలస్యమైన నార బిరుసెక్కి ధర తగ్గిపోవును. లేతపరువున తొందరపడి పెరికివైచిన నారయందు బలముండదు. ఆచెట్లను వారముదినములు వడలనిచ్చి నీటియందు నానవేయుదురు. నీరు అదివరకే చెడిపోయిన మురికిగుంటగా నున్నచో నార నల్లబడి నిగనిగఁ గోల్పోయి మంచిధర రాకుండును. ప్రవాహపుజలముల నార నానవేయరాదు. తగిన పదును వచ్చినంతనే పుల్లలం దీసివైచి నారం జక్కగ యుతికి గడగి దాచుకొందురు. యకరమునకు ముప్పదిమొదలు ముప్పదియైదువఱకువ్యయమగునని అంచనా వేయఁబడినది.

గోగ్రా (ఘర్ఘరా) నది — ఘర్ఘరానది చూడుఁడు. దీనినే సరస్వతీనది యందురు.

గోచారము—నవగ్రహములు ద్వాదశస్థానములయందుండునపుడిచ్చెడి గోచార ఫలములను తెలియజేయు చక్రము.

గ్రహములు.		౨.	౩.	౪.	౫.	౬.	౭.	౮.	౯.	౧౦.	౧౧	౧౨.
రవి	స్థానచలనం	భ	సంప		భ	శత్రుక్షయం	దేహపీడ	రోగం	భ	లాభం	రోగ్యం	వ్య
చంద్ర	సౌజన్యం	వ్యయ	లాభ	రోగం	ర్య శనం	ధనం	భం	వ్యయమ్	వ్యాకులం	రాభం	సుఖం	దుఃఖం
కుజ	భేదం	వ్య	లాభం	శత్రుపీడ	రిపు యం	ధన భం	కలహం	భయ	వ్యయ	చలనం		రోగం
	ధం	లాభం	వ్య	శత్రుభ	దరిద్రం	భూషణం	వ్యసనం	సంతోషం	దుఃఖం	శుభం	సుఖం	వ్య ం
	గమనం	ధన	పత్తు	నాశనం	సంప	క్లేశం	రోగ్యం	హాని	ధ ాగమనం	హాని	సంతోషం	పీడా
శుక్ర	రోగ్యం	భాగ్యం	సౌఖ్యం		పుత్రలాభం	మానహాని	క్లేశం	భయం	ధనలాభం	హాని	సౌఖ్యం	లాభ
శని	ఫలం	హాని	సంప	కుక్షిరోగం	భుక్తు	లక్ష్మి	రాజదండం	దుఃఖం	రోగం	ద్యం		క్లేశం
	భ	కలహ	సౌఖ్యం	హాని	ధనవ్యయ	సుఖం	భయం	మృత్యుపు సం	పం	కలహం	లాభం	హాని
	భ	విరోధం	సుఖం	మానహాని	ధనక్ష		భీతి	హాని	కలహం	విరోధం	ధనాగమః	హాని

గోచికి పెద్దా కొల్లాయిగుడ్డకు చిన్నా — (కొల్లాయి=అంగవస్త్రము) ఆంధ్ర లోకోక్తి.

గోటమీటితే పోయ్యేదానికి గొడ్డలివిల?— ఆంధ్రలోకోక్తి.

గోడబాగుంటె చిత్తరువులెన్నియైనా ఎక్కింపనగును- ఆంధ్రలోకోక్తి.

గోడలకుఁ గూడ చెవులుంటవి అనగా రహస్యముపట్ల జాగ్రత్తయని అదలించుట భావము. ఆంధ్రలోకోక్తి.

గోడలు (Walls) — సంస్కృతపు కుడ్య శబ్దమునుండి కల్గిన గోడయనుపద మీ గోడలంగూర్చి భరతదేశమున ననాదిగనే అర్థ్వా విజ్ఞానముండినదని తేలుచున్నది. కోటగోడలు, వేత్వేఱుమందముల ఇంటిగోడలు, ప్రహరీగోడలు, మొదలగు వివిధములగు గోడలు తొల్లింటి కాలమునసే నిర్మింపఁబడినవి.

గోడలకాంగ్ల భాషయందు Walls అనిపేరు. ఇవి రాతి సున్నములతోఁగాని, ఇటుక సున్నముల తోగాని, రెయిన్ఫోర్సు కాంక్రీటుతోగాని నిర్మిం చెదరు. ఇవి తిన్నని నిలువు గోడలుగగాని (Straight walls)ఒకప్రక్కతిన్నగనిలచియుండి రెండవవైపు ఇంచుక ఏటవాలు ఆకృతిఁగలవిగ గాని (Battered walls), కూడ నుండెడిని ఇట్టివి తఱుచుగ కోటగోడలంనునను, మురికినట్టి జారి పడిపోకుండ రక్షణగ గ్నింపబడు తావు లందునను గాననగుచుండును.

ఒక్కొకతరి గోడలకుదన్నుగ వెలుపలి భాగమున దిమ్మలంగట్టి భద్రతం గుదర్చుటయుం గలదు. ఆనకట్టలకు మాఱుగ చిన్న చిన్న నదులందు జలప్రవాహమునకు కడ్డముగ రాతి సున్నములతో బలముగ, నధికముగ నెత్తులేని గోడలంగట్టి సీటి మట్టమునందెత్తు గల్గించి మరల్చి కాల్వలగుండా పొలముల కంపుటయుం గలదు. హార్బరులందు (Harbour) Dock walls లేక Quay walls మొదలగు Retaining walls వేత్వేఱు పనులంజేరు తగినదిగ నుండవలసి యుండును. ఏలనన ఈగోడ లొకవైపున స్టీమరుల బరువునుమోయు సీటిని, రెండవవైపున సరకును, మనుష్యులను, క్రేన్సు మొదలగు బరువులను మోయు Platform నకును మాధ్యస్థత వహించి నిలువవలసి యుండెడిని.

సీటినిగాని, మట్టిబరువులనుగాని పడిపోనీయక నిలుపుటకై నిర్మింపఁబడిన గోడలకు Retaining walls అనిపేరు. (హార్బరు ఇంజనీరింగు చూడుఁడు).

గోధా (శాఖ) క్షత్రియులు — శిశోదియా (శాఖ) క్షత్రియులు చూడుఁడు.

గోతమేశ్వర (జైన) విగ్రహము- శ్రావణ బెళగోళము చూడుఁడు.

ఇది మైసూరు రాజ్యమున మైసూరురెయిల్వే పైని ఫ్రెంచిరాక్సు అనంబడు స్టేషనునుండి ఐదు మైళ్ళదూరమున శ్రావణబెళ గోళముకడ కొండల మధ్యనున్నది. గొప్పవిగ్రహము.

గోతిక్ ఆర్కిటెక్చర్ (Gothic architecture) — ఈగృహనిర్మాణ విధానము నిజమున Goths అనంబడు ప్రజల సంబంధముకలది కాదు. పాతకాలమునాఁడే ఫ్రాన్సు, ఇంగ్లాండుదేశములందు దేవాలయములకు వాడిరి. కాని అజ్ఞులు దానికిఁగోతుల పేరిడిరేమో. నేఁటికి నాపేరుననే దనరుచున్నది

గోదాయని గోత్రము – కధ లేక కధ్యగణము చూడుఁడు.

గోదాయన గోత్రము — వీతహవ్య లేక యాస్కగణము చూడుఁడు. హారిత ఉప గణము చూడుఁడు.

గోదావరీనది (గౌతమీనది) — దీనికై తపంబొనర్చి పరమేశ్వరానుగ్రహంబు బడసి గంగంగొని, నదిగ భూమియందు తన త్రియంబకాశ్రమము నుండి - బంగాళాఖాతము వరకు గోదావరినదిం బ్రవహింపంజేసిన గౌతము మహర్షి పేర నీనది గౌతమి యనంబడుచున్నది. దక్షిణఇండియా యందిది పెద్దనది. పొడవు తొమ్మిదివందల మైళ్ళుండునందురు. మనుష్యుల కుపయోగించుచు పొలములం దడపుటయందిది గంగానదిం బోలియుండును.

బొంబై నగరముకు ఈశాన్యదిశగ డెబ్బదిమైళ్ళ దూరమున పడమటి కనుమలందు త్రియంబక క్షేత్రమున (తొల్లింట గౌతమాశ్రమము) నొక రాతియందు మూడుధారలుగ జనించుట త్ర్యంబక మని పేరంది గౌతమీనది యాయెను. ఇట గౌతమప్రతిష్ఠిత శివలింగముంజూపుదురు. ఇచటికి అరేబియన్ సీ ఏబదిమైళ్ళ తిన్ననిదారిని యుండిన నుండునట. కొండదిగినై ఋతిదిశగ బ్రవహించుచు తోడనె వేఱొక ప్రవాహముం గల్పుకొని ఇంచుక పెద్దదిగనై నాశికపట్టణము గుండా పంచవటి ప్రక్కగ నడచి కుడి ఎడమల లెక్కలేని ప్రవాహములం గల్పుకొనుచు బలపడి పైఠణ పట్టణముదనుక సరిహద్దుగ నుండి నిజామురాష్ట్ర మునంజొచ్చి సరస్వతీక్షేత్రమగు వాసరీ ప్రక్కం బడి వరద, మంజీర, పైంగంగ మొదలగు ప్రవాహముల నెన్నిటినో గల్పుకొని బలపడి ఒక మైలు మొదలు వేఱ్వేఱు తావులందు రెండున్నర మైళ్ళవఱకు వెడల్పుకలదియై భద్రాచలము ప్రక్కంబడి నడచి తూర్పుకనుమల దరిజేరి, పాపి కొండలనంబడిన కనుమలనడుమ వెడలుపుతగ్గి ఎక్కువ లోతుగలదియై ఎక్కువ వడితో ప్రవహించును. ఇచట పర్వత పైభాగములు రెండు వందల గజములు దూరముండునటుల మూసిన తావులుం గలవు. వాటిక్రింద కొండవలె నున్న పర్వతమునుండి ఏడుమైళ్ళు గోరిజగుండా నడచును. ఆగోరిజకు రాజమహేంద్రవరము నలువది మైళ్ళ దూరముండెడిని.

పిదప గోదావరి లంకలం జుట్టికొని పెక్కుపాయలై తిరుగ కలసికొని పోలవరము ప్రక్కగను వీరభద్రస్వామి దేవళముగల పట్టణము ద్వీపముంజుట్టి నడచి రాజమహేంద్రవరము ప్రక్కంబడి ధవళేశ్వరము, విజ్ఞేశ్వరము (తొల్లింటి విజయేశ్వరము) ల నడుమనుండి పెక్కుపాయలుగజేరి నడుమ కోనసీమం బోలిన ద్వీపములు గడచి సముద్రముం జేరును.

గోదావరీ (గౌతమీ) నది వైనతేయశాఖ — ఇది గోదావరీనది ధవళేశ్వరపు ఆనకట్టకడ నైనశాఖలలో వశిష్ఠశాఖనుండి చీలి వేఱుగ సముద్రగామి యగు శాఖానది. దీని ప్రశంస బ్రహ్మపురాణము ౧౦౦ అధ్యాయమున గలదు. ఈవైనతేయశాఖకు సుపర్ణయనియుం బేరుకలదు.

గో ది హోల్ హాగ్ (Go the whole hog)— "కడవరకు నట్లేపనిచేసి పూర్తి యొనర్చుము "అనుట కీయుక్తిని వాడుచున్నారు.

తొల్లింటి ఆంగ్లసీమలందు పందిమాంసము విక్రయించుటకు పందిని భాగములుగ కోయుచు కొనవచ్చినవారి కొకరికొక భాగము చొప్పున విక్రయించుచుండిరట. దానింబట్టి ఈయుక్తికి ఏర్పాటుగల్గెనట. ౯౦ కిబహువచనరూపముక్రింద త్రాగుబోతులు మొదలగు అవినీతిపరుల చేరున

వాడుచున్నారు. ఒకప్పుడిర్వురు సుప్రసిద్ధ మద్య పానాగ్రేసరులు ఒక సారాయ దుకాణమునకేగి ఇర్వురుకలసి త్రావి అందొకఁడు "Now we'll go " అనరెండవవాఁడు "we will have another and then go" అని ప్రత్యుత్తరమిచ్చి వారించెనట. అట్లె ఇర్వురు త్రాగుచు ఒకఁడు పోదుమనుటయు రెండవవాఁడు మరిమూరు త్రావి పోవుదమనుచుండుటలతో దుకాణము మూయ బడువఱకుఁజరపి దుకాణము మూసినపిదప వెడలి పోయిరట. దానినుండి యిట్టివారికీపేరు వాడుక యగుట్యెను.

గోదోహనన్యాయము — క్రతువు నాచరించువారు కొన్నిక్రతువులందు పాలతోట్టి తోజలములం గొని తేవలసియుండును. అన్నిక్రతు వులందట్టి విధియుండదు. ఏదైన నరుదుగ జేయఁ బడి అది విధియైయుండినకతన నట్టిదానిని వివరిం చుటయం దీన్యాయము వాడుదురు.

గోధనగిరి — గోరధ పర్వతమున కీపే రుండెను. దీనిప్రశంస బాణభట్టుని హర్ష చరిత్ర ౬ యందు కలదు.

గోధుమలు చెట్టు — లా. Triticum sativum, Triticum vulgare. ఆంగ్ల. Wheat plant. సం. గోధూమః ఇవియు వరివలెనె భోజన ప్రధాన పదార్థమగుట, దానిం బోలి పొలములందు పండు గడ్డిజాతిలోనిది. ఇందు నను తెల్లగోధుమ, ఎఱ్ఱగోధుమ, తోకగోధుమ, అడవిగోధుమ మొదలగు జాతులును, పెద్ద గోధుమ గింజలం బండుజాతియు చిన్నగింజలం బండుజాతియుఁగూడ గలవ్వుగాని దీనిపంటయగు గోధుమలన్నియు సమానముగనె చూడఁబడు చున్నవి. మరియు ధాన్యమునకువలెనె గోధుమ గడ్డియు పశువులకాహారముగనిడఁబడుచుండును. గోధుమలు వరిబియ్యముకంటె ఎక్కువ బలకర ములు. విరేచనమును వెడలించు గుణము వీటి యందు కలదు. ఉత్తరదేశములందిది ముఖ్యభోజన పదార్థమగుట దీనినందఱెఱింగియె యున్నారు.

గోధుమవ్యవసాయము — గోధు మలు భరతదేశమందధిక భాగమున ముఖ్యా హార పదార్థముగ గనబడుచున్నది. పదును తన యందు నిలుపుకొనగల బలహీనములుగాని సర్వ భూములు దీనికనుకూలములు. మందమశా కత్తులు చేసిన మధ్యరేకపు బలహీనపు భూములు సహితము ఉదక స్వాస్థ్యముగల్గిన గోధుమపంట కనుకూలించును. బరోడా సంస్థానమునందు, బొంబాయి రాజధానియందు ఉదక స్వాస్థ్య ముతో గరపభూములం దీపంట పండింపఁబడు చున్నది. గోధుమలతో నితరపంట వేయు పద్ధతి కలదుగాని, అదియంత లాభకారికాదని తేలు చున్నది. ఇది పరిస్థితులననుసరించియు, కాలము ననుసరించియు, మూడున్నర లేక నాలుగున్నర నెలలలో పండుపంటగ యున్నది. డెబ్బది పౌనుల విత్తులు ఎకరమునకు పట్టును. భూముల ననుస రించి పదిహేనుదినముల కొకతడిగాని వారము దినములకొక తడిగాని నీరిడుచుందురు. పరిశీల నల వలన నొకటిన్నర పౌనులు సూరేకారపు పొడి నొకటిన్నర పౌనుల ఎముకలపొడిగాని లేక ఐదుమణుగుల ఆముదపుపుచ్చు, గోధుమ పొలముల కవసరమనియు, యీమూటిలో భూమి కేది యవసరమో యెఱిఁగి వేయవలయుననియు, బలమైనయెండుభూములకు యెరువు వేయనక్కర లేదనియు, చెప్పఁబడినది. పల్లపు పంటకు ఎకరమునకు రెండువేల పౌనుల గోధుమలను ఒకటన్ను గడ్డియు పండుననియు పల్లపు వ్యవసాయమునకు వేయి పౌనుల గోధు మలు ఫలించు ననియు పరిశీలనల నుండి తేలుచున్నది. గోధుమలందనేక రకములు

గలవు. అందు ప్రాంతముల పెరుచేయఁబడు గుండన్నఫేద్ గోధుమలును, అయోధ్య ప్రాంత సీమల డౌది గోధుమలను, డెరాయిస్మాలీఖాన్ ప్రాంతముల నున్న సఫేదు గోధుమలును మధ్యరాష్ట్రములలోని తెల్లగోధుమలును చాల శ్రేష్ఠములని చెప్పబడుచున్నవి. ఇంకను మంచి రకములు పెక్కుగలవు. గోధుమపంటకు రస్టు అనుపేరుగల వ్యాధి గొప్పనష్టముం గల్గించును. చేను పంటకువచ్చు నదనున ఎండలులేక మబ్బులుగా నుంటయు, అకాలపు వర్షములు పడుటయు నీవ్యాధికి కారణములని తలంపఁబడుచున్నవి. కాని ఈవ్యాధి కాప్లీయనుజాతి గోధుమలకు తాకదని చెప్పుదురు. వేఱొకవ్యాధి స్మట్ యనునది గూడ గలదనియు, విత్తులు పొలములో జల్లుటకు ముందు నూరుతులముల నీళ్ళలో అరతులము మైలుతుత్తము కరగించి అందులో విత్తులనుదడిపి ఎండించి నాటిన నీరోగము పట్టదనియు పరిశీలకులనుచున్నారు.

గోధూళికాలము— సాయంకాలమున పశువులు మేతనుండి ఇండ్లకరుదెంచుచుండు కాలము. (అభిజిత్తు చూడుఁడు).

గోనాగ సర్పములు - ఈ మహా

నాగమును ఉత్తరహిందూస్థానమున హమద్ర్యడ్ అనియు, ఆంగ్లభాష యందు Naia Bungarus అనియు పేరులు కలవు. వాడుకగా లేకున్నను ఈజాతి పాములకు నాగరాజములనియు, మహానాగములనియు పలుతావులందునుడివియున్నారు. ప్రపంచమందలి విషసర్పములలో నగ్రగణ్యమనియు, కఱచి విషముంబ్రయోగించునేని పది లేక పదునేను నిమిషములలో మృతికలుగుననియుం జెప్పంబడినది. దీనిపొడవు పదియడుగులనుండి పదునేనడుగుల అరంగుళముల దనుక నుండునందురు. అధికబలము, శరీర త్రాణ, బలవత్తరమగు విషముంగలది. బొంబై నగరపు నేచురల్ హిస్టరీ సొసైటీవారి ప్రదర్శనమున నీ జాతి పాము చర్మమొకటి పదునేనడుగుల ఐదంగుళములది కలదు.

గోనాగము కాటునుండి త్రాచుబాముకఱచిన విషముకన్న పదిరెట్లు అధికబలముగల విషమును కాటునకుం జేర్చునని పరిశీలకులు కనిపెట్టిరి. ఇట్టి ఘోరవిషమును పరిహరింపగల శక్తి బర్మాదేశపు టడవులలో నుండు నొక వృక్షముయొక్క బెరడునందుకలదని తెలిసెడిని డాక్టరు నికోల్సను బర్మాదేశపు హమద్ర్యడ్ (గోనాగ) సర్పమొక పాములంబట్టువానిం గఱచెననియు, అయ్యది పదియడుగుల పొడవుగల బలమైన గోనాగమనియు, ఆ పాములవాఁడా కాటును సరకుగొననట్లే ఏదో చెట్టుపై బెరడును నోట వైచుకొని నమలి మ్రింగుచు దాని నాకాటు తావున రుద్ది, తోడనే తన ప్రయత్నమును వీడక నా పాముంబట్టు ప్రయత్నము సాగించుచుండెననియు వ్రాసియున్నారు. గోనాగసర్పపు కాటునుండి కల్గు మృతిని ఒక గొప్ప వైద్యపుంగవుఁడు పరిశీలించి ఇట్లు తెల్పెను.

"There is first a feeling of intoxication, then a creeping paralysis sets in commencing at the legs, mounts to the body, finally to the head. Breathing becomes increasingly difficult and finally impossible. A convulsion usually heralds the cessation of respiration, but the heart may on beating for a minute or two longer".

ఈ గోనాగసర్పవిషముంగూర్చి పరిశీలనలొనర్చిన వేఱొకయాంగ్లవైద్యశాస్త్రవేత్తభరతదేశపు సాధారణపు త్రాచుపాముల Venom నుండి జేసిన Anti-serum తో ఇంజక్షను ఇచ్చినచో

తాచుపాముల విషదోషమును హరింపఁజేసి జీవింపగల్గనగుంగాని గోనాగ దష్టమునందు కొంత కాలము ఇంచుక జీవనమును పొడిగించుంగాని చావు తప్పదని వ్రాసియున్నాఁడు. గోనాగవిష ములకు ఏంటిసీరమ్ ట్రీటుమెంటు వీలుకాదట.

ఈ మహానాగములు హిమాలయ పర్వ తారణ్యములందు,అస్సాముదేశమునందు, దక్షిణ ఇండియా దేశమున కొలఁదిగను, చీనాదేశపు దక్షిణభాగములందు, బర్మాదేశము వేత్వేఱు సీమలందు, అరణ్యములందు,మలయా, ఫిలిప్పైను ద్వీపములందు కానవగుచుండును. దీనికిం గోప మధికము. సాహసమెక్కువ అకారణముగ బాధించునది. పాము నాలుగడుగుల ఎత్తునకుం గూడ పడగ నెత్తగల బలముగలది. చెట్లు నెక్క గలది. నీటంబడి ఈదగలది. ఇతరజాతి పాములం గూడ తినివేయును.

జనవరి ఫిబ్రవరి నెలలలో జోడుకట్టునవియు, మే, జూను మాసములం దాడునాగము లీని గ్రుడ్లంబెట్టుననియు పరిశీలకు లనుచున్నారు. (గోనాగక్షేత్రము చూడుఁడు).

గోనాగ క్షేత్రము — పంజాబు దేశ మున లూడియానా మండలమున లూడియానా నుండి ౧౭ మైళ్ల దూరమున చప్పార్ అను గ్రామమునందు గల సుబ్రహ్మణ్యక్షేత్రము. నార్తువెస్ట్రన్ రెయిల్వే యందు చప్పార్ స్టేషను కలదు.

ఇట దేవాలయములోనుండి చల్లని గాలి వచ్చుచుండును. అద్దానిని గోనాగముయొక్క ఊపిరిగాలి యనెదరు. ఇట నొక గొప్ప యాత్ర జరుగును. లక్షమందిజను లేతెంతురట. (గోనాగ సర్పము చూడుఁడు).

గోనియోమేటర్ (Goniometer). మూలలను(Angles) కొలచుటకైన పరికరము.

గోపక పురము (గోవా) — గోపకవన రాష్ట్రము చూడుఁడు.

గోపకవనము పశ్చిమ సముద్ర తీరమున గల పోర్చుగీసు గోవాపరిసరారణ్యము నకు పేరు. గోవా అను పేరు లేక గావో అను పేరు దీనినుండియే కల్గెనని తలంపంబడు చున్నది.

గోపకవనరాష్ట్రము లేక గోపవన రాష్ట్రము — ఇదియు పరశురామక్షేత్ర మనంబడిన సప్తకొంకణముల హద్దులలో నొకప్పా డీపేరంబరగిన రాజ్యము. దక్షిణకొంకణమున ఇప్పటి పోర్చుగీసు గోవా పరిసర దేశముగ పోల్చుచున్నారు. గోవాపురమును గోపకపురము లేక గోపకవనపురము నని వాడుచుండిరట. అది మారి నానాఁటికి గోవా లేక గావో యొనదట. ఇక్కాలమున గొప్ప రేవుపట్టణముగ నున్నది. దీనిందొల్లి కాదంబనృపతులు పాలించిరి. గోవా పట్టణమునకెదురుగ సముద్రమునందొక ద్వీపము కలదు. దానికిందొల్లింటిపేరు దీపవతి యనియో లేక ద్వీపవతి యనియో నుండెనట. ఇప్పుడు దివార్ అని వాడుటకలదు. పోర్చుగీసుభాషను ద్వీపమునకు నార్వెమ్ అనియు, అందున్న పట్టణమునకు పాంజిమ్ అనియు పేరులుకలవు. అందుపోర్చుగీసు ప్రభుత్వకార్యాలయములున్నవి. మఱియు నాద్వీపముయొక్క ఉత్తరపుకొనను సప్తమహర్షి ప్రతిష్ఠితమని చెప్పఁబడుచున్న సప్త కోటీశ్వరమహాదేవ దేవస్థానము కలదు.

గోపన గోత్రము — కుండినగణము చూడుఁడు.

గోపరాష్ట్రము లేక గోపరాష్ట్ర దేశము — బొంబైరాజధాని నాశికజిల్లా యందు ఇగాత్పురి పట్టణప్రాంతదేశమని పోల్చు,

చున్నారు. మహాభారతము భీష్మపర్వము ౯ అధ్యాయమున దీనిప్రశంస కలదు.

గోపవన గోత్రము — ఆత్రేయగణము చూడుడు.

గోపవన్య గోత్రము — ఆత్రేయ గణము చూడుడు.

గోపాచలము (గోపాద్రి) రోహితాస్ పర్వతమునకు గ్వాలియరు కోటయున్న కొండకు కాశ్మీరములోని శ్రీనగరముకడనున్న తఖ్తీ సులేమాన్ కొండకు నిమధ భూమి (నార్వాత్ సెంట్రలిండియా) లోని గోశృంగ పర్వతమునకు ఈపేరు వర్తించెడిని. గోశృంగ పర్వతప్రశంస మహాభారతము సభాపర్వము ౩౧ యందు కలదు. రోహితాస్ పర్వతమునకు గోపాద్రి యని పేరు. కాశ్మీరములోని శ్రీనగర పరిసరములనున్న తఖ్తీసులైమాన్ పర్వతమునకు గోపాద్రి యనిపేరు. శంకరాచార్య పర్వతము చూడుడు. గ్వాలియర్ కోటయున్న పర్వతమునకుం గోపాద్రియనిపేరు. ఇప్పుడు తఖ్తీసులేమానసబడుచున్నది.(సందిమానపర్వతము చూడుడు). దీనిప్రశంస దేవీపురాణము ౭౫ యందు కలదు.

గోపాయన గోత్రము—వశిష్టగణము చూడుడు.

గోపాయన గోత్రము — వాధ్ర్యశ్వలేక మిత్ర యువగణము చూడుడు.

గోపాల కుండము (గోల్కొండ)- తొలింటి కాలకుండపురము చూడుడు.

ఇది విద్యారణ్య స్వామి (మాధవాచార్య) జన్మస్థానము. ఒకప్పుడు నైజాం రాజ్యపు రాజధానియై యుండెను. ఇట నొక వజ్రముల గని యుండెడి నందురు. హైదరాబాదున కారు మైళ్ల దూరము.

గోపాలకృష్ణ గోకలే — దేశ సేవా పరాయణుండగు నీమహనీయుఁడు క్రీ. శ. ౧౮౬౬ సంవత్సరమున బొంబై రాజధానిరత్నగిరి మండలమున చిప్లను తాలూకాకుం జేరిన యొక చిన్న పల్లెగ్రామమున బీదలగు మహారాష్ట్ర కుటుంబమున జన్మించెను.

ఈయన తండ్రి ఈయన పండ్రెండవ యేటనే మరణింప, జ్యేష్ఠ సోదరుండగు గోవిందరావితనిని పెంచి విద్య గరపెను. గోకలేగారు క్రీ. శ. ౧౮౮౪ లో పట్టపరీక్షలోఁ గృతార్థులైరి. అత్తరుణముననే ఆకాలపు పూనాలోని పెద్దలచే స్థాపింపఁబడిన దక్కన్విద్యాసంఘమున యావజ్జీవ సభ్యుఁడై దాని కనుబంధముగ స్థాపింపఁబడిన పూనాఫెర్గుసన్ సర్వకళాశాలయం దుపాధ్యాయ పదవింబడసి తన యభిమాన విద్యలగు అర్థశాస్త్రము, చరిత్రలు బోధించుచు పదునెన్మిది సంవత్సరములు గడపెను. దాని పద్ధతులు మేరకు నెలకు డెబ్బదియైదు రూప్యముల సంబళముఁ గైకొనుచు నిరువది సంవత్సరములు ఆ యుద్యోగము నందుండి నెలకు ముప్పది రూప్యములు ఉపకార వేతనము గైకొనియెను. ఈ మహనీయుఁడు శలవులక్రింద కాలము వ్యర్థము చేయనందున పదునెన్మిది సంవత్సరముల నాటికి అనగా ౧౯౦౨ నాటికి రెండు సంవత్సరములు శలవు తీసికొనని సావకాశమున్న కాలము కలసి వచ్చుటచే నిరువది వత్సరము లైనట్లు భావింపఁబడి ఉపకార వేతన మొసంగిరి. నాఁడాదిగ దేవసేవా పరాయణుఁడాయెను.

జె యందున్న కాలముననే ౧౮౮౭ సంవత్సరము నుండి పూనా సర్వజనసభా కార్యదర్శియై వారి త్రిమాస పత్రికకు సంపాదకుఁడై నడపు చుండెను. 'సుధాకర' యను పత్రికను

నడపుచు నాల్గు సంవత్సరములు సంపాదకుఁడై యుండెను.

పిదప బొంబై రాజధాని సంఘమునకు కార్యదర్శియై నాల్గు సంవత్సరములు సేవ యొనర్చెను. ౧౮౯౨ సంవత్సరమున వెల్బికమీషన్ ఎదుట సాక్ష్యమీయ నింగ్లాండున కేగి గావించిన ప్రబోధము దేశమంతయువ్యాపించి ప్రఖ్యాతి నించెను.

షోలాపూర్ నాశిక మండలముల ప్రతినిధిగా బొంబై శాసన నిర్మాణ సభకు ౧౯౦౨ సంవత్సరమున సభ్యుఁడాయెను. పిదప ౧౯౦౩ సంవత్సరమున వైస్రాయిగారి చట్టనిర్మాణ సభా సభ్యుఁడై ౧౩ సంవత్సరములు మహోపకార కార్యము లొనర్చెను.

ఈయనకు క్రీ. శ. ౧౯౦౪ సంవత్సరమున సి. ఐ. ఇ. బిరుద మీయఁబడినది. ౧౯౦౫ సంవత్సరమున సర్వెంట్సాఫిండియా సొసైటీనిస్థాపించి తానందు ప్రథమ సభ్యుఁడై యావజ్జీవ సేవ యొనర్చెను. ఈమహామహుం డీభరత దేశోద్ధరణమున కింగ్లాండున కేగి యెన్నోపర్యాయములుచేసిన సేవవలనఁగల్గిన మహోపకారములు, అసంఖ్యాకములు. ఈమహాత్ముఁ డెప్పుడును తన బోధల వలన దేశమును కడగండ్ల పాల్జేసిన దేశోద్ధారకుఁడు గాఁడు, ప్రజా నాయకుఁడనని తానెప్పు డనుకొనలేదు.

౧౯౦౬ సంవత్సరమున కాశీలో జరిగిన దేశీయ మహాజనసభ కగ్రాసనాధిపతి యాయెను. శాయల్కమీషన్ సభ్యుఁడాయెను. నిరతము దేశసేవయందే గడపి దేశ సేవాసంఘ కార్యాలయమున క్రీ. శ. ౧౯౧౫ ఫిబ్రేవరి ౧౯ తేదీని పగలు పదిగంటలకు ప్రాణములు విడచెను. ఈయన కిర్వురు కుమార్తెలుండిరి. కుమాళ్లులేరు. భార్యకొంతకాలము క్రిందటనేగతించియుండెను. (సర్వెంట్సాఫిండియా సొసైటీ చూఁడుడు).

గోపాలనృపతి — మగధదేశమేలిన పాలవంశ నృపతి. (మగధరాజ్యము చూడుఁడు.) ఈతనిసుతుఁడు ధర్మపాలనృపతి.

గోపాలి గోత్రము- పరాశరగణము చూడుఁడు.

గోపాలుని సింగయకవి — ఆంధ్ర కవులలో నాధునికులందు పరిగణింపబడినవాఁడు. నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు, మౌద్గల్యసగోత్రము, కర్నూలు ప్రాంతనివాసి యని తోఁచెడిని. తండ్రి పేరు వీరరాజు, తాతపేరు భాస్కరుఁడు.

భారవికృతమగు కిరాతార్జునీయమును పద్యకావ్యముగ రచించి, అహోబలనృసింహస్వామికిం గృతిసమర్పించెను.

గోపి గోత్రము పరాశరగణము చూడుఁడు.

గోపీనాథము వేంకటకవి — ఆంధ్ర కవులలో నాధునికులందు పరిగణింపఁబడినవాఁడు. వెలనాటి బ్రాహ్మణుఁడు, కావలిపురముకడనున్న లక్ష్మీపుర గ్రామము నివాసము, వెంకటగిరి సంస్థానమున నాస్థానకవిగా నుండినవాఁడు, పెక్కు గ్రంథముల రచించినవాఁడు, భాస్కరరామాయణాదులను మూలానుసారముగను, వాల్మీకిరామాయణ మంతయు పద్యములుగ రచించినవాఁడు, బ్రహ్మకైవర్తపురాణములోని శ్రీకృష్ణజన్మఖండమును, శిశుపాలవధ, భగవద్గీతాశాస్త్రము మొదలగు పద్యకావ్యము లెన్నిటినో రచించినవాఁడు, ఈయనకు వెంకటగిరి వారగ్రహార మిచ్చిరట.

గోపీచందనము - సుద్దమట్టి చూడుడు.

గోపుచ్ఛయతి — ఇది సంగీతశాస్త్రపు యతిగాని కవిత్వసంబంధముకాదు. (యతిప్రాణము చూడుఁడు).

గోపుచ్ఛాగ్రము బాణాగ్రములు చూడుఁడు.

గోపోదంతి గోత్రము ఉపమన్యుగణము చూడుఁడు.

గోబలీవర్ధన్యాయము — ఆవులు ఆంబోతు న్యాయము.

గోబాలముఖాలీపుత్త్రస్వామి — బౌద్ధభిక్షువు. అంబలత్తికావన (ఇప్పటి ఖాస్మీ గ్రామ) నివాసి. ఇది నాలంద విశ్వవిద్యాలయ ముండినతావు. ఈయనయే అజీవక బౌద్ధమత శాఖానిర్మాత. (మగధదేశము చూడుఁడు).

గోబీఎడారి — చీనారాజ్యములోని మంచూరియా దేశమునందున్న గొప్పఎడారి. దీనిని షామోఎడారి యనియు నందురు. ఎడారియందు హాన్హాల్ అనంబడు పెద్దదియగు పల్లపు ప్రదేశము కలదు. అద్దానియందొకప్పుడు నీరుండి ఎండి పోయెనట. హాన్హాలన్న ఎండిపోయిన సముద్రమని యర్థము. (మంగోలియా దేశము చూడుఁడు). సముద్రపు నీటిమట్టముపై ౪,౦౦౦ అడుగుల ఎత్తుప్రదేశమునందున్న ఎడారి. 3,00,000 చతురపుమైళ్ల వైశాల్యముండునందురు. ఇందు కప్పఁబడిపోయిన పట్టణముల ఆనవాళ్లుంట నిది యొకప్పుడు జననివాసభూమిగా నుండనోపునని అనుమానించుచున్నారు. దీనిసంగతి సరిగాఁ దెలియరాదు.

గోభానుఁడు — అత్రి సంతతి, చంద్ర వంశపు క్షత్రియుఁడు, తండ్రి పేరు వహ్ని, కుమారుఁడు కరంధముఁడు.

[illegible] — శాండిల గణము చూడుఁడు.

గోమంతగిరి — పడమటి కనుమ (Western [illegible]s) లేక సహ్యాద్రి యందొక శిఖర

మునకు గోమంతగిరి యని పేరు. ఇట శ్రీకృష్ణ బలరాములు జరాసంధుం జంపిరని హరివంశము ౪౨ యందు చెప్పఁబడినది. ఇట గోరక్ష తీర్థముకలదు. అది గోమంత పర్వతములోనిది. ఇది గోమంత దేశములోని దని (గోవా దేశము లేక కొంకణదేశము) పద్మపురాణము ఆది ౬ యందు చెప్పఁబడినది. బొంబై రాజధాని ఉత్తర కన్నడ జిల్లా.

ఇంకను గుజరాతులోని రైవతక పర్వతమునకును గోమంతమని పేరు కలదని మహాభారతము సభాపర్వము ౧౪ అధ్యా. చెప్పఁబడినది.

గోమతి — అయోధ్య రాష్ట్రములోని లక్నో నగరము ప్రక్కగ ప్రవహించు గోమతీ (ఇప్పటి పేరు గుంతీ) నదింగూర్చి రామాయణ అయోధ్య కాండము ౪౯ అధ్యాయమున ప్రశంస కలదు.

మఱియు గోదావరి (గౌతమీ) నది జన్మించు తావున నీనదికి గోమతీ నది యనిపేరు. శివ పురాణము ౧-౫౪ యందు చెప్పఁబడినది. గుజరాతునందు ద్వారక పట్టణము కడ ప్రవహించు నది కీపేరు గలదని స్కాందపురాణ అవంతీ ఖండమున ౬౦ యందు గలదు. మాళ్వ దేశమున చంబల్ నదియొక్క ఒక శాఖానదీపేరు కల దని మేఘసందేశము ౧-౪౭ యందుకలదు. ఇంకను ఆఫ్ఘను స్థానమున గోమాల్ నదికిని, పంజాబునందలి కాంగ్రా జిల్లాలోని ఒక నదికిని తొల్లింటి పేరులని తెలియుచున్నది.

గోమతీ ద్వారక — ద్వారకలు చూడుఁడు.

గోమయపాయస న్యాయము — ఆవుపేడయు, ఆవుపాలును ఆవునుండియె వచ్చుంగాన రెండును సమమేనని వాదించు అసందర్భపు వాదనంబోలిన వాదన కీన్యాయము వర్తించెడిని.

గోమాయన గోత్రము నిధృవ గణము చూడుడు.

గోమాల్నాస్ మార్గము — కైబరు పేస్ చూడుడు.

గోమహిషీ న్యాయము— ఆవునకు, గేదకు స్నేహాపు కలయిక యుండదు. అట్లని విరోధభావమును ఉండదు.

గోముఖ పర్వతము — రుద్ర హిమాలయమునకుం జెంది గంగోత్తరికడ నున్న పర్వతభాగము. (గంగానది చూడుడు).

గోముఖ వ్యాఘ్రము — తన క్షేమముగోరెడి మిత్రునివలెనే నటించుచు కుటిలాలోచనల వలన ఘాతనొనర్పజూచు దుష్టుని పేరుసామెతగావాడుచుందురు. గోవుముఖముతో నున్న పులియని యర్థము.

గోముఖుఁడు—శాకల్యుని శిష్యుఁడు.

గోమూత్రగోత్రము — శాండిల గణము చూడుడు.

గోమేధికము — గోమేధికము నవ రత్నములలో నొకటి. ఆంగ్ల. Agate అనిపేరు. సం. గోమేదః, గోమేదకం అని పేరులు. గోమేధికమునందు జాతిభేదములు పెక్కులు కలవు. కాని వాటికిఁ బేర్లులేవు. ఇది వజ్రమంత స్వచ్ఛముగ లేకున్నను కొంతవఱకు స్వచ్ఛతం గల్గియుండునది. ఆంగ్ల విద్వాంసులు గోమేధికమును Quartz జాతికింజేర్చిరి. ఈమణి ఆభరణములందు బిగించుదురు. ఇంకను గొప్పవారి ఇండ్లయందు గోమేధికముతో చేయఁబడిన కల్వములు, చిన్నగిన్నెలు, చిన్నపాత్రలు మొదలగునవి చేయించి వాడుదురు. బంగారమును తీగలుగ సాగదీయు నొక పనిముట్టునందు మధ్యభాగపు ప్రధానావయవముగ నీగోమేధిక రత్నమమర్పఁబడి యుంటనాపనిముట్టునకే అగేట్ అని పేరయ్యెను. అగేటనునదము ఆంగ్లభాషకు అమెరికాదేశపు పదమై చేరినదిగ జెప్పఁబడినది. ప్రాశ్చాత్యులకు జూన్ మాసపు జన్మకాలమణిగను, ఆరోగ్యమును, దీర్ఘాయువును సూచించు రత్నముగను గోమేధికము దనరారుచున్నది. లాటిన్ భాష యందు గోమేధికమునకు Achates అనిపేరు. సిసిలీ ద్వీపమున నీపేరుగల నదియొద్ద నీరత్నము తొలుత వారికి గనబడినకతమున పాశ్చాత్యులీ నామమిడిరట. అనాదిసిద్ధమైన గోమేధికనామము దాని స్వచ్ఛతనుండి గల్గియున్నది.

గోమేధికము Chalcedoney అనియు దీని యందు అనేక రకముల Silicas కలవనియు ఆంగ్లపండితులనెదరు. ఆయుర్వేద వైద్యులు. గోమేధికమును శాస్త్రీయు కముగ భస్మముఁజేసి ఉపయోగింతురు. లోనికిచ్చిన కామిలరోగము, జ్వరములు, దగ్గులు, పాండురోగము, పైత్యము, ఒగరుపు, క్షయరోగము, వాతరోగములు నివారణమగునని చెప్పఁబడినది.

గోయల్వాల్ క్షత్రియులు — చౌహానులు చూడుడు.

గోరంటచెట్టు (గోరింత, గోరింట) —లా Lawsonia alba. ఆంగ్ల. Henna plant.

గోరింత ఆకు నూరి ఆడపిల్లలు అట్లతదియు, ఉండ్రాళ్లతదియల పూర్వదినముల సాయంకాలము చేతి, కాలివ్రేళ్లయందు పెట్టుకొందురు. పూదోటలందు బాటల ప్రక్కను కంచెలుగ వేయుదురు. ఈజిప్టు దేశమున గోరింతలందు శ్రేష్ఠమైన జాతియొకటికలదు. అద్దాని పూవులు మిగుల సువాసన గలవి. వాటి నాదేశమున నమ్మువారు స్వర్గీయ పరిమళమని యరచుచు నమ్మెదరు. దీని చెక్క కషాయము పైనరాసిన కాలిన పుండ్లు, నోటిపుండ్లు, చిడుము, గజ్జి మొదలగు చర్మరోగములు

మానును. ఆకునూరి పైనవేసికట్టిన పైపుండ్లు మానును, తలనొప్పి నిమ్మళించును, పుప్పిగోళ్లు మానును, గోళ్లు బలముగ పెరుగును, తల వెంట్రుకలు దృఢపడును, గ్రంథులు, గాయములు మాన్పట్టును, వాపులు తీయును.

ములుగోరింతచెట్లు దీని పేరున బరగుచున్నను దీని జాతివి కావు. వాటి ప్రత్యేక స్థానము లందు వాటి నెఱుంగ వలయును.

గోరంటకులగోత్రము — కురటకుల చూడుఁడు.

గోరంతవుంటే కొండంతచేసినట్లు ఆంధ్రలోకోక్తి.

గోరక్పూరుజిల్లా — గోరక్షకపుర మందు గోరక్పూరునగరము ప్రధానస్థానము. (ఆగ్రా ప్రోవిన్సు చూడుఁడు).

గోరథ గోత్రము — ఉపమన్యు గణము చూడుఁడు.

గోరక్షాసనము— యోగశాస్త్రమునఁ జెప్పఁబడిన ఆసనములలో నొకటి. తొల్లి గోరక్షనాథయోగి యభ్యసించి యోగసిద్ధింబడసినకతన నా మహానీయునిపేరం బరగనాయెను. గోరక్షనాథుఁడను పేరంబరగుచు నా మహాయోగి ఉత్తరహిందూస్థానమున నేటికిని పూజింపఁబడు చుండుట గానవచ్చెడిని.

గుదస్థానమునకు పైభాగమును, అండము లకు గ్రిందిభాగమును సీవనిస్థానమందురు. ఆసీవని స్థానమున కిరుదెసల రెండుకాళ్ల మడిమ లుంచి మడిమలు ముందునకు, వ్రేళ్లు వెనకకుండునటుల పాదములం దిరుగ్గవైచి, పాదములం జోడించి రెండు చేతులను వెనుకవైపున త్రిప్పి జాలంధర బంధమును ముక్కుకొనచూపులను నిలిపియుండు టకు గోరక్షాసనమని పేరు. దీని యభ్యాసమున సకలరోగనాశనమై స్వప్నములు నిలచిపోయి ఆరోగ్యము స్థిరపడునని చెప్పఁబడినది.

గోరాత్రి త్రయోదశి — భాద్రపద శుద్ధ త్రయోదశి. ఘూర్జరదేశమున గోరాత్రివ్రత మొనర్చు వ్రతదినము. (పండుగలు చూడుఁడు).

గోరాష్ట్ర కొంకణము — సప్త కొంకణములలో నొకటి; చూడుఁడు. (కొంకణ దేశము చూడుఁడు).

గోరాష్ట్రదేశము—తొల్లి గోకర్ణమొక ద్వీపమై యుండెననియు, అది గోరాష్ట్ర దేశమనియు నచటివా రనెదరు. స్నాన సంకల్పమున అట్లే చెప్పుచున్నారు. ఇది సప్తకొంకణము లలో నొకటి. పరశురామక్షేత్రము గోకర్ణము ప్రధానస్థానమైయుండెను. ఇది ప్రసిద్ధ శివ క్షేత్రము. సింహళద్వీపమేలిన రావణభూపతి కైలాసమునుండి తెచ్చిన శివలింగమిట ప్రతిష్ఠింపఁ బడినదని స్థలపురాణమునఁ జెప్పఁబడినది. బొంబై రాజధాని కర్వార్ (ఉత్తర కన్నడ) జిల్లా కుంతా తాలూకాలోనున్నది.

ఈపురముగుండా తామ్రగౌరియను పేరుగల చిన్ననది ప్రవహించుచు నిట పశ్చిమసముద్రముం జేరుంగాని, ఇక్కాలమున నీరరికట్టంబడి పొలము లకుం గొంపోబడుట నదియందు సముద్రపునీరు కొంతకలదుగాని, నదిగాలేదు. ఇటఁగల శతశృంగి పర్వతముపై పెక్కు ఋష్యాశ్రమపు తావులు, గుహాలు కలవు. పాదమున శ్రీరాముఁడు తొల్లింట వసించిన గుహాయు, రామతీర్థమను జలధారయుఁ గలవు. ఇచట మహాబలేశ్వర శివ లింగము సుప్రసిద్ధము. దీని ప్రశంసలు మహా భారతము ఆది ౨౧౭ యందునను, శివపురాణము 3-౧౫ యందునను కలవు.

గోరీ వంశము మహమ్మదు గజినీకింబిదప క్రీ. శ. ౧౧౭౫ మొదలు ౧౨౦౬

పర్యంతము ఢిల్లీ, అజిమీరు, కనూజ, బీహారము, బంగాళముల మహమ్మదీయ రాజ్యముల స్థాపించినవాఁడని చెప్పఁబడినవాఁడు మహమ్మద్ గోర్. ఈతఁడు చంపఁబడి బలాత్కార మరణము పాలాయెను. ఈతనికింబిదప నీతని బానిస కుతుబుద్దీన్ క్రీ. శ. ౧౨౦౬ లో సింహాసన మెక్కెనట.

గోరుచిక్కుడు చెట్టు — లా. Dolichos faboeformis దీని కాయలు భోజనపదార్థము. వీట్లను చేతి గోరులతో చిక్కి ముక్కలుగఁ జీరి వండుదురు గాన గోరుచిక్కుడు అనిపేరుకల్గెను. పైత్యము, అజీర్తి, కడుపుబ్బు లను రేపును. గుల్మందు దీనికి విరుగుడందురు.

గోరుచుట్టుపై రోకటిపోటు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

గోరోచనము — దీని కాంగ్లమున Biliary calculus of Cow or Ox అనెదరు. గోరోచనము వార్ధక్యమున కడవఱకుం బ్రతికి నైసర్గికపుమృతినందిన పసుగర్భమున నుండు పైత్యపుతిత్తియం దుండునది.

సంస్కృతపు పేరులు గోపితం, గోపితజ గోమతీ, గోరుచీ, గౌతమీ, గౌరీ, గ్రహాపహా, గోరోచనా. పైత్యము, కాకజేసి, విషదోషము హరించుననియు, వీర్యవృద్ధిం గల్గించుననియు, అజీర్ణము, వాతము నివారించుననియు, పిల్లల జలుబులు, జ్వరములు, దగ్గులు మాన్పుననియు, నీళ్లనరగదీసి పైపూసిన పాము, తేలు విషముల విరుచుననియు, వెన్నతోగాచి పైమర్దనచేసిన పట్లుతప్పిన కీళ్ళనొప్పులడంగి తిరిగి బలమొసంగు ననియుం జెప్పఁబడినది.

గోలకొండ దుర్గము (తొల్లింటి పాలకొండ), — , ఆదిని గోపాలుండను నొక యోగి ఇప్పటి గోల్కొండ దుర్గముండిన గుట్టయందొక గుహలో వసించుచు యోగసాధన క్రియలు నెరపుకొనుచుంట నాగుట్టకు (కొండకు) గోపాలుని కొండయని వాడుకకల్గెను. అది రానురాను గోపాలకొండగ వాడుకయందే క్లుప్త రూపమునంది మరికొంతకాలమున కింకను "పా" యక్షరము కూడ లోపింప వాడుకయందు గోలకొండయాయెనని అచ్చట నొక ప్రతీతికలదు.

దీనికిం దార్కాణముగ నాకొండయందేగల యొక గుహను అందువసించు కొందఱు హిందు వులంజూపుచు నాటినుండి నేటికిని ఆ గుహ హిందువుల వశమందే యున్నదనియెదరు. ఆ తావుయొక్క ప్రాముఖ్యతం గుర్తించియేమొ వరంగలు పట్టణమున రాజ్యమేలుచుండిన యప్పటి త్రిలింగ భూపతి తన సైన్యము నొకటి యిటనుంచ నొక మట్టికోటం గట్టెననియు, నది రాజకీయ కారణములమేరకు గుల్బర్గ బహిమనీ సుల్తాను మహమ్మదుషాకు క్రీ శ. ౧౩౬౪ లో వశపఱ్పంబడెననియుఁ జెప్పంబడినది

ఈ బహామనీరాజ్యము క్రీ శ. ౧౩౪౭ మొదలు ౧౫౨౫ వఱకు నుండినది (అనగా ౧౭౮ సంవత్సరములు) గాన గోలకొండ మట్టి కోట బహమనీ ప్రభుత్వమునకు దాని ప్రారంభ దశయందే సమర్పణమైనదిగ మనసునందుంచు కొనఁదగును. ఈ బహమనీరాజ్యము రెండవ అల్లాయుద్దీన్ బహమనీసుల్తాను పాలనమున ౧౪౩౭ నుండి బలపడి గొప్ప యుచ్చదశ ననుభవించెంగాని పిదప నచిరకాలముననే భిన్నమై యైదు వేర్వేఱు మహమ్మదీయ రాజ్య ములుగ చీలిపోయెను. అందు గోల్కొండ కుతుబ్షాహీ రాజ్యమొకటి.

అక్కాలమున గోల్కొండయందు రాజప్రతి-నిధిగ నుండిన క్వాలికుతుబ్షాహీ ౧౫౧౨ లో స్వతంత్రతగా తానే గోల్కొండసుల్తాన్ (నవాబు)

నని ప్రకటించుకొనెను. తోడనే తన రాజధానిగ గోల్కొండ మట్టికోటను రాతితోకట్టి బలపఱచెను. ఆతఁడు ముప్పది సంవత్సరములు (౧౫౪౩ 3 సెప్టెంబరు దనుక) అజేయుఁడై రంజకముగ రాజ్యమేలుచు నాదినమున మశీదునందు ప్రార్థించుచుండుతరి నాతని జ్యేష్ఠపుత్రుఁడు జెంషెడ్ఖాలీ కుతుబ్షాహి తన సేవకుండగు మీర్మహమ్మద్హమేదాని యనువానిచే (తొంబది సంవత్సరముల వృద్ధుండగు) తండ్రిం జంపించి మశీదునుండియే గోరీలోని కనిపెను.

పిదప జెంషెడాలీ ప్రభువయ్యెంగాని (రెండవ సుతుఁడగు) ఈతని తమ్ముఁ డిబ్రాహిం గర్భవిరోధిగ నుండెను. క్రీ. శ. ౧౫౫౦ లో నీతని యకస్మాన్మృతికింబిదప నెలలబాలుండగు నీతని సుతుని సింహాసనముపై నుంచిరి. అతని పేరు సుబాన్ఖాలి కుతుబ్షాహి. ఇబ్రహీం కోటంజొరంబడి యాక్రమించి తాను సింహాసన మెక్కెను. (ఇది ౧౫౫౦). ఈ ఇబ్రాహిము కూలి కుతుబ్షాహి ముప్పది వత్సరములు రాజ్యమేలి ౧౫౮౦ లో మృతినందెను. ఈతని శాసన మొకటి గోల్కొండ దుర్గపు మక్కా దర్వాజాపై నున్నది.

ఈతనికింబిదప నీతని మూఁడవ కుమారుఁడు మహమ్మద్ఖాలీ కుతుబ్షాహి రాజ్యమునకు వచ్చి గోల్కొండ కైదుమైళ్లదూరమున మూశీనదీతీరమందున్న భాగ్యనగరమున నొకదుర్గముం గట్టి కొన్నిభవనములను నిర్మించి తన రాజధానిగ జేసికొనెంగాని గోల్కొండను వదలక నటంగూడ వసించుచునేయుండెను. గోల్కొండ జనబాహుళ్యమున నిరుకై అనారోగ్యవంత మగుట్ల దానికొరకిట్లు చేయవలసివచ్చెనని చెప్పంబడినది. ఈతండే (హైదరాబాదునందలి) చార్మినార్ కట్టించెంట. జామామశీదును ఈతండే కట్టించెనని శాసనమున్నది.

ఈతని కొర్కెమేరకతని యనంతరము మేనల్లుఁడగుసుల్తాన్మహమ్మను రాజ్యమునకువచ్చెను. ఆతనికింబిదప నాతని సుతుండబ్దుల్లాకూలీ కుతుబ్షాహి సింహాసనమెక్కెను. ఇది ఢిల్లీయందు మొగలాయి చక్రవర్తి యౌరంగజేబు పరిపాలన కాలము

ఈయబ్దుల్లాకడ ప్రధానమంత్రిగ నుండిన మీర్జుమ్లా తన సుతుని కొక రాజ్యముం గూర్చు నుద్దేశముతో ఔరంగజేబు చక్రవర్తిలోనై యాయనకడనుండి యొకలేఖం గొనివచ్చి యబ్దుల్లానవాబున కందిచ్చెను. దానింగాంచి యిది కుట్రగానెంచిన యబ్దుల్లా మీర్జుమ్లాను జైలునందు నిర్బంధించెను. ఆవార్త యౌరంగజేబున కెఱుకయై గొప్ప సైన్యముతో తన సుతుండగు మహమ్మమహజీమ్ (రాకొమరుని) సైన్యాధిపతిగ నొనర్చి యబ్దుల్లాపైకి పంపెను. అప్పటికి అబ్దుల్లా నవాబు గోల్కొండదుర్గమునందుండ మొగలై సైన్యములు భాగ్యనగరము (పిమ్మట హైదరాబాదు) నాక్రమించుకొనియెను. తోడనే చక్రవర్తియగు ఔరంగజేబునకు యబ్దుల్లా తనకుమార్తె నిచ్చి పరిణయమొనర్చ రాజీయయ్యెను. భాగ్యనగరమున చక్రవర్తియొక్క ప్రతినిధి యుండుట కంగీకరింపుతో తిరిగి అబ్దుల్లానవాబ్ మొనర్పంబడియెను. మరియు నాతండు ౧౬౭౨ లో మృతినంద నాతని మేనల్లుండగు అబూల్హసన్ గోల్కొండ నవాబాయెను. ఆకాలముననే భాగ్యనగరమును హైదరాబాదు నామధారిగ మార్పునందెను.

ఈ అబుల్హస్సనునవాబునకే తానాషా యనెడి వాడుకనామ ముండెను. తానాషా యనగా కులాసా పురుషుండని యర్థమట. పిదప నీపేరే ఆంధ్రు

లందు తానీషాగా మారిపోయెను. గోపన్న రామదాసుగారు భద్రాచలం దేవస్థానపు కట్టడములను సర్కారు బొక్కసమునుండి కట్టించిన కథకాలపునవాబీతానీషాయే. సర్వదా ఒమార్ఖాయమ్ కవివరుని కవిత్వముతోను, కంచెనీల ఠుమ్రీపాటలతోనుమత్తుఁడైమైమరచి, కాలము గడపుచుండిన భూపతి. మొగలై చక్రవర్తి ప్రధానసేనానియగు ఖానిజహా నీతనిం బట్టి చెఱ నుంచి, రాజ్యము మొగలాయిరాజ్యమునకుం గల్పివైచెను.

ఔరంగజేబునకుం బిదప మొగలై సామ్రాజ్యమును అస్తమించనయ్యెను. అక్కాలమున హైదరాబాదు (భాగ్యనగరము) నందు మొగలై రాజ ప్రతినిధిగానుండిన అసఫ్జా హైదరాబాదు మొదటి నిజాముల్ముల్కుగ ౧౭౨౪ నందు ప్రకటించుకొని స్వతంత్రుఁ డాయెను. వారిసంతతివారే ఇప్పటి నిజాములు.

గోల్కొండదుర్గ మిక్కాలమున పాడుపడు చున్నను దానిని వివరించి ముగింతుము గాక. దుర్గము నిర్మింపఁబడినకొండ భూమినుండి ఐదు వందల అడుగుల ఎత్తుకలది. పెక్కుతావులందు కొండపాదమునకూడ కోటగోడలు కలవు. కొండ నెత్తిపైనను, కోటబురుజులపైని ఖాంజాహాను యుద్ధకాలమునందుండిన ఫిరంగు లట్లే యున్నవి. కోటయందు ఎనుబదియేడు బురుజులును, ఎనిమిది ద్వారములును నిర్మింపఁబడినవి. అందు నాల్గు ద్వారము లిప్పుడు కప్పివేయఁబడి తక్కిన మెక్కా, జమాలీ, బంజ్రా, ఫతే దర్వాజాలుమాత్రము వాడఁబడుచున్నవి. లోనికరుగగనే నవామహాల్ (తొమ్మిది ప్రాసాదము) లను కట్టడములకల దడి పాడుపడుచున్నది. లోన నింకను జామామశీదు, శిలాఖానా(Armoury), అంబార్ఖానా (Store house of Valuables) మొదలగు భవనములున్నవి. అందు కడపటిది అబ్దుల్లాకుతుబ్షాహి నవాబు ౧౬౪౩ లో నిర్మించెనని శాసనము కలదు.

రాజభవనము (నివాసభవనము) న్యాయసభామందిరము పాడుపడు చున్నవి కొంచ నగును.

గోలకొండ పేరులు

— నైజాము రాజ్యమునకు తొల్లింటి రాజధానిపురము. ఇచట వజ్రపుగను లుండెనని ప్రతీతి కలదు.

అట్టె అబద్ధములాడుచుండిన, గోలకొండ డబ్బీలు కొట్టుచున్నాడందురు. గోలకొండ చిక్కుడుకాయలను పేరుగల ఒకదినుసుశాకము కలదు. రామానుజీయ వైష్ణవబ్రాహ్మణశాఖలలో నొక తెగవారిని (బ్రహ్మపురవైష్ణవులనియు) గోల్కొండవ్యాపారు లనియెదరు. ఆదిని వీరా దేశపు వర్తకులు గానోపు.

గోలాగోకర్ణ నాథము

ఇది గొప్పశివక్షేత్రము. అయోధ్యరాష్ట్రమున రోహిల్కండు కుమాంరెయిల్వేపై నున్న పురాతన స్థలము. ఒకసరస్సుఒడ్డున గొప్పదేవళమున నాల్గడుగుల లోతుగల కుండలములోగల గోకర్ణనాథ శివలింగము రావణ ప్రతిష్ఠితమని చెప్పఁబడినది. చెఱువుచుట్టు దేవాలయములు, మఠములు, సత్రములు కలవు. ఇట నివసించువా రందఱు గోసాయిలే.

ఫాల్గుణమం దొకటి, చైత్రమునం దొకటియు గొప్ప ఉత్సవములు జరగును. ఒక్కొకటి పదునేను దినములు జరగును. ఈపవిత్రస్థలి పదునెన్మిది మైళ్లు చతురపుప్రదేశమట. తూర్పున పదునెనిమిది మైళ్లదూరముననున్న దియోకోలిగ్రామమును, దక్షిణమున అంతేదూరమునగల బాల్మియూర్ బార్కార్గ్రామమును, పశ్చిమమున నదేదూర

మందున్న మత్రిగ్రామమును, ఉత్తరమునం దంతే దూరమున మహాపూర్ గ్రామమును ఈపవిత్రస్థలికి ద్వారములని చెప్పఁబడినది.

గోలేయ గోత్రము — ఆత్రేయ గణము చూడుఁడు.

గోర్జి (Gorge of a river) — నది మెత్తని ప్రదేశములం బ్రవహించుతరి చాల లోతునకుం గోసివేసిన గండి. దీని కమెరికాదేశము నందు Canon (కేనన్) అనియెదరు. (కానన్ చూడుఁడు). ఇది ఇంగ్లీషుశబ్దము. గోర్జి అనునది పల్లెలలో వాడుకొనుచుండు కృతకశబ్దము.

గోర్డియన్ నాట్ (Gordian Knot)— దుస్సాధ్యమగునది లేక గొప్పచిక్కు యని భావము. Phrygia నరపతి యగు Gordius అనునాతఁడొక యవస్థాకాలమున నొక గొప్ప ముడివేచి యందు కొనలు రెండును బయటికగు పడకుండునట్లమర్చి దానిని తన జాతిదైవముకడ నుంచెనట. ఆముడి నెవ్వఁడు విడఁదీయునో ఆతనికి జయమును, ఆసియాదేశమును వశమగు నని యాదైవము తెలిపెనట. దానికి అలెగ్జాండరు దానిని తన ఖడ్గముతో గోసి ఛేదించి విడదీసెనట.

గోల్కొండ భట్టర్లు — గోల్కొండ వ్యాపారులు చూడుఁడు.

గోల్కొండ వ్యాపారులు — ఆంధ్ర దేశపు బ్రాహ్మణశాఖలలో నొకటిగ నున్నది. వీరందఱు రామానుజీయవైష్ణవమతస్థులు. వీరిని తెలగాణ్యపు నియోగులనియు, బ్రహ్మపుర (ఉత్కలదేశమునం దున్న బరంపురము) వైష్ణవు లనియుకూడ ననుట కలదు. వీరందఱొకపేరం బరగుచు నొకరీతి వసుపడుచున్ననూ వీరియం దైకమత్యమధికముగఁ గన్పట్టుచున్నను వీరియందు భేదములు లేకపోలేదు.

వీరియందు గాదివారిలో నొకశాఖయు, కాఖూరివారు, కొండుపర్తివారు, గుండాలవారు, గుండుమళ్ళవారిలో నొకశాఖయు, న్యాయపతివారు, పరాజ్కుశంవారు, బచ్చువారు, మాగువారిలో నొకశాఖయు రాపోలువారు పూర్వవైష్ణవు లనంబడుదురు. వీరు శ్రీవేంకటేశాధీశాధిభట్టరు వారి సంతతివారనియు, తిరుమలనివాసులగు వైష్ణవ సాంప్రదాయస్థులనియు చెప్పుచున్నారు. (వేంకటేశాధీశాధిభట్టరు చూడుఁడు) వీరికిం భట్టరు లని వాడుక యుండెనందురు.

భట్టరులు కొందఱు గోల్కొండసీమ కరగి యట నివాసులుగ నుండుటచేత గోల్కొండ భట్టరు లనంబడిరట. తక్కినవారిం దిరుమలభట్టరు లని వాడుచుండిరట. ఆతిరుమలభట్టరులే దక్షిణదేశపుసీమల కరగి ఇప్పుడు ద్రావిడవైష్ణవు లనం బరగువారి పూర్వులుగ నుండిరనియు, గోల్కొండ భట్టరు నానాఁ వ్యాపారవృత్తిం గైకొనుట గోల్కొండవ్యాపారులనంబరగి క్రమముగ నుత్తర సర్కారులకును, నెల్లూరిసీమకుం జేరిరనియు, మరియుబరంపురపు సీమయందు వీరధికసంఖ్యాకులుగ నుంట వీరిటీవల బ్రహ్మపురవైష్ణవులను నామముం గైకొనిరనియు నందురు.

ఈపూర్వవైష్ణవ గోల్కొండవ్యాపారులందు కౌండిన్య, భరద్వాజ, భార్గవ, శ్రీవత్స, హారిత, ఆత్రేయ యనంబడు నాఱుగోత్రములు గానవచ్చుచున్నవి. వీరు మతకర్మలందు తమపేరునకుం బిదప నాచార్యశబ్దము విధిగా వాడుచున్నారు.

పిమ్మట కొన్ని తెలగాణ్యపు కుటుంబములు వైష్ణవమతస్వీకరణ మొనర్చి సంస్కారముల నంది వీరియందుం జేరి గోల్కొండవ్యాపారులనం బరగుచున్నారనియు, వారు గాదివారినుండి గుండుమళ్ళవారినుండియు, మాగువారినుండియు

పణ్యాలవారును, ఇంకను తఱువాత జోస్యరాల వారు, గంధంరాజువారు, దాశిరాజువారు, దురు శేటివారు, శంబరాజువారు, దేవరాజువారు, ద్రోణంరాజువారు మొదలగు కొన్ని నియోగి కుటుంబములును, వైష్ణవమతస్వీకరణ మొనర్చి వీరియందు చేరిరట. (తెలగాణ్యులు చూడుఁడు).

గోల్డు జాతివారు — ఆమూరు నది, సైబీరియా, మంచూరియాల నడుమగానడచి ఎల్లయగుచు ఒకాటస్కు సముద్రమున సంగమించుట కుత్తరవాహినిగ తిరిగి నికోటయేవ్స్కి యను పురముకడ సంగమించును. ఈప్రాంత సీమలం దైదువేల వింతప్రజలు గోల్డ్సనంబడు వారు కలరు. ఈప్రాంతసీమలు చీనావారిక్రింద క్రీ. శ. ౧౮౬౦ వఱ కుండెను. అప్పటి యుద్ధమున రష్యావారికి వశమాయెను. చీనావారు వీరిని యూపీటట్సీ (చేపలచర్మపుజాతి) యని వాడుచుండిరి. చేపలచర్మములం దీసి బాగుచేసి వస్త్రములుగ ధరించుచు కాలిజోళ్ళు, మేజోళ్ళు, సంచులు, పెట్టెలు మొదలగునవి వీరుచేసికొనుట నాపేరునకుం బాల్పడిరట. ఆకారమున మంచూరియా ప్రజలవలె నుందురు. గొప్ప వేటకాండ్రు. ఆప్రాంతముల ఫర్ మృగములు మెండు. వారి యిండ్లును మంచూరియాదేశపు పోలికయే.

దేశ మతిశీతలప్రదేశమగుట వీరు కష్టజీవులు. వేసవియందు చేపలం బట్టి జీవింతురు. ఫర్ జంతువుల వేటాడుదురు. శీతకాలము దీర్ఘమైనది. నీరు ఘనీభవించియుండ ఎండుచేపలే వీరికాహారమగును. వీరికుక్కలే వీరి స్లెడ్జిబండ్లను ఈడ్చుకొని మంచుపై బర్విడును.

గ్రామమునం దొక మతాధికారియగు గురువుండును. ఆయనను షామానని యందురు. ఆయన వైద్యుఁడు, మంత్రవేత్త, పిశాచహర్త, దయ్యములం బట్టి తెప్పించి, శిక్షించియు పార ద్రోలియు రోగుల కారోగ్య మిప్పించువాఁడు.

వీరియందు పునర్జన్మములు కలవు. ప్రాణులకు నివాసభూమియగు బూనీయను లోకము కలదు. దానింగూర్చి షామానుగారికి చక్కని జ్ఞానము కలదుగాన నాయన జ్ఞాని యనంబడును. అందొక పవిత్రవృక్షము చాల పెద్దది యుండును. దాని కొమ్మలలో శరీరముం బాసిన ప్రాణులు పక్షుల యాకారమున వసించుచుండెడిని. కాలగణాంతరములచే ప్రాణులకు పునఃపునర్జన్మములు కల్గుచుండును. ప్రాణి జన్మించినపిదప నొకవత్సర కాలము పరిశుద్ధావస్థయం దుండును. పిల్లపుట్టిన తోడనే ప్రాణి పక్షిరూపమును వీడి జన్మస్థానమునకు (బూనీనుండి) నేతెంచి, పిల్లశరీరమందు ప్రవేశించునట. బూనీయే వీరికి స్వర్గానుభవ స్థలము.

గోల్డు డెలివరీ - వాణిజ్య సంబంధమున స్టాకుఎక్స్ఛేంజి పరిభాషాపదము. సెక్యూరిటీ అర్హావిధానముననే అర్హమగు స్థితియందు ఉండుటం దెల్పుటకీ పదమును వాడుచున్నారు.

గోల్డు బాండ్సు (Gold bonds) — బంగారు నాణెములలో వడ్డీచెల్లించుట, ఋణము తీర్చుట మొదలగు విధులుగల పత్రముల కీపేరు వర్తించును. అట్టి ఋణపత్రములు గోల్డుబాండ్సు అనఁబడును. మఱియు బంగారు నాణెములకు గోల్డనియు వాడుచున్నారు.

గోల్డెన్ గేటు (Golden gate) — పసిఫిక్కు మహాసముద్రము నుండి సాన్‌ఫ్రాన్సిస్కోబే లోనికింగల్గు కాలువ. ఐదుమైళ్ళపొడవు. చక్కని ప్రదేశమగుకతన నీపేరిడియున్నారు.

గోల్డెన్ హారన్ (Golden Horn) — టర్కీదేశముకడ నైరోపాయందు బోస్ఫరస్ జలసంధి విజృంభించినతావు, ఇస్తంబూలీ (వెనకటి

కాన్‌స్టాంటినోపిల్) నగరము పేరా, గలాటాల నంటియున్న సముద్రపుకాలువ. సౌందర్య విశేష మున నిట్టి పేరందినదట.

గోల్డెన్ ఏజి (Golden Age) — Bright epoch అనియు, Good old days అనియు నర్థము. తొల్లింటి ధర్మకాలమనిభావము. దానికింబిదప Silver age అనియు, దాని బిదప Brass age అనియు, దానికింబిదప (ఇప్పటి) కాలమునకు Iron age అనియు నాలుగు భాగములుగ దీనింబల్కుచుందురు

గోల్ఫు ఆట (Golf) — గోల్ఫు ఆట ప్రధానముగ నొకటియేయైనను దీనిం ద్రివిధము లుగ నాడుచున్నారని తెలియుచున్నది. ఇది యొక పెద్దమైదానపు ప్రదేశమున నాడఁ బడును. సర్వసాధారణముగ గోల్ఫు అనంబడు ఆట కుపయోగింపఁబడు ప్రదేశము సమతలమై యుండవలయును. ఒక్కొకతరి పచ్చగడ్డిపట్టి దాని బాగుగ నంటకత్తిరించియుంచుదురు. గడ్డి ఎత్తుగ పెరుగునేని బంతులు దొరలుట కాటంకముగ నుండును. ఆట బయలునందర్వ్యామగు ప్రదేశమున లేక ప్రదేశములందు నాల్గంగుళముల యడ్డుకొలత గల గుంటలు చేయఁబడియుండును. ఈగుంటలు స్థలవిశాలముం బట్టియుండును. ఐనను సర్వసాధా రణముగ పదునెన్మిదిగుంటలుండుట యాచారమై యున్నది. ఒకప్పుడెక్కువ గూడ నుండుటకలదు. ప్రతిగుంటకడను యానవాలుగ నొక చిన్న ఎఱ్ఱి జండాగుర్తు దెల్పుచుండును. ఈ యాటయం దుపయోగింపఁబడు చిన్న యాటబంతుల నా గోతులం బడద్రోయుటయే ఆటవిధానము. శక్తి కొలఁది వీలగునన్ని తక్కువత్రోపులతో నాబంతిం దొరలఁజేయుచు గుంతుంబడద్రోయుటయే జయము. బంతింద్రోయుటతో నాటనారంభించుతావున 'టీ' గుర్తు వేయఁబడును. మఱియు నతావునకును 'టీ' యని వాడుచున్నారు అట్టి 'టీ' ప్రదేశము నుండి గుంట ఇంతదూరమున నుండవలయునను నియతిలేదు. ఎంతదూరమునైన నుండవచ్చును. వేర్వేఱు గుంటలు వేర్వేఱు దూరతలముల నిర్మింపఁబడి యుండునని యెఱుంగునది.

ఆటబంతులను టీ ప్రదేశమునుండి గుంటల కడకుం ద్రోసికొనిపోవుటకు చేతికఱ్ఱలంబోలిన వేర్వేఱు ఆడుపిడులంగల్గిన కఱ్ఱలుపయోగింపం బగును. వీట్లకు Clubs అని గుఱుతుగలదు. వీట్లయందు Driver Club అనియు, Niblick Club అనియు, Mastic Club అనియు, Cleek Club అనియు, Putter Club అనియు పెక్కురకముల పేర్లుగల Club కఱ్ఱలుపయో గింపంబడెడిని. బంతులు రబ్బరు ఉండలపై Caoutchouc cover వేసి తెల్లరంగు వేయు దురు. ఒక్కొకఆటగాని కొకబంతి యుండును. లేక ఇరువ్వరు కలసిగాని ఒక్కొకబంతి నాడుట యుంగలదు. ఒక్కరొకబంతిచొప్పున నాడెడి యాటకు సింగిల్సు (Singles) అనియు, ఇరువ్వ రొకబంతి నాడుయాటకు ఫోరు సమ్సు (Four Somes) అనియు నందురు. దీనినింకను Guar- tetle అనియు ననుటయుంగలదు. ఇది సర్వ సాధారణమగు బహిరంగపుటాట.

గోల్ఫుఆటం గొంతసులభపర్చి స్వంతఆట ప్రదేశములందు (Lawn) ఆడుకొనుఆటకు Clock Golf అనిపేరు. ఇందు Putter అనం బడు కఱ్ఱలతో నెందఱైనను యాడుచుందురు. ఒకగుంటకుం గొంతదూరమున తలపై బంతులను వహించు సంఖ్యాగుర్తులను నేలగ్గుచ్చి దానిపై నొక్కొక యాటకాఁడును తనబంతినిడుచు వీలగు నన్ని తక్కువత్రోపుదెబ్బలతో ఆబంతిం గుంటం జేర్చ ప్రయత్నించెడిని. ఇంకను ఒక్కొకతరి ఈ గుంటనుండి వేర్వేఱుదూరముల నీగుర్తులనిడి

యాడుచుందురు. ఒక మైదానమున నొక తావున నొకగుంటం జేసి దానికి వేర్వేఱు దూరముల వేర్వేఱు సంఖ్యాస్థానములను ఆట ప్రారంభించు తావులుగనిల్పి, ఆయా తావులనుండి యాటనాడు టకు మొదలిడి Putter కఱ్ఱతో బంతింద్రోయుచు గమ్యస్థానమగు గుంటం జేర్చుయాటకు పుట్టింగు గోల్ఫు (Putting Golf) అని యనుటయుం గలదు. కాని ఈ మద్భేదముతో ఇది Clock Golf ఆటయొయగుట వేఱుగ వివరించుచు వదలి వేయుట సమంజసము.

గోవత్సద్వాదశి — కార్తీక బహుళ ద్వాదశి (పండుగలు చూడుడు)

గోవర్ధనమఠము — శుద్ధాద్వైత మఠము.

గోవర్ధనపురము: బొంబె రాజ ధాని నాశికమండలమున నాశిక పట్టణమునకు సమీపగ్రామము. దీని ప్రశంస మార్కండేయ పురాణము ౫౭ యందు కలదు.

గోవర్ధనరాష్ట్రము — గోపరాష్ట్రము చూడుడు.

గోవింద ద్వాదశి - ఫాల్గుణ శుద్ధ ద్వాదశి. ఆదివారము పుష్యమీ నక్షత్రము, శోభననామయోగము సంభవించి అత్తరి కుంభ రాశియందు రవి, ధనస్సునందు గురుడు, మకర రాశియందు శనియు నుండినచో నాతిథి యీపేరం బరగెడిని.

గోవింద భగవత్పాదాచార్యుడు - వీరు జీవన్ముక్తికై చిరాయువుగల్గు సాధనముగ పాదరసమందలి దోషములను శుద్ధిజేసి క్రమ ముగ లోనికివాడుచుంటవలన సిద్ధులై చిరజీవు లగు మార్గములన్ను గొప్ప పరిశీలన లొనర్చిన వారు. ఈయన రసార్ణవమను గ్రంథమును రచించెనట. ఇందు రసయోగసిద్ధి వివరింపంబడినది. భౌతికశరీరము షట్స్థానికయని ఇందు చెప్పంబడినది. దృష్టిచేతను, స్పర్శనముచేతను, సేవనముచేతను రసయోగియై సిద్ధుడై జీవన్ముక్తుడగునని యిందు గలదు. ఈపరిశీలనలందీతని ప్రధానశిష్యుడగు రసేశ్వరయోగి ఈయనకు సహాయపడుచుండెనని యందురు (రసేశ్వరుడు చూడుడు). ఈతడు శంకరాచార్యుని గురుండనియు (శుకుని శిష్యుడగు) గౌడపాదాచార్య యతికి శిష్యుండనియు తెలియుచున్నది. గౌడపాదయతి సుభగోదయ మను మంత్రశాస్త్రగ్రంథము రచించినవాడు.

గోవిందవ్యూహము — రామానుజీయవైష్ణవ చైతన్య వైష్ణవ మతధర్మములందు తదేకాత్మరూప మహావిష్ణువు అందు ద్వితీయ చతుర్వ్యూహములలో నొకటి యనియు, సంకర్షణ వ్యూహము లైదింటిలో నొక ఉపవ్యూహమనియు, వైభవ విలాసమూర్తియనియు, వరుసగ చక్ర, గద, పద్మ, శంఖము లాయుధములనియు చెప్పంబడినది. (విష్ణుదేవాలయములందలి విగ్రహములు చూడుడు).

గోవిశాన దేశము — రాజధాని విరాట లేక వైరాట పట్టణమనియు (బైరాట్) ఇది సంయుక్తరాష్ట్రములోని కుమాన్ డివిజ నులో నున్నదనియు కొందఱనుచున్నారు. ఇప్పటి ధీకూలిగ్రామముగ బోల్చుచున్నారట. పడమటి రోహిల్ఖండమునందు బిగ్నోరు సమీపమున

ముండోరనుతావును గోవిశానపురమని పోల్చి యున్నారు. ఇప్పటి కాశీపూర్ ఈదేశములోనిదే. మహాభారతము భీష్మపర్వము ౧౭ందు దీని ప్రశంస కలదు.

గోవృత్తోక పట్టుకుపోనా — ఒక దీనుండగు అంధుని ద్రోహమొనర్చి ఒక గోవృత్తోక నొకదుష్టుఁడు అంధునిచేతికిచ్చి అదివదలక నడచిపోతే ఊరిలోనికి పోగలవని దారిచెప్పెనట. నాడాదిగ దష్టులుచెప్పు మాయసలహాలను గోవృత్తోక పట్టుకుపోవుట యని వాడుచుందురు.

గోవులు లేని ఊరిలో గొడ్డు గేదె శ్రీమహాలక్ష్మి యగును —

గోవ్యాధి గోత్రము — అగస్త్యి ఉపగణము చూడుఁడు.

గోశ్వపిగిలి గోత్రము — భరద్వాజ ఉపగణము చూడుఁడు.

గోశ్వపి గోత్రము భరద్వా ఉపగణము చూడుఁడు.

గోష్మాయన గోత్రము వ గణము చూడుఁడు.

గోస్సలమఠము — హిమవన్నగముపై టిబెట్టుదేశమున మానసరోవర రఖస్థల్ (రాక్షస తలము లేక రావణహ్రదము) సరస్సులనడుమగ నున్న బౌద్ధమఠము. ఇది కైలాసగిరి యాత్రస్థలకు మకాము స్థలము. మరమే గ్రామమువలె నున్నది. అందు బజారు అంగడులు కలవు. బౌద్ధ భిక్షువులు (లామా) అంగడులయందు కూర్చొని క్రయవిక్రయము లొనర్చుచుందురు. గౌరీ ఉదయారు గుహనుండి ౯ మైళ్లును, తకలాకోట నుండి ౨౩ మైళ్లును దూరముండును. (గౌరీ ఉదయూర్ గుహ చూడుఁడు, కైలాసశిఖరము చూడుఁడు).

గోళ్లపైనపడు తెల్లనిమచ్చలు - ఇవి వ్రేలిగోళ్ళపైనప్పుడప్పుడగుపడు చిన్నచుక్కలు. వీట్లను బాలురు ఆకాశమున నెగురు చూడు కొంగలకుం జూపిన గల్గెడివనెదరు వీటి సదృష్టలాభ సూచకమని తలంతురు

మనుష్య శరీరమంతయు చిన్నచిన్న గూడులు, అందు రంధ్రములు లేక గుంటలమయమై యున్నది. గోళ్ళక్రిందనూ అట్టిగూళ్ళుకలవు. వీటినిండా రక్తముండుటంజేసి గోళ్ళగుండా ఎఱ్ఱని రంగుపడుచుండును. ఏకారణమువలననైనను గోరుపై లోతుకు నాటగలిగిన ఒకపాటిదెబ్బ తగిలెనేని, దానివలన గోరుక్రిందనుండు గూళ్లు ఒకటి రెండు మూడు చితికి చెడిపోవును. అందు రక్తముండనేరదు గాన అవితెలబడి రక్తస్రావము లేక అటులనే మొద్దుబారియుండియు గోరుగుండా పైకి తెల్లగాగన్పట్టును దానిని తెల్లమచ్చ (చుక్క) యనుకొందురు.

రానురాను కొంతకాలమునకు అడుగునుండి క్రొత్తగూళ్ళు పుట్టి చెడిపోయినగూటి నాక్రమించి కలిపివేయును. తిరుగ నెఱ్ఱరక్తమాక్రమించుకతన తెల్లమచ్చ కనుపడక మాసిపోయి అంతయు నెరుపుగనె గాన్పించుటతో నా తెల్లమచ్చలు పోయినవనుకొందురు.

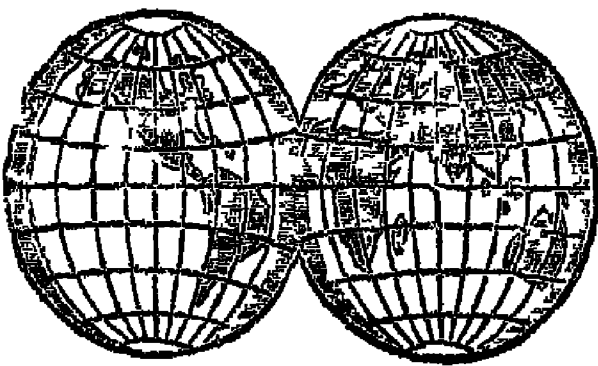
గ్నోస్టిసిజమ్ (Gnosticism) — తొల్లికాలమున అనగా క్రీ. వె. ఒకటి మొదలు ఆరవశతాబ్దమువఱకు పాశ్చాత్య సీమలందు ఒకతెగ మనుష్యులకు ఏవోకొన్ని దివ్యదృష్టి దివ్యజ్ఞానశక్తులు మనోసామర్థ్యములు కల్గియుండు ననియు తదితరులకు అట్టిశక్తులుండవనియు ఒక వాడుక నమ్మకములు ఉండెడివి. ఇప్పుడట్టివి కానరావు.

గోశీలకుల గోత్రము — పునగశీల చూడుఁడు.

గోహిల్ శాఖ క్షత్రియులు — క్షత్రియకులము చూడుడు.

గోళార్ధము భూగోళార్ధము — Hemisphere గోళార్ధము భూమి గోళముగా బంతివలె నుండుటంగాన అందొకసారి గన్పడునది గోళార్ధము లేక అర్ధగోళము.

భూమియందు ఆసియా, ఐరోపా, ఆఫ్రికా, ఆస్ట్రేలియా ఖండము లుండు సగముగోళమునకు పూర్వగోళార్ధమనియు (Eastern Hemisphere), అమెరికాఖండము లుండు అవ్వలిభాగమునకు పశ్చిమగోళార్ధమనియు (Western Hemisphere) వాడుక గలదు.

క్రి శిపత్స గీక

శుద్ధ పాడ్యమి. ఈదినమున గోవులనలంకరించియు మేపియు, ఊరిబయటకుం గొంపోయి వాటితో నాడుకొందురు. ఇది పండుగదినము. (పండుగలు, పర్వతిథులు, వ్రతదినములు చూడుడు).

గోత్రములు — ఆర్యులకుం గులగోత్రములు ప్రధానములు. వీట్లను విసర్జించుటయన మతధర్మములం గోల్పోవుటయగును. అందు గోత్రములు సప్తమహర్షుల సంబంధము. భృగు, ఆంగీరస, కశ్యప, అత్రి, వసిష్ఠ, అగస్త్య, విశ్వామిత్రులు సప్తమహర్షు లనంబడుదురు. వీరి సంతతివారగు ఋషులు గణర్షులనియు, ఉపగణర్షులనియు, గోత్రర్షులనియు, పేరులంబరగుచున్నారు. ఇందు భృగు ఆంగీరసులందు గోత్రములధికముగ గలవు. ఈ రెండుసంతతులందు వేఱ్వేఱుగణముల వారన్యోన్యము వివాహసంబంధములు చేసుకొన వచ్చుననియు, తక్కిన ఋషుల సంతతులందు ఒకేఋషి సంతతిగోత్రములవారన్యోన్యము వివాహము లొనర్చుకొనరాదనియుం జెప్పంబడినది. అటులనే భృగు, ఆంగీరస మహర్షుల సంతతులందు ఒకఋషి సంతతిలో ఏకగణమందలి గోత్రముల వారన్యోన్య వివాహసంబంధములు చేసుకొనరాదని నిషేధింపంబడినది. కాన వివాహసంబంధముం దీపరిశీలనను జాగ్రతగ జేయవలసియుండును.

గోత్రములందు కొన్ని బోధాయన సూత్రోక్తములుగను, కొన్ని కాత్యాయన సూత్రోక్తములుగను, కొన్ని మాత్స్య సూత్రోక్తములుగను, ఇంకం గొన్ని గోత్రము లితరగ్రంథముల నుండియు, లభించెడివి కొన్ని విరివిగను కొన్ని స్వల్పసంఖ్యాకములుగను లభించెడివి మరియు భారతము శాంతిపర్వమునందు కొన్నిగోత్రములు గానవచ్చెడిని. గోత్రజులలో నెక్కువ ప్రాముఖ్యత నందిన మొదటి ముగ్గురు పురుషులు సర్వసాధారణముగ ప్రవరర్షులగుదురు ప్రవరలిట్టుల త్రొలుతం దొలుత ఆర్షేయములుగ నేర్పడియెంగాని, రానురాను ద్వ్యాముష్యాయణమాన ధర్మములంబడసి ఎక్కువ ఋషులంబడయుచు ప్రవరలు పంచార్షేయములు మొదలు దశార్షేయములుగ గూడ నయ్యెను. మరియుం గొన్నిగోత్రము లేకార్షేయప్రవరలనే గల్గియుండుటయుం గలదు. ప్రతిమహర్షి సంతతి యందు, గణర్షుల సంతతి యందు కేవల గోత్రములు కలవు. కేవల గోత్రము, ఆ ఋషిసత్తముని స్వాంత సంతతియట. ఆగోత్ర మాసంతతి ఇతరగోత్రములందగ్రత వహించునని చెప్పంబడినది. ఇంకను కొందఱు ధర్మశాస్త్రకర్తలు కేవల గోత్రములవారికిం గన్యలనీయవగుంగాని వారికన్యల నన్యగోత్రజులు (ఆఋషి సంతతిలోనివారలు) పరిణయ

మగుట శ్రేయముగాదని సూచించియున్నారు. ఇంక దొరకిన గోత్రములసంఖ్య ౨,౧౮౯.

ద్వేషి గోత్రము — భరద్వాజ ఉప గణము చూడుఁడు.

- ప -కాల విజ్ఞాన శాస్త్రమునందు వివరింపఁబడిన పరీక్షలలో నొకటి (కాలవిజ్ఞాన శాస్త్రము చూడుఁడు)

తన పశువులభివృద్ధినంది తనకు పాడి పంటలు సమృద్ధిగనుండి సుభిక్షముగ కాలము గడువ గోరు సేద్యవృత్తిపరుఁడు ప్రతిసంవత్సరము ఆషాఢ బహుళ నవమిని ప్రథమ యామమున గోవులను (పశువులను) పూజింప వలయునని ఋషులు నుడివి యున్నారు.

౧. గోపూజా దినమున - పూజానంతరము (ద్వితీయయామము) న పాలిచ్చుచున్న గోవైనను పెద్ద మూపురముగల యెద్దైనను మందనుండి వెడలినచో నా సంవత్సరము చక్కగ వర్షించి సమృద్ధిగపండి ధర లనుకూలించి ధనవంతుఁ డగునని యు,

౨ గోపూజా దినమున - పూజానంతరము, నలుపు, ఎరుపు కల్గిన వాలీయనిది, లేక గొడ్డావు మందనుండి బయలు వెడలినచో స్వల్ప వృష్టియనియు, పాడి తగ్గుననియు, కలహములు గల్గుననియు,

3 గోపూజా దినమున - పూజ కాలమున ఎట్టినిది, కుంటిది లేక గ్రుడ్డిది, బక్కచిక్కినది, చక్కగా త్వరితముగ నడువలేనిది, శాలీడ్చుచు నడుచునది యగు ఎద్దుగాని, ఆవుగాని మందనుండి ఈవలకు వచ్చినచో నా సంవత్సరము వర్షలోప మనియు, పశువులకును, మనుష్యులకును పీడాకరమనియు, ప్రభుత్వ రక్షణమునకు లోపమనియు రెట్టవిజ్ఞాని కాలవిజ్ఞానమున సూచించెను.

న్ — పాశ్చాత్యదేశ కులవారియందు దుష్టపిశాచములు గోబ్లిన్ అను జాతివి కలవని వారి గ్రంథములందు జెప్పఁబడినది. కాని కొందఱు నమ్మకుందురు.

గౌడదేశము—వంగదేశముచూడుఁడు.

గౌడపాదపర్వతము — రుద్ర హిమాలయశాఖ. (గంగానది చూడుఁడు).

గౌడపాదాచార్యులు — తండ్రి విష్ణుదేవుఁడు, తల్లి గుణవతి, బ్రాహ్మణుఁడు. సుఖదేవర్షి యాశ్రమసమీపమున, భూపాలగ్రామము జన్మస్థలము. తల్లి దండ్రులిడినపేరు, సుఖదత్తుఁడు. ఈబాలుఁ డైదువత్సరములనుండి సకలశాస్త్రములం జదివి, గౌడ దేశమునకరిగి, జిష్ణుదేవుం డను తపస్వి గుహాముఖంబున తపంబొనర్చి. ఆమునిసత్తమునిచే మంత్రోపదేశ మందెను. ఆమంత్రమును తపస్సిద్ధిగల్గింప గౌడపాదుఁడని పేరు ప్రసిద్ధమయ్యెనట. ఈయన శ్రీచక్రమున పరదేవతారాధన మొనర్చుచుండువాఁడు. (శ్రీచక్రముచూడుఁడు). సుభగోదయమను శాక్తేయ గ్రంథరచయిత, మాండూక్యోపనిషత్తునకు కారికలను రచించినవాఁడు. శంకరభగవత్పాదుల దేశి

కుండగు గోవిందభగవత్పాదులకు గురువు గంగోత్తరికి పశ్చిమదిశగానున్న పర్వతముపై తపమాచరించుచు సిద్ధిజెందినకత నాగిరికి గౌడపాదపర్వతమను పేరు వాడంబడుచున్నది.

గౌడపురము (ఇప్పటిగౌర్)— తొల్లింటి వంగదేశపు రాజధాని. ఇప్పుడు గౌరనంబడుచున్నది. (వంగదేశము చూడుడు).

గౌడ బ్రాహ్మణులు — పంచగౌడశాఖలలో నొకశాఖవారు (బ్రాహ్మణులు చూడుడు). వీరు ఇప్పుడు బంగాళమనంబడు దేశములోనుండిన గౌడదేశమున నివసించువారుగ నుండి ఈపేరందిరి. (గౌడదేశము, బంగాళాదేశము చూడుడు) వేర్వేఱు కాలములందు చీలి వేఱైన గౌడబ్రాహ్మణులలోని అంతశ్శాఖలలో ముఖ్యమగునని ఈకాలమున వారు గన్పట్టెడిని. వీరు మత్స్యభక్షకులు.

౧. అగ్రదానీశాఖ- తొలుత వీరికి దానము ప్రథమతః చేయనర్హులుగాన ఇది బిరుదనామముగ గల్గినదని చెప్పుదురు. వీరు అపరకర్మలందునను ప్రేతకార్యము లందునను దానములం బట్టుట యాచారముగ నేటికింగలదు.

౨. ఆచార్యబ్రాహ్మణులు (లేక ఆచార్జి). వీరు అపరకర్మలందు భోక్తలుగనుండుట యాచారమైయున్నది. తొల్లిదశరథ మహారాజస్తమించిన తరి పుత్రుండగు భరతభూపాలుం డేతెంచువరకు ఆచార్యబ్రాహ్మణ సంఘ మాకళేబరముంగని పెట్టుకొనియుండి కాచుచుండిరట. దానికిం గృతజ్ఞుండై భరతుం డామహారాజు వస్తుచయమును తదుపరి ఏకాదశాహంబున వారికొసంగ తొలుత గైకొన సంశయించియు, వశిష్ఠప్రేరితులై పరిగ్రహించిరట. పిదపం గొంతకాలమునకు శ్రీరాముం డరుదెంచి యాసమాచారమంతయువిని ప్రసీదుండై యంతటినుండి అపరకర్మలం దేకాదశాహమున ఆచార్యబ్రాహ్మణులు పూజనీయులనియు ఒక్కనినైనను పూజింపకుండ కర్మసిద్ధిగలుగనేరదనియు విధించెనట. నేటికినీ యీయాచారము కోసలదేశమందు విధిగా పాటింపబడుచున్నది.

అత్రి ఆచార్యబ్రాహ్మణుల దోషము కుశలగోమూత్రమునందడిపి పుణ్యాహవచనోదకముల ముంచుచు నిల్లంతయు శ్రీరామనామ పరనముల జల్లుచు అశౌచముగాపి శుభ స్వీకరణమొనరించెను

3 ఆదిగౌడశాఖ- శుక్లయజుర్వేదులు. వీరియందు స్మార్త అద్వైతము, స్మార్తవైష్ణవము అను రెండుమతములు వ్యాపించియున్నవి

౪. కోన్యకుబ్జ గౌడశాఖ- యజుర్వేదులు వీరిని గూర్చి ఇతరవిశేషము తెలియరాకున్నది.

౫. శ్రీగౌడశాఖ- సామవేదులు. భారద్వాజసంతతి వారమని చెప్పుకొనుచున్నారు మాళవదేశము, కాశీప్రాంత దేశములందు నివసించుచున్నారు.

౬. శుక్లయజుర్గౌడశాఖ శుక్లయజుర్వేదులు. వీరు జోషీలనియు, పత్తకులనియు ఇరుశాఖలుగ నున్నారు.

ఇట జోషీశాఖను గూర్చి ఇచటనొక ప్రాచీన ముచ్చటయగును. ఢిల్లీయందు రాజ్యము చేసిన రాజవంశమందలి యొక రాజకుమారుడొకడు తనసోదరికడ అలిగి ప్రయాణమై గల యొక చిన్న సంస్థానమున వసించ నయ్యెనట. అట నాతనికి సరిపడక గుఱ్ఱము పైనెక్కి రాజధానికి మునకేగ సమకట్టి పోవుచుండెనట. మార్గమున చంపావతీ పురప్రాంతమున నొకచెట్టుక్రింద నిద్రించుచుండ నాతని చేతిపైగల కొన్ని రాజచిహ్నముల నొకపేద బ్రాహ్మణుడగు జ్యోతిష సాముద్రిక శాస్త్రపండితుడు కనిపెట్టి యాతని కడ గాచుకొనియుండి నిద్రలేచిన తరిని 'మహా

ప్రభూ! నీకు రాజయోగము కలుగనున్న'దని చెప్పెనట. నాబాలుం 'డటులగల్గిన నీకుమంత్రిత్వ మొసంగువాఁడ' ననియెనట. మఱియు నాబ్రాహ్మణుం డాక్షత్రియబాలుని తనగృహమునకుం గొంపోయి పోషించుచుండ నాదేశమేలుకత్యూరి భూపాలుం డాబాలుంజూచి రూపమున కచ్చెరువంది పిలుచుకొనిపోయి తన కోటయందుంచి యాదరించుచు యాతని గుణ గణముల కానందమొందుచుండ యారాజసుతయు నబాలుని వలచెనట. రాజును వల్లెయని పరిణయమొనర్చి వారికి చంపావతీ పరగణా నరణమొసంగెనట. ఆక్షత్రియుఁడు భూపాలుండై చౌబేబ్రాహ్మణ జ్యోతిషుని రావించి యాదరించి ప్రధానత్వ మిచ్చెనట

ఆజ్యోతిషునకిరువురు పుత్రులుండిరి. పెద్దవాఁడు చంపావతీ పర్వతమున కొక వైపున ఝుఝుహారను గ్రామమునను, రెండవయాతఁడు రెండవ వైపున సేలాఖోలా (చల్లనియని యర్థము) యను గ్రామమునను కాపురములు కుదిరిరి. ఇంకను ఝుఝుహారన జ్యేష్ఠ (సంతతి) యని యర్థమట. వీరును ప్రసిద్ధిగాంచి తమతండ్రివలెనె జోషీలనంబడిరి. పిదప వీరిసంతతి వారందఱు జోషీలను పేరం బరగనైరట. పెద్దసంతతివారు నేఁటికినీ ఝుఝుహారు జోషీలనియు, చిన్నసంతతివారు సెలాఖోలా జోషీలనియు నేఁటికిని పేరందియున్నారు. చౌబేబ్రాహ్మణ శాఖలోనివారు.

గౌడలి గోత్రము వశిష్ఠ గణము చూడుఁడు.

గౌడి (రీతి)— లక్షణ చూడుఁడు.

గౌణ చాంద్రమాన మాసము— మాసములు చూడుఁడు.

గౌణముఖ్యయోర్ముఖ్యే, కార్యసంప్రత్యయః ఇతిన్యాయము— ముఖ్యార్థమను శబ్దమునందు గల ప్రధానార్థము, గౌణార్థమన ముఖ్యార్థ సంబంధమగు విశేషార్థము. ఇందు ముఖ్యార్థమే కార్య సంప్రత్యయమునందు వర్తించునది.

ఎద్దువలె పని చేయుసను తరి, ఎద్దు శబ్దపు ముఖ్యార్థమే కార్య సంప్రత్యయము కాని ఎద్దువంటి వాఁడను తరి తెలివితేటలులేక గష్టించి పనిచేయునని యర్థమిచ్చుచు గౌణార్థము గనెఱుంగునది.

అత్రి ఆత్రేయ గణము చూడుఁడు.

గౌతమ గణము— ఇది ఆంగీరస సంతతిలోనియొక గణము. ఇందుఆయాస్య, శరద్వంత, కౌమండ, దీర్ఘతమస, ఔశనస, కారేణుపాలి, రాహూగణ, సోమరాజక, వామదేవ, బృహదుక్థ, ఔతథ్య, ఔసిజ, కాక్షీవత, రాఘవ యని పదునాలుగు ఉపగణములు చెప్పఁబడినవి.

గౌతమ గోత్రము— ఔతథ్య ఉపగణము చూడుఁడు.

గౌతమ మహర్షి—గౌతము లనేకులు కలరు అందు అహల్యా భర్తయు, శతానందునకు తండ్రియు, కృపాచార్యుని పితామహుఁడునగు గౌతముఁడు మహర్షులందు పరిగణింపంబడినవాఁడు. వేఱొక గౌతమునకు నక్షపాద గౌతముఁడని పేరు. ఈతఁడు నైయాయిక శాస్త్ర (తర్కము) సూత్రకర్త.

మహర్షి గౌతముఁడు దేవేంద్రుని, అహల్యను శపించిన వాఁడు. మహాక్షామ కాలమున సత్రయాగ మొనర్చి అన్నమిడి పెక్కండ్రను బ్రతికించినవాఁడు. తపంబొనర్చి శివ జటాజూటమందున్న గంగను భూమిగతంజేసి గౌతమీ (గోదావరి) నదిందెచ్చిన వాఁడు. గొప్ప తపస్సంప

న్నాఁడు. నివాసాశ్రమ స్థలము బొంబై రాజధాని నాశిక కడ నున్న త్రియంబక క్షేత్రము. ఇట నీతఁడు ప్రతిష్ఠించిన శివలింగము కలదు. ఇంకను నీతఁడు ప్రతిష్ఠించిన శివలింగము లితర తావులం గూడఁ గలవని తెలియు చున్నది. కుమారుఁడు శతానందుఁడు. గౌతముఁడు, శతానందుఁడు, జనక మహారాజు గురువులు (పురోహితులు) ఇంకను కణాదునకును బుద్ధభగవానునకును గూడ గౌతమ నామము గలదు.

గౌతమర్షి గోత్రము— (శిష్టకరణములు చూడుఁడు). ఈగోత్రము వారికిం బ్రధానర్షులు అంగీరసుఁడు, గౌతముఁడు అనియు, ప్రవర, ఆంగీరస, ఆయాస్య, గౌతమ, త్రయార్షేయ మనియుం జెప్పంబడినది. ౧. కరకవలసవారు, ౨. పాత్రుని మహంతివారు, ౩. మామిడిపల్లివారు, ౪. రొట్ట వలసవారు, ౫. వృద్ధవోలువారు అను ఇంటిపేర్లు గల శిష్టకరణము లీ గోత్రమువారై యున్నారు.

గౌతమాశ్రమములు—౧. అహల్యాస్థానము- బీహారములోని తిరుహూత్ నందు జనక్పూరునకు నైఋతి దిక్కున ౨౪ మైళ్ల దూరమున (జర్రైల్వరగణాలోని) అహ్యారి యనంబడు గ్రామముకడ నున్న గౌతమాశ్రమము రామాయణమున వివరింపఁబడిన తావిదియె.

౨. గౌతమాశ్రమము - సంయుక్తరాష్ట్రములలోని చప్రాపురము పశ్చిమముగా నారుమైళ్ల దూరమున రేవెల్గంజికి సమీపమున గోద్నా (గోదాన) యనంబడు తావుకడనున్నది. తొల్లింట గంగానది గోద్నా గ్రామము ప్రక్కనుండియె ప్రవహించు చుండెనట గాని ఇప్పుడు దూరమైనది. ఇది న్యాయదర్శనమను గ్రంథము రచించిన గౌతమర్షి ఆశ్రమ మని పరిశోధనల వలన పోల్పఁబడినది.

౩. వాక్సార (బక్సార్) సమీపమున అహిరోలి యనంబడు తావున గల గౌతమాశ్రమము. దీనిం గూర్చిన ప్రశంస బృహన్నారదీయ పురాణము ౯వ అధ్యాయమున గలదు.

౪. బొంబై రాజధానిలోని నాశిక మండలమున త్రియంబక మనంబడు తావున గౌతమాశ్రమమున్నది. ఇట గౌతమేశ్వర శివలింగముకలదు. గౌతమీ (గోదావరి) నది ఇందే జనించు చున్న తావు. దీనింగూర్చిన ప్రశంసలు శివపురాణము ౧-౫౪ యందునను, స్కాందపురాణ గౌతమీ లేక గోదావరి ఖండము యందునను గలవు.

ఇంకను హరద్వారముకడ నొక గౌతమాశ్రమము కలదని తెలియుచున్నది.

గౌతమీ నది — గోదావరీనది కీపేరు కలదు. గౌతమమహర్షి నుండి ఈపేరు కల్గినది.

గౌతముఁడు — ఋగ్వేదములో పెక్కు సూక్తములను, సామవేదములో గొన్ని సామములును నీతనివై యున్నవి గౌతమకులజులగు "నోధా" మొదలగువారు కూడ ఋగ్వేదములో పెక్కుసూక్తములకుఁ గర్తలై యున్నారు. సూక్తరూపకమగు ధర్మసూత్రములకును, శ్లోకరూపకమగు ధర్మశాస్త్రమునకును న్యాయధర్మమునకును ఈతఁడె కర్తయై యున్నాఁడు.

గౌధవి గోత్రము — వశిష్ఠగణము చూడుఁడు.

గౌరగి గోత్రము — ఆత్రేయగణము చూడుఁడు.

గౌరన మంత్రి కవి— ఆంధ్రకవులలో మధ్యకవులందు పేర్కొనంబడిన వాఁడు. శైవుఁడగు నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. గౌతమస గోత్రుఁడు. తండ్రిపేరు అయ్యలరాజు అనంబడిన ఎల్లయ్య. తల్లి పోచమ్మ. పెద్దతండ్రి పోతరాజు. మాధవభూపాలుని మంత్రియని చెప్పఁబడినది.

రచించినవి అచ్చతెనుగు హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము, ద్విపద నవనాథ చరిత్రమను ద్విపద కావ్యము.

గౌరగ్రీవి గోత్రము— ఆత్రేయగణము చూడుడు.

గౌరప్య గోత్రము వశిష్ఠగణము చూడుడు.

గౌరముఖుడు — ఋషి. శమీకర్షి శిష్యుడు.

...ము ముద్గల గణము చూడుడు.

గౌరాంగుడు — చైతన్యాచార్యుడు లేక, చైతన్య మహాప్రభువు. ఈమహాత్ముడు

చైతన్య మతకర్త, గొప్ప విష్ణుభక్తుడు. ఈయనబోధ చైతన్యవిధానవిష్ణు భక్తిగాన ఈమహానీయుని ఎల్లరు చైతన్యమహాప్రభుడని యనుచుండిరి. మతాచార్యుండుగాన చైతన్యాచార్యుడనియు వాడుచుండిరి.

తండ్రిపేరు జగన్నాథమిశ్రుడు, తల్లిపేరు శచీదేవి, జ్యేష్ఠసోదరుడు విశ్వరూపుడు, ఆయనకు విశ్వంభరుడనియు పేరు కలదు. ఎనమండుగురు తోబుట్టువు లుండిరటగాని వారెవ్వరు జీవించి కొంతకాల ముండినవారుకారట. గౌరాంగుడు బాల్యమున నల్లరిచేయుచుండు బాలుడని ప్రతీతి కలదు. విశ్వరూపుండును గొప్ప విద్వాంసుండై విరాగియై సన్యాసము స్వీకరించెను. గౌరాంగుడు క్రీ. శ. ౧౪౮౬ లో జన్మించినట్లు చెప్పుచున్నారు.

నవద్వీపమున గంగాతీరమునందు తప మాచరించుచుండిన జగన్నాథమిశ్రునకు ఆడుపిల్లల మృతులును, విశ్వరూపునివిరాగము, సన్యాస స్వీకరణమును, గొప్ప మనోవేదనం గల్గించెనట.

షడ్దర్శనములు చదివిన వాసుదేవసార్వభౌముండను గొప్ప విద్వాంసుం డొకండక్కాలమున నవద్వీపమునందు సుప్రసిద్ధ చతుష్పథి (అనగా శాస్త్రపాఠశాల) ని నడపుచుండువాడట. గౌరాంగు డాపాఠశాలయందు జేరి విద్యాభ్యాస మొనర్చినకొలది అల్లరిమాని శాంతస్వభావము కలవాడై విద్వాంసు డగుచుండినతరి జగన్నాథమిశ్రుడు మృతినందెను. దుఃఖితయగు శచీదేవియు గౌరాంగుడును విరాగియగునేమోయని వెఱగందుచు పుత్రుని వివాహమాడు మని బోధించుచుండెనట. ఆతండును వల్లభాచార్య పుత్రికయగు లక్ష్మీదేవిం బరిణయమై విద్యాభ్యాసము ముగించి తాబాలురకు బాఠములం జెప్పుచు న్యాయశాస్త్రమున దిట్టరియై గొప్ప గొప్ప పండితుల కజేయుండై యుండెనని చెప్పబడినది. అక్కాలమున శ్రీవాసుండను భక్తుండు గౌరాంగునితో శ్రీకృష్ణునిపై భక్తిలేనిపాండిత్యము సమర్థతయు నిరర్థకము లనియెనట. దానికిం గౌరాంగదేవుడు పరమేశ్వరుడు నాకు భక్తి నొసంగనిండని ప్రత్యుత్తరమిచ్చెనట. మఱియొకతరి వేఱొకపండితు డొక న్యాయశాస్త్రటీకను వ్రాసి గౌరాంగపండితునికిం జూపెనట. అదివఱకె తానును రచించిన గౌరాంగస్వామి 'నేనొకటివ్రాసితి' ననిన నాపండితుడు ఖిన్నుండై 'మీగ్రంథముండ నాగ్రంథముం జూచువా రెవ్వరుందు'రన నామహాత్ముడు దయార్ద్రహృదయుడై తనగ్రంథముం జింపి పారవైచి 'ఇక మీగ్రంథము ఆదరణ

నొంగునెనట. ఆపండితుఁ డచ్చెరువంది వందన మొనర్చి 'గౌరాంగదేవా! ఇంతస్వార్థత్యాగి వగు నీవు దేశికుఁడవై యుండదగిన వాఁడ' వని నుతించెనట.

పిమ్మట గౌరాంగుఁడు గ్రామమున లేనితరి యాతున యనుంగుపత్నియగు లక్ష్మీదేవి మృతి నంద, తిరుగ విష్ణుప్రియయనుకన్యం బరిణయంబై కాలముఁ బుచ్చుచుండిరట. ఆమహానీయుఁడు గయయందు వసించుచున్న ఈశ్వరపురి యను యోగికి శిష్యుండై యోగాభ్యాస మొనర్చ విరాగము కలుగ ప్రారంభించెనట. పిదప నిత్యానందులను భక్తాగ్రేసరుం డీయనకుఁ గురుండై వైష్ణవమతధర్మమును, విష్ణుభక్తిని బోధించెనట తోడనే విష్ణుభక్తియు వృద్ధినందుచుండెను వీరప్పుడప్పుడు భక్తిచే మైమరచియుండుటయు, అట్టితరి విష్ణుదేవుఁడు వీరికడనేయుంట వారికిం దోచుచుండునట వీరిని జనులు చైతన్యదేవుం డని యనుచుండిరట. వీరికి శిష్యు లసంఖ్యాకులుగ నేర్పడి విష్ణుభక్తికి చైతన్యవిధాన మేర్పడియెనట. చైతన్యమతమును వీరిఱువదినాల్గవ సంవత్సరమున శ్రీజగన్నాథమునఁబోధించిరనియు, పిదప నుత్కల సీమలందు బోధించి రనియు, ముప్పదియవయేట నీలాంజరక్షేత్రమున యుండి బోధించుచుండిరనియు, వీరు కొంతకొంతకాలము శాంతీపూర్, బనారస్, వ్రజమండలము, రామేశ్వరము వఱకుం గల దక్షిణసీమలు దర్శించి విష్ణుభక్తి బోధించిరనియు చెప్పుదురు (చైతన్య మతము చూడుఁడు.)

గౌరాత్రేయ గోత్రము — ఆత్రేయ గణము చూడుఁడు.

గౌరాంభి గోత్రము — భృగుసంతతి. ఆర్ష్టిషేణగణము చూడుఁడు.

గౌరి గోత్రము — జమదగ్నివత్స ఉపగణము చూడుఁడు.

గౌరిత్రయ గోత్రము — వశిష్ఠ గణము చూడుఁడు.

గౌరిపురము — వంగదేశపు రాజధానిగ నుండెను. (వంగదేశము చూడుఁడు).

గౌరివాయునగోత్రము — నిధ్రువ గణము చూడుఁడు.

గౌరీ ఉదయూర్ గుహ - హిమవన్నగ సీమలందు ఉదయూరనిన గుహ కర్థము. టిబెట్టు దేశమున భరతదేశమునుండి తకలాకోటమీఁదుగ మానసరోవరమున కరుగుమార్గమున తకలాకోటనుండి ౧౭ మైళ్లదూరమునను, ఆల్మోడ నుండి ౨౦౮ మైళ్లదూరమునను కల గుహ. ఇది గౌరీదేవి జలకమాడుట, విఘ్నేశ్వరుని జేయుట మొదలగు కథలకు సంస్థలము గుహ కుడిను వేడినీళ్ల జలధార కలదు. అది గౌరీదేవి తొల్లింట జలకమాడిన జలనిలయ సంబంధ ముందురు. స్నానము సౌఖ్యముగ నుండెడిని. ఇట బసలకు మూడు గుహలు వేఱుగ కలవు.

గౌరీ కళ్యాణము పాడుట — ఇది మంగళంపాడుటవంటి యర్థమేగల ఆంధ్రభాషా సాంప్రదాయార్థ పదము ఒకపనిని పాడుచేసె నని తెల్పుట కీయుక్తిని హేళనగా వాడుచుందురు.

గౌరీ తపోవ్రతము — మార్గశిర బహుళ అమావాస్య. వ్రతదినము.

గౌరీ నది — దీనిం దొల్లింటి గ్రీకులు గౌరెయోస్ అని వ్రాసిరి. ఇప్పటిపేరు పాంజ్కోరా. ఇది పంచగౌరీయని యుండిన పేరుయొక్క వికారరూపము. ఈ నదిపై పంచగౌడమనుపురము కలదు. ఈనది శుభవస్తు (స్వాత్) నదితో కలసి లాండోయియనుపేరున నడచుచు కుభా

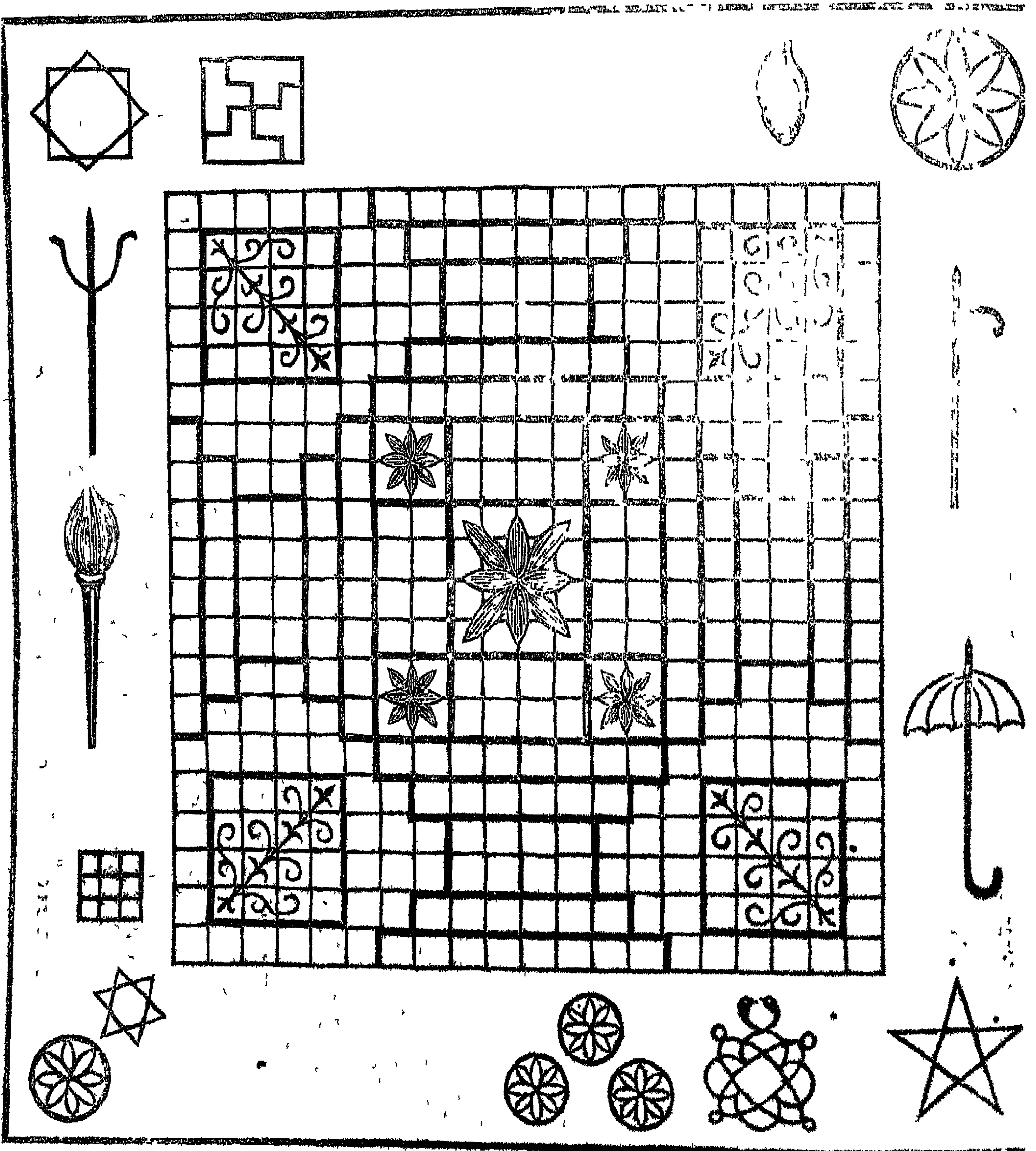
(కాబూల్) నదియందు చేరుకొనును. మహాభారతము సభాపర్వము 3౨ యందు పంచకార్పాతము పంచగౌరీనదీతీర దేశమనియు, పంచకార్పాత దేశమనియు, దానిని సహదేవుఁడు జయించెననియుం జెప్పఁబడినది. కాన నక్షాలమున నీప్రాంతదేశమునకు పంచకార్పాతమనియు పేరుండెనని తెలిసెడిని. (పంచకార్పాతదేశము చూడుఁడు). గౌరీనదులు ఇప్పటికాశ్మీరరాజ్యములోని గిల్గిట్‌కడ జనించి ఖోనార్ స్వాత్‌ల నడుమగ ప్రవహించ మొదలిడును. (పంచగౌరీదేశము చూడుఁడు).

గౌరి లేక గౌరీదేవి — పార్వతీదేవికి గౌరీదేవియని నామాంతరము. తెల్లనిదియని భావము. పెంపుడుతండ్రి హిమవంతుఁడు. భర్త పరమేశ్వరుండగు శివుండు. వరుణుని భార్యయొకతె గౌరీదేవి కలదు.

గౌరీపౌర్ణమి — ఆశ్వీజశుద్ధ పౌర్ణమియందు సేద్యమొనర్చువారు తమ పొలములందలి సస్యముల రక్షణకుఁ గౌరీశంకరులను పూజింతురు. వెన్నతోనున్న వరిచుబ్బను గౌరీదేవిగను, నందివాహనారూఢునిగ శంకరవిగ్రహమును ఊరేగించి పూజించుట ఆంధ్రదేశపు రైతులందాచారమైయున్నది. తఱుచుగ నీదేవతలకు గౌరమ్మ యనియు, నందెన్నయనియు వాడుటయుం గలదు.

గౌరీలతాలింగమండలము — ఇది ఆగమోక్తమగు రంగవల్లి (ముగ్గు లేక పట్టు). చిన్మయదీక్షాదులందు దీనినిడుచుందురు. వీరాగమమునందు చెప్పఁబడినది. దీనింగూర్చి ఇటులఁ జెప్పఁబడినది. శ్లో॥ క్షే(త్రే)విం(శ)పదీకృతే న్నపవ్యైర్ఱం(భో)రుహాం(మ)ధ్యగే । కుర్యాద్విర్ధీకులుతు వార్ధిసాగరపద్రైః పట్టించకంజంగళమ్ । కంజం పట్టికమేవలింగమధళ తో(న్న)నేషుభూభుత్పదైః । వల్లీస్యాత్పరమేవమండలమిదంగౌరీలతాలింగకమ్॥ వింశపదీకృతే క్షేత్రే యనిన ఇరువది గదులు పొడవును, ఇరువదిగదులు వెడలుపును గల్గిన నాల్గువందలగదుల చతురశ్రప్రదేశమని భావము. ఈనాల్గువందల గదుల మధ్యప్రదేశమున పదునారు గదులంను అష్టదళపద్మము లిఖించవలెను. పిదప నాల్గుదెసలనుండియు మొదలిడి (వార్ధిసాగరపద్రైః యనిన చతుస్సముద్రార్థములచేత) మధ్యనున్న ఎన్మిదిగదులచే నాల్గుదెసలను నాల్గు అధఃపట్టికలు లిఖించవలయును. (లింగము చూడుఁడు) తరువాత నారుగదులచే (మధ్యగదులనియె భావము) నాల్గు అధఃకంజములును, తరువాత మధ్యగదులు నాల్గును, వాటితరువాత వరుసయందు నాల్గుగదులంగల్పి ఎన్మిదేసిగదులచే నాల్గుదెసలందు నాల్గుకంఠములను రచించవలెను. ఇందు అధఃకంజమారుగదులును, కంఠమెన్మిదిగదులును కలసి పదునాల్గు గదులగును. వార్ధిసాగరశబ్దములు రెండును సముద్రార్థపదములే గాన, సప్తసముద్రములుగ నర్థము చెప్పి ఏడు ఏడూ కలసి పదునాలుగని ఇచటియభిప్రాయము. పిదప వార్ధిపదమునకు సాగరపదమునకు రెంటికిం గూడ నొక్కొకదానికి నాల్గు ఏడు సంఖ్యలు అర్థములుకలవని పైనిచెప్పఁబడియున్నది.ఆరెంటిం గల్పి పదునొకండర్థముచెప్పి రెండుపదకొండ్లు ఇరువదిరెండు గదులలో నాల్గులింగములందు ఊర్ధ్వకంజము లారుగదులతోడను, ఊర్ధ్వపట్టికలెన్మిదేసి గదులచేతను, ఆద్యప్రదారికలు రెండు వరుసలుగ ఎన్మిదేసిగదులచేతను (మొత్తమిరువది రెండు గదులు) రచించిన నాల్గు దెసలనుండి నాల్గు లింగములు (అష్ట దళ పద్మమున్న పదునారుగదులక్రిందుగ) ఏర్పడును. ఇంక రంగవల్లియొక్క నాల్గుమూలలను (ఆరేసి గదుల పొడవు, ఆరేసిగదుల వెడలుపుంగల్గిన) ముప్పది

యూరేసి గడులచౌకములు నాలుమిగిలెడివి. వాటియందు చుట్టునిండిన యొకగడివరుస మార్గమును వదలి లోనున్న (నాల్గు నాలుగులు) పదునారుగడుల చౌకములందు లతలు లిఖింపవ యునని చెప్పఁబడినది తరువాత నడుమను (పదునారుగడుల చౌకమునందు) లిఖించబడి యున్న అష్టదళపద్మమునకు నాల్గుమూలలందు నాల్గేసిగడుల చౌకములు మిగిలెడివి. వాటియందు పటమునందు చూపఁబడిన విధముగ నాలుగు నష్టదళపద్మములు లిఖింపవలెనని చెప్పఁబడి యున్నది ఈగౌరీలతాలింగమండల మేర్పాటు తావులందు వేత్త్వేశ్వరాంగులు చెప్పఁబడియె నారీ

శ్లోకములును వివరించుటకన్న ఒకపటమున వివరించుట సమంజసము. ఇంతియెగాక గౌరీలతాలింగ మండలమునకుం దూర్పున స్వస్తికశంఖములును ఆగ్నేయదిశయ-దష్టదళ పద్మమును, దక్షిణదిశయందు అబ్జ-శఛత్రములును, నైఋతిదిశయందు పంచకోణమును, పశ్చిమదిశయందు నాగబంధము, పద్మత్రయము (మూడు అష్టదళపద్మములు) ను, వాయవ్యదిశయందు షట్కోణమును, మఱియు నటనే వేఱొక యష్టదళపద్మము, తొమ్మిదిగనుల చౌకపుమండల ప్రదేశమును, ఉత్తరదిశయందు చామరశూలములును, ఈశాన్యదిశయందు అష్టకోణమును ఉండవలయునని చెప్పఁబడియున్నది. ఈసంబంధమగు హోమగుండములు వేఱు తావున వివరింపఁబడినది.

గౌరీశంకర శిఖరము (ఎవరెస్టు శిఖరము)-హిమవన్నగముల నెత్తైనశిఖరము. ఇది ప్రపంచమందన్ని శిఖరములకన్న ఎక్కువఎత్తు గల్గియుంట ప్రథమశిఖరముగ నెన్నఁబడుచున్నది. ఆంగ్లులు దీనిని ఎవరెస్టు అనుచున్నారు. దీని ఎత్తు సముద్రపు మట్టముపై ౨౯,౦౦౨ అడుగులని లెక్కించబడినది. దీనికి గౌరీశిఖరమనియుం బేరు కలదు. వరాహపురాణము ౨౧౫ నందిది ప్రశంసింపఁబడినది.

గౌళి (బల్లి) శాస్త్రము — ఇది శివప్రోక్తమని చెప్పఁబడినది. ఇది గౌళి పతనమనియు (బల్లిపాటు), గౌళి వాక్కనియు (బల్లి పలుకు) రెండు భాగములు కలది.

౧. గౌళి-పతనము (బల్లిపాటు) పురుషులకు- ౧. తలయందు బల్లిపడిన, కొంచెము కలహము గల్గి కార్యజయము కల్గును, ౨. జుట్టు-కొంచెము కలహముగల్గి కార్యజయము కల్గును, ౩. కుడిచెంప-మిత్రులను గౌరవించుట, ౪. ఎడమచెంప-చింతిత కార్యసిద్ధి, ౫. జుట్టుముడి-వ్యాధి, ౬. నడినెత్తి- మరణతుల్యమగు ఆపద, ౭. ముఖము-ప్రయత్నమూలకమగు ధనలాభము, ౮. కనుబొమలు-ధనవ్యయము, ౯ భ్రూమధ్యము-ధనలాభము, ౧౦. కుడికన్ను-కష్టములు ౧౧. ఎడమకన్ను-సుఖము, ౧౨. లలాటము-బంధుసన్నాశము, ౧౩ నాశికము (ముక్కు)- సౌఖ్యము, ౧౪. నాశికాగ్రము-కష్టములు, ౧౫. కుడిచెవి-దుఃఖము, ౧౬. ఎడమచెవి-లాభము, ౧౭. నడిమిచెంప మృష్టాన్నభోజనము, ౧౮. అధరోష్టము-ధనలాభము, ౧౯ ఉత్తరోష్టము- కలహము, ౨౦. రెండుపెదవులు-మృత్యువు, ౨౧ గడ్డము-బలవంతులతో వైరము, ౨౨. కంఠము-స్నేహదర్శనము, ౨౩. మెడవెనుక భాగము-శత్రుభయము, ౨౪ ఎడమ మూపురము-జయము ౨౫. కుడిమూపురము రాజభయము, ౨౬. హస్తము-ద్రవ్యనష్టము, ౨౭. చేతి మణికట్టు-భూషణలాభము, ౨౮. మీఁజేయి-ధనహాని, ౨౯. వ్రేళ్లు-స్నేహ దర్శనము, ౩౦. గోళ్లు-ధన వ్యయము, ౩౧. గోళ్లకొనలు-, ౩౨. అరచేయి-సౌఖ్యము, ౩౩. పిడికిలి-బంధనము, ౩౪. పిఱుదు-వార్తాశ్రవణము, ౩౫. ప్రక్క-బంధుదర్శనము, ౩౬. కడుపు-ధనలాభము, ౩౭. రొమ్ము-సౌఖ్యము, ౩౮. నాభి-స్త్రీ సుఖము, ౩౯. కుడి భుజము-సంకటము, ౪౦. ఎడమభుజము-గౌరవము, ౪౧. ముంజేయి-భార్యతో కలహము, ౪౨. మొల-వస్త్రలాభము, ౪౩. మోచేయి - సుఖ దుఃఖ మిశ్రమ ఫలము, ౪౪. గుహ్యము- మరణము, ౪౫. తొడలు-వస్త్రాభరణ నష్టము, ౪౬. నోరు- రోగము, ౪౭. మీగాళ్లు- బంధనము, ౪౮. కాలిపిక్కలు-ప్రయాణము, ౪౯. పాదములు- కష్టములు, ౫౦. పాదముల వెనుకభాగము- సుఖము, ౫౧. కాలివ్రేళ్లు- పుత్రపీడనము, ౫౨. కాలిగోళ్లు- పశుహాని, ధనహాని, ౫౩. అరికాలు

యందు బల్లిపడిన- శత్రునాశనము ఫలముగ జెప్పఁబడినది.

గౌళిపతనఫలములు స్త్రీలకు- ౧. శిరస్సు- సంపద, ౨. నడినెత్తి- మరణతుల్యమగు నాపద, ౩. కొప్పు- వ్యాధి, ౪. కొనవెంట్రుకలు- మాన హాని, ౫. గొంతుక- కలహము, ౬. నొసలు- ధననాశము, ౭. ఎడమచెంప- భర్తకుఁగీడు, ౮. కుడిచెంప- బంధుదర్శనము, ౯. ఎడమచెవి- ఆయువు, ౧౦. కుడిచెవి-ధనలాభము, ౧౧.కండ్లు- భర్తప్రియము, ౧౨. ముక్కు- రోగము, ౧౩. ఉత్తరోష్ఠము- కలహము, ౧౪ అధరో ష్ఠము- ధనము, ౧౫. రెండు పెదవులు కలసి- కష్టము, ౧౬. గడ్డము-కలహము,౧౭.మొగము- మృష్టాన్నభోజనము, ౧౮. కంఠము- ఆభరణ ములు, ౧౯. బాహుమూలములు- సౌఖ్యము, ౨౦. మెడ వెనుకతట్టు - బంధుదర్శనము, ౨౧. భుజములు- శుభసౌఖ్యములు, ౨౨. వీపు- మృతవార్తాశ్రవణము, ౨౩. కుడి హస్తములు- ద్రవ్యలాభము, ౨౪. ఎడమహస్తము- మనస్తా పము, ౨౫. అరచేయి- సుఖము, ౨౬. ముం జేయి- లాభము, ౨౭. మీఁజేయి- చింత, ౨౮. వ్రేళ్లు- భూషణప్రాప్తి, ౨౯. హృద యము - దుఃఖము, ౩౦. కడుపు - పుత్రీపుత్ర వివాహ కార్యములు, ౩౧. నాభి- కీర్తి, ౩౨. గుహ్యము - కష్టము, ౩౩. నడుము-వస్త్రలాభము, ౩౪. ముఖము- వ్యాధి, ౩౫. పిక్కలు- బంధుదర్శనము లేక ప్రయాణము, ౩౬. మోకాళ్లు- నిర్బంధము, ౩౭. చీలమండ- కష్టము, ౩౮. ఎడమకాలు- ప్రయాణము, ౩౯. కుడికాలు-శత్రునాశనము, ౪౦. కాలివ్రేళ్లు- సంతానలాభము, ౪౧. కాలి గోళ్లు-ధనలాభము, ధాన్యలాభము (బల్లిపడిన) అని చెప్పఁబడినది.

గౌళిపతన దిక్కుల ఫలము (స్త్రీపురుషు లిర్వురకు)- ౧. తూర్పు- చింతితకార్యజయము ఆలస్యము, ౨. ఆగ్నేయదిక్కు- అగ్నిభయము, ౩. దక్షిణము- మృత్యుసంకటము, ౪. నైఋతి దిక్కు- కలహము, ౫ పశ్చిమమున-ధనలాభము, ౬. వాయవ్యదిశ- వ్యాధి, ౭. ఉత్తరము- గౌర వముప్రాప్తి, ౮. ఈశాన్యము- కార్యసిద్ధి (చింతి తము).

పైనుండి బల్లి పాన్పుపైఁబడిన తొలుత లాభ మును, పిదప కష్టమును గల్గుననియు, తా గూర్చుండు ఆసనమునఁబడిన శుభ, అశుభ మిశ్ర ఫలమును, త్రోవనేగుతరి చెట్టుపైనుండి బల్లి పడుట జూచినయెడల శత్రువులకు జయమనియు చెప్పఁబడినది. అన్నము తినుచుండగా విస్తరి యందు బల్లిపడిన బంధుమిత్రసన్మానము గలుగు ననియు (ఆవిస్తరిని తోడనే వదలివేయవలయుఁ ననియు), వంటచేయునిప్పున బల్లిపడుటచూచిన కళత్రనష్టము కల్గుననియు, దేవాలయములోని కేగుచుండుతరి నట బల్లిపడిన ఒక సభాధ్యక్షుఁ డగునంతటి పదవి యబ్బుననియు, తానెక్కు శకట మున తాఁజూచుచుండగ బల్లిపడిన ప్రయాణ మును, కార్యజయమును గల్గుననియు చెప్పఁ బడినది.

బల్లిపడి దీప మారిపోయెనేని ఆయిల్లు పాడు పడుననియు, దీపమున బల్లి పడి మరణించిన త్వరలో నాయింటినుండి పీనుగ వెడలుననియు, తన శరీరముపైగాక తాకట్టుకొని లేక కప్పుకొనియుండు బట్ట కడను బల్లి పడునేని మానహాని కల్గుననియు తాబట్టిన యాయుధముపై బల్లి పడుట కలహము గల్గుననియు, బల్లిపాటు ఫలములు చెప్పఁబడినవి.

బల్లిపాటు దోషపరిహారమున సచేలస్నానము- దీపారాధనము చేసి దానిం దర్శించుటయుం జెప్ప బడినవి.

బల్లి పలుకు ఫలము-దినమునందు సూర్యోదయాదిగ పగలు నాల్గును, రాత్రి నాల్గును ఎన్మిది జాములు కలవు. అందొక్క జామున ఎన్మిది దిక్కులందు బల్కిన బల్లి పల్కులకు ఫలములు వివరింపఁబడినవి. ఒక్కొక జామునకు గడియలు ఏడున్నర యనియు, గంటలు మూడనియు, ఎఱుంగవలయును.

౧. తూర్పు-౧వ జాము భయము, ౨వ జాము చింత, ౩. హాని, ౪ క్షయము, ౫ లాభము, ౬. ధనము, ౭. సంపద, ౮. శుభము. ఈఫలములు ఎన్మిది జాములకుఁ గ్రమముగా గల్గునని ఎఱుంగునది

౨. ఆగ్నేయము-౧. రోదనము, ౨. రణము, ౩. భుక్తి, ౪. జూదము, ౫. వస్త్రము, ౬. ధనము, ౭. శుభము, ౮ జయము.

౩. దక్షిణదిక్కు-౧. బంధు దర్శనము, ౨. లాభము, ౩. క్రోధము, ౪. కష్టము, ౫. మరణము, ౬. చింత, ౭. మృష్టాన్న భోజనము, ౮. శుభము.

౪. నైఋతిదిశ-౧. మరణము, ౨. సంతోషము, ౩. శుభము, ౪, శత్రుభయము, ౫. అశుభము, ౬. హాని, ౭. ధనము, ౮. సంపద.

౫. పశ్చిమదిశయందు-౧. ధనము, ౨. చుట్టములు, ౩. లాభము, ౪. మరణము, ౫. శుభము ౬. కీడు, ౭. ధనము, ౮. సంపద.

౬. వాయవ్యదిశ-౧. మేలు, ౨. లాభము, ౩. ధనము, ౪. సంపద, ౫. వాహనము, ౬. శుభము, ౭. స్థిరము, ౮. జయము.

౭. ఉత్తరదిశ-౧. మరణము, ౨. లాభము, ౩. శుభము, ౪. భుక్తి, ౫. సంతోష వార్తాశ్రవణము, ౬. సుఖము, ౭. భయము, ౮. జయము.

౮. ఈశాన్యదిశ-౧. గండము, ౨. అగ్నిభయము, ౩. సుఖము, ౪. జయము, ౫. వివాహము, ౬. లాభము, ౭. స్త్రీలకు ౮ నిష్ఫలము.

ఇటుల నీ అరువదినాల్గు ఫలములు బల్లి ఏ దిక్కు బల్కునో ఎఱింగి అప్పు డెన్నవ జామో లెక్కించుకొని దాని ఫలము నెఱుంగునది.

ఇంకను ప్రయాణ కాలమున బల్లి ఎడమ వైపున బల్కిన సంపద, జయము ననియు ప్రయాణ ప్రవేశ కాలమున బల్లి దక్షిణముగ బల్కిన కార్యసిద్ధి యనియు, శుభకార్యములందు దక్షిణముగ బల్కిన శ్రేయస్కరమనియు, కుడి వైపునుండి పల్కిన ఆలస్య మనియు, ఎదురుగ బల్కుట కార్యనాశ కరమనియు, వెనుకను బల్కిన శుభమనియుం జెప్పఁబడినది. మఱియు ప్రయాణములందు గాక తక్కిన కాలమున బల్లి ఎడమవైపున బల్కుట శ్రేయముకాదని కొంద అనిరి.

బల్లులు రెండు మూడు కలిసి పల్కిన పల్కులకు తోరణగౌళి వాక్కు నియెదరు. దీనికి ఫలము, స్నేహితులు, బంధువులు, ప్రియురాండ్రు వచ్చుటయు, చింతిత కార్యసిద్ధియు, సంతోషము నని చెప్పఁబడినది.

గౌష్టాయన గోత్రము జమదగ్నివత్స ఉపగణము చూడుఁడు.

గౌర్వాయన గోత్రము — భరద్వాజ ఉపగణము చూడుఁడు.

గౌర్షన్య గోత్రము— ఆత్రేయగణము చూడుఁడు.

గౌల్సు (Gauls) జాతి - తొల్లింటి రోమనుల ప్రాబల్య కాలమున ఫ్రాన్సు దేశమునకు Gallia అని పేరుండెనట. రోమనుల ప్రభుత్వము వారు ప్రజలను గౌల్సులని వాడుచుండిరట.

గార్జిగ గోత్రము — పీతహవ్య లేక యాస్కగణము చూడుఁడు.

గ్రౌండు రెంటు (Ground rent) — వాణిజ్యసంబంధ పరిభాషాపదము ఒకరికి హక్కు గల జాగాయందు ఇండ్లు మొదలగునవి నిర్మించి వారికి ఏఁటేటగాని, నెలనెలకుగాని చెల్లించుచుండు కట్టుబడి మూల్యము అట్టిజాగాను Lease hold land అనియెదరు.

గ్రౌండేజి (Groundage) — వాణిజ్య సంబంధ పరిభాషా పదము. ఓడ రేవున నిలుచు తరి అది ఆక్రమించియుండు జాగాకగు సొమ్ము (Charge). ఇట్లె వార్ఫేజి మొదలగు ఛార్జీలు వసూలు చేయుటయుంగలదు.

ఘజినీ (తొల్లింటి గాంధారదేశపు గజనీ పురము) — ఇప్పుడు ఆఫఘనిస్థానములోని పురముగనున్నది. కాబూల్ నగరమునకు నైఋతి దిశగ ఎనుబది మైళ్ళదూరము. పదివేలమంది జనులు వసించుచున్నారని అంచనా వేయఁబడినది గజనీ మహమ్మదు వీరుఁడు యీఘజనీపుర వాసియె.

ఇప్పటి ఘజనీ పట్టణము నవీనమైనది. ఆది కాలపు ఘజనీపురపుపాడు ఇప్పటి పట్టణమున కీశాన్యదిశగ మూఁడు మైళ్ళ దూరమున గానఁనగు చుండును.

ఘటకర్పరుఁడు (కాత్యాయనుఁడు)— ఉజ్జయని నగరము చూడుఁగు.

ఘటప్రదీప న్యాయము – కుండలోఁ పెట్టిన దీపమని యర్థము. ఆ వెలుతురు కుండలో ననేకాని పైకివ్యాపించదని భావము.

నిర్బంధముకులోనై బయటఁబడని మహత్తు గూర్చి యీన్యాయము వర్తించును.

ఘట్టప్రభుఁపు కవి — ఆంధ్రకవులలో నాధునికులందు పరిగణింపఁబడిన వాఁడు యాజ్ఞవల్క్య బ్రాహ్మణుఁడు (ప్రథమ శాఖ). తండ్రిపేరు ఎల్లామాత్యుఁడు. రచించినవి యాజ్ఞవల్క్య చరిత్రము, కుచేలో పాఖ్యానము, సురాభాండేశ్వరము నెల్లూరు మాడల వాసియని చెప్పఁబడినది. కవిత్వమునందు లోకోక్తులు న్యాయములం గూర్చుటయందు నిపుణుఁడు.

ఘంటకుల గోత్రము – ఘంటా స్థూలకల చూడుఁడు.

ఘంటలు (Bells) —

భరతదేశమునకు గంటలంబోత పోయువిధాన మనాదిగ తెలిసిన విద్యయే కాని క్రొత్తది కాదు. ప్రతిహిందూ దేవాలయమునను నాదమున కై ఘంటలు వ్రేలాడదీయంబడి యుండును. క్రైస్తవ దేవస్థానములందు సహా నీఘంటానాదము సుప్రసిద్ధమే. ఘంటలోంకార నాదము చక్కగ వల్లునటుల తగుపాళ్ళతో లోహములం గరగించి పోత పోయుదురు. ఇందు ప్రధానభాగము కంచు లోహము. దీనినాంగ్లమున బెల్మెటల్ అనియెదరు ఇది అర్హనాదముల వల్లునటుల పాళ్ళంగల్పి కంచుం గరగించుట, పోతపోయుట, పిదప నాదము కనువగురీతిని దానినరగదీసి నాదమును

గుహర్చుట* మొదలగు పనులన్నియు నొకకళగ నేర్పడియున్నది.

భరతదేశమునకు ప్రక్కనేయున్న బర్మాదేశస్థులీకళను చక్కగ గ్రహించి గొప్పగొప్ప ఘంటలను పోతఁబోసి తమదేశమున దేవాలయాదులందు ప్రతిష్ఠించి యున్నారు. ఐరోపాఖండమున రష్యాదేశమందలి నుజినీనోవగరాడ్ సీమ ఘంటలనుచేయ పేరందినది. సుప్రసిద్ధమగు నుజినీనోవగరాడ్ సంతయుం దీఘంటల ప్రదర్శనము, బేరము సుప్రసిద్ధములు. చీనాదేశమును ఈవిద్యయందారితేరినట్లు అనాదిగనే పేరందినది. జపాన్ దేశమునం దీకళయుం దారితేనవారు కాననగుచునేయున్నారు ఇంకఁగొన్ని యితరదేశములం దీవిద్య నెఱింగిన వారున్నను, పెద్దపెద్ద పరిమాణముల ఘంటలు పోతఁబోయంబడమి సుప్రసిద్ధములు కాకున్నవి. ప్రపంచమందలి పెద్దపెద్ద పరిమాణములు గల్గిన ఘంటలంగూర్చి ఇటనించుక వివరించుట సమంజసము.

౧. మింగూన్ ఘంట- బర్మాదేశమున మాండలే నగరమున కెగువను తొమ్మిదిమైళ్ళ దూరమున నైరావతీనదీ పశ్చిమ తీరమున మింగూన్పురము నందలి బుద్ధదేవాలయము నందున్నది. దీనియెత్తు ౩౧ అడుగులు, అడ్డుకొలత ౧౮ అడుగులు. ఘంటబరువు ౮౦ టన్నులు. దీనిం బరువగు కఱ్ఱలతో మోదుచు మ్రోగింతురు. కర్జన్ ప్రభువు రాజప్రతినిధిగ నుండిన కాలమునం దీఘంటను భూమియందు పడియుండ నెత్తించి ఇట ప్రేలాడఁదీయఁ జేసెను.

౨. ట్సార్ బెల్- ఇదిరష్యాదేశపు మాస్కో నగరమున క్రీమ్లి న్దేవాలయావరణమున, ఇవాన్వెల్కిటవరు అనంబడు తావుననున్నది. ఘంట యెత్తు ౧౯ అడుగులు, చుట్టుకొలత మొదటను ౬౮ అడుగులు, ఘంట బరువు ౨౦౦ టన్నులు. ఇది పగిలిపోయినది. ఆపగిలిపోయినముక్కయె పది టన్నులు బరువుకలది. ఇది ఎప్పుడును మ్రోగి యుండలేదు

క్రీ. శ. ౧౭౩౫ లో ఉత్తరువు లొసంగఁబడి పోతపోయంబడినది. క్రీ. శ. ౧౭౩౭ లో దీనిం బోయు కర్మాగారమునందగ్ని ప్రమాదముకల్గి ఘంట అడుగుభాగమున పగిలి పదిటన్నుల బరువుగలముక్క ఊడిపోవ నాఘంట నటనేవదలి వైచిరి పిదప నూరు సంవత్సరములనాడు తీసి ఇప్పుడున్నతావున రాతిగోడంగట్టి దానిపైఁ బోయినభాగము నానించి నిలపి పోయిన భాగమందే ద్వారముంగుదర్చి, తలపై బంతిని శిలువను నిలపి లోన నొకదేవాలయముగ నుపయోగించుచుండిరి.

ఘంట వెలుపలిభాగమున జారు ఇవాంద్రభుని యొక్కయు, వారిధర్మపత్ని విగ్రహములు, ఏనా ఇవానాగారి విగ్రహము, క్రీస్తుప్రభువు, సెంటుపీటరు, సెంటుపాల్, సెంటుజాన్, ఋషుల విగ్రహములు Bas Relief పనితనమున చిత్రింపంబడియున్నవి గాననగుచుండును. ఈ జారు ఇవాంద్రభునియాజ్ఞ మేఱకే చేయఁబడిన, ఇంతే పరిమితిగల వేఱొకగంటయుంగూడ కలదందురు. అది ఇంతకన్న చాలాచిన్నదియై ౧౨౮ టన్నుల బరువు కలదియని చెప్పంబడినది.

తరువాతం జెప్పఁదగినది చీనాదేశపు పీకిఙ నగరమున కుత్తరముగా రెండుమైళ్ళదూరమున నొకదేవాలయమున కఱ్ఱదూలమునకు ప్రేలాడదీయంబడియున్న ఘంట. ఇది ప్రేలాడదీయంబడి మ్రోగుచున్న పెద్దదియని చెప్పిరిగాని, దీనికన్న పెద్దదియగు మింగూన్ఘంటే, ఎత్తింపంబడిన పిదప నదియే నాగౌరవమునకు పాత్రమాయెను. ఇది ౧౪౦౯ లో పోతపోయంబడినది. ఎత్తు ౧౪ అడుగులు, చుట్టుకొలత ౩౪ అడుగులు, బరువు

౫౩ టన్నులు, మందము (దళసరి) తొమ్మిదంగుళములు.

చీనాదేశమేలిన ప్రభువులలో చీనాజాతి (అనగా మంచూజాతికాదు) ప్రభుండగుయుంగ్‌లో అనుపేరుగల చక్రవర్తి పాలనమున ఆయన ఆజ్ఞమేరకు ఆయనపరిశీలనక్రిందనే ఐదు ఘంటలు పోతంబోయంబడినవట. ఈ భూపతి ౧౪౦౩ లో సింహాసన మధిష్ఠించినవాండు. గొప్ప పరిపాలకుండని పేరందినవాండు. న్యాయశాస్త్రమును శాసనమొనర్చినవాండు.

ఈ యైదు ఘంటలలో వేఱొకఘంట పీకింగ్ నగరముం జుట్టియున్న కోటగోడల వెలుపట అడ్డముగాపడి, సగము భూమియందు పూడియున్నది. దీనిబరువు ఏబదిటన్నుల కధికముండు నని అంచనా వేయంబడినది. రెంటిరూపము లొకటిగనేయున్నవి. కొలతలును సరిపోయెడిని. తక్కిన మూండుగంటలంగూర్చి తెలియరాకున్నది.

పిదపం జెప్పందగినది, జపాన్ దేశమున క్యోటో పురమున, దైబుట్సు అనంబడు దేవళమున వ్రేలాడదీయంబడి పనిచేయుచున్న ఘంట. ఇది ౧౬౧౪ లో పోతపోయంబడినది. పదునాలుగడుగుల ఎత్తుకలది. అడ్డుకొలత తొమ్మిదడుగులు, దీనిబరువు ౬౩ టన్నులు.

పిదపం జెప్పందగినది, ఆ క్యోటో పురమందే చియోనిన్ అనంబడుమఠమున వ్రేలాడదీయంబడిన ఘంట. ఈమఠము జోడో శాఖ జపాన్ స్థాపించినది. ఒకమంటపమున వ్రేలాడదీయంబడినది. ఎత్తు ౧౮ అడుగులు, అడ్డుకొలత ౯ అడుగులు. ఇది ౭౪ టన్నుల బరువుకలది. కఱ్ఱలతో మోది ప్రయోగించుచున్నారు. వేఱొక గొప్ప ఘంట జపానుదేశమందలి నారా పట్టణమున్ గలదందురు. కాని దానింగూర్చి సరిగా తెలియరాకున్నది.

ఘంటి సింగయ్యకవి - నందిమల్లయ్యకవి చూడుండు.

ఘంటాకర్ణ శివలింగము - వాలుకాదేవి చూడుండు.

ఘంటాకర్ణునకు అష్టాక్షరీ మంత్రోపదేశము — ఘంటాకర్ణ మహాదేవుండు గొప్పశివభక్తుండు. ఈతని వైష్ణవమంత్రముపదేశించుట వైచిత్రమని భావము.

ఘంటా వేదిక — శిల్పశాస్త్రమున దేవాలయశిల్పమనంబడు విమానవిర్మాణమునందు చెప్పంబడిన సప్తవేదికలలో నొకటి. (విమాన లక్షణము చూడుండు). ఈవేదికయందు మహానాశికలు, క్షుద్రనాశికలు, కోతులు, సింహములు, గండభేరుండాదిపక్షులు, ఘంటాకారముగం జిత్రించిన నది ఘంటా వేదిక యనంబడు ననియు, పురుషవిమానములం దీవేదికకు అగ్నిహోత్రుండును, స్త్రీవిమానములందు ఇంద్రుండును, మిశ్రవిమానములం దీశ్వరుండును, సంకర విమానమందు జలమును అధిదేవతలనియు, అన్ని విమానములయందు ఘంటావేదికయందు జమదగ్ని ఋషి యనియుం జెప్పంబడినది.

ఘంటాశుల గోత్రము — ఘంటాస్థూలకుల చూడుండు.

ఘంటాస్థూలకుల గోత్రము — ఆర్యవైశ్యుల ౧౦౨ గోత్రములలో నొకటి. (వైశ్యగోత్రములు చూడుండు). ఘంటాస్థూలకుల గోత్రము- ద్వ్యార్షేయ (౭) గోత్రము, తొల్లింటి సంస్కృతగోత్రము పల్లవస, పల్లవగణము, ఆపస్తంబసూత్రము, యజుశ్శాఖ, ప్రమాణగ్రంథము ఆద్యప్రవరఖండ, గణేశుండు దేవత, పల్లవాంబ భార్య, కృష్ణాతీరము తపస్థానము, పుష్టిసరస్సు తటాకము, జపము కోటి

దీపములు ౨౦, క్షేత్రసంఖ్య ౭౦, స్వర్ణ దానము, అరటిపండు వర్జనీయము.

ఘట్టము - హిందూస్థానీ భాషయందు ఘాట్ అనెదరు. జలములందు స్నానమాడ తీరమునుండి నీటిలోనికిం గట్టఁబడిన మెట్లవరుస (రేవున) కు ఘట్టమనిపేరు ఇాకను వ్యాసుండు భారతము రచించుతరి అచ్చటచ్చట శ్లోకము లందు కథాసందర్భార్థము చిత్రమైన కాఠిన్యముం గల్గి అన్యార్థము స్ఫురించుచుండునటుల ఒక్కొక శ్లోకమును రచించుచు నడపెనట అట్టిగడ్డుశ్లోకము లను వ్యాసఘట్టములనుచున్నారు.

ఘటారోహిణ న్యాయము- కుండపై నెక్కిన అది చితికిపోవును. కాని యభ్యాసము వలన కుండపై అతిసున్నితముగా నృత్యమొనర్చు వారును కలరు. చాలానేర్పరి యని భావము.

ఘటికాసిద్ధి — అంజనాద్యష్టసిద్ధులు చూడుఁడు.

ఘటీయంత్రన్యాయము కూప యంత్రఘటికాన్యాయము చూడుఁడు

ఘటోత్కచుఁడు — పాండవ ద్వితీయుండగు భీమసేనునకు హిడింబాసురుని చెలియ లగు హిడింబయందు గల్గిన సుతుఁడు. భారత యుద్ధమున నొకరాత్రి ఒక అక్షౌహిణిదండును వధించి అర్జునునిపై కర్ణుఁడు వదలినశక్తిచే (అస్త్రమున)నిహతుఁడాయెను. కుమారుడంజనపర్వుఁడు. ఈతనిశిరమును శ్రీకృష్ణుని యాజ్ఞమేర కిటకుం దెచ్చి ఘటోత్కచుని స్వస్థానమగు నీయాశ్రమ స్థానమున సమాధియొనర్చినటుల చెప్పఁబడినది. అందుపై నొక దేవస్థానము నిర్మింపఁబడి అం చాతనియాకారముంజిత్రించి యొక శివలింగమును ప్రతిష్ఠించిరందురు. ఆగ్రా, అయోధ్య, సంయుక్త రాష్ట్రములలోని ఆల్మోడా (కాళీకుమాన్సీమ) లోని చంపావతీపట్టణ పరిసరముల నున్నది.

ఘడవాలు జిల్లా - ఘడవాలు నగరము ప్రధానస్థానము. (ఆగ్రా ప్రోవిన్సు చూడుఁడు).

ఘడవాల్సం స్థానము (Gharwal State) ఇది రక్షితసంస్థానము తొల్లింటి పేరు అరుణోదదేశము లేక చతురశీతిలింగదేశము. ఇప్పటి రాజధాని తెహిరీపురము. (అరుణోద దేశము, ఆగ్రాప్రోవిన్సు చూడుఁడు).

ఘనలోల గోత్రము — ఘనశ్రీల కులగోత్రము చూడుఁడు.

ఘనశీల గోత్రము — ఘనశ్రీలకుల గోత్రము చూడుఁడు

ఘనశ్రీలకుల గోత్రము — ఆర్య వైశ్యుల ౧౦౨ గోత్రములలో నొకటి. (వైశ్య గోత్రములు చూడుఁడు). ఘనశ్రీలకులగోత్రము ఏకాక్షేయ (౩౧) గోత్రము. తొల్లింటి సంస్కృత గోత్రము కౌండిన్యస, కుండినగణము, ఆపస్తంబ సూత్రము, యజుశ్శాఖ, ప్రమాణగ్రంథమాద్య ప్రవరఖండ, గౌతమేశుఁడు దేవత, కలశాంబ భార్య, కైలాసాద్రి తపస్థానము, కమలజలధి తటాకము, జపము లక్ష, దీపములు ౬౦, క్షేత్ర సంఖ్య ౮౦, తులాభారము దానము, గుమ్మడి కాయలు వర్జనీయము.

ఘనీభవించిన (మంచు) జలపాతము, లేక హిమపాతము — ప్రపంచమునందు చూడఁదగిన గొప్పవింతలలో నొకటి. ఇది నైసర్గికదృశ్యము. చలికాలమునందు నైతము మంచురూపమున జారి పడుచుండుంగాని ఘనీభ వించినదని నిలచియుండదు. టిబెట్టుదేశమునందట్టి చుంబిలోయలో నున్నది. ఫారీనుండి పదిమైళ్ళ దూరము. ఏటేట అక్టోబరునెలకడదినములందు బిగుసుకొనిపోయి వేసవివఱకు కట్టే యుండును.

తక్కినకాలమున (నీటి) జలపాత్రమై పసుచుండును. ఇది తొంబదియడుగుల ఎత్తునుండి పడు జలపాతము. క్రీ. వె. ౧౯౦౮ లో జల మధికమై ముప్పది యడుగుల వెడల్పున పడుచుండె నని యందురు.

సముద్రపునీటిమట్టముపై పదునాల్గువేల అడుగుల ఎత్తుననుంట ప్రాంతముల చెట్టుచేమలు లేవు. వేసవియందు చిన్న మొక్కలు కొన్ని పుట్టి పూవులం బూచెడిని.

ఘుర్గ్గరానది — దీని నిప్పుడు ఘాగ్రా యనియు, గోగ్రా యనియు ననుచున్నారు. కుమాఊ పర్వతములందు జనించి సరయూనది యందు సంగమించునది. దీనిప్రశంస పద్మపురాణము భూమిఖండము ౨౮ యందు కలదు. కురుక్షేత్రమం దున్నది గోగ్రానది గంగానదియందు చప్రాపట్టున సంగమించునది యొకటి కలదు.

ఘుర్ష్యుఁడు — అత్రిసంతతి చంద్రవంశ క్షత్రియుఁడు, గాంధారనృపతి, తండ్రి గాంధారుఁడు, కుమారునిపేరు ధృతుఁడు.

ఘాగ్రా (ఘుర్గరా) నది - ఘుర్గరా నది చూడుఁడు.

ఘాజీపూర్జిల్లా — ఘాజీపూరునగరము ప్రధానస్థానము. (ఆగ్రా ప్రోవిన్సు చూడుఁడు.)

ఘాట్రామేశ్వరక్షేత్రము — ఆగ్రా అయోధ్యసంయుక్తరాష్ట్రములలోని ఆల్మోడా (లేక, కాళీకుమాఊ) డివిజనులో నున్నది. ఆల్మోడానుండి డెబ్బదిరెండుమైళ్ళ దూరము. ఇట సరయూనదియందు రామగంగానదియు, ఇంచుక ఎగువను సుర్మాల్దోరా యను నదియును సంగమించెడిని. సంగమముదరినే శ్రీరామప్రతిష్ఠితమగు రామనాథశివలింగము కలదందురు. దీనినే ఘాట్రామేశ్వర మని వాడుచుందురు. బంతార్గ్రామము ఇటకు సమీపము.

ఘానిక గోత్రము — భరద్వాజఉపగణము చూడుఁడు.

ఘారానది — పాంచాలదేశమున సింధునదియందు కలియు విపాశ (బీయాస్) శతద్రు (సట్లెజి)నదులసంయుక్తప్రవాహమునకుం బేరును. ఇది సింధునదియాదు కలియును.

శతద్రు విపాశనదులు కలసిన సంయుక్తనదీప్రవాహప్రాంత సీమకును ఈపేరు వాడుచున్నారు. (ఘారాయని).

ఘూ. — ఎలిఫెంటా ద్వీపమున బొంబై నుండి ఆరుమైళ్లదూరమున నున్నది. దీనికి పూరియనియుం బేరుండెనట. క్రీ. వె. మూఁడు మొదలు పది శతాబ్దముల మధ్యకాలమున యాత్రాస్థలముగ నుండెను.

ఘుణాక్షర న్యాయము కట్టెపై కొరుకుచు చిన్న గాడివలె వేత్ప్వేలు ఆకారవలుగ దానిం దిని, కాని చోరాల్పునట్టిపుఱుగునకు ఘుణమని పేరు. అట్టిపని యొకప్పుడు అక్షరసామ్యముగ నగును.

ఎవ్వరో ఏదోపనిచేసిన అది యొకప్పుడొకరీతికిం బరియుంచుతగి దానింగూర్చి నాడెడి న్యాయము.

ఘూర్జరదేశము — ఘూర్జరదేశమును, గుజరాతుదేశమును ఒకటియని పొరబడరాదు. ఇవి వేర్వేఱుదేశములని తోచెడిని.

ఘూర్జర దేశమునకు క్రీ వె ఆరు మొదలు తొమ్మిదవ శతాబ్దకాలముదనుక విమలపురము రాజధానిగ నుండెననియు, విమలపురము అర్బుద శిఖరమునకు (Mount Abu) పశ్చిమముగా ఏబదిమైళ్ళ దూరమున నుండినదనియు తెలియుచున్నది. దీని ప్రశంస స్కాందపురాణ శ్రీమాలా మాహాత్మ్యమున గానవచ్చుచున్నది. ఇంకను బొంబై గెజటీర్ ౧వ వాల్యూము, ౧వ భాగము, P. 461 యందు ఘూర్జరదేశముం గూర్చి వివరణము కలదు. ఘూర్జరదేశముగుండా సబర్మతీ వృత్రఘ్ని లేక, వేత్రవతీనదులు ప్రవహించునని చెప్పఁబడినది. వృత్రఘ్ని సబర్మతియందు సంగమించును. దీని నిప్పుడు వేట్రాకునది యనుచున్నారు. ఖండేశము తొల్లి యొకప్పుడు మాళవలోనిదై యుండినది; ఘూర్జరమున చేరిపోయియున్నది. క్రీ. వె. ఏడవశతాబ్దకాలమున హ్యూయనత్సాంగు ఈదేశమును దర్శించుతరి (బొంబై రాష్ట్రములో నిప్పుడున్న) ద్వీపకల్పమునకు సౌరాష్ట్ర మని పేరుండుకయుండుండెంగాని ఘూర్జరమను పేరు వ్యాపించియుండినట్లు ఆయనవ్రాతనుండి తెలియుచున్నది.

ఇప్పటి మార్వాల్ జిల్లా ప్రాంతమునకు మాత్రము ఘూర్జరమను పేరుండినదని తర్వాత పరిశీలనవలన తెలుచున్నది. వలభీనగరము (తొల్లింటి వలభద్రపురము) ఈదేశమునకు రాజధానియై యుండెనట. దానిని వాశరాజు అను నామాంతరము గల బాణరాజు కలహమున పాడయ్యెననియు, పిదపగల్గిన జలప్రళయము క్రీ. వె. ౭౪౬ ప్రాంతమున పూర్తిగ నాశనమాయెననియు, పిదప నాపట్టనగరములనే అనహిల్లాపురము నిర్మింపఁబడి రాజధానిగ జేయఁబడెననియు చెప్పఁబడినది. అనహిల్లాపురము క్రీ వె. ౧౨ వ శతాబ్దకాలముదనుక రాజధానిగ నుండెనట ఇట పరిపాలించిన కుమారపాలుఁడను నృపతి జైనమతమును స్వీకరించెనట. ఈతని యాస్థానముననే హేమచంద్రుఁడను విద్వాంసుఁడై యుండెనట. ఈతండును జైనుఁడే. హేమచంద్రుని కాలము క్రీ. వె. ౧౧౮౨-౧౧౭౨ అని కొందఱు లెక్కించుచున్నారు. అనహిల్లా ప్రస్తుతము బరోడారాజ్యమున పటాణ్ సబుడివిజనునందలి పటాణ్ కడ నని పోల్చఁబడినది. ఇచట నూటయెన్మిది జైనదేవస్థానములు కలవు. ఎక్కువమంది జైనులుకలరు. మరియు నిచట జైనగ్రంథ పుస్తకభాండాగారములు కొన్ని గలవు. అందు

తాటియాకు పుస్తకములు, జైనగ్రంథములు, అమూల్యములగునవి కలవనియు ప్రతీతి కలదు. అనహిలప్రక్కగ ప్రవహించునదికి సరస్వతి యని పేరుండెనట. కాని ఇది యే సరస్వతియో తెలియ రాకున్నది.

అనర్తపురము వేటోకప్పుడు రాజధాని యని చెప్పఁబడినది. బహుశః ఈప్రాంతభూము లే యొకప్పు డనర్తదేశమని పేరం బరగుట. అనఁగా ఘూర్జరదక్షిణసీమలు అనర్త లేక, సౌరాష్ట్ర యని పేరం బరగుతరి అనర్తపురము రాజధానియై యుండనోపు. ఇది కుశస్థలియనం బరగిన ద్వారక గనో లేక, ఆపరిసరములనుండు పురముగనో నుండియుండును. క్రీ. శ. ౬౮౯-౬౧౦ సంవత్సరములనాఁటి రాగి రేకుశాసనములందిది అనర్త పురమని పేర్కొనఁబడినది దీనిని హ్యూయాన త్స్యాంగు దర్శించినటుల వ్రాసికొనియున్నాఁడు.

అనర్తపురమును పరిసరములును ఘూర్జర శాఖలలోని ఒకశాఖవారగు నగరబ్రాహ్మణు లకు మూలస్థానమగుట దీనికిప్పుడు నగరమని వాడుకపేరు కలదు. కుమారపాలభూపతి అనర్త పురముం జుట్టి కోటగట్టెనని శాసన మిటగలదు. కాని యానందపురమను నామాంతరము గల తొల్లింటి ద్వారక లేక, కుశస్థలింగూర్చిన క్రొత్త సంగతులు లేశము తెలియరాకున్నవి. తొల్లింటి ద్వారక సముద్రాక్రాంతమై పోవ ఆప్రాంతతీర మున నిప్పటిద్వారక నిర్మింపఁబడినదని ప్రతీతి బలముగ గలదు. ఇప్పటి ద్వారక నవీననిర్మిత మగుట నిస్సంశయాంశము.

అనర్తపురమును రాజధానిగ రెండవధృవ సేనుఁడను రాజు ఘూర్జరమును ఏలెననియు, ఆయన యాస్థానపండితుఁడు భద్రబాహుస్వామి కల్పసూత్రముల రచించెననియు, అది క్రీ. శ. ౬౧౧ సంవత్సరప్రాంతమనియు, డాక్టరు స్టీవెన్సన్ పండితుఁడు, కల్పసూత్ర పీఠికయందు వ్రాసి యున్నాఁడు.

బాద్నగర్ శిలాశాసనములందు ఘూర్జర మేలిన నృపతులు మూలరాజు మొదలు కుమార పాలునివఱకు కొంత వివరణము కలదని తెలియు చున్నది.

గుజరాతీదేశమేలిన నృపాలురలో పేర్కొనం దగినవారు క్రీ. శ. ౮౧౨వ సంవత్సరమునాఁటి ఒకశాసనమున కొంత గోరకినది. అందు గోవింద భూపతియు (సౌరాష్ట్రాలంకారబిరుదముగలవాఁడు) ఆయనసుతుఁడు లతేశ్వరంభూపతియు, అతని సుతుఁడు (కర్క) ఖడ్గనృపతియు పేర్కొనఁబడిరి మరికొన్ని పరిశీలనలు ఖడ్గభూపతి గోవిందుని యైదవతరము వాఁడని చెప్పుచున్నవి ఈతఁడు క్రీ. శ. ఏడవశతాబ్దమధ్యకాలమువాఁడట. పిదప సాహువంశనృపతులు అధిపతులైరి.

ఘూర్జరదేశమునందలి పంచ పురాతన శివలింగములు - ఇవి ఘూర్జర దేశమున గుజరాతీలచే పంచ శివదేవస్థానములుగ వాడంబడుచున్నవి. ఈయైదింటిని ఒకయాత్రగ నచటివా రాచరించెదరు. యాత్ర నూరుమైళ్ళగు నందురు. ప్రపంచప్రదక్షిణ మొనర్చిన ఫలము గల్గి చంద్రలోకనివాస సౌఖ్యపదవి కర్హత గల్గు ననియు దీని ఫలము చెప్పంబడినదట.

౧. కుబ్జేశ్వర (మహాదేవ్) శివలింగము - వ్యారాతాలూకాలో నున్నది.

౨. కేదారేశ్వర శివలింగము - బా తాలూకాలో నున్నది.

3. కపిలేశ్వర శివలింగము- నవాసారీజిల్లాలో నున్నది.

౪. కనకేశ్వర శివలింగము - పాల్సనా తాలూకాలో నున్నది.

౯. కాంతారేశ్వర శివలింగము - చోర్యాసి తాలూకాలో నున్నది.

కొందఱు భక్తులు నడచుచును, కొందఱు పర్విళుచును దీనిని దర్శింతురట. వారియందిరువది గంటలలో యాత్రసంపూర్తిగలదట.

ఘూర్జరబ్రాహ్మణులు — పంచద్రావిడశాఖలలో నొకశాఖ (బ్రాహ్మణులు చూడుఁడు). ఘూర్జరనృపతి పాలించిన రాజ్యమునకు ఘూర్జరమని పేరయ్యెననియు, ఆదేశపు విప్రులు ఘూర్జరులని పేరందిరనియుఁ జెప్పఁబడినది (ఘూర్జరదేశము చూడుఁడు). వీరికి గుజరాతి బ్రాహ్మణులనియు వాడుకనామము కలదు గాని, గుజరాతనిపేరుగల పురముతో సంబంధము మాత్రము కాదు. వీరియందు వేర్వేఱు కాలములందు చీలిన యుపశాఖలు ఇరువదితొమ్మిది గాననయ్యెడిని.

౧. అగస్త్యవాల్ శాఖ- అగస్త్యమహర్షి శిష్య సంబంధులై పేరందినశాఖ, యజుర్వేదులు. వీరు కత్తియవాడ్, అహమ్మదాబాద్ ప్రాంతముల గాన్పించుచున్నారు.

౨. అనావల్ శాఖ- వీరికి ఖాతేలాబ్రాహ్మణులనియు, మహాస్థానాఖ్య బ్రాహ్మణులనియు వాడుకనామములు కలవు. సూరతు పురమునుండి నలుబదిమైళ్ల దూరమునంగల అనావల్ పుర ప్రాంతవాసులగుట ఈ పేరందిరట. పెక్కండ్రు సేద్యవృత్తిగలవారు.

3. అక్షయమంగళశాఖ- మార్వాడీదేశమునను, పాలనూపురు ప్రాంతములను గాననగుచున్నారు.

౪. కపిలబ్రాహ్మణశాఖ- సామవేదులు. కపిల సంతతి గోత్రములవారు. శ్రీవిద్యోపాసకులు. శాక్తేయమతము ప్రధానమతము. సూరతు, బరోడా ప్రాంతముల గానంబడియెదరు.

౫ ఖడాయతు బ్రాహ్మణశాఖ- ఋగ్వేదులు కొందఱును, యజుర్వేదులు కొందఱును గలరు. గుజరాతు రాజధాని ఖేడామండలములోని ఖడాయతపు ప్రాంతవాసులగుట నీపేరందిరని చెప్పఁబడు

౬ ఖేడావాల్ బ్రాహ్మణశాఖ- యజుర్వేదులు బొంబాయిరాజధానిలోని ఖేడాపుర ప్రాంతవాసులగుట నిపేరందిరట.

౭. గయావళులు- యజుర్వేదులు. కాశీలోని గంగాపుత్రులును, ప్రయాగలోని ప్రాగ్వాలును, వీరును తొల్లింట ఒకేశాఖవారనియు, చిరకాలముక్రిందటనే వేఱై పూర్వసంబంధములు పాటింపక నున్నారనియు వాడుకకలదు. గయలోని గయావళులు ద్వైతమతము నవలంబించి యున్నారు. వీరు చాల ధనికులని ప్రతీతికలదు. ఖేడామండలములో కొందఱు ద్వైతమతస్థులుగను కొందఱు స్మార్తులుగను కాననగుచున్నారు.

౮. గుగలీ- బ్రాహ్మణశాఖ. కృష్ణవిగ్రహముల నర్చించు పూజారులుగనున్నారు. వీరిలో కొందఱు వల్లభాచార్య సాంప్రదాయము నాచరించువారు బొంబాయిప్రాంతమున గాననగుచున్నారు.

౯. గోమతీవాల్ శాఖ - గోతమర్షివలన పేరందినవారట. యజుర్వేదులు.

౧౦. చోవిస- బ్రాహ్మణశాఖ. ఋగ్వేదులు కొందఱును, కృష్ణయజుర్వేదులు కొందఱును, సామవేదులు కొందఱును, గలియున్నారు. బరోడారాజ్యమున ముఖ్యముగను, నర్మదానదీతీరములందునను గాననగుచున్నారు.

౧౧. ఝాలోరాశాఖ బ్రాహ్మణులు- యజుర్వేదులు, ఉదయపూర్ రాజ్యమునందలి ఝాలోర్పుర ప్రాంతనివాసులై యీపేరందినవారట.

౧౨. తపోధన్ శాఖ- తపతీనదీతీర ప్రాంతములందు సూరత్పుర ప్రాంతములందు గాననగుచున్నారు. శివార్చకులుగను, సేద్యవృత్తిగలవారుగను పెక్కండ్రు గాననగుచుందురు.

౧౩. తలాజీయశాఖ- శుక్లయజుర్వేదులు. మాధ్యందిన శాఖవారు.

౧౪. దధీచులు- దధీచిమహర్షి సంతతివారమందురు. వీరిలో పెక్కండ్రు గురువులుగను, కొందఱు భిక్షుకులుగను, కొందఱు వ్యవసాయ వృత్తిగలవారుగను ఉన్నారు.

౧౫. నర్సిపరబ్రాహ్మణులు - ఋగ్వేదులు, శుక్లయజుర్వేదులునై యున్నారు. వల్లభాచార్య సాంప్రదాయ మతముగలవారు శ్రీకృష్ణాలయములం దర్చకులుగ తరుచుగ గాననగుచుందురు

౧౬. నాందోద్రాశాఖ- ఋగ్వేదులుకొందఱు యజుర్వేదులు కొందఱు, సామవేదులు కొందఱుగ నున్నారు. రాజపిప్పల సంస్థానరాజ్యము, ధరంపూర్ సంస్థానరాజ్యములను, ఆప్రాంతములందునను గాననగుచుందురు. ఆసంస్థానాధిపతులు వీరిశాఖకుంజెందిన వారిశిష్యులని యందురు.

౧౭. పారాశర్యులు- పరాశరశిష్య సంతతివారై పేరందిరట. కత్తియవాడు ప్రాంతము, జోధ్పూరు ప్రాంతములందు గాననయ్యెదరు.

౧౮. శ్రీతవాల్ శాఖ- యజుర్వేదులు, కత్తియవాడు ప్రాంతమున అరుదుగ గానంబడుచున్నారు.

౧౯. భార్గవ బ్రాహ్మణులు- శుక్లయజుర్వేదులు, మాధ్యందినశాఖ. భృగుమహర్షి శిష్య సంతతివారై యీపేరందిరట.

౨౦. మొతాలబ్రాహ్మణులు- ఋగ్వేదులు, యజుర్వేదులుగను ఉన్నారు. సూరత్ నగరము నుండి ౧౯ మైళ్ళ దూరమునందున్న మొతాల్పుర ప్రాంతవాసులై ఈ పేరందిరట.

౨౧. యాజ్ఞకవాల్- బ్రాహ్మణులు, సూరత్ ప్రాంతమున గానంబడుచున్నారు. కొందఱు ఋగ్వేదులుగను, కొందఱు యజుర్వేదులుగను న్నారు.

౨౨ రజవాల్ శాఖ- యజుర్వేదులు, బొంబాయి రాజధాని ఖేడాపుర ప్రాంతమున గానబడియెదరు.

౨౩. వటులబ్రాహ్మణులు - కత్తియవాడు ప్రాంతముల గానంబడియెదరు.

౨౪. వఘాంద్ర బ్రాహ్మణులు- యజుర్వేదులు స్మార్తశాఖ, స్త్రీ విద్యోపాసకులై శాక్తేయులుగ నుందురు. బొంబాయిరాజధానిలోని అహమ్మదాబాదు ఖేడాపురముల ప్రాంతముల గానబడుచున్నారు

౨౫. శ్రీమకి బ్రాహ్మణులు- శ్రోత్రియులనియు, వేదవిద్యానిధులనియు పేరుగాంచినవారు. వాల్మీక మహర్షి సంతతివారమని చెప్పుదురు.

౨౬. శ్రీమలీలు-వీరిది పూర్వవైష్ణవమతము. మాఘుకవి ఈ శాఖకుం జెందినవాఁడందురు. వీరిలో ఇంకను చాల తెగలు కలవందురు (వీరు రామానుజీయ శ్రీవైష్ణవులుకారు).

౨౭. ఔదీచ్యబ్రాహ్మణులు - వేదవిద్యా నిపుణులని పేరందినవారు. వీరి యందు యజుర్వేదాధ్యయనము, సామవేదాధ్యయనము ప్రధానములు. వీరియందు ౧. సిద్ధపురి ఔదీచ్యులనియు, ౨. సిహోర ఔదీచ్యులనియు, ౩. తొల్కియ ఔదీచ్యులనియు మూడు అంతశ్శాఖలు కలవు. వారు పఙ్క్తిభోజనము లొనర్తురు గాని సంబంధబాంధవ్యముల నొనర్చుకొనరని తెలిసెడిని.

౨౮. జంబూబ్రాహ్మణులు- కణ్వశాఖ, కౌథుమశాఖ, పిప్పలశాఖ, ఆశ్వలాయన శాఖలను

వాల్లు శాఖలలో నొకదానికి జెందియుందురు. ఒరోచి ప్రాంతమునందుగల జంబూసార్ అనంబడు పురప్రాంతవాసులై యుంట నీశాఖవారి కీపేరు గల్గెనట

౨౫ సజోద్రాహ్మణశాఖ- వీరు నాను వేషులు, వ్యవసాయము వీరిప్రధానవృత్తియట వీరింగూర్చి ఇంక నేమియు తెలియరాకున్నది. వీరు చాల తక్కువమందియే యున్నారని తెలిసెడిని.

ఘెటో (Ghetto)— యూదుల నివాసమునకు ప్రత్యేకింపఁబడిన పట్టణభాగమున కీ పేరు వర్తించెడిని. వెనుక (మధ్య కాలము లందు) ఐరోపా దేశములవారు యూదులను అందఱివలెనే క్రైస్తవులతోపాటు నివసింప నీయక వారికై యేర్పరుపంబడిన ప్రత్యేకస్థానము (ఘెటో) లం జుట్టు గోడలం బెట్టి రాత్రులందునను, పండుగ పర్వములందనను, ఆదివారములందునను పైకి రానీయక నిర్బంధము విధించి ఘెటోల ద్వారములకుం దాళములం దగుల్చు చుండిరి. ఇది రోమను పదము గాన ఇటలీయం దీనిర్బంధము ప్రారంభమై యుండునని పెక్కండ్రు తలంచు చుందురు. ఘెటోనిర్బంధము క్రీ. వె. ౧౯ శతాబ్ద మధ్య కాలముతో నంత మయ్యెను. ఇప్పటికిని ఘెటోలు వాడం బడుచున్నవి.

ఘోరాంటకకులగోత్రము — ఇంచుపకుల చూడుఁడు.

ఘోటక బ్రహ్మచర్య వ్రతము— అనగా కలసిరానంత కాలము నియమమును, కలసివచ్చిన పిదప వ్రతభంగమునకు సిద్ధమును దెల్పు సామెత (త్రికరణశుద్ధి చూడుఁడు).

ఘోటముఖి గోత్రము – అశ్మరథ్య గణము చూడుఁడు.

ఘోర అంగిరస్సు — అంగిరస్సు చూడుఁడు.

ఘోషమణి — నకులుని శంఖము. ధనుర్విద్య చూడుఁడు. నకులుఁడు చూడుఁడు.

ఘోస్టిసిజమ్ (Ghosticism) — Simon magho అను నాతఁడు ఈఅభిప్రాయ మతమునకుఁ గర్త. తనమతమునందే నిజమున్న దనియు తక్కినవన్నియు నిరసించ బడవలసినవే యని మతము.

చంచలి (కూర) **చెట్టు**—లా. Marsilea quadrifolia (తీయచెంచలి), Oxalis corniculata (పుల్లచంచలి), ఆంగ్ల. Indian sorrel, సం. క్షుద్రామ్లా (పుల్లచంచలి). కొందఱు ఆమ్లలోని శాంగేరి యని తీయచంచలిని వాడిరికాని నైఘంటికము కానేరదు. చంచలి తీయచంచలి యనియు, పుల్లచంచలి యనియు ద్వివిధము. ఇంకను కుచంచలి యని వేఱొక అధమపుజాతి యొకటి కలదు. అందు తీయచంచలి బలముగల్గించి అరుచి దోషము నడచును. మూలవ్యాధి, రేజీకటి (రాత్రులందు అగుపడని నేత్రరోగము), గుల్మము (కడుపులోని బల్ల) ... గల్గించు అపథ్య పదార్థము. ఆకు పసరు తేలు విషమును హరించును.

దీనికి విరుగుడు చంద్రచెక్క చూర్ణము లేక కషాయము అని చెప్పఁబడినది

పుల్లచంచలి- ఈచంచలి జాతియందిది యుత్తమజాతిగ నెంచఁబడెడిని. ఇది భోజన పదార్థముగ వాడఁబడు చున్నది. దీనిని పులిచింత యని కొన్ని సీమలందు వాడుదరట. దీని సమూలరస కషాయములుగాని, చూర్ణముగాని వాడుచున్నారు.

వాతము నడంచి జఠరదీప్తిం గల్గించి అగ్నిమాంద్య రోగమును (Dyspepsia) ను నిర్మూలింపఁగల శక్తి దీనికిం గలదనియు, మూత్రమును వెడలించి వీర్యవృద్ధిఁ గల్గించి శరీరమందలి నైసర్గికపు వేడిని స్థిరపర్చుననియు, గ్రహణి, సంగ్రహణి రోగములను నిర్మూలించుశక్తి దీనికిం గలదనియు, గర్భరోగములపై చక్కగ పనిఁజేయుననియు, ఎఱ్ఱనిపుండ్లపై దీని యాకు నూరి కట్టిన మంట, పోటు అడఁగి మాన్పట్టుననియు, తలకు పూసిన పైత్యపు తలనొప్పి మానుననియు, పులిపిరికాయలు హరించుననియు, కండ్లపై గట్టిన కండ్ల ఎరుపులు; పోటు మొదలగు నేత్ర రోగములు హరించుననియు, కండ్ల పొరలు, గుర్నాసము గూడ నివారణమగుననియు చెప్పఁబడినది.

ఇంక కుచంచలిం గూర్చి యంతగా తెలియరాదు. (కుచంచలి చూడుఁడు).

చంచుజాతి వారు — కొరవజాతి చూడుఁడు.

చంద్రచెట్టు తెల్లచంద్ర, ఎఱ్ఱచంద్రయని ద్వివిధము. ఏదియైనను చంద్ర చెట్టు జిగురునంగు బలమును, వీర్యవృద్ధియు, దంతములు పటుత్వమును, అభివృద్ధిపరచు గుణమును, చంద్రచెట్టు వేళ్ళనుండి ఆసవరసము సర్వదోషములను హరించి క్రిమి అరోచి, కడుపులోని బల్ల, నోటిపూత, శరీరము పెల్లపోపొర్పుట మొదలగు పలురోగముల నివారించునని చెప్పఁబడినది దీనిపుల్లలతో దంతధావన మొనర్చుచుండిన దంతరోగములు మాని,పండ్లగట్టిపడ జేయును. ఇవి చంద్రసామాన్య గుణములు.

తెల్లచంద్రచెట్టు-లా. Mimosa Catechu, Accacia catechu. సం. శ్వేత, ఖదిర (సామాన్యముగ ఖదిరయనిన చంద్ర). దీని చెక్క రసము లేక కషాయము చేసుగనుండి నోటివెంట రక్తము పడుట, గర్భస్రావము, వ్రణములను నివారించి, జ్వరము, దద్రు, కఫము, వాతములపై చక్కని పని జేయునందురు.

తక్కిన ఎఱ్ఱజాతి చంద్రకు ప్రత్యేకనామము లేదు సంఖదిర యని వాడుదురు. దీనిచెక్క రసము లేక కషాయము లేక చూర్ణము ఆకలిం గల్గించి ఆమవాతము, ఆమవికారముల నడఁచి, అజీర్తి నివారించి, ఉబ్బరోగము, జలోదరము మొదలగు ఉదరరోగములు, జ్వరములు, దంత రోగములు, పాండువు, పైత్యరోగము, మేహము,

వాపులు, గజ్జి, బొల్లి (శ్వేతకుష్ఠ) నివారించు నని యందురు

చందకకుల — ఆర్యవైశ్యుల ౧౦౨ గోత్రములలో నొకటి (వైశ్యగోత్రములు చూడుఁడు)

చందకకుల గోత్రము- ఏకార్షేయ ౭) గోత్రము- సంస్కృత గోత్రము పరాసలస, ముసల గణము, ధౌమ్యర్షి, ఆపస్తంబ సూత్రము, యజుశ్శాఖ, ప్రమాణ గ్రంథ మాద్యప్రవర్తకుండు. సమానగోత్రములు జాభసూదనస, ధౌమ్యస, చిత్రేశుఁడు దేవత, చిత్రాంబ భార్య, యమునా తీరము తపస్థానము, చిత్రాబ్ది తటాకము, జపము పదిలక్షలు, దీపములు ౨౧, క్షేత్రసంఖ్య ౨౧, వ్రేలు, కృష్ణాజినము దానము, తెల్లచెరకు వర్జనీయము

చందన వృక్షము — చందనము ప్రసిద్ధ సుగంధ ద్రవ్యము. మనదేశమునందు చందనము నెఱుంగని వారుండరు. ఇది తెలుపు, పసుపు, ఎరుపు రంగుల గంధములనిచ్చు చెక్కలు గలచెట్లుగ త్రివిధమై యుండును ఇందు తెలుపు, పసుపు రంగులించుక భేదము మాత్రము గల్గి యుంట వాటిం బాటింప జనదనియు, ఒకేజాతిగ నెన్నదగిన దనియు పెక్కండ్రు వాదించుచున్నారు. ఇది ఇట్లుండ ఇందధమపు జాతిదగు కుచందనమని యొకజాతి కలదు. అది సులభముగ నడవులందు పెరుగును. అసలు చందనమువలె అంటున పెంచ వలసిన యావశ్యకత లేదు.

మంచిగంధము లేక శ్రీచందనము- ఇది సువాసనకై గంధముతీసియు, దీని బల్లల నపు రూపముగ పెట్టెలను, దువ్వెనలు మొదలగునవి జేయుదురు. ఈచెట్టు పెంపకమునాల కష్టసాధ్యము. ఒకసంవత్సరము వయస్సునకుఁ బెంపఁబడిన నక్కెరి మొక్కలను గోలెములఁ కెత్తుకొని సిద్ధపర్చుకొని మంచిగంధపు విత్తులను మొక్క గోలెములా కు విత్తి మొలకలుగదోపి నాటించుదురు ఇది చిత్రచెట్టు భోజి పరాన్నజాతిగింజనుండి వెడ వసంతనిగాన కష్టంబర్గంలోని యాహారమువలన పోషింపఁబడుచు క్రిందకు వేళ్ళుతన్నక మొగ్గెమువలె కొంచము పెరుగును. ఇంతలో నా నక్కెరిమొక్కల మొదళ్ళకు చిన్న గోయివలె రంధ్రము పొడిచి అందీమంచిగంధపుమొక్క మొదలుందోపి చుట్టు మైనము నలంది కట్టుఁగట్టి భద్రపర్చి గాయము మాన్పుదురు ఆరెండును కలసిపోవు యదనున నక్కెరిమొక్క తలనచటికిం గోసి గాయము మానజేతురు ఇంతటికి నక్కెరి మొదలుపై మంచిగంధపు పైభాగమును చెట్టుగ నేర్పడును. దానిని పరిశీలనయందుంచి పెంచి కొంత ముదిరినతరి భూమియందు నాటి తోట వేయుదురు. మంచిగంధపుమొక్కకు వేళ్ళుండవు ఇతరజాతి (ముఖ్యముగ నక్కెరి) చెట్టు వేళ్ళతో బీల్చుకొను రసమాహారముగ గైకొనుచు పెరుగు వృక్షము. మంచిగంధపు మ్రాను సర్పముల కాశ్రయము. కాన నీచెట్టుగల తావున పాములు మెండుగనుండును. వాటింబట్టి చంపుచుండవలయును. మంచిగంధపు కఱ్ఱకు విలువ యెక్కువ గలదుగాన చెట్టు రమారమి పదిహేనువందల రూప్యములవరకు అమ్ముడుపోవును. ఈ వనములు మైసూరు రాజ్యమున విస్తారముగ బెంచబడుచున్నవి. ఆచట మంచిగంధముకఱ్ఱతో చేయఁబడిన కుర్చీలు మొదలగునవి కూడ గాననయ్యెడిని.

లా. Santalam alba. ఆంగ్ల. Sandal-wood tree. సం. చందనం, భోగీవల్లభం, శ్రీగంధం, శ్వేతచందనమ్, శ్రీచందనం. మంచిగంధపుచెక్క రస కషాయము చూర్ణము లేక మంచిగంధపు నూనెలందు ఛలవజేసి కండ్లకు

చల్లదనము గల్గించుగుణమును, చర్మవ్యాధుల నివారించు గుణమును, రక్తమును శుభ్రపర్చు గుణమును కలవని చెప్పబడినది. మరియును క్రిమి, కుష్ఠువు, గంధర్వరోగము, చర్మవ్యాధులు, తాపము, తాపజ్వరము, పాండురోగము, మేహము, ప్రమేహము, రక్తపైత్యము, విద్రధి (నాభివ్రణము), శగరోగము, స్త్రీల కుసుమ రోగము నివారించుగుణముకలదని చెప్పబడినది.

రక్తచందనము- ఎఱ్ఱజాతి. దీనితో పిల్లలాట కొను బొమ్మలు, భరిణలు మొదలగునవి చేయుదురు. ఈ జాతి విత్తనములనుండి మొక్కలు మొలచి పెరగుంగాని అంటులవసరము లేదు. దీనికి లాటిన్నామము Pterocarpus santalinus. ఆంగ్లమున Red sandalwood, సంస్కృతమున చందనద్రుమః, తామ్రవృక్షః, తామ్రసారం, తామ్రాభం, లోహితం, లోహిత చందనం, లోహితజం, హరిచందనమ్ రక్త చందనము కఱ్ఱ అరగదీసి పైనపట్టువేసిన ఇఱుకు, బెణుకు నొప్పుల నివారించును. కాళ్లు, చేతులు, కండ్లు మంటల నివారించును. చర్మమును శుభ్రపఱచును. కాలినపుండ్లు, సర్పి మొదలగు చర్మవ్యాధు లడంచును. గుండెల నొప్పి నివారించును.

రక్తచందనపు చెక్క రస కషాయ చూర్ణములు లోనికిచ్చిన అనుకూలమైన చలవజేయును. కాలినమంటలు, అతిసారము, కుష్ఠు, ఉన్మాదము, మదము, దాహము, పైత్యము, రక్తపైత్యము, సర్పి, రక్తోద్రేకము, శ్వేతకుష్ఠు, విడువనిజ్వరము, శ్లేష్మదోషము, అతిసారము, మూత్రకృచ్ఛ్రము, మలమూత్ర నిరోధముల నివారించునని చెప్పబడినది.

ఇంక మిగిలిన యధమపుజాతి కుచందన వృక్షము లడవిజాతివి. ఇవియు రక్తచందనము వలెనే విత్తులేనాటిన మొక్కలగుగాని అంటు గట్టనవసరముండదు. ఇది ఒకమోస్తరు మంచి గంధముంబోలిన పరిమళము గల్గియుండుంగాని గంధపుగుణములం బూర్తిగ గల్గియుండదు. మంచిగంధము గల్గించు దోషములకు తేనె, పటికపంచదార విరుగుడులని చెప్పబడినది

చందనగిరి (మలయగిరి) మలయాళమునైపుగల మలయగిరిని ఈపేరున త్రికాండ శేషమునుండి వాడియున్నారు దక్షిణాదిశనుండి వచ్చు చల్లనిగాలి నీదేశము మలయమారుత మందురు

చందనన్యాయము --- శ్రీగంధము శరీరమునందొక భాగమున అలందినను అంతట అలందినట్లే పరిణమించునని భావము సుగంధ ద్రవ్య మొకింత ఎచటవ్యాపించినను అంతటవ్యాపించినట్లు పరిణమించును ఇట్టి సందర్భములం దెల్పుటకు నీ న్యాయము వాడుచుందురు.

చందనానది ఘూర్జరదేశమున సబర్మతీనది కీపేరు కలదందురు. (పద్మపురాణము చూడుడు). బంగాళదేశపు సంతాల్పరగణాలలో నొక చందనానది కలదు. ఇది గంగానదిలో చేరును. దీని ప్రశంస రామాయణము కిష్కింధ కాండము ౧౧-౨౦ యందుకలదు. (అంగదేశము చూడుడు.)

చందనావతిదేశము — ఇది ఇప్పటి బరోడా సంస్థానప్రాంతసీమగ తలంపబడుచున్న రాజ్యము.

చందకుల గోత్రము— చంద్రవంశము చూడుడు.

చందూశాఖక్షత్రియులు చౌహానులు చూడుడు.

దీక — కళలు చూడుము

కళాహస్త — హస్తాభినయము చూడుడు, భరతశాస్త్రము చూడుడు.

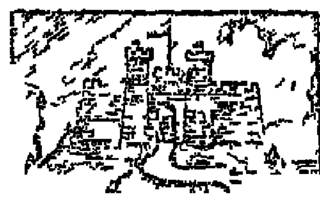
...కాంతిచెట్టు — లా. Mirabilis Jalappa ఆంగ్ల. Four O'clock flower tree. సం. చంద్రకాంతిపుష్పవృక్షః, సంధ్యారాగి వృక్షః అని కొందఱు వాడిరి. అనుదినము సాయంత్రము పుష్పించుచుండునది. దుంపనుండి మొలచును. మూడు సంవత్సరములు కాలము బ్రతుకుచెట్టు. పూదోటలందేగాక పెరళ్లయందు కూడ పెంచుదురు. దీనియందు పలురంగుల పూవులంబూచు జాతులుకలవు. దీని యాకుల నాముదమురాసి వెచ్చజేసి యవిగాని, దీనిదుంప జితుకగొట్టి ఆముదమున వెచ్చజేసి యదిగాని కురుపులు, వాపులు, శగగడ్డలు మొదలగువాటిపై వేసికట్టిన యవియడగిపోవుననియు, లేక త్వరగా చితుకుననియు, ఎఱ్ఱరంగు పూవులంబూచు చంద్రకాంతదుంపయందారంగు శగరోగము నివారించు శక్తి (లోనికిచ్చిన) కలదనియు చెప్పబడినది.

చంద్రకాంతమణి (Moonstone) — తెల్లరంగునకుం జెందుచు రంగులేని స్వచ్ఛతం గొంతవఱకు (అర్ధస్వచ్ఛత) గల్గి యుండు మణి. సింహళద్వీపము మొదలగు తావుల గనులందు దొరకెడిని. ఎండకుం జూపిన పైత్రొక్కవలచిన ముంజబోలి ధాతువుం గల్గియుండును. ఇది ఫెల్స్పార్ జాతికిం జెందినది.

చంద్రకుల గోత్రము — చంద్రకకుల చూడుడు, చంద్రమశిష్ఠ చూడుడు.

చంద్రకేతుఁడు (చంద్రవక్త్రుఁడు) — సూర్యవంశక్షత్రియుఁడు. శ్రీరాముని తమ్ముఁడగు లక్ష్మణుని రెండవ కుమారుఁడు. ఈతనికి చంద్రవక్త్రుఁడనియుం బేరుకలదు.

చంద్రగిరి దుర్గము — తాళికోట యుద్ధమునకుం బిదప విజయనగర రాజ్యమేలు

ముడిన భూపతులకు చంద్రగిరి నివాసంబయ్యెను. శత్రువులకు దుర్భేద్యముగు చంద్రగిరిదుర్గము ఇప్పు క్రింద శా ...కున్నది. కొండపైనున్న దుర్గము సరిగానే యున్నది. క్రింద నొక చిన్న సరస్సును, రాజమందిరమును, రాణులనివాసమని చెప్పబడు రెండు ఇతర మేడలును కలవు. ఇవి ... రాతితోనే కట్టబడినవి. ...సములు సహా ...వే అమర్చబడినవి. పిదప తలుపులు ద్వారబంధములు కఱ్ఱవి అమర్చబడి రాజనివాసము ట్రావెలర్సు బంగళాయై యున్నది. ఈ ప్రదేశము తిరుపతికి సమీపమున చిత్తూరు మండలము నందున్నది. గ్రామము కానరాదు. కాని కతిపయ దూరమున ఘోట్టువాలెనుచు ఊరు కలదు. M. & S. M. R. చిన్నలైనుపైనున్న చంద్రగిరి స్టేషను నుండి రెండు మైళ్లుండును.

చెన్నపురియున్న భూప్రదేశము నీస్టిండియా కంపెనీవారికిచ్చిన పత్రము చంద్రగిరి యందే పుట్టినదట.

చంద్రగిరి శిఖరము — (శ్రావణ బెళగోళము) గిరిపంచకము చూడుడు.

చంద్రగుప్త మహారాజు — నవనందులకుంబిదప మగధదేశాధీశుఁడు. మురకుమారుఁడు. వీరి సంతతిని మౌర్యులందురు. మౌర్యుల కీతఁడు మూలపురుషుఁడు, సుప్రసిద్ధుఁడు. (బింబిసారుఁడు, మగధరాజ్యము చూడుడు).

చంద్ర గ్రహణము — గ్రహణములు చూడుడు.

చంద్రికా న్యాయము — చంద్రుఁడు వెన్నెల వినా భావ సంబంధము గలవి.

ఒకటి లేనిదీ రెండవది యుండదు. వీటిని వేఱు పఱచుట దుస్తరము (వీలుకాని పని).

అన్యోన్య సంబాధ పదార్థములం గూర్చి ఈ న్యాయము వర్తించును.

మఱియు దీప దీపికా (కాంతి) న్యాయమును ఇట్టిదియె.

చంద్ర తీర్థ దక్షిణ దేశమున కావేరీనది జన్మస్థానము కూర్మ పురాణము ౨-౩౫ యందు దీని ప్రశంస కలదు.

చంద్ర నాగోరుపురము —తొల్లింటి పేరు చంద్రనగరము. ఫ్రెంచివారిది. (బంగాళా దేశము చూడుఁడు).

చంద్రపరిక్రమము (Lunar Cycle)- దీనిని Metonic Cycle అని యనుటయుం గలదు. ఇది పందొమ్మిది సంవత్సరముల పరిమాణ కాలముగలదిగ చెప్పంబడినది. ఇందు ౨౩౫ పౌర్ణమలుండునని అతెన్సు (గ్రీసుదేశము) పుర వాసియగు మీటన్ పండితుఁడు కన్గొనెనట. ఇది క్రీస్తునకుపు ఐదవ శతాబ్దకాలమునాడని చెప్పం బడినది. జూలియన్ కేలండరు మేరకు పందొమ్మిది వత్సరములలో ఒకచిన్నరగంట తేడా కన్పించు చున్నది.

చంద్రపరివేషము (Halo) — ఒక్కొక్కప్పుడు చంద్రుని చుట్టుకొని చిన్నదిగనో, పెద్దది గనో వలయాకారముగ ఒక యావరణము గుండ్రముగా నున్నవలె గాన్పించును. దీనిని చంద్రుఁడు గుడికట్టినాఁడందురు. ఇది చిన్నదిగా (చంద్రునకు దగ్గఱగా) నుండిన వర్షములు సమీపించుచున్నవనియును, పెద్దదిగా (చంద్రునకుగొంత దూరముగా) నుండిన వర్షములు గొంత విలంబముగా (ఆలస్యముగా) గురియుననియు తలంతురు. ఆకాశమునందలి పరిస్థితులవలన నీటియావిరి కొంచెముదట్టమై ఒక్కొక్కప్పుడు భూమినుండి దూరముగా పైని యాకాశమున గాలియందేర్పడి యుండును. దట్టమైన ఆవిరికణములు, జలబిందువులుగాని, మంచుముక్కలుగాని అగునంతటివిగా చాలకయు, నీటియావిరికణములకన్న బలపడియు నుండును. వీటిగుండా ప్రసరించు దృశ్యము ✕ ట్టరుమండి ప్రేలాడు అగ్నిపుకణిక (ఫుటాసు పలుకలది) గుండా ప్రసరించు దృశ్యమువలెఁ యగుటవలనను, అప్పుడప్పుడు కొన్ని విశేషము లగు రంగులుగల్గియుండొచ్చును. చుట్టునున్న గీతయే యుండు వలయాకారము (Circle) గ గన్పించు చును రంగులు కన్పించుటకును, కన్పించక తెల్లరంగే గన్పించుటకును, దూరము, గాలి, వాకరగానుండుట మొదలగునవి కారణములు. ఆకాశమందలి పరిస్థితులు గాలివలన మారిపోవునో యీవలయాకారమును అదృశ్యమగును. దీనికిపైగా ఒకప్పుడు పలుచని మేఘము కప్పును దానికి క్రిందుగనున్న పరిస్థితి మారుదనుక నిలుచుచుల్లె యగుపించుచుండును.

చంద్రపురము (చందవార్) — దీని నిప్పుడు ఫిరోజాబాద్ అనుచున్నారు. కనూజ భూపాలుండగు జయచంద్రుఁడు క్రీ. శ. ౧౧౯౩ సంవత్సరమున మహాబుద్దీనోరితో సంగరమున మడసినతావు. దీని తొల్లింటిపేరు జయచంద్ర పురమును ఫిరోజాబాదుగా మార్చంబడినది. మరియు మధ్యరాష్ట్రములలోని చాందాపురము నకుఁ దొల్లింటిపేరు చంద్రపురమని యుండెదరు.

చంద్రప్రభునాథుఁడు — జైనతీర్థ కరులలో నొకఁడు; (తీర్థకరులు చూడుఁడు). చంద్రప్రభునాథుఁడు- వీరిచిహ్నము చంద్రుఁడు. ఇక్ష్వాకువంశక్షత్రియుఁడు. తండ్రి మహాసేన రాజు. తల్లిపేరు లక్ష్మణాదేవి. జన్మస్థానము

చందపురి. పొడవు ౧౫౦ ధనస్సులు. (ధనస్సు మూరుచున్నరమూర) శ్వేతవర్ణము ఆయువు ౭౨ లక్షలు గణధర్ సాఖ్య ౯౩ నిర్వాణస్థానము సుమేరుశిఖరము (శిఖరీజి లేక అర్బుద శిఖరము). తొంబదికోట్ల సాగర్

చంద్రబింబములు — భూమిపైకి గన్పించునది ఒకే చంద్రబింబము జ్యూపిటర్ అనంబడు గోళముపైకి నాల్గుచంద్రబింబములును, శాటర్న్ అనంబడు గోళముపైకి ఎనిమిది చంద్రబింబములును, చుట్టు చాల పెద్దదియగు ఒక

పరివేషముం గన్పడుననియు, యూరేనస్‌గోళముపైకి గన్పించునవి ఆరు చంద్రబింబములును, నెప్ట్యూను గోళముపైకి గన్పించునది ఒక చంద్రబింబమనియు పరిశీలనల వలన తేలుచున్నది. చంద్రబింబములనిన ఆయా గోళములకు (భూమికి చంద్రుడువలెనే) సమీపముగ దానింజుట్టి తిరుగుచు సూర్యకాంతిని తాగైకొని వెన్నెలగా రాత్రియం దాగోళముపై ప్రసరింపంజేయు ఉపగోళములని ఎఱుంగునది.

చంద్రభాగానది — జీలమ్, చీనాబ్ నదుల సాముదాయిక ప్రవాహమునకు చంద్రభాగ యనిపేరు. కాని యిక్కాలమున సర్వసాధారణముగ జీలమునదితో కలియకపూర్వము గూడ యానదిని చీనాబ్ అనుచున్నారు.

చంద్రమశిష్ట గోత్రము-ఆర్యవైశ్యుల ౧౦౨ గోత్రములలో నొకటి. (వైశ్యుల గోత్రములు చూడుడు). చంద్రమశిష్ట గోత్రము-త్ర్యార్షేయగోత్రము (3). దీని (చంద్రకళ) సంస్కృతగోత్రము జాతుకర్ణ్యస, జతుకర్ణ్యగణము, ఆపస్తంబయజుశ్శాఖ, ప్రమాణగ్రంథ శుక్రాద్యప్రవరఖండ, శ్రీశేషుడు దేవత, పొన్నమాంబ భార్య, తోతాద్రిశృంగము తపస్థానము, పున్నాగసరస్సు తటాకము, జపము కోటి, దీపములు ౩౬, క్షేత్రములు ౪౭, అశ్వదానము, శంకుప్రాసము, ఎత్తుగ, నందనము వర్జనీయములు.

చంద్రము - గంగాసింధూరము చూడుడు

చంద్రవక్త్రుడు — చంద్రకేతుడు చూడుడు

— త్రాడ్రి విష్ణుశర్మ ఈతనికి బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్ర జాతుల వారగు నల్వురు భార్యలుకలరనియు, బ్రాహ్మ.వరరుచియును, క్షత్రి విక్రమాదిత్యుడును, వైశ్య. భట్టియును, శూద్ర. భర్తృహరియు సుతులుగ బడసనాడు.

అందు వరరుచి గొప్పవిద్వాంసుడు. పాణిని సూత్ర (వ్యాకరణశాస్త్రము) ములవృత్తి వ్రాసినవాడు. విక్రమాదిత్యుడు మాళవ (అవంతి) దేశాధీశుడగు గొప్పమహారాజు, విద్యాపోషకుడు (అవంతిచూడుడు) (విక్రమాదిత్యుడు చూడుడు) భట్టి ఆయాస్థానపు ప్రధానమంత్రి యయ్యెను. భర్తృహరి, కొంతకాలము విక్రమాదిత్యునకుం బిదప రాజ్యమేలెంగాని యోగియైనవాడు. భర్తృహరి సుభాషిత త్రిశతినిరచన.

చంద్రశేఖర పురము—(చిట్టగాంగు) ఇది కొంతకాలమునకు మారి చటలాయనియు పిదప చిట్టిగాంగుగను మారెనట. ఆసాంలోనిది. ఇది క్షేత్రము. ఇటగల శీతకుండము కడ చంద్రశేఖర పర్వతముననున్న శివలింగమును, భవానీ దేవస్థానమును ౫౨ శక్తిపీఠములలో నొకటిగ వారాహితంత్రము ౯౧ యందు వివరింపబడినది. యాత్రాస్థలము. దీనిని కొందఱు చటుపురమనుచున్నారు. (చూడుడు).

చంద్రాతిథి గోత్రము — ఆత్రేయ గణము చూడుడు.

చంద్రాదిత్య పురము — యదు (యాదవ) వంశనృపతియగు త్రిభువనమల్లుడను నృపతికి రాజధానియై యుండినటుల తెలియుచున్నది. ఇప్పుడు బొంబాయిరాష్ట్రములోని నాశికజిల్లాలోని చాన్దోర్ అను పేరంబరగుచున్నది.

చంద్రావతీనది — ఇది అంగదేశము నందలి చంపానగరముకడ గంగానదిలో సంగమించును. దీనినిప్పుడు అంధేలాయనుచున్నారు. ఒకప్పుడు చాందన్ అని పేరుండెనట. (అంగదేశము చూడుడు)

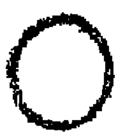
చంద్రావతీ పురము చేది దేశమునం దొకప్పుడు శిశుపాల నృపతికి రాజధానిగ నుండెనట.

Central India లోని లలితపూర్ జిల్లాయందు చందేరీయను పేరంబరగుతావు. (అనూపదేశము చూడుడు).

చంద్రాశ్వుడు (లేక దండాశ్వుడు లేక దృఢాశ్వుడు) — ఇక్ష్వాకు సంతతి సూర్యవంశ క్షత్రియుడు తండ్రి దుందుమారుడు. కుమారుడు హర్యశ్వుడు.

చంద్రిక — వెన్నెల చూడుడు.

చంద్రుడు (గోళము) (Moon) — చంద్రుడు భూమినాశ్రయించి దానింజుట్టి తిరుగుచుండుగోళము. భూమింజుట్టి తిరిగి యథాస్థానము

ముం జేరుటకు ౨౭.౩౩ రోజులు పట్టునని జ్యోతిషవేత్తలు లెక్కించియున్నారు. ఇందుకు ౨,౩౮,౦౦౦ మైళ్ళ దూరము, చంద్రుని Diameter ౨,౧౬౦ మైళ్ళని చెప్పబడినది. తనకు తానై గిరగిర తిరుగుచు భూమింజుట్టి తిరుగుచుండునదిగ చెప్పబడినది.

చంద్రుడు భూమింజుట్టి వచ్చుకాలము నొక (చంద్రమానమున) మాసముగ జెప్పబడినది. ఆంధ్రదేశమున మతసంబాధకీత్యాచాంద్రమానమే విధింపబడినది. చాంద్రమానములు పంన్రెండగునో, అనగా పంన్రెండుపౌర్ణిమలు పన్రెండు అమావాస్యలు గడచుటకు ఒక సంవత్సరమగును. ఇది సర్వసాధారణముగ నడచుచుండు పద్ధతి. ఒక్కొకతరి పదమూడుమాసములు సంవత్సరమున సంభవించును. దీనిని అధికమాస మందురు. పోయొకతరి పదునొకండు మాసములకే సంవత్సరము పూర్తియగును అప్తరి లేనిమాసమును నష్టమాస మనెదరు. (కాలము చూడుడు).

మహమ్మదీయమతస్థులకు చాంద్రమానసంవత్సరమే ప్రధానము. వారిపండుగ లీలెక్కనే యేటేట లెక్కింపబడుచుండును. చంద్రగోళము భూమి నాశ్రయించి భూమింజుట్టి తిరుగుచుండుట యన భూమిచే నాకర్షింపబడుచుండుటయో, లేక తాను భూమినాకర్షించుచుండుటయో, లేక రెండును కల్గియుండవలెనని భావము. భూమిని (అందు ముఖ్యముగా తన కెదురుగ సమీపము నందుండిన భాగమును) ఆకర్షించుచుండుటవలన ఆభాగమునందలి జలములు ఆకర్షణశక్తిలోనై సముద్రములందు పోటుకల్గుచుండును. అనగా అచట నీరుపొంగుటయు, ఇతరతావుల నీరచటికిం జేరుటయు సంభవించును పొంగినతావునకు పోటనుచున్నారు తక్కిన తగ్గిపోయిన తావులకు పాటనుచున్నారు. (పోటుపాటు చూడుడు.)

చంద్రునకు స్వంతమగుకాంతి లేదు. సూర్యకిరణములు చంద్రునిపైం బడి ప్రతిఫలించి భూమిపైం బడినవెల్గునే వెన్నెలయందురు. అమావాస్యదినమున భూమింజుట్టి తిరుగుట పగటియందు మనకు గానవగుంగాన, రాత్రియందు పశ్చిమగోళార్ధసంచారియగుట, రాత్రియందు చంద్రునివెన్నెల మనకుండక చీకటిరాత్రిగనే

యుండెడిని పౌర్ణమియందట్లుగాక పగలు పశ్చిమ గోళార్ధసంచారియై రాత్రియంతయు మనగోళార్ధమున సంచరించుచుండగాన మనకు వెన్నెలం గాంచ నగును అమావాస్యదినమున పగలు భూమికిని సూర్యునకును నడుమగ చంద్రుఁడు డేగుటసంభవించునేని, అత్తరి సూర్యకిరణములు భూమిపైఁ సరిగా పడక అంతయో కొంతయో అడ్డుకల్గును, దానిని సూర్యగ్రహణమందురు. పౌర్ణమినాఁటి రాత్రి సూర్యునకును చంద్రునకును భూమి నడుమగ నడచుట సంభవించునేని అత్తరి సూర్యకిరణములు చంద్రునిపైఁ సరిగా పడుట అంతయో కొంతయో అడ్డుకల్గును, దానిని చంద్రగ్రహణమందురు.

అమావాస్యకు అమావాస్యకు నడుమ ౨౯.౫౩ రోజుల కాల ముండును. వలనన సూర్యుఁడు కొంచెముముందునకుం జనియుంట నీకాలాధిక్యత గల్గెడిని. కాని తిరుగుచు నేగుటకు వలయు కాలము ౨౭.౩౨ రోజులని ముందే చెప్పఁబడినది. దాని నతిక్రమించుటకు చంద్రునకు రెమారమి రెండుదినములు కావలసియుండును.

చంద్రునియందు బయళ్ళేగాక పర్వతములు విస్తారముగనే కలవని కనిపెట్టఁబడినది. దూరదర్శిని యంత్రపరికరమూలమున చక్కగను జాగ్రతగను పరిశీలించిన నొకయగ్ని పర్వతశిఖరము ముప్పదివేలయడుగుల ఎత్తు కలదనియు, అగ్నిపర్వతముయొక్క ఒకముఖరంధ్రము అరువది మొదలు ఎనుబదివఱకు మైళ్లు అడ్డుకొలత గలది కలదనియు గొనవచ్చెడిని.

చంద్రుని తిరుగుట లెక్క (Cycle) పందొమ్మిది సంవత్సరములని తేలినది. క్రొత్త Cycle ప్రారంభమున ఒకేనెలయందు అమావాస్యయు పౌర్ణమియు ఒకేవారమున కల్గును.

చంద్రుఁడు భూమిం జుట్టి తిరుగుటయందు ఎల్లప్పుడు ఒకేవైపును భూమికొఱకనుండునట్టుల తిరుగుచుండును.

చంపకచతుర్దశి — జ్యేష్ఠశుద్ధచతుర్దశి కీపేరు గలదు. ఈదినమున సంపంగిపూలతో శివార్చన సల్పవలయునని చెప్పఁబడినది.

చంపా. (చంపారన్) — ఇప్పుడు చంపారన్ అనుపేరం బరగుచు మధ్యరాష్ట్రముల లోని రాజిమ్ పురమున కుత్తరముగ నైదుమైళ్ల దూరమున నున్న తొప్పుగ గోల్పుర. ఇది బౌద్ధులకు, జైనులకు యాత్రాస్థలమై యున్నది. పద్మపురాణము ౧౯ సర్గయందు దీనిప్రశంస కలదు. చంపకపురము హంసధ్వజుని రాజధానిగ జైమిని భారతము ౧౭ అధ్యాయమున చెప్పఁబడినది.

ఇరకను పాగ్నాడివిషయమునో చంపారన్ అను బహు పేటొకటొప్పు గలదుగాని అది దీనికిసరిపోవుట లేదు. శక్తిసంగమతంత్రమను గ్రంథమున ఏడవ యధ్యాయమునగల గ్రంథమునకు సరిపోవుచున్నది.

చంపనత్త్ర పురము దక్షిణకోసల చూడుఁడు.

చంపమహారాజు — చంద్రవంశ క్షత్రియుఁడు. పృథులాశ్వ మహారాజు (అంగదేశాధీశుఁడు) కుమారుఁడు. (అంగదేశము చూడుఁడు).

చంపయువన దేశము— (చంపాదేశము చూడుఁడు). హ్యూయనత్సాంగు సయాందేశప్రాంతమని వ్రాసియున్నాఁడు.

చంపాదేశము — ఇప్పటి భరతదేశపు పశ్చిమోత్తర దిశను ఇప్పటి చంపా (చంబా) సంస్థాన రాజ్యమని పోల్చుచున్నారు. కాంగ్రా, త్రిగర్త, కాష్ఠవాత దేశముల నడుమగ నుండునని తలంపఁబడుచున్న దేశము. కొందఱు చంపాదేశము సయాందేశ ప్రాంతమని తలంచిరిగాని

హ్యూనత్స్యాంగు చంపయవన దేశమని వ్రాసి యుంట అది సరికాదని తేలుచున్నది.

చంపానది — ఇది అంగ, మగధ దేశముల నడుమ సరిహద్దుగ నుండెనని కేంబ్రిడ్జి ఎడిషన్ జాతకములందు, చాంపేయ జాతకమున (౪ సంపుటము ౨౮౧ పుట) చెప్పంబడినది. ౧౦౪ పుటయందుకూడ కలదు. దీనిప్రశంస పద్మపురాణ సృష్టి ౧౧ యందు కలదు

చంపా పురము — తొల్లింట అంగ దేశపురాజధాని. కర్ణునకిదియే రాజధానిగ నుండెను. (అంగదేశము చూడుఁడు).

చంపారణ్యము (చంపారన్) — బెంగాల్ నాగపూర్ రయిల్వే కలకత్తా బొం లైన్ మీఁదనున్న రాయపూర్ జంక్షను నుండి అభనాపూరు చిన్నలైనుపై కడనున్న అభనాన్పూరు నుండి రాజిమ్ అను ప్రదేశము నకు పోనగును. రాజిమ్ నుండి ఉత్తరముగ నైదు మైళ్ళదూరమున చంపారణ్యము కలదు. దీని నిప్పుడు చంపారన్ అని వాడుచున్నారు. చంపారణ్యము బౌద్ధమతగ్రంథ సుప్రసిద్ధ మగు పవిత్రారణ్యము. ఇది తపస్థలమని చెప్పంబడినది.

చంపారణ్యమును జైనులు, బౌద్ధులు కూడ గౌరవించుచున్నారు. ఇరుసంఘములకిది యాత్రా స్థలమై యున్నది. (చంపకదేశము చూడుఁడు, అరణ్యములు చూడుఁడు).

చంపారంజిల్లా — చంపారను పురము (చంపారణ్యము) ప్రధానస్థానము. (బీహారదేశము చూడుడు).

చంపావతి — కూర్మాచల దేశమునకు ప్రధాననగరమై యుండెను. ఇది గొప్పక్షేత్రము. క్రాంతేశ్వర శివలింగము, హింగుళాదేవి మొదలగు పెక్కుక్షేత్రములు కలవు. మహాభారత వనపర్వ రాగి నందు దీనిప్రశంస కలదు.

చంపావతీదేవి (సిద్ధురాలు) ఈ మహాత్మురాలు సుప్రసిద్ధ శివభక్తుఁడగు బాణ సురుని కుమార్తె. అనిరుద్ధుని భార్యయగు ఉషా దేవికి అక్క. ఈమె యోగినియై గొప్ప తపం బొనర్చి సిద్ధురాలయ్యెను. ఈమె యాశ్రమము నేటికిని ఈమెపేరనె బరగు చంపావతీ పురమున బాలేశ్వర దేవాలయావరణమున గలదు. ఇది ఈమెసమాధి పరిసరములై యుండనోపు. (నాగనాథయోగి చూడుఁడు).

ఆగ్రా, అయోధ్య, సంయుక్త రాష్ట్రముల లోని ఆల్మోడా (లేక కాళీకుమాన్ సీమ) పరగణాపట్టి అస్సెయిలోని చంపావతీ పురము ఈమహానియురాలి పేరనె బరగుచున్నది.

చంపాషష్టి — భాద్రపద శుద్ధషష్టి. ఆది వారము విశాఖా నక్షత్రము వైధృతి నామ యోగము కూడిన నాదినమును చంపాషష్టి యనెదరు

చంపుడు — ఈపేరుగలవారిద్దరు గలరు. హారితుని కుమారుఁడొక చంపుఁడు, ఈతని సుతునిపేరు సుదేవుఁడు. అంగదేశాధీశుఁడగు పృథులాక్షుని కుమారుఁడు చంపుఁడు. ఈతఁడు నిర్మించిన పురము చంపా నగరము.

చంబ (తీగ లేక పాదు)—సం. ఖడ్గశింబ, స్థూలశింబ. కాయలకూర వేడిచేసి ధాతువృద్ధి నిచ్చును. అపథ్యపదార్థము. వాతము, పైత్యము, శ్లేష్మము, మూలవ్యాధి, వికారము, జఠరమాంద్యము, మలబద్ధము, దృష్టి బలము తగ్గుట మొదలగు దుర్గుణములు చేయును.

ఇందు అడవిచిక్కుడు యని ఒక తీగ కలదు. ఆకు రసము కర్ణరోగముల శాంతింపఁ జేయును.

కాయ పైత్యాధిక్య మొసఁగును. రెండును రమారమి ఒకేజాతిగదా చెడిని. చమ్మచిక్కుడు జాతిలోనిదని తలంపఁబడు చున్నది.

చంబాస్టేటు (సంస్థాన రాజ్యదేశము)— పంజాబులోని బ్రిటీషు రక్షిత సంస్థానములు 34 లో నొకటి. కాశ్మీరము జమ్మునకుం దూర్పున నున్నది. చంబాపురము రాజధాని. కొండల రాజ్యము. దీని తొల్లింటి పేరు చంపాదేశము దురు. కొందఱు చంపాదేశము సయాం ప్రాంతమని వాదము సాగించిరికాని హ్యూనత్సాంగు అది చంపాయవనదేశమని వ్రాసియుంట నిరాధారమని తేలినది. (కాంగరా, త్రిగర్త, కాష్టవాడ రాజ్యముల ప్రాంత దేశము).

చకర్నగర్—ఏకచక్రపురము చూడుఁడు.

చక్కిలాలు తింటావా చద్దితింటావా అంటే, రెండూ తింటాను తరువాత ఛోంచేస్తానన్నదట— (అనగా తిండిపోతని భావము).

చక్రతీర్థము— ఇవి పలుచోట్ల పెక్కులుగాన నయ్యెడిని. అందు ముఖ్యములు

౧. కురుక్షేత్రమున రామహ్రదము లేక ద్వైపాయన హ్రదమున నొక చక్రతీర్థము. (దీనిం గూర్చిన ప్రశంస భారతమునగలదు).

౨. గుజరాతునందు ప్రభాసతీర్థముకడ గోమతి నదియందు. దీనిం గూర్చి ద్వారకా మహాత్మ్యమున ప్రశంస కలదు.

౩. గోదావరీ నది జన్మించు త్ర్యంబక క్షేత్రమునుండి ఆరుమైళ్ల దూరమున నొకటి కలదు.

౪. కాశీయందు మణికర్ణికా కుండమునకు చక్రతీర్థమని చెప్పఁబడినది.

౫. రామేశ్వరమున దేవాలయమున రెండవ ప్రాకారమున నొక చక్రతీర్థము కలదు.

౬. ఆంధ్ర దేశమున నర్సాపురము కడ నంతర్వేది యందు సముద్రము నొకటి కలదు.

[illegible] ధమున (ఉత్కళదేశము) నొక చక్రతీర్థము కలదు.

చక్రధర్మి గోత్రము— నిధ్రువ గణము చూడుఁడు

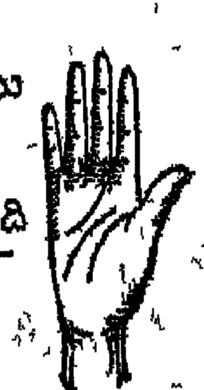
చక్రభ్రమణ న్యాయము— ఇట కుమ్మరవాని చక్రమున కర్థము అది తిరుగుట యని తాత్పర్యము

జీవన్ముక్తులు సైతము పూర్వకర్మ పూర్తిగ అనుభవమగు వఱకు జీవించి యుండవలెం గాని ముక్తినందరని యీన్యాయము వాడెదరు

చక్రమూలకుల గోత్రము— ఆర్యవైశ్యుల ౧౦౨ గోత్రములలో నొకటి (వైశ్య గోత్రములు చూడుఁడు).

ఏకాగ్నేయ (౧౦) గోత్రము. సంస్కృత గోత్రము చక్రపాణిస, చక్రపాణిగణము, అపస్తంబసూత్రము, యజుశ్శాఖ, ప్రమాణగ్రంథమాద్యప్రవరఖండ, చక్రేశుఁడు దేవత, రామాంబ భార్య, బ్రహ్మావర్తము తపస్థానము, రామసరస్సు తటాకము, జపము కోటి, దీపములు ౭౦, క్షేత్ర సంఖ్య ౭౦, ఛత్రదానము, చక్రవర్తి కూర వర్జనీయము.

చక్రరేఖ— పురుష సాముద్రికము చూడుఁడు, స్త్రీ సాముద్రికము చూడుఁడు.

చక్రవర్తి (కూర) చెట్టు లా. Chenopodium album. సం. వాస్తుకి. ఇందు తెల్లచక్రవర్తికూరకు జ్వరఘ్ని, వాస్తుకీ యను పేర్లు కలవు. ఇది తెలుపు, ఎఱుపు, నలుపు మూఁడు భేదముల జాతులు గలదిగాని అన్నియు

సమానగుణములు గలవియే. దీని యాకు (కూర) త్రిదోషహరమై మూలవ్యాధినడంచి, విషదోషమును, నులిపురుగులను నివారించి, జఠరపుష్టి, బలము గల్గించుననియు, వేడిచేసి అగ్నిమాంద్యము, ఆనువికారము, అరు ఎదోషముల నడంచియు, సంగ్రహణిరోగము నిర్మూలించుననియుం జెప్పఁబడినది. మరియు నిది కొన్ని తత్త్వములందు ఎక్కువ వేడిజేసి విరేచనబద్ధము గల్గించును. దీనికి విరుగుడు చంద్రచెక్క చూర్ణము, రసము లేక కషాయము నని చెప్పఁబడినది.

చక్రవర్తులు లేక మహారాజులు - షట్చక్రవర్తులు - భరతభూమి నేలిన ప్రసిద్ధసామ్రాట్షట్కము. ౧. హరిశ్చంద్రచక్రవర్తి, ౨. ౹౹ చక్రవర్తి, ౩. పురుకుత్సచక్రవర్తి, ౪. పురూరవ చక్రవర్తి, ౫. సగరచక్రవర్తి, ౬. కార్తవీర్యార్జునచక్రవర్తి. వీరిని మహారాజులనియు ననుట గలదు.

షోడశమహారాజులు- ౧.మరుత్తు, ౨. సుహోత్రుఁడు, ౩. శిబి, ౪. శ్రీరాముఁడు, ౫. దిలీపుఁడు, ౬. మాంధాత, ౭. యయాతి, ౮ అంబరీషుఁడు, ౯. గయుఁడు, ౧౦. రంతిదేవుఁడు, ౧౧. భరతుఁడు, ౧౨. పరశురాముఁడు, ౧౩. శశిబిందుఁడు, ౧౪. పృథువు, ౧౫. అనంగుఁడు, ౧౬. భగీరథుఁడు. వీరలను చక్రవర్తులనియుం గూడ నందురు.

చక్రవాకీ చక్రవాకన్యాయము — చక్రవాకపక్షుల దంపతులు పగ లొకచోటనే కలసియుండి రాత్రి వేళ విడిపోయి మేలుకొని విరహవేదన నొందుచు, ఉదయమున తిరిగి కలుసుకొనుచుండును. ఇట్టి నిత్యవియోగ నిత్య సంయోగములకీన్యాయము వాడుచుందురు.

చక్రహస్తము — హస్తాభినయము చూడుఁడు, భరతశాస్త్రము చూడుఁడు.

చక్రాసనము(లేకవర్తులాసనము)- యోగశాస్త్రమునఁ జెప్పఁబడిన యాసనములలో నొకటి. నిలుచుండి రెండుచేతులతోను రెండు పాదాంగుష్ఠములను పట్టుకొని ముందుకువంగి యుండుట. ఈ యభ్యాసమువలన కుండలినీ ప్రబోధము సిద్ధించునని చెప్పఁబడినది.

చక్రుఁడు — అత్రి చంద్ర యాదవవంశ క్షత్రియుఁడు, తండ్రి శ్రీకృష్ణుఁడు, తల్లి సత్యభామ, సోదరులు ప్రద్యుమ్నాదులు.(శ్రీకృష్ణుఁగు చూడుఁడు).

చటకస్య మాంసంభాగశతమ్ — ఇది సంస్కృతభాషయందలి లోకోక్తి. పిచిక మాంసము నూరు భాగములనుటయుంను స్వల్పాతిస్వల్పమనియు, నిరుపయోగమనియుఁ భావము.

చటలా (చిట్టగాంగు) పురము — చంద్రశేఖరపురము చూడుఁడు. దీని తొల్లింటి పేరు చంద్రశేఖరపురమని కొందఱనుచున్నారు. (చూడుఁడు).

చటాయన గోత్రము - శాండిలగణము చూడుఁడు.

చటాయని గోత్రము - ఆర్ష్టిషేణ గణము చూడుఁడు.

చచ్చత్పుట తాళము — తాళములు చూడుఁడు.

చచ్చినంత కలగంటే వెండ్రాళ్ళే మేలొకిమ్మన్నట్లు — ఆంధ్రలోకోక్తి

చచ్చినపాప (పసిబిడ్డ) కండ్లు చేరెడేసి అన్నట్లు - ఆంధ్రలోకోక్తి.

చచ్చేవానికి సముద్రము మోకాలి లోతే —(అనగా తెగింపుతో నిర్భయుడై యుండునని భావము) ఆంధ్రలోకోక్తి.

చతురంగుడు - అంగదేశాధీశుడగు రోమపాద మహారాజుపుత్రుడు. (అతిరథుడు చూడుడు).

చతురశీతిలింగదేశము — అరుణోద దేశము చూడుడు. ఇప్పటి గడవాలు సంస్థానము

చతురహస్తము — హస్తాభినయము చూడుడు భరత శాస్త్రము చూడుడు

చతురామ్లములు — ఆయుర్వేద వైద్యశాస్త్రమున ఆమ్లవేతసము, వృక్షామ్లము, నిమ్మ, గజనిమ్మలకు చతురామ్లములని పేరు.

చతుర గోత్రము — కణ్వ ఉప గణము చూడుడు.

చతురూషణములు—త్రికటకములు అనగా శొంఠి, పిప్పలి, మిరియములు, పిప్పలి మూలము (నుబ్బు) వీటి కాయుర్వేద వైద్య శాస్త్రమున చతురూషణము లనిపేరు.

చతురోపాయములు - ఉపాయములు చూడుడు

చతుర్జాతకములు— ఆయుర్వేద వైద్యశాస్త్రమున ఆకుపత్రికం, యాలకులు దాల్చినచెక్క, నాగకేసరాలకు చాతుర్జాతకము లనిపేరు

చతుర్దశ చాటువులు - చాటువులు చూడుడు.

చతుర్దశ భువనములు భువనములు చూడుడు.

చతుర్దశ భువనలోకములు — ఊర్ధ్వలోకములు ఏడు-౧. భూలోకము, ౨. భువర్లోకము, 3. సువర్లోకము, ౪ మహాలోకము, ౫. జనలోకము, ౬. తపోలోకము, ౭. సత్యలోకము.

అధోలోకములు ఏడు- ౧. అతలము, ౨. వితలము, 3. సుతలము, ౪. రసాతలము, ౫. మహాతలము, ౬. తలాతలము, ౭. పాతాళము. రెండుంగలసి పదునాల్గు లోకములు

చతుర్దశ మనువులు — మనువులు చూడుడు.

చతుర్దశ మహారత్నములు-ఇవి చక్రవర్తి కుండదగిన మహైశ్వర్య బలములు. అత్రి సంతతిలోని చంద్రవంశమున, యాదవులలో క్రోష్టు సంతతిలోని చిత్రరథుని పుత్రుడగు శశిబిందు మహారాజు కుండెనని చెప్పబడినది. అవి సజీవ రత్నములనియు, నిర్జీవ రత్నములనియు రెండు విధములు. (రత్నమను నిట జాతి శ్రేష్ఠ సంజ్ఞ యని ఎఱుంగునది).

శ్లో॥ భార్యాపుత్రోహితశ్చైవ। సేనానీరథకృచ్ఛయః। పత్యశ్వకలభాశ్చేతి।ప్రాణినస్సప్త కీర్తితాః॥
శ్లో॥ చక్రంరథోమణిఃఖడ్గమ్। చర్మరత్నంచపంచమం। కేతుర్నిధిశ్చసప్తైవ।ప్రాణహీనానిచక్షతే॥

పతియుంట- ౧. భార్య, ౨. పుత్రులు, 3. హితులు, ౪. సైన్యాధిపతులు.

చతుర్దశ విద్యలు — విద్యలు చూడుడు.

చతుర్దశ శైవభేదమతములు-ఇవి శైవ మతభేదములుగ చెప్పుకొనుచున్నను ఆరాధ్యుల మతముతో గాని, వీరశైవుల మనుకొను లింగాయతులు జంగముల మతముగాని, ఏసంబంధము గలవిగా గనపడుటలేదు. ఈమతముల వారొక్క విభూతి, రుద్రాక్షధారణాది బాహ్య లక్షణములను మాత్రము గలిగి యున్నారు.

వీరి సిద్ధాంతమేమో తెలియరాదు. వీరి గ్రంథములు ఆగమములని చెప్పుటయేగాని అవి బయల్పడుటయును లేదు. వీరియందువిద్వాంసులు లేమిచే వీరి మతవిధులు వీరాచరించుట వలననేగాక అన్యత్రా తెలియరాకున్నవి.

౧. సవిన్మిళిత శైవము, ౨ మహావ్రత శైవము, 3. శివసమవాది శైవము, ౪. ఐక్యవాది శైవము, ౫. సంక్రాంతివాది శైవము, ౬. ప్రవాహేశ్వర వాది శైవము, ౭. అవికారవాది శైవము (దీనిని కపాలి మత మందురు), ౮. ఊర్ధ్వ శైవము, ౯. అనాది శైవము, ౧౦ మహా శైవము, ౧౧. గుణ శైవము, ౧౨. క్రియా శైవము, ౧3 చతుష్పాద శైవము, ౧౪ .శుద్ధ శైవము అనునవి.

చతుర్ధ శారణ్యములు—౧. నైమిశారణ్యము, ౨. బదరికారణ్యము, 3. దండకారణ్యము, ౪. చంపకారణ్యము, ౫. కామికారణ్యము, ౬. బృందావనము, ౭. కదళికావనము, ౮. గుహారణ్యము, ౯ దేవతారణ్యము, ౧౦. కేదారారణ్యము, ౧౧. ఆనందవనము, ౧౨ దారుకావనము, ౧3 పీఠారణ్యము, ౧౪. మహా (వన) రణ్యము.

చతుర్థికా — నాలుతులముల పరిమాణమునకు ఫలపరిమాణమనియు, చతుర్థికా పరిమాణమనియు పేరు. ఇంకను కొందఱు ఎన్మిది తులముల ప్రమాణమనియున్నారు.

చతుర్బీజములు ఆయుర్వేద వైద్యశాస్త్రమున మెంతులు, అశ్యాలు, వామము, నల్లజీలకర్రలకు చతుర్బీజములందురు.

చతుర్ముఖము— తాళములు చూడుఁడు.

చతుర్విధ జన్మములు — ౧. అండజములు- గ్రుడ్డునుండి పుట్టు పక్షులు మొదలగువాటి జన్మములు. ౨. స్వేదజజన్మ- చెమటనుండి పుట్టు నలులు పేలు మొదలగువాటి జన్మములు. 3. జరాయుజములు- సంచులనుండి జన్మించు మనుష్యులు, పశువులు మొదలగువాటి జన్మములు ౪. ఉద్భిజ్జములు- భూమినిపెకలించుకొని పుట్టు మొక్కలు, పైరులు మొదలగునవి.

చతుర్విధ పురుషార్థములు — పురుషార్థములు చూడఁగు

చతుర్విధ ప్రమాణములు (కొలత, తూనికలు)— ప్రమాణచతుష్టయము చూడుఁడు.

చతుర్విధ బౌద్ధమతపక్షములు— ౧. సత్తు లేక సత్పక్షము, ౨ అసత్తు లేక అసత్పక్షము, 3 సదసత్తు లేక సదసత్పక్షము, ౪. సదసద్విలక్షణపక్షము.

చతుర్విధ బౌద్ధములు- ౧. యోగాచారము-గురుఁడు చెప్పుట- యోగము, శిష్యుఁడు బోధపర్చుకొనుట-ఆచారము అర్థములు చెప్పిన బోధపర్చుకొనువారు యోగాచారులు. ౨ సౌత్రాంతికబౌద్ధము సూత్రములంగు గల నిమిత్తమును పాటించుట ప్రధానముగాగల్గి గురుబోధనైనను అతిక్రమించుటకు వెఱువవారు సౌత్రాంతికబౌద్ధులు. 3. మాధ్యమికబౌద్ధము- యోగాచారములందు కొంతనమ్మకము చాలకుండియు, సౌత్రాంతికార్థములకొఱకు యోగాచారములం దిరస్కరించ ధైర్యము చాలకుండియు మధ్యస్థితియందుండువారు మాధ్యమిక బౌద్ధులు. ౪. వైభాషిక బౌద్ధము- యోగాచారమును బహిరంగముగ దిరస్కరించియోగాక విభాషలాడి తిరుగబడినవారు వైభాషిబౌద్ధులు.

చతుర్విధ వాద్యములు — వాద్యములు చూడుఁడు.

చతుర్విధ శాంతములు సాధన చతుష్టయము చూడుడు

చతుర్విధ సంగీతములు — వాదములు చూడుడు.

చతుర్విధ క్షీరములు — ౧ ఆవుపాలు- ఇవి గుమ్మపాలు (పితికినవేడి నురుగు చల్లారకుండ నుండుతరి) అమృతతుల్యమై యుండును. పిదప కాచినవి శ్లేష్మము. ఇవి వృద్ధులశరీరముల కనుకూలమని చెప్పబడినది. ౨. గేదెపాలు ఇవి గుమ్మపాలు దోషము గుమ్మ చల్లారినతోడనే అమృతతుల్యమై యుండుననియు, పిదప కాచినవి శ్లేష్మమనియు, ఇవి గాయములు తగిలియున్న రోగుల కనుకూలమనియు చెప్పబడినది. 3 మేకపాలు- ఇవి కాగి వేడిగా నున్నపుడు అమృతతుల్యమై యుండుననియు, అంతకుపూర్వముగాని పిదపగాని యోగ్యములు కావనియు, ఇవి పిల్లలకు అనుకూలమనియు చెప్పబడినది. ౪. గొఱ్ఱెపాలు- ఇవి కాచి చల్లార్చినపిదప అమృతతుల్యముగ నుండుననియు, మరియు శ్వాసరోగము గలవారికి గొఱ్ఱెపాలనుకూలమై యుండుననియుం జెప్పబడినది.

ఈసందర్భమున మొగశిశువు తల్లికడ చనుబాలు మొగశిశువున కనుకూలించుననియు, అవి లఘువుగా పథ్యమైయుండుననియు, ఆడశిశువు తల్లికడ చనుబాలు ఆడశిశువుల కనుకూలించుననియు, అవి గురుత్వమై అపథ్యమై (అన్యులగు మొగశిశువులకని భావము) యుండుననియుఁ జెప్పబడినది.

చతుర్వింశతి గాయత్రీముద్రలు - గాయత్రీముద్రలు చూడుడు.

చతుర్వింశతి గుణములు గుణములు చూడుడు.

చతుర్వింశత్యవతారములు — ౧. యజ్ఞవరాహ, ౨. సుయజ్ఞ, 3. కపిల, ౪. దత్తాత్రేయ, ౫. కుమార, ౬. నరనారాయణ, ౭. ధృవ, ౮ పృథుచక్రవర్తి, ౯. ఋషభ, ౧౦. హయగ్రీవ, ౧౧. మత్స్య, ౧౨ కూర్మ, ౧3. నృసింహ, ౧౪. హరి, ౧౫. వామన, ౧౬. హంస, ౧౭. మన్వంతర, ౧౮ ధన్వంతరి, ౧౯. పరశురామ, ౨౦. శ్రీరామ, ౨౧. శ్రీకృష్ణ, ౨౨. వ్యాస, ౨3 బౌద్ధ, ౨౪. కలికి అవతారములు విష్ణుదేవుని చతుర్వింశత్యవతారములని చెప్పబడినది.

చతుర్వింశతి తత్త్వములు - యోగశాస్త్రసంబంధమున నిరువదినాల్గు తత్త్వములు చెప్పబడినవి. ౧. పృథివీతత్త్వము, ౨. జలతత్త్వము, 3. అగ్నితత్త్వము, ౪. వాయుతత్త్వము, ౫. ఆకాశతత్త్వము, ౬. గంధతత్త్వము, ౭. రసతత్త్వము, ౮. రూపతత్త్వము, ౯. స్పర్శతత్త్వము, ౧౦ శబ్దతత్త్వము, ౧౧. ఘ్రాణతత్త్వము, ౧౨. జిహ్వాతత్త్వము, ౧3. చక్షుస్తత్త్వము, ౧౪. త్వక్తత్త్వము, ౧౫. శ్రోత్ర తత్త్వము, ౧౬. పాయుతత్త్వము, ౧౭. ఉపస్తత్త్వము, ౧౮. పాదతత్త్వము, ౧౯. పాణితత్త్వము, ౨౦. వాక్తత్త్వము, ౨౧. మనస్తత్త్వము, ౨౨. ప్రకృతి తత్త్వము, ౨3. మహత్తత్త్వము, ౨౪. అహంకారతత్త్వము. అనగా పంచభూతతత్త్వములు, పంచతన్మాత్ర తత్త్వములు, పంచ జ్ఞానేంద్రియ తత్త్వములు, పంచ కర్మేంద్రియ తత్త్వములు, మనస్తత్త్వము, ప్రకృతి తత్త్వము, మహత్తత్త్వము, అహంకార తత్త్వమును. ఈ ఇరువదినాల్గు తత్త్వములు మాత్రము యోగశాస్త్రమున నంగీకరింపబడినవి.

చతుర్వ్యూహన్యాయము — చతుర్వ్యూహము లనేక తావులయందు వేత్త్వేయుగ

జెప్పఁబడినవి. వైష్ణవ సిద్ధాంతమున వాసుదేవ వ్యూహము, సంకర్షణవ్యూహము, ప్రద్యుమ్న వ్యూహము, అనిరుద్ధవ్యూహము చతుర్వ్యూహములని చెప్పఁబడినవి. సాంఖ్య పాతంజలదర్శనములందు హేయము, హానము, హేయహేతువు, హానోపాయము చతుర్వ్యూహములని చెప్పఁబడినవి. వైద్యశాస్త్రమున రోగము, ఆరోగ్యము, నిదానము, భైషజ్యము అనునవి చతుర్వ్యూహములు.

చతుర్వేదవిత్ న్యాయము — నాల్గు వేదవిత్ అన నాల్గువేదముల నెఱింగినవాఁడని యర్థము. ఇట్లనుటయందు నాల్గు వేదములు చదివి ఎఱిఁగినవాఁడని యర్థముకాని, వేదములు నాలుగున్నవనుటమాత్ర మెఱింగినవాఁడుకాఁడని భావము.

చతుర్హస్తశాఖ క్షత్రియులు — క్షత్రియకులము. చౌహాను క్షత్రియులు చూడుఁడు.

చతురశ్రజాతి తాళములు — సంగీతశాస్త్రమున సప్తతాళములంగగల ఐదు జాతులలో నొకటి. జాతి (లయ) ప్రాణము చూడుఁడు.

చతురశ్ర వర్ణము తాళములు చూడుఁడు.

చతుష్పాద శైవము — ఇది చతుర్దశ శైవ భేదములలో నొకటి. (చూడుఁడు). ఈ మతమున త్రిపదార్థములు మలత్రయము శివసమవాది శైవమునందువలెనే యుండును. చర్యా పాదము, క్రియాపాదము, యోగ పాదము, జ్ఞానపాదము ననంబడు (ఆగమోక్త) నాల్గుపాదములచే నీ మతమునకు చతుష్పాదశైవమని పేరయ్యెనట. గురునివలన దీక్షనంది, పై నాల్గుపాదములందు చెప్పఁబడిన దానిని సాధించి నిష్ఠగలవాఁడై పశువు పతియందైక్యమగుటయే ముక్తియని చెప్పఁబడినది.

చతుష్పీఠ పర్వతము - దీనినాంగ్లులు అస్సియా రేంజి అనెదరు. ఉత్కల దేశమున కటకంజిల్లాలో జాజిపుర ప్రాంతమునుండి భువనేశ్వరమువరకు వ్యాపించియున్నది. (ఉత్కల దేశము చూడుఁడు. ఖండగిరి గుహలుచూడుఁడు).

చతుష్షష్టి కళలు - విద్యలు చూడుఁడు.

చతుష్షష్ట్యుపచారములు ఉపచారములు చూడుఁడు.

చతుష్షష్టి తంత్ర గ్రంథములు - ఈ తంత్రములు శివప్రోక్తములు. ఇవి అరువది నాలుగు ఇందు పదునెన్మిది ప్రధానములనియు లెక్కనవి యుపవిద్యలనియుకొందఱు చెప్పుదురు. ఇవి వేదములకుముందే యుండినవని చెప్పఁబడినది.

౧. మహామాయా శంబరము, ౨ యోగిని జాల శంబరము, 3. తత్వశంబర తంత్రము, ౪. సిద్ధిభైరవతంత్రము, ౫. కంకాళభైరవము, ౬. కాలాగ్నిభైరవము, ౭. అగ్నిభైరవతంత్రము, ౮. శక్తిభైరవతంత్రము, ౯. యోగినీభైరవము, ౧౦. మహాభైరవతంత్రము, ౧౧. ప్రధానభైరవము, ౧౨. బ్రాహ్మీతంత్రము, ౧3. మాహేశ్వరీతంత్రము, ౧౪. కౌమారీతంత్రము, ౧౫. వైష్ణవీతంత్రము, ౧౬. వారాహీతంత్రము, ౧౭. ఇంద్రాణీతంత్రము, ౧౮. చాముండా తంత్రము, ౧౯ శివదూతీతంత్రము, ౨౦. యమళాష్టకము, ౨౧. చంద్రజ్ఞానతంత్రము, ౨౨. మాలినీవిద్య, ౨3. సమ్మోహనము, ౨౪. మహాసమ్మోహనము, ౨౫. వామజుష్టతంత్రము, ౨౬. వామమూలము, ౨౭. వాతూలోత్తరము, ౨౮. కామిక

తంత్రము, ౨౯. హృద్భేదము, ౩౦. తంత్రభేదము, ౩౧. గుహ్యతంత్రము, ౩౨. కలావాదతంత్రము, ౩౩ వాత్స్యాయనాదికము, ౩౪. కలాసారము, ౩౫. కుండికామతము, ౩౬. మతోత్తరతంత్రము, ౩౭. వీణాతంత్రము, ౩౮ త్రోతలతంత్రము, ౩౯. త్రోతలోత్తరము, ౪౦. పంచామృతము, ౪౧ రూపభేదము, ౪౨ భూతోడ్డామరము, ౪౩ కులసారము, ౪౪. కులోద్దీశము, ౪౫. కులచూడామణి, ౪౬. స్వజ్ఞానోత్తమము, ౪౭ మహాకాళీమతము, ౪౮ అరుణేశతంత్రము, ౪౯. మోలినేశతంత్రము, ౫౦. వికురగీశ్వర తంత్రము, ౫౧ పూర్వతంత్రము, ౫౨ పశ్చిమతంత్రము, ౫౩. దక్షిణతంత్రము, ౫౪. ఉత్తరతంత్రము, ౫౫. నిరుత్తరతంత్రము, ౫౬. విమలతంత్రము, ౫౭. విమలోదతంత్రము, ౫౮. దేవీమతతంత్రము, ౫౯ శుభాగమపంచకము, ౬౦. వశిష్ఠసంహిత, ౬౧. సనకసంహిత, ౬౨. శుకసంహిత, ౬౩. సనందనసంహిత, ౬౪. సనత్కుమారసంహిత.

చతుష్షష్టి తంత్రములు, ౬౪ — ౧. అవ్యాజపాలినీ తంత్రము, ౨. రాజ్యలక్ష్మి ప్రసాదక తంత్రము, ౩. సర్వసామ్రాజ్యతంత్రము, ౪ అంగారగమనతంత్రము, ౫. రాజ్యోపాంగ తంత్రము, ౬. స్త్రీబాలరాజ తంత్రము, ౭. చామరద్వంద్వ తంత్రము, ౮. ప్రహర్షి రాజతంత్రము, ౯. ధీరతంత్రము, ౧౦. గ్రామపాలనతంత్రము, ౧౧. మిత్రలక్ష్మిప్రయోగతంత్రము, ౧౨. దుర్గపాలన తంత్రము, ౧౩. ప్రాణలక్ష్మిప్రయోగ తంత్రము, ౧౪. ప్రభాలక్ష్మిప్రయోగతంత్రము, ౧౫. తోయలక్ష్మిప్రయోగతంత్రము, ౧౬. గంధలక్ష్మిప్రయోగతంత్రము, ౧౭. పుష్పలక్ష్మిప్రయోగ తంత్రము, ౧౮. కామరూపతంత్రము, ౧౯. కలాజీవనికాతంత్రము, ౨౦. కుంజకంబల తంత్రము, ౨౧. కనకప్రయోగతంత్రము, ౨౨. బోధినీతంత్రము, ౨౩ సత్యలక్ష్మిప్రయోగతంత్రము, ౨౪. పాదుకాతంత్రము, ౨౫. ప్రజ్ఞాలక్ష్మిప్రయోగతంత్రము, ౨౬. ఖేటకతంత్రము (ఢాలు), ౨౭. చాపతంత్రము, ౨౮ లేపతంత్రము, ౨౯. శల్యతంత్రము, ౩౦. భీమలక్ష్మిప్రయోగతంత్రము, ౩౧. మణిస్థానప్రయోగతంత్రము, ౩౨. పాతాళగమన తంత్రము, ౩౩ మరినీ తంత్రము, ౩౪. స్ఫులింగలక్ష్మితంత్రము, ౩౫ శంఖమర్దండ తంత్రము, ౩౬. చక్రాయుధ ప్రయోగతంత్రము, ౩౭. భైరవాదిప్రయోగతంత్రము, ౩౮. సూపతంత్రము, ౩౯. లేఖతంత్రము, ౪౦. పృథ్వీతంత్రము, ౪౧ అశ్వ తంత్రము, ౪౨. గజ తంత్రము, ౪౩. గోరక్షకతంత్రము, ౪౪. ఐశ్వర్యలక్ష్మి తంత్రము, ౪౫. శుల్కతంత్రము, ౪౬. మిశ్రలక్ష్మిప్రయోగతంత్రము, ౪౭. జీవనీతంత్రము, ౪౮. గిరితంత్రము, ౪౯. వనతంత్రము, ౫౦. స్థానాపత్య ప్రయోగతంత్రము, ౫౧ శ్రీపర్వదండినీతంత్రము, ౫౨ విఘ్నవిచ్ఛేదతంత్రము, ౫౩. భరతతంత్రము, ౫౪. శృంగవాద్యప్రయోగతంత్రము, ౫౫. నరవాహన తంత్రము, ౫౬. స్థంభినీ తంత్రము, ౫౭ దాహినీతంత్రము, ౫౮ మారిణీతంత్రము, ౫౯ ద్వేషిణీతంత్రము, ౬౦. ఆకర్షణతంత్రము, ౬౧. ఉచ్చాటనతంత్రము, ౬౨. శోషిణీతంత్రము, ౬౩. మృతసంజీవనీతంత్రము, ౬౪. హారమేఖలికా తంత్రము

చతుష్షష్టి విద్యలు విద్యలు చూడుడు.

చతుస్తాళము — తాళములు చూడుడు.

చతుస్సమములు — చందనము, అగరు, కస్తూరి, కుంకుమ పూవులకు చతుస్సమములని పేరు. ఇంకను కొందఱు జాజికాయ, లవంగాలు, జీలకఱ్ఱ, వెలిగారమ్ములకు చతుస్సమములనియున్నారు.

చదరంగము ఆట — ఇది ప్రపంచమంతయు వెలసి ఏదో ఒకపేరున అన్నిదేశముల వారిచే ఆడఁబడుచున్న సుప్రసిద్ధమగు ఆట. ఆంగ్ల దేశమున Chess అనంబడుచున్నది. ఇంక వేఱ్వేఱు దేశములందు వేఱ్వేఱు పేరులు కలవు.

వరుసకు ఎన్మిదిగడుల చొప్పున ఎన్మిదివరుసలం గలిగిన అరువదినాల్గు గడులుగల పలకపై నీయాట రెండు ఏనుఁగులు, రెండు గుఱ్ఱములు, రెండు శకటులు, ఒక మంత్రి, ఒక రాజు, ఒక్కొక్క పక్షమునకుండును. వీటి యొక్కొక్కదాని కెదుట ఒక్కొక బంటు చొప్పున పక్షమునకు ఎనమండుగురు బంట్లుండురు. ఇట్లొక్కొక్క పక్షమునకుంట ఇరు పక్షములకు ముప్పదిరెండు పరికరములతో నీయాట ఆడఁబడును. (పథకము చూడుఁడు.)

ఏనుగు	గుఱ్ఱము	శకటు	రాజు	మంత్రి	శకటు	గుఱ్ఱము	ఏనుగు
బంటు	బంటు	బంటు	బంటు	బంటు	బంటు	బంటు	బంటు
బంటు	బంటు	బంటు	బంటు	బంటు	బంటు	బంటు	బంటు
ఏనుగు	గుఱ్ఱము	శకటు	మంత్రి	రాజు	శకటు	గుఱ్ఱము	ఏనుగు

ఇట్టిఆటను సర్వసాధారణముగ మస్తుఆటయనియు, నిర్మస్తుఆట యనియు ద్వివిధములుగ నాడుచుందురు. ఆరెండువిధములగు ఆటలకు ముఖ్యసూత్రములను మున్ముందు వివరించుట సమంజసము.

ఏనుఁగు- ఒకఎత్తు (Move) లో ఏదేనియొక దెసకు తిన్నగా ముందునకు, వెన్కకు ఉభయ పక్షములకు ఎంతదూరమైనను పోగలదు. తన కడ్డమువచ్చినవాటిం జంపగలదు. ఏనుఁగు ఐమూలగడులకు నడువఁజాలదు ఏనుఁగుతో రాజు నెగుర్చుతరి పోరాజనియు, మహాయనియు నుడువుచున్నారు

గుఱ్ఱము- ఒకఎత్తు (Move) లో ఐమూల గడితరువాత తిన్ననిగడిలోనికిగాని లేక, ముందు తిన్ననిగడితరువాత ఐమూలగడికిగాని దాటించవలసిన జంతువు. అనగా ఇట్లు దాటుటకు తానాగు గడి ఖాళీగానుండి యుండవలెనని ఎట్టుంగునది. ఇట్లు దాటుచు ఏదిక్కైనా పోవగలుగును. తానాగు గదియందున్న జంతువుంగాని, బంటుంగాని, రాజు మంత్రులంగాని జంపు

గలుగును. గుఱ్ఱముదాటుతరి ఆగుగడి కాళీగా నుండవలయునేగాని దాని యివతలి (మధ్య) గడి కాళీగా నుండనక్కరలేదు. గుఱ్ఱముతో రాజు నెదుర్చుతరి వేసిరాజనియు, మహా యనియు నుడువుచున్నారు.

శకటు- ఒకఎత్తు (Move) నందు ఐమూల గడులలో నెంతదూరమైనను పోగలదు. అనఁగా అన్ని దిక్కులకు ఐమూలగా పోవగలదు. తానెదుర్కొనిన జంతువుం జంపగలదు. ఇది రాజునెదుర్కొనినతరి మహా యనియు, వేసిరాజనియు ననుచున్నారు.

మంత్రి- ఏనుఁగువలెను, శకటువలెను, ఎత్తులలో (Move) నడవగలదు. ఇది పరరాజు నెదుర్కొనుతరి పెట్రాజనియు, మహాయనియు నుడువుచున్నారు.

రాజు- తిన్నగా ముందువెన్కలకును ఐమూల గడులకును ఒకేగడి నడచును అనగా ఒకఎత్తున ఎన్మిదిదిశలలో నేదిశకైనను ఒకేగడికిం జనును. ప్రతిఆటయందు పగవారు రాజు అనకపూర్వము ఒకపర్యాయము గుఱ్ఱమువలె ఒకేదాటు దాటఁ గలదు. కాని, పగవారెదుర్కొని "రాజు" అనుటతో నీగుఱ్ఱపుదాటుశక్తి యస్తమించి పోవును. పగవారిపక్షమువారెవ్వరైనను రాజు నెదుర్చు చుందురు ఏలనన రాజు పడిపోయిన నాటయె కట్టిపోవును. కాన తనబలము రాజును భద్రముగ నుండునట్టు చూచుకొనుచుండవలెను. రాజుపగవారిం జంపగలదుగాని, పోవుట ఎదుర్కొనుట శ్రేయముగాదనియు, రాజుపై రాజెన్నఁడెదుర్కొన నపాయమనియు చెప్పుదురు.

ఇతరశత్రు జంతుబాధలు కేవలము దరినిలేకుండినతరినే రాజు చంపంగల్గి యుండుంగాని కానిచో చంపవీలులేదని భావము.

పిదప వివరింపఁదగినది బంటుంగూర్చియె యున్నది దీనికిఁజాల పద్ధతులు కలవు. చదరంగపు టాటయందు ఇతరులకన్న బంటుంగూర్చియె ఎక్కువగా నెఱుంగవలసినవి కలవు.

బంటు- ఒకఎత్తు (Move) నందు ఎదుటనున్న ఒకేగడి కేగును. ఇది వెనుకకు రాలేదు. శత్రుని ఎదురుగనుండుతరి చంపలేదు గాని ఎదుట ఐమూలవాటపు గడియందుండ జంపి అటకేగి నిలచును అనగా తనగడికిం దగిలియున్న ఎదుటి మూలగడియని భావము ఇది రాజునెదుర్కొనుటకు త్రోసి రాజనియు, మహాయనియు పల్కుచున్నారు. ఇది త్రివిధములుగ నెదుర్కొనవలయును.

౧. సాధారణత్రోసి రాజు- ఒకే బంటుతో రాజునెదుర్కొని త్రోసిరాజు అని ఆట కట్టుట.

౨ రెట్టింపు (డబుల్) త్రోసి రాజు- రెండు బంట్లు వరుసగా ప్రక్కప్రక్క గడులలో నుండి (అనగా నొకటివెన్క నొకటిగ కాదని భావము) ఒకబంటుతో "త్రోసిరాజు" అని రాజుప్రక్క గదిలోనికిం దప్పుకొనినతరి ప్రక్కనున్న రెండవ బంటుతో తిరుగత్రోసి రాజుఅని ఆటఁగట్టునట్లు చేయుట.

3. ఉయ్యాలత్రోసి రాజు- రెండుబంట్లు ప్రక్కగా ప్రక్కప్రక్క గదులలో నడుమనొక గది కాళీయుండునటుల నుంచి ఒకబంటుతో వరుసగా రెండుసార్లు "త్రోసిరాజు" అనినపిదప రెండవ బంటుతో తిరిగి త్రోసిరాజుఅని ఎత్తునడపి ఆట కట్టుట.

ఇంకనీబంటు ఏనుఁగుకు ముందుగ నుండునది (ఏనుఁగులేకుండినతరి) ముందునకు తిన్నగ నడచి ఎదుటికడ గడికింజేరునేని అంతటితో దానిశరీరము మారి ఏనుఁగుగనై ఆఎదుటికడ గడియందు నిలచును. ఆటయందలి స్వపక్షమున రెండేనుఁగు

లలో ఏదేనుఁగు లేకపోయిన ఇట్లుమారగలదు. రెండేనుఁగులునిలచియుండినతరి ఇట్లుజరుగనేరదు.

బంటు గుఱ్ఱమునకెదురుగ నుండునది (గుఱ్ఱము లేకుండినతరి) ముందునకు తిన్నగ నడచి ఎదుటి కడ గదికిం జేరునేని అంతటితో దానిశరీరము మారి ఏనుఁగుగనై ఆఎదుటికడ గదియందు నిలచును. ఆటయందలి స్వపక్షమున రెండు గుఱ్ఱములలో ఏగుఱ్ఱము లేకపోయిన నిట్లు మారగలదు. అటుల గుఱ్ఱముగ మారినతోడనే అకడ గదియందు నిలువక ఒకఎత్తున గుఱ్ఱపుదాఁటు ఎట్లైనను వీలగుచోటికిం దాటిపోవలసి యుండును.

బంటు- శకటున కెదురుగ నుండునది. ఆ వైపు శకటు (అనగా తానే శకటుకు ముందుగ నుండినదిగాని ఆశకటు లేకుండినతరి) ముందునకు తిన్నగనడచి ఎదుటి కడగదికిం జేరునేని అంతటితో దానిశరీరము మారి శకటుగనై ఆఎదుటి కడగది యందు నిలచెసిని ఇత్తరి రెండు శకటులును ఒకే పక్షమున నుండియు, ఒకటిగ గానేరవనియు, ఇరువైపున శకటులు వేఱ్వేఱుగ నెన్నంబడవలసి యుండుననియు నెఱుంగునది. ఏనుఁగలు, గుఱ్ఱములు అట్లుగాక రెంటిలో నేది లేకపోయినను దాని ఎదుటి బంటు (ఎదుటి కడగదిం జేరుచో) ఆజంతువుగ మారుం గాని శకటు సందర్భమున ఏశకటు ఎదుటిబంటు ఆశకటుగనే మారునని మనసునందుంచుకొన వలయును కాని రెండవ శకటు ఉన్నను లేకున్నను దానిలో నేసంబంధము కలదిగ నుండనేరదు. ఈసందర్భముంబట్టి ఏశకటు ముందరి బంటు ఆశకటుగనే మారుననని చెప్పఁ బడినది.

బంటు- రాజునకుగాని, మంత్రికిగాని ఎదురుగ నుండునది ఆపక్షపు మంత్రి లేకుండినతరి ముందునకు తిన్నగ నడచి ఎదుటి కడగదికిం జేరునేని అంతటితో దాని శరీరము మారి మంత్రిగనై ఆ ఎదుటి కడగదియందు నిలచును. మంత్రి లేకుండిన తరినే ఇట్లు జరుగునని ఎఱుంగునది.

ఏనుఁగుగాని, గుఱ్ఱముగాని, శకటుగాని, మంత్రిగాని జీవించి యుండుతరి నాటి ఎదుట నుండిన బంట్లు ఎదుటివైపు కడగదికిం జేరవలసివచ్చుతరి (ఆబంటు దేనికి ఎదుట నుండునదియో ఆజాతుపు గాని, మంత్రిగాని జీవించి యుండెనేని) అంతటితో (నాగదికిం జేరుటతో) ఆబంటు గచ్చి నదిగా లెక్కింపఁబడి తీసి వేయఁబడవలెను. మఱియు ఆయెదుటి గదికి ఒక దానిం జంపనేగు టయుం జెలదు. అచట చమ్పుటకే యేగవలెను. ఏయితర కార్యమట జరుగదని భావము.

ఇట్టి పద్ధతుల మేరకు నడచు చదరంగముఆట ఎత్తులాడు ఇరుపక్షులవారును ప్రథమమున మూడు ఎత్తులు వేయవగును. ఇట్లువేయుటయందు వారి యిష్టమువచ్చినవాటిం గదిపి మూడెత్తులు వేయ వచ్చును. ఈచదరంగముఆట మస్తుఆట యనియు, నిర్మస్తుఆటయనియు ద్వివిధము.

మస్తుఆట యన రాజునకు సహాయముగ (దూరముగనైనను సరే) ఒక జంతువుగాని, మంత్రిగాని, బంటుంగాని సహాయముగ నుండు నటుల మిగిల్చి పిదప రాజునెదుర్కొని ఆటాగట్టి వేయవలసియుండును. అది బాటే యగుచో చదరంగపు పద్ధతులమేరకు ఆబంటు జంతువుగ మారువరకు ఎత్తులువడపుడు జంతువుగ మారిన పిదప రాజునెదుర్కొనవలయును. అట్టితరి నొక్కొక సమయమున తట్టులో (కదలలేని నిర్బంధమున) బెట్టి బంటు కదలకతీరని విధిని నిర్బంధించి కదలునట్లుచేసి దానిని జంతువుగ మార్చుచుందురు

నిర్మస్తు ఆటయందు రాజున కీసహాయముండు నట్లు చేయునియమములేదు. ప్రత్యక్షముగ రాజు నెదుర్కొని ఆటకట్టనగును. కొన్నిసీమలందు మస్తుఆటయు, మరికొన్ని సీమలందు నిర్మస్తు ఆటయు ప్రచారమునందియుంట గాననగుచున్నది.

చదివినవానికన్న చాకలియే నెర వన్నట్లు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

చదువవేస్తె ఉన్నమతీ పోయిన దట ఆంధ్రలోకోక్తి.

చదువుల సోమలింగయ్య కవి - ఆంధ్రకవులలో నాధునికులందు పరిగణింపఁబడిన వాఁడు. నియోగి శైవుఁడు. గారుత్మతస్మృతిస గోత్రుఁడు, తండ్రిపేరు వేంకటచలనుయ్య, ఆరాధ్యులు. తల్లి అన్నపూర్ణమ్మ. గొప్పకవి. రసవంతమై నిర్దుష్టమగు కవిత జెప్పఁగలవాఁడు

రచించినది మదనసాయక విలాసమనెడి ప్రబంధము. ఇది చాలరసవంతముగ నున్నది. దీనిని శ్రీశైల మల్లికార్జున స్వామికిం గృతి సమర్పించెను

కూడుతినినభార్య మగనిఆకలి నెఱుగదన్నట్లు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

చనశిష్ట గోత్రము — ఆర్యవైశ్యుల ౧౦౨ గోత్రములలో నొకటి. (వైశ్యుల గోత్రములు చూడుఁడు)

చనశిష్టస గోత్రము, ఏకార్షేయ (౨౭) గోత్రము, దీనిని చనసష్ట యనియు, చనసిష్ట యనియు గూడ నందురు. సంస్కృత గోత్రము జాభిస, జాభిగణము, శాండిలర్షి, ఆపస్తంబ యజుశ్శాఖ, ప్రమాణగంథ మాద్యప్రవరఖండ, సమానగోత్రములు, జాభేయస, శాండిల్యస, దుర్గేశుఁడు దేవత, ధర్మాంబ భార్య, రజితాద్రి తపస్థానము, ధర్మాంబుధి తటాకము (ధర్మ సరస్సు), జపములక్ష, దీపములు ౭౯, క్షేత్ర సంఖ్య ౫౦, ఏనుఁగు దానము, చేమలు వర్జనీయము.

చనిపోవుట — జనన మరణములు చూడుఁడు.

చనుంబాల చెట్టు — లా. Cassia absus దీనింగూర్చి యేమియుం దెలియరాదు. దీనివిత్తులు లోనికిచ్చిన విరేచనము జేయుననియు, నిమ్మతోనూరి పైనపట్టువేసిన తామర మొదలగు చర్మవ్యాధులు నివారణమగుననియు నందురు.

చన్నచర్ల (గడ్డ) చెట్టు - దీనిని నాగేటికుంప, నాగేటిగడ్డ, కనిగుడ్డగడ్డ యని గూడ వాడుదురు సంస్కృతపుపేరు కనికారీ, హవిసీ, రంగపుష్టా యని కొందఱను చున్నారు. ఇది శీఘ్రముగ శరీరమున వ్యాపించి వేడిచేసి నులిపురుగులం జంపుననియు, స్త్రీలకు గర్భస్రావము గల్గించుననియు, పైత్యముజేసి, కుష్ఠు, మూలవ్యాధి, వ్రణములు, శూలలు, నివారించు ననియు నందురు.

చన్నికుల గోత్రము చన్నకుల చూడుఁడు

చన్నిశుల గోత్రము (చన్నికుల గోత్రము) — చన్నకుల చూడుఁడు.

చపలభస్మము ఇది యొక రాతి భస్మము. శాస్త్రోక్తముగఁ జేయఁబడవలెను. ఈ భస్మము లోనికిచ్చిన వాత,పైత్య, మేహసంబంధ రోగముల నివారించి అగ్నిదీప్తిం గల్గించి మిక్కిలి వీర్యవృద్ధి జేయునని చెప్పబడినది.

చప్పి - చప్పిడి — విసర్పి చూడుఁడు.

చమత్కార పురము— దీనికి ఆనంద పురమనియు, బారానగర్ అనియు బేర్లు కలవు. గుజరాతు దేశములోనిది. ఇచట అచలేశ్వర శివలింగము కలదు.

ఇది నాగర బ్రాహ్మణుల నివాసమై యుండి యొకప్పుడు నాగరమనియును, నాగరపుర మనియుం బేర్లుం డెనట

చమత్కారపురము తొల్లి యొకప్పు డనర్త దేశపు ప్రధాన నగరమై యుండెనట. ఇది

పాటకమను పేరంబరగు పవిత్ర క్షేత్రము. సిద్ధపూర్ నుండి ఆగ్నేయముగా డెబ్బదిమైళ్ల దూరము. దీనిం గూర్చిన ప్రశంస స్కాందపురాణము నాగర ఖండమున గలదు.

చమసోద్భేదము (తీర్థము)— సీగోద్భేదము చూడుడు.

చమూ — చమూ యను సంస్కృత పదమునకు సేన యని యర్థము. అది ౨౧౮౭౦ ఏనుగులు, ౨౧౮౭౦ రథములు, ౬౫౬౧౦ అశ్వదళము, ౧౦౯౩౫౦ పదాతిదళమునని నిర్వచింపంబడినది. (అక్షౌహిణి చూడుడు). చమూపతియనిన నిట్టి సైన్యదళమున కధికారియని భావము.

చమ్మ (కాయ) తీగ — ఈ పాకు కాయలను చమ్మకాయలందురు ఇది చిక్కుడు జాతిలోనిదని తోచెడిని. కొందఱు దీనికి సంస్కృతపుపేరు చంపరో, శంబరో యనియు, దాని వికారరూపమే చమ్మయామెననియు నందురు గాని సరిగా తెలియరాకున్నది. కాయలు లేతగ నుండుతరి భోజనపదార్థముగ వాడుదురు. వేడియు, పైత్యము జేయును. త్రిదోషములు, మూలశంఖవ్యాధి, దృష్టిమాంద్యము, ఆకలి మందగించుట, మలబద్ధములంగల్గించు యపథ్యకరమైనది. దీనికి విరుగుడు చంద్రచెక్క చూర్ణము, నువ్వులచెట్టు కాల్చిన క్షారము నని చెప్పుదురు.

చరకుల గోత్రము — శమనకుల చూడుడు.

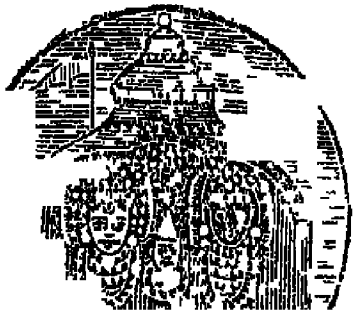
చరపంచకము — చరించునవి. ఖేచరులు = పక్షులు, భూచరులు = మనుష్య, పశు, వనచరులు=మృగాదులు, జలచరులు= మత్స్య, తిమింగలాదులు, ధీచరులు=దేవతలు.

చరణాద్రి — సంయుక్తరాష్ట్రములలోని ఇప్పటి చునార్ అనంబడుపురముకడనున్న పర్వతము. దీనిపై నొక కోట కట్టంబడినది. దానిని తొల్లింట కాలమున పాలవంశపురాజులు కట్టిరట. వారు బంగాళ, బీహారముల క్రీ వె. ౮ వ శతాబ్ద మధ్యకాలమునుండి పండ్రెండవ శతాబ్దము వఱకుం బాలించిరట. అందు కొంత కాలము భర్తృహరి యోగియై వసించిరతాన్ప్రం జూపుదురు అతడు క్రీ వె. ౬౫౧-౬౫౨ సంవత్సరములలో మరణించెనందురు కొంత కాలమునకు ఇప్పటి బందెల్ఖండనంబడు మహోబా నుండి వచ్చిన ఛండేల్వంశపు క్షత్రియులాక్రమించి ఏలిరట. పిదప మహమ్మదీయులకును, తర్వాత నాంగ్లేయులకును వశమాయెనట

చరికొండ ధర్మనకవి — ఆంధ్రకవి. మధ్యకవులందు పరిగణింపబడినవాడు. నియోగి బ్రాహ్మణుడు. ఆపస్తంబ సూత్రము, కౌండిన్యసగోత్రము. తండ్రిపేరు సింగనరాజు, తల్లిపేరు మాదమ్మ. ఇతనికి శతలేఖినీసుత్రాణుడని బిరుదముండెను శతఘంటావధాన మొనర్చిన వాడు విష్ణుభక్తుడు రచించినది చిత్రభారతము. దీనిని నిమ్మలపల్లి పెద్దనామాత్యునకుం గృతినిచ్చెవాడు. కృతిపతి కాశ్యపసగోత్రుడు, తండ్రిపేరు మాదన. అతడు మానభూనాథునకు మంత్రిగ నుండెను.

చరిత్ర (History) — సాధారణముగ చరిత్రమన దేశములయొక్క రాజకీయ సంబంధముగునట్టియు దానితో సంబంధించి మత, సాంఘిక, ఆర్థిక పరివర్తనములు, యుద్ధములు, దండయాత్రలు, జయాపజయములు, రాజకీయమునందలి మార్పులు మొదలగువాటిచరిత్రలను History లని వాడెదరు. History యనిన నన్నిటిం దెల్పు చరిత్రయని యర్థము.

చరిత్ర (లేక చారిత్రక పురము) జగన్నాథము పూరీ — ఉత్కళ దేశములోని శ్రీ జగన్నాథము లేక ఇప్పుడాంగ్లులచే పూరీ యనఁబడుచున్న పట్టణము. ఇది దీనికి తొల్లింటిపేరనియు, కృష్ణనిర్యాణానంతరము జగన్నాథుని దేవాలయము నిర్మింపఁబడి ప్రసిద్ధికి వచ్చినపిదప జగన్నాథుని పేరు వాడుకలోనికి వచ్చెననియు, ఇది పురుషోత్తమ క్షేత్రమగుట ఆంగ్లుల ప్రారంభకాలమున పూరీ యనిపేరుకల్గెననియు కన్నింగ్హామ్ పండితుఁడు వ్రాసెను. దీనికప్పటికి చారిత్రకపురమనియో, చరిత్రపురమనియో పేరుండెనట (జగన్నాథము దేవస్థానము చూడుఁడు).

చర్చరి తాళము — తాళములు చూడుఁడు.

చర్ది వమనములు గల్గుచు తినిన పదార్థములు లోన నిముడక నుండురోగమునకు చర్దియని పేరు. ఇది అజీర్తిసంబంధము నించుకఁ గల్గియుండునని తలంపఁబడుచున్నది. తినుటకు బాధ మెండుగ నుండెడిని.

చర్మములు పదును చేయుట (Tanning) — తోళ్లు లేక పశువుల చర్మములను పదునుచేయుటకు తొల్లింట భరతదేశమున వస, పసపు, నూనె మొదలగునవి వాడుచుండిరి. వీటితో పదునుచేసిన చర్మములు చిరకాలము నిలుచునవికాని వెంట్రుక లూడిపోవుచుంట లోపముగా నుండెను. ఇటీవల ఆంగ్లవిధానము భరతదేశమున వాడుకలోనికిరా, చర్మములు చిరకాలము నిలువకున్నను రోమములూడక నిలచియుంటయు, చర్మములకు చక్కనివన్నెయు రంగులు విచిత్రాకార విశేషమునుగల్గుచుండుచు. ఇంక కొన్ని విశేషములు గమనింపఁదగినది కలవు. పచ్చిచర్మము క్రుళ్లుదశకు రాకపూర్వమే పదునుచేయు పనులనందినచే రోమములునిలచుట గల్గుచుండును. లేకున్న చర్మమునందలి వెంట్రుకలు నిలువక రాలిపోవుట సంభవించును. వగరు, ఘాటు గల కొన్ని చెట్ల పట్టలు చెక్క కషాయములు, కరక్కాయలు పదునుచేయుట యందుపయోగించుచుండెడివారట. ఇప్పుడాంగ్ల విధానమున Tannic acid నుపయోగించుచున్నారుగావుననే తోళ్లు పదుచేయుట కాంగ్లమున Tanning అనెదరు. ఇంక పిదప నచ్చులలో పెట్టి నొక్కి విచిత్రరూపముల వానిపైఁ గన్పించునటుల జేయుదురు. వీటికి యంత్రములు కలవు. చర్మములను Skins అనియు వాటికి పదునిడినపిదప Leather అనియు ఆంగ్ల నామములు

చర్మపు ముడతలు (Wrinkles) మన శరీర చర్మములందు సాగునట్టి గుణము గలదు ఈ సాగునట్టిగుణము అవసరమువెంబడి ముడుచుకొనుటకన్న నెక్కువయని కనిపెట్టఁబడినది ఇంకను మనము బాల్యమున ఎదుగుతరి నీ సాగునట్టి గుణమేగాక చర్మము నెగగునని (Grow) కనిపెట్టఁబడినది.

నిండు జవ్వనమున చర్మము చక్కగ సాగి యుండును. మనః క్లేశ మధికమైనను లేక వార్ధక్యపు నీరసము తలచూపినను మన శరీరము లోపలిభాగము Tissues వృథాయగుచు అర్థా రీతిని నిలువజాలక క్షీణించి తగ్గిపోనారంభించును. దానితో పైచర్మము (Skin) చేయునది లేక పీలగు తావులందెల్ల వ్రేలాడుచు ముడుతలు (Wrinkles) పడును.

ఇంకను వేడినీళ్లయందు మనచేయిని ముంచి వేడిగల్గించితిమేని గూళ్ళు సాగి (Expand)

లోని రక్తము వాటిలోనికిం జేరుకతన కొంత లావుయగును. పై చర్మమును తగురీతిని సాగును. పరిస్థితులు చల్లారి రక్తము లోనికి తిరుగబోవుటయు, గూళ్లు తిరిగి ముడుచుకొనుటయుఁ గల్గినతరి సాగిన చర్మమున సన్నని ముడతలు గానసగును. కాని యవి త్వరితముగనే సర్దుకొని అదృశ్యమగును.

చర్మన్వతి (రామేశ్వర సంగమము) — చర్మన్వతి పర్ణాశనదిలో సంగమమునకు రామేశ్వర సంగమమని పేరు.

చర్మరోగములు ఆంగ. Skin disease. గజ్జి, చిడుము, పొక్కులు, సర్పి, తామర, తీట, మొలగజ్జి, పల్లికలు, దద్రు, సురదలు, కుష్ఠు, సవాయి మొదలగు వ్యాధులు మొదలగునవన్నియు చర్మసంబంధ రోగములనఁబడును. చిట్లపిరంగియు చర్మరోగమే.

చర్వితచర్వణన్యాయము — చేసిన పనినేతిరిగి చేయుట కీన్యాయము వాడుచుందురు.

చలన— (అదురుట లేక అదరుపాటు శాస్త్రము). అదరుటవలన గలుగు ఫలములు గొప్ప అనుభవము వలన గల్గినవిగఁ జెప్పఁబడినవి. ఇవి వేత్వేఱవయవము లదరుటంబట్టి యుండును.

౧. కుడిపార్శ్వము-శాంతి, ౨ ఎడమకణత-మృష్టాన్నభోజనము, ౩. నడినెత్తి-మృష్టాన్నభోజనము, ౪. కుడిచెంప-చేటు, ౫. ఎడమచెంప-వ్యవహారికము తటస్థించును, ౬. నొసలు-వ్యవహారము కల్గి సఖ్యతయగును, ౭. కుడిచెవి-ఆభరణప్రాప్తి, ౮. ఎడమచెవి - కార్యజయము, ౯.కుడికంటికొన క్రిందిభాగము-మేలు, ౧౦.కుడి కంటికొన పైభాగమున-కీడు, ౧౧.ముక్కు-రక్తముం గండ్లఁజూమ చికాకు, ౧౨. రెండుకండ్లు-మంచిది, ౧౩. పై పెదవి-కలహము, ౧౪. క్రింది పెదవి- భోజనసౌఖ్యము, ౧౫. గడ్డము- లాభప్రాప్తి, ౧౬. కుడిచెక్కిలి-ధనలాభము, ౧౭.ఎడమచెక్కిలి- చోరభయము, ౧౮. కుడిభుజము-(స్త్రీలకు) శుభము, ౧౯. ఎడమభుజము-(స్త్రీలకు) పుత్రులకుచేటు ౨౦. కుడిప్రక్క, ఎడమప్రక్క (స్త్రీలకు) అగ్నిభయము, ౨౧. అరచేయి పుత్రలాభము, ౨౨. ఉదరము, చేతులు, మీఁజేయి, అరచేయి యదరిన-వాహనప్రాప్తి, ధనప్రాప్తి, ౨౩. కుడితొడ-సంపద, ౨౪. ఎడమతొడ-రాజభయము, ౨౫ మోకాళ్లు అదరిన-రోగభయము ౨౬. కాళ్లు అదరిన ఆభరణప్రాప్తి, ౨౭. పై కాళ్లు లేక మీఁగాళ్లు (పాదముల పైభాగము) అదరిన-ధాన్యలాభము, ౨౮. అరికాళ్లు అదరిన మెడల శుభము లింట సంభవించును

చలిమిడిచెట్టు —దీని గూర్చి యంతగా తెలియరాదు.

దీనివేరు ఆకురసము చలవజేసి రక్తముపసిండి మూలశంక రోగమును అడంచి కాసనునివారించి, లోని విషమును, విషదోషములను హరించునందురు

చలియందు ఊపిరి బయటకు విడచుతరి నీటియావిరి గానసగుట- మనము లోనికిం బీల్చు గాలి చల్లగా నుండును. అది లోనికేగి మన శరీరమందలి వేడితో సంబంధమువలన తానును వేడెక్కును. ఊపిరి బయటకు వదలునపుడు వేడిగాలియె వచ్చుచు బయటపడి మహావాయు మండలిలోఁ జేరుకొనును.

మనశరీరము నందునను, చలికాలమున బయటి మహావాయు మండలి యందునను, నీటి కణము లుండును. అవి మన లోని వేడికిని, బయటకు వచ్చు మన ఊపిరి వేడికిని ఆవిరియై అదియె మన నోటినుండి వచ్చుతరిని మన నోటికడ గానసగుచుండును. కాని నిజముగు మన యూపిరి వాయువే గాన గానరాదు. మనకు గనపడునది నీటియావిరియె.

చలుభి గోత్రము - శండిల గణము చూడుఁడు.

చలువపందిరిలోని కుండలకు కన్నములు పొడిచేవాఁడు— (చలువ పందిరి=దాహములిచ్చు పాక) అనగా ధర్మ కార్యములకు హానిచేయువాఁడని భావము. ఆంధ్రలోకోక్తి

చలువ (తోక) మిరియములతీగె లేక చెట్టు — దీని పూర్వోత్తరములు సరిగా తెలియవు. కాని ఇవి అన్నిచోటుల దొర కెడిని. లా Cubeba officinalis. శరీరమునకు ముఖ్యముగ నరములకు బలమిచ్చి అగ్నిమాంద్య రోగమునడంచి, గ్రహణి, శెగరోగము, మూత్ర నిరోధము, నీరుచురుకు, మేహముల నడంచునని చెప్పఁబడినది. దీనిం దాంబూలముతో నమలుటయు గలదు.

చల్లకువచ్చి ముంత దాచనేల — (అనగా మజ్జిగ అడుగుకొనుటకువచ్చి గొంపోవుటకు తెచ్చిన పాత్రను దాచుకొని చూపకుండినట్లు) ఆంధ్రలోకోక్తి.

చల్లగడ్డలు లేక సఫేదు మిస్రీ - లా. Asparagus larmentosus. హిందీ. సఫేదుమిశ్రీ. ఇవి దుంపలు. వీనిచూర్ణము మేహశాంతిజేసి దేహపుష్టి, బలము, వీర్యపుష్టింగల్గించు నందురు. కొన్ని దేశములలో బంగాళాదుంపలవలె ఆహార పదార్థముగ నుపయోగింతురని తెలియుచున్నది.

చల్లపిల్ల నరసకవి – ఆంధ్రకవులలో న్యాధునికులందు పరిగణింపఁబడినవాఁడు. వెలనాటి బ్రాహ్మణుఁడు. ఆపస్తంబసూత్రము. భారద్వాజసగోత్రము. తండ్రిపేరు కామయ్య. పిఠాపురపు ప్రభువగు రావునీలాద్రి నృపుని యాస్థానకవిగ నున్నవాఁడు. రచించినది యామినీపూర్ణతిలకా విలాసమును ప్రౌఢ ప్రబంధము. ఇందు శబ్దాలంకారములు అధికము. రసవంతము.

చస్సున్నతరి సంధ్యమంత్రము — ఆంధ్రలోకోక్తి

చక్షు నది — దీనికి బక్షు అని నామాంతరము కలదు. ఆంగ్లులు ఆక్సస్‌నది యనియెదరు. చక్షు నదింగూర్చిన ప్రశంస మత్స్యపురాణము ౧౦౧ అధ్యాయమునను, బ్రహ్మాండపురాణము ౫౧ వ అధ్యాయమునను కలదు. ఇది శాకద్వీపము గుండా ప్రవహించు నదిగా జెప్పఁబడినది.

చక్షుర్దీపన్యాయము — దీపము నేత్రములుకూడ యుండినగాని రాత్రులందు వెలుతురుండియు ప్రయోజనము లేదు చీకటియందు దీపములేకుండిన వెలుతురే యుండదు ఉండినను నేత్రదృష్టి లేకున్న ప్రయోజనముండదు. కాన రెంటింగల్గియుండుట ముఖ్యమని భావము.

చక్షువు — తండ్రి అనువు. పితామహుఁడు యయాతి మహారాజు.

చక్షుష్మతీనది — ఇక్షుమతీ నదికీపేరుండెను. దీనిప్రశంస వరాహపురాణము ౮౫ యందునను, మత్స్యపురాణము ౧౧౩ యందునను కలదు.

చ్యవనప్రాశము — ఇది యొక దివ్యౌషధము. అశ్వినీదేవతలు చ్యవనమహాముని వార్ధక్యముపోయి యౌవనము సిద్ధించుటకై కల్పించిన సిద్ధౌషధ యోగము. శర్యాతి కూతురగు సుకన్య యను సాధ్వి భర్తయగు చ్యవనునితో నాశ్రమములోనుండగా నొకనాఁడశ్వనీదేవతలు సుకన్య యొంటరిగా నుండుటంజూచి యామె సతీత్వమును శోధింపసాగిరి. ఈసంగతి సుకన్య తనభర్తతోఁ జెప్పెను. సుకన్య తన భర్తతోఁగలసి యశ్వనీకుమారులయొద్దకుపోగా వారొక నదిలో

స్నానముచేయుచుండిరి. చ్యవనుఁడు కూడ వచ్చి ఆనదిలోనె స్నానముచేయుటకై దిగెను. స్నానము చేసి లేచినవెంటనే ముగ్గురును సమానరూపము లతో నుండిరి. ఆముగ్గురిలో తనభర్తయెవరో సుకన్యను తెల్పుమనిరి. సుకన్య తన పాతివ్రత్య మహిమచే నిజభర్తను గుర్తింపఁగల్గెను. అశ్వని కుమారులాదంపతుల ననుగ్రహించి చ్యవనుని వార్ధక్యముపోయి స్థిరముగా యౌవనము నిల్చు టకై యీ చ్యవనప్రాశమను ఔషధము రచించియిచ్చిరి. కాన నీ మందునకు చ్యవనప్రాశ మని పేరువచ్చెను.

చ్యవనమహాముని — ఈతఁడు ఒక ఋషి. భార్యపేరు సుకన్య. ఆమె శర్యాతిపుత్రిక యని చెప్పఁబడినది. కుమారుఁడు ప్రమతి. (చ్యవనప్రాశము చూడుఁడు, సుకన్య చూడుఁడు). చ్యవనమహర్షి గొప్ప తపస్వియనియు, యాగ మొనర్చినవాఁడనియు, సోమపానముఁ గల్పించిన దీతఁడే యనియుఁ జెప్పఁబడినది.

చ్యవనర్షి ఆశ్రమములు – ౧. బీహారములోని షహాబాద్ మండలమున చౌసా యను తావున నొకటి. దీనిఁగూర్చి స్కాందపురాణ అవంతీఖండ ౯౭ అధ్యాయమునఁ బ్రశంసింపఁ బడినది. ౨. సాత్పురకొండలపైనున్న యరణ్య మున పూర్ణానదీతీరమున నొక యాశ్రమముండె నట. దీనిఁ గూర్చిన ప్రశంస పద్మపురాణము పాతాళఖండము ౮ అధ్యాయమునఁ గలదు. ౩. జయపూర్ రాజ్యమున రాజపుత్రస్థానము సహోల్పురమునకుఁ దక్షిణముగా నాలుగుమైళ్ల దూరమున ధోశీ యనబడుచోట నొక యాశ్రమ ముండెను. ఇట నొక యనూపదేశ రాజ పుత్రికవలన ఋషినేత్రములు పొడిచివేయఁబడె ననియు, పిదప నాతఁడామెం బెండ్లియాడెననియు జెప్పఁబడినది. ౪. గంగానదీతీరమున రాయబరేలీ జిల్లాయందలి చిలన్లా యను తావుకడ నొక యాశ్రమముండెననియు, అట నశ్వనిదేవత కుమారుల (కవలసోదరుల) వలన నీఋషి తిరిగి యౌవనవంతునిగ నొనర్పఁబడెననియుఁ జెప్పఁ బడినది.

చాందాపురము — చంద్రపురము చూడుఁడు.

చాందేరీ (చంద్రావతీపురము) – అనూప దేశము చూడుఁడు.

చాంద్రమానము – చంద్రుఁడు భూమిం జుట్టితిరుగుచుండుటంబట్టి కాలమును లెక్కించుటను చాంద్రమానమనెదరు. ఇది వింధ్యపర్వతమునకు దక్షిణమునను, ఉత్కలదేశమునకు పశ్చిమమునను గల దేశములందు వాడుకయందున్నది. ఆంధ్ర దేశ మీమానముననే లెక్కించుచున్నది. అరవదేశ మున సౌర (సూర్య) మానమును, ఉత్తరహిందూ స్థానమున బార్హస్పత్య (బృహస్పతి) మానమును పరిగణింపంబడుచున్నది (చూడుఁడు).

సంధ్యావందనాదుల సంకల్పములందు "అస్మిన్ వర్తమాన వ్యావహారిక చాంద్రమానేన...సంవ త్సరే...అయనే...ఋతౌ...మాసే...పక్షే... తిథౌ" మొదలగునవి యాంధ్రదేశమున వచింపబడుచుం డెడిని. ఇట్లే అన్యదేశములవారును తమతమ దేశో చిత మానములను వచించి, సంవత్సరాదులను

నుచున్నచుందురు. చాంద్రమాన సంవత్సరమునందలి సంవత్సరములు ప్రభవాది షష్టిసంవత్సరములై యున్నవి. వీటియందుగల పండ్రెండుమాసములు చైత్రాది ద్వాదశమాసములే చంద్రుడు షోడశ కళాప్రపూర్ణుడై సంపూర్ణ తేజంబునంబరగు దినమగు పౌర్ణమినాటి నక్షత్రనామము మాసెలకిడియున్నారు (మాసములు చూడుడు). మాసమున తొలుత శుక్లపక్షమును, పిదప కృష్ణపక్షమును నడచి చంద్రకళలు లేశమును కాన్పింపని అమావాస్యను నెలయందు కడదినముగ బరిగణించెదరు.

చాంద్రమానమాసము — చంద్రుని గమనమును బట్టి లెక్కించుకొనునది చాంద్రమానము. చాంద్రమాన మాసములు రెండు విధములుగ పరిగణింపబడుచున్నవి (మాసములు చూడుడు). ౧. ముఖ్య లేక అమాంతపరిగణనము, ౨. గౌణ లేక పౌర్ణమ్యాంతపరిగణనము.

ఆర్యభట్ట సిద్ధాంతము మేరకు చాంద్రమాన సంవత్సరపుపరిమితి ౩౫౪ దినముల ౮ గంటల ౪ నిమిషముల (Minutes) ౩౪ సెకండ్లని చెప్పంబడినది ఈసంఖ్యలు భరతదేశపు ఘటికావిఘటికలను ఆంగ్లవిధానపు గంటలు, మినిట్లు, సెకండ్లుగ మార్పంబడిన లెక్కగనెఱుంగవలయును. సంవత్సరమునకుపండ్రెండు మాసములని యెల్లరు తలంచుచుందురు. కాని యివి సమమాససంవత్సరమనియు అధికమాస సంవత్సరమనియు నష్ట లేక లుప్త మాసమనియు త్రివిధములు.

సమమాసవత్సరమున పండ్రెండు పౌర్ణములు పండ్రెండమావాస్యలును, అధికమాసవత్సరమున పదమూడు పౌర్ణములు పదమూడమావాస్యలును లుప్తమాస వత్సరమున పదునొకండు పౌర్ణములు పదునొకండమావాస్యలును కల్గుచుండెడిని

ఇట్టి చాంద్రమానవత్సరమందలి మాసములన్నియు నొకేపరిమాణముగలవిగానుండవు చంద్రసూర్యులగమనవేగములంబట్టి త్రివిధములుగనుండెడివి, ఎక్కువగనగుతరి దిన ౨౯ గంట ౧౯ మిని ౩౦ లును, మధ్యరకముగనుండుతరి దిన ౨౯ గం ౧౨ మిని ౪౪ గను తక్కువయుండుతరి దిన ౨౯ గంట ౬ మిని ౨౦ గను ఉండును. (సౌరమాసమాసముచూడుడు, అధికమాసముచూడుడు, నష్టమాసముచూడుడు).

చాంద్రాయణ గోత్రము సం ఉపగణము చూడుడు.

చాంద్రాయణ వ్రతము — ఇది చంద్రుని వృద్ధిక్షయముల ననుసరించి తాను తిను నాహారము హెచ్చించుకొనుటగాని, తగ్గించుకొనుటగాని చేయునట్టి వ్రతము. పూర్ణిమ నాడు పూర్తిగా భుజించి కృష్ణప్రతిపత్తిథి మొదలు దిన దినము నొక్కొక్క కబలము మాత్రమే భోజనము తగ్గించుచు తుదకు అమావాస్య నాడు శుష్కోపవాసము చేయు వ్రతవిధాన మొకటి. రెండవ విధమగు చాంద్రాయణ వ్రతము కృష్ణపక్షములో నుపవసించుటయు, శుక్ల పక్షములో భుజించుటయు నాచారముగాఁగలది యని చెప్పఁబడినది.

చాక్రాయణగోత్రము — నిధృవగణము చూడుడు.

చాగ(చెట్టు) తీగ — లా. Sanseviera zeylanica, సం. దహనీ, మధుస్రేణీ, మూర్వా.

దీని దుంప రసము వేడిచేసి, కఫవాతము, కుష్ఠు, దగ్గు, దద్రు, వ్రణములు, హృద్రోగము, క్షయలను నివారించు ననియు, దీని లేతయాకుల రసము పసిబాలుర కిచ్చిన లోని శ్లేష్మము పడిపోవుననియు చెప్పఁబడినది దుంపల తైలము పైకి రాసిన వ్రణములు స్వస్థ నందురు.

చాచపుటతాళము — తాళములు చూడుడు.

చాటుధార పద్యములు — చాటువులు చూడుడు

చాటువులు, చాటుధారలు (చతుర్దశచాటువులు) — ౧. ముక్తము- ఒక పద్యము, ౨. శ్లోక్యము- మూడు పద్యములు, 3. వారధిమాల- నాల్గుపద్యములు, ౪. పంచరత్నములు- ఐదుపద్యములు, ౫. వారణమాల- ఎన్మిదిపద్యములు, ౬. నవరత్నములు- తొమ్మిది పద్యములు, ౭. అవతారమాల- పదిపద్యములు, ౮. భాస్కరమాల- పన్నెండు పద్యములు, ౯. శశికళ- పదునారు పద్యములు, ౧౦ నక్షత్రమాల- దీనిని తారావళి యనియు నందురు ఇది ౨౭ పద్యముల సముదాయము, ౧౧. రాగమాల- ముప్పదిరెండు పద్యములని కొందఱును, డెబ్బదియారు పద్యములని కొందఱును, అనుచున్నారు.(౭౬ కర్తారాగములు)(3౨ తెలియదు). ౧౨. విద్యామాల- ౬౪ పద్యములు, ౧3. తత్వమాల- తొంబదియారు పద్యములు, ౧౪. శతకము- నూరు పద్యములు.

చాడ్లియాశాఖ క్షత్రియులు — క్షత్రియకులము చూడుడు.

చాణక్యుఁడు — ఈతనికి యోగానందుఁడనియు, మహానందుఁడనియు పేరులుండెనట. (మగధరాజ్యము చూడుఁడు, "చాణక్య" మహామంత్రి చూడుఁడు)

చాతకజీమూతన్యాయము- చాతకపక్షికి నితరస్థలములందు నీరు దొరకినను మేఘములందలి నీటినేకోరును. అనగా తన ఈప్సితము ముందర తక్కినవి కోరగావని భావము.

చాతుర్భద్రకములు — ఆయుర్వేద వైద్యశాస్త్రమున శొంఠి,అతివస, తుంగముస్తలు, తిప్పతీగె నీటికి చాతుర్భద్రకములనియు, కిరాతాదిగణము అనగా నేలవేము, తిప్పతీగెవేళ్లు, తుంగముస్తలు, శొంఠి నీటికి చాతుర్భద్రకములనిపేరు.

చాతుర్జాతము - ఏలకులు, లవంగాలు, దాల్చినిచెక్క, నాగకేసరాలు గాని, ఏలకులు, లవంగాలు, ఆకుపత్రికము, నాగకేసరాలు గాని, ఏలకులు, దాల్చినచెక్క, ఆకుపత్రికము, నాగకేసరాలు గాని;.వీటిని చాతుర్జాతకములు లేక చాతుర్జాతములందురు. వీటిచూర్ణము శ్లేష్మరోగములు, వాతరోగములు, అగ్నిమాంద్యరోగము, నివారించి మేహశాంతి, పైత్యశాంతి గల్గించి వీర్యమునకు వేడిగల్గించునని చెప్పఁబడినవి.

చాతుర్మాస్య ఏకాదశులు - ఏకాదశి తిథులు చూడుఁడు.

చాతుర్థికము లేక చాతుర్థికగణము ఆయుర్వేదవైద్యశాస్త్రమున ఉశిరిక, కరక, చిత్రమూలము, పిప్పళ్లకు (నాల్గింటికి) పేరు.

చాతుర్మాస్య ద్వితీయ — ఆషాఢబహుళ ద్వితీయ నేఁడు మొదలు కార్తికబహుళ ద్వితీయవరకు యతులకు (నాల్గు నెలలు)పర్వదినములు గాన చాతుర్మాస్యలనంబరగుచు వ్రతదినములుగ సంచారమొనర్పక కొకేతావుననిలచి ఆదినములు (వ్రతదినములుగ) గడపెదరు కార్తికబహుళ ద్వితీయ చాతుర్మాస్యలందు కడదినము గాన నాఁడు యతులకావ్రతము ముగియును. (పండుగలు,పర్వములు,వ్రతదినములు చూడుడు).

చాదరాసికూర - లా. Pharnaceum mollugo. సం. నిర్ఘరా యని కొందఱనెదరు. వేడిచేసి మూత్రకృచ్ఛము, మూలవ్యాధి, శ్లేష్మపైత్యము నడంచి నిద్రపట్టించును. ప్రసవస్త్రీల మైలరక్తము వెడలించును. నులిపురుగులఁ జంపును. నేత్రదృష్టిం దగ్గించి మందగించును.

దీనికివిరుగుడు వెలగచెక్క, విరిగిచెక్క యని యందురు.

చాదరాసిజాతికిం జెందిన వెఱ్ఱిచాదరాసి కూడ గలదు. దీనియాకురసము విరేచనము జేయును. స్త్రీల ఋతురక్తమును వెడలించును. దీనియాకునూరి పైని వేసికట్టిన పుండ్లకుళ్లు నివారణమై మాన్పట్టును.

చానల్ ద్వీపములు — బ్రిటను దేశమునకును, ఫ్రాన్సు దేశమునకును నడుమ నుండు ఇంగ్లీషుఛానల్ నందున్న ద్వీపముల సమూహము. ఇందు జర్సెగు, ఎర్న్సి, ఎల్డర్నె, సార్క నంబడు నాల్గును ముఖ్యమైనవి. తక్కినవి చిన్నవి పెక్కులుకలవు. ఇంగుకొన్ని బ్రిటీషు ప్రభుత్వమునకును, తక్కినవి కొన్ని ఫ్రెంచి ప్రభుత్వమునకును చెందియున్నవి.

చాంగరి గోత్రము - నిధృవగణము చూడుడు.

చాపములు- కార్ముకములు చూడుడు.

చాపరేఖ — పురుష సాముద్రికము చూడుడు. స్త్రీసాముద్రికము చూడుడు.

చాపచిరిగితే చదరంత — ఆంధ్ర లోకో క్తి.

చామ (దుంపల) చెట్టు లా. Colocasia antiquorum. ఆంగ్ల. Cocos స్వం. వింతుండా (శాక). చామదుంపలు, ఆకులు, కాడలు భోజన పదార్థము. చామ నలుపు, తెలుపురంగుల భేదముచే ద్వివిధము. ఇంకను అడవిచామయని పేరుగల అధమపుజాతి ఇందొకటి కలదది దురదగల్గి యుండునది. కాన దానిని తెలుచువాడరు.

దుంపలకూరను ఇంచుక వేడిజేసి వీర్యమును బలమొసంగి రక్తవృద్ధిం గల్గించును. విరేచన బద్ధము, శ్లేష్మప్రకోపము గల్గించును. అధికముగ బుచ్చుకొనిన వాతప్రకోపము, అజీర్తి గల్గించి వాతమును రేపును

ఆకులు, కాడలు- మూలవ్యాధి, అగ్నిమాంద్యము, మూత్రకృచ్ఛము, మూత్ర మలబద్ధముల నడంచి విరేచనము గల్గించును. కాడలనూరి కట్టిన గాయములు మానును. పుండ్లు, గడ్డలు, చెవిలోపుండ్లు కాడలరసముచే నివారించనగును. చామగల్గించు దోషములకు పులుసు, చంద్ర చెక్క చూర్ణము విరుగుడులని చెప్పఁబడినది. చారకందయని వేఱొక దుంపజాతియు దీనింబోలి యుండుంగాని అది వేఱుజాతి.

చామర ద్వయము — పురుష సాముద్రికము చూడుడు. స్త్రీసాముద్రికము చూడుడు

చామర రేఖ — పురుషసాముద్రికము చూడుడు, స్త్రీసాముద్రికము చూడుడు.

చాములచెట్టు - చాముల గడ్డి పంట యనంబడును. ఇది నల్లని చాములు, తెల్లని చాములు అని రెండుభేదములుగలది. ప్రాతనుండి చాములు ఇందు శ్రేష్ఠమందురు. అన్నిటికి గుణ మొక్కటియే. Millet Panicum అనియు, ఆంగ్ల. Millit అనియు నందురు.

దీనిని బియ్యముచేసి అన్నముగవండియు, రొట్టె జేసియు వాడుటకలదు. అన్న మించుక గురుత్వముగ నుండి బలముగల్గించి శ్లేష్మమును, రక్తపైత్యము, సంగ్రహణి, అజీర్తి, మలబద్ధముల నడంచి కడుపులో నొప్పి, మూత్రములో సుద్ద యుం గల్గించును. దీనికివిరుగుడు పాలు, నెయ్యి, చేలపిండి, దానిమ్మవండ్ల రసము, బెల్లము పంచధార యని చెప్పఁబడినది.

చామోయిస్‌చర్మము-చామోయిస్ మృగము ఐరోపా దక్షిణసీమలను అందు

ము ఖ్యముగ స్విజర్లాండు ఆల్ప్సుపర్వతప్రదేశము నను, ఆశియాఖండపు పశ్చిమసీమలందునను వసించు మృగము. అది మంచును లక్ష్యము జేయక పర్వతచరియయందు రెండడుగుల ఎత్తు వఱకు నెగిరి దాటుచు పరుగిడుచుండు మృగము. దీనిని వేటాడి చర్మమునుపదునుచేసిన నది మెత్తని బట్టవలె నగును. అద్దములు మొదలగునవి తుడుచుటకు పనికివచ్చును. జేబుగడియారము లకు దీనితో సంచులం జేయుదురు. విలువగ నమ్ముడుపోవు చర్మము.

చామోరు పురము— చంద్రాదిత్య పురము చూడుడు.

చారకి గోత్రము — కుశిక గణము చూడుడు.

చారణులు- దేవతులలో నొక తెగవారు.

చారపప్పు చెట్టు (మొరలిచెట్టు)

చారపప్పు ప్రసిద్ధ ఫలహార పదార్థము. పండును. మొరలి పండనియెదరు. ఇది అడవులం దుండు చెట్టు. పండు మిక్కిలి వేడిచేసి వాతము పడుచును. లా. Celtis orientalis. సం. ఖరస్కంధవృతః, తాపసేష్టః, ప్రియాలః ప్రియాలకః

చారపప్పు వీర్యవృద్ధినిచ్చి పైత్యము జేయు నని చెప్పఁబడినది. దీనికి కరకపిందెల రసము లేక గషాయము, లేక కరక్కాయల బెరడు, నువ్వుల నూనెయు దీనికి విరుగుడని కొందఱు తలంచు చున్నారు.

చారిత్రకులు లేక కథకులు —

౧. నందికేశ్వరుడు- పరశివ తత్త్వమును, శివ మును కృతయుగమున లోకమునకు వెల్ల డించెను.

౨. సనకుడు- బ్రహ్మ లోకమునందు పర బ్రహ్మ తత్త్వమును దెల్పిన వాఁడు.

3. వేదవ్యాస మహర్షి- ద్వాపరాంతమున సమస్త పురాణ గాథలు రచించిన వాఁడు. మఱియు వేదములను విభజించి వెల్లడించెను.

౪. సూతుఁడు - వ్యాసశిష్యుఁడు. శౌన కాది మహర్షి బృందమునకు సమస్త పురాణ గాథలం దెల్పుచు ప్రసంగించు చుండిన వాఁడు.

చారువు లేక చారుపదుఁడు — పూరుసంతతి క్షత్రియుఁడు. మనస్యుని సుతుఁడు.

చారుదేష్ణుడు — అత్రి,చంద్ర,యాదవ క్షత్రియుఁడు. తండ్రి శ్రీకృష్ణుఁడు. తల్లి రుక్మిణీ దేవి. సోదరులు ప్రద్యుమ్నాదులు (శ్రీకృష్ణుని చూడుఁడు).

చారుపదుడు — చారువు చూడుఁడు.

చార్లేమాన్ చక్రవర్తి - (Charle-magne) — ఈపదమునకు Charles the Great అని యర్థము. క్రైస్తవులకు ఈయన చాల హితకరుఁడు గాన వారీతని నతిగౌరవ ప్రపత్తితో గౌరవించుచుందురు. కాన నీ మహారాదయుని చరిత్ర చరిత్రాత్మకముగ వివ రింపంబడుట సమంజసము. ఫ్రాంకులనంబడు జాతివారిం గూర్చి ఐరోపాచరిత్రల నెఱింగిన వారెఱింగియెయుందురు. వారు తొలుత జర్మనీ, ఫ్రాన్సు దేశభాగములందును, అప్రాంతసీమలందు వసించుచుండిరి. Pepin అను పేరుగల నాయ కునిక్రింద వారు ఐకమత్యముంగల్గి క్రీ. శ. ఏడవ శతాబ్దాంతకాలమున నొక రాజ్యముగ నేర్పడి యుండిరి. ఆయనకుంబిదప నాయనసుతుండగు Charles Martel వారి ప్రభువయ్యెను.

మూరులు ఐరోపాదేశము నాక్రమింపఁ బయలుదేరిన యుద్ధముతఱి నెదుర్కొనినది చార్లెస్‌మార్టెల్ భూపతియే. ఇటనె వారికి పరా భవము ప్రారంభమయ్యెను. ఫ్రాంకులు మూరుల నోడించి యరికట్టిరి. క్రైస్తవులు దేవునిసమ్మేట

యని చార్లెస్మార్టెలు ప్రభువకు బిరుదమర్పించిరి. ఆయన యవసానమున తనరాజ్యమును తన సుతు లిద్దరకుం బంచియొసంగెంగాని, పెద్దకుమారుఁడు తపస్వియై రాజ్యభాగమును తమ్మునకు వదలి వేసెను. కాన రెండవసుతుఁడగు పెపిన్ రాజ్య మంతకును ప్రభువయ్యెను. ఇది క్రీ. వె. ౭౫౧, ఈతని రాజధాని Soissons అనియు, ఈతని పట్టాభిషేకము తండ్రి మూరులంజయించిన పిదప పందొమ్మిదవ సంవత్సరమున ననియుఁ జెప్పఁ బడినది.

ఈ పెప్పిన్భూపతికిం బిదప నీతని సుతుండగు నీ వ్యాసనాయకుండు ఛార్లెసు రాజ్యమునకు వచ్చెను. ఈతనికి ఛార్లెమార్న్ చక్రవర్తి యని పేరు. రోమక్ దేశపు పోపు దేశికుండీతనికిం గిరీట మిడి, ఈతని రక్షణకు లోఁబడియెను. పట్టాభిషేకము క్రీ. వె. ౮౦౦ నవంబరు ౨౫ తేది క్రిష్టమసుపండుగనాడని చెప్పంబడినది. రోమను చక్రవర్తులకు, సామ్రాజ్యమునకు నితఁడే మూల పురుషుఁడును ప్రారంభము నని చెప్పఁబడినది. ఈతని రాజధానిపురము Aix-la-Chapelle అని తెలియుచున్నది.

ఛార్లెమాగ్నే చక్రవర్తి వ్రాయ చేతగాని వాఁడని యొక ప్రతీతికలదు. ఈయన విద్యాభి వృద్ధికి, కళలకు చాలఁ బ్రయత్నించి తన ప్రజల నభివృద్ధికిం దెచ్చినవాఁడు. జన్మతః ఫ్రాంకనియు, రోమక్ చక్రవర్తియనియు వాడుకకలదు. ఫ్రాంకులను, శాక్సనులను, లోంబార్డులను వశపఱచుకొనెనట. మూర్యాయులు, సరాసినులు ఈయనకు లోబడిరట. తన వయస్సు నతిక్రమించిన దూరదృష్టితో పాలించిన రాజకీయ చతురతం గల్గినవాఁడు.

చార్వాకమతము (లోకాయితమతము) - చారు అనిన మనోహర మనియు, వాక్ అనిన మాటయనియు నర్థము. ఈమతము లోకాయిత మతమునోడను, దేహాత్మవాదిమతము, ఇంద్రి యాత్మవాదిమతముతోను సంబంధము కలది. దీని కీపేరును చార్వాకసూత్రములు రచించిన బృహస్పతి యొసంగెనని వాడుక గలదు. ఇది నిరీ శ్వరమతము, వేదబాహ్య (లేక అవైదిక) మతము లలో నిదియొకటి. అవైదికమతములందు వేద మును (ఋగ్యజుస్సామాథర్వణాత్మకమగు వేద ము) ప్రమాణముగాఁ గైకొనక, వేదమతముల లక్షణధర్మములనుమాత్రము గైకొనుచు వాడు చుందురు. దీనిని నాస్తికమతములలో నొకటిగ జెప్పియున్నారు. చార్వాకుఁడు లేక, లోకాయి తుఁడు బృహస్పతి శిష్యుండని కొందఱు పరిశీలకు లనుచున్నారు.

లోకాయితమతమునకుం గర్త బృహస్పతి యని వాడుకగలదు. ఈబృహస్పతి దేవగురుం డగు బృహస్పతియేనా యని శంకవొడమెడిని. ఈమతము బృహస్పతియొక్క నిజాభిప్రాయ మనియు, చార్వాకుండను నొకఋషి దీని నుద్ధ రించి వ్యాపింపఁజేసెననియు, మాధవాచార్యుని సర్వదర్శనసంగ్రహమునందుంట గాకున్న నీబృహస్పతి వేఱని యనువారమే. కాని ఈ చార్వాకమత మును పురాతనమతమేనని తోఁచెడిని. కొన్ని మతములను విమర్శించియు నిరసించియు, సంస్క రణరూపమున రచించినమతమై యుండనోపు. ఈమతమునకు ముఖ్యవిరోధి యద్వైతమతము కాకున్న నద్వైతమతమున కీచార్వాకసిద్ధాంత ముపైఁ బ్రబలనైరభావముండి యుండవలయును. మద్రామాయణమున నరణ్యవాస మొనర్చు శ్రీరామునకుఁ జార్వాకుఁడు తనసిద్ధాంతమును జదివి వినిపించునట్లుల వాల్మీకి వ్రాసియుంట చార్వాకుఁడు శ్రీరాముని సమకాలికుఁడేమో యని సంశయము కలుగఁగలదు.

ఈమతము నందీశ్వరుం డంగీకరింపఁబడలేదు; జగత్తు సృష్టింపఁబడను లేదు. జగత్తును దాని విధానమును నైసర్గికములని చెప్పఁబడినవి. ఒక్క ప్రత్యక్షప్రమాణము తప్ప నితర ప్రమాణముల నీ మతస్థు లొప్పుకొనరుగాన, దృశ్యములగు పృథివి, జలము, అగ్ని, వాయువు నను నాల్గు భూతములే యంగీకరింపఁబడినవి. ఇవి సత్యములనియు, నశించునవి కావనియుం జెప్పఁబడినది. ఆత్మయనునదియు వేఱేయుండునని యంగీకరింపఁబడలేదు. చతుర్భూతములచే శరీరేంద్రియములు కల్పింపఁబడినవనియు, వానికూడికయె ఆత్మ లేక, ప్రాణ మని యితరమతస్థులు దేనిననుచున్నారో యదియగుననియు, శరీరేంద్రియనాశనవిశ్లేషములే మృతియనంబడుననియు, కాన శరీరమున ప్రాణ మనంబడునది వేఱుగ నొకటి యుండదనియు చార్వాకమతసిద్ధాంతము.

ఇందువలననే "నేను" అను అహంభావము శరీరమునకే యన్వయించును గాని, వేఱొక దానికిం గాదు. ఆత్మజ్ఞానమని యితరమతస్థులను జ్ఞానము దేహేంద్రియసంబంధజ్ఞానము. ఈజ్ఞానము శరీరము వృద్ధియగుటతో వృద్ధియగును. క్షీణించుచుండును. మృతికిం బిదప ప్రాణియుండదుగాన, పునర్జన్మమనునది యీమతమున తలంపఁబడలేదు. ప్రపంచమునకుం దప్ప స్వర్గనరకములనం బడునవియు నంగీకరింపఁబడలేదు. తాననుభవించిన సుఖసంతోషములే స్వర్గానుభవమువంటివి. కష్టములు, దుఃఖములు, వేదనలు నరకానుభవము వంటివి ఈమతమునఁ బురుషార్థములలో అర్థము, కామముమాత్ర మంగీకరింపఁబడినవి గాని, ధర్మము, మోక్షము నను రెండును అంగీకరింపఁబడలేదు. జీవించియుండువారికే పురుషశబ్దము వర్తించును.

ఈచార్వాక [redacted] మతమున నదృష్టమనునదొకటి య[redacted]మునని అంగీకరింపఁబడలేదు. ఈ సిద్ధాంతము మేరకు స్త్రీజాతి, పురుషజాతి యని రెండుజాతులే యంగీకరింపఁబడుట, బ్రాహ్మణ క్షత్రియాది వర్ణములు పాటింపఁబడలేదు. మృతికిం బిదపఁ జరుగఁగలదేదియు తలంపఁబడలేదు.

అగ్నియం దుష్ణమును, ఉదకమునందు శీతలమును ఎటువంటి నైసర్గికలక్షణములో అటువంటి నైసర్గికలక్షణ విధానమే జగద్విధానము గాన అందుచేతనకు సుఖసౌఖ్యము లనుభవించుటకై ప్రయత్నించుటదక్క నేబాధ్యతలు లేవు. ఆత్మ యనంబడునదే లేదుగాన బంధమోక్షములు తలంపఁబడనేలేదు. నిరీశ్వర మతముగాన దర్శనాదిక విధానము భక్తి. దేవస్థానములు, కర్తవ్యము నవునవి తలంపఁబడనేలేదు. ఇంక సృష్టికర్త లేని కారణమున సృష్టింగూర్చి తలంపఁబడలేదు. పదార్థముయొక్క నైసర్గికమగు జగత్తుకన్న వేఱుగానరాదు. ఈమతమునకు చార్వాకసూత్రములును శబరస్వామి వ్రాసిన భాష్యమును కలవు. విధి నిషేధములులేని మతమునందు మతగ్రంథములుండుటయు నిష్ప్రయోజనమే.

చాలనీ న్యాయము—జల్లించు నప్పుడు గట్టిగింజలు క్రిందపడి పొల్లు పైకి తేలును.

అర్హా పరీక్షయందు బయలు బడుట భావము.

చాలుక్య క్షత్రియులు — అర్బుద పర్వతముపై ఋషులచే నొనర్పఁబడిన తపోహోమామూలవలన బ్రహ్మాంశమున జనించినటులఁ జెప్పఁబడినవారు. వీరికి చలూకి శాఖ వారనియు, సోలంకి శాఖ వారనియుం గూడ వాడుక నామములు కలవు. ఆది కాలమున ఋషులచే వీరికి అన్హిలాపుర రాజ్యమొసంగఁబడినది.

అన్హిలా పురమున చిరకాలము పాలించి వీరి సంతతి వారు వాతాపీ పురము (ఇప్పటి బాదామి) పురమునకు వీరి రాజధానిని మార్చుకొనిరని తలంపంబడు చున్నది.

వీరిలోని అంతశ్శాఖలం గూర్చి అంతగా తెలియరాకున్నది. బాఘేలుశాఖ చాళుక్యరాజులు ఇప్పుడు బాగిల్ఖండనంబడు చున్న రాజ్యమున స్థిరపడిరి. వారి పాలనమండియే ఆదేశమున కాపేరు గల్గెను. సిద్ధిరాజా యను పేరు గల ప్రభుని తండ్రి నాఁడట స్థిరపడిరని చెప్పఁబడినది. గుజరాతీ దేశమున బగేలారాజు వంశస్థులు పెక్కండ్రు చిన్న చిన్న సంస్థానాధిపతులై ప్రభువులుగ నున్నారు.

వీరికి మూలపురుషుఁడు జయసింగని బలమగు ప్రతీతి కలదు. అనేక పాటలందాసంగతి ఉత్తర హిందూ దేశమునఁ గాన్పించు చుండెడిని.

మేవాడునందొక ప్రభువు సిద్ధిరాజసంతతి వాఁడు కలడు. ఆయనకడ మూలపురుషుఁడగు జయసింహుని యుద్ధశంఖము కలదని చూపు చున్నారు ఇది రూప్నగరునందు చూడనగును. సిద్ధిరాజయసింగు శాలివాహన ౧౧౫౦-౧౨౦౧ పాలించినటుల శాసనములనుండి స్థిరపడియున్నది. ఈయనపాలనకాలమున El. Ebrisi అను పేరు గల న్యూబియన్ జాగ్రఫర్ వీరి యాస్థానమును దర్శించి సత్కరింపఁబడెనని చెప్పఁబడినది. సిద్ధిరాజయసింగు మూలపురుషుండగు జయసింహ మహారాజునకు తరువాత నేడవ భూపతియని లెక్కింపఁబడినవాఁడు; సుప్రసిద్ధుడు. ఈయనకు లోఁబడిన సామంతప్రభు లిరువదియిద్దరుండిరట.

జయసింహమహారాజు భోజరాజ సుతను బరిణయమైనవాఁడనియు, ఆయన పౌత్రుఁడు ఒకటవ పులికేశి అశ్వమేధయాగ మొనర్చిన వాఁడనియు, ఆయన పౌత్రుఁడు రెండవ పులికేశి యనియు, రెండవపులికేశి కనిష్ఠసోదరుఁడు కుబ్జ విష్ణువర్ధనుఁడు వేగిదేశాధిపతి యాయెననియు, చరిత్రలు తెల్పుచున్నవి. (వేగిదేశము చూడుడు). అన్హిలావురమున ప్రభువై యుండిన మూలరాజా యను భూపతిని పదచ్యుతుంజేసి జయసింహుఁడు రాజ్యమాక్రమించినటుల పాటలు కలవు. అది నిజమగుచో క్రీ. శె. ౯౭౮ సంవత్సరమగునని కొందఱు తలంచుచున్నారు. జయసింహునకు జయసింగుశోలంకియని పేరు పాటలందు వాడఁబడినది. వీరి వంశము పరిపాలనయందు కుమారపాలుండను భూపతి కడపటిదినములందు పటుత్వముం గోల్పోయి తరువాతి ప్రభువగు బల్లో మూలదేవ్రనికాలమున (క్రీ. శె. ౧౩౭౮) అంతమయ్యెనని చెప్పఁబడినది

కల్యాణపురమున రాజ్యమేలిన బిజ్జలదేవు బఘేలా వంశస్థుఁడనియు సిద్ధిరాజు వంశపు వాఁడనియు వాడుక కలదు. ఈయనకడనే బసవేశ్వరుఁడు మంత్రిగ నుండినవాఁడు. వీరిది బల్లిక వంశమనియుంగూడ చెప్పఁబడినది. బఘేలా బల్లికగా మారెనో లేక ఇంకు నిజమెద్దియో పరిశీలన జరగవలయును. బిజ్జలుఁడు జైన మతస్థుఁడు. (కుంతలదేశము చూడుఁడు)

వీరిలోని మద్యాసిశాఖ చళూకరాజులు భారద్వాజగోత్రులనియు, సామవేదులనియు, గోర్లోకేతిసియులనియు, సరస్వతీనదితీర వాసులనియు, కియోజదేవి మైపాల్ (బహుళః మహీపాల) పుత్రులనియు ఆదేశమునకు "తీతుర్వాగ్జెనారని (Zone of three threads) పేరుండెననియు పాటలందు కలదు. మరియు నా సంధర్భమునసే కపిలేశ్వర దేవయనియు, కర్దమాశ్రీ కేశ్వరనియుంగూడ పేర్లు కలవు.

కలనల్ జేమ్సు టాడ్ అను చరిత్రకారుడు పరిశీలన యొనర్చి వీరాదిని లాహోరు ప్రాంతవాసులై యుండిరనియు, లాంగుహాన్, తోగ్రాస్ అను మహమ్మదీయులు వీరివారేననియు, షిమ్మటను మహమ్మదీయులై యుండురనియు నభిప్రాయపడిన

యున్నాఁడు. వీరిప్పుడు ముల్తాన్ ప్రాంత నివాసులై యున్నారు.

రహతోరు శాఖ వారికి రాష్ట్రకూటు లనియు పేరుకలదు. వీరు కనూజు రాష్ట్రమును స్వాధీన పఱచుకొని కొంతకాల మేలినవారు. అంతకు పూర్వము రాష్ట్రకూటులు గంగానదీ తీరమున సూరు రాష్ట్రమును పాలించుచుండిన వారని తెలియుచున్నది. కనూజరహతోరులు (రాష్ట్రకూటులు) పురిహార రాజులకుం గొంతకాలము సామంతులుగ నుండిరనియుం జెప్పఁబడినది

చాల్కోగ్రాఫీ (Chalcography) — రాగిమొదలగు లోహపు రేకులపై (ముద్రణయంత్రమునందిడి ముద్రించుటకుగాను) వివిధ రూపములను, అక్షరములను చిత్రించు కళ. దీనిని Engraving art అనియెదరు. ఈవిద్య ఇటలీ దేశములోని Florence నగరమున క్రీ. వె. పదునేనవ శతాబ్దమున నొక బంగారుపనివానిచే ప్రారంభింపఁబడినదట. పిదప ఉక్కు రేకులు చాల కాలము మనుట కనిపెట్టబడినదిగాని, చెక్కుట కష్టతరముగాన రాగిరేకులపై పలుచని ఉక్కు పూతపూసి యుపయోగించు చున్నారు.

చాపు రెండుసార్లు రాదు — ఆంధ్ర లోకోక్తి.

చాషగోత్రము — హిమోదకఉప గణము చూడుఁడు.

చాసరాయణి గోత్రము — సంకృతి ఉపగణము చూడుఁడు.

చాహనేరా క్షత్రియులు — చౌహానులు చూడుఁడు.

చాహూవామూ రెనాఖ క్షత్రియులు - క్షత్రియకులము చూడుఁడు.

చాళుక్య భీమవరము — త్ యొకప్పుడు పశ్చిమచాళుక్యులు వేఁగిదేశమును జేర నాంధ్రదేశభాగ మేలుకాలమున చళుక్యభీమ నృపతి తనరాజధానిని ఈపురమున నేర్పఱచుటం జేసి దీనికి చళుక్యభీమవరమని పేరు ప్రసిద్ధంబయ్యెనట. ఇది యాతనికిని కుమారభీమనృపతికి రాజధానిపురములై యుండెనట. ఇది యిప్పటి చామర్లకోట కెదుటనున్న భీమవరమను చిన్న గ్రామము. ఆదిగ (కాల్వ వెంబడినే రాజమహేంద్రవరమువైపున) హుసేనిపురమువఱకు వ్యాపించి యుండెనట. అటనేగల యొక ప్రాచీనదేవళ మానాటిదే యందురు.

వేములవాడ భీమకవిని నిరాదరణ జేసినకతన నాపురము నేలం గలియునని నాతఁడు శపించెననియు, నది పాడగుచుండ ప్రజలు యిప్పటి భీమవరమునకును చుట్టుప్రక్క లకుం జెదరిపోయిరనియు నచటివారు తెల్పుదురు. తొల్లింటి శ్యామలకోట దుర్గ మాపట్టణమువెలుపల నుండెడిదట. రాను రాను కోటపోయి గ్రామమేర్పడి, శ్యామలకోట మాఁగి చామర్లకోట యాయెనట. ఈసంగతు లాగ్రామస్థులు చెప్పుచుందురు. శ్రీనాథమహాకవి తనపద్యములందు చళుక్యభీమవరమని వ్రాసిన దీపురమునుం గూర్చియేనట.

చాళుక్యులు — ఒకప్పుడు మహారాష్ట్రమైయుండిన కుంతలదేశ మేలిరి. వీరికాలమున రాజ్యము విస్తరించెను. వీరిలోను ఒకటవ పులికేశిమనుమఁడు రెండవపులికేశి బలాఢ్యుండని చెప్పఁబడినవాఁడు. కనూజభూపతియగు రెండవ శిలాదిత్యుఁ డనంబడిన హర్షవర్ధను నోడించినవాఁడనియుఁ జెప్పఁబడినది. వీరు ఏడవశతాబ్దమున తూర్పుచాళుక్యు లనియు, పశ్చిమ చాళుక్యు లనియు యిరుదెగలుగనైరి. తూర్పువా రచ్చటనే రాజ్య మేలుచుండిరి. పశ్చిమచాళుక్యులు అనఁగా రెండవపులికేశి సోదరుఁడు (మొదటి పులికేశి మనుమలలో రెండవవాఁడు) విష్ణువర్ధ

నుఁడు వేంగిపురము, రాజమహేంద్రవరము రాజధానులుగ ఆంధ్రదేశభాగమగు కృష్ణాగోదావరీనదుల మధ్యపుపల్లపుభూముల నాక్రమించి ఏలినవాఁడు. ఈతని సుతుఁడు రాజరాజ నరేంద్రుఁడు. వీరు పల్లవులం జయించి రాజ్య మాక్రమించిరనియు, వీరు చోళులచేనోడి రాజ్యముగోల్పోయిరనియుఁజెప్పఁబడినవి. వీరు పశ్చిమచాళుక్యులు.

తూర్పుచాళుక్యులలో కడపటివాఁడగు కీర్తివర్మ నోడించి క్రీ. శ. ౭౪౮ రాష్ట్రకూటనృపతియగు దంతిదుర్గనృపాలుఁడు మహారాష్ట్రసింహాసన మెక్కెను. క్రీ. శ ౯౭౩ లో తిరుగ చాళుక్యులు పాలనకు వచ్చిరి. ఇత్తరి మాన్యఖేటము రాజధాని.

శ. ౧౦౪౦-౧౦౬౯ రాజ్య మేలిన అహవమల్లుఁడను ఒకటవసోమేశ్వరనృపతి రాజధానిని మాన్యఖేటము నుండి కల్యాణమునకు మార్చెను. ఇది కుంతలములోనిదిగాన నప్పటికి కుంతలము ఇందుల చేరియుండెనని తేలుచున్నది. అతని సుతుఁడు త్రిభువనమల్లుఁడు అనంబడిన రెండవవిక్రమాదిత్యుఁడు; క్రీ. శ. ౧౦౭౬-౧౧౨౬ రాజ్యమేలినవాఁడు. పిదప రెండవ తైలపుని పాలనము ౧౧౬౨ వఱకు నడచెను. అతనిమంత్రి బిజ్జలుఁడు రాజ్య మాక్రమించి రాజై క్రీ. శ. ౧౧౬౭ వఱకు నేలిన జైనుఁడు ఈతనికడనే ప్రసిద్ధుండగు బసవేశ్వరుఁడు మంత్రిగ నుండెను.

చాక్షుష మనువు — తండ్రి విశ్వకర్మ యని భాగవతమునగలదు. తండ్రి రిపుంజయుఁడని తల్లి బృహతీదేవియనియు, బ్రహ్మాంశజన్ముండనియు మరికొన్ని తావులం జెప్పఁబడినది. మార్కండేయ పురాణమున తండ్రి మిత్రుండనియు, తల్లి గిరిభద్రయనియు, భార్య నడ్వలాదేవియనియు, విధాతయే యీతనికిచాక్షుసుండను నామమిడెననియు, కుమాళ్లు శతద్యుమ్న, ఊరు, పూరు, తపస్వి, శుచి, అగ్నిష్టోమ, అతిరాత్రి, ప్రద్యుమ్న, స్వచ్ఛపి, సత్యవాక్కు లను పదిమంది యనియు, విష్ణుభక్తియనియు చెప్పఁబడినది. ఈతనికాలమున మనోజవుఁడు వాసు, ఇంద్రుఁడు, సుమేధు, విరజ, హవిష్మంత, ఉన్నత, మధు, సహిష్ణు, విమలు లను ఋషులు మహర్షిత్వము వహించిరి. ఆషాఢశుద్ధ దశమి చాక్షుస మన్వాది.

చింతకులగోత్రము — ఆర్యవైశ్యుల ౧౦౨ గోత్రములలో నొకటి. (వైశ్యగోత్రములు చూడుఁడు.)

చింతకులగోత్రము (చింతవృక్షము), త్ర్యార్షేయ గోత్రము, సంస్కృత గోత్రము, సాత్యవ లేక సాత్యవ్రతస, సత్యగణము, ఆపస్తంబ యజుశ్శాఖ, ప్రమాణగ్రంథ మాధ్య ప్రవరఖండ, ప్రణవేశుఁడు దేవత, చింతామణి భార్య, సింహాచలము తపస్థానము, చిన్నామణి సరస్సు తటాకము జపము కోటి, దీపములు ౩౯, క్షేత్రసంఖ్య ౨౯, చిత్రవస్త్రదానము, చింత, అల్లము, నల్లజీడి వర్జనీయములు.

చింతకుంట కోదండరాము కవి — ఆంధ్రకవులలో నాధునికులందు పరిగణింపఁబడిన

వాఁడు. నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. నందవరీక శాఖ.

ఈతఁడు రాయనిభాస్కరుని తన వంశీకునిగఁ జెప్పికొనియెను. క్రీ. శ. ౧౭౫౦ ప్రాంతమున నీకవి జీవించియుండిన వాఁడు. రచించినది సునందా పరిణయము, ప్రదీప చరిత్రము.

చింత చెట్టు చచ్చినా పులుపు చావదు — పులుపున కాశ్రయమైన చింత చెట్టు చచ్చినను చచ్చుంగాని పులుపు జగమున లేకపోదని భావము. చింతచెట్టు చచ్చియు పులుపుం గోల్పోవనియు స్ఫురించెడిని. ఆంధ్ర లోకోక్తి.

చింతచెట్టు లా. Tamarindus Indica ఆంగ్ల. Tamarind tree, సం. అమ్ల వృక్షః, ఆమ్లికా, తింతిడః, తింతిడీ, తింతిడీకమ్, తింతిడీకః, తింతిడీకా, తింత్రిణీ, తింతిలికా. చింత చెట్టు ఆంధ్రభూమియందు నంద రెఱింగిన చెట్టు. చింతపండును భోజనపదార్థముగ సంవత్సరము పొడవునను నిల్వయుంచి విక్రయింతురు. చింత పండువలననే ఈచెట్టునకు ప్రసిద్ధిగల్గెను.

చింతపండు క్రొత్తది ఎఱుపురంగు గల్గియుండి అపథ్యమై యుండుననియు, ప్రాతబడినచో నల్ల రంగుగమారి పథ్యమనియు చెప్పఁబడుచున్నది. కాని, పెక్కండ్రు వైద్యులు అసలు చింతపం డెట్టిస్థితియందున్నను అపథ్యమె నని యెదరు. చింత పండునందు వాతదోషమును, పైత్యదోషమును అడఁచి విరేచనము వెడలించి, శ్లేష్మమును ప్రకోపింపజేయు గుణముగలదు. కండ్లకు నష్టము జేయును. చింతపండు ప్రాతది అభిఘాత (బడలిక వలనగల్గిన) జ్వరము నడఁచునని చెప్పఁబడినది.

చింతచెట్టుపువ్వు- వాతమును, రక్తాతిసార దోషమును అడఁచును. చింతఆకులను లేతపప్పునగోసి భోజనపదార్థముగ వాడుదురు. ఇది మేహశాంతిజేసి కడుపును శుభ్రపఱచును. అతి వేడిచేయును. మూలవ్యాధి ఉధృతమును తగ్గించును. అగ్నిమాంద్యము గల్గించును. నేత్రదృష్టిని బలహీనపఱచును. ఈచింతచిగురు నొడించి పాకము జేసినదానిని చింతగార అనెదరు. కొందరు చింత పొట్టుకటయుంగలదు. మిగుల పథ్యమనియు, శ్రమ, భ్రమ, బడలిక దాహము, పైత్యవికారముల నడంచుగుణము ఈచింతగారు కషాయమునకు గలదందురు

చింతకాయలు రక్తమును విరచు ననియు నందురు. చింతగింజలు ఉష్ణము, పైత్యము జేసి గఫము, క్రిమి, గ్రహణి, రక్తగ్రహణి, పష్టి ముల నడంచి బలముగల్గించును చింతఆకుల రసము కామిలరోగమును శమింపఁ జేయుననియు. రేగుబంకు, నువ్వులనూనె, పసుపు దీనికి విరుగుడులని చెప్పఁబడినది.

చింతమతిష్ట గోత్రము — అందేరకుల చూడఁగు

చింతలపల్లి వీరరాఘవ కవి— ఆంధ్ర కవులలో నాథునివలెఁ పరిగణింపఁ బడినవాఁడు, నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు, ఆశ్వలాయన సూత్రము, తండ్రిపేరు వేంకటరాజు, తాత పేరు వీరరాఘవయ్య.

వీరరాఘవకవి పెక్కు సంస్థానముల గొప్ప మర్యాదల నందిన వాఁడు. ఆశుకవిత్వమును, శతకములు చెప్పుటయు, అవధానము లొనర్చుటయు నీతనికి జెలగాటల వంటివి.

రచించినది మధురవాణీవిలాసమను గ్రంథము. దీనిని శ్రీవేంకటేశ్వర స్వామికి కృతి సమర్పించెను. ఇంకను చంద్రాంగదోపాఖ్యానమను ప్రబంధమును రచించెను. ఈతఁడు తుంగభద్రా నదీ తీర ప్రదేశముల నెక్కడనో కాపుర ముండెనందురు.

చింతలపూడి యెల్లనార్య కవి — రాధామాధవ కవి చూడుఁడు.

చింత్యకుల గోత్రము — చింతకుల చూడుఁడు.

చింతాపూర్ణి క్షేత్రము— పంజాబు దేశములోని జలంధర్ ప్రాంతములందు హోషి యార్పూర్ మండలమున చింతాపూర్ణగిరిపై నున్న యిట భిన్నమస్తకాదేవి దేవస్థానము కలదు. ఇది దేశప్రసిద్ధమగు క్షేత్రము. ఇట దేవాల యమున పిండామూర్తి విగ్రహామునకు వెనుకగా నున్నది

ఈతావు సముద్రపు మట్టముపై 3౯౯౬ అడుగుల యెత్తు.

చింతామణిం పరిత్యజ్య కాచమణి గ్రహణ న్యాయము — ఉన్నత పదవిని వదలి అధమస్థితిం గైకొనుట యని భావము

చింతాలకులగోత్రము అందేరకుల చూడుఁడు.

చింతిత గోత్రము — కుశిక గణము చూడుఁడు.

చికిత్సాంగములు — అంగములు చూడుఁడు.

చికీర్ష గోత్రము — భరద్వాజ ఉపగణము చూడుఁడు.

చికెన్పాక్సు వ్యాధి ఆటలమ్మ వ్యాధి చూడుఁడు.

చిక్కుడు (పాదున్న) **తీవచెట్టు** చిక్కుడుకాయలు కూర భోజన పదార్థము గాన పేరందినది. మాఘ మాసమున ఆదివారము లందునను, రథసప్తమి దినమునను స్త్రీలు సూర్యుని చిక్కుడు పూవులం బూజింతురు. చిక్కుడునం దనేక రకములు కలవు. అందు వెన్నెల చిక్కుడు, బియ్యపు చిక్కుడు, ఎఱ్ఱ చిక్కుడు, తెల్ల చిక్కుడు, నల్ల చిక్కుడు, పెంకు చిక్కుడు రాజులచిక్కుడు ననునవి ముఖ్యములు.

ఇంకను తీగయై ప్రాకక చిన్న తుప్పవలె ప్రాకి బలిసికాచుచుట్టజాతి చిక్కుడు రకములు పెక్కు కలవు. వీటి కాంగ్లమున Beans అనియెదరు. ఇవిగాక ప్రత్యేకజాతులగు కందిచిక్కుడు, ఆనప చిక్కుడు, గోల్కొండ చిక్కుడు నను విస్తార భేదముగల ప్రత్యేక జాతి చిక్కుడులు కలవు. ఇంకను చమ్మకాయల పాములును ఈచిక్కుడు జాతికిఁ జేరినవియె. మఱియు గొంగళి చిక్కు డని పేరుగల పాదున నూగుతోనుండు కాయలు గాచెడిని. ఇది అడవి జాతిగ నెంచి భోజన పదార్థముగ వాడక విసర్జింతురు. గోరుచిక్కుడు ప్రత్యేక జాతిగాని ఈచిక్కుడుతో నేసంబంధము లేనిది.

ఇన్నివిధములుగ దనరుచున్నను చిక్కుడు కాయలు లోని గింజలందుగల గుణమొక్కటియె నందురు ఇందు రాజుల చిక్కుడు ఉత్తమ జాతియనియు, పెంకు చిక్కుడు అధమపు జాతి గను ఎంచబడెడిని. తీగగ పాకుప్రాకు జాతుల చిక్కుడు మనదేశమున వర్షకాలమున మొలచి నాల్గు మాసములు గడచినవెనుక పూచి వేసవి కాలము వ్యాపించు వఱకు కాచు చుండెడిని. కాని తుప్పవలెం బెఱిగి పొట్టిగనై కాచు బీనుసు చిక్కుడు చల్లని పరిస్థితు లమరిన ఎల్లప్పుడును కాచుచుండును.

చిక్కుడు కాయలందు మూత్రము వెడలించు టయు, మూత్రమున సుద్దఁ బుట్టించుటయు, పురు షులందు వీర్యవృద్ధియు, పిల్లతల్లులందు క్షీర వృద్ధియుఁ గల్గించుటయు, గురుత్వముగ నుండి ఇంచుక అజీర్తియు, విరేచన బద్ధమును గల్గించు టయు, కడుపులో వాతము, నిద్రాహాము గల్గిం

చుటయు గుణములని చెప్పఁబడినవి చిక్కుడు గింజల పై పొట్టనందు గర్భమున వాయువుం జేర్చి కడుపుబ్బరము గల్గించు గుణమును, లోని పప్పు బద్దలందు పైత్యోద్రేకము, వీర్యవృద్ధి, బలము గల్గించు గుణమును గలదందురు

అధికముగ బుచ్చుకొనిన నేత్రములకు దృష్టికి జబ్బు గల్గించుచు దృష్టి బలముం దగ్గించునని చెప్పఁబడినది. చిక్కుడు గల్గించు దోషములకు విరుగుడు వాముము, శొంఠి, కరక్కాయపిందెల చూర్ణము, లవంగములు, పుదీనా, తెల్లయుత్తరేణిచెట్టు సమూలముకాల్చిన బూడిదె, చిక్కుడును లేతకాయలప్పుడు ఉడికించి వార్చుటయు, ముదరు కాయలప్పుడు గింజల పైపొరం దీసివైచి ఉడికించి వార్చుటయు దోషపరిహారము లందురు.

చిజ్జుళ తిమ్మభూపాలుడు-ఈతఁడు క్రీ. వె. ౧౨౦౦ ప్రాంతమున కృష్ణానదీ తీరమున ప్రాకుటూరీ పురము నేలినవాఁడట. వేమారెడ్డి వంశజుఁడట.

రచించినది అనర్ఘ్య రాఘవమను చంపూ కావ్యము. ఇది మురారి ప్రణీతమగు అనర్ఘ్య రాఘవమును మాతృకగా గైకొని రచించె నందురు. ఏదియైనను తిమ్మభూపాలుని చంపూ కావ్యము మిక్కిలి ప్రౌఢమై నేఁటికిని నిరుపమాన గౌరవము నంది యున్నది.

చిట్టిగాంగుపురము చంద్రశేఖర పురము చూడుఁడు.

చిట్టి అంకుడు చెట్టు—అంకుడుచెట్టు చూడుఁడు.

చిత్తము శివుని పైనిభక్తి చెప్పుల పైని—

చిత్త విభ్రమ సన్నిపాతము—సన్నిపాత దోషము చూడుఁడు.

చితాభూమి(చిద్భూమి)-దీనిని వైద్యనాథ క్షేత్రమందురు. ఆదేశస్థులు దియోఘర్ (దేవగృహము) అనుచున్నారు. వంగదేశము లోని సంతాల్పరగణా లోనిది. ఇది ద్వాదశ మహా లింగములలో నొకటి యని శివపురాణము ౧-౩౮-౫౫ వివరింపఁ బడినది. ఇచటి పార్వతీ దేవి దేవస్థానము ౫౨ శక్తి పీఠములలో నొకటి. హృదయ పీఠము, శివపురాణమున దీనిని పంపాపురము లేక పార్వతీ పురమనియు పేరిడఁ బడినది పార్వతీపురము నానాటికి, పార్లీ పురమనియు, పార్లీగ్రామమనియు, పాలూగాఁవ్ అనియు మార్పులం జెందెనట. ఇది రావణ భూపతి ప్రతిష్ఠించిన శివలింగము. ఇది తొల్లింట హారీతకీ వన మను పేరుగల భూమి

ఇచటి తూర్పుదెసగా నాలుమైళ్ల దూరమున త్రికూట పర్వతము కలదు. ఇచట నొక నీటి యూట స్నాన తీర్థముగ నున్నది. మఱియు నిచటి కారుమైళ్ల దూరముననే రావణుఁడు తపం బొనర్చిన తపోవనమును, అందొక పర్వతమున తపస్వి వసించిన నైసర్గిక కందరిముకు (Natural cave) గలవు. కేతకీ వనము చూడుఁడు.

చిత్తా నక్షత్రము—ఇదిముత్యమువలె కాంతిగల్గిన ఏకనక్షత్రము. దీనికింకను ఇంద్ర మనియు, త్వష్ట్రుదైవత్య మనియు, త్వాష్ట్ర మనియు, సురవర్ధక మనియు పర్యాయ నామములు చెప్పఁబడినవి.

త్వష్ట్రుండధి దేవత, రాక్షస గణ నక్షత్రమ్ము, తిర్యఙ్ముఖము, స్త్రీ స్వభావము, వ్యాఘ్రము, ఆడకోంగ, బిల్వవృక్షము ఈనక్షత్ర సంబంధము లనియు ప్రవేశించిన ఇరువది ఘడియల పైత్యా

జ్యము (విషఘుటికల) నియు, నలువదినాల్గు ఘడి యలపై యమృత ఘటికలనియు, మృధు స్వభావ నక్షత్ర మనియుఁ జెప్పఁబడినది.

చిత్తూరు జిల్లా—ఆంధ్ర దేశము లోనిది. చెన్నపురి రాజధానికిం జేరియున్నది చిత్తూరు ముఖ్య పట్టణము తిరుపతి పెద్దపట్ట ణము. ఈప్రాంతమున కొండపై గల తిరుమల దేవస్థానము సుప్రసిద్ధము. తిరుపతి నారింజ పండ్లకు పేరందినది. కాళహస్తి గొప్ప క్షేత్రము పట్టణము యై యున్నది. (శ్రీ కాళ హస్తి చూడుఁడు). ఈప్రాంతము అంటుమామిడి పండ్లకు పేరొందినది ఇట సువర్ణముఖీనది జన్మ స్థానము కలదు పాకల వేంకోక పట్టణము

చిత్రకవి అనంతకవి — ఆంధ్రకవు లలో మధ్యకవులందు పేర్కొనంబడినవాఁడు. ఆర్వేలనియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. భరద్వాజ సగో త్రుఁడు. కాత్యాయనసూత్రము, తండ్రిపేరు చిత్ర కవి. పెద్దనకవి కుమారుఁడు రమణకవి. సాంబ విలాసమను ప్రబంధము రచించినవాఁడు.

అనంతకవి రచించినది-ఇందుమతీపరిణయమను ప్రబంధము రచించెను. మఱియు రామరాజభూష ణుఁడు రచించిన హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానము నకు వ్యాఖ్య వ్రాసెను. గండికోటదుర్గమునం దధ్యక్షుఁడుగ నుండిన పెమ్మసాని చినతిమ్మ రాజున కాస్థానకవి. క్రీ. వె. ౧౬౧౮ ప్రాంతము వాఁడు.

చిత్రకవి పెద్దనకవి ఆంధ్రకవు లలో మధ్యకవులందు . పరిగణింపఁబడినవాఁడు. ఆర్వేలనియోగి బ్రాహ్మణుఁడు భరద్వాజ సగో త్రుఁడు. కాత్యాయనసూత్రము. కుమారుఁడు అనంతకవి ఇందుమతీపరిణయమును, మనుమఁడు రమణకవి సాంబవిలాసమును రచించిరి.

పెద్దనకవి రచించినది సర్వలక్షణసారసంగ్రహ మను లక్షణగ్రంథము. క్రీ. వె. పదునారవ శతా బ్దాంతమునందుండిన కవియని తెలియుచున్నది.

చిత్రకవి రమణకవి — ఆంధ్రకవు లలో మధ్యకవులందు పరిగణింపఁబడినవాఁడు. ఆర్వేలనియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. భరద్వాజ సగో త్రుఁడు. కాత్యాయన సూత్రము. తండ్రిపేరు అనంతకవి. తాత పెద్దనకవి. తల్లిపేరు ఓబళాంబ. రచించినది సాంబవిలాసము. ఇది దుర్యోధన సుతయగు లక్షణను శ్రీకృష్ణసుతుండైన సాంబుని కిచ్చి చేసినపరిణయచరిత్రము ఇంక రామాయణ మొకటి విద్వత్కవి కర్ణరసాయన సకల వర్ణనా పూర్ణ రామాయణ మను పేర రచించెను. మరియు అభినవవిలాసము, కుమారగురువిలా సము నను ప్రబంధములును రచించెను. గొప్ప విద్వత్కవి

చిత్రకవి సింగరార్యకవి— ఆంధ్రకవు లలో నాధునికులందు పరిగణింపఁబడినవాఁడు. ఆర్వేలనియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. కుమారుఁడు నారసింహార్యకవి. రచించినది పండిపెద్ది కృష్ణ స్వామి రచించినట్లు చెప్పఁబడిన బిల్హణీయమునియు, సింగరార్యుని యనంతరము నారసింహార్యుఁడు తలలుమార్చి కృష్ణస్వామిరచించినట్లు దిద్దెననియు ఒకప్రతీతికలదు. అది రావుబహద్దూర్ కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారును అంగీకరించి యున్నారు.

చిత్రకుఁడు — అంధ్రిచంద్ర చూడవ క్షత్రియుఁడు. తండ్రి వృష్ణి లేక, పృశ్నిసోదరుఁడు శ్వఫల్కుఁడు.

చిత్త (కార్తె) చిత్తగించి, స్వాతి (కార్తె) చల్లజేసి, (చల్లనగల్గనట్లు వర్షించి) విశాఖ (కార్తె) విశిరికొడితే

(పెద్దవాన కురిస్తే) చేను కంకిలో కావలశినన్ని ధాన్యము పండుతాదన్న దట — ఆంధ్రలోకోక్తి.

చిత్రకూట (పర్వత) ము (రామగిర్యాశ్రమము) — పయాశ్వినీనదీతీరము. దీనినిప్పుడు పైశునీ యనుచున్నారు. మఱియు మందాకినీ యనియుం గూడ వాడుకయుండెను. శ్రీరామ, సీతామహాదేవు లిట కొంతకాలము వసించిరని రామాయణ అయోధ్యాకాండ ౫౬ వ అధ్యాయమున చెప్పఁబడినది. కాననే దీనికి రామగిర్యాశ్రమ మని మహాకవి కాళిదాసు తన మేఘసందేశపు ప్రథమశ్లోకమున వ్రాసియున్నాఁడు. G. I. P. Railway చిత్రకూట్ స్టేషనుకు నాల్గుమైళ్ళదూరమున బుందేల (బుండెల్ఖండ్) ఖండమునం దున్నది.

ఇది యాత్రాస్థలము. పర్వతపరిక్రమమార్గము. క్రీ. శ. ౧౭౫౬-౫౭ సంవత్సరముల రాను చంద్రకున్వారను పేరుగల పన్నామహారాజు నిర్మింపఁజేసెను. అందు పెక్కు దేవస్థానములు, సప్తతీర్థములు కలవు. అవి కోటితీర్థము, దివిజగంగ, హనుమద్ధార, పాటకశైలతీర్థము, అనుసూయాతీర్థము, గుప్తగోదావరీతీర్థము, భరతకుండము అనునవి 33 దేవస్థానములు వేఱ్వేఱు గుట్టలపై పర్వతముంజుట్టి యున్నవి. అందు ప్రధానదేవస్థానము చరణపాదుక యనంబడు తావున శ్రీరామ సీతాలక్ష్మణుల పాదముల గురుతులు. (అనూపదేశము చూడుఁడు.)

చిత్రకేతుఁడు — యాదవసంతతి క్షత్రియుఁడు. తండ్రి దేవభాగుఁడు పెద్దతండ్రి వసుదేవుఁడు. (ఈతఁడు జ్యేష్ఠపుత్రుఁడట.)

వేఱొక చిత్రకేతుఁడు సౌరశేనదేశపు నరపాలుఁడు గలఁడు. ఈతఁడు నారదాంగీరసుల నుండి జ్ఞానోపదేశమునంది జ్ఞానియై, దేవత్వమంది విద్యాధరాధిపతియై యుండెననియు, అత్తరి, కారణాంతరబద్ధుఁడై శివాపరాధ మొనర్చి శపింపఁబడి రాక్షసత్వము వహించి వృత్రాసురుఁడై జన్మించెననియుఁ జెప్పఁబడినది. వృత్రాసుకు నింద్రుఁడు చంపుటతో నాశాప విముక్తి యయ్యెనని చెప్పఁబడినది.

చిత్రగుప్తుఁడు — యమునికడనుండు యుద్యోగి, మనుజుల పాపపుణ్యములను యమునకెఱింగించుచుండువాఁడని చెప్పఁబడినది.

చిత్రంతవి గోత్రము- కుశికగణము చూడుఁడు.

చిత్రమూలపు చెట్టు లా. Plumbago Zeylanicum - Plumbago rosea Capensis - ఆంగ్ల. Ceylon Ladwart - సం. అగ్నిః, అగ్నికః, అగ్నిముఖ,చిత్రకః చిత్రపారి, చిత్రభానుః, చిత్రాంగః (ఎఱ్ఱచిత్రమూలము), దహనః, చిత్రమూలము, ఎఱ్ఱపూవులం బూచుజాతి, తెల్లపూవులం బూచుజాతి, నీలిపూవులంబూచుజాతి, యని మూడుభేదములు కలది. ఇందెఱ్ఱపూవులంబూచుజాతి శ్రేష్ఠమనియు బలముగఁ బనిజేయుననియుఁ జెప్పఁబడినది.

చిత్రమూలపువేరు, రసముగాని, కషాయముగాని, ఎండించిచేసిన చూర్ణముగాని వైద్యులుపయోగింతురు. ఇది తగిలినచోట పుండుచేయు గుణముగలది. కాన దీనిని ప్రత్యేకముగ లోనికీయక ఇతరఔషధములతోకల్పి వాడుచుందురు. వేరుపైచెక్క బియ్యపుగంజితోనూరి పైన పట్టువేసిన అర్ధగర్రలు, బిళ్ళలు (సుఖవ్యాధులు) పై పట్టువేసిన నివారించుననియు, తీరని వాతపునొప్పులుగల తావులంగునను, పక్షవాత దోషమున పడిపోయిన అవయవపు కీళ్ళయందునను, కుదురక మొండిగనగుచుండు రక్తవిరేచనము లగుచుండుతరి నాభిచుట్టునను పట్టువేసిన పుండుచేసి

బాధనివర్తించుననియు, వేరుచెక్క నీటితో నూరి, నూనెయందు వేసి కాచి పైకి మర్దనాచేసిన పక్షవాతము ధనుర్వాతము మొదలగు వాత నొప్పులు శమించుననియు, చిత్రమూలపు ఆకు నూరి వేసినను పంటినొప్పి, అడ్డగర్రలు, బిళ్ళలు నివారణమగుననియుఁ జెప్పఁబడినది మఱియు చిత్రమూలపు వేరునందు విషమజ్వరము, అజీర్ణ జ్వరము, పురాణజ్వరములను లొంగదీయుశక్తి కలదనియు, వాతములు, ద్వంద్వరోగములు, కడుపులోనిబల్లలు, అగ్నిమాంద్యము, మొదలగు ఉదరరోగములును, సమస్తవాతములు, గ్రహ ణులు, కఫదోషములు, మూలవ్యాధులు ఉబ్బు రోగము, దద్రు, వ్రణములు, శ్వాసలు, శూలలు నివారించుననియుం జెప్పఁబడినది. ఆకు మిక్కిలి (లోనికిచ్చిన) క్రిమివాతముల వేడిచేసిహరించుచున్ని

చిత్రరథుఁడు -- పాండవసంతతి క్షత్రి యుడు. తండ్రి ఉష్ణుఁడు, పితామహుఁడు నిమి లేక నేమిచక్రుఁడు. కుమారుడు శుచిరథుఁడు. యదు సంతతియందు భేరుశంకుని కుమారుడు (శశిబిం దుపుత్రుడి) అణు సంతతియందు దివీరథుని కుమా రుఁడు చిత్రరథుఁడు, కౌరవులలో నొక చిత్రరథుఁడుకలఁడు. అంగారపర్ణుడు చూడుఁడు.

చిత్రరథానది — ఇదియొక చిన్ననది. ఉత్తరపినాకినియందు సంగమించును. మహాభార తము భీష్మపర్వము ౯ అధ్యా. దీనిప్రశంసకలదు. ఉత్తరపినాకినీనది నెల్లూరుకడ పెన్నయనంబడుచు ఆనకట్టంగల్గియున్నది.

చి బాణాసురుని కుమార్తె యగు ఉషయొక్క చెలికత్తె. తండ్రి కబంధుఁడు (బాణాసురునికడ మంత్రి). ఈమె చిత్తరువులు వ్రాయుటయందు నేర్పరియనియు అనిరుద్ధుని రూపచిత్రమీమెయే లిఖించెననియుం జెప్పఁ బడినది.

చిత్రరోగము — ఇది కుష్ఠురోగ భేద ములలో నొకటి.

చిత్రలఘువు — సంగీతశాస్త్రమున జాతి (లయ) ప్రాణమున చెప్పంబడిన దశలఘువులలో నొకటి. తొమ్మిదక్షరములకాలము. జాతి (లయ) ప్రాణము చూడుఁడు.

చిత్రవాహనుఁడు— (మలధ్వజమహా రాజు) ఈతనికి మలయధ్వజుడనియుఁ బేరుకలదు. దక్షిణ పాండ్యదేశాధీశుడు. కుమార్తె చిత్రాంగద (అర్జునునిభార్య). ఈమెకుమారుఁడు బభ్రువాహ నుడు మలయధ్వజుడు చూడుఁడు.

చిత్రవిగ్రహములు (ప్రతిమలు)- ఇవి దేవాలయములపై నలంకారమున చిత్రింపం బడు ప్రతిమలు (శిల్పశాస్త్రము చూడుఁడు).

విగ్రహములు- వీటికు శిల్పశాస్త్రమున ప్రతి మలనిపేరు. ఇవి దేవతా విగ్రహములనియు, రాజవిగ్రహములనియు, జంతుచిత్రములనియు, చిత్రములనియు, నాల్గు తెరంగులు. దేవతావిగ్ర హములు, దేవాలయములందు ప్రతిష్ఠింపంబడి పూజింపబడునవి. రాజవిగ్రహములు నరపాలుర యొక్కయు, ఋష్యాదులయొక్కయు, దేవతల యొక్కయు విగ్రహములు. ఇవి అలంకారమునకై దేవాలయములందు పైభాగములను, మంటపము లందునను, గోపురములపైనను చిత్రింపబడునవి. జంతుచిత్రములు అలంకారార్థము చిత్రింపబడు పశుపక్షిమృగాది జంతువుల చిత్రములు, ఇంక చిత్రములన పుష్ప, ఫల, లతా వృక్షాదుల రూప ములలంకారార్థము చిత్రింపంబడునవి.

మనుష్యాకారవిగ్రహ- అవయవ పరిమాణ ములు. కుడిచేతి మధ్యమవ్రేలిగోరు ఎంతవుండ వలయునో తొలుదొలుత నిర్ణయించుకుని దానికి రెట్టివ్రేలికణుపుగను, వ్రేలికణుపును మూఁడింటిచే

గుణించగా వచ్చినది మధ్య వ్రేలియొక్క ప్రమాణమని యెఱుంగునది. విగ్రహములు విగ్రహావయవపరిమాణములు- లెఖ ఇట్లే.

విగ్రహముల అవయవములంగొలుచు లెక్కయందు ఒక అరంగుళము గోరును, అంగుళము వ్రేలికడ కణుపును, నాల్గంగుళములు కుడిచేతి మధ్యవ్రేలును రచించియున్నారు ఇట్లగుతఱి హస్తము యిరువదినాలుగంగుళము లుండెడిని. పురుష (మనుష్య) ప్రమాణము డెబ్బదిరెండంగుళములును, స్త్రీవిగ్రహముయొక్క ప్రమాణము యేబదియారంగుళములును యుండుట లోకప్రసిద్ధము.

పురుషులకు- శరీరప్రమాణము ౭౨ అంగుళములు. ఇందు శిరస్సు మొదలు నాభివఱకు ఊర్ధ్వకాయమనంబడునది. ౩౨ అంగుళము లుండెడిని. నాభి మొదలు పాదములవఱకు అధఃకాయ మనంబడును దానిప్రమాణము నలుబది యంగుళము లుండెడిని. హృదయము మొదలు మొలవఱకు పదునారంగుళము లుండెడిని. అట నుండి అధఃకాయమంతయు తక్కినది పాదము సర్వసాధారణముగ నెన్మిదంగుళములును, ముక్కు రెండంగుళములును, చెవులు మూడంగుళములును, కంఠము నాల్గంగుళములును వాటి వెడలుపులు అందు సగముగను యుండెడిని.

స్త్రీలకు- స్త్రీవిగ్రహములకు (మనుష్య శరీర) ప్రమాణము శిరస్సు మొదలు పాదముల దనుక యేబదియారంగుళము లుండెడిని. అందు శిరస్సుమొదలు నాభిదనుక ౨౮ అంగుళములును, నాభినుండి క్రిందికి పాదములదనుక ౩౨ అంగుళము లుంచుట యాచారమై యున్నది. మఱియు పురుషావయవములకన్న చేతులు, పాదములు, పిక్కలు మొదలగు స్త్రీఅవయవములు తక్కువగ నుండవలయును. ఆయా అవయవముల పొడవునందు సగము వెడలుపని యెఱుంగునది. పరిమాణములయందలి దోషలోపములు వికృతాకారిగఁ జేయును

అండజముల (పక్షుల) ప్రమాణములు— వేర్వేఱుజాతుల పక్షులప్రమాణములు అనుభూతబుద్ధివలన నెఱుఁగవలయును. ఒక్కొక్కప్పుడు పెద్దవిగ గాని, చిన్నవిగ గాని చిత్రింపదలంచుతఱి నిర్దిష్టవిధముల వ్రాయవలయును

ముక్కు ప్రమాణమునకు రెండురెట్లు శిరస్సును, శిరస్సునకు రెండురెట్లు మెడయు, మెడకు రెండురెట్లు ఉదరము, మెడ యెంతయుండునో అంత తోడలును, శిరస్సెంతయుండునో అంత పిక్కలు, ముక్కెంతయుండునో అంత గోరు, ఉదర మెంత యుండునో అంత తోక యుండు నని యెఱుంగునది.

జంతువులు, మృగములు, పశువులు- వీట్ల రూపపరిమాణములను బుద్ధిచే నూహించుకొనవలయును. వీటి అవయవప్రమాణములు- ముక్కును రెండును కలసినయెడ కొలతకు సరిగా పిక్కయుండును పిక్కయొక్క నాలుగురెట్లు జంఘములు, తొడకు నాల్గురెట్లు ఉదరము, ముఖము మూరెడు, పిక్కలపై నుండి చేతులు ముఖముతో సమము తోక వెనుకటికాళ్ల మోకాళ్లవఱకు నుండి ఆకాళ్ల డెక్కలవఱకు నుండెడిని. కొమ్ములు రెండు డెక్కలంత ప్రమాణము, కొమ్ము లెంతెంత యుండునో చెవులును అంతంతే యుండెడిని.

సర్పములు వీటి రూపపరిమాణములు - శిరమునకు రెట్టింపు మెడయును, దానికి నాలుగురెట్లు కడుపుపొడవును, దానికి సమముగ తోకయు, పాములచిత్రములం దుండవలయును. కడుపుగొయొక్క చుట్టుకొలత యెంతయుండునో విప్పిన పడగ అంతకు మించి యుండరాదు. తగ్గినదై యుండవలయును. కడుపుకొననుండి తోకకడకు

క్రమక్రమముగ సన్నగిలుచు పోవలయును. పరిమాణములలోపము దోషము, వికృతాకార రూపము గల్గించెడిని

చిత్రసేనగోత్రము — వీతహవ్య లేక, యాస్క-గణము చూడుడు.

చిత్రసేనుడు — వైవస్వతమనువు పుత్రులలో నొకడగు నరిష్యంతుని కుమారుడు. (వైవస్వతమనువు చూడుడు.)

కర్ణునికుమారుడు (అంగరాజు) చిత్రసేనుడు భారతయుద్ధమున నకులునిచే నిహతుడైనవాడు. మగధభూపతి యగు జరాసంధుని మిత్రుడు డిచికుడని వానిపేరు చిత్రసేనుడు. దుర్యోధనుని తమ్ములలో నొకడు చిత్రసేనుడు కలడు. పాండవమధ్యముండగు నర్జునునకు స్నేహితుడగు చిత్రసేనుడను పేరుగల గంధర్వుడు కలడు. పాండవులు ద్వైతవనమున నుండుతరి యొకసరోవరతీరమున సద్యస్కందమను క్రతువు ధర్మరాజొనర్చుచుండ దుర్యోధనాదులు తమ యైశ్వర్యప్రదర్శన మొనర్ప, ఘోషయాత్ర స్త్రీలతోసహా వెడలి, ఆసరోవరతీరముననే గంధర్వునిచే స్త్రీలతోసహా కట్టబడి నిర్బంధింపబడిన కతన ధర్మరాజు విడిపించెనని, భారతయుద్ధమున చెప్పబడిన ఆగంధర్వునిపేరు చిత్రసేనుడు.

చిత్రాంగదుడు అత్రి చంద్ర పూరువు, కురుసంతతి క్షత్రియుడు, తండ్రి శంతన మహారాజు, తల్లి దాశరాజు, పెంపుడుకూతురు సత్యవతి, సోదరులు భీష్ముడు, విచిత్రవీరుడు. ఈతడు ధృతరాష్ట్రుని పెదతండ్రి బాల్యముననే చిత్రాంగదుడను గంధర్వునిచే నిహతుడైనవాడు. మరియు దుర్యోధనుని తమ్ములలో నొకనికిని, చిత్రాంగదునిచంపిన గంధర్వునకును చిత్రాంగదనామములే.

ఇంకను పాండ్యభూపాలుని కుమార్తెయు, అర్జునుని భార్యయు నగు వనితపేరు చిత్రాంగద. ఈమె కుమారుడు బభ్రువాహనుడు, తండ్రి చిత్రవాహనుడు లేక, మలయధ్వజమహారాజు.

చిత్రాంగనాన్యాయము — పటమునందు చిత్రింపబడిన స్త్రీవిగ్రహము నవ్వొత మనోహరమై కన్పించుచున్నను, అందు నిజమేమియు లేదని భావము. మనోహరమగు వట్టి భ్రమంగూర్చి యీన్యాయము వాడుచుందురు

చిత్రాంగి — రాజరాజనరేంద్రుని రెండవ భార్య. క్రూరురాలు సారంగధరుని కాలు చేతులు నరకించినదని చెప్పబడినది. ఈ కథ కల్పితమనియు, నిజముకాదనియు పరిశీలకు లనుచున్నారు.

చిత్రోత్పలానది — దీనికి చిత్రోపల యనియుం బేరుకలదు. ఉత్కల (ఓఢ్ర) దేశము గుండా కటకమును పట్టణపరిసరమున ప్రవహించును. మహానదియొక్క ఒక శాఖానది. దీనింగూర్చిన ప్రశంసలు మహాభారత భీష్మపర్వ ౯ అధ్యాయమునను, మార్కండేయపురాణము ౫౭ అధ్యాయమునను గలవు.

చిదంబరము— ఇది పుణ్యక్షేత్రము. దక్షిణ దేశమునందు కలదు. ఇట శివలింగమగు నటేశ్వరస్వామి ఆకాశలింగ మని చెప్పబడుచున్నది. నిజముగా నిట లింగము లేదు ఒక పీఠముపై వేయబడిన తెఱకు వెనుక గోడకుం దాపబడియున్న శిలాఫలకమునం గల రాతి తళుకులె లింగాకారముగ మెఱయుచుండును. వేఱొక సంపుటమున నొక లింగము కలదు. అది వజ్రలింగమందురు. దీనికి అన్నపుమెతుకులు పూజించి అభిషేకాదుల నొనర్తురు. మఱికొన్ని బంగారు విగ్రహములు కలవు విష్ణుదేవాల

యము, శివదేవాలయము నిరుగు పొరుగుగ నొకే యావరణమున నుండుట, ఇట వింతగొల్పెడిని. కనకసభయందు నాట్యములు ౧౦౮ యు ప్రదర్శింపబడి చిత్రింపబడినవి

దేవాల యావరణము ముప్పది తొమ్మిది యెకరముల పరిమితికలది. అనేక మంటపములు, సహస్ర స్తంభ మంటపము మొదలగు పెక్కు కట్టడములు కలవు. వీటిని తిరుప్పణివారు (నాటి కోటిచెట్లు) జీర్ణోద్ధారణ మొనర్చి బలముగనిర్మించి యున్నారు దేవస్థానపు టింటిపై బంగారపు రేకు వేయబడినదని జూపుదురు. ఇందు శివ లింగము లేకున్నను తెరచాటున లింగాకార మగు తళుకులుంటనె చిదంబర రహస్య మందురు.

చిదంబర పరిసరముల నొక అరవ విశ్వవిద్యాలయము నిటీవల రాజా సర్ అన్నామలై చెట్టి గారు ధనమిచ్చి నెలకొల్పి యున్నారు ఆ తావునకు అన్నామలై నగరమని పేరు. తొల్లింట అప్పదీక్షితుండను మహాశివభక్తుండగు విద్వత్కవి చిదంబరముననే వసించుచు నిటనే మృతినందెను.

చిదురువెళ్ల గోత్రము — చిద్రూపకులగోత్రము చూడుడు.

చిద్రూపకులగోత్రము — ఆర్య వైశ్యుల ౧౦౨ గోత్రములలో నొకటి. (వైశ్య గోత్రములు చూడుడు). చిద్రూపకులగోత్రము- ఏకార్షేయ (౩౬) గోత్రము. దీనిని చిరుపెళ్ళి అనియు నందురు. సంస్కృతగోత్రము చైత్రేయస తిత్తిరిగణము, పవిత్రపాణిఋషి, ఆపస్తంబ యజుశ్శాఖ, ప్రమాణగ్రంథమాద్యప్రవరఖండ, సమానగోత్రములు మతంగస, పవిత్రపాణిస, చిత్రేసుడు దేవత, చింతామణి భార్య, ప్రయాగ తపస్థానము, చింతామణిసరస్సు తటాకము, జపము అర్బుదములు, దీపములు ౫౦, క్షేత్ర సంఖ్య ౧౮, ఛత్ర దానము, చేమంతి చిత్రికూర వర్జనీయములు

చిద్భూమి — చితాభూమి చూడుడు.

చిన్నఆంటిలీ ద్వీపములు (Lesser Antilles) — ఇవి పశ్చిమగోళార్ధమున పసిఫిక్కు మహాసముద్రమునందు వెస్టిండీసు దీవుల కుంజెందిన మూడు ద్వీపసమూహములలో నొక ద్వీపసమూహము (వెస్టిండీసుదీవులు చూడుడు). ఇందు విర్జిన్ ద్వీపము ఉత్తరమునను, మధ్యను లీవర్డుద్వీపము, దక్షిణమున విండువర్డు ద్వీపము లును కలవు వాటివాటిగూర్చి వేర్వేరు తావులందు గనందగును.

చిన్నఆసియా దేశము ఏషియా మైనరు లేక ఆసియామైనరు చూడుడు.

చిన్నగండకీనది - అజితవతి చూడుడు.

చిన్న టిబెట్టు దేశము - బాల్టిస్థానము చూడుడు.

చిన్న పాముననైనను పెద్ద కఱ్ఱతో గొట్టవలయును — ఆంధ్రలోకోక్తి

చిన్న పుస్తకము (World's Smallest Book) ఇంగ్లాండు నందలి ఆక్సుఫర్డులోని Bodleian లైబ్రరీలో నున్నది. దానిని Mr. Henry, H. Chamberlain అను వారొసంగియుండిరి. ఆయన అమెరికాదేశపు కవి పుంగవుడు. అందలికథ Rubaiyat of Omar Khayyam 46 Quatrains ఆంగ్లభాషలోని కనువదింపబడిన గ్రంథము. అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములలోని Worcestor Massachusets నందు ముద్రింపబడినది. పుస్తకమున ౩౮ ఇండియన్పేపరు పుటలు కలవు. తోలుతో బైండు (అట్ట) చేయబడినది. ఐనను దీనిబరువొక ఒకటి న్నర గ్రెయినులు మాత్రము కలదట. ఒక

పోస్టేజిస్టాంపునందు సగము పరిమాణముండు ననియు, సరియగుకొలత Six-Six-Tenths of an inch by Three-Sixteenths of an inch అని చెప్పఁబడినది పుటలందు ముద్రింపఁ బడిన ప్రదేశము, ప్రతిపుటయందు One Sixty eight of a square inch అనియు, ఏడు సంవత్సరముల కాలమున ముద్రింపఁబడినదనియు, ఆముద్రణము రాగిరేకులపై Photo engraving నుండి చిత్రించి ముద్రించిరనియుం దెలిసెడిని.

చిన్నిచెట్టు—లా. Acalypha betulina దీనింగూర్చి యంతగా దెలియరాదు. కాని ఇది పాలచెట్టువంటి యొక జాతి చెట్టనియు, ఆకులు కోలగనుండి ఇంచుక సువాసనం గల్గి యుండు ననియు, దీని పూవులలోని మకరందమును తేనె టీఁగలు గొంపోయి ఈచెట్టు లేక పారచెట్టు తొర్రలందు జేర్చి నిల్వయుంచ నది బిగిసి ఎండి చిన్నిపూదేనె యను (Crystal honey) పదార్థము అగుననియు, అది పలుకులవలె గట్టిగను, అతిమధురముగను ఉండుననియు కొందఱనెదరు

ఆకుల కషాయము శరీర తత్వమును బాగు పఱచి అగ్నిమాంద్యము నడంచి గర్భమందలి గుల్మము (బల్లం) గరగించు గుణముగలదందురు. చిన్నిపూఁదేనెకు మధుశర్కర యనిపేరు ఇది ఉన్మాదము, గ్రహణి, జ్వరము, మేహము, రక్తపైత్యము, వాతదోషములనడంచి బలమిచ్చు నని చెప్పఁబడినది. చాల విలువగలది.

చిన్నిపూదేనె (Christal honey)—బొర్రలు, తొర్రలు విడ్డిచిన పాలచెట్లతోట పరిసరముల విస్తారము పూవులుగల తోటలుండు నేని అనగా తేనె లభించు పూవులుగల చెట్లుండునేని తేనెటీఁగ లాపాలచెట్ల బొర్రలందు కూడ బెట్టెడిని. అవి అచట వెంటనే ఆరిపోయి తళ తళ లాడు పలుకులుగా నెండిపోయి యుండుండును. వాటింబట్టి తెచ్చుకొందురు దానికి చిన్నిపూతేనె యని పేరు. ఇది చాల అపురూపపు వస్తువు. విస్తారము దొరకనే దొరకదు

చిప్పగడ్డ—ఇది గడ్డిజాతులలో నొకటి. తేలికగ నుండును. కారము, చేదు రుచులం గల్గి యుండుననియు, క్రిమిరోగము, జంతు వాతము మొదలగు వాతదోషములు, శ్లేష్మము, హృద్రోగముల శమింపజేయు శక్తి దీని కషాయమునకుఁ గలదనియు నందురు.

చిమ్మపూడి అమరేశ్వర కవి
ఆంధ్ర కవులందు పూర్వకవులలో పేర్కొనఁ బడిన వాఁడు. ఈతనిని సుప్రసిద్ధకవిగా అనంతామాత్యకవి, ప్రౌఢకవిమల్లన మొదలగు వారు తమగ్రంధములందు ఆదిని నుతించి పేర్కొని యున్నారు

ఈతఁడు రచించినది విక్రమసేన మను సద్య కావ్యము. రా. బ కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారీ యమరేశ్వరుని పదునాల్గవ శతాబ్దారంభ కాలమున ననగా ఎఱ్ఱాప్రగ్గడ కాలము ననో, కొంచెము తరువాతనో యుండిన వానినిగ తలంచిరి. ఈగ్రంధమును సరిగా దొరకుట లేదు

చిరకారి- ఋషి. మేధానిధి కుమారుఁడు. తొందరపడక దూరాలోచన మొనర్చు వాఁడని చెప్పఁబడినది.

చిరగడము దుంప చెట్టు — ఇవి బంగాళా దుంపలం బోలి యుండుంగాని దుంపపై చిన్న చిన్న నారపోచలవంటి ఏశలుండును. భోజన పదార్థము.

ఇది గురుత్వముగ నుండి ఇంచుక చలవజేసి శ్లేష్మమును ప్రకోపించును. ఇది కందమూలము దుంపలంత అపథ్యకారి కాదందురు.

౦జీవులు — ౧ అశ్వత్థామ, ౨ బలిచక్రవర్తి, ౩. ఆంజనేయుడు, ౪ విభీషణుడు. ౫. కృపాచార్యుడు, ౬. వ్యాసర్షి, ౭. పరశురాముడు వీరిని సప్తచిరంజీవులని యందురు.

చిరతలిచెట్టు — ఇందు తెల్లచింతలి, ఎఱ్ఱచిరతలి, నల్లచిరతలి యని మూడు భేదములు కలవు. అన్నియు నొకేగుణమని తెలియుచున్నది. చెక్క చూర్ణముగను, రసముదీసియు, కషాయము పెట్టియు వాడుదురు వేడిచేయును. వాతమును శూలనొప్పులను హరించును.

చిరాయువు లేక శతాయువు — అత్రిసంతతి. చంద్రవంశక్షత్రియుడు. పురూరవ చక్రవర్తి కుమారుడు. సోదరులు ఆయువు, ధీమంతుడు, అవవసువు, శ్రుతాయువు అనువారలు.

చిరాపుంజి — షిల్లాంగు నుండి ముప్పదిమూడుమైళ్ల దూరము నుంచిబాటకలను ఇది Wettest place in Asia అని పేరందిన తావు. ఏటేట ౪౫౦ అంగుళముల వర్షము కురియుచుండుతావు. కాన ననుదినము చిరాపుంజియందు వర్షించుచుండుననియే చెప్పవలయును. క్రీ. శ. ౧౮౬౧ లో ౯౦౫ అంగుళముల వర్షము కురిసినదని లెక్కింపబడినది. తొల్లియొకప్పుడీతావు ఖాసి జయంతి పర్వతసీమలకు ప్రధానస్థానమైయుండెను. వర్షాధిక్యముచే ప్రభుత్వోద్యోగుల కచేరీలు షిల్లాంగునకు మార్పంబడియెను. చిరాపుంజీ కొండలరాత్తుగా పైకిలేచి వర్షపుగాలుల నడ్డుపెట్టుచుండును. ఈతావుచుట్టు చల్లనిప్రదేశములగు కొండలోవలు కలవు దట్టముగ పెరిగిన అరణ్యసీమలమయమై గాన్పించెడిప. ఎత్తగు తావులనుండి చూచిన సిల్హెట్టు సమతల మగుపడియెడిని చిరాపుంజి వర్షాధిక్యతకు పేరగదిపది.

చిరింజి (పప్పు) చెట్టు — వేడిచేయును. దేహపుష్టి, వీర్యపుష్టిజేసి మేహశాంతి గల్గించును. దీనికి కరక్కాయ పిందెలు విరుగుడు.

చిరివేరు చెట్టు — లా. Olden Landia umbellata. ఆంగ్ల. Chayroot plant; Indian madder దీనిని సిరివేరు అనుటయుం గలదు. దీనివేరునందు గాఢమగు రంగుకలదు కాన బట్టలకు రంగువేయుదురు ఈ చెట్టు ఆకులు కోలగనుండి నేలప్రాకునట్లుండునని చెప్పబడినది. దీని సమూలాలరసము లేక కషాయము లేక చూర్ణము శ్లేష్మమును వెడలించి ఉబ్బసపుదగ్గు, కాస, శ్వాస, క్షయరోగములు శాంతింపజేయును. జలుబు, సమస్త విషములు, సమస్త చర్మరోగములు నివారించును ఉబ్బసమునకు దీనిఆకుల నెండించినచూర్ణము గోధుమపిండియందు చేర్చి రొట్టెలు గాల్చిపెట్టుదురు. చిరివేరు రంగుబట్టలు హేమంత శిశిరఋతువులందు అనుకూలముగ నుండుననియు, శ్లేష్మమును, వాతమును అణంచుననియుం జెప్పబడినది.

చిర్రికూరచెట్టు — లా Amaranthus campeotria. సం గ్రంధిలః; తండులః. దీనియాకుకూర వేడిచేసి త్రిదోషముల నడంచి తేలికను అగ్నిదీప్తిని కల్గించును. దీనిరసము లేక సమూలకషాయము, అందు ముఖ్యముగ వేరురసము విషరక్తమును శుభ్రపఱచి రక్తపైత్యమును, వాతమును హరించును. తత్వమును మార్చి మూత్రబద్ధము, రసదోషమును, వసనాభివిషమును హరించి ఆకలిని హెచ్చించి నేత్రములకు బలమొసంగునని చెప్పబడినది. చంద్ర చెక్క చూర్ణము, పెరుగు దీనికి విరుగుడులు

చిరోగ్రాఫీ (Chirography) — వివిధములగు దస్తావేజుల మామూలువిధానమును.

వ్రాయు నేర్పు (కళ) అనగా దస్తావేజులను వ్రాయువిధానముల నన్నింటిని ఎఱింగియుండుకళ

డీ (Chiropody) — కొన్ని శరీరవ్యాధులం గుకుర్చుటకు చేతులకు, కాళ్లకు ఔషధములనంటించి కుదుర్చు వైద్యవిధాన కళ.

చిరోమేన్సీ (Chiromancy) లేక (Palmistry) — హస్తసాముద్రికము దీనిని Palmistry అనియు నందురు హస్తమునందలి రేఖలుబట్టి ఫలములను, గుణదోషముల నెఱుంగ జేయు కళ.

చిలకతల్లి (బంగారుతల్లి) — ఈరెండు పదములు బుద్ధిమంతురాలగు ఆడుపిల్లను హెచ్చరించుటకు ముద్దు మురిపెములతో వాడుదురు.

చిల్టర్న్ హండ్రెడ్స్ చీఫు కనిస్టేబిల్ పదవి బ్రి. షు పార్లమెంటు సభ్యులు పదవి. రాజీనామా సాంప్రదాయము చూడుడు.

చిలుక (కూర) చెట్టు-లా. Hingtsha repens. ఆంగ్ల. Olus plant. సం హిలమోచిక యని కొందఱనెదరు. అగునేని ఇది బ్రహ్మిలో భేదము గావలయును లేక జలబ్రహ్మి యను పేరు గావలయును. ఇది సరిగా దెలియరాకున్నది.

దీని సమూల రసముగాని, కషాయముగాని, సర్వదోషముల హరించుననియు, ఆకలి, బుద్ధి బలపడుననియు, కడుపులోని బల్లలు, జ్వరములు, నివారణమై శరీరత్రాణ బలపడుననియు నందురు. చిలుకకూర చెట్టు తెల్లనిది, ఎఱ్ఱనిది, నల్లనిది యని త్రివిధ భేదములు॰ అన్నిటికి గుణ మొక్కటియే. కొందఱు దీనిని కూరగ వండి తినెదరని తెలిసెడిని.

చిలుకపలుకులు — చిలుకలు పలుకుట మనతో సంభాషించుట యని కొందఱు తలంచి భ్రమపడుచుందురు పరిశీలించిన నిది భ్రమయెగాని నిజముకానేరదు చిలుకలు ఒక ధ్వనివంటి ధ్వనిని తాపులను పలుకనేర్చుకొనగలవు ఈశక్తి దానికి మనుష్యులంబోలిన నాలుక

జిహ్వేంద్రియ ముండుటవలన గల్గునది గాని మనుష్యులవలె దానికి మేధావయవము లేదు కాన దానిమాటలు దానికే యర్థముకాకుండ ఇతరులవలెనె పల్కు Imitation పల్కులుగాని సాభిప్రాయాన్వయములు కల మాటలుకానేరవు కాని చిలుకలు చాల ముదిరిన పైని తాను మాటాడినచో తనకు మంచి యాహారపదార్థముల నిడుదురనియు, ఇతరులు తన మాటలకు వినోదింతురనియు కొంతవరకు గ్రహింపగలుగును. అట్టితఱి తన కలవడిన మాటలనన్నిటింగాని జ్ఞాపకమునకు వచ్చిన గొన్నిటింగాని వచించును. అందేమాట లైనను ప్రమాదవశమున కాకతాళన్యాయముగ సదుత్తరములు సందర్భానుసార వచనములగునేని చిలుకమాటల కర్థయుక్తమని తలంచివినోదింతురు.

చిల్లికుండలో నీళ్లు నింపడము యిల్లంతాకారడానికిగాని కుండ నిండడమునకు గాదు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

చిల్లిగవ్వను వెతకబోయిన తరి చింతామణిజీవరత్నముదొరకినట్లు- ఆంధ్రలోకో.

చిలుక ద్వాదశి-కార్తీక శుద్ధ ద్వాదశి క్షీరాబ్ధి ద్వాదశి చూడుడు. పండుగలు చూడుడు. యోగేశ్వర ద్వాదశి చూడుడు.

చీకటికొన్నాళ్లు వెన్నెలకొన్నాళ్లు- ఆంధ్ర లోకోక్తి.

చీకటి (మ్రాను — తమాలవృక్షము చూడుడు.

చీకటిలో జీవరత్నపరీక్ష ఆంధ్ర లోకోక్తి.

చీట్ల పేక ఆట (Playing Cards)— ఆంధ్రదేశమున చీట్లపేకఆట నెఱుంగనివారు చాల అరుదు. పేకదస్తాయందు ౫౨ ముక్కలుండును. ఇవి నాల్గు తెగలుగ తెగకు పదమూడు పేకలం గల్గి యుండును ఇస్పేటు (Spade), కలావరు (Club) గుర్తు రెండుతెగలును, నల్లరంగు గుర్తులం గల్గియు, డైమాను (Diamond) ఆఠీను (Heart) రెండుతెగలు, ఎఱ్ఱరంగు గుర్తులం గల్గియు నాల్గు తెగలుగ నుండును. తెగయందుండు పదమూడుముక్కలలో రాజు (King), రాణి (Queen), జాకీ (Jack or knane) అనంబడు పేకలును, పది, తొమ్మిది, ఎన్మిది, ఏడు, ఆరు, ఐదు, నాల్గు, మూడు, రెండు, ఒకటి గుర్తులుగల పేకలుంగలసి పదమూడు పేకలగును. అందు ఒక గురుతుగల పేకను ఆసు (Ace) అనియు నందురు. ఇది అన్నిటికన్నను హెచ్చు. అనగా రాజుకన్నను ఎక్కువ విలువగలది.

పేకలాట తొలుత ఆసియాఖండమునందే ప్రారంభమై క్రీ. వె. పదునాల్గవ శతాబ్ద మధ్య కాలమున ఐరోపాదేశములలోనికింగూడ చేర్పం బడినదని వాడుకగలదు. పేకలను అనేక పేరులతో ననేకవిధములుగ నాడుదురు. బ్రిడ్జి ఆట యనియు, వేలం మున్నూట నాల్గు ఆటయనియు (Auction Bridge) పోకరుఆటయనియు, విష్టు (Whist) ఆట యనియు. మీనాపు (రన్మీరు) ఆటయనియు, ఎత్తుళ్లు, అడ్డాట, ఐదు మూడు రెండుపట్లాట, లండన్ ఆసు, లిటరేచరు, తమలపాకు ఆట, క్లియరెన్సు ఆట, స్తోత్రంపు ఆట, కోరిన పక్షి ఆట (దీనినే రహితాస్ ఆట) మొదలగు విధానముల ఆటలెన్నియోకలవు.

చీనా తురుష్కస్థానము (Eastern Turkistan) ఇది టిబెట్టుదేశమునకు వాయువ్యదిశగానున్న తురుష్కస్థానభాగము తియనుషానుకు దక్షిణమున నున్నది. ఇదియొక గొప్ప పీఠభూమి తూర్పువైపు తప్ప తక్కిన దిశలందు ఎత్తగు పర్వతములచేఁ జుట్టఁబడినది. ఈదేశపు వర్తకమంతయు కార్వానాపై నడచుచుండును. దేశమున యార్కండుపురము కాష్గారుపురము వర్తకస్థానములు.

ఒకప్పుడు యాకూబ్బేగను మహమ్మదీయుడు కొంతమంది గడేకారుజనులం గూర్చుకొని హఠాత్తుగా చీనాయుద్యోగులపైఁబడి ముట్టించి తాను ప్రభువునని కొంతకాలము దీనినేలి తాను సుల్తానునని ప్రకటించుకొను యదనున నంపివేయఁబడియెను దేశము గ్గిరి చీనావారి రాజ్యమునఁనే చేరి వారిచే పరిపాలింపఁబడుచున్నది. (తురుష్కస్థానము చూడుఁడు.)

చీనాదేశపు గొప్ప గోడ — (Great wall of China) ఇది మధ్యకాలము లోను ప్రపంచమందలి గొప్ప వింతలలో నొకటిగ నెన్నఁబడినది. పొడవు ౧౫౦౦ మైళ్లనియు, దీనియందలి Loops మఱియొక వేయిమైళ్లుండు ననియు, ఇరువదియైదు వేల కావలిగోపురము లుండెననియు చెప్పఁబడినది. క్రీ. పూ. మూడవ శతాబ్దాంతకాలమున, ట్సిన్ భూపతియగు యిన్ చెంగు చక్రవర్తి దీని నిర్మింపజేసెనట. ఆయనకు ఛీహ్వాంగ్టీ యని వాడుకపేరుండెనట. ఉత్తరదిశనుండి వచ్చు దోపిడిగాండ్రగు తార-

దులనుండి . తన దేశమును రక్షించుటకు దీనిం గట్టించెనట. ఇప్పుడు పాడగు చున్నను ఎక్కువ భాగము బలవత్తరమై నిలచియేయున్నది.

చీనాదేశపు ప్రభుత్వము - ఆసియా ఖండములోని ప్రజాప్రభుత్వ దేశము. నలుబది రెండులక్షల డెబ్బదిఏడువేల చతురపుమైళ్లు వైశాల్యమనియు, నలుబదియొకకోటి నలుబది లక్షల పదునొకండువేల ఆరువందల జనసంఖ్య యనియుం జెప్పఁబడినది.

చీనాదేశపుసామెతలు — అమ్మట మనస్సులో నుంచుకొని ఆవస్తువును బేరమాడవలెను. ఆపదలగాధములు సంతోషము చాల మెరక. ఆలస్యంగాచేసేదే అందమైనపని. ఇరుగు పొరుగులం జూచుకొని ఇంటిలో కాపురముచెయ్యవలెను. ఎలుగుబంటినల్లగానున్నదని కాకి వెక్కిరించినదట. ఏసూదికీ రెండుమొనలుండవు. ఒక కుక్క దేనినోచూచి యరిస్తే తక్కినకుక్కలు దాన్నిచూచి అఱవడం ఆరంభిస్తవి. కడవేళ్ళయినా భూమిలో మిగిలితే గడ్డిక చిగర్చక మానదు. కనకమే మంచిదైతే కాల్పును వెరుస్తుందా? కట్టుగంట కంగున మ్రోగేది కాదు. కష్టపడి సంపాదిస్తూంటే కడుపునిండా తింటూ ఘనంగా బ్రతకవచ్చును. కాగితము, కలము, సిరా కూడ ఖడ్గమువంటి ఆయుధములే నని నమ్ము. గొప్పమాటలు గోడలు దాటవుగాని, చెడ్డ వార్తలు జగమంతా ప్రాకుతవి. చంద్రునికి గుండ్రదనమ్ము, జలదము (మేఘము) లకు స్థిరనివాసము ఎంతకాలముండునవి? చమురులేని దీపములోనివత్తి చరచర కాలిపోతుంది. చవకగా దొరికేవి మంచివవుతాయా? మంచివి చవకగా దొరుకుతాయా? దారులెఱింగినవాఁడు దూరం తిరగడు. నవ్వుముఖంలేనివాఁడు అంగడికిఅర్హుఁడు కాడు. నావలం దేల్చేదీనీరే ముంచేది నీరే. నోరు తెఱవడంకంటె చెవులు తెఱవడం శతవిధాల నెఱ్ఱు పటాలములం బెంచుట పగవారిగుండ్ల కప్పజెప్పుటకే. పుట్టనివాఁడు చచ్చినవాఁడు పుణ్యపురుషు లన్నట్లు. పెద్దకెరటములవెన్క చిన్నకెరటముల వలె పెద్దవారివెన్క చిన్నవారు ముందుకువచ్చు చుందురు. పెద్దచెట్లకు సుడిగాలి పెనుభూతమె. మనతప్పు లితరులవలన మనమెఱుగుట సుకరము. ముసిలితనమువఱకు చదువుకుంటున్నా ముగిసెన దనలేము. మూఁడు అంగడులలో బేరమాడి ధరకనుక్కుంటే మూఢుడైనా మోసపోఁడు. మేఘములు చెదరిపోయినా వర్షపునీరు నిలచియే యుండును. సేవకు లింటిలో లావైతే చేసేపను లుండిపోవుట తప్పనిదే.

చీనాదేశము (China Proper) — ఆసియాఖండమున చీనామహారాజ్యములోని యొక దేశము. బహుశః ఇండియాదేశమంత వైశాల్య ముండుననియు, అంతకన్న జనాభా యెక్కువ యుండుననియు తలంపఁబడుచున్నది. దేశమునదులలోయలుకొండలమయమై, ఎక్కువ భాగము వ్యవసాయముక్రింద నున్న దేశము. దేశము పశ్చిమమునకు ఏటవాలుగ నుండును. పర్వతశిఖరము లెప్పుడు మంచుతోఁ గప్పంబడి యుండునవి. ఉత్తరమున పెల్లింగుపర్వతములు, నాన్లింగుపర్వతములు దక్షిణమునను గల ముఖ్యమగు పర్వతపఙ్క్తులు. చీనాదేశమున పెద్దనదియగు యాంగ్సీ లేక, యాంగ్సికియాంగునది పూర్వవాహినియై యెల్లోసముద్రమున సంగమించును. హోయాంగ్హోనది అనేకసారులు తనప్రవాహమును మార్చుచు, తనవఱదముంపులచే దేశమునకుఁ గొప్పనష్టములం గల్గించుచున్నది. ఇప్పుడు పేఖిల్ సంయుక్తాగ్రగుడమున సంగమించుచున్నది. దీనిని చీనావారు చీనావారి దుఃఖప్రవాహ మనియెదరు.

పీహోనది (తెల్లనది) ఉత్తరమునకుం జని అదియు పిఖిల్ సంయుక్తాగ్రగుడమునందుం జేగు కొనుచున్నది. దక్షిణమున కేంటన్నది కలదు. పీకిన్నది మొదలు యాంగ్సీనదివఱకు ఒక పెద్ద కాలువ త్రవ్వంబడినది కలదు. అది ౨౦౦ మైళ్ల పొడవు గలది. ఇది ప్రపంచమున నెక్కువ పొడవైన కాల్వయనెదరు. చీనాప్రజలు విస్తారము మంది పడవలయందే నదులపైఁగాని, కాలువలందుగాని, సముద్రమునగాని జీవించుచుండువారని సామెతగా బల్కుట సుప్రసిద్ధము.

ఉత్తరసీమలందు శీతల మధికము దక్షిణ భాగములు వేడిగానుండును. ఎట్లున్నను శీతోష్ణములు రెండును అధికములుగనే యుండును. దేశము North Temperate zone నందుంట ఈశీతోష్ణస్థితులు స్పష్టములుగనే తెలియును. ఎట్లైనను దక్షిణమున ఉష్ణాధిక్యతయు, అప్పటప్పట గల్గుచుండు సుడిగాలి, తుపానులును, దేశమున ముఖ్యముగ జెప్పఁదగినవి. ఉత్తరమున శీతలాధిక్యముచే పీహోనది ఏఁటేట మూఁడు నెలలు మంచుగా బిగిసిపోయి యుండును.

చీనాదేశమున - రాక్షసబొగ్గుగనులు విశేషముకలవు. ఒక్కతావున రాక్షసబొగ్గున్నప్రదేశమొకటి ౭౦,౦౦౦ చతురపుమైళ్ళది కలదని చెప్పఁబడినది. ఇది ప్రపంచమున పెద్దరాక్షస బొగ్గు ప్రదేశము కావోలిన్ అను పేరుగల చీనామన్ను (China clay) చీనా సామానుచేయ నుపయోగించునది. చాల విలువగల గనులు కలవు. రాగిగనులును, జింకు (తుత్తనాగము) గనులు, పాదరసము గనులు పశ్చిమపు కొండలందు సమృద్ధిగ దొరకుచున్నవి. ఇనుపగనులు దేశమున విస్తారముగ నిదివరకేకలవు. ధాన్యము, తేయాకు దేశమున ముఖ్యమైన పంటలు, పత్తి, చెఱకు, సిలిమందు, దక్షిణమునను; గోధుమలు, బార్లీధాన్యము, కొఱ్ఱలు, ఉత్తరమునను కొంతవఱకు పైరుచేయఁబడుచున్నవి. భూమి సారవంతమై జలముగల్గియుంట, పంటలు జనబాహుళ్యమునకు సమృద్ధియనిపించుగాని లోపముండదు. వెదురు దేశమంతటను సమృద్ధిగగల్గి మిగుల నుపయోగించుచున్నది. చీనాదేశపు కాగితములు వెదురుతోనే చేయఁబడుచుండునవి. క్రొవ్వొత్తులకు క్రొవ్వును, కర్పూరపు చెట్లనుండి కర్పూరమును విస్తారముగ దేశమున చేయఁబడుచున్నవి. చీనాదేశము ఎక్కువ వ్యవసాయదేశమగుట అడవిమృగములు నశించిపోయినవి. పందులు, చేపలు ఆహారపదార్థములు విస్తారము పెంచఁబడుచున్నవి. గుఱ్ఱములు చాలతక్కువ. పశువులును సమృద్ధిగలేవు. బంగారుచేపలు, వెండిచేపలు, (Gold fish, Silver fish) ఈదేశము మాత్రస్థానముగగలవియె. చీనావారు మంగోలియనా జాతి తెగవారు, మంచూరియా తెగవారునైయున్నారు. గట్టివారు, బుద్ధిసూక్ష్మత, పనిపాటులందు ఓపిక శ్రద్ధకలిగి నిష్ఠగలవారు. పొదుపు, మితవ్యయములుగల్గి, తృప్తితో మెలంగువారు. పూర్వాచారపరులు.

చీనాభాష Monosyllabic భాషగ జెప్పఁబడినది. అనగా ఒక ఊతయందొకతఱి నుచ్చరించదగిన మాటలుగల్గినది. కాని ఉచ్చారణలు, మిశ్రమ ఉచ్చారణల మయమైయుండును. ఇతర భాషలందువలె వీరిభాషయందు పెద్దమాటలు స్వతంత్రముగ నర్థమిచ్చునవి యుండక మాటల సంపుటముల వాక్యములుగనుండును. మఱియు నీ భాష నిలువునా పఙ్క్తులనువ్రాయుదురు. చీనావారాదికాలముననే విస్తారము నాగరికులైరి. అచ్చుయంత్రములు, కాగితములు ఐరోపాదేశముల కెఱుకఁబడనికాలముననే వాడుచుండిరి. మేరినర్సు కంపసు (దిక్కులజూపుయంత్రము) ను కనిపెట్టి

నది చీనావారే. విద్యాధికులు వీరియందు కలరు. ఐనను పనిపాటులంజేయుటకు ఇతరజాతులవలె లజ్జపడి తమగౌరవమునకు తక్కువయని తలంపరు. ప్రభుత్వ మిటీవల రిపబ్లికుగా జేయంబడినది. వెనుకటి ప్రభుకుటుంబము మంచూ జాతివారుగ నుండిరి వెనుక Great Wall of China ఈదేశముననే నిర్మింపఁబడినది (చూడుఁడు)

క్రీ. వె. ౧౮౯౪-౯౫ లో చీనా జపానులకు కలహములుకల్గి ఫార్మోజా ద్వీపమును, పెస్కాడోర్సు దీవులును, జపానువారిచేతంబడెను. పిదప మరి కొన్నిదీవులు, భూములు, ఇంగ్లాండు, జర్మనీ, ఫ్రాన్సుల పాలయ్యెను. రష్యాఈదేశముపైకన్ను వైచి యుండినట్లుండెను. క్రీ. వె. ౧౮౪౨ లో వర్తకపురేవులందఱకి తెరువంబడియెను. చీనావారు బౌద్ధమతస్థులు. కంఫ్యూష్యాన మతమీ దేశముననే జనించినది. (కంఫ్యూష్యాన మతము చూడుఁడు) పట్టునేతపని పోర్సిలెయిన్పాత్రలు చేతపని, లక్కరంగు పూతపని (Lucquered ware work) వీరిచేయని చెప్ప వచ్చును. ప్రపంచమున ఆపనులనేర్పునందు వీరిని మించినవారు లేరందురు. చీనాదేశము పరిపాలనకు పదునెన్మిది ప్రోవిన్సులుగా జేయంబడినది.

పీకిన్ నగరము దేశమున ముఖ్యపట్టణము. పీకిన్ననిన ఉత్తరపు రాజస్థానమని యర్థము. పీహైహో నదీతీరమున ఐదులక్షలు జనాభా యనెదరు. ఇది తార్తారు నగరము, చీనానగరమనను రెండు పురములుగ నున్నది. తార్తారు నగరముననె తొల్లింట రాజనివాస భవనములు, ఉద్యానవనములు ఉండెను. తొల్లింట నిది చీనా రాజ్యమున కంతకు రాజధానిగ నుండిన నగరము. వర్తకస్థలము. దీనికి పీయిహోనదీతీరముననేయున్న టీన్సిన్పురము రేవు స్థానము. ఇందు లక్షజనులు కలరు టీన్సిటను కాగ్నేయమున కడనేయున్న చిఫూపురము వర్తకస్థానము.

హాంకోనగరము- ఇది యాంగ్సీనదిపైనున్న రేవుపట్టణము గొప్ప వర్తకస్థలము సముద్రమున నడచు ఓడలు ఇచ్చటికి నదియందురాగల లోతున్నది గాన నిచటకు వచ్చును. ఇచటికి సముద్రమేడువందల మైళ్ళుండును హానునది యాంగ్సీనదిలో నీ పురముకడనే సంగమించును హానునదికిని, యాంగ్సీనదికిని నడుమ సంగమము కడ హిహైయాన్యంగుపురము కలదు. అదియు వర్తకస్థానమే. హాన్యంగనిన సంగమమనియర్థము. హాంకోనగరము కెదురుగనే యాంగ్సీనది కతీరమున వూచంగనంబడు పెద్ద పట్టణముకలదు. అదియు వర్తకమునడచు తావుగనే యున్నది. యాంగ్సీనదియందు ముఖద్వారమునుండి వెయ్యిమైళ్లవరకు ఓడలు నడచును. అట ఇఛాంగను పురమున్నది

నగరము- విదేశవర్తకస్థానము. ఐరోపా వర్తకు లిట విశేషముగ గలరు. నాల్గులక్షల జనులుగల వర్తకస్థానము

నాన్కింగుపురము- ఇది తొల్లింటి చీనా మహారాజ్యపు రాజధానిగ నుండినది. నాన్కింగనిన దక్షిణరాజస్థానమని యర్థము బట్టలనేత అధికమై పేరందియున్నది.

కేంటను పురము- దక్షిణముగా నున్నది. వర్తకస్థలము. విదేశవర్తకమిట నధికము. ఆంగ్లవర్తకులున్నతావు ఇది కేంటనునదీ ముఖద్వారమున నున్న పురము. తేయాకు వర్తక మిట యధికము.

ఇంకను అమోయిపురము, ఫూచౌపురము (ఇది ఫార్మోజాద్వీపమున కెదురుగ నున్నది), నింగ్పోపురము (ఇది చూసాన్ ద్వీపమున కెదురుగ నున్నది, ఇట పట్టువర్తక మధికము),

కేంటన్ పురమునకు తూర్పుగానున్న శ్వాటో పురమును రేవుపట్టణములు వర్తకస్థానములునై యున్నవి

మాకావో ద్వీపము- పోర్చుగీసువారిది. హాంకాంగు ద్వీపము బ్రిటిషువారిది. ఇవి కాంటన్పురమునకు దక్షిణముగానున్నవి. ఫార్మోజా జపానువారికిం జెందియున్నది

క్రీ. వె ౧౮౬౧ లో కౌలూను అనంబడు ప్రదేశము బ్రిటిషువారి కిచ్చివేయంబడి ౧౯౦౦ లో మఱికొంత ప్రదేశమీయంబడెను తూర్పుతీరమున వీహైవీ యనంబడు ప్రదేశము బ్రిటిషువారికి గుత్తకీయంబడినది. కియావ్ చౌ యనంబడు భాగము జర్మనువారికి గుత్తకీయంబడినది.

చీనాబాదము— బాదము చూడుడు.

చీనా- మహా-చీనా దేశము— ఇప్పుడు ఆంగ్లులచే China యని పిలువంబడుచున్న మహారాజ్యము మధ్యకాలములందు మహాచీనా యను పేరుండెనట. మింగిటీ యను పేరుగల చక్రవర్తి పాలనకాలమున కాశ్యపమాతంగుడు ధర్మరక్షుఁడు నను పేరుగల యిద్దరు భరతదేశ బౌద్ధమత బోధకులు మహాచీనా కేగిరని చెప్పంబడినది. అది క్రీ.వె. ౬౭వ సంవత్సరమని లెక్కించిరి. క్రీ. వె. నాల్గవ శతాబ్దకాలమున బౌద్ధమతము దేశమంతటను వ్యాపింప క్రీ. వె. ౩౮౧ సంవత్సరమున అప్పటి చక్రవర్తియగు హియాన్ వు అనునాతఁడు నాన్కిన్పురమున మొదటి బౌద్ధ దేవాలయనిర్మాణ మొనర్చెనట.

చీనా మహారాజ్యము ఆసియా ఖండమునందున్న గొప్పరాజ్యము. ఉత్తరమున సైబేరియాదేశము, తూర్పున పసిఫిక్కు- మహాసముద్రము కొరియాదేశము. దక్షిణమున ఇండోచైనీస్పెనెన్సులా ఇండియాదేశము. పశ్చిమమున టర్కీస్థానుకు ఎల్లలుగా గలవి. నలుబదియైదు లక్షల చతురపుమైళ్ల వైశాల్యమని చెప్పంబడెను. ౪,౦౦౦ లక్షల జనాభా అందనా వేయంబడినది. తొలుత సామ్రాజ్యమైయుండి ఇటీవల రిపబ్లికుగా చేయబడినది- ఇందు చీనా దేశము, మంచూరియా, మంగోలియా, టిబెట్టు, తూర్పు టర్కిస్థానములును చేరియుండెను (మహారాజ్యము చూడుడు)

చీపురుపుల్లల (దుబ్బు) చెట్లు ఆంగ్ల. Broom Grass — దీనిపుల్లలు గట్టిగ నుండి కడను కుంచె గల్గి యుండుంగాన కట్టలుగగట్టి కసవు, తుక్కు, ఊడ్చుటకు ఇండ్లయందుపయోగింతురు దానికి చీపురుకట్ట యని వాడుదురు సంస్కృతమున సమ్మార్జని యనిపేరు దీనివేరు (రసము) సర్వ విషముల నివారించు గుణముకలదు. చీపురుపుల్లలంజీరి విస్తళ్లు కుట్టుదురు. చీపురుజాతియందు కొండచీపురు అని పేరుగల బలమగు పుల్లలజాతి కలదు దానిపుల్లలు ఎక్కువపలముగ నుండి కడనుండు కుంచె కొంత మృదుత్వముగ దనరి మామూలు దేశవాళి చీపురుకడనుండు మున్నందురు. దీనిని కట్టలుగగట్టి ఇండ్లూడ్చుకొనను పయోగింతురు దీనివేళ్ల రసము లేక కషాయము అజీర్తిరోగము, శ్వాస, మహావాతము, విషూచిరోగము, శూల, హృద్రోగము మొ॥ నదిరించి నివారించుచున్నారు.

చీమగంగాయాత్ర - చాల ఆలస్యమని తెల్పుటకు సామెత

చీమలు — చీమలు సర్వసాధారణముగ నందరెఱింగిన పుర్వులు. వీనియందు ౨,౦౦౦ జాతులు కలవని చెప్పంబడినది. రెక్కలు గల చీమలు వీటికి అధిపతులు. రెక్కలుగల చీమలు యాదేశముమేరకు తక్కినవి పనిచేయుచుండును. పరిశీలనల వలన చీమలందు జ్ఞానసత్వపు

చీమలు కూడ కలవని తెలియుచున్నది. చీమలందు పట్టుదలయు, శ్రద్ధ, బాధ్యత మెండు. తెల్లజాతి చీమలను చెదయందురు. ఎఱ్ఱజాతికి పుల్లెలందురు. నల్లచీమలు పెద్దవి. చలిచీమలను వేఱొకజాతి పిరికిజాతి చీమలందు చచ్చినవాటి మాంసముందినివేయు ఆచారముకలదని పోల్చఁబడినది.

చిలకుల గోత్రము — శిలకుల చూడుఁడు.

చుంబనములు — కామశాస్త్రము చూడుఁడు.

చుక్కీనది — ఛుతూద్రీనది చూడుఁడు.

చుట్టములకు దూరము, నీటికి చేరువ చాలా శ్రేయస్కరము ఆంధ్రలోకోక్తి.

చునార్ (దుర్గము) పురము తొల్లింటి చరణాద్రి పర్వతముకడ నున్న చునార్‌పురము.

చుటియానాగపూర్ —ఝార ఖండదేశము చూడుఁడు, ఛోటానాగపూర్ చూడుఁడు.

చూడచుట్టము (మొక్కదెవము లేనట్లు — (దీనావస్థయనిభావము). ఆంధ్ర లోకోక్తి.

చూడచుంచు, చేసేవిసందికొక్కు చేష్టలు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

చూడగా చూడగా గుఱ్ఱం గాడిదగా మారినదట - ఆంధ్రలోకోక్తి.

చూళి-ఋషి. బ్రహ్మదత్తుని తండ్రి. (కన్యాకుబ్జము చూడుఁడు).

చూళిక భాష — పైశాచికభాషలోని భేదము. అష్టభాషలలో నొకటి. (భాష ఎన్నిది విధములు చూడుఁడు).

చూళికాపైశాచి భాష — షట్ప్రాకృతభాషలలో నొకటి. (ప్రాకృత భేదములు చూడుఁడు).

చెంగల్పట్టు జిల్లా- ఆంధ్రదేశము లోను, అరవదేశములోనున్న జిల్లా. కాంచీపురము పెద్ద పట్టణము, గొప్ప క్షేత్రమునై యున్నది. చెంగల్పట్టు న్యాయస్థానములున్న తావు. (సైదాపేట చెన్నపట్టణముకడనే యున్నది). కలెక్టరున్న తావు. తిరుకళికుండ్రము (పక్షితీర్థము) సుప్రసిద్ధ క్షేత్రము. పల్లవరము, సెంటు తామస్మౌంటు చెన్నపురియొక్క సైన్య స్థానములు. పులికట్టు సరస్సుతీరమందున్న పులికట్టు.చదురంగపట్నము(పూర్వము డచ్చివారిది), పొన్నేరి (మహాబలిపురము) యితరపట్టణములు. దీనిని సెవెన్ పెగోడాసు అనుచున్నారు.

చెంగలికోష్టు చెట్టు (చెంగల్వకోష్టు)- లా. Aplotaxis auriculata అనియు Saussеerea lippa. ఆంగ్ల. Costus. సం. కుష్ఠః; పాకజం; పాకలం; వారిభద్రకం; నాగిభవ్యకమ్ దీనికి చెంగలికోష్టనియు, చెంగల్వకోష్టనియు, కోష్టనియు కూడ వాడుకపేర్లుకలవు. దీనివేర్లను చెంగల్వకోష్టని యందురు. చూర్ణము లేక కషాయము ఇంచుక సుగంధముతో నుండి వేడిచేసి త్రిదోషములను హరించును. ధాతుపుష్టి, వాతముజేసి, దోషజ్వరము (Typhus fever) పై చక్కగ పనిజేయును. మఱియుఁ గుష్ఠు, జ్వరములు, దద్రు (దురదలు), మూలవ్యాధి, విషదోషము, విసర్పి వీటి నడంచును.

చెకుముకిఱాయి— దీని నినుపబిళ్లతో కొట్టిన నిప్పురవ్వలుకల్గి ఎగురును. చెకుముకి ఱాయి చాల గట్టిఱాయి గాన నినుముతో సంఘట్టనమున రాతిదెబ్బయొక్కవడి ఇనుమునందగ్నిగామారి యట్లు వెడలుచుండునని కనిపెట్టఁబడినది. కాలినదారముల గుంపుచే దీనికడకుం జేర్చి అందాయగ్ని పడంజేసి దానిని చుట్ట కాల్చుట మొదలుగాగల పనులకు ఆదికాలము నుండియు నుపయోగించుచున్నారు. అగ్గిపుల్లలు లేనికాలమున దీని వాడుక యధికముగ నుండెను.

చెక్కు (Cheque) — పద్ధతుల మీరకు చెక్కు అనగా Bill of exchange అని భావము. తనిఖీచేయఁబడిన లెక్కయని యర్థము బాంకి లేక ట్రెజరీలగుండా సొమ్ము ఒకరినుండి ఇంకొకరి వశమగును.

చెక్ లేక చెక్కు-Cheque (వాణిజ్య సంబంధపరిభాషాపదము)-Chequeలో వివరింపబడిన సొమ్మును వివరింపబడిన ఆసామీకి గాని ఆతనిఆర్డరు పొందినవారికిగాని యిమ్మని ఒక Banker పైకి వ్రాసిన ఒక Order పత్రము. ఇట్టి చెక్కు పై ఐమూలవాటమున "& Co." అని వ్రాసినదానిని Crossed Cheque అనియెదరు. ఇవి రెండువిధములు. ఊరకనే & Co. అని వ్రాయఁబడిన General Crossed Cheque అనియు, ఫలానాబాంకి అని వివరించి & Co. వ్రాసిన Special Crossed Cheque అనియు నందురు. Crossed Cheque ఒక బాంకివారిద్వారా వసూలు కాఁదగవలయుంగాని అన్యత్రా వీలుండదు. వివరింపఁబడిన సొమ్మును యిది తెచ్చువానికి Bearer యిమ్మని వ్రాసిన చెక్కులకు Cheque to bearer అని పేరు.

చెట్టు ఎక్కించి నిచ్చిన తీసివేస్నే మహోత్సు. ఆంధ్రలోకోక్తి.

చెట్టు చెడేకాలమునకు కుక్క మూతిపిందెలు ఆంధ్రలోకోక్తి.

చెట్టునరికి పైనవేసుకొన్నట్లు- ఆంధ్రలోకోక్తి.

చెట్టు నాటినవాఁడు నీరు పోయఁడా ? — ఆంధ్రలోకోక్తి.

చెట్టుముందా విత్తుముందా?— (లోకమునకు గల్గినది అని భావము.) ఇది తేలని మొండివాదమని భావము.

చెట్లెక్కు చేపలు — సింహళద్వీపపు తూర్పుతీరమున, ఒకతెంపరయందలి ద్వీపమునం దున్న బట్టికాలోవాపుర పరిసరసీమలందు ఈజాతిచేపలు కలవనియు, అవి ప్రాకుకొనుచు నీటినుండి వెడలివచ్చి పరిసరములనున్న రాళ్ళ పైకి చెట్లపైకి నెగబ్రాకుననియు, చెప్పంబడినది. ఆంధ్రమున చేపలు చెట్లెక్కినవను ఉక్తిని వాడు చుందురు.

చెట్టెవంగనిది మ్రానైవంగునా? — ఆంధ్రలోకోక్తి.

చెట్లకొమ్మలు - చెట్లు తమయాకుల గూడా సూర్యరశ్మి సహాయమున Carbon Dioxide అనంబడు వాయువును పీల్చుకొన వలసియుండును. కాన ఆరోగ్యకరమగు వృక్షము తనకు వలసినంత కార్బనాయువుం గైకొనుటకు తనబలమునకు వీలగునన్ని యాకులను గల్గించు కొనుచుండును. ఈయాకు లన్నియు కొమ్మల యందుండుటగాన నాకొమ్మలను వీలగునంత ఎక్కువమొత్తము నుండునటుల వ్యాపించుటకు వలయుతావులం గల్గించుకొనునని తేలుచున్నది. ఇది నైసర్గికముగ గల్గియుండవలసినస్థితి.

ఇంక గాలిపాటులు, రోగములు, ఆటంకములు మొదలగువాటికి లోబడియే ఈపరిస్థితులు చెట్లులకుం గల్గుచుండునని తలంపవలయును. వేర్వేరు జాతులచెట్లకు వేర్వేరు విధానముల కొమ్మలుంటగాని, కొమ్మలే లేకుంటగాని స్వత స్సిద్ధస్వభావమై యుండును. ఏది ఎట్లున్నను, ఆకులు ఎండ వీలగునంతపూర్తిగ ననుభవింప వీలగునట్లుండుట దీని ప్రధానధర్మముగ తలంప వలసియుండును.

చెడిపోయినవానికిచచ్చినగోవును దానమిచ్చినట్లు -- ఆంధ్రలోకోక్తి.

చెడి స్నేహితునింటికి జేరవచ్చుం గాని చెల్లెలింటికి చేరరాదన్నట్లు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

చెడుబాద్వీపము — లోపు బర్మా దేశము చూడుడు.

చెన్నమరాజు చెన్నమరాజు కవి — ఆంధ్రకవులలో మధ్యకవులందు పరిగణింపబడిన వాడు. నందవరీక నియోగి బ్రాహ్మణుడు, ఆత్రేయసగోత్రము, తండ్రి శేష సూమాత్యుడు. కవి పెమ్మసాని తిమ్మరాజున కాశ్రితుడు. తిమ్మ రాజు ఆర్వీటిశ్రీరంగరాయులకడను, పిదప వేంకటపతిరాయులకడ మంత్రిగ నుండినవాడు. కవియొక్క ముత్తాత లక్ష్మీపతి. శ్రీనాథమహా కవి శిష్యుండని చెప్పుకొనెను.

రచించినది చారుచంద్రోదయ మను ప్రబంధము. ఈతని కాలము క్రీ. శ. ౧౫౭౪-౧౬౧౪ మధ్యనని తేలుచున్నది.

చెన్నరాజధాని రాజ్యము — దీనిని చెన్నపురిరాజధానియనియు, ఆంగ్ల భాషయందు మెడ్రాసుప్రెసిడెన్సీయనియు, ప్రభుత్వోద్యోగులు ప్రెసిడెన్సీ ఆఫ్ ఫోర్టుసెయింటు జార్జియనియు వాడుచున్నారు. ఇండియాదేశమునకుం దక్షిణపు కడనున్న దేశము ఇందు ఆంధ్రదేశము, అరవ దేశము, కన్నడదేశము, మళయాళదేశముల భాగములుగ కల్పబడినవి. వైశాల్యము ౧౪౧,౦౦౦ అని చెప్పబడినది. సముద్రతీరపు పొడవు ౧,౮౦౦ మైళ్లుండుననుచున్నారు. ఇందు కొంతభాగము దక్కన్పీఠభూమియుంగూడ కలసి యున్నది. తూర్పుకనుమలు పడమటకనుమలు (పూర్వాచల, సహ్యాచలములు), ముఖ్యపర్వతములు. ఇవి దక్షిణమున పళనికొండలయందు

కలియును. అందే ఉదకమండలమను సుప్రసిద్ధ సమశీతోష్ణప్రదేశము కలదు. ఆపర్వతమునకు నీలగిరియని ప్రత్యేకనామము కలదు. ఇట్లే వీటి వేఱ్ఱేఱుశాఖలకు వేఱ్ఱేఱు నామములు కలవు. గంజాముమండలములోని మహేంద్రగిరి విశాఖపట్టణముకడనున్న సింహాద్రి (సింహాచలపర్వతము), కృష్ణామండలములోని శోభనాచలము, బెజవాడకడనున్న ఇంద్రకీలాద్రి, నెల్లూరుమండలములోని యాదగిరి, చిత్తూరుమండలములోని శేషాద్రి, కర్నూలుమండలములోని శ్రీశైలము (పర్వతము), వేలూరుమండలములోని అరుణాచలము, చెంగల్పట్టుజిల్లాలోని వేదగిరి, సెంటుథామాసుమౌంటు, సేలముజిల్లాలోని శివరాయకొండలు, తంజావూరుజిల్లాలోని తీర్థమలై, తిరువాన్కూరురాజ్యములోని పూనమలై, మధురకడనున్న యానమలై మొదలగు ప్రత్యేకప్రత్యేక నామములు లెక్కకు మితిమీరి దేశమున కలవు. వీటియందలి శిఖరములకును ఇట్టిపేర్లే కలవుగాని అంతగా చెప్పదగిన ఎత్తుగల శిఖరములు దేశమున

మహేంద్రతనయానది, వంశధారానది, నాగావళీ (తొల్లింటి లాంగుల్యానది) శారదానది, వరాహానది, గోదావరీనది, కృష్ణవేణీనది, ఉత్తర సర్కారులందు ప్రవహించుచు సస్యానుకూల పరిస్థితులం గల్గించుచున్నవి. ఉత్తరపినాకిని (పెన్న), పాలేరు, దక్షిణపినాకినీ, కావేరీనది, తామ్రపర్ణీనది, తుంగభద్రా నదులు రాజ్యమున ముఖ్యములగు నదులు.

మహేంద్రగిరియం దుత్పన్నమైన కతన, మహేంద్రతనయానది పేరందినది. వంశారణ్య సంజాతయగుట వంశధార పేరందినది. లాంగలి (నాగలి) నుండి లాంగుల్యయు, తెల్లనినీటగల్గి పాలేరును, కవేరుండను ఋష్యాశ్రమ సంజాతయగుట కావేరియును, ఎట్టిభూములగుండా నడచుచు తామ్రపర్ణియు, తుంగానది భద్రానదులు కలసిన సంయుక్తప్రవాహాయగుట తుంగభద్రయు పేరందియున్నవి. భవాని, అమరావతీనదులు కావేరియందు సంగమించు ఉపనదులు. కృష్ణా వేణీనదులు కలసి కృష్ణవేణియైనది. (ఇండియా దేశము చూడుడు). పశ్చిమసముద్రతీరములందు ౧౫౦ అంగుళములును, తూర్పు సముద్రతీరములందు ౫౦ అంగుళములవరకును, పీఠభూమియగు, కడప, కర్నూలు, బళ్లారి మండలములందు ౩౦ అంగుళములును ఏటేట వర్షించును.

ఉదకస్వాస్థ్యముగల తావులందు వరిపంట సమృద్ధిగగలదు. చెఱకును పైరుచేయబడుచుండును. లేనితావుల జొన్నలు, రాగులు, మిరపకాయలు మొదలగు మెట్టపంటలు పైరగును. చెట్లవేళ్ళకు జలములు మెండుగతగులు తావులందు కొబ్బరితోటలును, లేని తావుల అంటుమామిడి తోటలును పెంచబడుచున్నవి. గోదావరీ ప్రాంతముల బత్తాయి నారింజలు, క్రిష్ణాప్రాంతముల దేశవాళీ నారింజలు, జలసమృద్ధిగల తావులందు నిమ్మలు, అనటులు పెంచబడుచున్నవి. తంజావూరు తిరుచనాపల్లి మండలముల అనటులు కొబ్బరితోట లధికముగా గలవు.

సగటున తంజావూరు మండలము, గోదావరి జిల్లా పల్లపుప్రదేశము, క్రిష్ణా పల్లపుప్రదేశము పెద్ద వరిపొలములుగను, తిరునెల్వేలి, కర్నూలు, క్రిష్ణాజిల్లా మెరకలు ప్రత్తిపొలములుగను, దక్షిణ ఆర్కాడు నెల్లూరులు నీలిమందు చేలుగను గోదావరిలంకలు భవానిలంకలు మధుర భూములు పొగాకు గుడ్డెలుగనూ చెప్పబడినవి. పశ్చిమసముద్రతీరము కొబ్బరితోటలుగ చెప్పబడినది.

ఆంధ్రదేశమున ఆంధ్రమును, అరవదేశమున అరవమును, మళయాళదేశమున మళయాళమును, కన్నడదేశమున కన్నడము, తులు, కొంకణభాషలును వాడుకయందున్నవి. మైలు చౌకమున ౨౭౦ మంది వసించుచున్నారని లెక్కింపఁబడినది. ప్రజలందు మహమ్మదీయులు, క్రైస్తవులు ఇతరతావులందు వలెనే కలరు.

ఈరాజధానియందు డివిషనులు లేవు. దేశమంతయు జిల్లాలుగ విభజింపంబడి యున్నది.

చెన్నపట్టణ మొకప్రత్యేకజిల్లాగా చేయఁబడినది. ౧. గంజాముజిల్లా, ౨. విశాఖపట్టణము జిల్లా ౩. తూర్పుగోదావరిజిల్లా, ౪. పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా, ౫. కృష్ణాజిల్లా, ౬. గుంటూరు జిల్లా, ౭. నెల్లూరుజిల్లా, ౮. చెంగల్పట్టుజిల్లా, ౯. చిత్తూరుజిల్లా, ౧౦. వేలూరుజిల్లా, ౧౧. కడపజిల్లా, ౧౨. కర్నూలుజిల్లా, ౧౩. బళ్లారిజిల్లా, ౧౪. అనంతపురంజిల్లా, ౧౫. దక్షిణార్కాడు జిల్లా, ౧౬. తంజావూరుజిల్లా, ౧౭. తిరుచునాపల్లి జిల్లా, ౧౮. సేలంజిల్లా, ౧౯. కోయంబత్తూరు, జిల్లా, ౨౦. మధురజిల్లా, ౨౧. తిరునెల్వేలిజిల్లా, ౨౨. నీలగిరిజిల్లా, ౨౩. మలబారుజిల్లా, ౨౪. దక్షిణకన్నడముజిల్లా, ౨౫. రామనాథ జిల్లా.

చెన్నకుల గోత్రము చన్నకుల చూడుఁడు.

చెన్నమ్మార్తి శోభనాద్రికవి — ఆంధ్ర కవులలో నాధునికులందు పరిగణింపఁబడినవాఁడు. నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రిపేరు రామచంద్రుఁడు. రచించినది శృంగారసుధాసముద్ర పూర్ణచంద్రోదయము. ఇందలి కథ బిల్హణీయములోనిది. చాల ప్రౌఢకావ్యము.

చెప్పినబుద్ధి కట్టినచద్ది ఎంతకాలము నిలచెడిని? — ఆంధ్రలోకోక్తి.

చెప్పు తట్టి (ఆకు) చెట్టు (చెప్పు తట్టాకుచెట్టు) - దీనిని ఆంగ్లమున Asarabacca Plant అనెదరు. దీనివేరునందు ఉష్ణముగల్గించి వాతము, సన్నిపాతము, వాతజ్వరములను శమింపఁజేయు శక్తిగలదనియు, వెఱ్ఱికుక్కవిషము హరించుట కిది మంచిమందనియుఁ జెప్పఁబడినది.

చెప్పులు (కాలిజోళ్లు) కిర్రు — కాలిచెప్పుల అట్ట లొకటికొకటి రాసికొనుట వలనకల్గెడి ధ్వనికి కిర్రు అని పేరు. ఈకిర్రు చేతితోఁ గుట్టబడిన పాదరక్షలందు నడమంతరి పాదముల యొత్తిడివలన కలుగుచుంట సర్వసాధారణమే.

యంత్రముచే కుట్టబడినజోడుల అడుగుయట్టల పొరకు పొరకు మధ్యను ఫ్రెంచిచాక్ (French Chalk) గాని, బ్లాకులెడ్ (Black lead)గాని పులిమి చక్కని వెలితికలుగని యమరికం గుదర్చి కుట్టెదరుగాన నీజోడులు కిర్రుపెట్టి ధ్వనిచేయవు.

చెప్పులజోడైనను పాతగిలినకొలది చర్మము (Leather) నందలి పటిమ జెడియు, ప్రమాదవశమున నీటం దడిసియు, మురికిపట్టియు, రాపిడి వలనగల్గు ధ్వనిం జేయజాలకుండెడిని.

చెప్పులు తొడుగుకొనిన వానికి భూమియంతా తోలుతో కప్పఁబడినదిగానే యుండును — ఆంధ్రలోకోక్తి.

చెప్పేవానికి సిగ్గులేకపోతే వినేవానికైనా వినకుండవలసివచ్చును— ఆంధ్రలోకోక్తి.

చెంబేలీ (చమేలీ) చెట్టు — ఇది పూవులంబూచు చెట్టు. బహుశః తురుష్కుల ప్రభుత్వ కాలమునాఁడు రప్పింపఁబడినదిగాఁ దోఁచెడిని.

పరిమళముగల పూవులం బూచెడిని. తుప్పగా తీగెలం బ్రాకునది. పూవులను మెదిపినతో బల ముసంగి వాతమును హరించు గుణము కల దందురు.

చెముడు చెట్టు - చెముడుచెట్టు పేరున పెక్కు భేదములగు చెట్లులు గానవచ్చెడిని. కాని కాడలం గల్గిలోన పాలం బోలిన తెల్లని రసముం గలదానిని సర్వసాధారణముగ చెముడు చెట్టని నామము. ఇందు గానవచ్చు భేదజాతులు- కోలచెముడు, తిరుగుడుచెముడు, బ్రహ్మ (లేక, బొమ్మ) చెముడు, పలకచెముడు, నాగచెముడు, ఆకుచెముడు ఇంకను కత్తిరిగుంపు చెట్లును ఈచెముడుజాతిలోనివే.

కాడలచెముడు- దీనిని పాలచెముడనియు నందురు. లా Euphorbia tirucalli. ఆంగ్ల. Milk hedge tree. సం. సమంతదుగ్ధా, స్నుక్ద్రళః, స్నుహా, స్నుహీ. దీనిపాలను చెముడు పాలనియెదరు. అవి కొంతవఱకు ఆయుర్వేద వైద్యోపయోగముం గల్గియున్నను, అపాయకరములుగాన జాగ్రతగ వాడవలసి యుండును. చెముడుపాలు మెత్తనిచోట్ల శరీరమునందు రాచిన బొక్కును. లోపలికిచ్చుతరి మోతాదెక్కువ యగునేని అధికవిరేచనములం జేయును. నరములకు చాల నష్ట మొనర్చును. కాన వైద్యులు చాల జాగ్రతగొని వాడవలయును. సుకుమార శరీరములకు చెముడు వాడరాదని నిషేధించబడినది.

చెముడుపాలు ఒకచుక్కలో సగము తులము వెన్నతోఁగల్పి లోనికిచ్చిన విరేచనము లగుననియు, ఆకులందు దగ్గునాపుగుణము కల దనియు, రాచపుండు ప్రారంభదశయందే చెముడు పాలు పైని ఆరనుండ పోయుచుండిన అది హరించిపోవుననియు, కీళ్ళనొప్పులకు పైని రాసిన నిమ్మళించుననియు, లేతకాడల పాలుకన్నుల విడిచిన నట్టునరదలిపాలు ఎక్కువ బలకరముగ పనిచేయు ననియు, పండుకాడలు వెచ్చచేసి రసముదీసి చెవిలో పోసిన చెవిపోటు తగ్గును, రోగ నివారణమగుననియు, చెముడుకాడలు వెంకబెట్టి కాల్చి భస్మముచేసి తేనెతోగాని, పంచదారతో గాని లోనికిచ్చిన వేడిచేసి వాతము జయించి శూలనొప్పులు, దగ్గులు నివారణమగుననియుఁ జెప్పఁబడినది.

చెముడు పాలుగాని, చెక్క లేక రసముగాని, కషాయముగాని, మిక్కిలి వేడిచేసి, కడుపులోని బల్లలు మొదలగు గుల్మరోగములు, అష్ఠోదరములు, అగ్నిమాంద్యము, ఉబ్బు, కఫము, కర్ణ (చెవి) వాతము, గ్రంధివాతము (కీళ్లవాతపునొప్పులు), పాండురోగము, శ్వాస, శూలలపై చక్కగ పని చేసి నివారించునదియు జెప్పఁబడినది. దీనికోపమునకు విరుగుడు- కలకండపానకము, తంగేడు చిగుళ్ల రసము, నీరుల్లిపాయరసము, పొక్కిన పొక్కులపై వెన్నయు, చింతాకురసము పూయుటవలన మానునని చెప్పఁబడినది.

కోలచెముడు- దీనిని పలకల చెముడనియు నందురు. ఇది తిన్నగ పైని స్తంభములవలె లేచి ముండ్లు గల్గియుండుగాన తోటకంచెలుగ వేయుచుందురు లా. Euphorbia antiquorum. సం. యామశకంటకా; కొందఱు సమస్తదుగ్ధా యనియు వాడియున్నారు. బొమ్మచెముడని కొందఱనెదరు. కోలచెముడు పాలు లేక రసము వేడిచేసి గాఢవిరేచనములు గల్గించును. దీనియందుగల దుర్గుణములు తాపమును, వాంతులను గల్గించును. తేలుకాటుపైన రుద్దిన విషము హరించి బాధనివారణమగును. చూర్ణముచేసిన మెదడువందలి రోగములు, ఉన్మాదము (పిచ్చి), వ్రణములు, వాతదోషపు నొప్పులు, అస్థిలక

వాతము, వాపులు నివారణమగుననియు, మరియు నిండు ఆమదోషము, ఉదరరోగములు, గుల్మలు, కపోదరము, కడుపుబ్బరము, శూలలు, ప్రమేహము, ప్లీహ, కఫదోషము, పాండురోగము, జ్వరములు మాత్రమేగాక కుష్టురోగముపైఁ గూడ మంచి పనిచేయునని చెప్పఁబడినది. కాడల చెముడుపాల గుణములం గూడ గల్గియుండు నందురు.

తిరుగుడిచెముడు- ఇది అరుదుగ గానవచ్చు చెముడు జాతి. లా. Euphorbia tortilis. ఆంగ్ల. Twisted Spurge. ఇది కత్తిమందు చెట్టు పోలికంగల్గియు, త్రాడువలె చుట్టుకొని పెరుగును. కాని తీగజాతికాదు. దీనిపాలయందు పోక్కుగుణము కలదు. తిరుగుడుచెముడు పాలు పైనబూసిన కుష్టురోగపుమచ్చలు, కుష్టుపుండ్లు మానుననియు, వేరుకషాయము శూలనొప్పుల నడంచుననియు, కాడలనునూరి యాముద్దను పైన పట్టువేసిన తామర, గజ్జి,చిడుము, పక్లికలు మొదలగు సమస్త చర్మవ్యాధులు నివారణమగుననియు, పాలు ఆముదముతోఁ కల్పి మర్దనచేసిన పక్షవాతపు నొప్పులు, పురాణ వాతనొప్పులు నివారణమగుననియు, పాలనెండబెట్టి చూర్ణము చేసి తాటిబెల్లముతోఁజేర్చి లోనికిచ్చిన నంత అపాయకరముగాదనియు, మిక్కిలి గాఢవిరేచనకారి యనియుం జెప్పఁబడినది.

బ్రహ్మచెముడు- ఇది మట్టలుగ పెరిగి ముండ్లుం గల్గియుండుటంగాన తోటలకంచెల కుపయోగించు చుందురు. దీనియందు చెముడు సామాన్యగుణములే యుండును. దీనిమట్టల ముండ్లుం దీసివేచి మట్టలనించుకగాల్చి ఆవుల కాహారముగ నిడిన విస్తారము పాలిచ్చును. అనఁటితోటలం దెరువుగ చెట్లనాటి గోతులందిడిన అనఁటి బాగుగపెరిగి పెద్దకాయలంగాచును. ఈజాతిచెముడుకు సున్నపు ఘాటు నాశకరము. దీనిని లాటిన్భాషయందు Cactus indicus అనియు, Opuntia dellenii అనియు నందరు. ఆంగ్లమున Prickly pear. హిందూస్థాన్ దేశభాషలందు చప్పల్ సెండ్ అనివాడుదురు. దీనికి మట్టలెతక్క ఆకులు లేకుండును. మట్టలకడనె పూవులంబూచి కాచెడిని. దీనిని చెప్పచెముడనియు, నాగజెముడనియు కొన్ని దేశములందు వాడుదురట. సంస్కృతపుపేరు సరిగా తెలియరాదు. నాగ తాళి యని కొందఱు వాడియున్నారు. దీనిమట్టల రసముగాని, వేరురసముగాని గ్రంథులు, రక్తస్రావము, వాతగుల్మల నివారించుననియు, మట్టల గుంజుగాని పూలరేకులు నూరి కట్టిన, గడ్డలు పగిలి చితుకుననియు, వ్రణములు మానుననియు, మంటలు పోటు అడఁగుననియు, పడ్లగుంజు శగ రోగము నివారించి మేహశాంతి యొనర్చుననియు అందురు.

నాగచెముడు- ఇది చిన్నచెట్టు. పొడుగుగా మట్టలుండును. వాటిపై పాముమోస్తరు వన్నెలుండుటంగాన ఆపేరు గల్గెను. దీనివేరు లేక మట్టలరసము మిక్కిలి వేడిచేసి విరేచనములం గల్గించును. దీనిని పూదోటలందు అలంకారముగ నాటుచుందురు.

ఆకుచెముడు- లా. Euphorba nerii-folia సం. సువిరేచన, స్వానజిహ్వ, దళస్నుహి. ఆకురసము చేదు, వెగటులంగల్గి మిక్కిలి వేడి చేయును. మలమూత్రముల వెడలించును. పురాణ జ్వరములు, ఆహిక జ్వరములు వీటివలన గల్గిన ఉబ్బు ఉదరము మొదలగు తావులజేరు కొని వెడలని దుష్ట ద్రవములను, దుష్ట పదార్థములను, దుర్మలములను వెడలించును. కఫవాతము, ప్లీహము, రక్తవాతము, మూలశంఖ వ్యాధి, పిల్లలకుఁ గల్గెడి బాలపాపచిహ్న రోగము

పీట్లను శమింపజేయును. కాళ్ల చేతుల నరముల బిగదీసికొనిపోవు వాతములను (వేపనూనెతో గల్పి పైనిమర్దనచేసిన శమింపఁ) జేయును. అధికముగ లోనికి పుచ్చుకొనిన మిక్కిలి కాక, పైత్యము నుద్రేకించి ప్రేగులకు కీడుగల్గించును దారుణముగ విరేచనములు జేయును. వికారము గల్గించును.

చెఱకుతీపిఅని వేళ్లసహా నమలి మ్రింగుదురా? (అత్యాశ యని భావము). ఆంధ్రలోకోక్తి.

చెఱకు — చెఱకు వెదురుగెడలవంటి గెడలుగ పెరుగు వృక్షము. ఇది సాదాచెఱకు లేక తెల్లచెఱకు అనియు, ఎఱ్ఱరంగుగల చెఱకు అనియు, అడవిచెఱకు అనియు, నామాలచెఱకు అనియు నాల్గుతెఱంగులు. లా. Saccharum officinarum. ఆంగ్ల. Sugarcane. సం. ఇక్షు, మధుతృణ యనిపేర్లు. చెఱకునుండి పంచదార, బెల్లము చేయుదురుగాన ఎక్కువ విలువగల పంటగా తలంపఁబడుచుండును. ఇది రమారమి ఉష్ణదేశము లందంతటను పండును. చెఱకు గుంపులు లేక కణుపులనుండియే విత్తనమై చెఱకుగడ లుద్భవిల్లును. చెఱకునకు భూమియం దెక్కువ సత్తువయు, విస్తారము నీరును ఉండవలయును.

చెఱకు కణుపులు తినుటకు రుచిగానుండవు వీటియందలి రసమునకు విదాహము గల్గించుటయు, గురుత్వముగ నుండి విరేచనబద్ధము గల్గించుటయు, వాతపైత్య శ్లేష్మముల నభివృద్ధి జేయుటయు గుణములు. చెఱకునకు వెన్ను వేయు నంతటివఱకు ముదరనీయరు. వెన్ను వైచిన చెఱకునందలి రసమునకు రుచి చెడును. ముదిరి వెన్ను వేసిన చెఱకును విత్తనముగ వేయుదురు.

తెల్లచెఱకు రసము వేడిచేసి చలవచేయును. రక్తపరిశుద్ధత గల్గించును. మలమూత్రములం జక్కగ వెడలించి పొట్టను శుభ్రపఱచి జిహ్వాదోషమును సడల్చి ధాతుపుష్టియు వాతశ్లేష్మముల నభివృద్ధిపఱచును. చెఱకురసము నిల్వయుండిన యపథ్యకారియగును. చెఱకురసము కాచినది గురుత్వముగ నుండి పైత్యవాతమునుహరించును. మలబద్ధము, శ్లేష్మమును పెంచును. ఎఱ్ఱచెఱకు నందు వాతముచేయుగుణము కలదు. తక్కిన లక్షణము లన్నిరకముల చెఱకులకు సమానమే.

కుష్ఠురోగము, ప్రమేహము, అగ్నిమాంద్యము, జలోదరము, పీనస, కఫము, దవడతీపు, గుల్మము, జ్వరము, ఉబ్బు, భగంధరము ఈ రోగములుగలవారు చెఱకు తినరాదని చెప్పఁబడినది. అడవిచెఱకు ఎందునకు పనికిరానిది. దీనికి దెయ్యపుచెఱకనియును బేరుకలదు. (అరవమున పేయిక్కరంబు). ఇది నీటివాగలందు పెరుగును. చెఱకుగడలవలెనేయుండి నిరుపయోగకరమైనది.

అడవి చెఱకునకు వేణునిస్వన యనియు, వనయిక్షుయనియుం బేర్లుకలవు. దీని రసము కొంచెము తీపిగనుండి ధాతువృద్ధి, బలము, ఆయువృద్ధి జేయును. మేహ, శ్లేష్మ, క్షయములను వృద్ధినందించెడిని.

చెఱకురసమునకు అల్లము, సొంపు విరుగుడని యందురు. ఆయుర్వేద శాస్త్రవేత్తలు చెఱకును ౧. ఇక్షువు, ౨. కాంతారము, 3. కాకము (కాకిచెఱకు), ౪. నేపాళము (ఎఱ్ఱచెఱకు), ౫. పౌండ్రకము (నామాల చెఱకు), ౬. శతపర్వము, ౭. ఆరణ్యకము (అడవి చెఱకు లేక దెయ్యపు చెఱకు అరవమున పేయిక్కరంబు) అని సప్తవిధములుగ విభజించిరి.

చెరుకువండినతావునకు చీమలు అవే చేరుకుంటవి — ఆంధ్రలోకోక్తి.

చెరువు నిండితే కప్పలకు కరువా? (లేక కప్పలు తామే చేరుకుంటవి) — ఆంధ్ర లోకోక్తి.

చెవిటివానికడ శంఖము పూరించినట్లు -(ప్రయోజనములేని పనియనిభావము) ఆంధ్రలోకోక్తి.

చెవ్వాకు — ఆదికాలమున దక్షిణ దేశమున స్త్రీలు చెవుల తమ్మెల రంధ్రములందిడికొనుచుండిన రంగువేసిన తాటియాకు మట్టకు పేరు.

చేకొణిద చెట్టు — దీనింగూర్చి యంతగా తెలియరాదు. దీనివేరు, ఆకులరసము జ్వరములను, వాతరోగములను, నివారించునని యందురు.

చేగోళ్ళ గోత్రము — (శేషకుండలకుల చూడుడు.

చేటా — బౌద్ధులు చేతీయ లేక చేతీయగిరిని చేటాయని వాడిరి. (చేతీయగిరి చూడుడు. చేతీయనగరము చూడుడు).

చేతికర్రలు — భరతభూమియందు తొల్లింటి కాలమున ఇప్పుడు చేతికర్రలు వాడబడునట్లు విల్లు, అంబులు ధరింపబడుచున్నవి. పిదప నృపాలురు అధికార సూచకముగ రాజదండమును, భటులు ఈటెలును, పిదప దండము (బెత్తాకర్ర) లను ధరించుచుండెడివారు. ఉద్యోగులు ధరించుట లేదు. సామంతులు ఖడ్గములను ధరించువారు.

ఫ్రాన్సుదేశమున తొల్లింటి కాలమున రాజపరిపాలనముండుతరి రాజసన్మానముగల యధికారులు చేతికర్రలం ధరించియుండువారు. ఇవి వారి ఆజ్ఞలనిచ్చు నధికార చిహ్నముగ పరిగణింపబడుచుండునవి. పిదప నీచేతికర్రలు గొప్పవారి ఔన్నత్యసూచకముగ వాడబడినవి.

పదునేడవ శతాబ్దాంత కాలమున చేతికర్రలం బూనుట బ్రిటీషు ద్వీపములందు ప్రారంభమై అతిత్వరితముగ వ్యాపకముం గాంచెను. అచట చేతికర్ర సంపన్నతను సూచించు చుండునది. రానురాను బ్రిటీషు సీమలందు సర్వసమానభావము ప్రబలినకొలది ఎల్లరు చేతికర్రలనో, గొడుగులనో చేతంబట్టి ఏగుట పరిపాటయ్యెను. అదియె భరతదేశమునను ప్రారంభమయ్యెను. కొన్నివిధముల బలముగు చేతికర్ర నడకయందు సహకారిగగూడ నున్నది. పటాలము నందును, రక్షక సైనికులు (Police) ను సన్నపు పేపబెత్తములను చేతబూనెదరు.

చేతియచ్చుకము (Block printing by hand) - కలంకారి పరిశ్రమ చూడుడు.

చేతి(వేళ్ల నీడలు — చేతి(వేళ్లను వివిధాకారములు మలిచిపట్టి వాటి దీపపు నీడనొక తెల్లబట్ట తెరపైంబడునట్లు దీపమునమర్చి తెరకవ్వలనుండి చూచువారలకు వివిధాకార

ములుగ గన్పడునట్లు ప్రదర్శించుట సనాతనముగ భారతదేశమున వ్యాపించియున్నది. ఈ విద్య ఇటీవల కొంత తగ్గినను ఆంధ్రదేశమున నచ్చ టచ్చట గానంబడుచునే యుండును.

పాశ్చాత్యదేశములందు కూడ నీ విద్య గల దని వినుము. ఈవిద్య కంతములేదు. ఊహా పోహాలకొలది చక్కని యభ్యాస మొనర్చి లెక్కలేని మృగ పక్షి కీటకాదుల యాకారము లను నీడగా తెరయందు ప్రదర్శించి చూప నగుచున్నది. ఈవిద్యను బుద్ధికొలది యోచించి యభ్యసించి యభివృద్ధిపర్చదగినది.

చేతి(వేళ్ల సంజ్ఞల ఆంగ్లాక్షరములు — చేతి(వేళ్లతో నాంగ్లాక్షరములను సంజ్ఞలుగ దెల్పు పద్ధతి ఐరోపాదేశములందు వాడుకగలది. ఇది ముఖ్యముగ నాంగ్లసీమ లందు చెవిటివారికిగాని, మూగవారికిగాని ఉప యోగింపజేయుచుందురు. ఇందు ఆంగ్లాక్షర ములు ఇరువదియారును కలవు. మంచికి చెడ్డకు రెండు సంజ్ఞలున్నవిగాని ఫుల్‌స్టాపు, కామా, సెమికోలన్ మొదలగువాటికింగాని, అంకెలకుం గాని సంజ్ఞలు కానరావు. మరియు నిందు పెద్ద అక్షరములు, చిన్న అక్షరములు అనుభేదములును అచ్చు అక్షరములు, వ్రాత అక్షరములు అను భేదములును చెప్పబడియుండలేదు.

చేతీయగిరి — చేటా చూడుడు.

చేతీయ నగరము (చైత్యగిరి) — తొల్లింటి దశార్ణదేశపు ముఖ్యపట్టణము. (చూడుడు). ఇప్పుడు భోపాలసంస్థానపు రాజ్య మున సాంచిస్తూపముకడ భీల్సాపురికి మూడుమైళ్ల దూరమున నున్నది. వేత్రవతీ (బేట్వా) నది. విశాలీ (బీస్) నదితో సంగమించుతావున నున్న చిన్న పాడుపడిన గ్రామము.

చేది (కుసుడు) — యాదవసంతతి చంద్ర వంశక్షత్రియుడు విదర్భుని మూడవకుమారుడు. ఈతనినుండి ఈతడేలిన దేశమునకు చేదిదేశమని పేరయ్యెనట (చేదిదేశము చూడుడు). పితా మహుడు జ్యామఘుడు. ఈచేదినృపతికి కుసుడ డనియుంబేరుకలదు. ఈతని సోదరుడగు రోమ పాదుని సంతతివాడొక చేదినృపాలుడు కలడు. ఈతడు కడు ప్రసిద్ధినందుటచే అతనిసంతతివారికి చైద్యులని పేరు. వీరు యాదవులలోనివారగు ఒకశాఖ.

చేది దేశము అనూపదేశము చూడుడు.

చేది పురము అనూపదేశము చూడుడు.

చేదిపుడు — అత్రి, చంద్ర, పూరు, కురు సంతతి క్షత్రియుడు. ఉపరిచరవసువు యొక్క కడపటి సంతానుడు. సోదరులు బృహ ద్రథుడు, కుసుంబుడు, మత్స్యుడు, ప్రత్యగ్రుడు.

చేదు గోత్రము — నిధృవగణము చూడుడు.

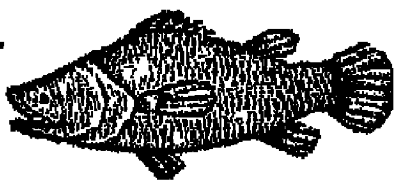
చేపపిల్లలకీత నేర్పనక్కరలేదు — ఆంధ్రలోకోక్తి.

చేపలదృష్టి మెరకనీటియందుండు చేపలను తీరమునందుండు మనుష్యులు చూడగలరు గాని, అవి చూడజాలవని చేపలంబట్టువారు చిరకాలము నుండి తలంచుచుండిరి. ఇటీవలి పరిశీలనలవలన నది సరికాదనియు పల్లపునీటియందుండు చేపలు సైతము వృత్తాకారమున నీటియందు గన్పట్టు వెలుగునుండా అవి లోని ఇతరజంతువుల నే కాక తీరమునందలివారిని నీడ ప్రతిఫలించుటనుండి ఆకాశమున నెగురు పక్షులంగూడ చూడగల్గునని తేలుచున్నది. చేపల నేత్రములు అన్నిటిని గూడ

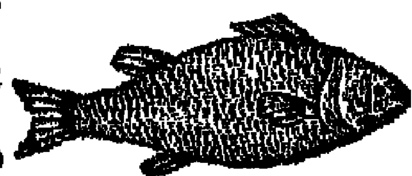
చూడగలవు. వెలుతురు సహాయమ్ము వాటికిం గూడ సహాయకారిగాబోలును

చేపపొలుసు — చేపలలో పెక్కు జాతులు కలవనుట యందఱెఱిఁగినదే. అందేవో కొన్ని జాతులకు తప్ప తక్కిన యన్ని జాతుల చేపలకు అద్దమువలె కొంత స్వచ్ఛముగు నొక పొరవంటి పలుచని పొలుసులు లేక బిళ్లల సముదాయము (Semi Transparent Thin Plates) దాని నిజమగు చర్మమునకుం బైకప్పుగానుండియుండును. ఈచర్మమును చిన్నచిన్న గూళ్ల సముదాయమె. ఆగూళ్లనడుమ రంధ్రములును, అందు ఒకవిధముగు జిడ్డుపదార్థమును గల్గియుండును. ఈజిడ్డుపదార్థమే చేప చేతియందుంచుకొనుతఱి చేతినుండి జారిపోవఁజేయునది. ఇంకను నీటియందే వసించు జాతువుగాన చేపల కీపొరయు, ఇందలి జిడ్డును నీటియందు రక్షణముగ్లై యుండును. మరియు నీబిళ్లలు రాత్రి యందు తళతళమెరయుచు వెలుగిచ్చునట్లుండి చేపలకు గాత్రులందగుపడఁజేయును

చేపలు —

చేపలు చల్లని రక్తము గలవి. ఎముకలు కలవి. చేపలందు నరములుండును

గాని అవి ఇతర శరీరములతో పోల్చిచూచిన చాలతక్కువ. నరములు తక్కువగ నుండుటంజేసి చైతన్యము, స్పృహయు చాలతక్కువయని తేలుచున్నది. బాధననుభవించుటలో శరీరపీడకన్న మనస్సుయొక్క వేదన ఎక్కువ కారణమని స్పష్టపడిన యీకాలమున చేపలు అల్పచైతన్య వంతములు (Less sensitive) గాన బాధలనంతగా ననుభవించనివని స్ఫురించుచున్నను బాధ, ప్రేమ, దుఃఖములు కేవలము చేపలకుండవని చెప్పవీలులేదు.

చేపలు గ్రుడ్లనీని వాటింగాచుకొనియుండును. తల్లిచేప గుడ్లను చూచుచుండుట వలననే పొదుగబడి చేపపిల్లలు పెరిగి పెద్దవియై తమమేతం దాగడింపుకొనశక్తి గలవి యగునని మనపూర్వులు కనిపెట్టిరి.

చేపలునీటియందు మున్గుచున్నందులకు స్నానఫలమా?– ఆంధ్రలోకోక్తి.

చేమకూర వేంకటరాజకవి — ఆంధ్రకవులలో మధ్యకవులందు పేర్కొనఁబడిన వాఁడు. నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రిపేరు లక్ష్మణామాత్యుఁడు. ఈకవి క్రీ. వె ౧౭ వ శతాబ్ద మధ్యకాలము నాఁటివాఁడని తలంపఁబడుచున్నాఁడు. ఈతఁడు తంజావూరు రాజధానిగ రాజ్యమేలిన అచ్యుతేంద్ర రఘునాథ రాజుకడ యాస్థాన కవి. రచించినవి సారంగధర చరిత్రము, విజయవిలాసము నను గ్రంథములు, మహాప్రబంధములు, జాతీయములతోను, సామెతలతోను శబ్దాలంకారములతోను దనరుచు రసవంతమై రుచికరమై యున్నవి. సారంగధర చరిత్రమున శ్లోకము చక్కగ వర్ణింపఁబడుటయు, సంయోగ వర్ణనలు లేకుంటయు, తనప్రభువు నిజముగ నేర్చినట్లున్న ధ్వనియు, అనుభవములేని కావ్యమునియు వినోదముగనని మెచ్చుకొనెనట. దానికాకవి విజయవిలాసము రచించెనట. ఇందు ముమ్మారు సంయోగములు వర్ణింపఁబడినవి. రంజకమైన ప్రబంధ వర్ణనలు ధోరణిగల గ్రంథములు.

చేమంతి (పువ్వుల) చెట్టు—ఆంగ్ల. Chamomile plant లేక Christamus flower plant. దీని పేరు రసము, ఆకురసము, కషాయము సమధాతువుగ ఊర్ధ్వశ్వాసరోగము, ఉబ్బుజాడ్యము, కఫరోగము, క్రిమిరోగము, గుల్మము, జ్వరములు, పైత్యదోషము, మలా

మూత్రబద్ధము, మూలవ్యాధిరోగముల నడంచి నరములకు బలమొసంగి స్త్రీల ఋతుబద్ధమును నివారించును. పూవుల రసమునందు, పూవుల చూర్ణమునందు, పూవుల కషాయమందునను ఇవియే గుణములు. చేమంతిపూవులంబట్టి పెద్ద పూవులం బూచునది, చిన్నపూవులం బూచునది, వివిధవర్ణములపూవులంబూచునది పెక్కుజాతులు గలవు. మరియును పసుపుపచ్చరంగు, తెల్ల రంగు, ఎరుపురంగు ఇవికలసిన మిశ్రవర్ణముల రంగులు గల్గి, చేమంతిపూవులంబట్టి చేమంతులు పలుజాతులై యున్నను అన్నిటికిం గుణమొకటియే యని వైద్యులనెదరు. మొత్తమున చేమంతి పూల రెక్కలందు సమశీతోష్ణముం గల్గించి కండ్లకు చలువజేయు గుణము కలదనియు, పైత్యము, తలత్రిప్పు నివారించుననియు, వీటి రసము లేక ఎండురెక్కల కషాయము వాడనగు ననియు నందురు.

చేవ్యము — ఇది మిరియపుచెట్టు పేరని వాడుకకలదు. సంస్కృతమున కోలా, చవ్యా, చవికా యనియు వాడుకయందు తెలుగున చేవ్యము, శేవ్యము ననికూడ పేర్లు కలవు. ఆంగ్లమున Pepper chaba అనియు నందురు కషాయములందు వాడుదురు.

చేవ్యమునందు అగ్నిదీప్తి నధికపఱచి సర్వజ్వరములనుజయించి వాతపైత్యములను శమింపఁజేసి బలము, వీర్యవృద్ధిం గల్గించుగుణములు గలవనియు, అతిసారము అగ్నిమాంద్యము, ఉబ్బు, కఫము, క్రిమిరోగము, పాండురోగము, మూలవ్యాధి, వాతము, శూల, హృద్రోగములపై చక్కనిపని యొనర్చుననియుఁ జెప్పఁబడినది.

చేరదేశము — ఇప్పటి మైసూరురాజ్యమందలి భాగమును కోయంబత్తూరు, సేలము, దక్షిణోత్తరమలయాళసీమలును తిరువాన్కూరు, కొచ్చిరాజ్యములు కలసి తొల్లింటి గ్రీకాదికాలమున చేరదేశమని పేరఁ బరగెనని తలంపఁబడుచున్నది క్రీ. పె. మూడవ శతాబ్దము మొదలు ఏడవ శతాబ్దమున అంతముదనుక కొంత దేశము క్షీణించియో, అభివృద్ధినందియో చేర దేశమని పేరుండినట్టుల తెలియుచున్నది. మరియు నొకప్పు డీకాలమధ్యకాలములనే దక్షిణకొంకణమునుగూడ చేరెనట. మలయాళ, కన్నడ (తిరువాన్కూరుసహా) ములు కేరళమనియు, ఉత్తరమున గోవా, దక్షిణమున కన్యాకుమారియగ్రము ఎల్లలనియు నందురు. దీనికే వేఱొకకాలమున చేరదేశమని పేరయ్యెనందురు.

అశోకుని శాసనములందు నీ ప్రాంతదేశము నకుఁ గేరళపుత్రమనియు, స్కందపురము ప్రధాననగరమనియు కలదు. క్రీ. పె. రెండవశతాబ్దము వాఁడగు టోలమీచరిత్రకారుఁడు "కరోరా" ప్రధాననగరమని వ్రాసియున్నాఁడు. ఇది కావలసి కోయంబత్తూరుజిల్లాలోని కరూరు రాజధానియని తెలుచున్నది. ఇది కావేరిలో కలియు చిన్ననది యగు అమరావతిపైని నున్న పట్టణము. దీనికి వంచిపురమనియుఁ బేరుగలదు. ఇప్పుడు కరూరను పేరఁ బరగుచున్నది. పిదప తలక్కాడు రాజధానియయ్యెను. ఇందే క్రీ. పె మూఁడు మొదలు తొమ్మిదవ శతాబ్దమువఱకు గంగ వంశపురాజు లీదేశము నేలిరి. తలక్కాడిప్పుడు పాడుపడి దళవాయిపురమను పేరం బరగుచు మైసూరురాజ్యమందలి శ్రీరంగపట్టణమునకు తూర్పుగా ముప్పదిమైళ్ళ దూరమున నున్నది. ఆనవాళ్ళు బాగుగ గలవు.

క్రీ. పె. పదియవ శతాబ్దమునుండి చోళులు లేక, హొయసలబళ్ళారిరాజులు రాజధానిని తలక్కాడునుండి ద్వారావతికి మార్చిరి. పిదప ద్వారావతి ద్వారసముద్రముగ మారి దోర

సముద్రముగనై ఇప్పుడు హాలెబిడ్ అనంబరగుచు మైసూరురాజ్యమున హీసన్ జిల్లాలో నున్నది. మైసూరురాజులు ఈప్రాంతసీమను తనరాజ్యము నకుం జేర్చుకొనుట క్రీ. వె. ౧౬౩౮ సంవత్సర మని తేలినది.

చేరల గోత్రము శండిలగణము చూడుఁడు.

చేలక గోత్రము భరద్వాజ ఉప గణము చూడుఁడు.

చేలగంగ — కావేరీనది చూడుఁడు.

చేలోపత్తిపంట చేలోఉండగానే బట్టలనేతకాలోచించునట్లు ఆంధ్ర లోకో

చేష్టాశకునములు — ఒక కార్యాలోచన మొనర్చుతరిని లేక కార్యప్రారంభమున కార్యాచరణకుతగుతరిని లేక ప్రశ్నించుతరి, నీ చేష్టాశకునము లెఱుంగదగినవిగా చెప్పఁబడినవి. తత్కాలమున కార్యప్రయజమాని చూచునవి గను, ప్రశ్నించువారు చూచునవిగను ఉండెడిని.

శిరస్సు- తాకకుండగ జూచుట కార్యమునకు జయము, తలగోకికొనుట చెరుపు.

చెవులు- కుడిచెవితాకుట శుభము, ఎడమ చెవి కార్యహాని, రెండుచెవులు కీడు.

కనులు- కుడికన్నునంటుట జయము, ఎడమ కన్ను నష్టము.

నాశికము- ముక్కుండాకుట వ్యాధికరము.

మీసములు- ఎడమమీసముం దాకిన దిగ్విజయము, కుడిమీసము మోసము.

కంఠముం దాకుట శుభప్రదము.

గడ్డముందాకుట కార్యహాని.

ఉరము- గొప్ప ఫలప్రదము. అందుం గుడి రొమ్ము సౌఖ్యము, ఎడమరొమ్ము కష్టము.

కడుపుందాకుట- సంతోషప్రదము, నడుము రోగము.

పురుషాంగమును ముట్టుట- కార్యహాని, వస్త్రముందాకుట మేలు.

వీపు-వీపును కుడిచేతందాకిన బాధువర్ణనము.

చరణములు- పెనచుకుని నిలచుటంజూడ అపశకునము,భూమికి మడిమలానించినిలచుట కార్యహాని, పాదముల తొడలపై నిడుకొని కూర్చుండుట మేలు, ఒకకాలు నేలనానినిలచుట ప్రయాణసూచకము.

చేతివ్రేళులు- మెటికెలు విరచుట కార్యసిద్ధి గురుటము, గోకుకొనిన కార్యహాని, వ్రేళ్లతో నెడమభుజముందాకిన కార్యనష్టము, వ్రేళ్లతో తలవెంట్రుకలం దాకుట పట్టుట చెముగు అని చెప్పఁబడినది.

ఇంకను చేష్టాశకునములందు కార్యారంభమున పుల్లలు విరచుటంజూచుట కార్యహానియనియు, మునికోల మున్నగునవి నేలగీయుటంజూచుటయు తాటినారవడకుట జూచుటయు, కష్టముల సూచకమనియు, చూరు, పెండె, వాసము మొదలగువాటిపై జేయానించియుంటయుం దేని నేని జీల్చుచుంటయు, నోటనేపుల్లనేని నిడుకొని యుంటయుజూడ నశుభకరములని చెప్పఁబడినది. చింతతోనేదేని యోచింపనారంభించుట తగదని యు, గొంతుగూర్చుని ప్రశ్నించుట కీడనియు, కోపమడంచుకొనజాలక గొణుగుచు నడుగుట శుభమనియు జెప్పఁబడినది.

భోజనముచేసి వేషుక, రాజసములతో కార్యాచరణమునకుం గడంగుటయు, ప్రశ్నించుటయు, కార్యసిద్ధిప్రదములనియు, దూతయై వచ్చినవాఁడు ఎడమవైపుననిలచి యటంగూర్చుని కుడివైపునకుంబోయిన నాకార్యము జయముం గాంచుననియు ఋషులనిరి.

సంతుష్టాంతరంగుఁడై నగుచుగాని, నీటిం దాకుతరిగాని, తాంబూలము వేయుతరిగాని కార్యాలోచన ప్రారంభము ప్రశ్నించుటయు శుభప్రదములనిరి. మరికొందఱి మతమున దగ్గుతరి నుమియుతరిగూడ శుభశకునకాలమే యనిరి. కార్యారంభ కాలమున పూవులు, పండ్లు, తాంబూలము, చందనము, నెయ్యి, పెరుగు, ఆవుపేడ [illegible] శకునములని చెప్పఁబడినది

చేసికొనిన వారికి చేసికొన్నంత

ఆభాణోక్తి.

చేసికొనేవే అనుభవించడము

ఆభాణోక్తి.

చైకేత గోత్రము — నిధ్రువ గణము చూడుఁడు.

చైతకి గోత్రము — కపి ఉపగణము చూడుఁడు.

చైతన్య చరితామృతము — చై. దేవుని జీవచరిత్రము, కొటక ద్వీపము చూడుఁడు.

చైతన్యదేవుని తలవెంట్రుకలు — కొటకద్వీపము చూడుఁడు.

చైతన్యమతనిషేధములు — విష్ణుదేవుండగు హరియె పరమేశ్వరుఁడను నమ్మకమునందు సంశయము గల్గుటయు, భక్తిని హరియగు విష్ణుదేవునియందు కన్న అన్యులందు వ్యాపింపఁజేయుటయు, కామక్రోధాది అరిషడ్వర్గమునకు తాలొంగిపోవుటయు, అష్టమదములం గల్గియుంటయు ఇవి నాల్గునిషేధ కార్యములని చెప్పఁబడినది.

చైతన్యము (Sensation) — చైతన్యము నొకసుప్రసిద్ధ ఆంగ్ల పండితుఁడు "Feeling or mental state resulting from the action of external stimulation due to some bodily organ connected by nerve fibres with the brain" అని నిర్వచించి యున్నాఁడు. దీనిని విభజించుట [illegible] మనుచున్నారు. ఇందు Quality, Intensity, Duration లు కలవు. [illegible] సంతోష, దుఃఖ, ఆశ్చర్య, భయా[illegible] యు [illegible] కొందఱనిరి. శబ్ద, స్పర్శము, గంధము, శీతోష్ణములు [illegible]

[illegible] చైతన్య సిద్ధాంతము కలదు. [illegible] చైతన్యము, పరిజ్ఞానము (Knowledge) నకు మూలమని చెప్పఁబడినది. అనగా ఊహలు, జ్ఞాపకములు, [illegible], కారణములు, అభ్యాసములు చైతన్య సంబంధములే యని భావము.

చైతన్య మతము — ఇది వైష్ణవ మతములలో నొకటి. కర్త చైతన్యమహాప్రభు మతాచార్యుఁడు. ఈయనకు తలిదండ్రులిడిన పేరు విశ్వంభరుఁడు. ఈయనకే గౌరాంగుఁడనియు పేరుకలదు.* తండ్రి పేరు జగన్నాథమిశ్రుఁడు. తల్లిపేరు శచీదేవి. సోదరుఁడు విశ్వరూపుఁడు. ఈతఁడు సన్యాసియై

గొనెను. భార్య వల్లభాచార్యుని పుత్రికయగు లక్ష్మీదేవి ఈమె మరణానంతరము పెండ్లాడిన రెండవభార్య విష్ణుప్రియ.

చైతన్యుఁడు పండితుఁడు గొప్ప త్యాగి. వైరాగ్య బోధ నొసంగిన గురుఁడు ప్రయాగ వాసియగు ఈశ్వర పురియను యోగీశ్వరుఁడు. వైష్ణవ ధర్మములం బోధించిన గురువు నిత్యానందుఁడనుభక్తుఁడు.

విద్యాగురువు నవద్వీపవాసుఁడగు వాసుదేవ సార్వభౌమ పండితుఁడు. జన్మస్థలము నవద్వీపము. పరమేశ్వరుని సన్నిధికిం జేరుకొనిన తావు శ్రీజగన్నాథము.

చైతన్యుఁడు అన్నిజాతులవారును ఎక్కువ తక్కువలు లేక ఉపదేశమునకు పాత్రులనియు, విష్ణుదేవుఁడే దేవుఁడనియు, మోసమెఱుఁగని విశ్వాసమును, అవ్యభిచారభక్తియుం గలిగి పరమేశ్వరుని సేవించవలయుననియు బోధించినవాఁడు. ఈ రెండును ముక్తిమార్గములుగ చెప్పఁబడినవి. చైతన్యమతమున కర్మమార్గమునకు తావేలేదు.

దేవుఁడు జగత్కర్తయనియు, నియామకుఁడనియు, దుర్గుణములుగలవారిని శిక్షించువాఁడనియు, శిష్టపాలకుఁడనియు, రక్షకుఁడనియు, తన మనస్సున నిస్సంశయముగ నాటించుకొనుట. మోసమెఱుఁగని విశ్వాసము గను, అనన్యభావప్రీతి యనఁగా నితర దైవములం దించుకైనను వ్యాపింపనీయక చక్కగ నిరోధింపఁబడి రాధాకృష్ణులయందే వ్యాపింపఁజేయఁబడిన భక్తి (నిశ్చలభక్తి) అవ్యభిచారభక్తి గనుక నిర్వచింపఁబడినది. ఇవియే ముక్తికి సాధనోపాయములు. చైతన్యమతమున సంసారము విడచుట నిరర్థకమని చెప్పఁబడినది. కృష్ణుఁడే పరమాత్ముఁడగు విష్ణుదేవుఁడు, రాధయే పరమేశ్వరుని శక్తి. పరోపకార బుద్ధియే మానవ ధర్మము. స్వార్థపరత్వమును పరోపకారము కొఱకు తగ్గించుకొనుటయే సాధనము. భాగవతము, పారాయణగ్రంథము (భగవద్గీతయు ధర్మనిధుల నెఱింగించునదిగాన గౌరవించదగినదే) చైతన్యులు ౧౦౮ తులసిపూసలుగల మాలను ధరింతురు. కంఠమునుఁజుట్టి బిగువుగ తులసిమాలం ధరించుటయుంగలదు. ముఖమున గోపీచందనము ధరింతురు. ఎవ్వరేని యెదురగుతరి "హరిబోల్" 'హరియనుము" అనుచుందురు. కృష్ణనామమును సదాస్మరించుచుందురు. విష్ణుదేవునితో పాటు చైతన్యదేవుంగూడ పూజింతురు.

చైతన్యుని బోధయందు ఇంద్రియములకు లోనై సంసార వ్యామోహముచేత పుట్టినది (భార్య పుత్ర మిత్రాదులందుండు) ప్రీతిగ నిర్వచింపఁబడినది. ఇంద్రియనిగ్రహముచేసి సంసార వ్యామోహమును ధిక్కరించి స్వార్థబుద్ధినివిడచి తనప్రీతిమమతలను పరమేశ్వరుండగు కృష్ణుని యెడలను, శక్తియగురాధయెడలను ఉంచవలయునని చెప్పఁబడినది. వీటివలననే ముక్తి లభించుట. ఇంద్రియనిగ్రహము భక్తికావశ్యకము. కామ క్రోధాది యరిషడ్వర్గమును, కులమదము, బలమదము, ధనమదము, రూపమదము, విద్యామదము, తపోమదము, రాజ్యమదము, యౌవనమదమునను అష్టమదములం గూర్చి జాగ్రతగొని నిరోధించవలయుననియుం జెప్పఁబడినది. ఈమతమున ౧.ఇంద్రియనిగ్రహము, ౨.సంసారము నందుండియే ముక్తిని సాధించుట, 3. అరిష

డ్వర్గమును, అష్టమదములను నిరోధించుట, ౪. ఆత్మ దేహముతో గూడియుండుటవలన గల్గు దోషముల నెఱుంగుట, ౫. స్వార్థరాహిత్యయుత పరోపకారము, చైతన్యవైష్ణవపాంచ ధర్మములుగ జెప్పఁబడినవి.

చైతన్యవైష్ణవమతమున పరమేశ్వరుండగు మహావిష్ణువు ౧. స్వయంరూపమహావిష్ణువనియు, ౨. తదేకాత్మరూపమహావిష్ణువనియు, 3. ఆవేశరూపమహావిష్ణువనియుఁ ద్రివిధములుగ నెఱుంగబడుచున్నాఁడు

౧. స్వయంరూపమహావిష్ణువు- (ఇది ద్వివిధము) ౧. శుద్ధస్వయంరూపము- ఇది వ్రజేశనందనరూపము ౨. స్వయంప్రకాశరూపము- (ఇది ప్రభావ; విభావములచే ద్వివిధము) ౧. ప్రభావము- బలరామరూపము. ౨ విభావము- (ఇది ఐశ్వర్యమనియు, మాధుర్యమనియు ద్వివిధము) ౧. ఐశ్వర్యము- దీనికి మూలసంకర్షణమనియుం బేరు. మరియు నిది ద్వారక చతుర్భుజబలరామత్వమనియు, బృందావనద్విభుజ బలరామత్వమనియుం ద్వివిధము. ౨. మాధుర్యము- ఇది ఆశ్రయవిగ్రహత్వము.

౨. తదేకాత్మరూపమహావిష్ణువు- (ఇది ౧. విలాసము, ౨. స్వాంశ యని ద్వివిధము.) ౧. విలాసము- ఇది ఆదిచతుర్వ్యూహము. ద్వితీయచతుర్వ్యూహము అని ద్వివిధము. చతుర్వ్యూహములు- ౧. వాసుదేవ లేక, శ్రీకృష్ణవ్యూహము, ౨. సంకర్షణ లేక, రోహిణేయవ్యూహము, 3. ప్రద్యుమ్న లేక, మకరధ్వజవ్యూహము, ౪. అనిరుద్ధవ్యూహము అనువీట్లయం దుండి నాల్గు విగ్రహములు చెప్పఁబడినవి. (విష్ణుదేవతా విగ్రహములు చూడుఁడు.) ౨. స్వాంశ- ఇది ౧. పురుషత్వము, ౨. గుణము, 3. లీలావతారములు, ౪. మన్వంతరావతారములు, ౫. యుగావతారములు, ౬. శక్త్యావేశావతారవిగ్రహములు అని ఆరువిధములు.) ౧. పురుషత్వము ఇది ౧. కారణార్ణవశాయివిష్ణువనియు, ౨. గర్భోదకశాయివిష్ణువనియు, 3. క్షీరోదకశాయివిష్ణువనియు త్రివిధము ౨ గుణము- బ్రహ్మత్వమనియు, విష్ణుత్వమనియు, మహేశ్వరత్వమనియుం ద్రివిధము. 3. లీలావతారములు- విష్ణుదేవుని లీలావతారము లీమతమున ఇరువదియొకటిగ చెప్పఁబడినవి. ౧ విధాత, ౨. యజ్ఞవరాహ, 3. నారద, ౪ నరనారాయణ, ౫. కపిలసిద్ధ, ౬. దత్తాత్రేయ, ౭. యజ్ఞ, ౮. ఉరుక్రమ (ఋషభ), ౯. పృథుచక్రవర్తి, ౧౦. మత్స్యావతార, ౧౧. కూర్మావతార, ౧౨ ధన్వంతరి ౧౩. మోహిని, ౧౪. నృసింహ, ౧౫. వామన (ఉపేంద్ర), ౧౬. భార్గవ (పరశురామ), ౧౭. వ్యాస, ౧౮ శ్రీరామ, ౧౯. బలరామ, ౨౦. శ్రీకృష్ణ, ౨౧. బుద్ధ,

౪. మన్వంతరావతారములు (పదునాలుగు.)

౧. స్వయంభు మన్వంతరమున		యజ్ఞావతారము
౨ స్వారోచి	,,	విభువవతారము
3. ఉత్తమ	,,	సత్యసేనావతారము
౪. తామస	,,	హరి అవతారము
౫. రైవత		వైకుంఠావతారము
౬. చాక్షుష		అజితావతారము
౭. వైవస్వత	,,	వామనావతారము
౮. సావర్ణిక	,,	సార్వభౌమావతారము
౯. దక్షసావర్ణి	,,	ఋషభావతారము
౧౦. బ్రహ్మసావర్ణి	,,	విష్వక్సేనావతారము
౧౧. ధర్మసావర్ణి	,,	ధర్మసేతు అవతారము
౧౨. రుద్రసావర్ణి	,,	సుధామావతారము
౧3. దేవసావర్ణి	,,	యోగేశ్వరావతారము
౧౪. ఇంద్రసావర్ణి	,,	బృహద్భానువవతారము